UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

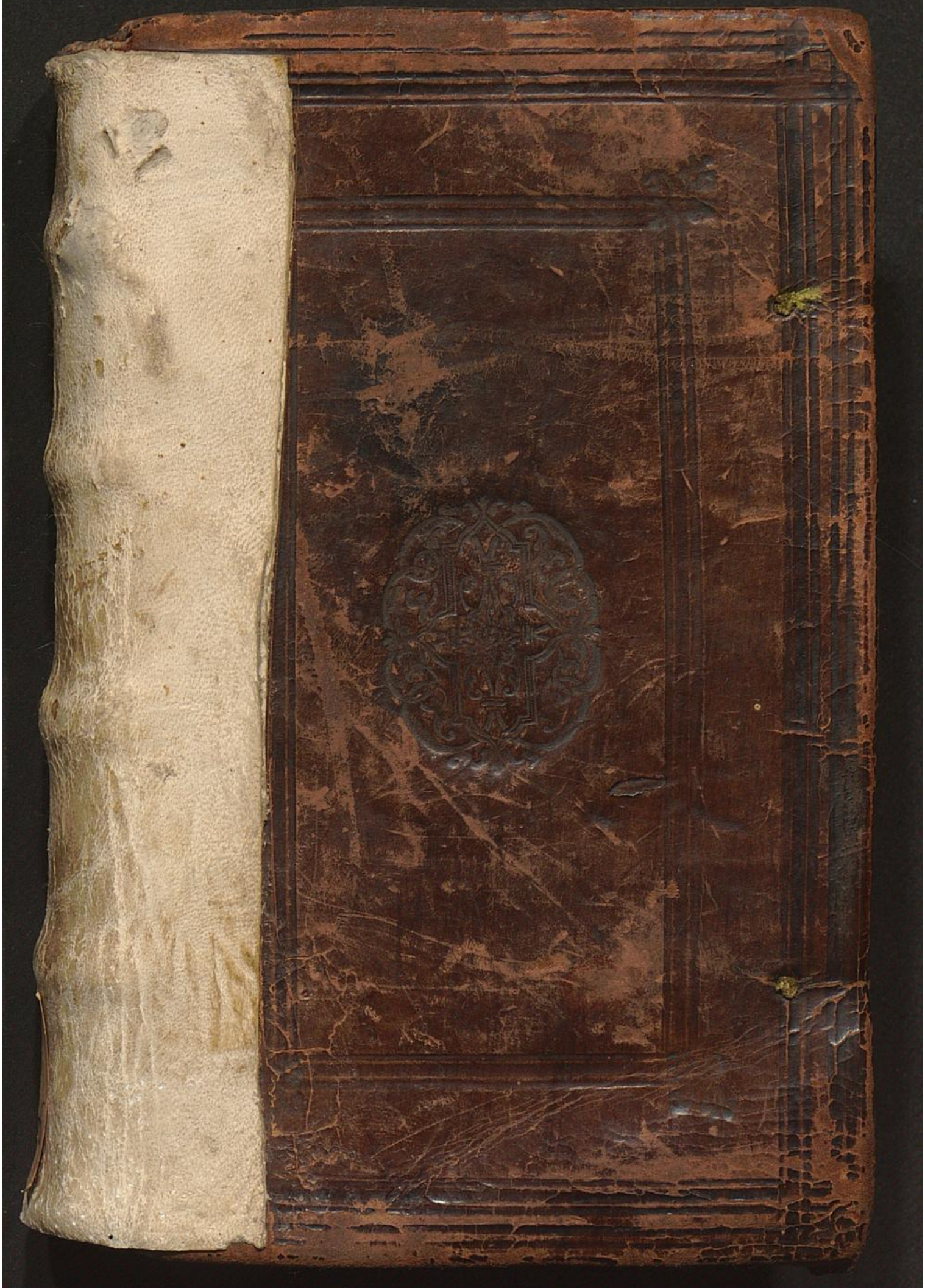
Saxonia || Et || Metropolis || Alberti Crantzii || Historici Doctiss. Sacrae || Theologiæ & Iuris Canonici Doctoris || celeberrimi, ac Ecclesiæ Ham-||burgensis quondàm Decani

Krantz, Albert

Coloniae, 1574

urn:nbn:de:hbz:466:1-11453

Visual Library

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

d 11
4 Th. 4945.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ex Legato Celmi Principis FER
DINANDI Epi Paderb. et Monaster.
Anno 1683.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

SAXONIA ET METROPOLIS

ALBERTI CRANTZII

HISTORICI DOCTISS. SACRAE Theologiæ & Iuris Canonici Doctoris celeberrimi, ac Ecclesiæ Hamburgensis quondàm Decani.

QVIBVS RES SAXONVM ET ADIACENTIVM REGIONVM, AC *totius ferè Germaniæ, in vtroque statu, tam Ecclesiastico quàm Politico, ab ouo, quod aiunt, quàm luculentissimè panduntur & explicantur.*

Cum gemino rerum memorabilium copiosissimo INDICE.

COLONIAE,
Apud Gerwinum Calenium & hæredes Quentelios.
Anno M. D. LXXIIII.
Cum gratia & Priuilegio Cæsareo.

Collegij Soc. IESU Paderb.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO FRIDERICO, SAXONIAE, VVESTPHALIAE ET *Angariæ &c. Duci, Insignium Metropolitanarum Ecclesiarum, Colonien. Chorepiscopo, ac Bremen. Præposito, &c. Domino ac Principi suo Clementissimo, S.P.D.*

CVM artes omnes, atq; adeò omnis cognitio quæ ad humanitatẽ pertinet, meritò à doctis plerisq; viris magni fiat, Illustriss. Princeps: tum illa, quæ Maiorũ res præclarè gestas memorię posteritatiq; prodidit, quam indè Historiã dicimus, fieri debet maximi. Si enim liberã animi oblectationẽ, grauioribus studijs, vt fit, defatigati quęrimus, nulla est ad eam aptior: si vsum & vtilitatẽ, nulla vberior. An quicq̃

in rebus humanis iucũdius ſit, quàm non modò illa quæ ante pedes ſunt, cernere: ſed & omnium temporum præteritorum varietates, imperiorũ viciſsitudines, tot populorũ mores, inſtituta, diſciplinas, leges, tot vrbiũ expugnationes, tot pedeſtres nauales(q)ue pugnas, tot deniquè illuſtriſſimorum Principum poſt deuictos hoſtes triumphos: dicam breuiter, in omnibus rebus diuinam prouidentiam quasì in vno conſpectu videre? Ego quidem ſentio, nec puto me errare, non modò nihil eſſe, ne fingi quidem poſſe quicquam iucundius. Sic enim iſta, quæ dixi, à veteribus & noſtris hominibus expreſſa politaq; ſunt, vt ſi quis attẽtè legat, modò nõ ſit truncus aut ſaxeus, non minorem ſæpè admirationem, lætitiam, moleſtiam, ſpem, timorem habeat, quàm ſi coràm omnia vel videret, vel audiret. Plutarchus author inprimis bonus,

nus, ità se affectum fuisse, dum illustrium virorũ res gestas describeret, in vita Pauli Aemilij refert, quasi cũ ijs coniunctissimè viueret, domique suæ tales hospites audiret. Et deindè in hanc exclamationem erumpit: O dij boni, quid hoc dari potest iucundius? At delectare volunt & Poëtę, vt Horatius scribit. Fateor, immò addã, & delectare possunt. id enim nemo, nisì in Poëtarum lectione hospes & peregrinus, negabit. Sed quia rebus falsis & fictis ferè voluptatem parãt, vana illa est & infrugifera, nõ dicam nunc viris grauibus omninò indigna, quanquàm id tamẽ M. Porcius Cato vir grauissimus, Cicerone teste, censuerit. Verùm mitto animi voluptatem, quam quisq; ex historiarũ lectione se percipere, sat scio, modò ingenuus sit, fatebitur, éstne quicquam illa hominum generi vtilius? Miramur Platonis, Aristotelis & cæ-

terorum̃ Philoſophorũ monumenta, & mirari ſatis debemus: Præterquàm enim quòd omnium rerũ diuinarum & humanarũ naturam cauſasque inueſtigauerint: quod ego propè diuinum iudicare ſoleo: etiam poſt Socratis tẽpora, alteram Philoſophiæ partẽ, quæ agit de vita & moribus, quęq; vſu eſt vberrima, ità proſecuti ſunt, vt nemo ſit hodiè paulò humanior, qui non fateatur ſe ab ijs & ad iudicandum, & ad benè beateq; viuendum plurimùm adiutum: Sed tamẽ dicam hoc bona Philoſophorum venia, nec, vt mihi perſuadeo, adeò repugnabũt, ad vitam communem hiſtorici accommodatiùs pleraque literis mãdârunt. Subtilia ſunt Philoſophorum placita, & quia plerique illorum nullum ſequũtur orationis florem, fit vt multùm ab opinione populari diſcrepent. Hiſtorici etſi eadem dicant, eleganti tamen & popu-

populari oratione efficiunt, vt quæ alioquì incredibilia videbantur, probentur tamen in vulgus. Vndè faciliùs nos Liuius, Halicarnasseus, & cæteri rerum Romanarum scriptores, vt de Græcis taceã, Scipionis, Fabricij, Curij, Coruncani, Deciorum exemplis, ad iustitiam, moderationem, fortitudinem, aliasque virtutes incitabunt, quàm vllus Philosophorum rationibus etiam efficacissimis. Fidẽ hosti seruandam, etsi præter Philosophos etiam Iureconsulti nostri suadeant, vehemẽtiùs tamen persuadebit M. Attilius Regulus, (vt ex multis mirabilibus exemplum hoc vnũ adferam) qui ad supplicia, & ea quidem exquisitissima, redire maluit, quàm fidẽ hosti immanissimo datã fallere. Nostræ, id est, sacræ historiæ, an non multos ad Ecclesiæ Catholicæ, & quod ipsius certissimũ fundamentũ est, verbi Dei defensionem, ad pieta-

tem, ad cęleſtium rerum contemplationem, breuiter, vt Deo duce & auſpice vitam imitarẽtur Angelorum, accẽderint? inflammârint? Affirmarent id ſanè, ſi nunc ſupereſſent, ſanctiſſimi noſtri Maiores: neq; negare poſſunt, qui noſtra memoria eas, vt Poëtę verbis vtamur, nocturna diurnaq; manu versârũt. Rectèitaq; Antonius apud Ciceronem hiſtoriã debitis ſuis laudibus, quod illi facilimũ erat, exornans, MAGISTRAM vitæ appellauit. Porrò ad gubernandum Reſpub. quo quidẽ ferè nihil, quod in terris fiat, Deo eſt acceptius, multum adiumenti hiſtoriarũ notitiã adferre, ex eo, ſi alia nobis deeſsẽt teſtimonia, cognoſci poteſt, quòd ſummi Imperatores, cùm de re vel militari vel ciuili cõſultarẽt, nullos libẽtiùs, nullos ſæpiùs, quàm antiquitatis peritos adhibuerint. Plato in ſuo Timęo, & ex illo fortè Cicero ad M. Brutum,

Brutum, neſcire, inquiũt, rerum geſtarum & memoriæ veteris ordinẽ, id eſt ſemper puerum eſſe: quod ego interpretor, ad res magnas gerendas eſſe ineptum. Quid enim eſt puerũ eſſe, nisì conſilio, authoritate, prudentia, quibus, vt Cato Cenſorius dicebat, florentiſſimæ Reſpublicæ, & hactenùs conſeruatæ ſunt, & etiamnùm hodiè cõſeruantur, carere? Nihil itaq; mihi videri ſolet Regalius, quàm hiſtoriarum ſtudium: neque tamen decet Reges & Principes ſolùm, quanquàm eos tamen maximè, ſed omnes, qui ſe nõ ſibi tantùm, ſed & patriæ, parentibus, amicis, ac toti hominum generi natos putant, iſto occupari. Inter hiſtorias verò is erit habendus eruditorum iudicio delectus, vt etſi lubenter omnes legamus, nullas tamen lubẽtiùs domeſticis & vernaculis. Turpe enim eſt nôſſe externa, domì verò & in patria qd actũ

sit, ignorare. Deindè verò domestica, quo cariora sunt externis, (nõ enim possunt non esse carissima, cùm patria nihil neque iucũdius, neque carius esse debeat) eo maiorẽ vim habent ad virtutum studia nos incitandi. Quæ cùm ità se habeant, putaui me in primis nostris hominibus, tũ omnibus antiquitatis studiosis pergratum facturum, si Alberti Crantzij Germani, libros historiarũ SAXONIAE & METROPOLIS, (ità enim illos inscripsit) iam multo tempore à viris doctis desideratos, quàm fieri posset diligentissimè recuderem, & omnibus communes facerem. Describit enim is accuratè & eleganter, quantùm illa ætas tulit, & quod historicum maximè decet, liberè absq; vllo affectu, quæ ab Imperatore CAROLO re & nomine Magno, eiusq; Nepotibus, ad optimum Principem Maximilianum Austriacum vsq; regnan-

gnantibus, in vtroq; ſtatu Eccleſiaſtico & Politico acciderunt. Quæ ſi quis præclara, ſi quis ſcriptione & lectione digna neget, hunc ego, nisì mente captus ſit, improbum iudicarem. Chriſtiano enim homini, cui, vt oñibus eſſe debet, ſalus cordi eſt, nihil poteſt gratius vel vtilius accidere, quàm nôſſe, quanto ſtudio pijſſimus ille Imperator, quem dixi, CAROLVS, Catholicam noſtrã religionem, ab Apoſtolis eorumq; ſucceſſoribus acceptã, in Saxonia propagauerit. Quos item labores, quæ pericula ſubierit, priùs quàm efficeret, vt Saxones relicta idololatria, qua nullum ſcelus capitalius, verũ Deũ & quem ipſe miſit IESVM Chriſtũ vnicum noſtrum Seruatorẽ & Mediatorem agnoſcerent. Extrema priùs & ſuſtinere & perferre parati erãt, quàm fateri, quæ ſumma eſt noſtræ religionis, non eſſe aliud nomẽ ſub

cælo

cælo datum hominibus, in quo ſaluum fieri quenquam oporteret, præter nomen illius, qui propterea voluit vocari IESVS, vt ſaluum faceret populum ſuum à peccatis eorũ. Reliqua etiã myſteria & exercitia Chriſtianæ religionis, etſi, dæmone callido iſto veteratore per ſuos adminiſtros incitante, haud ſecùs ac peſtem aliquam fugerent, non tamen putauit ſibi optimus Princeps, quẽ nunc ſæpè dixi, Carolus, quieſcẽdum, donèc ſuauiſſimo Chriſti iugo colla ſubmitterent. Quod cùm tandèm feliciter effectum, pijſſimos ac in fide Chriſtiana & propaganda & defendenda conſtãtiſſimos Principes, rectè dixero, propugnacula Reipub. Chriſtianæ, lumina & ornamenta totius humani generis, ſi vlla alia, Saxonũ certè familia nobis dedit. Non dicam nunc, quibus legibus, quibus conſilijs Reſpub. apud Saxones fun-

datæ

datæ fuerint. Pulcherrima certè & prudentissima fuisse noster Crantzius testabitur.

Voluî autem, Illustriss. Princeps, hanc historiam sub I. C. T. auspicatissimo nomine in lucem prodire, cùm quia ex illa familia C. T. genus & originem ducit, quam illustrissimorum heroum fœcũdissimam fuisse, illa ipsa commemorat: tum quia ijsdẽ virtutibus C. T. quibus Maiores sui, ad perpetuam nominis gloriam, & quod caput est, perpetuam felicitatem adspirat. Agnoscunt enim in C. T. omnes, quod non sine magna animi voluptate refero, ardentissimum quoddam & singulare istius religionis studium, quam Carolus Magnus, quã illius successores, C. T. autẽ chariſſimi Maiores, D. D. Imp. Romani Ottones, Henrici, tanta constantia animi defenderũt, vt priùs fortunas omnes, priùs vxores, liberos,

beros, & quicquid deniquè homini in hac vita carum esse potest, quàm illam deserere voluissent. Et quia C. T. hoc suum erga auitam religionem studium, tota sæpè Republica Colonienſi spectante, in quo animus verè generosus elucet, declarauit, non pauci, dicam quod res est, se in eadē C. T. exemplo confirmatos gaudent. Cæteras virtutes, quibus C. T. ornatissima est, dum animo complector, (nihil hîc C. T. auribus suis tribui putabit, ab adulatione enim sum alieniſſimus) magna cū laude C. T. Maiorum vestigijs insistere, lubenter fateri & agnoscere soleo. Nihil em̄ est C. T. senili maturitate & prudentia, in hac præsertim ætate, admirabilius. Nihil T. C. in litteras & litteratos fauore illustrius. Vt interim omittam T. C. voluptates, & si quæ sunt alia, quorum blanditijs non facilè obsistimus, quanquàm animi lumen extin-

tinguãt, viris equisque, vt in prouerbio est, fugere. Omitto multa alia, neq; enim ego is sum, qui C. T. debitis laudibus efferre possim: neque si possem, epistolæ breuitas pateretur. Id vnum, vt finem faciam, precor, vt DEVS C. T. eam mentem, quã pro sua diuina beneficẽtia T. C. dedit, velit esse perpetuam. Ità enim futurũ prospicio, vt C. T. quæ prima & præcipua omnium piorũ debet esse cura, Ecclesiæ Catholicæ, hominũ perditorum scelere afflictæ & extremũ laboranti, succurrere non parũ possit & velit: Ac CHRISTVS, cui nullũ officiũ prius vel antiquius est, quàm quod chariſſimæ suæ sponsæ Ecclesiæ præstatur, C. T. ad maximos in Repub. Christiana honores euehat, immò, quod potissimum, æternam felicitatem, ad quam C. T. pleno gradu contendere omnes videmus, liberalissimè conferat. Postremò Tuã

Cel-

Celsit. Illustrissime Princeps, etiam atq; etiam oro, vt hoc meum quale-cunque erga C. T. obseruãtiæ signũ, in bonã partem accipere velit. DEVS OPT. MAX. C. T. nobis ac Reipub. suæ quàm diutissimè incolumem & felicem tueatur. Datum Coloniæ Idibus Augusti, Anno 1574.

I. C. T. Officiosissimus

Geruinus Calenius Lippiensis, LL. Licentiatus.

ALBER-

ALBERTI KRANTZ IVRIS CANONICI ET SACRAE PAGINAE DOCTORIS, VIRI FAMOSISSIMI,

IN SAXONIAM PROOEMIVM.

Entis Saxonum primordia & originem, &, quas putant, antiquitates, apud nostros relegẽtem, pudor occupat et confusio faciei: ità puerilibus fabulis & anilibus deliramentis omnia scatent, vt nihil in his sibi constet, nihil quadret. Vna est omnibus sententia, aliundè profectam gentem, nauibus à mari aduentâsse. Sed vndè, & quo tempore, non inter scribentes conuenit. Alij à Britania aduectam putant: in quo fallit illos, quòd audierint vel fortè legerint, Britonibus atque Saxonibus aliquandò fuisse inuicèm militandi commercia: Sed non attendunt, Saxones transisse in Britaniam, non Britones migrâsse in Saxoniam. Tempora suis locis signabimus. Alij à Danis aut Normannis, & regionibus aquilonis, gentem deriuant: Sed ignorant illi, quod in Dania nostra ostendimus, ab annis ante Christum mille, inextricabile fuisse odium gentis Danorum

ad Saxones: vt facilè quiuis agnoscat, non profectos ex Danis Saxones, quos velut perpetuos hostes, implacabili odio sint semper insectati. Alij à Macedonibus ortos ferunt, de militia Magni Alexandri: Nā illo cadente, velut omnibus inuisos, Macedones nauibus vndecūq; quæsitis, aufugisse: & partim in Prussiā, partim per Albim fluuiū ascendentes, in eā, quæ nunc est, Saxoniā commigrâsse contendūt. Sed huius fabellæ fictores, ignorāt duces Alexandri Magni post eius exitū in se versos, omnibus indiguisse copijs militū, quas ille reliquit: nam totis incubuêre viribus pro se quisq; terras occupare. Quē verò formidarent milites, qui quoquò verterētur, erāt ducibus, qui studerēt augendis viribus, acceptissimi? Et est Babylon, in qua Alexander occubuit, longè à mari submota: vt nō sit verisimile, indè profectos milites, maritimo itinere abijsse: siue enim Caspiū sinum peterent, siue pontū Euxinum, longissimū iter terra fuit: Nec vsq; lectū, aut compertū est, à mari Caspio, ad occiduas præsertim mundi partes, vllam fuisse nauigationē, obstante mari congelato post Riphæos mōtes, qui longè procurrūt in boreā. Nam quod Mela cōmemorat, testē faciens Q. Metellum Celerē, ex Cor. Nepote, in mare Germanicum venisse Indos, illos ego Indico mari profectos accipio, per meridionalem plagam post omnem Aphricam petijsse partes occiduas: & indè circunnauigata Mauritania, & Gadibus ipsis, & omni Hispania, peruenisse in Britanicum: vndè facilis illis cursus fuit in mare Germanicum. Sed & fabella de temporibus sese confodit. Nam illa commemorat in aduentu primo Saxonum contigisse, quæ post natum Christum annis non minùs quingentis facta docebimus: cùm tempora Magni Alexandri, quæ assignant Saxonum aduentui, pertingant ad annos

quin-

quingentos ante natum Christum: aiunt enim tum aduentâsse Saxones, cùm Theodericus rex Franciæ, Ermifridum Thuringum persequeretur: quod omninò friuolum est, & veri inane: nam diù ante ea tempora in sua prouincia demorati sunt Saxones: Testis est Ptolemæus, qui scripsit sub Imperatore Adriano: Is enim nominat Saxones, ostenditq; iam tum habitâsse ad Cimbrorum dorsa: hoc est, ab austro Cimbricæ regionis, quæ, eodem teste, Iutia est Chersonesus, procurrens inter duo maria, Britanicum, & Germanicum. Sunt præterea qui scribant, Ariouistum, qui in Gallijs Cæsari se obiecit, regem fuisse Saxonum. Et ipse Saxo Sialandicus, Danicæ antiquitatis memorabilis scriptor, iam indè ab initio et memoria prima Danorum, Saxones nominat: testaturq; semper ab omni memoria in nationibus Danorum & Saxonum fuisse inuicèm implacabile odium. Possum mille introducere testes, iamdudùm fuisse Saxones in hac sua prouincia, priusq; Theodericus Francus Ermifrido Thuringo colluctaretur: Nam & Teutones, qui cum Cimbris ante natum Christum profecti sunt in Italiam, multis ex rebus Saxones fuisse contendo: idq; suo tempore multipliciter ostendam. Reiecta igitur fabula de temporibus Theoderici Franci, & ea confutata, quæ de Alexandro Magno Saxones primos producit, ineptiores cæteris sunt, qui tempora illa coniungunt, quæ non minùs mille distant annis, quòd Alexander ante Christum quingentis, & Theodericus post natum Christum plus quàm quingentis annis regnauerint. Ex Danis autem non prodijsse Saxones, vetustum & inextricabile odium inuicèm prodit nationum. Britones autem non in Saxoniam, sed Saxones in Britaniam commigrâsse, ostendit errorem ex gentium ortum commixtione:

Quid enim cauſæ fuerit, Britones ex fertilißimis agris et mitiore cælo, ad ſteriles campos & immitem æthera commigrare? Igitur reiectis friuolis aliorum ſententijs, quos tandèm ab origine prima Saxones eſſe dicemus? indigenas, an aduenas? Ego tibi candide lector ſuper his rebus exiſtimationes meas aperio: Tu ex his meliora, & veritati propiora conijcito, occaſionem per ea conſequutus circunſpiciendi, & veriſimiliora rimandi. Nam in rebus obſcuris, vbi nulla ex annalibus præceßêre adiumenta, oportet ex probatißimis authoribus per coniecturam diuinare potiùs, quàm certa tradere. Ego Ptolemæum & Tacitum præfero, teſtes, vt credo, omni exceptione maiores: Vtinamq; tam noſtri fuiſſent vigiles in ſua, quàm fuit Tacitus in aliena regione deſcribenda. Germaniam enim omnem diligentißimè peruagatus, deſcripſit: in eius gentis laudes plura teſtatus, quàm vllus auſit Germanus ſuper congentilibus ſuis: Et vocant Itali verſo nomine loquacem: Credo, quia nimius illis viſus ſit & profuſior, quàm vellent, in laudes Germanorum, quos vocant illi barbaros, & Græci viciſſim illos. Reddant, vtinàm reddant, in Auguſta integrum hiſtoria Tacitum, quem recondunt: Reddant nobis Plinium in libris XX. rerum Germanicarum: Recognoſcant nobiſcum præclara Germanorum facinora, quæ nunc obliuione ſepulta iacent. Sed ad originem Saxonum redeo. Teſtatur Ptolemæus, in Aſia illa boreali ſupra montes Alanos in vaſtißima illa Scythia, citra tamen Imaum montem, habitare Saſones: Sed illi an aliquandò populariter emigrantes, quærendis nouis ſedibus venerint in Germaniam, nullus authorum, quos viderim, tradit. Alanos quidem origine Scythas fuiſſe, primùm in Germania, indè in Gallijs & Hiſpanijs militâſſe, ibique conſediſſe cum Sueuis,

Sueuis, nonnullosq; transgressos in Aphricam cum Vandalis, tradunt & Romani, & Gallici scriptores, qui temporum illorum recordantur, post natum Christum circiter quadringentos annos, & infrà. Sed quandò ex Asia, & quibus ducibus transierint, nemo commemorat: Et nisi tetigissent Alani Romanas prouincias, perpetuum latuissent, quòd in Germania nulli fuerint ea tempestate scriptores. Sasones igitur an cum Alanis, an ante illos trāsierint in Germaniam, quo tempore, quibus ducibus, nulli sunt authores: quanquàm vetustior sit Saxonum, quàm Alanorum, in hac prouincia memoria. Sed quod de Alanis compertum est, aliundè illos immigrâsse, si quis ausit de Sasonibus contendere, ego non reluctor: venisse scilicet illos de Scythia, petitum nouas sedes: quomodò ante illos fecêre Huni, fecêre Heruli: nam de Gothis & Gepidis alia ratio est, quam in Suedia nostra ostendimus. De Hunis quoquè significabimus, quid veteres sentiant. Et de Vandalis compertum est, non esse aduenas: quia Gothi, Gepidæ, & Vandali, prima origine sunt Germani. Sed ex eadem Scythia longè pòst transiêrunt Bulgari, qui nunc tenent Mysiam: Indè etiam Hungari, qui tenent Pānonias. Deindè venêre Turci, quos Mela Turcas appellat: Nouissimè prodiêre Tartari, in solitudinibus Sarmaticis & vastissimis campis potiùs tendentes, quàm habitantes: pastoralem enim vitam agunt. Sed Turci minorem Asiam cum omni Græcia occupauêre, nunc Venetis confligentes de Cypro & Candia. Senserit igitur qui volet, Saxones, pridèm Sasones, (facilis enim fuit pro consuetudine superiorum Germanorum, illa vnius elementi immutatio, qui crebriùs x pro s commutant) ex Asia Scythica venisse in Germaniam: requirat tempora, quæ probatis non dissonent authoribus.

bus: nam de ducibus fortè nulla erit memoria. Saxonem verò Grammaticum virum Sialandicum, Danicæ scriptorem historiæ, testem optimum, nolim submotum, qui supra mille annos ante Christum, nomen Saxonum introducit: hoc siue per anticipationem faciat, siue quòd compertum habeat, in authoribus suis, illa vetustissima memoria gentē eo nomine censitam, non satis firmiter enuncio. Hæc interim prima de Saxonum origine coniectura sit. Succedit altera, quæ Aeneā Syluium, indè Pium papam II. in historia Bohemica præfert authorem: is in descriptione terræ Bohemiæ, flumina pandit quæ se in Multauiam exonerant, Saxonam, & Lusuntium, & Misam nominat: quos Multauia in se receptos, secum deuoluit in Albim. Compertum est ex Tacito, Boios ab origine gentē Gallicam, tenuisse regionem inter mōtes, quæ nunc Bohemia est: indè verò pulsos à Marcomannis, hoc est, &wandalis, qui vsq; hodiè tenent: nā Bohemi &wandali sunt: remanente veteri nomine in prouincia, vt nūc Bohemi dicātur, qui pridèm Marcomanni, & generali vocabulo &wandali: vnā enim esse gentē, vna lingua prodit: vndè etiàm manauit nomen in totam nationem &wandalorū, vt apud Ptolemæū appelletur gens magna Bœmi: nec enim vnq̄ habuit Germania maiorem gentē, quàm sit etiā hodiè &wandalica, cōplectens, Russos, Polonos, Bohemos, Dalmatas. Testis est, quod diximus, vna lingua, quadā varietate, vt fit, per diuersas regiones alternata: sed tamen vna est. quod facilè perpendit auscultās. Pulsis ergò ex Bohemia fluminū accolis, nomina fluminū, ad quæ pridē incolebāt, secū, vt creditur, extulerūt: vt qui in proximis regionibus ad Lusuntiū incoluêre, partem Silesiæ nunc tenentes, quæ Lusatia dicitur, marchioni parens Brandenburgensi, Lu-

satiÿ

ſatij dicantur: Qui Miſam, ad proxima tranſeuntes, appellētur vſq; hodiè Miſnēſes: Qui verò ad Saxonam, paulò vltrà progreſsi, Saxones ſunt vocitati: qui paulatim ditionē ampliantes, in latū ſunt diffuſi, pulſis retrò Wandalis, qui omnia confinia olim tenuerūt. Tenemus tēpora, ſuo loco deſignāda, quibus Saxones, pulſis Wandalis, regionē occupauêre quam nunc tenent. Verum eſt tamen, quòd ea quæ nūc eſt Weſtphalia, priùs quā cætera terra vltra Viſurgū, teneret Saxoniæ nomē: ſed poterat in lōgis ſeculis viciſsitudo eſſe pellentiū ac repellentiū inuicèm nationū. Haſſones verò qui ab Hercynio ſaltu ad Rhenū plana incolunt, ſi ſint aliqua Saxonum portio, vt mutata, pro conſuetudine Græcorū, h litera in s, aut ecōtra, pro Saſſonibus Haſſones ſint dicti, nō diſſimio. Et hæc interim ſecunda ſit de gentis origine coniectura. Vndè appáret, ſi rectè cōijcimus, ab origine remotiſsima, fuiſſe Gallos Boios Saxonū patres: Et his duabus ex rebus aduenas in ſuā regionē Saxones eſſe, fatendum videretur. Sed mihi tertia, quā dicam, ſententia, magis ſedet animo: multū enim tribuo teſtimonio Taciti, Germaniæ diligentiſsimi inq;ſitoris, qui indigenas putat eſſe gētes Germanorū: verba ipſius ponēda ſunt: Ipſos, inq;t, Germanos indigenas crediderim, minimeq; aliarū gentiū aduentibus & hoſpitijs mixtos: quia nec terra olim, ſed claſsibus aduehebātur, qui mutare ſedes quærebant: & immenſus vltrà, vtq; ſic dixerim, aduerſus Oceanus, raris ab orbe noſtro nauibus aditur: Quis porrò pter periculū horridi & ignoti maris, Aſia, aut Aphrica, aut Italia relicta, Germaniā peteret, informē terris, aſperā cælo, triſtē cultu, adſpectuq;, niſi ſibi patria ſit? Hūc ego ſequutus authorē, Saxones indigenā eſſe gentē credo: ſed alio ab authorib. nomine appellatā, q vetuſtiſsimis ſcri-

sêre tẽporibus. Et Ptolemæus quidem primus suo nomine Saxones dignatur, vir Aegyptius Alexãdrinus. Cæterũ, q ante illũ, Strabo, & qui post eum, Tacitus, scripsêre, Cattos appellauêre gentem, quæ ab Hercynijs montibus in plana descendit, & vsque ad Rhenum propagatur. Taciti verba contemplemur: Vltra hos, inquit, Catti, initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis, & palustribus locis vt cæteræ ciuitates, in quas Germania patescit, durant: siquidem colles paulatim rarescunt: & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atq; deponit. Duriora genti corpora, & stricti artus, minax vultus, & maior animi vigor, multæ, vt inter Germanos, solertiæ & rationis, præponere electos, audire præpositos, nôsse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare. Hæc certè Saxonibus congruere, & de illa esse gente perscripta, qui animum aduertit, & sine inuidia iudicat, protinùs intelliget. In Hercynia enim regio incipit, & cũ rarescentibus mõtibus natio deducitur, vsq; in Hassiã atq; Westphaliam: nam quæ nũc Saxonia apud nos potissimũ dicitur terra Brũswiccensis, Magdeburgẽsis, & Halberstadẽsis, ex Wandalia captæ accessêre prouinciæ Saxoniæ: quod suis locis mõstrabitur. Durant qdem montes ad Visurgũ: & illo etiam transcenso, in Westphaliã perueniũt, in terrã vsq; ducatûs Mõtensis: Et vt quandoq; per errorem transcribentium, quandoq; per stridorem externæ linguæ, nominum fiunt infractiones, non est longè à veri similitudine, si quis contendat pro Saxi vocabulo esse vsurpatum Catti: multas enim similes mutationes esse factas reminiscimur. Ergò quæ multa Tacitus de Cattis commemorat, gentis Saxonum propria esse contendo.

tendo. Liberum sit lectori iudicium: ego tamen, quò magis propendet animus, indicare debui. Sunt præterea, qui à Saccis, gente Scythica, Saxonum nomen & gentem oriri arbitrentur: sed quandò prodierint in Germaniam, nobiscum ignorant. Alij etiam ab Assenez filio Gomer, nepote Iaphet, pronepote Noæ, gentem nostram deriuant, illa veri similitudine, quòd testentur authores filios Noæ diuisisse terrarum orbem, vt Sem Asiam, Cham Aphricam, Iaphet Europam, tenuerint: nec longinqua fuerit nominum deriuatio, Sassones ab Assenez, si qua interim mediorum temporum monumenta, si quælibet extarent probatorũ testimonia authorum, quæ nulla extant: nisi, quòd testantur sacræ literæ, Assenez cum cæteris fratribus per Gomer à Iaphet esse natum: & ex ijs insulas gentium esse insessas. Sed ad arcam vsque Noæ assendere, vt quibusdam videri ridiculum sit, sic potest esse alijs religiosum. In manibus est hodiè Berosus Babylonicus, vetustissimorum temporum scriptor: quem hac ætate quidam Viterbiensis, cum multis alijs antiquitatum monumẽtis interpretatus est, ad ostendendas Italiæ antiquitates, & præsertim Viterbij sui: quo multorum testimonio authorum docere contendit, sub nomine Iani peruenisse omnium antiquissimum patrem noui sęculi Noe, quem Berosus Noam appellat: & quod Germaniam nostram contingit, ostendit idem Berosus, Tuisconem Noæ post diluuium primogenitum filium, esse parentem omnium Germanorum à Tanai ad Rhenum: In qua latissima prouincia Sarmatas, & Wãdalos, & omne genus cæterarum in Europa per vastissimam terram, nationum, inter limites duorum fluminum, vno Germanorum nomine comprehendit: Nominat autem inter Tuiscónis filios Mannum, Hunum, Sueuum, Marsum, Gambriuium,

briuium, Teutanem, & quos Plinius attigit, Istæuonem, Hermionem, Ingæuonem, quos & Tacitus in Germania sua cõmemorat: plures deo ortos testatus Germanorum proceres, qui carminibus eorum celebrentur: quod vnum esse genus seruandæ antiquitatis, & Saxo post Tacitum commemorat in ea gente borealis Germaniæ. In quo Berosi testimonio duo illa præcipua tenemus, quæ nemo Latinorum, aut Græcorũ attigit, Teutanem fuisse Germanorum ex Tuiscone parentem, qui posteris nomen suum reliquerit: Et quòd Huni, gens antiqua, ex Huno patre, Tuisconis filio, citra Tanaim nati, in gente numerentur magnæ Germaniæ: quod neque Strabo, neque Ptolemæus, neque Mela, neque Tacitus, sed neque Plinius, nec aliorum quisquam commeminit: omnes enim refugiũt in vastam illam Asiæ solitudinẽ, & Scythiæ latitudinem, quoties ignotæ gentis originẽ requirunt: Indè falsò producunt Gothos & Hunos, cùm sint notissimo omniũ borealium testimonio Gothi ex Suediæ regno, in quo etiam hodiè stirps gentis cum nomine perseuerat. Huni quoquè Berosi attestatione, patre nati Huno, Tuisconis filio, inter Europæos citra Tanaim, etiam cum Germanis annumerantur: quomodò Sueui (vetustissima Germaniæ gens) & Marsi, quorum reliquiæ sedent ad exitum Albis fluminis Thietmarsi, cum vicinis, qui Marsorum referũt vocabulum. Sed hæc cùm sit pars Saxoniæ, ad Saxoniæ tamen nomen, quod iamdudùm requirimus, nihil pertinent. Hæremus ergò in sententia Taciti, Cattos ipsos vocari Saxones, quandò & regionis termini, & gentis mores consentiunt eius testimonio.

LIBRI

LIBRI PRIMI

CAPVT PRIMVM.

Ac æstimatiõe freti, repetamus à vetustißima memoria, quæ Saxo Sialandicus, Danicæ antiquitatis scriptor, inter suæ gentis præclara facinora, etiã de Saxonibus commemorat: nam apud nullum reperimus authorem Saxonum priorem memoriam. Sed limites prouinciæ designare par erit. Ab aquilone quidem Saxonum prouinciæ ab omni memoria annumeratum est, quicquid ab Eidora fluuio (qui limes est Daniæ atque Teutoniæ) in austrũ vergit: Holsatiam, Thietmarsiam, Stormariam complectens: quas tres terræ partes vno Nordalbingiæ nomine veteres amplexi sunt: quod etsi vocabulum non sit satis Latinum, venia tamen danda est longinquis Latio regionibus, si suæ linguæ mixtis nominibus, regionum vocabula faciant: quod & Itali, & Galli, & plerunque omnes faciunt. Hæc autem Saxoniæ pars ad oriẽtem habet terminum Veterem vrbem, olim inclytam, nunc solas casas rusticas præferens oppidulum, Stargard Wandalico nomine, quod sonat Aldenborg lingua Saxonũ, Latinè Vrbem veterem: Ex qua Orientẽ versùs, per littora maris Germanici vsq; in Prußiam, Wandalica gens omnia ditione tenebat: nunc verò Saxones impleuêre, exturbatis per tempora vetustis habitatoribus: nisi & claræ vrbes per hoc littus sparsæ, à Saxonũ gente exædificatæ: parẽt tamen principibus antiquæ gentis Pomeraniæ, atque Magnopolis: lingua autem tota est Saxonica, vix paucis reliquijs antiquæ gentis per rura dispersis. Initium ergò Saxonicæ nationis

tionis est trans Albim ab Holsatia: indè transiliens Albim, per diœcesim Bremensem in Westphaliam vsque ad Rhennm ferè pertingit: ab indè verò in Hassiam peruenit, ad Hercyniam (qui nunc Hertici montes dicuntur) pertingens ad confinia Thuringiæ: in qua olim non contemnendam partem Saxones militiæ stipendium à Francis, quibus militauêre, susceperāt. Indè iterùm sub montibus longo tractu peruenit in regionem Albi non longinquam, complectens Wittenbergum & confinia eius, quæ nunc superior Saxonia dicitur, duobus principatibus Saxoniæ titulum sibi vendicantibus, legitima quidem successione ad principes inferioris Saxoniæ omnis regio pertinet: Sed superiorem apprehenderunt Misnenses Marchiones, cum dignitate Electuræ, quæ illi inseritur principatui. Meditullium autem huius, quam descripsimus, prouinciæ, totum ex Wandalico solo redactum est in linguam & mores Saxonum, terra videlicet Brunswiccensis, Luneburgensis, Magdeburgensis, Halberstadensis. Ad eandem verò nationem pertinet omnis Marchia Brandenburgensis, ex eodem Wandalico solo capta, ac versa in linguam Saxonū & mores: quæ vtiquè lingua, si ad lucem veritatis res inspiciatur, sola seruat synceritatem suæ vocalitatis, vt verba omnia puro sono denunciet, non inuersa stridoribus, non contorta diphthongis, quomodò Francorum (Germanos, non Gallos, dico) Sueuorum, Bauarorum, Australium, in quorum stridoribus Hunos, Auares, & reliquos barbaros, qui illis diù incubuêre prouincijs, audire mihi videor, cùm frendent potiùs quàm eloquantur, eadem quidem quæ & nos verba, sed Tartareo sono contorta, stridoribus immixta, & multis diphthongis dissonantia, proloquūtur: Et iam, si dijs placet, etiam nostri student stridores superiorum imitari Ger-

ri Germanorum, quomodò & illi, vt ferunt, iam linguæ suæ pertæsi, Italicã frequentant, & Flamingi Gallicam: Ità passim Germanorum lingua in angustum deducitur: Sed nostris in Marchia ea ratio est, vt studeant suis iam principibus Franci generis, qui auorum memoria Marchiam sunt cum dignitate Electuræ consequuti: Et in superiori Saxonia Misnensibus veri Saxones linguam coaptant, quòd alienigenæ principes, veris Saxonibus exclusis, nacti sunt memoratos principatus. Viderint superiores Germani, & qui curiã sequuntur regis Romanorum, cur Italorum sibilos patriæ linguæ, vt fertur, prætulerũt. Sed omissis querimonijs de iniuria linguæ Germanicæ, ad Saxones reuertamur: qui & si à limite Eidoræ ab aquilone in mediterranea longè procurrãt, tamen à vetustissima memoria ante natum Christum annis supra mille, etiam maria perquirentes, nauigabant per Albim, per Visurgum, perq; Amasim in mare Britanicum, quod nostri vocant occiduum, cùm interim Germanicum appellent orientale: & cum Danis, Suedis, etiam Phinnis, qui ad aquilonem penè sunt mortalium vltimi, non modò commercia rerum & bellorum incursus, sed etiam nuptiarum fœdera conciliabant: Nam bella interceßisse Saxonibus & Danis, indè certum est, quòd Iutia, quæ est Cherßonesus Cimbrica, nunc párens Danis, tum Saxonum ditione tenebatur: quo tamen duce, & quo tempore Saxones eam ceperint, non tenemus: sed tempora, & regem, qui illam prouinciam Saxonibus ademit, tenemus: & in cõmemorationem vocabimus, si rem, quæ præcesßit, priùs attingamus.

CAPVT II.

CVm Danis regnaret Gram, rex ætate sua clarißimus, & in prælijs manu promptus, qui ducis ac militis

litis strenuam operam sæpè coniungeret: cùm & ordinibus vt dux præesset, & multa præclara facinora ipse pugnans ederet, erat Phinnis rex Simblus, qui filiam spectabilis formæ, & singularis pudicitiæ puellam, iam annis nubilem, ad nuptias collocare disponeret, vbi primùm sua fortuna dignum procum comperisset: Gram rex iam regno Suediam tenebat cum Dania: indè de finibus controuersia quoquè illi incessit cum rege Phinnorũ: vtrinq; arma parantur, & ducunt in aduersum: sed tamen priusquàm explicaretur acies, colloquium fuit de legibus pacis: per quam occasionem rex Daniæ vidit spectatæ formæ regis Phinnorum filiam: & primo statim adspectu ità animo perculsus est, vt amaret, paciscereturque cum hoste, si filiam illi coniugem permitteret, & arma positurum, & prioris copulæ se vincula soluturum: tenebat enim iam coniugem filiam regis Suediæ, per arma quæsitam: ea autem fuit gentis huius etiã in paganismo continentia, vt non multis, quomodò Turcæ & Saraceni, coniugibus lasciuirent: sed vna contenti contorali, iam tunc Christianum coniugium implere viderentur. Simblus, qui potentioris arma regis non contemnebat, pacta comprobans, filiam illi desponderat: Cùm autẽ rex Daniæ bellum in Norwagiam suscepisset, implicitusq; magnis difficultatibus teneretur, quibus etiam non facilè expediendus putaretur, Simblus Phinnorum rex prioris pœnitens pacti, quod metu quodam concussus inierat, eandem suam filiam Henrico Saxonum regi vxorem dare constituit: apparatibusq; pro regia fortuna factis, iam proximè nuptiarum diem demorabatur: Facilè enim fidebat, vbi Saxonum illi arma accederent, Danorum regem etiam potentissimum, sustinere. Tenebant autem tum Saxones Chersonesum Cimbricam, quæ est Iutia, vt

facilè

facilè Danos, si in Phinnos mouerent, à tergo adorirentur, Daniamq; adeò facerēt infestam, vt suis rebus Dani consulere coacti, hostem Phinnum obliuiscerentur. Sed tum nuptiæ in Phinnia apparatæ, regio luxu feruescebant, cùm superueniens Gram Daniæ rex nihil metuentibus conuiuis, omnia disturbabat: nam exercitum quem in Norwagiam armabat, in Phinnos conuertit: ibiq; sponsum regem Saxonum Henricum, inter sacra nuptiarum oppressit, abstractamq; patri filiam abduxit. Hæc prima in Danicis antiquitatibus Saxonum mentio. Cùm autem idem rex Daniæ susceptum in Norwagios bellum prosequeretur, Saxones iniuriam occisi regis animo voluentes, arma iunxêre Norwagijs, non tam illorū charitate, quàm occisi regis sui vltione: quo in bello, Saxonū præcipuè armis, idem rex Daniæ oppressus, occubuit: nec enim erat difficile Saxonibus, iā nautico populo Iutiam tenenti, in Norwagiam illi non longinquam, arma conuertere. Quid non æui valet mutare longæua vetustas? Iam tum Saxones ibi bella gessêre, & ibi conciliauêre sibi nuptias, quò nunc florescentibus per littora Germaniæ mercaturis Saxonum, vix nauigant qui pauperiem in vltimis fluctibus tentāt effugere. Sed indè molem & vires gentis metiaris, de longinqua militia, & de repositis gentibus, ad fœdera nuptiarum euocatis.

CAPVT III.

SIfridus rex Saxonicis rebus præerat ea tempestate, qua Haddingus Daniam regno teneret: Exoritur quidam vir audètior quàm fortuna ferret, qui Daniam è Iutia infestam habuit, territans Danorum regem viribus Saxonum: nam ipse Iutiam, quæ tum parebat Saxonibus, patriam habebat: eadem audacia versus in Saxoniam, indè prædas agebat, Danorum arma

Saxo-

Saxonibus prætendens. Erat ea tempestate Sifridus Saxonum rex alijs implicitus bellis, quòd pacem ab Tostone (id erat enim viro nomen) qualicunque conditione emere cogebatur. Pacti conuenti placitū fuit, vt regem Daniæ Haddingum socijs armis oppugnarent: Firmantur inuicèm pacta, iunguntur arma. Iutiæ atque Saxoniæ viribus rex Daniæ prælio congressus vincitur, fuga sibi per mare consulere cogitur: Insequutus fugientem Tosto, propè erat vt comprahenderet: sed elabitur, & reparatis viribus, hostem nihil tale opinantem aggreditur. Tosto accepto graui vulnere, vix se tutatus ab hoste, in fugam rebus conuersis se conijcit: Indè cùm iam omnia sua suorumq; prælijs absumpsisset, vtpotè qui regi par esse non posset, piraticam, quæ tum iusti quæstûs nomen habuit, aggressus, opes reparauit: & indè iam auctior rebus & animo, patriam reuisit: Danorum regem, cuius exercitibus par esse non posset, (quòd Saxoniæ princeps iam illum auxilio destitueret) in duellum prouocauit. Tantus erat regi animus, vt etiam si ob generis imparitatem iustè recusaret, contemneretq; prouocantem, accepit tamen oblatam conditionem, & congressum Tostonem strauit. Hæc altera in Danicis antiquitatibus Saxonum commemoratio. Silet interim nobis Cornelius Tacitus, silet & Plinius in libris XX. rerum Germanicarum: de quibus ne fragmina quidem, vt de Cornelio, extant: quanquàm si supereſſent, tantam antiquitatem non attingerent, quòd ante Iuliū Cæsarem, & Galliæ, & Germaniæ satis essent Romanis incognitæ. Testatur tamen Cornelius Tacitus Batauos, nunc Geldrenses, esse genus Cattorum, hoc est, Saxonum: ipsum audiamus: Omnium, inquit, harum, gentium, nimirùm, ad ripam Rheni incolentium, præcipui sunt Bataui, non multùm ex ripa, sed insulam Rheni amnis

amnis colunt: Cattorum quondàm populus, & seditione domestica in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani Imperij fierent: Manet honos, & antiquæ societatis insigne: nam nec tributis conteruntur, nec publicanus atterit: exuti oneribus & collationibus, & tantùm in vsum præliorum sepositi, velut tela atque arma bellis reseruantur. Sic Bataui, id est, Geldrenses, ex Cattis, hoc est, Saxonibus prodiêrũt: Nam & Brabantini, & Flandrenses mixtum ex Saxonibus sanguinem ducunt. Sed hoc ad tempora Magni Karoli pertinet: qui multa millia Saxonum (quod dicemus) cum liberis & coniugibus transtulit vltra Rhenum: Nunc ea commemoratione contenti simus ex Cornelij testimonio, Batauos, quorum ille multa præclara attigit in Augusta historia, origine Cattos, hoc est, Saxones esse. Iuuat & illud huic inserere loco, quanti faciant Transrhenani homines, suã in Germanos referre originem: ipse Tacitus loquatur: Treuiri, inquit, & Heruli, circa affectationem Germanæ originis vltrò ambitiosi sunt, tanquàm per hanc gloriam sanguinis, à similitudine & inertia Gallorum separentur. Audiant Galli, tumidum genus hominum, testimonium Romani authoris: Agnoscant hodiè Franci genus suum ex Germania, & ipsi ambitiosi sunt ab hac origine, gloriam sanguinis à patribus Germanis mutuantes, vt separentur ab inertia natiua Gallorum. Sed nôui hominum cor altum, non recipient Taciti testimoniũ, non gloriabuntur de Germana origine, magìs, silicet, erubescent: nec immeritò, quia sanguis ille dudùm exaruit cum robore prisco, emolliuit iamdudùm viros clementia cæli, quod & patribus eorum Gallis remur contigisse.

CAPVT IIII.

HVndingus Sifridi filius rem Saxonum administrabat, quo tempore Danis regnabat Roë, is qui Roschildiam suo de nomine, claram quondàm in Dania vrbem fundabat: cuius regis Germanus Helgo, maris imperium sortitus, victricem vbiquè classem cùm circuntulisset, per Albim fluuiū ascendens, Saxoniam ipsam ferro flammisq; vastabat. Hundingus Saxonum princeps, inopinato hostis aduentu turbatus, tumultuarias vires contraxit, quas Danis opponeret. Apud Stadium exercitus conuenêre: stabant parati in armis, & copiā pugnandi fecerant vtrique. Tum rex Daniæ ferocior animo: Quādò, inquit, in magnis exercitibus præclara virtus sapè non eminet, tecum ego Hundinge manus confero: spectent vtrinquè exercitus pugnantes duces suos, & illorum se fortunæ metiantur, vt victum se sciat exercitus, cuius dux superatur. Nō erat decorum detrectare: nam ignominiæ tum supremæ habebatur, si euocatus recusaret. Conuenêre paribus armis in circum medio campo designatum, acribus odÿs incurrunt, sed tum cessit Saxonum ductor: victoria Danorum erat. Vndè factum est, vt Iutia decedere Saxones cogerentur. Reuersa est igitur hoc tempore Chersonesus Cimbrica in Daniæ ditionem: nec post eum diem Saxonibus legitur paruisse. Arma quidem Saxonum sæpè illata sunt in prouinciam, sæpè vastata Iutia: Aliquandò prima pars eius, qui ducatus est Sleswiccensis, Saxonibus suberat, sed nūquàm ex illo die Saxonicum iugum Iutia tota recepit. Rex Daniæ victor, receptæ prouinciæ gubernatores præfecit, qui ab incursionibus Saxonum illam terra mariq; tutarentur. Magnum ea res Stadio vetustatis perhibet testimonium, quandò nullius reliquæ vrbis memoria celebratur ex illo tempo-

tempore. Ptolemæus quidem multarum de suo tempore per Germaniam vrbium nomina commemorat, quarum hodiè vel nulla extant vestigia, vel nomina sunt immutata. Stadio tum fuisse nomen quod nunc est, cùm duorum regum insigni pugna locus illustraretur, hic locus testatur: Dorstadium tamen vocant oppidum priscum, vndè Stadio testantur esse originem. Huius autem Cimbricæ Chersonesi iustior posthàc mentio erit, cùm ad ea tempora ventum fuerit, quibus Cimbri patria egressi, per Gallias se in Italiam contulerunt: inuestigandúmque nobis erit, quæ tum fuerit gens Cimbrorum, quandò constat hac tempestate victos Saxones prouincia discessisse.

CAPVT V.

GElderus Saxonum princeps erat eo tempore, cùm inter Hotherum Suediæ regem, & Balderum inter eius regni proceres nobilissimum (cui admiratione virtutis, aut præstigijs magicarum rerum delusa vetustas, opinionem iniecerat diuinitatis, quòd dijs genitus, propicios haberet sui generis authores) bellum esset ob nuptias puellæ, quam vterque coniugem deposcebat: alium regia dignitas in spem adduxit, vt indignum duceret, si imparis fortunæ qualiscunque illi præponeretur. Alium opinata diuinitas animo extulit: sed exitus docuit ementitam famam, fuisseq; mortalem quem diuum ferebant. Res in apertum bellum processit: congerunt arma magnis conatibus. Balderus, qui suis viribus par esse regi non poterat, ad externa respexit auxlia: Gelderum Saxoniæ principem in societatem belli etsi longinqui deuocabat: nam Saxones nauigationibus assueti, etsi Iutiā modò non tenerent, naualē tamen operā non intermisêre. Conuenêre nauales exercitus, & pugnā atrocem

diù paribus sustinuêre viribus: sed Balderus falsa à populariibus diuinitate donatus, tum sibi fuga consulere coactus est: non enim valuit opinata diù diuinitas aduersùs arma mortalium: Testis Belliportus, Balderi fugam vocabulo refert: Sed nō idem fugiendi animus Saxonibus. perseuerauêre in pugna pertinaciter, donèc ad vnū cæsi sunt omnes. Generosi animi viuax virtus vinci potest, fugari non potest. Gelderum Saxoniæ principē prælio consumptum, remigum suorum cadaueribus superiectum, ac rogo nauigijs extructo impositum, pulcherrimo funeris obsequio hostes extulerunt: Est enim virtus ipsa venerabilis, etiam apud hostes. Cineres eius perinde ac regij corporis reliquias, non solùm insigni tumulo rex hostis tradidit, verùm etiam plenis veneratione obsequijs in funere decorabat: nihil inferior Pœno Hannibale, qui cæsum Marcellum venerabiliter remisit ad Romanos.

CAPVT VI.

INterceßêre exhinc anni non pauci, donèc ad Wermundum regem Daniæ sceptrum perueniret. Is cùm florens ætuum sterilis sine prole peregisset, in senecta filium sustulit Vffonem, ingenio tamen, vt videbatur, crasso, vt non homo, sed statua putaretur: pater aliquanto se feliciorem ratus est, si filium non haberet, quàm ea stoliditate belluam humana forma nutriret. Acceßit senectæ incommodis oculorum defectio: cuius rei fama peruenit ad Saxones, aßiduos Danorum hostes, quos deturbatio antiquæ posseßionis in Iutia continuò perurebat. Qui genti tum præerat, nomen in annalibus non habet, sed tamen quòd sublimi fuerit vir animo, legatio quam misit ad regem Danorum, ostendit: cuius hæc summa fuit, Vir grandæuus, & qui senio deficit, etiam cæcitate percussus, sponte regno cederet Saxonibus, nec

in

in discrimen mitteret exercitum suum: regē Saxonum, vbi sceptra Daniæ, illo tradente, acciperet, facturum vt non illum pœniteret adoptionis, meliorem se illi futurum filium, quàm illam belluam, quam sub imagine oris humani nutriret in aula. Superba legatio regem senio fractum vehementer commouit: alteq; ducens suspiria, contemptum sui non leuiter ferebat: respondit tamen, modestiùs facturum Saxonum regem, si paucos, qui seni superessent, dies præstolatus, tum sceptra inuaderet Daniæ, cùm ille in fata concessisset: non esse satis modestum, senectutem probris exaggerare: leuiùs se arma, quàm ignominiam, ferre: si tamen ille arma inferat, inuenturum in Dania militiam, qua occurrat venienti. Ad hæc legati: Nihil opùs esse totis rem exercitibus peragere, ad compendia transeundum: Filium suum Saxonum rex, regis filio opponet in duello. Tum senior: Quid opùs est cumulare probra probris? fathiscentem irrisistis ætatem, nunc exprobratis etiam ignauiā filij, quasi mea ex me culpa talis sit editus. Adstabat legationi Vffo filius, & inexpectata omnibus voce confidentissimè à patre veniam loquendi popposcit. Senior, quis eam à se loquendi licentiam deposceret, rogat. Proceres, esse Vffonem filium, responderunt. Tum ille: Non satis visum est vobis ad calamitatem meam, ab exteris mihi insultari, quandò etiam à domesticis probrū irrisionis cumulatur. Illi quàm sanctè iurant, esse, qui loqueretur, Vffonem filiū. Quisquis est, inquit, liberè quod sentit proloquatur. Tum Vffo: Quandò, inquit, tam superba legatione & patriam maiestatem, & regiam dignitatem Saxones contaminâstis, agnoscite regi Danorum supereſſe filium, qui geminos ex vobis prouocet in certamen: regis vestri prodeat filius, armigero quem velit comitatus: ego duos

vnus excipiam. Accepêre conditionem legati, abeuntes. & wermundus propiùs iubet adesse filium, vt manuum ministerio discat, si ille sit quem esse testentur. Grandia filij membra complexus pater, credidit esse quem volebat. Tum ad filium: Cur, inquit, fili tam diù latuisti, taciturnitate & ignauiæ simulatione absconditus? Ad quod ille: Quandiù tu pater integris viribus regnum administrâsti, nihil opùs fuit aut vocis meæ ministerio, aut vllæ forti in rebus gerendis opera: Nunc quoniam te virium tenet defectio vsque ad contemptum exterorum, credidi esse vicis meæ, & superbiam verbo retundere, & forti opera te patre dignum filium ostendere. Cur ergò, refert ille, vnus duos prouocâsti? Vt abolerem, inquit, gentis Danicæ nupèr obiectam ignominiam, quòd duo vnum Atistum Suediæ regem deiecerunt. Exultans pater, arma filio iubet expediri: nulla enim aut patris, aut cæterorum procerum grandibus eius artubus poterant coaptari: discissa tamen ad locum tegentis clypei, vtcunquè illi paterna sunt arma coaptata: Gladium vnū cæteris incomparabilem pater in delicijs habebat, hunc solum filio parem sperabat, quādò cæteri ad primam vibrationem dissiliêrunt. Eidora fluuius limes antiquus Danicæ atque Saxonicæ ditionis, locus pugnæ deputatur. Prodiêre hinc Dani, indè Saxones: medius in flumine locus qui extabat, deligitur. Pater & wermundus etsi cæcus, pugnæ deesse non patitur: certus de ponte in fluuium se mergere, si filius vinceretur. Proceßêre pugnaturi Saxo cum armigero, quibus vnus Vffo opponitur: Prouocat ille vtrung; Nec minores animis Saxones, diuisis operîs, non vnà, concurrebāt. Primus armiger ictum ferens incurrit, sed frustratus est: nam hostis declinabat: sublatáque dextera caput Saxonis Vffo diffidit. Cæcus pater ictum

gladij

gladij ipso sono dijudicans, qua parte hostem, rogat, ceciderit. Illi respondent, vno ictu totum peremisse. Redibat seni spiritus, & æquatis iam viribus, quòd vnus vni confligeret, certior illum victoriæ spes comprehendit. Succedit in pugnam Saxonum regis filius, & elusis aliquandiù altrinsecùs ictibus, idem fuit regio iuueni exitus, qui armigero. Iam & pater victoris sonitum vibrati gladij cautiùs agnouit, & plenam iam filio constare victoriam lætus accepit. Hic tum erat exitus superbæ Saxonum legationis. Nam iugum quod tum Danis imponere satagebant, ipsi accepêre.

CAPVT VII.

SVb hoc rerum statu non diù Saxonia permanebat: excusso enim tributariæ subiectionis iugo, populus ad libertatem natus, se in illam protinùs vendicauit: & aliquot Danorum regibus in medio detritis, cùm idem regnum ad regem Dan, eius nominis III. peruenisset, continuatis bellis Saxones cum gente Danorum decertantes, statuerunt aliquandò totis viribus de summa rerum decernere: Vrebat Saxones ereptæ dudùm Iutiæ memoria, siquandò virium intenta conflictatione ad eam redire possent. Rex Daniæ Dan puer, duodecimum ætatis agebat annum, cùm legationem mitteret Saxonum princeps in Daniam: aut tributa Saxonibus Dani pensitarent, aut bellũ de rerũ summa expectarent. Bellum maluerunt proceres: quod tanto apparatum est omnium regnicolarum studio, vt ante expectatum hostibus in Albi occurrerent, tanta nauium multitudine, vt amnem nauigabilem diù ità implerent ratibus, quòd velut ponte facto nauibus, de ripa transirẽt in ripam. Nec Saxones segniores, & ipsi vndecunq; contractis viribus, obuiàm hosti proficiscuntur, & collatis armis is fuit exi-

tus qui esse plerunquè solet: nam qui ad prælia alacriores hostibus in sua occurrunt, feliciùs comperti sunt dimicare, quòd meliùs res in hostico, quàm in suo solo, vsu compertum est procedere. Vincuntur Saxones, & tributa quæ Danis intentauerāt, ipsi coguntur suscipere. Hoc mihi loco interfandum putaui, nè quis miretur solas eas Saxonū res sermone perstringi, quæ illis fuêre cum Danis, nihil verò ex mediterraneis attingere. Sed & illud mouebit fortè lectorē, in cunctis quas memorauimus controuersijs, Danos semper Saxonū victores ostendi: quod contrà posterioribus seculis vsu compertum est: Vtriusq; autem rei vna causa est, quòd ex antiquitatibus tantæ vetustatis nullus nobis præter vnum Saxonem Sialandicum Daniæ illustratorem, author est: & ideò rerum mediterranearum, quas ille non attigit, quæ tamen non minores, etiam illustriores putari possint, nulla nobis memoria est: nec in ea parte habent cæteræ nationes quod illis inuideamus, aut quod nostræ antiquitatis obliuione possunt obtendere: nam pauci, mille annorum memoriam vix explicant: ineptias enim plures præferunt, quæ somnijs similimæ sunt: quod nos de Francis congentilibus nostris, ab olim Germanis, suo loco ostēdemus. Iam verò quis mirabitur Danicum scriptorem, Danicis rebus multùm tribuere, quod & Romani suis, & Græcis Græculi fecerūt? Quòd si eadē præditus dicēdi facultate Saxonicas res vir genere Saxo commemorâsset, aliam rerum formam narrando prætenderet. Studet enim quisq; suæ nationi illustrandæ.

CAPVT VIII.

IPse temporum, quæ attigimus, ordo nos commonet, vt Cimbrorum mentionem hoc loco introducamus: Iam enim peruenimus ad vicina eius seculi, quo veritas de ter-

ra

ra orta est, & iustitia de cælo respiciens, obuiauerunt sibi in osculo pacis, in mediatore Dei & hominum Christo Domino omnium seculorum Saluatore: Ante cuius ortum annis plus quinquaginta, Cimbri cum Teutonibus, Amburones cum Tigurinis, magnis exercitibus per Gallias mouentes, in Italiam contenderunt: & occurrentes sibi, Romanorum varijs in locis consulares exercitus, cum ducibus suis obtriuerunt: Nouissimè & ipsi à Q. Catulo, & C. Mario Romanis consulibus, ad internecionem, vt ferunt Romani, deleti. Hæc de Romanis historijs nobis testatissima sunt. Sed non ità compertum nobis est, quæ gens fuerint Cimbri: Dani, Saxones, an Wandali? aut promiscuæ omnes, aut ex his quædam: quod præsenti loco nobis pro viribus explanandum. Nam Romani scriptores sola Cimbrorum commemoratione contenti, nihil super eius gentis sedibus & origine attigerunt. Cimbros autem habitare in Chersoneso, quæ à Saxonibus procurrit in boream, inter duo maria, Britanicum, & Germanicum, (Nostri vocant Orientale & Occidentale) ipsius Ptolemæi descriptione certũ habemus. Idem Strabo & Tacitus asseuerant. Nam Tacitus ætate sua, ad vtranque ripam castrorum vestigia cerni commemorat, ad magnæ rei fidem, & molem gentis metiendam. Hæc est prouincia, quam nunc Iutiam vocamus: in qua præter ducatum Sleswiccensem quatuor sunt Episcopatus, non Italicis angustijs dimensi: & magna eius portio regi Daniæ censualis páret. In hac habitâsse Cimbros, trium, quos diximus, testimonio est certissimum: Sed quæ gens fuerit, Dani, Saxones, aut Wandali, (oẽs illi per vices eam tenuêre prouinciam) hoc quærimus. De Cimbris quidem testatur Strabo his verbis: Peninsulam habitantes, ingenti quadam inundatione compul-

si, natalia loca deseruêrunt: nunc verò consuetam prioribus annis regionem inhabitant: Augusto quoquè Cæsari lebetem, plurima sibi sanctitate consecratum, dono miserunt, cius amicitiam postulantes, vt iniurias quæ priùs subiërant, obliuione delerent, compotesq; votorum facti, remeârunt. Dictu profectò ridiculum, vt homines ad maris æstus, quos perpetuò natura efficit, per dies singulos bis accedentes, indignati, è patrio solo digrederentur. Tacitus quoquè in descriptione Germaniæ: Eundem, inquit, Germaniæ sinum haud dubiè ad mare Balticum, proximi Oceano Cimbri tenent, paruæ nunc ciuitates, sed gloria ingens, veterisque famæ latè vestigia manent: vtraque ripa castra ac spatia, quorum ambitu nunc quoquè metiaris molem, manusq; gentis, & tam magni exitûs fidem. Ptolemæus, vt diximus, qui sub Hadriano scripsit Imperatore, testatur Chersoneso, quæ in mare Germanicum excurrit, habitâsse Cimbros. Sed quod genus hominum fuerit, cui ea sit appellatio, hoc requirimus. Strabo Posidonium facit testem, Cimbros latrocinando incertis errabundos sedibus, ad paludem vsque Mæotim militiam agitare. Indè contracto vocabulo, quòd Cimbri, veteri Gallorum lingua, latrones vocitentur: ab eis vocitari Cimmerium Bosphorum quasi Cimbrum: cùm Græcorū lingua Cimmerios, Cimbros vocitet. Plutarchus autem in Mario de Cimbris testatur in hunc modum: Populos esse Germanicos, ex his qui ad boreum Oceanum sedem haberent, quòd homines magno corpore, horrendisque oculis essent. Nam apud Germanos, ait ille, Cimbri prædones appellantur: quod Strabo de Gallica, Plutarchus de Germanica interpretatur lingua: In hoc tamen consentiunt, quòd vterq; latrones eo vocabulo adstruit significari.

ficari. Quidam ferunt Celticam terram propter magnitudinem regionis, ab extremo mari, à septentrionalibus climatibus ad Orientem versùs Mæotim fluuium conuersam, Ponticam Scythiam attingere, & hinc factam gentium commixtionem. Homerus quoquè gentem Cimmeriam ab extremis occidui mundi aduenisse, Bosphorumq; Cimmerium de suo nomine fecisse, testatur. Consona triū testimonia illuc vergunt, vt suspicemur &wandalorum gentem olim Cimbricam à rapinis appellatam, eam esse quæ à vetustißima memoria, ab occidua mundi regione, quam diximus, habitâsse Cimbros, per maritima Germanici Oceani versùs Orientem, per Prußiam atq; Poloniam, per Sarmatiam, nunc Tartariam, vsque ad paludes Mæotidas tenuisse medias prouincias: Testis est lingua, quæ etiam nunc veteribus &wandalis, quorum apud nos sunt reliquiæ, Bohemis, Polonis, Rußis, latißimæ genti vna est.

CAPVT IX.

NAm & pro alijs faciūt cōiecturæ, quòd aut Saxones fuerint, aut Dani, q̄ sunt dicti Cimbri. Quòd enim Dani fuerint, qui sub Cimbrorū nomine ꝓfecti sunt cum Teutonibus, & alijs Tigurinis, & Amburonibus, indè appáret, quòd per ætatem illam, Dani eam prouinciam tenuerunt: Dudùm enim Saxones eiecti fuêre, & iā sub potētißimo rege Frotone Iutia quieuit circa natū Christum. Strabo, vt diximus, suspicionem induxit cum contestibus suis, quòd fuerint &wandali, qui Cimbri sunt appellati: Nam latrocinando incertis errabundi sedibus, Cimbri ad paludē vsq; Mæotim militiam agitârunt. Sed qui poterant agitare militiam tam longinquā, nisi &wandali extitissent, qui per gentiles suos &wandalos, omnia media tenentes, facilè ad Mæotim attingerent: Nam

alienam

alienam nationem ità vagari intra suæ prouinciæ limites, & Wandali non tulissent. Ptolemæus autem cogitationem iniecit, Saxones ea appellatione censeri : est enim non gentis, vt diximus, proprium, sed à mala iniecta qualitate appellatiuum, quòd Cimber latronem sonat. Saxones autem sic tum à vicinis appellatos credi potest, quòd ferocia genti sit cognata. Sed auget suspicionem, quòd Ptolemæus nominat Cimbros mediterraneos, qui à mari recedant in Austrum : hi autem fuêre Saxones : qui cùm diù Iutiam tenuerint, ibi à Ptolemæo credi poterant ætate sua habitare : Nam quòd in mediterranea recedant, compertissimum est. Quid igitur in hac varietate censemus ? Ego sine controuersia Danos Iutas fuisse existimo : qui tum appellatione Cimbrorum, cum Teutonibus, hoc est, Saxonibus, & cæteris nationibus Italiam petiêre : Nam Dani, vt diximus, ea tempestate tenuêre Iutiam prouinciam, & poterant hi militiam agere vsque ad Cimmerium : cum Gothis enim dudùm exibat ea gens, & habitabat ad Cimmerium, deindè ad Danubium : vbi de suo nomine Daciam fecit vocari prouinciam : quod in Suedia nostra ostendimus : & in mediterranea processit, ea potissimùm ætate, qua Danorum proceres Saxoniam suæ fecêre ditionis. Nec iniurium est, Iutas Danos, appellari Cimbros, id est, latrones, quòd militiam latè agitauerint, per maria, per littora, per terras, vsqueadeò, vt nauigantes, aliquandò Constantinopolim pulsauerint : longissima circuitione vsi : quod in Norwagia ostendimus. Nec iniuriam quis putare debet, si aut Dani, aut Saxones, aut Wandali, Cimbri (hoc est, latrones) appellentur, cui in mentem venerit, quid Alexandro responderit princeps piratarum : cùm ille rogaret, quidnam illi esset quòd mare teneret in-

infestum? Hoc ipsum, inquit, rex, quod tibi, qui terrarum orbem fatigas: Sed quia ego pauculis nauibus rem perago, pirata dicor: Tu quia magnis exercitibus vim facis, Imperator diceris. Ità prorsùs se res habet: Verum dixisse libera voce rex comprobabat, impunè dimittens. Quid, oro te, Romanos adegit, infestum sibi facere mundum, nisi libido dominandi, & amor habendi? Ea fuit causa Danorum, quæ illis inscriptionẽ faciebat, vt Cimbri, hoc est, latrones dicerentur.

CAPVT X.

EA Cimbrorum gens annis ante virgineum partum supra quinquaginta, sedibus suis egressa cum vxoribus & paruulis, nouas petere sedes annixa, per Galliας, teste in commentarijs Cæsare, iter tenuit in Italiam. Profectos autem patria, duxisse per Saxoniam, quæ nunc Westphalia est, & indè transmisso Rheno, in societatem belli, ex Gallijs accepisse Amburones & Tigurinos. Gallici autem scriptores, solita leuitate, Cimbros vocant Brabantinos, aut Flandrenses: & alios alijs, pro suo arbitrio deputant populis. Sed Ptolemæus, Strabo, Tacitus, Plinius, grauissimi testes, submouent Gallorum leuitatem, ostendẽtes qui fuerint Cimbri, habitantes in Chersoneso duorum marium. Accedit testis alius, omnibus authoritate incomparabilis C. Cæsar, qui in commentarijs testatur de Cimbris: Cùm enim de Aduaticis Gallorum ciuitate loqueretur, inter alia dicit: Ipsi erant ex Cimbris Teutonisque prognati, qui pertranseuntes Gallias, impedimenta cum inualidis ad arma sub præsidio reliquerunt: Qui, inquit, cùm iter in Italiam & prouinciam nostram facerent, his impedimentis, quæ secum agere & portare non poterant, citra Rhenum flumen depositis, custodiam ex suis ac præsidia, sex hominum millia,

vnà

vnà reliquerant : priusquàm tamen Italiam per alpes attingerent, longo circuitu sub ipsis alpibus transeuntes, Macedoniam vastauerunt : Ibi Papyrius Romanus consul cum exercitu fusus : Indè verò Aurelius Scaurus consulis alterius legatus, cùm exercitus eius deleretur, ipse viuus in manus Cimbrorum peruenit : & cùm in concilium ab his euocatus, deterreret eos, nè alpes transirent, Italiam petituri, quòd diceret Romanos vinci non posse, à Bolo rege feroci iuuene occisus est. Ab eisdem Cimbris, C. Manlius & Q. Seruilius proconsules, victi prælio, castrisque binis exuti sunt, octoginta millia militum ceciderunt, calonum atque lixarum quadraginta millia: Secundùm populi Romani iussionem, Cepionis (cuius temeritate clades accepta erat) damnati bona publicata sunt, primóque post regem Tarquinium, ei Imperium abrogatum est : Caio Mario (qui nisi illi seculo contigisset, actum fuisset de nomine Romano) propter Cimbricum bellum, consulatus per plures annos prorogatus est : Secundo & tertio consulatu absens creatus est: Quartum consulatum dissimulanter captans, consequutus est. Cimbri vastatis omnibus circa Rhodanum, per Pyrenæum sunt saltum in Hispaniam transgressi: ibique multa populati, à Celtiberis retroacti sunt: reuersique in Galliam, bellicosis se Teutonis coniunxerunt, priùs tamen vastata Hetruria, cùm Romani interim transmarinis impliciti bellis, matrem Italiam defendere ab Cimbris nequiuerunt. Hanc autem Cimbrorum expeditionem, nec Cimber quidem gloriosius efferret, quàm est à Cor. Tacito cõmemorata: Sexcentesimum, inquit, & quadragesimum annum vrbs nostra agebat, cùm primùm Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello ac Papyrio Carbone consulibus. Ex

qua,

quo, si ad alterum Imperatoris Traiani consulatum computemus, ducenti fermè & decem anni colliguntur: Tandiù Germania vincitur: medio tam longi æui spatio multa inuicèm damna: non Samnis, non Pœni, non Hispaniæ, Galliæve, ne Parthi quidem sæpiùs admonuêre: quippe regno Arsacis acrior est Germaniæ libertas. Quid enim aliud nobis, quàm eædem Crassi, & ipse Ventidio victus Pacorus, nobis Oriens obiectârit? At Germani, Carbone & Cassio, & Scauro Aurelio, & Seruilio Scipione, M. quoquè Manlio fusis, vel captis, quinq; simul consulares exercitus populi Romani abstulerunt. Sed huius tam indomitæ virtutis hic tum erat exitus, vt cùm diuisis copijs Teutones cum Amburonibus ex Gallijs, Cimbri verò seorsùm per Vindelicos, alpes penetrârint in Italiam, Teutones victi sub alpibus ad aquas Sestias à Mario, Cimbri verò, cùm postulatas à Romanis sedes non acciperent, apud Athesim pugnantes, duorum consulum iunctis copijs, Romanæ virtuti concesserunt: quam victoriam, etsi Mario magìs inscribendam Romani putauerunt, virtute tamen militum Catuli consulis rem actam, alij scriptores non silent. Non tamen ad internecionem tum cæsam gentem crediderim, etsi multa sint millia interempta. Strabo quoquè testis accedit, qui, vt suprà meminimus, sub Augusto pacem petentes testatur impetrâsse. Posteà verò, quia Romanis ab ea gente pax fuit, nemo gentis facit vllam mentionem: nec inter nostros Cimbros inuentus est, qui literis mandaret rerum successiones, in magna veterum, quòd ad literas pertinet, inopia: malebant enim fortiter facere, quàm aut doctè loqui, aut eruditè scribere ad memoriam posterorum.

CAPVT

CAPVT XI.

HAC de Cimbris non iniucunda interpoſita commemoratione, ad Saxones noſtros reuertamur: qui crebris colluctationibus congreſsi Danis, varia fortuna vſi fuêre: nunc ſuperiores, nunc deiecti. Nam Frothoni Magno, cuius tempora ad natum Saluatorem pertigerāt, & filio eius Fridlæuo, æquè ad arma victorioſo, regibus tributa pependerunt. Sed iam regno deuoluto ad Fridlæui filium Frothonem puerū duodennem, Saxones iugum excutere maxima vi armorum contenderunt. Principes tunc Saxoniæ fuerunt, Swertingus & Hanefus: qui contractis vndecunq; auxilijs, magno prælio hoſtibus non imparatis concurrerunt. Tam difficili labore diù ſudatum eſt in acie, vt magnitudine ſtragis vtrinq; factæ, vtraq; ſibi pars victoriam reputaret. Dani Saxones, & illi Danos profligâſſe ſunt arbitrati: Contentio ad duellum peruenit: Fidebant Dani Starcatero, monſtroſæ magnitudinis & roboris homini: cuius proceritati virium acrimonia reſponderet, cuius á; de fortitudine plura in Suedia ſcripſimus. Saxones pugilem præferebant Hamam, æquè inter ſuos fama illuſtrem: cui, vt diſcrimen non recuſaret, tantum ſe auri congeſturos pollicentur, vt molem corporis eius ſuperaret. Virum fortem virtutis & gloriæ maior, quàm auri, cupido tenet. Operas pollicetur: nec terretur gigantea mole pugilis cum eo congreſſuri: poterat enim maior in exiguo regnare corpore virtus. Ab initio quidem Saxones regem iam ætate adultum, iam rebus fortibus pro inuicto habitum, ad monomachiam depoſcebant: Sed Dani indignum rati, regem imparis fortunæ obiectare homini, Starcaterū illi fecêre vicariū. Venitur in cāpum qui pugnæ metatus eſt: Hama fidutia virium, quòd in-

uenili

uenili floreret robore, virum ætate iam fractum, ad luctamen deposcebat: aggressúsque prior hostem, pugno petitum ità impulit, vt terræ adegerit nutabundum. Palluerunt Dani: ità enim impellentis Hamæ pugno deiectus est Starcaterus, vt genibus nixus, humum mento contingeret. Sed vbi senior collegit vires, sese erigens, ad gladium decurrit: non iam luctamine, sed ferro rem peracturus: nam toto annisus corpore, gladium distrinxit in aduersum: nec illum fefellit impetus: nam medium Hamæ caput ictum diffidit. Ità peracta victoria Dani tripudiauêre. Hunc ego insignem exitum tribuisse loco nomen soleo suspicari, in quo peracta sit pugna: vt ab eo victo Hama diceretur: vndè posteà de propinquo erecta vrbs, Hamburgum nuncuparetur: non ab Hammone Libyco: nam eius memoria quomodò potuit ad nostros permanare? Hac elati victoria Dani, iugum aggrauabant in capita Saxonum: Sed non deerat Saxonibus animus, pro libertate, quæ fortibus viris vita charior est, vitam paciſci. Itaq; Hanefus alter ex principibus, non destitit liberandæ patriæ per dies & noctes operam impendere: auxilia vndecunquè contrahit: auctisq; in bonum modum copijs, bellum Danorum regi denunciat. Ille verò paratum deduxit exercitum: quem idem Daniæ rex semper expeditum habebat: Nam nauibus traiecit Albim: quæ enim vltra fluuium fuêre, priori victoria Danis cesserunt. Congressi, conseruêre manus: Ibi dux Saxonum cadens, victoriam hosti reliquit: & loco pugnæ nomen suum indidit: Hanefro iussit appellari, quòd Hanesi semen ibi moraretur: Nam fro Dani semen vocant. Eum autumo locum, qui nunc Hanofer, detorto parùm, vt fit, nomine, vocitatur. Quæ res ad coniecturam accedit, Hamam quoquè, quod diximus,

mus, suo loco nomen indidisse. Sed in rebus obscuris sit locus coniecturæ.

CAPVT XII.

Swertingus alter ex Saxonum principibus, cùm ad liberandam probro patriam omnibus rebus contenderet, nec armis hosti par esset, nec fortuna, non quieuit tamen omnes intentare vias recuperandæ libertati: dolum parabat, quandò dolus, an virtus, quis in hoste requiret? Daniæ regem simulata fidutia accepit in sua: nil dubitantem quòd armis suorum præmunitus, nihil hostile formidaret: Medio in conuiuio ignem iussit triclinio admoueri: paratis omnibus ex composito, quæ conflagrandæ domui inseruirent.

---Vtcunquè ferent ea fata minores,
Vincet amor patriæ.

Non dubitauit ipse cladi accedere, dummodò secum hostem opprimeret. Ea est Deciorum apud Romanos insignis gloria, caput suum pro suorum incolumitate deuouere. Nam & in sacris literis ea res laudis suæ habet exemplum. Samson ille gentis Hebrææ propugnator, cùm genti suæ non alio se vidit futurum vsui, concutiens, cui omnis imminebat regia, columnam, hostes oppressit, ipse commoriens. Filij aũt Swertingi, vt vltionem paternæ necis in filio, regni Danici successore, præuenirent, adolescentem nuptijs germanæ sororis conciliârunt: ex qua ille filios suscepit patrij regni successores. Stetit hoc in rerum statu diù quieta Saxonia. Versati sunt fratres reginæ Danorum in regia Daniæ: & tranquillitati rerum suarum sic consulebant: Regem conuiuijs, & cæteris illecebris deinctum habentes, donèc Starcaterus vir fortissimus aduentaret: qui, vt in Dania scripsimus, ità Daniæ regem sermone velut igne inflammauit, vt sacra hospitij

spitij ac mensæ suæ temeraret: occisis in conuiuio leuiris, hoc est, vxoris germanis fratribus. Sed tamen tributa in Saxoniam cessauêre: iam Saxonibus libertatem suam pulchrè per arma tuentibus.

CAPVT XIII.

QVæ interìm in mediterraneis Saxoniæ gesta sunt, silentio teguntur: ipse Tacitus Augustæ scriptor historiæ, nimiùm super his rebus tacitus est. Plinius autem in viginti rerum Germanicarum libris totus nobis obmutuit: Nã quæ per hæc tempora à Druso Nerone Augusti priuigno gesta sunt in Germania, in qua ille diù feliciter rem gessit, penitùs nõ tenemus: nisì quòd Strabo narrat, eundẽ ducem in Amasi rem nauali prælio gessisse aduersùs Bructeros. (pars fuit illa Saxonũ) Nã Amasis Saxoniam perlabitur, in Chaucis, hoc est Phrisijs, mari mixtus. Quis igitur neget mediterraneis Saxonibus ducem Romanũ cõseruisse manus: quandò etiã à mari tonans, in Amasi Bructeros, hoc est, fluminis accolas, nunc dictos & westphalos, olim Saxones, & antè Bructeros, pdomuit: Cuius per omnem Germaniam diù inter proceres tam celebre nomen fuit, vt cum ingenti desiderio memoriam illius repeterent. Testatur Petrarcha extitisse sua ætate Romæ triumphalem arcũ Drusi Neronis, cum inscriptione, cuius caput disiectum legi non poterat: sed tamen hos versiculos tum à se lectos in illo:

--- Ad diuortia Rheni
Peruasi, hostiles depopulatus agros,
Dum tibi Roma decus, æternáque sudo trophæa:
Hister pacatis lenior ibit aquis.

Tantique fecit res in Germania gestas, vt filium exindè Germanicũ iusserit appellari. Ad Salã vsq; fluuium, quod constat, peruenit: Albim an tetigerit, incompertum

tum est: Nam vltra Albim vetuit Augustus legiones su-
as transire: satis ducens, gentem intra eum limitem in
fide continere: in quibus sine controuersia Saxones e-
rant: siue tum Saxi, siue Catti dicerentur. Germani-
cus quoquè Drusi filius, bono patri in Germania optimus
natus filius, patriam ditionem cum summa laude rege-
bat: exemplo patris in mansuetudine & lenitate plura
in Germanis quàm seuero imperio procurans. Memine-
rat periculum Quintilij Vari: qui sub eodem Augusto
cùm insolentiùs liberæ genti imperare contenderet, cum
tribus legionibus à Germanis est ad internecionem dele-
tus. Quam rem fertur idem Augustus tam tulisse indi-
gnè, vt insanientis more caput illidens parieti, exclama-
ret: Redde Germaniam Quintili Vare, redde Germa-
niam. Reddidit Drusus Nero, priuignus eius, vt diximus,
vir mansueti animi: quem Roma expectabat Augusti
successorem, nisi illum mors ante Augustum abstulisset.
Eadem fuit expectatio de filio Germanico, vt Tiberio
succederet: sed illa quoquè frustrata est. Ad Saxones
redeamus.

CAPVT XIIII.

SIwarus per ea tempora quidam ex nobilitate Sa-
xonum eò prouectus est, vt cùm regia Danici gene-
ris stirps prælijs excisa, ad vnam Geritam puellam deue-
nisset, iámque procerum voluntate, eum regem Dani
sibi deposcerent, quem illa dignaretur maritum: hoc
certè decernentes, suæ quisque spei seruiebant, existi-
mantes vnum aliquem ex suo numero deligendum à
puella maritū. Sed sordebant nobili puellæ natales omni-
um procerum suorum, quibus ipsa regina iusto eminere
principatu. Siwarus aūt Saxo & ipse interpositis amicis,
rem statuit pertentare. Non recusauit pnella, sed gra-
uem

uem ac difficilem conditionem placito inuexit: obtendens, procanti, futurum spondens quod peteret, si ille regni Danici membra per proceres distracta, adunaret. Equidem rege deficiente, cùm iustum vacaret imperium, quisque partem sibi desumpsit quam pro sua defensitaret. Egit tum Siwarus cum regni primoribus: alijs ære nundinatis, alijs per arma deterritis, alijs etiam per promissa ad se inclinatis, vt vni sibi pars magna cederet regnaturo. Parantur regio luxu regales nuptiæ: nec deerat aliquid spei præter expectatum nuptiarum diem. Erat quidam Noricæ stirpis regio de sanguine nobilis adolescens Haldanus, qui ad easdem nuptias adspiraret: Nam eadem illi puella nonnihil spei fecerat: sed quòd tum diuturnam & longinquam militiam ageret, iamdudùm nihil ex eo certi compertum esset, fato functus credebatur: apud Russos enim militabat. Fama verò nuptiarum, quòd Saxo virgine regia & regno donaretur, ad aures vsque perlabitur Haldani: Deseruit quæ tractabat omnia: & raptìm exercitu contracto, ipsis nuptijs interuenit: & dispositis per opportuna loca militum præsidijs, sæuiebat in conuiuantes. Primùm verò sponsum ferro perculit: indè resistentes sine discrimine repulit. Habebat verò non paucos in regno & regia, vt fit, qui occultè illi fauerent: & vbi peruentum est ad rem, etiam partes eius adiuuarent. Ad extremum ergò omnes qui votis eius aduersarentnr, perdidit: sponsam abduxit: qua ad legitimas nuptias cum regno est potitus. Hæc sunt, quæ de Saxonum antiquitate Danicus scriptor, solo nomine Saxo, (quod in ea gente nonnunquàm vertunt in proprium) commemorat: cætera iacent sepulta.

CAPVT XV.

PER tempora autem Vespasianorum principum, Batavi, Cattorum, qui & Saxonum, congentiles, gravissimum bellum in Romanos praesides gessêre, tribus per ea tempora ducibus fisi. Nam Iulius Civilis rebellionis author, Classicum & Tutorem, duos in vicina gente praestantissimos duces, in societatem belli accivit: multáque gessêre praeclara facinora, quae facundissimus scriptor Cornelius prosequitur: sed minimè in fragmnibus, quae ex illo tenemus, exequitur: Exitum tamen illum aduertimus, vt post multa, quae varia inter partes fortuna gesta sunt praelia, reconciliatio interuenerit: cùm ostenderet Cerealis Dux Romanus Civili impunitatem, & populo factorum abolitionem. Sed neque Batavorum res exequi in professo nobis est, neque si velimus, bona nobis facultas suppetit, quòd nulli rerum extant annales. Saxonum res suscepimus aliquantùm è tenebris in lucem eruêre: quorum si teneremus fideli testimonio res gestas, cerneremus primordia eius gentis esse digna clarissimis rebus, quas per sequentia secula peregerunt. Quis enim sperare debet quotidiè ad mare luctantes Saxones, qui in Phinniam, Sueviamq; arma protulerunt, domi fuisse quietos: & nihil cum Thuringis, nihil cum Vandalis vicinis rerum habuisse? Inuidit autem fortuna minoribus, quòd Maiorum suorum praeclara facinora nullis literis excepit. Non defuisse Saxones crediderim maximo illo Romani Imperatoris Marci Antonini in gentem Marcomannorum bello: quod omnibus Romani Imperij viribus gestum, nihil terroris & laboris minus habebat Punicis illis bellis, quae inter maxima Romani populi solent numerari. Sed neque Marcomannorum, neque Saxo-

num

num aliquis rem in literas misit : hoc solum tenemus, quod Romani scriptores ad Imperij gloriam extulerunt : fortia hostium facta silentur. Hominem cernimus imminere leoni, quia pinxit homo : si nôsset pingere leo, aliam picturæ formam cerneremus. Sed hæc interim queri possumus, emendare non possumus.

CAPVT XVI.

VSque ad hæc tempora, circiter annos post natum Christum trecentos, in Romana historia nullam comperio Saxonum mentionem sub eo vocabulo : sed quod sæpè querimur, si Tacitus & Plinius loquerentur, qui aut laceri, aut nulli extant, ex montibus & fluminibus designatis facilè intelligeremus gentem Saxonum, etiamsi alijs vocabulis inscriberetur. Sed vtamur concessis. Primus Eutropius, & eum sequutus Orosius, temporibus Diocletiani & Maximiani Imperatorum, hanc gentem nominauit. Carausius, inquit Eutropius, cùm apud Bononiam (illam dicit Gallicam in Picardia) per tractum Belgicæ & Armorici, pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant : multis barbaris sæpè captis, nec præda integra, aut prouincialibus reddita, aut Imperatoribus missa, cùm suspicio esse cœpisset, consultò ab eo admitti barbaros, vt transeuntes cum præda exciperet, atque hac occasione se ditaret, à Maximiano iussus occidi, purpuram sumpsit. Iisdem penè verbis id testatur Orosius, & in sua Britania commemorat Beda. Audiant Gallici scriptores, qui Frãcos producunt à Mæotidis paludibus sub Valentiniano Imperatore, necdùm hoc tempore nato. Audiant & Saxonum primordia à temporibus Theoderici regis Francorum repetentes, qui ex hoc tempore in ducentos annos necdùm edebatur in lucem. Agnoscant Francos & Saxones

iam nunc sub Diocletiano littora Galliarum infesta habuisse. Quanquàm de Francis maiores etiam ineptiæ memorantur, quòd originem ducant à Troianis, & consederint ad paludes Mæotidas in Sicambria. Quid autem per tot egerint secula, quos duces habuerint, ne somniari quidem possunt. Et quidem Sicambria non ad Mæotidas paludes in Oriente, sed ad Rheni fluenta fuit in Occidente, teste Cæsare, Strabone, Ptolemæo, & omnibus Cosmographis. Inepti homines eò confugiunt, vt dicant aliam Sicambriam fuisse hîc & ibì: nec tamen vnum ex Geographis testem producunt: & vt mille tergiuersationibus vtantur, conuincit eos propria fabella de mendacio, quòd aiunt sub Valentiniano Francos migrâsse in Germaniam: Nam testes omni exceptione maiores quos nominauimus, conuincunt sub Diocletiano Francos habitâsse in Germania, cùm excurrerent ad prædam in mare Britanicum cum socijs Saxonibus. Accedit alius testis Diuus Hieronymus, qui in Hilarionis vita testatur sub Constantio Imperatore veniisse nobilem iuuenem ex genere Francorum: Ea, inquit, gens media inter Sueuos atque Saxones habitat. Quid potest expressiùs dici? quid ad confutandam fabulam validiùs? Inuentus est ex Gallicis scriptoribus, homo qui configeret cornicum oculos, quique, vndè prodijsset fabula, aperiret: cuius hæc verba sunt: Valentinianus, inquit, Cibalensis ex filia Genebaldi Sicambrorum regis, quem alio nomine dixêre Priamum, natus, peruenit ad Imperium: Sicambriani, id est, Franci, ab eo inuitati sunt ad debellandos Saxones supra Lanum habitantes (à quo fluuio Alani dicti sunt) in Oceani littore residentes supra Rhenum: qui Romanum aliquandò Imperium incursabant:

bant: & quia debellari commodè non possent à Romanis, ad paludes intransibiles, quibus se tutabantur, promisit, si gens Sicambriana dicta, Saxones debellaret, quòd tributo decennali laxarentur.

CAPVT XVII.

HAec sunt Gallici scriptoris verba: in quibus attende prudens lector: Alanos Asiaticos esse populos in vasta Scythia, quos in Romanis prouincijs aliquandò legimus diuersatos: sed quādò transierint, incompertum habemus: nisi quia legimus eos cū Vandalis venisse primùm in Gallias & Hispanias, indè Gothis adhæsisse in Bætica. Quem autem fluuium dicit Lanum, non agnoscimus: nullus enim est in Saxonum regione hoc nomine riuus: Si tamen diceret Salanos, hoc est, habitantes ad Salam, possemus Saxones agnoscere: Sed tamen hoc compertum est, Saxones à Francis debellandos, iussu Valentiniani designari: Nam & Orosius expressè de eodem Imperatore ait: Valentinianus Saxonum gentem in Oceani littoribus & paludibus inuijs sitam, virtute atque agibilitate terribilem, periculosam Romanis finibus, eruptionem magna mole meditātem, in ipsis Francorum finibus oppressit. Hîc videant fabulatores, vndè sit nata erroris occasio. Saxones erant, non Alani, nisi Salanos dixeris, in paludibus Oceani occidentalis, non Mæotidis orientalibus. Annumerat autem Chaucorum, hoc est, Phrisonum, gentem Saxonibus, quòd multa illis bello societas esset: illi enim palustribus locis habitant: Nam Saxones campis habitāt apertis. Subnectit: Quos in Francorum finibus (quæ nuuc Franconia dicitur, olim Sicambria) adiutus gentis illius armis, Imperator repressit. Nā quòd decennalem fabula commemorat à tributis immunitatem, & exacto decennio rebellionem ad Imperium,

vanum arbitror: Nam Valentinianus solis annis vndecim fuit in Imperio: nec Sicambris, hoc est, Francis suis, vlla arma ostendit. Hæc quadam digressione de Francis non inutili, sint satis: quandò Saxonum Francorumq; societas in maritimis spoljs nos euocauit: diutiùs tamen quàm vellem, me fabella detinuit: mâllem enim res gestas tibi lector obtendere, quàm cum laruis pugnare. Sed quid faciemus superbiæ Gallorum? qui fabellas tales adorant in gremio: nec tamen infructuosum erit errores dimouere, in quibus commemorādis magno flatu se Gallici scriptores sonoros & esse putant, & gloriantur. Saxonum autem primordia scribentes, anteà retudimus: & iam se conuictos agnoscant: quandò tot sunt testes grauissimi, diù sedisse hanc gentem in sua prouincia, priusquàm Theodericus Francorum rex, cuius temporibus Saxones ferunt aduentâsse, nasceretur. Fabulam autem vndè cõpegêre de mercata à Thuringis terra, & disseminato puluere, posteà attingemus. Hoc autem nunc intelligant, longè vetustiorem esse gentem, quàm sint illi arbitrati: Credant Saxoni, Ptolemæo, Eutropio, Hieronymo, Orosio, qui vna voce testantur, Saxones in sua prouincia diù ante Theodericum consedisse.

CAPVT XVIII.

QVid domi potuerit ea tempestate gens Saxonum, ex his rebus conijciamus, quas foris gesserit. Nam circa annum Christi quadringentesimum quadragesimumnonum cùm Britones, gens insulam Oceani præclaram incolens, quæ nunc Anglia dicitur, à Pictis & Scotis premerentur: nec à Romanis, iam magno bello implicitis, vltrà auxilium impetrarent, aliquandiù suis se viribus sunt tutati: sed cũ impares hostibus & viderentur & essent, ab proximis Germaniæ littoribus Saxones

ad

ad stipendia deuocabāt, vt propugnatores eorum fierent in hostes: quod quo ordine gestum sit, paulò altiùs repetemus, testem introducentes illius gentis domesticum, & apud omnes authoritatis non vulgaris, venerabilem Bedam Anglicum, Anglicanas res perscribentem: Picti, inquit, gens, vt putatur, Scythica, longis nauibus aduehitur Hyberniā, sedes ibi petitura: eam tunc Scoti tenuêre: qui super hac re ab aduenis interpellati, respōderunt, locum aduenis in prouincia non esse, sed humanitatis se habere consilium, quod illis impertiantur: esse non longinquam insulam, quam ipsi sereno cælo videre consuescerent, habitatoribus non admodùm plenam, agris suis longè feraciorem, cælo mitiorem, quam comprehendere contendant: si armis suis indigeant, venturos auxilio. Hac respōsione placati Picti, abiêre: & aquilonares partes monstratæ insulæ non magno negocio apprehēderunt, ibi sedentes. Scoti autē non longè post ea tempora & ipsi in Hybernia sibi non diutiùs manendum, ex quibuscunq; causis, putauerunt: vtentes consilio, quod antè Pictis ostenderant, nauigabant in eandem insulam: & Pictis aliquandiù resistentibus, numero & armis præstantes, præualuerūt: ità vtraq; gens eam insederat prouinciam, quæ iā diù Scotia est appellata: quā à Britania increscēs maris æstus dirimit: cæterùm obseruato tēpore maris refluentis, sicco vestigio peruenitur ab altera in alterā. Cū antē vtriq; genti angusta prouincia esset, ampliandas sedes cōmunibus viribus decreuerunt. Itaq; apparatis nauibus, & vada & portus Britaniæ reliquæ tentauerunt: & copijs militum suorum expositis, incolas in anteriora retrudere sunt conati.

CAPVT XIX.

BRitones cùm iādudùm Romanis paruissent ab Iulij Cæsaris tēporibus, qui primus classe ab Gallis insulā introi-

introiuit: deindè sub Claudio per ministerium Vespasiani tunc ducis, posteà imperantis, eam deditam pro Imperio recipientis: quamrem tanti fecit Imperator, vt filium ex ea Britanicum iusserit appellari: Deindè sub Imperatore Seuero, qui grandi fossato prouinciam in ea Romanam diremit ab hostica terra: qui etiam in ea vitam finiuit: & continuato in ea Imperij iure, etiã Constãtius Magni Cõstantini pater, iam Augustus, ibì clausit diem extremum: tumulatus Eboraci. Cùm ergò, vt dicere cœpimus, ad hæc vsque tempora Romanis paruisset prouincia, iã Britones pressi à Pictis & Scotis, auxilium Romanorum implorauêre: Præfuit Gallijs pro Romanis ea tempestate Aetius patritius sub Imperatore Valentiniano eius nominis III. Is implorãtibus socijs legionem militum ex Gallijs misit: cuius præsidio ab hostibus securi defensiq; Britones quieuêre. Sed cùm grauioribus motibus Galliæ quaterẽtur, reuocabat eam Aetius legionem, vt Gallijs consuleret. Per quæ tẽpora Picti & Scoti cernentes Romano præsidio nudatos Britones, grauiùs inuasêre. Illi ad solita recurrentes consilia, miserabiliter ab Aetio postulauerunt legionem remitti: quòd iam præter libera corpora, quæ ipsi Romanis deberent, nihil reliquum haberent: Si tueretur, esse spem recuperandorum omnium: si minùs, iam præter miseram animam, quam pro libertate ponerent, habere se nihil. Aetium etsi calamitas sociorum grauiter permoueret, maior tamen cura animum perurebat, quòd Huni, Gepidæ, Wandali, Sueui, Saxones, Alani, & multæ præterea barbaræ nationes, Gallijs imminerent: ità vt omnium militum copia ad tutandam regionem opùs videretur, auxilium implorantibus Britanis mittere non potuit: ineundũ enim fuit grauissimũ illud & omni seculo memorabile prælium in campis

pis Catalaunicis: Iubebat bono esse animo socios, & suis se aliquandiù viribus sustinere: quam primùm poterit, se præsidia missurum. Operæprecium putaui verba Bedæ inserere: & ex epistola lachrymis plena partem ponere, quam Britones Aetio misêre: Aetio ter consuli gemitus Britanorum: & priùs interpositis quibusdam hæc inferunt: Repellunt barbari ad mare, repellit mare ad barbaros: inter hæc oriuntur duo genera funerum: aut iugulamur, aut mergimur. neque tamen per hoc quicquam auxilij impetrârunt. Nam Aetium inprimis Gallicanæ expeditionis cura totum occupauit: & Hunorum apparatus, qui dietim nunciabatur, deterrebat, nè quas haberet copias, diminueret: qua ratione nequiuit Britanorum precibus satisfacere. Itaque Romani ciues qui Britaniam frequentes diuersis ex causis inhabitabant, & ipsi simul Britani cùm se à Pictis & Scotis diutiùs tueri diffiderent, Anglos Saxones, datis in stipendium pecunijs, ex proximis Germaniæ littoribus conduxerũt præsidio affuturos: qui quidem Saxones cognomento Angli, duce eorum Vortegerio insulam ingressi, Scotos atque Pictos prælio represserũt superatos: Sed ipsi postea à mercenarij Saxones ambitione ducti, magis Britonibus, quã Picti aut Scoti hostes, nocuerunt: Romanos enim ciues, & Britanorum primores, maiori ex parte vario genere mortis interfecerunt: ex eoq; tempore cœperunt Saxones Angli Britaniæ dominari. Sic memorant Itali scriptores.

CAPVT XX.

BEdam indigenam, quem testem introduximus, his de rebus scribentem, quia multis incomperta res est, Saxones Britaniam de suo nomine, quòd Angli dicerentur, dixisse Angliam, audiamus: vt erubescant inscitiam

scitiam suam, qui Saxones ex Britania ortos fabulantur, nescientes, Britones ex Anglis Saxonibus Anglorum nomen mutuâsse. Verba eius ponenda sunt: Anno, inquit, ab incarnatione Domini CCCCXLIX. cùm Orientis Imperium teneret Martianus, & Valentinianus Augustus Occidenti praeesset, Anglorum siue Saxonum gens inuitata à rege Britonum Vitigerio, Britaniã tribus longis nauibus aduehitur: & in Orientali parte insulæ, iubente eodem rege, locum accepit commanendi: quasi pro patria pugnatura: re autem vera hanc expugnatura suscepit. Inito ergò certamine cum hostibus, qui ab aquilone ad aciem venerãt, victoriam sumpsêre Saxones: quod vbi domi nunciatum est, simul & insulæ fertilitas, & segnitia Britonum, mittitur confestim illo classis maior armatorum, ferens manũ fortiorem: quæ præmissæ adiuncta cohorti, insuperabilem fecit exercitum. Susceperunt ergò qui aduenerant, donantibus Britonibus, locum habitationis inter eos ea cõditione, vt pro patriæ pace & salute in hostes militarent: illis militantibus debita Britones stipendia ferrent. Aduenerant autem de tribus Germaniæ titulis fortioribus, id est, de Saxonibus, Anglis, Iutis: De Iutarum origine sunt Cantuarij & Vectuarij, hoc est, ea gens quæ Vectam tenet insulam, & ea quæ vsq; hodiè occidentalium Saxonum Iutarum natio nominatur, posita contra insulam Vectam. De Saxonibus, hoc est, ea regione antiquorum Saxonum, venêre orientales Saxones, meridiani, & occidui. Porrò de Anglis, hoc est, de illa patria quæ Anglia dicitur, & ab eo tempore vsq; hodiè manere deserta inter prouincias Iutarum & Saxonum perhibetur, orientales & mediterranei Angli, pariterq; tota Nordhumbrorum progenies, id est, earum gentium quæ ad boream fluminis Humbri inhabitãt, cæteriq; Anglorum

glorum populi sunt orti. Duces fuisse perhibentur eorum primi, duo fratres Hingest & Horsa: è quibus Horsa postea occisus in bello à Britonibus, hactenùs in orientalibus Cantiæ partibus monumentum habet suo nomine insigne. Erant autem filij Wetgisli, cuius pater Vecti, cuius pater Vecta, cuius pater Voden: de cuius stirpe permultarum prouinciarum genus regium, originē duxit. Nō mora ergò cōfluentibus in insulā certatim gentiū memoratarum cæteruis, grādescere cœpit populus aduenarū, ità vt ipsis quoq; qui aduocauerant, indigenis essent terrori: cùm subitò inito ad tempus fœdere cū Pictis, quos longiùs iam bellando pepulerunt, in socios arma vertere incipiunt: & quidē primùm annonas sibi abundantiùs subministrare cogunt: protestantes, ni facerēt, se rupto fœdere omnem regionē vastaturos. Nec segniùs exequuntur: Siquidem, vt breuiter dicā, accensus manibus paganorū ignis, iustas de sceleribus populi vltiones expetijt: non illius impar qui quondàm à Chaldæis Hierosolymarū mœnia, immò & ædificia cuncta consumpsit. Sic enim & hic agente impio victore, immò disponente iusto iudice, proximas quasq; ciuitates agrosq; depopulans, ab orientali mari ad occidentale, nullo prohibente, suū continuauit incendiū: totamq; penè insulā pereuntis superficies obtexit. Ruebant ædificia publica simul & priuata: passim sacerdotes inter altaria trucidabantur: Præsules cum populis sine vllo respectu honoris, ferro pariter & flāmis absumebantur: nec erat qui crudeliter interēptos sepulturæ traderet. Igitur nonnulli de miserandis reliquijs in montibus cōprehensi, aceruatim iugulabantur: alij fame confecti, protendētes manus hostibus dabant, pro accipiendis alimentorū subsidijs, & æternū seruitiū subituri, si tamen nō continuò trucidarētur: Alij trāsmarinas regiones dolētes petebāt: Alij

præ-

præstolantes pacem, in patria trepidi pauperem vitam in montibus & syluis & rupibus, mœsta & afflicta mente semper agebant. At vbi hostis exterminatis dispersisq; insulæ indigenis, domum reuersus est, cœperunt & illi paulatim vires animosq; resumere, emergentes de latibulis quibus abditi fuerant: & vnanimi auxilium cæleste consilio petentes, nè ad internecionem vsquequaquè delerentur. Vtebantur eo tempore Ambrosio Aureliano duce, viro modesto: qui solus fortè Romanæ gentis, tempore præfatæ tempestatis superfuerat, occisis in eadem parentibus, regium nomen & insigne ferentibus. Hoc ergò duce pugnam capessunt Britones: & victores prouocantes ad prælium, victoriam Deo fauente suscipiunt: & exin tempore nunc hostes, nūc ciues vincebant, vsque ad annum obsessionis Badonicij montis: quandò non minima eisdem hostibus strages dabant, quadragesimo circiter & quarto anno aduentûs eorum in Britaniam. Hæc verbis venerabilis Bedæ repetere volui, quo maior esset fides historiæ.

CAPVT XXI.

His testimonijs Bedæ adijciendum putaui: cùm dicit ille, Anglorum in Saxonia patriam, ex illorum in Britaniam transitu vacuatam dici, non ità accipiendum, quasi ea regio habitatoribus indigeat, cùm emittat quotidiè qui per omnes se prouincias diffundant: sed quòd tum desiderare visa sit cultores, cùm tam frequentes ad militiam commearent. Angli quidem, testi etiam Ptolemæo, vocati ab olim, sed ætatis processu corrupto (vt fit) vocabulo, pro Anglis Angiri dici cœperunt, quorum princeps & vedekindus posteris seculis toti prouinciæ dominabatur illo tempore, quo Magnus Karolus prouinciam omnem Saxoniæ ad sacra Christi cogeret: hoc

dieq3 principes Saxoniæ se duces Angriæ & Westphaliæ præferunt in titulis. Colonienſ. quoquè Archiepiſcopus ex die deſtituti Henrici Leonis, illum ſibi aſſumpſit inſcriptionis inter alios titulum. Hoc quoquè non prætereundum, quòd cùm Beda genus regium commemorans, Vecti & Vectam nominet, hodiè extare oppidum cum arce, & fluuium eius nominis, in teſtimonium antiquitatis. Sed & illud adiiciendum, quòd poſteaquàm Angli Saxones omnem inſulæ principatum cum tranſlato etiam nomine deſumpsêre, Britones præter eos qui bellorum tempore ſe tempeſtati ſubtraxêre, populariter egreſſi, in continentem Galliarum, ex aduerſo Britaniæ littore ſe collocârunt: eamq3 de ſuo nomine dixêre Britaniam: quod etiam in hodiernum diem prouincia vocabulum ſeruauit. Sed quam ſuæ originis inſulam ſeruare nō poterant, Angli Saxones Angliam de ſuo nomine dixêre: Britones viciſſim appræhenſam Galliæ regionem, ſuo nomine ſignârunt: inq3 ea meliorem ſortiti fortunam, in id roboris excreuerunt, vt qui pridèm ſuam tueri non poterant, nunc alienam appræhenſam non ſolùm defenderant, ſed ex ea reliquam etiam Frāciam regibus fecere infeſtam: ſemper contumaces, ſemper Francorum regibus infenſi vſqueadeò, vt cum ſequentibus ſeculis Normanni Galliarum littora appræhendiſſent, eaq3 ex fœdere regum tenerent, adiecta eſt eiſdem Normanniæ ducibus etiam prouincia Britaniæ: quam malè ſibi parentē, vt pridèm Franci, ſic poſteà Normanni ſunt experti: quod etiam in noſtra Norwagia ſignificauimus. Multis verò ſeculis ducem ſuum ſortita eſt Britania vſque ad ætatem noſtram, qua nouiſſimus dux Franciſcus, ſola filia relicta decedens, Romanorum regi Maximiliano, cum deſponſa filia eius potiundæ ſpem fecit: ſed præuenit eum rex Franciæ

Karolus VIII. qui deductam puellam Romanorum regi, vbi Franciam pertransire constituit, detinuit: sibi iunxit, reginam vocauit: & ipse moriens sine prole, successori suo Ludouico pridèm Aurelianensi duci, pridèm sororio suo relictam coniugem habere fecit: monstrosis semper nuptijs infelicem fœminam, nulli prouenientem marito, nisi quem iure tenere non poterat. Ea nouissima stirps Britaniæ, nunc alterum sortita thalamo regem, hodiè est regina Franciæ.

CAPVT XXII.

MVlta deindè multis seculis in Anglia sequuta sunt bella: sæpè Galli incursârunt, sæpiùs Picti & Scoti: sed Saxonibus gladio ius suum tuẽtibus, diuisa cœperunt esse gentium mansiones, vt Britones in sua patria manentes, qui iam ex magna parte Christi iugum susceperant, in suis finibus consisterent: Saxones verò gentilitia sordentes fœditate, suis etiam se terminis in insula capaci continerent: donèc miserante Christo, & illi per instantiã beatissimi Papæ Gregorij, Euàngelicum iugum susciperent: cùm ille, vt scribitur, Anglorum Saxonum fortè pueros ex Britania captos Romæ cerneret venales. Quæ res indicio est, Romanos in Gallijs ducu, non destitisse ab infestatione Britaniæ, in qua captos Anglorum Saxonum filios Romæ venundarent. Hanc ergò gentis Saxonum in Britaniam, quam de suo dixêre nomine Angliam, transitionem, in præclaris gentis facinoribus numerantes, hoc loco amputabimus: relinquentes quæ illic gesta sunt annalibus Anglicorum: quos, vt audio, habent expeditissimos. Quòd autem inuitati in prouinciam, sedes acceperant, sed perfidia vsi, arma verterant in socios, non laudo perfidiam: nec excuso in sociam nationem violentiam: sed pro illorum ingenio temporum,

porum, magnificum erat in aliena prouincia sedes tueri: quod fecêre Frãci in Gallÿs, Gothi in Hiſpanÿs, & item Saxones in Britania: & ipſi rerum domini Romani, quid aliud fecêre in orbe Romano, magnũ regibus beneficium præſtantes, ſi illos regio nomine dignarentur: non abripientes quod non poterant adimere, & beneficium de eo facientes, quod per vim armorum non inuasêre: vbi non tam ſæpè voluntas defuit, quàm facultas. Sed hæc interim: in Saxoniam reuertamur.

CAPVT XXIII.

SAxones igitur qui, alÿs in Britaniã migrãtibus, domi ſederãt, intereà nõ omninò quieta tẽpora habuêre: inuitante Aetio Romano patritio, cùm Hunorũ bellũ immineret, nõ difficilè paruerunt: Nam armatis copÿs non paucis, tãto exercitui deeſſe non ſunt paſſi. Tanti autem tum conuenêre diuerſarum nationũ, & tam magni exercitus, quantos in Europam nunq̃ conueniſſe in ſubiectis Toloſæ campis conſtabat: Catalaunicos tunc vocabant: cum Romanis, quorum dux Aetius, vir militari diſciplina eruditiſsimus, & wiſigothæ, quorũ rex Theodericus cum filio Thuriſmundo: Burgũdiones hac parte ſtabant. Franci iam recèns ex Germania Rhenum tranſgreſſi in Gallias, quorum rex Merouæus, qui Clodiomi patri ſucceſſit. Saxones genus hominum ea tempeſtate Romanis incompertũ: Nam quid rerum cum illis habuerit Druſus Nero Auguſti priuignus, iam in obliuionẽ tranſierat: magis verò quid cum Cimbris, quibus tum Teutones Saxones iunxêre arma: Lutetiani quoq; Pariſiẽſes, in quem locum Franci non longè pòſt regni ſedẽ conſtituerũt, hac acie militauêre Romanis. Ab Hunorũ autem parte ſtabãt cũ gente tũ validiſsima, & multarũ victrice nationũ, Gepidæ, Oſtrogothi, tres fratres æquè reges: in

quibus erat pater Theoderici, posteà Italiam magnific
regentis: Marcomanni, Quadi, Heruli, & Thuringi:
qui omnes ad quingenta millia numerum expleuêre. A
cies in hunc modum structæ sunt. Attila imbellem mulie
rum puerorumq; turbam inter carros, quorum vis maxi
ma suo exercitui inerat, ad proximos colles primùm se
mouit: & indè structa apertis campis acie, sese cum Hu
nis suis medium locauit: Ostrogothos reges siniſtro, A
daricum Gepidam dextro cornibus præfecit. Structur
autem Theodericum Aetiumque, tardauit cõperta Si
gibaris Alanorum regis perfidia: quem resciuerũt ab At
tila corruptum cõstituisse, cùm primùm conseri pugna
esset cœptum, ex cornibus, in quorum altero sperauer
locari, ad hostes transire, vt laborantibus in prælio Ro
manis & Wisigothis à tergo instaret: Veriti tamen du
ces, nè, si in perfidum Sigibarem acerbiùs decernere
Alanos peßimo loco & tempore abalienarent, & dupli
damno eos quibus ipsi carerent, hostico adderent exerc
tui, dißimulârunt: Sigibaręq; quid fieret ignorãte, ma
nicipij, quod Toloſæ ille proximum tenebat, portas
extra obice munierunt: & stationes, nè Huni possent u
gredi, addiderunt: ipsum verò regem cum Alanis cun
runt acie media cum auxilijs contineri. Theodericus ex
indè cum Thurißmundo filio & Wisigothis, nè Ostrog
this concurrerent, siniſtrũ, Aetius cum Romanis & Bur
gundionibus ac Merouæo Francorum rege, dextrũ corn
tenuêre: Saxones cum Alanis media acie sunt Hunis ob
iecti. Fortè erat in campo tumulus vtrisque castris pa
ſpatio proximus: de cuius opportunitate, vt apparui
maxima, cùm exercitûs duces certâssent, occupa
Thurißmundus: Concurrentibus indè cornibus, prælium
vbiquè est initum pro numero & multitudine maximo
atro-

atrocißimúmque: Sed in tanta barbarorum quæ vtriſq; inerant caſtris colluuione, adeò multiplex, adeò varium, vt nec ipſi qui aderant, pugnatores intellexerint, quo ſint ordine commiſſa certamina: Cædem verò inauditam, ac in medio campo riuos ac ſanguinis torrentem fuiſſe, taliter ſcribẽtibus conſentio: quod neceſsè fuit accidere, cùm hincindè armatæ legiones, in quam iratæ ſæuirent, inconditam ac propè inermem multitudinẽ hoſtium obiectam habuêre: indè ardentes inter ſe ſummis odijs Scythæ, mutua feritate ac ſæuitia concurriſſent. Dum autem recedentes Hunos, & in fugam verſos, ardentiori animo inſequitur Theodericus Wiſigotha, ſuorum magìs preſſura alliſus, quàm hoſtium ferro interfectus occubuit: & tũc prælium, quod ad ſerum diei erat cœptum, in dubiamq; noctem continuatum, interuentu vmbrarum vtrinquè diremptum eſt. Attila poſtquàm ſe magna cum clade ſuperatum videt, intra carrorum ſepta cõfugit: ſcutatisq; in circuitu, vt valli ſpeciem pro carris ſtantes exhiberent, diſpoſitis, ſagittarios adiungit: vim hoſtium, quæ improuiſa fieret, quoàd acies ſtrueretur, propulſaturos: Et nè aut viuus in poteſtatem hoſtium veniret, aut mortuus careret ſepultura, iumentorum clitellas in ſtruem congeſsit: in qua, ſi durius quid accidiſſet, ſe gladio à domeſticis confodi, ac ſubiectis ilicò flammis cremari iuſsit. Cæſa fuiſſe eo in prælio ex vtroque exercitu CLXV. millia, qui minùs, qui plùs, CLXXX. ſcribunt. Hanc pugnã, quòd omnium fuerit omni memoria maxima, hoc loco explicui: præſertim quia Saxones, quorum geſta proſequimur, ſtabant in parte victrice: oppoſiti medio agmine Hunis: in quo non mediocrem ad victoriam operam intelliguntur contuliſſe.

CAPVT XXIIII.

PEr eadem tempora cùm Franci, duce Clodione, trāsito Rheno Belgicam Galliam introiſſent, quòd iam Galliæ viribus exhauſtæ, & crebra exterarum nationum incurſione extenuatæ, ſuis armis parùm poſſent, Romanorum etiam exilibus præſidijs tutarentur, accepêre imperia venientium. Ità factum eſt, vt Franci Germani, iam ſemèl ac iterùm antè tranſito Rheno, cùm ſedes in Gallijs quærerent, retropulſi: nunc verò audentiores facti ab exemplo Burgundionum, qui iam prouinciam ſuam inhabitandam acceperant, in qua perſeuerat nomen in hodiernum: & Gothorum momti fortuna, qui iam Hiſpanias occupauerant, & Wandalorum, qui iam in Aphricam tranſiërant ex Betica, & ipſi Franci, explorato quòd Gallia Romanorum modico præſidio tutaretur, tranſito Rheno, in Gallijs primā vrbem Cameracum accepêre: indè mouentes in Tornacum, quòd valido Romanorum præſidio teneretur, vi vrbem capere aggreſſi fruſtrantur: ſed elicitos ad pugnam Romanos prælio ſuperant: illam perindè vrbem ſuæ fecêre ditionis. Clodioni autem moriēti in Gallijs ſucceſsit Merouæus filius: qui magno illi, quod diximus, prælio intererat pro Romanis cuius filius Childericus cùm amplianda ditioni intenderet, reperit Odoacrem Saxoniæ ducem Aurelianis immanere. Sic enim in prædam ſibi præſtitas Gallias cuncti putauêre, vt ſuum eſſet, quod quiſque occuparet. Sed Childericus tum ſuperatū prælio ducem excedere coegit. Nouerat noua neq; inſolita Saxonum in Gallijs militia: Nam ſunt ex Gallicis ſcriptoribus qui affirment, magnos illos reges, qui Romanis, & præcipuè Iulio Cæſari conflictarentur, fuiſſe Saxones. Ferunt à veteri memoria Anſpenaricem gentis Saxonum principem opportunitate [illegible]

uitatum

uitatum, de strage quam audierat patratam in Italia de Belgicis, qui profecti fuêre cum Cimbris, cùm iam Belgicam iuuentutem bello consumptam putaret, duxisse in prouinciam trans Rhenum, vt vindicaret & patris, & aui mortem, à Belgicis peractam, & wandalos, Sueuos, Histrios, in societatem belli pertrahēs, mouit in hostem. Leo dux Belgicæ, quas potuit in aduersos hostes vires comparauit: & inito prælio, Leo dux cecidit. Gotfridus frater bellum renouans, cùm vtrinquè pertinacissimè dimicaretur, extraxit pugnam in noctem. Sed cùm iam tertiò manus consererent, ità intercepti sunt Belgici, à fronte Saxonibus pugnantibus, à tergo ab auxiliaribus Saxonum circunuenti, inter media cœpta opprimuntur, vix elabente cum paucis duce Gotfrido. Victores, terra peruastata, vrbes capiunt: apud Valentianas trepidatum est: Vicit tamen instantia Saxonum, vt arcem fortissimè defensam occuparent. Omnem igitur regionem inter Rhenum & Scaldim, quæ nunc Lotharingia, Brabantia, & Leodiensis est, sibi tributariam fertur fecisse dux Saxonum: Deindè, cùm Gallias ab Romanis permissas Iulius Cæsar tueretur, Ariouistum regem, cuius est celebre in Romana historia nomen, ijdem Gallici scriptores affirmant, Saxonum fuisse principem. Sed ego hæc, vt parùm comperta, non ausim affirmare: præsertim, quòd Ariouistus non ea parte Galliarum, copias suas, quas Cæsari opponeret, habebat, quæ responderet Saxoniæ, sed magis, quæ Sueuiæ. Testatur hoc Vesontionum oppidum: quod vsque hodiè manet in finibus Burgundiæ imperialis, nunc vocant Bisontium, sedem archiepiscopalem. Id verò respondet superioribus Germaniæ partibus. Sed sit huius relationis fides apud authores suos.

CAPVT XXV.

LIbet hoc loco exagitare eorum inſcitiam, qui Iulium Cæſarem aiunt in Germania ſeptem opportunis locis arces de nomine ſeptem planetarum fundâſſe, quam velut ſacram hiſtoriam ſtulti adorant. In ipſa quidem narrationis ſuæ fronte prodit fabulator inſcitiam ſuam, cùm tres tum extitiſſe reges commemorat, Iulium, Craſſum, Pompeium: Ignorat bellua regium nomen tam fuiſſe Romanis inuiſum, vt ne tũ quidẽ Iulius Cæſar, cùm monarchiã occupâſſet, auderet ſe regem nominare, ſed Dictatorem, ſed Imperatorem: non ergò reges, ſed primi erant authoritate inter ſenatores, hi, quos fabula commemorat. Nec orbis imperiũ diuiſêre, vt ille fabulatur: ſed à ciuibus in prouincias miſſi, temporaliter gubernauêre: Vndè Iulius cùm decennio Gallias adminiſtrâſſet, conſulatum abſens petebat: quo non impetrato, bellum excitauit ciuile in ſenatum & patriam: cuius tum partes defenderet Pompeius. Nec vnquàm ſtetit idem Cæſar in Germania, vt imperium ibi gerens, arces fundaret: ſed bis tantùm facto ponte Rhenum ex Gallia tranſiuit in Germaniam cum exercitu. Teſtis eſt ipſe Cæſar, qui res à ſe geſtas in caſtris conſcripſit. Extant Commentaria eius. Vix congreſſus hoſtibus, cùm illi fugerent in ſyluas, reduxit exercitum. Qui iſta requiris, in IIII. & VI. Commentariorum Cæſaris libris reperies: mihi perindè opùs eſt verba ipſius Cæſaris introducere, quandò paſſim Commentarij eius vbiquè leguntur. Si tamen de Auguſti priuigno Druſo Nerone, & eius filio Germanico, diù in Germania belligerantibus legiſſent, probabiliùs in eorum perſonas fabulam contuliſſent. Sed neque hoc crediderim, illos fuiſſe arcium, quas memorant, authores: alioquì Ptolemæus, qui Saxones in-

ter

ter antiquos scriptores primus nominat, quique satis erat propinquus temporibus dictorum Cæsarum, scribens sub Hadriano Imperatore, cùm commemorat omnia Germaniæ loca, non præterijsset, quæ ibi Cæsares fundauissent: & si ille Alexandrinus homo, dissimulanter gloriam Cæsarum transisset, Cornelius Tacitus Germaniæ diligentissimus designator, & Italicarũ laudum studiosus exequutor, non præterisset tot præclara Cæsarũ opera per Germaniã. Igitur totam fabulã cũ authoribus reijcimus, contenti veris narrationibus, quas testimonio probatissimorum introducemus authorũ. Hoc potiùs crediderim, aliquem ex Germaniæ proceribus militâsse Romanis, & sacra illorum perdidicisse, domúmque reuersum, Romanis idolis vel arces, vel templa consecrâsse: quale aliquid de Maroboduo temporibus Augusti narrat Strabo. Et hæc ad superiora tempora referantur, hoc loco per rememorationem dicta.

CAPVT XXVI.

VEntum est ad ea tempora, quæ hactenùs nostri prima Saxonum putauerunt, quibus hoc bellum inter Thuringos atque Saxones consertum est: quod vndè sit ortum, aliter nostri àc Franci memorant: vtranque seriem breui exequemur. Annus erat post natum Christum quingentesimus, aliquot additis, cùm moriens Clodoueus, primus Christo fidelis Francorum rex, quatuor reliquit filios, Theodericum, Childepertum, Clotharium, atque Clodomirum: qui inter se regni ditionem, quam pater mirificè ampliauit, sunt partiti: concordibus animis, in suo quisque, demorabantur. Thuringis ea tempestate Ermenfredus rex præerat: qui suasu vxoris Amelbergæ, duos fratres, quòd regnum affectâsse dicerentur, Bertarium atque Baldricum necauerat: id

dolentes Franciæ reges, quòd eos sanguine contingerent occisi iuuenes, bellum indixêre Thuringo: mouentq; in hostẽ. Ille dolos struẽs, qua parte intraturos sciebat, fossam grandẽ aperuit: eamq; viridãtibus operit ramalibus atq; cespitibus. Ea re comperta, reges in hostem iritationes feruntur: occurrentem prælio fundunt, & fugant: insequunturq; fugientem ad fluuium vsq; Onstrit: ibi prælium instaurant Thuringi, ex fuga subsistentes: Sed tanto sternuntur à Francis ardore, vt stragis magnitudo pontem è cadaueribus strauerit Francis transituris. Ermenfredus tum ex fuga se cum paucis in vrbem recepit: vndè fide regia euocatus ab Theoderico in Tulbacum castellum, cùm ambularent inuicèm colloquentes, loco præcipiti Theodericus ex latere ambulantem, & nihil tale formidantem, cubito impellens, præcipitio collisit: regnumq; occisis eius liberis, in potestatem accepit. Hæc Gallorum commemoratio, nulla ex parte Saxones contingit: Aliter autem nostri rem narrant. Ermenfredi, inquiunt, coniunx Amelberga, soror erat regum Franciæ: ea per Iringum militem, cui rex multa permiserat, & cui penè totus incubuerat, (talis enim erat manu & consilio) regi suggerit, Theoderici Metensium regis ditionem inuadat: quòd notho minùs quàm legitimæ nato Amelbergæ, regnum deberetur. Theodericus ad Ermenfredum legatos mittens commonefacit, vt regibus Franciæ integritatem fidei conseruet, se illi futurum non dominum, sed amicum, quòd regum esset sororius. Tum se insolens mulier occasionem putat esse nactam, qua mentis ardorem effundat: stimulat regem per Iringum militem, ferociùs respondeat legatis, regnum iustiori titulo sibi deberi per coniugem, quæ nata esset de regina matre, quàm Theoderico, qui natales suos non agnosceret:

ret: ferebatur enim ex concubina natus. Secundùm hæc verba Ermenfredus priùs re in concilio discussa, cùm omnes paci inclinarent, impares se Francorum viribus testarentur: Rex tamen instinctus ardore fœminæ, per militem memoratum legatis respondit: Amicitiam & affinitatem regum se magnifacere: mirari tamen, quòd Theodericus supra se dominij ius præferat: compertos esse natales coniugis suæ atque Theoderici, quòd illum seruilis ex matre conditio afficiat: illam stirps regia ex vtroque parente condecoret. Legati non leuiter accepêre ignominiosa responsa, scientes ea magni cruoris effusionem portendere: quæ tamen audiuêre, ad regem sum pertulerunt. Ille etsi exanduit audiens, tamẽ iram vultu pressit, modestè respondens: Ergò seruilem Thuringo conditionem præferamus, ostendamusq; ei qui geniti simus. Nec moratus, validum conduxit exercitum ex omni ditione Francorum. Nec segniùs Thuringus, sciens quale incendium conflauerit: arma vocat, venienti occurrit hosti. Conuenêre exercitus hostiles in loco qui dicitur Rumberg: neuter pugnam detrectauit: ilicò magnis vtrinquè animis concursum est: Extracta est in noctem pugna, quæ in vesperum cœpta est: vmbræ dimouerunt præliantes: nox castris custodes adhibuit. Vix orta luce, magno animorum ardore ad pugnam redeunt: certi non cedere: integri saucijs submittuntur: & per omnem, quæ longissima fuit, diem, certamen extrahitur. Tanta vtrinquè cædes commissa est, vt incertum pugnantibus esset, qua parte staret victoria. Tertia demùm lux prodidit Ermenfredum maiori parte copiarum esse nudatum: qui perindè se pro victo gerens, in vrbem Chidingæ ad amnem Onstrit fugiens, se recepit.

CAPVT

CAPVT XXVII.

THeodericus verò cruentã ferens victoriam, dubitauit quid facto opùs esset, hostem trepidum insequi fugientem, an renouatis viribus ex integro in illum ducere: Vocat procerum suorum concilia: ibi re plenius discussa, erant quibus operæprecium videretur, seruentire vti victoria: & hostem conterritum, ac tantùm viribus nudatum, vno nunc impetu opprimere: nam tempus illi respirandi permittere, quid esse aliud quàm hostem in se armare? Esse præterea vicinam Thuringiæ gentem, quæ, si in societatem belli Thuringis accederet, magnum de integro Francis nasci laborem, nisi illicò duceretur in hostem: Vel hoc prouidendum, nè tantæ illi vires accederent: Saxones ante omnia pertentandos, si mora placaret, vt Francis armorum socij veniant: quòd facilè in Thuringos gentili odio laborantes, ducerentur. Ea comprobata sententia, mittuntur qui Saxones ad communionem belli, agrorum promissione, deuocent: nec difficulter inuitati, sequuntur promissa. Armant exercitum validum: & Francorum partibus accedentes, feruntur in Thuringos. Cùm in conspectum veniissent Francorum Saxones, collaudauêre animorum alacritatem, mirati corporum proceritatem, diffusam per armos cæsariem, arma in promptu. Erant in Francis qui cauendum hoc genus militum prædicarent, nè fortè prouecti alieno auxilio, intolerabiles fierent Francis. Mittuntur ad oppugnandam vrbem, quæ hostium regem intùs haberet. Illi non segnes, certant missilibus, vt mœnibus deturbent propugnaturos. Sed illi nihil territi, fortiter tuentur mœnia: at vbi de muris missilia multa frustrà iacta periêrunt, statuunt obsessi erumpere: & nihil tale timentes, imparatos Saxones adoriri. Intùs struunt aciem:

aciem: & ordine progrediuntur ad intentos oppugnationi. Turbauêre primo impetu, quod necesse fuit, incompositos: sed vbi in aciem coiêre Saxones, valida paribus odijs pugna conseritur. Thuringi pro vxoribus & liberis, próque vita & libertate certârunt. Saxones sese Francis ostentaturi, pro gloria laborauêre: Durum atq; cruentum prælium, quod nulla potuit vis dirimere, nox interueniens diremit: cedentibus vtrinquè vel in vrbem, vel in castra: campus detexit quid pertinax labor diei peregerit: strages magna partium apparuit. Sed qui in vrbe fuêre Thuringi, quòd magnam suorum manum amisissent, nec haberent vndè vires iam clausi reparârent, hostibus omnia foris pro arbitrio esse cernentes, solatia commeatuum, supplementa non deesse militum: sibi omnium rerum in diem maiorem futuram inopiam. Igitur Ermenfredus Iringum suum petendæ paci ad regem Francorum mittit oratorem: facturum se ex æquo omnia, quæ reges Franciæ iubeant: modò affinem illi suum recognoscant: germanæ sororis ac liberorum eius misereantur germani: nihil peccâsse paruulos, extra noxam imbecillem fœminam, illis pacem Franci reges impartiantur, si minùs Ermenfredus mereatur. Hæc legationis erat summa. Vicit, qui in concilio erant, proceres miserabilis oratio: pacem petenti dandam decreuerunt. Iringus placido regis ac procerum responso lætus, ad dominum redit, iam anxium ad expectationem.

CAPVT XXVIII.

INtereà dum arma quiescunt vtrinquè, dúmque deliberant reges de forma paciscendi, egressus Thuringus quidam vrbe, ad fluminis ripam accipitrem emittit capiendis, quas viderat, columbis: ille volans in aduersam ripam, insequitur volucres fugientes. Saxonum quidam

reuoca-

reuocatum ab alto accipitrem, manu præhendit. Stabat tristis dominus accipitris, quem ille magno licitaretur: clamabat, vt qui ceperat, propiùs ad colloquium veniret, habere se rem quam occultam insinuet, magnam Saxonibus, si sapiant, coemendam. Propinquauit ille, & vbi fide data propiùs constiterant, pactum est Thuringus priùs sibi reddi accipitrem, tum se detecturum in quo sit salus Saxonum constituta. Nec grauatè reddit, vir armis potiùs quàm venationi intentus. Ait Thuringus inter reges iam de pace conuenisse: prouidendum Saxonibus, nè coniunctis inter se amborum armis opprimantur: proindè nox illis proxima ad salutem data, si sapiant, illa vtantur. Hæc siue dolo ficta, siue reuerà decreta, Saxo qui audierat, dissimulanda non putauit: vocato concilio rem aperuit: ibi perpensa in Saxones Thuringorum odia, nec satis comperta Francorum fides, respicere fecerunt in vires, quas nupèr commisso prælio amisêre: Et cùm se vtrisque impares arbitrarentur, cœperunt ad nocturnam fugam nonnulli pendere. Tum senior quidam: Quòd audio Saxones in vobis fugæ consilium prævalere, non probo: qui ab ineunte ætate militans in gente nostra, ad hanc quam cernitis canitiem peruéni: Saxonum semper arma tractaui: in castris nostratum consenui: nunquam versa retrò nostrorum agmina commemini: vinci fortè nonnunquàm Saxones potuerunt, fugari nunquàm poterant: ego hanc ignominiam vel primus detestor: hoc cano capite primus, si iubetis, ingrediar, signa præferens: sequantur me qui gloriam gentis adauctam volunt: fortibus viris minimum semper fuit periculi: imparatos Thuringos, & ab antiquo, & nunc rectiùs hostes, aggrediamur:

&,

& si sors velit, etiam Francos ex socijs adorituri. Incendit omnium animos senis oratio: arma corripiunt: & nihil metuentem vrbem aggressi, pertinaciter oppugnant: deindè aggressam scandere, capiunt: sæuijt gladius in omnes qui arma tulêre: cæduntur obuij ciues, milites sine discrimine: cùm antè vrbs capta esset, quàm intùs intelligerent: incurrêre multi in hostes, ciues arbitrati, & extinguuntur. Rex Ermenfredus cum paucis vrbe elabitur. Franci etsi ad pacem inclinabant, victores tamen Saxones collaudant. elapsum regem eò respicere rex Theodericus arbitratus, quòd bellum resumptis viribus renouaret. Igitur mittit legationem post illum, vt ad pacta inchoata reuertatur: nihil se imperante factum: Saxones sua voluntate tumultuantes nunc quiescere. Credidit rex: & quod verum esse cupiebat, facilè persuasum habuit. Iam egerat cũ Iringo Theodericus, vt in suo conspectu dominũ suum venientẽ perimeret: magnis à se rebus munerãdus. Vbi venit in regis præsentiam Ermenfredus, victorem veneratus procidit, vt genua amplecteretur. Iringus stricto gladio iacentẽ dominũ confodit. Theodericus proditorẽ exosus, mox à se exire præcepit: Cui enim mortaliũ fidum fore, qui dominum sua manu confodisset? Iringus furẽs iã, certus mori, gladium intorsit, vt Theodericũ cæderet: sed frustratus, in se vertit ensem: & dominũ, cadens, amplexu petiuit. Hic erat exitus ꝓditoris. Theodericus ꝓmissã Saxonib. terrã donauit: vrbẽ quã expugnauêre, ꝑpetuò cõcessit habitandã. Hic est ager ille, quẽ ab Thuringis nõ auro, sed sanguine mercatũ Saxones accepêre: nũq̃. n. Thuringi possedisse legũtur agros ad Hadeleriã: quos, vt fabula finxit, pro auro Saxonibus per arma sua defensos tradidisset. Sueui vsq; ad mare aliquandò dominati sunt, nunq̃ Thuringi.

Sue-

Sueui terram Saxonum, in Italiam cum Longobar
migrantium, aliquandò occupauêre: quod ſuo tempo
dicemus: in proximo cira hæc tempora res gerebatur.

CAPVT XXIX.

DVm in hoc rerum ſtatu Saxones agerent, Fran
pacati, Thuringis quibus Franci præerant, nõ m
leſti, quòd terras à Francis permiſſas incolerent, Alb
nus Longobardorum rex iam diù in Pannonijs ſed
per Narſetem Italiæ præſidem, qui in ea deleuerat G
thorum reliquias, quòd iam inſigni iniuria ab Impe
trice Conſtantinopolitana notaretur: illum velut eu
chum ad penſa inter puellas diſtribuenda reuocan
cùm ille reſpondiſſet, Telam ſe orditurum, quam Imp
ratrix cum totius Imperij viribus non reſolueret, vo
ſetq; Albuinum in Italiam: vocatus ille venit cum g
ſua, vxoribus & liberis vnà ductis. Proſpexit tamen r
tui, ſi quid aduerſi contingeret: nam Hunis præ
ſuam attribuit prouinciam habitandam: Nec verò
buinus reditui ſolùm proſpexit, ſed violentiæ cauit, q
eſt fieri poſſe opinatus: Nam vt munitior intrare
liam, XX. millia Saxones ſibi adiunxit, qui, quem
modùm Longobardi, vxores, filiósque, cum omni ſu
lectili carris impoſitos traxêre: inſuperq; duxer
fœtus ſuſcipiendos equarum boumq; armenta: pr
iugandos aratro boues, & innumeram animalium m
titudinem cibo mortalium ſuffecturam. Fuit verò
gratio Saxonum alijs etiam populis accommoda. C
tharius nanque & Sigebertus Francorum reges, S
uos ad Rhenum ſedentes, in deſerta à prædictis Saxo
bus loca Germaniæ tranſtulerunt: cùm nec illos m
malè de ſe meritos delere vellent, neque Galliarum p
tibus ſibi vicinis coaleſcere æquanimiter tolerabant.

est illa emigratio, & Sueuorum in Saxoniam introductio, quam Speculum Saxonum in textu & glossa commemorat: cùm reuersi Saxones, pulsis Sueuis, deteriorem fecêre conditionem fœminarum, quæ Sueuis coniugio, quod mox dicemus, copulari sunt passæ: quòd ibi (quisquis erat Speculi conditor) falsò tribuit emigrationi, quam in Angliam fecêre Saxones: nam indè nunquàm sunt reuersi, insulam semèl apprehensam nunquàm deindè relinquentes. Mira est autem illis seculis tam crebra gentium transmigratio, quæ neque antè, neque posterioribus seculis tam frequens acciderat. Quis autem sine nutu gubernantis omnia Dei illam, vt vocant Itali, barbarorum eruptionem accidisse crediderit? Quis non videt perindè retusam superbiam Romanæ ditionis, quæ diù authorem suum distulit agnoscere? Nam vbi sanctorum martyrum abundantiùs, quàm Romæ, fusus est cruor? quo in loco magis efferbuit pro falsis dijs principum indignatio? Ergò quod Roma diù irrogauit innoxijs, hoc passa est in ipsa vrbe, & Italia, & Romanis prouincijs ab illis nationibus, quas antè ignorauit vel contempsit.

CAPVT XXX.

SAxones cùm aliquandiù sub Longobardis in Italia militâssent, pertæsi alieni imperij, qui se ad libertatem natos arbitrarentur, in patriam respexêre: Accessit Francorum regum non obscura suggestio, quid vellent in Italia seruire, qui in libertate nati, etiam alijs, si satis niterentur, imperarent. Vrebat quidem Francos gloria Longobardorum, quòd locupletem prouinciam & dominam gentium tam facilè cepissent, immiuerentq; terrore vicinis gentibus. Quocircà volentes Longobardorum Franci potentiam minuere, tale aliquid Saxo-

nibus per ſubmiſſos inſtillauêre. Facilè perſuaſeris homini libero, ſuo iure viuere. Non ſurda aure Saxones accepêre, in quod ſua ſponte propendebant. Cùm ergò Longobardi eſſent bello Campaniæ occupati, Saxones transcendere alpes conſtituerunt. Id cùm Longobardi reſcîſſent, non vltrà differendum rati, periculis occurrere conſtituerunt, quæ eos multa manebant, ſi Saxones, tam magnum præſidium abÿſſent. Sed quia Amatus prouinciæ Romanæ, & Francilio Anicienſis, præſides, ab regibus Franciæ communiti, arma oſtenderunt Longobardis, in illos ducendum fuit: Omiſsis igitur Saxonibus, eò intenderant: cùm interìm Saxones ſuo itinere gradientes, per Gallias in Rhemenſes ſunt delati: & apud Strablonenſe rus caſtris poſitis, non paruo tempore quieti fuerunt: nec damna prouincialibus intulerunt: qui eos iuſſu regum commeatibus adiuuabant. Quamprimùm Saxones intellexerunt Burgundiones cladem accepiſſe ab Longobardis, & Amatum prouinciæ Romanæ præſidem interfectum, & Longobardos in Italiam reuertiſſe, timore laxati, mutârunt mores: & omnia in Rhemenſibus tumultu implentes, prædam vndiquè agebant. Ennius intereà Mummulus Romanus ciuis Amato ſuffectus, quem in Longobardos Franciæ reges multis copÿs adiuuabant, Longobardos ſuperauit: quarè ab Arithparto Pariſiorum rege iuſſus, quod facere optabat, duxit in Saxones nihil tale timentes, & haud ſecùs quàm ſi nihil hoſtile commiſiſſent, omnem curam cuſtodiæ negligentes. Aggreſſus itaque Mummulus eos primo impetu fudit: diſsipatósque perſequutus, magnam in illos edebat cædem: colligentes tamen ſeſe, & inuicèm adhortati Saxones, prælio volebant & iuſta acie cum Mummulo confligere: ſed multi hinc-

hincindè missi à Francis regibus nuncij, vtrunq; exercitum perduxerunt ad pacem: cuius fuerunt conditiones, vt Saxones relicta præda, & certa auri summa in compensationē irrogati damni persoluta, in Italiam, quà aduenerant, remearent: quandoquidem Sueui ab regibus Franciæ Saxonum terra donati, cedere loco noluerunt: ergò in Italiam remeârunt. Sed cùm essent ad priora loca reuersi, Longobardos iam factos insolentiores offenderunt: iterùm ergò remeare constituunt: & ad Sigebertum Metensium regem mittentes, certiora quàm priùs fœdera icerunt: quibus innixi, cum vxoribus filijsq;, & omni supellectili Italia excesserē. Nè autem quà incederent prouincialibus nimis graues essent, & commeatibus indigerent, sese in duas partes diuiserunt: Eorum vna per Niceam, altera per Ebredunenses iter tenuit, & tamen omnes simul deducente amicabiliter Mummulo, ad Sigebertum regem peruenerunt. Conuenerat autem in fœdere, quod regem inter & Saxones ictum erat, vt eos ille in patrias sedes restitueret: quas anno antè quintodecimo reliquerant cum Longobardis in Italiam profecti: optauerátque Sigebertus id facere: & Sueuis suasit, vt regionem partiri paterentur, velléntque æquo iure cum Saxonibus habitare. Saxones verò contrà, patriam sibi totam, non dimidiam, ex fœdere adiudicandam contenderunt. Et cùm altercationibus aliquandiù res protracta esset, institêre Saxones, vt si nollet rex, aut nequiret Sueuos aliena deturbare terra, æquo ferret animo, si armis ipsi iustissimis quærerent, quod tanta cum iniuria negabatur. Passus verò ille est Saxones in Sueuos ducere: neque intereà destitit pacem quærere inter eos, fœderáque componi: sed nullis verbis,

nullis pollicitationibus molliri Saxonum pectora potuêre, qui ferro potiùs experiri, quàm pacto, vellent. Et ventum est ad prælium: in quo superatis & magna internecione cæsis Saxonibus, mansit regio Sueuis: quam, prout initio accessûs sui facere cœperant, Sueuiam appellârunt. Sed tamen Saxonibus obnixè instantibus, cùm Franciæ reges alijs impliciti bellis tenerentur, arma vndecunquè contraxerant: & Sueuis de integro congressi, exturbârunt regione: & recuperatæ per arma patriæ, filios & vxores inuexêre. Crediderim qui inter Sueuos habitauêre Saxones, cùm ad prima prælia quieuissent, sperantes congentiles suos eorum viribus non indigere: vbi viderant profligatos, & iam magno prælio victos, multis amissis, viribus opùs esse, eorum accessisse partibus: & ità paribus animis à remanentibus & redeuntibus Saxonibus in Sueuos esse depugnatum. Eiectos prouincia Sueuos insuper contumelia affecêre: Nam legem sanxerunt, Mulieres Saxonici generis quotquot Sueuis denupserant, alienas à successione paterna haberi: & rursùs in suis consuetudinibus, quas posteà Speculo Saxonum indiderunt, cùm Karolus Francorum rex, & Romanorum Imperator, authoritate, vt ferunt, interposita confirmaret: mulierum conditionem in multis ob eam rem fecêre deteriorem. Verum est tamen, quòd inscitia Glossatoris causam refert in eam profectionem, quam in Britaniam Saxones fecêre: ignarus quòd indè nunquàm egressi, perpetua ditione insulam seruauêre: cum vxoribus & liberis ibi remanentes: sed ex hac Italica cum Longobardis expeditione, illa prouenerunt, quæ in fœminas sunt constituta.

CAPVT

CAPVT XXXI.

BErtoldus tum Saxonibus dux præerat ad arma vir impiger, cùm Dagobertus rex Metensium (quod Austrasiorum regnum nuncupauêre) à viuente Clothario constitutus patre, vicinam etiam Thuringorum prouinciam tenebat. Bertoldus autem cùm potentiam vicini regis suspectam duceret, occasionem iamdudùm quærebat eam imminuendi. Ortum est bellum, vt fit, inter vicinos de finibus. Dagobertus copijs validis in Metensium regione perarmatis, Rhenum traijcit, ducturus in hostem. Nec segnis Bertoldus Saxonum dux iamdudùm bellum sitiens, iuueni regi dux veteranus occurrit: Conseruntur manus: & graui vtrinquè prælio multi cadũt. Dagobertus acri certamine premitur ab opposito Saxone: vt decussa galea, partem cutatam capitis, cum adhærentibus capillis in terram demitteret: nec leuis erat ictus, cuius impetu decidens iumento, regius iuuenis propè erat vt caperetur, si non proximorum fidelium manibus eximeretur. Ergò attritis exercitûs sui viribus, paulatìm se retraxit rex Dagobertus, victoriam permittens hosti: quæ tamen non paruo illi quoquè constabat. Insinuat per nuncium Dagobertus patri, quo sint res in statu: orat quamprimùm suppetias sibi ex Francia venire. Pater, comperto, quo in periculo sit filius, raptìm contractis ex regno armis, & valido suorum conflato exercitu, ipse proficiscitur filio venturus auxilio: & transpositis copijs per Rhenum, magnis itineribus contendit ad filium: & iunctis exercitibus vnà mouent in hostem. Castra tum tenebat vltra Visurgum, nunc &wiseram vocant: qui limes est veteris Saxoniæ, hoc est, &westphaliæ, & eius quæ nunc nomen Saxoniæ retinet. Habuit tamen etiam illa tempestate Saxonia prouinci-

am vltra Visurgum in Hercyniam ab olim: & eam quam nupèr stipendij vice promeruit ex Thuringia ab rege Francorum Theoderico, cui tum, vt diximus, Saxones militauêre: in qua tum confederant vires ad prælium collectæ. Franci admotis flumini castris quoquè suis, insolito tripudiauêre clamore. Miratus, quid hoc esset, Bertoldus, audit ab his, quos rerum hostilium misit exploratores, veniisse Clotharium Dagobertipatrem Francorum regem, cum nouis ad filium Francorum militum copijs: Illa de re exhilaratos milites, insolitum præferre clamorem, alacritatis indicem. Mirum, inquit ille, si Francorum rex, quem nupèr vita functum ferebant, nunc ex mortuis redeat depugnare. Dum parantur vtrinquè prælio, nunciatur Clothario, non credere Bertoldum adesse Francorum regem. Ad ripam ergò rex propiùs venit: & nudato cano capite, quo insignis noscebatur, videndum se Saxonibus præbuit. At Bertoldus rege conspecto, quem vita functum audierat, exclamat: Venisti vetulum caput, canúmque pecus venisti, iuuenum te armis iterùm immiscens. Franci autem, cùm moram facere viderentur Saxones, concepta de recentibus viribus fiducia, vel nauibus comparatis, aut vado (res enim in obscuro est) fluuium transiêrunt: & inuasis Saxonibus, magna armorum contentione prælium conserunt: Nec segnes restitêre Saxones, diù æqua manu cum hostibus confligentes. Sed vicit Francorum pertinax instantia, propter innouatas & multiplicatas vires: cesserèque Saxones hostibus victoriam, cæso in medio pugnantium agmine duce Bertoldo: Quid enim facerent, sublato capite, membra? fuga sibi quisque consuluêre. Sequuti Franci, omnem Saxoniæ prouinciam

igni ferróque vastauêre : nec abiêre priùs, quàm prodeuntes obuiàm proceres, de pace agerent, quandò bello tantæ moli impares viderentur. Summa fuit, vt Saxonia annuo Francis penso tributo, dominos ac maiores suos agnosceret. Tributum constituitur quingentorum boum, annua solutio. Hoc autem genus tributi, aut ei non dissimile in equis, quandoquè Saxones persoluerunt Daniæ, cùm essent ab illis quoq; armis & viribus superati.

CAPVT XXXII.

STabat hoc in rerum statu Saxonia non diù: nam eodem regnante Francis Dagoberto, Wandali, quos nonnulli corrupto vocabulo Winalos dixêre, cùm adhuc vicinam tenerent prouinciam, quæ nũc terra Brunswiccensis est, cum vicinis ecclesiarum prædijs, dissimulantibus, nescio si etiam ad eam rem inuitantibus, Saxonibus, vt per occasionem excuterent iugum Francorum: irrupêre in Thuringiam, tum Francis parentem. Gens erat viribus non contemnenda, exemplum sequuta congentilium suorum, qui sæpè transito Rheno, res magnas peregerunt : quod in Wandalia nostra explicuimus. Sed tum Saxones, misso ad Dagobertum Francorum regem nuncio, cum illo egerant, vt si armis suis pellerent Winulos gentem Wandalorum de Francorum prouincia, tributo liberi, & amici regis in reliquum tempus scriberẽtur. Accepêre conditionem Franci : Saxonésque contractis ad eam rem armis, pro arbitrio sponsionem impleuerunt : siue aperta vi, siue pactionẽ res ageretur : obscurum enim permansit, qua via fieret, quòd nulli tũ in Saxonia scriptores haberentur, & in Frãcia gloriæ gentis inuideretur, nemo dignatur rẽ satis explicare. Sed tũ Frãcis per Saxones reddi-

ta est sua Thuringia : & in reliquum ijdem Saxones non tributarij, sed Francis fœderati habebantur. Quo tempore in Francia templum sanctis martyribus Dionysio & socijs extructum, à Christo, vt ferunt, est consecratum : prodente homine leproso, qui intùs pernoctabat : obtenta ab ædituis venia : & in argumentum veritatis, mundatum se cunctorum oculis ingerebat : qui noscebatur passim à multis proximo vespere leprosus. Hac etiam tempestate institutum est ius publicarum sub diuo nundinarum inter Parisium & sancti Dionysij oppidum in Francia, quod peragitur in agris, in tota Francia celebre : quod Lenditum vulgus appellat, ab edicto, vt est verisimile, detorto vocabulo. Per hæc tempora rex Anglorum Saxonum ex Anglia, nomine Cedoaldus, qui multis bellis fortissimè in patria dimicauit, ad Christum conuersus est : & tendens Romam, venit ad Chunipertum regem Longobardorum, qui filiam eius tenebat vxorem : à quo cum magno honore susceptus, Romam perducitur : & à beato Sergio papa baptisatus, Petrus est nominatus : cumq; adhuc in albis esset, Romæ moritur : & in ecclesia sancti Petri sepelitur : iam enim paulatim Anglia tota cum omni gente sua ad pœnitentiam conuersa, credidit Christo.

CAPVT XXXIII.

ASsiduum deindè bellum Saxonibus incessit de Thuringia Francorum prouincia : in cuius finibus iam, quia Saxones nonnihil iuris elaborando quæsierant, quotidiana de terminis quæstio erat. Sed & Francis Christianis principibus odiosum erat Saxonū nomen, quòd adhuc gentili sorderent errore : quocircà Karolus Martellus, Pipini Breuis filius, aulæ præfectus, qui Maior etiam

etiam domûs dicebatur, non dißimilis poteſtate illi, qui olim Romano florente Imperio, Præfectus prætorio diceretur: pro qua dignitate mira inter Francos proceres fuit contentio: Sed tamen Martellus variè à fortuna iactatus, cùm carcere nouercæ elapſus eſſet, ad eam dignitatem peruenit, vt regnũ omne ſub illo adminiſtraretur. Iam enim reges partim ob puerilem ætatem, partìm ob ſocordiam, regni gubernacula permisêre Maiori domûs: Ipſi velut idola domi ſedebant, ſemèl in anno populis ſe exhibuêre viſendos, reliquos dies in ocio & voluptatibus triuêre, vt olim Perſarum reges, qui nuſquàm ſe præbuêre conſpiciendos, ſed per amantißimos ſuî ſolùm adibantur, conſulti de rebus gerendis: qui ſtatus ſemper fuit perditioni proximus: Sic enim periêre Perſarum reges, ſic & Francorum regnum in alios per ſimilem ſocordiã eſt tranſlatum: &, ſi verum fateri licet, ſic periit Romanum Imperium: quòd quamdiù principes rem gerebant, omnia proſperè ſucceſsêre: quorum erat nouißimus Magnus Theodoſius: poſt cuius interitum, quia principes ipſi per ſe rem agere detrectabant, ducibus permisêre, ſub quibus primùm declinauit, donèc in eam concederet vmbram, in qua vix cernitur hodiè. Sed tum Frãcorum res adminiſtrabat Martellus, vir illi ſeculo feliciſſimus: qui nisì illi ſeculo contigiſſet, actum eſſet de vniuerſis Gallijs, quas tunc infeſtas fecêre de proximis Hiſpanijs, quas occupauêre numeroſißimi Saraceni. Sed Martellus ſuo nomini reſpondens, vbiquè malleus hoſtium, vbiquè propugnator ſuorum, Aquitania & Vaſconia primùm, indè etiam Romana prouincia expulit Saracenos, mira virtute & incredibili felicitate vbiquè victor. Qui pacatis in Occidente rebus, cùm Saracenos ſuis & Romanis prouincijs expuliſſet, conuerſus in alterum latißimæ ditionis

angulum, etiam illum purgare sordibus constituit. Saxones erant ea tempestate dæmonicolæ, & qui Christianam religionem aspernarentur: in eos conuersus Martellus, bellum instituit, & bellum inchoauit, quod demùm nepos eius ex filio, Karolus Magnus, peregit: Tantæ molis erat Saxonicam gentem patrijs ritibus auertere. Magno tamen tum bello pressi Saxones & exhausti, Karolo quidem Martello manus dedêre, componentes cum illo per qualescunque conditiones, sed leges Christianas accipere necdùm consenserunt. Et is quidem vir incomparabilis, vbi post mirifica quæ vbiquè victoriosè peregit opera, iam ætate fessus, priusquàm vita excederet, filijs Karlomanno atque Pipino, ditionem distribuit, de rege nihil pensi faciens: nam armis quæsitam dignitatem filijs relinquere disponens hæreditariam, viuens inter filios ità partitur, vt Karlomanno Austrasiam, Franciã, & Thuringiam, Pipino verò Gallias permitteret: vbi tamen maior rerum moles incumberet, iunctis viribus fratres vnum iussit sentire. Ità communem fratrem Gryphonem bella germanis intentantem, quòd pater illum testamento videbatur præterîsse, capiunt: & honesta liberaq; custodia curant asseruari: ipsi iunctis armis in Alemannos, iuga detrectantes, duxêre. Aquitaniam, duce Hunoldo rebellantem, redegêre in quietem: Odilonem Baioariæ ducem, iam rebus nouis studentem, præueniũt. Inter hæc Saxones quoquè se commouerant, non satis propalata tumultuationis causa: Vna in propatulo fuit, quòd nomini Christiano infestissimi, erant idololatræ: quam rem fidelis & religiosus princeps Karlomannus animo execratus, in eos duxit exercitum: & eos quidem tum perdomuit, vt legibus seculi parérent ad æquabilitatem: sed Christi religionem neque verbis suadere, neque armis inducere

ducere poterat. Deindè autẽ vir cordatißimus, & quem ſeculi pœniteret, iamdudùm omiſſa regni adminiſtratione, fratriq; Pipino permiſſa, Romam proficiſcitur: ibiq; aliquandiù verſatus in monte Soracte, qui Silueſtri dicitur, monaſterium diui Benedicti ſub regula, ſuis expenſis erexit: ſeq; inibì monachum fecit: ſed frequentatione viſitantium de Francia nobilium malè affectus, eo relicto loco, ad montem Caßinum, quem ſanctus quondàm pater Benedictus incoluit, adijt, ibiq; Domino ſeruiebat.

CAPVT XXXIIII.

GRypho Pipini frater, iam altero demigrante, ſpe grans in partem adminiſtrationis ſummo iure deuocari, vbi ſpe ſua fruſtraretur, ad Saxones perpetuos Francorum hoſtes confugit: ibì collecto iuſto exercitu, aduenienti Pipino occurrere ad Onacram amnem, loco quem Horemum incolæ vocant, non dubitauit: Pipinus autem ad fluuium Miſaham in vico Strahungo caſtra fecit: nullo tamen prælio commiſſo, in colloquium venêre fratres: ſed tum infecta re inuicèm diſceßêre. Grypho quidem Saxonum idololatriæ gentis præſidio non ſatìs fidens, in Baioariam ſe recepit: ibì conciliatis qualitercunquè proceribus, Taßilonem hoſpitem ſuũ ducatu proturbat. Ea re cognita, Pipinus cum magnis copijs in Gryphonem progreſſus, Taßilonem reſtituit: Gryphonem autem in eius poteſtatem venientem, in Gallijs donat non parua ditione: vt magnorum ducum par, etiam maior videri poßit. Ea tamen re minimè contentus, ad ducem Aquitaniæ Gaifirum, iam Francis inimicantem, defecit. Quo tempore regni Franciæ proceres, regis ſui Hilderici perſpecta ignauia, & quòd nullis rebus idoneus videretur, ſolenni

solenni legatione apud Summum Pontificem Zachariam peregerunt, vt regnum Hilderico abrogatum, Pipino & successoribus illius in perpetuum proueniret. Oratores fuêre Burchardus Bituricensis archiepiscopus, & Furadus, quem alij abbatem, alij sacerdotem scribunt. Ità regnum Pipino prouenit: & in eius successione diu permansit. Quam ideò rem in commemorationem adducimus, quòd proximè de Karolo Magno, Germaniæ & Galliarum principe, multa scripturi, teneamus quo ordine in lineam sui generis regalis principatus aduenerit. Iuuat inter hæc intueri, quibus se inuicèm obsequijs extulerunt Domus Franciæ, & Summus Pontifex: nam Franci detulerunt Pontifici arbitrium declarandi regis: quasi is sit per quem reges regnant, qui pridèm in vrbe consistere vix potuit, quo minùs arbitrio Constantinopolitanorum Imperatorum aut captus, aut relegatus abiret. Vicissim Romana sedes hoc præstitit beneficium domui Pipini, vt regium nomen haberet: & deindè Karolum ad imperiale culmen prouexit. Nō paruæ causæ durantis etiam hodiè fœderis inter Romanum Pontificem, & Franciæ reges, dicente Scriptura: Qui me glorificāt, ego exaltabo. Ad Pipinum reuertamur. Prima huius regis post susceptam coronam opera fuit, arma in perfidos Christo Saxones vertere. Magno igitur in eos apparatu ducens, bellum eis intulit grauissimum: sed ea fuit gentis moles, vt non statim ad mutandam religionem posset armis cogi: Ea igitur expeditio frustrà fuit. Cùm autem vndiquè nouo regi & fauor & vires increuissent, (nam solennes ab Imperatore Constantinopolitano nuncios cum muneribus accepit) Baioariæ dux Tassilo regem adiens, imperata se facturum pollicetur. Cùm igitur in Saxoniam maiori apparatu ducere constituisset, audit

Saxones

Saxones omnes aditus communîsse: Sed ille vi perfregit: & in hostico solo pugnaturus constitit: occurrentes, & iusta acie decertantes, vicit: impositio tributo (id erat trecentorum per singulos annos caballorum) ad tempus Perliamenti soluendo, dimisit.

SAXONIAE

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Magno Karolo non ab re nouo ordimur principio, quòd ille Saxoniæ salutem inuexit, cum religione Christi, maiorem prouinciæ inducens ciuilitatem. Libet claram & religiosam Magni huius Karoli originem, & lineam generis percensere, à sancto Nodoaldo Treuirorum archiepiscopo sumpto principio. Is magnæ vir nobilitatis, princeps, ex Palatio rapitur ad ecclesiam: claresçens multis per sanctitatem miraculis. Sororem alteram Seueram consecrauit Christo monialem: aliam Ittam, clarissimo duci Pipino dedit coniugem: ex qua nascuntur Grimoaldus princeps, Gertrudis diua monialis, & Begga nupta principi Amsigiso, sancti Arnulphi ex Maiore domûs, Metensis episcopi filio: Itta peperit Pipino Karolũ Magnum cum fratre. Igitur Pipino rege facto de medio, ad filios eius Karolum & Karlomannum omnis paterna ditio peruenit. Karolus Wormatiæ, Karlomannus Sueßione re-

ne regni coronam accepêre. Parebat Francis iam diu Austrasia, (ea est Metensis prouincia: nam quæ nūc Austria dicitur, tunc Norica, diù pòst sortita est Austriæ vocabulū) parebat Sueuia, Baioaria, & quæ prima Francis nomen dedit, Francia Germaniæ, nunc per iniuriam appellata Franconia, cùm verum illi nomen Galli abstulerint. Seruant tamen nonnulli scriptores illi prouinciæ suum nomen & honorem, vt Franciam vocent Orientalem: Sed hoc vix patiuntur Galli, pro solita genti elatione: indignati, si dijs placet, quòd Germanos patres, & regni sui fundatores iubeantur agnoscere. Et quoniam Karlomannus breuì concessit in fata, relictis paruulis, quos vxor eius vidua ad Desiderium Longobardorum regem in Italiam deferebat, omne regnum in Karoli ditionem concessit: quia Germaniæ & Gallijs pariter regnâsse comperimus, & Saxoniæ scimus iura Christianæ religionis inuexisse, iure optimo etiam regem nostrum Saxones consalutamus: præcipuè quia Germanis supra omnes reges Franciæ deditissimum accepimus, linguæ eorū crebriùs vsum, & moribus vixisse cōperimus. Monstrant hodiè in Francia Germaniæ locum natiuitatis eius, & celebri memoria conseruant: maiori nisu præclara eius facinora in hac Saxonum historia pro viribus attollemus. Prima eius regis gloria, Romanam ecclesiam, tyrannide Longobardorum pressam, in libertatem vendicare, & multis prædijs ex victoria amplificare. Tribuunt nonnulli Constantino magnam illam donationem Italiæ & Germaniæ, & nescio quarum prouinciarum ecclesiæ Romanæ factam, de qua ipsi viderint: Karolus erat, qui ex victoria Longobardorum Romanam ecclesiam ditauit: cùm pridē aliquanta & Gothi per sua tempora, & deindè Longobardi reges nonnulla cōtulissent:

ínq; multa dominio vacantia, ecclesia introiuit, eius iure præmunita, cuius est omnis terra & plenitudo eius. Sed hæc aliâs. Tametsi pater Pipinus gemina in Italiam expeditione operosa, multa pro ecclesia fecerit, tamen rerũ instabilitas humanarum non longæuam fecit pacem ab illo compositam: simul quòd Longobardi, nisi omnibus viribus destituti, quiescere non videbantur. Audiuit rex oratores Summi pontificis Hadriani, & cum consilio suorum consolatione plenos dimisit: venturum se cum expeditione militari in Italiam, visurumq; pro viribus, si posset hostes ecclesiæ ab illius ceruicibus submouere. Nec segniùs arma parauit, exercitus conscripsit, commeatus prouidit, regni sui negocijs magnæ authoritatis viros præposuit: vbi omnia ex sentẽtia constitêre, mouit in Italiam: & magnis conatibus subuerso regno, Longobardorum regem captum, in Franciam adduxit. Quam rem quia plenius in Dania, vbi ad Longobardorum gesta descendimus, sumus exequuti, nunc breuiter attactam relinquimus, eò mittentes lectorem. CAP. II.

SAxonicũ verò bellũ à memoria Karoli Martelli auĩ sui nunq; diù fuit intermissum: & in eo aliquid per Karoli duces, ipso alijs implicito, est attentatũ, dum ille vel in Aquitania Hunoldo rebellanti occurreret, & Lupum Vasconiæ ducẽ, ad quem Hunoldus confugerat, deterreret, vt non solùm perfugam Hunoldum, sed ipsum quoquè se Lupus Karoli permitteret potestati. Quandiù etiam ille in Italia bellum ageret Longobardicum, duces eius Saxonibus sunt colluctati. Illo autem absoluto, reuersus in Franciam, totis se viribus animi & rerum conuertit ad Saxonicum bellum peragendum: quo neque prolixius, neque atrocius vllum vnquàm gesit: quia Saxones, sicut omnes ferè Germaniæ nationes, natu-

natura feroces, & idolorum cultui dediti, ab eo quod semèl apprehenderant, nulla poterant vi dimoueri. Susceptum est igitur aduersùs eos bellum magna vtrinquè animositate: maiori tamen Saxonum damno, per continuos triginta annos gerebatur. Poterat quidem citiùs finiri, ait Euardus Karoli scriba, si in sententia vna semper aut diù permansissent. Dictu difficile est, quotiès superati, regi manus dederunt, imperata facturos pollicити: obsides qui imperabantur, absq; dilatione dederunt: legatos qui mittebantur, susceperūt. Aliquotiès ità edomiti & emolliti, vt etiam cultum dæmonum dimittere, & Christi fidem suscipere pollicerentur: sed sicut aliquandò proni ad ea pollicenda videbantur, ità mutati postmodùm decreto, ad abijcienda videbantur præcipites. Anno regni sui sexto, Karolus Saxones aut religioni subijcere, aut omninò de terra delere constituit: ingressus prouinciam, arcem eiusdem munitissimam Siborch cepit: Eresborch à Saxonibus euersum præsidium munuit: & in eo suorū validam manū collocauit: & multa strage peracta, obsides accipiens, est in regnum reuersus. Anno qui proximus erat, ingresso iterùm rege in prouinciam Saxonum, multos iussit baptizari: & iam rebus confirmatioribus in regnum redibat. Post duos iterùm annos Padeburnam veniens, omnem regionis nobilitatem iussit conuenire: Sed Wedekindus omnium primarius dux, egressus de terra, ad regem Danorum Sigefridum cōfugit. Cùm autem indè Karolus in Hispaniam conuersus, magno inibi bello implicaretur, Saxones duce, quem diximus, apud Tuitium Rhenum transgressi, vsq; ad Mosellam omnia igni ferroq; peruastabant. Rex per literas exciuit duces de prouincia Germaniæ, hoc est, Sueuos, Francos, Bauaros, Thuringos: qui congressi, magnam

magnam in Saxones stragem peregerunt. Ipse verò Hispanico bello peracto, iterùm copias traijcit in Saxoniam per Rhenum & Lupiam amnes, totam quæ nunc &westphalia est, peruagatus, rebelles subegit, fugauitq; contumaces: vt Visurgo, nunc &wesera, transmisso, sedes sibi facerent inter &wandalos, antiquis pulsis habitatoribus. Ex quo tempore cœpta est habitari à Saxonibus prouincia trans Visurgum, quæ nunc est terra Brunswiccensis cum conterminis: vt fieret exindè discrimen Saxonum orientalium & occiduorum, qui vltra & citra Visurgum habitant: Vndè est etiam nata illa distinctio in vna natione Ostphalorum qui vltra, & &westphalorum qui citra Visurgum incolunt: Nam Saxonum principes pro insigni armorum in militaribus signis pullum equinum habuêre, atrum ante baptismum, post verò candidum. Indè Ostphali ac &westphali: Nam equinum pullum Saxones sua lingua dixêre Valen. Hoc autem nomen in orientalibus euanuit, & permansit appellatio generalis Saxoniæ, quòd terra illa nouis principibus sæpè paruit. Nam à temporibus Henrici Leonis, ducatus est ortus Brunswiccensis: posteà & ille scissus in aliquot principatus: quod suo tempore cõmemorabimus. In occidua verò prouincia mansit appellatio &westphalorũ, hoc est, occiduorum, qui equinum pullum prætulerũt. Eò tamen deuentum est, vt ea gens iam se Saxonicam appellari non patiatur, probro ducens, si quis ex &westphalis hominem, appellare contendat Saxonem. Hoc autem superbiæ genus vndè processerit, non satis intelligo, præsertim cùm rebus gestis ità claruerint orientales Saxones, vt Imperatoriam dignitatem, quam meruerunt, diutissimè in sua domo fouentes, habuerint: & fortissimis semper viris pares, si non superiores, extiterint. Sed

priusquàm ad alia transeamus, operæpreciũ est illustrissimi regis Karoli Magni optimè de nobis meriti, præclara facinora ordine intueri.

CAPVT III.

ANnus erat à Christo nato post septingentesimum sexagesimusnonus: cùm mortuo, vt diximus, Pipino patre, Karolus & Karlomannus eius filij, omnium consensu procerum, regni gubernacula subeunt: non aliter partiente, quàm pater & patruus. Nam patri Pipino successit in ditione sua maior natù Karolus: Karlomanno autem patruo, Karlomannus. Erant qui præter naturam inter fratres æmulationem, de regni societate excitare contenderent simultates: sed ea fuêre modestia fratres, vt arma in se non sumerent, etsi haberent qui assiduè stimularent. Mors autem Karlomanni breuì sequuta, satis pandebat vndè essent stimuli simultatum: Nam relicta eius fugiens Karolum, vel quòd malè sibi esset conscia, vel vt Karolo bellum excitaret, cõtendit in Italiam ad Desiderium Longobardorũ regem cum filijs & paucis ex proceribus. Karolus autem omne regnum ex illo die solus administrabat. Omniũ autem bellorum quæ gessit, primum fuit Aquitanicum, à patre inchoatum, non finitum: quia citò peragi posse videbatur fratre adhuc viuo, & auxilium ferre rogato. Et licèt frater, malis quibusdam machinantibus, frustrâsset auxilio promisso, susceptam expeditionem strenuissimè exequutus, non prius destitit, quàm hoc, quod perficere moliebatur, efficeret: Nam & Hunoldum, qui post mortem Waifredi Aquitaniam occupauit, bellumq; iam penè peractum reparare tentauit, Aquitaniam relinquere, & in Vasconiam fugere coëgit. Quẽ tamen ne ibi consistere sustinens, transmisso Garumna amne, Lupo Vasconiæ duci mandat, vt

perfugam

perfugam reddat: quod nî statìm faciat, bello expostulaturum. Sed Lupus saniori vsus consilio, non solùm Hunoldum reddidit, sed etiam se cum prouincia, cui præerat, eius potestati permisit. Quo bello finito, rogatu & precibus Hadriani Pontificis Romani, insolentiam Desiderij Longobardorum regis ferre non valentis, bellum in eam gentem suscepit: copiasq; quas in Italiam duxerat, diuidens, vnam partē cum Bernardo patruo per montem Iouis ire præcepit: alteram ipse ducens, per montem Cinisium venit in prouinciam: nec priùs destitit, quàm Desiderium regem longa obsidione in Papia fatigatū, in ditionem acciperet, & perpetuo exilio deportaret: filium verò eius Adalgisum, in quo omnis spes stare videbatur, non solùm regno, sed etiam Italia abire cōpelleret: omnia Romanis ablata restitueret: Rodogisum Foroiulianum ducem noua molientem opprimeret: totamq; Italiā suæ ditioni subiugaret: subactaq; filium suū Pipinum regem præponeret.

CAPVT IIII.

POst cuius belli finem, Saxonicū, quod à patre auoq; gestū, diù erat intermissum, repetiuit: quo nullum neque prolixius, neque atrocius, Francorumq; populo laboriosius, susceptum est. Dictu difficile est, quotiès superati, ac supplices se dediderūt, imperata facturos polliciti: obsides qui imperabantur, absque dilatione dederunt: legatos qui mittebantur, susceperunt: aliquotiès ità edomiti & emolliti, vt etiam cultum dæmonum dimittere, & Christianæ religioni se subdere pollicerentur. Regis autem magnanimitas aut per se, aut per comites suos misso exercitu, perfidiam illorum semper vlciscebatur: donèc omnibus qui resistere volebant, profligatis, decem hominum millia ex his,

qui vtrasque Albis ripas incoluêre, cum vxoribus & paruulis sublatos, transtulit: & per Galliam atq; Germaniam multimoda diuisione distribuit: eaq; conditione bellum per tot annos tractum, esse constat finitum, vt abiecto dæmonũ cultu, Christianæ religionis sacramenta susciperent. Hoc autem bellum licèt tam diù protraheretur, ipse tamen rex non amplius quàm bis acie conflixit cum hoste: semèl iuxta montem qui Asneggi dicitur in loco Thietmelle nominato. Ità scribunt Galli, proprietatem linguæ nostræ non tenentes: Ego montem accipio, in quo à memoria Karoli erecta est capella Diuini auxilij nominata: hoc referens posteris, quòd propter cæleste præsidium in eo loco missum, memoria ibi magni miraculi consecrata est: Laici vocant montẽ Sancti adiutorij. Altera autem vice iuxta Hasam fluuium: & hoc vno mẽse, paucis interpositis diebus. Sed his duobus prælijs ità confractæ vires Saxonum feruntur, vt vltrà regem neque prouocare, neque venienti resistere, nisi aliqua loci munitione defensi, auderent. Plures tamen eo bello & summi viri, & maximis functi honoribus, tam ex Francis, quàm Saxonibus, perîerunt. Monstrant incolæ locum castrorũ ad Hasam. Tandèm anno XXXIII. finitum est bellum. Tempora suis locis signabimus. Hispaniam autem pacatã reliquit post edomitos Aquitanos & Vascones: Nam Britones imperata facere adegit, cùm missis oratoribus pacem orarent: ipse posteà cum exercitu Italiam ingressus, ac per Romã iter agens, Capuam Campaniæ vrbem petiuit: ibiq; positis castris, bellum Beneuentanis, nî dederentur, cõminatus est. Præuenit hoc dux gentis Agarisus, filios suos Rimoldum & Grimoldum cum magna pecunia regi placando mittit obuiam: rogans, vt illos obsides accipiat, seq; cum sua gente facturum

cturum imperata: erant autem Longobardi. Permisit roganti principatum: & minore filio pro obside retento, maiorem remisit: legatosq; ad sacramenta fidelitatis à Beneuentanis exigenda, cum Agariso dimittēs, ipse Romam redit: consumptisq; ibi in veneratione sanctorum aliquot diebus, in Galliam reuertitur.

CAPVT V.

BAuaricum deindè bellum & repentè ortum, & celeri fine completum est. Baioarios dixêre veteres, nos Bauaros. Hoc bellū superbia simul & excordia Tassilonis ducis excitauit: qui hortatu vxoris, quæ filia erat Desiderij regis, patris exilium per maritum vlciſci posse putabat: inito fœdere cum Hunis, qui Bauaristum erant contermini, bello Karolū pertentabat. Cuius contumaciam, quia nimia videbatur, regis animositas ferre nequiuit: ac protndè contractis vndiquè copijs, Bauariam petiturus, ad Leccam amnē peruenit: qui Bauaros Alemannosq; dirimit: cuius in ripa castris collocatis, priusquàm prouinciam intraret, animum ducis statuit pertentare. Sed ille pertinaciter agere nec sibi nec genti vtile ratus, regi se supplex permisit: obsides qui imperabantur, dedit: inter quos & filium suum Theodonem: data insuper fide cum iuramento, quòd ab illius potestate nemini suadenti defectionem consentiret. Sic bello, quod quasi maximum videbatur futurum, celerrimus finis est impositus. Tassilo tamen posteà euocatus ad regem, neque redire permissus est, neque prouinciæ quam tenebat, vlteriùs principari. Comitibus est commissa: Nam cùm Tassilo reus læsæ maiestatis iudicatus, capite damnaretur, regis clementia vita illi concessa est: tonsuratusq; cum filio in monachum. His motibus ità compositis, & vandalis, qui Gallorum consuetudine & wilsi, sua verò lingua

&weletabi dicuntur, bellum est illatum: in quo & Saxones velut auxiliares inter cæteras nationes, qualicunque deuotione militabant regi: vnaq; expeditione ijdē &wandali ità sunt domiti, vt vlteriùs iussis regis non contradicerent.

CAPVT VI.

MAximum omnium, quæ à Karolo gesta sunt, bellorum, præter Saxonicum, huic successit, quod contra Auares, siue Hunos, gestum est: quod rex & animosiùs q; cætera, & longè maiori apparatu administrauit: vnam tamen per se in Pannoniam (nam illam prouinciam ea gens incolebat) expeditionem fecit: cætera Pipino filio, ac præfectis prouinciarum comitibus & legatis perficienda cōmisit. Quæ cùm ab his strenuissimè fuissent impleta, octauo tandèm anno idem bellum consummatum est. Quot prælia in eo gesta sunt, quātumq; sanguinis effusum, testatur Pannonia: omni tum penè habitatore vacuata: & locus in quo regia Cacani erat, ità desertus, vt vestigium quidem humanæ habitationis nullum appareat. Tota hoc bello Hunorum nobilitas periit: tota gloria gentis decidit: omnis pecunia, & cōgesta per tot annos supellex, & omnes thesauri erepti sunt: Nec vllū bellū exortū est in Frācos ab hominū memoria, qui sint illi magis locupletati: quippe cùm in id tempus Franci penè pauperes viderentur, tantum auri & argenti in regia repertum, tot spolia preciosa ex prouincijs congesta, vt meritò credi posit Frācos summo iure Hunis abstuliisse, quod prouinciarum damno per summam iniuriam congesserunt. Terra quidem Hunorum, vt antiquorum memoria concelebrat, nouem circulis, quos Teutonici Haga dicunt, cingebatur: quorum singuli ità quercinis roboribus, siue faginis, siue abiegnis erant extructi,

VI

vt de margine ad marginem viginti pedum ſpatium tenderetur in latum, & totidem ſubigerentur in altū. Concauitas autem vniuerſa aut duriſſimis lapidibus, aut creta tenaciſſima replebatur. Porrò ſuperficies vallorū eorundem integerrimis ceſpitibus tegebatur: inter quorum cōſinia plantabantur arbuſculæ, quæ, vt cernere ſolemus, abſciſſæ atque proiectæ, comas caudicum foliorumq; proferunt. De primo autem circulo ad ſecundum, viginti millia paſſuum Teutonica protendebantur: & indè ſimiliter ad tertium: & ità deincèps vſque ad nonum: quantis ipſi circuli alius alio multo fierent cōtractiores, in orbem redeuntes. Inter hos igitur aggeres ità vici villæq; erāt collocati, vt de alijs ad alias humana vox poſſet exaudiri: contra eadem ædificia inter inexpugnabiles muros, portæ non ſatis latæ, per quas latrocinandi gratia non ſolùm exteriores, ſed etiam interiores ſolebant exire. De circulo quoquè ad circulum ſic erant poſſeſſiones & habitacula quaquauersùm ordinata, vt clangor tubarum inter ſingula cuiuſlibet rei ſignificatiuus, poſſet aduerti. Ad has ergò munitiones per ducentos & amplius annos, qualeſcunque omnium occidentalium opes congregantes, cùm Gothi & Vandali quietem hominum perturbarent, orbem occiduum penè vacuum dimiſerunt. Quos inuictiſſimus rex Karolus ità perdomuit, vt de eis ne minimæ quidem reliquiæ permanerēt. A vulgaribus, quibus pepercit, ideò manum retraxit, quia nobilitate extincta, Francorum regno minimè nocituri viderentur. Porrò prædam in Pannonia repertam, per epiſcopia & monaſteria largiſſimè diſtribuit. Duo tantùm è proceribus Francorum eo bello periêrunt, Henricus dux Foroiulianus, in Liburnia iuxta Tarſicam maritimam ciuitatem inſidijs oppidanorum interce-

ptus, & Geroldus Baioariæ præfectus in Pannonia, dum contra Hunos præliaturus aciem instrueret, (incertum à quo) cum duobus tantùm, qui eum obequitantem ac singulos cohortantem comitabantur, interfectus est: cæterùm incruentū penè Francis hoc bellum fuit: & prosperrimum exitum habuit. Bohemicum quoquè & Liburnicum, quæ posteà exorta sunt, durare non potuerūt: quorum vtrunque ductu Karoli iunioris celeri fine completum est. Vltimum contra Normannos, qui Dani vocantur, primò piraticam exercentes, deindè maiori classe littora Galliæ atque Germaniæ vastantes, bellum est susceptum: quorum rex Gotfridus adeò inflatus vana spe erat, vt sibi totius Germaniæ promiteret potestatē. Phrisiam quoquè atque Saxoniam haud aliter ac suas prouincias æstimabat. Iam vicinos Obotritos in suam ditionē redegerat: iam sibi vectigales fecerat: iactabat enim se breui Aquisgranum, vbi regis comitatus erat, cum maximis copijs aduenturum: nec dictis eius, quanuis vanissimis, omninò fides aberat: quin potiùs tale aliquid inchoaturus, nisi festinata esset morte præuentus, putabatur. Nam dum ea moliretur, à proprio satellite, siue, vt quidam veriùs existimant, à proprio filio, cuius matrem repudiauerat, & aliā duxerat, interfectus, finem rebus fecit. Hæc sunt bella, quæ rex potentissimus per annos XLVI. (tot enim annis regnauit) in diuersis orbis partibus summa prudentia ac felicitate gessit: quibus Francorum regnum, quod à patre Pipino magnum quidem & forte susceperat, ità insigniter amplificauit, vt penè duplo maius fecerit.

CAPVT VII.

QVi cùm tantus in ampliādo regno, & subigendis exteris nationibus esset, & in huiusmodi exercitatio-

citationibus quotidiè versaretur, opera tamen plurima ad regni decorem diuersis in locis inchoauit, & in non paucis terminauit: inter quæ præcipua non immeritò videri possūt basilica Dei Genitricis Aquisgrani, opere mirabili constructa: & pons apud Moguntiam in Rheno, quingentorum passuum longitudinis: nam tanta est ibi fluminis latitudo: qui tamen vno anno ante regis mortem incendio conflagrauit: nec refici potuit propter festinatum eius excessum, quanquàm in ea meditatione esset, vt pro ligneo lapideū restitueret. Inchoauit & palatia operis egregij: Vnum haud longè à Moguntia ad villam Ingelheym: Alterum Nouimagio super fluuium &wahalem, nunc &walam seu &waalim vocant: Præcipuè tamen ædes sacras, vbicunquè in toto regno suo vetustate collapsas comperit, pontificibus & abbatibus, ad quorum curam pertinebant, vt restaurarentur, imperauit: adhibita cura per legatos, vt imperata perficerent. Talem eum in ampliando, & tuendo, & simul ornando regno fuisse constat. Ad domesticam curam eius veniamus. Matrem summa pietate coluit: liberos vtriusque sexûs literis erudiri curauit. Pipini filij filium Bernhardum, ac quinq; ab eo relictas filias, inter suas educauit. Nullam nuptui tradidit quoàd viueret, dicens se suorum domestico contubernio carere non posse. Vndè factum est, vt felicissimi Imperatoris Octauiani fortunam æquè fortunatus rex experiretur: Fuscatam esse domum incontinentia quorundam: sed ille prudenter omnia dissimulauit. Erat ei filius ex concubina Pipinus, facie liberali, sed gibbo difformis. Is, cùm pater Hunico bello teneretur implicitus, coniurationem iniit aduersùs parentem cum quibusdam ex Francia primoribus, qui vanam illi spem regni fecerant. Sed coniuratione detecta, damnantur

consciij: Pipinus volens tonsuratur, & in monasterium
Prunna concluditur. Erat & alia in ipsum coniuratio
priùs in Germania: cuius consilij participes alij ocu-
lis orbati, alij exilio proscripti, nemo ex his necatus: ni-
si tres, qui nè caperentur, se gladio defenderunt: &
occisis antè aliquot ministris, ipsi quoquè peremp
sunt. Eas verò conspirationes quamplurimùm peperi
Fastradæ reginæ superbia, & impotens dominatio: qu
regem natura mansuetum eò prouexit, vt aliquand
fieret per eam odibilis. Corpore fuit amplo atque ro-
busto: statura eminenti, quæ tamen non excederet;
nam septem suorum pedum proceritatem eius constat
habuisse mensuram: Apice capitis rotundo: oculis præ-
grandibus & vegetis: naso paulùm mediocritatem ex-
cedente: canicie pulchra: facie læta & hilari: vnde
formæ authoritas ac dignitas, tam stanti quàm seden-
ti, plurimùm congruebat. Ceruix quanuis obesa & bre-
uior, ventérque videretur proiectior, tamen hoc cæte-
rorum membrorum celabat æqualitas. Incessu erat fir-
mo, tantaq; habitudine virili: voce clara, sed quæ mi-
nùs corporis formæ conueniret: valetudine prospera
præter quòd antequàm decederet, quadriennio crebris
febribus corripiebatur: ad extremum etiam vno pedi
claudicabat. Erat eloquentia copiosus & exuberans: po-
teratq; quidlibet decenter efficere. Nec patrio sermone
contentus, etiam peregrinis linguis ediscendis studebat:
in quibus Latinam ità perdidicit, vt ea ac patria lingua
orare sit solitus. Græcam verò meliùs intelligere, quàm
pronunciare poterat. Artes liberales studiosissimè coluit:
earumq; doctores plurimùm veneratus, magnis extulit
honoribus. In discenda Grammatica Petrum Pisanum
diaconum senex audiuit: in cæteris disciplinis Albinum,
quem

quèm alij Alcuinum, alium diaconum è Britania virum vndecunquè doctißimum præceptorem habuit : apud quẽ & Rhetoricæ, & Dialecticæ, præcipuè tamen Aſtronomiæ diſcendæ, plurimùm & temporis & laboris impendit. Diſcebat & artem computandi : & intentione ſagaci ſyderum curſum curioſißimè rimabatur.

CAPVT VIII.

TEntabat & ſcribere. Tabulas & codicillos ad hoc in lecto ſub ceruicalibus habebat, itemq; circunferre ſolebat, vt cùm vacuum tempus eſſet, manum effigiandis literis conſuefaceret. Sed parum ſucceßit labor præpoſterus, ac ſerò inchoatus. Aſſiduè exercitabatur equitando, ac venando : quod illi gentilitium erat : quia vix vlla in terris natio inuenitur, quæ in eo labore Francis poßit æquari. Delectabatur etiam vaporibus aquarum naturaliter calentium, frequenti natatu ſe exercens : cuius adeò peritus fuit, vt nullus illi certaret : ob hoc etiam Aquiſgrani regiam extruxit : ibique extremos vitæ annos vſque ad obitum duxit. In cibo & potu temperans : ſed in potu præcipuè, ità vt ſupra cœnam rarò plus quàm ter biberet. Sed cibi nõ adeò moderator : vt ſæpè quereretur, noxia ſuo corpori eſſe ieiunia. Conuiuabatur rariſſimè : & hoc præcipuis tantùm feſtiuitatibus, cum magna tamen hominum frequentia. Cœna quotidiana quaternis tantùm ferculis præbebatur : præter carnem aſſam, quam venatores verubus inferre ſolebant : qua ille libentiùs quàm vllo ciborum genere veſcebatur. Inter cœnandum autem admodùm frequentißimè lectorem audiebat : Legebantur autem ei hiſtoriæ, & antiquorum res præclaræ. Delectabatur inprimis libris beati Auguſtini, præcipuè de Ciuitate Dei. Circa pauperes ſuſtentandos, & gratuitam

tuitam liberalitatem, quam Græci vocant, & iam Latini eleemosynam, erat deuotißimus: vt qui in patrio regno non solùm id fieri curauit, verùm etiam trans maria: in Syria & Aegypto, atque Aphrica, Hierosolymis, Alexandria, Carthagine, vbi Christianos iam sub Saracenis paupertate premi compererat, penuriæ eorum compatiens, pecuniam mittere solebat. Ob hoc maximè transmarinorum regum amicitias expetens, vt Christianis sub eorum dominatu degentibus, refrigerium aliquod proueniret. Colebat præcæteris sacris locis apud Romam beati Petri Apostoli ecclesiam, in cuius donaria magnam vim pecuniæ congeßit: neque vllo sui regni tempore quiequam duxit antiquius, quàm vt vrbs Roma sua opera veteri polleret authoritate: & ecclesia sancti Petri per illum non solùm tuta, sed etiam opibus suis præ omnibus orbis ecclesijs esset ornata. Quam cùm tanti penderet, intra XLVI. annorum, quibus regnauit, spatium, quater tantùm votorum soluendorum, ac supplicandi causa profectus est: Vltimi tamen acceßûs sui non tantùm hæ fuêre causæ, verùm etiam quòd Romanum Pontificem Leonem multis affectum iniurijs, erutis, vt quidam sunt authores, oculis, linguáque præcisa, fidem regis implorare necesse fuit. Idcircò Romam tum veniens ad reparandum ecclesiæ statum, ibi totum hyemis tempus contraxit: Quo tempore Imperatoris & Augusti nomen accepit: quod primò in tantùm auersatus est, vt affirmaret ea die, quanuis præcipua festiuitas esset, ecclesiam se non intraturum, si præscire potuisset Pontificis consilium: inuidiam tamen suscepti nominis Constantinopolitanis Imperatoribus non dißimulantibus, magna superauit pecunia: vicitq; eorum contumaciam magnanimitate, qua Græculis multùm præstabat. Misit eò crebras

bras legationes, & in epistolis fratres eos appellauit. Post susceptam Augusti dignitatem, cùm aduerteret legibus multa deesse, (nam Franci diuisis locis, duplicibus vtuntur legibus) cogitauit, quæ deerant, addere, & discrepantia concordare, praua corrigere: sed in ea re nihil perfectum est ab eo, nisi quòd pauca capitula, & ea imperfecta legibus addidit. Omnium nationum quæ illi subessent, memorabilia gesta, quæ scripta non erãt, scribi & memoriæ mandari iussit. Inchoauit & Grammaticam patrij, hoc est, Germanici sermonis. Mensibus ad propriam linguam nomina imposuit: qui ante id tempus apud Germanos partim Latinis, partim barbaris nominibus enunciabantur. Et Ianuarium quidem appellauit Wintermaen: *Februarium,* Horning: *Martium,* Lentmaen: *Aprilem,* Ostermaen: *Maium,* Winnemaen: *Iunium,* Brackmaen: *Iulium,* Hewmaen: *Augustum,* Arnemaen: *Septembrem,* Wynmaen: *Octobrem,* Harueſtmaen: *Nouembrem,* Zoremaen: *Decembrem,* Heilichmaen. *Item ventos duodecim, suis nominibus insigniuit: cùm non antè plurium, quàm quatuor, nomina inuenirentur: Et Subsolanum quidem* Ostenwindt: *Eurum,* Sudost: *Euroaustrum,* Sudsudost: *Austrum,* Suden: *Austroaphricum,* Sudwest: *Aphricum occiduum,* Sudsudwest: *Zephyrum,* West: *Corum,* Nordwest: *Circium,* Nordnordwest: *Septentrionem,* Nord: *Aquilonem,* Nordost: *Vulturnum,* Ostnordost. *Hæc idcircò commemoraui, vt agnoscant nobiscum Galli, Karolum & origine extitisse Germanum, & ea lingua tanquàm patria potissimè vsum: quod ignorantes ipsi nobis contestantur: quia de illorum ista sumpsimus libris testimonia.*

CAPVT

CAPVT IX.

Religionis diuinæ plurima illi cura fuit: psallendi legendique officia in ecclesia discreuit: ipse se chori psallentium immiscuit. Coram se, vbicunquè esset, diuinũ peragi religiosè curauit officium ac ministerium: Sermones patrum, Homilias sanctorum, nec minùs Martyrologia diligenter inquiri atque conscribi iußit. Sed priusquàm præclara huius regis inuictissimi facinora ad exitum vertamus, vt grati in optimum principem, & benè de nobis meritum, animi indicia præferamus, operæprecium est, numerosas eius in Saxones expeditiones, in ordinem temporum redigere: vt feruentißimum eius in diuinam religionem zelum perspiciamus. Præter illas autem superioribus annis per Karolum Martellum auum, & Pipinum patrem crebriores in Saxoniam detonationes, principium bellorum eius in nostram gentem, ab anno LXXII. hoc est, regni eius tertio: tunc enim & wormatiæ habito solenni regni conuentu, decreuit gentem Saxonum idololatram armis adoriri. Igitur transmisso Rheno ducit in Saxones, primáque fertur habuisse castra ad fontem Lupiæ, nunc Lippiam vocant: Cúmque Saxones & ipsi magna manu coacta, regi occurrerent, contulêre manus non longè ab Osnaburga ad syluam Faginam: ibique magna strage cæsi, terga dederunt, fugeruntq; vltra Visurgum: & pulsis retrò & wandalis, qui terram tenuerunt, ipsi Saxones sibi sedes locauerunt: Ab illo die appellati Ostphali: quoniam qui patrijs in sedibus remansêre, & westphali. Robur autem gentis, & omnis superstes nobilitas, emigrauit: vt non remanerent nisi qui colendis agris inseruiebant, vulgus inerme. Progressus autem cum exercitu victore Karolus, venit ad montem Martis: ibique

phanum

phanum & idolum gentis, quod Irmensuel appellauêre, subuertit. Eresberg dictus est mõs, in quo Mersborg: nam & in eodem Irmensuel à Saxonibus colebatur. Omnium rationem nominũ reddere conantur veteres: probabiliora attingemus: arbitriũ sit lectoris, quid sequatur. Eresberg ab Hera Iunone dictũ accipiũt: quam etiam hodiè volitare rustici fabulantur per aëra. Aut ab honore deorũ nomen traducũt: Ibi Hera Iuno, ibi Hermes Mercurius, ibi Mars Gradiuus colebãtur. Irmensuel, quasi Mercurij statuã interpretantur: is enim Hermes dictus est. Sed obtinuit Martis honor, vt nũc Mersborg vocitetur. Poterant idolorũ ritus & nomina à memoria Romanorũ Saxones tenuisse: cũ Drusus Nero, & deindè filius eius Germanicus, sub Augusto prouinciam gubernarẽt. Repertũ est diù pòst in loco Corbeia simulacrũ cũ inscriptione hac: Dux ego gẽtis Saxonũ, victoriã certã polliceor venerantibus. Sed an vicino quodã loco constiterit, qui de eius vocabulo Martis mons diceretur, an in vrbe Mersborg ad Salam fluuiũ, parùm nobis compertũ est: nisi quòd Gallici scriptores omnia perturbantes, & Germanicæ linguæ imperiti, confundunt omnia: Irmensuel interpretantur nõnulli statuam publicam. Conijci permittitur dictam Idermansuel, quasi commune profugiũ & asylum omniũ, & Martẽ cõmunem: qui in prælio diù vagatur incertus, diù dubius, quò ponat victoriã. Erat armati toto corpore effigies: cuius in dextera signũ militare, nostri vexillũ vocant, præferens rosam: cuius breue momẽtũ, et facilis ortus & interitus: ità euentus præliorũ. In sinistra librã expandit, dubiam pugnantiũ sortẽ, facilè huc aut illuc inclinantẽ. Pectus inerme, vrsum præferebat, interritũ bellatorũ animũ insinuans. In clypeo leo, qui bestijs imperitat, inuictum ad

fortia

fortia facta impetum monstrat: floribus consito campo in quo stabat, quòd nihil iucundius solet videri fortibus, quàm in acie virtutem ostendere. Karolus autem, cùm fugam iniissent Saxonum maiores, ex remanentibus accipit obsides duodecim ad Weseram fluuium, & regreditur in sua.

CAPVT X.

SED cùm anno proximo rex in expeditione Lombardica, quam in Dania descripsimus, esset occupatus, Saxones iniuriam prioris anni vindicare volentes, mouerunt in Hassones, qui iam Francis paruerunt: & ad oppidum Frislariam pugnauerunt, magna internecione cædentes qui obuiàm prodiêrunt: Ecclesiam insignem eius oppidi, quam Bonifacius episcopus & martyr prædixit incremabilem, diù frustrà tentauerunt incendere. Visi sunt in albis duo iuuenes, qui incendium restinguerent: vndè territi Saxones aufugerunt. Repertus est ad ostium ædis sacræ genibus nixis Saxo extinctus, faucibus hians, quasi flammam excitaturus. Rex autem rebus in Italia compositis, aduolat cùm Saxonum excursiones audîsset: perq; Hassiam misit diuisis agminibus quatuor copiarum ductores: Tres obuios aut deiecerunt, aut in fugam verterunt: Quartus autem cùm neminem sese obiectantem haberet, spolijs onustus vt cæteri, reuersus est ad regem in Ingelheym. Indè verò maiore apparatu ducens rex in prouinciam, Siborg & Eresborg arces iterùm à Saxonibus communitas, denuò expugnauit, & in arcem Brunsberg, quæ omnium firmissima erat ad Visurgum fluuium, duxit oppugnandam: Inerat autem validum Saxonum præsidium: Firmata est obsidio: Ferunt remanere in hodiernum villis nomina ex castris regis, quæ tum erãt tripar-

tita:

tita: vt alio loco rex cum robore exercitûs, alio etiam auxiliares tenderent: & tertio loco ſuis erant in caſtris, qui ſtipendia mererent. Adÿciunt Gallici: regem obſidionis pertæſum, duxiſſe partem copiarum in &westphalos Anglarios: qui malis coacti, cum Brunone duce fecêre deditionem. Cæterùm copiarum partem vltra Viſurgum miſit: quæ vaſtatione grauiſſima perpulit gentem, vt cum Haßino duce ſuo obſides darent, ſacramenta adÿcerent, ſe imperata facturos. Sed ipſi Gallici fidem narrationis ſua voce alleuant: Quæ enim ſacramenta præſtarent, perfidi Chriſto?

CAPVT XI.

CVM per annum LXXVI. rex in Italiam reuocaretur, firmis præſidÿs arces Saxoniæ, vt in fide plurimùm contineret, antè communiuit. Saxones longè regem abeſſe ſcientes, ad libertatem priſtinam reſpexerunt: arcem Siborg oppugnârunt: minisque grauiſſimis intentatis, terrere cuſtodes Francos inſtiterunt: ſed neque minis, neque vi armorum præualuerunt. Ibi fruſtrati, ducũt in arcem Mersborg, quam in ripa Lupiæ ſcribunt Galli extitiſſe: ibi oppugnatione inſtituta grauiſſima, cùm expugnari cuſtodes iã iamq; formidarent, apparuêre duo ſupra eccleſiam loci, ſcuta ſanguinea magno terrore velut flammantia. Id ſignum conſpicati Saxones, terrore concuſſi, vertuntur in fugam: & nemine inſequente, mutuis ſe incurſionibus prementes, magna ex parte confoderunt. Sed interim rex in Italia rebus pacatis, &wormatiam deſcendit: ibiq; renouatis viribus tendebat in Saxoniam, magnis vbiq; motibus obuia ſubuertens. Sed cùm ad Lupiam fluuium peruenisſet, fixis ibi caſtris ſubſtitit. Quo in loco oratores illum adeunt ex prouincia, pollicen-

tur quæ imperaret, se facturos: Nihil ille nisi quod sal
tis, quod prosperitatis illorum sit, deposcere testatus, re
gat, si volunt sacrũ subire baptisma. Illi nihil recusant.
Igitur tum magna multitudo virorũ ac mulierũ, cum
paruulis, sacro fonte tingitur. Rex firmatis denuò,
quæ conquassatæ erant, arcibus, & impositis pro tempo
rum necessitate militum præsidijs, redit in Frãciam. Et
quia cordi eius penitùs insederat, gentem in religione
firmare, proximo anno rediit Padeburnam: ibiq; con
sedit: euocatis ad se gentis per Westphaliam primori
bus. Venêre non pauci: Sed Wedekindus omnium pri
marius, cùm videret suos à facie regis conterritos, ne
tamen adhuc animum potuit inclinare religioni, pro
fugit ad regem Danorũ Sigefridum, auxilia deposcen
ex illo, quandò à suis desertus videretur. Interìm re
multos iussit baptizari: & missa suorum manu, Angri
am præcipuam Wedekindi arcem iussit in ditionem ac
cipere: Quæ iam in potestatem redacta, in Osnaburg
primum constituit Saxoniæ episcopatum: vt habere
gens, se absente, diuinarum rerum præsidem, & salu
tis æternæ curatorem. Adhuc autem rex in Padebur
manebat, cùm illum ex Hispania Saracenorum adi
runt oratores: quos cùm audîsset, datis ad currentium
rerum ordinem responsis, dimisit: ipse proximo anno
instructis copijs, cùm Saxoniam abundè communi
videretur, Hispaniam petiuit: pulsisque Saracen
Vasconiam & Pampiloniam recepit. Dum autem il
le longiùs abijsset, Wedekindus Danorum fultus auxi
lio, suos quoquè Saxones ad rebellionem concitauit.
Itaque in fines Hassonum vsque ad Rhenum vasta
bundi pertenderunt: & quicquid à Tuitio ad Mogan
est prouinciæ, totum igne ferróque fœdauerunt. Sed
tu

rex Alemannos Sueuos per literas excitans, illis immisit: qui cõserta pugna, magnam in Haßia stragem peregerunt.

CAPVT XII.

PEr proxima tempora Carolus in orientali Saxonia vltra Visurgum constituit genti episcopum in loco Salingstede, nunc Osterwyck: consecrari iubens ecclesiam in honorem sancti Stephani: qui episcopatus longè pòst in Halberstadium est translatus. In arce Hartesborg idolum coluêre Saxones, cui nomen Krodo: Saturnum hunc dixêre Latini: Senem in pisce stantem, qui rotam teneret & vrnam: in rota vnionem populi, in vrna rerum significans abundantiam. Sed Carolus subuertit. Remansit autem inter Saxones execrationis vocabulum, vt in detestationem rei pessimæ dicant, Krodo. In loco autem vbì Ora & Albis confluunt, euocatis Saxonum & Wandalorum primoribus, fœdera rex inter eos constituit, quæ per absentiam eius obseruarent. Indè rursùs in Italiam transijt: & in ea peregrinatione ille exactus est annus, qui erat pòst septingentos LXXXI. Reuersus ex Italia Carolus, venit Wormatiam: ibique consistens, iußit adesse Tassilonem Bauariæ ducem: qui duodena manu regi fidelitatem iurauit: sed reuersus in prouinciam, non diù perstitit in fide. Rex verò in Saxoniam iterauit expeditionem: & ad Albim fluuium in castello Megedeborg phanum subuertit, quod illi loco nomen dedit. Has ego reliquias crediderim Romanæ olìm religionis, veriùs superstitionis: cùm Drusus Nero, & deindè filius eius Germanicus, sub Augusto Cæsare præessent prouinciæ. Simulacrum tale fuit: Stabat in curru nuda fœmina, myrtea caput cincta corona: ardentem

faculam in pectore, in dextera mundi figuram, in sinistra verò mála aurea tria præferebat: post eam tres puellæ, Charites Græci, Latini Gratias dixêre, nexis manibus nudæ singula poma gestabant: auersis inuicem vultibus dona porrigentes: iugales quadrigæ erant gemini cygni, totidémque columbæ. Venerem hac imagine figurabat gentilitas: quæ in omni mundo dominatur. Gratias illa comites habet, quæ alternis obsequijs iunguntur: hoc vult nexus ille manuum. Vultus auertunt: quia beneficia non improperant. Sed bono mysterio vana suberat religio, quam Carolus subuertit, instaurans in locum ecclesiam S. Stephani. Arcem autè eo loci fuisse comperio, cuius dominum posteà dixêre Burgrauium: nam illa ætate incognitum erat hoc nomen. Crebris tamen habitatoribus frequens erat locus: piscatores potissimũ crediderim, qui Albim fluuiũ scrutarentur. Sed auertente se Karolo, venêre Wãdali: & odio nouæ religionis omnia subuerterunt: & dispersis cæsisq; habitatoribus, ecclesiam subruerunt. Deindè fideles capellam, quæ hodiè quoquè creditur extare, excitârunt: permansitq; locus in ditione episcopatûs de Salingstede, nunc Osterwyck: quæ ecclesia iam dũ translata, floret in Halberstadio.

CAPVT XIII.

ANnus erat LXXXII. post septingentos, cùm Karolus iterùm transmisso Rheno ad fontem Lupiæ consedit, Saxonum constituens prouinciam ordinare. Conuenerunt ad eum frequentes ex vtraque Saxonia proceres. Wedekindus autem malè sibi concius, non aderat: quem in locum venêre regum oratores Sigefridi Danorum & Cacanni Hunorum, qui & Auares. Dani miserant Alidem & Asmundum: quibus

pro

pro tempore dato responso redeunt. Cacannus autem & Bigarus, non tam pacata meruêre responsa, quòd genti bellum inferre rex destinâsset. Sed cùm rebus, vt putabat, benè constitutis, in Franciam rediret, &wedekindus facilè in sententiam suam retraxit congentiles ad rebellionem. Intereà rex eius motûs ignarus, Adelgisum, Grilonem, & Conradum duces suos, misit cum copijs in Sorabos &wandalos, fisus Saxonum auxiliaribus armis, facilè illis futurum, vt perduelliones superarent. Saxones verò iam aliam mentem induerant: & venientem Francorum legionem ad internecionem deleuerunt. Rex iusta indignatione permotus, magnis iterùm copijs redit in Germaniam: populus &wedekindum succlamabat malorum caput, in eum resundens quicquid acciderat. Sed atrocitati facinoris parem pœnam constituens, quatuor millia noxiorum gladio feriri iussit & quingentos: Magnus profectò numerus, qui legibus pœnam daret. Sed voluit sceleratissimo facinori statuere exemplum, & suum non deesse supplicium. Sequenti anno cùm se iterùm commouerent Saxones totiès victi, iterùm comprimuntur: & ad Padeburnā iterùm agmine congregato, misit filium Karolum in eos, qui aliquot prælijs feliciter in illos dimicauit: Et durauit ea rebellio in annum vsque octogesimumquintum. Quo tempore in Bardewicum descendens rex, interposita regia fide, euocauit &wedekindum & Albionem, qui vltra Albim dominaretur: & mansuetudine suarex fregit ambos, vt ceruicem Christo inclinarent: exindè iam rebus pacem sperans. Sed nè quid regi intentatum remaneret, misit naualem exercitum in Britaniam, quam dudùm Angli Saxones occupauêre: Dux erat nunc Adolphus mensæ regiæ præpositus: is vbi gen-

tem exterruit, acceptis obsidibus, quòd in fide regis essent, redit ad dominum suum Wormatiam: qui indè Romam iam tertiò ire contendit, quòd ducem Beneuentanum ex Longobardis audiret rebellare. Natale Domini celebrauit apud Florentiam, à se renouatam vrbem. Sed tum, quod antè significauimus, venienti cum exercitu dux obuiàm misit obsides filios cum sacramentis, se deindè in potestate regis futurum. Eximdè verò Saxonia, pacato Wedekindo, quietiora inuenit tempora.

CAPVT XIIII.

CVm iam antè diuisis locis per Saxoniam rex aliquot constituisset episcopatus, in Osnaburga, in Salingstede, inq; Padeburna: anno tandē LXXXVIII. Bremensem erexit ecclesiam: vt esset suffraganea Colonienſi: in quam ordinatur episcopus Willehadus, natione Anglus: qui multis iam annis in maritimis eius regionis Christi Euangelium disseminauit. In persequutione, quam excitauit Wedekindus, vix ipse elabitur, cùm discipuli eius diuersis locis occumberent pro Christo. Vndè Dei confessor maius sitiens lucrum animarū, Euangelicum compleuit præceptum, de ciuitate fugiēs in ciuitatem: dispersisq; ad prædicandum socijs, ipse Romam cum Ludgero adijt: vbi sanctissimi Papæ Hadriani consolatione releuati, Ludgerus ad professionē ordinis sancti Benedicti in montem Cassinum, Willehadus in Galliam ad sepulcrū sancti repedauit Willebrordi. Itaq; biennio vterque conclusi, contemplationi institerant & orationi, magni Saxoniæ futuri apostoli: orantes interim pro persequutoribus, & gente Saxonū, nè iactum in eos fidei semen, inimicus homo zizanijs opprimeret. Quo tempore Wedekindus author, vt diximus,

mus, rebellionis, ad fidem, vt est dictum, venit, baptizatus cum alijs Saxonum magnatibus: Et tum demùm subacta Saxonia, in prouinciam est redacta: quæ diuersis temporibus in octo episcopatus diuisa, Moguntino & Colonienſi archiepiscopis est subiecta. Operæpreciũ iudicaui inserere priuilegium Caroli, quod tum contulit ecclesiæ Bremenſi: vndè discant posteri, quid permouerit optimum regem, episcopis, non ducibus suis, terram supponere: cernantq; de tẽporum ratione complurima quæ alibi non legãtur. Exemplar ergò eius priuilegij, Bremenſi ecclesiæ à Carolo donati.

CAPVT XV.

IN nomine Domini & Saluatoris nostri IESV CHRISTI, Karolus diuina ordinante clementia rex: Si Domino DEO exercituum succurrente in bellis victoria potiti sumus, in illo, & non in nobis, gloriamur: & in hoc seculo pacem & prosperitatem, & in perpetuo futuro æternæ mercedis retributionem nos promereri confidimus. Quapropter nouerint omnes Christifideles, quòd Saxones, quos à progenitoribus nostris, ob suæ pertinaciæ perfidiam semper indomabiles, ipsique DEO & nobis tam diù rebelles, quousquè illius, non nostra, virtute ipsos & bellis vicimus, & ad baptismi gratiam DEO annuente perduximus, pristinæ libertati donatos, & omni nobis debito censu solutos, pro amore illius, qui nobis victoriam contulit, ipsi tributarios & subiugales deuotè addiximus: videlicet, vt qui nostræ potestatis iugum hactenùs ferre detrectârunt, victi iam, DEO gratias, & armis & fide, Domino ac Saluatori nostro IESV CHRISTO, ac sacerdotibus eius, omnium suorum iumentorum & fructuum, totiúsque cultu-

ræ decimas ac nutriturę, diuites ac pauperes legaliter constricti persoluant. Proindè omnem terram eorum antiquo Romanorum more in prouincias redigentes, & inter episcopos certo limite disterminantes, septentrionalem illius partem, quæ & piscium vbertate ditissima, & pecoribus alendis habetur aptissima, pio Christo & Apostolorum suorum principi Petro, pro gratiarum actione deuotè obtulimus: sibiq; in Wigmodia, in loco Bremen vocato, super flumen Weseram ecclesiam & episcopalem constituimus cathedram. Huic parochiæ pagis LXX. mansos cum suis colonis offerentes, totius huius parochiæ incolas, decimas suas ecclesiæ, suoq; prouisori fideliter persoluere, hoc nostræ maiestatis præcepto iubemus, donamus, & confirmamus. Ad hoc etiam Summi pontificis, & vniuersalis papæ Hadriani præcepto, necnon & Moguntinensis episcopi Lullonis, omniúmque, qui affuêre, principum consilio, eandem Bremensem ecclesiam, cum omnibus suis appendicijs, Willehado probabilis vitæ viro, coram Deo & sanctis eius commisimus: quem etiam primum eiusdem ecclesiæ III. Idus Iulij consecrari fecimus episcopum: vt populis diuini semina verbi, secundùm datam sibi sapientiam fideliter dispensando, & nouellam hanc ecclesiam canonico ordine & monasteriali competentia instruendo, interìm plantet & riget, quousquè precibus sanctorum suorum exoratus, incrementum det omnipotens Deus. Innotuit etiam idem venerabilis vir serenitati nostræ, eam, quam diximus, parochiam propter barbarorum infestātium pericula, seu varios euentus, qui in ea solent contingere, ad sustentacula sua stipendia Dei seruorum inibì militantium minimè sufficere posse. Quamobrē, quia omnipotens Deus in gente

Phri-

Phrisonum, sicut Saxonum, ostium suum aperuit, partem prænominatæ regionis Phrisiæ, quæ contigua huic regioni esse dinoscitur, eidem Bremensi ecclesiæ, suoq3 prouisori &willehado episcopo, eiusq3 successoribus perpetuò delegauimus retinendam. Et quia casus præcedētes nos cautos faciunt in futurum, nè quis, quod non optamus, aliquam sibi in eadem diœcesi vsurpet potestatem, certo eam limite facimus terminari: eiq3 hos terminos, mare Oceanum, Albim fluuiū, Liam, Stenbach, Hasalam, &wimmarcham, Sneielbach, Ostam, Mulinbach, Motam paludem, quæ dicitur Sigefridesmoer, Quistinam, Chisemmoer, Ascbrock, &wiscbrock, Biuernam, Vternam, iterumq3 Ostam. Ab Osta verò vsque dum peruenitur ad paludem quæ dicitur Kaldenbach: deinde ipsam paludem vsq3 ad &wemmam fluuium: à &wemma verò Bitinam Farstinam, vsque ad &weseram fluuium: deindè ab orientali parte eiusdem fluminis viam publicam quæ dicitur Hesseweg, Sturmegor & Lorgoe: disterminantem Sechbasam, Alapam, Caldehorra, iterumq3 &weseram. Ex occidentali autem parte viam publicam quæ dicitur Folckweg, quem incolæ loci &wildloch nominant: Finolam, &waldesmoer, Berckpol, Eddenri ad paludē, Emisgoer & Ostergoer, disterminantem: Brudlocho, Biberlach, iterumq3 mare: firmos & intransibiles scribi iussimus, & circunscribi: & vt huius donationis ac circunscriptionis authoritas nostris futurisq3 temporibus, Domino protegente, valeat inconcussa manere, manu propria subscripsimus: & annuli nostri impressione signari iussimus. Signum domini Karoli regis inuictissimi: Hildebaldus archiepiscopus Colonienſis, & sacri palatij capellanus recognoui. Data II. Idus Iulij, anno Dominicæ incarnatio-

nis DCCLXXXVIII. Indictione XII. Anno au-
tem regni domini Karoli XXI. Actum palatio Ne-
metensi feliciter. Amen. Sedit igitur in ecclesia Br-
mensi beatus Willehadus post ordinationem suam annu
duos, mẽses tres, dies XXVI. prædicauitq; tam Phri-
sijs quàm Saxonibus post martyrium sancti Bonifa
omnes annos XXXV. Obijt autem senex & plenus di-
erum in Phrisia, in villa Pleccazze, nunc vocant Ple-
xen: quæ sita est in Rustria. Corpus eius Bremam depor-
tatum, in basilica sancti Petri, quam ipse ædificauit, se-
pultum est. Transitus eius celebratur festiuis gaudi
VI. Idus Nouembris. Ordinatio, III. Idus Iulij.

CAPVT XVI.

ANno deindè octuagesimonono rex bellum intu-
lit Wilsis Wandalis, factis duobus trans Albi
pontibus, quod in Wandalia diximus. Bellum autem
Auaricum, quod Hunis est illatum, cœpit anno nonage-
simoprimo: cùm vnam partem exercitûs ad aquilona-
re latus Danubij ire iuberet: ipse cum altera per austra-
le latus descendit: veniensq; ad Anesum fluuium, q
est limes Pannoniæ & Bauariæ, ibi castra posuit. Hun
diuinitùs territi fugerunt. Karolus Pannonia ad Ra
bam fluuium deuastata, disposuit per Sabariam remea
are. Hoc tempore rex solicitus de diuina per Saxoniam
religione firmanda, cùm iam ecclesias, quas diximus
ordinâsset, alium fundauit episcopatum in loco Kiri
tude, (Bardewicum arbitror) posteà translatum
Verdam. Padeburnæ præfecit sanctum virum Libo
um. Hi sunt primi Saxonum apostoli: qui verbo D
strenuè institerant. Per idem tempus in loco Mymi
grode in media Westphalia fundauit episcopatum

um, cui sanctum præfecit Ludgerum, virum incomparabili deuotione in Deum & religionem Christianam. Hic est Monasterienſis episcopatus: nam ciuitas, extructo ibi monasterio, Monasterij nomen accepit. Cúmque Wedekindus primarius Saxoniæ dux ad fidē Christi peruenisset, permisit Imperatori ad fluuium Weseram, veteres dixêre Visurgum, arcem suam, vt in eo firmaret episcopo locum: capax enim amborum fuit, ità vt episcopo diceret: Tua atque mea erit communi iure arx ista: vt indè Saxonum lingua Myndyn diceretur. Fundata est ecclesia intra muri septa, quod hodiè quoquè conspici potest: Nam veteris vestigia muri etiam nunc extant. Sunt authores qui tradant, Karolum hac tempestate peruenisse in Nordalbingiam, posteaquàm Wilsis iugū imposuit: euertisseq; in Hamburgo idolum Iouis, quem Hammonem dixêre: cuius ea fingitur figura: Sedet rex in solio: & ex ore eius altera parte fulmina, altera verò tonitrua consurgunt: ipse sceptrum gladiumq; manu præfert: A dextris veterum mascula numina, Apollo, Mercurius, Neptunus, Mars, Vulcanus, Pluto: à sinistris fœminea, Iuno, Ceres, Venus, Minerua, Diana, Vesta. Sed caret apud me fide fabula huius subuersionis: nec enim crediderim tantum fuisse eruditionis ea tempestate in ea gente, vt præcipua Romanorum numina haberent comperta in regione Transalbina, vbi limes erat Romani Imperij. Hammon quidem arietis specie Iupiter, in arenis Libyæ colitur. Sed non est indè natum Hamburgi vocabulum. Quis enim ex Aphrica in extremas Saxoniæ partes hoc retulisset? Si obtendis Wandalos Aphrica pulsos, in patriam attulisse, Non est probabile, gentem in peregrinatione longinqua et longæua natā, iterùm emigrâsse

grâſſe in antiquas ſedes. Sed capto rege & Conſtantinopolim miſſo, et ipſa nobilitate in acie conſumpta, vulgus ſub Imperatoris præſidibus permanſit in regione, quam ſolam habuit natiuam: omnes enim qui tum vixêre, ibi nati ſunt: nam Imperatore teſte, centum quinque annis & Vandali Aphricam tenuerunt. Hammaburgi autem vocabulum non ab idolo, ſed à pugile ibi victo, dictum eſſe coniicimus quodam ſuprà loco, & in Dania noſtra, quòd ſimili tum cauſa locis nomina ſunt attributa. Certum eſt tamen ex noſtris annalibus, Karolum habuiſſe ſingularem reſpectum in locum Hammaburgum: quem deſtinauit facere caput omnium regionum aquilonarium: quod infrà memorabimus.

CAPVT XVII.

NOnageſimus erat ſecundus poſt ſeptingentos, cùm detegeretur conſpiratio Pipini filij in patrem, per occaſionem Faſtradæ reginæ exorta. Sed Pipinus in monaſterium detruditur: conſcij partim gladio, partim proſcriptione damnantur. Perſuaſum erat tum Karolo, poſſe perfacilè ex Danubio in Altimonam, & indè in alterum vicinum, fluuios præcipuos coniungi, ſi foſſa duceretur nauium capax: quia horum alter Rheno, alter Danubio miſcetur. In hoc opere laboratum eſt duûm millium paſſuum longitudine, & ducentorum pedum in latitudine, ſed fruſtrà: quia paluſtribus locis propter iuges pluuias, opus non poterat conſummari. Interim nunciatur Karolo Saxonum iterata defectio, quæ inuito tum fieret & wedekindo: & Francorum ab altera parte à Saracenis plurima cædes. Tum verò duobus interpoſitis annis rem diſtulit: nec magni pendit in Saxonibus, quandò & weldekindi integram fidem intellexit. Intereà Saracenis opponitur: quibus

ad

ad quietem redactis, cum filio Karolo partitis agminibus, Saxoniam iterùm inuadit: sed nemo se obuiam tulit: qui autem antè se commouerant, reddita ratione motuum suorum, etiam obsides dederant, se in fide regis & Christi permansuros. Sed & proximo anno cùm noui motus ex eadem prouincia nunciarentur, immisit illis rex duces suos: & facilè persecerunt vt conquiescerent: datis etiam tunc obsidibus. Tantæ molis erat, hanc Christo condere gentem: Lata prouincia, & multiplex in ea populus, conciuit varios motus sine principe. Hadeleri extremi Germanorum ad littus Albiæ extimum siti, quòd siderent inuijs paludibus, detrectauêre iugum. Sed rex nullo labore, nullo negocio potuit auocari, quo minùs in eos duceret. Karlsand hodiè vocant locum ad mare, in quo rex castra fixit, gentemq; perdomuit. Ex die autem decedentis Willehadi, vnus ex discipulis eius Willericus per annos L. administrauit episcopatum: per omne reliquum Karoli & filij eius Pij Ludouici tempus.

CAPVT XVIII.

OCtauus erat post nonagintа septingentos annus, cùm Transalbiani Saxones, quos nũc Holsatos, alij Nordalbingos vocant, versi in sensum malignum, Karoli præfectos obtruncant. Rex in eos mouens, omnẽ intra Albim & Weseram fluuios prouinciam terruit: Antè tamen, quàm ille veniret, ijdem Transalbiani Obotritis Wandalis regi fœderatis, arma inferunt. Sed dux gentis Trasico illis aciem obiecit: collataq; manu, quatuor ex his millia cecidit. Interim Romani in ipsa vrbe tumultuantur: quæ res iterùm regem euocauit. Cùm igitur nonagesimus nonus ageretur, Leo papa grandi ab Romanis afficitur iniuria. Nam cùm maiori litania procede-

cederet de Lateranis ad ecclesiam sancti Laurentij ad craticulam, Romani intra eandem ecclesiam eum equo deturbantes, cæcauerunt: & amputata lingua, in media platea nudum ac semiuiuum dimittunt, cognati Hadriani Papæ eam seditionem mouentibus: Papa enim superbiæ Romanorum restiterat, dum ea, quæ Imperialis erant culminis, sibi vendicarent. Tradunt nonnulli, quòd vnum illi eruerint oculum: alij, quòd neutrum: sed rasorio per medios oculos inciderint, nec tamen visum abstulerint. Mittitur in monasterium sancti Erasmi: sed à Wiligiso duce Spoletano, qui audito facinore Romam aduolârat, suscipitur, & Spoletum deducitur. Karolus, re comperta, iussit Pontificem ad se deferri: Rhenóque transmisso, in locum qui dicitur Lippenheym se contulit: ibiq; Pontificem expectauit. Venit, & duobus aliquot cum eo permansit: post non multum temporis remissus Romam, cum honore suscipitur. Anno deindè proximo, qui erat à Christo octingentesimus, Rex Romam petit quarta vice. Leo illi Pontifex occurrit venienti: eoq; salutato, Romam præcessit. Postero die Pontifex cum episcopis, clero, & populo, Karolum honorificè excepit: cunctisq; psallentibus, in ecclesiam sancti Petri introduxit octauo Calendas Decembris. Post septem dies concione aduocata, causam aduentus sui omnibus exposuit, ad discutienda crimina, quæ Pontifici obijcerentur. Calumniatores Pontificis, vt se monstrarent innoxios, Pontifici mortiferum crimen impegerunt. Sed cùm nullas criminum obiectorum probationes afferrent, Pontifex, sumpto Euangelio, conscendit ambonem cunctis adstantibus: inuocato sanctæ Trinitatis nomine, se expurgauit: vt dilueret infamiam, quam calumniatores, vt pœnam euaderent, confinxissent.

xissent. Tum verò in die nati Saluatoris primo post octingentesimum inchoante anno, cùm nihil tale Karolus aut cogitaret, aut speraret, magisque recusaret alienum inuadere, vt suprà diximus, Imperatoris honorem, infra Missarum solēnia, dum ante confessionem beati Petri apostoli ab oratione surgeret, Papa ei coronam imposuit, & Imperatorem Romanum pronunciauit: & statim est à cuncto populo acclamatum: Karolo Augusto, à Deo coronato, magno & pacifico Romanorum Imperatori, vita & victoria. Et decantatis laudibus, vnctus ab apostolico, Imperator & Augustus est decaterò appellatus: Cùm in Oriente fœmina priùs, per contumeliam excæcato filio, & iam mortuo, dominaretur, anno post intermissum occidentale Imperium, per Augustulum posita purpura, trecentesimo tricesimo. Deindè iussit Imperator haberi quæstionem de his, qui in Pontificem sunt abusi atroci violentia: iussitq; conuictos gladio cædi. Sed Papa pro illis interposita prece, obtinuit, vt relegarentur. Sunt tamen qui scribant, vno die trecentos esse gladio cæsos. Quo tempore cùm rediret in Franciam, excepit oratores Irenes Constantinopolitanæ Imperatricis, pacem Græcis & Gallis interponentes: metuebat enim sibi mulier à proceribus regni sui. Icta sunt fœdera: & remisit Imperator Karolus Iesse Ambianensem episcopum oratorem suum ad postulandum Irenes coniugium. Sed dum adhuc ibi Imperatoris legati manerent, Nicephorus inuasit Imperium: capta muliere, & in monasterium detrusa. Prospexêre enim proceres Græci, quid illæ nuptiæ portenderent. Remisit tamen Nicephorus etiam suos oratores ad Karolum, ad confirmanda fœdera:

&

& inuento eo super Salam fluuium, responsa cum literis placida retulerunt.

CAPVT XIX.

ANnus erat quartus Imperij, itemq; post octingentos à Christo, cùm omni iam Saxonia quiescẽte, soli Transalbini, nunc Holsati, motus continuârunt: quarum rerum pertæsus Imperator, misit exercitum, qui omnes trans Albim habitantes, duxit in Franciam: et pagos Transalbinos dedit Obotritis. Hæc est illa Germanicæ nationis origo, per rura Galliarum disseminata. Indè sunt Brabantini, indè Flandrenses, in solo Gallico manẽtes, origine Germana. Sed difficile est, Gallico sub cælo mãnentes homines, agnoscere vt velint natales suos: Erubescunt enim, si dijs placet, Germanicam originem: cùm indè, teste Tacito, Treueri sint vltrò ambitiosi, vt euadant Gallicam segnitiem. Per quæ tempora Gotfridus rex Danorum venit ad limitem regni sui in Sleswicum: promisit autem se Imperatori occursurum, quod non impleuit. Narrant tamen rem aliter Dani, quod in Dania diximus. Misit autem dictus rex Imperatori nuncios suos in locum Holdensten ad Albim. Quo etiam tempore nunciatum est Imperatori, sanguinem Domini repertum in Mantua: & pro eius rei indagatione misit ad Papam, qui illi in Lombardiam occurrit. Karolus venienti obuiàm misit filium Karolum, qui illum deduceret: natale Domini vnà peregerunt, conteruntq; pariter Aquisgranum: donatumq; magnificè pontificem, per Bauariam redire volentem, deduci fecit vsque Rauennam. Anno proximo filius Karolus magnas res in Bohemos peregit: & ducem terræ Lethonem occidit. Sexto deindè anno Imperator filijs regnum diuisit, vt scirent viuo patre, quid esset quisque habiturus: quod

quod etiam decretum Imperatoris, voluntate procerum est approbatum. Inclaruit vbiq; vehementer Karoli nomen etiam vltra mare. Nam anno septimo legati regis Persarum Imperatori preciosissima detulêre munera: Tria tentoria capacissima, pulcherrimaq; : omnia byssina, tam funes quàm vela: pallia serica, vnguenta, balsamum, horologium ex aurichalco, arte mechanica mirificè fabrefactum: in quo duodecim horarum cursus ad clepsydram vertebatur: cum totidem pillulis, quæ in completione horarum cadebant: & casu suo subiectum cymbalum tinnire faciebant: additis duodecim equitibus, qui per totidem fenestras completis horis exibant, & impulsu suo fenestras priùs apertas claudebant: & alia multa miraculo digna. Per quod tempus anno Imperij octauo, cùm Gotfridus Danorum rex Obotritos oppugnaret, misit Karolum pater cum exercitu, qui regi oppositus prælio cõflictauit: nec sine mutuo detrimeto ab inuicèm discessêre. Eam credo esse pugnam, quam memorant Dani, cùm crederent Imperatorem adesse, qui erat Karolus Imperatoris filius: & tamen in eo prælio Franci sibi, Dani parti suæ victoriam inscribunt.

CAPVT XX.

Decimo anno Karoli Pipinus filius rex Italiæ Venetias sibi parére coëgit. Tum verò Imperator separat in Danorum regem, qui ducentis diceretur appulisse Phrisiam nauibus: iactabundus quòd in terram egressus, Imperatori occurreret. Expectauit eum Imperator, positis castris ad Visurgum fluuium. Interèa nuncij discurrunt, afferentes occisum vel à satellite, vel à filio Gotfridum. Ità ille apparatus concidit. Iam verò dudùm Hamburgo constituerat sacerdotem Karolus,

quem metropolitam eligere decreuit omnium aquil
narium: sed bellum à Danis comminatum, & festinat
mors sacerdotis, & implicatio rerum ab Imperio & re
gno plurimarum, Imperatorem ab impletione eius v
auerterunt. Quo tempore Wilsi & Wandali, idem opp
dum Hamburgum stirpitùs subuerterunt, igne & gla
dio sæuientes, eiecto indè Imperatoris præfecto Vtone
Sed iußit mox Imperator oppidum instaurari. Sequen
ti anno filium Ludouicum, iam mortuo Karolo, decla
rauit Imperatorem. Quo tempore pons Rheni concre
mauit. Proximo deindè anno, qui fuit quartus decim
mus Imperij, febre correptus rex, Aquisgrani finem vi
uendi fecit: ante tamen mortem eum beato Egidiu
quem pro sanctitate venerabatur, agebat, vt pro se Do
minum deprecaretur. Fertur tenuisse peccatum, quo
nemini pandebat: Sed sanctus oratione instituta im
petrauit, vt schedam ab angelo susciperet: in qua de
scriberetur Imperatoris celata culpa, cum abolitione
impetrata. Id quale fuerit etsi coniectura assequimur
silentio tamen tegere modestius est. Mense igitur Ia
nuario febre valida correptus, decubuit: statimque, v
in febre solebat, cibi abstinentiam sibi indixit: arbitra
tus inedia morbum posse depelli: vel, quod proxima
erat, mitigari: Sed accedente ad febrem lateris dolo
re, quem Græci pleuresim dicunt: illóque adhuc inedi
am retinente, neque corpus aliter quàm rarißimo po
sustentante, septimo postquàm decubuit die, sacra com
munione percepta, decessit, anno ætatis suæ LXXI. se
ex quo regnare cœpit, XLVI. Indictione septima, V
Calend. Februarias, hora diei tertia. Cuius corpus mo
re solenni lotum & curatum, maximo totius populi la
ctu ecclesiæ illatum atque humatum est. Dubitatum e
pr

primò vbi deponeretur, eò quòd ipse viuus nihil de hoc præcepisset: tandèm omnium animis sedet, nusquam eum honestiùs tumulari, quàm in ea basilica, quam ipse in honorem Dei, & ob amorem æternæ virginis genitricis eius, proprio sumptu in eodem loco construxit. In ea tumulatus est eadem die, qua defunctus: arcusq; supra tumulum eius deauratus, cum imagine & titulo extructus est talis: Sub hoc conditorio situm est corpus Karoli, Magni & orthodoxi Imperatoris, qui regnum Francorum notabiliter ampliauit, & per annos XLVI. feliciter rexit. Libuit illustrissimi regis præclara facinora vnam velut in summam redigere, & honoris (qui est illi à nobis debitissimus) gratia, pleniùs cuncta percensere: quanuis illustria eius opera Saxoniam pariter in lucem posuêre: quocircà si digressi videbimur, cum summa ratione illius gesta exequuti putabimur.

CAPVT XXI.

IN commemoratione autem rerum à Karolo gestarum præterire non debemus, quod gens nostra de illo inflatis prædicat buccis, dedisse illum leges Saxonibus, quæ in codice quod Speculum vocant, extent recollectæ: & id quidem refert glossator in annum decimum post octingentesimum à Christo nato, septimum verò Imperij eius annum, vt memorat, in arce Sassenborg. Primam commenti suspicionem fecit, quòd annos Christi et Karolini imperij Glossator ille perturbat. DCCCI. enim factus est Imperator Karolus, & ideò decimus Christi, erat quoquè decimus Imperij. Deindè quòd diligentissimi scriptores illorū temporū, nullā eius rei faciūt mentionē, cùm minora multò plurima cōmemorēt. Nec erat illa in populo barbaro ciuilitas, vt leges initiò requirerēt, præter eas, quæ vniuerso orbi satis erāt.

Occultum tamen iudicium, quod vocant, facilè credi
derim eis permissum propter ceruicis duritiem: sed re
dactas leges nouas in codicem, non facilè credo, nis
alia mihi documenta referantur: nam & nomen pro
dit esse collectitium codicem, de multis obseruanti
gentis, quomodò & Feudorum vsus non ab Imperato
dati, sed ab Oberto descripti, vsum & obseruantiam
meruerunt. Cùm enim per ætatem in gente creuit ciui
litas, creuit etiam legum obseruantia. Indè factum est
vt quæ per tempora sunt vsu approbata, demùm sunt in
codicem redacta: cui ad authoritatem conscisc endam
falsò est nomen Karoli asscriptum. Idq; vt credam, fa
cit multorum in textu, plurium autem in glossa puer
lis & indocta narratio: nam temporum fuit vterque
& Speculator, & Glossator, imperitus. Temerarius ca
lumniator vocer, si non luce clariùs vtrunque conuin
cam: longum est cuncta percurrere: Vnum aliquem in
textu passum sumamus, vndè de cæteris facilè coniectu
ram faciemus: & non modò coniecturam, sed fidem pe
nè oculatam. Originem regnorum, & Saxonum anti
quitatem volens ostendere textus lib. iij. ar. xliij. ait
In Babylonia cœpit Imperium, quæ toti mundo impera
bat: quam Cyrus expugnauit, & in Persiam transfu
lit: in qua vsque ad Darium perseuerauit: quem vic
Alexander, & Imperium Græciæ applicauit: & ibi fu
tit vsque dum Romani Imperium sibi assumpserunt, C
Iulius cœperat imperare. Ex eo adhuc Roma secularem
& à beato Petro tenet gladium spiritualem: & ide
totius mundi tenet principatum. Cùm interim nostri
prædecessores ad istam venerunt prouinciam, Turin
gos fugauerunt mortuo Alexandro, cui, vt Asiam Impe
rio subiugaret, erant auxilio: in qua post ipsius obitum
pro

propter subiugatorum odium, morari non audebant: in trecentis galeidis se receperunt: quæ omnes fluctibus maris tumescentibus, exceptis quinquagintaquatuor galeidis, necabantur: quarum decem & octo, littora Prussiæ petiêrunt, & illa obtinuerunt: & duodecim galeidæ, Rugianorum terram occupauerunt: viginti-quatuor, in istam se receperunt. Et cùm tantùm in numero essent breui, vt agros culturæ tradere non possent, fugatis & interfectis Turingorum dominis, reliquam gentem, vt operaretur terram, viuere permiserunt: talia imponentes ei iura, quemadmodùm adhuc consistunt Latini: ab eis ergò origo Latinorum: ex his qui suo iuri derogabant, deditiÿ dedititiorum conditione subÿciebantur. Hæc sunt verba Speculi: Non enim iubet, disponit, interpretatur, vt solet legislator, sed commemorat quid obseruetur: quod non est Imperatoris, sed doctoris. Et tamen videamus quanta sint in paucis verbis friuola commenta: vt liquidò cernamus, non ista authorizâsse Karolũ, qui & ipse doctus erat, & doctissimis stipabatur. In Babylonia, inquit, cœpit Imperium. Si de turri Babylonis loquitur ex sacris literis, iam altiùs assçendit quàm solent vllæ historiæ, vt de Nemroth sumat initium: & tamen ex illa Babylone non prouenit Imperium, sed dissipatio gentium, quam ostendit Moses, & pleniùs exequitur Berosus Babylonicus. Si autem de regno loquitur Babylonico, non hoc fuit primum, sed Assyriorum in Niniue: cuius ciuitatis author Ninus, & Semiramis coniunx, primi sunt in omni historia antiquissima: nam ibi primum constitit Imperium, cui etiam Babylon obediuit. Addit: Quæ toti mundo imperabat. Hoc nullæ habent historiæ, Chaldæos in Europa vel Aphrica imperâsse: satis erat ma-

gnum, si magnam Asiæ tenerent partem. Nam nequ
Romani, quorum latius erat imperium, toti mundo do-
minabantur: aliquid in Europa, aliquid in Asia, & to-
tam tenuerunt Aphricam. Sequitur: Quam Cyrus ex-
pugnauit, & in Persiam transtulit: in qua vsque ad
Darium perseuerauit. Quid transtulit? ad quem Da-
rium? Nam Darius erat Cyri auunculus: qui cum ma-
gno Cyro res magnas gessit: post quem Darius Hysta-
spis in suam familiam primus transtulit imperium. Sed
specificat, cùm addit, Quem vicit Alexander. Ignora-
bat illum Arsamidem appellari. Et Imperium, inquit,
Græciæ applicauit. Friuolum est: quia nūquàm in Gra-
cia ante Constantinum fuit Imperium: Græci tamen
post Alexandrum in Asia imperauerunt, in Syria & Ae-
gypto potissimùm: nam ad Macedones in Græcia, sola
pars peruenit, & ea non lata. Deindè subnectit nostri
legislator: Et ibi stetit vsque dum Romani sibi Imperi-
um assumpserunt, & Iulius cœperat imperare. Verum
est, quòd Romani, victo Antiocho Syriæ rege, regnum
eius redegerunt in prouinciam: & superato in Græcia
per se nouissimo Macedonum rege, imperium occupa-
uerunt, reddita populis libertate. Sed hoc longè ante
Iulium. Aegyptus autem facta est prouincia tempore
Cæsaris. Deindè quod sequitur de vtraque Romanæ vr-
bis potestate, intactum ire sinamus. Scimus tamen quam
transierint secula, priusquàm spiritalis gladius distrin-
geretur. Quòd verò ait, Cùm interim nostri prædecessō-
res ad istam peruenerunt prouinciam: hoc sine contro-
uersia Saxo loquitur, non Imperator. Sed quòd ait,
Cùm: non appáret, quæ tempora signet. Nam quòd A-
lexandri & Iulij tempora coniungit, qui annis pene
quingentis distabant, ineptissimum est. Contendit au-
tem,

tem, Saxones in Asia militâsse Alexandro: sed hoc nimis pueriliter deducit, vt est inuentum anile, & penitùs somnium: Quis enim credat gentem ex media Asia in nostrum mare peruenisse? quandò per aquilonarem regionem propter mare Glaciale, post Hyperboreos montes non potest nauigari: & Caspium sinum longè distantem, quomodò peterent, & indè quò procederent? Quis autem credat fugisse, in qua terra victores Alexandri principes, sub iugo cuncta tenuerunt? quem timerent victores orbis? Sed hic noster nobis persuadebit, manere non ausos: ait enim, In qua post ipsius obitum, propter subiugatorum odium, morari non audebant. Insciția est, vndè ea prodit narratio. Si legisset principes Alexandri ciuilibus bellis in se versos, omnes copias militares in precio habuisse, non diceret milites timuisse ab orientalibus opprimi: qui tanto iam erant sub iugo, vt sibi timerent, non timerentur. Omitto barbarismos, quos plurimos facit fabulator: vt ea vel maximè re prodat, non esse narrationem Karoli: cuius scriniarij non ità titubâssent: ipse loqueretur in capite, quomodò in Pandectis Imperator: sua faciens, quibus authoritatem impartitur: quomodò in Codice & Institutionibus, quomodò in nouissimis Authenticis. Sed cætera videamus. Biremes vult trecentas ex Asia nauigâsse: Vndè ea copia nauium fugientibus? quo nauigauit classis itinere? nam per aquilonarem plagam ostendimus venire non potuisse. Si ex Ponto nauigarent, aut ex Syria, longum erat iter terrestre: priusquàm ex Babylone peruenirent in mare: & longiore cursu mare longissimū mediterraneum, vsque ad Gades Herculis erat enauigādum: indè iam flectendū in aquilonē, vt in mare Germanicū ex Britanico peruenirent.

Oro te, quandò exibant, vt vis, quærendis sedibus, n
erat mitiore cælo, breuiore itinere terra quæ susciper
Prussiam vt, Rugiamq; & Albim peterent? Non pud
vanitatis? Et quam, oro te, Prussi, Rugiani, Saxone
eiusdem, vt vis, originis & congentiles, vnquam hab
erunt aut bello aut pace societatem? Cætera vide
mus: Fugatis Turingorum dominis, & cætera. Nu
quàm Turingi nostram tenuêre Saxoniam, vt fug
rentur: sed inuitati Saxones à Francis in Turingo
partem Turingiæ, quod suo loco ostendimus, precium
militiæ acceperunt: vndè nata est fabula de Turingi
Et nè exors videatur omnium literarum, addit de La
tinis & de deditijs: vt ostendat, Imperiales se vidis
Constitutiones. Ineptissimum caput. Quam, oro te, La
tini in Saxonia partem habent? Nolo immorari inu
quam etiam pueri possunt corrigere. Mille talia com
peries: vt liquidò comprobemus, non esse Karoli editi
onem, quod præferunt Speculum. Ad Glossatorem ve
niamus, virum alioquì iuris peritissimum, & cui plu
rimùm debent eius Constitutionis seruatores: Sed fa
bulas narrationi plurimas contemptu dignas inseri
Non est longè euagandum, vt tale aliquid ostendamus.
In eius loci explanatione, quem diximus, vide quàm
puerile est, quòd ait, Pompeium consulem voluisse Im
peratorum leges in vnum codicem redigere: cuius tem
poribus & ante, nulli erant Imperatores qui leges fe
rent: Ciues autem Romani facti consules, aut præto
res, cùm exercitum deducerent, victoriam assequuti,
Imperatores ea tempestate dicebantur: sed leges non
ferebant. Rogabant consules in senatu, vt si probare
tur, fierent senatusconsulta: & Tribuni plebem, v
plebiscita fierent. Mirum, quòd vir iuris doctissimus,

Con-

Constantino tribuat initium legũ, & non Pandectis & Iurisconsultis. Sed missa sint hæc. Quid est, quòd asserit Carolum fecisse constitutionem de eligendis Imperatoribus, quæres pertinet ad Ottonem III. annis ducentis post Carolum? Quid, quòd ait, per eundem Carolum sparsos &wandalos per omne regnum, cùm latissima natio Bohemiam, Poloniam, Russiam, Dalmatiam, & littora Germanici maris impleuerint longè ante Carolũ? Quid, quòd Sueuos tradit expulsos per eos, qui de Anglia rediêrunt, cùm reuerà de Italia redirent, qui hoc fecêre? quod suprà suo loco ostendimus. Infinita sunt eius generis, de quibus pauca attigi: eo consilio, non vt virum laude dignissimum reprehendam, sed vt ostendam lectori, iuribus ab eo introductis, non narrationibus, fidem adhibendam: quod idem accidit Accursio diligentissimo glossatori. Ad Saxones redeamus.

CAPVT XXII.

QVia Caroli inuictissimi regis gesta sumus exequuti, ad &wedekindum ducem Saxonum, qui regi tam durum creauit laborem, cõuertamur: Danis enim cõciliatus perpetuis hostibus, cùm externus veniret, indè auxiliaria arma demorabatur: sed tamẽ Carolo aciem opponere non fidebat. Ferunt, ante regis aduentum, Saxoniæ prouinciam administrari solitam per duodecim proceres alternis vicibus: quẽ verò grande bellum in administratione deprehenderat, eum regem habuêre ad finem vsque belli. Indè factum est, vt veniente Carolo in prouinciam, &wedekindus dux Angliæ (Angariam vocant) in administratione erat: & ideò pro rege illis fuit durante bello: ac perindè in nonnullis codicibus rex Saxonum nominatur: finito autem bello, redibat in ius pristinum, reddita administratione

comparibus suis. Sed id Wedekindo non permittebatur alternata, & in speciem aliam traducta totius provinciæ gubernatione. Et quanuis pontificibus esset à Carolo permissa potestas gubernandi, non tamen amisere primores penitùs suam administrationem. Vndè factum est, vt secularis potestas ab omnibus, bello finito, citra Visurgum illi deferretur. Igitur flagrante bello pertransiens Westphaliam Carolus, indè obsides sumpsit, præcipuè ab Anglarijs: ibi enim erat summa tum Saxonum potestas. Sed & Ostphali Saxones, qui transito Visurgo confederant in solo Wandalico, cùm rex ad Visurgum castra teneret, missis obsidibus pacem a rege impetrârunt. Erat annus tum LXXXII. post septingentos Christianæ salutis, cùm Carolus ad fontem, vt diximus, Lupiæ amnis legationem audiuit Sigefridi Danorum regis, & Cacanni Hunorum principis: illisq; pro tempore datis responsis, dispositisq; in Saxones præsidijs, redijt in Franciam. Cùm autem Wedekindus de regis egressu certior factus, Saxones suos ad rebellionem concitaret, interìm Sorabi (gens est Wandalorum intra Salam & Albim fluuios) indignè ferentes, quòd Saxones Visurgum transgressi, congētiles suos solo eiecerint, habitata & occupata eorum regione, armatum exercitum in fines Saxonum & Turingorum duxerūt, vbiquè vastabundi ingredientes. Carolus duces suos immisit, qui gentem illam repellerent: sumpto ex Saxonibus, qui vastabantur, armorum auxilio. Francia autem in Saxonum gentem iam fœderatam, quòd eorum defensioni bellum susciperetur, eò se contulerunt, arma deuocantes, vt paribus animis cōmunes hostes insectarentur: non intelligentes, quàm iniquo ferrent animo iugum Saxones Francorum: quódque denuò

rege

regem conspirâssent. Igitur Saxones Francorum legionem ad se missam, ad internecionem ceciderũt, &wandalis se satis occursuros suis viribus arbitrati. Rex vbi audiuit, iusta indignatione inflammatus, infesto agmine mouit in Saxoniam. Omnes verò &wedekindum coniurationis & rebellionis principem accusabant, nec immeritò: Tanta enim &wedekindus in legem Christi, & Gallorũ iugum indignatione flammatus erat, vt quicquid vbiq; per Saxoniam Christianum audiërat, persequeretur: occisis sancti &willehadi Anglici discipulis aliquot, per Saxoniam Phrisiámque sparsis: ipse verò &willehadus, quod suprà diximus, vix ex tanto profugit incendio. Veniente autem rege cum magno agmine in prouinciã, &wedekindus declinauit. Rex in omnes consilij & facinoris participes, seuerè animaduertit: cæsis gladio quatuor millibus quingẽtis, vt diximus. Insuper ex populo Transalbiano ad millia decem cum vxoribus & liberis, in Galliarum prouincias iussit deportari: quam esse stirpem Brabantinorum Flandrensiúmque, suprà significauimus. Reposuit autem in prouinciam Gallici generis nobiles, ex quibus in nostram vsq; ætatem durauit Comes de Pirmont, hoc est, Ignito monte. Cúmque rex per superiores Saxoniæ partes ducens, etiam ibi vindicaret in rebelles, Carolum filium cum expedito agmine reliquit ad præsidium prouinciæ, & vt comprimeret rebellionem molientes. Huic acie iusta conflictare Saxones ausi, repelluntur: magnaq; cæde peracta, coguntur quiescere.

CAPVT XXIII.

SEd cùm iam annus Christianæ salutis post septingentos octogesimusquintus ageretur, & iam tempus venisset ab alto miserendi, &wedekindus visita-

visitatus à Domino, ad lumen respexit: & iuncto secũ Albione viro primario, qui trans Albim dominaretur in ea quæ nunc est Holsatia, interueniente ex aulicis quodam, ad regem Carolum, qui ad Visurgum castra habebat, perducitur, Christi baptismum iam sponte deposcens. Tradunt nonnulli, quod suprà significauimus, regem tum in Bardewico consedisse, cùm ad eum &wedekindus perueniret. Alij etiam adijciunt, in Minda fuisse illi salutis initium: Tradunt enim ducem scrutandi auidum, lembo per pronum flumen deuectum, lacero habitu inter stipem poscentes consedisse. Cumq; sacratissimo die Paschæ ex more Christiano omnes sacram communionem subirent, vidisse &wedekindum ad os regis ludibundi speciem pueri: eóque conterritum miraculo, Christiana sacra postulâsse. Rex susceptos in gratiam, iussit baptizari: ipse suis manibus &wedekindum honoris gratia sustollẽs. Indè Saxonia iam pacata quieuit: & semèl susceptã fidem nunq; reiecit. Intereà diuinæ rex intẽtus religioni, Bremẽsem, quod diximus, fundauit ecclesiam: prædijsq; magnificè dotauit: episcopũ consecrari faciens, virum de his terris optimè meritum sanctum &willehadum, natione Anglicũ: qui post mortem sancti Bonifacij, Moguntinensis episcopi, annis XXXV. in Phrisia & Saxonia verbum Dei disseminauit, magno labore, incredibili periculo. Extant literæ eiusdem regis desupèr, terminos donatæ ditionis commonstrantes: quarum exemplum suprà posuimus. Idem quoquè rex antè postquàm annis alijs, septem fundauit in ea prouincia ecclesias: donans regalia pontificibus, quòd intelligeret populum infrenem posse religione contineri, armis verò placari non posse: Verdensem, Mindensem, Padeburnensem, Osnaburgensem, & vl-

tra Weseram Hildesemensem & Halberstadensem. Erant illis temporibus alia prima ecclesiarum fundationi loca, & perindè nomina: quæ cum translatis sedibus sunt in hāc appellationem commutata. Magdeburgensem autem vicinum archiepiscopatum posteà Magnus Otto, domita gente Wandalorum, instituit. Hoc ordine finitum est bellum Saxonicum atrocissimum & diuturnum, quod pro diuturnitate temporis, & magnitudine laboris, magnum & desiderabilem habuit exitum: durabat autem annos supra triginta. Quo tēpore multa & magna per duces sunt facta prælia, & ingentes cædes. Ipse rex, vt ferunt, non nisi bis intra paucos vnius mensis dies, iusta cum illis acie conflixit, in Thietmel, altero ad Hasam fluuium. Monstrant hodiè incolæ castrorum vestigia. Penetrauit autem rex infatigabilis cum exercitu ad intima paludum Hadelerie, cùm gens illa rebellionem ostentaret, animata de imperuÿs, vt putabat, paludibus: sed nihil inuium virtuti. Locum castrorum eius vocant etiam hodiè incolæ Karlsand, hoc est, arenam Caroli: in quo castra fixit.

CAPVT XXIIII.

VVedekindus autem pacatus in sua sedet prouincia, & westphaliam solam gubernans: nam vltra Visurgum prouincia & angustÿs Wandalorum premebatur, & quod tenuêre ditionis, pontifices gubernabant. Armorum insignia, quæ militaribus, vt fit, signis præferebat, pullum equinum habebant atrum: sed placuit regi, vt postquàm de tenebris gentilium errorum peruénit in lucem veritatis, vt candidum acciperet. Ea verò sunt vetustissima Saxoniæ arma: sæpiùs indè demutata, vel leonibus ex Anglia allatis, per Henricū ducem, cognomento Leonem: vel stratorÿs in clypeo lignis,

lignis, quæ rutæ sertum ex obliquo condecorat: per Bernhardum, priùs Comitem de Anehold, indè ver surrogatum Henrico Leoni in ducatum Saxoniæ, cùm ille per Fridericum I. solenni Imperij conuentu per sententiam deponeretur. Swedekindus autem, cùm res illum Karolus baptizatum, in sua, vt diximus, prouincia gubernare permitteret, ædificato in Anglaria (nũc Angriam vocant) insigni templo, instituto collegio sum fine Deo seruientium, quod nunc in Heruordiam ferunt esse translatum, ibique dominabus imperitantibus seruit: plurimùm ipse in Christo deuotus, religione profecit. Sed erat illi ex magnis causis cum Gerold Sueuorum duce atrox bellum, quod varia diù fortuna protrahebatur. Mirum quomodò tam longinquum, ex Sueuia in Saxoniam? Sed erant Saxonibus prædia, quod suprà ostendimus, in Hercinia, & Sueuis in Turingia: vndè facilè potuit conflari de terminis bellum. Sed eo consumptus perijt Swedekindus: Christiano ritu sepultus in ecclesia eius, quod fundauerat, collegio; ibique aliquandiù quieuit, donèc in Padeburnam à filijs transferretur.

CAPVT XXV.

VVigbertus Swedekindi filius erat, ab adolescentia Christo deuotus, inter Saxones vir primarius: sed an principatum ingentem egerit, mirum est silentium, quòd Saxones ea tempestate, regnãte post patrem Pio Ludouico Imperatore, sub Christi religione mansuefacti, quiescerent: & omnis prouincia episcopis dispartita, religioni seruiret. Transalbianam autem regionem (quam Karolus pater Eridago sacerdoti in vrbe Hamburgo commendauerat, quémque loci episcopum facere disponebat, sed interuentus Danici bel-

li,

li, & festinata mors Eridagi, votum Karoli nè impleretur, auerterunt) Ludouicus Bremensi & Verdensi pontificibus initio regni commendauit. Quo etiam tempore Henningo Danorum rege, qui fœdera iecit cum Ludouico mortuo, Sigefridus & Amilo nepotes Gotfridi, cùm inter se de regni successione digladiarentur, magno prælio manus conseruërunt: & vtrinque, antè multis millibus cæsis, ambo duces ceciderunt. Pars Amilonis cruenta victoria potita, Haraldum & Reginfredum regno præfeceruut. Sed indè tum Haraldus eiectus, ad Imperatorem Ludouicum contendit Moguntiam: ibique inito cum Imperatore fœdere, paciscitur cum amicis sacrum subire lauacrum, vt auxiliaria Imperatoris arma mereretur: baptizatúsque mittitur cum armatura forti in Iutiam: & cum illo Ansgarius Corbeiensis pater, vltroneum se tanto pietatis officio, quod omnes horrerent, ingerens. Sed hæc in Dania & Metropoli exequuti, nūc tantùm cōmonuisse sat habemus. Extruxit autē Ludouicus regalē abbatiā in littore Visurgi, trāslatis patribus cum nomine de Corbeia Galliarū, quæ in ripa Sūmæ fluminis hodiè manet. Adolescens erat admodùm Ansgarius, cùm de Francia transferretur: & creuit in apostolum magnum omniū aquilonarium regionum: prouentq; ecclesiæ Hamburgensi, quæ tum metropolis erat, cui etiā posteà Bremensis suffraganea, quod in Metropoli ostendimus, fuit incorporata. Ex hoc Corbeiæ monasterio multos post inuicèm habebat episcopos: Sedem autē metropoliticā Ansgario Ludouicus Imp. firmauit in Hāburgo. Primus hic erat pontifex Hamburgensis: nam Eridagus presbyter etsi episcopatui destinaretur à Karolo, propter causas tamen, quas diximus, non attigit. Qua etiam tempestate

peſtate ex maritima Wandalorum prouincia, quæ [illegible]
ſorum erat, venêre ad Imperatorem duo regij iuuen
de regno contendentes: & nè armis opùs eſſet, Imp
ratorem cauſæ ſuæ fecêre arbitrum. Ille collaudat
datis muneribus pacauit: hortatusq3 Chriſti religione
ſuſcipere, dimiſit. Et quanùis Ludouicus religione
pietate plurimùm polleret, trãquillitati temporũ, qu
in ſe erat, maximè ſtudens, euadere tamen non pot
atrociſſimam in ſe multorum conſpirationem: quos p
dèm magnis locis honoratos, pro comperta malignit
deſtituit: Illi verò confictis criminibus Imperator
ſanctiſſimum inſimularunt, quòd coniugis ſuæ Iudi
ex qua ſuſtulit Carolum Caluum, impuritatem impr
bè diſſimularet, & pollueret cæſareæ culmen digni
tis. Traxêre coniurati in partem filios Imperatoris,
primis Lotharium natu maiorem, Pipinum, atq3 L
douicum: Carolus autem admodùm puer erat. Imp
rator coniugis purgationem ſuper infamia recipie
ſatisfactum ſibi duxit. Coniurati autem magis atq
magis inualuerunt, archiepiſcopos in ſocietatem c
lumniæ trahentes: vndè factum eſt, vt inualeſce
nequitia, ſententia depoſitionis in Imperatorem fer
tur, & à filio Lothario diù ſeruaretur, cùm ille inu
deret Imperium. Extant lamentationes, quas de c
monaſterij, in quo ſeruabatur, miſit ad amicos. Impe
tricem coegêre, detonſa coma, continentiam in mon
ſterio profiteri: Puerum quoquè attonſum dimo
runt. Erant fideles multi, qui armis pro Imperat
agerent: ſed ille vetuit. Vbì autem feruor indignat
nis paulatìm euanuit, reuerſi ad cor filij, cauſam ex
minantes, innoxium patrem carcere liberatum ad I
perium reſtituerunt: coniugemq3 reddiderũt: & om
dei

deincèps obsequio coluerunt. Ille errori facilè veniam tribuit, mitissimus omnium mortalium: & filium Lotharium natù maiorem, consortem fecit Imperij. In episcopos tamen, qui modestiùs agere debuerant, aliquanto seueriùs vindicauit. Ex his erat iste, qui in Palmis cùm solennis fieret processio iuxta carcerem, dictatum à se hymnum plena voce concinebat: Gloria, laus & honor tibi sit rex Christe redemptor. Perindè laxatus carcere, veniam est consequutus ab Imperatore: locoq3 suo restitutus, fidelis Imperatori permansit.

CAPVT XXVI.

INterìm Wigbertus dux Angriæ, olìm erat Angliæ: quòd imperiti vetustatis, differentiam ponere volebant ad insignem maris insulam: cùm ignorarent honori suo detractum iri, quòd maiorum suorum decus in Britaniam emigrantium, obscurarent. Hic igitur Wigbertus inter Saxones vir primarius, vxore accepta Sindacilda, de genere Rabodi Phrisonum ducis, qui baptizandus, rogauit quonàm concessissent patres eius? Vbì audiuit omnes à Christo alienos, in perditionem abijsse, pedem è baptisterio retraxisse fertur: eò se profecturum contestans, quò Maiorum suorum cœtus demigrâsset. Ex ea coniuge Wigbertus geminam sustulit prolem, Brunonem atque Walbertum. Profectum hūc Wigbertū Romam comperio, deuotionis gratia: indeq3 sanctorum reliquias retulisse: quæ in nouum collegium, quod in Wildeshusen, oppidum Bremensis diœcesis, erexit, sunt collocatæ: ibiq3 vir Christiani nominis amantissimus, post longam inter suos religiosamq3 conuersationem, in pace obdormiens requieuit, tumulatus ibidèm. Erant ea tēpestate in Saxonia principes alij, quorum nomina per inopiā scriptorū in obscuro remansêre:

Vnus tamen ex his latere non potuit: qui tanti habitu est, vt filiam eius Ludouicus, Caroli filius Imperatoris, Imperator, viuente patre, coniugem duceret. Cuius successio titulum habuit, vt comites dicerentur de Ringelheym. Nam & Carolus pater, inter quatuor coniuges, quas temporum successione, morientibus per ordinem tribus, accepit, vnam duxit Garsulam, orientalis ducis Saxoniæ filiam: nisi fortè in Angliam respiciamus: quam, vt diximus, Saxones de suo nomine Angliam vocauerunt ex Britania: in qua erant Angli Saxones orientales, occidentales, & meridionales, teste Beda eius regionis indigena. Cumq; Carolus Bauariam, tonsurato Tassilone cum filio, redegisset in prouinciam, remansit nobilis quidã Ethico, dominus de Rauensberge, tanti æstimatus apud Imperatorẽ Ludouicũ, vt prima vxore defuncta, filiam Ethiconis Iudith, acciperet: quæ peperit ei filium Carolum, posteà dictum Caluum. Habuit idem Ethico filium Henricum, qui suasu germanæ, se subdidit Imperio: quod pater detestatus, fertur abijsse cum duodecim viris primarijs in montem aluium, quem nemo comperire poterat: præponens ibi viuere, & mori in libertate, quàm in delicijs agere sub Imperio. Henricus Imperatori commendatissimus, per iocum orabat, vt tantum illi terræ permitteret in feudum, quantum posset vna die aurea quadriga circuire. Imperator rẽ ludicrã ratus, per risum annuit. Ille lem curruí impositus, & per opportuna loca renouatis iugalibus, magnã Bauariæ partem obibat, in gremio ferens aureã quadrigã. Eam terram ab Imperatore in feudum accepit, reddito Bauariæ titulo. Cumq; ad implendam, quod diximus, conditionem, ferret in gremio quadrigã ex auro fabrefactã, indè sibi nomen conciuit, vt Aurea

curru

currûs dux diceretur. A quo genus ducum Bauariæ in Henricũ vſq; Leonẽ proceßit. Per quæ etiã tẽpora Ludouicus Imperator inter alia pietatis opera eccleſiã Aulicenſem (nũc Eltze) in Saxonia oriẽtali à patre inchoatam, ad riuũ Salã, qui Leynæ influit, perficere conſtituit: Sed cõmonitus miraculo rei quæ acciderat, in locũ vbi nũc eſt Hildeſemenſis, tranſtulit: Cùm enim pridẽ rem ſacrã in venatione fieri iußiſſet, & capellanus ſacras reliquias de lacte, vt ferunt, ſanctæ Mariæ, aut capillis eius, cum nonnullis alijs in arborẽ appenſas reliquiſſet per incuriam, reuerſus cum Imperatore ad eccleſiam Aulicenſem, vbi altare iam in conſpectu Imperatoris erat ſtruendum, cœpit reminiſci relictarũ nupèr reliquiarum: concitò in eum redijt locum, reperitq; relictas: ſed nulla potuit auellere vi de trunco. Miratus, refert quid acciderit Imperatori. Ille cõperto miraculo, interpretatur diuinæ eſſe voluntatis ibi inſtrui ſacellũ. Mox erigitur in honorẽ Mariæ. Erat pridẽ dumis & inuijs paludibus horrẽs locus: ſed quid non mutat inſtantia peruigilis curæ & laboris? Cœpit proindè apoſtolorũ princeps cedere virgini matri, trãſlataq; eſt eccleſia Aulicenſis in Hildeſemẽſem, vbi perdurat vſq; hodiè. Hoc eſt autẽ initiũ Hildeſemẽſis inſignis eccleſiæ, quæ, vt diximus, in Aulica eſt à Carolo inchoata: ſed in locum quem tenet, per Ludouicum filium tranſlata.

CAPVT XXVII.

VValbertus filius erat Wigberti, in gente Saxonum nobiliſsimus, & in Chriſtiana pietate feruentißmus: qui Romam deuotionis gratia petens, à ſummo Pontifice Leone corpus beati Alexandri martyris, qui filius erat Felicitatis, acceptum dono, in Wildeshuſen perfecto collegio, à patre inchoato, perduxit:

duxit: ibique religiosè est veneratus. Habuit hic fratrem Brunonem: qui accepta, vt ferunt, coniuge Susanna ex Sueuia, genuit Ludolphum, qui in principatū succeſsit: nam & Walbertus prolem masculam non reliquit. Ad eius tempora pertinet grauis illa incursatio Danorum, & Normannorum, circa obitum Ludouici Imperatoris, hoc est, circa DCCCXL. annum Domini: nam filijs eius de regni diuisione digladiantibus, Normanni (sic enim Danos appellant, & quicquid ab Aquilone venit, Gallici scriptores) liberam euagandi potestatē, & digrassandi per littora Germaniæ & Galliarum acceperunt. Quo tēpore Phrisones ipsos tributo adegerūt, quòd apud illos Haraldus, quē regni hostem deputauêre, moraretur. Tanta erat hominū insolētia, vt per Rhenum assendentes, Coloniam obsiderent: per Albim, Hāburgum incenderint: &, vt verbis vtar annalium, inclyta ciuitas aut præda, aut incendio periit. Ibi ecclesia, ibi claustrū, ibi bibliotheca summo collecta studio, consumpta est. S. Ansgarius cum reliquijs penè nudus euasit. Sed hanc rem in Metropoli sumus exequuti. Grauissimam verò pugnam iuxta Antisiodorum inuicem fratres Franciæ reges tum habuerūt: in qua vires Francorum vehementer attenuatæ sunt: vbi Carolus cognomento posteà Caluus tum omniū iunior, aduersùs fratres consanguineos tres, quòd ipse alia esset matre, omnes vno patre Ludouico nati, solus prælium iniit. Vrebat hominem matris & sua ex fratribus accepta iniuria: quod suprà diximus. Lotharius de Italia vires habuit, Ludouicus de Germania: Pipinus filius Pipini, horum ex fratre nepos, ex Aquitania vires cōtunxerunt. Carolo ex Francis arma acceſsêre. Sed in ea pugna etsi cædes esset grauissima vtrinquè, videbatur tamen

tamen victoria partibus Caroli inclinare: tum interueniente per legatos Sergio Pontifice, res composita est in eum modum, quem Ludouicus omnium pater antè præfinyisset: vt Lothario maiori esset Imperium & Italia, cum parte Franciæ inter Rhenum & Scaldim, quæ ex eo dicta est Lotharingia. Ludouico proueniret Germania, præsertim Bauaria, Francia, Turingia: nam Saxonia pontificibus erat dispartita, seruato tamen nobilibus in ea suo districtu. Superintenderet tamen Ludouicus omnibus prouincijs Germaniæ: Pipino maneret Aquitania, Carolo verò Galliarum Francia. Ebonem Rhemēsem archiepiscopū Papa omni honore destituit, quòd non modò prioris in Ludouicum Imperatorem, sed etiā huius inter fratres dissidij author & incētor diceretur. Alij illum insontem prædicauêre. Vtcunquè fuerit, S. Ansgarius illum à pristina familiaritate & charitate nō repulit: quæres innocentiæ eius plurimùm videtur attestari: nam sanguinarium episcopum vir sanctissimus suo contubernio non dignaretur. Eiectus autem ecclesia sua Ebo, peruenit ad Hildesemensem: in qua III. pontifex vitam finiuit. Verisimile est, ad Ludouicum confugisse exulantem: qui illi de noua sede, prout tum consueuêre reges, prouiderat.

CAPVT XXVIII.

SEculum istud perturbatione fuit plenissimum: præter enim Normannorum grauissimam incursionem de littore maris, in se, vt diximus, fratres versi, rem atrocissimè miscuerunt: quarum rerum Lotharius Imperator pertæsus, relicto seculo, monachum se fecit: inq; ea monastica vita annis octo perdurat: filijs partitur regnum: Maiori Ludouico permittit Imperium cum Italia: Lotharius capit Austrasiam, ea est Lotharingia.

Carolo Burgundiæ pars cum Romana prouenit prouincia. Carolus autem cognomento Caluus, horum patruus, Metim peruolat, audita morte Lotharij: coronam eius prouinciæ de more accipit: indignante Ludouico rege Germaniæ, quòd eam ditionē solus Carolus inuadat. Legati regum rem omnē videbantur ad tolerabiliorem modū redegisse, cùm Ludouicus Germaniæ rex, accepta recèns de Wandalis victoria, animos erexit: quod inuicèm legati pacti sunt, in irritum vocat: Sed tamen ea de re itur ad arbitros: Illi partiti sunt Austrasiam æquis portionibus. Sed Ludouicus Lotharij filius, iam Imperator declaratus, & ipse Austrasiæ sibi regnum deposcit. Missis autem atq; remissis à Pontifice ad reges, à regibus ad Pontificem oratoribus, arbitrorum loco in eam formā conuentū est, vt Ludouicus Germaniæ rex quod ab Lotharingia teneret, Ludouico Imperatori permitteret. Dum hic rerum status esset in vicinis regionibus, Saxonia, quantùm poterat, conquieuit à vicinis Danis ac Wandalis adhuc infidelibus, & perindè perpetuis Christianorum hostibus: Sed metu inuictissimi regis Ludouici, tum per omnem Germaniā superintendentis, compressit motus eorum. Eranttamen creberrimæ illæ per Galliarū littora Normannorū incursiones: de quibus in Norwagia nostra multa scripsimus. Per eadem tempora fuit in Saxonia illa ecclesiarum Hamburgēsis ac Bremēsis vnio, per occasionem, quam in Metropoli commemorauimus: sed per miras rerum gyrationes prouenit, vt omnis honor & potestas in Bremensem transferretur: quod in eodē tractu Metropoli per causas ostendimus. Interea à Walbertus Saxonū vir primarius, tranquilla pace compositus, in Christi religione obdormiuit, sepultus apud patrē in Wildeshusen.

Ca-

CAPVT XXIX.

LVdolphus inter Saxones nobilitate præstans, ex eadem & wedekindi stirpe prognatus est: filius, an ex fratre & walberti nepos aut fratruelis, nonnulli relinquunt incertum: sed compertum est, hūc Brunonis, qui frater erat & walberti, filium: Ex eiusdem, inquiunt annales, Saxonicæ gentis stirpe vir nobilis & permagnificus est egressus, nomine Ludolphus: qui & ipse Romā religionis gratia prosectus, S. Papæ Innocentij reliquias indè adduxit. Crediderim, Saxones ea ætate iam subditos religioni, paruisse pontificibus, nec ducis alicuius tulisse imperium: vsque ad aliquot sequentes ex hac linea principes. Sed tamen tradunt nonnulli, hūc fuisse qui dominaretur vltra Visurgum in oriētali Saxonia, quæ nunc sola nomē retinēs, Saxonia dicitur: nā & westphalia citra Visurgū, diuisum habet vocabulū, ab occiduo ductū. Accepit autē Ludolphus vxorē Odam, filiam principis de orientali Francia, quam nunc vocant Franconiam: ex qua tulit filios, de quibus infrà memorabimus. Circa huius autem prima vel nonissima patris eius tempora, illam Ecclesiarum Bremensis & Hāburgensis vnionē factā cōperimus, agente Ludouico Germanorū rege, qui Ansgarium iam sede sua pulsum, & diù in Ramsola exulantē, primùm fecit in Bremensem vacantē assumi ecclesiam: deindè etiā apud Nicolaum summū pontificē missis oratoribus perfecit vt ecclesiæ vnirentur: quod plenius in Metropoli signauimus. Sed quoniam Saxoniæ res per hæc tempora sunt obscuriores, propter incuriam scribentium: Ludouici Germaniæ regis, qui tum etiam Saxoniam, etsi principatu non administraret, quadā tamen superioritate illi superintēdit, exequamur: nam pōtifices eius arbitratu

per Saxoniam sumebantur: quod in Ebone Rhemensi, & in optimo patre Ansgario declarabat desiderati exitus. Indè proueniſſe veriſimile eſt, neminem per eam ætatem Saxoniæ principem libera poteſtate dominatum. Quo etiam tempore beatiſsimus pater Ansgarius, latiſsimam ſuæ ditionis prouinciam obiens, diſſeminabat ſtrenuè verbum vitæ, inter pericula terra mariq; denſa: nihil aliud quæritãs, quàm vt martyr Deo conſecretur. Normanni verò & Dani, ſiue ijdem, ſiue natio promiſcua, (res enim in obſcuro eſt, quòd illa ætate mari plurimùm nauigantes vſi ſunt Dani cum Norwagijs) in littore Galliarum ſedes ſibi per arma quæſierunt. Sed Ludouico Germanorum regi plurimus labor fuit ad nationes in circuitu perdomandas: Conſtixit & wandalis ad Oceanum demorantibus: Aciem vertit in Bohemos, eiuſdem linguæ & nationis homines, quanuis prouincia diuiſos. Normãnos verò, etſi Franciam incurſauerint, ità retudit, vt ætate ſua ab prouincijs Germaniæ manus continerent. Interim verò Ludolphus Saxoniæ princeps, ex coniuge quam tenebat, filia ducis in orientali Francia, quam prouinciam ſcriptores deſignando variant: Alij eam Franciam orientalem vocant, quæ omnibus Francis origo eſt, nunc per iniuriam appellata Franconia. Alij deſignant Auſtraſiam, hoc eſt, Metenſem prouinciam: quæ reliquæ Franciæ eſt orientalis. Ex ea autem coniuge filios accepit Ottonẽ, Brunonem, Tanquardum, & quatuor filias: quarum primæ tres Chriſto conſecrantur moniales, abbatiſſæ poſt inuicèm in Gandersheym: quod pater fundauit monaſterium: quartam duxit Ludouicus rex Franciæ. Vndè facilè datur cõijci, nõ vile fuiſſe nomen his ducibus, quorum affinitates reges quæritabant.

CA-

CAPVT XXX.

INterea à moritur Ludouicus Lotharij filius, Imperator: quo comperto, Karolus Caluus rex Franciæ, filium mittit ad eam Lotharingiæ partem tutandam, quam ex Lothario Imperatore accepit: ipse magno agmine, magnis itineribus contendit in Italiam. Ludouicus autem Germaniæ rex hoc futurum prospiciens, Karolum filium illi opponit, iter eius impediturum: sed Karolus Caluus fortior incubuit, quàm vt à Karolo Germanico impediretur: Igitur ille accessit partibus victoris, cedens patruo. Alium illi filium Ludouicum Ludouicus opposuit: sed vbi nihil se posse facere conspexit, ad patrem est reuersus. Intereà Karolus Caluus Franciæ rex Imperij coronam accepit de manu Pontificis: & discedens Italia, Rosimon coniugis suæ fratrem Italiæ præfecit: attributo illi, quantum voluit, præsidio militum, quo prouinciam tutaretur: Cui etiam neptem suam, filiam Ludouici fratris, Germaniæ regis, despondit vxorē: Ipse verò iam Romanus Imperator, reuersus est in Franciā suam, auctior dignitate Imperij. Ludouicus rex Germaniæ per ea tempora fato concessit, Ludouicum & Karolum filios relinquens: Ludouicus autem iunior, missis ad patruum Karolum Imperatorem oratoribus, amicitiam eius postulat, & abolitionem earum rerum, quæ patri illius cum eo fuêre. Auersatus Karolus, reiecit legationem. Ludouicus autem magnam ex Turingis, Saxonibus ac Bauaris manum contrahens, ad Rhenum castramentatur, ducturus in patruum. Occurrit illi Imperator, ab altera ripa fixis tentorijs. Tentatur in transactionem verti per medios oratores. Dum illi rei intentus Ludouicus paci se parat, Carolus Imperator molitur insidias: nam diuerso itine-

re per noctem copias transponit : & iubet occultis itin-
ribus hostilia castra depugnare. Detectis insidijs, Lud-
uicus suos in ordinem collocat : & venientes excip-
Francos, fugátque, multos in itinere prosternens, n
non se venisse gauderent. Imperator suis fugientibu-
& ipse ad pugnam imparatus, fugæ fit comes. Præda
multam assequuntur insequentes : sparsi etiam à ruis-
cis nudantur rebus. Ità insidiarum suarum statim præ-
tuit Imperatorem. Cùm interim Normanni premere
Franciam, & Saraceni Italiam, vocatus à summo Pon-
tifice Imperator, cum expeditis copijs Italiam ingredi-
tur : mittens ex ducibus, qui Normannis conflictare-
tur. Iohannes pōtifex obuiàm Imperatori proficiscitur
Papiæ se salutant : interim iunctis agminibus Roma
petunt. Karolus autem Germanici Ludouici filius, cum
magnis copijs & ipse in Italiam contendit, gratiã imi-
rus apud summum Pontificem : audiens autem Impera-
torem se præueniisse, conuerso itinere redit in Germa-
am. Imperator rebus compositis, cùm redire parat in
Franciam, febre corripitur : Iudæus, quem medici loco
honorabat, potione illum donat, vt putauêre, amatoria.
Ille indè finem viuendi fecit. Ludolphus quoquè Sa-
xoniæ princeps, tranquilla pace compositus, in pac
quieuit.

CAPVT XXXI.

BRuno, Tanquardus, Otto, liberi fuêre Ludolph
quorum Bruno insigne nomen reliquit vico, quem
ille primus inchoauerat : qui ex illo dictus est Brunon
vicus : iam diù Brunswicum, insigne oppidum in media
Saxonia, ad riuum Onacri, qui influit Visurgum. Cuius
oppidi parua primùm initia, multas per tempora ha-
buêre accessiones : vt per vices amplificatum, nunc in
ea

eas excreuerit vires atque opes, vt facilè principibus suis titulū indiderit, qui exindè vocantur duces Brunswiccenses: sed hoc longè posteà. Sinum excurrentis fluminis, stagni, aut maris, Saxones sua lingua wyck appellant: Indè Bruno excursum fluminis alterum, alterum Tanquardus, non longo interuallo, ædificijs honestârunt: indè Brunswyck, & Tanquardeswyck, diù variata appellatione secernebantur. Obtinuit autem Bruno, vt solus oppido nomen relinqueret. Frater autem arcem communiuit vicino loco, quæ de eius nomine Tanquerode diceretur. Quo in loco ecclesia S. Blasio consecrata, nomen retinuit, vt in vrbe diceretur: extantibus muris prioribus, quæ iam mœnibus ciuitatis ambiuntur. Brunonis autem insignis viri, glorioſus fuit exitus: Nam mortuo Ludouico Germaniæ rege fortissimo, qui Germaniæ littoribus Normannos fortissimè repulit, cognita regis morte, ijdem hostes magno agmine Saxoniam inuadunt: media omnia ferro ignique vastant: Albi transmisso, in vlteriora proficiscuntur. Fama tanti mali Brunonem iamdudùm præuenerat. Ille vocatis omnibus quos ad pietatem tantæ expeditionis paratos inuenerat, duodecim vt aiunt comitibus, hoc est, Saxonum primarijs ex nobilitate viris, (nam comitum nomen illa ætate in hac prouincia erat incompertum) omnibus vicinis pontificibus Verdensi, Mindensi, Hildesemensi. Rembertus iam Hamburgensi præsidens, tum in finibus Bremẽsis diœcesis agebat: precibus adiuuans, quos armis carnalibus non poterat. Tãtum agmen Christiani exercitûs idololatris Normannis Danisq; se obiectabat: in loco qui dicitur Ebbeckestorp. Inito certamine, p se quisq; fortiter agebat: Christiani enim aut vincere, aut mori diffinitũ habebant: beatos se futuros,

si

si in causa pijssimæ religionis occumberent: fortunatos verò, si vincerent: sed beatos se mâlebant, quàm fortunatos. Ità factum est, vt pertinaci diù pugna extracta totum agmen Christiani nominis pro Christo occumberet, dux ipse cum episcopis, & omnibus Christianis militibus. Conjecta omnium in vnum aceruum corpora, cùm nemo diù ad sepulturam peteret, hostesq; vestes & arma tulissent, iam nudata, post moram internosci non poterant: vno agmine ceciderunt, vno loco sunt tem commendata corpora: vt neque pontifices, neque nobiles internoscerentur. Mindenses suum pontificem Theodericum requirentes, discernere non poterant. Idem Hildesemensibus contigisse reor, & Verdensibus. Hu fuit exitus glorioſi ducis Brunonis: & hæc sanctarum reliquiarum in Ebbeckestorp cõsecratio. quam indocta fabula ab Hamburga, cùm ibi Pontifex summus, vt sommiãt, cæderetur, ferunt huc aduectã. Testes rei, quam diximus, sunt ecclesiarum Mindensis, Hildesemensis, & Hamburgensis annales: vt erubescant, qui solitam sequuntur fabulationem: Nam de Romano Pontifice, qui Hamburgum venerit, quid sit factum, in Ottone I. dicemus: cuius tempora contingit: & diximus in Metropoli, fabulam omnem exufflantes. Incursiones etiam quàm crebræ à persequutoribus Christianorum in vrbem Hamburgum factæ sunt, vndè martyrum multorum reliquiæ, in eadem Metropoli locum inueniet. Per eadem quoquè tempora Normanni magis in littoribus Franciæ inualuêre: Neustriam, quæ indè vsque in hunc diem dicta est Normannia, occupantes: quod sumus in Norwagia exequuti.

CAPVT XXXII.

OTto dicti Brunonis germanus, post fratrũ interitum, iam iustum principatum arripuit: decrescentibus paulatim viribus Germaniæ regum: Quantum decesserat Francis, tantum accessit Saxonibus: in quos iam rerum cœperat summa inclinare: Nam Ludouico Balbo, Karoli Calui filio, Ioannes Pontifex Imperium vsque ad Franciam deferebat, celebrato concilio Lugduni. Erant autem qui Karolo Crasso Germaniæ regis filio studerent: qui redeuntem ex Francia Pontificem cepêre: coëgerunt, vt Karolo Imperij donaret insulam. Ità duo pariter sè Imperatores gessêre. Sed Ludouico vltra triennium non durauit Imperium: quo decedente, solus in eo Karolus per annos XII. permanebat. Erat iste, vt diximus, Ludouici Germanorum regis filius, fratrem habens æquè Ludouicum, Germaniæ regem: & item aliũ Karlomannum: cuius filius Arnulphus posteà peruenit ad Imperiũ. Quo tẽpore fuit illa grauis incursatio Normannorum in Franciam, quam in Norwagia explicuimus. Iste verò Karolus Imperator vbi agnouit sè principibus minùs gratum, Imperiò volens cessit, nè, quod formidabat, inuitus destitueretur. Assumptus est autem à principibus Arnulphus vir magnificus, princeps fortissimus, filius Karlomanni: qui frater erat decedentis Caroli. Hic suscepit bellum aduersùs Normannos calitùs administratum: in quo Normanni ab eo ad internecionem sunt deleti: Siquidem centum millibus paganorum prostratis, vix vnus è Christianis cecidisse est repertus. Gotfridus & Sigefridus regij proceres ibi ceciderunt. Dominabatur autem iste Arnulphus Bauaris, Sueuis, Francis orientalibus: & post mortem Caroli Calui, Lotharingis, audacibusq; Saxonibus: verba ponere

nere libuit annalium: Qui Saxones etsi suum haberent principem, tamen Germanorum regem, & iam Imperatorem, dominum recognouêre: quomodò & nostra tempestate duces in Francia, qui regem supra se adorant. Non erat illa, quàm nunc cernimus in Germania, principum libertas, non bona: vt suscipiant, quæ volunt, Imperatoris mandata: Vndè etiam ista nolentes cernimus Imperij detrimenta: quæ omninò non fierent, si, vt par erat, principes Germaniæ, quomodò Franciæ, suo regi parérent. Idem Arnulphus Imperator bellum susceptum aduersùs Zuentebaldum Morauorum regem, tributa negantem. Aeneas in Bohemica illum appellat Zuantecopium: qui vnus Poloniam, Bohemiam, Sleſiam, Morauiam, teneret imperio: Arnulphum Imperatorem agnoscere primarium suum detrectauit. Magno totius Germaniæ apparatu mouit in illum Imperator: Hunorumq; reliquijs per Pannonias missis, & Germanorum viribus, occurrentem sibi regem in acie vicit: & magna strage in eius copias peracta, fugauit. Ille iam regni spem ponens, incognitus concessit in eremum: ibique Christiano, sed eremitico, ritu finiuit vitam: propinquantū morte testatus præsentibus quis esset. Per hoc tempus sub Formoso Romano Pontifice renouata est quæstio de ecclesia Bremensi, & decreto cōcilij, quod erat apud Triburiam: (nunc vocant Friburgum) conuictus quibuscunq; argumentis, Adalgarius prídèm Hamburgensis archiepiscopus, coactus iterùm fieri suffraganeus Coloniensis, cōsedit infimo loco. Magna in concilio duorum effertur contentio doctorum, quæ omnium in se oculos conuertit: sed victus est qui pro Adalgario stabat. Tum etiam illa stupenda Romæ in pontificia sede perturbatio est exorta à Formoso & successoribus eius: Cùm orto inter

inter eos schismate, successor prædecessorem malè haberet. Effoditur à successore Formosus: & cadauer in Tyberim proïcitur. Qui hoc procurauit pontifex, à successore suo Formosi defensore, confunditur. Ità grauissimo totius Christianismi scandalo Romani pontifices velut ebrij, immò furiosi, iactabantur. O Petre, Line, Clete, Clemẽs, ad quid peruenit vestro sanguine vestratumq3, immò Christi cruore partus principatus? Sed hæc alij.

CAPVT XXXIII.

OTto interìm dux Saxoniæ, etsi Germaniæ regem supra se agnosceret, iusto tamen principatu dominabatur in sua prouincia: nec contemnendi erat nominis apud Ro. Imperatorem Arnulphum, regem etiam suum: qui tanti illum fecit, vt filiam illi suam Lucardam coniugem daret: ex qua ille filium sustulit Henricum: qui primus ex Saxonibus imperabat: filiamq3 Alheidim, quæ in Quedelenborg Christo consecrata est abbatissa. Vndè apparet, Henricum regem materno sanguine pertinere ad lineam Caroli Magni: cuius mater erat Arnulphi filia, qui patrem habuit Karlomannum, & ille Ludouicum Germaniæ regem: qui Ludouicum Imperatorem I. & ille Carolum Magnum, sexto gradu atauum suum numerat Henricus. Et vt lineam generis à plerisq3 turbatam agnoscamus, videndum qui Imperatores exierint à Carolo Magno: cui primùm successit Pius Ludouicus: & illi filius Lotharius, Caroli nepos: illi Ludouicus filius, Caroli pronepos: illi Carolus Caluus, proximi Ludouici patruus, Caroli Magni nepos: illi filius Ludouicus Balbus, Caroli iterũ pronepos: et illi Carolus Crassus, Ludouici regis filius, Magni quoq3 Caroli pronepos: illi aũt Arnulphus, Karlomãni, q̃ frater erat Ludouici regis Germaniæ filius, Caroli Magni abnepos: is erat Hen-

Hẽrici regis Germaniæ, maternus auus: vt trinepos C
roli ille computetur. Arnulpho succeßit filius eius Lud
uicus, Henrici auunculus. Erat & alius filius Arnulph
Conradus, dux Lotharingiæ, quem Albertus Franc
comes de Bamberga, prælio oppreßit. Ob hoc proditio
archiepiſcopi Moguntini Hattonis, publico gladio ca
ab Imperatore Ludouico fratre eius. Hic Conradus reli
quit filios Conradum, qui imperauit ante Henricum
& Euerhardum ducem Lotharingiæ. Hæc idcircò, n
non alienum ſciamus Henricum regem, de quo ſtatim,
ſanguine Caroli Magni. Hic autem Otto dux Saxoniæ
quia ad extremam peruenit ſenectam, multos vidit Ro
manorum Imperatores: Nam Arnulpho miſerabilit
morienti, infelicitate Syllæ Romani dictatoris, ſucceſſ
filius Ludouicus per annos XII. Hic, vt diximus, fra
trem habuit Conradum, cæſum in acie ab Alberto, hui
Ottonis ex filio nepote: quæ res effecit, vt Ludouicu
Imperator proditione, vt ferunt, Hattonis Mogunti
præſulis, qui illi gratiam ſponderet Imperatoris, captu
gladio Imperatoris periit. Sed paulò ante hæc tempora
cùm Arnulphus Imperator bellum gereret in Zuend
baldum Morauiæ regem, & clauſtra, quibus exclude
bantur Vngari gens Scythica, laxâſſet, cùm illorum
tum opera in hoſtem vteretur, malo cæterorum, vt ap
paruit, Chriſtianorum, feram gentem immiſit prouin
cijs Chriſtianis. Tendebant ergò Vngari in Pannoniã
antiquam ſedem exterarum nationum: Nam vetuſtiſ
ſima memoria eam apprehenderunt Gothi: poſt illos
Huni, pulſis Gothis: Longobardi poſt illos, pulſis Hunis
Cùm illi tenderent in Italiam, Huni, non iam vt prius
imperioſi, ſedes acceperant eaſdem ab Longobardis
precariò: vt, ſi qua neceßitas illis reuertendi ingruiſſet,
haberent

haberent quo reciperentur. Sed Longobardis in Italia permanentibus, permansit sedes Hunis, vsque ad tempora Karoli Magni: qui gentem, omni nobilitate in acie cæsa, satis extenuauit: Nunc verò aduenæ Vngari, consanguineis suis, vt putatur, Hunis superuenêre. Mirares, tam numerosum populum, tam crebris agminibus ex vastis solitudinibus motum, semper easdem sedes in Pannonia petijsse: quasi illa prouincia decreta sit recipiendis aduenis. Primo ingressu fecerant Vngari, quod solent aduenæ barbari, mira celeritate & prædarum auiditate, stimulante natiua ferocia, excurrerunt in Alemaniam, hoc est, in Sueuiam, Bauariámque: sed ibi fortiter resistentibus incolis, multi periêrunt. Ludouicus Imperator, Imperium moriens reliquit. Voluit autem omnis Francorum Saxonúmque nobilitas Ottoni sceptrum & diadema regni tradere: sed ille causatus senium, recusauit: & peruenit ad Conradum, Conradi, qui frater erat Ludouici, filium, ducem Austrasiorum, hoc est, Metensium, & orientalium Francorum: in quo Conrado etiam finijt linea Karolorum masculina. Regnauit autem iste in Alemania sola, annis septem: Iam enim Itali, contempto Imperio, erexerunt suos in prouincia Imperatores: Berengarium Forojulienses, Guidonem Beneuẽtani. Erant verò iam principatus Germaniæ partiti in multos: posteaquàm Imperio in reges Germaniæ translato, desiêrunt esse reges Germaniæ: sumpto iam maiori titulo Romani Imperij: Et in Bauaria Arnoldus, Burchardus in Sueuia, quæ Alemania dicitur à Lemano lacu, duces: Euerhardus potentissimus comes in Francia, quam nunc vocant Franconiam: frater hic erat regis Conradi: Gisebertus dux in Austrasia, quæ nunc, vt diximus, Lotharingia

est. Otto verò Saxoniæ dux iam senio fractus, ad capu-
lum perueniens, in pace quieuit, Henricum relinquen-
successorem filium.

SAXONIAE
LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

HENRICVS Ottonis Sa-
xoniæ ducis filius, Arnulphi
Imperatoris ex filia nepos,
qui regiam dignitatem pri-
mus inuexit in domum Sa-
xoniæ, in qua diù permansit,
meritò nobis initium tribue-
noui orsûs. Erat enim inter
omnes regni principes præpotens, ac viribus formidabi-
lis: qui primus libera potestate principatum Saxoniæ ad-
ministrabat: nam Maiores eius sub regibus delituerunt.
Henricum autè ducem sibi semper aduersaturum Con-
radus rex suspexit: mouisset q; in eum, si non omnium
se principum motum formidâsset: Nam quos dixim
principes, non vnum de Conrado sentiebant. Hoc ver-
tus rex, aperta vi congredi Henrico non præsumpsit: ce-
terùm consilium fertur habuisse cum Hattone Mogun-
tino præsule, qui Albertum Henrici ex sorore nepotem
perdiderat, vt Henricum quoquè subuerteret. Aureum
torquem fertur procurâsse fieri pontifex, quem don-
daret Henrico, vt perindè nactus fidem apud illum, pr
arbitrio proderet. Considerandi operis gratia pontifex
diuertit ex itinere ad aurificem: viso q; torque, feru
ingemuisse. Tum familiaritate fretum opificem, rogâ

se, quid sibi vellent ex alto ducta suspiria: Aliquandò, ait, torques ille cruore fortissimi viri madidabitur. Iam anteà intellexerat opifex aurum Henrico duci destinari: Et ille quàm potuit secretiùs curauit rem Henrico, quam audiuit, notam fieri. Ille tacitus obseruat omnia. Mittitur magno munere torques ab archiepiscopo duci: inuitatúrque ad conuiuium. Henricus autem conuersus in nuncium, Dic, inquit, Hattoni, non esse Henrico ceruicem qualem habuit Albertus: donum suum illi sit: melius est, Henricum domi sedentem de Hattonis seruitute cogitare, quàm domum eius comitatu magno grauare. Ità dolus non processit. Rex autem Conradus misit fratrem suum ad vastandam Saxoniam: qui appropians vrbi Eresburg, superbè, vt inquiunt, loquutus est: quòd nulla maior sibi cura esset, quàm quòd Saxones se pro muris ostendere Francis non auderent, hoc se formidare primùm, nè vllum haberent hostem in prospectu. Adhuc sermo erat in ore eius: & eccè Saxones occurrunt mille passibus ab vrbe: initóque certamine, tanta cæde strati sunt Franci, vt à mimis declamaretur, vbi tantus ille infernus, qui eam capere posset descendentium multitudinem? Ità à timore suo Francus liberatus est, quòd formidaret Saxones se non visurum: nam ab ipsis turpiter fugatus discessit. Audiens autem rex malè pugnatum à fratre, congregata omni Francorum virtute, perrexit ad requirendum Henricum: Superuenit autẽ Henrico imparato in vrbe Gruona, quam obsidione cingere parauit: Præmissis tamen oratoribus obtulit Henrico, amicum illi venturum, si ad dedendam arcem descendat. Interuenit autem huic legationi Diethmarus vir callidus ex orientalibus Saxonibus, militaris rei scientissimus: qui vbi vidit adesse regis nuncios,

clara voce ducem sciscitatur, quanam parte velit cas
figi legionibus quas adduxisset? nullas autem adduxi
sed eam speciem prætenderat ob præsentes. Dux call
consilij satis gnarus, rogat quot adduxerit legion
Triginta, inquit, millia in armis habeo, loco designa
Nuncios sine fructu dimisit. Illi regem de adductis leg
onibus terruerunt: itaque dimissis copijs, rex frustra
in Frāciam suam redit. Nulla te lector perturbet æg
uocatio, Franciam dico Teutoniæ, non Galliæ: illa
enim, vbi opùs fuerit, ad speciem dicam. Septimo a
tem anno regni sui rex Conradus cœpit ægrotare: se
tiensq; fati horam propinquare, principes regni præ
Henricum euocauit, & eos ità conuenit: Vocatio
meæ, inquit, tempus agnosco: &, vt cernitis, præsto
proindè pacem atque concordiam sectari etiam ac
etiam vos oro: nulla vos regnandi comprehendat a
bitio: Henricum Saxonum Turingorumq; ducem pr
dentissimum, regem vobis eligite, dominum constitu
is est enim sapientia pollens, & iustæ severitatis cens
subnixus. Quibus non recusantibus, seuocat germa
suum Euerhardum: Vides, inquit, frater, quia ad f
tum peruenio: tu tibi posthàc consulito: sunt copia, su
arma, sunt exercitus, sunt vrbes & mœnia: satis im
principes quocunque loco fulges: vni te cedere non d
simules, Henrico duci Saxoniæ propinquo nostro: I
apud illum & virtus & consilium, fortuna se socia
iungit: Si me audis, accipe regni insignia, & ad illu
perferto: teq; illi, quantum potes, facito commend
tum: nam rei nostræ publicæ gloria ad Saxones comm
grauit: tu te illi, si sapis, contempera. Ceciderunt fra
lachrymæ: & ille obdormiuit. Accepta autem regni in
gnia Euerhardus, de his fratris mandata peregit: Ha

rico se suaq; omnia, & regni iura commendans. Conuocata autem omni Francorum atque Saxonum nobilitate in Frislaria, vnanimi consensu Henricum Saxoniæ ducem regno præficiunt, Anno Christianæ salutis DCCCCXX. necdùm enim erat legitima electorum principum constitutio: nec summus tum Pontifex consulebatur: quanuis magna se instantia immiscuerint Romani Pontifices ad dandum Imperium, vt suam perindè amplificarent potestatem.

CAPVT II.

HEnricus ergò dux Saxoniæ, primus ex ea familia ad Romani regni culmen assendit, quod ea domus per aliquot continuata secula perseueranter seruauit, vt in contextu docebimus. Cui, si in Italiam prædecessorum more venire dignaretur, diadema cum consecratione ad Imperatoriam dignitatem, Iohannes eius nominis X. summus Pontifex repromisit. Henricus autem satis sibi videri respondet, quòd primus ad regni culmen immeritus peruenisset: diadema Imperij maioribus debitum: se nihil ambire supra id quod accepisset, etiam sic maiora, quàm obire posset, sustollentem onera. Leuauêre in cælum manus viri sensati, quòd ea modestia principem haberent. Prima illi militaris expeditio, in Burchardum Sueuiæ ducem contumacem fuit. Intumuit autem, quòd filiam eius vxorem haberet Rodulphus Burgundiæ dux: quem, cæso Rodulpho patre ducis Hugonis, fratre autem regis Vtonis, mimici Karoli regis in Franciæ regnum eleuauerunt. Sed nihil profuit Burchardo magni generi regia fortuna: nam impar viribus Henrici Romanorum regis, ad obedientiam redijt, se suáque omnia permittens regi Romanorum. Arnoldus quoquè Bauarorum dux, qui à facie Conradi conces-

sit cum omnibus fortunis in Vngariam: Henrico in
gnum sublimato, quòd speraret regnum sibi pro an
qua nobilitate deberi, redijt in prouinciam. Feceram
li animos quidam suorum, quòd regio Francorum s
guine cretus, sceptris propior esset homine Saxone. I
que rebelles animos ostendit Henrico. Rex compone
intentus regno, expeditis copijs, duxit in illum in R
ponam. Hic variant scriptores. Nam alij dicunt Ar
dum mœnibus egressum, se ad pedes misisse regis, i
amicitiam & perpetuam societatem ab illo susceptu
Alij verò tradunt, Arnoldum agmine parato obuiàm
gi profectum, ad pugnam exîsse: vbi castra hostilia
longè aberant, rex, vt erat modestia & prudentia
gulari, fertur euocâsse ducem, solus cum solo loqu
rus. Ille ad duellum se prouocatum reputans, nou
ctanter occurrit. Henricus rex, armis positis, familia
ter cum illo loquébatur: Quid est, inquiens, mi Ar
de, quòd inuicèm nos nostraq; in discrimen projici
Ego, si tu procerum populique consensu rex esses a
ptus, primus te venerarer: Crede, quod scriptum fer
Non esse nisi à Deo principatum: cui quisquis re
Dei se opponit ordinationi: quem debet contumax
tum metuere: Consule tibi tuisque: me in vtrunque
ratum habes: amicum, an hostem mâlis, elige: mâl
quid amicus possim, quàm quid hostis, experireris. I
suaui sermone, qui regem plurimùm ornabat, prolo
tus, incertum dimittit. Ille ad suos refert regis ver
Vera dixisse fatentur: suadétque pars sanior, regi n
lit vti pacato, quàm irato. Ità positis armis, egressu
stris Arnoldus, regem salutat & veneratur, iusta
plens maiori suo.

CAPVT III.

QVia in percensenda Saxonum linea, & rerum gestarum serie, legitimo ordine peruentum est ad eum principem, qui primus Imperatorum decus, & Romani principatûs dignitatem summam in suam traduxit familiam, in qua continuata diù successione per aliquot secula permansit: non ab re fuerit, breui catalogo recensere omnes principes, qui in ea fulsêre maiestate, ingressus & exitus, & quantùm breuitas tanta patitur, illustrium rerum significationem magìs, quàm explanationem: sunt enim ista à Maioribus satìs commemorata, vt nostram non requirant explanationem.

Caius Iulius Cæsar victor ciuili bello, quod in Pompeium, immò in Romanum senatum instituerat, oppressa republica, primus inuexit monarchiam: & quoniam regium nomen inuisum Romano populo non ignorabat, Perpetuus Dictator appellari mâluit: & enatum est indè nomen Imperatoris, quod translatum est ab officio in primam dignitatem: equidem Imperator dici solebat, qui cùm præesset exercitui, insignem peperit victoriam. Vndè gloriatur Cicero se in prouincia à militibus suis Imperatorem appellatum. Tenuit annis quinque: & profligatis partibus in Oriente & Hispanÿs, in ipso senatu XXIII. vulneribus cæsus, occubuit, ad statuam Pompeÿ à se oppressi: reliquitque nomen Cæsaris successoribus. Vir, inquit Orosius, quo nullus vnquàm bellis magìs enituit: Eius siquidem ductu vndecìes centum nonaginta & duo millia hostium cæsa sunt.

Octauius, quem, nescio quo errore, Octauianum vocant, ex sorore Cæsaris nepos, testamẽto eius scriptus hæres: Cæsarianis militibus, & præsertìm veteranis anni-

tentibus, arma sumpsit: & specie vindicandi auunc
monarchiã ab illo partam defendit. Ciuilia bella qu
que gessit: vbiq; victor prouincias edomuit: & mi
tempore, plurima felicitate, Romanam rempubli
auxit, prouexitq;. Sub illo natus est Christus Domi
in terris. Virilem prolem nisi adoptione nõ habuit: Dr
sum Neronẽ priuignum, virum mira virtute illustr
ad Imperium post se destinauit: sed ille mortuus es
Germania. Hic Augusti nomen recepit: & poster
nnibus, qui pleno iure imperárunt, reliquit. Mortu
senectute bona, Romæ crematur, extructo, cuius exta
reliquiæ, insigni tumulo.

Tiberius Nero Augusti priuignus, Drusi frater, i
pia meliorum, testamento Augusti peruenit ad Imp
um: quod mediocri laude tenuit, modestus initiò, i
varius: nequitiam eius memoria recens Augusti temp
rabat. Sub illo crucifixus est in Iudæa Dominus. Sed n
que ille prolem virilem reliquit: vndè adoptione fac
cùm aliquot ante se ab Augusto optati perijssent,
Germanico, Drusi fratris sui filio, omnium spes resi
bat: sed ille ante Tiberiũ excessit: filium illius Ca
adoptauit, reliquitq; successorẽ: mortuus in senectu

Caius cognomento Caligula, quia in castris natus
nutritus, militari vocabulo dignatur: Germanici fil
Drusi Neronis nepos: boni patris, melioris aui, degen
filius, sumpsit Imperium: in quo primus libera nequi
grassabatur, bonos omnes sine discrimine tollens: Q
tidianum illi Romanorum deo (sic enim voluit appell
ri) sacrificium senatorum sanguine fiebat. Sed non
diù passa tantam labem Romana respublica: qua Aug
stum proauum illius modestissimum principem record
batur: Cæsus est anno IIII. domi suæ.

Clau

Claudius Nero Caïj patruus, filius & ille Druſi, ſucceßit: vt in Cæſareana adoptione maneret Imperium. Mediocris vir laudis: inter optimos & peßimos medius: quem vxores, prima Meſſalina, deindè Agrippina, deteriorem fecêre. Filium habuit Britanicum: ſed illũ nouerca Agrippina curauit de medio fieri, vt filio Neroni aulam vacuefaceret. Octauiam Claudij filiam Neroni filio effecit vt deſponderet pater: dos erat Imperium. Mortuus eſt iſte veneno pereſo, machinatione Agrippinæ coniugis, matris Neronis: quam Meſſalinæ occidi iuſſæ ſuperinduxit coniugem.

Nero patre Domitio natus, priuignus Claudij, Cæſarum lineam materno ſanguine contigit: artibus matris peruenit ad Imperium: vltimus de cognatione Cæſarum, doctus, modeſtus initiò: ſed res erat ſimulata: omni nequitia exuberans, vbi liberè imperauit. Vxorem Octauiam, matrem Agrippinam, Senecã præceptorem, & multos ſenatores tulit de medio. Pertulit diù tantam nequitiam magnitudo Imperij, vt non facilè ſentiretur ea peſtis. Primus nomini Chriſtiano perſequutionem intulit, qui ommem pietatem execratus eſt. Pulſus demùm, & cæſus miſerabiliter, in prædio quo delituerat.

Galba nobili genere, ſatis magnis rebus geſtis, cùm in Hiſpania rem adminiſtraret, à ſenatu & militibus Imperator factus, Romam contendit: Sed cùm non ſatis placeret militibus, ob nimiam ſordidámque auaritiam, à quo illi donatiua pro tanto munere expectabant, in alium creandum reſpexêre, qui Neronianos mores referret. Otto inuentus eſt aulicus, qui idoneus videretur: quo duce, milites Galbam Romæ trucidârunt.

Otto Romana stirpe, satis antiqua nobilitate, m
litum voluntate creatus est Imperator, quòd liberta
sub illo Neronianam expectabant: mores quos sub Ne
rone didicit, mutare non potuit. Nec diuturna quie
Audierat Vitellium in Germania à militibus dictũ Im
peratorem, magnis agminibus in Italiam contende
Exercitum pro tempore conscribit, obuiàm illi profe
ctus. In Italia conuenêre: Prima pugna inclinau
Ottoni, altera Vitellio: tertiam Otto non expectau
nam desperatione rerum, sibi manus intulit.

Vitellius & ipse Vitelliorum antiqua familia pr
gnatus, militum suorum voluntate Imperator facti
Ottoni successit: non diù mansurus: Homo profusa
gula, quem Vespasiani fauor perdidit. Nam vbi aud
uêre milites eius in Iudæa licentiam cæterorum, & q
dixerunt Imperatorem: qui præmittens copias in Ita
liam, amicisque in vrbe scribens, facilè obtinuit, ut
militibus cum contumelia in vrbe Roma Vitellius cæd
retur, cadauer etiam abÿceretur cum ignominia.

Vespasianus dux bellicarum rerum scientissimus
apud Hierosolymam salutatus Imperator, copias pr
misit, sequutus in Italiam, filium Titum relinquen
ad Syriacas & Iudaicas res procurandas: frater ei
Sabinus à tumultuantibus pro Vitellio in vrbe cæs
filius Domitianus vix est seruatus. Imperium adepta
pristinam seruauit modestiam: filium Titum à Hieroso
lymis cum victoria redeuntem, post triumphum, quem
pater & filius vnà peregerant, consortem fecit Impe
rij, quo certior esset de successione: primus partitus Im
perium. Anno decimo moritur in pace.

Titus filius, qui viuenti accessit, mortuo patri succes
sit in Imperio: ea virtute cunctis amabilis, vt delicia

humani generis appellaretur. A patre inchoatum Romæ consummauit amphitheatrum: opus etiam in reliquijs, quæ visuntur, stupendum: plura facturus, si longior illi vita fuisset. Inuidit fortuna mortalibus tam bonum principem: nam duobus annis vix post patrem expletis in Imperio, perijt morbo: desiderium suum relinquens apud omnes, quem etiam fratris nequitia fecit desiderabiliorem.

Domitianus Titi frater, moribus Neroni aut Caligulæ, quàm patri aut fratri similior, nimis diù Imperium occupauit, ad annum vsque quartumdecimum. Sustentauit illum diù modestia patris, ac virtus fratris: sed suum, quod vt amaretur prætenderet, nō habebat: moribus truculentis, tyrannide cruentus: odium omnium bonorum in se conciuit: & proindè diù superesse, quem multi oderant, non potuit. Cæsus in palatio ab his quos proximos habebat. Horum vitas duodecim Cæsarum Suetonius peragit: & Cornelius Tacitus in Augusta historia, si integra esset, magnificè complicuit res gestas.

Nerua senex, ex senatorio ordine, à senatu dictus est Imperator, vir longiori dignus Imperio: sed quia sui similem à natura filium non habebat, adoptione quæsiuit: Vlpium Traianum Crinitum, Romana propagine in Hispania natum: prudētem, fortem: Vsúque compertum est, adoptionem melius procedere Romanis, quàm genituram. Hic senex, non longiùs anno fuit in Imperio: absumptus senio, qui satis magnus est, iuxta Comicū, morbus, fecitque locum filio quem adoptauit.

Traianus Vlpius Crinitus, vir militaris rei peritissimus, fortiter administrauit Imperium: ad Orientem auxit, & ad Danubium primus, post multos decessores.

res. Ipse manu rem gessit: quod præter Vespasianum, Titum, & Augustum, molliculorum nemo fecit: Quocirca sub illis auctum Romanum Imperium, sub delicatioribus mox diminutum est. Adoptione & ille quæsiuit sibi filium: in pace moriens, postquàm viginti annis fortiter & magnificè Imperium administrâsset.

Hadrianus origine Italica, & ipse in Hispania natus, in qua diù quoquè vixit, & militauit: à Traiano adoptatus, peruenit ad Imperium. Circuibat prouincias, nulla ipse bella gessit: vbi opùs erat, missis ducibus rem peregit. Reliquias Iudæorum rebellantium sustulit: Romanas prouincias à Traiano acceptas, quas diù tenere non posse videbatur, dimisit: reuocatisque militibus, ad antiquos limites reduxit. Filium & ille non gignēs, adoptione legit. Mortuus in senectute pacificè, postquàm XXI. annis Imperio præfuit.

Antoninus cognomento Pius, vir mansueti animi, ea lege adoptatur ab Hadriano, vt adolescentes sibi designatos adoptet, nepotes Hadriano futuros: quod ita factum est. Hic Imperator satis feliciter rempublicam administrauit per annos XX. Nec bella gessit, nisi parca per duces, quòd orbis sub optimo Imperatore satis quiescere videbatur. Iam, quod anteà significaui, ea voluntate Hadriani, sibi filios, illi nepotes legens, in pace requieuit.

Marcus Antoninus, & Lucius Commodus Antonini, adoptione, non natura fratres, paribus auspicijs gubernandum susceperunt Imperium. De Marci virtutibus dici satis non potest: modestia, humanitas, prudentia, supra mortales: quare perfecit, vt frater ad vitia procliuior, verecundia eius magis quàm suo ingenio maneret in officio. Suscepit Lucius bellum in Orientem:

vndè

vndè victor reuersus, concessit in fata. Marcus deindè solus Imperium administrauit. Bellum Marcomannicum in Germania maximum feliciter peregit, absumptus peste quæ tum grassabatur.

Commodus Antoninus Marci naturalis filius, nihil paternum præter figuram humani corporis habens, totus nequam, vbi ad Imperium peruenit: nam sub patre optimo verecundè simulauit modestiam: talem se in Imperio gessit, vt nomine solo Commodus, moribus & gestis esset incommodus: nec vllam pater eius vnquàm in rempublicam commisit iniuriam, nisi quòd genuit. Ità semper malè successit Imperio Romano, præter vnũ Titum, natiua successio: dignum vita exitum inuenit Commodus, cæsus à suis in palatio.

Pertinax vir senatorius, summis par Imperatoribus, si licuisset per improbos, fuisset: ad eum præfectus & aulici, freti virtute viri, cæso Commodo, Imperium detulerunt. Præfectus illi milites conciliabat: mores & vita senatui illum commendabant. Sed non diuturnum fuit Imperium: quippè vbi ad certam normã redigere omnia curauit, milites libertate assuetos offendit: illorúmque odio periit, cæsus in palatio indigna morte.

Iulianus Didius antiqua familia vir locupletissimus, inter Iurisconsultos habitus, emit magis quàm virtute sibi peperit Imperium. Ostenderunt tunc milites, illum futurum Imperatorem, qui largitione illos promeretur: & ideò non erat diuturnum, quòd sola largitione constaret. Statim vbi audiuerant prætoriani Seuerum sumpsisse foris Imperium, Iulianum ea facilitate peremerunt, qua assumpserunt. Iam enim eò licentiæ processêre milites, vt sui putarent arbitrij, constituere & destituere Imperatores.

Septi-

Septimius Seuerus natus in Aphrica, Romana origine, Romanis in legionibus diù ordines duxit. Vbi audiuit Iulianum, perempto Pertinace, sumpsisse Imperium indignante senatu, cœpit partes tueri senatûs passus se à militibus Imperatorem consalutari: magno labore peruenit, non minore defendit Imperium. Aliquot ciuilia bella gessit: victor in eos qui purpuram induerunt: morbo & senecta perijt in Anglia. Septisolium in vrbe, eius est opus: quod Aphricanorum suorum primum voluit oculis opponere.

Antoninus Bassianus Caracalla, patri filius succedit: occiso fratre Geta, Papinianum perdidit, quòd nollet scribere accusationem Getæ, quam in suî purgationem recitaret in senatu. Multos prætereà nobiles tulit de medio. Nouercam duxit vxorem. Cùm exercitum deduceret in Orientem, in ipsa profectione, cùm ex causa equo descendisset, iam paucis præsentibus in iumenti reposito, à proximo famulo cæsus est pugione. Mors cum delitati eius imputabatur.

Macrinus præfectus prætorio, cuius etiam machinationi inscribebant Antonini cædem, sumpsit Imperium cum Diadimeno filio, optimæ spei iuuene: sed non potuit esse diuturna scelere parta potestas. Vbi milites accepêre superesse Antonino filium (tam erat charum & venerabile Autoninorum nomen in castris) Macrinum statim cum filio occiderunt: Antoninum qualemcunq; Imperatorem acclamantes. Intercesserat autem auus eius ditissimæ mulieris largitio.

Heliogabalus creditus Bassiani Antonini filius, (sic enim ferebat mater mulier impurissima Autiochia, & quæ habebat in arca vndè militibus suadere poterat) assumitur Imperator. Insanissima bellua, & quæ digna

non

non sit humanitatis vocabulo: ità vixit, ità se gessit per quadriennium, vt monstrum hominis potiùs quàm homo diceretur: vita tamen dignum inuenit exitum: cæsus in palatio: ad hoc solùm commemorandus, quòd optimus Imperator Alexander per eius occasionem orbi Romano prouenerit moderator.

Alexander, Mammea matre Christiana fœmina natus, sorore eius mulieris quæ peperit Heliogabalum: nam per eam Mammea cum filio insinuata est aulæ regali, traducta Romam. Senatus quo indigniore vsus est Imperatore, magis dilexit indolem Alexandri: quæ summam spem bonorum præferebat. Annitente senatu, sub Heliogabalo creatus est Cæsar: secunda potestas sub Augusto: perempta bellua, duodecim annis strenuè regebat Imperium: cæsus in castris, cùm matrē amplius, quàm militibus par esset, adiuuerit.

Maximinus ex corpore militari peruenit ad Imperium, cùm Alexander, eo non ignorāte, incertum si adstipulante, cæsus esset: Vir natione Thrax, patre Gotho genitus, insigni proceritate, cui robur responderet corporis: Sæuissimus moribus: sub quo senatus intremuit: contra illum duos creās Imperatores, Maximum Puppienum, & Albinum: quorum alter vrbem tutaretur, alter educeret exercitum. Sed Maximinus in obsidione Aquilegiæ cum filio, quē Cæsarē fecit, à suis est cæsus.

Puppienus & Albinus pari potestate à senatu creati, cùm inuisi essent militibus, non diù imperauerunt: nam diuisim habitantes in palatio, vbi inter se non satis concordes vixerunt, vterque in palatio à militibus cæditur: absentibus Germanis, quos custodes sui corporis delegerunt. Ea tum fuit existimatio mortalium, quòd si vtrique aut alterutri affuissent, non illo tempore ca-

re cæsi fuissent. Sed verum est, quod ille ait,

Nulla fides regni sociis, summisque negatum
Stare diù.

Gordianus puer, iam patre & auo Imperio in Aphr
ca defunctis, sub Maximini tempora & cæsis, creu
tus est Romæ Imperator, vt placarentur milites, du
bus infensi quos præmisimus: quibus etiam cæsis, so
in Imperio permãsit sex annis: quandiù supererat M
sithæus vir prouidentissimus, prætorio præfectus soc
eius, res Imperij splendidè administrabantur. Eo p
senectutem abeunte, successerunt qui iuueni inuid
bant. Facta fames in exercitu, eorum machinatio
milites exciuit, vt alium dicerent Imperatorem, q
Gordiano.

Philippus Arabs, prætorio præfectus, Gordiano p
mùm iungitur: at vbi solus administrare instituit, co
nens Gordianus, postulauit vel æquam potestatem, q
permittitur: vel ducatum aliquem, non conceditur: v
tam saltem viuere priuatam, neque hoc impetrauit, q
sus in agmine. Hic autem Imperator filium cogno
nem fecit Cæsarem. Nec aliud in laudibus eius scrib
tur, quàm quòd primus fuerit inter Augustos Christi
nus. Millesimum vrbis egit annum magno apparatu. P
titur deindè quod fecit: pater Veronæ, filius Rom
cæduntur.

Decius Cibalensis dux pridèm fortissimus, Philip
po surrogatur in Imperio, insignis osor Christiani no
minis. Multi sub eo cæsi Romani Pontifices memora
tur, cùm tamen amplius biennio non imperauerit. Ec
ati Laurentij historia nomen eius habet: sed non bea
quadrat narratio: quia Sixtus eius Pontifex cum De
cio non concurrit. Mira talibus in rebus patrum inco
ria.

ria. Cæsus est Decius cũ filio à Gothis, cùm illos Thracia Mysiaq; summouere constituissent: quod in Suedia sumus exequuti.

Gallus Hostilius cum Volusiano filio, volentibus militibus sumpsêre Imperium: nec est insigne aliquid quo memorentur, præter mortalitatem: quæ adeò exhausit terras, vt vix dimidia pars mortalium remaneret. Cùm parâssent expeditionem in Aemilianum nouis rebus studentem, quia & ille sumebat Imperium, morbo periêrunt: nec satìs de loco congruit inter scriptores, cùm alij Interammæ, alij etiam alio loco scribant illos interijsse.

Valerianus in Rhetia regebat exercitum, cùm milites iam solita progressi licentia, Imperatorẽ illum dixêre. Vir erat moribus & sapientia grauis, qui non indignus etiam apud senatum Imperio haberetur. Sed ille infelici exemplo, cùm persecutionem in Christianos excitâsset, magìs, vt ego arbitror, Decianam continuâsset, exercitum duxit in Orientem: ibì miserabili sorte pugnans capitur: & quod est omni morte grauius, in seruitute consenuit: & ibì mortuus est, dedecus Romani Imperij grauissimum.

Galienus iam cum patre Augustus appellatus, paternos casus ità dissimulauit, vt nusquàm de liberatione aut vindicta cogitaret: perditissimè vixit, voluptatibus inseruiens. Vndè factum est, vt eius cõtemptu multi duces in prouincijs sumerent Imperium: qui mutuis pro magna parte viribus sunt cæsi: Triginta numerantur tyranni. Tentauit aliquandò Galienus educere exercitum, sed nullo magno prouentu: cùm etiam fœminæ, in eius suggillationem, arriperent Imperium. Cæditur à militibus, iam pertæsis tantæ ignauiæ.

Claudius Secundus inter duces fortissimus, & senatûs, & militum voluntate ad Imperium peruenit: quo si diù permansisset, veteres duces Imperio Romano reddidisset: fortissimus, prouidentissimus, felicissimus: qui magnam stragem fecit in Gothorum gente, aliquot centena millia perimens. Sed morbus illum vi expleto biennio consumpsit, cùm eius memoriæ senatus in vrbe Roma aureum clypeum suspendisset, tanquàm vrbis defensori ab gente validissima, quæ posteà subuertit Imperium.

Aurelianus illo non minor, poterat etiã maior videri, si à sæuitia interdùm temperâsset, in Imperio successit vir militaris rei obseruantissimus. Cuius tempore vrbs Roma suburbijs multũ excreuit: pluribus victorijs insignis: in Oriẽte, in Germania, victor vbiq;. Sed nõ potuit virtus euadere inuidiam: nã à suis in itinere cõfoditur, cùm scriba, qui sibi malè ab illo timeret, confecto libello multorum inseruit nomina, quos diceretur Imperator morti destinâsse: quorum ille opera perijt.

Tacitus vir senatorius, diuturna senatûs & militum honoris delatione concertatione que, cùm iudiciũ ferendi milites ponerẽt in senatũ, & ille reijceret in militem, vtrorumq; volũtate creatur Imperator. Sciebat senatus, nõ esse acceptos militibus, quos crearet. Volebat miles modestia præsenti vincere priorẽ memoriam. Hũc alij morbo perijsse aiũt: Alij militaribus insidijs interceptum, non sine sanguine interijsse contendunt: Verum pro certo est, vix pauco tempore imperâsse.

Florianus Taciti frater, iam in Italia magnum dux ducebat exercitum, cùm accepisset de fratris nece nuncium, passus est à militibus se Imperatorẽ salutari, & gessit pro Imperatore. Cumq; allatũ esset, alibi Pro-

illu-

illustrem ducem, Augustū à militibus appellatū, milites scientes qui vir Probus esset, ilicò eum animo prætulerunt: & nè grauioris motûs occasio fieret, Florianum trucidauerunt tertio mense.

Probus de Pānonia, Sirmiēsi ortus ciuitate, qui diù ordines duxisset in Romanis prouincijs, vir omni virtute cōspicuus, Imperator à militibus cōsalutatur. Imperio dignissimus, ob morū grauitatē: qui nisì Probi nomē habuisset, debuit habere cognomē, vt à modestia Probus appellaretur. Fortis, felix, prudēs: & quod in Imperatorijs laudibus præcipuū est, æquus ad omnes. Dum apud Sirmiū militē rustico opere defatigat ad palustrē terram reformandā, indignitate motus rei miles, in ducem, immò Imperatorem, insurgens, illum opprimit, virum paucis comparabilem.

Carus, vt ferunt, Mediolanensis, inter duces præcipuus, militū voluntate Augustus appellatus, filiū Carinū Cæsarē creat: ea fuit secunda potestas: Sed improbitate morū ꝓmeruit, vt patrē non diù facti pœniteret. Ad Orientem duxit pater exercitum: ibì in castris ictu fulminis aiunt interemptum. Filium Numerianum mox Augustū appellāt. Sed ille dolo Apri soceri sui, qui præfectus erat prætorio, occiditur: diù celata morte, donèc fœtor proderet. Non latuit tamen author sceleris.

Diocletianus vir fortissimus, non magno natus genere, vbì in concilio queri audiuit milites mortem Numeriani, exerto gladio, Aprum adstantē percussit, testatus illum esse necis authorem: statìm à militibus Imperator acclamatur. Imperiū susceptū strenuè administrat. Consurgunt omni parte bella. Herculiū Maximianū facit consortē suū: duos indè creauit Cæsares. Domitis iam hostibus, compositaq; republica, nouo exēplo

purpuram ponit: idem facere cogens Maximianu
Salonis in Dalmatia annis nouem priuatus vixit &
ritur, vt nonnulli teſtes ſunt, ſumpto veneno, quòd
meret à Conſtantino.

Conſtantius & Galerius priùs Cæſares, vbi pra
ſores poſuêre purpuram, ipſi volentibus deceſſoribu
ſumpſerũt: Galerius Orientem, Conſtantius tenuit O
cidentem: Is in Gallÿs multa componebat: in Brita
mortuus, Eboraci tumulatur. Galerius autem Caſa
creat: quorum Seuerum miſit in Maxentium Maxi
ani filium: qui deſertus à militibus ad Maxentiu
transfugis, in fuga cæditur. Hic Galerius Maximi
cognomen habebat: quod Pomponius ex marmori
oſtendit. Maximinum habuit Cæſarem, æquè in Ch
ſtianos crudelem.

Conſtantinus cognomento Magnus, Conſtantio pa
ſuccedit in Imperio Occidẽtis: Licinium pridèm à G
lerio lectum Cæſarem, fecit Auguſtum, data ei in m
trimonium ſorore. Malignantem poſteà bello oppre
Maxentium, in quem duxit è Gallÿs, ad pontem Mil
um vicit non longè ab vrbe: nam in Tyberi peryt. Li
rauit tyrannide vrbem. Chriſtianis fauens, liberam
cit facultatem eccleſiarum erigendarum. Ipſe Chri
anus animo, nondùm tamen baptizatus: Siquidem
ptiſmum differebant ad extremum, nè contaminare
Baptizatus ad finem vitæ, vt ferunt, ab Arriano: m
de Silueſtro, res fabuloſa creditur.

Conſtans, Conſtantius, Conſtantinus fratres, pa
ſucceſſêre. Conſtantinus cùm ſe fratribus opponit, bel
opprimitur. Conſtans autem cum fratre agens contr
diter, cùm eſſet apud Auguſtam Vindelicorum, ab
duce opprimitur: cui omnem rerum verborúmque

dem habuit. Ita Constantius solus permansit in Imperio, deprauatus ab Arrianis: nam sub eo optimus pontifex Athanasius exulauit: mira persequutione quæsitus ad mortē. Moritur apoplexia apud Constantinopolim: quam vrbem pater ornauit, & suo nomine insigniuit.

Iulianus frater patruelis Augustorum præcedētium, à Constantio primùm Cæsar creatur: sed ingratus, rebellauit Augusto, sese Augustum scribens: Vir literis, armis, moribus, lingua præcipuus: sed religione varius. Christianorum legem à Patribus traditam abiecit: insectatúsque est: cruore tamen abstinuit. Dum in Orientem procedit cum exercitu, apud Ctesiphontem statiua habuit: Victor regrediens, dum se pugnæ incautus inserit, hostili telo percussus interijt. Testis est Eutropius, qui illi interfuit expeditioni.

Iouinianus de Pannonia ortus, cùm exercitus Imperatore indigeret, à militibus Augustus appellatur: pacē constituens cum Parthis, magis necessariam quàm decoram: siquidem limitibus cessit antiquis: & dum exercitum reducit, quem Iulianus fecit ex Christiano paganum, iterùm vir Christianissimus fecit Christianum: Magna in Imperio facturus multorum expectatione, si vitam diutiùs tenere licuisset. Nam octauo mense accepti Imperij, odore prunarum, aut, vt alij dicunt, calcis nouæ, in conclaui suffocatus, interijt: anno ætatis suæ XXXIII.

Valentinianus à Iuliano propter Christianismum exauthoratus, cùm esset tribunus scutariorum, bona compensatione recepit Imperium: quod magna cum gloria gessit per annos XI. Valentem fratrem primùm Imperij fecit consortem: deindè filium Gratianū primùm Cæsarē, deindè creauit Augustū: Cùm multa fortiter

titer egisset, dignitatemq; Imperij non modò seruâsse sed amplificâsset, subita & nimia sanguinis de narib profusione interijt, princeps longo æuo digniſsimus.

Valens in Oriente, & Gratianus in Occidente im perium deindè administrauêre. Valens dissimulata sub fratre perfidiam Arrianam, post fratrem detex episcopos Catholicos iubens exulare. Gothis fœdera doctores de religione poscētibus, immisit Arrianos. V dè ea gens omnis cum Vandalis ad illam impietat declinauit: Qua ex re infinita sunt orta ecclesijs ma millia multa martyrum coronata. Valens adextrem à Gothis opprimitur, cùm acie pulsus, in casam confu gisset: in qua Gothi immisso igne Imperatorem cu cremârunt: quod in Suedia diximus.

Gratianus primùm fratrem adolescentiorem Valen tinianum creauit Augustum. Indè cùm cerneret im perium Orientis indigere viro, Theodosium ducē Hi spanum, virum clarissimum, Imperij fecit consorte attribuitq; illi regendum Orientem, optimo in ea pa te vsus consilio. Maximus quidam in Gallijs per eatē pora sumpsit purpurā. Is repentino superueniens e ercitu, Gratianum Imperatorem Lugduni oppressu mouens in Italiam, Valentinianum expulit, confug entem ad Theodosium, qui illum reduxit.

Valentinianus II. prioris filius, cum fratre aliqua diù, & post illum tenuit Imperium Occidentis: cùm u terim Theodosius Oriētem administraret: iuuenis op mus, & qui dabat spem optimæ expectationis. Arbog stes comes eius fuit, vir militaris gloriæ appetētissim & quē tæderet iuuenem pati Imperatorē. Igitur in to torio ꝓcurauit iugulari Imperatorē, infamās mortis ꝙ sibijpsi manus intulisset: sed mercedē posteà accep

Theodosius I. vir genere Hispanus, militaris rei scientissimus, & quod cætera exuperat, ad res agendas felicissimus: primò cum Gratiano & Valentiniano fratribus, pòst cum solo Valentiniano, indè etiã, quod oratio Symmachi ostendit, cum Valentiniano & Archadio filio imperauit. Gothos compescuit: ductis agminibus, Maximum tyrannum Aquilegiæ oppressit: Valentinianum restituit: & illo cæso, in Arbogastem & Eugeniũ tyrannos mouit, miraculosa vsus victoria: quam lachrymis potiùs, quàm armis, à Deo impetrauit. Miram disciplinam religionis sub Ambrosio episcopo monstrauit: in Christi pace quieuit.

Archadius & Honorius filij fuêre Theodosij: quorũ primum Orienti, alterũ Occidenti præfecit, dato cuiq; curatore: nam Ruffinus in Oriente, Stilico in Occidente præfuit. Ruffinus primus dedit pœnas perfidiæ, quòd in sua commoda deriuaret omnia. Archadius autẽ per reliquum administrans Orientis Imperium, ea vsus est fortuna, vt in diebus suis respublica illi commissa, nihil acciperet detrimenti: & post tredecim annos Imperij, in pace quieuit apud Constantinopolim.

Honorius Theodosij filius, Occidentis præfuit Imperio, sub cura Stiliconis, viri fortissimi: cuius ductu & auspicio res prosperrimæ semper fuerunt: nam ducenta Gothorum millia rege Radagaiso, in mõtibus Italiæ, sine labore militum oppressit, cepitq;. Vbi verò ducem fortissimum de proditione ab æmulis insimulatum iussit occidi, omnes retrolapsæ sunt res: Imperium declinauit: Gothi Italiam peruagati, vrbem Romam capiunt: prouinciæ cæteræ ab exteris occupantur: Galliæ & Hispaniæ amittuntur: Honorius post multa detrimenta in pace quieuit.

Theodosius minor Archadij filius, primi nepos, Imperium tenuit Orientis: cuius temporibus amissa est Carthago, cum omni Aphrica: quam Vandali ceperunt per Gallias & Hispanias mouentes: cùm venissent ad mare Gaditanum, traiecerunt: inuitati à Bonifacio comite: & mansit res in eorum manibus per annos centum quinque, vt in Vandalia ostendimus. Theodosius autem rebus apud Constantinopolim florentibus, in pace quieuit.

Constãtius comes Honorij post Stiliconẽ, cũ plerasque fortiter pro Imperio fecisset, eum Honorius exaltatum fecit consortẽ Imperij, deditq; sororẽ illi coniugẽ: quam Gothi abductã, suo regi despõderãt: quo mortuo, honorificè remisêre fratri: Ex qua ille sustulit filiũ Valentinianum III. qui post patrẽ regebat Occidentale Imperium: donatus filia propinqui sui Theodosij minoris, qui regebat Orientẽ. Hic finiuit in pace, cõsumptus morbo.

Valentinianus III. ex Placidia Honorij sorore, & Constantio primùm comite, posteà Augusto natus, à Theodosio II. primùm Cæsar, indè Augustus vocatus, filiam eius promeruit coniugem. Huius temporibus facta est ista nationum incursatio, in bello grauissimo, quod à parte Romanorum administrauit Aëtius patricius. Aduersas acies Attila rex Hunorum instruxit. Hic fuit nouissimus in Occidente Imperator, vsque ad Magnum Carolum. Cæsus & ipse gladio militis, quòd Aëtium ducem fortissimum iusserit occidi.

Fuêre posteà nonnulli qui purpuram sumebant in Italia: sed nemini feliciter res cessit: & ideò in Imperatorũ catalogo non ponũtur, bimestres aut trimestres Imperatores: Omniũ nouissimus Augustulus, qui sumptã purpurã proiecit, cùm audiret Odoacrẽ regem

cum

copijs in Italiam veniſſe: & priuatam agens vitam, nuſquam ſe oppoſuit venienti. Ità fatum erat Romanæ reipublicæ, vt Imperium, quod Auguſtus fecit ampliſſimum, Auguſtulus ad eam perductum tenuitatem haberet, vt formidabiliter abijceret.

Martianus in Oriente primùm cum Valentiniano, indè ſolus imperauit: vir grandæuus, virtute mirabilis: quem vnica Theodoſij filia, iam annis nubilis, maritum legit: pacta primùm, quòd cum ea in ſanctimonia viueret: erat enim Deo deuotiſſima: quo factum eſt, vt hæredem non relinqueret. Qualiſcunq; tamen vir fuerit, euadere non potuit inuidiam: nam conſpiratione ſuorum opprimitur in Conſtantinopoli Anno Imperij VII.

Leo inuaſit Imperium, filio ſuo facto conſorte: illud tenuit per annos XVII. cùm Italia interim lacerareturinter manus tyrannorum: Nam Maioranus quidam inuaſit Imperium, & indè alij: Apud Rauennam ſedem habuêre: quòd opportuna terra mariq; vrbs videretur rebus gerendis. Leo autem vtcunq; Oriente pacato, Italiam contempſit, mortuus in Conſtantinopoli.

Zeno Leonis gener, vt alij ferunt, minoris Leonis pater, quem primi ex filia nepotem tradunt. Hic videns Italiam ceſsiſſe Odoacri & wandalo, Theodericum Gothum, rogatus ab illo, miſit in Italiam, mâlens illam fœderato ſeruire quàm hoſti. Ille verò occiſo Odoacre, prouinciam liberauit, & regno ſuo illuſtrauit: quod in Suedia ſcripſimus. Zeno autem XIIII. Imperij ſui conceſsit in fata.

Anaſtaſius Imperium inuaſit, tenuitq; diutiùs quàm Chriſtianitati par erat: nam Eutychianus hæreticus fuit: pertinaciſſimè in ea hæreſi perdurans, & moriens: Cùm interim peſsima fuit Romæ diſſenſio ſuper pontifi-

catu, inter Symmachum & Laurentium: quam Anastasius contempsit, Theodericus rex Italiæ componere haud potuit. Imperator autem anno XXXVI. Imperij sui mortuus, defecit.

Iustinus illi Christianissimus princeps successit, qui omnes hæreses exterminare contendens, deiecit sedibus episcopos Arrianos. Theodericus Italiæ rex eius sectæ propugnator, per legatos minatur Imperatori, nisi restituat Arrianos, Italiam se omnem igne & gladio perditurum. Mitis Imperator dissimulauit temporaliter, nè grauius malum immineat, rogatus à Romanis. Annum vndecimo regni quieuit in pace.

Iustinianus Iustini ex sorore nepos, adoptatus ab auunculo, peruenit ad Imperium: in quo diù felix fuit per patritiũ Belisarium, qui vir fortissimus, et dux prudentissimus, Persas retudit, Aphricam restituit Imperio sublatis Vandalis: Italiam reddidit, victis Gothis. Per quæ tempora legibus reformandis Imperator institit: libros Pandectarum edidit: Codicem emendauit: Institutiones tradidit: nouissima iura addidit. Varia eius fama in historia. Anno Imperij XXXVIII. quieuit.

Iustinus minor ex filia Iustiniani nepos, peruenit ad Imperium post auum: Vir auarus, non satis catholicus, mulierosus: qui vxorem sineret iusto amplius imperare, quæ Narseti fortissimo Italiæ rectori contumeliam irrogauit, reuocans eunuchum ad pensa mulieribus distribuenda. Ille se orditurum telam respondit, quam Italia non resolueret: Vocauitq; in Italiam Longobardos. Anno Imperij XI. Iustinus finiuit.

Tiberius II. illi successit, vir per omnia catholicus, in pauperes pijssimus: qui inuẽtos casu thesauros inter egenos distribuit: quo merito ingentem de Persis triumphum

phum reportauit. Nihil omisit optimus Imperator, quod ad reparandum Imperij statum pertineret: Non tamen dignus fuit mundus diù talem habere principem: nam anno Imperij VII. morte defecit.

Mauritius Cappadox, gener Tiberij, pro dote accepit Imperium: reipublicæ satis vtilis: Summo Pontifici Gregorio onerosus, cùm leges ederet non dignas Christiano Imperatore, quibus se Pontifex obiecit. Hanc verò pertinaciam in illo castigauit Deus: quod elegisse dicitur temporaliter in hac vita: nam anno vicesimo Imperij, Phocas ex militum corpore creatus Imperator, percussit cum filio Mauritium.

Phocas Imperator factus tumultu militari, tenuit Imperium annis VII. Vnum in eo laudabile prædicatur, quòd Romanæ ecclesiæ honorem suum, quem Constantinopolitani episcopi inuaserant, restituit: edicto declarans, esse Romanam ecclesiam omnium matrem. Valuit declaratio: Nam constitutione opùs non erat: Christus enim in Petro constituit. Romanarum prouinciarum præsides non tulerunt inuasorem diù in Imperio: nam Heraclius eum oppressit, mouens ex Aphrica.

Heraclius armis patris sui regentis Aphricam, peruenit ad Imperium, occiso Phoca: quod primùm fortiter, indè ignauissimè administrauit: cùm etiam in hæresim laberetur. Sub eo creuit impurissimus legislator Mahumet: cuius venena mirabiliter iam per nongentos penè annos, magnam terrarum orbis partem infecêre. Heraclius autem triginta & vno annis expletis in Imperio, validam relinquens sectam Saracenorum: quam non satis, vt debuit, occurrens oppressit.

Constantinus eius nominis II. Heraclij filius, cũ fratre tenuit Imperium post patrem: Sed Constantinus deiji-

deijcitur à nouerca Martina: quæ cum filio Heraclio tenuit aliquandiù Imperium, duobus annis: Non ea passus populus muliebre imperium: deiecta enim Martina cum ignauo filio, ad suam lineam reduxêre successorem, vt iam defuncti Constantini filius, Heraclij nepos, imperaret.

Constantius Constantini II. filius, quem nonnulli faciunt æquiuocum patri, vt Constantinum vocent: sed Constantium vocat pars maior, eius nominis III. qui Imperium pro dignitate administrauit, catholicus per omnia princeps: & qui plurimùm studeret euacuandis hæresibus, quæ tum ecclesiam infecerunt. Anno autem Imperij sui XXVII. in pace Christi quieuit.

Constantinus huic filius succedit, qui fratres Heraclium & Tiberium in consortium admisit Imperij: Vir modestus, & qui patrem æquaret pietate. Contendit quidem Longobardos Italia pellere, sed alia de parte prementes Saraceni, Imperatorem proposito dimouerunt: vtrisq; enim par esse non potuit: Igitur anno Imperij sui XVII. in Christi pace quieuit.

Iustinianus II. Constantini III. filius, legitima successione imperauit: Vir fortis, qui Aphricam eruit de manu Saracenorum: Infestus tamen fertur fuisse Romanis, quosdam in religione sectatus errores: Quo demerito pulsus Imperio, relegatur in Pontum: cùm tamen recuperandi Imperij animum retineret, quod & fecit.

Leo II. deiecto Iustiniano, inuasit Imperium. Per quæ tempora Zacharias protospatarius missus est à Iustiniano Romam, adducere Pontificem Romanum Sergium: Sed milites Romani & Rauennates, obstitêre impijs iussis: remisso per contumeliam Zacharia. Leo autem

autem anno tertio patitur quod fecit, deiectus Imperio, vt alteri cederet.

Tiberius III. simili audacia insurgens Leoni, eum cepit: & per septem annos, quibus tenuit Imperium, vinctum seruauit in carcere. Interim Iustinianus exul vndiq; sibi conquirebat recuperandi Imperij auxilia, & apud Bulgaros gentem nouam reperit.

Iustinianus II. restituitur ad Imperium, per Trebellium Bulgarorum regem: Victoriam autem suam cruentè exercuit: Nam Leonem expulsorem suum extractum carcere, publicè iussit occidi: Tiberium deindè simili morte perdidit. Ipse quoquè peremptus à Philippo successore.

Philippus eius nominis II. occiso Iustiniano, qui eum relegauerat, inuasit Imperium. Dictus est cognomento Bardanus. Alij vocant Philippicum. Sed scelere partum Imperium non potuit esse diuturnum: nam Anastasius captum exoculauit, & vitæ permisit.

Anastasius II. aliâs dictus Arthemius, inuasit Imperium, decessore exoculato. Misit autem exercitum per mare in Saracenos: Sed principes ductoresq; mutato consilio, cùm esset Imperator de hæresi suspectus, relegentes iter, ipsum capientes destituentésque, Theodosium inuitum imperare coëgerunt.

Theodosius III. Imperium, quod inuitus acceperat, cogitur defendere: nam contra illum Anastasius deiectus, validum comparauit exercitum: sed ille prælio victum captumq; Anastasium, non alia pœna affecit, quàm vt sacris ordinibus faceret consecrari. Hic princeps catholicus qui inuitus acceßit, exacto anno sponte cesßit.

Leo eius nominis III. succeßit Imperio. Cuius tempore

pore Constantinopolis triennio à Saracenis est obsessa, sed fortiter defensa. Hic est ille hostis imaginum: qui filium suum consortem fecit Imperij. Anno autem XXV. concessit in fata.

Constantinus IIII. Leonis filius, nihil patre melior, imagines est insectatus: &, vt pater fecit, concremauit: Catholicos acerbè est insequutus. Magicis etiam artibus fertur inseruiuisse. Sed recuperandis Imperij prouincijs, nulla illi cura fuit. Et tamen hac impietate tenuit Imperium annis XXXV. regnante diù hypocrita propter peccata populi.

Leo IIII. succesit patri, non melior filius, patri & auo impietate compar. Tempus enim propinquauit, quo Imperij honorem amitterent, ad Occidentem transferendum. Præfuit autem iste solus annis V. post patrem, & mortuus est.

Constantinus V. cum Irene matre imperauit: deindè ille, destituta matre, solus regnauit annis V. Mater autem prudentissima fœmina cernens filium imperio imparem, captum excæcauit: & regnauit sola annis V. Per quæ tempora Occidētale restituitur, & cœpit Orientale non iā amplius dici regnū Romanorum, sed Græcorū: quocirca prosequutionem eius intermittamus.

Carolus Franciæ & Germaniæ rex, cùm victis Longobardis liberâsset Italiam & ecclesiam Romanam, perpensa à summo Pontifice Græcorum ignauia, cùm accederent consilio Romani proceres, appellatus est Imperator Anno Christi DCCCI. & renouatum est Imperium Occidentale, quod iacuit annis CCCXXX. Trāslatumq; est ad Germanos, teste Papa in c. Venerabilem. De electione. Nam Carolus Germanus, Germaniæ pariter & Galliæ regnauit: tenuitque Imperium

annis

annis XIIII. & reliquit filijs filiorum ad septimam generationem. Permansit igitur inter Germanos vsque hodiè.

Ludouicus cognomento Pius, patri succedit in regno & Imperio: satisq; egit pro vtroq; tutando: à filijs tamen suggestione coniuratorum destitutus, posteà restituitur: Rem magnam à patre partam, satis sustinuit: non tamen potuit amplificare: Vir pius, mitis, religiosus, & qui nullis potuit exasperari iniurijs: quæ res fecit audentiores coniuratos. In senectute bona mortuus est, cùm imperâsset annis XXV.

Lotharius Imperio successit patri filius: sed de regno mira fuit fratrum conflictatio: quæ tamen post maximum omnium seculorum prælium dissensio finita fuit, manifestè vindicante Deo impietatem, quam in parentem ostenderunt. Lotharius XV. Imperij anno, diuiso inter filios regno, monachatur annis VIII. in pace quiescens.

Ludouicus II. Lotharij filius, primùm cum patre, deindè solus imperauit annis XXI. cum patruo Caluo conflixit magno prælio. Causa belli erat Lotharingia, quam Imperator sibi solus vendicauit: sed Carolus in ea partem suam defendit: cùm Ludouicus Germaniæ rex, Lotharij & Caroli frater, suam quoquè in prouincia dicta partem tueretur. Mortuus est in Italia, tumulatus Mediolani.

Carolus cognomẽto Caluus, Ludouici I. filius iunior, ex postrema vxore, peruenit ad Imperium: cùm illi resisterent Carolus, Karlomannus, Ludouici Germaniæ regis filij: sed prævaluit Carolus, obtinuitque Imperium: in quo non magna peregit. Nam reuersus in Franciam, prælio victus est à Ludouici Germaniæ regis filijs:

filijs: Deindè reuocatus à Pontifice in Italiam contr
Saracenos, profectus cum exercitu, impotionatus est
Iudæo quo vtebatur medico. Moritur anno Imperij V

Ludouicus cognomento Balbus, eius nominis III. f
lius Caroli Calui, à quibusdam inter Imperatores nu
numeratur: sed tamen Iohannes Pontifex cùm intel
geret filios Ludouici Germaniæ regis cum exercitu e
in Italia, multaq; moliri pro Imperij corona, descend
in Franciam: & Lugduni celebrato concilio, inter al
Ludouicum coronauit: sed ille vix triennio superfuit.

Carolus III. cognomento Crassus, filius erat Lud
uici Germaniæ regis: auum Ludouicum Pium, pr
uum Carolum Magnum retulit. Huic bellum erat
Normannos, littora Galliarum infestantes. Rolonem
ducem pactis eò perpulit, vt susceptæ Christi gratiæ, b
ptizaretur: & accepta parte Galliarum, filiam eius u
neret coniugem. Hoc tamen alij tribuunt Carolo Sim
plici Francorum regi, nō Imperatori: quod magis pro
bo: nec tēpora multū discrepant: cùm esset iste Simpl
Caroli Calui Imperatoris nepos, ex Ludouico Balb
Hic aūt Carolus Crassus Imperator, adextremū diffi
cuit ꝓceribus regni: vndè destituitur Impio, anno XI

Arnulphus vir bello natus, filius erat Karlomanni
auum habens Ludouicum Germaniæ regem: erat ig
tur Caroli decessoris sui nepos ex fratre. Hic sategit p
amplitudine Imperij: Normannos maximo prælio fu
dit: regem Morauorum vicit: summorum Pontifica
miris gyrationibus se immiscuit. Nec erat res media
cris, bellum quod suscepit in regem Morauiæ Zuent
baldum: cui tum paruêre Bohemi, Poloni, Slesitæ: D
ille restitit Imperatori: nec facilè superatus esset, ni
Imperator laxâsset claustra Vngaris, quæ erant illis ob
ie

iecta fortissima: quibus laxatis, primam in subigendis Morauis, Vngari Imperatori operam nauabant: sed ea magno constitit Christianitati: nam Christianismo deindè grauissimi incubuerunt, Sueuis, Bauaris, Francis, sæpè prostratis: & penetrârunt in vltima Saxoniæ: Bremam vrbem & ecclesias eius incendio perdiderunt: nec quieuêre, donèc ab Henrico Saxonum duce, posteà regnante, cæsi, se in Pannonijs continerent. Vicit, vt diximus, idem Arnulphus Danos, quos Gallici pro sua consuetudine vocant Normannos, centum millibus, vt ferunt, prostratis: cùm ex illius agmine vix pauci cecidissent. Adextremùm, cùm creberrimo allij vsu Imperator corpus distemperâsset, tanta vermiũ scaturiuit multitudine, vt nulla ope medica redimi posset, sic cõsumptus.

Ludouicus IIII. Arnulphi filius, succesit in Imperio patri: sed nihil magnum peregit: nam sub eo excreuerunt in Italia tyranni Berengarij, de stirpe Longobardorum: aut, vt alij putant, Romanorum. Aduersùs I. eius nominis, Ludouicus duxit in Italiam: ibiq; apud Veronam prælio congressus, capitur, cæcatúrque: cùm imperâsset annis X. Habuit autem vxorem Ludgardam filiam Ludolphi ducis Saxoniæ, germanam Ottonis, quem Henricus I. rex habuit patrem: ex qua nullam reliquit prolem. Eius temporibus Vngari se ad prædam regionum cœperunt accingere: proximi Bauari se obiectârunt in loco Keruende: ibi magnam stragem perpessi sunt Bauari: Vngari autem prosperati, indè sunt facti audentiores: Sed Sueui Bauaris coniuncti, cùm etiam suppetias ex Imperatore tenerent, denuò congrediuntur: aliquantis autem prostratis ex hostili agmine, Bauari cùm primordia haberent prospera, fuga tamen abiêrunt. Quo tempore bellum erat inter Conradum

Lotharingiæ ducem, & Albertū marchionem de Bamberga: superatúsque prælio Conradus, Ludouici Imperatoris germanus, ab Alberto opprimitur: quam rem proditione Hattonis Moguntini archiepiscopi, Ludouicus vindicauit in eundem, iubens publico gladio perimi Albertum.

Conradus vltimus de gente Caroli, peruenit deinde ad Imperium: quem ideò Alemannum ferunt, quia erat filius Conradi, quem Albertus de genere Saxonum, prælio occidit: habuitque auum Arnulphum, ante se imperantem. Hunc Italici scriptores, si dijs placet, inter Imperatores non numerant: quia Italiam non tenuit: Ergò tot Constantinopolitani, Imperatores non erant eadem causa: nec nostri temporis Cæsares, dicentur Imperatores: quia Italiam non habent. Sed hæc aliâs. Moriente autem Ludouico Imperatore, cùm omnes principes eò propenderent, vt deferretur Imperium Ottoni Saxonum duci, ætate, prudentia, opibus, viribus, florenti: sed ille causatus senium, recusauit: & tum itum est ad Conradum Francum, Conradi filium, Arnulphi nepotem: Adolescens erat spectabilis, qui necdùm ad coniugium peruenisset: tātusq; mox implicitus est rebus, vt sine coniuge & prole moreretur. Bella tamen plura tentauit, quàm fuerit ex regni commodo: Dum enim neminem patitur iusto ordine sub se dominari, aduersus habuit Bauaros, Sueuos, Saxones: Primùm vertitur in Arnoldum ducem Bauariæ: quem multis prælijs superatum, coëgit cedere rebus: nam cum omni familia migrauit ad Vngaros. Hac sublatus victoria, in Henricum Saxonem vertit, cuius virtutem suspectam plurimùm duxit: Obsedit autem vrbem Mersborg, arbitratus ibi ducem inclusum: sed ille se continuit in arce Gronede,

quoad

quòd auxiliares eius copiæ conuenirent. Burchardus dux Sueuiæ, & Giselbertus comes Lotharingiæ, erant in auxilio Henrici. Rex autē inter suppetias habuit Euerhardum fratrem, ducē Lotharingiæ, & Hattonem Moguntinēsem archiepiscopū. Congressi sunt graui prælio. Cadit inprimis Hatto, & inclinauit victoria Henrico: nam & rex ipse, & Euerhardus frater, vix elabuntur. Arnoldus profugus, dux Bauariæ, audito huius pugnæ exitu, vrgendū regem putauit: nam Vngaris in societatem eductis, omnem ditionē regis peruastauit in vtranq; Rheni ripam: tantisq; motibus cōcussa est terra regis, vt facilè pœniteret regem, quòd omnes in se prouocâsset. Quo tēpore Reginbertus comes de Ringelheym Saxonici germinis, congressus Danis in Saxonia, magno illos prælio fudit: adeoq; contudit, vt non facilè redirent ad solitā excursionem: sic vindicās necē Brunonis, & multorū ex nobilitate, quos, vt diximus, vno prælio Dani ad internecionem in loco Ebbeckestorp ceciderunt, loco nūc sanctimonialibus consecrato: quæ adhuc fortè ignorant, quas penès se seruant sanctorū reliquias tumulatas, tot pontificū, ducū, comitū, & magnæ nobilitatis. Conradus aūt Imperator moriēs, Henricū Saxoniæ ducē designauit successorem.

CAPVT IIII.

HEnricus Saxoniæ dux, cognomento Auceps, quòd in adolescentia cùm pater rebus præesset, plurimùm indulgeret aucupijs, primus in domum suam & familiā trāstulit Romani Imperij dignitatē: ibiq; fixit, vt per aliquot secula immobiliter in ea permaneret. Sed neq; hunc dignantur Italici scriptores Imperatoris nomine, q; benedictionē papalē nō haberet: nō quia contēneret, sed p humilitate, quod suprà diximus, princeps modestus euitauit. Dicāt igitur, si ideò Impator nō est,

quia à Papa consecratus non est: quis consecrauit Augustum, & omnes ab eo Augustos vsque ad Carolum Magnum? nisi ille per quem reges regnant, & potentes iusta decernunt. Si non est Romanorum rex, aut Imperator, quia Italiam non tenet, cedant hoc nomine Constantinopolitani: ex quibus pauci Italiam habuerunt. Cedant & nostri temporis Imperatores. Proindè non fraudemus optimos principes honore suo. Scimus quo ordine Pontifices ad eam sè consecrationem ingerebant. Romanorum sine controuersia Conradus & Henricus erant reges, etiam, si ità vis, non fuerint Imperatores. Mirum tamen, hoc illis denegari nomen regibus, quod ante Cæsares permissum est ciuibus Romanis. Postea verò quàm Conradus in fata concesit, fratérque eius, vt diximus, insignia regni ex fratris mandato Henrico pertulisset, congregati principes Franciæ Orientalis, Turingiæ & Saxoniæ in Frislariam, elegerunt concorditer eundem Henricum: quanquàm dispositio de regno, non tam erat in arbitrio eligentium, quàm in ordinatione decedentis: Nam abindè Carolo Magno, pater filio reliquit Imperium, nisi quòd aliquoties propter ignauiam succedentis, sè interposuerint principes ordinationi. Tum verò etsi Conradus decessor de Henrico, vt diximus, successuro ordinâsset, ex abundanti tamen hunc fecêre conuentum, vt omnium voluntate regnaret. Primam coniugem accepit monialem, quam genuit Tanquardum: quam quia habere non licebat, remisit monasterio: & accepit filiam Theoderici comitis de Ringelheym, antiquæ Saxonum nobilitatis, quæ illi genuit Ottonem, Henricum, Brunoldum, Mathildim, Rixam, Hadewigam, Garburgam.

C h

CAPVT V.

PRosequamur deindè post catalogum Imperatorum, quem propter Henricum texuimus, eius res gestas, ex quo tempore iniit regnū Romanorū: nam successores eius in regno suis locis & tēporibus dignabimur honore suo. Giselbertus dux Lotharingiæ, ex genere Carolino, gener erat Henrici regis Romanorum. Hic socerum stimulabat, vt regnum Franciæ, quod ad degeneres peruenisset, occuparet: Nam Ludouicus Balbus, Caroli Calui filius, cùm legitimam prolem non haberet, natos ex meretrice filios, Ludouicum, quem Nihilfacientem agnominauêre pro desidia & ignauia, & Carolum fratrem eius scripsit hæredes. Ludouicus autem Nihilfaciens cùm moreretur, filium reliquit Carolum cognomento Simplicem (sic enim indito cognomine discreuerant reges æquiuocos) quē cùm per fastidium sustinerent proceres, Giselbertus inter primos sategit, vt socero suo iam regi, regnum quoq; Franciæ proueniret. Recusabat Henricus regno pellere legitimum possessorem. Non quieuit Giselbertus. Eudo, quem alij Vdonem vocant, legitimus tutor Caroli pueri, comes Andegauensis, tutelam gerens, regium nomen assumpsit. Rex erat, qui pro suo arbitrio omnia administraret. Huius fratrem Robertum, Celticæ, hoc est Burgundiæ ducem, adijt Giselbertus, interpellauitq;, vt regium nomen assumeret: nam fratrem eius Vdonem, etsi consecratus rex fuerit, sciebat seruare honorē puero: quod non probauit. Cessit postulanti & vrgenti Robertus: Cùm enim esset & Aquitaniæ dux, de fratris regno potiorem partem vbi accepisset, aliquot sibi viciniores vrbes capit: constitutis in eis pro suo arbitratu pontificibus, à quibus regis appellationem promeruit: iam enim frater

eius Eudo conceſsit in fata, proceribus cõmendans Ca
lum puerum. Ergò Robertus iam factus elatior, mag
copijs in regem puerũ mouit: Commiſſo prælio, Robe
cadit. Redeunti victori Carolo Hebertus Viromand
comes ſit obuiàm per ſpeciẽ gratulandi: Orat regẽ, a
diuertat Peronam. Perfido homini rex ſimplex cred
poterat ſuſpicari dolos, quòd Roberti ſororem tene
coniugem. Intrantem regẽ mox armati circũſiſtunt: a
piunt, in carcerem protrahunt: quæres multorum
Franciam malorum origo fuit. Tum coniurati proc
qui cum Roberto, Giſelberto, cæterisq; ſentiebant, q
regem non haberẽt, de cõſtituendo rege deliberãt. E
ex liberis Richardi Burgundionum ducis ſuperſtes fi
Radulphus, Caroli nepos, hunc tametſi Carolus ex E
gina Angliæ regis filia prolem ſuſtuliſſet, in regem a
munt: qui Sueſsione regio ſumpto diademate de m
regnum adminiſtrat. Ludouicus autem Caroli Sim
cis, vincti regis filius, paternorum amicorum ope d
tutus, enauigato mari, ad Anglos ſe cum matre co
lit. Pater in carcere permanſit.

CAPVT VI.

HOc in rerũ ſtatu cùm eſſet, Henrico Ro. regi C
ſapetendi cum exercitu Lotharingiã, inuit
quem diximus, Giſelberto, occurrit nuncius Caroli
cti regis cũ madatis huiuſcemodi. Carolus, inquit, q
dàm rex Franciæ, nunc vinctus, quãdò illũ ſuprema
lamitas oppreſsit, nihil habet in vita iucũdius quàm a
dire incolumitatem, proſperitatẽ, & felicitatẽ tuam
qua plurimum ſpei ſibi filioq; repoſitũ arbitratur, da
bi pignus amoris nõ vulgare: Manũ ptulit precioſi m
tyris Dionyſij, auro gẽmisq; incluſam: quam regum a
quis, vt ſecum vbiq; haberet ſuperioribus annis corp

diuulsit, perpetua tactus deindè, vt ferũt, amẽtia: Quãdoquidem, inquit, Franciam deseruêre omnes virtutes, cum translatis precioſi martyris reliquijs, hoc apud te perpetui pignus amoris cupit esse depositũ: pridèm enim cũ trãslato beati Viti corpore sub Pio Ludouico in Corbeiã, omnis Francorũ fortuna ad Saxones demigrauit: nunc quod reliquum fuit Franciæ regibus, apud te noueris collocatũ. Henricus rex magnificũ munus singulari excepit reuerentia, regem vinctũ per eundẽ nuncium cõsolatus, bono iussit esse animo: sibi curã fore honoris & incolumitatis eius. Acceſsit huic dono aliud. Rodulphus Burgundionum rex, qui aliquandiù in Italia regnabat, cùm aduersùs Berẽgarios depugnâsset, in eadẽ prouincia donum accepit à Samsone comite, lãceam miri operis, quæ quondàm Constantini Magni fuisse perhiberetur. Erat autem adspectu mirabile opus: iuxta mediam spinam feneſtellis intercisa, crucibus de Dominico ligno insignita: precium erat in sacris reliquijs, cui ars acceſsit cum auri metallo. Hãc interpositis, quos putabat idoneos, rex à rege magno precio accipere contendebat, si fieri posset: sed non erat Rodulpho vlla rei æstimatio: nihil illi in omni vita charius. Non destitit Henricus promiſsis, nõnunquàm minis, vndecunq; causis quæsitis desiderium prosequi: & perfecit, vt ei dono ab rege mitteretur. Hunc precioſum Imperij thesaurum, Imperatores diù in delicijs habuêre: nunc, quibus ex causis incertum, ad Nurenburgenses, vt creditur, peruenit. Erat huius muneris prouentus semper Henrico acceptiſsimus: tantumq; peperit inter reges vinculum, vt Rodulphum Henricus magna parte Sueuiæ donauerit. Eam arbitror trans Rhenum, quæ nunc Imperialis est Burgundia.

CAPVT VII.

Operæprecium est diligentiùs rem Vngaricam su
hoc rege percensere. Gens est aduena, quæ recen
ex Scythia commigrauit: consederatq; in Pannoni
& crebras faciens excursiones, aliquotiès à Sueuis
Bauaris retunditur. Conradus quoquè rex in suo tem
pore illam quàm fortiter repressit. Cùm verò Conra
dum audîssent Vngari sublatum, concepta audacia
excursionem fecêre in Saxoniam: multis vrbibus ex
statis, incendia, rapinas, miscebant. Rex Henricus tum
erat in præsidio Swerlaon, vrbis tum præcipuæ: rudiqu
militi quem habebat, non satis fidit aduersùs insole
tissimam & ferocissimam gentem. Itaque impune
grassabantur ad mare vsque: Bremensis ciuitas concre
matur: & tamen sanctorum, qui ibi requieuêre, meri
tis, flamma vastantibus Vngaris obuiàm pergit, multò
que consumpsit. Per quæ tempora etiam Swandalim vi
cinam vrbem Hamburgum sæuitiam conuerterunt: Ho
enim illud erat tempus, quo multos Christus per sangui
nem ad se deuocabat in regnum. Leuibus tum prælijs re
vexabat Vngaros peruastantes, in quibus captus era
vnus ex illorum principibus, quem magno auri pondere
ad redemptionem deposcebant. Rex auro contempto
captum reddere pollicetur, si aliquot annorum induciæ
paciscantur. Conuenit inter eos de annis nouem: quibus
constitutis, rex militem facit instrui omni genere necessa
sariorum ad bella armorum, exerceri ad pugnam, ar
mari quoquè promptè. Constituit deindè, quotum
quisque in agris sustineat pugnantem in expeditione.
Octo nonum, & in vrbibus quatuor quintum quenque
& præsidijs firmat vrbes. In agris autem nihil dimittit
quod hostibus præda sit redituris. Conuiuia nuptiarum
& alias comessationes amicorum, iubet in vrbibus se
li

lis apparari: non in prædijs forìs, quæ vocant vrbana: etiam si in agris sint, dum sint vrbiũ instructa ritu. Sic expeditum, sic exercitatum militem probat in Vandalis, hoste, vt putabat, molliore. Ducit in vrbem quam vocant Brandenburgum: qua multis vix laboribus expugnata, prouinciam sibi subijcit. Indè in Dalmatas agmen vertit, eiusdem gentis & linguæ nationem, quòd paternum illi odium esset in gentem: cuius vrbem Grona obsidet, & vicesimo die capit: militi permittit diripiendam, vt acuat: omnibusq; puberibus peremptis, quo timorem crearet in gente, victorem reducit exercitum. Pragam quoq; Bohemorum metropolim, ex eiusdem gentis societate oppugnat: regémque illius in eam perducit necessitatem, vt se dedat. Pater hic erat Boleslai, Henrico fidelis & promptus, per omnem reliquã ætatẽ. Sic primùm facta est Bohemia regi Romanorum, Saxonúmque principi tributaria: quanuis & anteà per maternum Henrici auum, Imperatorem Arnulphum, victo rege Morauorum, cui tum Bohemia quoq; parebat, iugum acceperat Romanæ ditionis.

CAPVT VIII.

IAm constitutæ Vngaris inducię finem habebãt, cùm illi mittentes pro more nuncios, dona solita postulabant: dederat enim rex per singulos annos nonnihil donatiui nomine, quo obæratos haberet sibi: Id cùm sibi perpetuum Vngari sperarent, rex pernegauit: iam exercitato milite, animis auctior. Indignabundi Vngarorum nuncij, ad suos vacui reuertuntur: minanturq; subuertere omnia: & parato iam agmine proruunt: vicinos Dalmatas admonent, vt arma iungant ad vlciscendos se, commeatus importent. Illi vbì in Saxones pugnandum audiuerunt, cum contumelia Vn-

Vngaros reliquerunt, quòd arma iam breuì Saxones comperissent. Profecti igitur Vngari, in Turingiã peruenium. Affertur regi nuncius repentinus, de hostiũ ... solenti agmine. Iam pernicioſa ægritudine rex labora... bat: & tamen ſupra vires egit, vt arma per quatriduum, quanta poterant, iungerentur. Acceſsêre voluntarij omnes in hoſtes fidei: & pietatis officium non grauatè obibant, ſcientes quid præmij ſit conſtitutum ... eo deficientibus: quid etiam periculi, ſi non modò pro libertate depugnent. Iam ad vrbem Mersborg nunciatur hoſtes caſtra fixiſſe. Rex autem expeditum iamprobens agmen equitum peditúmque, fidenter mouit in hoſtes. Vbi ſub mutuum adſpectum venêre exercitus, clamor exoritur, à Chriſtianis quidem, Kyrie eleiſon, ... Vngaris autem perfidis tartareus ſtridor inſonat, hui, hui, hui: manus deindè conſeruntur. Ibi apparuit quid ſupernum à Chriſtianis imploratum poſsit auxiliũ: quid etiam in armis miles fidutiæ ferat. Sternuntur perfidi ſine numero, capiuntur multi: cæleſti munere inſignis ac mirabilis victoria regi prouenit. Vngari qui ſuperfuêre, laceræ velut nauis fragmenta colligentes, noctibus ſe ſubducunt. Rex victor, in laudes conditoris Dei reſolutus, eius gratiæ deputauit victoriã. Tributa quæ hoſtibus penderet, vertit in vſus pauperum. Iam fama tantæ victoriæ orbem peruaſit: Magnum & inæquabile nomen Henricus rex per prouincias habebat. Adierunt illum regnorum proceres, fidem eius implorantes: inter quos Heribertus gener Hugonis ducis in Francia: cùm ei Rodulphus rex aduerſaretur, vt apud illum ſibi eſſet præſidio, ſupplicauit. Ille verò ſolita ſibi libertate nihil negabat amicis, quod dono dignum iudicabat. Profectus in Galliam rex, regem alloqui-

tur:

tur: perfecto negocio, reuertitur in Saxoniàm.

CAPVT IX.

ERat Henrico, tum omnes regni fines tuenti, bellum in Danos, Holsatiam vastantes: Perdomuit, & retrò egit gentem. Vrbem Slesvicum coloniam fecit Saxonum, constituto ibì Marchione, quod in Dania diximus. Deindè cùm Wandalos quoquè ad iuga cogeret, oppugnata, vt diximus, vrbe illorum præcipua Brandenburgo, per brumam in glacie firmatis castris: is erat animorum ardor: nec enim poterat propter palustria loca, & crebras vndas, aliter expugnari. Expugnatæ vrbi præsidem imposuit cum colonia Saxonum, cui simile indidit honoris vocabulum, vt Marchio diceretur: quod itidèm in Wandalia signauimus. Inoleuerat tum primùm marchionum nomen antè inauditum: &, vt arbitror, ex Saxonica lingua ductū: nam Veltmarck vocat quodq; villagium suum agrum: quod alibì latiùs deduximus. Cúmque in morte ipsius, vt dicemus, marchionatus Danorū Slesvici interiret, in solo Wandalico Brandenburgi mirum in modum profecit, vt inter maximos Germaniæ principatus numeratus, dignitatem iam diù tenuerit Electuræ ad Imperium, quotidiè per nostra tempora increscens, cùm in manus peruenerit veterum Francorum, quos nunc per summam iniuriam Francones vocant, cùm Galli teneant verum illorum nomen, ductum à libertate. Sed hodiè, vt diximus, per illos principes magnificè effertur principatus Brandenburgensis, propter accessionem principatuum, quos pridèm habentes, concesserunt nouissimis temporibus ex Francia & Bauaria ad tenendum hanc Electuræ dignitatem, quæ titulo debetur Brandenburgensi.

CAPVT

CAPVT X.

SEd & Hugo rex per ætatem illam Italiæ, legatos misit Henrico, amicitiam eius deposcentes. Postquàm verò Rodulphus Franciæ rex in fata concessisset, Carolusq; vinctus in carcere diem suũ obijsset, & Ludouicus eius filius cum matre ex Anglia vocaretur ad regnum, & ab obuijs proceribus salutaretur, inq; patris locum rex constitueretur, non durauit affectio procerum: reuixitq; in corde multorũ odium stirpis suæ, statìm subijt regis fastidium. Secedentibus ergò à rege Francis, Ludouicus rex, Rom. regem per nuncium petit, alicubì conuẽtum indicere velit ad colloquium, cupere se amicitiam ac beneuolentiam eius promereri. Henricus rex respondet: Non se posse regi in ea placere, nisì super eadem Wilhelmi Normanni sententiam cognoscat. Ea re cognita, Ludouicus rex Wilhelmum Normanniæ ducem adit, docet qui sit regni sui status, quantum sit in ipso rerum momentum, si velit, posse illum magnæ rei pondus subleuare, cuius apud regem perpetua perseueret memoria, modò Henricum regem inflectat, vt ad colloquium veniatur. Wilhelmus nõ cunctanter annuit: auratũ militẽ ex suis regi mittit Henrico: Conuentum postulat super Mosam fluuium. Henricus, cognita Wilhelmi voluntate, nihil moratur, conuentui annuit: ad quem ipse proficiscitur: medio Wilhelmo, reges colloquuntur: Icta sunt fœdera: Cuius rei cùm fama percrebuisset, moti Franciæ proceres, regi suo cessêre. Sed ingratus fuit posteà Ludouicus rex Wilhelmo eam rem procuranti: quod plenìus in Norwagia scripsimus.

CA-

CAPVT XI.

ERat autem Henrico regi, vt diximus, cõiunx, consors regni, clara atque nobilißima, nomine Mathildis, filia Theoderici comitis de Ringelheym, ex eadem Saxonum gente, cui fratres essent Wedekindus, Immotus, atque Reginbertus: à quibus magnæ nobilitatis propago disseminata est. Hic est Reginbertus, qui pugnauit in Danos incursantes, multoq; tempore Saxoniam vexantes: vicitq; illos, liberans patriam ab illorum incursionibus. Erant autem omnes hi, rex cũ regina, & qui antè nominati sunt, ex stirpe Wedekindi, magni ducis Saxoniæ, qui bellum gessit in Carolum Magnum per annos XXX. Genuit autem Henrico Mathildis ante regnum Gerbergam filiam: quam despondit Giselberto Lotharingiæ duci: Filium quoq; Ottonem industrium, viuidum, elegantem, & omnibus naturæ donis foris & intùs abundantem, qui patri succeßit in regno. Post regiam verò susceptam dignitatẽ genuit Henricum patri cognominẽ, virum fortem & illustrem, quem post rebellionem Otto frater exaltauit: ex cuius etiam stirpe Imperatores prodiêrunt: Tertium genuit Brunonem, pontificia dignitate Coloniæ honoratum: & qui cum pontificatu ducatum Lotharingiæ administraret: quod suo loco memorabimus. Duxit autem Otto filius regis viuente patre vxorẽ ex gente nobilißima Anglorum, filiam fratris Adelstani regis, quem alij Otgid, alij Edid appellant. Recordabantur Angli originis suæ, quòd ex Saxonibus ante aliquot secula egreßi, Saxonum affinitatem repetebant. Peperit ea Ottoni Ludolphum filium: qui distractus, patri aliquandò rebellauit. Sed hæc infrà. Henricus autem rex ea fuit circunspectione, vt in omni gente sua rarus

aut

aut nullus esset, qui de magna re, se non gauderet al illo muneratum: nemo fuit clarorum in gente virorum, quem non præclaro munere, aut officio, pro cuiusque virtute donaret. Erat vir omni in loco & opere præcipuus: etiam in relaxationibus animorum eam seruauit integritatem, vt laxatum, non solutum eum, qui attenderet, videret: In conuiuijs satis iucundus, nihil tamen regalis disciplinæ minuebat. Tantum auctoritatis in eo pondus fuit, vt etiam ludenti non crederet ad aliquam se lasciuiam dissoluendos.

CAPVT XII.

INter multas autem huius Henrici laudes ea præcipua est, quòd in Saxonia prouincia sua, primus rerum rebus ordinem dedit: Vrbes immunitas iussit muris & fossatis cingi, propter incursionem Vngarorum: & si posteà barbari claustris Scythiæ erumperent: quod longè post fecêre Turci, fecêre Tartari: Sed Vngari iu diù pro muro erant reliquæ Christianitati ab illorum incursionibus. Deindè quòd vrbes legibus & moribus formauit: Iuuentutem ad arma iussit exerceri: vnde etiam vbi opus euenit, in expeditionem secum duxit, quos etiam militaribus suis coæquauit. Agros distinxit, constituens quantos quique pedites in arma mitteret ad generalem terræ expeditionem. Ab initio ipse vrbes aliquot fundauit, Quedelinborg & Goslariam: quamuis eam vrbem nonnulli inscribant Henrico III. sed ille consummauit, quod iste inchoauit. Misnam quoq; vrbem ad Albis ripam Henricus communiuit: constituens in ea primus episcopum, vt esset incursioni Vngarorum vel primum repagulum. Vrbem Merborg hic rex veterem renouauit, & in sublime extulit. Paruit autem tum Misna, & magna Turingiæ pars Saxonibus: qua

ab illa die diuulsæ sunt, cùm Henricus Leo dimoueretur à ducatu: aut cùm I. Otto Saxoniam permitteret Hermanno Biling gubernandam. Superiores verò Saxoniæ, Turingiæ, & Misnæ partes, tum alijs creditur commendâsse: cùm interìm Henricus Leo vix mediterraneæ terræ Brunswiccensis sibi suisq; retinuit, quòd ea esset peculiaris illi ex matre hæreditas. Quo etiã tempore Henricus rex collegium canonicorum, quod fundauit & wedekindus abauus eius in Angria, ipse transtulit in Vallersleue, cõstituens ibì episcopum nomine Marcum, virum incomparabilis sanctitatis. Sed neque ibì diù permansit: Nam Otto Henrici filius, rerum potitus, quod dicemus suo tempore, transtulit in Magdeburgũ, archiepiscopatum indè erigens. Quedelinborg autem vrbem singulari cura respexit, monasterium ibì erigens dominarum, in quo primam fecit abbatissam filiã suam Mathildim: Ecclesiam autem in honorem sancti Seruatij iussit cõsecrari. Henrico autẽ moriente, quod deerat & vrbi & monasterio, impleuit relicta eius: quæ etiã in Northusen extruxit monasterium: & deindè in loco qui dicitur Polede. Tertiũ verò erexit in Angria, vndè maritus eius Hẽricus trãstulit collegiũ in Vallersleue. Religiosa verò domina nõ passa quid deesse rebus diuinis, sanctũ pridẽ locũ, nouo ibi instituto collegio, reuocauit in pristinũ honorẽ: Et nè quid deesset religioni stirpis sacratæ, filius eius Bruno, Coloniẽsis archiepiscopus, intra vrbis suæ mœnia fundauit cœnobium solenne, quod dicitur S. Pãtaleonis: Nec mediocrẽ operã impendit Normannis baptizãdis, qui per prouinciã eius sparsi vagabantur.

CAPVT XIII.

HEnricus autẽ, cõpositis circunquaquè rebus, per domitisque rebellibus, postremò Romam statuit pro-

proficiſci: ſed infirmitate correptus, iter intermiſit. De
cubuit autem in caſtello quod eſt inter Turingorum
Saxonum confinia: Cùm ſe iam morbo grauari ſen
ſet, conuocatis proceribus, deſignauit Ottonem filiu
regem, cæteris prædia cum theſauris diſtribuens. Se
quutus eſt exemplum prædeceſſoris ſui Conradi, qui
moriens regem declarâſſet: Nec longè erat ab conſue
tudine Carolinorum, vt deſignaret pater, quem vell
ex filijs ſibi in Imperio ſurrogari: nam Carolus Magn
aſſumpſit viuens Ludouicum, & ille Lotharium filiu
conſortem fecit Imperij: nondùm enim erat legitim
electionis forma, quæ in Ottonis III. nouiſſimis ann
quod dicemus, eſt inſtituta. Ottonem ergò, qui filio
maximus erat natù, & fratrum optimus, omni reg
præfecit. Iam etiam Franciæ Orientalis regio cum Th
ringia, ceſſit regibus Romanorū: poſtquàm reges Fr
corum in id imbecillitatis peruenerant, vt vix qua
Gallijs erant tuerētur: Et Germanorum reges iam
aluiſſe viderentur regibus Romanorum. Teſtamen
itaq; legitimè facto, & rebus ex more Chriſtiano cō
ſitis, defunctus eſt Henricus anno regni ſui XVII. vi
autem LX. Tranſlatum eſt autem corpus eius à filijs
vrbem Quedelinborg, & in baſilica ſancti Petri a
altare ſepultū, cum planctu & lachrymis plurimor

CAPVT XIIII.

OTto, qui ex rebus geſtis poſteà ſibi nomen Mag
adſciuit, Henrici regis filius, approbatur re
ſucceditq; in locum Auguſtorum octogeſimuſprimus
Octauio Cæſare, omni populo Saxonum Francorum
plaudente: regnauitq; annis XXXVIII. Approbatu
eſt à principibus apud Aquiſgranum, vbi mox vn
eſt rex, peragente miniſterium Moguntino archie
ſco

scopo nomine Hildeberto, genere Franco, professione monacho: qui nutritus in Fuldensi monasterio, ad hoc suo merito proiectus est, vt pater primùm eius loci constitueretur, deindè ad fastigium Moguntinæ sedis proueheretur. Rex autem, benedictione percepta, quàm sapientem in regni moderamine, quàm fortem in aduersantium certamine, quàm strenuum in religione se præberet, facilè enarrari non potest. Primùm igitur barbaris ad nouas res exiliētibus, vt fieri solet, Boleslaus dux Bohemiæ, & wentzelaum fratrē suum regno Romano fidelem, Christo deuotum, percussit: in cuius vltionem cùm rex exercitum mitteret aduersùs Boleslaum, primò Saxones victores visi sunt: deindè pro recenti victoria securiùs & inconsideratiùs agentes, repentina incursione omnes ab hoste sunt occisi: Et perseuerauit deindè assiduum bellum vsque ad decimumquintum regis annum: Ex eo regi Ottoni reconciliatus, fidelis in finem vsque permansit. Vngari verò antiqui Saxonum hostes, immò verò omnium quos non habuêre ad tributa pēdenda faciles, audita morte Henrici, qui illos maxima clade affecerat, volentes pertentare noui regis vires, mouerunt per Orientalē Franciam, tentātes irrumpere Saxoniam in parte occidua. Sed rex Otto, illorum comperto aduentu, obuiàm processit cum expeditis agminibus: & congressus ità repulit, vt laceris viribus reuersi, diù intra septa Pannoniarum permanerent. Et cùm externa bella requiescerent, cœperunt regi nasci intestina in ipsis regni visceribus: Nam Arnoldo duci Baioariorum, quos nunc vocamus Bauaros, mortuo, filij eius in superbiam erecti, nolebant agnoscere regem: neq; in cœtū regni parére euocationi. Gallicus ille sanguis faciebat animos, quòd se

potiùs, quàm Saxones, natos ad coronam regni arbi-
trarentur. Sed rex Otto pro contumacia quam pre-
tenderant, præteritis Arnoldi liberis, ducatum permi-
eorum patruo Bertoldo, illumq; in ditione defendit. Ita
factum est, vt quod sub rege tenere nolebant, ab illo pe-
nitùs extruderētur. Mortuus est etiam illo tempore Se-
gefridus, vnus ex Saxonum primoribus, qui proxima
sub rege potestate, multa in Saxonia administrabat: Eo-
us ditionem Dancmarus regis consanguineus frater, hoc
est, ex solo patre, non etiam matre, deposcit: erat enim
ille natus matre moniali, quam Henricus pater ama-
bat, & aliquandiù pro coniuge tenebat, sed vxorē ha-
bere non poterat. Rex autem comitatum illum Gero
concessit, viro primario: indè exasperatus in fratrem
Dancmarus, rebellionem molitur.

CAPVT XV.

EVerhardus quoq; comes iratus aduersùs Bruning-
gum quendam ex Saxonum primoribus. Erat hic
Euerhardus Conradi regis, vt suprà significauimus,
germanus frater, ex sanguine Carolino: cui etiam Ot-
to per auitam lineam non erat alienus: Hi principes
erant conspirationis in regem: Euerhardus enim colle-
ctamanu succendit vrbem Bruningi, quæ vocabatur
Eliueri: interfectis qui inerant, sine discrimine sexus
& ætatis omnibus: quā præsumptionem rex in eum se-
uerè vindicabat: nam & mulctam illi indixit centum
talentorum: Auxiliarios quoq; illius quodam dedecore notabat: vt in vrbem Magdeburgum, posteà ab Ot-
tone insignitam, canes deducerent: quod probri genus
illa ætate habebatur. Qua ex re vehementer exasperā-
tus Euerhardus, iunxit se Dancmaro, ad instruendam
regi rebellionem. Ergò iunctis armis oppugnant præ-
dium

dium quod dixêre Bardewick, in quo rex germanũ frãtrem suũ Henricũ adolescentiorẽ fecit educari: & capto præsidio, militibus dedêre diripiendum, quo in reliquum eos haberent obsequentiores, abducto secũ regis fratre Henrico: Indè vrbẽ quæ dicebatur Eresborg, in deditionem acceperant: eámque firmatam, sedem sibi fecêre, firmißimumq; refugiũ: vndè excursiones multas faciẽtes, diripiũt vastantq; vicina loca. Cumq; finẽ nullum facerẽt malorũ, sæpè à rege admonitus fratẽr, magis in superbiam erigitur. Rex contracto valido exercitu, vrbem memoratã obsidione cinxit. Ciues aliquandiù quid facerent deliberãtes, cùm viderẽt Dancmariũ ad reconciliationẽ fratris regis nihil intendere, seq; adextremùm ab ira regis nõ posse vrbẽ tueri, apertis portis intromisêre regem, sperantes quòd in germanum pro solita clementia nihil statueret grauius. Confugerat autẽ Dancmarus in ecclesiã, apprehenso cornu altaris. Sepserant regij eandem basilicam: quàm cùm ingredi munitam non possent, quidam per fenestram missa sagitta Dancmarum confixit. Non probauit rex factum: sed nulla vis potuit infectum reddere. Euerhardus Henricum obseruabat, malè sibi timens, vbi audiuit casum consortis: prouolutus autem pedibus Henrici captiui, veniam precabatur. Facilitas adolescentiæ cessit precanti, & in familiaritatem admisit, pridèm raptorem suũ. Ille vbi insinuauit se iuueni, cœpit prætẽdere, quanti in regno principes Ottoni aduersarẽtur: inprimis sororium eius cõmemorauit Giselbertũ Lotharingiæ ducem: Si in animũ ducat Henricus illi adhærere, facilè futurũ, vt ipse accepta corona regnaret pro fratre. Mouit adolescẽtem promißus honor, facileq; consensit sceleri, cuius tantam sperabat futuram mercedem.

CAPVT XVI.

GIselbertus dux eadem expectatione tenebatur Henricum promißis lactans, vt ſi eius auxilio regem ſororium ſuum, hoc eſt, cuius germanam tenebret coniugem, vinceret, ſibi coronam vendicaret, debitam generi, quòd Frãcorum ſanguine gloriaretur. Non alia ſpes fouebat Euerhardum: qui & ipſe rege vicino cogitabat, Henrico Giſelbertoq3 contemptis, ſuî ſeruitionem habiturum: recordabatur enim regem Conradum fratrem: hoc autem blanditiæ vxoriæ exaudita prodebant paulò ante mortem eius. Cùm enim gremio foueret vxorem: Gratulare, inquit, nunc in ſinu comitis proximo gauiſura in amplexu regis. Ità tres conſpiratores, pro ſe quenq3, vna ſpes fouebat. Rex omniũ gnarus, habebat non contemptibiles copias, quibus fidebat. Hermannum Sueuorum ducem, fratremq3 eius Vtonem, Conradúmque, quem pro inſigni circunſpectione cognominauêre Sapientem: qui etſi proxima affinitate Euerhardo iungeretur, potiorem tamen omni propinquitate duxit fidem. Henricus autem regis germanus, ſpe magna ſublatus, in loco qui dicitur Salueldia, proceru ſuorum egit conuentum: is eſt in media Turingia, quæ tum òbſequuta eſt Saxonibus: ibique conuiuio & ſingulari comitate pertractans, multos ſibi fœderatiſſimos, muneribusq3 cõciliabat alios, prout mores cuiuſq3 & fortunã interpretabatur: magnoq3 agmine perarmato, contendit cum expeditis in Lotharingiam: ibiq3 Euerhardus arma ſua coniunxit Giſelberti. Viribus vndiq3 cõparatis, mouerũt in regẽ. Audiuit rem, friuolã trium in ſe conſpirationẽ: & initiò quidem non credidit fratrem & ſororium, nulla vnquàm à ſe affectos iniuria, in ſe ducere. Vbi autem certior factus eſt,

contractis vndiquè copijs, obuiàm proficiscitur venientibus. Spem constituerat in Deū innocentiæ propugnatorem, vindicémque malæ voluntatis. Venerat rex ad vrbem Tretmont, nunc Tremoniam, ea paruit Henrico: sed armis regis coacta est illi cedere.

CAPVT XVII.

VEntum erat ad Rheni ripam, & cùm de hostiū vicinitate necdū cōpertum esset, audaciùs Saxones traiecerunt: Vix ripam alteram tetigêre, eccè assunt improuisi hostes, vix permittentes armandi spatium. Rex conspicatus ab altera ripa suorum periculū, angebatur supra modum, quòd ad traijciendum nauigia non adessent: cauerat enim hostis. Igitur cùm cerneret quo in loco res suorum, qui traiecerāt, essent, nec armis illos tueri posset, aliud quæsiuit præsidium: nam equo desiliens, sacram lanceam, quam diximus patrem illius accepisse ex Burgundo, venerabundus flexis genibus adorabat, de cælo suis poscens auxilium, quādò humana defecerunt præsidia. Idem fecerunt qui proximi stabant, exempluum regis sequuti. Saxones in altera ripa lacessere potiùs hostem quàm pugnare poterāt, pauci in multos: itaque tenues quas habuêre equitum copias diuisêre, vt medium hostem incertum facerēt quò se verteret. Conspecta est virtus auxiliatrix desupèr: nā pauorem hostibus iniecit vt fugerent, nescientes quid. Erant inter Saxones qui Gallicè sonarent, Fuge, fuge. Hoc Lotharingi à socijs proclamari arbitrati, fugæ præsidium quæsiêrunt. Henricus regis germanus graui vulnere accepto in brachio, quod anno vix integro poterat integrari, & ipse in fugam vertitur. Intereà erat vir primarius in exercitu regis, qui misso celerrimè nūcio in ditionem Henrici, huius victoriæ famam iussit di-

uulgari: Cecidisse Henricũ, & omnia sua in manib
esse regis: Peregitq; vt vrbes confestim se regi permi
terent: præter Mersborg & Schidingen. Henricus au
tem solis suorum nouẽ ex fuga recollectis, iterũ trans
misso Rheno, in Mersborg munitam vrbem se recep
Quo comperto, rex illam obsidione pressit: & cùm p
duos menses cerneret Henricus sese aduersùs fratru
longè esse imparẽ, deditionis verbũ fecit, nec detrec
uit. Formula fuit conuentionis, vt triginta dierũ ind
cijs acceptis, deliberaret Henricus & omnes milites c
us, quid mâllent? Optione proposita, intra tempus
gratiam confugêre, quod liberũ rex faciebat, aut
xonia excedere. Henricus autem tum elegit, vt spon
emigraret in Lotharingiã, ad Giselbertum cõtendens
apud quem per dies aliquot mansit. Rex expeditis c
pijs ducit trans Rhenum in Lotharingiam: quæ Gis
berti essent, omnia ferro & igne peruastabat. Initi
gens Giselbertum se continere in præsidio, quod voca
Kiuermont, hoc est, Mons capræ, concitò illuc ducit
obsideat: sed Giselbertus elabitur. Et cũ frustrata pe
indè videretur regis molitio, in occupando vel duce, v
eius præsidio, vastata circùm regione, locupletatum
ducit exercitum in Saxoniam.

CAPVT XVIII.

Everhardus autem in confinibus Alsatiæ oppidu
tenebat Brisacum: quod aliquandò erat nobil
qui Harelongi dicebantur: tum autẽ velut suũ Eue
hardus firmo præsidio communierat, illic constituto
bore militũ, qui tuerentur: Hi excursantes, indè omn
regi parentem è vicino prouinciam peruastabant. Eu
arcem obsidere constituerat, coactis regni procerib
Venerant alacres, & fixis apud regis tentorijs quiss
sa

suis, obsidioni se parauerunt. Erat inter proceres Fridericus Moguntinæ sedis antistes, obliquo, vt ferebant, in regem animo: Is habito cum multis colloquio, nescio quid cum illis peregerat: multi verò ex his qui cum antistite sermonẽ miscuerũt, laxatis noctù tentorijs, clam rege abiêrunt. Fridericus autem, quô consilij illius expers putaretur, apud regem in obsidione remansit: Fuêre tamen qui synceritatem pontificis tuerentur. Exorto die cernentes regis milites quàm rara corona cingeret oppidum, quódque magna pars auxiliorum abijsset, apud regem mentione facta defectionis, suadere conabantur, vt & ipse reduceret in Saxoniam, donèc auctis viribus numerosior rediret: nè fortè cum capitum suorũ periculo, etiam hosti forent ludibrio. Rex verò nulla perturbatione motus, consilium fugæ non probauit: indecorum & generi & dignitati suæ arbitratus, si propter quorundam perfidiam, hosti terga daret: fiderent animo & armis, sese magnis hostium copijs sufficturos. Erat etiam tum inter primos regni proceres comes, qui honesta cohorte militiam regis condecorabat. Is iam tempus esse ratus magnum quid à rege deposcendi, quandò eo in articulo constrictus, à se comitem alienari, nullo, vt putabat, facto rex pateretur. Postulabat ergò sibi permitti monasterium & abbatiam Lauresheimensem. Rex prudenter intelligens quò respiceret illius temporis audax postulatio, respondit: quæ DEI sunt, suæ potestatis non esse, vt transferat in vsum rerum secularium: Arbitrari fortè comitem tam audaci prece, regem sibi esse adeò obstrictum, vt negare non ausit quicquam: ponat errorẽ: non se illo esse animo, vt vel hoc, vel aliud quicquam ob præsentem rerum necessitatem permittat postulanti: Si

indè discedendi quærat occasionem, nihil esse opùs te
giuersatione: abeat quamprimùm: Romanorum rege
etiam sine illo hostibus occursurum. Comes vbi audiu
regis animo profundiùs, ac putaret, petitionem sua
insedisse, prouolutus pedibus eius, veniam postulauit, si
se contendere testatus contra regis voluntatem.

CAPVT XIX.

HOstes vbi audiuêre regem esse in obsidione Br
saci, transmisso cum copijs Rheno, apud Alde
nacum in eum ducunt: quæ verò media fuêre, omn
peruastant: & spolijs onustum militem iterùm trajec
iussere Rhenum: vt in tuto loco præda collocata, co
tenderent ad plura conquirenda. Interìm verò Ho
manni Sueuorum ducis germanus, & Conradus cogn
mento Sapiens, qui erant partium regis, & ipsi expedi
tis copijs tendebant ad regem: non tamen pares Gise
berto vires habebant in armis, vt aciē illi opponere co
tenderent: sed ponè legentes iter, sequebantur eua
stantes, siquandò occasionem inuadendi nanciscerē
tur. Obuium habuêre sacerdotem tristi vultu: quem
sciscitati vndè veniret, quidve mœstus esset? Ab isto, in
quit, qui præcedunt prædonibus vnicum paupertatis me
solatium, ademptum est iumentum. Interrogatus si d
cem Giselbertum, & Euerhardum comitem vidisse
Respondit illos magnam à se iam suorum manum cu
præda dimisisse: ipsos verò, quod malè ipsis vertat, in
reficiendis corporibus cum paruo comitatu in villa no
longinqua considere. Re comperta, Vto & Cōradus d
loquuti milites, arma expediunt: improuisi irruunt i
impar atos. Euerhardus occiditur: multiq; cum illo ca
dunt: capiūtur aliquot. Ipse Giselbertus dux equo pa
ctus, & quò se vertat incertus, in pfluentē Rhenū, eq
robo

robore fisus, se immittit: ibi raptus vndæ vortice, perit. Ità paucorũ sanguine regi Ro. magna constitit victoria. Cuius rei nuncium vt Ottoni perferebatur, iter tenebat de more suo ad ecclesiam. Mox audiens equo desilijt: & genibus prouolutus, sustpexit in cælum: O summi, inquit, cælites, quam iustè noxæ vindices estis: Discite iustitiam moniti mortales: Et iterùm iumentum conscendens, ad ecclesiam properauit. Veruntamen aliquanto diuersius Gallici scriptores rem enarrant, ad eundem tamen exitum. Aiunt regem Franciæ Ludouicum fuisse in parte hostium, & obnisum regi Ro. quòd Lotharingiam occupare contẽderet, quæ semper Gallici iuris extitisset: Hẽricum Ottonis patrem, Saxoniæ dominatu donatum ab regibus, præcipuè Carolo tum puero, Ludouici patre: Non esse permissum Saxonibus aliquid vltra Rhenum: itaque omnes qui in Lotharingia fauebant Ottoni, pulsos trans Rhenum. Hanc iniuriam Ottonem, vt ferunt illi, vindicaturum, copias in Lotharingiam traduxisse: euastataq; prouincia, cum magna præda reuertisse. Giselbertus, vt ferunt, regis sui auctus viribus, cùm vicem Ottoni reddere constituisset, agmina sua & ille vicissim in Saxoniã traijciebat: Et iam multis rebus in prædam comportatis, cùm in eo essent occupati Lotharingi, vt in suam prouinciam omnia trans Rhenum traijcerent, Ottonem cum suis superueniisse copijs, & inito certamine, grauissimè ferunt prælatũ, maiori parte Saxonum occisa: cùm etiam Gallici generis plurimi cecidissent. Arbitratum Giselbertum hosti proueniisse victoriam, se cum iumento credidisse profluenti Rheno, & ità perijsse. Fauet quisque genti suæ, & illi studet condecorandæ: verùm historiarum vera lex est, veritatem efferre nudam sine discrimine partium.

CAPVT XX.

GIselberto duce iam rebus humanis subtracto, Ludouicus Franciæ rex magnificiens Romanorum regis affinitatem, relictam Giselberti coniugem, Ottonis germanam poscit vxorem, & accipit. Potuit & respectus in Lotharingiam adducere regem in illud coniugium. Rex autem Otto tanta potitus victoria, Bertoldum Bauarorum ducem, misso nuncio de rebus sibi feliciter prouenientibus, fecit certiorem: vt meritò gratularetur, qui onus regni pro magna parte suis viribus supportabat: fecitque illi arbitrium, si mâllet Giselberti relictam, an filiam sibi coniugem: ignorabat enim regem Franciæ iam illam relictam traduxisse coniugio: Elegit dux annos adulescentiores. Fridericus interim archiepiscopus Moguntinus cùm expectaret aduentum belli, iam tamen multis rebus inclaruit, quòd hostibus regis magis quàm regi inclinaret, profectus in Metim, vt se consociaret Giselberto, in ipso itinere nuncium accepit de nece suorum, quos regi præponebat, amicorum: & conuersa profectione, Moguntiam redire contendit. Ciues autem certiores facti de pontificis in regem rebellione, cùm audirent regis negocia vbiquè prosperari, vt indignationem regiam euitarent, quòd suspecti illi ducerentur, redeunti pontifici suo vrbem non patefecêre. Ille declinans, captus est à regijs præfectis, & in præsentiam regis adductus: Cùm grauiter illum increpâsset rex, misit in Saxoniam custodiendum carcere: vndè tamen miseratione regis non diù pòst dimittitur. Mira pontificum perplexio, qui vtrisq; rebus impliciti, & secularibus & ecclesiasticis, magnam rem peragunt, si vtrobiq; integri ex fide omnia implent.

CA-

CAPVT XXI.

OTto interim rex, Frãcorum regi vocatur occurrere ad colloquium: Indicitur de vtriusque placito locus & dies: Ibi tum consertæ sunt nuptiæ inter Ludouicum regem, & Ottonis germanam, Giselberti ducis relictam: vndè ille geminam prolem sustulit virilem, Lotharium atque Carolum. Ibi etiam Ludouicus ostendit Ottoni perfidiam Normannorum, littori suo insidentium: Si iungat Francis rex Romanorum arma illis exterminandis, Lotharingiam illi cessuram in præmium. Oblitus erat Ludouicus obsequiorum quæ illi impenderat Wilhelmus Normannus, cùm illum Henrico Ottonis patri conciliaret. Magnis tum conditionibus Ludouicus perpulit Ottonem vt annueret: quanuis Normannorum principum iam à memoria patris eius Henrici, quod suprà significauimus, bonus esset in Saxones respectus. Sed tum rex regi cessit postulanti. Ducunt vnà iunctis armis Rothomagum: vastant prouinciam: vrbem autem inexpugnabilem cernentes, obsidionem non intentauêre: aliquot leuia prælia commissa sunt: sed nulla memorabili re peracta, reges in sua quisq; reducunt exercitus. Henricus autem Ottonis regis frater, cùm consortes belli deperijssent, & iam auxilijs omnibus destitutus videretur, arcem Lotharingiæ Kiuermont ingredi constituens, prohibitus est à sorore, Giselberti relicta iam tunc vidua. Quid est, inquit, frater, quòd contendis iram regis in nos exasperare: maritum perdidi, dum coniuratis in fratrem: & nunc prædia nostra ad rapinam exponis. Cessit ergò, & in Franciã concessit ad regem Ludouicã, qui prouinciam Lotharingiæ cõmisit tutandam cuidam Vtoni, inter proceres Francorũ primario, vt educaret Henricũ Giselberti filium.

Inte-

Interim parabatur matrimonium, de quo prædiximus inter Ludouicum regem Francorum, & relictam Gi-
selberti, Ottonis Romanorum regis atque Henrici fra-
tris sui germanam: quam rem præoccupãdo anteà com-
memoratam, huc in suum ordinem reuocamus: quem-
dò sæpè præstat narrationis contextus.

CAPVT XXII.

HEnricus Ottonis regis germanus, cùm aliud se-
pereſſe nullum cerneret consilium, accitis quibusdam episcopis, quos ad rem iudicauit idoneos, im-
prouisus regi fratri superuenit: & prouolutus genibus
veniam precatur. Adstantes episcopi, verba precanti
quibus poterant, adiuuêre modis. Rex primùm stupefa-
ctus hæsit: deindè, Qua, inquit, iniuria à me exaspera-
tus, tam in me cruento bello exarsisti, impacatißimum
diù animum fouisti? semèl ac iterùm admissus in gra-
tiam, rebellâsti? Crimen hoc tuum etsi veniam non me-
retur, faciam tamen non quod mereris tu, sed me & fra-
trem, & regem decet: hostem oblitus, germanum acci-
pio: eleuansq; iacentem, permisit ad osculum: Tamen
quoàd deferuesceret ira, iussit oculis elongatum, dedu-
ci in palatium in Ingelheym, quod Magnus Carolus ex-
ædificauit: indè aliquot illi permisit ciuitates in Lotha-
ringia: demùm interuentione matris amborum super-
extantis, omnium criminum abolitione facta, plenam
recepit in gratiam. Nec longum tempus in medio, cùm
moriente Bertoldo Bauarorum duce sine prole, eiusdem
matris precibus rex flexus, ducatum illi donauit cum
omni iuris solennitate: Habebat enim Henricus coniu-
gem filiam Arnoldi quondàm Bauariæ ducis (vt etiam
illa ratione non extraneus videretur) fœminam pru-
dentem, & omni flore pudicitiæ formæq; multis præ-
stantem.

stantem. Filij autem Arnoldi memorati propter perfidiam patris & propriam à ducatu excluſi, comites erant Bauariæ, quanuis alter ex his Rodulphus, coniugem teneret germanam Ottonis & Henrici. Ex hoc autem die Henricus dux Bauariæ fratri regi ſemper fidelis permanebat. Hic fuit exitus belli inteſtini, quo in optimi regis interitum tres, vt diximus, ſibi quiſque regni coronam ſunt polliciti: Sed non ità viſum Deo: vicit enim innocens & melior cauſa. Tum verò reddita pace, alterum diuerſum illi bellum ſurrexit in monachos: aſſerentibus pontificibus, Melius eſſe paucos Deo ſeruientes paſcere, quàm magnum gregem ocioſorum, nulla in re vtilium reipublicæ, qui neque Deo ſatis ſeruiant: ſed monaſtico habitu ſeculi ſequantur voluptates. Poterat zelus eſſe diuinæ religionis, qui ſtimularet pontifices: ſed immiſcuit ſe priuata contentio, de æmulatione conſurgens, quòd cernerent pontifices, maiori eſſe apud regem abbates loco, quàm ſe. Fridericus Moguntinæ ſedis antiſtes, adhuc captiuus, huic rei inſcribebatur: ſed ei minimum apud regem erat fidei, poſt compertam ab ſe alienationem. Primùm quidem libera cuſtodia habitus, vbi cõperit rex ſcriptas ab illo literas, arctiùs iuſſit obſeruari vinctũ: adextremùm tamen illius miſertus, veniam dabat erratorum. Defuncto autem Vtone Lotharingorum præſide, atque Henrico Giſelberti filio, regis ex ſorore nepote, rex Otto donauit Lotharingiam Conrado primario inter proceres regni, adoleſcenti, cui etiam filiam deſpondit Lutgardam: quis autem fuerit, & qua gente editus Conradus, nemo commemorat hoc loco: niſi quòd nobiliſſimum fuiſſe indè conuincitur, quia regis filius Ludolphus huic erat intimus, maxima familiaritate deuinctus, & quòd gener regis eſſet allectus.

CA-

CAPVT XXIII.

AFfinitatibus magnatum rex Otto munitus, ita tantus erat, vt à nemine facilè oppugnaretur. nam Franciæ rex sororem, & Lotharingiæ dux filiam eius habebant coniuges. Ludouici autem Franciæ regis fortuna vacillabat: nam à ducibus suis circunuentus prælio, excedit: proximámque vrbem fugiens ingreditur. Ciues illum Haroldo Baiocensium duci tradunt: sed dato minore filio obside, dimittitur. Nec finis tamen malorum: nam indè egressum, dux Hugo cognomento Capetus, captum iterùm regem mittit sub custodia publica Lugdunum. Otto rex vbi comperijt sororij sui fortunam, se accingit ad vltionem: conscribitq; exercitum in Francos validum. Confluxêre voluntarij multi, vtriusque regis gratia, vt tantam in dominum suum Francorum superbiam vindicantes, si fieri posset, etiam confringerent. Hugo qui iam regnum occupauerat, audito Saxonum in se motu, misit qui per contumeliam regi nunciaret, Domi sedeat, vtatur consule, nam per animam patris sui iurauit, plura sibi esse arma, quàm vnquàm Otto vidisset: Quid enim possent Saxones? quorum tria tela hauriret vna, si libeat, potione. Hoc superbum, & contumelia plenum nuncium, Otto rex prudens ridiculo quodam reiecit: iubens eundem qui pertulerat, regi suo renunciare, plures sibi esse fœminæ pileos, quàm vnquàm vidisset Hugo: eos præsentari Hugoni oportere, vt pileatus fiat pro Capeto. Habebat tum Saxonicus ritus, vt omnes per ætatem fœminis, hoc est, stramineis, vterentur pileis: Et cùm rex Otto duceret legiones triginta duas, non erat qui non ad solem hoc genere vteretur tegminis: præter Fuldensem abbatem cum paucis sequacibus, non ampliùs tribus. Est & alia eius-

eiusdem rei interpretatio : cùm per contumeliam Hugo Saxones nominâsset effœminatos, iussisse ferunt Ottonem, vt milites in capite gestarent colos subtiliter tornatos cum fusis, vt irrisioni Gallorum ipsa specie respondeant : quod & nostri temporis imitantur milites, qui cauda vulpium ornant lanceas ad cõtemptum hostium. Ità tum Otto vt suorum contemptum acriùs vindicaret in Gallos, colos tornatiles iussit in cono præferri, vt legamus fœmineos pileos, pro eo quod est fœninos : vtrunque autem ad irrisionem pertinet Gallorum. Sed tamen hoc tum peregit Ottonis exercitus, vt Hugo oblitus contumeliarum, in verum versus timorem, regem Ludouicum mox emitteret. Rex ille iunctus regi, procedũt vnà ad obsidendum Lugdunum : Sed cùm inexpugnabilis ciuitas videretur, ea relicta, Rhemos adeunt, in qua vrbe, vero destituto pontifice, Hugo nepotem suum constituerat : Sed reges deiecto adulterino pontifice, verum restituunt : multis prætereà locis in deditionem receptis, quæ rex regi attribuit vero domino. Cùm nusquàm Hugo magniloquus in aciem prodiret, rex Otto in Germaniam suum reduxit exercitum. Hugo verò in annum sequentem regi suo reconciliatur.

CAPVT XXIIII.

PEr quæ tempora Editta regina postulauit, & impetrauit ab Ottone rege, vt ad Albim fluuium veterem vrbem, sed diù desolatam ab incursione Wandalorum, Magdeburgum instauraret, & ipsi reginæ mansionem ibi permitteret. Erat in eo loci ab olim arx non contemnenda, cui præerat Burgrauius : sed eo tum mortuo, peruenit illud præsidium ad reginam, breuique coaluit, vt haberet in donationem ab rege propter nuptias. Designatis autem terminis, iussit regina vallum

vallum circunduci. Rex forum indixit: & profecit nou
vrbs vehementer, vt fieret non contemnenda ciuita
Rex monasterium in ea fundauit sub regula diui Be
dicti, in honorem Petri & Pauli, et Innocentij martyr
cuius ibi reliquias collocauit: beati tamen Mauritij pa
trocinio præcipuo locũ subiecit. Sed monasterium i
dudùm translatum est in montem iuxta ciuitatem, c
nonicis occupantibus priorem locum. Extant literæ, q
bus testatur etiam nunc Imperator, quas dederit immu
nitates nouæ vrbi. Posteà verò transtulit illum epis
patum de Vallersleue, vt esset archiepiscopus, metrop
litanus omnium terrarum de Wandalia, tum ad Chr
stum conuersarum, & deincèps conuertendarum: qua
suis locis atque temporibus recordabimur. Sed cùm p
mùm è Francia reuerteretur rex Otto, occurrit illi gra
tulabundus Hermannus dux Sueuiæ, regemq; interp
lauit his verbis: Vides, inquit, ô rex annos meos, no
fortunam, & propitio Deo multo splendore res do
præcipuas, opes & vrbes mihi esse plurimas, deesse tu
men marem hæredem: vnicam filiam meam, si tibi vid
tur, filio tuo Ludolpho despondeo: vt sit certissimus cu
filia hæres rerum omnium: &, quod Deus secunda
fortunarum dominus ampliſsimarum. Non displicu
sermo regi: collaudatoq; duce, iubet impleri quod
conceperat. Despondetur puella iuueni: iam enim de
mum sextum agebat annum: matre ante paucos di
defuncta, Angliæ regis filia. Hunc quoquè filium rex r
gem creauit, post se legitimo ordine rebus omnibus d
minaturum: Nam ea fuit Otto prudentia, vt nunquã
se discrimini præliorum committeret, nisi priùs testa
mento legitimè facto de rebus omnibus, & de filiorum
successione ante pleniùs ordinâsset.

CAPVT XXV.

QVa etiam tempestate cùm annus ageretur post natum Christum DCCCCXLVIII. Otto rex, Danorũ audiuit rebellionem: Nam pater eius Henricus cùm in eam quoquè regionem arma contulisset, Iutiam, quæ apud veteres Chersonessus Cimbrica dicebatur, Christi religioni adegit, sibiq; parére coëgit, constituto apud Heidebam, quæ nunc Sleswicum dicitur, marchione. Sed cùm intelligerent Dani Ottonem multis alibì bellis implicitum teneri, præsertìm domesticis & ciuilibus malis implicari, sumpta audacia, marchionem illum cum omni quod tenebat militum præsidio contrucidabant. Hanc rebellionem vlturus Otto, per hæc tempora in Daniam arma conuertit: Nam quantis potuit comparatis agminibus, per Saxoniam transmissso Albi, pertransitaq; Holsatia, duxit in Iutiã: Et vbi primùm hosticam terram attigit, ferro & igne omnia peruastabat, prædabundus incedens vsq; ad continentis terræ nouissima, ad mare quod modico discrimine Iutiam Norwagiamq; intersecat: & indè conuersus in latus maris Germanici, ad Orientem, missa, vt aiunt Dani, lancea in mare, Ottonis fauces, hoc est, Ottensund, mari nomẽ indidit: Vt ego arbitror, arreptis nauibus quas in portu deprehendit, cum parte copiarum insulam proximam adijt, quæ hodiè quoquè ab illo appellatur Ottonia: Vndè enim nomen traheret, si non illam rex attigisset? Sed cùm à nullo scriptorum ea res commemoretur, lectori liberum sit quid velit suspicari: Multa enim scripta non sunt, quæ facta sunt. Reductis indè copijs præda onustis, cùm vastatam terram imposito præsidio esset relicturus, reperit ad Heidebam, hoc est, Sleswicum, Daniæ regem magnis vndequaquè collectis copijs, sese ad pugnam ex-

pectare. Nec moram facit Otto, impedimentis in vnum locũ conuectis, expeditis agminibus procedit ad pugnam. Danos cessisse post acrem pugnam Saxonibus, nostri scribunt. Dani autem mox sine prælio interuenisse pacta ostendunt: in quam rem vtriusq; nationis scriptores consentiunt. Formula conuentionis erat, vt Dani susceptæ Christi religione episcopos ordinari paterentur per regiones: Ad quæ pacta facilè poterant induci, iam regnante pridèm sub matre Christiana Tira, filia regis Angliæ baptizato: Statimq; regina Gunhilda cũ filio Zuenone, & magna parte procerum, Christi fidem baptizati recepêre. Rex Otto Zuenonem de sacro fonte leuatum, Zuenotto addito suo nomine, iussit appellari. Haraldus pater fidelis ad mortem permansit Christianus. Filius autem abiecto Christianismo, patrem ad mortem insequutus, demùm & ipse reuersus est ad fidem: quam rem in Dania plenius sumus exequuti. Otto autẽ rex, compositis apud Danos rebus, in proximos Danis Wandalos arma conuertit. Habitabant Wagrij, Winuli, Obotriti, Polabi, per littora maris Germanici, omnes vno nomine, vna lingua Wandali: Hos pater eius vno graui prælio contudit: Sed reuersos in idipsum Otto perdomuit, vt accipere fidem Christi, & soluere regno tributa cogerentur. Baptizatur innumerus populus: ecclesiæ per Wandaliam construuntur: Sed nondùm venerat tempus consistendi: quippe in morte Ottonis III. quod dicemus, denuò iugum Christi cum obedientia regni abiecerunt: quod etiam in Wandalia explicuimus. Ità in Aquilone quoquè & Christi religionem, Imperijq; iura feliciter rex Otto ampliauit, & omnia tranquilla reddidit per sua tempora. Vrbem Virginopolim, quæ dicitur Magdeburgum, ad Albim fluuium, fecit Wandalorum metro-

polim.

polim. Sed hæc posteà. Interim verò Hermanno Sueuorum duce rebus humanis excedente, Ludolphus regis filius, rex & ipse à patre constitutus, cum vxore Hermanni filia, dominatum subijt Sueuorum: Ità potentia regis, disponente Deo, vbiq; est adaucta.

CAPVT XXVI.

QVo tempore rex Otto tres episcopatus fundauit, vt fidem Christi in Danos atq; &wandalos corroboraret: Slesvici primum: quo in loco pater eius, vt diximus, marchionatum constituit, & Saxonum coloniam. Sed eam rem passus est optimus rex antiquari, sciens robustißimam gentem meliùs mansuetudine, quàm ferro sub iugo cõtineri. Alterum in Ripa, tum non contemnendo oppido eiusdem prouinciæ Iutarum: qui etiam in hunc vsq; diem in suo loco permansit. Tertium in &wandalis Holsatiæ propinquis, in oppido Aldẽburgo, &wandali vocauêre Stargard, Dani Branneſiam, quiq; pro suæ linguæ proprietate: Permansitq;, quod in &wandalia diximus, is honor per tempora trium Ottonum: & in morte III. Ottonis disturbatæ res, diù fluctuârunt: vtcunquè tamen etiam tum restituta. Postremò annis LXXX. vacabat ecclesia & Christi fides exulabat: Tum reuocata, permansit vsq; in diem, qua indè in Lubicam nouam vrbem transferretur: quæ omnia plenius in nostra diximus &wandalia. Fertur à nonnullis & in Magnopoli oppido Obotritorum &wandalorum episcopatum constituisse: Sed hoc alij probabiliùs alijs temporibus & principibus attribuunt: quæ plenius explicuimus in loco memorato.

SAXONIAE
LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

NOuo vt ordiamur principia res nouitate primas, rerum ordo largitur. Annus erat post mundo terrisq; natum Christū DCCCCL. cùm rebus in Italia laborantibus sub Berengario, Otto iam vndiq; victor in eam prouinciam vocaretur: Non grauatur victorioſus rex laboribus & impensis illustrem quondàm prouinciarū dominam ex seruitute vendicare. Tentârunt hoc ante illum Burgundi Francique, & aliquot annis in Italia regnauerunt: sed stirpem hostilem excindere non poterant: quod quo sit ordine factum, vt res planior fiat, paulò altiùs repetens, expediam. Sub imperio Arnulphi Imperatoris cùm Italia hinc Vngaris, indè verò Saracenis laceraretur, Longobardiq; Romanum populum, quem Carolus Magnus in ditionem Italiæ aliquantam restituerat, contemnerent: Romani, cæteriq; Italiæ maiores Berengarium natù maiorem Foroiulienſem ducem, creauêre Imperatorem: præcipuè quia diù nullum illis præsidium in Romanorum Imperatore, vt dixêre, fuit: & Arnulphus alioquì Imperator fortiſsimus, Germaniæ rebus magnis implicitus teneretur. Hūc ergò Imperatorem creauêre Romani aduersùs superbiam Lōgobardorum, qui in ea prouincia proteruire videbantur: Et ad prohibendas incurſiones barbarorum, quas tum experiebantur.

bantur ab Saracenis & Vngaris. Sed tamen non ea fuit totius Italiæ concordia, vt vno principe contenta maneret: Nam alij Guidonem quendam Spoletanum ducem, regem Italiæ declarauerunt: Qui principes in se conuersis armis, diù digladiati sunt: & vires quas defendēdæ Italiæ iustiùs impenderent, mutuis vulneribus absumpserunt. Prima quidem congressione Guido præualuit: sed viribus auctus Berengarius, superior mansit, ità vt Guido suis se finibus continere cogeretur. Berengarius cum Arnulpho Imperatore etiā fœdera iunxit: ex quorum formula cùm mutuo sibi præsidio fieri iuberentur, poscenti Berengario, primus Arnulphus Senebaldum filium cum copijs in Guidonem misit in Italiam. Ille veniens nihil egit, prudenter dissimulans principes mutuis se viribus lacerari, vt patri, si fieri posset, restitueret Italiam. Quo comperto, Berengarius actis gratijs Senebaldum remisit. Ipse quoquè Arnulphus vocatus à summo Pontifice Formoso in Italiam, fertur cum expeditis ascendisse: & capto Bergomo, præfectum eius Ambrosium suspendio necauisse, Guidonem expulisse, vxorem eius obsedisse, vrbem Romam adijsse in consolationem Pontificis: Sed eo redeunte, Guido breuì mortuus est, relicto filio Lamberto in principatu. Berengarius venientibus iterùm in Italiam Vngaris se opponit: sed omnem penè quindecim millium perdidit exercitum. Græculus Imperator cùm pro se Italiam obtinere non posset, fertur in eam lacerādam inuitâsse Saracenos: Illi Calabros, Salentinos, Apulos, Campanos, peruagati, adusque vrbem Romam omnia ferro & igne fœdârunt. Albericus erat vir in Hetruria clarus, frater, vt ferunt, Pont. Iohannis X. Is armata Romana iuuentute, & eductis quot poterat millibus, Saracenis se obiecit & retrò pressit. Orta

autem ſimultate inter Albericum & Romanos, cùm in-
uicèm in ſe ducerent, Albericus marchio retundendi
Romanis Vngaros fertur inuitâſſe. Illi venientes, non
agrum Romanum, quod in pactis erat, ſed Hetruriam,
quam ille volebat immunem, abradebant. Ità perfidia
verſa eſt in authorem.

CAPVT II.

NIhil tum Berengarius, nihil Arnulphi filius Ludouicus Imperator egêre: Sed iam primus Berengarius in fata conceſsit, relicto filio cognomine: qui Ludouicum Romanæ prouinciæ, & Burgundiæ regis Boſonis filium, cum copijs in Italiam venientem occurrens prælio fudit: captumq; cogit Italiam abiurare: nè vnquàm in illam arma aut duceret, aut mitteret. Sed tamen eius iuriſiurandi breuì oblitus Burgundiam per Tridentinos reuerſus, Veronam cepit: ſed non diu tenuit: nam exercitum illò ducens Berengarius II. vrbem recepit. Pacti ante deditionem abitum Burgundi, dimittuntur. Cùm ergò Berengarius Vngaris quoquè deliniendis operam impendit, reliquam Italiam pacare contendit: quod malè potentes non paſsi, cùm armaeius formidarent, Rodulphum Burgundionum regem in Italiam vocauerunt. Ille cum exercitu veniens, pulſo Berengario, regnum eius inuadit, & tribus annis tenuit: Erat autem prouincia, quæ nunc Longobardia nuncupatur. Profuit Berengario fœdus quod recèns fecerat cum Vngaris: nam ad illos confugiens, tranſacto triennio, in Italiam per illos reduci tentatur. Duce Salardo Vngari reuertuntur: omnia vaſtant, Papiam etiam capiunt: Quod cernentes Itali qui Rodulphum vocauêre, quàm nihil eſſet in eo aduersùs Vngaros præſidij, Hugonem Arelatenſem vocauêre. Illi venienti cum

exer-

exercitu, non inuitus ceſsit Rodulphus. Hugo autē ſingulari vir prudētia ſuſpectam ducens eorum fidem, qui ſe vocauerunt, permiſſo exercitu Samſoni cuidā ex ducibus, ipſe ſuſpectos egit in exilium. Illi conſpirantes cum nonnullis ex remanentibus, perſuaſo Arnoldo Bauarorū duce, Hugoni hoſtem immittunt. Dux in Italiam mouens, capta Verona, rex ſalutatur: Sed Hugo in eū ducēs, facilè repulit, recepitq; Veronam: Ille in Bauariam regreditur. Quo tempore cùm apud Vngaros Berengarius II. vitam finiſſet, tertius primi ex filia nepos, incertum quibus viribus, in Italiam reducitur: ſed occurrēti Hugoni ceſsit, reuerſus in Sueuiam: Auctis indè viribus regreditur. Hugo autem cùm in Franciam redire cogitaret, filiumq; Lotharium Italiæ regno, quod iam pulchrè compoſuerat, relinquere meditatus, veniēti Berengario obuiàm mittit oratores qui de pace agant: Regnū Italiæ quod hactenùs in Longobardia ſolus tenuerit Hugo, partiātur inter ſe duo. Eares cū inter partes placuiſſet, Hugo Lothario filio dedit Alheidam vxorē, Papiamq; illi tribuit regni ſedem. Berēgarius aūt, reuerſo in Franciam Hugone, magno vir ingenio, Lotharium ſimpliciorem contempſit. Per quæ tempora Hēricus dux Bauariæ in Italiā mouens inuitatus, cognouit per Aquilegiam Vngaros contendere in eandem: quibus ſe obÿciens, illos retrò egit. Cùm verò Berengariū magno in ſe molimine ducere comperiſſet Hēricus, contrà àc opinatus erat, retrò duxit exercitū. Vngari verò iniuriā ſuā in Bauaros vlturi, quos rerum in Italia potiri credebāt, maiori àc priùs ferocia reuertebantur. Sed Berengarius miſſo Alberto filio, Vngaros, ingenti ære perſoluto, placauit vt redirent. Interìm Lotharius, relictis rebus humanis, exceſsit vita. Relictam eius, nè quis ſe

per illius coniugium in ditionis eius partem insinuaret, Berengarius tenuit in vinculis. Hic erat rerum status, cùm Otto Romanorum rex in Italiam vocaretur.

CAPVT III.

BErengarius III. qui apud Ottonem aliquandò in Germania ad illum cõfugeret, benè habitus est, eo tempore quo primò ingressus Italiam, ab Hugone est repulsus. Quo etiam tempore cùm idem Hugo magnum pro illo desponderet Ottoni, noluit confugientem dedere. Iam rebus in Italia ad sua vota fluentibus, se appellauit Augustum: filium autem Albertum regem fecit Romanorum: & omnes maiores Italiæ graui interim tyrannide premebat. Cùm interim Agapetus summus Pontifex, loquutus cum Italiæ proceribus, commum consilio Ottonem regem victorijs clarum, vocauit in Italiam, tyrannide Berengarij & Alberti liberandam. Ille autem non cunctanter annuit: conscriptóque exercitu, ducit in prouinciam: Habebat fratrem Henricum in Bauaria ducem, & filium Ludolphum in Suenia: vt magnum facilè contraheret agmen sub ipsis alpibus. Venit ergò in Italiam quinquaginta millibus, aut fortè pluribus in agmine ductis militibus: & per Forumulij tritam exterorum in Italiam viam, mouit in Berengarium Albertúmque. Congressos magno prælio fudit, & Italiæ regno deturbauit. Alheidam Lotharij relictam, quam Papiæ, vt diximus, Berengarius tenebat inclusam, eductam sibi coniugio sociauit. Erat autem Rodulphi Burgundionum regis, et Bertæ, quæ filia fuit Arnoldi Bauarorum ducis, filia: cuius matrem, quam diximus, Bertam post Rodulphi regis mortem, Hugo item rex sibi coniugio deuinxit, filiamq; filio desponsit Lothario: nunc autem Ottoni prouenit Romanorum regi-

Otto

Otto autem ità res Italiæ componit, vt excepta Verona atq; Aquilegia, reliquarum Longobardiæ vrbiũ gubernacula Berengario & Alberto permiserit: tantùm abstinerent Imperatorio ac regio nominibus. Vxorem Alheidam secum duxit in Germaniã: ex qua anno nondùm finito, filium sustulit Ottonem, in Imperio successorem. Quo etiam tempore audit Boleslaum Bohemorum ducem (nam regem necdùm meruerat ea prouincia) rebellionem parare. Non diù cunctatus rex, ducit in illum, obsessa Nouaciuitate, in qua acceperat hostium ducem commanere cum filio. Sed Boleslaus vbi perpendit imparẽ se tantis esse viribus, interposita treugarum pactione, cum rege intendit colloquium: Affert purgandi animo causas rerum suarum, & imperata se facturum spondet in reliquum tempus. Rex accepta satisfactione, cũ hocipsum vno colloquio peregisset, quod multis vix prælijs perfecisset alius: compositis rebus, exercitum reducit in Saxoniam. Filius Ludolphus non æquis oculis adspexit patris nouam coniugem, & vt fieri solet, grauiùs tulit fœcundam prole: & in Salueldiam descendens, locum coniurationi solitum, nonnihil in parentem meditari videbatur. Sed interuertit cogitationẽ eius res, quæ magna interuenit. Nam Conradus dux Lotharingiæ, regis gener, Ludolpho familiarissimus, quem rex Papiæ cum præsidio militum reliquit custodem, Berengario & Alberto res nouas machinantibus suasit, vt secum in Germaniam descenderent, omnia ex sententia composituri apud regem. Audierant suadentem, & cum eo descenderant in Augustam, quæ tum regia fuit mansio. Iussi manere in hospitio, per triduum expectabant: quæ mora Ludolphum filium, ac Conradum regis generum vehementer offen-

dit, vt propè fuerit eos cum indignatione abituros. Sed rex occurrit, & auditis perbenignè respondit: Rebus compositis, Berengarius manus filij sui Alberti manibus suis implicans, coram omni exercitu subiectionem regi profitetur. Ità dimissus cum pace & gratia, in Italiam reuertitur. Ex regina autem nati sunt filij Otto, Henricus, Bruno: nouissimam peperit sui nominis filiã Adelheidam.

CAPVT IIII.

TAntam regis Ottonis felicitatẽ interpolauit plus quàm ciuile bellum: quod ab alijs quoq; iustius videbatur, causis erat conflatum. Ludolphus filius ab initio patris secundũ matrimoniũ odio habens, murmur inter milites frequentiora miscuit: & Conradum semper familiarissimũ, ducem, regis generum, suũ socrorium, eadem flamma succendit: ad quem, sicut ad filium, successionis plenior spes peruenisset, si cælibẽ peregisset vitam. Ingraueſcente indignatione, iam filius & gener apertam rebellionem regi ostenderunt. Dissimulabat diù rex: ac vbi pertinaciæ nullus est finis, decit in eos expedito agmine: & vrbes illis parentes, aut vi, aut deditione, in suam redegit potestatem: coegit armato quantocunque maximè poterant exercitu contrare Moguntiam: ibiq; statuerunt obsidionem perfere: quandò aperta cum rege acie decertare non audent nullum obsidioni firmiorem locum prospexêre. Paratur lachrymabilis obsidio patris in filium, soceri in generũ. Ciues vtrunq; offendere cauentes, diù sustinuêre obsidionem. Crebræ ad portas pugnæ, nunquàm iusta acie est decertatum. Ad sexagesimum diem extrahitur obsidio: tum mentio fiebat à ciuibus de pace: Inducia proclamantur: vt securi in castra veniant qui inclusi tenebantur

nebantur. Rex consobrinum suum obsidem dat futuræ securitatis. Venit filius cum genero, vestigijs regis prosternuntur, veniam erratorum precantes. Rex de venia nihil dubitare iussos, monuit, voluitque dicerent nomina eorum, qui hoc belli inspirauerant consilium: vt malignantium in se odia cognosceret. Tanta fuit in ea repertinacia, vt priùs infecta pace discederent, quàm authores rebellionis nominarent: paratos aiebāt omnia se quæ rex iussisset perpeti, tantùm esset venia auxiliarijs. Cùm nihil ageretur, illi in vrbem reuertuntur. Interim Egbertus regis consobrinus ab his qui intùs erant persuasus, rebellionique consentiens, cùm obses fuisset, exire ad regem recusabat. Continuandæ obsidioni parantur omnia: cùm comites Henrici ducis Bauariæ, qui frater erat regis, ab illo quoquè deficientes instinctu Arnulphi & fratrum, filiorum Arnoldi olim ducis, quòd suum esse ducatum dicerent, in vrbem contendunt rebellantes. Indè Rheni fluenta transeuntes Ludolphus & Arnulphus, clam rege cum expeditis copijs, dum rex obsideret Moguntiam, illi Ratisponam nihil hostile timentem adoriuntur, & capiunt. Quod cùm rex audisset, soluta Moguntiæ obsidione, ad recuperandam pro Henrico fratre Ratisponam cōtendunt: Ibi quoquè firmant obsidionem. Fortiter vtrinquè pugnatur. Egressa multitudo ex vrbe, machinas oppugnat: nec patitur admoueri: Graue prælium inter obnitentes. Et cùm vrbs fame cœpisset periclitari, Ludolphus regis filius interposita publica fide ad patrem egreditur, veniam postulans. Illo non renitente, tantùm obedientiam polliceatur: & hoc recusauit, in vrbem reuersus. Durabat obsidio diebus quadraginta posteà.

CAPVT

CAPVT V.

CVm iam fame vrgerentur obsessi, consilium c
pêre, vt egressi ad pugnam, experirentur for
nam. Ad portam orientalem, vbi comes Geron, tot
ctorijs quot pugnis clarus, tendebat, erumpunt: Na
intùs structa acie, impetu facto, proruunt armati eq
tes peditesq3: grauiter & atrociter prœliantur: miss
vulnera & clades. Inter alios, sublabente iumento, s
dit Arnulphus: exarmatur & cæditur. Cuius neces
bati ciues (nam pro illo rem gerebant) quòd miseren
tur hæreditate destitutum: de pace Ludolphum vrg
acriùs. Iterùm, interposita fide publica, egreditur
patrem. Conueniunt in hanc formam, vt indicto Fr
lariæ per regem conuentu, Ludolphus ibi satisfacie
impleat quæ regni concilium decreuerit facienda. Re
redit in Saxoniam: Henricus nouam vrbem obtin
Ratispona proxima nocte (incertum vndè) tota con
grauit. Cùm igitur rex in venatione ageret, filius Lu
dolphus hoc obseruans, nudatis plantis, & capite n
tecto, miserabiliter patris vestigijs prosternitur: ven
quàm humillimè deprecatus. Mouit inprimis regem e
inanitio: indè quoque proceribus excussit lachryma
Spondet obsequium: Admittitur ad osculum: sumit
in gratiam: Omnium est communis de reuertente fi
lætitia. Defuncto interìm pontifice Moguntino, ciuit
cum omni adiacente Francia, Germanicam dico, re
traditur. Filius & gener plena regis gratia perfrua
tur. Venerant interea Vngarorum legati ad regem, sp
cie quidem salutandi, & pro consuetudine de victo
gratulandi: re autem vera, exploraturi quo in statu
sent apud regem ciuilia, immò domestica, quæ audi
rant, bella. Rex magnificè muneratos dimisit. Illis au

vix in sua regressis, cùm rex nihil ab illis formidaret, aduolat nuncius Bauarorum ducis, qui afferat Vngaros iam ingressos regni fines, ferro igniq3 omnia populantes. Otto rex quasi hactenùs nihil esset actū, nouo bello accingitur. Auxilia vocat ex Francis, (non dico Gallis) ex Bauaris, ex Bohemis: & iubet exercitum conuenire in campis Augustanis patentissimis. Legiones regis octo fuêre: & quo faceret hostibus difficiliorem pugnādi rationem (sagittis enim plurimùm vtuntur, aduolantes barbarico impetu, & denuò auolantes) in saltus, colles, & frutices iubet exercitum traduci. Primā aciem Bauari habuêre, assueti pugnæ Vngarorum, Henrici ducis præfecti: nam ipse aberat, morbo correptus, ex quo paulò pòst decessit. Venerat Conradus dux Francorum in castra, gener regis, vir bello natus, qui eques, pedes, æquè fortiter imminebat hosti: Audacis animi, &, quod rarum est audacibus, bono consilio: domi ac militiæ charus socijs. Huius aduentu alacres omniū tolluntur animi, pugnam de proximo postulantes. Ieiunio itaq3 pro Christiano ritu legitimè indicto, iubet rex in crastinum esse paratos: In Deum nanq3 rex ipse firmissimam spem ponens, orationem habuit ad milites efficacem, per quā eos in Vngaros, tum adhuc idolis seruientes, animauit, & spe regni cælestis, formidinem omnem eorum mentibus excussit, propensioresq3 in pugnam proximè imminentem fecit.

CAPVT VI.

PRimo diluculo surgentes, pace data & accepta, operaq3 sua primùm duci, deindè ab vnoquoque alteri cum sacramento promissa, erectis signis procedunt è castris: Primam, secundam, & tertiam legionē, vt diximus, duxêre Baioarij: quartam ordinauerant

Franci

Franci Germani, quorū institutor dux Cōradus: Q
ta, quæ maxima & regia dicebatur, regem habe
fortibus viris septum, electis ex omni numero milli
corámque eo Angelus: (sic enim dixêre signum milit
regium, nostri vocant vexillum) Sextum & septim
impleuêre Sueui, quibus præfuit Burchardus, cui nu
filia Henrici fratris. In octaua erant Bohemi, electi
lites, armis instructiores quàm fortuna, in qua & sa
næ omnes, & impedimēta quæq3, quasi esset tutis
quæ nouissima: sed aliter euenit: Nam Vngari nihil
ctantes, Licū fluuiū transiêrunt: circumeuntes exer
tum, extremam legionem sagittis lacessere cœper
& impetu cum ingenti vociferatione facto, alijs ca
captis nonnullis, sarcinas omnes abstulerunt: cæteri
gionis illius armatos in fugā egérunt: Similiter sep
mam ac sextam aggressi, de fuga cogitare impuler
Rex autē cùm quid ageretur animaduertisset, m
ducem Conradum cum quarta legione: qui superue
ens hostibus, impetum remoratur: indè exterrunt: capt
uos extorsit: prædam excussit: &, quod illi antè faci
regijs, coëgit vt fugerent. Dux victor ad regem alacr
reuertitur. Victricem legionem cæteræ cōsalutant. M
rantur veteranі nouam tyronum virtutē. Tum in su
conuersus rex, ait: Videtis hostem exaduerso concurr
re: nunc viribus opùs, nunc coniugis quisq3 suæ este m
mores: Viri estis: hunc hostem sæpè fugastis: memin
ritis nullam vnquàm ante vos aciem constitisse, quæ
vincer etur: nulli vnquàm dorsa præbuistis. Quid mul
ta? Gens est Vngari fugæ fidens: hic aget gladius,
vel cadant, vel cedant. Hæc loquutus, sacram appr
hendit lanceā, & primus equum vertit in hostes, ca
tissimi ducis, & fortissimi militis vnà implens muni

Aliquandiù constitêre Vngari fortiter præliantes: sed peruicit instantia regis, vt effusa fuga, hosti terga obuerterēt: Capti multi, plures cæsi, proximas villas turmatim petunt: Sequuti regij, incensis domibus concremant: Alij fluuium tentantes aduerso littore non excepti, merguntur & pereunt. Conradus dux fortiter ipse pugnans, dum æstuaret à labore & sole, nam insolito calore dies ferbuerat, cui labor improbus accedēs, æstū fecit intolerabilem. Ergò dum solutis loricæ nexibus paulùm respiraret, allapsa sagitta, percußit in gutture, & prostrauit ducem fortißimum: Cuius corpus post pugnam exceptum, & formatiam deducitur, ibiq; tumulatur: Ipsa verò die recepta castra, laxati captiui, fusi hostes: qui proximi erant dies, reliquā multitudinem hostium, quæ se captis vrbibus incluserat, consumpsêre: vt pauciſsimi supereſſent, qui tantā cladem domi nunciarent. Tres Vngarorum capti principes, ad Henricū pertracti, suspendio consumuntur. Decretis deindè pro tanta victoria Deo iustis honoribus, & summæ diuinitati dignis laudibus, per singulas ecclesias: Hoc idem sanctæ Dei Genitrici, sanctisq; omnibus, quod rex procurandum matri religioſisſimæ fœminæ per nuncios insinuauit. Quo facto, cum tripudio & summa lætitia in Saxoniam rex reuertitur, & à populo summa cum veneratione excipitur: neque enim tanta victoria quisquam regum intra multos annos est potitus. Magnæ erat Henrici patris de eisdem Vngaris victoria: magna etiam materni eius aui, Imperatoris Arnulphi de Danis: sed ista exuperabat.

CAPVT VII.

PAtrata tam insigni de Vngaris victoria, vt gratior videretur altißimo DEO, rex, diuinam rem ornare

ornare constituit: In Magdeburgo nunc insigniter in
staurata vrbe, episcopatum erigere moliebatur: qua
ecclesiam omniũ &wandalorũ metropolim ordinare
creuit. Transtulit autem de Vallersleue pontificatu
in Magdeburgum, illustriorem locum: nec putabat
sua prouincia supereſſe quenquam super consensu in
terpellandum, paulisper in ea re vir militaris, alio
qui circũspectissimus, lapsus, quòd secularis potestas q
secularia sunt, administrat: & de prophanis, quæ D
iubet consecrari, sacra facit: Iam autem diuinis vsi
permissa, extra illius sunt ordinationẽ. Bernhardus H
berstadensis episcopus ordinationi regis se opponit, q
in illius parochia esset locus, quem nouæ voluit rex di
cesi applicare. Faciebat, augebatq; regi animos, q
paterna ditione locus ad se pertineret: Erat enim Ba
grauius de Magdeburgo, qui regi permisit, vt eam a
cem primæ coniugi donaret titulo propter nuptias. R
non æquè tulit, quòd auderet episcopus suæ volunta
contraire: Captum ergò perduci iussit in Quedlen
borg, & recluſit in carcerem. Sedit aliquandiù bon
pontifex in patientia: si fortè rex ad cor reuersus, vi
iuberet relaxari. Venerat sacra dies Dominicæ cœn
recolit episcopus diuinorum, quæ in ecclesia tum era
peragenda, ministeriorum: Iubet sacras sibi vestes
ferri: paretur. Indutus, orat aduocari regẽ: Erat enim
tum eo loci. Venit, arbitratus episcopum mutâsse se
tentiam, consensumq; præbiturum ad rem quam in
tuerat. Vbi rex aderat, episcopus eleuata manu, ex
crationem protulit, & excommunicationem in regem
qui manus intulisset Christo Domini. Nondùm era
desupèr constitutiones, quæ nunc sunt: interdixit q
sacris per omnem diœcesim. Rex amentiam interpre
ta

tus quòd tale aliquid captus moliretur, primùm videbatur rem excepisse cachinno: vbi profundiùs cogitabat, sententiam pastoris putabat non esse contemnendam. Itaq; iussit mox laxatum remitti ad ecclesiã suam, & permansit res infecta per omnes dies, quibus supererat episcopus memoratus. Post eius excessum, vt dicemus, res est consummata.

CAPVT VIII.

DE Vngaris parta victoria sparsit cum laude famam Ottonis per omnes prouincias, peruenitq; ad Italiam, excitauitq; illam, vt expertam priùs Ottonis virtutem imploraret aduersùs Berengarium & Albertum, à tyrannide non temperantes in Lombardia, & aduersùs pessimos mores summi Pontificis Iohannis XII. qui pessimo ordine pontificatum adeptus, per impressionem & patris sui potentiam, peioribus illũ moribus dedecorauit, venationi potiùs & adulterijs, quàm consecrationibus, aut pijs ecclesiæ rebus intentus. Duo præcipui erant cardinales diaconi, qui occultis ad Ottonem datis literis, perorabant vt laboranti succurreret ecclesiæ: nunquàm fuisse iustiorem veniẽdi in Italiam causam. Motus rex ire constituit: priùs tamen rebus in Germania ordinatis, nè quid turbæ nasceretur per absentiam. Eam Saxoniæ partem, quæ Wandalicis contermina est finibus ad Albim fluuium, nullus post Wedekindum dux administrauit: nam pater eius Henricus, & illius itẽ genitor Otto, & rursùs Ludolphus, à regibus Germaniæ, qui tum ex Carolino sanguine rerum potirentur, commendatas accepêre partes, potissimùm superioris Saxoniæ iuxta Turingiã, in qua magna pars Saxonibus parebat: quæ posteà cum vicina Francia & Hassia etiam accessit ditioni Henrici & Ot-

tonis regum, cum omni Lotharingia. Interim verò ad Albim decliuiorem constituta prouincia, præter vicinos pontifices, quibus Magnus Carolus terram subiecerat: cùm intelligeret effrenem populum non tam armis, quàm religione stringendum, non habuit gubernatorē: Visum est ex re optimo regi, peropùs esse viro etiam in ea regione, qui temporali gladio rem gerat, iam mansuefactis Saxonum ceruicibus: præsertim ad cōtinendos in fide vicinos & wandalos, gentem inquietam. Igitur in Italiam profecturus tum rex Otto, cùm longæuam prospiceret futuram expeditionem, ad Albim fluuium prouinciam, quæ erat extra pontificum iura, Hermanno cuidam acris ingenij viro, ad tutelam commendauit: cuius antè virtutem & industriā in paucis rex erat expertus: Paruis quidē natalibus exiërat, sed erat procero corpore, acri visu, bonis moribus, fide præcipua in dominos: quibus rebus innotuit aulicis, & cœpit esse ex ministerialibus aulæ: deindè præpositus regijs liberis ad mores componendos. Huic ergò viro præfecti nomine prouinciam rex commendabat Albianam, iam antè de iustitia probato.

CAPVT IX.

SEptem initiò solos habebat Mansionarios in totidē prædijs & mansis: hi de furto apud illum accusati conuictique, vno omnes ab illo iussi necantur suspendio. Mirantur omnes, quòd vir non locuples patrimonio suo non pepercerit, cui ademit cultores: quæ seueritas in suos, antè charum, posteà fecit esse omnibus charissimum. Adaldagus erat his tēporibus archiepiscopus Hamburgensis, cancellarius regius, cum ipso profecturus in Italiam, qui ecclesiæ suæ prædia eidem Hermanno fecit commendata: Crediderim eius viri authoritatem multùm

multùm ſuffragatam Hermanno apud regem ad maioris gradûs dignitatem: Poſteà verò quàm meruit ducalem honorem, quod poſteà dicemus, in iudicio & iuſtitia gubernauit prouinciam: & in defenſione eccleſiarum ſtudioſus vſque in finem permanſit: nam & Hamburgenſi & Bremenſi eccleſijs fuit admodùm deditus & fidelis: multa bona faciens in fratres, & in omnes Saxoniæ congregationes. Tali ergò viro pijſſimus rex Otto, & archiepiſcopus Adaldagus, vices ſuas in hac regione commẽdantes, in Italiam ſunt profecti. Rex Italiam ingreſſus cum magnis copijs militum, Berengarium & Albertum nuſquàm in apertum exeuntes, neque acie obijcientes, vbicunquè inuentos obſedit, & pertinaci labore cepit, mittens vtrunque in exilium: Berengarium in Germaniam, Franciæ vrbem Bambergam: Albertum Conſtantinopolim, quô Græcorum etiam Imperatori gratificaretur. Otto autem his cõſtitutis, protendit in vrbem, vt illi quoquè ab Pontifice laboranti ſuccurreret. Cùm appropinquaret vrbi, inſigni pompa ab Romanis eſt introductus: & Imperij coronam cum conſecratione & Imperatorio honore ſuſcepit: quæres exindè ſeruatur in hodiernum, initium ſumens à Carolo Magno. Quis verò Pontifex eum corona donauerit, variant ſcriptores. Alij ab Iohanne XII. alij verò ab Leone VIII. ferunt coronatum. Primi aiunt Ottonem poſt ſuî conſecrationem plurimùm apud Iohannem Pontificem inſtitiſſe, vt frugi eſſet, & pontificia dignitate dignam vitam ageret, & ſanctimoniam vbiquè cum religione præ ſe ferret. Cùm ſuadendo minùs proficeret, intuliſſe minas: quibus motum Iohannem, noctù diſceſſiſſe, nec vnquàm poſteà viſum in Romana ſede. Alij, quod veriſimilius eſt, à Le-

one consecratum regem aiunt: quã sententiam Gratianus probat. Sciebat Iohannes XII. propter se euocari Ottonem à cardinalibus: quorum alteri, re comperta manum, alteri nasum abstulerit. Venire ira plenum, q ideò non putabat expectandum, sed cõcitò abierit. Venientem autem regem vocato cõcilio, acta Iohannis subiecisse discussioni, & eum, re manifestata, indignum pontificio deiecisse: inq; locum eius substitutum Leonem VIII. virum omnium iudicio probatissimum: qui accepta pontificali benedictione Imperatorem coronauerit. Vtcunquè fuerit, omnium bonorum iudicio dignus honore, ab omnibus tum Imperator Augustus consalutatur.

CAPVT X.

Mirum est cernere in literis eiusdem Leonis Papæ, quam gratitudinem rependerit Ottoni & successoribus, cùm redderet Imperio, quæ vel Constantinus donauit, aut Carolus ex Longobardis accepta, dedit ecclesiæ, & ante illum Iustinianus confirmauerit, vel Arithpertus Longobardorum rex tribuerit. Ponendum duximus ad fidem exemplum literarum papaliũ, quarũ uis trũcatarum. LEO episcopus seruus seruorũ Dei Ottoni spirituali in Christo filio nostro, Imperatori Augusto, & omnibus successoribus eius Imperatoribus, & Italiæ regibus. Quæ dominus Carolus, rex Francorum & Longobardorum, & patricius Romanus, necnõ Pipinus pater eius, de regalibus rebus huius regni Italiæ tribuerunt in sancta Romana ecclesia beato Petro Apostolo, siue per instrumenta fuerunt per Etherium notarium, siue per sacramenta vel donationes, seu per alios modos obuenerunt à Iustiniano Imperatore, & Arithperto rege: hæc omnia largimur & diffinimus vo-

bis

bis Ottoni Imperatori, & Alheidæ coniugi tuæ regnig; consorti, vestrisq; consortibus huius regni Italiæ successoribus in perpetuum, præsentibus sacrosanctis Euangelijs, & patrocinijs pluribus sanctorum: videlicet de cruce Domini, & de caligis pedum suorum, de vestimento inconsutili, & super corpus beati Petri. ET INFRA. Vt hæc omnia habeatis & possideatis in perpetuum, ad vsus curiæ militiarum vestrarum, ad bellandum & expugnandum paganos, & contra rebelles Romano Imperio. Ideóque per huius nostri authoritatē Instrumenti confirmamus & corroboramus in omnibus progeniebus vestris à generatione in generationem in perpetuum. Nam si quisquam hanc nostram authoritatem destruxerit, & huius violator repertus fuerit, siue contra hoc agens, sciat se in irā beati Petri Principis apostolorum, & nostram, nostrorumq; prædecessorum casurum. Insuper nisi à malo resipuerit, subiaceat legi Iuliæ, reus regiæ maiestatis & reipublicæ: vt hi qui contra rempublicam, vel contra Imperatoris maiestatem aliquid moliti fuerint, animæ amissionē sustineāt, & bona eorum publicentur. In his actis interfuêre archiepiscopi & episcopi de vicinis comitatibus, Archiepiscopus Calaritanus, episcopus Ciconatus, Eustachius Albanensis episcopus, Gratiosus Prænestinus episcopus, Martinus Narnienſis, Benedictus Tiburtinus, Beardus Castrensis, Iohannes Perusinus, Georgius Ottenensis, Georgius Tudertinus, Valentinus Merenensis, Andreas Momentanensis, Theodosius Milecensis, Sanianus Feranensis, Albertus Lucerinus, Damianus Alanus episcopi. Georgius ad Vincula, Benedictus sanctæ Mariæ de Præsepi, Leo sanctæ Ierusalem, Ianuarius sanctæ Caciliæ, Andreas patriarchatûs Lateranensis, Iulia-

nus item Lateranensis presbyter, Faustinus sancti P
tri, cardinales, omnes presbyteri. Faustinus caput s
natûs, exconsul, Probinus exconsul palatio Lucian
Romanus de forma Traiana, Paulus de Templo pal
tinus, Iohannes de via Claudia, Leo de via Salar
Remigius de via Aurelia, Stanphus de via Mamer
na, Romulus de via Ardeatina, Gardus de via Fla
nia, Marcus de via Portuensi, Gorbus de via Lat
na, Saninus de via Appia, Mecianus de via Tibur
na, Gardus de macello Lydiæ. His actis etiam inte
fuêre de omnibus his regionibus: Regio Vicopatri
regio Vialata, regio Caput tauri, regio Cæliom
te, regio Riui argentarij, regio prima Auentini, r
gio Ad duos montes, regio vrbis Rauennæ, regio Oct
uia sub Capitolio, regio Ad gallinas albas, regio Lyb
tica, regio Horea, regio Sictim, regio II. Mamer
regio secus portam Metroni. Ianuarius ex Neta Gr
corum, Traianus de ponte Molbis, Iohannes consul
palatio Sosaritano, Amacius consul de palatio Vatic
no, Iobianus de Monte aureo, Petrotius de Cirto, Gr
gorius de Cella noua. Scripta per manum Gregorij a
chinotarij nostri. Datum in patriarchio Latera
III. Cal. Maij, Anno Sedis nostræ II. & dicti Otto
II. feliciter.

CAPVT XI.

ADuersùs ea antiquitatis testimonia cõsurge
qui affirmabunt præmissas non esse papales, s
adulterinas literas, quæ stylum Romanæ curiæ non pr
ferunt: quasi vnus ab initio fuerit scribendi Pontifi
bus character, & non sæpè demutatus, donèc ad e
qui nunc seruatur, deueniretur. Fateor & ipse no
nulla esse in hac formula, quæ ineptias præferunt: S
qua

quæso te: Num meliora sunt, quæ in corpore Decreti sub nomine Constantini præferunt illam immensam donationem Silvestro factam, in longa illa Palea, Constantinus. Quam donationem nulla est sequuta traditio: Nam Imperatores proximorum temporum omnia illa possederunt, quæ ibi sancto Petro donata memorantur. Habet maiorem longè verisimilitudinem apud habentem temporum rationem hæc Leonis restitutio Ottoni facta, quàm illa Constantini donatio: nam Otto Imperator iam tunc depulso Berengario & Alberto, tenuit omnia in potestate, quæ antè fuissent solo nomine Romanæ ecclesiæ nullis vsibus, nullis obsequijs obnoxia: facilè potuit reddere quod non tenebat: Iuri resignauit rerum quas tueri non poterat. Eas quippe & iste Otto, & filij, & nepos possederunt: quod sequens narratio manifestabit. Habuisse hic Pontifex cum Ottone similia commercia putabitur illis, quæ Pipinus Caroli pater cum sui temporis Pontificibus: à quibus donatus Franciæ corona: nihil magnum fecit, si capta à Longobardis ecclesiæ contribuit. Et Leo horum temporum Pōtifex, ab Ottone in pontificatu defensus, grati animi indicia fecit, reddens quæ solo nomine possideret: vt haberet Imperator, quod Pontifex tueri non poterat. Sed hæc hactenùs. Digressi reuertamur ad res Saxonicas prosequendas.

CAPVT XII.

OTtone iã Imperatore cum exercitu Roma abeũte Spoletũ, pacandæ Italiæ gratia, Romani, præsertim Iohãnis cognati, tumultuãtes, de illo reducẽdo egerãt cũ populo: perfecerũtq; vt Leo eijceretur, & Iohãnes reuocaretur: q. an reuocatus redierit, aut foris mortuus sit, incertũ est: Hoc cõstat, siue reductus, siue exulans,

in adulterio cæsus, moritur. Leo eiectus, ad Ottonem confugit: Sequuti ab vrbe legati orauerunt, vt populus in hac re voluntati condescendere dignaretur: vt non Leonem, sed Benedictum V. pontificem haberent. Respondit Imperator constantissimè: priùs se regnum & Imperium, quàm Leonis iusti Pontificis defensionem intermissurum. Ea vocis constantia & vultûs acrimonia visus est dicere, vt legati irritam cernētes legationem, tristes redirent in vrbem. Romani vbì audiuêre legationis euentum, nihilominùs in sententia perstitêre, vt consecratum Benedictum pro Pontifice venerarentur. Imperator vbì comperit, agrum Romanū vastauit, vrbes subditas cepit & diripuit, ipsam Romam arcta cinxit obsidione, vsque ad caritatem annonæ in ea. Scribit Sigebertus, interuentu Leonis placatum Imperatorem, veniam dedisse erratis, si resipiscerent: quamuis Romani tam in Leonem antè fuerint contumelioſi, vt ab illo ordinati, suum deserere ordinem cogerentur, & chirographis datis testari: Pater meus nihil sibi habuit, nihil mihi dare potuit: Prætendentes, Imperatoris impressione creatum Pontificem, nullam à Deo accepisse potestatem, tanquàm non ingressus per ostium: Cùm tamen Imperator, legitimo episcoporum vocato concilio, Iohannem ter vocatum nec comparentem, per concilium curauerit destitui, & Leonem, se nihil agente, surrogari. Placatus Imperator, accipit iusiurandum à Romanis, nullo se vnquàm tempore de Pontificatu intromissuros. Non tam citò dorsum illis obuertit, iterùm Leo pellitur, Benedictus surrogatur. Iā cōmotior redit Imperator: Vrbem solo minatur æquare, nî restituto in sedē suam Leone, Benedictū dedāt. Quid facerēt? Videbatur quod cōminatur posse implere: Fac-

tum

unt imperata: Leonē collocant, Benedictū dedūt. Scribit idem Sigebertus, Benedictum priusquàm dederēt, à Leone esse exarmatum, & omnibus sacris ordinibus exauthoratū, &, vt verbo illius vtar, exordinatum. Erat, vt diximus, in comitatu Imperatoris Adaldagus Hamburgensis archiepiscopus, Imperialis cancellarius, qui iam annum quintum aberat ab ecclesia sua: reuocatus crebris suorum literis & lachrymis, cùm immiscerent minas: quare institutus, ab Imperatore popposcit missionem. Annuit Imperator, Benedictum illi commendans, vt secum ductum, perpetuò teneret in prouincia. Ità Adaldagus Benedictum quondàm summum Pontificem perduxit Hamburgum: ibiq; paucis superuiuens idem diebus, dolore animi confectus, diem suum obÿt.

CAPVT XIII.

Sic testantur consona voce Italicorum, Gallorum, & nostrorum annales, ità monstrat inscriptio sepulcri. Erubescant igitur, qui ex hoc die fabulantur martyrio fuisse coronatum Benedictum Hamburgi cum cardinalibus, ducibus, & comitibus: quam anilem delirationem pleniùs in nostra Metropoli confodimus. Libet verba inserere nostrorum annalium: Reuersus in patriam Adaldagus, duxit in comitatu suo Benedictum Papam ordinatum, sed ab Ottone Imperatore depulsum, quem ille in Hamburgo mācipari præcepit. Archiepiscopus verò ipsum cum magno honore vsque ad obitum eius detinuit: nam vir sanctus literatusq; fuisse dicitur: qui & dignus apostolicæ sedis videretur Romano populo, nisi quòd per tumultum est electus, eiecto eo, quem ordinari præceperat Imperator. Igitur in sancta conuersatione viuens, aliosq; sanctè viuere docens, cùm iam Romanis poscentibus à Cæsare restitui debuisset, apud Hamburgum

gum in pace quieuit, IIII. Nonas Iulij. Erat autem
supputatione annalium, concordante Eusebij continua-
tore, post nongentesimum sexagesimusquartus. Et inde
conuincitur error in sepulcri eius inscriptione, quæ tem-
poribus non respondet. Intereà Imperator rebus in Italia
pro tempore constitutis, descendit in Germaniam, &
peregit Pentecostes solennitatem Aquisgrani: Eò con-
uenerat omnis nobilitas de Imperatoris genere: Soror
eius Gerberga, regina Franciæ: Soror Hadnida, vxor
Hugonis comitis Parisiorum, quorum filius Hugo postea
regnauit in Francia. Mira solennitas & rerum pompa,
pro Imperatoria magnificentia, ad conuentum tam ma-
gnæ latæq; nobilitatis. Ibi Bruno archiepiscopus Colo-
niensis, frater Ottonis legationem suscipit in Franciam,
ad componendos nepotes ex sororibus. Compendij dum
esset, in formula compositionis laborans, febre corre-
ptus, testamento ordinato, concessit è vita: Vir omni vir-
tutum genere laudatissimus, qui & religiosam & secu-
larem militiam pariter impleuit: non enim deerat ec-
clesiastico ministerio, pariter à fratre constitutus guber-
nator Lotharingiæ: quæ iam diù prouenit per Ottonem
Romano Imperio. &wilhelmus quoq; Ottonis Imperato-
ris filius, archiepiscopus Moguntinus, per eadem quoque
tempora emigrauit.

CAPVT XIIII.

REmansit Imperatori fixa de Magdeburgensi se-
de surrigenda sententia, etsi temporaliter per
Bernhardum Halberstadensem episcopum intercluderetur. Prouiderat iam Otto, vt ad eam rem summi Pon-
tificis decretum haberet, etiam repugnante episcopo
valiturum. Sed iam Bernhardus in fata concessit, suc-
cessorq; illius, præsertim accedente Romani Pontificis
ordi-

ordinatione, non iam se opposuit Imperatori. Hildewardus is erat: qui cernens summi Pontificis & Imperatoris in vnam rem concurrere consensum, nec potuit, nec debuit, nec voluit colluctari. Igitur de latissima sua diœcesi permisit nouæ Magdeburgensi quantum sat erat: constitutis limitibus ad vtranque, qui extant hodiè. Indè verò ecclesiam de Vallersleue, quo illam pater eius fundauerat, translatam, in Magdeburgo fecit erigi: omnibus indè prouentibus qui prioris erant ecclesiæ, indè pariter translatis in nouam, & adauctis de Imperatoris munificētia. Tum verò migrare iussi fratres, inuiti abiêrunt: inq; montem vicinum vrbi concesserunt: Ibi Imperatoris ope monasterium quod floret hodiè, erexerunt, diù tamen eius rei tristem repetentes memoriam. Per multos annos in vigilia beati Laurentij, qua emigrârunt, nudis pedibus ecclesiam suam, votis constricti, repetiuêre. Imperator autem nouam ecclesiam metropolituo splēdore in honorem sancti Mauritij iussit dedicari, quòd eius sancti patrocinio vteretur in prælijs. Sūt tamē qui scribant, inter crebra quæ gessit bella, aliquandò nolente ipso subuersam ecclesiam aut monasteriū diui Mauritij honore sacratū, hanc tutelari suo sancto fecisse compensationem. Transferri iussit sanctū Adalbertū de monasterio sancti Maximini in Treueri ad archiepiscopatum, quem ille ibi gessit ad annos penè quatuordecim: Subiecitque illi episcopatus sex suffraganeos, Mersburgensem, Misnensem, Citzensem, in Salæ fluminis ripa, Brandenburgensem, Hauelbergensem, & Porenensem: qui an sit in Lubucensem translatus, nō enuncio: Hoc compertum teneo, Lubucensem ex Polonia in ditionem Brandenburgensem ex legitimis causis esse translatū. De Porena nihil vsq; hodiè compertū habui.

Per

Per quæ etiam tempora Wichmannus quidam ex aulicis, cùm haberet nonnihil vndè sibi malè ab Imperatore timeret, profugit in Wandaliam, gentem inquietam incitans, vt in Saxoniam faceret excursiones. Iam Parthenopolim, siue Virginopolim mâlis, aut Magdeburgũ vrbem Otto Imperator insigniuerat, quæ Wandaliæ caput esset: Iam ecclesiam erexit in honorem diui Mauritij, cuius monasterium in expeditione, quod diximus, euersum est. Episcopum Adalbertum inibì fecit consecrari, vt populum erudiret Wandalorũ, & in fide Christi pariter & Imperatoris conseruaret. Sed prævaluit pessima machinatio Wichmanni. Egressos ad pugnam Wandalos Imperator excepit, & fortiter repulit versos in fugã, cùm multi corruissent. Nec longè pòst Wichmannus ille desertor cùm inter Wandalos ageret, cœpit tædere populum incentoris. Inuentus est qui perfugam auferret de medio in gratiam Imperatoris: & paruerunt in reliquum dictis imperatisque.

CAPVT XV.

EXtitit causa qua iterùm Imperator in Italiam vocaretur: nam Leone VIII. subuerso, Romani statim post Imperatoris abscessum, artibus solitis, quos oderunt, de medio tollunt: Iohannem XIII. Pontificem simili odio insectantur: Captum enim à tyranno, quem ad hoc inuitauerant, perduci sinunt in Campaniam. Id cùm rescîsset Imperator, non literis, non nuncijs agendum ratus, seipsum accinxit cùm exiret cum exercitu. Hermannum anteà præfectum inferioris Saxoniæ partium constitutum, cùm illum probè omnia administrâsse comprobaret, ducali insignitum honore prouexit, vt sedeat cum principibus. Hic est ille ducatus, quem vsque hodiè administrant duces Saxoniæ, ad Albim habitan-

tes

tes deuexiorem: Qui etsi ab olim latioribus terminis tenderetur, ab Henrico duce cognomento Leone ad eas angustias est perductus: quod suo tempore commemorabimus. Nouum autem principem nouis armis insigniuit, lasurij coloris Leonem in albo donans, interiectis maculis per campum: quæ nunc arma Luneburgensis sunt ducatûs: Vndè coniectura est, eam quoquè ditionem tum extitisse in Hermanni principatu: Nam arma quæ nunc præferuntur Saxoniæ, aliam, quod dicemus infrà, præferunt originem. Tum verò Imperator assumpto secum Ottone filio, quem superiori tempore regem Aquisgrani Germaniæ iussit coronari, ad Italiam peruenit, Romamq; petijt. Effusi vrbe Romani, Imperatorem quanto poterant honore inuexerant. Blandiores erant in obsequio, quos maior in Pontificem culpa constrinxit. Dissimulanter omnia Imperator initiò habuit, donèc in stationes suas milites collocarentur. Vbi omnia ex sententia constitêre, iubet acciri populum: ventilari quæstionem de malè habito Pontifice. Culpati consules cum præfecto: insimulati decarchones, qui ex populo allecti decem numero, senatū egerunt. Relegati in Germaniam consules: à trabe appensi decarchones: ipse præfectus ludibrio habitus per vrbem: cùm flagris cæderetur, missus est post consules in Germaniam exulaturus. Saraceni tum in Calabria & Salentinis erant, foti à Græcis, vt Imperatorem Ottonem deterrerent, & Italiam pro suo tenerent principatu. Ottonem tum varijs in locis, multisq; prælijs conflixisse, etiam Italici scriptores testantur: sed non vnam omnes asserunt causam. Alij non aduersùs Saracenos duxisse Ottonem contendunt: sed in Græcos Italiæ incolas, qui desponsatam Ottonis filio Nicephori Constantinopolitani Imperatoris filiam tra-

tradi à patre prohibebant: Vtcunquè fuerit: prælio illo ex quacunque causa Imperator congressus, eos fudit, ac penè omni Calabria Apuliaq; expulit. Quin insuper Constantinopolitanus populus amissarum de Italia prouinciarum iacturam in Nicephorum referens, qui sponsam filiam marito tradere noluerit, arreptis armis illum interfecit, ac Iohanni filio Imperium demandauit. Certum est autem omnium testimonio, Ottonem II. primi filium, Theophaniam Iohannis Imperatoris Constantinopolitani germanam accepisse coniugem: quam Iohannes XIII. Romanus Pontifex simul cum marito in Lateranensi patriarchio coronauit: nam Otto pater, filium Ottonem, re in Saracenos Græcosq; bene gestare uersum, consortem adsciuit Imperij: voluitq; Imperatorem à Romano populo, ex prisca consuetudine acclamari: Quem tum Pontifex inunctum, Imperiali diademate insigniuit: Eaq; in Ottonis II. coronati celebritate, Iohannes Pontifex Capuanã ecclesiam ad Pandulphi principis merita, metropolitanam constituit. Indè in Germaniam Imperatores mouerunt per Gallias.

CAPVT XVI.

HErmannus interìm Germaniæ nouus dux, cùm eas teneret partes commendatas, quæ Wandalis obiacent & Albi flumini, penè omnia possedit quæ nunc tenet dux Luneburgensis, & dux inferioris Saxoniæ. Extruxit autem arcem in montem, appellauitq; Luneburg: Non, vt fabulantur imperiti, ab idolo Lunæ, quod ibì sacrauerit Iulius Cæsar, aut nescio quis alius: hoc enim fabulosum supra cõuicimus: Sed à vicino loco Lune ad riuum Elmenow, vbì nunc degunt sanctimoniales ab aliquot seculis. Sic enim accipiunt arces vocabulum, vel à loco fundationis suæ, vel ex propinquis qui nomi-

nominatior est. Hūc ego nouum ducem Saxoniam quoquè Transalbianam tenuisse crediderim, quòd limitaneus esset ad vicinas Danorum & Wādalorumq; nationes arcendas ab incursionibus, quas Normāni Dani crebras fecerant superiori ætate, cùm à Ludouicis, Carolis, Arnulpho, Reginberto, alijsq;, quos suprà commemorauimus, proceribus retrò pellerentur: Nunc verò postquàm permisit rex Otto Danorum regi Sleswicum, in quo pater eius marchionem creauerat, opùs erat præside ac duce, qui limites regnorum seruaret. Terram verò Brunswiccensem, quæ posteà in ducatum erigitur, & rursùs Gottingensem, & quæ Transsyluana dicitur, cum terra Wittenbergensi, quæ nunc superior dicitur Saxonia, & omnē Misnam Turingiamq; tum Saxonici iuris, pro se ac posteris seruauêre Imperatores: Alioquì stultum fuerit ditare extraneum, & suos exhæredes facere. In hac arce noua nouus dux vt religioni inseruiret, gratus Deo qui illum prouexerit, vt susceptus de puluere priuatæ familiæ, sederet cum principibus, monasterium instruxit ad arcem, in honorem sancti Michaëlis archangeli, sub regula diui Benedicti, transferens abbatem primū Ludericum de cœnobio S. Pantaleonis ex Colonia.

CAPVT XVII.

ERat post natū Christū annus DCCCCLXXIIII. cùm Imperator Otto Paschæ solennitatem in vrbe Quedelenborg cum filio, principum magno conuentu peregit: & multa constituens in prouincias, respexit inprimis Magdeburgensem vrbem & ecclesiam, quia illam requiei suæ prouidit. Insignem virum Adalbertum primum illi fecit ordinari, vt diximus, archiepiscopum: illique subiecit omnes episcopatus per Wādaliam, quam tunc dixêre Sclauoniam: Erat tamen

episco-

episcopatus in parte Transalbina Wandaliæ in loco Aldenborg, Hamburgensi subiectus: is autẽ posteà translatus est, vt in Wandalia diximus, Lubicam. Maritima autem reliqua Wandaliæ necdùm ad fidem Christi peruenerant: in quibus Zwerinensis, Ratzeburgensis, Caminensis diœceses terminos suos habent longè post limitatos. Tertia autem feria, quam vocant diem Martis, ante Pentecosten eius anni, venit Imperator ad locum qui dicitur Mimlewa: Proxima nocte transacta, hora constituta lætus ad mensam consedit: Veniente tempore, vespertinis laudibus interfuit: sed peracto Euangelico eius officij cantu, cœpit æstuare, ac spiritu fatigari: Quod cùm intellexissent principes circunstantes, imposuerunt eum cubili: inclinantem autem caput quasi iam defecisset, refocillârunt: expetitisq; sacramentis ecclesiæ, & cum summa veneratione perceptis, sine gemitu cum magna tranquillitate spiritum Domino reddidit. Nonis Maij, quarta feria ante Pentecosten. Indè transportatur in cubiculum: & cùm iam serò esset, transitus eius populo enunciatur. Cuius corpus magnis lugentium exequijs à filio rege translatum est in ciuitatem, quam ipse extruxit, Magdeburgum: ibiq; honorificè tumulatur. Extat hodiè sepulcrum eius in crypta. Aiunt, qui ætate nostra viderant, corpus eius post annos supra quingentos ità balsamo stare firmatum, vt velut in sella consideat illæsum: Cuius tumulus vt magnificè renouetur, exposcunt egregia illius principis in Saxoniã, primùm patriam, deindè in omnẽ Germaniam, demùm in omne Imperium & vniuersam ecclesiam catholicam, merita. Romanum enim Imperium ab illo magnificè propagatum, exquisitum honorem, & perenne memoriale sui iure deposcit, vt eius in terris memoria permaneat dum-

turna-

turna: &, si fieri posit, sempiterna: quem ad meliora regna rex transtulit immortalis.

CAPVT XVIII.

OTto II. patri filius succedit in regno & Imperio: immò iam viuenti, & regnanti, & imperanti, vt voluit, accessit, decedenti autem patri solus succedit: nam frater Ludolphus natù maior, iamdudùm concessit in fata. Henricus autem Bauarorum dux, frater patruelis huius Imperatoris, nonnihil rebellionis ostendit Imperatori, & vsq; ad arma dissensio processit: sed edomitus malis, cessit Ottoni, ac in ius eius nihil repugnãs concessit. Indè Imperator conuertit arma in &wandalos, qui Ottone I. vita functo cornua erexerũt: vt fieri solet semper motus initio nouorum vbiq; regnorum: Sed didicerunt malo suo non temnere diuos: Superueniens enim rebellibus, motus eorum compressit, coëgitq; dicto parére. Hæc fuêre initia noui in Germania regis. Deindè super Lotharingiæ regno (quod Gallici scriptores vocant Austrasiam, ex Germania mendicato vocabulo, quod in Orientem vergit à Gallijs, ducatus quoquè Metensis nonnunquàm inscribitur: sed iam prævaluit consuetudo & obtinuit, vt Lotharingia appelletur) Imperatori cum rege Franciæ Lothario fuit contentio. Erat Lotharius Gerbergæ filius: ea fuit germana Ottonis I. Igitur consobrini Otto Imperator & Lotharius rex Franciæ, de Lotharingia arma sumpserunt. Prior Lotharius, cùm Otto necdùm quicquam moliretur, pacato agmine venit Aquisgranum: cùm Imperator nihil hostile prospiciens, ibi cum coniuge moraretur: Capitur de repentè vrbs tota. Imperator cum familia vix elabitur: Ad prædam sparguntur milites Francì: aceruatisq; omnibus, quæ vel de apparatu Imperatoris, aut vniuersa vrbe

possent corradere, exaturati redeunt in Franciã: quem nõ longo interposito tempore Imperator Otto cum magnis copijs insequitur: Castra è cõspectu Lutetiæ Parisiorũ ponit: Fit eruptio à ciuibus: conserũt manus: cadunt vtrinq; nõnulli, inter alios nepos Imperatoris. Suburbia ciuitatis exasperat⁹ Otto incẽdit. Nec moratur Lotharius, cũ Hugone Magno, & Hẽrico duce Burgũdiæ hostẽ aduſq; Isaram fluuiũ insequi: vbi atrocissima instituta pugna, tam multis vtrinq; occisorum cadaueribus riuus oppletur, vt à consueto fluxu Isara impeditus, in agros sese effunderet. Hoc tam cruentum bellum, inter sanguine coniunctissimos, mirum quomodò tam acerbum contigerit? Erant enim Lotharius & Hugo ex geminis Ottonis I. sororibus nati, huius secundi consobrini. Sed quid non cogit habendi amor? qui charissimos inimicèm sæpè fratres commisit. Pacatis demùm regibus, Austrasiam, cuius causa bellum gerebatur, Ottoni Lotharius, reclamantibus multis regni proceribus de Francia permisit: repugnante etiam Hugone Abbate, qui indè accepta occasione, regnum quæsiuit & occupauit. Nam Lotharius non indè diù concessit in fata. Appellatus est autem Hugo per contumeliam cognomento Abbas, quòd se rebus monasteriorũ, quas plures illis esse, quàm opus videri dixit, implicuit, seipsum Abbatem appellans.

CAPVT XIX.

SVstulit autem Otto ex coniuge filium Ottonem, & tres filias: quarum vna in Gandersheim, altera in Quedelenborg præsidatum accepêre: malentes in virginea puritate seruire Deo, quàm tyrãnidi seruire maritorum. Frequentes autem sententiæ suæ, & quasi imitarentur sui generis authores, plurimas, & quæ illarum sequutæ sunt exemplum, habuêre crebriores. Tertia cùm esset inter sacras virgines in Ratispona, incertum

habens quid sequeretur, rapta est ab Vdalrico Bohemiæ duce, qui illam coniugem deposcebat. Pater exempli perniciem detestatus, simul iniuriam reputans atrocissimam, quòd auderet vir barbarus in Imperatorem Romanum hoc, quod priuati in priuatum sine summo scelere non committerent, armauit ingentes copias, & sequutus raptorem in prouinciam eius, igne & ferro cuncta vastabat, fœdabátque. Occurrerunt Bohemi vim prohibituri: Cæduntur miserè: Ipse Vdalricus ad interiora prouinciæ perueniens, raptam orabat, vt se interponeret, patrem exorans, vt generum non degenerem dignaretur agnoscere: non indecorem futurum regno, modò primæ piacula culpæ remittat. Puella ad patrem progressa, exorabat iram poneret: se, quandò ità visum superis, Vdalrico permitteret vxorem. Venit sub aspectum dux ipse, & genibus prouolutus, veniámque precatus, impetrauit. Hoc tempore idem Otto reliquias diui Stephani ex Italia productas, in ecclesiam Halberstadensem ad honorem beati martyris ibi patroni, decenter iussit collocari. Interea oritur grauis inter fratrueles simultas, Ottonem Imperatorem, & Henricum ducem Bauariæ. Imperator, submissis qui rem per insidias agerent, capi iussit Henricum, & aliquandiu captum tenuit. Wandali quoquè, nè quid deesset turbationis, quos pater Otto imperata facere coëgit per sua tempora, nunc rebellârunt: in quos Cæsar armauit Saxones suos, & ad internecionem obuios cecidit. Ingens multitudo prostrata memoratur, triginta millia septingenti. Qua victoria exhilaratus Imperator, veniã dabat fratrueli, laxãs vincula eius, vt in reliquum tempus illum haberet obsequentiorem. Ferunt nonnulli, quod apud me fidẽ tenuem habet, hunc Ottonẽ tributo

adegisse Lombardos, vt quotannis persoluerent Imperatori tributi nomine libras auri ducentas. Id aurum fertur collegisse & Wilhelmus archiepiscopus Moguntinus Imperatoris huius germanus frater, annis tribus continuatis. Indè conflatam crucem auream, qua condecorauerit vsq; hodiè ecclesiã Padeburnensem. Primùm, quis credat auri talẽta pontifici permissa? deindè, in crucem conflata? Demùm, quod est omnium alienissimum, matrem longinquam ecclesiam, et sua minorem, esse ea dona collata quis feret?

CAPVT XX.

INtereà Imperatores Constantinopolitani, nullo affinitatis ad Ottonem habito respectu, cùm intelligerent Ottonem grauissimo in Francia bello implicari, vndè se non facilè explicaret, constituerunt prouincias, quas in Italia Nicephorianis temporibus amiserunt, recuperare. Otto verò, posteaquàm Lotharingiam receptam iniuriasq; apud Aquisgranum acceptas vltus esset, pacemq; cum Lothario rege firmauisset, veniens in Italiam, & vxorem secum ducens Theophaniam, Taurinenses attigit, quandò de leuirorum suorum impetu certior est factus. Tradunt nonnulli scriptores Ottonem priusquàm in Græcos duceret, copijs Hadriatico traductis Sclauoniam ac Dalmatiam inuasisse, magnaq; in illis regionibus Græcorum præsidio destitutis, rerum prædis & mortalium cæde commissa, Romam se contulisse: Bcùm peruenisset, repentino tumultuarioq; delectu per omnes Italiæ regiones, ingentes copias coactas, ad diem conuenire iussit: & cum Germanorum, Gallorũ, Lombardorum, & aliorum Italiæ populorum, immenso exercitu Roma profectus, prima ad Beneuentum cepit statiua: Quò cùm Romanorum copiæ peruenissent, dat

quæ

quoq; à Beneuentanis, Capuanis, Neapolitanis, & Salernitanis turmas, in ordinem præmitti curauit regionum gnaros: facto posteà agmine profectus, non priùs quadrato exercitu cœpit incedere, quàm Apuliam est ingressus. Apud Basentellum exercitus hostiles sunt obuiàm facti. Ibi instituta pugna, Græci Imperatores, Saracenos multos habuêre conductos: & cùm pugna conseretur, primi Romani, & deindè Beneuentani, signa deseruêre, nulla vi hostiles vultus ferre potentes. O viuidam illam quondàm priscorum Romanorum virtutem: O nomen speciosum in vmbra. Horum fuga conspecta, cæterorum fregit animos. Saraceni Græciq; graniores indè incubuerunt, donèc fusæ dissipataeq; sunt omnes Imperatoris Ottonis copiæ. Quo in prælio occisis penè ad internecionem legionibus, & Romanus Imperator, & omnis Italia neruos omnes ità amisit, vt facile Græcis & barbaris fuerit, si victoria vti sciuissent, Roma omniq; Italia potiri. Hæc est illa colluuio mollissimarum gentium. Quòd si longè paucioribus ex Germaniæ copijs fretus fuisset Imperator, non hoc Imperij detrimentum cum dedecore incurrisset: indubitatam victoriam, vt semper aliâs Maiores sui, ipseq; reportâsset. Emolliuit iam Italos clementia cæli, postquàm ille ab alto prominens fauor numinum subtractus abscessit. Otto Imperator fugiens, cùm repentè ad littus scaphæ se commisisset, à piratis quis esset ignorantibus interceptus est, inq; Siciliam perductus: sed ibi agnitus, sese Siculis, ingenti promissa pecunia, liberari, Romamq; perduci optauit, obtinuitq;: & de piratis sumptum est à Siculis supplicium. Cùm Romam peruenisset Otto, perquirendis contrahendisq; fracti exercitûs sui reliquijs diligenter operam impendit: Et quia copiarum præsidio destitutus,

in desertores signorum Romanos animaduertere non audebat, iram in Beneuentanos exercuit: etenim integris, qui turpi fuga prolapsi in vrbem redierant, cæteros addens Romanos qui arma ferre potuerunt, tanquàm hosti aliquo in loco se oppositurus, simul cum reducibus ex conflictu eduxit: & Beneuentanos adortus imparatos & nihil tale timentes, vrbem cepit, spoliauit, incendit: perq3 eam occasionem absportatas diui Bartholomæi reliquias, Romam in insula Iouis primò dictam, & posteà Lycaonia locatas ferunt. Ottonem, Beneuẽto deleta, in vrbem Romam reuersum, nihil prætereà rerum nonnulli tradunt peregisse: Inq3 decimum vsq3 annum post patrem tenuit Imperium: & morbo ex labore contracto, accedente graui ignominia, quam etiam Imperatrix fertur auxisse, cùm victo illuderet, diem suum obijt Romæ, honorato conditus sepulcro apud sanctum Petrum: Anno post natum Christũ nongentesimo octogesimoquarto.

CAPVT XXI.

SVnt authores, qui hunc Ottonem cùm in Italia esset, Saracenisq3 in mari digrassarentur, populantes omnem Christianam ditionem, armâsse nõ contemnendam classem, & obuium hostibus profectum, manus conseruïsse cum illis: tantumq3 sanguinis esse fusum, vt decoloratũ indè magna parte mare cerneretur: sed ipsum cum toxico venenato q3 telo percussum, semper valitudinem ad mortem vsq3 habuisse: nec enim multo pòst tempus in fata concessisse. Fine autem Ottonis II. ex more celebrato, Germani proceres, qui tum Romæ frequentes aderant, de successoris electione agere cœperunt: Variantibusq3 inter eos sententijs, alij Henricum Bauariæ ducem, itidèm de sanguine Saxonum, fratre Ottonis Henrico natum, cuius etiam filius insequutus est Ot-

nem III. Imperio præficere voluerunt, quòd tempora maligna virum deposcerent, insolentia Saracenorum, & superbia Græcorum vehementer de nouissima victoria in Ottonem adaucta. Alij verò non discedendum putauerunt ab recta Ottonum linea, merito ac recordatione I. Ottonis Imperatoris optimi. Non defuerunt Romani ciues, qui resumendum à Romanis Imperium, nec diutiùs exteris regibus permittendum censuerunt: Sī non habeat vrbs Roma qui sine inuidia possideat, petendum aliquem ex Italiæ principibus. Inter huius autē sententiæ authores vehementissimus incumbebat Crescentius Numentanus. Cùm verò ea primùm secretis in conuētibus sunt dici cœpta, deindè per vicos & compita palàm sunt elata, perterriti proceres Germani, in Ottonē III. secundi filium, consenserunt.

CAPVT XXII.

OTto III. secundi filius, primi nepos, procerum, qui tum Romæ erant, consensu Imperator creatur. Henricus Bauariæ dux, intellecta Imperatoris morte, puerum Ottonem in Germania agentem, qualicunq; occasione in suam accepit potestatem, quō paratior illi via maneret ad Imperium perueniendi: Sed principes de manu illius puerum extraxêre. Intereà Lotharius rex Frācorum etsi antè Lotharingiam abnuisset, eamq; perpetuò Ottoni & successoribus permisisset, audita tamen Ottonis II. morte, ad eam recuperandam contendit, quō fratri Carolo dignum se principatum conferret: Virdunum cepit, & eius vrbis comitē in suā redegit potestatē, vltra etiā processurus: Cùm tamē videret totius Imperij vires sibi intētari, facilè reddidit quæ cepit. De regno aūt Francorū per ea tēpora magna contētio fuit, cū Carol⁹ Lotharij defūcti frater illud peteret, et Hugo

Parisiorum comes cognomento Magnus, & item Abbas, illud sibi vendicaret. Erant ambo, vt diximus, sororibus Ottonis I. progeniti: Sed tum Hugoni regnum cessit: & post illum filio eius Roberto: sic primùm egrediens lineam Caroli Magni, in qua supra ducentos annos permansit. Otto autẽ puer cum proceribus, rebus Germaniæ componẽdis annis vndecim intenderat: vt interim robustiore ætate accedente, par magnis in Italia rebus gerendis posset videri. Quo tempore Crescentius Numentanus consulem se titulo præferens, vrbis dominium in suam traducere curauit potestatem: Qui obsequentem sibi minùs quàm voluisset Pontificem Iohannem XV. in eam dignitatis salutisque desperationem adduxit, vt vrbe secedens, in Hætruriã se reciperet. Eò Pontifex cùm venisset, animis per vitæ securitatem resumptis, Ottonem III. Imperatorẽ per nuncios literásque orare cœperat, vt Sedi apostolicæ, & oppressæ vrbi Romæ opem debitam afferret. Id verò cùm rescîsset Crescentius, Pontificis agnatos consanguineósque, & quosque amicos mittens oratores, apud illum peruicit, vt Romam rediret: impleuitque factas pollicitationes Pontifici Crescentius, quòd illi Romæ appropinquanti, cum senatu magistratibúsque & honoratis quibusque obuius in faciem cernuus pedes osculatus est: Introductumpositúmque in sedem semper veneratione debita est prosequutus. Eius Iohannis anno pontificatus nono, Ottonem III. in Italiam primùm venisse, & à Crescentio Numentano cæterisque Romanis summa cum obedientia admissum in vrbem fuisse, tradunt Italici scriptores: erátque is regni ipsius vndecimus.

C iij

CAPVT XXIII.

QVo tempore in inferiori Saxonia Hermannus dux ab Ottone I. ad Albim constitutus, diem suum obyt, annis & virtutibus plenus: qui nobilitatem primus in suam intulit familiam, relicto filio Bennone virtutum suarum imitatore, & ditionis promeritæ iusto successore: qui accepta vxore principis, vt ferunt, Stetinensis filia, bono patre non degener filius, dignus habebatur. Mirum verò cùm per id tempus omnis illa Vandalorum prouincia idolis seruierit, Christianum principem ex gentilitate inisse connubium. Potuit hoc suggerere pietas, vt ad Christianismum flecteret affinem suum: Potuit etiam tum ad tempus Christi iugum gens illa ab Ottone perdomita, perferre, quod postea reiecerit. Verùm ex illa qualicunque coniuge sustulit filios Brunonem, Bernhardum, Thietmarum: Bruno in teneris decessit: Bernhardus ducatum post patrem administrauit, Thietmarus comitatum: Illum arbitror Transalbinum, quem vocant Stormariæ: cui contermina est Holsatia cum Thietmarsis. Quæ tres ditiones sine controuersia ab omni retrò memoria semper Saxonibus paruerunt: Nam cum Wedekindo duce concurrerat in ea ditione, vt diximus, Albion: & post illum Carolus Magnus præfecit quendam Ottonem: post quem non alium legimus præsidem, præter hunc Thietmarum comitem, Bernhardi ducis fratrem. Adaldagus quoquè Hamburgensis pontifex ad hæc vsq; tempora peruenit, vir grandæuus, & qui per annos quinquaginta trium Ottonum Imperatorum curias sequeretur, cancellariam administraret, & multa, quæ extant, Imperatorum nomimibus Decreta & Constitutiones conceperit. Florebant res plurimùm Saxoniæ: nam Imperatores latè

dominantes, & frequentiùs in Italia diuersati, nullis eam impensis grauioribus onerabant. Sedit tamen aliquandiù Otto III. priusquàm in Italiam assenderet, in Hildeshusen: ibiq; Præcepta fecit, Constituta edidit: vt intelligerent, qui in extremo essent Imperij limite, se quoq; Imperatoribus suis curæ esse. Tribuit hoc memoriæ primorum in Christianismo principum Saxoniæ memoriæ: qui, vt suprà ostendimus, ibi vixerant & mortui sunt: Effecit quoq; hoc grandæui senis domini Adaldagi archiepiscopi instantia, vt visendum aliquandò subditis præberet Imperatorem, quò magis eos in fide & obedientia contineret.

CAPVT XXIIII.

QVamprimùm verò Imperator Otto Italiã pertransiens, Romam attigit, duces Capuanos Beneuentanosq; Romanis obluctantes, armis coëgit Imperata facere. Sed tum Iohannes, qui Ottonem vocauerat, viuendi finem fecit: Nec vlla accidit, sicut fieri semper ferè assolet, cleri populiq; dissensio in deligendo Pontifice: quòd Otto Imperator Gregorium V. sibi ex Saxonum gente propinquum, iussit, obtinuitq; Pontificem declarari: à quo breuì pòst Imperij benedictionem diademaq; accepit: Eiusq; facti celebritate finita, Otto Imperator archangeli Michaelis ædem quæ est in Gargano monte, votis se exoluturus, quæpridèm emiserat, inuisit: Indè Romam reuersus, breuì se contulit in Germaniam. Tulerant iniquo animo Romani, Pontificiũ per metum factam creationem: nec id dissimulare poterat ferox, sed ad bella mollis, populus. Quarè vixdùm Italia excesserat Otto, per Gallias in Germaniam accessurus, cùm Pontifex Gregorius minis & maledictis exterritus, ac magis (vt putant Italici) quàm debuit animo con-

consternatus, vrbe clàm excessit: Et cùm Iohannis prædecessoris sui exemplo aliquandiù in Hetruria consedisset, nec illum populus Romanus supplex reuocaret, Ottonem III. adijt in Germania sedentem. Intellexerunt verò tunc Romani, quòd ea concitus indignitate Imperator, Romam furens rediret: quamobrèm rei suæ viribus multo minùs quàm oportuerit perpensis, temerarium cepêre consilium: Etenim Crescentium curantem, & vt alij volunt, recusantem, inconditis clamoribus consulem creauerunt: permissa illi potestate: vt, nè quid res Romana pateretur detrimenti, prouideret. Isq; Iohannem quendam Græcum, episcopum Placentinum, literis ornatissimum, &, vt alij scribunt, pecunijs affluentem, Romanum Pontificem declarauit: Estq; hic Iohannes, quem alij non legitimè electum, supprimunt: alij XVI. aut XVII. inscribunt. Crescentius indè futuris prospiciens, quæ timerentur ab Imperatore, periculis, muros vrbis portasq; instaurauit: & moli Hadriani, castello sancti Angeli appellato, tot tantasq; addidit munitiones, vt posteà semper, & vsque ad hæc tempora arx Crescentij, & crebriùs quàm sancti Angeli appellaretur. Venit interìm Otto Imperator, & magnis fretus quas adduxerat copijs, vrbem penè in circuitu obsedit. Tum verò populus furoris, quem creando consuli ostenderat, oblitus, pacem misericordiamq; Imperatoris supplex orauit: Et cùm impetrâsset, patentibus etiã Crescentij iussu portis, Germani admissi sunt. Tunc & Iohannes Pontifex præsidij simul & consilij inops, cum Crescentio se in munitissimam sancti Angeli arcem abdiderunt: de qua aliquandiù ab oppugnationibus paruo negocio sunt tutati. Cúmque obsidionem oppugnationémque longo duraturam tempore non magis

Ger-

Germani quàm æmuli simul & perfidi, ciues ostenderent, dolo victus fertur Crescentius, quem nulla vis superatura videbatur: Spe enim salutis data, ambo vt ad Imperatorem irent, exeuntes medio itinere intercipiuntur: & Crescentius quidem captus, Iohannes oculis est orbatus. Crescentius iumento auersus imponitur, & vrbe circunuehitur: posteà eum, ludibrio eius exaturati, confodiunt.

CAPVT XXV.

GRegorius ad vndecimum, quo abfuerat, mensem restitutus, acerrimam de accepta à Romanis iniuria vltionem sumpsit: Paulò enim postquàm rediërat, eam fecit de Imperatoris electione sanctionem, quam hucusquè per annos iam quingentos seruatam videmus: Solis licere Germanis qui indè electores sint dicti, principem deligere: qui Cæsar tunc & Romanorum rex dictus, si à Romano Pontifice coronabitur, Imperator Augustus appelletur: Sintq; hi electores, Moguntinus, Treuerensis, Colonienſis archiepiscopi: Palatinus Rheni comes, Dux Saxoniæ, Marchio Brandenburgensis, Rex Bohemiæ. Distincta sunt autem inter eos officia, vt tres archiepiscopi sint ipsius Imperij cancellarij: primus per Germaniam, secundus per Galliam, tertius per Italiam. Marchio camerarius, Comes dapifer, Dux portitor ensis, Rex Bohemiæ pincerna. Sed ista magis discreuit Carolus IIII. *quàm sint initiò constituta, adiecitq; regem Bohemiæ. Otto autem Imperator Romæ agens, cùm de statu regni disponeret, in contemptum venit Romanorum: obsiderunt enim illum in palatio, milites quosdam illius occiderunt: vix æstu & ingenio Henrici ducis Bauariæ educitur pactionibus simulatis. Romani per ætatem illam, inualidus ad arma populus,*

pulus, & tamen ingenio varius & inconstantissimus, semper res nouas moliebantur: faciles ad inchoata, impatientes ad exequendum. Ottonem verò tunc in Germaniam redijsse multi tradunt. Gregorium verò statim post Imperatoris abitum diem suum clausisse. Poterat hoc non dubijs argumentis antè cognoscere, Papam Saxonem non diù victurum inter osores Italos: qui non tam vitæ reddendæ, quàm adimendæ, sunt magistri. Interim Saxonia, & ei contermina Wandalia, pace tranquilla gaudebant: per Wandaliam ecclesiæ instauratæ, constructa monasteria, & fides Christi excreuit.

CAPVT XXVI.

HIc Otto III. coniugem habuit Mariam, filiam regis Aragonum, fœminam sibi non satis, vt ferunt, temperantem. Iniecit oculos cuidam nobili, quē vocauit in amplexus. Horruit ille crimen, & quibus potuit verbis se de manu fœminæ excussit. Cōtempta vertitur in furorem: & crimen quod conceperat, vertit in innoxium: accusans illum apud Cæsarem, de pertentata abillo sua pudicitia. Facilè Cæsar credidit: (vt sunt mariti in zelotypiam procliui) Iussit mox vinciri accusatum, & gladio cædi. Ille moriturus innocentiam suam Deo commendabat: vxorique questus, cum lachrymis ibat ad mortem. Caput viri coniunx rapit & amplectitur, nemine obluctante, quòd iusto dolore torqueretur: Obseruabat deinde Cæsarem pro tribunali sedentem, & accurrens acclamabat, fœmineo vlulatu postulans de iniusta & iniquissima oppressione iudiciū: Cúmque miserabiliter eiularet, versus in eam Cæsar, ait: Quis te mulier tantoperè læsit? quis oppressit? Tu, inquit illa, ô Cæsar: & proiecto in medium capite, Hūc, inquit,

inquit, mihi virum per summam iniustitiam abstulisti: & in promptu tenens ferrum ignitū, in conspectu omnium pertulit illæsa: Quàm, inquiens, ego immunis sum ab igne, tam erat maritus à crimine quod imputabatur. Stupuêre qui aderant: nam & in memoriam reduxêre qui viderant, lac pro cruore profluere, cùm miles ille gladio cæderetur. Cæsar miratus, vbi rem diligentiùs perquirit, reperit ab Imperatrice per calumniam accusatum innoxium virum: & zelans pro iustitia, reginā iussit concremari: Seq; qui præcipitâsset sententiā, magno ære mulctauit, rependens mulieri pro morte viri aliquot arces. Nec poterat diù occisor consolationē accipere, quòd seipsum de præcipitato iudicio seuerissimè damnaret. Nec multo pòst tempore, iterùm Romam, incertum quibus ex causis, proficiscitur. Romani verò ab illo à sententia sua per vim deiecti, imperata facere adigebantur. Igitur quem armis superare non poterāt, alio genere perditionis intentato, subuertere contendebant. Vxor quondàm Crescentij, mulier procax, Imperatoris in se animum pellexit: & perindè misso poculo, nescio in quos vsus vt prætenderat confecto, Imperatorem veneno extinxit. Mortuus est ergò Imperator Romæ: sed cadauer, exectis visceribus, vt imputribile maneret, reductum est in Germaniam. Mirum hic silentium de millesimo Christi anno, nulla solennitate, quod sit scriptum, peracto: vt ad exemplum saltem veterum Romanorum seculares ludi, qui in centesimo quoq; vrbis anno exhibebantur, tum solenniter leguntur peracti. Nam millesimus vrbis annus sub Philippo Imperatoribus multiplici pompa est celebratus. Millesimus autem Christianæ salutis annus, toto silentio dilabitur, sub Pontificio Siluestri II. & Imperio Ott-

nis III. Iubileus autem annus necdùm venerat in mentem Pontificibus, vt eo instituto, quo præsens quingentesimus post mille peragitur, celebraretur. Bonifacius VIII. anno trecentesimo post millesimum primus illum instituit. Vtinàm solius pietatis gratia. Sed hic fuit exitus Ottonum trium, ex quibus tertium, Italicũ nonnulli magnæ tyrannidi inscribunt, quòd Romanis rebellantibus non cesserit, neque pepercerit.

CAPVT XXVII.

HEnricus Bauarus, Ottonis I. ex fratre Henrico nepos, origine Saxo, etsi principatum teneat Bauariæ, primus ab Electoribus in vim nouæ Constitutionis electus & assumptus est Imperator, anno post mille secundo. Nam Henricus frater Magni Ottonis genuit Henricum & Brunonem filios. Henricus patri succedit in Bauaria. Bruno rediit in Saxoniam, & ibi parte ditionis illi permissa, tenuit Meluerode & Hogeworde, titulúmque sumpsit, vt marchio Saxoniæ diceretur, quandò titulum ducatûs Saxoniæ teneret Hermannus & filij eius. Hic Bruno genuit filiũ Brunonẽ: qui ex relicta Lupoldi ducis Sueuiæ, quæ erat filia principis de Qwerle, & peruenit posteà ad nuptias Conradi Imp. Bruno, inquam, secundus ex hac coniuge genuit Ludolphũ marchionẽ Saxoniæ. Erat per idẽ tempus & alius marchio Saxoniæ, Egbertus, qui magno studio cõtendit post III. Ottonẽ ad Imperiũ, sed frustratur diligẽtia Bennonis ducis Saxoniæ, & Luderi comitis fratris eius. Interiurgia dixisse ferunt Egbertũ Ludero: Quid sibi tã acriter in prouectione restitisset: illumq; respõdisse, Ex quatuor rotis ad currũ, vix illi fuisse vnã. Processit ea res in id discordiæ, vt ab illis fratribus Egbertus opprimeretur. Qui cùm sine hærede decederet, trãsijt marchio-

chionatus eius ad primum Brunonem Henrici Imperatoris patruum. Creuit autem posterorū huius Brunonis potentia, quòd Otto III. nullo relicto filio decessit. Succesßêre autem & desumpsêre perindè ijdē marchiones vetera Saxoniæ arma, candidum equi pullum: Nam Egbertus præferebat geminos in se erectos leones. Hic ergò Henricus Henrici filius, & Henrici primi nepos, qui frater germanus primi Ottonis, primus per electionem eorum principū, quos cum Gregorio V. dat. creuit, designauitq; Otto tertius, peruenit ad Imperium, quod feliciter gesßit.

CAPVT XXVIII.

SEd electio illius controuersia non caruit. Nam cùm ab Heriberto Colonienſium archiepiscopo, ex cuius ore cæteri pendére viderentur, insignia Imperialia, quæ initiò pauca fuêre, adaucta per tempus, non nisi magno labore assequeretur, à Willegiso Moguntino archiepiscopo est consequutus, vir singularis prudentiæ, fortitudinis, & religionis. Et quanuis Imperio dignissimus haberetur, contradictores tamen habuit ex regni proceribus: quibus bello congressus, illos ad obedientiam reduxit. Inter primos, quos diximus, rebellantes, erat Egbertus Saxoniæ marchio: sed ille cecidit sub duce Saxoniæ Bennone, & fratre eius Ludero. Henricus autem XII. annis præerat regno priusquàm pontificiam benedictionem postularet. Bohemia etiam tum tumultuari visa est, & ideò in eam Henricus rex duxit, armis illam redigens in obedientiam. Dux tum præerat genti, & hoc titulo ad electionem orditur admissus, si tamen initiò inter electores fuit. Nam sunt qui arbitrantur illum regem adiectum denuò electoribus per Carolum IIII. in Aurea bulla, qui ab initio duce-

aiunt inter alios nominatum. Inter electores nouissimū dicunt constitutum. Indè verò cùm principatus erigeretur in regnum, priorem electuræ dignitatem non amisit, sed locum suum seruauit: alioquì inter seculares electores locum haberet primum, quem nunc tribuunt ei nouissimum. In Wandalia tamen nostra ostendimus, ducem Bohemiæ per vnum ex Ottonibus regem sublimatum: quæres testificatur, initiò Bohemiæ principem inter electores non fuisse: alioquì primus numeraretur. Sed quisquis illa ætate fuit, vel rex, vel dux Bohemiæ, factæ electioni de Henrico tum se obiecit, & rebellionem ostendit. Mira tēporum incuria, quòd res præclaras non miserint in literas. Wandaliā quoque in principio sui regni Henricus oppugnauit: eam credo, quænūc Polonia est. Nā & illa genti, & linguæ annumeratur: quibus in prouincijs, & vicina Prussia, tum sancti pontifices operā prædicationis impenderunt. Sanctus Adalbertus Pragensis, quem paulò ante hanc ætatem Prussi, gens effera, trucidârunt: & nunc Bruno episcopus multis supplicijs afficitur: ità vt trūcatus manibus pedibusq;, precioſus Domino martyr consecratur. Per quæ etiam tempora, Henricus rex, cùm prolem nec haberet, nec habere contenderet, qui cum Cunigunda regina, in sanctimonia & tori munditia victitaret, Christum sibi cōstituit hæredē relinquere: Nam Bambergensium primus erexit & dotauit episcopatum, in quo constructa solenni ecclesia, nunc ipse cum coniuge quieſcit. Euerhardum autem virum præcipuum, eo loci ordinari curauit episcopum.

CAPVT XXIX.

ET vt Christi religionem propagaret, Gislam sororem suam Vngarorum principi dedit coniugem:

hoc auguratus, hoc præuidens, hoc etiam curans, quod euenit, vt optima fœmina Christo virum suum lucraretur, & vt omne perindè regnũ sequeretur regem suum. Itaq; baptizato principe, qui in sacro fonte nomẽ Stephani induit, adeò in religione profecit gens illa, vt regem illum inter sanctos ecclesia assumptum denumeret, claresc entibus miraculis, & prodentibus vitæ sanctitatem. Quo etiam tempore Benno dux inferioris Saxoniæ, filius Hermanni, in ea ditione secundus, migrauit è vita: & frater eius Luderus comes, breui sequutus est illum: cuius vxor Emma, locupleti in patrimonio consistens, multa bona contulit in ecclesiam Bremensem: Et extat vsque hodiè insignis illius fœminæ de multis bonis inextinguibilis memoria: inter alia, quæ donauit, auri & argenti & lapidum precioſorum donaria. Fertur ciuibus permisisse pratum, non longè ab vrbe feracissimum: cuius vsq; hodiè illa præcipua est indulgentia, vt nullis ibi pecora muscis, nullis crabronibus aut vespis, vexentur. Id referunt in merita eiusdẽ venerabilis Emmæ. Quæres argumẽto est, si mulier ibi patrimonium haberet ad vrbem, fuisse principatus & summitatus in ditione Bremensis districtûs, vt non omnis tunc, vt modò, pagus seruiret ecclesiæ. Luderum vero maritum eius Hermanni ducis filium, Bennonis fratri, quem comitem annales referunt, sed districtum eius non signant, Transalbinam tenuisse prouinciam coniecto, quæ nunc Stormaria, Holsatia, Thietmarsia etc. Cui etiam si tum Stadensis comitatus, vt posteà, fuerit coniunctus, non enuncio: Sed ex rebus coniecto, quòd in amplissima ditione fratres, non tam iniquam fecerint partitionem, quin fratri Ludero comiti plurima ditio prouenerit: quæ si tum erat Transalbina, non magnum

debet

debet haberi, si illi, vt posteà, comitatus Stadensis iungeretur: quod idcircò dixerim, vt aliquam illorũ temporum memoriam è tenebris in lucem vendicarem.

CAPVT XXX.

BErnhardus inferioris Saxoniæ dux, nepos Hermanni, ausus Imperatori Henrico rebellare, turbauit vicinas ecclesias Saxoniæ. Ex illo enim tempore, quo ille post patrem Bennonem gubernacula suscepit, nunquàm pax inter archiepiscopum Vnwanum, quũ tum præerat, & ducem extitit: Illo pro rege & ecclesiæ partes interponente, Duce autem pro suarum amplificatione rerum agente. Hæc æmulatio dum priùs occulta esset, ex hoc tempore vires accepit, & creuit in immensum. Bernhardus dux, tam auitæ humilitatis, quàm paternæ religionis oblitus, primò quidem gètem Winulorum (Wandalorum ea pars fuit) per auaritiã opprimens, ad necessitatem resumẽdi paganismi coëgit. Deindè per superbiam beneficiorum immemor, totam secũ ad rebellandum Cæsari mouit Saxoniam. Nouissimè insurgens in Christũ, ecclesias oppugnauit, præcipuè Bremẽsem, quæ & ditior erat eo tempore cæteris: & Hamburgensem, quæ remotior videbatur à manu Imperatoris. Huius autem impetum viri Vnwanus taliter suæ magnitudine animi fregit, vt præ pudore sapientiæ & libertatis episcopi, dux, cui antè aduersatus est, deinceps cogeretur beneuolus esse ad omnia. Ergò audito Vnwani pontificis consilio, rebellis tandèm est flexus princeps. Scaldinborg supplex Henrico Cæsari dedit manus, Vnwano interueniente, Wandalis tributo subactis, pacem reddidit, Transalbinis, & ecclesiæ Hamburgensi: Ad cuius instaurationem Vnwanus post Wandalicam cladem, ciuitatem & ecclesiam

fecit nouam: Simul ex singulis congregationibus sua, quæ virorum essent, tres eligens fratres, vt simul duodecim fierent, qui in Hamburgo canonica degerent conuersatione, populum ab idololatriæ reuocantes errore. Ordinauit etiam in Wandaliam, mortuo Reginberto, ex fratribus Hamburgensis ecclesiæ Bennonem virum prudentem, qui in Aldenburgo multum attulit prædicationis in populo fructum. Per idem tempus, Henricus rex Bambergensem ecclesiam illustrauit, duo addens monasteria. In monte quidem sancti Michaëlis, et ab altero latere ecclesiæ, in honorem diui Stephani fecit consecrari cœnobium: Conuertens ad honorem immortalis Dei, quod alius in superbiam filiorum erigendam conuertisset. Cunegundis regina ad hæc mirabili zelo cooperatur, præparans sibi in terra amicos pauperes, qui se recipiant in æterna Dei tabernacula: Ecclesiæ & monasterijs abundè in prædijs est prouisum. Erat Theodericus Metẽsium episcopus Cunegundis frater, filij Sifridi comitis Palatini de Rheno, qui largitatem sororis liuentibus oculis perspiceret, regémque aliquando desuper conuenit, quòd patrimonium coniugis in ecclesiam pateretur abalienari: Sed obsurduit rex ad eas obiurgationes, miratus quòd vir ecclesiasticus, ecclesiæ incrementis inuideret. Tanta autem incensus episcopus ob eam rem indignatione, vt hostiles animos ostenderet in regem, & ad hostilia peruenit agenda. Duxit in eũ rex, & damna, vt fieri solet, damnis compensans, eò perduxit episcopum, vt facilè conquiesceret.

CAPVT XXXI.

CVm autem teneret Ottonum prædecessorum suorum opere Lotharingiam rex Henricus, Flan-

drensis

drensis comes Balduinus IIII. cognomento Pulchra barba, qui filiam teneret Giseberti ducis Lotharingiæ, arcem Valentianas præcipuam in eo regno inuaserat. Henricus autem rex in eum duxit copias, & eam, vt recuperaret, obsedit: & diù casso labore desudãs, cùm arcem munitissimam non caperet, ab ea flexus, arcem Gandaui in Flandria circunsedit, & populata terra, aliquot primores in Flandria cepit, intraq; Tornacum recondit. Vndè territus Balduinus, Henrico regi satisfecit, & Valentianas reddidit: datisq; obsidibus, cum sacramento fidelitatis manus illi dedit. Imperator suorum suasione inductus, Valentianas ipsi Balduino in feudũ reddidit, vt indè seruiret Imperio, & ad omnia bella vocatus, cum certo militum præsidio adesset. Pòst etiã illi & alacras simili pacto tradidit. Sic pace composita, comes redijt in gratiam Imperatoris. Quibus rebus ità comparatis, audit rex in Italia grauiùs quàm Imperio par esset, se commouere Græcos, adhibitis, stipendio dato, Saracenis. Mouit verò in illos Imperator exercitu validissimo, & in Campania iam grassantes prouincia expulit: sequutusq; vsque ad nouum, quod firmauêre in Italia præsidium, Troiamq; dixêre: Castra Hannibalis eo loco olim fuisse compertum est: idq; nomen remansit loco vsque ad illa tempora. Eius autem condendæ vrbis in illo loco potissima fuit ratio, quòd habitatoribus Græcis, eò velut in coloniam ductis, ad præsidium terræ ferendum, & ad inuadendos fines Romanos, locus videretur opportunissimus. Quod cũ Henricus rex intellexisset, necdùm benè firmatæ munitionibus, vrbi nouæ castra admouit: Qua in expeditione, sunt authores, Benedictum Pontificem, quòd rem illam cordi haberet, interfuisse. Sessum tamen est ad eam

vrbem mensibus quatuor, & machinæ omnis generis ad
motæ: æstatis autem aduentu, quòd caumata regio ha-
bet intolerabilia exteris, Henricus rex deditionē ab op-
pidanis oblatam acceptans cūm datis obsidibus, Roma
reuertitur: ibiq; de more pontificalem benedictionē ac-
cepit, Imperatorq; est consalutatus, à populo & proce-
ribus.

CAPVT XXXII.

SVnt qui scribunt, Henricum regem ante accepta
benedictionē in ea Italica expeditione captū ab ho-
stibus: sed illusisse capientibus, vt ex arce, qua teneretur
desiliens, coxam læserit, vndè per reliquū tempus clau-
dicârit. Quod certum est, in Papia expertus grauis-
mum à ciuibus tumultum, quem armis magno suo per-
culo sedauit: Ibi poterat includi palatio aliquandiu in-
sessus, ibi potuit in crure lædi: nam quòd captus in ca-
cere teneretur & elaberetur, difficile est creditu. Co-
mitatus indè Marserborg vacabat Imperio: Huius ma-
gnam partem Imperator attribuit ecclesiæ Marsebur-
gensi: sed quatuor arces in ripa fluminis Fuldæ dedit in
feudum cuidam Burchardo, quem comitem creauit.
Fertur idem Henricus, alioquì rex optimus & Christi-
anissimus, aliquandò zelotypiæ malo in castissimā con-
iugem laborâsse: cùm illam ex delatoribus quispiā ma-
liti putaret propensiorē, quàm Imperatori par esset. Id
cùm compertū esset pudicissimæ fœminæ, quòd apud re-
gem ea suspicione non careret, iussit igniri ferrum, &
in conspectu regis candens deportauit, ostenditq; vtra
manus intactas: Vt à te mi, inquit, vir intacta permanse-
sic ab omni mare: Pone suspicionem. Ille sanctissimæ fœ-
minæ ad pedes prouolui incipiens, ab ea non sinitur, ve-
ni-

niam humilimè deprecatus. Interea Phrisones ab Theoderico Flandrensi, Arnulphi Gandauensis filio, oppugnantur, ad necem patris, quem oppresserant, vindicandam. Imperator illi adiungit Gotfridum quendā, quem nupèr creauerat Lotharingiæ & Brabantiæ ducem. Cumq; congressi manus conseruissent, vox insonuit, (incertum vndè) Fugite, fugite. Non poterant nō terreri ducales, qui se duinitùs admoneri sunt arbitrati. Ilicò in fugam conuersi, multi à paucis Phrisonibus cæduntur: Dux capitur, & in redemptionem suam Imperatorem illis reconciliari instituit & perfecit, qua conditione relaxatur. Rodulphus autem rex Burgundiæ, insolentijs suorum Burgundionum fatigatus, deliberauit regnum Henrico Imperatori submittere: quod cùm proceres intelligerent, simulata illum satisfactione placantes, ab ea intentione tum reuocauerunt. Indè Imperator natalem diem Coloniæ celebrans, Heribertū archiepiscopum, olim à se malè habitum, satisfactione placauit. Cui reconciliatus archiepiscopus edixit se propediem moriturum: quod & factum est, claruitq; mortuus miraculis.

CAPVT XXXIII.

ERat inter alia Henrico Imperatori bellum in regem Poloniæ Boleslaum, quem secundus, & vt alij scribunt, tertius Otto corona donauit. Is iugi bello tonabat in proximos Saxones: aliquandò excursionem producens ad confinia Magdeburgi. Imperator, assumpto rege Vngariæ Stephano sororio suo, mouit in Polonum, & commisso prælio, altera post Bartholomæi die, perpulit regem imperata facere. Indè Verbenam conuersus, Wandalis congreditur, qui ad mare Germanicum accolunt. Arcem Arnsborg extruens,

& duos gentis principes captos, in pœnam perfidiæ, in Wolmerstede sublimi fecit appendi. Sed Boleslao rege Poloniæ in fata concedente, filius eius Mistiwoi rebellionem renouauit: tributa pernegabat, nec vlla curauit facere imperata. Duxit in illum quoq; Henricus Imperator, & armis perdomitum, docuit nō temnere Maiorum cōstituta. Renouabat ille Imperatori sacramenta, & iam reconciliatus, orabat auxiliū in Russos. Imperator illi Saxones permisit, quibus in societatem armorum assumptis, longa expeditione gentem aggreditur, & victor legem imponit, vt essent Christiani: Ecclesiæ tamen Orientali se potiùs quàm Romanæ Occidentali conformârunt. Memoranda plurima vidit hæc ætas. Chorizantes in Colbeke villa Halberstadensi insolenter sacra nocte Dominicæ Natiuitatis, in cœmeterio sancti Magni, iuuenes & viri cum fœminis, inconcinnis clamoribus ebrij duxêre choreas: Rogati à sacerdote sacra facturo, nè diuinum officium interrumperent, nihil fecêre minùs. Ille ad impatientiam versus, correptusq; zelo & indignatione diuinæ iniuriæ & contemptûs in religionem: Quandò, inquit, mecum diuinare religio contemnitur, sit vobis circuitus ille annalis. Eximiè vltio diuina cōtumaces insequitur: Sine cessatione, sine vlla quiete, per dies & noctes, absq; cibo gyrabātur: Miserū spectaculū, dum rotarētur gyrātes. Stupuêre qui viderant: Aliquot sancti viri interposita prece orabant pro illis: nihil minùs gyrabant. Sororē suā quidam extracturus de circulo gyrantum, brachium fertur euulsisse: illa perseuerabat gyrans. Impreßêre alta terræ vestigia, quod necesse fuit. Anno demùm euoluto quieuêre. Maior pars spiritum efflauit. Pauci qui superfuêre recreati, insigni se pœnitentia macerârunt.

CAPVT

CAPVT XXXIIII.

QVo tempore, Sophia tertij Ottonis soror, in Gandersheim abbatiss a, benedictionem accepit ab Moguntino archiepiscopo, contemnens Hildesemensem suum pontificem, qui non dissimulãs iniuriam perfecit, vt Henrico Imperatore interueniente, Hildesemensem suum agnosceret. Per eadem tempora Bernhardus dux Saxoniæ, cùm ad multa sibi obsecundantẽ haberet principem Wandalorum Mistiwoi, qui & in rebellione in Cæsarem, & in expeditione Italica cum Cæsare forti agmine sequutus est ducem, vt copijs illius ad prima semper signa pugnantibus paratissimis vbiquè vteretur: adeò se duci fecit Wandalus commendatum, vt illi cognatam suam, &, vt alij asserunt, germanam suam desponderet. Vbì verò expectabat iam propinquas nuptias, Tiadericus marchio rem interturbat, indignum asserens nobilem puellam cani permittere coniugem. Vbì cognouit Mistiwoi: Ergò, inquit, canes sumus? Ea præmia laborum retulimus? Si ergò canes sumus, rabiem exercebimus. Igitur excitata persequutione, à fide Christi pariter & ducis Wandali recesserunt: magnam stragem in Christianum populum peregerunt. LX. tum presbyteri in Aldenburgo ludibrio sunt habiti, quod in Wandalia plenius diximus: Hamburgum cum incolis excisum: Benno pontifex vix elabitur. Marchio Brandenburgensis omni prouincia exturbatur: ad præbendam in Magdeburgo indè victitabat. Dux Bernhardus arma contrahit in gentem rebellem: Imperator mittit suppetias: Congressi magno prælio decertant: Cadit Mistiwoi, & ad pristinam rediguntur Wandali tributorum persolutionem: Christi tamen religionem ex illo die in annos LXXX. non

sincerè coluerunt, magis ac magis quotidiè defluentes. Nec longum tempus in medio, cùm Henricus Imperator & Robertus rex Francorum, ambo religione & multiplici virtute insignes, & omnium seculorū magnis principibus, si non anteferendi, tamen comparandi, apud Renosium super Karum fluuium ad colloquium conuenerunt, de statu ecclesiæ, regni, & Imperij tractaturi. & condicto super his quæ inter illos conuenerant confirmandis, etiam Papam ambo Papiæ præfinito loco desiderè alloquerentur: Idq; placitum impletur. Imperator regem, & ex illius comitatu plurimos, qui tātùm admirandam vtriusq; principis curiam aduenerant, tanta liberalitate donat, vt opibus Persicis aut Arabicis posse comparari.

CAPVT XXXV.

CElebrem deindè Henricus Imperator in Germania conuentum egit principum & episcoporum, in quo multa salubriter sunt constituta, indicta principibus solenni eleemosyna, sacerdotibus Missæ, populo ieunia, vt Deus illi seculo misericordiam impenderet. Tum sanctorum Iohannis Baptistæ & Laurentij per Christianismum sunt suscepta ieiunia. Aderat huic cœtui cum multis alijs religione præcipuis viris, sanctus Bernhardus Hildesemensis episcopus. Hunc ergò Henricum Imperatorem scriptores multis efferunt laudibus, quòd optimus Christianissimusq; princeps cum Cunegunda vxore virginitatem seruauerit: traduntq; Henricum & coniugem post obitum miraculis coruscâsse. Ab ipsis principibus ecclesiam sanctæ Trinitatis, quæ nunc iuxta vrbs Florētiæ mœnia arduo in colle speciosissima visitur, ædificatam fuisse prædicant. Vetusta vrbs Fesulana hoc tempore à Florentinis capta, magnum Florentiæ splendo-

dor

doris dedit incrementum: nam ex eius vrbis populo & ruinis aucta est Florentia, & indè primùm cœpit tollere caput: quod nũc magnis principibus coæquauit, vt se nõnunquàm Imperatoribus ausit opponere. Cumq; Henricus iam corpore fractus, paulatim viribus destitueretur, consultus à suis de successore, Conradum virum regij sanguinis & egregiæ liberalitatis & libertatis (quippe qui nunquàm se cuiusquam subiecerat seruituti, & qui sub ipso Imperatore rem diù præclareq; gesserat, ordines duxerat, & omni virtute cum laude floreret) designat. Peragrata ergò Saxonia, cùm de Halberstadio Goslariam peteret, indè Gronden, cœpit viribus deficere: & animo composito, sacrisq; pro Christiano ritu munitus, transiuit è seculo ad meliora. Mersburgi seruant calicem, quem libræ ferunt iniecisse diuum Laurentium, cùm Imperatoris iam mortui trutinarentur bona cum malis. Ansam ferunt tum indignantem humani generis inimicum desregisse, quandò nihil suum reperit in moriente. Cunegundis deindè post aliquot annos tumulata est cum marito, virgo cum virgine: cuius rei ferũt tum auditum in aëre testimonium, cùm vox, incertum vndè, instreperet: Cede virgini virgo locum. Res digna miraculo, in maritali toro asseruatam in finem vsq; vitæ virginitatem. Sepultus Imperator Bambergæ in ecclesia quam fundauerat, cum consorte, quam viuens, moriens, triumphans in regno consortem meruit.

CAPVT XXXVI.

COnradus II. natione Francus, vir regij sanguinis, ab Henrico prædecessore designatus, à principibus electoribus Henrico substituitur. Quẽ verò patrẽ habuerit, annales non præferunt. Crediderim Conradi illius

illius filium, qui gener erat Ottonis I. vt sit ex filia Ottonis I. nepos, vt sibi ratio constet eorum, qui de sanguine Saxonum hunc quoquè cum posteritate numerant. Frater illi Henricus rebellabat: sed cùm à facie eius cõsistere dissideret, profugit ad regem Vngariæ. Is venientem Christiana pietate suscepit: & in die Parasceues carnes illi proposuit edendas. Horrebat ille piaculum. Tum rex in illum conuersus: Maioris, inquit, piaculi est bono fratri repugnare. Ille admonitus, redijt in gratiam fratris, & Nurenbergam spontè reliquit Imperio. Principio regni Conradus à Brunone Augustensi episcopo Henrici Imperatoris fratre stimulatur, episcopatum Bambergensem in irritum reuocare, quòd ecclesiasticis rebus non necessarius, & Imperio præiudicialis haberetur. Mirares, ab episcopis oppugnari, quod in fauorem ecclesiarum princeps laicus constituisset. Fecit hoc ipsum Bruno apud viuentem fratrem: sed nihil profecit. Fecit & Theodericus, quod diximus, Metensium episcopus. Sed quæ semèl Deo consecrata sunt, ad prophanos vsus neq; Henricus neq; Conradus voluerunt reuocare. Bruno tamen per visionem fratris in somnis territus, cœpto destitit. Conradus autem iam rex coniugem duxit Gislam filiam principis Wandaliæ de Swarle. Quæ in re pensandum, cuius tum nominis & splendoris fuerint Wandalici principes, quorum filias dignarentur Imperatores habere coniuges: quanquàm tertium hoc fuerit Gislæ coniugium: primò enim nupta est Ludolpho Sueuiæ duci: quo sine liberis moriente, nupsit Brunoni Saxoniæ marchioni, cui peperit filiũ Ludolphum: tertio loco peruenit ad nuptias Conradi regis, deindè Imperatoris, qui ex ea genuit filium Henricum post se Imperatorem. Conradus autem plurimùm affectus priuigno

uigno Ludolpho, bona multa fecit, vt obtineret prædia & possessiones, quæ illi obuenerant ex morientibus Ottonibus iusta successione, quæq; prouenerant ex Henrico nouissimo Cæsare sine prole decedente, qui cum Bauaria bonam tenuit Saxoniæ partem, eam quam Ottones Cæsares sibi retinuissent. Sic enim colligimus: Ottonem I. cùm constitueret Hermannum Saxoniæ ducem, eiq; permitteret contermina Albis fluminis, sibi ac posteris seruâsse Turingiam, Misnam, & quæ vicina sunt Herciniæ. Marchionibus autem à primo Brunone ad nouissimum proueniisse Mediterranea Saxoniæ, quæ nunc sunt ditionis Brunswiccensis. Sed tum non facilè poterat tueri Ludolphus marchio, quæ illi ab Cæsaribus proueniissent, à fratre Bernhardi ducis Saxoniæ: qui eius esset arrogantiæ, vt Imperatori etiam Henrico, quod diximus, rebellaret: nisi illi Imperator Conradus suus vitricus adstitisset. Iste autem Conradus ad Goslariam fundauit Iurgenborg, & multa prædia contulit in monasterium, quod erat in Hartesborg. Ad initium autem regni eius, Mestiwoi dux Poloniæ rebellauit, fidem Christi & regis pariter abiecit, profectusq; cum expedito agmine suorum, inter Salam & Albim magnas edidit vastitates: Subuertit ecclesias & monasteria, sacrasq; virgines polluit, multa hominum millia oppressit. Theodericus marchio illi, nè Saxoniam intraret, obstitit. Sed cùm intelligeret Conradum se ad expeditionem parare, resedit. Sub hoc autem Ludolpho marchione creuit oppidum Brunswicum: Ibi tum ecclesia S. Magni exædificata, & diui Vdalrici. Idem Ludolphus primus fundauit ecclesiam in arce Dancquerode iuxta Brunswicum, quæ nunc est inclusa mœnibus: instituit canonicos, ditauit prædijs, & sanctis apostolis Petro & Paulo fecit

con-

consecrari: quæ nunc S. Blasij præfert patrocinium, intra vrbis mœnia, & hodiè vocant ecclesiam in Burgo.

CAPVT XXXVII.

PEr quod tempus multi Italiæ magnates & populi, coniuratione inita, sese in libertatem asserere, & declaratum Cæsarem, cùm veniret, armis repellere constituerunt. Id cùm intellexisset Conradus, (neque enim in Italia obscurum fuit) veniens in Italiam, copiosissimum duxit exercitum. Constitutum erat, vt qui coronandus in vrbem Imperator adueniret, duas in medio itinere coronas acciperet: Ex palea primam Modoëciæ, ex ferro autem alteram Mediolani ab archiepiscopo imponendam: quod ad tempora vsq; nostra seruatum videmus: nisi quòd primam accipit Aquisgrani, Romanorum ibi rex cōsalutatus: de altera Modoëcenses cum Mediolanensibus disceptauêre: sed præualuit amplitudo Mediolani. Posteaquàm verò se Imperatoris iuri ab ducatus subtraxit, quid fiet, incertum est. Igitur Conradus rex Italiam ingressus, Modoëciámne adierit, non inuenio: Mediolanum verò cùm venisset, armis est repulsus. Quamobrem agro vastato Mediolanum obsedit. Cumq; Mediolanenses ipsi obstinatis animis repellendo, obstinatiores cerneret in toleranda obsidione, suburbia incendit: non priùs indè se moturum minatus, quàm penitus incensam vrbem æquaret solo. Sed dum in die Pentecostes, quod multi tradunt scriptores, archiepiscopus Colonienſis Missarum solennia in vicina ecclesia celebraret, per spiritum vidit, Conradoq; regi aperuit, bestium Ambrosium Germanis excidium, nisi abscederent, comminari. Itaque Conradus, motis Mediolano castris, Romam veniens, aurea à Iohanne XIX. corona & Imperij titulis est ornatus. Italici proceres, quos aduersùs Con-

Conradum diximus coniurâsse, cùm potenti Germanorum in se exercitu, vt nouerant, ducturo proprijs resistere viribus diffiderent, & Wandalorum, quos in Dalmatia commorantes Sclauos vocant, Vngarorumq; præsidia implorauêre. Sed dum illi tardant, Conradus, qui omnia rescîsset, Roma profectus, pacatam post se linquês Italiam, in Wandalos primò, pòst Vngaros duxit: cõpressisq; eorũ motibus, exercitũ apud Treuiros, Metẽsesq; reductũ, distribuit in hyberna. Tũ verò Imperator apud Treuiros cõstitutus, glorioſi facinoris occasionẽ est nactus. Rodulphus Burgundionũ rex, qui plurimas suorum seditiones pertulerat, quod apud Henricum Imperatorem facere voluit, & simulatione suorum illusus intermisit, cùm nihil res emendarentur, apud Conradum perfecit: eius fidei regnum submittens, in illius ditionem & obedientiam concessit: Quod regnum ab Imperatore in prouinciam redactum, Burgundia Imperialis ex hoc nomen seruauit, licèt potior illius pars ad Francia ditionem sit reuersa. Paruit tamen regi Burgundia omnis Sabaudia, & quicquid est citra Rhodanum, in quo & Delphinatus, & Valentinensis est comitatus, quæ vsq; hodiè sunt iuris Imperialis.

CAPVT XXXVIII.

PEr quæ tempora, Kanutus rex Danorum Anglorúmque, deuotione ductus, Romam & sancta eius loca inuisit. Scribunt tamen probabiliùs alij, quòd in expeditione militari cum Conrado transierit in Italiam, reuersúsque in Angliam, filiam suam Henrico Conradi Imperatoris filio in matrimonium collocauit: Conradus autẽ Imperator paulò post celebratas filio nuptias, Romã iterùm venit, & vltionem de Italis rebellibus sumpsit. Ernestus autẽ Sueuorũ (quos dicunt Ale-

Alemannos propter Lemanum lacum, à quo tamen so-
tis longè distant) dux, & Welpo comes, diù rebelles in
Imperatorem animos obtenderunt: Sed nouissimè ad
cor reuersi, eidem se submiserũt. Robertus quoq; Fran-
ciæ rex, cùm videret vndiq; Romani Imperij vires cre-
scere, Lotharingiam non æquis oculis adspicere potuit,
suo regno, cui diù paruerat, diuelli: & Gotilo dux, qui
Godfrido successerat in ea ditione, priuatam diù simul-
tatem cum Conrado, etiam ante Imperium fouebat, vi-
dè maximum conflari posse videbatur incendium. Sed
ea fuit Conradi Imperatoris moderatio, vt omnia ea
prudenter prospiciens, in ipso germine surgentia bella
compressit, pacemq; reddidit terris & optatam tran-
quillitatem. Per ea quoq; tempora, Bernhardus dux in-
ferioris Saxoniæ, renouandis oppidis cum archiepisco-
po, post cladem Wandalicam, pariter & muniendis in-
stiterunt. Episcopus Hamburgi apud ecclesiam quatuor
firmissimis turribus præsidium ab incursione commu-
uit, cumq; duce sæpè per dimidium annum eam vrbem
inhabitauit, cum illo multa super statu prouinciæ colla-
quutus. Ibiq; regi Danorum & Anglorum clarissimo
Kanuto obuiàm profecti, de communi gentium salu
plurima differebant: Quæ res indicio est, eam vrbem
non tum comitibus, vt posteà, esse permissam: sed ab ips
duce, qui ibi cum episcopo sæpè diuq; sit versatus, ejus
gubernatam. Ergò virtute regis Danorum Kanuti, &
Bernhardi ducis Saxoniæ, pax solida trans Albim erat:
& Libentius secundus per ea tempora archiepiscopus
Hamburgensis, matricem ecclesiam crebrius visitabat,
& inprimis honorabat. Cæsar autem, dum in Polonos
arma conuertit, vicinos quoq; congentiles eorum Wan-
dalos ad iuga compulit: quorum tamen Gneus & Ant-
trog

trog principes, adhuc impietate gentili sorduerant. Otto autem tertius filius Mestiwoi, malè erat Christianus, & ideò à quodam Saxonum transfuga interfectus est: quæres multorum occasio fuit malorum, cùm is filium haberet inter Saxones, qui in monasterio Luneborg, literis instaret perdiscendis. Sed audita patris morte, & literas & religionem abijciens, pessimam fecit in omni &wandalia Christianismi subuersionem: quam rem quia in &wandalia explicuimus, indè requirat qui nôsse volet.

CAPVT XXXIX.

PEr eadem quoquè tempora, Hermannus de choro Halberstadēsi, ad archiepiscopatum Hamburgensem peruenit. Is autem, non tam suo, quàm suorum curialium nomine inclaruit. Habuit enim optimos, & deindè summos viros capellanos: Sindagerum, qui posteà ex Bambergensi episcopatu peruenit in Vrbe ad summum pontificatum: & Albertum, qui in hac ipsa Hamburgensi metropolica, cum magna gloria successit Hermanno. Sed sub eodem isto Conrado Imperatore ante Albertum, peruenit ad archiepiscopatum Hamburgensem Alebrandus, qui & Bezelinus, vir insigni prudentia & religione singulari, & qui forenses res omninò non negligeret: Eius enim opera, & Brema et Hamburgum vrbes communitæ sunt, quod in nostra Metropoli diximus. Conradus autem Imperator, cùm &werbenam oppidum ad Albim fluuium, in solo &wandalico, iam Saxoniæ coloniam, Luitici &wandali vastâssent, in eos duxit, & repressit. Sed necdùm venerat tempus, vt ostium salutis & fidei introirent. Imperator autem, iam omnia habens & in circuitu pacata, Henricum filium, quo legitimæ successionis certus haberetur, regem creat, & in pace

Christi requieſcit, omnibus antè pro dignitate in Imperio conſtitutis: ſepelitur q3 in Spira, quam ipſe eccleſiam illuſtrauit. Libet intueri ſtatum Imperij per ea tempora. Conradus filium declarauit regem: vbi erat interim poteſtas electorum? num illi in concilium erant aduocandi? Poterant affuiſſe, ſed non omnia ſcripta ſunt quæ facta: Poterat electorum, non tum, vt modò, eximia eſſe poteſtas. Marchio enim Brandenburgenſis, illa tempeſtate pulſus à Wdāali omni ditione, apud Magdeburgam de præbenda victitabat. Vigebat apud Imperatores memoria Carolinorum & Ottonum, qui arbitratu ſuo ſibi delegerant ſucceſſores. In Romano autem Imperio à veteri memoria, ſemper felicior fuit adoptio filiorum, quàm generatio: Quocircà ad electiuam dignitatem res aliquandò peruenit, in qua perſiſtit hodiè: vt dignißimus quiſq3 Imperio, & rebus gerendis maximè idoneus, aſſumatur.

CAPVT XL.

HEnricus eius nominis III. Conradi filius, patri ſuccedit in omni ſua ditione. Miror plurimos eius ætatis ſcriptores, Henricum, non Conradi filium, ſed generum contendere fuiſſe: ordiunturq3 longam fabulam de Lupoldo quodam duce, quem Conradus Imperator proſcripſerit, isq3 in nemore abuius ſibi habitationē cum coniuge delegerit, profundis ſaltibus: Poſt multa tempora eò venantem Conradum Imperatorem, cùm aberrâſſet, peruenisse, & filium, tum Lupoldo genitum, cùm ibi Conradus pernoctaret, de quo, quòd magnus futurus eſſet, cùm à vatibus & futurorum coniectoribus audiſſet, cùm Lupoldum non agnoſceret, exponi iußiſſe: peruenisse tamē iuuenem, mira ſeruatū fortuna, cùm adoleuiſſet, in regiā, & miranda perplexitate eò prouectū, vt regis filiā mereretur cōiugem, et in omni ditione ſuc-

cede-

cederet Imperatori. Sed hāc fabellā conuellit magnorū authoritas virorum, testantium, Henricum hunc fuisse Conradi filiū, non generum: cui pater acceperit coniugē filiam Kanuti regis Danorum et Anglorū. Ergò plurimorū, & verisimiliora dicentiū, sentētiam sequentes, Henricū III. Cōradi Franci de sanguine Saxonū filiū, accipimus Imperio post patrē potitū. Odo autē Campanēsis comes, dum regnū Burgundiæ per hæc tempora ab Rodulpho rege suo auunculo dimissū, quòd à rege Frāciæ ipse instanter petitum non acciperet, Romanorum regi rebellat, armis recuperaturus Burgundiam, quam sibi iusta successione deberi contenderat. Lotharingiam igitur incursat, castella impugnat, vrbem Leucorum, quæ Tullus dicitur, fortissimè oppugnat, nec temperat furori. Gotelo dux Lotharingiæ, Romano párens Imperio, aduersùs illum exit in prælium. Odo cæditur in acie cum multis: Frāci vix pauci supersunt cædi. Ità domita Campanensium insolentia conquiescit.

CAPVT XLI.

VRatislaus Bohemiæ dux regi parére recusat, fisus & fretus auxilijs Petri regis Vngarorum: duxit in eum rex Henricus, & inexploratò montes & nemora ingrediēs, multa ab insidiātibus ibi hostibus pertulit incōmoda. Excurrerant pro arbitrio Bohemi, & recurrerant: Hērici autē milites, saltuū & nemorū insueti, cædebātur. Ità fuit expeditio prima nedū dānosa, sed etiā pernicioſa regi. Reuersus anno qui sequebatur proximo, iā cautior, præmissis qui itinera seruarēt, occuparēt, hostē fudit, et ad obedientiā reduxit: Coegit enim obsides dare, ipsūq; post se Ratisponā venire iussit, ibiq; deditionē facere. Vngari deindè regē suū Petrū expulerūt, Ononē quēdā surrigētes. Petr⁹ expulsus ad Hēricū regē,

quē paulò antè cum Bohemis oppugnauit, ſupplex confugit. Ille confugiētem non repulit. Ono minatur Henrico, quòd hoſtem ſuum refugientem exceperit, perniciē ſe hoſtem illi futurum: nec minùs egit, concitò ducens in Bauariam. Albero autem marchio cùm exercitum haberet expeditum, hoſtibus occurrens, viriliter illos repulit, & exeuntem obuiàm Ononem prælio fudit, Petrumq; reſtituit, adiuuante bona parte regni, quæ Petro regi non aduerſaretur. Tumultuabantur ea tempeſtate apud ſedem Apoſtolicam plurimi, cùm tres vno tempore de pontificatu ambigerent. Benedictum IX. (incertum qua cauſa) Romani ſua ſede expulerunt, Iohannemq; Baſnēſem repoſuêre, Silueſtrum appellantes III. iniuſtè occupatum honorem, vix diebus tenuit quinquaginta: Benedictusq; reſtitutus, ſedem illam Iohanni Lateranenſi canonico, patruo ſuo, vel vendidit, vel aliatione permiſit: quem Gregorium dixêre VI. Ea Henricus Cæſar, cùm illi eſſent nunciata, iniquo, vt par erat, animo tulit, copiasq; in Italiam ducendas ad diem inſtitutum conuenire, cùm Flandrenſium comes Balduinus inimicos in eum animos primùm cœpit oſtendere. Venit tamen Romam Henricus, turbatamq; rem eccleſiaſticam componere eſt annixus. Patribus quoquè non ſolùm Romanis, ſed vicinarum quoquè eccleſiarum & ordinum, de ſuis locis ad edictum conuenientibus, ſynodus eſt celebrata: in qua Benedictus IX. Silueſter III. Gregorius VI. ſunt damnati: Solus tamen Gregorius in Germaniam eſt relegatus. Creatus eſt autem ea in ſynodo Sindgerus Bambergenſis epiſcopus, cui Clementi II. nomen imponitur: ab eoq; Henricus III. Auguſti Imperijq; titulis præſente ſynodo eſt inſignitus. Tradunt verò Romani, hunc Clementem Romanos, nè in errores ſuperiorum

bus similes inciderent, iureiurando adactos habuisse, vt à Pontificum electionibus in posterum abstinerent. Interim Henricus Capuam vsq; profectus, postquàm satis prouinciam composuerat, Romam, & indè in Germaniam est reuersus. Vixdùm Germaniam Henricus Imperator attigerat, cùm Clemens pontificatûs sui anno secundo diem suum obijt, prouidentibus magistris Romanis, nè Germanus Pontifex, diù illorum ceruicibus immineret: Veneno, quod indubitatum est, perijt.

CAPVT XLII.

PRiusquàm tamen Henricus rex iret in Italiam, Constantiensi synodo affuit: vbi cunctis in se delinquentibus debita dimisit, omnibus inimicitijs sublatis, inauditam hactenùs pacem, tam in Sueuia, quàm in alijs regni sui prouincijs per edictum regiæ censuræ confirmauit: Deindè Agnetem, Wilhelmi Pictauensis principis filiam, apud Moguntiam vngi faciens in reginam, regalibúsque nuptijs apud Ingelheim sibi copulauit. Godfridus post Gotilonē dux erat Lotharingiæ: is Henrico Imperatori rebellauit. Captus autem ab illo, in castello Gebekenstein, vsque ad condignam satisfactionem custodiæ mancipatur. Interim Romanus Pontifex Clemens II. renouauit in synodo ecclesiæ Hamburgensis priuilegia, præsente & instante Alberto eius archiepiscopo. Imperatrix ex Italia descendens, apud Rauennam genuit filiam. Albertus autem archiepiscopus Imperatorem Italiæ descendentem vocauit Bremam, occasione data, quasi Lismonam inuisurus veniret, vel regem Danorum ad colloquium inuitaret: sed reuerà, vt ducum Saxoniæ suspectā sibi fidem exploraret. Imperator autem Bremā regali, vt oportuit, apparatu exceptus, cur-

tem, quæ Balga dicitur, fratribus obtulit: Ecclesiæ vero comitatum Phrisiæ concessit: Indè Lismonam veniens, per insidias à Thietmaro comite, Bernhardi ducis fratre circunuētus est, sed archiepiscopi studio defensus. Quarè idem comes à Cæsare in ius vocatus, cùm se duello expurgare mâllet, à satellite suo est interfectus: cuius mortem germanus eius dux, filijq; eius, referentes in archiepiscopum, ex illo tempore ipsum & ecclesiam ecclesiæq; familiam, lœtali sunt odio insequuti. Cumq; pax facta vtrasq; interdùm partes conciliâsse videretur, nihilominùs tamen, qui ducem sequebantur, veteris memores odij, quod patres eorum in ecclesiam exercebant, ipsam inquietare & impugnare nō cessabant: Sed hæc in Metropoli digesta sunt plenius. Interìm apostolica sede vacante, Romani, priusquàm de noui Pontificis creatione quicquam intentaretur, Henricū Imperatorem in Saxonia agentem adiêrunt Pontificem malo exemplo ab ipso petituri. Cumq; rex illis satisfacere cupiens, nullum Teutonicæ gentis prælatum ad suæ voluntatis assensum posset adducere, ad Gallicos se vertit: peruicitq; precibus Brunonem episcopum Tullensem, virum simplicem, vt per ipsius inuestituram, ad Romanum papatum promoueri pateretur: Cui per Vesontium in pontificali habitu Romam petenti, abbas Cluniacensis & Hildebrandus monachus, Soana Hetrusca vrbe ortus, fortè obuiam uerunt. Vsqueadeò autem dictorū religiosorum suasio valuit, vt episcopus periculum apostasiæ, in quod inciderat, euitare cupiens, papalia deposuerit ornamenta, deduxeruntq; illum Romam abbas & monachus peregrini habitu incedentem. Qui ad cardinalium, cleri, & populi conspectum perductus, multa in eam sententiam loquutus est, vt tam Henricum qui iusserat, quàm se

qui m
purga
los, nè
nitent
ta vac
tificem
do ben
œcono
& adu
acerri

D
festa c
luntat
Roma
mille.
sidente
cum ep
do Tre
Engelb
prouinc
rēsis ep
examin
ibidèm
moniac
perpet
scopus e
runt, sa
Tantus
rebus p
propter

qui minùs cautè præbuerat assensum, à commisso errore purgaret, cùm maximè hortatus sit, & excitauerit illos, nè sedem Petri diutiùs vacare sinerent: à quibus, adnitente Hildebrando, postero die sexti mensis ab inchoata vacatione iam vltima, in Leonem IX. Romanū Pontificem canonicè est assumptus. Is accepto ab Hildebrando beneficio gratus, Romanæ ecclesiæ subdiaconum & œconomū cōstituit: eiusdemq; vsus consilio, Simoniacos & adulteros clericos duabus in synodis Romæ habitis, acerrimè est persequutus: seq; præbuit frugi Pontificem.

CAPVT XLIII.

DEscēderat deindè summus Pont. Leo IX. ab Vrbe in Germaniā. Non satis apud authores manifesta causa, nisi quòd præsumptio habet, Pontificē de voluntate Imperatoris constitutū, non benè habitum inter Romanos. Erat autē annus quinquagesimus primus post mille. Ea autē synodus apud Moguntiam est habita, præsidente apostolico Leone: Henrico pariter Imperatore cum episcopis assistente: Bardone Moguntino, Euerhardo Treuerensi, Hermanno Colonienſi, Alberto Bremensi, Engelhardo Magdeburgensi archiepiscopis, cæterisq; prouinciarum præsidibus et prælatis: In qua synodo Spirēsis episcopus Sibico, cui adulteriȳ crimē imponebatur, examinatione sacrificiȳ purgatus est. Multa prætereà ibidèm sancita sunt ad vtilitatem ecclesiæ, in quibus Simoniaca hæresis, & sacerdotalia coniugia, synodi manu perpetuò sunt dānata. Albertus Hamburgēsis archiepiscopus eo tēpore, quo tam clara in ecclesia lumina fulserunt, sapientiæ & virtutū merito inter omnes emicuit: Tantus apud Papā, talis apud Cæsarem habebatur, vt in rebus publicis absque eius consilio nihil ageretur. Quapropter nec in præcinctu belli Imperator sibi illum deesse

voluit, cuius inexpugnabile consilium sæpè fuisset ex-
pertus, efficax ad expugnandos inimicos. Eodem tem-
pore Imperator Henricus ingentibus regni floresc
opibus, Goslariam in Saxonia vrbem mirificè ornauit,
quam de paruo (vt dicitur) molendino vel tugur
venatorio, duo priores Henrici, & iste nunc tertius, in
tam magnam, sicut hodiè cerni potest, vrbem bono pro-
uexerunt auspicio: In qua regale palatium hic Imper-
tor magnificè extruxit: Duas omnipotenti Deo congre-
gationes instituit, vnam ex his donans regendam ponti-
fici Alberto, eô quòd illi indiuiduus comes & cooperat
esset ad omnia. Tunc etiam data est illi spes accipien
comitatus & abbatias, quæ magno deindè periculo ma-
cata est Bremensis ecclesia, vtpotè cœnobia Laures
& Corbeiæ. Deindè Imperator Pannoniam petiit: hu
buitq; in comitatu suo Leonem Pontificem Romanum,
qui lætius duxit Imperatorẽ in Germania videre, qu
in sua sede inter aspides & basiliscos viuere. Tum au-
tem veniens Papa Ratisponam, reliquias beati Diony-
sij martyris, de quibus diù dubitatum est an ibi habere-
tur, præsentibus Parisiorum legatis perspexit, ibiq; ten-
ri probauit. Sanctum quoquè Wulfgangum, eiusdem
vrbis quondàm episcopum, de tumulo leuauit. Indeq;
Bambergam cum Imperatore transiens, priuilegiaeiu-
dem loci à cancellario suo Friderico, qui illi in pontifi-
catu successit, perspici, & coram Imperatore populoq;
pronunciari mandauit, suaq; interposita authorita
confirmauit.

CAPVT XLIIII.

PEr quæ tempora, Bruno & Egbertus marchiones
Saxoniæ, Ludolphi filij, à patruo suo Henrico Im-
peratore tertio (erat enim Ludophus eorum pater, C

iſte Henricus fratres vterini) ibant in Oriẽtalem Franciam inuitati: obuij fuêre illis eorum hoſtes Lantgrauij Turingiæ, & wilhelmus & Otto. Commiſſo prælio, cadit Bruno. Egbertus hoſtium victor ambos capit, reducitq; in Brunſwicum, in arcẽ Dancquerode, & inſigni pecunia emunctos, cùm iurâſſent Imperatori, dimiſit. Hic genuit reliquitq; Egbertum filium, & Gertrudum filiam, quæ nupſit Henrico comiti de Northem, perduxitque reliquias ſancti Autoris in Brunſwicum. Egbertus filius eccleſiam ſancti Cyriaci in monte à patre inchoatam, ipſe perfecit. Multis tamen bellis anguſtatus eſt ab Henrico IIII. Imperatore fratruele ſuo. Sed hic erat exitus, vt vir fortis, qui per arma difficulter vinci potuit, per inſidias opprimeretur. Nam ferunt Henricum in illum conduxiſſe ſicarios, qui ſe in illius inſinuarent familiam: acceptoq; tempore, cùm in molendino Eyſenbuttel quieſceret, ab illis obtruncatur. Henricus Imperator eius occupauit ditionem, tanquàm & ipſe ex ſanguine Saxonum iuſtè hæreditaret, quæ nouiſſimi eſſent principis: accedente feudi, vt prætenderat, reditu ad Imperium: Arcem præcipuè, quæ iuxta Brunſwicum oppidum eſſet, Dancquerode in ſuam accepit poteſtatem, propulſa ſorore Gertrude virgine, traditaq; cuſtodiendam Bauaris. Sed illi dum abutuntur in ciues permiſſa poteſtate, odioſi fiunt. Erat qui balnea in vico publica inſtrueret, homo iniuriæ impatiens, qui ab illis prouocatus, noctù ignem iniecit arci, quo periêrunt cuſtodes. Ciues accurrerant, reſtincto vt poterant incendio, arcem ſuæ fecêre poteſtatis, & reuocatæ Gertrudi reſtituerunt. Illa tam inſigni dote promeruit virum, Henricum, vt diximus, comitem de Northem. Erat tum vir nobilis in wulfenbuttel wide-

kindus, cuius ope & fœdere freti ciues, magna intentarunt pro Gertrude: Et hæc quidem longè post hæc, quæ nunc tenemus, tempora: nunc verò per anticipationē commemorata, propter seriem marchionum Saxoniæ, in quam incidimus.

CAPVT XLV.

CVm Romanus Pontifex Leo apud Imperatorem Henricum III. manens, Natale Domini peageret Wormatiæ, Missarum celebratione in sancta die peracta, vt oportuit, apostolico ritu: in sequenti Luitpoldum Moguntinæ sedis Archiepiscopū, vtpotè in sua prouincia potissimum, surrogauit officio. Cúmque peracta processione, & dicta oratione, Pontifex in sua sede honore consisteret, subdiaconus lectionem sacram peregit: quam cùm non ex ritu apostolico, sed suæ pro consuetudine ecclesiæ pronunciaret, admonitus à suis Romanus pontifex, lectorem curauit admoneri, vt Romano ritu præsente summo Pontifice pronunciaret: quod cùm ille contemneret, & iterùm admonitus perstaret, Papa expleta lectione, vocatum, ab omni officio degradauit. Archiepiscopus misso ad Papam nuncio, orabat, vt suum sibi redderet ministrum: Papa recusabat. Archiepiscopus, vt erat ecclesiasticæ disciplinæ non ignarus, dissimulauit: & lecto euangelio, cùm sacra peractio instaret, archiepiscopus in sua sede consedit, contestatus, non se posse peragere officium, nisi redditio ministro. Papa constantiam archiepiscopi perpendens, & maioribus occurrens motibus, clericum restitutum remisit. Laudanda in vtroque virtus. Impleuit enim vterque suam dignitatem. Seueritatem districtionis ostendit Papa in contumace, & lenitatem in episcopi condescensione: Ille quoquè de suæ ecclesiæ honore per-

seue-

seueranter egit, & quod voluit constanter impetrauit. Fames deindè multas afflixit prouincias: Multi principes periêrunt. Gotfridus Lotharingiæ, cùm ducatum Mosellanorum obtinere ab Imperatore non posset, rebellionem ei ostendit: sed missis in eum ducibus capitur, & vt liberetur, filium dat obsidem imperata se facturum. Filio autem in obsidatu mortuo, iterùm rebellat, impellens Balduinum Flandrensem comitem ad belli societatem. Palatium Imperatoris, quod erat Nouimagij, incendit Gotfridus. Albertus autem, qui ducatum Mosellanorum Gotfrido negatum accepit, à Gotfrido opprimitur. Ducatum eius Gerhardus de Elsatia, alterum Fridericus quidam obtinet: nunc mutatis titulis, de Limburgo, déque Lutzenburgo appellantur. Adhuc Leo Papa apud Imperatorem agebat: Is in Gallias descendens, vocato ad se Gotfrido, ceruices Imperatori inflexit, peregitque reconciliationem: Sed Balduinus Flandrensis in duritia permansit. Imperator in illum misit exercitum. quo viso, flexus Imperatorem adijt Aquisgranum, & de iniuriis satisfecit: Sed tamen in sententia permansit paucis diebus. Nam non diù pòst Lotharingiam incursionibus vexabat, Hoium oppidum incendit. Extitit interìm causa, qua Gotfridus de integro se Imperatori opponeret: Duxerat ille coniugem relictam Bonifacij marchionis in Italia: Sed illi Henricus Imperator ingressum in Italiam pernegauit. Imperator autem contra Balduinum Flandrensium comitem duxit: Scaldim fluuium, Balduinum fugientem insequens, transiuit, vastabundus incedit, multam prædam, plurimos captiuos, & inter alios Lambertum comitem, Balduini comitis satellitem, multos etiam Flandrensium

sium primores intra vrbem Tornacum includit & capit. Idem posteà Balduinus cum Gotfrido Fridericum auunculum suum obsidet in Antwerpia: sed concurrentibus Lotharingis, ab oppugnatione desistit. Interea Romæ mortuo Leone, Victor, anteà Fridericus, homo Bauarus, surrogatur: qui Henricum Imperatorem, ut aliqua à se peteret iniqua, demulcere cupiens, Hildebrandum subdiaconum illi mittit oratorem: opportuneq; accidit, vt Imperator graui laborans morbo, qui etiam perijt, Henricum filium puerum octennem, Hildebrandi cardinalis authoritate fretus, Romanorum regem ac Cæsarem dixit: quod quidem Hildebrandus posteà Pontifex factus, in epistola ad Rodulphum Sueuiæ ducem indicat in hæc verba: Vndè nobilitatem tuã scire volumus, quia non solùm circa regem Henricum, cui debitores sumus, eô quòd ipsum in regem elegimus, & pater eius laudandæ memoriæ Henricus Imperator inter omnes Italicos in curia sua speciali me honore tractauit, quódque etiam moriens, Romanæ ecclesiæ per venerandæ memoriæ Papam Victorem, prædictum filium suum commendauit, aliquam maleuolentiam non seruamus. Sed Henricus III. *tunc moritur, & in pace Spiræ sepelitur, cùm annis præfuisset septem atq; decem. Hic sit modus huius voluminis, nè excurrat in immensum.*

SAXO-

SAXONIAE LIBER QVINTVS.

CAPVT PRIMVM.

HENRICVS IIII. *admodũ puer patri succedit in regno: qui, quòd sanguine Saxonum ex patre prodierit, indè sciri potest, quòd pater in Saxonia vrbem Goslariam tantoperè decorauerit: in qua etiam frequenter commanebat, instructo palatio & venerabiliter ornato. Sed mater Agnes prudentissima fœmina, regni gubernacula aliquandiù tenuit: Erat autem filia ducis Aquitaniæ &wilhelmi, qui ordinem post se reliquit &wilhelmitarum. Nihil erat quo viri prudentia desideraretur: Omnia vbiquè pacata, nihil perturbationis: Erant tamen ex primoribus regni principibus, quibus muliebre imperium non satis ex dignitate videretur Romanæ reipublicæ: in quibus Anno Archiepiscopus Colonienſis, vir grauitate, prudentia, & virtute singulari, qui per ingenium curauit puerum regem matri auferendum, quo regni gubernacula pariter adimerentur. Imperatrix autem pueri mater, in Italiam se conferens, religiosam vitam duxit apud monasterium, quod dicitur Fruteria. Indè se Romam transferens, in sancta conuersatione vitam ibi finiuit, sepultáq; est in ecclesia sanctæ Petronellæ. Saxones interim, congregato exercitu, inuadunt gentem Luticiorum. (Lusatios nunc esse crediderim) &wandali enim fuêre in ea prouincia, quæ nunc est Brandenburgen-*

genſis marchia. Non poterant conſiſtere Wandali in acie contra Saxones. Fugati, cæſi, capti ex his plurimi, obſides dederunt imperata ſe facturos. Deinde, quia puer rex in manibus erat principum, contempta maiestate principes in ſolenni conuentu, duos per Imperium creauerunt ordinarios conſules, Colonienſem & Bremenſem archiepiſcopos. Qua occaſione implicitus Alberto Hamburgenſis & Bremenſis archiepiſcopus regni negocijs, eccleſiam ſuam videbatur habere in poſtremis: Ducum autem temeritas per eius abſentiam increuit: Iura eius imminuta ſunt. Sed quæ ad eccleſiam pertinent, in Metropoli ſuum habent locum: Hîc verò Saxoniæ geſtas res proſequimur.

CAPVT II.

BErnhardus inferioris dux Saxoniæ (nam ſuperiorem tenuêre marchiones, & qui Turingiam habuêre, Miſnámque, ac partes Herciniæ per Imperatorum vel conceſsionem, vel deceſsionem) iam in vltimo vitæ annis ſenex agebat: nam per annos quadraginta variè rem adminiſtrauit: filij tamen eius reuerētia maieſtiam præ ſe ferebant. Vbi verò ſenex conceſſit in fata, iam frena laxauerunt. Ordulphus ducatum, Hermannus comitatum frater eius adminiſtrauêre. Sed quæro quem comitatum? Annales non expreſsêre. Poſſumus autem illum antiquiſsimum Phriſiæ de Aldenborg, vel illum Stadenſem, de quo plurima fuit poſteris controuerſia, vel illum Tranſalbinum Holſatiæ, accipere. Sed plurima in eam partem dicta inclinant, vt ſit comitatus Phriſiæ, quem nunc Aldenborgenſem vocamus. Hi principes pro adoleſcentia tumeſcentes, dum in eccleſiam & miniſteriales eius, cōceptum odium diſſimulare non poterāt: Aberat paſtor: liberum videbatur

ſæuire
dorem
cùm ad
neret, d
de Swi
felde, q
cepit: q
rium. E
perator
Bertold
ſequutus
nulum,
cumento
buit quo
mittendi
filiam Be
tam, rapt
Cuius rei
am regim
Bertoldi
leniret In
quem etia
tenuit, cì
diù pòſt
Ludolpho
toldus in
quòd dona
ſibi debitu
gitauit v
rege, præ
tumultuat
ducatu:

sæuire in ouiculas: Sublata videbantur omnia quæ pudorem possent ingerere. Sed initio regni huius Henrici, cùm adhuc Agnes mater Imperatrix gubernacula teneret, ducatus Sueuiæ variè iactabatur. Obierat Otto de Swinfurde Sueuorum dux, & Rodulphus de Rynfelde, qui posteà ad Imperiū adspirauit, ducatum accepit: quod erat multorum in regno malorum seminarium. Eundem nanque ducatum Sueuiæ Henricus Imperator III. viuente adhuc, quem diximus, Ottone, Bertoldo comiti, qui posteà ducatum Carinthiæ est consequutus, tradito ei annulo suo, concessit. Hunc annulum, Henrico moriente, Agneti Imperatrici pro documento veritatis exhibuit: & illa recognito, non habuit quod opponeret: satis propensa ad ducatū illi permittendum. Sed præuenerat Rodulphus memoratus, qui filiam Bertoldi apud Constantiensem episcopum nutritam, raptam, an volentē, incertum, coniugem accepit: Cuius rei contemplatione, cùm iam Rodulphus in gratiam reginæ redîsset, ducatū illi Sueuiæ permisit: Quæres Bertoldi animum vehemēter exasperauit: Sed vt eum leniret Imperatrix, illi permisit ducatum Carinthiæ: quem etiam filius æquiuocus, Henrici IIII. concessione tenuit, cùm pater pro filio interueniret. Mutato non diù post consilio, Henricus rex Carinthiæ ducatum Ludolpho cuidam consanguineo dedit. Tum verò Bertoldus iusta indignatione commotus, tam in regem, quòd donatum abstulisset, quàm in Ludolphum, quòd sibi debitum ducatum postulâsset, occupassétque, cogitauit vltionem. Intereà, quod fieri solet sub nouo rege, præsertim adolescente, multæ fiebant in regno tumultuationes. Otto Bauarorum dux detruditur ducatu: Conradus genere Sueuus, inter nobiles de primo-

primoribus, à militibus regis occiditur: & hæc omnia in regem, quasi ille mandâsset, referuntur.

CAPVT III.

OTto ducatu Bauariæ destitutus, ad Saxones [illegible] conferens suos consanguineos, rebellionem molitur: Bertoldus in Sueuia res turbat: Fiunt motus & conuentus vtrobiq3, & in regem odia excitantur: Quæ res tam diù serpsit, vt Rodulphus quoq3 de regis deiectione, suaq3 surrogatione cogitaret, & satageret: quam rem posteà explicabimus. Henricus autem rex adolescentiæ vtens libertate, Saxoniam solam ex omni regno cœpit incolere, principes despicere, nobiles opprimere, infimos sustollere, venatui, lusibus, & leuitatibus plusquàm iustitiæ faciendæ: Accusatus est à multis operam impendere, filias illustrium quibusdã obscurè natis coniugio deuincire, priuata præsidia, primatibus regni non satis fidens, instituere: quam ego tot comitum in Henricinia originem esse conjecto. His discordiæ seminaria contigit regi plures de regno & de vita insidiatores excrescere: qui tamen cùm maturitatis plenæ necdum attigissent annos, erant qui non tam ipsum, quàm Libertum Hamburgensem archiepiscopum culpandum putarent, quòd ex eius sententia plurimùm penderetur. Per quæ tempora, Detherus marchio, non [illegible] sed principum Saxoniæ, vt putabatur, consilio, tyrannidem in partes regis orditur: quæ tamen mox, terroris simul & cælesti maiestate compescitur: castellis [illegible] Bichilmgo & Schidingen à rege destructis, filio eius æquè militari viro, à proprio seruo interempto: ipse quoquè communi sorte breui per mortem absumptus. Otto erat Bauarorum dux, vir & consilio, & manu valens, genere Saxo, qui quandò & quibus meritis [illegible] ducatum

ducatum Bauariæ peruenerit, miro silentio transeunt annales: Sed est coniectura, quòd moriente Henrico II. Imperatore sine prole, illius fauore peruenerit ad ducatum: Sed magis arbitror, idq; coniecturæ propius defendo, fuisse natum ex Henrico Magni Ottonis fratre, duce Bauariæ, vndè per alium filium descenderat Henricus quoquè Imperator sine prole decedens: & in hoc Ottone propagatam accipio lineam Ottonũ ad Henricum Leonem, interueniente fœmina. Nam Leonis mater, filia Lotharij Imperatoris, matrem habuit Rixam ex matre Gertrude, filia Egberti marchionis Saxoniæ natam, & patre Henrico Crasso, qui patrem habuit Ottonem memoratum. Nunc verò accusatus apud Henricum IIII. cùm recusaret purgationem ex duello propter imparitatem prouocantis, qui genere & nobilitate nimiùm illi esset impar, creditum est, Albertum archiepiscopum Hamburgensem plurimùm ad eius destitutionem cooperatum: vt frater eiusdem Alberti Welpus, comes in Bauaria, recuperaret ducatum. Erant autem filij Cuntzonis, quem Latini Conradum appellamus. Pulsus autem Otto Bauaria, concessit in Saxoniam, & ditionem tenuit ad Weserã, olim Visurgum, cum comitatu de Northem: & ex illo multa nobilitas processit: quod suo tempore ostendemus. Hic est ille Otto, qui omnem Saxoniam secum traxit ad rebellionem aduersùs IIII. Henricum.

CAPVT IIII.

OPeræprecium est intueri, qui tum fuerint principes Saxoniæ. Certè inferiorem Saxoniam ad Albim administrauit Ordulphus Bernhardi filius: qui iam filium habuit in armis pugnantem Magnum: deindè Egbertus Egberti filius marchio Saxoniæ medi-

tullia tenebat prouinciæ iuxta Brunſwicum. Otto dux Bauaria ad Viſurgum dominabatur. Aderant quoque inter primos principes, archiepiſcopus Magdeburgenſis, & Halberſtadenſis epiſcopus, non minùs tum etiam armis quàm principes ſeculares verſati. Sed tum Otto de Bauaria cunctis erat clarior: cuius tanta fuit apud omnes authoritas, vt ſi quid regi humanitùs contigiſſet, aut ſi principum in illum coniuratio procederet, ad regni faſtigium peruenturus videretur. Id metuens rex, libenter audiuit, quendam Egmonem mediocri nobilitate virum, fortuna tenuem, qui Ottonem ducem apud regem inſimulâſſet, quòd de nece ſecum regis tractauiſſet. Otto pernegans, hominem de mendacio & regis aſſentatione coarguebat: Ille verò monomachiam duci obtulit: ſeipſum regi vadem conſtituens, vt eo duello purgaretur crimen victoris. Otto impar, vt diximus, hominem non reſpicit, quòd diceret cum latrone, primarius cum ſicario congrederetur, dedixit iniquum. Et vbi detrectauit pugnam, iam quaſi conuictus de læſa maieſtate ducatu deſtituitur: quem rex Welpo illuſtri viro, Alberti archiepiſcopi, quod diximus, germano donauit. Indè incendia, neces, & prædationes, & infinita mala prouenerunt. Rex Ottonem vſquequaquè perſequutus, quàmplures eius munitiones deſtruit, prædia vaſtat, & vt verum reipublicæ hoſtem omninò delere conſtituit. Ille militibus electis inſtructus, ipſe quoquè manu fortiſſimus, & animis nimis efferatus, vtpotè qui de omnibus fortunis & existimatione dimicaret, quia iuſta acie decernere aduersùs regem non poterat, nunc præda, nunc flammis, nunc etiam ferro, quacunque ſe ſors obtulit, ſuas iniurias vlciſci ſatagebat. Ipſo deniquè mediante, nu-

ceſſa

cessat gens Saxonum, vt est acris animo, coniurationem aduersùs regem vnanimi cõspiratione inire atque firmare, accusationes blasphemiasq; inauditas ad sedem Apostolicam de illo inferre: sociósque belli sibi ex omni regno Teutonico nuncijs & literis adsciscere. Nã primò Sigefridum Moguntinæ sedis metropolitanum, Adalbertum Wormatiensem, Adalberonem Herbipolensem, episcopos, Gebehardum Salsburgensem archiepiscopum, aliósque quàmplures præsules, & per ipsos Papam etiam Alexandrum sibi fautores efficiunt. Quidam quoquè Annonem summæ sanctitatis virum Colonien sem archiepiscopum, coniurationis conscium faciunt: quorum conspiratione rex territus, Saxoma cessit, & in alijs regni partibus rebus instituit agendis.

CAPVT V.

ANnus erat post mille LXXIII. cùm Anno Colonien sis & Hermannus Bambergensis pontifices, Romam missi sunt, pecuniæ indè regi debitæ colligendæ gratia: qui legatione peracta, literas Alexandri Papæ detulerunt, regémque vocârunt ad satisfaciendum de Simoniaca hæresi, cæterisque nonnullis magna emendatione purgandis, super quibus Romæ rex erat delatus. Saxones tum instant præsidia multa firmare, arces vocant, necdùm enim plurimas habebat Saxonia munitiones. Insuper castella, quæ rex dudùm erexerat, funditùs illi conantur euertere: & in plerisque proficiunt: inter quæ præcipuum illud, quod Hartesburg dicitur, præsidium dejiciunt: monasterium & claustrum Canonicorum, quod ibi erat, multa furentes audacia, funditùs euertunt: &, quod dictu nefas est, innocentis paruuli filij regis, ibi tumulata ossa eruta spargunt. Interim

Hildebrandus, quem diximus, ad papatum peruenit, Gregorius VII. appellatus, nullo regis consensu accedente: quod pro illa ætate nefas sunt arbitrati. Hic regem ad synodalia responsa deuocauit, nuncijs & literis vicissim missis: Sed rex armis implicitus, illis synodalibus contentionibus vacare non poterat: nam magna manu vndecunquè contracta ex Sueuia, Bauaria, Bohemia, ducit in Saxones. Ad fluuium Mistrow exercitus concurrunt: & primò quidem cùm starent in conspectu acies, per communes amicos res intercepta est ante prælium: Cúmque Saxones quieti consisterent, fusi tractatibus, erant inter regios qui prælij erant cupidiores quàm pacis: renũciantq; falsò regi, Saxones ad prælium parari. Rex vera putans quæ dicerentur, iussit ad arma conclamari: & transito vado, in loco Nagelstede, imparatis superueniens Saxonibus, multos strauit: Diremptúmque est iterùm prælium interuentu Rodulphi Sueui, qui principibus Saxonum persuasit, vt regi cederent, omnia ex sententia eorũ ventura, quod nihil mali paterentur. Episcopi Magdeburgensis & Halberstadensis, dux Otto Bauariæ, & Magnus Saxoniæ, audiunt Sueuum: & vbi se regi præsentant, in vincula conijciuntur. Doluit Rodulphus violari fidem: vtcunq; tamen factum est, nolente volente rege, laxantur Saxones: nec iterùm se fidei regis permittunt. Romæ interim Hermannus Bambergensis episcopus, de Simonia conuictus, deponitur. Rex audiens, Ropertum surrogauit: Ea res in eam contentionem peruenit, vt Imperator Wormatiæ congregato concilio præsens adniteretur, vt ab vniuersis Germaniæ episcopis, præter Saxones, Hildebrandus quoquè Papa absens destitueretur. Oues pastorem iudicant, contemnunt, abijci-

unt:

unt: Mittunt epistolam, quam sic concludunt: Quia ergò introitus tuus tantis iniurijs est initiatus, & Ecclesia DEI tam graui tempestate per abusionem nouitatum tuarum periclitatur, & vitam conuersationémque tuam tam multiplici infamia dehonestari, scandalúmque grauissimum imminere conspicimus: obedientiam, quam tibi nullam promisimus, nec deinceps vllam seruaturos renunciamus: & quia tibi nemo nostrûm, vt tu publicè proclamabas, hactenùs fuit episcopus, tu quoquè nemini nostrûm amplius eris apostolicus. Faciebat animos permissa olim Henrico huius patri potestas creandorum Pontificum.

CAPVT VI.

EOdem anno circa decimumoctauum Calendas Octobris colloquium maximum apud Oppenheim factum est, vbi penè totius regni principes, sed maximè Saxonum & Alemannorum, regis subiectioni renunciabant: causam prætendentes, quòd à duobus iam apostolicis vocatus ad satisfactionem non venisset, & pro hoc contemptu sententiam excommunicationis à Papa in Vrbe retulisset. Henricus curauit ex synodo Wormatiæ mitti nuncium ad Pontificem: Is erat Rolandus clericus Parmensis, qui in conspectum Gregorij & cardinalium perductus, Henrici regis verbis, Gregorio, nè pontificalia exerceret, aut se Pontificem nominaret, inhibere dixit: Iussitque cardinalibus, vt alium à rege Pontificem habituri, in Alemaniam se conferant. Et tamen eo nuncio cum ignominia expulso, multorum Germaniæ episcoporum literæ Pontifici Gregorio suam operam & fidei constantiam pollicentium sunt allatæ: Qua impulsus causa Pontifex

Gregorius, ea in synodo Sigefridum Moguntinum archiepiscopum, & eius impietati assentientes, & subscribentes episcopos & Abbates, commissis primatui ecclesijs. Henrico autem gubernationem, dignitatem, & titulum regni Teutonicorum & Italiæ interdixit: omnibus principibus & populis vtriusque regni, quo illi obstringebantur iuramento, auctoritate Apostolica absolutis. Ferunt, initiò Henricum nuncios misisse per prouincias qui dicerent, IESV CHRISTVM, quandò ter oues Petro pascendas commiserit, reges excepisse: Pontifexque eorum per literas, quæ extant, notum populis fecit: Deum in terris agentem, quandò ligandi & soluendi in cælo & terra potestatem Petro dedit, neminem excepisse: eúmque qui ligare se posse negat, quòd absolui nequeat, confiteri, sic quoquè ab omni ecclesiæ corpore sequestrari. Quibus Papæ verbis prælati, primipes, & populi pars regni Teutonicorum maxima, animis ab Henrico cœperunt alienari: primique Saxones exarserunt in bellum. Post illos Metensis episcopus Henricum censuit in vim anathematis deponendum. Vndè cùm fatisceret, & iam magnum ortum haberet in regno dissidium, Rodulphus, Welpo, & Theodericus primores Alemannorum duces, cum cæteris in regno præstantibus viris in id consilij peruenerunt, vt vocatus in Alemaniam Gregorius Pontifex descenderet, Henricus illi supplex, petita, vt illi confideret, impetratáque venia erratorum, prosterneretur: aliquì successorem illi daturos concordi conuentûs sententia sunt protestati: Iurauitque illo in conuentu principum Henricus rex, se Pontifici, cùm accessisset, integrè paruturum: Quod quidem primatibus illis adeò gra-

tum fu
Imperij
ducere
nos Apu
baret.
ea de ca
stante,
vrbem
mouit.
cellensi
ricum
entem,
lens salu
pidum i
tisse, ap
reretur.
licto Ve
nit. Act
summa,
enim die
deposito
portam,
delatus:
miter to
ferunt,
mis fidus
expectas
ret agen
cunctis c
tia, qua
diem. cù
cui soli n

tum fuit, vt sponte sua responderint: Illum Romam ad Imperij ex more suscipiendam coronam, cum copijs deducerent: quibus tum Imperator declaratus, Normannos Apulia, Calabriáque, & omni terra ecclesiæ deturbaret. Acceßitque regis & conuentûs ad Pontificem ea de causa orator archiepiscopus Treuerensis. Quo instante, Pontifex Gregorius, vt Augustam prætoriam vrbem alpinam accederet, cum cardinalibus Vrbe mouit. Cùm verò se Vercellas vsque contulisset, à Vercellensi episcopo Italiæ cancellario clàm rescijt, Henricum regem hostili in se animo cum exercitu venientem, alpes transcendisse. Quamobrèm suæ consulens saluti Pontifex, in Cannoßum vsque receßit, oppidum in Rhegiensi agro, quod erat Mathildæ comitißæ, apud quod nullam ab Henrico violentiam vereretur. Rex verò dolum intelligens patefactum, relicto Vercellis exercitu, Cannoßum nihilominùs venit. Acta autem est res summa Pontificis grauitate, summa, sed ficta, potentißimi regis humilitate. Quo enim die Henricus Cannoßi suburbium attigit, omni depoßito regali ornatu, nudisque pedibus, ad oppidi portam, introduci sperans, cum paucis comitibus est delatus: denegatúmque primo die ingreßum æquanimiter tolerans, loco per noctem non mouit: & glacie ferunt, conculcatáque diù niue, per asperrimum hyemis sidus, solum in quo rex stetit vel iacuit, obriguisse: expectauitque tacitus scire, quid secum Pontifex duceret agendum. Pontifice verò omnia differente, vt à cunctis cerneretur, veráne, an conficta esset pœnitentia, quam præ se rex ferebat, ad tertiam peruentū est diem. cùm Henrico se miserum, infelicemq; clamante, cui soli non vacarent veniam imploraturo Ro. Pontificis

aures, vicerunt Mathildis comitissæ, Adelai Sabaudiensis comitis, & abbatis Cluniacensis preces: & introductum regem, absolutúmque, Pontifex in sinum matris Ecclesiæ recepit. Fecit verò Pontifici rex scripto promissionem sacramenti religione firmatam, cui Mathildis comitissa & Adelaus comes, abbásque Cluniacensis subscripserunt. Posteà tamẽ substitit rex in Canossi finibus, abituro, vt putabatur, Pontifici structurus insidias, & Pontifice id verito subsistente, fatigatus expectatione rex, Papiam se contulit. Visum est ista ex Italorum narratione inserere: In qua vide prudens lector, quàm sint inconcinna multa, & à veri similitudine aliena: Ego iudicium meum volens subtraho, sibi cuncta permittens.

CAPVT VII.

NOnnulla hîc inseruntur à nostris, quæ & ipsa apud me fidem non merentur: Regem Pontificis iniuncto, per annum integrum Romæ iussum se continere, memorias martyrum in Vrbe frequentare, equum non ascendere. Quod cùm ille religiosè cepisset implere, videntes cardines orbis, quia præ timore sedis Apostolicæ contremiscunt potestates, & sub eo cuuentur, qui portant orbem, suggessisse summo Pontifici, vt deiecto degenere, qui publicam peregisset penitentiam, alium curaret in regno sublimari: Percontante autem Pontifice, quis dignus videretur? Rodulphum Sueuum esse prætensum: cui ilicò Papa miserit coronam, cum elogio: Petra dedit Romam Petro, tibi Papa coronam. mandaueritque Moguntino & Colonienſi archiepiscopis, vt illum eligerent, consecrarẽt, tuerentur: omnium ignaro Henrico, donèc Argentinus episcopus, aduolans Romam, ista regi nunciaret:

ret: Qui accepta (vt putabat decorum) à summo Pontifice licentia, abire constituit: Episcopus, nè Papam alloqueretur, deterruit: Nam à Pontifice omnia contra eum esse prouisa. Ità clàm, furtimque, magnis itineribus per Italiam digressum in Gallias, indè ad fideles suos peruenisse, collectisq; viribus, se Rodulpho ad prælium obiecisse. Sed hæc, vt dixi, apud me fidem habent tenuem. Primùm, quia Pontifices non amant reges in Vrbe diuersari: nec regium erat inter altaria discurrere. Sed & Pontificis epistolæ testantur, se ad Rodulphi electionem neminem commouisse: Idq; verisimile est. Certum est tamen, non inuitum ista audisse Pontificem de Henrici destitutione, Rodulphiq; prouectione: Ait enim in epistola: Henricum pœnitentem Ecclesiæ gremio restituisse, non tamen ad regnum, à quo destitutus fuerit in synodo, reposuisse. Quod certum est, Henricus armis cõtractis, Rodulpho, quem regis æmuli regem dixerunt, in prælio se obiecit: pugnatumq; acriter, cæsis captisque plurimis: sed victoria neutrò inclinante, placuit vtrinquè, vt eius rei discutiendæ causa, vtriusq; partes oratores adirent Pontificem. Postulauit iam antè Henricus rex ab Gregorio pontifice, vt propter inuasionem regni, Rodulpho sacris interdiceret. Ad quæ Pontifex, non se posse inauditum condemnare, respondit. Venerunt ad summum Pontificem regum oratores: quibus benignè à Pontifice responsum, vt efficerẽt reges ab armis discedere, donèc causa tractaretur, se confestim vocaturum concilium. Sed priusquàm ea renunciarentur, reges reparatis viribus, iterùm concurrerunt. Cecidit &wizilo archiepiscopus Magdeburgensis: Saxones terga verterunt. Dux Bohemiæ lanceam Rodulphi nactus, eam insigni munere præferri eam omnibus Bohemiæ regibus

instituit. Spoliatus hoc prælio dux Magnus, comes frater eius captus, & episcopus Wormatiensis Poppo, ex primoribus Henrici principibus cecidit. Ità penè æquata sunt vulnera & damna partium. Nouissimo inter reges prælio, Rodulphus ità vulneratus est in dextera, vt indè mortem sumpserit. Iam enim reductus in Herbipolim, magnates & episcopos suæ partis ad se iussit conuenire: & elata dextera in adstantes: Hæc est, inquit, manus, qua ego sacramenta præstiti Henrico domino meo, vobis tamen vrgẽtibus, totiès in eum infeliciter pugnaui: Ite, & implete primam regi vestro fidem: nam ego vadam in viam patrum. Sic moritur.

CAPVT VIII.

IAm profligato Rodulpho, rex Henricus acriores animos intendit in Romanum Pontificem. Vrebat animum pronunciata in synodo regis destitutio, diù dilata in eius contumeliam reconciliatio, æmuli in regnum fauor. Igitur apud Noricæ Brixiam, conuocato pontificũ cœtu de Lombardia, Italia & Germania, crimina multa intentantur Pontifici Gregorio, quòd inuasor sit Romanæ sedis, sacrilegus monachus, sõmniorum & præstigiorum obseruator, necromanticus, & qui malis artibus fidem Christi contaminârit: Ob quæ omnia Romana illum sede destituunt: & nisi sponte locũ vacuaret, perpetua maledictione ferire minantur. Wigbertum Rauennatum episcopum surrogant, quem Clementem III. appellant. Reliquerat autem Henricus Italia decedens Henricum filium cum copijs in prouincia, vt illam in fide contineret. Cui congressa per suos Mathildis nobilis matrona, & quæ multa in Romanam ecclesiam fecisset bona, ab illo superatur. Accessit aliud incõmodum nobili matronæ, (Erat enim de genere Saxonum, quod ostẽdemus)

mus) quod propter religionē memoria dignū est. Obierat Bonifacius maritus eius, & Azonem Estensem recipit iterato matrimonio: Resciuit posteà Bonifacium atque Azonem tertio sibi inuicèm gradu ad matrimoniū interdicto cohærere: Quæ de re consulens summū Pontificem, iussa est ab Azone discedere, & pœnitentiam agere de tam graui incestu. Ad quam obseruantiam, si nostra tēpora referimus, Ethnici videbimur. Quid enim hodiè per dispensationem apostolicam non obtinetur? Tum nobilem matronam, & quæ Romanæ ecclesiæ multa præstitisset obsequia, iussit Pontifex à secundo discedere marito, & pœnitentiam incestûs agere, nulla dispensationis hinc aut indè facta mentione. Ducens igitur Romam Henricus, per Bauaros est ingressus Italiam. Mathilda autem, quicquid ex subiectis sibi populis copiarum sibi colligere potuit, misit summo Pontifici, à quo tam probè in suo casu fuit consolata. Iussit Henricus Clementem suum pontificali apparatu præcedentem ad pontem vsq; Miluium procedere: Indè in prata Neronis tum dicta, cùm iretur, structa in prælium acies præcessit. Prior Clemens cum pompa, indè rex in subsidijs est sequutus. Appulsos Leoninæ ciuitatis portæ, quam Saxonum tunc, aut Posterulam, vocabāt, regios milites Romani sagittis, iactisque supernè lapidibus repulerunt. Quod cùm vidisset Henricus, castris loco firmatis, exercitum incendijs, ædificiorúmque demolitioni curauit intendere. Nullam vincendi spem offerri videns, post paucos, quibus aduenerat, dies cum suo antipapa Rauennam redijt: Ibiq; anno penè toto peracto, renouatis viribus, per Spoletinos ad Vrbem iterùm duxit: & Leonina per totam Quadragesimam obsessa, ea post Pascha est potitus. Est autem Leonina Vaticanum

Roma

Romæ ſuburbium, in quo Papæ nunc ſplendet palatium: quod quidem ſuburbium, portis communitum, Leo IIII. de ſuo nomine appellauit Vrbem Leoninam. Inquinata per aliquot dies ab antipapa ſancti Petri baſilica, ad alteram pariter beati Pauli inquinandam acceſſit: ad quam binas porticus diruit: vnam à caſtello ſancti Angeli ad Petri ædem, alteram à Tergemina porta ad ſancti Pauli baſilicam: Dumq; rex Vrbem circunſedit, multùm per ſingulos dies ſanguinis eſt effuſum. Cæmatibus autem ad initium æſtatis in vrbis regione, vt aſſolet, incipientibus, Henricus ſibi timens, per propinquas Romæ ciuitates, quæ omnes ei parebant, diuiſit exercitum: & Wigbertus antipapa, adulterinam Petri ſedem in Tibure tenuit. Rebus ità comparatis, Henricus Clementi ſuo, attributo in omnes copias per hyberna diſpoſitas imperio, ipſe cum paucis in Lombardiam conceſſit: Wigbertusq; ſacerdotalis officij immemor, circa vrbem vinetis ſuccisis, multa à quibus ipſe Henricus temperaſſet, per eam æſtatem hoſtilia commiſit.

CAPVT IX.

ALio, qui ſequutus eſt, anno Hēricus ad exercitum reuerſus, ciuitatem Leoninam iterùm per vim ingreſſus, & apud beati Petri baſilicam deſidens, omnia eius vrbis ædificia demolitus eſt. Per quod tempus, nullo propinquo ab vrbibus & caſtellis Romam adeunte, nullo etiam exeūte, Romani ad maximam calamitatem ſunt perducti: & fames, quod neceſsè fuit, aſperrima ſuperuenit: Quibus malis euenit, vt multi emigrantes nunquàm ſunt poſteà reducti. Quæ cùm Robertus Guiſcardus Normannus à Pontifice intellexiſſet, præfecit rebus Dalmatiæ Boëmundum filium, & vxorem ducens, ſe contulit in Italiam. Interìm Henricus, ſiue quia Roberti

ti Normanni reditum in Italiam habuerit exploratum, siue quia dolos viribus efficaciores existimauerit, per Cluniacensem abbatem, virum celebris sanctimoniæ, pōtificem Gregorium, cui ille esset deditissimus, orauit, vt se ad Lateranensem basilicam admissum coronaret, fore pollicitus, vt Imperator ex solenni more declaratus, in Alemaniam cum omnibus copijs reuerteretur. Eodemq; die, fide publica per patentes literas data, omnibus qui vrbem accedere, aut indè exire, & in agro obuersari vellent, mirabilem voluntatis conuersionem ostendit: Cuius facti fama omnem per Italiam vulgata, effecit, vt Guiscardi in colligendo ad Vrbem ducendi exercitu, refrixerit diligentia. Romanus verò populus, malis, quæ tribus annis continuis tulerit, Pontificem, vt patriæ compateretur, misereturq;, fatigatus orauit: Gregorio, quod petebatur, spondente, dummodò Henricus errata corrigeret, & debitam Romano Pontifici obedientiam promitteret. Prohibita est Henrico, quam per simulationem illam quærebat, malignandi occasio. Largitione enim multa vsus, corruptos ciuitatis primores, in suam aduersùs Pontificem amicitiam pellexit: Ventumq; est à multis Romanæ vrbis primarijs in id impudentiæ, vt pontifici in faciem dicerent: Non esse Henrico regi, etiam si priùs Ecclesiæ non satisfaceret, coronam & declarationem Imperij denegandam. Quod cùm vidisset Pontifex, de Romani populi constātia diffisus, in castellum Crescentij cum domesticis se recepit: Rusticus verò, eius ex fratre nepos, se cōtulit ad Septemsolia, arcem tunc castello Sancti Angeli nulla in re munitionibus inferiorem. Vixq; Pontifex imminens (vt est ratus, & quod est posteà factum notorium) euaserat periculum, quandò Henricus à coniuratis introductus,

&wigber-

Swigbertum Tibure accersitum, in Lateranense patriarchium intrusit. Cumq; nullus vel cardinalis, vel episcopus ex gente ecclesiaq; Romana, vt illum ex more benediceret, adduci posset, Bononiensis, Treuereusis, & Mutinensis pseudo episcopi, cæremonijs in eum, Romanis Pontificibus adhiberi solitis, sunt abusi. Per solēnia postmodùm paschalia, quæ proximis sequuta sunt diebus, adulterinū Imperatorem antipapa coronauit. Populus verò omnis vt regi satisfaceret, ad obsidionē arcis Crescentij est conuersus. Cepit verò Henricus sedem sibi & statiua militibus apud Capitolium, nō parua parte tuus in integrum restitutum: Et Romani rebellionis principes, cùm Pontificem castello deturbandi munitissimo nullam cernerent spem præberi, clauserunt muris aduersarum exitus in repagula excitatis. Henricus interim familiæ Corsorum, tunc Romæ potentis, quæ Gregorio fauebat, ædium partem Capitolio subiectarum euertit: expugnandaq; Septemsolij arce, maximos adhibuit conatus. Id verò Lucij Septimij Seueri Imperatoris opus, reliquiæ cuius contra monasterium beati Gregorij cernuntur, trinos habuit subinuicèm suprapositos columnarum ordines: quarum inferiores solo inhærentes, ea erant sublimitate, vt nullis scalis possent superari, nec pro sua crassitudine, ferro, igneve corrumpi. Admouit tamen propiùs Henricus machinas, & quasdam columnas vetustate debiliores mouit, vt sibi timens Rusticus deditionem facere cogeretur. Erat verò adhuc opus visu speciosum, cùm contignationes marmoreis trabibus factæ, cubicula & triclinia haberent ornatissima. Sed

quid non potest æui longæua vetustas, & perpetuus cælorum cursus?

CAPVT X.

Re-

Robertus intereà Guiscardus Normannus, harum rerum factus certior, ingentes copias, quas liberando Pontifici comparauit, via Latina deduxit ad Vrbem. Hic verò quis fuerit, & vndè venerit, in Norwagia sumus exequuti. Henricus, cùm id rescîsset, ignorantibus tamen Romanis, Vrbem ciuibus permisit tutādam: Ipse cum antipapa concessit in Vaticanum: Nec diù moratus, via Cassia magnis itineribus contendit Senas: Nec citiùs Guiscardus Romana mœnia, quàm ille dictam vrbem, contigit. Ciues Guiscardo portas clauserunt, magnifica verba præferentes: Se cum suo Pontifice facilè conuenturos, copijs illius opùs non esse, rediret in sua: non ingratos se futuros illius obsequijs. Ille autem verbis verba rependit, & cùm ab amicis Pontificis, porta Flumentana, indè dicta Flaminia, nūc de Populo, panderetur, per eam ingressus, incendia fecit à Campo Martio, vsque ad sanctum Siluestrum, & Laurentium in Lucina: quæ hodiè vastata cernuntur. Ciues armati se obiecerant: sed non poterant esse pares copijs illius. Ille per Esquilias duxit ad Lateranū, ibi aliquandiù desidens, si fortè à ciuibus liberandi Pontificis mentio fieret. Confederant illi armati ad Capitolium, quam etiam regionem Henrici milites, dum adessent, tenebant statione. Abeuntes autē de more suo, incensam relinquebant Vrbem: Quotidiè prælia ad Amphitheatrū. Cùm aūt ciues nullam pacis facerent mentionē, Guiscardus armatis copijs per mediā Vrbē contēdit ad Hadriani molē, demolitoq; muro quē fecerant ciues, eductū Pontificem, secum perduxit in Campaniam: ibique breuì pòst finijt. Hæc est illa vrbis Romæ vastitas, quam non anteà Gothi, non Vandali, non Saraceni, sed partes Pontificis fecêre Normanni: vt non iam vlla sit species veteris

Romæ,

Romæ, sed vmbra quædam nō magnæ partis: nisi quantum ætate nostra cardinales, excitatis magnificis edibus, eam renouant: quod magis atq; magis per singulos dies crebrescit. Per quæ tempora Saxones & Sueui, quos Alemannos vocant, colloquium habuêre in Orientali Francia de rebus regni: cùm & Imperator diu abesset, & malè meritus de summo Pontifice, dudum regno destitutus haberetur: Initoq; consilio, Hermannum quendam Lotharingiæ ducem, cui nemo ætate illa bellicis in rebus, aut magnitudine opum potuit comparari, regem Romanorum declarauêre: dederantq; illi Saxones arcem ad oppidum Isleue. Ibi quoniam alium abundat, Imperatorij illum per contumeliam appellauêre regem Alliorum. Multa interim prælia inter Conradum ducis Bohemiæ fratrem, & Lupoldum marchionē in superiori Bauaria: deindè inter Bauaros & Suauos, iuxta Danubium: vbi Palatini comitis Cunonis filius in acie cecidit.

CAPVT XI.

ANnus erat post Christum millesimus octuagesimus quintus, cùm Henricus ex Italia descendit, synodum indixit Moguntiæ: ibique episcopi rebelles Imperatori & suo antipapæ, deponendi iudicātur: alijq; in eorum locum surrogantur. Aderant legati adulterini Pontificis, vt res legitimum ordinem habere videretur. nonnulli pontificatu dignissimi, illo tamen ordine male ingressi, perueniunt in sedes suas. Imperator descendens per prouincias, quæ per absentiam eius lōgæuam fuerant innouata, suum in ordinem restituit. Saxonum principes non reluctantur: pacata videbantur omnia, cùm marchio Saxoniæ Egbertus, Imperatoris propinquus, rebellionem resuscitauit: sed non latè illa manauit.

Aequa

Aequus iam videbatur in ea parte Imperator, qui consensit conuenire ex prouincijs doctissimos, qui de iure duorum, qui se pro summis pontificibus gerebant, disquirerent. vndè omne Imperatoris factum pendere videbatur. Conuenêre pontifices, & secum vndecunq; viros traxêre doctissimos. Cœpit ventilari causa: Iure, an iniuria, Henricus rex ab Hildebrando tunc Gregorio VII. excommunicatus, & regno destitutus videretur. Erant qui in vtranque partem sentirent. Capita sententiarum resederant apud Wesilonem Moguntinum, & Gebehardum Salsburgensem archiepiscopos: cùm sentiret Salsburgẽsis, Imperatori, sicut omni Christiano, parendum Romanæ synodo, & eius euocationi: quam cùm contempsisset, non posse videri per iniuriam in regem prolatam excommunicationis, & crescente contumacia, etiam destitutionis sententiam: Moguntino verò contrà asserente, regem magna suarum rerum parte spoliatum, magnis prouincijs destitutum, nõ oportere illo in tempore iudicari, priusquàm ad sua restitueretur: Quæ contradictio tam diù valuit, vt Wesillo in sua sententia perdurans, à legatis Rom. pontificis, qui aliquandò accesserant, de hæresi notaretur: Et excreuit serpendo diuersitas, vsq; ad Henrici ab Imperio destitutionem, quam suo loco commemorabimus. Interìm Henricus rex, cognito quòd Saxones & Sueui, regem sibi Hermannum Lotharingum acciuerint, infesto exercitu petit Saxoniam. Obiecêre Imperatori Saxones, quas poterant vires: sed iusta acie congredi vitârunt. Et rege declinante, vocatis Sueuis, exercitum conscribunt, Wirtzeburg (quæ nunc Herbipolis collato ex Græcis & Latinis vocabulo dicitur) in orientali Francia vrbem obsident. Imperator cum copijs aduolat, vrbem obsidione so-

ne soluturus. Illi conuersi, regem acie excipiunt. Grave quidem prælium, sed neutrò inclinante victoria, digressi sunt. Saxones & Sueui potiuntur vrbe, Imperatoris episcopum reijciunt: Alberonem reponunt ab ipso destitutum. Sed cùm redîssent in sua, Imperator, vrbe ejecto Alberone, rursùs Meinardū suum restituit. Hermannus aūt, quem regem creauerant, cernens Henricū invalescere, depositō regis nomine, Hērico recōciliatur: & brevi pòst in obsidione castelli, ictus lapide interijt. Hic est ille Hermannus, quem per contumeliam Henrici milites Allium, ex memorata causa, cognominauerunt.

CAPVT XII.

MOrtua deindè non longum Imperatrice Berta, quæ filia erat Ottonis Italici, non diù moratus Henricus Imperator, nuptias secundas Coloniæ init, celebrauitq; : & duxit relictam Vthonis marchionis, filiam regis Russorum, pudicissimam fœminam: sed de qua Hēricus posteà malè sentiret & loqueretur. Nec mirum debet videri, Russorum regna ad Teutonas mittere nuptam. Nam Sigebertus, memorabilis scriptor Gallicus, testis est, hoc Henrico imperante, duos Russi regis filios de regno contendentes, eousquè processisse, vt pulso alter, Henricum adierit, se, regnumq; subijciens Imperio, si armis illius reduceretur. Sed tanta erant in vrsceribus Romani Imperij bella, vt externis Henricus vacare non posset: & erat via per Polonos fœderatos, si non subditos, in Russiam perueniendi. Erant tum in regno Egbertus marchio Saxoniæ, qui Imperatori male pareret: Sed ille se muro contimens defendit. Obsidione firmata, multi milites ad vicinum Natalis Christi diem abiêrunt ex castris. Erumpens Egbertus, cùm hoc non ignoraret, stragem peregit: in qua episcopus Lat-

sanus,

sanus, qui lanceam Imperatori prætulit, fertur cecidisse. Captus hîc quoq; Liemarus Bremẽsis archiepiscopus, qui tũ Imperatori, vtpotè vir Bauarus, militaret. Cepit aũt illũ Luderus, qui posteà dux Saxoniæ, deindè etiam Imperator est factus, adolescens tũ egregiæ fortitudinis: qui posteà duxit coniugẽ Rixã, Gertrudis, quæ soror erat memorati Egberti, filiã, cum qua magnã Saxoniæ partem accepit in dotẽ. Captus aũt archiepiscopus Bremẽsis, pro sua redemptione dedit Ludero Aduocatiã Bremensem, cum trecentis argenti marchis. Indè arbitror enatũ ius, quod posteri huius Luderi ducis, in vrbem Bremensem vendicare solebant. Egbertus aũt comes, non longè pòst in molendino quiescens, à superuenientibus Imperatoris militibus opprimitur: siue, vt ab alijs traditur, (quod suprà significauimus) à sicarijs, qui se in illius familiam contulerunt, ab Imperatore ad eam rem conductis. Quo etiam tempore, iunior dux Bauariæ fertur se in peregrini habitu in Italiam contulisse, motus virtute insignis fœminæ Mathildis: cuius viduatum esse torum audiens, adspirauit in eius nuptias, &, vt ferunt, assequutus, ad eas peruenit. Mira fœminæ virtus, quam summi pontifices venerabantur, principes de longinquo admirabantur: cuius etiam desiderio, hic ex Bauaria in Lombardiam transierit, vt coniugem mereretur.

CAPVT XIII.

OPeræpræcium est agnoscere, quæ & vndè fuerit illa Mathildis, quam Italici scriptores multa laude efferunt, quod rarò præstant exteris: originem tamen eius illi non attingunt. Multa obsequia impenderat illa Romanæ sedi, multas pro sua fortuna operas & impensas fecerat conscribendis & alendis pro summo pontifice exercitibus: Sed non potuit tũ in vicem

gratitudinis tertio affinitatis gradu, ad matrimonium, vt diximus, dispensationem impetrare. Ea tum erat temporum obseruantia, vt ne vllus sermo de dispensatione fieret. Nostra sunt tempora liberaliora, nescio si meliora: quandò vna puella tertium, vt dicitur, experitur maritum, primis duobus superextantibus: quandò summorum pontificum sanguis, ex archiepiscopatu in cardinalatum, & ex illo gradu in secularem ducatum perducitur. Ad Mathildam reuertamur: Ea fuit Egberti marchionis Saxoniæ filia, nouissimi Egberti, quem in molendino cæsum diximus, germana, incõparabilis prudentiæ, religionis, & pudicitiæ fœmina: quã pater eius Bonifacio in Lombardia comiti tradidit virginem. Qui mortuo, cùm Azonem Estensem, tertio gradu cõsanguinitatis priori cohærentem, acciperet, quanuis ignorans id iniret coniugium, volente pontifice, ab illo declinauit, & in sanctimonia permansit, donèc à Bauaro, de quo quidam sunt authores, peteretur: non aliena à cognatione Henrici Imperatoris. Nam Henrici huius pater Henricus III. & Ludolphus Mathildæ auus, vterini fratres, ex Gisla Conradi Imperatoris coniuge: quæ prædem ex Brunone habuit filium Ludolphum Saxoniæ marchionem. Hæc ergo fœmina, & generi suo præstitit, & religioni, vt Henrico grassanti se quàm frequentissime opponeret. Hac quoquè vice, cùm Italiam peteret, ab ea Mathilda exercitum illi obÿciente remoratur, nè ex Longobardia in reliquam Italiam proficisceretur. Mutinam tamen cepit Henricus. Prodigium tum visum in aëre interpretantur. Vermes muscis deductiores, tanta multitudine volitabant in aëre, eaq; crassitudine spatium occupabant, vt manu vel virga tangerentur, vt etiam mille passus in latitudine, & duo vel tria in longitudine

dine implerent: Portendi putabant expeditionē in terram sanctam. Intereà Conradus Henrici Imperatoris maior filius, iuuenis modestissimus, & qui regno, etiam Imperio dignissimus videretur, patris mores & vitia detestatus, abijt à curia indignabundus, fœdam patris conuersationem magis secùm quàm apud vllum accusans. Contendit in Italiā, & ibi Mathildæ optimæ fœminæ, & amicorū, honestā gubernandi rationē inijt, sub nomine regis Italiæ: Paruit enim magna Italiæ, & præsertim Lōbardiæ pars Imperatoribus à memoria I. Ottonis. Dudùm enim illum pater creauerat regē, sed nunc à moribus eius abhorrentem contempsit: coronanmq; dedit iuniori Henrico, qui posteà patrē destituit Imperio. Conradus autem in Italia vixit annis nouem, ea modestia, vt rex haberetur & esset: nulli tamen grauis imminebat. Venientes à patre milites honorificè excepit: nullum se coram malè de patre loqui sinebat, semper illum patrem dominum Imperatorem appellans. Per quæ tempora Ladislaus Pannoniæ, hoc est, Vngarorum, rex, vita excessit: adeò moribus & vita probatus, vt inter Sanctos referri mereretur. Welpus deindè dux, aliquandiù extra gratiam regis, Noricorum siue Bauarorū ducatum amissum, reconciliatus Imperatori, denuò recepit.

CAPVT XIIII.

IMminebat per ea tempora glorioſa illa in terram ſanctam expeditio, quam Vrbanus pontifex in Franciam deſcendens, Claromontano concilio excitauit. Armata ſunt multa Chriſtianorum millia, principes nonnulli, in quibus præcipuus ductor Godfridus dux, matre genere Lotharingiæ: nam pater eius comes erat Bolonię. Appellant verò ducem Bulioni, qui nunquàm erat ducatus. Sed cùm locum illum Godfridus teneret, &

materno, vt diximus, sanguine Lotharingiæ ducatum tangeret, dux Bulioni appellatus est. Erat enim eius mater soror Godfridi Gibbosi ducis Lotharingiæ: quamuis Sigibertus Gallus contendat, illi ducatum Lotharingiæ esse datum ab Henrico IIII. Imperatore. Erat enim vir ad arma egregiè instructus, & auxilio venit cum copijs Henrico, cùm ille repetito aliquot vicibus prælio aduersùm Rodulphum Sueuum pugnaret. Sed, quod in laudibus Godfridi præcipuum est, cùm concionante summo pontifice expeditio sancta à multis principibus & infinito esset populo suscepta, Godfridus cum fratribus Balduino & Eustachio, omni patrimonio diuendito, in eam se contulit expeditionem, militibus, quantos poterat, ex ære perarmatis, & in longinquam & diuturnam expeditionem sumptis viaticis. Quo autem ordine in terram sanctam peruenerit, quæ & quanta ibi gesserit in ipso itinere, & in Palæstina, quomodo Hierosolymam receperit, firmauerit, reliquerit, quæ multipliciter in literas missum est, & iam notissimè Sebastiano Brant disertißimè in opere, quod Romanorum regi Maximiliano dedicauit, commemoratum est, & nostro longè alienum est instituto, relinquamus. ad Imperatoris Henrici IIII. actareuertentes. Is cùm diù abfuisset, anno tandèm septimo ex Italia regressus, Ratisponam se contulit: ibiq; Iudæos, qui inuitibus baptizati erant, permisit ad Iudaismum redire, quandò nullo Christianitatis charactere erant insigniti: Corde enim creditur ad iustitiam. Circa Calendas autem Decembris colloquium habuit cum principibus Moguntiæ de pace & vnione: & proximo anno eodē in loco cùm publicè essent Iudæi & rebus exuti, cùm quæstio de facultatibus eorum, quæ multæ fuissent, ageretur: archiepiscopus cum

cùm cognationem ſuam indè culpatam tutari vellet, nec ſatis poſſet, cum eis profugit in Thuringiã: nam dicebatur & ipſe guſtâſſe de præda. Vndè Imperatori rebellionem quandam oſtendere voluit ex proxima Saxonia: ſed pacatis vtcunquè rebus, qui cæſi erant Iudæi, ſuſcitari de morte non poterant, prædam viui partiuntur. Interìm inualeſcit indignatio inter regem & reginam, quam ille cœpit exhorrere. Illa autem, peßimo relicto marito, Romam contendit: ibiq; conuocato concilio, de crimine peßimo Imperatorem accuſauit. Vrbanus pontifex excommunicationem in eum renouauit. Illa verò, dimiſſo rege, reuerſa eſt in Ruſsiam: ibiq; in ſancta conuerſatione honeſtarum, quas aggregauit, perſonarum, Domino ſeruiens, mater effecta multarum in Chriſto filiarum, feliciter conſummauit. Swigbertus infauſtus Henrici pontifex, ad hunc vſque annum, hoc eſt, centeſimum poſt mille, durauit, ſæpè deplorans ſecum inter amicos, quòd infelicis loci ſubierit fortunam, vir vtiquè ingenio, vita, & nobilitate, facundia & omni virtute ſatìs præditus: ſed qui non legitimè ad pontificatum ſe paſſus eſt impelli.

CAPVT XV.

QVo etiam anno interijt Conradus rex Henrici filius in Italia, Mathildi conſanguineæ grauißimaq; fœminæ adhærens: cuius conſilio & auxilio honeſtißimè vitam traduxit: vxorem penè inuitus ducens ducis Siciliæ filiam, qua cum continentißimè vixit, monacho ſimilior quàm regi. Teſtati ſunt qui defuncto aderant, cùm veneni ſumpti eſſet ſuſpicio, crucem ſe in eius brachio vidiſſe. Eo tempore Henricus Craſſus, Ottonis Bauari filius, in Phriſia cæditur cũ alijs multis, volens infrenem populum ad iuga perducere. Sed non eſt

datum equestribus in palustri terra superare. Famam ceptæ Hierosolymæ miro modo affecit homines præsertim per Gallias. Alij se somnio admonitos, alij visione, præferebant terram sanctam petere. Rusticanus populus faciè inuitatur, quòd ciuilibus in regno diù malis attritus, nusquàm meliùs quàm extra patriam habiturus sibi videretur: ità fame, peste, incendijs, vexati sunt. Circa Niueruã illo tẽpore mirabile genus morbi innotuit. Tacti homines igne inuisibili ardebãt, qui facilè penetrabat præcordia. Alij pedes, alij manus ea occasione præciderant. Franci, Saxones, Bauari, Sueui, admirantes cæneos transeuntium in terram sanctã Gallorũ, partim irridebant, partim etiam indignabantur: ipsi domestica diu sionibus afflicti, propter sacerdotij & regni diuisionem. Multa in sole signa, plurima in cælis, multotiès in aëre conspecta terruêre mortales. Tum multi signum crucis sibi cælitùs impressum ostendêre, cui non dissimilem rem nostra vidimus ætate: sed fabulæ se multa veris rebus immiscuerunt. Intereà summus pontifex Paschalis, omnium orthodoxorum pontificum Romæ congregato concilio, hæresim illorum temporũ, quam sonebant, qui Henrico adhærebant, damnauit: Ipsum Henricum anathematizauit, prædecessorum suorum confirmans sententias. Cuno Ottonis Bauari filius, de magnis principibus vnus, dum iter agit, per insidias interimitur. Frater ei fuit Henricus Crassus, nupèr, vt diximus, in Phrisia cæsus. Otto enim inter primos in Saxonia principes, dux erat, qui sub rege primas in prouincia partes habuerat. Erat hic Otto, vt diximus, origine Saxo: sed dux factus Bauariæ, ab Henrico IIII. est depulsus, quòd duellum detrectaret. Filij eius Henricus Crassus, qui occisus est in Norden in Phrisia, pater Rixæ Imperatricis.

Cuno

Cuno comes de Bichiling, nupèr in itinere cæsus: & Sifridus de Bomeneborg pater iunioris Sifridi. Quatuor deindè filias idem Otto habuit. Vna fuit mater Conradi de Witin marchionis, Secunda mater Friderici de Arnsberg, cuius vnam filiam duxit Gotfridus de Arne, pater comitum Henrici & Friderici de Arnsberg: Secundam duxit Otto de Cappenberg: cuius filia Heilica, vxor Eilmari, mater fuit Henrici & Christiani comitum de Aldenborg, & Ottonis præpositi Bremensis. Tertia fuit vxor Hermanni de Caluele, quæ genuit Ottonem & Henricum comites de Rauensberg. Quartam deduxit quidam seruus. Quilibet autem fratrum filiorum Ottonis ducis, in comitatu vnam curiam habuit. Henricus Crassus curiam de Alerstede: Cuno, quæ dicitur Koninghoue, in villa Herseuelde: Hic fundauit Katelenborg, & eandem illi dedit claustro. Sifridus habuit curiam Heluelde, quam filius Sifridus dedit monasterio Amelsborne. Hæc idcircò, vt cognationem veterum de Saxonia principum agnoscamus: Qua in re videri potest, neminem totius ducatûs Saxoniæ tum titulum habuisse: sed quisque suæ partis, quam tenebat, iura defendit: Nam successores Hermanni inferiùs iuxta Albim fluuium tenuêre ditionem: quorũ nouissimus Magnus, statìm commemorabitur.

CAPVT XVI.

HEnricus marchio in Saxonia magni nominis, vir potentissimus, incertum an de Brandenburgo, quæ tum ditio, in solo licèt Wandalico, annumerabatur Saxoniæ, per hæc tempora vitam finiuit. Anno deindè proximo, qui fuit quartus post mille atque centum, cùm esset Imperator in Ratispona, ibì Natale Domini peragens, murmur graue excitatur in Bauaris, quòd Saxo-

nes & Franci apud regem primi haberentur, Bauari nullo admissi loco, contemnerentur. Sigeberdus regi suspectus erat, quòd magna militum manu accessisset ad regem: quos milites per aliquot dies secum habitos, dimittit, paucis retentis. Indè circunsistunt eum Bauari, mortem homini intentantes. Ille quandò moriendũ sibi vidit, orat vt Christiano ritu confessionem reatuum sanatur peragere, & viaticum sumere permittatur. Non recusant: sed sub arcta vallatum tenent custodia: indè opprimunt hominem: quæ res multorũ initia malorum excitauit. Imperator iam antè perpalàm iussit enunciari, Henrico filio se rem omnem Imperij permissurũ, & Hierosolymam pietatis causa peiturũ: Quæ res omnibus qui audiuêre, animis fuit gratissima: conciliauitque eidem Imperatori multorum antè auersas aures, qui vera quæ enunciabantur putantes, summis senem regem laudibus extulerunt: Sed ea res vento simillima euanuit: indéque ortum est seminarium nouæ rei, quæ sine exemplo tum parabatur: Nam ex illo tempore principes in memoriam reuocantes, omnem Henrici in regno & Imperio varietatem, iampertæsi perfidiæ & infinitæ varietatis, de illo destituendo, surrogandóque filio eius cæperunt cogitare. Sed huius rei nouitas stuporem ingeret necessè est lecturis: Quis enim patri rebellantem filium tãto ardore audiuit? Quis iura naturæ intercidisse tam penitùs commeminit, vt omni existimatione, omni honore, omni regno pater exuatur à filio? Bellárunt in se germani aliquandò fratres, pugnárunt in aduersos coniunctissimi: sed filium insurgere patri, res est sine exemplo. Planè magnæ erant causæ: multis persuasit filius sese pietate in Deum, terreni patris ad tempus esse oblitum.

CAPVT

CAPVT XVII.

ANnus erat quintus post centum atque mille, cùm Henricus Imperator Natale Domini Moguntiæ celebraret, filius in Bauaria parat rebellionem, consilio procerum quorundam, à patris latere ante paucos dies discedens: Anathematizat publicè patris impietatem in ecclesiam matrem. Serpserat eius disputationis memoria latiùs, quam suprà commemorauimus habitam inter primores regni ecclesiasticos: cùm ostenderetur, Imperatorē nullâ ratione, nullâ tergiuersatione defendi, quo minùs ecclesiæ filius eidē parére teneretur. Vocauit illum Alexāder papa ad respondendum querimonijs: Contempsit. Vocauit Gregorius, non venit. Excommunicationis gladio cæsus, etiam destitutus est regno. Tot interceſſerunt anni: non est emendatus, in contumacia semper permansit, antipapā fouit. Nupèr à Paschali pontifice omnia renouata, anathema, depositionē, quid superesse, nisi extremam perfidiam, & paganismum? Igitur Noricos principes, & qui suprà habitant in ea, quæ nunc est Austria, filius sibi conciliat: Sueuos quoquè consociat, & magnā ex Francia orientali nobilitatem. Indè conuersus in Saxones, illos quoquè reperit voluntarios, quòd nunquàm patri ex animo iungerentur. Pascha Domini in Quedelenborg filius ipse concelebrat, magno nobilium conuentu: Consilio deindè & ministerio Rotardi archiepiscopi Moguntini totam Saxoniam in Romanæ ecclesiæ reduxit communionem: Erant autem ad hoc constituti à sede apostolica commissarij, idem Moguntinus & Constantiensis episcopi: Populo verò & nobilibus conuentus indicitur in Northusen Saxoniæ oppido, Francis non longinquo: Vbi etiam episcopis & clericis synodus habenda denun-

denunciabatur. Quo in loco cùm rex Henricus iuuenis adesset, magnam præ se ferebat modestiam: Nam episcopis & prælatis de ecclesiasticæ sanctimoniæ reparatione agentibus, rex se nunquàm nisi rogatus immiscuit, expectãs quid inter eos constitueretur. Execrata ibi & explosa est Simoniaca labes, damnata cleri incontinentia, adulteria punita: reconciliatio omnium præsentibus, qui ab pseudoepiscopis videbantur consecrati. Quibus multa cum grauitate expletis, procedit rex in publicum, nõ splendido habitu, deiecto in terram vultu, principibus, atque omnibus regni subditis, sua cuique iura renouauit, poscentibus hæc & illa, multa supra ætatẽ grauitate respondit: Si qui iniusta viderentur in precibus tendere, ità respondit, vt verecundia repercuteretur. Postremò conuersus velut in concione ad vniuersos, oculos lachrymis plenos sustollit in cælum, Deum, & cælites omnes testatus, se nullo regnandi amore, sed sola Dei & iusti contemplatione in patrem & dominum suum, alioquì inemendabilem, ferri: Qui si Deo, & vicario eius Petro & illius successoribus summis pontificibus, hoc est, ecclesiæ catholicæ synceritati se coaptet, paratũ esse patri per omnia subijci, regno, si iubeat, decedere: modò Rom. ecclesiæ & fidei orthodoxæ integritas reparetur. Excussit omnibus lachrymas, vultus, & oratio, & humilitas regis: Omnes in commune precabantur paternum Imperatoris animum emolliri, in filio pietatem conseruari, tum salua omnia futura. Ilicò Vdo Hildesemensis, Henricus Padeburnensis, & Fridericus Halberstadensis, præsules, pedibus metropolitani Moguntini prostrati, reconciliationem rogabant, quòd Imperatoris pertinaciæ viderentur subscripsisse, & de illius manu ecclesias accepisse.

CA-

CAPVT XVIII.

His ritè peractis, sacrā Pentecostes solennitatem Mersburgi peragit: Ibi Henricus dudùm Magdeburgensis archipræsul designatus, sed Imperatore, quo minùs assequeretur, impeditus, iussus est consecrari, & in locum suum deduci. Nec multo pòst expeditionem contra Moguntiam, quæ patrem foueret, parat: Eius loci archiepiscopum inuecturus, patre eius intra muros rei euentum cum non contemnenda militum manu expectante. Sed cùm ad Rheni fluenta Henricus iunior deuenisset, deerant, quæ exercitū transponerent, naues, prouidente antè Imperatore, nè adessent. Multa tamen transibant inuicèm nauigia, quæ altrinsecùs per proceres pacis amatores alternabant, cùm de pace agerent, patre pollicente regni diuisionē, & certissimā de omnibus successionem: cùm filius non aliud deposceret, quàm Romanæ sedis à patre subiectionem, vt cessent in ecclesia Dei schismata. Detinebant vtrunque necessariæ causa, vt non conuenirent: Filium quidem nauigiorum subtractio, patrem verò fideliū vacillans fides. Filius priorcopias reduxit in Herbipolim, vt pseudoepiscopum eiiceret, & præpositum loci eo deiecto restitueret, quod & factum est. Sic ecclesia reconciliata, dimissis in sua Saxonibus, rex cum Bauaris & Sueuis arcem Nurembergibat vt obsideret: illámque pòst non multos dies capiens, diuiso exercitu, contendit Ratisponam. Pater euestigiò sequutus in vrbem Herbipolim, suū restituit Erlongum, eiecto quem capitulum canonicè elegerat: quem etiam rex iusserat consecrari. Indè duxit in Ratisponam, quæ filius commanebat. Ciuium autem proditione intromittitur pater, filius vix elabitur: Ibi quoquè Imperator, eiecto pontifice, adolescentem reposuit. Indè tendens in

vicina

vicina Bohemiæ, ducem eius euocauit: qui cum expeditis egreditur ad Imperatorem. Henricus interea filius, suas quoquè copias cõtraxit, & ad fluenta Danubij consederat vterque exercitus. Volitabant vtraque ripa mirè fulgentia signa: hinc Imperatoris, indè regis, patris, ac filij. Miserum erat adspicere hostiles apparatus inter coniunctissima pectora. Multa in fluento leuia committuntur prælia. Cadit de Imperatoris parte vir nobilis, comes: & cùm iam totis agminibus pugna institueretur, appararetúrque, proceres exercituum rem impiam execrati, ibant & redibant, si interciperetur tam cruentum negocium. Iam verò traiecerat filius, & ad conferendas manus res proximè spectabat, cùm conuersus in suos Henricus iunior: Quid est, inquit, quod agimus? quò tanto feruore ducimur? Pater est, dominus est, Imperator est, qui tendit ex aduersò. Impietate plena est, si venit victoria: tanto miserabilior exitus, si vincamur: nolim parricida esse, si de totius mundi dominio quispiam certaret: ego vobis commilitones pro fidè, constantia, perseuerantia, meipsum debeo: vertamus gladios in vaginam, consilio pugnemus, non armis. Ingruebat nox, quæ & ipsa dissuadebat prælium. Imperator inter suos comperit, si ad pugnam educerentur, maiorem copiarum partem ad filium transituram: exterritus fugæ cum paucis quò poterat, non audens ea nocte in castris consistere. Vbi illuxit, iam sermo de Imperatoris fuga percrebuit. Tum vero dissipati, in sua quisque se contulerunt.

CAPVT XIX.

POterat rex sparsas patris copias, facilè opprimere: sed cogitauit, esse patrẽ cum militẽ: nec ignorabat quòd pugnam instruentem essent destituturi parentem.

rentem. Rex ergò vicinam Ratisponam ingressus, exturbato pontifice, quem pater præfecerat, virum catholicum, & qui Deum timeret, Hartwicum introducit. Idem in Herbipoli peregit: Ibi verò qui destitutus est, relicto Imperatore, regem deindè est sequutus, & in eius fide permansit. Pater interim in latibulo suo manens, misit ad filium, qui publica fide interposita, saluum illi vsque ad Rhenum & incolume iter impetraret: Nec grauatè indulsit, præcipiens ministerialibus suis, vt saluum & incolumem deducerent, ministrarentque parenti. Quo verò securior iret, ipse rex copias suas remouit vsque ad Rhenum contra Spiram: ibi trajiciens, patris thesauros in ea vrbe repositos inuasit: ecclesiæq; præfecit episcopum religiosum abbatem. Indè Rothardus venerabilis pater, iam octo annis absens, ecclesiæ suæ Moguntinæ redditur. Commissarius apostolicus, qui reconciliaret in viam redeuntes, excipitur à ciuibus, non iam quasi reuersus ex peregrinatione, sed quasi ex inferis emergens rediuiuus. Tum compositis cis Rhenum rebus, in Burgundiam rex contendit: sed ex itinere retractus à suis quòd intelligeret patris molitiones ad disturbandum conuentum principum, qui indictus erat Moguntiæ in diem Natalis Christi, patrem filius Bingæ reperit: eúmque ore ad os interpellans super anathemate quo premeretur, & omni regni compositione, cum summa modestia conuenit: ea si pater satageret, vt ecclesiæ reconciliaretur, & turbationem regno adimeret, se in eius futurum potestate ad omnia parituru. Imperator omnia reiecit ad principum conuentum, facturum se, quod ex Imperij dignitate & seniorũ consilio agendum duceretur. Vterq; Moguntiam contẽdit. Cùm ergò compertũ haberet filius, patrẽ clàm machi-

machinari apud eos, quos sibi putaret consentaneos, ea quæ paci & instituto non congruerent, orauit patrem, idq; si reniteretur, cogere poterat, vt propter pontifices qui eius euitarent cõmunionem, secederet in locum vicinum conuentui arcis secretè, vbi diligentissimè asseruaretur, curante filio, nè quis præter solitos ministros eum inerpellaret.

CAPVT XX.

HEnricus ergò eius nominis V. iam patre velut captо, & in arce conseruato, libera potestate regnum administrat. Ad annum Christi sextum post mille centum, Moguntiæ tum tantus erat principum conuentus, quantus ab vlla vnquàm memoria. Quinquagintaduo numerabãtur illustres, nec quisquam ex omni regno defuisse putabatur, præter vnum Magnum Saxoniæ ducem, qui solus ætate graui adesse non poterat. Superuenientes apostolicæ sedis legati, Albanus & Constantiensis episcopi, anathematis execrationem, quod in seniorem Henricum à tot sibi succedentibus Romanis pontificibus promulgatum erat, testificati renouârunt, cõmunionem eius interdicentes vniuersis catholicis viris, & omni regno Romano: hortantes & deprecantes, vt omnes ecclesiæ filij, matris incolumitati consulerent, aduersùs tantum hostem: vnius capitis contumacis superbiam frangerent. Hîc iam variant scriptores: Quidam contendunt, absentem omni Imperij honore destitutum, mandatumq; Moguntino, Colonienſi, & Wormatiensi episcopis, vt eum adeuntes, Imperialia insignia auferrent inuito. Cumq; in senioris venissent cõspectum Ingelheim, quo loco palatium instruxit Magnus Karolus, mandata concilij exponebant pontifices, poscentes vt insignia volens traderet. Illo autem causam requi-

rente

obiecis

batijs

Colon

rim? D

celsis,

maxim

noſtræ,

&worm

gratia

temera

timete

termin

eſt, pro

tentibu

perialib

Imperi

aterni

nos in

cohiber

tis Sect

Sed tim

Quòd

poſſum

uicèm

adeunt

omnibu

ſuſpirij

deat, &

um ſuſt

pud iuſt

crimine

rente tam seueræ in se inauditum à concilio sententiæ, obiecisse ei feruntur, in conferendis episcopatibus & abbatijs Simoniam. Tunc Imperator: Dic Moguntine, dic Colonienſis, per nomen æterni Dei, quid à vobis acceperim? Dixerunt, nihil. Et Imperator: Gloria Deo in excelsis, quia vel in hac parte fideles inuenti sumus. Certè maximæ vestræ dignitates potuissent magnum cameræ nostræ, si ità quæreretur, quæstum præstitisse. Dominus Wormatiensis nouit, & nos non ignoramus, quæsiu, an gratia interueniente illum receperimus: Nolite patres temerare fidem vestrā: Eccè iam senio laboramus, sustinete modicum, & nolite in confusione gloriā nostram terminare: Generalem curiam expetimus: Si cedendum est, propriis manibus filio coronam trademus. Illis renitentibus, & vim ostendentibus: parumper secedens, Imperialibus se vestiuit insignijs: & reuersus: Hæc, inquit, Imperialis honoris sunt insignia: Hæc mihi præstitit æterni regis pietas, & principū electio. Potens est Deus nos in his conseruare, & manus vestras ab opere cœpto cohibere: quanuis simus armis & militia nostra destituti: Securi enim de tali violentia nobis non prospeximus. Sed timor Dei vos coërceat, quos pietas non reuocat. Quòd si neutrum reueremini, eccè præsentes sumus, non possumus viribus refragari. Hæsitant pontifices, sed inuicèm cohortantes, accepto conamme, Imperatorem adeunt, coronam capiti detrahunt, & sede detractum, omnibus Imperialibus exuunt. Imperator ab alto ductis suspirijs, sic eos alloquitur: Deus vltionum dominus, videat, & vindicet iniquitatem quam facitis: Ignominiam sustineo antè inauditam. Sed delicta iuuentutis apud iustum iudicem Deum luo: vos tamen immunes à crimine non eritis: quia iusiurandum præuaricati, iusti-

vindicis vltionem non effugietis: Non prosperetur honor vester: Sit portio vestra cum eo qui tradidit Christum. Illi obturantes aures retrocedunt, filio eius Imperialia deferentes. Fugit autem indè pater in Limborg. Inuenit venantē ibi quendam ex principibus, quem dudùm illo priuauerat ducatu: Hic, vt audiuit rem gestam, misertus illius, fertur collegisse octingentos loricatos, & reduxit Imperatorem in Coloniā. Hæc est narratio nostrorum annalium. Alij breuiùs rem scribunt. Cùm deposceret Imperator prodire in conspectum concilij Moguntiæ congregati, veriti principes, nè sera commiseratio, quem sciebant incorrigibilem, populum in tumultum verteret, omnes qui de concilio regni fuere cum legatis apostolicæ sedis, Ingelheim se conferunt, senem concilio circunsistunt, eum vsque ad reatûs sui confessionem pertrahunt: Satisfactionem pollicetur ex eorum consilio: Legati apostolici absque generalis synodi decreto nihil facere se posse testantur. Imperator tamen legatis & principibus, vbi consenserunt, annuens, Imperialia insignia, crucem, lanceam, sceptrum, globum, atque coronam, filio permittit, prospera illi imprecans: illum primatibus multo fletu commendat, & extunc iuxta summi sacerdotis totiusq; ecclesiæ decreta, suæ se consulturum animæ promisit.

CAPVT XXI.

HOc ordine Henricus eius nominis V. primùm à patre, deindè ab vniuersis Germaniæ principibus in regem iam secundò electus, ab apostolicis quoque legatis per manûs impositionem, catholicè confirmatus, acceptis tam ab episcopis quàm à laicis principibus, iuxta morem regni sacramentis, cœpit anno Christi sexto post centum atq; mille regnare. Relatis ergò corā rege cun-

ctisq;

ctisq; Germaniæ principibus & præsulibus omniq; clero & populo legationibus Rom. sedis, super ecclesiarum regni commendatione diuersa, & erratorum emẽdatione ab vniuersis aquanimiter promissa, placuit tam regi quàm primoribus, ad sanctam matrem Romanam ecclesiam, tantos ac tales ex Germania mitti legatos, qui & de obiectis ritè rationem reddere, & de incertis sagaciter inuestigare, ac per omnia ecclesiasticis vtilitatibus possent consulere. Separantur in hoc opus viri sapientia pleni, spiritu, dignitate, natalibus, & eloquentia præcipui: nullaq; secundùm Deum, siue seculum, veneratione indigni. A Lotharingia Bruno Treuerensis, à Saxonia Henricus Magdeburgensis, à Frãcia Otto Bambergensis, à Bauaria Eberhardus Eystetensis: ab Alemania Gebehardus Constantiensis, à Burgundia Curiensis episcopi. Nonnulli etiam nobiles de latere regis laici: idq; inter cetera suscipiunt in mãdatis, vt si fieri posit, domini apostolici præsentiã Cisalpinis regionibus solicitẽt exhiberi. Sic nimirũ post tot annos obnubilata lux denuò cœpit oriri orthodoxa: Depublicatur & vẽtilatur, dijudicatur & cõuincitur, fœtet & respuitur, condemnatur & anathematizatur hæresis Wigbertina & Hẽriciana, fugatis & destitutis eius defensoribus, sectatoribusq;: Catholici præficiũtur sedibus, è quibus etiã aliqui inter ipsa festa cõsecrantur. Cadauera schismaticorum, inprimis Wigberti, iã annis sex tumulati, proijciũtur de sepulcris, & ab ipsis ordinati, vsq; ad cõcilij generalis satisfactionẽ & ordinationẽ suspẽduntur. Erat tamẽ in Italiæ marchionatu ad Aquinũ quidam partiũ Imperatoris præfectus, qui abbatẽ de Ferraria assumptũ, papã Cæsaris appellaret: sed cũ nemo sequeretur absurdã nouitatẽ, pœnituit statim vtrunq; facti, & in confusione sua vterq; vsq; ad

plenam concilio satisfactionē præstitam permansit. Dum autem missi, quos diximus, oratores Romam contenderent, peruenissentq; ad vallem Tridentinam, eiusque oppidum: Albertus illarum partium nobilis adolescens cum armata cohorte irruit super inermes: Cecidit, recepit, vinxit. Sic enim Henricus senior per epistolas, quas querulosas iussit circunferri, agebat apud consentaneos: circunuentum se ac vi coactum, dimisisse Imperium, non sua sponte: proindè qui sacramentorum essent memores, iniuriam eius vindicaturi adessent. Constantiensis episcopus cum suo comitatu diuerso itinere ingrediens, auxilio Mathildis comitissæ peruenit ad Verbem: Omnia penè itinera Henricus senior curauit obseruari. Otto Bambergensis episcopus, quòd idem Albertus victor eius esset miles, retrò dimittitur, cuius etiam reuertentu Bruno Treuerensis & Swigbertus comes, cum mandatis conueniendi seniorem Henricum, eiq; satisfaciendi, relaxantur. Sed Welpus dux Bauariæ hac ratus, magna suorum manu cōtendit Tridentum, episcopum loci, quem ciues reprobârunt, inuehens, & violentos illos ità comprimens, vt laxatis, quos tenebant, captiuis, nudis pedibus veniam factorum precarentur. Cometes qui tum ab initio Quadragesimæ in Dominicam luxit passionē, mala multa præsagiebat. In Elsatia vero se cōmouêre nonnulli, qui iuniori Henrico malè velle-

CAPVT XXII.

HEnricus senior denuò sibi partes cōciliabat, episcopum Leodiensem, ducem Lotharingiæ Henricum, Coloniam, Iuliacum, Bonnam, quæ & Verona vrbes: sed inter hæc intrepidus filius, Pascha Leodij celebrare constituit, vt patris molitiones rumperet: ibi conuentum principibus indicit, Coloniæ demoranti-

qui hostilia sensêre. Ipse rex iam Aquisgrani agens in die Dominicæ cœnæ, præmisit trecentos equites, qui occupato ponte transitum præberent super Mosam: Idq; præsentiens Henricus dux Lotharingiæ, præmisit & ille validiorem manū: Congrediuntur, de occupando ponte contendentes: & instituta dimicatione, regij repelluntur: Aditus regi præcluditur: Cadunt multi, dum pugnant pertinaciter: Alij in profluentem impelluntur. Hac re permotus rex, curiam transfert in Bonnam: ibique Henricum Lotharingum maiestatis reum ducatu priuat, bellúmque parat Lotharingiæ. Henricus autem pater Coloniam communiuit, archiepiscopo propulso: valla & propugnacula firmauit: Quibus ex sententia constitutis, Leodium se transfert, idem ibi quoquè moliturus. Interim rex Coloniam medio ieiunio obsidet: sed casso labore teritur. Fiunt sub muris leuia prælia: sed ciuitas obfirmata non capitur. Senior autem Henricus, literas cum nuncijs mittit principibus regni in castris apud Coloniam, sub hac forma: Henricus Romanorum Imperator Augustus: Episcopis, ducibus, marchionibus, comitibus, cæterisque regni principibus, Gratiam & dilectionē dignantibus eam recipere. Conquerimur Deo omnipotenti, & Dominæ sanctæ Mariæ, & beato Petro apostolorum principi patrono nostro, & vobis principibus omnibus, quòd iniustè, crudeliter, inhumanè, in illa fide, de qua dubitare non debueramus, tractati sumus: & tam honore regni, quàm prædijs & omnibus quæ habebamus, contra diuinum & humanum ius, ad infamiam & improperium regni, ità expoliati sumus, vt nihil nobis præter solam vitam sit relictum: Vbi cùm fermè omnes essetis, magna pars vestrî visa est dolere & tristari: sed prohdolor nihil nobis contulit ve-

stra tristitia, quin de nobis sibi satisfaceret voluntas inimicorum nostrorum odiosa. Et quia cum consilio & rogatu filij nostri, fide & securitate vitæ & honoris nostri ab eo accepta, primùm fidutialiter & desideranter in præsentiam legati Romani & principum tenderemus, vt eorum ordinatione ageremus, tam de statu ecclesiæ & honore regni, quàm de salute animæ nostræ: Ipse non ut veritus in hac voluntate & obedientia nos contra data tam fidem capere, & vsque ad articulum fermè mortis ducere: Non ausi sumus illi nos ità credere, vt iniurijs & contumelijs nos pro voluntate sua, sicut priùs, afficiat. Quapropter multùm rogamus vos & obnixè precamur, vt pro timore Dei, & honore regni, & honestate vestra, dignemini studere, quomodò de iniuria in oculis vestris nobis illata, per vos posßimus recuperare iustitiam: Nos quoquè pro consilio vestro & aliorum, qui nos odio non habent, religiosorum virorum, parati sumus tam filio nostro, si in aliquo eum offendimus, quam alicui in regno libenter emendare. Prætereà, sicut Domino papæ in præsentia legati sui & vestra, obedire parati fuimus, ità & nunc parati sumus ei omnem debitam reuerentiam & obedientiam syncero corde & deuotione præsentialiter exhibere: & tā consilio vestro, quam spiritualis patris nostri Hugonis abbatis Cluniacensis, aliorumq; religiosorum virorum, de statu ecclesiæ & honore regni, quantùm in nobis est, disponere. Cùm ergò ad hæc omnia parati simus, rogamus vos & obnixè precamur, quatenùs pro Deo & honore regni & vestro, instanter moneatis filium nostrum, vt secundùm præfatam sententiam nulla ei aduersùm nos residua sit occasio: amodò desistat nos & fideles nostros persequi, & quietè pacificeq; viuere permittat, vt supradicta intu-

gri-

grè cum tranquillitate perficiantur: Quod si noluerit, rogamus vos per authoritatem Romanæ ecclesiæ, cui nos committimus, & per honorem regni, nè super nos & fideles nostros veniatis: quia manifestum est, eum nō diuinæ legis zelo, vel Romanæ ecclesiæ dilectione, sed concupiscentia regni, patre iniustè priuato, hoc incepisse: apud quem si interpellatio vestra, nullaq; alia interuentio, ad præsens prodesse poterit, appellamus Rom. pontificem, & sanctam Romanam sedem & ecclesiam. Ponendū fuit in sua forma literarū exemplar ad fidem.

CAPVT XXIII.

POst lectas coram multitudine, tam has, quàm alias literas, parùm verbis, nihil autem intentione à prioribus discrepantes, quas ad filium Hēricum regem dedit, Rex ex primatum consilio legationem vicariā patri remisit: quam tamen priùs promulgari, per Magdeburgensem archiepiscopum Henricum iussit: & hoc facto, suorum in se animos valdè confirmauit. Erant autem mandata huiuscemodi: Post inueteratam circiter annos quadraginta discissionem Imperij Romani, quæ tam diuinas, quàm humanas iampenè leges aboleuit, & exceptis mortibus omnimodis, sacrilegijs, periurijs, rapinis, & incendijs, ipsum regem nostrum non tantùm in solitudinem, sed etiam ad apostasiam à catholica fide, siue in ipsum paganismum propemodùm redegit: respiciente tandèm ecclesiam suam diuina clementia, nos eiusdem Christi sponsæ filij, per Spiritum sanctū in vnitatem fidei æquanimes, respuimus ipsum incorrigibile schismatū illorū caput, Henricū scilicet quōdàm Imperatorē, zelo Dei & apostolicæ fidei obediētia abdicauimus, catholicū nobis, licèt ipsius de semine natū regē elegimus: cuius regni principiū, sui finē esse cōspiciens, etiā

ipse tanquàm voluntarius, sed vt eius iam fatentur literæ, nimis inuitus collaudauit, regalia reddidit, curam cum regno nostræ fidei lachrymando commisit: de reliquo nullam se regni pompam, sed animæ suæ medelam quæsiturum spopondit. At nunc eccè pristinis se reddens tergiuersationibus, præiudicium se passum per terrarum orbem conqueritur: Gallorum, Anglorum, Danorum, cæterarumq; finitimarū gentium gladios cordibus nostris infigere meditatur: Super illatis iniurijs recuperare sibi iustitiam precatur: Consilijs quoquè nostrū se promptum decæterò obedire pollicetur: Re autem vera solitis argumentis castra hæc Domini dispergere, Christi exercitum exarmare conatur: & vt in propatulo est, vineam Domini, quæ iam florescere cœpit, tam per se, singularem vtiquè feram, denuò depascere, quàm per vulpes, homines dolosos, demoliri: ac per sacrilegia sacerdotum Belial anathemati recidiuo reddere, immò, quod dictu quoquè nefas est, Christum iam in ecclesia sua resurgentem, in omnium cordibus iterùm crucifigere cōtendit. Quapropter placet tam regi quàm vniuersis regni principibus, immò cuncto exercitui orthodoxo, quòd senior ille, nè vlla pateat illi aduersùm nos iusta querela, quacunque elegerit securitate, quacunq; maluerit statione, coram præsente senatu simul & populo causam suam agat, iustitiam suscipiat, eámque reddat, quatenùs ab ortu schismatis omnibus seditionum causis, ac si nil iam indè fuerit diffinitū, vndiquè discussis, tam filio quàm patri sua cuique iustitia respondeat, ecclesiæ verò status, non vt ipse more suo proponit, post longas inducias, sed inpræsentiarum his controuersijs diremptis, desinat vacillare.

CAPVT

CAPVT XXIIII.

QVam legationem probatæ singularisq; prudentiæ personæ, abbates videlicet & presbyteri, vnà cum quibusdam laicali sub habitu viris religiosis, tam à rege quàm vniuersis principibus, immò toto exercitu susceptam, ex Imperatore sæpedicto, vix eius præsentiam, fandique licentiam assequuti, cùm retulissent, horribile est memoratu, quàm ingenti vitæ suæ periculo per dies sex, eò quòd nullo modo conuentui malignantium communicare voluerint, indignè tractarentur: tandemq; abirruente sibi in eadem qua manebat custodia, vulgo liberati, absque omni ducatûs præsidio, castris circa Coloniam positis reddũtur. Id tamen præcipuum inter seniores responsum referentes: Quantùm ad præsens, regij ab armis decedant, & in futurum super huiusce modi simultatibus inter patrem & filium, & viriq; cohærentes cœtus principum instituatur. Intereà Henricus senior, & adiutores partis suæ exercitum conflant ingentem, iterúmque tentare prælio fortunam constituit: Quapropter vniuersa militia regis iunioris, quandò aliter fieri non potuit, ferro rebus finem facere deliberans, nè fortè, quod erat futurum, Colonienses ciues eruptione facta, vbi audirent adesse cum exercitu seniorem suum Henricum, regi incurrerent: soluit obsidionem, mouens in Lotharingiam, & munitionem, quam firmauit hostis, regius exercitus deijcit: præmittentes ad Henricum seniorem secundos nuncios, qui illi optionem proponerent: aut causa pacis pacto præscripto componendæ filio Aquisgrani occurreret, aut imminens prælium expectaret, exciperétque. Quibus legatis custodiæ traditis, ad occurrendum occultè omnia præparat. Iteùm variant hoc in loco scriptores. Nam alij tradunt, ad

pugnam esse peruentũ, victumq; patrẽ atq; captũ: cùm teneretur, rogâsse illũ Spirensem episcopũ aliâs illi familiarissimum, vt præbendã sibi in ecclesia Spirensi permitteret: vbi ipse Henricus gloriosum monasteriũ beatissimæ virgini dudùm antè fundauerat: Sed episcopo renuẽte, Cæsar suspirans cũ lachrymis fertur exclamásse: Miseremini meî saltẽ vos amici, q; manus Domini tetigit me: mortuumq; hi ferunt Leodij, stetisseq; cadauer inhumatũ in deserta capella annis quinq;, deindè apud Spirã sepultũ. Alij tradũt, ad pugnã hac vice nõ esse peruentũ: sed dũ in custodia nuncij tenerẽtur Leodij, Henricum seniorem esse vita functum: Tũ dimissos nuncios, mortis eius famã ad filiũ retulisse. Dictu mirum, quanta cunctorũ exultatio, q; frenũ de maxillis omniũ detractũ videretur. Miserabile in tãto regni cõuentu, nõ esse reuentũ vel vnum qui suspiraret, sed cuncti velut redditæ vitæ ex mortuis tripudiârunt. Otbertus Leodiensis episcopus, cæteriq; ad fidẽ regis cõfugiunt: Grauiter increpiti, recipiũtur. Cadauer iã Christianæ sepulturæ tradãtum in monasterio, iubetur extrahi, & in locum pons nouus consecratũ: Vbi post quinq; annos reconciliatũ, Spiram perducitur. Mirũ & incõparabile rerũ humanarũ spectaculũ, & exemplũ non vulgare, in quo contẽplari possunt ima atq; summa. Si laudes requiris, nobilis, doctus, fortis, procerus, & rege dignus vultus, qui summã reipublicæ tenuerit annis 50: Cæterùm si in alteram partem respicis, incredibilia dictu flagitia, & pertinax superbia, adeò sibi hominem dimidiârunt, vt potiores sibi partes in vno vendicarent. Habeãt reges speculũ vtriusq; fortunæ in homine. Qui vbi tolerabiliter se gessit, in summis rerum mortaliũ fastigio efflоruit: vbi verò versus est in reprobos mores, extremã incidit calamitatẽ: nõ in mortel-

telluctū, non sepulturā accipiens. Eodē anno iam rebus omnibus componendis papa Paschalis II. rogatus in Germaniā descendere, ad Padū fluuiū vsq; perueniens, eodem in loco concilium celebrauit, reformans confracta, concilians abiecta, episcopos consecrans, archiepiscopis sua pallia mutans quæcū q; ab antipapa accepissent: & super his omnibus decretū tale promulgauit: Per multos iam annos regni Teutonici latitudo ab apostolicæ sedis vnitate diuisa est, in quo nimirùm schismate tantum est factū periculū, vt, quod cū dolore dicimus, vix pauci sacerdotes & clerici catholici in tanta terrarū latitudine reperirētur. Tot igitur filijs in hac strage iacētibus, Christianæ pacis egit necessitas, vt super hos materna ecclesiæ viscera pāderentur: Itaq; patrū exemplis & scriptis instructi, qui diuersis temporibus Nouatianos, Donatistas, & alios hæreticos in suis ordinibus susceperunt, præfati regni episcopos in schismate ordinatos, nisi aut inuasores, aut Simoniaci, aut criminosi sint probati, in officio episcopali suscipimus: idipsum de clericis cuiuscunq; ordinis constituimus, quos vita sententiaq; cōmendat. His atq; huiuscemodi super ecclesijs diuini luminis orientis auroræ diffusis splendoribus, quia nimirùm tandem venit tēpus miserendi, pariterq; apostolicis dignati benedictionibus, ad sua læti alacresq; quisq; reuertuntur.

CAPVT XXV.

HOc anno, qui fuit sextus post mille centenos, Magnus dux inferioris Saxoniæ excessit rebus, pro quo surrexit Luderus dono Henrici Cæsaris, eò quòd Magnus masculam prolem non reliquit: filias autem duas habuit, quarum vna Heilike nupsit Ottoni comiti de Balenstede, genuitque illi Albertum marchionem, cognomento Vrsum: altera filiarum, Wulfildis nomine,

nomine, data est duci Bauariæ Welpo, (Latini dixêre Catulum) quæ peperit ei filium Henricum, Henrici Leonis patrem. Luderus autem (quem Galli & Itali postquàm peruenit ad Imperium, dixêre Lotharium, quòd hoc illis Imperatorium nomen videretur) obtinuit, vt diximus, concedente Henrico V. ducatum Saxoniæ, gubernauitq; cum modestia Saxones cum vicinis Wandalis: cuius Maiores à proauo erant comites de Queruorde, qui titulus cum dominio vsque hodiè manet: Sed nobiles per successionem materni generis, aut per initam affinitatem nonnunquàm mutant titulos: Vndè factum est, vt pater Luderi Gebehardus, cùmes esset de Suppelenborg, & comes de Arnsberge. Luderus autem coniugem promeruit Rixam, filiam Henrici comitis de Northem, & Gertrudis matris, quæ fuit soror Egberti nouissimi marchionis de Saxonia. Cùm Henrico comite in Norden Phrisiæ, Gertrudis vidua manens, rediit in Brunswicum, & propinquam arcem Dancquerode, quæ tum sita erat ad mœnia, nunc est inclusa vrbi. Rixa eius filia ad maritum attulit dotem Brunswicum oppidum cum attinentijs ex materno sanguine. Sed & paterno genere non fuit Saxoniæ aliena, quòd auus eius paternus Otto, fugatus, vt diximus, ab Henrico Imperatore IIII. Bauaria, ad Visurgum sedit, & ibi vsque ad Northem & contermina, omnem gubernabat ditionem, princeps Saxonici generis: quã omnem ditionem, cùm hæreditariam Rixa accepisset, marito Ludero in dotem afferebat. Vndè appáret, quòd mortuo, vt diximus, per ea tempora Magno, de genere Hermanni nouissimo Saxoniæ duce, non sine causa Henricus V. dedit Ludero ducatum Saxoniæ, cuius iam magnam teneret partem ex coniuge in dotem. Magni autem filius, ab-

as, alteram Otto comes, alteram, vt diximus, & welpus, siue Latinè Catulus, dux accepit Bauariæ. Operæprecium est intelligere, quis fuerit ille Otto, cui primam filiam desponderit Magnus dux Saxoniæ. Erat is comes de Balenstede, pater comitum de Anehold, tenuitque Soltwedel suo tempore: Qui cùm locum tituli sui consecraret in monasterium diui Benedicti, quod hodiè seruat nomen, parùm, vt fieri solet, detorto vocabulo, nam hodiè vocant Balingstede: concessissetq; ipse cum familia & omni domo in arcem Anehold: indè detrito & abolito priore, titulum mutuabat, quem vsque hodiè tenent eius posteri. Reliquit is ex Magni filia, filium Albertum cognomine Vrsum, qui meruit marchionatum de Brandenburgo, contenditq; cum Henrico Catulo Leonis patre, de ducatu Saxoniæ, cùm illi faueret Imperator Conradus. Sed is Albertus plures reliquit filios, Ottonem post se marchionem, Sifridum archiepiscopum Bremensem, Bernhardum, quem Fridericus I. Imperator, destituto Leone, surrogauit ducem Saxoniæ, quòd sanguinem traheret Magni, sicut Henricus Leo. De armis autem Saxoniæ hoc ferunt. Otto pater Alberti stratoria ligna in clypeo transuersa, atro, giluóque colore variata, ferebat. Bernhardus ad pedes Imperatoris Friderici iam de ducatu Saxoniæ inuestitus orabat, vt aliquo à fratribus discrimine arma ducatûs sui insignirentur. Tum Imperator, vt erat coronatus per æstum, ruteam coronam iniecit ex obliquo supplicantis clypeo. Hoc est ergò sertū, quod paternis insignijs Bernhardus iam Imperatoris dono adiecerat: nam veteræ Saxoniæ signa candidum præferebant pullum equinum. Hæc per anticipationem dicta sint, forsan in suo tempore breuì perstringenda, vt originem ostendamus & ducatûs, & signorum.

CAPVT

CAPVT XXVI.

QVo tempore comes Holsatorum Godfridus, occisus per latrunculos ex Wandalis, locum fecit comiti de Scowenborg in Holsatia. Cùm enim praedas egissent Wandali pro sua consuetudine ex Stormaria, Godfridus eius ditionis comes, audita hostium incursione, expediuit celerrimè quos poterat, sequutus hostes: obuium habuit lamentantem, quem de hostibus percontatur, si vidisset. Ille mœstus, vtpotè rebus omnibus destitutus, comiti ait: Si tibi vt mihi hæreret iniuria, acrius insectareris, nunc lentus incedis. Expectabat autem maiorem suorum manum, qui, vt fit, non eadem celeritate arma expediunt: nec enim plures viginti equitibus tum habebat: Rustico tamen conuicio vir militaris motus, properabat ad hostes, non expectans sequuturos: Illi vbi viderant sequentem, perpensa paucitate, contempserant: & declinante in insidias parte, sinebant praeterire. Indè vbi medium habuêre, à tergo & fronte adorti, facilè tam paucos oppreßêre. Hic fuit exitus comitis de Stormaria & Holsatia. Luderus autem dux Saxoniæ comitatum illum dedit nobili Adolpho comiti de Scowenborg: Fuitq; pax inter Adolphum comitem & Henricum principem Wandalorum, cuius nomen celebre est in nostra Wandalia. Hoc autem in loco breuiter repetendi sunt huius inferioris Saxoniæ principes in suum catalogum: Hermannus testimonio virtutis suæ eam sibi vendicat gloriam, quòd infimo militiæ genere natus, ducalem honorem primus inucheret in domum ac familiam suam: qui genuit reliquitq; filium Bennonem æquè virtutis & religionis fama illustrem: qui patrem poscentibus exhibuit, & vsq; in finem Imperatoribus suis fidus permansit. Hic reliquit filium Bernhardum iam

paulò

paulò paternæ humilitatis oblitum, qui aũ potuit principem numerare: & ideò ausus est rebellionẽ ostendere Henrico Imperatori II. cuius etiam frater duello periit, quod expetijt. Bernhardus autem Ordolphum & Hermannum filios habuit, quorum prior ducatum, alter administrauit comitatum: siue ille Phrisiæ, siue Stadensis, siue Holsatiæ fuerit: res enim in incerto remansit. Sunt autem indicia in omnem partem: Nam quòd Phrisiæ fuerit, suprà indicauimus: nunc q̃ Holsatiæ comitatus is fuerit, indè præsumitur, q̃ Luderus dux in eo fecit successorem. Ordulphus dux genuit Magnum, quũ vsq; in senectã vltimam perueniens, hæc tẽpora tetigit: de quo tradunt nonnulli, q̃ Henricus V. inuenta occasione, Magnũ ducem, & Ottonem comitẽ eius generũ, captos tenuerit: Ottoni ferũt permisisse veniam abeundi, facta spõsione de more militari: Sed ducẽ ætate grauem in ea captiuitate finẽ tradunt fecisse viuendi. Id qualecunq; fuerit, relinquimus in medio: hoc certũ habentes, quòd Magnus dux nullã masculam prolem reliquerit: sed ex filiabus multa processit nobilitas. Habuit aũt Magnus fratrem Ottonem, qui duos ex vxore sustulit filios, sed ambo ante patrem bello, & ipse pater ante Magnum morte consumpti sunt.

CAPVT XXVII.

AD Holsatiam aliquandò commemorandam, ipse nos legitimus rerum ordo perducit, q̃ illi comitem præfecisse diximus Luderum ducem Saxoniæ, cùm eam vacuatam donaret Adolpho comiti de Scowenborg: Semper autem Saxoniæ connumeratam accepimus eã Transalbinam vsq; ad Eidoram, & Aldenburgi regionem: quod multis rebus & ostendimus, & cum tempus admonebit, non obliuiscemur ostendere.

Hol-

Holsatia nomen suum habet mutuatum de lingua vernacula, quia terra nemorosa & saltibus occupata, ad differentiam vicinarum partium, quæ palustres & pascuæ sunt: incolæ eius dicti sunt inter Saxones Holtsaten, hoc est, inter nemora siti: cùm ediuersò palustres dicantur Merslude: Indè Holtsati, Holsatia, Latina nomina facta sunt: vt solent Galli & Itali de suis quoquè vernaculis vocabulis locupletare linguam Latinam. Terminos autem habet hæc terra, ab oriente Eidenam fluuium, ab occidente Storam, à meridie Albim, ab aquilone verò Eidoram, qui limes est ab olim Danica nationis: A quo flumine orientem versùs genus habitabat olim Wandalorum, qui Wagrij dicebantur: vnde terra illa olim dicta est Wagria. Ab vrbe veteri olim populosa, nunc raris habitatoribus vicus est, sine clausura, sine muro & vallis, ædibus palustri iunco, rusticis, inortum porrecta ad Trauenam fluuium. Ea tamen huius regionis portio, quæ à Bilena ad Albim tenditur in Storam fluuium, Stormaria olim dicta ab eo flumine, pœrùm loci reliquit veteri Holsatiæ, à Stora in Eidoram. Nam Thietmarsi populus palustribus locis habitans, liberum se asserit, nulli vnquàm principi paruisse, nisi quòd Bremensem ecclesiam breui ac tenui censu recognoscit, cæterùm imperata non facit. Hoc tamen exanalibus compertum est, eam terram cum vicinis Holsatis & Stormaris olim paruisse principibus Saxoniæ. Nam Magnus dux terræ huius, filio Godscalci Wandali, quem Buthue dixerunt, auxilia attribuit, ex Bardis, Stormaris, Holsatis, Thietmarsis: quod vtiquè imperare non poterat, nisi eos ditione tenuisset. Sed & Henricus dux Leo, quod dicemus, in eos duxit, & ad iuga coegit. Vrbem verò Hamburgum in Stormaria sitam, in iure fu-

ssi

isse ducum Saxoniæ, non est ambiguum, q̃ Bernhardus dux illo tempore, quo Bezelinus archiepiscopus Hamburgensis præsidium sibi faceret ad meridiem ab ecclesia, cuius fundamenta nupèr fodientibus nobis comperta, Bernhardus dux ad aquilonem eiusdem ecclesiæ sibi suisq̃ prætoriũ erexit: cuius reliquiæ cernuntur hodiè in sublimi colle ad Alstriã post molas inibì iactas atq̃ firmatas: Et quod longissima habet memoria, Karolus Magnus cùm omnem Saxoniam fidei Christianæ adiecisset, Transalbianos quoq̃ subsidiis: & cùm rebellarent, populum fertur indè in Gallias transtulisse, hoc est, vltra Rhenum in Brabantiam & Flandriam, agrosq̃ dedisse vicinis Obotritis, qui essent Karolo fœderati. Hoc enim in Wandalia commemorauimus, cùm ad annum Christi post octingentos decimum, imperante iam Romanis Karolo, Wilsi (genus hoc quoquè Wandalorum) facto agmine Hamburgum incurrebant, Karoli præfectum Vtonem fugauerunt, necatis Christianis prædas egerũt, & incenso oppido in sua redièrunt. Ab illo autem tempore, à quonam regeretur prouincia Transalbina, non tenemus, præsertim, quia indomitus populus non vnum sequebatur principem, sed in suo quisq̃ angulo viribus & opibus potentior, pro principe erat, donèc redacta terra in prouinciam, episcopis diuideretur: & deindè reges Germaniæ à Karolo descendentes, ducatum Saxoniæ libera potestate permisère primùm Ludolpho, deindè Ottoni, demùm Henrico, qui posteà regnabat, Magni Ottonis patri. Cum Wedekindo tamen, qui rebellionis erat author & præses, quiq̃ per annos triginta Gallos fatigârat, trans Albim præfuisse traditur quidam Albion, qui post multos labores iam rerum pertæsus, cum eodem Wedekindo venit ad Karolum, sacrum deposcens

baptisma, & accipiens: Hic ergò primus Transalbianorum præses Albion, cui secundum iungemus Vtonem à Karolo præfectum. Ex illo autem tempore vsq; ad Hermanni ætatem, omninò neminem legimus qui in hac terrarum parte dominaretur.

CAPVT XXVIII.

PEr quinque autem ducum tempora Hermanni, Bennonis, Bernhardi, Ordulphi, Magni: hoc est, ab Ottone I. vsque ad Henricum V. per annos circiter centum quinquaginta, ipsi duces per comites, qui aliquandò ipsorum essent fratres, Holsatiam cum vicina regione gubernauerunt vsque ad Magnum, qui districtum illum commendauerat cuidam Godschalo, incertum an de illius sanguine, à Wandalis, vt diximus, per insidias intercepto. Quo tempore Ludemus, vt diximus, dux ditionem permisit nobili Adolpho de Scowenborg, ex quo in tempora nostra per annos CCCC. durauit successio, quod suo loco commemorabimus. Habitâsse tamen ea in regione viros fortes, nemini dubium sit, qui proximis Danis & Iutis crebriùs conflictati sunt: Tametsi quotiès à Danicis scriptoribus hæ res commemorantur, cum suorum laude & Saxonum detrimento res finiat. Sed erat tum rerum status in Holsatia, cùm eam Adolphus acciperet regendam, vt pacatis vicinis prouincijs, sanctis ageret tempora tranquilla. Nam ducatum Slesswiccensem tum administrabat vir singularis industriæ, præcipuæ fidei, & integræ religionis dux Kanutus, qui pro sua virtute & nominis sanctimonia miraculis claresces, meruit referri inter Sanctos. Ab Oriente verò inter Wandalos Henricus Godscalci Christiani principis Christianus filius, iam cæso Critone Chri-

stiano

stiani nominis sæuissimo osore & persequutore, qui etiam vxorem cæsi principis sibi deuinxit, quo populo fieret commendatior. Administrabat tum archiepiscopatum Hamburgensem, iam verò Bremensem (perierat enim iam tunc titulus Hamburgensis, omissus ab archiepiscopis, postquàm in Dania & Suedia constitutis à summo pontifice metropolitanis, legationis honor, qui titulo Hamburgensi inhæserat, finem habuit) Adelbero, inquam, tum archiepiscopus erat Bremensis, qui prouinciam suam Transalbianam visitans, peruenit in Meldorpe Thietmarsiæ, ibique aditus & interpellatus ab Holsatis, quàm sanctè rogatur, vt diuini verbi prædicatorem illis immittat, locum idoneum commanendi præferentes in Swippendorpe, deindè Faldera, demùm Nouum monasterium vocitatum.

CAPVT XXIX.

VIcelinus erat vir Deo deuotus, natus de Quernhamelen Saxoniæ: mansit aliquandiù in Euersteen cum matre Conradi comitis ad instituendos & erudiendos filios: Inuiderat illi sacerdos, quòd apud dominam pro humilitate & virtute videretur multis acceptior, & ab illo interpellatur, proposito versu ex Achilleide Statij: illóque obmutescente, sequutus sacerdos increpauit, quid præsumeret docere, qui ipse nihil didicisset. Vicelinus pudore correptus, vertit illum in occasionem acrioris studij: nam profectus Paderburnam, sub magistro qui ibi literas profiteretur, vigilanter impendit operam vt erudiretur: Equidem pro illa ætate necdū crebrescentibus per Christianū orbē vniuersalibus illis literarū gymnasijs, apud ecclesias cathedrales magistri habebātur: q̄ singulari diligentia nō modò

rudimentis, sed etiam altioribus doctrinis incumberem. Profecit autem Vicelinus non tam lectione quàm oratione. Quantùm enim incumbebat literis, tantum alternantibus horis in religione per deuotionem crescebat: Sanctorum exemplа sibi vitæq; præsidio semper inuocabat, præcipuè deuotus diuo patri Nicolao, in cuius festiuitate dum socios ad ecclesiam inuitâsset, audita est vox concinentiũ angelorũ: Beatus Nicolaus iã triumphopotitus. Vocatus aũt ad ecclesiã Bremensem, ibi, quod didicit, docere cœpit, vt magistri sui coadiutor in erudiendis minoribus fieret: Deindè in Franciã peregrinatus, ibi quoq;, vt doctior esset, doctiores audiuit: Indè verò regressus, Magdeburgum se contulit ad Nortbertum archiepiscopum: à quo ad Alberonem rediit Bremensem. Non est visum satis ardentissimo homini docere Christianos: Altius ministerium cogitauit in obsequio Christi: Nam Rodulphum Hildesemensem, & Ludolphum Verdensem, canonicos adscitos socios desumpsit in peregrinationem pro Christo: contuleruntq; se in gentem Wandalorum, quæ vicina Saxoniæ sæpè quidem recepit verbum Dei, sed statim reiecit. Adierunt verò in veteri Lubica Henricum eius gentis principem, virum Christianum: sed qui nouo principatu populum, noua religione noluit exasperare: rogantes, vt eius permissu verbum Dei prædicarent: non negabat ille, quod sua sponte fieri semper optabat. Habuit igitur eos magno & honorato apud se loco, permittens illis ecclesiã suam quã frequentabat. Illi ergò instituto operi, quàm diligenter seruierunt, & vbi miserante Deo rem in suis manibus crescere cernebant, petita ad tẽpus venia, de rebus suis acturi, reuertuntur in Saxoniam: vt indè liberiùs officio & sacro instarent ministerio. Redeuntes autem in idipsum, repe-

rerunt

rerunt Henricum emigrâſſe, filios autem illius adoleſcentiores minùs intendere religioni, magis autem tutando inuigilare principatui. Sed vt dicere cœpimus, cùm Adalbero archiepiſcopus in Meldorp prouinciã ſuam deſcenderet, & cum eo Vicelinus, homines de Falderа, diuini verbi prædicatorẽ ſibi ab epiſcopo donari rogabant: ſciens archiepiſcopus feruens in opere Dei Vicelini propoſitum, illis ipſum aſſignauit, & attentiùs hominem commendauit: Cuidam autem Marcrado viro primario archiepiſcopus impoſuit præcipuam curã prædicatoris: Illi profecti, alacres in ſua rediêrunt. Prædicauit aũt inſtanter, & ad frugem vitæ melioris iam quidem Chriſtianos, ſed frigeſcentes, perduxit. Audientes aũt profectum eius prioris legationis ſocij, adiunctis ſibi alijs, Vicelinum denuò adiêrunt: vt eidem lucro animarum vigilantiùs intenderent: Reſpexêre autem in Wandaliã prioris operis prouinciã ſuam, vt iactũ ſemen Deo fructificaret: ſed ità turbida fuêre tempora, vt nihil indè ſperaretur. Nam Kanutus vnus ex Hẽrici principis filijs, in Lutzenborg tũ cæſus ferebatur: vndè omnis prouincia in motũ excitata, ad arma concurrit. Zuenteploch frater eius cædis conſcios perſequutus, vocatis ad arma vicinis cũ Adolpho Holſatis, contendit in Obotritos: obſeditq; vrbẽ, quæ Werle dicebatur. Qua in poteſtatem redacta, auſus eſt progredi. Animos faciebat maiorum in populo fauor auitæ recordationis memoria: ſed & fortium virorum qui ſecum erant fida pectora: Adolphus enim cum Holſatis aderat: proceſſit autem ad vrbem Kiſſin: Non ſatis explicat antiquitas, quo ſit ſita loco: an ad ripam Wernouiæ fluminis, non longè ſupra Roſtockium in colle: Extat hodiè ibi eius nominis villa: & eſt veriſimile, priuſquàm in loco ſuo Roſtockium

conualesceret, viguisse illud oppidum: quomodò supra Wismariam diù floruit ingens ciuitas Mekelenborg, vnde principibus remansit titulus vsq; ad nos: Vrbis autem perexigua sunt vestigia, cùm tamen ecclesias & aliquot habuerit monasteria: quod in Wandalia commemorauimus: Nunc quod ad Holsatiam pertinet, hanc expeditionem attigimus, cui aderat primus Adolphus: vt quid illi rerum fuerit in prouincia, cùm primùm intraret, intelligamus. Vixit autem hic Adolphus vsque ad septimum annum Imperij sub Lothario, hoc est, per annos XVII. in Holsatia, moriensq; filium reliquit Adolphum: nam alter ex filijs Hartungus in expeditione militari sub rege Romanorum cecidit in Bohemia. Nunc interposita huius comitis mentione de Holsatia, ad Henricum Romanorum regem, à quo digressi sumus, reuertamur.

CAPVT XXX.

ANnus erat post mille ac centum septimus, cùm Henricus Natale Domini Ratisponæ celebrauit, præsentibus legatis sedis apostolicæ domini Paschalis: cuius aduentum aliquandiù apud Augustam Vindelicorum, nunc Sueuorũ, Henricus expectauit. Ille verò suorum consilijs proteruiam, vt illi vocabant, Teutonicorum declinans, maximè propter seditiosum quendam tumultum, qui sibi Veronæ manenti dudùm occurrerat, suggerentibus quibusdam, quòd non facilè Teutonicorum natio decretum illud recipiat, quod quamlibet ecclesiasticã inuestiturã de manibus laicis vetat accipere: necnõ & animosum cor regis adolescẽtis, quod nõdùm p omnia dominico iugo sit habile: Hæc, inquam, multaq; id genus percepta, vir Dei considerans, necdùm sibi ostium Germanicis in regionibus apertũ esse cũ gemitu pronunciãs, pre-

profectionem suam cum Hispaniarum legatis per Burgundiam in Gallias cõuertit, & Dominici Natalis gaudium sua præsentia Cluniacensibus multùm ampliauit: Indè secedens ab vniuersis finiũ illorum ecclesijs, vt verè Christi discipulus, & Petri successor, Christiq; vicarius, & apostolorũ imitator, ingẽti honore suscipitur, digna reuerẽtia pertractatur, non aliter q̃ legifer de cælo missus auditur. Sic igitur p̃ mẽses aliquot, vt fidelis dispensator & prudẽs, quotidianã solicitudinem omniũ ecclesiarũ gerẽs, tandèm circa Assensionẽ Dominicã concilij nõ contemnendũ apud Trecas celebrauit: vbi inter multa, quæ pro tempore & necessitate corrigenda erãt, emẽdauit: Sententiã de libera prælatorũ electione, & de coërcenda laicorũ in ecclesiasticas dignitates præsumptione, iuxta suorũ decreta prædecessorũ p̃mulgauit. At rex Henricus, peruagatis Saxoniæ finibus, post Paschale festũ Moguntiæ concilium atq; conuentũ habuit, eidem se vicinum, non tamen præsentẽ exhibuit, cũ nonnullis episcopis, & optimatibus: cum quibus inito consilio, legatos honorabiles ad apostolicum pastorem transmisit: per quos tam ipsi, quàm vniuersæ synodo potestatem constituendorum episcoporum priuilegijs apostolicis, Karolo Imperatori, atq; nonnullis successoribus concessam, intimari curauit: super qua quidem quæstione integrũ annum illi pontifex, vt veniret, & coram synodo causam faceret examinari, indulsit. Tũc quoquè nonnullos pontifices, qui concilio Moguntino interfuerãt, ab exequutione papa suspendit: quos tamen non multò pòst, ratione reddita, satisfacientes clementer absoluit. Rursùs verò necdùm humilitatem, quam quæsiuit, in cordibus Germanorum inuenire se questus, Alemanos nequaquàm vt proposuit visitare, sed Italicis se finibus

continere decreuit. Rex verò cum Bauaris Ratisponæ colloquium habuit, atq; expeditionem in Flandriam facere cum illis deliberauit.

CAPVT XXXI.

QVocircà Octobrem ingressus cum expeditis militibus, magna quidem incommoda prouinciæ intulit, Roberto iniuriam propulsante: sed tamen sine magno suo lucro in propria breuì est regressus. Res in curiam proximam discutienda est delata. Proximo anno, qui fuit octauus post centum ac mille, Moguntiæ peracta solennitate Dominici Natalis, tractata est causa Roberti Flandrensis, & rediit in gratiam regis. Pannonij autem, hoc est, Vngari de regno contendentes binos habuêre: Colomannus rex erat: alius frater ducatum sub rege administrabat, nec eo contentus, regni cum fratre gubernacula deposcit: & dum inhiat regno, pariter amisit ducatum. Is ad Henricum querelis plenus assendit, obtestans vt iniuriam suam armis secum vindicare contendat, quòd idem quoquè Colomannus Romanorum finibus grauis immineret. Rex facilè in sententiam pertrahitur: Grauem in eam expeditionem duxit exercitum. Sed ea fuit hostium præparatio, vt nihil proficeret, sine magno fructu, non minimo detrimento, reduxit copias. Qui proximus erat annus, conuentum habuit principum Moguntiæ: indè tamen translatum in Francfordiam. Ibi Sigefridus comes, & Henrico Lotharingo iam in gratiã recepto, de rebellione noua verbum fecit, in carcerem episcopo Herbipolensi traditur custodiendus: Indè Poloniã tributa negantẽ, magno armorũ ingressus apparatu, satis coegit ad pendenda, de quibus addubitauerant, tributa: Sed in ea expeditione dux Bohemiæ regi militans, clàm occiditur: Ditionẽ inuadunt eius

eius necis machinatores: Pragam occupant, Romano regno rebellionem monstrantes. Præmisso autem expedito agmine, rex ipse cum tota mole exercitûs insequitur: Qui præibant, feliciter rem peragentes, capta Praga, hostium ducem regi occurrentes pertrahunt. Indè Ratisponæ indicto principum conuentu, de profectione in Italiam verbum emittitur: Ibi omnes parari ad eam expeditionem iubentur: Nec secùs faciunt. Non erat qui se à societate eius expeditionis pro regni gloria, pro componendis quæ videbantur subesse simultatibus, proq; deuotione quisque sua, in sanctissimo loco peragenda, subduceret. Itaque ad principium Augusti transitus indicitur: nec poterat vno agmine tantus exercitus perduci. Rex per montem Iouis cum parte copiarum: alij per Tridentinos montes transiêrunt: Prudentissimè prouisa omnia, vt non solùm commeatus & arma, sed etiam viri sapientes adessent, qui rationē reddant omni poscenti. Scotigena erat vir præcipuus, qui apud Herbipolim diù docendis præfuit ecclesiasticis. Hunc rex assumptū, iubebat omnia in ordinem acta redigere. Scripsit is tribus libris satis familiari sermone, & qui etiam laicis, vel parùm doctis erat conspicuus, huius peregrinationis cursum & expeditionis processum.

CAPVT XXXII.

Diuiso incedentes agmine, obuia quæque, vel deditione, vel armorum vi excipiunt: Apud Nouariam vires coniunguntur. Placētiæ castra metatus rex, aliquandiù quieuit. Indè Mathilda comitissa, quia resistere nequibat, missis nuncijs se in potestate pollicita est futuram: illiq; rex liberaliter, quæ eius essent, permisit. Satis aspero deindè itinere, cum labore plurimo, & iumentorum iactura, per asperrimam hyemem tan-

dèm applicuêre Florentiam circa Christi Natalia: ibi nouo ingrediente anno, inaudito splendore, solemnibus Natalis Dominici peractis, Aretiam mouit: à clero perbenignè, à ciuibus obscurè excipitur. Clerum à ciuibus pressum libertati restituit: mœnia & propugnacula, quæ ciues præparauerant, diruit. Indè ad Aquampendentem defertur: ibi occurrentibus ab Vrbe, quos præmiserat, nuncijs, cum supplicibus à pontifice oratoribus: qui vt pacificus veniret, orabant, à suis prospera omnia nunciari lætus audiuit. Indè alios de suis cum pontificijs nuncijs præire iussit, ipse paulatim Sutrium peruenit: Quo loco iterùm obuios habuit de suis, qui pontificem paratissimum consecrationi eius patefacerēt: si modò rex liberam ecclesijs inuestituram permitteret, ipse abstinēt, & laicis principibus interdicens, nè quouis se modo de illis intromitterent: Cæterùm ab ecclesijs ducatus, marchionatus, comitatus, aduocatias, monetas, telonea, cæteraq; quæ tenent ecclesiæ regalia reciperet. Hæc pollicitus Papa, necdùm cum archiepiscopis & episcopis & abbatibus Germaniæ erat interloquutus: Facilè duxit pontifex de suo sensu ad morem Italicorum pontificum illa regi polliceri. Sed non erat ea mens veterum Imperatorum & regum, qui ecclesias illustrantes, cōtulerunt ea regalia, melius ab ecclesiasticis quàm laicis administranda. Rex si perficere posset quæ polliceretur, pontifex præbuit assensum postulatis: sed eo pacto, quatenùs hæc transmutatio firma & authentica ratione, consilio quoquè & concordia totius ecclesiæ ac regni principum assensu stabiliretur: quod etiam vix, aut nullo modo, fieri posse credebatur. Qua conuentione facta, dimissis legatis & obsidibus vtrinquè remissis, rex hilariter properat ad Vrbem. Dominus apostolicus cum omni clero,

immò vniuersa Roma, se in eius occursum adornat. Lōgum est narrare, qua sit exceptus honorificentia, & per Argenteam portam, vsque ad mediam rotam, antiquo Romanorū instituto deductus: ibiq; lectis publicè priuilegijs, tumultuantibus ad infinitū principibus, p ecclesiarū spoliatione, ac per hoc beneficiorū suorū ablatione, quam regi pontifex pollicitus videretur, ingenti periculo & varia disceptatione, tota illa dies est consumpta: Exegit Papa iuramenta ab rege, quòd in apostolicæ ac catholicæ fidei obseruantia integer, in apostolicæ sedis reuerentia promptus, in defensione ecclesiarum solicitus existeret: Sed rex iurare recusauit, dicens: Imperatorem, cui ab omnibus sacramenta deberentur, nemini obstringendum per iusiurandum. Ibi armatus regis exercitus iniecit manus in clerum. Sed nimium hoc breuiter nostri transeunt. Operæprecium est, ex Italicis rem mutuare, vt seriem gestorum teneamus.

CAPVT XXXIII.

EXceptus à summo pontifice rex ad gradus Petri, vbi pedes exosculatus est, leuatur ad oris osculum. Ibi principes bis amplexati in conspectu infinitæ multitudinis, per Argenteam olim, nunc æneam beati Petri portam transeunt in basilicam. In proximis pauimenti rotis, sedes binæ constitutæ, Papæ ac regi, circunstantibus cardinalibus cum episcopis, ac regni nobilibus, qui cum rege venissent. Pontifex abrenunciari poscit inuestituris. Rex ad colloquium secedens in proximam beati Gregorij memoriam, tribus horis differt responsum. Papa tædio affectus, per nuncios orauit responsum. Venerunt, non episcopi, non prælati, sed satellites: renunciârunt, non esse quæ poscerentur

rentur indulgenda, cùm sit in Euāgelio scriptum: Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Replicatum est de parte Pontificis multipliciter. Sed cùm nihil ageretur, adue-sperascerétque, res est in crastinum dilata. Non scribunt Italici, quod Galli & Teutones consona voce prædicant: Pontificem regi omniū regalium à prælatis restitutionem faciendam pollicitum esse: Quo impetrato, nihil esset opùs inuestitura ab rege, quandò prædia non tenerentur ab ecclesijs, de quibus per regem ecclesiastici inuestirentur: & eo pacto regem abdicaturum inuestituras in promissis fuisse. In proximum diem, quæ fuit prima Quadragesimæ Dominica, cùm taciti assiderent principes, pontifex loco mouens, altare sancti Petri adrem diuinam petijt: Celebrata Missa, pontifex sedicathedra continens, quid rex faceret, dicerétve, expectabat: Cùm accedens satelles, manus iniecit pontifici, & cardinalibus, & ex nobilitate Romana plurimis. Caterū cleri turba ad vnum spoliati omnes, nulla etiā vestelicta. Postero die populus Romanus armis correptis in vrbem Leoninam (ea est Vaticanum) proruunt, Teutonicisq; per hospitia inuentis occisis, pugna in scalis sancti Petri, ad quas regij milites conuenerant, est relicta. Exercituq; regio, qui ad Saxonū vrbis Leoninæ portam in pratis cōsederat, vt oppressis suis subueniret, se parante, Romani in Vrbem per pontem Hadriani se recipiunt. Per biduum verò quod sequutum est, Teutonici armis retētis, id vrbis Leoninæ, quod à Saxonum porta ad basilicam vinarijs hospitatorijsq; tabernis frequētabatur, ad libitum discurrerunt. Sed quarto abindè die cùm resciissent Romanos, structis in Vrbe aciebus, vt erumperent se parare, ilicò rex, pōtifice, cardinalibus, cæterisq; captiuis in castra perductis, Vrbe excessit: Primùs castra

re-

rex, ad Soractis montis radices ripam Tyberis insedit: Eo exindè vadato amne rex, pontifice & cardinalibus obseruatis, ad prædam & incendia, quò magis terreret, emittit exercitum: Adeunt ex Teutonicis episcopis nonnulli pontificem: Dolere se protestantes, tantam sanctitati suæ irrogatam iniuriam, quæ illis nolentibus ac non prospicientibus accidisset: Veruntamen videri illis operæprecium, vt necessitati temporis seruiatur: motum regis & principum, quibus obsisti non possit, qualitercunq; placandum: dignetur, quod necessitas monstret, implere consecrationem eius, vt omnia conquiescant. Quibus ille respondit: Quid dicitis fratres? virũ hunc iniquum, virũ sanguinũ & dolosum, à nobis dicitis consecrandũ? Benè expiauit manus suas ad percipiendam benedictionem, qui aras sacras perfudit cruore innocentum sacerdotum, & domum sanctificationis repleuit cadaueribus casorum. Absit à nobis verbum hoc. Cùm illi dicerent, saluti suæ ac multorum consulendum captorũ: respondit libera voce: Occidat corpora, animas auferre non potest: non timemus regem, vobis hoc dicimus, nec prosperabitur in vita, nec gaudebit pace, neque videbit semen suum. Ea cùm renunciata essent regi, iussit captiuos in conspectu pontificis decollari: Ille hortabatur illos fortiter mori pro iustitia, certos de æterna salute. Illi verò flexis in pontificem oculis, vitã orabant. Emollita sunt viscera pij patris. Euocatis notarijs scripsit quæ rex voluit: & introductus in Vrbem, à pontifice est consecratus, & Imperator appellatus. Hæc verior narratio de multis extracta: vbi quisq; quod affectus monstrat, scribit: Italus in contumeliam Germani regis: Germanus in suæ gentis defensionem, pallia quæ potest obtendit. Hoc certum, vix Germaniam tetigit Imperator,

cùm

cùm euocato concilio omnes patres non priuilegium, sed prauilegium appellârunt, & iusto metu extortum, nullius esse momenti declarârunt.

CAPVT XXXIIII.

REuersus in Germaniam Imperator, cùm omnia ex sententia procurâsse videretur in Vrbe, venerunt qui spargerent in populo, quid post eius abitum esset innouatū in Vrbe, de reuocatioue priuilegij, de anathematizatione in caput Imperatoris repetita, propter vim & iniuriā quā intulit pontifici & curiæ. Qua occasione freti in regno nonnulli, conspirârunt in Imperatorem, execrantes impietatem, quam ipse rex in suo patre vindicabat: immò quam ipse maiori scelere cumulabat. Pater erat contumax summo pontifici, Iste violentus in Christū Domini. Albertus Moguntinus archiepiscopus, eius in Imperatorem rebellionis caput habebatur: Saxonum autem principes ad suam conspirationē facilè pertraxit, quòd iam assueti viderentur Imperatoribus impijs se Saxones obiectare: Nouem enim prælijs aduersùs patrem eius pugnauerunt: nec grauabantur in filij impietatis hæredē & successorem arma corripere. Imperator autem præueniens archiepiscopum cepit, & diu captum tenuit. Expedito autem agmine, mouit in Saxoniam, & necdùm benè paratos, neq; adunatos, vicissim aggressus, alium post alium afflixit: & magna strage ac præda peracta reduxit exercitū. Per quæ tempora Lotherus dux Saxoniæ vxorem accepit Rixam filiam Henrici Crassi ex Ottone Bauaro genitā, quem Henricum, vt diximus, Phrisones in Norden oppressérunt. Henricus autem Imperator proximo anno duxit coniugem Mathildam filiam regis Anglorum, celebrans nuptias apud Moguntiam. Hoc loco cōmemorant annales nostri

ex Ludero duce & Rixa coniuge natam filiam Gertrudem, quæ nupserat Henrico duci Bauariæ, genueritque Henricum illi Leonem: quod nisi accipiamus de primo Henrico Leonis patre, controuersiam patitur: Nam dux Bauariæ & welpus, Henrici primi pater, duxit filiam Magni, ducis nouissimi de genere Hermanni, quem Otto I. sublimauerat, quæ genuit ei filium Henricum primum, cui vxor erat hæc Gertrudis filia Luderi: ex qua is Henricus processit, quem Leonem omnes cognominauerunt: vt duplici iure pertineret is Leo ad Saxoniã, & ab auia filia Magni, & à matre filia Luderi, quem etiam Lotharium posteà imperantem dixere Gallici cum Italis. Quod ideò commemorandum putaui, quia non attendunt plerique duos per hæc tempora fuisse Henricos Bauariæ duces, patrem, & filium, quorum vterque pertinebat ad Saxoniam: Pater per matrem filiam Magni: filius per matrem filiam Luderi ducis & Imperatoris, & auiam Magni filiam.

CAPVT XXXV.

NEc prætereundum hoc loco, quòd & welpus iunior frater Henrici, qui habuêre patrem & welpum seniorem, & matrem filiã Magni ducis Saxoniæ, reliquit Bauariam Henrico fratri, & concedens in Italiam, coniugem accepit Mathildam, illam potẽtem per Lombardiam fœminam: non ducis Mediolani, vt somniant nonnulli, sed Egberti marchionis Saxoniæ filiam, Gertrudis illius germanam, ex qua nata est Rixa, quam alij scribunt Ribensam, Luderi ducis Saxoniæ coniunx: quam Mathildam magis pro sua virtute & amplitudine patrimonij, quod in Lõbardia tenebat, q̃ spe liberorũ duxit vxorẽ. Ergò & welpus iunior, cùm prolem non haberet, religioni se totum commendauit. Audiuit proauum suum,

immò

immò atauum Ethiconem ducem Bauriæ, sub Ludouico Imperatore I. montem cum duodecim primarijs viris introîsse, ibiq; in abstinentia vixisse & finîsse: Scrutatus est saltus & nemora, & omnia montis latibula: inuenitque sepulcra, è quibus ossa prolata iussit in Cõstantiam vrbem perduci: ibique, quòd miraculis claruerũt, (mortui sunt enim in Christianismo, fugientes Gallicam seruitutem) eorum memoriæ dedicare voluit ecclesiam, quod impleuit. Quo tempore Gertrudis nobilis fœmina, filia & soror duorum Egbertorum Saxoniæ marchionum, patris & filij, relicta Hẽrici Crassi comitis de Northem, socrus Luderi ducis: nam mater eius Rixa coniugis eius, de Treueri rediens, corpus sancti Luthoris confessoris, Treuerensis quondàm archiepiscopi, Brunswicum aduehit: & cùm in mœnia perduci non posset, monasterium erigit sub titulo sancti Aegidij, imponens fratres ordinis diui Benedicti: tũ prope mœnia, nunc verò prolatatis finibus vrbis, inclusum mœnijs, perpetuum vrbis defensorem, & sanctum eius loci tutelarem: cuius patrocinium sæpè experti ciues, præcipuè in oppugnatione vrbis à Philippo, qui de Romanorum regno cum Ottone IIII. contenderat, quod suo loco non præteribimus.

CAPVT XXXVI.

DEcimoquinto deindè post centum ac mille annos, cùm Imperator Henricus in Saxoniam iterùm duceret, Luderus dux, & Reinerus episcopus Halberstadensis, ac Fridericus comes de Arnsberge, iustam ei aciem obiecerant, in loco qui dicitur Welpeshold: impares quidem numero Saxones, sed virtute & alacritate pares initio, & in fine etiam superiores sunt inuenti: Nam consertis manibus, victoria penès Saxones fu-

Tri-

Trophæum erexêre victores in loco pugnæ, armatũ clauarium, cum dependentibus armis Saxoniæ. Hanc statuam rustica plebs in superstitionem, in quam sunt faciles, versa, cœpit velut idolum venerari, arbitrata esse antiquitatis deum, quem dixêre Iodute. Eam verò quæ hodiè extat, conclamationem ad arma & auxilium, non ab idolo ductam, aut vano deo, sed esse vocem Italicam, aut Gallicam, Io adiute mi, doctiores arbitrantur. Vbi intellexêre viri prudentes, statuam populo dare occasionem idololatriæ, deiecerunt penitùs, reponentes in locum, qui nunc dicitur &weddingstede, conuentum fratrum Prædicatorum, post annos ex hoc tempore non minùs centũ. Eodem verò tempore, quo Saxones exercitum regis contriuerant, Otto de Balenstede comes, pater, vt diximus, Alberti marchionis Brandenburgensis, insignem & ipse partibus Saxonum peperit victoriam. Duo &wandalorũ millia ibant laturi suppetias Cæsareanis: Id cùm rescisset Otto, copias quantas potuit perarmauit, & se &wandalis obiecit: Contulêre manus, maior pars cæsa &wandalorum, trecenti capti, vix pauci fuga sunt elapsi: Ità duobus in locis, vno in tempore Saxonibus res fuêre prosperæ: Nec ignorantes quantam in se Imperatoris indignationem concitâssent, intestinas suorum discordias placauêre, & externas sibi vires conciliabãt, vt redeunti Imperatori fortiores occurrerent. Sed Albertus archiepiscopus Moguntinus, iam à ciuibus suis, Imperatorem in ea vrbe penè obsidentibus, carcere solutus, & ecclesiæ restitutus, cùm apostolicam desuper commissionem accepisset, Imperatorem vbiquè insectatus, excommunicatum, & anathematizatum nunciabat. Erat tũ legatus apostolicus Dietherus in Germania, veniens ex Pannonijs: Hunc literis inuocat Albertus,

inuitatq; vt Coloniæ illi dignetur occurrere, consecrationemq; suî diù dilatam perficere: Erat enim totopenè triennio in carcere. Imperator autem ista audiens, non frenabat indignationem, nec passus hominem, necdùm plenè sibi reconciliatum consecrari archiepiscopum: tamen impedire non poterat, quòd ciuitas quoquè Coloniensis, tum, vt antè diù, cõtra illum sentiret: Ibi publicata sunt mandata summi pontificis in Imperatorem: Ibi multorum ab ipso animi deflectuntur, quòd paternam impietatem maiori pertinacia cumularet.

CAPVT XXXVII.

IMperator, dum hæc agerentur, Spiræ Natalem Domini diem non lætus celebrauit: Audiuit enim apud legatum fuisse magnam episcoporum & nobilium manum, qui papalibus mandatis auscultâssent. Is autem legatus, rebus pro quibus venerat expletis, in itinere ad Vrbem deficiens, moritur. Missus deindè ab Imperatore Herbipolensis episcopus ad Vrbem, neque audientiam, neque cõmunionem, antequàm reconciliaretur, potuit obtinere. Expositis deindè mandatis, & acceptoresponso, cùm ad Imperatorẽ redîsset, & quæ illi in Vrbe contigerant, exposuisset, subtraxit se de Imperatoris curia, & omnium deinceps communione: Coactus tamen vitæ periculo coram Imperatore celebrauit diuinũ officium: sed indè conceptam amaritudinem, in omni reliqua vita diluere non potuit: Consilio tamen prudentiorũ admonitus, reconciliatur, & ecclesiæ cõmunioni restituitur. Qua commotione rerum succensus Imperator in episcopum, ducatum Franciæ, qui ex antiquo ecclesiæ Herbipolensi deberetur, Conrado nepoti suo concessit. Et cùm omnes se ab eius communione retrahere cerneret, scandala declinans, ipse cũ regina concessit in Italiam: & ad Padũ sedens, regni negocia pertractabat: Indè legatos

mittens ad sedē apostolicā, inter sacerdotiū & regnum controuersiā dirimere satagebat: Cuius legationis primarius fertur extitisse Cluniacensis abbas, Imperatori cōmendatissimus, apostolico etiā præsuli sanguine cōiunctus: Is verò mirā intendit operā reconciliandis vtrisq; fidelis aprocrisarius, fidelis zelator pacis, per cuius instantiā factū est, vt eodē anno synodus Romæ in Cōstantina basilica celebraretur: Ibi ex omni Christiano orbe, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, & nobilibus cōgregatis, cœperunt agi primo die causæ priuatæ duorū de Mediolanensi episcopatu contendentiū: & ea contētio primā diē finiebat. Deindè Lucensis episcopus Pisanos impetebat. Tum surgēs quidā ex episcopis, libera voce protestatur: Dominus noster Papa ex omni orbe Christiano episcopos ac primarios viros euocauit: illi verò parētes, terra mariq;, varia pericula transeuntes aduolârunt, non vt particulares controuersias dirimerent: Illis enim prouincialiū cura suffecerat: sed erat, vt arbitror, grauius aliquid, quod de suo quenq; exciret: dignetur aperire dominus noster, quod in animo habet: vt rebus publicis per summā diligentiā cōstitutis, suo quisq; gregi aduigilās reuertatur in locū vndè prodierat. Ex hac verborū formula intelligāt qui nouerūt, quid sequētia secula addiderint blandimentorū, vt Sanctissimus dominus noster appelletur Papa, qui tū simpliciter dominus noster est vocatus: idē perpendens apud principes seculares.

CAPVT XXXVIII.

TVm summus pōtifex: Postquàm, inquit, Dominus seruum suum in hunc locū immeritum prouexit, fecitq; de illo quod voluit, & præsens tum Henricus rex Germaniæ in me violentiā admisit, vidi mala quæ contigerant in populo, plurimas cædes, rapinas, & sanguinis

immodicam effusionem: quarum rerum commiseratione commotus, feci quod articulus necessitatis videbatur imperare: nec tamen factum defendo, sed infirmitatis meæ contemplatione deprecatum esse cupio. Illud verò quod in tentorijs factum dicitur priuilegium, vobiscum & cum omni ecclesia cõdemno. Tum Bruno Siguinus episcopus: Gratias, inquit, altissimo Deo, quòd papam audimus proprio ore damnantem priuilegium, quod prauitatem & hæresim continebat. Indè quidam satis cauillatoriè: Si ergò hæresim cõtinebat, qui indulsit, hæreticus fuit. Quod verbum accipiens Iohannes Caietanus: Túne, inquit, Romanum pontificem audientibus nobis de hæresi accusas? Scriptum illud non rectum erat, sed hæreticum non fuit. Tum alius: Ne illud quidem prauum debet iudicari, quod liberandis & redimendis fratrum animabus fuit impensum, cùm Dominico præcepto etiam animas ponere pro fratribus iubeamur. Hanc verborum alternationem excipiens summus pontifex, maximè hæretici vocabulo contremiscens, expergiscitur, & manu indicto silentio: Audite, inquit, fratres. Ecclesia ista, cui immeriti præsumus, hæresim nunquàm defendit: nunquàm in ea hæresis valuit: sed omnes hæreses hîc sunt exterminatæ. Hîc Arriana, Eutychiana, Sabelliana, Photiniana, & quæcunque alia caput posuêre. Sensit ecclesia precem pro se Domini validam & efficacem: Ego, inquit, pro te rogaui Petre, ut non deficiat fides tua: Iniuriam illam à syncerit[a]te eius auertite: Hæresim, licèt peccator sim, nunquàm agnoui. Hac interìm satisfactione, sessio illa dirempta est. Proximo die Papa audiendis priuatìm Cæsaris oratoribus operam impendit. Erant abbas Cluniacens. Iohannes Caietanus, & Petrus Leonis Vrbis præfectus: His [c]um

saris causam, quātùm poterant, ornauêre. Proxima autem quæ fuit Veneris dies, cùm redirent in synodum, & Cuno Prænestinus episcopus excommunicationē in caput Cæsaris intentatam, authoritate cōcilij comprobandam contenderet, restiterunt illi in faciē, Iohannes cum Petro memorati: Sed Papa Paschalis ea moderatione fuit, vt sedatis contentionibus ità loqueretur: Ecclesia sponsa Christi primitiuis temporibus, cùm martyrū sanguine diffluueret, apud Deum floruit, inter homines conculcata: Succeßêre tempora quibus Imperatores & reges in eam versi, munificentia plurima condecorarent, prædia & posseßiones in eam conferentes: Quod ergò contulerunt, quis interìm auferet? Habeat mater ecclesia dona principum, dispensęt, conferat, tribuat, quibus de iure poterit & voluerit. Ego priuilegiū, quod in tentoryis à nobis extortum est, quia papæ Gregorij VII. scitis contradicit, dum omnem ille inuestituram ecclesiarum de laica manu interdicit, ego quoquè condemno. Hanc Papæ sententiam excepit Cuno cardinalis episcopus Prænestinus: Ego si huius sedis verus fuerim & à te missus legatus, in hac synodo ex te Papa audire contendo: & si quæ à me legitimè facta sint, rata esse iubeas, nécne, propalàm edicito. Tum pontifex: Cōsueuêre ante me pontifices à se missos in quasque prouincias legatos, & eorum legitimè facta comprobare: & ego te ab hac sede missum frater episcope palàm confiteor, & quæ iuris tramite seruato à te peracta sunt, ego confirmo: & ab hac sancta synodo nil dubitandum, quin roborentur. Subsequutus autem Cuno ait: Cùm in Transmarinis agerem pro terræ sanctæ subsidio, & horribilis rumor insonuisset, Henricum regem in Romanum pontificem, ac eius sedis cardinales & episcopos, cum vniuerso clero

& populo Romano, vincula, spolia, prædas, verbera, nu-
ces intendisse: quod erat horridũ auditu, contremũi; &
in virtute legationis mox excõmunicationis gladiũ, in
caput contumacissimũ distrinxi: per Græciam, Vngari-
am, Germaniã, & omnes quas pertransiui prouincias pu-
blicaui: ea vt rata sint hoc sacro concilio deposco. Tum
Viennensis episcopi legati & literæ idem poposcerunt.
Vario tum assensu perstrepit aula: Minor erat contradi-
centium molitio: Nihil tamen propter quorundam con-
tradictionẽ illo potuit die peragi. Postero die nonnulla
sunt in concilio causæ terminatæ: Apertũ de supèr decre-
tum non legitur, sed quo res statu fuit, in eo permansit.
Crediderim motũ Romanorũ tum à Petro Leonis viro
in Vrbe potentissimo formidatũ, quòd tum Romanis non
iniusta deposcere videretur Imperator. Et tamen scire
velim, quid tum in contentione fuerit? Si non aliud im-
perator poposcit, quàm vt manente ecclesijs & mona-
sterijs vacantibus libera electione, solã de prædijs mun-
stiturã, quæ vocatur regaliũ concessio, ad illum pertine-
ret, iustum poscere videbatur: idq; generalis vsq; hodie
obseruantia ad nostra tẽpora comprobauit. Si verò cum
regaliũ collatione omnẽ sibi voluit Imperator permis-
de persona prouisionem, violentũ & iniurium videbatur
quod poscebat. Idq; fuisse creditur, quod inter regnum
& sacerdotiũ tum fuit in cõtrouersia. Per Germaniam
verò tũ multiplicata sunt mala: partibus hinc indè ferro
pro iustitia decertantibus. Conradus in diœcesi Herbi-
polensi pro suo, quem Imperator indulsit, dominatu pu-
tagebat: incẽdia, prædas, cædes in aduersantes intenta-
bat. Exaduersò Moguntinus pro ecclesia decertans, no-
minora incommoda aduersantibus ingerebat. Nec sa-
appáret, si quid quisq; posceret satis intelligerẽt. Pot-

rat vterq; non iniustam fouere causam: poterant res, vt modò fiunt, facili momento ad concordiam perduci. Sed tum permittente Domino, tantæ sunt in regionibus cædes peractæ, tanta patrata latrocinia, incendia facta, vt incredibile dictu sit, qua vastitate ecclesiarum & monasteriorum prouentus sint ad nihilum redacti.

CAPVT XXXIX.

HAc diuersitate diù inualescente, cùm pax in orbe Christiano floreret, infelix Germania quietem nesciebat: sed partium studia in se exardescentia, inuicèm multa irrogare damna non cessabant. Dedit naturæ arbiter Deus (incertum qua mente) signum iracundæ commotionis: Nam terræmotus insignis in Germania & Italia fuit: Concussa ædificia solidissima: integræ ciuitates conscissæ: & in ecclesia Leodiensi in vigilia Dominicæ Assensionis, cùm decem collegiorum membra in vnam maioris ecclesiæ basilicam conuenissent ad sacra solennia peragenda, vix primus psalmus erat peractus, subitò sereno cælo repentinæ ingruebant tenebræ noctem intentantes: Consternatis mox tantus nubium sonitus instrepuit, vt nunquàm par aut maior collisio fuerit audita. Fulgur quoquè tam terribile alio in tempore se cunctis ciuitatibus quasi de proximo ingerebat, vt quanuis distantissimæ essent vrbes, quæque tamen supra suum esse caput vibratum arbitraretur. Imperator tum in Italia agens, cùm ad pontificis conciliationem crebros misisset nuncios, nihil aliud accepit responsi: Se, qui in eum excommunicationis sententiam non tulisset, non illam posse sustollere, nisi ex arbitrio patrum, qui synodo interfuissent. Deindè proximo anno Papa Paschalis obdormiuit, ipso die Resurrectionis Dominicæ

primo manè. Ità ferunt apertum cælum luce meridiana fulgentiùs per horam integram claruisse, vt luna, quæ tum plena erat, omninò non videretur. Crux interim visa est in medio dependere, gemmis etiam interlucentibus notabilis. Imperator autem, audita morte pontificis, Romam contendit, consensumq; Iohanni, qui Gelasius II. dictus est, præbuit. Electus autem cùm se Imperatoris communioni subtraheret, ab ipso improbatur: & Burdinus quidam ab Hispania superueniens, ab Imperatore in sedē Petri collocatur. Romani tamen aliquanto diuersiùs rem narrant: Gelasium ritè electum: Cuius Romanos, Fregepanos appellatos, quorū princeps Cincius, conclaue irrumpentes, cùm pontificem ex sua familia deposcerēt, malè senem mulctatum in vincula tupuisse: sed indè erutum aliorum manu Romanorū, perductum in Tybrim, vt abiret, aduersante vento cum amne & mari, superuenientes Teutonicos, fugam prohibuisse, noctù tamen deportatum: Indè creatum quendam Mauricium, quem Gregorium dixêre VIII. Aduersarij tamen irrisione quadam vocitâsse Burdinū. Cùmque Gelasius in Campania se contineret, & magna Italiæ pars illi accederet, Henricum redijsse in Lombardiam. Quo tempore Gelasius in Vrbem, amicorum fretus auxilio, redijt: Deindè vbi contendit in Galliam, celebrato cōcilio, diem suum obijt. Calixtus illi surrogatur, Milo priùs dictus, episcopus Viennensis.

CAPVT XL.

IMperator intereà cùm audîsset in Germania contra se agi concilia, per Cunonem Prænestinum apostolicæ sedis legatum, primùm Coloniæ, deindè Frislariæ, repetita semper Imperatoris excommunicatione, omnia dissimulanter tulit. Vbi verò Herbipoli maiorem totius

Germa-

Germaniæ fieri cœtum audîſſet conſtitutum, vbi etiam de illius depoſitione ageretur, confeſtim ex Lombardia mouit in Germaniam, & auctus viribus, aduerſantium terras peruaſtabat, incendio, gladio, rapinis: Quo exemplo, omnia omnium prouinciarum mala ſunt renouata. Indè meliori mente, vbi conuentum Herbipolenſem diſturbauit, in Triburiam (Friburgum nunc vocitant) iuſſit cœtum principum conuenire: Ibi de aduerſantium queſtus iniuria, audiuit in faciem contradictiones ab illis, & factorum ſuorum reddita ratione, tum res ità inter eos eſt compoſita: vt cuiq; ſpoliato antiqua rediret poſſeſſio, principi, eccleſiæ, monaſterio: Fiſco præterea Imperatoris redderentur, quæ ab olim illius fuiſſe conſtitiſſet: Ea tum viſa rerum quies, ſed non quieſcebāt nuncij ſedis apoſtolicæ, qui circumeuntes prouincias obedientiam pro Calixto depoſcebant, abiurato Burdino: concilium tamen cunctis indicitur Lateranenſe ad diem diui Lucæ proximum: ad quod etiam Imperator, ſuaſus à Cluniacenſi abbate, ſe non defuturum ſponderet. Concurrerant ex omni orbe maximè Germania epiſcopi, pacis & tranquillitatis cupidi. Vallatus papa CCCC. ac XX. patribus in concilio præſedit: Imperator etſi non Vrbi aderat, non tamen erat longinquus, vt facilè legatis ſedis apoſtolicæ præberet auditum. Vbi de inueſturis, quæ ſola fuit cauſa dirimens omnia, ſermo haberetur, Imperator ſe cum principibus, quorum præiudicium in ea re vertebatur, loquuturum ſpopondit, & ex eorum conſilio cuncta acturum. Papa in concilio omnium prædeceſſorum decreta confirmauit: & quæ pro tempore ſtatuenda videbantur decretis, omnes cum benedictione remiſit in ſua. Burdini deindè ſchiſma magis ac magis euaneſcebat: regni tamen commotio nullate-

nùs conquieuit. Imperator indè proxima æstate, ducente Friderico de Arnsberg, in Saxoniam descendit: ibiq; episcopis ab eius se communione retrahentibus, transijt in Germaniæ Franciam, nec ibi cunctis æquè gratus. Tum verò terra mirabiliùs intremuit, vt se quisque de sua correctione putaret admonitum. Mense Iunio in diœcesi Treuerensi glacies tantæ magnitudinis decidit, vt ædificia subrueret. In Halberstadensi autem grando decidit illo impetu, vt decem villarum non modò fruges, sed etiam pecora peremisset. Saxones igitur componendæ paci intenti hoc agebant, vt Imperatoris milites nusquàm grassandi locum inuenirent. Quin & in Thuringia oppressos plurimos ex his eò necessitatis perpulerunt, vt incursionibus temperarent. Apostolicis autem literis roborati, suis ecclesijs viduatis, de pastoribus prouiderint.

CAPVT XLI.

ANnus erat vicesimusprimus post mille centum, cùm Monasterienses in Westphalia episcopo suo graues, ipsum eò perpulerunt, vt querimoniam Saxoniæ principibus super illis deponere cogeretur. Erat verò tanta iniuria, vt dissimulandum non putarent. Nam Luderus dux Saxoniæ, magna vi armorum contracta, duxit in eos: magnisque malis perdomitos coëgit episcopum eiectum recipere, & de iniurijs satisfacere. Sed cùm iam oppugnarentur, quædam casellæ cœperũt ignè conflagrare, latiusq; cœpit incendium dominari, & vsq; ad ecclesiam primam processit, quam cum cæteris ædificijs consumpsit. Ferebant ciues hoc incendiũ diuino factum nutu, q̃ Burchardi, qui ante Henricũ ecclesiæ præerat, & in legatione Imperatoris apud Constantinoplim defecit, oblatio de iniquitate, vt ferebant, aceruata,

ad

ad ecclesiæ instructionẽ Deo non placuisset.ideò concrematam esse ecclesiam.Tum tanta fidelium fuit facta ad instaurandũ oblatio, vt nullum perindè sentiret ecclesia detrimentũ.Auditur indè rumor,Burdinum, qui in Sutrio infaustũ præferebat pontificatum,capta à militibus pontificis arce,captũ & ipsum,& à Calixto ad peragendã perpetuò pœnitentiã detrusum in monasteriũ. Intereà Imperator, quia summã rebellionis Mogũtinis imputabat,statuit se de vrbe illa vindicare : Intercludit aditum,nè quid vel inueheretur,vel eueheretur,ademptis vbiq; nauigijs: Indè ex vniuerso regno iubet milites ad eius obsidionẽ vrbis cõuenire. Albertus intereà archiepiscopus,qui tũ in Saxonia agebat, vir eloquio clarus, legationis præfulgens dignitate,principes suasionibus, põtifices legationis Romanæ officio,in causam suã inclinauit,vt statũ vrbis Moguntinæ,primæ in Germania sedis, cõmiserarentur : causam eius esse penè omnium, q; pro obedientia sedis apostolicæ pateretur : arma omniũ auxiliaria sunt promissa.Imperator interìm in Elsatia,archiepiscopus in Saxonia vires cõparant: in vnam vtriq; respiciunt vrbem : ille oppugnandã,&iste tutandã.Mouent vtriq; Moguntiã: fulgẽt signa castris:Solus in medio Rhenus, & ille quidem, nauibus multis antè ad hoc cõparatis, promptus Saxonibus ad transitum. Sed erant vtrisq; in castris viri prudentes, qui parcendum labori, sanguinique ducerent : qui interposita publica fide, in vtranque ripam, vltrò citroq; demigrant, multa voluentes,variè causas tractantes. Demùm in id flexus est rex, vt causam omnem sacerdotij & regni duodecim primates vtrinquè nominati in diem & locũ pertractarent. Placuit locus Herbipolis : tempus festa diui Michaelis:Placito vtrinquè per solitas solẽnitates firmato,

dis-

discesserẽ exercitus in sua quisque. Ad diem verò præfinitum venerat Imperator: magna stipatus manu vrbẽ est ingressus: Venerant deindè cum archiepiscopo Saxonum principes, non minori multitudine: & donèc interponeretur publica per expressum fides, mille ab eo loco passibus commanebant: Iam securiores facti, propinquabant vrbi: Et quoniam tantam vtriusq; exercitus multitudinem vrbs vna, etiam de maximis, capere non poterat, extra portas Saxones tetenderunt: Per singulos verò dies conuenerunt, qui rebus agendis fuerant præfiniti: & octo tandèm per dies rebus omnibus resolutis, in eam formam conuenerunt: Primùm, vt regalia vel fiscalia regijs, ecclesiastica ecclesijs, præda deprædatis, hæreditates iustis hæredibus puenirent: omniq; personæ, vel conditioni, iustitia cuiq; sua responderet: Prædones, furesq; edictis Imperatorijs eijciendos, siue legibus antiquitùs constitutis coërcendos, vnanimi consensu firmatum est: & quicquid scandali vel perturbationis vsquequaquè per regna Germaniæ, inimici superseminario succreuerat, omnimodè eradicari est decretum. De verbo autem excõmunicationis, vndè scandala penè cuncta prouenerant, nihil est diffinitum: Tamen ad apostolici culminis audientiã vnanimiter est delatum, denominatis in præsenti oratoribus, qui hæc omnia Romam perferrent: quatenùs indicto per authoritatem apostolicam generali concilio, quæcunque humano non possent, Spiritussancti iudicio terminarentur. His ità reuerenter pro honestate simul & vtilitate regni dispositis, missi sunt in Vrbem, Otto Bambergensis episcopus, dux Henricus, comes Berengarius, qui hæc omnia Noricis principibus, hoc est, Bauaris atq; Australibus, qui tum fortè alijs reipublicæ causis occupati non aderant,

apud

apud Ratisponam congregatis, intimarent: quos ad hæc ratificanda non repugnantes inuenerunt. Vacabat anno proximo sedes Herbipolensis: & Imperator de more suo nobilem adolescentem, qui necdùm per ætatem præesse poterat ecclesiæ, introduxit. Capitulum autem ecclesiæ virum grauem, eiusdem ecclesiæ canonicum elegit. Indè orta iterùm diuisione, qui contra regem senserant, vrbe excedebant. Commouit ea res Fridericum Sueuiæ ducem, & Conradum eius fratrem vehementer: qui in ea causa ab Imperatore, licèt cognato suo, dissentiebant: De proximo autem per opportunitatem loci ac temporis, cum archiepiscopo Moguntino loquuti, electum canonicè faciunt episcopum consecrari, contra Imperatoris voluntatem: & nè reluctaretur, vehementer instantia temporis effecit, quòd de proximo de generali pace esset agendum.

CAPVT XLII.

REdiërant ex vrbe Roma, qui missi fuerant oratores, episcopus Spirensis & Fuldensis abbas: cum quibus venerant apostolicæ sedis legati cardinales tres, quorum princeps Ostiensis, cum duobus adiunctis, componendarum rerum gratia inter regnum sacerdotiúmque. Generalis conuentus indictus est Herbipoli ad proximam diui Petri diem. Conuenerant ex omni Germania principes, nobiles, pontifices, abbates, cum non leui detrimento Franciæ Germanicæ. Sed vbi Imperatorem non affuturum, vtpotè iam rebus alijs implicitum, erat certissimũ, digressi sunt in sua quisque. Interea Gebehardus iuuenis, quem Imperator ecclesiæ præfecerat, cùm vrbicos sibi conciliâsset, compertumq; haberet aduersarium non indè longè cum auxilijs manere, certior de omni eius comitiua, vrbe eduxit, & imparatis ingru-

ingruens, disturbare sua consilia contendit. Illi verò præmoniti, ad arma concurrunt: & congressi, mutuis se vulneribus afficiunt: aliquot etiam cadentibus: sub noctem dirimitur prælium: Illi in castra, alij in vrbem redierunt, qua potitur cum adiacentibus Gebehardus occupator: Nam verus pontifex prædijs ad Neccarū fluuium fruitur. Mogūtinus intereà de cōsecratione Herbipolensis agebat, & sibi prospiciens, antiquā arcem Ascburgū, cuius ad Rhenū meminit Ptolemæus, iā inueteratam & penè conuulsam instaurat. Penè incesserat pacis desperatio, cùm auersum cernerent Imperatorem: Sed instantia legatorum sedis apostolicæ, immò Dei miseratio desupèr adspiciēs effecit, vt in Vangiono, quæ nūc Wormatia, conuentus alius indiceretur: Quo loco, quia venerat tempus miserendi Sion, cor regis, quod in manu Dei est, ità inflexit Deus ipse, vt ad communionem ecclesiæ & ad pacis formam subscriptam rex, quod nunquàm facturus credebatur, quodq; nemo de illo præsumere aut sperare poterat, consensit. Erat autem ea quæ nunc vsq; seruatur pacis instituta concordia. Profuerit aūt ipsarum literarū seriē vtrinq; ponere. EGO HENRICVS Dei gratia Romanorū Imperator Augustus, Pro amore Dei & sanctæ Romanæ ecclesiæ, & domini Papæ Calixti, & pro remedio animæ meæ, dimitto Deo & sanctis eius apostolis Petro & Paulo, sanctæq; catholicæ ecclesiæ, omnem inuestituram per annulum & baculū, & concedo in omnibus ecclesijs fieri electionem, & liberam consecrationem: possessiones & regalia beati Petri, quæ à principio huius discordiæ vsq; in hodiernum diem, siue tempore patris mei, siue etiam meo ablata sunt, quæ habeo, eidē sanctæ Romanæ ecclesiæ restituo: quæ autē non habeo, vt restituantur, fideliter adiuuabo: Possessiones etiam

etiã omniũ aliarũ eccleſiarũ, & principũ, & aliorũ, tam clericorum, q̃ laicorũ, conſilio principum, & iuſtitia dictãte, quæ habeo reddã, quæ nõ habeo vt reddãtur, fideliter iuuabo: & do verã pacẽ Calixto, ſanctæq; Romanæ eccleſiæ, & omnibus q̃ in parte ipſius ſunt, vel fuerunt, in quibus ſancta Romana eccleſia auxiliũ poſtulauerit, fideliter iuuabo. EGO CALIXTVS ſeruus ſeruorũ Dei: Dilecto filio Henrico Dei gratia Romanorũ Imperatori ſemper Auguſto. Cõcedo electiones epiſcoporũ & abbatũ Teutonici regni, qui ad regnũ pertinent, in præſentia tua fieri, abſq; Simonia, & aliqua violentia: vt ſi quæ inter partes diſcordia emerſerit, metropolitani & comprouincialium conſilio & iudicio ſaniori parti aſſenſum & auxilium præbeas. Electus aũt regalia per ſceptrum à te recipiat: exceptis omnibus, quæ ad Romanã eccleſiam pertinere noſcuntur: & quæ ex his tibi iure debet faciat. Ex alijs verò partibus Imperij, conſecrandus infra ſex menſes, regalia per ſceptrum à te recipiat. De quibus verò mihi querimoniam feceris, ſecundùm officij mei debitum auxilium præſtabo: Do tibi veram pacem, & omnibus, qui in parte tua ſunt vel fuerunt tempore huius diſcordiæ. Datum anno XXII. IX. Calendas Octobris.

CAPVT XLIII.

HIuſcemodi ſcripta atq; reſcripta, propter infinitæ multitudinis conuentum, loco cãpeſtri iuxta Rhenum lecta ſunt, data & accepta, poſtquàm multimodas laudes, rerum gubernatori Deo redditas, celebratis à domino Oſtienſi diuinis ſacramentis, inter quæ dominum Imperatorem cum pacis oſculo, ſanctaque communione pleniſſimè reconciliauit, diſceſſum eſt ab omnibus cum lætitia infinita. Alterum quoquè non multò

multò post festum sancti Martini Imperator colloquium cum principibus habuit Bambergæ: illis scilicet, qui huic conuentui non aderant: vbi cunctis in sua vota concedantibus, multis, quæ tam ad regni quàm sacerdotij congruebant honorem, more Maiorum compositis, oratores proprios cum Romanis destinauit: & vtrosque, nuncia simul & munera ferentes honorifica, domino Calixto papæ consanguineo, iam sibi coniunctissimo direxit: Deindè proximum Christi Natalem, qui fuit incipiente vicesimotertio post centum ac mille annos, Traiecti celebrant: vbi orta primùm simultate ex iurgio inter milites Imperatoris & ministeriales episcopi, pòst peruentum est ad arma. Milites ex sua consuetudine superbè agebant, ministeriales autem superati multitudine, clues ad arma vocant, latiùs serpit indignatio. Imperatorij proditionem & coniurationem in Cæsarem factam proclamant: Ciues libertati suæ aderant, cùm se in seruitutem adduci arbitrarentur. Ità passim crescente malo multi cæduntur, maior pars ex oppidanis: alij capiuntur, & in vincula coniecti, pœnas luunt temeritatis, cùm magna pars, quid ageretur, vt in talibus fieri solet, ignoraret. Captus & ipse episcopus in ferrum ponitur, nec indè relaxatur, nisi magnis archiepiscopi Coloniensis precibus, & immensa insuper æris summa persoluta, quòd aut conspirationis conscius, aut non comprimendæ reus diceretur.

CAPVT XLIIII.

EMersit deindè rebellio in sequentem annum, inter Imperatorem & Hollandiæ dominam, quæ Lotharij ducis Saxoniæ soror erat. Interim per Germaniam latrocinia nimis multa, præsertim per Saxoniam, creuerunt. Stipendiarij qui publicis hactenùs malis posse erant,

erant, redditapace, vitæ consuetudinem non mutabant: quod didicerant in bello, pace dediscere difficile fuit: æquè sumptibus faciendis insistere, crapulis indulgere volebant: & cùm aut hostilis præda, aut inducia stipendium nullum esset, ex proximis accepêre quæ volebant. Imperator autem in sequenti anno duxit in Hollandiam: Contumacem fœminam imperata facere, & regnum agnoscere, compellebat. Magna erat ea Imperatoris expeditio, nec minimo labore constabat: sed illum habebat exitum, quē diximus, vt parentē fecerit ex contumace. Deindè in superiora regni contendens, & wormatiæ cum optimatibus colloquium habuit, aduersùs Lotharium Saxoniæ ducem, qui propter germanam sororem, quam Imperator ad iuga compulisset, se cōmouisse videbatur. Mordebat eum vetus in Saxoniam odium, quòd eam prouinciam semper compertum sit sibi aduersantē, quotiès ipse Italiā impugnaret. Otto interìm Bābergensis episcopus, vir per omnia religiosus, cùm instruendis monasterijs, alendis pauperibus, & alijs pietatis operibus instaret, annotatus est minùs esse frequens in conuentibus Imperij, quod à maleuolis non rectè acceptū, etiam Imperatori suggereretur: quæ in vsus alios impēderet, magìs Imperij deferri honori, à quo illi cuncta proueniissent: Hæc passim mussitant, & auribus Augusti ingerūt: Sed tāta fuit pontificis grauitas, vt omnia obloquia præsens ipse discuteret, nemine garriente dum adesset. Rebus autem Imperij solerter constitutis, adijt regem pontifex, insinuans se literis Polonorū ducis Boleslai euocatum, animo perpendere in sanctam expeditionem, pro Christi honore in Pomeranos gentē & wandalorū: quam nupèr dux gladio sibi subactam, ad iuga Christi coegisset: sed deesse prædicatores, qui per autho-

ritatem verbum vitæ nouitijs ad fidem Christi gentibus prædicarent, bona sibi Imperatoris venia abesse liceat ecclesiæ: nam summi pontificis gratia Calixti dudùm sibi permissam prædicandi in gentibus licentiam. Nō erat in omni curia Imperatoris, qui sancto pontificis voto auderet refragari, ne rex ipse quidem: sed cunctis sanctum eius propositum laudantibus, erant, qui prospera illi imprecarentur eunti ad gentem incredulam, magno suis sanguinis periculo: Soli Bambergenses sui patris absentiam lamentari, se pastore destitutos lupis exponi, extrema pati mâlle, quàm eo se pontifice destitui. Sed non erat, qui se diuinæ voluntati ausit obijcere. Et illo in Pomeranos proficiscente, rex in Saxones, vt sermo loquebatur, se apparabat.

CAPVT XLV.

COeperat iam inter reges Angliæ & Franciæ hoc diuturnum de Normandia bellum: cui se Imperator pro socero Angliæ rege immiscere constituens, verbum emisit de expeditione in Saxones, re autem vera in Ludouicum Franciæ regem. Mouit ergò in Gallias Henricus, & ad Rhemos consederat, cùm iam Ludouicus Franciæ rex, nè hostiles exercitus iungerentur, Imperatorem omnibus copijs constituit adoriri, leuius ducens, vni quàm duobus occurrere. Totius igitur regni viribus coactis Imperatori fit obuius. Ille autem vbi tãtis Francorum copijs imparem se vidit, paulatim retrò pedem tulit: nec carebat res idoneo colore, quòd properanter in &wormatienses ducere constituisset, qui pontificem eiecissent à Cæsare institutum, suumq3, quem volebant, reposuissent: in quos præsenti ducens expeditione, vrbem obsidione cinxit, Rhenumq3 suprà & infrà communiuit, nè quid importaretur. Crebræ sub mœnibus pugnæ: mul-

tis

tis vtrinq; cæsis captisq; : sed fames effecit, vt post aliquot dies vrbici quinq; millibus talentorum mulctati, ad arbitrium Imperatoris de episcopo fieri paterentur. Quo tempore Otto Bambergensis episcopus ex sua peregrinatione reuersus, gaudium Paschale duplicauit, quòd & suam præsentiam desideratissimis ciuibus pastor bonus exhiberet, & magno cum fœnore lucratis tot Christo animabus, felix pater de tot filijs tripudiabat : Vrbium nomina, in quibus prædicauerat, fidemq; seminauerat, populo baptizato, & Dominicis præceptis instituto, hæc sunt : Poritz, Stetin, Wolin, Camin, Colberg, Belgrat, Lubin, Gresh. Proximus autem annus, qui fuit vicesimus quintus post centum mille, ad X. calendas Iunij, Imperatori fatalis fuit: Nam cùm ageret Traiecti, diù celatam infirmitatem corporis, cùm iam inualesceret, diutiùs tegere non valens, morbum vocant Dracunculi, qui illi natiuus erat, reginæ ac proximis detexit. Fridericus Sueuiæ dux illi & sanguine & consilijs proximus aderat, illius curæ Imperij insignia in arce designata permisit, vt principum illa conuentui reseruaret: Ille munitus ecclesiæ sacramentis, spiritum Deo reddidit, Anno XX. regni, XIIII. Imperij, in dimidio dierū suorū: quod illi fertur Papa Paschalis prædixisse : Nam neq; prolem vidit, neq; senium attigit, neq; temporum meruit tranquillitatem. Eiectis visceribus, corpus Spiram perducitur, & cum patre atq; auo, simul & proauo tumulatur : prodente versiculo, qui per tumulos diuisus ostendit loculos singulorum, hoc modo : Filius hic, pater is, auus hic, proauus iacet illic: Henrici tres, quintus, quartus, tertius : filius, pater, auus. Cæterùm Cōradus II. eius nominis, erat Hērici V. proauus : stirps ac radix generis: Truncum vocant Iuristæ non rectè.

SAXONIAE LIBER SEXTVS.

CAPVT PRIMVM.

Luderus dux Saxoniæ, pronepos Gebehardi eius, qui fratrem habuit Brunonem religiosum virum, qui in Prussia prædicans, pro Christo fecit martyriū, sub Imperio Henrici II. annis octo post mille. Erat is proauus comes de Queruorde, filium habens Burchardū, qui genuit Gebehardum huius Luderi patrem, comitem de Suppelenborg. Solent autem nobiles titulum mutare, vel ex successione materni generis, vel ex dote quā accipiunt, vel ex principum collatione: Vndè factum est, vt hic nonissimus Gebehardus, & eius filius Luderus, dicerentur comites, non de Queruorde, qui hodiè extat titulus comitum in Hercinia: sed de Suppelenborg, qui ante nos titulus euanuit, patri tum erat Gebehardo, & Ludero filio, prius q̄ ille ducatum Saxoniæ ex causis suprà memoratis assequeretur. Luderū autem propter nominis consonantiam Gallici atq; Italici scriptores dixêre Lotharium, q̄ hoc illis Imperatorium nomen videretur. Peruenit autem ad Imperium hoc ordine. Fridericus Sueuiæ dux, vir moderati animi, religiosus, prudens, & fortis, Henrici proximi ex sorore nepos, commendata habuit ab auunculo insignia Imperij: & ideò multi præsumptione decessoris hunc eligendum regē & dixerunt, & senserunt. Manauit hic rumor per ora multorum. Audiebatur

tur etiam ab alijs, qui aduersaturi Friderico videbantur. Nonnulli tamen ex principibus graue etiam onus Imperij loquebantur, quòd eius imminuta nimis iura viderentur, fortem, & acrem principem esse requirendum, cui iugum imponatur. Ità pro se quisq; recusare, & ad aliū potiùs deriuare contendit. Id cùm ex compositio inter principes fieret, procurante Alberto Moguntino archiepiscopo, qui domum Henrici non amaret, Saxones aūt, à quibus diù defensus esset, haberet in precio: Fridericus & ipse nihil subesse doli veritus, iā penè certus de se eligendo, vt moderationis suæ ille quoq; præferret indicia, & insignia Imperij principibus restituit, & vt cæteri, imparem se illi negocio, etiam abhorrentem oneri demonstrabat. Rapuêre occasionem, qui cum Moguntino senserant: Quandoquidem, inquiunt, recusant Imperium, quibus videbatur deferendum, Luderus Saxoniæ dux implorandus, nè patiatur Imperij dignitatem iacere contemptā. Itaq; vnanimi consensu illum eligunt, nihil recusantē. Fridericus vt dolos persensit, iam rem vertere nec poterat, nec tentare modestum putabat: sed tamen Ludero, quem deincèps Lotharium, propter crebriorem eius nominis in annalibus mentionem, appellabimus, infensus diù permansit. Franci quoq; indignati, quòd vir Saxo & Sueuis, & Francis præferretur, consobrinum Henrici Imperatoris Conradum dixêre regem. Sed Lotharij fortuna præponderauit.

CAPVT II.

ERat annus vicesimussextus post mille atque centum, cùm prima regis expeditio in Bohemiam fieret: Sed cùm inexploratò procederet, interceptus est insidijs Bohemorum: Cæsi plurimi, capti non pauciores. Inter cæsos erat Hartungus, filiorum Adolphi comitis

Holsatiæ maior natu: Inter captos autem Albertus marchio de Brandenburgo, cognomento Vrsus. Sed tum interuentu communium amicorum est intercepta, pacataq; priusq; rex in sua regrederetur. Quo tempore Otto Halberstadensis episcopus ab Honorio Papa deponitur ob labem Simoniæ: sed intra triennium ab illius successore Innocentio II. concilio Leodij habito restituitur. Rex verò anno regni VII. Italicam expeditionem pro corona Imperij assequenda instituit: Peruenit Augustam: ibiq; exorto inter milites & ciues tumultu, ciuitas pro magna parte conflagrauit: cùm etiam multi in ipso tumultu pugnantes, cecidissent: sed, vt fieri solet, maior pars ciuium. Per Lombardiam quoq; & Hetruriam eunti non parùm erat laboris: sed tamen cùm illi cessissent, vel fracti, vel sponte dediti, qui restiterant, inter suũ tenuit incolume: coronamq; Romæ accepit ab Innocentio, cũ Rixa cõtorali. Reuersus in Germaniã, cùm priùs graui bello in Sueuos Fridericũ Conradumq; laborâsset, interuẽtu summi pontificis res cõponuntur: fitq; Conradus pridèm regnum præsumens, ex hoste amicissimus. Reddidit Imperatori põtifex vicẽ, qp ille pridèm in Vrbe sedâsset controuersiam, quæ illi fuerat cum competitore. Venerat per hæc tempora Kanutus Sleswici dux ad Imperatoris præsentiã, Obotritorum prouinciam, & omnem ditionem, quam ante illum tenuisset Henricus Godscalci & Wandalorum principis filius, in feudũ ab Imperio poscẽs: Sic enim cõuenerat inter Henricum dum viueret, & hunc Kanutũ. Imperator non ignarus pacti quod interceſſerat, Kanutũ non solùm inuestit, sed etiam corona donat: decus esse Imperij reputans, si regibus imperaret. Ea tamen res necem peperit optimo viro. Nam insimulatus fuit à Daniæ regibus, quòd coronam

Daniæ

Daniæ Imperio submisisset, eamq; ab Imperatore impetrâsset. Iniuriam verò maximam æmuli Kanuto viro iustissimo irrogauêre. Talis enim & vixit & mortuus est Kanutus, vt miraculis in morte coruscans, inter sanctos referretur: quod in Dania diximus, & attigimus in Wandalia.

CAPVT III.

HOlsatiæ per ea tempora moriente primo Adolpho, adolescentior eius filius, itidèm Adolphus cœpit præesse: Nam, quod prædiximus, Hartungus maior filius cecidit sub rege in expeditione Bohemica. Erat autem is tum rerum status: Wagriam & omnem terram Obotritorum, quæ nunc dicitur Magnopolensium, tunc, vt diximus, tenuit Kanutus, vir regij sanguinis, patre natus Erico, qui in peregrinatione ad terram sanctam Cypro moritur: quod in Dania diximus. Eam verò Wagriam illustrabat prædicatione vir Deo acceptissimus Vicelinus, habitans cum fratribus in Faldera. Misit autem prædicatores ex suis in veterem vrbem Lubicam, in loco qui nunc dicitur Zwartow: Ibi Henricus Godscalci filius, ecclesiam extruxit in mõte trans flumẽ Trauenã. Vicelinus aũt cùm Henrico percharus extitisset, adijt filiũ eius Zwenteploch redeuntẽ ex lõginquis, fœderisq; paterni illũ admonens, impetrauit, vt prædicatores excipere dignaretur in sua Lubica. Annuit ille perbenignè: Missiq; fratres Ludolphus & Volcquardus, prædicationi institêre, & à mercatoribus humanissimè sunt foti. Cùm intereà Rugiani hostes posterorum Henrici, propter Imperium, quod in illos quoquè propagare contenderat, & nomen Christi, quod gentiles oderant, in Lubicam veterem per mare duxerunt, occisis omnibus quos repererant, sacerdotes effugabant.

&wandalorum autem principem, vnum ex Henrici filijs, Holsatorum quidam peremit: nec diù superfuit illi filius, simili morte peremptus: & peruenit principatus, quod diximus, ad Kanutum: qui ecclesiam Lubicæ iussit adornari: Sepiusq; inter Lubicam & Sleswicum diuersatus, apud Falderam contubernio vsus est beati Vicelini. Sed non est datum illi terræ, vt diù tam bono principe frueretur. Interceptus enim insidijs Magni fratris patruelis occiditur, & mala multa consurgunt. Sed tamen ea fuit præstantissimi viri ducis Kanuti, immò regis memoria, vt inter sanctos Dei illum referret ecclesia. Imperator audita eius viri morte indoluit, quòd Romano Imperio ille & manu & consilio promptissimus videretur. Ericus Kanuti frater, sciens quo in illum fuisset animo Imperator, misso nuncio auxilia rogauit, ad vindicandum necem fratris: Nec distulit Imperator, ducens in Sleswicum per Holsatiam, Adolphum secundum habens expeditionis commilitonem. Sed Nicolaus rex, Magnusq; filius, contractis & illi copijs obstiterunt, quo minùs Imperator & Ericus exercitus suos committerent. Præuenerunt etiam Imperatorem, paciscentes, vt Magnus Imperatoris esset satelles, & condigna nihilominùs cædi impenderetur satisfactio: magni enim æris summa expromissa est. Sed quanta fuerit pactorum fides, indè emicuit, quòd abeuntes Imperatoris extrema agmina Magnus lacessiuit, quæ Adolphus Holsatiæ comes duxit. Abeuntem Imperatorem Ericus execratur, & quibus potuit viribus regi Daniæ colluctatur: Exclusus regno, Sleswicum se contulit, mittens ad Adolphum Holsatum, vt armis expeditis illi occurreret, tueretúrque à premente & obsidente Magno.

CAPVT

CAPVT IIII.

NOn moratur Adolphus, & tam properè mouit in hostem, vt transgressus Eidoram, priùs contingeret confinia hostilis exercitûs, quàm extremũ agmen suum fluuium transiret. Quo factum est, vt expeditis suis Magnus occurrens Adolpho, nè obsessum Ericum liberaret de manibus, quem iam reti conclusum arbitrabatur. Sed tum Adolphus fugam capessere compellitur. Tantum interest, in hostem, raptim, an quadrato agmine ducere: vt qui contractis in vnum viribus hosti par esse potuisset, sparso agmine suo, repelleretur. Magnus ad obsidionem Slesvici reuersus, frustrà tempus terebat. Tanta enim erat vrbis illius munitio, vt ociosa ibi diù sederet omnis vis Danici regni. Non longum tempus in medio, cùm Magnus Imperatoris curiam adiret in Halberstadio, reuersusq; in regnum cùm sacro Pentecostes die hostes vrgeret, infelicis pugnæ talem inuenit exitum, vt periret cum quatuor episcopis, superante Erico memorato. Sed vt Holsatiæ res exequamur: Per mortem Kanuti redijt dominium & wagriæ atque Polaborum Obotritorumq; ad fratrueles Henrici & wandalos, religionis Christianæ adhuc hostes acerrimos: qui adhuc conabantur, vt plantaria nouellæ religionis in Lubica dissiparentur. Eo tempore in vico Bardorum (insigne tum oppidum erat, quod nunc obsoletum, Bardewicum vocant) mansit Imperator Lotharius: quem adiens Vicelinus, monstrauit esse in & wagria insignem montem, arci imponendæ idoneum, vndè omnis prouincia & religioni recipiendæ & soluendis tributis facilè adigeretur. Mouerunt Imperatorem verba sacerdotis: visendi loci gratia eò contendit: Euocatis præfectis regionum, vbi vidit omnia ex commodo constare, mandauit proximis, vt fo-

diendo, importando, instarent eo loco arcem communire: appellauitq; Montem victoriæ, lingua Saxonum Zegeberg. & wādali, qui adstitêre, inter se colloquuti: Quid, inquiunt, Imperatori prodidit hūc locū, vndè in omnem regionem nostram fulgura & tonitrua prosilient? Tum vnus, qui ꝑpiùs rem nôsse videbatur: Vides, inquit, caluum istum homuncionem (Vicelinum demonstrabat) proximè Imperatori assistentem: Is est acerrimus hostis prouinciæ nostræ: Nam ex hoc monte in Plone, Oldenborg, Lubeke, & vltra Trauenā in omnem Obotritorum terram, flagella, atq; arma nobis imminebunt. Arci iam munitæ præfecit Imperator ex suis Hermannum quendam, iussitq; ad radicē montis ecclesiam firmari, quam beato patri Vicelino cōmendauit. Quo etiā tempore Lotharius Imperator solennem curiam celebrauit in Halberstadio, magno principum vtriusq; ordinis conuentu. Aderat Magnus Nicolai Danorum regis filius, cuius exitum anticipantes ostendimus: qui ad placādum Imperatorem super morte Kanuti regis Obotritorū ducis Slesswiccensis fratruelis sui, quem ipse oppressérat, persoluit ingentē auri summā Imperatori: & ipse die solenni Paschæ Imperatori præferebat auratū gladium, vt subiectionem confiteretur: Erat enim, vt antè diximus, Imperatori factus vasallus, ab eo feudū recognoscens. Proxima solennitate Pentecostes in Mersburgo curiā habuit: Ibi nuptias peregit filiæ Gertrudis, quā collocauit Henrico Bauariæ duci, qui natus erat ex filia Magni Saxoniæ ducis: Dos erat Brunswicum cum attinentijs, comitatus Northemensis, & omnis ad Visurgum ditio: quæ terra ꝑuenerat Imperatori ex sua quoq; coniuge dotalis: fuitq; illi primus ad ducatū Saxoniæ ingressus: Qua occasione iste quoq; Henricus ducatū præsumebat, & fi-

lio

lio Henrico Leoni reliquerat, licèt plurimus indè labor nasceretur: quod posteriùs suis locis dicemus. Per hæc quoq; tempora, obijt Fridericus comes Stadensis, de quo in Metropoli nostra diximus, in primo archiepiscopo Friderico.

CAPVT V.

STadensis comitatus, quia variè in annalibus memoratur, videndum quid iuris habuerit ab olim: an & terram Thietmarsiæ Transalbinam tenuerit inclusam? Et quidem à memoria Karoli Magni id oppidum in terminis & limitibus comprehensum, quos Imperator ille donauit ecclesiæ Bremensi, ad ius eius ecclesiæ diù pertinebat. Indè verò, quia incursiones à mari Danorum & Normannorum erant grauissimæ, nec poterat Bremensis antistes spiritualibus armis littora tueri, & carnalia quæ tenebat, non sufficerant, quanquàm hoc annales non dicant, crediderim ego ab Imperatoribus & regibus esse permissũ ducibus Saxoniæ & vicinis principibus: vt communita Albis fluminis ripa, hostibus crebrò digressantibus opponerentur. Sed hoc habent annales: Tempore Henrici I. qui pater erat I. Ottonis Imperatoris, nobilem virum Henricum Caluum arcem habuisse illo in loco, quo nunc est Hertzeueldensis comitatus, filiúmque genuisse æquè Henricum, qui cùm fratres cerneret generis, vt sperabat, propagatores, ipse clericatum sequutus, cœpit Deo militare in ecclesia Hildesemensi. Cùm autem parentibus solus supereſſet, nè stirps tantæ nobilitatis extingueretur, monuerunt, hortatiq; sunt, penè perurgentes amici, vt generis successionẽ cogitãs duceret vxorẽ: Nec destitit, siue apostolica fretus dispẽsatione, si erat in maioribus, siue in minoribus, suapte volũtate ducẽs vxorẽ, genuit filios Sifridũ, & Tiadericũ, vocabulo comites, aliquandò dictos marchiones. Arcem

pater-

paternam Libentij primi archiepiscopi temporibus, annuente Bernhardo duce Saxoniæ, iußit in præposituram consecrari: & se ecclesiæ captiuū constituens, ter seredemit, donatus in auro, serico, gemmis, & alijs ecclesiæ ornamentis: vt ditißimum statim cœnobium efficeret. Pro virtute autem hic Henricus cognominatus est Bonus. Filius eius Sifridus Stadium communiuit: Annales tradunt ædificâsse: Potuit quidem renouare collapsum. Sed est longè vetustius oppidum illa Sifridi memoria, quæ vix ad Hēricum II. peruenit, hoc est, parùm supra Christi annos mille. Translatum ferunt de alio loco, vbi Dorstadium priùs vocaretur: Sed an hoc tempore, vel quo alio, per incuriam, sicut multa, veteres transierit. Sifridus ergò tunc communiuit: arcem extruxit, vt præsidium esset aduersùs Danorum & Normannorum incursiones: qui vetus sibi dominium in omnem Saxoniam contenderant vendicare. Parùm autem profuit illa munitio: Nam hostes per Albim assendentes, oppidū cum arce ceperunt: principes traxêre captiuos, & tenebant, si fortè magno ære persoluto redimerentur. Quo tempore piscatoria adducta scapha, alter elabitur: Variant enim scriptores. Nam alij elapsum contendunt Sifridū, alij fratrem Tiadericum: Qui remansit, ira Danorum malè mulctatur, truncatis, vt ferunt, manibus. Qui verò elabitur, euocato duce Saxoniæ, cum armatis plurimis hostes aggreditur: quibus partìm fusis, partìm captis, partìm fugatis, fratrem liberat: captos agit in crucem. Diù manebat indè loco nomen, vt Worgebuer diceretur.

CAPVT VI.

Sifridus ducta vxore genuit filium: Frater sine hærede decessit. Sifridus iunior genuit comitem Ludo-

rum:

rum: Hic ex amita Rodulphi Sueui, quem Saxones regem creatum opposuêre Henrico IIII. genuit Vdonem primum, qui factus est, vt aiunt annales, marchio. Cuius etiam tempore comitatus Stadensis redijt ad ecclesiam Bremensem, & datur in feudum Vdoni: Nam vsque in illum diem videntur Imperatores in eo suum ius constituisse. Vdo primus genuit secundum, cum aliquot fratribus Rudolpho, Hērico Longo. Vdo secundus genuit Henricum sine prole defunctum. Rudolphus genuit Rudolphum in Thietmarsia cæsum: genuitq; Hartwicum maiorem ecclesiæ Bremensis præpositum: qui patrimonium suum, hoc est, terrā Thietmarsiæ, donauit ecclesiæ Bremensi, & recepit comitatum Stadensem, qui iam per Henrici nouissimi de sanguine Sifridi, & Friderici aduenæ mortem redibat ad ecclesiam: Vndè trahitur, comitatū Stadensem cum vicina terra palustri, & Thietmarsiam vltra fluuiū Albim, fuisse in patrimonio Vdonis primi: qui sic inter filios diuisisse creditur, vt haberet Vdo minor comitatum Stadensem, & frater eius Rudolphus Thietmarsiam, in qua filius eius incunctanter eius loci comes, vt testantur annales, cæsus occubuit. Necerat is primus comes in illo suo comitatu cæsus: Nam & ante Vdonem primum Thietmarsiæ dominum Ida nobilis ex Sueuia mulier, quæ patruum habuit Henricū Imperatorem III. & auunculum Leonem Papam IX. priùs Brunonem dictum, cùm esset episcopus Tullensis, post Lippoldum primum maritum iam fato functum, nupsit Dedoni comiti, & deindè Etelero Albo, in Thietmarsia pòst inuicèm cæsis. Ità populus ab initio infrenis, etsi ducibus primùm Saxoniæ, deindè comitibus subesset, totiès tamen cæsis dominis, se in libertatem vendicauit: Aliquotiès tamē coactus à principibus parére, iugum accepit,

pit, sed quamprimùm potuit, reiecit: Nunc autem permutatione Hartwici, primùm præpositi, deindè archiepiscopi Bremensis, concessit, immò rediit ea terra in ius ecclesiæ: cùm ille comitatū Stadensem accepisset compensatum: qui etiam morte eius conglutinatus est ecclesiæ. Et hoc quidem non inutili digressione, auersi proposito, reuertamur in id vndè exiuimus.

CAPVT VII.

IMperator Lotharius non longè ante nouissimam expeditionem Italicam, in qua defecit, descendit in Hertzeuelde Bremensis diœcesis, (Nã est & aliud eius nominis & religionis monasterium in diœcesi Moguntina) & pecuniam sexcentarum argenti marcharum, quam Fridericus Stadensis comes pro anima sua reliquit monasterio, abstulit altari, adstruens intestati bona fisco deberi: Ducatū autem Saxoniæ, quem ipse Imperator hactenùs tenuit, dedit genero suo Bauariæ duci, qui patrem habuit Welpū, & matrem filiam Magni nouissimi ducis ex linea Hermanni. Quo tempore monasterium virginum de Heslinge, vbi nouem per successionem temporum habuit abbatissas, per Luthmundum præpositum Vicelini discipulum, transfertur in Tzeuenam, vbi manet vsque hodiè in magna rerum tenuitate, dum religionem habet in postremis. Sed Imperator Lotharius interìm vocatus à pontifice, in Italiã transijt cum expeditis copijs: cùm gener eius agmina iungeret, magnam Bauarorum manum. Coactus per Imperatorem Rogerius Normannus, in quem ducebatur, imperata facere per pontificem & Imperatorem, ilicò manus dedit. Iam verò dudùm antè in Saxonia monasterium dominarum, quod fundauerat comes de Haldesleue, munuit Lotharius in conuentum virorum ordinis diui Benedicti

dicti, translato abbate, & quibusdam fratribus de monte iuxta Magdeburgum in eum locum: iussitq; consecrari basilicam in honorem apostolorum Petri atque Pauli. Cumq; Imperator in hac expeditione pontifici gratificâsset aduersùm Rogerium Normannum, quẽ fecit ecclesiæ obsequentem, expugnâsset q; arcem ijsdem in partibus, quam nocentes quidam habebant receptaculum: ipse Imperator capto præsidio, quingentos ibi repertos latrones supplicio iussit vltimo plecti. Pontifex remunerare volens spiritalibus donis arma carnalia, dedit indulgentias in locum monasterij memorati vberrimas: quæ vsque in hodiernum vigent in eo loco, appellamq; de regis nomine cœnobium vsque hodiè Koningeslutter, hoc est, regis Lotharij opus. Pacatis autem in Italia rebus vbi Imperator redire constituit, orta maxima in castris mortalitate, Imperatorem & ipsum pestis vulgata corripuit. Vita igitur functus in Italia, exemptis visceribus, in Saxoniam est relatus, & in monasterium ab illo illustratum nominatumq; transfertur, ibiq; magnificè tumulatur. Quo mortuo, non tanta erat de Imperij successore, q̃ duorũ de Saxonia dissentiẽtiũ contẽtio, quorũ vterq; natus erat filia Magni ducis: Albertum videlicet marchionẽ, & Henricum de Bauaria: habuitq; vtraq; pars suos defensores. Pendebat autẽ res incerta ad nutum noui regis, qui cui parti inclinaret, eam videbatur habiturã: Fauorabilior quidẽ causa videbatur Alberti, q̃ us fortunæ videretur tenuioris: Nam competitor eius potentissimus erat dux Bauariæ. Sed pendebãt, vt diximus, incerta omnia vsq; ad prouectionẽ noui regis. Interim quos quisq; poterat sibi conciliabat amicos, q̃ sine magna digladiatiõe res trãsigẽda nõ videretur: Possessiones quoq;, quas apprehẽdere q̃sq; poterat, occupabat.

nam

nam Albertus arcem Luneburgi, vrbem Bardewicum, et Bremam occupauit: quòd aduocatia eius vrbis, vt diximus, data esset Ludero tum Saxoniæ duci in redemptionem Liemari quondàm archiepiscopi, quem Luderus in congressu bellico cepit.

CAPVT VIII.

CONradus eius nominis III. vir genere Sueuus, Friderici, de quo antè diximus, germanus, & vterq; Conradi filius, qui sororem duxit Henrici V. Imperatoris, ex qua sustulit filios Fridericum & Conradum antedictos: Numeratur iste quoquè Conradus in stirpe Saxonici generis ex matre, quæ, vt diximus, fuit Henrici IIII. filia, & perindè ex Ottonis I. stirpe, quomodò tres Henrici, tertius, quartus, quintus: & ideò res ab illo gestas hîc prosequemur. Albertum marchionem hic rex in ducatu Saxoniæ confirmauit, quòd iniquum esse censeret eundem in regno duobus insigniri ducatibus: quòd Henricus iam teneret Bauariam, decus esse regni, in duobus ducatibus duos esse duces. Turbauit ea res multos principes, & auertit Conrado: Vixit in corde eius obliquus, vt putabatur, liuor in Lotharium ante se imperantem, cuius facta putauit antiquanda, quòd ille Henrico genero ducatum Saxoniæ contulisset. Cúmque Albertus apprehendisset inferioris Saxoniæ præsidia, exclusit facilè Henricum. Tum Adolphus secūdus Holsatiæ comes, quòd aduersaretur Alberto, fidem seruans quam præstitisset Lothario & genero eius, ditione Holsatiæ concessit dono Alberti marchionis, Henricus de Badewide comes est illam assequutus. Magno exindè bello de Saxoniæ ducatu conflictantur. Albertus marchio, cui studebat Conradus, & Henricus Catulus dux Bauariæ, quem nonnulli per errorem appellant Leonem: (fuit au-

tem

tem Henrici Leonis pater). Siue ergò vterque & pater & filius cognomen habuêre Leonis, siue solus filius, rem non variat: dummodò sciamus Henrici Leonis fuisse patrem, qui de Saxonia cum Alberto luctaretur. Præoccupauit Albertus ea quæ sunt citeriora Saxoniæ, Luneburgi arcem, Bardewicum, Eremam: Sed Henricus de Bauaria descẽdens cum valido exercitu, superiora prouinciæ vastauit, aliquot arces vi cepit. Ducebat ille in belli societatem comites palatinos Rheni, natos sorore Rixæ Imperatricis, & videbãtur omnia in deterius prolapsura ad vastitatem prouinciæ: Sed interuenêre principes, qui remponerent in treugas. Constitutus à rege dies in Quedelenborg ad conuentũ principum, vt causa tractaretur. Per quæ tempora moriẽs sine hærede Henricus marchio Brandenburgensis, locum fecit nouo beneficio, cùm feudum vacaret Imperatori. Contulit ergò Conradus rex Alberto comiti de Balenstede, siue de Anehold, marchionatum antedictum. Ità auctus Albertus à rege nouo principatu, facilè dimisit Henrico Saxoniam in eodem conuentu principum habito in Quedelenborg. Sed tum Henricus Bauarus cepit ægrotare, non sine suspicione dati veneni, & mortuus sepelitur in Lutter, ad latus Imperatoris soceri sui. Rex autẽ Henrici relictam, matrem Leonis, filiam Lotharij Imperatoris, dedit coniugem Henrico fratri suo, cui etiam contulit ducatum Austriæ, qui antè erat principatus Noricorum. Iste ergò est in meridionalibus Germaniæ ducatus nouissimus, qui iam vsurpat (incertum quo iure) appellationem, quòd se nominat archiducẽ. Iste verò Henricus in Austria nouo ducatu, nullos reliquit hæredes: Vndè iterùm fit locus nouo beneficio. Sed hæc ad tempora sequentis Friderici.

CAPVT IX.

HOlsatia interim, sicut vniuersa Saxonia, nouis quatitur motibus, dum expulso Adolpho, qui Imperatrici Lotharij relictæ fidem seruans cessit comitatu. Interim Henricus de Badewide repositus in eam ditionem, arcem Zegeberge, iam defuncto Hermanno, quem Lotharius ibi constituit, occupauit: nec tamen prosperatus est vehementer. Nam Wandali ad noui principatus initia se erexêre. Pribislaus, qui veterem Lubicam tenuit, collecta magna suorum manu, Zegeberge inuadit: Monasterium cum ecclesia tradit incẽdio: Vnum ex fratribus, qui se defensioni sacrorum obtulerat, obtrũcauêre: reliqui vix fuga elapsi, rediêrunt in Falderã: Cæteri qui Lubicam incoluêre, satis difficili & ancipiti laborauêre periculo, quòd Pribislaus, etsi necdùm fidelis Christianus, fratribus tamen ibi prædicantibus satis erat benignus. Nec tam sua mouerunt pios pericula, quàm aliorum Christianorum conspecta vincula & ludibria. Nec longũ tempus in medio, & eccè alij de mari Wãdali assenderunt, Pribislaum hostem insequentes: Diù enim nobiliũ familiæ Critonis atq; Henrici de principatu diffidebant, & Lubicam applicantes qui superuenêre, diripuerunt omnia quæ repererant: Arcem incendunt: & cùm hostem non adesse cernerent, cum prædà reuertuntur. Sacerdotes autẽ vix manibus eorum elapsi, ad patrem suum Vicelinũ se contulerunt. Ità frustrato iterùm labore, vinea nouella depasta est. Quid facerent optimi patres? Quandò prædicatio negabatur, orationi institêre, humiliter deprecantes Dominum Iesum, vt ad gloriam sui nominis & animarum salutem, fidei ianuam miseris aperire dignetur. Interim Henricus terræ tum Holsatiæ administrator, collecta suorũ quanta potuit maxi-

ma

ma manu, contendit in hostes, & wandalorum terrã peruastans: & præda indè abacta non minima, gladio & igne vastauit omnia obuia, par pari referens. Quo tempore Holsati nullo comitis ductu, sed suis auspicijs, præsidium & wandalorum fortissimum Plone aggressi, valida manu ceperunt: communierant, & exindè semper in ditione tenuerunt. Nec longũ tempus in medio, cùm Henricus Bauariæ dux, quod diximus, auxilio socrûs suæ & primatum in Saxonia, arcem Luneburgi primariã obsedit, inq; suã accepit ditionẽ, pulsis quos Albertus marchio custodes præfecit: Indè ab reliquis quoq; terræ præsidijs, breui consobrinũ suũ Albertũ expulit, q; multùm armis & auxilijs Alberto præualeret Henricus dux Bauariæ potentissimus. Quo etiam tempore eisdem armis adiutus Adolphus comes, recuperauit Holsatiam suam, anno vix exacto, postquàm illam amiserat. Videns autem Henricus de Badewide, quia subsistere in terra non posset, incendit arcem Zegeberge, & munitissimũ præsidium, quod Adolphi mater Hamburgi firmauerat: Omnia quoq; quæ senior Adolphus in terra communierat, quia ille sustinere non posset, abiturus incendit atq; demolitur. Conradus autẽ rex hæc audiens, cùm de collato beneficio tueri curaret Albertum, exercitum duxit in Saxoniam, habens in multo comitatu etiam ducem Bohemiæ. Sed & Saxones, duce Henrico, alacres illi occurrunt, castris vtrinquè iuxta Cruceborg firmatis: Ibi priusquàm pugna iniretur, interceptum est negociũ, & indicta est curia principibus proximè in & wormatia, vbi sine armis res omnis dirimeretur, ad proximum Purificationis Mariæ diem: & indè translata cõuentio in Quedelenborg, vbi in eam formam, quam diximus, res est composita, vt haberet vterq; in Saxonia principatum.

CAPVT X.

DElapsis in sua exercitibus, diuisisq; copijs, Rodulphus comes Thietmarsiæ, & Fridericus Palatinus ex eodem agmine Bremam ducunt: Nihil tale opinanti ciuitati, superueniunt & diripiunt, cùm Adalbero Romam abijsset. Diù ea valuit controuersia, vt principes Saxoniæ temporale dominium illius vrbis sibi vendicarent, iam tunc à memoria Bernhardi ducis: quod in Adalberone diximus in Metropoli. Reclamauêre pontifices, sed prævaluerunt arma, qua adhuc iuris occasione nobiles memorati ciuitatem in prædam vertunt. Iam tamen duplici iure freti videntur, quòd Albertus pridem eam occupâsset, nunc pro Henrico illam receperint: deindè quòd aduocatia eius vrbis à Liemaro capto, permissa fuit, vt diximus, duci Saxoniæ Ludero, & perindè posteris eius. Erat autem post mille centum annus tricesimusnonus, cùm Henricus dux Bauariæ & Saxoniæ in fata concessit, relicto paruulo filio sibi cognomine Henrico, cui cognomen Leonis accesserat. Mater autē pueri Gertrudis, filia Lotharij Cæsaris, miserata sortē Henrici de Badewide, egit cum principibus, vt illi & wagria permitteretur Holsatiæ contermina, nupèr à & wandalis capta: Adolphus autē retineret Holsatiam. Sed non quieuit Adolphus, donèc Henricus puer, iunctis principibus, ità rem dirimeret: vt Holsatiam cum & wagria teneret Adolphus, Henrico autem memorato proueniret terra Polaborū cum oppido Raceburgo, quæ & ipsa pars erat & wandaliæ nupèr in ditionem & ius Saxonum accepta, licèt antiquus adhuc populus, consumptis aut retrò pulsis nobilibus, illam insideret. Adolphus autem sic compositis rebus, iterùm communiuit arcem Zegeberge in loco quem dixêre & wandali Bucu, inter fluuium Trauenam,

nam, & lacum &wockeniſſe, vrbem firmauit pridèm à Critone ante annos quadraginta inchoatam: nomẽ autem cum populo tranſtulit à veteri Lubica, quam paulò inferiùs ad mare conſtruxit Henricus in loco Zuartow. Cœpit ergò ex hoc die noua Lubica in monte firmari, quo loco permanſit in hunc diem, breuì miris incrementis adaucta. Adolphus cum Nicloto Obotritorum principe pacem fecit: cœperuntq; inhabitari deſerta &wagriæ: nam magna pars vulgi aut conſumpta eſt bello, aut introrsùs Orientẽ versùs emigrauit, habitatura inter congentiles potiùs q̃ ſeruiret Saxonibus. Vocãtur ex alijs regionibus, qui in ea parte colendos agros acceperant. Interim Vicelinus ſpiritualibus quoquè incrementis intentus, prædia recuperauit ab Adolpho, quæ Lotharius Imperator monaſterio Zegebergenſi cõtuliſſet. Sed viſum eſt tum patribus monaſterium in Hagereſtorpe villa erigere, propter fori tumultus, & ab arce militaria incommoda, quæ Zegeberge videbantur. Permiſit facilè comes: in loco priſtino ad radicem montis parochialis eccleſia remanebat: tantumq; valuit nouæ molitionis fama, vt Thietmarus Bremenſis chori decanus, relicto loco ſuo, Falderam petierit, & à Vicelino nouæ plantationi in Hagereſtorpe præeſſe iuberetur.

CAPVT XI.

COnradus rex ad indictum &wormatiæ conuentum properauit, venerantq; multi eò principes, ſed Henrici pueri defenſores Saxones nõ aderant, quòd fides illis publica ad eorum præſcriptum non interponeretur. Deindè poſt Paſchalia nouum indixit conuentum in Francfordia: ſed neque tunc ob eandem cauſam venerant: Inualuitque controuerſia, vt principes Albertum etiam natiua ditione penè expellerent, vrbes

eius occupante Rodulpho comite Thietmarsorum. Sed tamen nō diù res in eo statu permansit, rege descendente in Saxoniā: Nam tum Alberto restituta est marchia: & Henricus puer in Saxonia est confirmatus. Nec diù superfuit Rodulphus comes memoratus, cæsus in Thietmarsia sua, sicut multi prædecessores eius. Infrenis enim populus semper excussit iugum dominationis. Sed tum Hartwicus frater Rodulphi, facta cōmutatione, ecclesiæ dedit Thietmarsiam, & recipit comitatum Stadensem: quod suprà attigimus, & plenius in Metropoli cōmemorauimus. Per quod etiam tempus fundatum est monasterium beatæ Mariæ ad oppidum Stadense: quod isto anno post mille quingentesimo, quo hæc scribuntur, propter metum pedestrium copiarum, quæ tum diœcesim vastabant, & se Guardiam cognominauêre, euersum est à Stadensibus, reddito intra oppidum loco: euersa priùs religione à fratribus, qui pauci iam commanebant. Sed hoc suo tempore commemorabitur. Tum verò Henricus puer per curatores instituit querimoniā apud regem, super nomine Adalberonis archiepiscopi, quòd ille matri suæ pollicitus diceretur, omnem comitatum Stadensem post mortem Rodulphi ipsi Henrico proventurum: nunc autem ecclesia haberet Thietmarsiam, & Hartwicus Stadensem comitatum. Audiuit rex querimoniam, & ad tollendam controuersiam, indixit partibus conuentum in Rameslo: Præfecit autem suo loco tractatibus habendis, Thietmarum Verdensem episcopum, Albertum marchionem, Hermannum de Swintzenborg, germanum eius, & Henricum de Dasle comites: Aderant ex nobilitate quamplurimi. Archiepiscopus factum suum defendit: Dux per suos grauissimè impugnauit. Et vbi nihil placitū inter dissidentes com-

pon-

ponitur, ducis satellites ad arma concurrunt: venerant enim fortiores, facturi quod fecerant: Archiepiscopum capiunt, ac in arcem Luneburgi pertrahunt, si fortè minis extorqueant, quod placito non poterant: Sed ille inuictus permansit, neque precio, nec comminationibus superatus: Vbi nihil proficiunt, abire sinunt. Hartwicus præpositus in manu erat Hermanni de Luchow, vndè illum sperabant ducales ad se transferendū: Quo facto, si ille fuisset sublatus, iam dirempta quæstio videbatur: vt ad ducem perueniret, quod petebat. Sed vir nobilis prospiciens periculo Hartwici & capiti eius, eum tradidit in manus Alberti marchionis, qui illum liberū in sua remisit. Comes erat per hæc tempora de Swintzenborg Hermannus, qui militaris de Sueuia viri, speciosam coniugem, absente marito, oppressam constuprârat: Redeunti marito flens mulier occurrit, vim sibi illatam questa. Ingemuit maritus, & obseruato tempore, arcem primo manè conscendit: & vt erat comiti coniunctissimus, aditum habuit in cubiculum: ibi dormientem comitem ad latus coniugis confodit. Mulier eiulabat minata vindictam, gestare se vtero exclamans, qui vlciscetur. Ille furens minantem iunxit marito, & confestim equum iam stratum conscendens, vxore post se ducta, terram reliquit, abiens in Sueuiam suam. Erat in arce spiritus (incertum qualis) qui varia specie se plerung, ostenderat: Is concitò monebat episcopum Hildesemens. m in strato suo quiescentem: Surge, inquit, corrase, & vacantem occupa Swintzenborg arcem. Non contempsit ille monitorem: Exurgens, cum expeditis eò properans contendit, & vt audijt, inuenit: consensuq, Imperatoris coniunxit ecclesiæ comitatum, arcem, cum oppido Alzelde.

CAPVT XII.

INdè Conradus in Saxoniam descendens, egit cum principibus de vicinis Wandalis ad iuga Christi cogendis: Erat annus post mille centum quadragesimum septimus, & in hanc sacram pro Christo militiam sese perarmârunt, Adalbero archiepiscopus Bremensis, Henricus dux adolescens prima penè arma portans, Conradus dux de Saringia, Albertus marchio, Conradus comes in Witin. Confluxerant ex omni Saxonia, quæ nunc Westphalia, voluntarij multi, qui in sacram militiam nomina dederunt. Sumpsêre autem sacrum vestibus & armis tale signum ☩, hoc insinuantes, quia crucifixus Dominus rex est super omnem terram. Niclotus Obotritorum princeps, cùm intelligeret expeditionē in se suosq; contribules dirigi, quantum potuit, exercitum adunauit, pro libertate pugnaturus. Sed quàm magnus fuit vtrinquè apparatus, tā futilis exitus: Nullo enim insigni prælio commisso, cùm intelligerent Wandali se viribus impares, suscepêre facere imperata: Ea fuerunt, vt accepta Christi religione, Danos, quos ob eam rem crebrò in se pugnantes habuêre, vinctos relaxarent: Sed quāuis pollicitarētur, nihil impleuêre. Si suscepti promissorum obsides, si impositi qui prædicarent sacerdotes, nihil horum commemorant annales: Veri simile fuerit, tantos principes, tam validum exercitum nō abijsse, nisi omnibus legitimè constitutis, etiam si non commemoretur. Id tamen effectum est, vt res deindè pacatiores essent inter Obotritos & vicinos Saxoniæ Wandalos. Nam Hartwicus, qui Adalberoni in archiepiscopatu successit, cùm diù apud summum pontificem & Cæsarem institisset, recuperando honori suæ legationis in regiones aquilonis, qui sub titulo Hāburgensis ecclesiæ debebatur,

nec

nec periũas haberet aures eorum, neque muneribus profeciſſet, quòd iam in regna aquilonis conſtituti eſſent metropolitani, quibus parérent epiſcopi regionum. Fruſtratus ergò hoc propoſito Hartwicus, ad magis piam cauſam reſpexit: Epiſcopos in proximã ordinans &wandaliam, quos haberet ſuffraganeos. Nam accitum Vicelinum, iam annis triginta immorantem Holſatiæ, virum Deo acceptiſsimum, poſt annos LXXXIIII. quibus exturbata fide vacabat religione &wandalia, eccleſiæ conſecrat Aldenburgenſi epiſcopum: Euerhardum in Mekelenborg, qui eſt hodiè Zwerinenſis epiſcopatus: quæ ditio olim pertinebat Ottonis I. iudicio ad Aldenburgenſem: nunc verò in tres diœceſes ſecta, Lubicenſem, Zwerinenſem, Raceburgenſem, perſeuerat. Ea quia in Metropoli commemorauimus, hîc attigiſſe ſufficiat.

CAPVT XIII.

REx deindè Conradus conuentum indixit principibus in &wirtzburg: quam vrbem nunc conſtato ex Græco & Latino vocabulo Herbipolim vocant: Sed Henricus Saxoniæ dux aberat. Inceſsit autem noua ſimultas regi atque duci, quòd Henricus Bauariæ atque Saxoniæ Sueuiam quoquè voluit auito iure ſociare: Nam auus paternus ex Sueuia duxit originem. Quam rem iniquo, vt debebat, animo rex perferebat, quòd regis frater Fridericus ducatum in Sueuia adminiſtraret. Cum autem Henricus Leo in Sueuia Fridericum oppugnaret, rex alia ratione oppugnandum ducem Saxoniæ putauit. Nam properè mouit in Goſlariam, indè tranſiturus, vt acciperet in ditionem Brunſwicum, clariſsimum Saxoniæ oppidum. Sed non potuit tam accelerare rex iter, neque tam abſcondere conſilium, quin ad Hen-

cumpermanaret: qui veſte mutata, magnis per dies & noctes cõtendens itineribus, ſolis tribus comitatus Brunſwicum ingreditur, regem præueniens, & perindè fruſtrans eius in hac parte molitionem. Sed inerat viro infinita, & nunq̃ exaturanda ambitio, vt non contentus parto, anhelaret ſemper ad plura comparanda. Tũ verò Bernhardus Clareuallenſis cruciatã prædicabat in terram ſanctã: Quapropter è Burgundia ſua miſſus à ſummo pontifice in conuentum principum, qui tum Francfordiæ ob eam rem fuerat indictus: Ille verò & miraculorum ſignis, & inſtantiſſimæ prædicationis verbis permouit corda præſentium ad eam ſumendam expeditionem: Conradum Imperatorem cum multis principibus animauit. Incredibile eſt memoratu, qua deuotione concurſum ſit ab omni ordine, principum, militarium, ciuitatum. Vnum habuit ea res optatum exitum, vt Germania tum latrocinijs frequens, purgaretur eo genere hominum, qui rapinis conſueuerant victitare: Nã tunc deuotione qualicunque, omnes id genus homines pro remedio peccatorum ſacram amplexi militiam, in eam nomina dedêre, volentes, expeditionem: Quæ ſi vt erat maximo feruore inchoata, tam optatos exitus habuiſſet, non res Chriſtianæ tum in Aſia periclitari cœpta, ad eam deſperationem, in qua iamdudùm iacuerunt, peruenisſent.

CAPVT XIIII.

CVm ergò rex, audita Bernhardi cohortatione, expeditionem pararet, peruenit cũ exercitu Conſtantinopolim, & dolo Imperatoris Orientalis, qui eam rem liuentibus ſemper oculis intuitus eſt, ludificatus eſt: Ad Iconium, gipſa vel terra cretoſa immixta farinæ, quam ex pollicitatione idem Imperator mitteret in

agmen

agmen Christianū. Peruenit tamen Conradus in terram sanctā, & magnis rebus agendis vel interfuit, vel præfuit, cùm etiā Ludouicus Francorū rex per mare aduentâsset, magnis copijs aduectis. Sed ea res suam deposcit iustam historiam. Is tamen tum erat rerū exitus, vt magnis licèt conatibus instituissent amplificandæ in Asia rei Christianæ, in Europam ambo reges laceros suos reducerent exercitus, infinita multitudine consumpta, vel bello, vel pane venenato. Fregit animos fortißimorū regum dolus, quo apud Damascū irretiti ludificabantur: Obsederant eam vrbē tres reges, (nam Balduinus Hierosolymæ quartus rex, Europæ duobus regibus accessit) fontibus, qui per cuniculos vrbi inuehebantur, facilè intercluſis, propè erat vt fame & siti caperentur obsessi: nam altißimi & spißi supra modū muri oppugnationem fecêre irritam. Vnicus erat lacus quem foris tenuêre Christiani, vndè etiam non magno labore incisos aquæductus in vrbē poterant rumpere: Id veriti oppidani, hominem Assyrium ad eū vsq; diem Balduino fidū pecunia corrumpunt ingenti, vt suaderet regibus in altera ciuitatis parte oppugnationē intentare, q; ibi captu facilior vrbs suasu illius videretur. Auscultârunt perfido homini tres reges, & exercitu in aliam vrbis partem traducto, egressi oppidani Christianos aquatione intercluserunt, & periculū vrbi intentatum, vertunt in oppugnatores. Ea re frustratus est tantus regum ex Europa magnorum conatus, & in regionē quisq; suā exercitus consciſſos reduxêre. Reuersus autem in Germaniā Conradus, non diù pòst ex labore peregrinationis, cui accessit mœstitia frustrationis, concepto morbo, finem viuendi fecit, priusquàm Imperialem benedictionem acciperet. Misit quidem Eugenius pontifex cardinales duos ad

regem

regem pro quibusdam non satis explicitis causis, Ottonianum atque Iordanem: Sed hi regi indixêre diem, vt Romam properaret, non alibi accepturus Imperij coronam. Dum autem appararet, quæ Italicæ expeditioni necessaria viderentur: neque enim leui manu penetrare potuit prouincias, & erant, quæ in Italia pro statu ecclesiæ recuperando viderentur agenda: in ipso rerum apparatu rex ipse defecit, tumulatus in Bamberga. Reliquit autem filium Henricum, cognominatum de Rodenburg, apud quem cùm Imperialia insignia seruarentur, ab omnibus illi regnum putabatur deferendum. Sed tum Fridericus Sueuus illi præfertur. Tantum verò valuit timor Henrici apud magnates, vt iam regnante Friderico, non securus videretur rex, nisi iste veneno tolleretur de medio.

CAPVT XV.

FRidericus eius nominis I. genere Sueuus, Conradi regis ex fratre nepos, Friderico patre natus, eo qui Henrico V. sufficiendum multi ducebant, regno substituitur à principibus. Hunc Italici ob contumeliam, quòd grauis illis incubuerat, Barbarossam cognominauêre. Erat autem annus post mille centum quinquagesimus secundus. Numeratur & iste in gente Saxonum, quauis Sueuiam habuerit patriam: nam Ottonum triam sanguis diù inter principes claruit, vt ex illa se stirpe prodijsse gloriarentur. Primam curiam in sacro Pentecostes festo Mersburgi celebrauit: Ibi Zueno atq; Kanutus de corona Daniæ contendentes, Romanorum regem causæ suæ arbitrum fecêre. Zuenonem ille in regno confirmauit, & Kanutum Magni filium, parte regni deputata, inter duces iussit haberi: Deindè in Herbipolim indixit conuentum: Ibi Henricum Bauariæ & Saxoniæ ducem,

ducem, Alberto marchioni iterùm composuit : Viuebat antiquum in pectore vulnus, amor videlicet Saxoniæ in corde Alberti : Sed duplici stemmate Henrici excluditur : Nam & auia eius paterna Magni ducis fuit filia, quomodò & Alberti mater : Insuper Henrici mater erat Lotharij filia, quæ alio iure traxit ad illum Saxoniæ ducatum. Quo tempore idem Henricus grauiter institit Vicelino, vt ferulam pastoralem, hoc est, inuestituram temporalis dominij, ab ipso acciperet : Sed vetuêre Bremenses, regale munus asserentes, inuestirì episcopos ad formam inter Calixtum Papam & Henricum V. Imperatorem constitutam. Venit rex in Saxoniam incunabula patrum visurus. Vxorem autem quam tenebat Henricus, quia ob propinquitatem legitimè habere non poterat, interuenientibus apostolicis legatis, cum gratia dimisit, separatus ab illa per sententiam, quam vocant diuortij. Nec diù superfuit vir sanctissimus Vicelinus, anno V. sui pontificatûs decedens apud fratres suos in Faldera, hoc est, Nouo monasterio tumulatus. Quo mortuo, fratres eius se retraxerunt ab vnione Aldenburgensis episcopatûs : quippe qui Bremensi ab antiquo pertinerent. Successit illi in episcopatu Geroldus ex ministerialibus Henrici ducis. Rex autem Fridericus in Magdeburgo Paschа celebrauit : indè instituens profectionem primam in Italiam : Iurare fecit principes eandem expeditionem : Nouerat enim tergiuersationes multorum : Non ignorabat quàm difficulter inibant lõgam & sumptuosam peregrinationem : Ideò simplici promissione intantare contentus non erat.

CAPVT XVI.

ANnus erat post mille centum quinquagesimus quintus, cùm rex iter ingressus, magno principum

pum concursu mouebat in Italiam : Aderat Henricus dux Leo cum Geroldo suo Aldenburgensi electo : quem cùm Bremensis archiepiscopus consecrare recusaret, quòd non legitimè electus, sed sola ducis assumptus prouectus esset, Romam secum duxit ibi consecrandum. Erant simultates aliæ inter ducem & archiepiscopum, quòd dux prædia ecclesiæ velut sua haberet, & procapellano vti constitueret antistite : quæ vetus prædecessorum quoq; suorum iniuria fuit. Sed Henricus satis pro sua atq; ecclesiæ dignitate agebat. Ergò quē archiepiscopus cōsecrare noluit, Romā eius rei gratia perduxit, non confirmationis, vt nunc agitur, (necdùm enim Romana ecclesia tantū sibi iuris in omnes omnium prouinciarum ecclesias vendicabat) vt nisi confirmatione apostolica episcopus nō haberetur legitimus : Id enim posteriora tēpora adinuenerūt. Nec ibi quieuit Ro. ecclesia, donèc annatas quoq; sibi ex omni Christianismo adquaeret. Rex ergò profectus prosperè, venit in Lombardiam : Indè Terdonam, quæ rebelles illi ostendit animos : quam obsidens, ac non multò pòst capiens, cōtendit maxima celeritate Romā. Trepidatum est in vrbe Roma ad celerem Imperatoris aduentum : Senatus Romanus obuiàm regi misit oratores, qui dicerent, paratos esse Romanos excipere regem triumphaliter, si se Imperatorem gerat more. Quo percontante, quid illi faciendum diceret : Illi responderunt, Si vinctos præ se ferri curaret catenatos tyrannos, & aureo curru residens, diuitias gentium Vrbi inferret : senatuiq; promitteret appendi XX. millia libras argenti, vt esset veteribus constitutum legibus : magnificum & munificum videri triumphaliter exceptum, quem principes regem fecerint, senatus populusq; Romanus, Cæsarem sibi constitueret. Subdens

dens rex: Grata, inquit, ꝓmißio, ſed cara nimis licitatio: Magna requiritis viri Romani de exinanita camera noſtra: Venimus aurum de Italia ſumere, non argentum inuehere. Quòd ſi occaſionem quæritis nobis rebellandi, non tantùm vobis laborandū erit: habetis paratū bellum vbi voletis: Si tamen conſilio noſtro putaueritis vtendū, conſultiùs, quid amici, quam quid armati poſſimus, experiundum vobis ducimus. At illi pertinaciter inſtabant iura ſuæ ciuitatis tueri. Rex, illis contemptis, ad pontificem Hadrianū, qui ab Vrbe declinauerat, incertus quid exercitus tantus moliretur, miſit oratores, vt ad colloquiū mutuū fieret conuentus. Pontifex dignatione ſua flectere contenderat Germanorū formidatam inſolentiam, & venit in caſtra regis cum ſolenni, pontificeq; ſummo digno comitatu. Rex cōcitus occurrit venienti, & ab iumento deſcendenti ſtrepā fertur tenuiſſe ſellæ, acceptumq; reuerenter per manū in ſua tentoria perduxiſſe. Bambergenſis tū epiſcopus verbū regis proloquutus, ait: Honorabilem tuæ ſanctitatis præſentiā apoſtolice pontifex, ſicut dudùm deſideranter optauimus, ità nunc lætanter ſuſcipimus, gratias agentes omnium largitori bonorum Deo, qui nos deduxit & adduxit in hunc locum, & ſacratiſsima viſitatione tua nos dignos fecit. Notum ergò tibi eſſe volumus reuerende pater, quia omnis eccleſia de finibus orbis ad honorem regni collecta, adduxit principem ſuum ad tuam beatitudinem, prouehendum per te ad culmen Imperij: Hoc meretur nobilitas, prudentia, fortitudo, Dei timor, & catholicæ pacis amor in corde illius regnans, & ſanctæ Romanæ eccleſiæ cultus non vulgaris: Eccè te venientem excepit venerabundus, tuis ſanctiſsimis veſtigijs humiliter prouolutus: Ergò venerande pater, tu circa ipſum

ipsum peragas, vt quæ ei desunt de plenitudine Imperialis culminis, per tuæ beatitudinis munificentiam supplentur. Papa refert: Audiuimus frater episcope, quæ loqueris, speciosa quidem dicta, sed non opere exhibita: Friuolum potest videri quod dicimus, & tamen in minimo commissa negligentia, facit argumentum de maximis: Ab iumento descendentibus nobis, strepam tenuit sellæ sinistram, nescimus ad irrisionem, an aliorsùm, cùm dextera fuisset obsequenti contrectanda. Rex stomachanti similis, risu soluitur: minimùm se studuisse respondit strepis apprehendendis: Tu primus es, pater, cui tali officio deseruimus. Deindè iam commotior: Scire velim, officij hoc genus ex debito an sit, an beneplaciti? Quod si ex beneuolentia descendit, quis causabitur negligentiam in spontaneo? Sin ex debito, parùm interesse putamus quo latere accesserit, qui venerabundus aderat. Hac verborum vicissitudine, quæ multo plura inter collaterales amborum fuêre, sine osculo discesserunt.

CAPVT XVII.

Postero die reuocatus in castra pontifex, adest. Rex iam experimento doctior, quam debuit, strepam apprehendit. Considentibus iterùm papa verbum fecit: Solebant, inquit, qui ad coronam petendam veniebant, priscæ ætatis principes, insigni aliquo facto Romanæ ecclesiæ beneuolentiam promereri: vt suo velut officio preuenientes benedictionem, iam debitam coronam omnibus præclaro facinore testarentur. Sic Karolus dum demuit Longobardos: Otto dum compescuit Berengarios: nouissimus Lotharius dum Normannos reprimeret, coronam Imperij meruêre: quocircà serenissimus rex Apuliam Romanæ ecclesiæ peculiarem prouinciam, iam à Normannis occupatam, nobis ecclesiæq; restituat: de-

indè quæ nostra sunt, facilè exequemur. Principes respondent: Ab longo itinere & multiplici per viam labore, attenuatas esse vires exercitûs, nec posse regem illis copijs, magnam inuadere prouinciam: Impleat in rege benedictionem pontifex, non se certâsse priorem officio pœnitebit: restitutos in sua principes, cumulatioribus armis cum suo rege redituros, facturosq3 quæ in rem ecclesiæ videbuntur. Cessit Papa contentioni, facturum spondens quæ peterentur: paterno se affectu commonere regem, videat, prospiciátque, quo sit itinere propter collocatas ab Romanis insidias ingressurus: Curaturos se principes responderunt. Tum Henricus dux Leo Geroldum suum exhibens, Aldenburgensem postulat consecrari: Sed iam præmonitus Papa literis archiepiscopi Bremensis, aures auertit. Intereà dispositis rebus, per viam Sutrio mouet rex, ingrediturq3 Vrbem incolumis, & à pontifice susceptus, in scalis Petri, benedictionis solenne munus accepit, Imperator Romani populi consalutatus. Sed dum ea celebritas vtrunq3 principem, eorumq3 primores detinet in Basilica principis apostolorum occupatos, Romani cum pontifice parùm concordes, propter consules, & eadem ratione Imperatorem ducentes suspectum, portas Vrbis clausas tenuerunt: Friderici enim exercitus, quem duxerat magnum, in pratis quæ appellant Neronis, tentoria stationesq3 habebat. Romani tumultuantes, primùm in Vaticanum erupêre: quos ad gradus inuenerunt, in eos commissa præda ac cæde debacchantur: Indè etiam in castra ausi procedere. Erant autem proxima muris Henrici Leonis arma: milites egressi, magnam stragem in Romanos retulerunt, repulsis ad Vrbem, qui cædi superfuerant. Pontifex egregia Henrici & suorum virtute delectatus, postero die

electum suum consecrabat. Deindè quia in Lateranum erat proficiscendum cum Imperatore, & Romani per Vrbem transitum negauêre, magno circuitu extra Vrbem facto, multis etiam millibus passuum circuitis, pontifex cum Imperatore Lateranum apprehendit: & inter stationes militum expleuit sacrum in æde Iohannis ministerium.

CAPVT XVIII.

IMperator in Germaniam regressus, Monasterij & westphaliæ Pascha celebrat: Indè conuentum principibus indicit in Halberstadio, & indè Ratisponæ: vbi controuersiam, quæ Henrico Leoni fuit oborta de Bauaria, compositis rebus sedat. Quo etiam tempore, idem Henricus dux Saxoniæ Phrisiam hostili agmine inuadit: sed parùm profecit in locis palustribus, in quibus nihil erat loci copijs equestribus: quæ res facit homines regionum talium indigenas, insolentiores. Cùm verò Zueno Daniæ rex à nepotibus regno pelleretur, ad eundem confugit Henricum ducem, cuius armis in regnũ adductus, per dolum circunuenit Kanutũ, quem oppressit, penè etiam cõfixurus & waldemarum. Sed ille meliore vsus fortuna elabitur, postremò opprimens regem: quæ nos in nostra Dania sumus exequuti. Henricus etiam dux eodem tempore & wandaliã, ferro igneq; cuncta vastans, ingreditur: Sed varia fuit hominum & fluxa fides, vt parùm profuerit labor ille copiarũ: Siquidem statim relapsi sunt, qui imperata se facturos pollicebantur. Imperator aũt, quod pollicitus est pontifici, Italiam magno agmine ingreditur: & primos quidem Mediolanenses ad imperata facere cogẽdos circũsedens, ad vota sua flexit: Ibiq; consumpto tempore, vlteriorem in Italiam expeditionem illo tempore intermisit. Anno autem

nono

nono ac quinquagesimo, cùm Imperator iã tertiò validis agminibus Italiã inuadit, maiores de regno principes cum copijs aderant: Henricus Leo inter primos. Imperator Cremam obsidet, cùm illi nunciata est rebellio Mediolanensium, simul etiã interitus Hadriani pontificis, & duorum de summo pontificatu contentio innotuit: Quæres visa est Imperio olim detruncato repromittere in integrum restitutionem: Qua de re non inuitus audiuit eam de pontificatu controuersiã. Rolandus Mediolanensis natù, iam Alexãdri III. nomen induerat. Octauianus autem Romanus, iampridèm Imperatori notus, cũ esset in Vrbe coronãdus, fortè & tum verba de summo põtificatu ferentes existimabãtur: impensiorem illi fauorem ab Imperatore esse impensum ferebãt: Victoris ille nomen acceperat: Rolãdus, q̃ & Mediolanensis esset, & multos in Francia Imperatori fecisset infensos, auersum sibi animum fecit Friderici. Misit tamẽ Alexander solennes nuncios in castra Imperatoris oratum, vt electum se à duodeuiginti cardinalibus, aduersùs Octauianum, quem soli tres prophanâssent, tueretur: Quibus Imperator superbè fertur respondisse: Oportere vtrũq; electũ ad se Papiã descendere, vt cognito à se suisq; iure vtriusq;, statueretur quod æquissimũ videretur. Ea, vt debuit, põtifex relata ægrè tulit. Et quia Octauiani factio eũ in Vrbe vexatũ molestijs affecerat, contulit se in Anagniam: Signiam Octauianus appræhendit. Iterùm Imperator missis è Germania duobus episcopis ad Alexandrum, eum velut cardinalem monuit, Papiam venire in concilium: Pontifex eloquentissimus suaui respondit oratione, in eã concludens sententiã: Romanum pontificẽ à nemine esse iudicandum. Octauianũ autem facilè mouerũt, vt Papiã pperaret. Ibì cõsensu põtificũ

suorum, Moguntini, Colonienſis, & qui aderant caeterorum, expectato Alexandro, nec veniente, Victori manus dant, eumq; ſalutant ſummum pontificem. Id cùm reſciſſet Alexander, trina monitione præmiſſa, excommunicauit Imperatorem: ſuasq; literas in Franciam, Angliam, Hiſpaniam, & quas potuit Chriſtianas prouincias curauit circũferri. Ciſtertienſis ordo annotatus Alexandro tum magnũ præſtitiſſe obſequiũ, cunctis edoctis per illos, legitimũ eſſe pontificem, & verum Chriſti vicarium, Petriq; ſucceſſorem. Iratus Imperator eiecit regno vniuerſos eius ordinis, profugiẽtes in Gallias. Italici prælati nulla ratione adigi poterãt, vt Victori adhærerent. Multi ſedibus ſuis pulſi exulabant. Imperator tum Mediolanenſes oppugnauit: Vexillum beati Ambroſij illis abſtulit, & cum victoria in Germaniam repedauit: Nec diù pòſt Mediolanum in ius eius conceſſit. Sategit Imperator, vt Victorem ſuum ſuſtineret, & Alexandrũ pontificatu detruderet. Quapropter Biſuntij in Imperiali Burgundia vetuſtiſſima vrbe, quæ olim Veſontium ducebatur, iam tum florens, cùm C. Cæſar Gallias decennio adminiſtraret: Hìc, quòd videretur eſſe quodammodo in medio Chriſtianorum regũ, Hiſpaniæ, Franciæ, Britanniæ, omnib⁹ maioribus Chriſtianiſſimi euocatis principibus, ſolennem indixit conuentũ: vt de vero pontifice vno ſtatuatur, auferaturq; de medio ſchiſma. Cõtemp sêre euocationẽ illam reges Hiſpaniarũ atq; Angliæ: Franciæ verò rex, qp quidã ſuorum circunuentus iurâſſet regẽ venturũ, venit quidẽ nocte, & in flumine vrbis mœnia contingente manus lauit, atq; retrò abÿt, execratus conciliabulum, quod non Spiritus ſanctus indixit. Quippe de ſumma eccleſiæ poteſtate conſtituere, nõ ſecularium eſt principum, ſed ſacrorũ pontificum. Sequutus eſt tamen

Impe-

Imperator exẽpla maiorũ, q̃ Henricus III. in non dissimili casu, Romanæ imploratus cõsuluerit ecclesiæ: quod suprà memorauimus, cùm Leo IX. eligeretur: & ante illũ Otto I. destituto Iohãne, Benedictoq́, Leonẽ suum restituit antè consecratum. & Waldemarus aũt Daniæ rex, multis pollicitationibus pellectus, venit quidẽ, sed sacrilegio non cõsensit: multa circũspectione vsus ad reditũ, quod in Dania nostra latiùs scripsimus. Absoluto cõuentu, Victor ibì iterùm pro summo pontifice recognitus, cùm Treuerim venisset, excommunicationis sententiam protulit in Rolandũ & cõplices eius: Vicissim Alexander in Octauianũ: Imperator, quod proximũ fuit, Moguntiam circunsedit, vindictãq́, sumpsit de ciuibus, quòd archiepiscopum suum in ecclesia diui Iacobi oppressissent.

CAPVT XIX.

HEnricus autem Saxoniæ dux, cùm omnibus illis expeditionibus Imperatoris atq́, cœtibus interesset, gratum Friderico præstitit obsequium, primus semper inter primos apud ipsum. Per ea tamen tempora, cùm illis rebus adesset, in sua Saxonia res magnas instituit: Præcipuus illi labor erat ad subigendos vicinos Wandalos, qui & Christo perfidi, & illi essent rebelles. Igitur anno sexagesimo post mille centũ, insigne agmen duxit in eos. Sæpiùs quidem antè conflixit, & vicit, sed nihil peregit. Zueno autem Daniæ rex per sua tempora implicitus intestino bello, magno argenti pondere Henricum obærauit, vt Wandalos multis à terra incursionibus fatigaret, domiq́, contineret, nè Daniã ciuilibus malis laborantem interim peruastarent, vt solebant. Fecit hæc Henricus, mercenariam tum operam cõmodans Danis: sed animo eius inciderat, se non rectè dissimulare iniuriam Christi tantam in populo perfido: qui quotiès

polliciti, totiès fidem violauerant, abiecerantq;. Magnis comparatis copijs duxit in Magnopolim, iam quidem ægrè Christianam, sed malè ferentem iuga subiectionis. Igitur Niclotum principem Obotritorum collata manu vicit & oppressit: Alterum ex filijs Swercislaum captiuum abduxit: Alterum verò datis obsidibus coegit facere imperata. Captus autem frater, cùm iam fratri penè in obliuionem venisset, lachrymabiles epistolas scripsit è carcere ad germanum: Quid se tam diù negligeret sordidatum in squalore: vires illi, si vir esset, non defuturas: facilè, si annitatur, iugum excutiat Saxonicum: Illū in delicijs desidentē, obliuisci facilè calamitatū captiui: Se verò, si velit, obliuisci non posse, admonitū per singulas horas suarum miseriarū: quas temporis longitudo multùm grauaret. In hanc sententiā cùm scriberet fratri, intercepta literæ ad ducem perferuntur: Ex captiuo iam obsès erat, & aduersùs sacramentum à se præstitum bella concitabat: Malo vtriusq; Pribislaus frater arma suscepit. Henricus dux in hostem ducens Pribislaum, Swercislaū fratrē, quem tenebat pacis obsidē, quēq; etiam concitatorem belli deprehendit, in conspectu fratris appensum iussit iugulari: Pribislaū aūt eò perpulit, vt cum magno rerum suarum detrimento faceret imperata: Nam anteà quidem occiso in acie Niclote patre, demolitus omnem terrā cœpit ædificare Zwerinum, & communire arcē: & imposuit illic nobilem quendā Guncelinum virum bellicosum cum militari manu. Redierunt tamen post patris Niclotì mortē filij in gratiā ducis aliquandiù, & dedit eis Swerle, & vicinā terrā: Porrò terram Obotritorum dedit militibus suis, & diuisit possidendam: Collocauitq; in arcem Kissin nobilem quendam Ludolphum aduocatum de Brunswico: Apud Ma-

lacco

Iacow constituit Ludolphum de Paina: Zwerinum & Ileborg Guncelino, vt diximus, commendauit: Mekelenborg dedit Henrico cuidam nobili de Scaten: qui etiam de Flandria adduxit multitudinem colonorum, & collocauit eos in finibus & terminis suis: Et ità rediêrunt filij in terram patrum suorum, aut non longè indè distantem. Nam habet fidelis historia, Karolum Magnum ex Saxonibus Transalbinis hominum decem millia in Gallias, hoc est, vltra Rhenum, transtulisse in Brabantiam Flandriamq; : quæ tum cultores desiderare videbantur. Aetate autem ista, quam nunc attigimus, reuocati eorum filij Wandaliam impleuerunt: Nam & Adolphus, qui per hæc ipsa tempora regebat Holsatiã, in Wagriam cultoribus vacuatam: & marchiones Brandenburgenses, deletis per arma cultoribus, magna ex parte desertos agros, Hollandinis, Traiectensibus, Phrisijs, Brabantinis, Flandrijsq; impleuerunt. Henricus autem dux hac tempestate Bernonem constituit episcopum in terra Obotritorum: qui, defuncto Euerhardo, Magnopolitanæ præsedit ecclesiæ: & subscripsit illi in dotem eiusdem ecclesiæ trecentos mansos: sicut anteà fecerat Raceburgensi, & Aldenburgensi. Et facta postulatione apud Cæsarem, obtinuit episcopatus erigere, & eligere, & confirmare in omni terra Wandalorum: quam vel ipse vel progenitores eius subiugârant: Et dedit facilè Imperator quod non habuit, incapaci iuris ecclesiastici: quæ magnæ diù posteà dissensionis materia permãsit, inter regnum & sacerdotium. Motus autem qui fuerunt illa tempestate in Wandalia, quomodò compresserit Henricus dux, & terrã pacauerit, quia plenius in Wandalia sumus exequuti, hîc præterimus.

CAPVT XX.

CVm autem prospera omnia Henrico duci, quem dixêre Leonem, prouenirent, subacta iam & Vandalia, & fœdere cum Danorum rege & Waldemaro renouato: nam gratiam Imperatoris iam dudùm promeruit, magnis rebus in Italia cum illo, & pro illo peractis: cœpit illum pertentare superbia: euenitq; quod plerunq; solet omnibus, vt sublati rebus secundis, difficilè seruent modestiam. Tantam ergò gloriam ducis infuscauit insolentia: sequutaq; est comes gloriæ inuidia: Nam omnes Saxoniæ principes illi se opposuêre. Ille autem immensis diuitijs locuples, clarus victorijs, & propter geminum Bauariæ & Saxoniæ principatum, sublimis in gloria sua, omnibus Saxoniæ tam principibus, quàm nobilibus intolerabilis est visus: Sed manus principum formido Cæsaris continuit, vt non concepta molimina mitterent in effectum. Post quàm autem Cæsar quartam profectionem parauit in Italiam, & opportunitatem temporis adduxit, statìm inueterata conspiratio processit in publicum, & facta est coniuratio valida omnium contra vnum. Erat autem tum annus sexagesimus quartus post centum atq; mille: Fueruntq; inter conspiratores primi, Wichmannus Magdeburgẽsis archiepiscopus, Hermannus Hildesemẽsis põtifex, Ludouicus prouincialis comes (iã vocant Landgrauiã) Thuringiæ, Albertus marchio Brandenburgensis, & filij eius, Otto marchio de Camburg, & fratres eius, Albertus comes Palatinus de Sumeresberg. Hos adiuuêrunt hi nobiles: Otto de Dasle, & Widekindus de Dasenberg, Christianus de Oldenburg in Amerland: Super hos omnes præpotens ille Reinoldus Colonienſis archiepiscopus, & cancellarius Imperij per Italiam, insidiatus est duci: facie

cie quidem absens & in Italia positus, sed toto consilio duci expugnando intentus: Vndè factum est, vt principes orientalis Saxoniæ, cum Thuringorum principe Ludouico, obsiderent munitiones ducis, præcipuè quæ dicitur Aldesleph, & ei expugnandæ erexerunt machinas. Porrò Christianus de Oldenburg, collecta Phrisonum manu, occupauit Bremã, & omnes fines eius: nam & illam iam Henricus ecclesiæ detractam fecit sui iuris, præsertim pro ea causa, quòd aduocatiã captus Liemarus archiepiscopus, vt diximus, in sui redemptionem tradidit Ludero, posteà Lothario dum imperaret, auo materno eiusdem Henrici. Fecit autẽ Christianus magnam commotionem in occidentali regione. Videns ergò dux, quia consurgunt ei vndiquè bella, cepit communire ciuitates & arces, & ponere custodias militum in locis opportunis.

CAPVT XXI.

QVo tempore comitatum Holsatiæ, Stormariæ, atque Swagriæ administrabat vidua Adolphi secundi cum tenello filio: nam Adolphus cecidit in expeditione Swandalica ad oppidum Demyn: quod in Swandalia diximus. Propter consurgentes autem motus bellorum posuit dux puero tutorem qui armis præesset, Henricum comitem de Orlemunde auunculum pueri, virum impatientem ocij, & totum armis deditum: Hîc attende lector auunculum dici, qui alio loco memoratur eius vitricus pueri. Potuit autem vtrunque fieri, vt idem Henricus aliquo gradu, vltra tamen prohibitionem coniugij, contingeret pueri matrem, quam posteà duceret coniugem: Nostra enim ætate omnes principes se vocant agnatos. Henricus quoquè dux, communicato fidelium suorum consilio, Pribislaũ principem Swanda-

vum, qtem multis prælijs prouincia expulerat, admissis ingratiã, & reddidit ei omnem hæreditatem patris sui: Terram Obotritorum, præter Zwerinum & attinentia eius: & fecit Pribislaus duci & amicis eius securitatem fidelitatis, nulla deindè bellorũ tempestate corrumpendam: Staret scilicet ad mandatum eius, & obseruaret oculos amicorum eius, absque omni offensione: Quo constituto, congregabat dux exercitum grandem, & intrauit orientalem Saxoniã, vt pugnaret cum inimicis suis: Sed nemo exibat prodiens in aciem: Timebãt fortunam congressionis. Ille verò vbi pugnandi nulla facta est copia, coacta vndiq; præda, igne, ferroq; vastata regione, regreditur: Et conuersus in occiduas partes, vt comprimeret motus per Christianum de Oldenburg excitatos, & improuisus irruens Bremæ, facilè recepit vrbẽ: Nec enim erat tum illa, quæ nunc cernitur vrbis munitio: & fugit Christianus in abditas Phrisiæ paludes: Dux autẽ Bremam diripiendam permisit militibus: iratus ciuibus, quòd se tam facilè permisissent Christiano: Et transfugerunt ciues quoquè in paludes, eô quòd implacatam ducis faciem non sustinerent, post damna rerum formidantes captiuitatem. Dux autem ex illis nonnullos proscripsit, quousquè interuentu archiepiscopi mille & eo amplius marchis argenti pacem sunt assequuti. Christianus autẽ comes breuì rebus excessit humanis: & cessauit commotio earum partium. Inter hæc autem grassantibus vsquequaquè ciuilibus armis, Hartwicus archiepiscopus secum decreuerat, tumultum quoàd poterat declinare, & sedit Hamburgi solitarius & quietus. Iam enim initio archiepiscopatûs sui, quod in Metropoli & suprà diximus, irã in se ducis de comitatu Stadensi excitauit. Colonienſis autẽ archiepiscopus, cæteriq; princi-

pes

pes mandauerunt Hartwico per scripta, vt reuocaret in memoriã omnes pressuras, quibus attriuisset eum dux: nunc venisse tempus, quo posit auxilio principum recuperare statum honoris sui: patére sibi vrbem Stadiũ, & ereptum comitatũ, iam principum armis facilè recuperandum. Hartwicus autem archiepiscopus, multis experimẽtis edoctus, fortunatũ semper esse in prælijs ducem, ambiguã quoq; principibus inesse fidẽ, & se huiusmodi sponsionibus semper delusum, fluctuare cœpit animo: Prouocabat eum recuperãdi honoris cupido: sed deterrebat sæpè comperta mobilitas animorum, tam in sublimibus, quàm subiectis: Hærebat interim superficies amicitiarum, & pax sonabat in verbis: veruntamen arces suas Horeburg & Friburg communire cœpit archiepiscopus, & congessit in eas apparatum armorum & escarum, qui sufficeret in menses & annos.

CAPVT XXII.

ERat annus post natũ Christum MCLXVII. cùm apud archiepiscopũ moraretur Conradus episcopus Lubicensis, frater Geroldi iam defuncti: cuius tempore Henricus sedem ex Aldenburgo Lubicam transferebat: quod diximus in Wandalia. Iste Conradus pridèm abbas in Reddageshusen, fauore ducis post fratrem peruenit ad eum pontificatum: Delatus est duci, quòd concitator esset apud archiepiscopum, suadens, vt accederet ille ad communionem principum duci aduersantium: Super quare euocatus ab duce in Erteneborg, legationis in Phrisiam specie declinauit. Posteà tamen interposita fide publica per Hartwicum archiepiscopum, cùm etiam verbo suo illum firmaret Berno Magnopolitanus episcopus, adijt ducem Stadio manentẽ: ibi dux exprobrabat quæ diceretur cõperisse: Esse illũ plurimorũ

opinio-

opinione incitatorem Hartwici, vt accederet coniuratis in se principibus. Cúmque ille se eius culpæ affinẽ pernegaret, facilè dux grauis viri verbis fidem habens, suspicionem posuit: Sed popoſcit, vt de eccleſiæ ſuæ prædijs ducem recognoſcens, hominium illi præſtaret, ex Imperatoris nupèr in ſe indulto: Ibi vir animo liber expergefactus, ait: Modica eſſe eccleſiæ ſuæ ſtipendia, & tam anguſta, vt pro illis nullius dominio ſuam obſtringeret libertatem. Dux ad ea: Quandoquidem ſuperioris ius contemnitur, iuſtè aditus in prædia negatur: Iubebat ergò iter intercludi pontifici in eccleſiam ſuam: Ille apud Hartwicum archiepiſcopum cœpit manſitare. Sed ille veritus nè Lubicenſis epiſcopi cauſa ſuam aggrauatam oneraret: Arbitror, inquit, frater epiſcope, nos vnà ſine pernicie manere nõ poſſe: cognitum eſt, qua ſit dux praeditus poteſtate, qua in aduerſantes acrimonia: proderit rebus noſtris ſub Swichmanni archiepiſcopi Magdeburgenſis vmbra latére: eò ſi contenderis, ex conſtituto conſequar, vt ſecuri vel ibi conſiſtamus. Conradus, adita primùm Francia, reconciliari Alexandro ſummo pontifici curauit, quòd de manu Henrici, qui Friderico in Papam adhærere videbatur, pontificatum accepiſſet. Reperit Papienſem epiſcopum in ea parte legatum: qui venientem in concilium Ciſtertienſe ſuſcepit, reconciliauit, & præbito tempore indixit, vt vel in perſona, vel per idoneum nuncium, adiret ſummum pontificem: Indè rediens Conradus, recto itinere profectus eſt Magdeburgum: ibiq; reperit ante ſe archiepiſcopum ſuum.

CAPVT XXIII.

QVo tempore milites Hartwici archiepiſcopi ex arcibus Horeburg & Friburg, eruptiones fecêre more militari, in vicinas ducis prouincias: quibus

bus rebus prouocatus dux, arcem Friburg oppugnauit, expugnatamq; solo æquans, tolli iussit omnes census episcopales. Horeburg autem, inexpugnabile fuit præsidium, propter voragines & paludes: Et ideò solum ex omnibus in fide archiepiscopi permanebat. Per Saxoniã autem excursiones inuicèm & leuia militum prælia fiebant, direptiones, captiuitates, incendia multiplicabantur: bellum ingens sine manifesta causa, quòd hinc stare videretur inuidia, illinc depugnare superbia. Goslaria principibus in ducem accessit: Qua de re dux omnes iussit aditus obfirmari, nè quid illi importaretur, & laborabat vrbs inedia. Et quanuis bello vrgeretur, instituit tamen & munire & ornare Brunswicum: demolitur in Burgo ecclesiam veterẽ, quæ in honorem apostolorum Petri & Pauli esset consecrata: nouam molitur sub nomine Blasij & Iohannis Baptistæ consecrandam, quæ extat hodiè: Fossatis & muris includit Burgum olim oppido adiacentem: Indaginem quoquè coniunxerat, mœnibus & fossatis circunductis, vbi pridèm erant pomeria, rubeta, & palustria ab humore loca: quæ ille primus exædificata curauit habitari: Auctúmque est oppidum in eam magnitudinẽ, quæ cernitur hodiè, vt in Saxonia magnitudine vrbis, & ciuium frequentia, & rerum opulentia, nullum illi oppidũ comparetur. Ecclesias inibi dux nouas extruxit, collapsas reparauit. Idem quoquè in Wandalico solo peregit Lubicæ, Raceburgi, & in Zwerino, erigens ecclesias, quæ visuntur hodiè. Nam, vt antè signauimus, transtulit in Lubicam Aldenburgensem episcopatum: In Raceburgo ille primus episcopatum erexit: In Zwerino autem ecclesiam cum fratribus instituit: sed posteriùs in eũ locum facta est translatio Magopolitanæ ecclesiæ. Hæc verò

quia

quia in Vandalia plenius diximus, nunc paucis attigisse contenti, abimus.

CAPVT XXIIII.

IMperator autem Fridericus iam tum in Italia rebellibus imminebat: Nam Longobardiæ ciuitates quædam partibus Alexandri Papæ accesserunt, Imperatori rebellantes, vrbem nouam contra Ticinum, quæ Friderico fauebat, Alexandriam de nomine pontificis appellarunt: Cæsar obsedit Ianuam, quæ cum cæteris fauebat Alexandro. Præmisit autem Reinoldum Colonienſem, & Christianum Moguntinū archiepiscopos, & partem exercitûs, vt vrbem Romam territarent. Venientes autem in Tusculanum, oppidum non longè ab Vrbe, vbi res ad pugnam præparauêre, egressi Romani, comperta, contemptaq; militum Teutonicorum paucitate, illi longè maiori agmine pleni fidutia duxerunt in eos: Teutonici non segnes arma corripiunt, & pugnantes, pauci multis præualuerunt, cæsis ad XII. millia ex Romanis: reſiduos autem fugientes insequuti, ad Vrbis vsq; mœnia propulerunt. De strage autem cadauerum insepultorum exorta pestis, multos Teutonici agminis perdidit, & inprimis Reinoldum Colonienſem archiepiscopum, qui superiori oppugnatione Mediolani corpora sanctorum trium Magorum dono accepta Coloniam perduci curauit: vbi permanent magna veneratione in hodiernum. Operæ autem precium est enarrare ordinem eius translationis: Annus erat LXVIII. post centum atque mille, cùm Cæsar Fridericus grauissima obsidione vrgeret Mediolanum: Ciues ad extremam famem perducti, deditionis fecêre mentionem, promissa incolumitate ciuium: Cæsar vnum excepit primarium ex vrbe virum, qui rebellionis author diceretur, quem etiam poscebat ad supplicium:

plicium: Et vbi comperit abbatissa loci in quo manebant corpora trium Magorũ, germana soror eius viri, pacta est cum archiepiscopo Colonienſi vitam fratri: Sciebat enim ciues, etsi non leuiter déderent hominem ad supplicii, extrema tamẽ fame pressos, necessitati cessuros: & pro munere pollicetur sanctas illas reliquias. Sciens archiepiscopus indignationem & implacabilem irã Cæsaris in hominem, honesta fraude circunueniendũ putauit Imperatorem, pro munere deposcens quod abbatissa exportaret: Cæsar non cogitans quid moliretur, indulsit: Illa fratrem humeris, vt potuit, euexit. Cæsar nõ hoc permisisse clamitat. Archiepiscopus fidem promissionis efflagitat, nec facilè illum Cæsar contristauit. Ità saluatur ad mortem destinatus: & ille sanctas ex pacto reliquias accepit, quas Coloniã præmisit. De Parthia dudùm venerant Constantinopolim, & indè Mediolanum: Vbi DC LXXI. feruntur annis quieuisse. Posteà verò idem archiepiscopus apud Tusculanum in castris defunctus, & ipse in ecclesiam suam post sanctas reliquias inducitur. Fridericus quoquè dux Sueuiæ eadem infectus tabe tum periit, qui filiam tenebat Henrici Leonis coniugem.

CAPVT XXV.

CAesar, expugnatis Ianuensibus, Romam contendit: & iunctis viribus vtriusque exercitûs, ipsam Vrbem oppugnauit. Aedem diui Petri à Vaticano militibus insessam cepit: & fugato Alexandro, idolum suum Paschalem introduxit: Deindè Lateranum oppugnauit. Sed Romani cùm cernerent se Imperatoris viribus longè impares, deditionem fecêre, imperata se facturos polliciti: in quã etiã rem dedére obsides. Cæsar, rebus ità compositis, residuũ exercitũ reduxit in Longobardi-

bardiam: Ibi cùm esset, audiuit motum qui esset in Saxonia, omnium principum aduersùs vnum Henricum Leonem: & missa legatione crebra, compescuit motus sæuientes quoàd ipse veniret. Quo tempore Henricus dux diuortium fecit cum Clementia ducis Saringiæ filia, obtendens titulum cognationis. Sustulit ex ea filiam, quam nupèr collocauit Friderico Conradi Imperatoris filio adolescenti optimo, sed non longæuo: Nupèr enim in expeditione Italica cum multis principibus tabe consumptus perijt. Adduci autem fecit Henricus Leo Angliæ regis filiam, quam coniugē magna dote in auro, argento, & gemmis adornatam accepit. Imperator autem in Germaniam contendens, cùm euocâsset principes, causam controuersiarum audiuit, & factis treugis, sedauit tempestatem sæuientium vbiquè bellorum. Interèa Longobardi, cùm vidissent abijsse Imperatorem, ac pridem robur exercitûs eius contabuisse, subtractis morte præstantioribus, ad rebellionem redeunt. Imperator iterùm euocatis regni proceribus, eos coarguit quòd non seruarant pacem in treugis conseruâssent: Nam tumultuarie Saxoniæ animos haud dubium auxit Longobardis. Tum annisus in Bamberga leges iterùm pacis dixit dissidentibus. Cunctis ergò ex integro, vt putabatur, compositis, reuocatus est archiepiscopus Hamburgensis Hartwicus ex Magdeburgo in sedem suam, tactúsque morbo intra paucos dies decessit: & extincta morte ipsius vetus controuersia, quæ fuit super comitatu Stadensi: & possedit illum dux deincèps sine omni contradictione. Hic enim erat nouissimus de linea marchionum illorum, ad quos Thietmarsia pertinebat: Nam cæso patre, ac deinde fratre eius in Thietmarsia, ob populi sæuitiam, fecit iste Hartwicus commutationem cum ecclesia Bremensi donata

donans Thietmarsiam ecclesiæ, recipiēs ab illa Stadensem comitatum. Quod Henricus dux non passus, Adalberonem huius archiepiscopi prædecessorem captiuum abduxit cum hoc Hartwico, vt antè commemorauimus: Sed Hartwicus, & ante pontificatum, & in ipso, impar erat Henrico: Vndè comitatum illum de facto, non iure, sibi vendicauit, Hartwico moriente. Conradus quoquè Lubicensis episcopus, interuentu Cæsaris, meruit redire in parochiam suam ea conditione, vt sopita priori obstinatione, ducem recognosceret feudi authorem: potitusq; reditu ob gratiam ducis, in virū alterum est mutatus: Didicit enim ex his, quæ ipse passus est, cōpati fratribus suis, & decæterò pronior fuit in humanitatis officia: Clerum defensauit à circunuentione potentium, præcipuè verò Henrici comitis Thuringi, tum Holsatiam gubernantis, qui sacra prophanáque miscuit more militari.

CAPVT XXVI.

ERat ea tempestate nobilis quidam Widekindus de Dasenberg, vir inquieto animo, & q. armis plùs, quàm satis erat, indulgeret: Hunc Henricus dux diù bonis conditionibus detinuit: sed vir effrenis etiam ducem cœpit contemnere, fisus munitioni arcis suæ in montibus Herciniæ. Henricus dux obsedit arcem, oppugnauitque: Sed cùm ille sibi prospexisset de cōmeatibus, diù sedendum videbatur, vt fame extorqueret deditionem. Euocauit de Hercinia fossores minerarum, & iussit cuniculos agere ad puteum: quo intercepto, siti laborabant, & coacti sunt duci se dédere obsessi. Quo tempore Lubica, quod in Wandalia diximus, concessit in ius Henrici ducis ex Adolpho Holsatiæ comite adolescentiore, cuius pater eam primus post Critonem Wandalum extruxit:

truxit: Nam cùm dux mercaturis opportunam adspiceret, cõtendit illam à comite magnis pollicitationibus accipere. Adolphus autem suaderi non poterat, vt duci cederet: Iratus Henricus, cœpit nouam moliri vrbem ad Wokenissam lacum, quam Leoninam appellauit: interdixitq; Lubicensibus, nè terram illius ingrederentur: Subditi autem ducis, omnia de Lubica à mari aduecta deuehebant: quæres & Lubicensibus, & ipsis Saxonibus incõmodabat: Non enim poterant Saxones nisi per Lubicam ad mare peruenire: non sinebantur Lubicenses Saxoniam introire: Ità vtrique tenuem neuêre telam, paruum & exilem quæstum facientes. Sed cùm Lubica igne suo conflagraret, noluêre ciues instaurare domos, nisi spe redditæ meliore: Vndè factũ est, vt comes cernens sibi inutilem fore locum, nisi dux placaretur, permiserit duci Lubicam. Tum ciues alacriores instaurabant concrematã vrbem, ordinibus designatis ad flumen & lacum vicorum tendentium: Dux vrbem priuilegijs honestauit, monetam instituit, concilium allegit, publicari fecit in regna aquilonis loci immunitatem, & multos ad inhabitandum, plures etiam ad quærẽdum mercibus suis emporiũ inuitauit. Incredibile est memoratu, quàm breui & quantum increuerit nouæ vrbis moltitudo: augescebat vndiquè fortuna ducis: Nam per hoscè dies Imperator Ratisponæ agens curiam, natam Henrico de Bauaria controuersiam diremit, fratruelem eius, qui principatum vendicare contendit, placabat: permisso illi ducatu nouo Austriæ: quem Henricus Conradi regis frater, pridèm sine prole moriens, vacuauerat: Et hic est secundus dux Austriæ, natus è Sueuia, cùm esset primus de Francia orientali.

CAPVT

CAPVT XXVII.

INterim ad ecclesiam Hamburgensem, iam crebriori appellatione Bremensem, quòd defecit legatio aquilonis, duo in discordia sunt electi: Sifridus Alberti marchionis filius, & Otbertus decanus: Proindè factus est maximus in Brema tumultus, Guncelino de Zwerino ex parte ducis insaniente, vt Sifrido se opponat, quem nollet pontificari in eo loco. Sifridus cum Ottone præposito se cogitur in Aldenborg recipere, vetus asylum Bremensium, quotiès malis vrgentur: Alij in Horneborg profugerant, eiusdem partis defensores. Imperatore autem curiam fouente in Bamberga, ambo Bremenses electi destituuntur: & de voluntate ducis, Balduinus Halberstadensis præpositus introducitur: Sifridus assumitur episcopus in Brandenburgo. Balduinus senex duci gratificans, dissimulauit iura ecclesiæ, nec pro illis, vt debuit, murum opposuit: Pallium à Paschali accepit, in schismate consecratus, si non execratus. Hoc autem est illud tempus, quo Henricus dux cũ rege Danorũ transegit super Rugia, quam rex ad Christianismum proexit. Sed quoniam fœdera, quæ erant inter regem & ducem, vocabant vtrunque ad partitatem terrarum de Swandalia possidendarum, dum armis occuparentur: inuitum regem dux eò perpulit, vt & spolia, & tributa cum illo partiretur. Mortuus quoquè est per hæc tempora Albertus comes de Somerscheborg sine prole, peruenitq; successio ad germanam eius abbatissam in Quedelenborg: à qua ditionem emerat Swichmannus Magdeburgensis archiepiscopus, vt ecclesiæ suæ coniungeret. Hoc etiam tempore Honouer insigne Saxoniæ oppidum erigitur, vile pridèm & nullius momenti, cùm comitatui seruiret in Lowenrode. Arx stabat in eo loco,

vbi nunc est noua ciuitas vltra Leynam. Cùm autem morte comitum redìsset ad ducem possessio, dedit ille operam, vt oppidum memoratum augesceret: profecitq; breuì vehementer. Per idem tempus in Anglia Thomas Cantuariensis archiepiscopus pro iustitia ecclesiasticarum rerum, quas defendit, cæsus, Henricum Saxoniæ ducem regis generum sparsit infamia, quòd conscius necis eius diceretur: quanuis neque ipse dux, neq; oratores eius, quos hoc tempore misit, vt in &c. dalia signauimus, de regni iuribus se vlla parte intromisisse facile est creditu: contenti dote, quam cum filia regis Anglia, relicta autem Franciæ, Henricus dux iure optimo, & deposcebat, & accipiebat: Nam quòd Henricus ipse in Angliam venit, longè post hæc tempora prouenit, vt facilè de hac culpa purgetur.

CAPVT XXVIII.

ANnus erat post mundo datam salutem, secundus & septuagesimus post centum atque mille, cùm Christianus Moguntinus archiepiscopus, Imperialis aulæ cancellarius, apostolicæ sedis legatus, eius partis quam defendit Imperator, cum Brabantinis militibus, qui tum fortiores, vt nostra tempestate Zwitenses, habebantur, per Lombardiam & Tusciam omnia depopulatus, Bononienses inuasit. Speciosum erat visu, armatũ in equo conspicere pontificem, auro galeatum, loricatumq; bicynthina desuper tunica: Clauam manu gerebat trinodem, Herculem putares: Vno fertur prælio nouẽ suæ manu strauisse fortissimos. Igitur egressos ad prælium Bononienses in fugam vertit: Ille autem obsidione parata ciuitatem circunsedit, breuiq; ad deditionẽ compulit, & iam se in gratiam illius conferebant. Priusquàm tamen deditos acciperet, imperauit obsides: Et in monte

supra

supra vrbem sancti Michaelis cœnobio sacra iussit apparari: ipse indutus pontificalibus, aram adijt, postquàm religiosè manus consecrauit sanguine cæsorum: officium diuinum satellites honestauêre canentes. Erant trecenti pedites, & totidem mulierculæ ad vnum omnes psallere docti, qui de sanctis Thebæis martyribus sacrum cecinêre officium Missæ: monachi, monialesq; feruntur extitisse: Nam subuersis vndiquè Cistertiensibus, qui Alexandro Papæ viderentur omnibus obsequẽtiores, viri & fœminæ, euersis monasterijs, apostatârunt, se armatæ, vt fit, militiæ immiscentes: postquàm vitæ quæstus non est alius visus facilior. Expleto autem sacro intùs officio, archiepiscopus, acceptis obsidibus & infinita pecunia, cum multa præda ibat Anconam, obsidione ibì tracta ferè per integrum biennium. Tanta erat pertinacia non cedendi citra victoriam.

CAPVT XXIX.

QVo tempore Henricus dux Leo, instituta deuotionis gratia longa in terram sanctam peregrinatione, res primùm diligentiùs composuit in omni suo principatu. Pribislaus Wandalorũ princeps ex hoste duci factus amicissimus, operas pollicitus est in gentem suam, vt illas in fide cõtineret. Ergò omnibus ex sententia constitutis, adorare decreuit in loco vbì steterũt pedes Domìnici. Saxoniam maximè Wichmanno archiepiscopo Magdeburgensi permisit commendatam: quem in bello aduersùm se suscepto talẽ comprobauit, vt reddita tranquillitate fidem illi in reliquum semper maximam haberet. Assumpsit autem itineris sacri comites Conradum episcopum Lubicensem, Henricum abbatem de Brunswico eiusdem Conradi in episcopatu successorem, Bertoldũ abbatem de Luneburgo, & memoratum

Pribislaum principem Obotritorum, Guncelinum comitem de Zwerino, & Sifridum comitē de Blankenborg, & alios quamplures, tam nobiles, quàm ministeriales. Dominam autem Mathildam vxorem suam, filiam regis Angliæ iam prægnantem, domui præfecit gubernandæ, honestam illi subdens familiam, fœminam apud Deum & homines optimā, religioni ac deuotioni intentam, eleemosynariam singularem: quæ castum domi connubium seruabat, filios in timore Dei educabat. Sed hæc posteà. Nam tum primogenitum fœtum gerebat in vtero, Rikensam puellam. Reuerso verò duci peperit filios Henricum, Ottonem, & Wilhelmum. Profectus infra octauas Epiphaniæ dux, Purificationem Virginis egit in Ratispona: Ibi se illi comites iunxêre, Hēricus de Sudbach, & alius de Stire marchiones: & peruenit ad vitricum suum nobilem Austriæ ducem Henricum: qui hospitaliter acceptum, perbenignè habuit, monstrauitq; matris eius insignem sepulturam, & associans agmina, duxit in Viennā Austriæ: Indè conscensis nauibus, per deuexa Danubij, diù prono flumine delabitur: Equites fluuij ripam legêre, eodem in vesperum hospitio cum suo principe excepti. & wormatiensis autem episcopus itineris cœpit esse comes, ad Imperatorem Orientis à Friderico occidui orbis Imperatore missus, vt sponsalijs initis iungeret per vtriusque liberos affinitates. Verùm eam instituta legationem, multi ab Friderico factam sunt interpretati in gratiam ducis, quo Constantinopolitano Imperatori commendatior haberetur, & per terras eius tutior incederet. Nō ignorauêre nostri principes fluxam fidem Græculi, scientes quòd obliquo semper visu cerneret profectionē occidentalium principum in terram orientalē, quæ illius imperio propior esse videretur.

CAPVT

CAPVT XXX.

SEquebatur autē ducem Austriæ princeps in vltimos ditionis suæ terminos, vbiquè præbēs cōmeatus abūdè, & magnificentiā principe dignā præ se ferebat, vsq; ad confinia Vngariæ: Ibi enim rex sororem tenebat eiusdem ducis Austriæ coniugem: Quò perductū Leonem regi cōmendauit in vrbe munitissima, quam Grane fluuius cingit. Dux ibi regio exceptus honore, vidit opulentiam & gloriam Vngarorū. Miro tamen dolore ex inopinato casu afflictabatur: Nam cùm ambo duces mirificè apud regem honorarentur, dumq; rex ipse acceptis tantis hospitio principibus alacrior esset, minùs præuidit periculū suum: Insidiatus enim illi per subæratos frater illius, eadem tempora obseruabat, venenum illi misceri curauit, q̄ eum regno eiecisset. Tam erat vis veneni peracuta, vt ipsa nocte regē suffocaret. Territi duces ambo de horrendo casu, alter q̄ sororem prægnantem intestatus rex reliquisset, alter q̄ ad mortē regis turbatis rebus omnibus insecurior via esset peregrinaturis: Inito ergò consilio, euocârunt archiepiscopum, qui in omni administratione regi secundus, exequijs regalibus tum præerat in ciuitatibus regni, oratum, vt saluum duci aduenæ per regnum conductum & tutū iter procuraret. Ille se cunctis benè sperare iussis, benè volentē ostēdit: effecitque, vt Florētius vir nobilis, qui regio iussu ducibus prodibat obuiàm, per reliqua regni eundem duceret securum: Iubebatúrque nauigio primùm de flumine deducere, procurato quod in angustijs prouenire solet periculo: Cùm collectis ex longo interuallo aquis naues emittuntur: scopuli hinc atque indè præcipites prominent, & ex sublimi naues decidentes, arte magistra regūtur, vt subditis excipiantur aquis: Omnes transiêrunt incolumes præ-

ter eam quæ vectabat ducē: Ille naufragium paſſus, extrahitur vndis, cæteri nantes terram petunt: Vbi attigére vrbem (Brandeis vocant) de dominio Conſtantinopolitano, ibi deficientibus aquis, Danubius ſe terris condit, & diu ſubterlabens indè euomitur, inq; Sauam defluit. Relictis ibi nauibus, terreſtre iter ingreſſi, ad nemus perueniūt, quod vocant Bulgarorum: Ibi difficultatem plurimam experti, plauſtris ſuis iter moleſtum & tardum habuerunt: nam victualia multa ſecum exportauêre. Dux iuſsit, plauſtris relictis, cibum quenque ſuum in iumento conuehere: Viuaria multa & magna relicta videres, carnes aridas cum piſcibus, & vnumquenq; ſuo intentum oneri iter properantiùs agere. Propinquabant vrbi in profundo ſaltu ſitæ: Iam enim dux gentis Henrico aderat, qui illum per inuia ſecurū perduceret: Præceſsit ille ad vrbem, iuſsitq; ciues perbenignè venientem excipere principem: Sed barbarus populus inhoſpitalis, nullatenus adigi poterat vt aditum patefaceret, priorum fortè itinerantium moleſtijs infenſus, quòd miles in magno agmine impunè facilè peccat. Dux iuſsit quenque ſuorum ad arma parari, quandò pacatum nihil erat, ratus, quod futurum erat, ciues ad prædam exituros: Iubet ſigna erigi, quenque pro ſuo capite fortiter decertare: ſperare propitium Deum, cuius in terris veſtigia irent ſpeculari: Si moriendū eſſet, in pia cauſa ſtrenuè moriendum: Erat in eius agmine ad arma valētium multitudo circiter mille ducenti. Præteriens Henricus Leo vrbem memoratam, agmine quadrato incedit, deſcenditq; in prata ad riuum: Ibi pro capturarum caſtra communiuit. Circunſiſtebant ducem primores, epiſcopus, abbates & comites: Nebula condenſa, cum exorta luce conſurgit: Aderant hoſtes quatuor turmis agmen

agmen inuadentes : reſtitêre milites, & intento arcu telum à ducalibus in ducem turmæ vnius mittitur : Ille cadit ictus : cæteri fugiunt. Sic iter ingreſsi, ad pugnam ſemper ibant parati : Nec minùs hoſtes infeſti laceſsiuêre ducis agmen : Hoc modo nemus egreſsi, peruenêre Niceam, vbi dux honorificè excipitur. Impenſa iam tum regia indè ductus eſt Adrianopolim, deindè Iunopolim, et continuato itinere in propinqua Conſtantinopolis peruenêre ad diem Paraſceues : Ibi Dominicæ paſsionis peracta memoria, ſacrum etiam ſabbatum peregerunt. Manè primo Dominicæ reſurrectionis peractis ſolennibus myſterijs, prandio refecti, iuſsi petiuêre curiam Imperatoris. Præmiſerat autem dux innumera multa pretioſa ex optimis terræ ſuæ : equos pulcherrimos ſellatos, veſtitos, phaleratos, loricas, galeas, veſtes de ſcarleto, lineaſq; tenuiſsimas.

CAPVT XXXI.

IMperator ipſe Conſtantinopolitanus, ornatu regio, cum magnis pontificibus, principibus, & optimatibus curiæ ſuæ præſtolabatur aduentum ducis. Erat autem eo in loco venatorius hortus latiſsimus, planiſsimus, muratus: (Foreſtam vocant) Et ad oſtendendā gloriam præcepit Imperator principibus ſuis, vt omnes ſolennitati intereſſent tanti hoſpitis excipiendi. Videres illic tentoria multa ſine numero, erecta in foreſta, byſsina, purpurea, capitellis aureis paxillorum, & pro cuiuſq; fortuna vario inſtructu ornata. Veniens dux honorificè conſalutatur : & quia proceſsionis ſolennitas inſtabat, procedebat Imperator, ducem ſibi ex latere conſocians : Erat ſtrata ſemita tota purpurea, & deſuper tecta auriphrygijs, ornata aureis circùm lampadibus & coronis : Hac incendebat ſtatio pontificum & clericorum, proſequente Im-

se Imperatore, cum hospite duce, & militibus tantùm peregrinis: Peruenerunt ad tentorium aureum, quod totum incanduit gemmis & lapidibus preciosis: Indè per eandem viam reuersi sunt ad ecclesiam: & collocatus est rex in throno suo sublimi, & dux in alio paulùm humiliore iuxta eum: Missarumq; solennia tũ peragebantur de more. Deindè illis expletis mysterijs, ad Imperatoris mensam opiparè & regio luxu excepti, cùm sermo hinc indè varijs de rebus sereretur, dominus Wormatiensis introduxit occasionẽ veteris inter Græcos & Latinos disputationis super Spiritussancti ꝓcessione: quem nos àpatre & filio, Græci à solo patre contendunt procedere: Miserandum sibi videri solitum dicebat, quòd per tanta secula inter vtriusq; linguæ præclara lumina, dissensio ad vnionem & concordiam redire non posset. Cumq; Græci in iustificationẽ suæ partis multa de euangelijs, plura de doctorum traditionibus introduxissent testimonia, diu tacitus assedit. Hẽricus abbas Brunsuicensis, vir sui temporis & doctissimus, & per omnia disertissimus, vbi data est copia fandi, cœpit ex Græcis doctoribus ostendere & introducere testimonia, Chrysostomi, Gregorij Nazianzeni, Cyrilli, cæterorumq;, quibus illi contradicere non poterant: ostenditq; controuersiam, quæ videbatur esse, non de re, sed de verbo: cùm ipsi Græci doctores, quod eorum verbis monstrauit, sentirent manifestè Spiritumsanctum ex vtroq; procedere. Conuertit omniũ in se ora: & tam Græcorum quàm nostrorum confessione in re profundissima, liquido disertóque sermone fertur peroràsse: ibiq; apud Henricum ducem sui nominis claritudinem amplificauit, dilectior indè habitus, quòd etiam Græcorum asseueratione rem obscuram insigniter liquidàsset. Dux autem venia abeundi pe-

dipetita, ab regina regaliter muneratur, tantam sericei panni ab illa copiam accipiens, (samittam vocant) vt ommem indè suam familiam peruestiret: addiditq; pelles varias, & cuiq; propriè pellem Zabolinam colli ac ceruicis integumento: quod genus donarij, perseuerat hodiè in gente Russorum.

CAPVT XXXII.

IMperator ducem insigni donat naui cum armaturis. Valefacto omnibus, dux mare cum suis ingreditur. Cumq; omnibus impedimentis in naues stipatis procederent, pandunt vela ventis: Omnia primo cursu illis prospera fuêre: indè sæuissima tempestas exorta, misit omnes in timorem: ipsi palluerunt nautæ: nam in scopulos impingi aduersùs omnes suos conatus formidabant vi tempestatis: Præsentemq; viris intentant omnia mortem. Erat inter nauigantes quispiam, quem somnus oppressit, vt solet interdùm, ex mœrore: Visus est videre reginam propè assistere, quam incunctanter cæli Dominam interpretatur: Sic erat oris habitus, & totius corporis dignitas incomparabilis. Ea visa est alloqui tristem, quid mœreret, rogans? Vides, inquit ille, ô Domina, nos in media morte agere. At illa: Confide, nemo ex vobis naufragabitur: Est inter nauigantes, qui me precibus suis sibi facit obnoxiam: Quo dicto, disparuit. Qui viderat visionem, animo firmior factus, Henricum eundem qui disputauerat, illum arbitratus est esse hominem, cuius meritis nemo in tanto periculo periret. Cadunt venti, procellæ detumescunt, nautæ imperant naui, & saluos perducunt in Accon vectores: Ptolemaidam olim dixêre, nunc Accon vocant: alij etiam Acris, portum vrbis egregiæ: quæ tum Christiano tenebatur Imperio: Ibi dux egressus naui, hospitaliter

exci-

excipitur. Assensis autem iumentis, indè Hierosolymam contendit. Templarij autem & Hospitalarij milites, ad famam tanti ducis progressi, solenni illum comitatu duxerunt in vrbem. Ibi sancta loca deuotus inuisit: Ad Dominicum sepulcrum, ad locum Crucis, ad reliqua etiam Dominicæ memoriæ vestigia deuotè procubuit, oblationes faciens non paruas: Portam Crucis Christi argento vestiuit: Musiuo opere parietes ornauit: Ad luminaria redditus constituit: Mille argenti marchas in donatiua militibus Christi dedit: Vallem Iosaphat, montem Sion, Oliueti, Nazareth, Bethlehem, Tabor inuisit. Omnia verò sancta loca Henricus abbas lachrymis & suspirijs insigniuit, sacrum, vbi poterat, implens altaris ministerium cum sacrificio. Nam in omni peregrinatione vir ille memorabilis, indutus cilicio, antelucano tempore matutinali expleto officio, altaris sacrificium, si quo modo poterat, implebat, beatissimæ Virgini, cui se & omnem gregem commendabat, semper deuotissimæ. Rex erat in Ierusalem illa tempestate, Amalricus genere Gallus de sanguine & posteritate Balduinorum: Is ducem sua in regia magnificè per duos habuit menses, princeps principem, Christianus Christianum veneratus. Templarij atq; Hospitalarij ducem per viam, qua ire libebat, deduxêre. Conradus interim episcopus Lubicensis cœpit corpore tabescere: Bertoldus non minùs abbas Luneburgensis lassescere: Dux Antiochiam inuisere cupiens, iussit illos intereà refici Hierosolymis: ipse abiens, deducitur militia Templariorum & fratrum Hospitalariorum. Episcopus relinqui non passus, nauigio insequitur ducem præeuntem: Sed in mari aucta, vt solet, ægritudine, cùm Tyro propinquaret, spiritum efflauit: Ibiq; opera Guncelini comitis honorificè tumulatur.

tur. Bertoldus quoquè Luneburgensis abbas, Accon expectare ducem profectus, finem fecit viuendi, tumulatus ibidèm.

CAPVT XXXIII.

HEnricus autem dux, lustrata terra sancta, quam inuisere venerat, ex Antiochia in vicinas terras repedaturus respexit: Tenebat proxima Milo Saracenus, homo varius, & cuius semper fidem suspectam duxere Christiani: Placuit consilio principis Antiocheni pertentare animum Saraceni: Itaq; dux, misso ad eum nuncio linguæ gnaro, saluum per terram eius & incolumem transitum postulauit: Ille non recusans, viginti suorum de primoribus illi obuiàm misit, qui deducerent. Sed princeps Antiochenus vir Christianissimus, confidere promissis eius non satis securum ratus, suasit, vt accepta naue die ac nocte transiret in portum Simeonis, magna ex parte præteruectus terram Milonis. Sequutus dux consilium principis, eò contenderat in ciuitatem, quam vocant Tersult: Eam posteà Milo, quòd intellexisset eò diuertisse, se contempto, peregrinos, expugnauit. Soldanus autem princeps Turcorum misit obuiàm Henrico ad conductum viros quingentos, qui ab incursione Milonis ducem tuerentur. Asiam tum arbitror minorem tenuisse Henricum, in qua Turci dominantur, appellaturq; nunc Turcia magna: Transierant terram desertam, inuiam, & inaquosam, itinere trium dierum, omnia portantes in equis ad vitæ vsum necessaria: Erat enim Armeniæ pars, donèc peruenirent in Heracleam: Quo in loco hospitaliter etiam à Turcis excipitur. In loco autem, qui dicitur Axarat, occurrit ei Soldanus, amplexans & deosculans ducem, suumq; appellans amicissimè consanguineum: Gratulatur incolumem ad se peruenisse

ueniſſe de inimica terra Milonis omnium communis hoſtis. Percontatur dux, quid ſe ſuum dignetur vocitare conſanguineum hominẽ de terra longinqua? Tumille: Princeps Ruſſorum olim accepta Teutonica coniuge, filiam procreauit: quam pater in has terras nuptã deſponsdit, vndè mihi origo eſt. Placuit duci vndecũq; tradita cognatio: dulce illi fuit in homine alienigena humanitatis illa recognitio, etiam è longinqua cognatione: Omnes enim ille Teutonicos principes, terrarum ignarus, vnius eſſe ſtirpis ducebat. Dedit autem duci dona plurima, Tunicam auratam eo precio, vt dux non ſuo corpori, ſed diuino cogitaret, quod & impleuit, aptare miniſterio. Iuſſit adduci equos mille octingentos, militibuſq; permiſit Henrici, vt quiſq; ſuo ordine, quem magis probaret, tolleret: Accepit quiſq; ſuum. Indè producti caballi triginta inſignes dono duci, ſellis, phaleris, frenis auratis pro magnificentia ſingulari: Addidit domos ſex de more gentis filtrinas, & ſex camelos qui ferrent, cum ſeruis qui beſtias gubernarent: Addidit duos leopardos, & equos, & ſeruos: Docti enim erant leopardi in equis vectari. Cumq; modis omnibus benigniſſimè & humaniſſimè cum duce ageret, ille familiaritate fretus, ſumpſit audaciam: Miror, inquiens, prudentem principem non ſectari veram Chriſti religionem pietate & virtute plenam: quæ ſi tibi ſoli adeſſet, omnium quos viderim principum faceret feliciſſimum. Ille ſub hæc: Non eſt, ait, difficile credere, quòd Deus quando voluit, de immaculata Virgine carnẽ aſſumpſit, qui hominem primum de terra virgine plaſmauit: ſed omnium cõmunis Dominus, non vno voluit ab omnibus honorari cultu. Dux non auſus profundiorem ingredi cum homine ſuper ea re ſermonem, valefacto multa cũ gra-

tiæ-

ritudine discessit: Conductum tamen eius habens, per vicinas Turcorum ciuitates peruenit in terram desertam, vbi rex quondàm Conradus cum suo memoratur agmine cõstitisse, cùm fraude Imperatoris Constantinopolitani farinæ calcẽ immiscẽtis, multis exitio fuêre militibus. Nã Conradus rex ægrũ trahens exercitũ, difficilimo itinere peruenit in terram sanctam. Dux quoq; indè expeditus, pertransitis aliquot ciuitatibus, quas eo in littore dux quõdàm Godfridus expugnauit, peruenerat ad brachiũ sancti Georgij: indeq; traijciens, breui contendit redire Constantinopolim: Redeuntem Imperator non illiberaliter excepit: Ibi enim iumenta sua ducis milites reliquêre: quibus receptis Monopolim contenderunt: Sed & ibi Imperator iussit ducem hospitaliter dimitti in viam suã: Offerri quoq; præcepit munera preciosa, quatuordecim onera mulorum. Sed dux modestiam præferens, non accepit. Cumq; attentiùs moneretur liberalitatem tanti principis non contemnere, tantisper cessit, vt quibusdam sanctorum reliquijs magno munere acceptis, quibusdã etiam gemmis, magna cũ gratitudine valefaciens, Germaniam suã magnis itineribus repetiuit. Sed primũ Bulgarorum nemus, in quo pridèm laborabat, peruadens, peruenit ad regem Vngarorum: qui post mortẽ fratris rex creatus, magnis apparatibus ducẽ accepit: & per regnũ suũ præbens cõmeatus, cum ingenti dimisit honore: & peruenit tandèm suã in Bauariam. Audiuit aũt Augustum in Augusta cõsidere, quẽ adiens cõsalutauit: Ille gratulatus amico & de via longinquæ & periculosa recepisset incolumem, perbenignè excepit venientem, ac dimisit. Descendens autem in Saxoniam, iam anno euoluto, Brunswicum rediit, domum suam reuisens, ecclesiam autem multis sanctorum reliquijs,

aura-

auratis atq; fericeis vestibus exornauit, quas secum tulerat: Quæ res hodiè quoquè cernitur in ecclesia sancti Blasij eius loci primaria.

CAPVT XXXIIII.

PEregrinati cum peregrinante duce, nos quoquè reuertētes in idipsum, cœpta Saxoniæ præclara facinora exequamur. Hanc vero peregrinationem fabulæ locum tribuisse arbitror de Henrico, qui per variam fortunam peregrinatus, magnis & multis periculis emergens, difficili labore in terram suam reuersus, leonem adiuexerit, qui sepulcrum eius seruet. Hæc verò narratio quàm puerilis & delira sit, facilè intelligunt viri sensati: Peregrinatus est Leo: Sed quoniam ignorabat fabulator, quò peruenerit, commiscitur indoctam fabulam de leone & dracone. Ignorabat asellus iste bipes, quicunq; fabulam primus commentus est, hunc principem ab initio ætatis suæ cognomentum accepisse Leonis, quomodò pater eius, Catuli, & Albertus marchio, Vrsi. Indè nouerit eum esse leonem, quem æneum cernit rugienti similem in burgo Brunswici. Et quoniam in Scandalia sumus exequuti, quo feruore, qua deuotione viduata Lubicensis ecclesia Hēricum abbatē sancti Aegidij Brunswicensis poposcerit, acceperitq; episcopum, hoc loco transilimus. Per quæ tempora Christianus Moguntinus archiepiscopus pro Imperatore cuncta gerebat in Italia. Mirum dictu: homo Teutonicus, natione Thuringus, non minor facundia, quàm gestarum rerum gloria, Latina, Græca, Italica, & Brabantina lingua uxtà vtebatur. Ferunt rumore tum disseminatum, quòd asini & meretrices in exercitu eius, maioribus vterentur sumptibus, quàm tota Imperatoris familia, quæ tum opulentissima videbatur. Clerici & fœminæ exercitus eius duo

pre-

præsidia firmissima feruntur in deditionem accepisse. Paschalis, quem tum Imperator pro summo pontifice venerabatur, viri strenuitatem amplexans, demiratus, sic ei scribere solebat: Christiano Christianissimo apostolicæ sedis legato, Imperialis aulæ cancellario, Romanæ ecclesiæ filio fidelissimo, Salutem & apostolicam benedictionem. Is tunc Anconam diù obsessam fame sic affecerat, vt calceorum & sutorum coria vorarent. Subiugauit etiam Ferrariam, & Rauennam: Sequenti autem anno subactam destruxit, & naues trecentas piraticas suis vsibus aptauit. Paschalis autem breuì concessit in fata, & surrogatus est Iohannes Strumensis abbas, quem appellauêre Calixtum. Imperator deindè schisma fastidiens, de pace cogitauit: Nam Alexandro regna penè omnia consenserunt: Solus Christianus pauit Calixtum in valle Spoletana. Quo tempore, iam cunctis in partem Alexandri cadentibus, Longobardi, qui hactenùs Imperatori fauebant, armis coacti, in contrarium relabebantur, rebellionem molientes: Cumq; armis, quæ in Italia haberet Imperator, tantis motibus videretur impar, in Germaniam, transmissis alpibus, contendit: euocatóque principum cœtu, questus est Italiæ, & præsertim Lombardiæ, quæ regio propiùs debebatur à memoria Karoli Magni & Ottonis I. contumaciam, summis docebat adnitendum viribus, vt Imperij iura non labefactentur per Italiam primariam regni partem.

CAPVT XXXV.

ADerat huic cœtui Henricus dux Leo, cuius præcipua erat authoritas in omni conuentu Imperij, quem tum ante alios appellans Imperator orabat, vt expeditioni tantæ non deesset, consilio & armis, pro sua parte tutaturus Imperium & rempublicam, multùm

terroris hostibus incutiendum ex illius præsentia. Ibi Henricus causatus ætatem, & iam imminentem senectam, tolerare se pristinos non posse labores, affuturum armis, opibus, viris, & omni quo posset apparatu, tantùm illi remittatur personalis militia. Tum Imperator: Deus, inquit, cæli te inter principes sublimauit, diuitijs, honoribusq; super omnes euexit, omne robur Imperij in te recumbit, & iustum est, vt ad confortandas manus omnium huic te negocio præsentem exhibeas: vt respublica, quæ labi cœpit, per te conualescat, per quem stetisse se hactenùs confitetur: memorem te esse volumus, quòd nihil vnquàm tuæ voluntati negauimus, & quia in honore omni tuo amplificando parati semper fuimus, inimicis tuis hostes exhibuimus, & nullū aduersùs te prævalere passi sumus: Sed vt sacramentorum fidem omittamus, quæ Imperio impenderas, meminisse te volumus consanguinitatis, qua nobis super omnia, quæ diximus, deuinctus teneris: vt in hoc necessitatis articulo, omni conatu, proximo tuo domino & amico concurras, vt de cætero perfruaris ad omnia, vt consueueras, nostra beneuolentia. Cumq; dux implacabilis in sententia permaneret, omnia quidem obsequia quæ posset, præstiterat, solam orabat personam laboribus eximi: Imperator consurgens de sòlio suo, vtpotè quem angustiæ comprahenderant, ad pedes ducis se inclinabat submittere. Dux vehementer turbatus ad hoc Imperatoris factum, quòd incuruaretur, sub quo curuatur orbis, apprehendens medium, non est passus concidere: Nec tamen flexus animo consensit voto. Hæc verisimilior est narratio hominū contemporanei, quàm illa quæ vulgò fertur: Imperatorem ad ducis pedes procidisse, ducem ne leuare dignantem, cùm Imperatrix, quæ aderat, Cæsarem terra

leuāsſ-

leuâſſet: Surge, inquiens, mi domine: memor eſſe velis caſûs huius, memineritq; Deus. Nam non fuiſſe tantam in duce barbariem, veriſimile eſt, vt pateretur ante ſe Imperatorem procumbentem iacere: Nec de loco congruit inter narrantes. Nam ea, quam magis probo, expoſitio refert, in conuentu concilij rem geſtam: altera verò, in caſtris actum contendit: facitq; ducē ictum ex Mediolano phalarica, quæ auri pondus proieciſſet. Sed præfero narrationem veri ſimiliorem ex authore temporum illorum, cuius ad fidem verba poſui.

CAPVT XXXVI.

IMperator, ira diſſimulata, quam agitabat pudor contemptûs in humilitate ſua: reuerſus cum exercitu in Italiam, quem tum contrahere poterat, viribus validiſſimo, adiuuante partes eius cum omni inſtantia Chriſtiano Moguntino præſule: qui etiam ad finem vitæ ſuæ Longobardiam vaſtabat, ſubijciens illam Imperio, magisq; militans Imperatori terreno, quàm cæleſti, Mediolanenſes cum cæteris ad iuga coegit. Tum verò irrogatam Imperatrici contumeliam fertur vindicâſſe. Aiunt illam fœminea, vt putabat, ſecuritate, vrbem intrâſſe, cùm illam conſpicere plurimùm amaret: nec potuit aut ſæuitiā, aut contumeliā ab eis qui parérēt Imperio, formidare. Sed plebeij ciues malè affecti Imperatori, cùm iterùm rebellionem meditarentur, inſolentia ſingulari petulantiā ſuā aperuerunt, obliti decoris ſui, fœmineiq;, obliti armorum Cæſaris, quæ ſæpiùs illis cum victoria intentauit: Regiā dominā mulæ impoſitam capite obuerſo in caudā beſtiæ, tradidêre in manus pro freno eiuſdem beſtiæ caudā: Ità ludibrio habitam emisêre per portam alteram. Auxit iracundiam Cæſaris iuſta indignatio: obſeſſos perurget, vt ſæpè aliâs, ad deditionem, neque bel-

lum, neq; pacem perferre potentes. Tum deditos illa lege accepit, eos qui viuere mâllẽt, ficũ de genitalibus mulæ dentibus eximerent, alioquì mox obtruncandi: Multi præponebant mortẽ ignominiæ: vitæ cupidi, fecêre, quod iubebantur. Vndè nata est Italis illa cõtumelioſa irriſio, cùm digito inter duos oſtenſo proferunt, Eccola fico: Hæc est illa ficus, quam tuliſtis Mediolanenſes per ſummam ignominiam, vndè horror est, digna ſuperbiæ vindicta. Et omnibus ex ſententia conſtitutis in ea prouincia, redìjt Imperator in Germaniam, animo ſecum volueus Henrici ducis in ſe contumaciam, memor concitationis priſtinæ omniũ principũ Saxoniæ in eũ. Audiuit tũ diligenter querimonias eccleſiarum ſuper Henrici nomine, principum omnium in eum murmura: qui iam libera voce accuſabant ducẽ, cui ſciebant infenſum Imperatorẽ: alìj quidẽ Imperatoris iniuriam verbis ingrauabant: alìj proprias vel iniurias, vel contumelias, recordabantur: Vnus erat Henricus, in quẽ omniũ odia communi impetu dirigerẽtur. Imperator ſciens quem eſſet oppugnaturus principẽ, quãtis viribus, quo ingenio, qua fortuna, anniſus est & ipſe rem prudẽter agere: A reconciliatione eccleſiæ ſumere principiũ inſtituit, arbitratus perindè totius Italiæ, & omnium regum fauorem propenſiorem: nè turbatio addita turbationi, inſuperabilem motum & incendium inextinguibile concitaret.

CAPVT XXXVII.

ANnus erat ſeptuageſimuſſeptimus, &, vt Euſebij continuator tradit, octauus, vt alìj, nonus, poſt mille centum, cùm Imperator iam Ottone filio, quem claſſi præfecit, Veneta claſſe intercepto, Venetias, vbi erat ſummus pontifex Alexander, perducto, de pace ac reconciliatione efficaciter cogitauit: Ergò ceſſante ſchiſma-

schismate, quod per annos XX. miserabiliter durauit, pax redijt inter regnum & sacerdotium: & coadunata est ecclesia sub Alexandro, & factum est vnum ouile & vnus pastor. Cessit à schismate Calixtus Iohannes, & factus est episcopus Beneuentanus: Archiepiscopi pallia accepta à schismaticis, abiecerunt. Christianus Moguntinus, Philippus Colonienſis, per manus Hiacynthi cardinalis noua pallia receperunt, refutantes omnia schismata, præcipuè Octauiani, Guidonis, & Iohannis. Quo tempore Emanuel Græcorum Imperator, bellum in Sultanum habuit: de quo Imperatori Occidentis sic fertur scripsisse: Emanuel in Christo fidelis Imperator, Porphyrio genitus, diuinitùs coronatus, regnator potens, excelsus & semper Augustus, moderator Romanorum magnificus: Nobilissimo & glorioſissimo regi Alemaniæ & Imperatori, ac dilecto fratri Imperij nostri, Salutem & fraterni amoris affectum. Et in fine sic concluſit: Sultanus Imperio nostro se dedidit, & missis legatis misericordiam postulauit: fecitque Imperio nostro hominium & iuramēta: pollicitus est seruire nobis aduersùs omnem hominem cum exercitu: ità sit amicorum nostrorum amicus, & hostis inimicorum. Hanc epistolam Imperator Fridericus susceptit scriptam aureis literis. Sed priùs legationem Sultani accepit contraria omnia nunciantem: Nam & exitus monstrauit præualuisse Sultanum. Venerunt quoquè Imperatori cum his literis munera precioſa, inter quæ fuit cantharus smaragdineus, capiens sextarium balsami pistici, & plurimæ gemmæ precioſæ. Imperator noster non benè fisus Constantinopolitano, & ægrè ferens nomen eius in literis suo præpoſitum, maximè cùm moliretur contra Imperium Romanum, & plu-

res ex Romanis corruptos, in suam traxisset ille sententiam: nec ferre poterat, quòd se Romanorum scriberet moderatorem, rescripsit hac forma: Fridericus diuina fauente clementia, inclytus, triumphator, Romanorum Imperator, à Deo coronatus, sublimis in Christo fidelis, magnus, pacificus, glorioſus Cæsar, Græcorum moderator, & semper Augustus: Nobili & illustri regi Græcorum & Imperatori Emanueli, dilecto fratri nostro, Salutem & fraterni amoris affectum. Et inter cætera sic: Sicut ille rex regum, à quo omnis potestas, Ro. Imperium caput totius orbis constituit, ità etiam sedem Romanæ ecclesiæ omnium ecclesiarum vnicam matrem dominam magistramq; ordinauit: quod vtiq; duorum numero gladiorum signauit, quos dixit orbi sufficere, ipse author fidei Christianæ. Quapropter tuam prudentiam commonemus, quatenùs nobis & Romano Imperio honorem debitum recognoscas, & summo pontifici, quem nomine sanctum appellas, debitam exhibeas obedientiam & honorem. Remisit autem Imperator nũcios multis muneribus honoratos. Quo quidem tempore Sifridus Brandenburgensis episcopus, Alberti marchionis filius, in sedem Bremensem, ad quam ante XV. annos electus fuit, transfertur.

CAPVT XXXVIII.

VLricus erat Halberstadensis episcopus, qui, quòd Alexandro paréret, à sede sua eiectus exulabat: iamq; rebus compositis, redibat ad ecclesiam suam. Is erat Henrico duci infestissimus. Manus autem Imperatoris nunc erat in persequutione Henrici cum illo. Statim ergò ad illius reditum commota est terra, in qua, fauentibus principibus orientalis Saxoniæ, multa in Henricum ducẽ cœpit emoliri, fugato Gerone intruso, omnibus,

bus, quæ per illum multis annis ordinata fuêre, cassatis: Omnes ab eo consecrati, sunt officio suspensi. Ecclesiæ, quas ille magìs execrauit, q̃ cõsecrauit, clausæ sunt: & corpus beati Burchardi, quod ille transtulerat, per Vlricum terræ reconditum est. Quo tempore, Hẽricus dux in Wandalia expugnauit vrbem Demyn: Audito autem de ingressu Vlrici, iam se intellexit esse circunuentum: Vocatis admodũ paucis ex familiaribus, dixit, sine omni mora in Saxoniam redeundum: Edocet, maximè trans Albiam noua sibi bella consurgere: Quocircà properandum, & res omnes hoc loco interrumpendas. Tum machinarum magister: Si hoc, inquit, tibi cordi est, possumus incendio vrbis finire bellum. Non hoc placuit duci cœptum. Nam incendio nocere hosti, sibi nihil prodesse, futurum facile: vt hostes resumptis viribus, vbì declinauerit, sua vicissim incendio vastaturos. Rebus igitur per industriam subornatis, effecit, vt hostes de pace obsides exhiberent: Quibus acceptis, Brunswicũ repedauit. Vlricus autem Halberstadensis, occupabat montem, qui dicitur Hoppelberch, firmans in eo præsidium. Henricus dux aduolans, facilè diruit quæ ille firmâsse putabat. Illo abeunte, opus renouârunt hostes, magisq̃ roborati, redeuntem ducem repulerunt, nonnullis cæsis, aliquot etiam captis. Mortuus est eo tempore Henricus comes, vitricus Adolphi Holsatiæ comitis: Mater eius Mathildis, prudens & religiosa fœmina, soluta à lege mariti, domum illius sapienter disponebat: Qui cùm miles factus esset, non degenerauit à virtute paterna. Sed tum in Henricum ducem vno omnes animo conspirârunt, qui Imperatori gratificari volebant. Inprimis Philippus Colonienſis archiepiscopus magno agmine terram ducis ingreditur, deuastans incendijs

multis Westphaliã: & ità processit vsq; in Quernhamelen, nec vltrà progressus, redijt, Visurgũ fluuiũ iam habens obuium. Circa eosdẽ dies reuersus est Imperator de Italia, & occurrẽs illi Hẽricus Spirã, questus est de Philippo præsente, ꝙ terrã illius sit hostiliter ingressus, cùm nihil in eũ hostile vnq; fecerit. Imperator tum dissimulans quod sentiebat, curiã illis indixit apud Wormatiam: ducem præcipuè adesse iussit, responsurum querimonijs principũ. Intelligẽs aũt dux rerũ inclinationem, eò venire dissimulauit. Imperator secundã illi indixit in Magdeburgo, vbi Theodericus de Lãdesberch marchio duellum ei obtulit, imponens & insimulans eum de quibusdã in Imperiũ tradimentis. Indignationis aũt propior visa est ratio, ꝙ Wandali, cõniuente Henrico, terram illius excursionibus infestârũt. Dux vbi comperit, adesse noluit: In Aldesleph tamen vicino loco constitutus, per nuncios apud imperatorem egit, vt fide publica interposita, in colloquiũ illum secretũ admittere dignaretur. Imperator exiuit, occurrens illi ad locum constitutum: Quẽ dux placidis verbis, vbi in conspectum venit, lenire studebat. Imperator aũt quinq; milliũ marcharũ multam duci indixit, consiliumq; addidit, vt ea leui tanto principi pecunia persoluta, satisfeciſſe videretur Imperio: & perindè facilè futurũ spõdebat, accusantes principes vt cõplacarentur. Sed duci visum est indignũ, pecuniam in causam transactionis, nõ sine honoris macula, psoluere. Itaq; sine fine discessêre. Indè Imperator tertiam illi curiã Goslariæ præfixit: quã, vt priores, dux dissimulando neglexit. Imperator igitur procedens in concionẽ, de more proceres scisciatus est, sententiam quærens, quid mereretur, qui legitimè euocatus, tertiò contumaciter abesset? Cui ex sententia principum est respon-

responsum, quòd dictante iustitia, omni sit honore destituendus: vt proscriptione publica iudicatus, & ducatu, & omnibus careat ab Imperio beneficijs, alter in eius locum consurgat. Confirmatur ergò sententia: Imperator adiudicauit fieri quod ꝓceres dictauêre. Nè tamen in re tanta præcipitatū videretur, & priusquàm publicè destitueretur, rogatu nonnullorum, ex superabundanti, quarta est illi denunciata curia: Ad quam cùm non venisset, sententia solenniter promulgata, destituitur omni, quod ad Imperium pertineret, honore & beneficio: Bernhardo de Anehold comiti, filio Alberti marchionis, quòd ex eadem Magni nouissimi ducis stirpe per auiam descenderet, ducatus Saxoniæ solēni donatur apparatu. Dux vbi comperit, questus est atrocem sibi irrogari iniuriam: quòd natus in Sueuia, non nisi in terra natiuitatis suæ potuerit ac debuerit destituti, nec potuerit nisi in terra natiua proscriptione damnari. Erat autem annus post mille centum octogesimus. Ea verò res in Herbipoli ciuitate Franciæ orientalis agebatur.

CAPVT XXXIX.

Facta autem destitutione, iam tunc euigilârunt omnes hostes eius. Philippus Colonienſis archiepiscopus iterū expeditione facta, processit in &westphaliam: Ibi nihil sanctum, nihil religiosum: incendia, prædæ, omnia miscuêre: Effracta monasteria, violatæ sacræ virgines: Vix expleto ministerio, calices rapti de altari. Tantum autem sibi ex illo tempore iuris vendicabat in eam terrā, vt in reliquum se semper scriberet cū posteris ducem &westphaliæ. &wichmannus Magdeburgensis archiepiscopus, Aldesleph oppidum obsedit: Inerat validum Henrici præsidium. Bernhardus de Lippia præfuit obsessis. Multa tentata sunt in expugnationem: sed fru-

strata, fortiter tuẽtibus qui inerant. Demùm iactis vallis, aquam fecerunt increscere, vt domus ad trabes vsq; implerentur: Nec sic cesserè obsessi. Cùm autem omnes perindè commeatus corrumperentur, pacti arma & vestes, dimittũtur incolumes, & oppidum funditùs euertitur. Intereà Vlricus Halberstadensis, omnibus modis instabat, vt Henricum persequeretur, adeò, vt excommunicationis maledicta sæpiùs in eum repeteret, facta suspensione diuinorum (interdictũ vocant) in omni loco ad quem declinaret: Tantùm in monasterijs sub silentio diuina celebrabantur, clausis ianuis, propter excommunicatos. Dux autem, vt vir fidelis, nõ leuipendens ecclesiasticum mucronem, venit Halberstadium cum suis, & in contritione cordis, humiliatus est vsque ad pedes episcopi: Solutus est à vinculo anathematis cum suis, facta solenniter absolutione: & sensit cum episcopo & ecclesia illa quæ pacis sunt: Nec tamen diù durauit tranquillitas. Nã idem episcopus impatiens ferebatur ocij & quietis, & iterùm occasione accepta, alienatus est à duce: & additus inimicis eius, multa contra eum studuit emoliri. Dux autem congregato exercitu, mouit in Westphaliam, vt exterminaret, qui starent pro Colonien. Præerat ducalibus Adolphus Holsatiæ comes, & Scowẽborg, filius eius, qui apud Demyn cecidit in acie: Aderat Bernhardus comes de Raceborg, Bernhardus comes de Swelpe, qui vel solus, alijs à duce deficiẽtibus, in fide permansit, Guncelinus comes de Zwerino, Ludolphus comes & Swilbrandus frater de Halremũde, vt pugnarent contra archiepiscopum Colonien sem, & qui illi adhærerent, erant Simon comes de Tekenenborg, Hermannus comes de Rauensberge, & widekindus comes de Zwalenberg, & conuenerant iuxta Osnaburgam. Congressi autem

autem sunt in Halrefeld, & manus conserentes, fortissimè diù pugnârũt: sed cessêre & westphali, Saxones prævaluerunt. Inter multos autem eminuit virtus Holsatorum, qui pro suo comite fortiter agentes, repulerunt hostes. Captus est Simon de Tekenenborg comes, & coniectus est in vincula, donèc ad libitum ducis laxaretur: ex quo tempore cœpit duci comes semper esse notissimus promptissimúsque. Facta est autem contentio de captiuis, cùm dux illos suo iure deputaret: Adolphus & cæteri nobiles asseruêre, proprijs se stipẽdijs militare: suo cuiq; lucro prouenire, quod caperet: nisi sinerentur, miserabiliores esse cunctis militantibus, q. periculo suo omnia, nulla suo lucro peragerent. Guncelinus duci concessit, quòd ab illo euectus, comitatum possideret in solo Vandalico: cæteri repugnauêre. Adiecit idem Guncelinus, vt Adolphum apud ducem criminaretur, non satis illum domino suo fidum, superbire crebriùs & intumescere, oblitũ benefactorum & ordinis sui. Quæ cùm multis ille verbis prosequeretur, Adolphus modestè respondit: Suæ fidei magnum deposuisse pignus apud dominum, quòd parens suus pro illo in acie ceciderit, nec se vnquàm à paterna virtute discessurum: non esse boni viri, refragari domino sine ratione: si quid tale moliretur, esse præsentem ducem, cui rerum suarum posset honestam per omnia exequi calculationem: proindè desinat vir militaris hominem sui ordinis insectari: in ipsa acie claruisse, qualis quisque vir sit. Ità tum discessum est, vt Adolphus captiuis secum abductis, non omninò volente duce, terram suam repetiuerit. Hoc primum mali seminarium inter ducem atque Adolphum, cumulatum superuenientibus causis alijs, vsque ad comitis de Holsatia eiectionem.

CAPVT

CAPVT XL.

VLricus autẽ Halberſtadenſis ea tempeſtate impatiẽs, zelo ductus antiquæ perturbationis, multa duci intentauit incommoda. Excurſiones crebræ de Halberſtadio, deq; præſidio Horeborg, in terram ducis fiebant. Dux diù diſſimulans, iram collegit: Demùm coacta magna ſuorum manu, miſit vt excurrentibus obuij fierent. Non longè ab vrbe Halberſtadio conuenerunt, prælium inſtauratur: Suſtinetur aliquandiù pari virtute. Sed tum Halberſtadenſes ceßêre, fugamq; intentârunt in vrbem. Sequuti hoſtes, cùm fugientibus penè inſtarent, portas cum ingredientibus & ipſi turmatim ingrediuntur. Capta ciuitas per incuriam, alioquì munitiſſima, portæ cæteræ clauſæ, hoſtes in medio: tantoque bore, vt ciuibus nihil ſupereſſet. Abſconderunt ignem ciues, & extinxerunt: nec multùm diligenter ab hoſte quæſitus eſt: Prædæ inſtant diligentiùs. Ciues nõ ad arma, ſed latibula reſpexêre: Inuentus eſt ignis à quopiã, & incenſa caſella, fouit ventus incendium: Exuſta eſt magna parte ciuitas, & proceßit flamma ad eccleſiam primam, in quam clerus & populus, tanquàm in tutiſſimum aſylum confugêre. Incenſa eſt, exuſta eſt inſignis illa baſilica, cum omni ſacrario, veſtium, auri, & argenti, cum clero, & populo miſeranda clade, ſine exemplo. Res lachrymis digna, & quæ terrorem ingeminat diuini ſuper nos iudicij: terribilis in conſilijs ſuper filios hominum. Epiſcopus ipſe in ſua domo repertus, igne circumfuſus, tenens reliquias ſancti Stephani ad ſui tutelam, captus, abductus cum Remaro præpoſito cognato ſuo. Victores cum præda & captiuis plurimis redeunt Brunſwicum. Dux alacrior de ſuorum victoria, deq; captiuis: vbi audiuit eccleſiam exuſtam, cum clero & populo, ingemuit.

gemuit: multa in bello accidere reputans, quæ victoribus ipsis non placeant. Sed quis sæuientem comprimet Martem? Vbi vidit adductum cygneo capite pontificem, & reliquias sancti Stephani, quasi in triumpho adductas, fuscatasq; de incendio, demisso vultu, lachrymas dedit, humanarum rerum mutationem mente pertractans. Misit episcopum in Erteneborg in liberam custodiam, præpositum in Zegeberg. Domina verò Mathildis pietatis viscera laxauit in captiuum pontificem, honorabat in illo summum sacerdotem Christum, vestibus satis bonis procurans alleuare captiuitatis incommodum. Indè vbi dux in Luneburgum descendit, iussit adesse episcopum: increpatúmque de multis in se molitionibus, liberum abire permisit, amicitiámque colere monuit. Ille autem vbi in Hugesborg applicuit, senio accessisse sensit incommoda curarum ac carceris, infirmatúsque intra paucos dies reddidit spiritũ. Interea milites illius de arce Horeborg non temperârunt ab incursionibus in terram ducis: Ille autem præparatis in oppugnationem rebus, arcem euertit & solo æquauit.

CAPVT XLI.

INtereà verò Bernhardus de Anehold ducatum Saxoniæ solo adhuc titulo tenuit: nam Henricus domina peregit. Archiepiscopus autem Colonienſis ducatum Westphaliæ non dimisit: nec vnquàm redijt in ditionem Henrici. Proximo autem vêre, dux expeditionem fecit in Thuringiam, & incendio vastauit vrbem Northusen: Cui occurrit Ludouicus prouincialis comes cum multitudine magna: commissumq; est prælium inter eos, & fugati sunt Thuringi: & captus est Ludouicus cũ Hermanno fratre, comite Palatino. Reuersus est in Brunswicum victor cum opima præda. Adhuc enim prospera

fuêre

fuêre Henrico omnia in quæ descendit prælia in occupatores dominiorum suorum. Nam & westphaliã inuadentes repulit, vt diximus, in Halrefeld. Superiorẽ autem Saxoniam auferentes, iure, vt asseruêre, Imperialis beneficij, hoc modo vltus est. Saxoniæ verò titulum præferens Bernhardus, vsque adhuc quietus permansit, quòd nihil ille armis attentauit. Cùm ergò Henricus de victoria lætus domi consideret, Adolphusq; Holsatorũ comes illi gratularetur, veniam poscens, vt diximus, redeundi in sua: Guncelinus in Zwerino comes, vsque in illũ diem amicissimus Adolpho, nescio quid liuoris in nouissima expeditione collegit in eum. Tum in conspectu ducis expostulans, iracundiam profudit, Adolphum insimulans, in quo semper animo fuisse in ducem, & in omnes qui illi fideliter ministrarent: Et quomodò, inquit, temperet ab iniuria subditorum, qui principi suo non est veritus aduersari, captiuos in suam sortem deputans, quos cæteri, vt dignum erat, principi consignârunt? Tum Adolphus iunior, seniori deferens Guncelino, non ità, vt ille, efferbuit: Et quid est, inquit, Gunceline, de quo me corã domino meo tam grauiter insimulas? Ego me semper implêsse recognosco, quæ fidei, quæ integritatis sunt, neque vnquàm honori tuo defui: sciens te parentis mei commilitonem, patris te semper loco honoraui: Si quid est à me perperàm gestum, coràm velim eloquere, nihil vtens ambagibus, nec occultis me criminationibus insimules: Si quid est meũ quod principi meo displiceat, paratus sum omnium reddere rationem, modò, quid ille iubeat, intelligam. Dux omnia dissimulanter accepit, vt appareret, eius voluntate institutam à Guncelino expostulationem. Tum versus in Adolphum: Satis mihi, inquit, tua est comperta integritas, probata fides: attamen impra-

sentiã-

sentiarùm apparebit, quo sis in me animo, si captiuos, quos tenes, in commune conferas: vt exemplo sis alijs, & nè ipsi distrahant, quisq; suos, in meum præiudiciū. Habebat autem captiuos septuagintaduos. Tum Adolphus: Ego, inquit, tibi princeps illustris, animo, corpore, rebus, obsequi semper sum paratus: Vides in hac me expeditione, iumentis, seruis & rebus penè omnibus destitutum, æris alieni multum contraxisse: quòd si captiuos inuideas tibi militanti, pedes domum abire compellor: arbitror autem hoc, neque tuo, neque meo, satis honori conducere. Auersus autem dux vultu, comitem dimisit. Questus est autē Adolphus amicus criminationes Guncelini, & impetrata abeundi licentia, retraxit se à duce: & ex illo die alienatus, sensit in illū hostilia. Tenūt autem vnus ille comitatum vtrumque, Scowenborg atq; Holsatiam. Dux arma post illum misit: & vbi hostilia sentire cognouit, iussit expugnare arcem Zegeberge atque Plone: Et Plonense facilè deiecerunt præsidium: Ad arcem autē Zegeberge diù hæsitatum est, quòd firmata in monte, non facilè adiretur. Inerat mater comitis Adolphi cum non contemnenda militum manu. Bernhardus de Raceburgo comes, duci seruiens, oppugnabat: Perstiterant autem infatigabiles, donèc adimerent obsessis aquationem, vt siti premerentur: Tum deditionis facta mentio. Abijt autem mater comitis in Scowenborg, quo loco iam comes ipse confederat. Dux autem Plone præfecit Marcradum Holsatorum præfectum: in Zegeberge autē Lippoldū quendam, natione Bauarū, & hac secūda vice exturbati sunt comites de Holsatia. Primùm quidē primus Adolphus à Ludero duce, posteà imperāte, institutus, in pace quieuit in terra: Deindè filius eius huius Adolphi pater, pulsus est cū Hērici Leonis

patre

patre ab Alberto marchione, & redijt cum eodē: Nunc altera vice ab Hērico pellitur Adolphus tertius, is, quem cæsus apud Demyn pater admodùm paruulum reliquit.

CAPVT XLII.

IMperator Fridericus audiens Henricum destitutum Imperij beneficijs, prosperè in hostes agere, sententiam in eum suam ipse exequi properabat. Ergò exercitu valido conscripto, descendit in Saxoniam: nec erat, qui venientem Imperatorem, & suo honore, & Henrici odio non cupidè exciperet. Transiērunt quoquè nonnulli ad Imperatorem, timore perciti, qui à parentum suorū memoria, semper duci parebant, Hartesborg, Leuenborg, Blankenborg, Henneberg, Regensteen. Horum præsidiorum comites cesserunt Imperatori. Conuertit autem exercitum ad expugnandam arcem Lichtenberg, quæ contumaciam ostendere videbantur qui tenuerunt. Sed tamen, cùm defensorem nullum prospicerent, Cæsari cesserunt. Circa quos dies mortuus est Casimarus dux Pomeraniæ, Henrico satis iunctus: Nā Buggeslaus Imperatori tributa persoluit. Arcem Hartesborg, tanquàm Saxoniæ grauiter imminentem, Imperator iussit reparari. Qui verò inerant arci Waldenberg, munitioni fidentes, aliquandiù restiterunt: Sed & illi cesserunt victori. Intereà Henricus dux, non ignorans propinquare Imperatorem, communiuit arces ad Albim & in Holsatia, sperans virtuti Imperatoris illudere, si non posset elidere. Bernhardum autem comitem de Raceburgo insimulauit, quòd in eum cum cæteris coniurâsset, instituto tradimento: vt inuitatum in arcem Raceburgi, vinctum traderet Imperatori. Turbatus ille inaudita re, obstupuit: & cùm nihil dignum respondere videre-

tur

tur in faciē obijcienti, aucta est in eum suspicio: Captum pertraxit in obsidionem arcis suæ in Raceburgo. Qui intùs fuêre custodes, iubente Bernhardo, ducem intromisêre: Tum vinculis laxatus Bernhardus, abijt in Godebusch. Cúmque nec sic duci quiescere videretur, sequutus illum armata multitudine, & indè propulit profugientem ad Bernhardum creatū ducem Saxoniæ. Henricus dux cum multa præda reuertitur. Interìm ciuitatem suam Lubicam, quā dudùm ab Adolpho acceperat, communiuit: arcésque Holsatiæ commeatibus & armis impleuit: vt Imperatoris impetū ibì sustineret. Sed Imperator, iam per Saxoniam rebus ex sententia constitutis, descendere cōstituit in partes Albis fluminis, vbì delitescere sensit Henricum. Commisit ergò Brunswicum Philippo archiepiscopo Colonienſi: Arcem autem Luneburgi inexpugnabilem seruauêre ducales: Indè quoquè prospiciens Imperator, Bernhardū ducem & Ottonem eius fratrem marchionem, cum præsidio manere iussit in Bardewico: Ipse agmina promouens, Albim fluuium attigit. Habebat autem in comitatu Wichmannum archiepiscopum Magdeburgenſem, abbates Fuldenſem, Corbeienſem, Hersfeldenſem, Ottonem de Misna marchionem, & multos nobiles de Bauaria & Sueuia: Ludouicum autem prouincialem Thuringiæ, quem Luneburgi captū dux tenuit, produci iussit in Zegeberge. Cùm autem Imperator ad Albim consisteret, dux Lubicæ prospexit, illam, vt poterat, communiēs, machinis in opportuna loca deductis. In die apostolorum Petri & Pauli petijt Raceburgum: Ibique rebus ordinatis, cum omnibus qui erant in præsidio, deducitur in Erteneborg, vt Imperatori se obiectaret. Cernentes qui remanserant in arce de parte comitis eiecti, quia soli relinquebantur

ad arcis custodiam, erecti animo portas seruauerunt, arcem comiti, excluso duce, seruantes : Vbi innotuit res duci, infrenduit: & vocatis de Holsatia militum præsidijs, expugnare paucos facile duxit. Intereà aderant, qui Imperatorem propinquare nunciarent. Dux, Erteneborg arce incensa, quòd illi diffideret, per fluuij deuexa transijt in Stadium, ibi rerum exitus præstolaturus : Nam vires militum non aderant, quibus venientem aut remoraretur, aut exciperet Imperatorem.

CAPVT XLIII.

IMperator Albi transcenso progressus, miratur quòd Lubica tam nouæ originis ausa sit portas claudere venienti: Inerat autem Henrici ducis validum præsidium: de Tekeneborg, de Aldenborg, de Swelpe comites, Marcradus Holsatorum præfectus, & Emico de Nemore. Cumq; euocatus Swaldemarus rex Daniæ occurrisset Imperatori de mari, celebrato solenni inter reges colloquio, in obsidione vrbis, quod in Swandalia scripsimus, ciuitas vndiquè cincta oppugnatur. Misêre ciues episcopum suum Henricum, qui apud Imperatorem efficeret, vt legatio illis ad dominũ suum permitteretur: quod in Swandalia sumus exequuti. Permisêre se tandèm Imperatori, qui insignibus priuilegijs vrbẽ ornauit. Hamburgenses quoquè ibi per Adolphũ comitem assequuti sunt non vulgarem gratiam ab Imperatore. Donauit tũ Imperator Adolpho comiti, dimidium telonij ac tributorum de molẽdinis, de trapezitis, beneficio feudali: Nam Imperio vtilis futurus videbatur : Accessit quòd pater eius secundus Adolphus dominium tenuit à se fundatæ ciuitatis: quam hic Adolphus vrgenti Hẽrico duci, quod suprà ostendimus, satis inuitus permisit. Rebus igitur apud Lubi-

Lubicam ex sentẽtia constitutis, cùm regrederetur Imperator, apud arcem Luneburgi (nam oppidũ necdùm fuit) statiua habebat: Dux sẽ Stadio cõtinebat, eo consilio, si ab Imperatore infestaretur oppidum, aquis dilapsus, manus eius euaderet: Firmauit tamen oppidum maximo vallo. Guncelinus qui opus vrgebat, turres monasterij beatæ Mariæ recèns erecti deiecit, nè hostibus præsidio, duci forent excidio. Dux autem misso ad Imperatorem nuncio popoſcit, publica interposita fide, vt audiretur: Non recusauit Imperator: per Albim transcendens, Erteneborg terram tetigit, saluo Imperatoris conductu transiens: Ille obuijs quibuslibet de exercitu Imperatoris notis aiebat: Solebam, inquit, in his atque multis terris dare, non accipere, conductum, eu rerum vicißitudinẽ. Laxauit autem & præmisit in castra Imperatoris Ludouicum Thuringum & Hermannũ fratrem eius, sic sperans lenire Cæsaris iram. Cùm coràm venisset, cœpit multa retexere in suî purgationem: clanculò sua in Imperatorem obsequia commemorare, humanæ mutabilitatis incertum orabat vt intueretur. Sed erat grauior ira Cæsaris, altiusq; descenderat in pectus indignatio, quàm vt vna posset purgatione aboleri vocali. Igitur principum absentiam præferens Imperator, iubebat illum adesse conuentui principum in Quedelenborg. Cumq; in eo conuentu causa ducis tractaretur, cœperunt amici eius sperare secundiora: Sed tum Bernhardus qui ducatum Saxoniæ in titulo præferebat, grauior illi incubuit. Indicta est altera quoquè curia in Erphordia. Interìm Sifridus archiepiscopus Bremẽsis apud Imperatorẽ egit, vt comitatus Stadensis, per Henricum ducẽ detractus ecclesiæ, restitueretur: Permisit Imperator. Sed quoniã præsidio ducis tenebatur, expugnandum

erat oppidum cum arce: Pactus est cum Philippo Coloniensi sexcentas argenti marchas se illi daturum, si expugnaret. Quo facto, eiusdem Imperatoris beneficio, Adolphus Holsatiæ, & Bernhardus Raceburgensis comites, suas ditiones recuperârunt. Dux autem Erphordiam petens, pedibus Imperatoris prouolutus, veniam & gratiam postulauit, Imperator illũ de terra leuans, osculatur: quod vtiquè non fecisset, si, quod multi tradunt, Imperatorem sibi supplicem Henricus olim in terra iacere dissimulâsset. Nunc verò non tenuit lachrymas Imperator, quòd tãta, támque diuturna, inter olim familiarissimos & sanguine coniunctissimos, controuersia perduraret. Non tamen potuit Imperator sine principum assensu reponere, quem omnium consensu destituit: Benè tamẽ sperare iussum hortabatur, vt de finibus Imperij per aliquanta tempora elongans, sententiam Imperij honoraret: futurum interim, vt principum in eum animi mollirentur.

CAPVT XLIIII.

ABijt ergò in exilium, abiurans triennio fines Imperij, translatus in Angliam ad sororium suum Richardum Angliæ regem, cum vxore ac liberis: Patrimoniolum tamen illi suum Imperator permisit in meditullio Saxoniæ. Rex autem Angliæ honorificè accepit venientem, arma pollicitus, si pugnare ille vellet. Erat annus post natum Christum millesimus centesimus octuagesimus primus. Per quæ etiã tempora, Henrico iam exulante, terra Saxoniæ sine principe manens, ad tumultum respexit, cùm se cuncta commouerent. Nam Bernhardus qui ducis nomẽ præferebat, cùm non satis illi nobiles parérent, segniùs cuncta administrabat. Adolphus Holsatiæ comes duxit coniugem filiam Ottonis ea-

mitis

mitis de Dasle, annitente Philippo Colonienſi archiepiſcopo, cuius erat neptis, fratris videlicet filia. Cũq; Adolphus præualuiſſet in Holſatia, eiecit omnes, qui Henrici ducis tempore ſenſerant contra ipſum: quæ fuit origo multorum in reliquum tempus laborũ, & alterius tum eiectionis: Eiecerat enim iam nunc Marcradum præfectum Holſatorũ, virum potentem: pro quo ſubſtituit Siticum, non æqua virtute præſtantem, Emeconem quoq; virum ſtrenuum abegit cum nonnullis alijs militaribus viris. Illi ſparſi per exilia, alij apud regem Daniæ, alij apud comitem de Raceburgo, alij apud ducem Sleſwici ſeſe continuêre. Intereà Bernhardus dux in Erteneborg euocauit omnes ſuæ ditionis nobiles ac militares, atque ſacramenta ab illis accipiens, reddidit vnicuiq; ſuo iure beneficium, hoc eſt, feudum, vt nunc vocant, quod antè tenuêre. Venêre impigrè de Dannẽberge, de Luchow, de Zwerino comites: Expectabatur Adolphus, nec venit, forſan arbitratus, ſe beneficium ab Imperatore ſine medio recognoſcere. Sed orta eſt indè ſimultas inter ducem & comitem ſerpens occultè. Dux autem demolitus arcem Erteneborg, nouam molitur in altera Albis ripa in Louenborg, loco, vt putabat, munitiore: traductis lapidibus per amnem prioris demolitæ munitionis. Ciues Lubicenſes queſti apud Imperatorem itineris & traiectûs difficultatem, obtinuêre, vt Imperatoris interpoſito decreto, iuberetur, in ſolito loco traiectum relinquere: & permanſit ille in Erteneborg vſque in hodiernum diem.

CAPVT XLV.

DVx autem Saxoniæ Bernhardus, iam pleno videbatur iure dominari prouinciæ: Quo factum eſt, vt nouis cenſibus & impoſitionibus in ſubditos conſtitu-

tis, principatum suũ faceret odiosum. Augebant animos illi fratres, Otto marchio Brandenburgẽsis, Sifridus archiepiscopus Bremensis: Et nihilominùs ditionis suæ exilitas, ad principatum maiora deposcebat præsidia. Remanserat enim Henrico maior Saxoniæ pars, quæ illum materna successione contigerat. Omnis nunc ducatus Brunswiccensis, Gottingensis, & Embiccensis, qui nunc dicitur Transsyluanus. Nam & Bremensis archiepiscopus, nunc fratri accedens Bernhardo, Thietmarsiæ comitatũ Adolpho ademptũ, fratri duci subiicere conabatur: Mirum, cur non pro sua illum ecclesia defensaret, cui ex Hartwici præcessoris sui permutatione, quod suprà & in Metropoli diximus, proueniisset. Sed effrenis populus creditur ecclesiam cõtempsisse: nec potuit ecclesia facilè Thietmarsiam tueri: quæ etiam tũc, vt prædiximus, Stadensem comitatũ amisit. Adolphus autẽ tum Thietmarsiam pro sua defensauit, tam archiepiscopo, q̃ duci se armis opponens. Erat tũ annus octuagesimusquartus, cùm Imperator Erphordiæ mirabiliter supra latrinã periclitaretur in conuentu fratrum diui Petri, vix hærens ad cancellos fenestræ ferratos: cùm interìm sublapsis trabibus, multitudinẽ tantam hominũ non ferentibus, quidam ex nobilibus in ipsis sordibus mergerẽtur. in quibus Henricus de Zwartzeborg comes, qui exitûs sui præsagiũ quoddam ferebat in prouerbio: Si, inquit, hoc fecero, mergar in latrina. Dux interim Bernhardus iam non modò plebem, sed ipsam in se cõcitabat nobilitatẽ: Nam comiti Adolpho Todesio, Ratekow, & iura, quæ illi Lubicæ cõstituerat Imperator, subducere moliebatur, cùm Imperio reliquũ seruâsset: Inanẽ se ferre principatum querebatur, si alij de fructibus impinguentur. Idem in comites, Zwerinensem & Raceburgensem, molitur:

Iunctis

Iunctis perindè viribus comites memorati hostilia duci nunciârunt: quòd prior ille sua cuique auferre moliretur. Arcem nouam Louenborg adoriuntur obsidentes, oppugnant, & multo tandèm labore expugnant, deiectámque solo æquârunt. Ille vbì se armis vindicare non poterat, Imperatori defert querimoniam. Interìm comites, quas duci fidiores rentur aggressi, perturbant munitiones. Arcem Ilow in Swandalia Magnopolensi capiunt: matrem Nicloti, qui Swerslai ab Henrico perempti filius erat, eijciunt. Niclotus ad Ottonem marchionem profugit, déque arce Hauelberge multas fecit hostibus eruptiones & incursiones. Conflatum indè est bellum intra Swandaliam, cùm studijs partium principes ipsi inter se gladios stringerent: Nam Rugianorum dominus, Nicloti, Bugslaus Pomeranorum dux firmabat partes Burewini, & perindè comitum memoratorum. Huius autem belli exitum, quia in Swandalia scripsimus, indè petat qui nôsse volet.

CAPVT XLVI.

IMperator per ea tempora insignem fecit conuentum Moguntiæ, in quo Henricum filium suum regem declaratum, auratum fecit militem, torque donata: Ibì confirmatum est matrimonium inter eundem Henricum & Constantiam, quæ filia erat vnica regis Neapolitani, monialis: (sola enim stirpis regiæ superérat) Dispar ætas nubentium, cùm pater Imperator regnum Italiæ magnificaret. Hic autem conuentus tanto apparatu est instructus, tanto sumptu peractus, vt angusta conuentui ciuitas videretur aduenarum. Imperator extra muros amplissimam iussit erigi domum, liberioris aëris gratia, ibique curiam suam honestauit. Ipso die processionis maxima

in sacratißima Pentecostes festiuitate, cùm in ecclesia sederet Imperator, cum vtriusque ordinis principibus, à dextris habens archiepiscopum Moguntinum, & à sinistris Colonienſem, abbas Fuldenſis turbauit cœtum tam celebrem, locum sibi deposcens ex sinistro Imperatoris latere, quem dominus Colonienſis occupauit: Meminêre multi hoc ab antiqua obseruantia in eo præsertim loco factum. Sed princeps elector & archiepiscopus cedere abbati duxit inglorium. Imperator interpellatus desuper, respondit: Veteres approbamus, vt tenemur, Imperij nostri consuetudines: quocircà maior, an minor, æquo nobis discrimine est. Intelligēs archiepiscopus, surrexit: Quandò, inquiens, serenißima maiestas, ità se voluntas vestra præbet, cedo abbati archiepiscopus, monacho princeps elector: sed bona venia vestra, cœtū dimitto: & hæc dicens, abscesßit. Sequutus est illum comes Palatinus Rheni frater Imperatoris, & comes de Naſſow, dicentes: Serenißime Imperator, permissa venia, dominum sequimur exeuntē, cuius beneficia recognoscimus. Comiti de Naſſow, q̄ ille & ab abbate beneficium teneret, dixit Ludouicus Thuringiæ princeps: Pulchrè hodiè respondes beneficio & sublimiter promereris, qui deserto vero domino, alium sectaris. Cui ille, Beneficiū quod teneo, iustis suo loco promerebor obsequijs, hodiè sequor quem in hunc cœtum inter alios deduxi, æquè dominum feudi quod teneo. Idem fecit dux Brabantiæ. Tot vacuatis sedibus turbatur rex Henricus, etiam in collum appendens archiepiscopi, quàm sanctè rogat, nè festū diem à mœrore auspicetur, né ve turbationem excitet in tanto principum conuentu: maneat in consessu, neu cōmittat, vt diem suæ coronationis tantis iræ tenebris obnubilet. Tū Imperator & ipse interponit: Quādoquidem, inquit,

vnum

vnum te adeò verbum conturbat, vellem me temperâsse sermone, quanuis nihil præter Imperij dignitatem eloquutum agnoscam: Sed vide, nè doloris minimi curatione, ingens corpori vulnus infligas: Quid enim sit scindere tantum conuentum, pro tua prudentia non ignoras. Tum excandescens archiepiscopus: Pulchrè, inquit, hodiè remunerabat Cæsarea maiestas diuturna huius capitis obsequia, quæ sequutus impleui: pro qua in castris incanui, Italiam fatigaui, Lombardiam oppugnaui, Brunswico sudorem cum sanguine fudi: Hæc magna merces mea, vt in conuentu principum confundar propter abbatem: qui nisi occultam Cæsarei culminis intelligentiam foueret, ab hac iniuria meritò temperaret. Quod si & Cæsar, & rex, manere me vultis, eccè pareo, reponantur nostræ sedes vt fuêre: si nostram abbas turbauerit, ascendat in cælum, ponat suam in aquilonem, & similis sit altissimo. Præsentiens autem abbatis archiepiscopus arrogantiam, quatuor armatorum millibus & supra, venit in cœtum: arma procul dubiò etiam in ecclesia exeruissent, si m longum durâsset contentio. Tum Imperator: Quandoquidem, inquit, à te, archiepiscope, insimulamur de occulta cum abbate huius rei machinatione, parati sumus iusiurandum præstare, nos eius culpæ non esse affines. Et cùm iurare paratus videretur, exceperat archiepiscopus: Verba, inquit, Cæsareæ maiestatis mihi pro iuramento sunt. Conuersus indè in abbatem Imperator, quòd & ille principes haberet non paucos, pro illo, si ad arma veniretur, pugnaturos, dixit: Hodiè, nè maior nobis turba hunc diem festum obscuret, sine iuris tui præiudicio adhibenda est tibi, pater, breuis moræ patientia. Abbas cum rubore locum tenuit inferiorem: & coronatus est rex Henricus cum regina. Erat

autem annus octuagesimus quartus post mille centũ. Vae tibi superbia, quæ in cælis nata, cum authore tuo ad inferna demergeris semper excrucianda.

CAPVT XLVII.

IMperator in Italiam contendit anno proximo, & exierat Vrbe Roma Lucius Papa, vt obuiàm ei prosiciscetur, tractaturus cum illo Christianæ reipublicæ negocia, quæ in Asia nimiùm cœperunt labefactari. Veronæ conuenerant duo Christianissimi columina: Concurrerat ingens ecclesiasticorum multitudo, reconciliationem deposcens sedis apostolicæ, quòd in schismate Imperatorem sequuti, ab antipapis essent ordinati & instituti. Interuenit pro his Fridericus Imperator, vt in gratiam sumerentur. Annuit perbenignè pontifex. Sed cùm postera die manus illis essent imponendæ singulis, immutatum erat consilium, quòd diceret, in concilio Venetiano decreta, non posse nisi alio concilio irritari. Promisit autem de proximo alium à se euocandum cœtum, in quo super his cõstitueretur. Auditæ sunt Germanorum minæ pro sua consuetudine: sed nihil eare mutati sunt cardinales. Credebatur autem ea consilij mutatio à Conrado Mogũtino & Wormatiensi põtificibus prodiisse. Indè cœpit Imperator tractare cũ pontifice super patrimonio potentis per Italiam dominæ Mathildis: quæ sub Henricis Imperatoribus, patre, & filio, multa faciebat pro ecclesia: & iam rebus humanis excedens, multa reliquerat eidem ecclesiæ possidenda, quæ Imperator ad ius Imperij deuocabat. Erat autem, vt diximus, marchionis Saxoniæ filia: Sed ex ratione temporum diù ante hanc ætatẽ emigrâsse cõuincitur, nisi geminas fuisse, & alterã post alterã, in Italia floruisse, quis contendat. Dirum causa inter sacerdotium & regnum ventilata, nihil

bil concludi potuit, & sine fine discessêre. Superuenit tamen noua dissensionis materia de ecclesia Treuerensi vacante: ad quam canonicè à saniori parte electus Volmarus, ab Rodolpho, quem minor pars elegit, molestiā passus, sedem appellauit apostolicam, & peruenit ad Lucium pontificem. Rodolphus autem se contulit ad Imperatorem, qui facilè inuestiuit de rebus ecclesiæ ad se confugientem. Volmarus inanis permanens, sequutus est sedem apostolicā. Vrgebat tamē instantia eius pontificem, vt Rodolphū ad iudicium de iustitia responsurum euocaret. Noluit Imperator vt in contumacia persisteret: sed missis cum eo quatuor viris vtriusq; iurisperitissimis, vt legistæ pro Imperatore & eius iuribus allegarent, decretistæ autem electionis canonicæ ius defensitarent. Allegata sunt plurima in omnem partem. Sed ea fuit pertinacia, vt nullo fine facto Rodolphus ad Imperatorem rediret: timebaturq; ecclesia in pessimum schisma, vt olim, relapsura: quod malum, qui propiùs nouerunt, magis horruerunt. Henricus interim rex Confluentiæ canonicos, qui Volmaro inhærerent, malè per adolescentiæ feruorem affecit: Quo audito, Papa confirmando Volmaro erat propensior: Sed detinebant eum crebræ inter se & Cæsarem legationes, cùm ex ore regis non semèl audiretur, si Volmarus sublimaretur, omnem inter principes concordiam in pessimum facinus euasuram: Ea res pontificem continuit. Interim Imperator apud Papam oratoribus missis institit, vt filius eius Henricus, ipso superstite, Imperij corona donaretur: pontifice renitente, quòd indecorum videretur, non ab illo depositā Imperij insulam alteri conferre, quasi in vno corpore monstruoso gemina capita figerentur: quieuitq; ea super re Imperator.

CAPVT

CAPVT XLVIII.

QVo etiam tempore simultas incessit regi Henrico atq; archiepiscopo Colonienſi Philippo: Nam mercatores quosdam de Duisborg diœcesim transeuntes, rebus fecit nudari, qp vectigalia et solita iuranō p-ſoluissent: Nudati, querimoniā apud regem adolescentiorem deponunt: Ille, misso nuncio, iubebat sua reddi ſpoliatis. Archiepiscopus legitimas causas prætendens, non paruit: Iterùm missus nuncius redibat inanis: Tertiò sub obtentu gratiæ præcepit ademptа restitui. Tum archiepiscopus malè temperans iram, profudit hoc verbum: Neminem posse duobus seruire dominis, & ideò malè duos regnare. Ea cùm regi referrentur, indignatus, curiam super ea re indixit archiepiscopo: Non venit: Indixit alteram, nec in eam venit: Cumq; tertiam Moguntiæ collocaret, amicorum consilio non eam contempsit: sed magna suorum manu, vt à vi tutus esset, accessit. Quo tempore rex dissimulanter nobiles qui cum archiepiscopo venerant, singulatim euocauit, & compositis pro rei qualitate verbis hortatur, vt Romano Imperio præstent sacramenta. Illi negare non ausi, præstiterunt. Archiepiscopus hæc audiens, rei exitum præsumebat in caput spectare suum: Ideò submissis amicis, regi reconciliatur, iurans quàm sanctè verbum indignationis primo feruore animi elapsum, non certo consilio prolatum. Suspectum indè tenuêre, archiepiscopum malè esse affectum Imperio, quòd nupèr in Angliam, vbi tum erat Henricus Leo, nauigâsset. Indè quoquè se purgans, cùm regi summam pecuniæ muneris loco donaret, reconciliatus abibat. Ex illo autem tempore à familiaritate Imperatoris & filij eius elongabat: plurimùm dolens, quòd tanta deuotione, cum tanto animæ suæ periculo terre-

terreno seruîsset Imperio: & cœpit Coloniam vallo maximo & turribus firmißimis communire: Quam rem Imperator, vbi comperit, iußit diligentiùs obseruari, quasi noua quædam molientem.

CAPVT XLIX.

ADdolphus comes Holsatiæ, cùm per hæc tempora absentis in Anglia Henrici Holsatiam quietus teneret, Thietmarsiam quoquè occupauit, dißimulante Sifrido archiepiscopo. Sed cùm secundus Hartwicus, qui Sifrido succeßit, ad rerum gubernacula peruenisset, cœpit instantiùs iura ecclesiæ suæ recuperare. Cumq; Adolphus comitatum Stadensem atque Thietmarsiæ teneret, causamq; suam non satis in iure aduersùs ecclesiam tueretur, Thietmarsiam ecclesiæ reddidit: sed ab archiepiscopo ducentos modios auenæ in beneficio recepit. Erat tum annus octuagesimußextus, cùm Henricus Leo quondàm dux Saxoniæ reuersus in Saxoniam, Brunswico quietus consedit, iam decursis annis illi ad exilium præfinitis. Agebat apud Imperatorem crebris nuncijs, vt ad iura sua restitueretur: nam patrimonium eius à multis distractum occupabatur. Imperator literis & nuncijs benè illum sperare iubebat: sed tamen varijs impeditus casibus, spem differebat in longum: Nam quicquid Imperatori rebellionis succreuerat, vel à summo pontifice, vel ab archiepiscopo Colonienßi, vel à rege Danorum Kanuto, id Henrici molitionibus inscribebat. Cùm verò audißet Henricus Hartwicum, quondàm notarium suum ac scribam, ad archiepiscopatum peruenisse Bremensem, gratulatus illi, rogabat, vt in quencunque sibi placitum locum illi ad colloquium occurreret: quod ille, non satis memor priſtinæ amborum fortunæ, superbiùs contemnebat, non, quid olim vterque fuerit, recordatus.

datus. Sed præsenti rerum statu cuncta metitur, nõ satis prudenter. Intereà rex Henricus, Friderici Imperatoris filius, desponsam sibi duxit in Italia vxorem Constantiam monialem, solã stirpem Normannorum, quæ regnis vtriusq; Siciliæ succederet: Celebratæq; sunt nuptiæ in confinio Papiensium ac Mantuanorũ: quas ad magnificentiam regalem instruens, euocauit principes ac nobiles, non modò ex Italia, sed abusq; vltima Germania, singulari & exquisita vtens instantia apud Philippum Colonien sem archiepiscopum, vt veteris infuscationis notam aboleret. Motus ille singulari regis diligentia, ad iter omnia instruit, & procedit cum magno comitatu. Sequutus illum magnis itineribus nuncius à Conrado Moguntino, verbis domini sui quàm diligentißimè monuit, vt sibi prospiceret, nunquàm, si procederet, Coloniam reuisurus. Id dolóne, an ex animo fecerit, incertum. Secum tamen reputans Colonien sis periculum suum, non contempsit monitorem: sed simulata aduersa valetudine, iter vertit, mittens qui absentiam illius excusarent, vndè excreuit in eum suspicio.

CAPVT L.

VRbanus tum succedens Lucio pontifici, ortas inter ecclesiam & Imperium simultates cœpit agitare super patrimonio dominæ Mathildis, super inuestitura pontificum, quodq; exuuias tolleret Cæsar episcoporum morientiũ, vndè ecclesiæ miserabiliter nudarentur: obiecitq; quòd abbatissas cum conuentibus suis male haberet, verßs sacræ virginitatis stipendijs in vsus militiæ. Hæc animosus pontifex, magni nihilominùs animi Imperatori cœpit obiectare. Sed Imperator, etsi non libenter, patienter tamen audiebat, quia consecrationem ad Imperium filij regis deposcebat: cùm in eam rem

ponti-

pontifex idem quod prædecessor obtenderat, non posse coronari filium, quandiù coronam non poneret pater. Inter hæc summus pontifex Volmarum ecclesiæ Treuerensi præfecit: Quod audiens Imperator, indignationem expuit, manifestè prætendens quod diù absconderat. Indè renouata sunt vulnera veteris mali. Henricus rex auxerat dissidium inter cardines orbis. Nam dum inter Papam & parentem exîsset dissidium in palàm, quendam Italiæ episcopum in conspectu suo agentem, interrogauit, à quo sui episcopatûs consecrationem teneret. Ille respondit, à summo pontifice: A quo deindè inuestituram: itidèm ait ille, à pontifice. Stomachatus rex, iterùm rogat. Tum episcopus: Nihil, inquit, prædiorũ ab regno vel Imperio teneo, neq; ministeriales curtes, neq; regias dominationes. Visa est regi durior responsio, & annuens militibus, permisit episcopũ (indignũ facinus, & ab Decianis tẽporibus inauditũ) luto voluari. Interìm schisma renascitur, nõ in ecclesia, sed inter sacerdotiũ & regnũ. Philippus Coloniẽsis, Cõradus Moguntinus, & Volmarus Treuerẽsis rem indignissimã rati, ꝙ omniũ pontificũ mobilia post mortẽ confiscarẽtur ab Imperatore, duodecim illis episcopi subscripsêre: Inter quos Bertoldus Metensis, quem olim electũ Bremensem Papa reiecit, nec consecrari, nec confirmari passus, quod in Metropoli nostra diximus: Sed quod ibì nõ contigimus: contemptus & proiectus à pontifice Bertoldus, vir alioquì põtificatu dignus, ad Imperatorem se contulit: ille venientem pro sua eruditione dignanter excipit, consolatúrque, & apud se honorificè habitum, proexit ad ecclesiam Metensem: arbitratus illum pro tanti memoria beneficij sibi futurum obnoxium. Sed cùm Bertoldus, Imperatorem quàm Deum offendere mâlens,

archie-

archiepiscopis inhæsit, auersatus Cæsarem, indignatus Fridericus illum expulit de sede sua: Pulsus, Coloniam se contulit, & Philippus ei præbendam ab Apostolos permisit. Interim Metensis sedes vacua remansit. Eadem turbatio Treuerensem agebat. Nam Imperator Rodolphum suum aduersus Volmarum consecratum & confirmatum defendit, & exulare in sua diœcesi cogebat legitimum pontificem.

CAPVT LI.

IMperator irarum plenus tū de Italia redibat: omnes Alpium vias obstruens, nè quis ex Germania Romam petat: Explorare deindè voluit quid sentiret Philippus Colonien sis, quem dudùm suspexit de rebellione: Euocatum ergò solus solum verbis aggreditur: Quæ ex longo, inquit, tempore nobis incessit familiaritas, Philippe, te coràm iubet exponere iniurias Romani pontificis in nostrum Imperium: Vides quomodò Treuerensi ecclesiæ, quem voluit, tentat intrudere: Imperij iura in Italia non desinit vendicare. Proindè æquum est, me quoq; ad ea contuenda consurgere: De te autem, quam sim in controuersia tali spem habiturus, exposco. Iam autem archiepiscopus ille à summo pontifice legationis amplificationem accepit: vt quoniam aditus ad Vrbem nemini pateret, nè sine solatio iustitiæ aut papalis gratiæ manerent ecclesiæ, permisit papa Philippo rerum per Germaniam dispensationem: Id sciens Imperator, animum tamen eius pertentauit. Cui Philippus: Arbitror tibi, Imperator, ex longo tempore multis in rebus fidem esse meam exploratam, quòd iustitiæ tuæ nec defuerim vnquàm, nec sim aliquandò defuturus: Vnum est quod pontifices nos grauat, confiscatio rerum à morientibus episcopis, quæ vna res ecclesias nudat, & quod episcopa-

tus

tum ingredientes intolerabiliter premit: hoc vno sublato, non habemus, quo Romano Imperio non fidissimi semper perseueremus. Ad quem Imperator: Olim, inquit, Romani Imperatores de ecclesijs vacantibus omnem habuêre solicitudinem, & inuenti sunt illo tempore longè quàm nostris seculis episcopatu in suis sedibus digniores: Tunc enim principes longè lateq; prospicientes, ex omni Imperio legaliores vbiquè viros præfecerunt: nunc liberam vocatis electionem, quandò suis quisque studijs, affectibus, illum electione conatur erigore, quem sua maximè libido deposcit, non quem sua merita prouehunt: Sed quoniam hoc ius placuit Maioribus nostris, ecclesijs remittere, paruulas reliquias iuris inuentas, posteris relinquemus, nec patiemur minui. Ea cùm archiepiscopus duriore fronte exciperet, sentiēs Imperator auersum eius à se animum: Quandoquidem, inquit, Papæ magìs quàm Imperio subseruis, nihil opùs est te in cœtu, quem indiximus Imperij pontificibus in Geilenhusen, adesse. Ille pro magno accepit remissionem, & ab Imperatore, non satìs Imperialis, abscessit.

CAPVT LII.

CVm autem ventum esset in cœtum Imperij, vbi pontifices ac principes multi seculares confluxêre, exurgens Imperator, in medium protulit: Compertum esse vobis arbitror, patres ac principes, quo sit in nos animo summus pontifex: nec intelligimus, quibus in eū demeritis ea patiamur quæ facit, etiam maiora comminatus: Nos facilè inducimur, vt sanctum illum patrem nostrum agnoscamus, debitumq; summo pontifici impēdamus honorē, si modò nos in nostro gradu vicissim agnoscat: Qui si pergat Imperij nostri iura minuere, confidimus vestro consilio & auxilio violentiæ illius

contrà ituros. Quòd ad vos pertinet pontifices, arbitra-
tur indignũ, decimas quæ altaribus & personis eccleſiæ
dedicatæ noſcũtur, à laicis obtineri: nec vult intellige-
re, olim eccleſias varijs afflictionibus laborantes, à laicis
personis defenſas, tũ in beneficiũ remunerationis, quas
abũdè tenuerant decimas, in parte dimiſſas: Et quomo-
dò indignum iudicabitur, ſi quis eccleſiæ militans, eccle-
ſiæ ſtipendijs foueatur? Illud quoq; nobis velut malefa-
ctũ opponit, q̃ vel iubeamus vel ſinamus in rebus eccle-
ſiæ præfecturas eſſe militares, vt laica manu eccleſiarum
prædia defenſentur: Et quæ iniuria eſt, ſi quieſcẽtibus ec-
cleſiarùm prælatis & ad ſola diuina miniſteria intentis,
milites exeant, eorum quieti conſulturi, præfecturis gu-
bernantes ſubiectũ ecclesijs populũ, vt pareant ad æqua
omnia ſuperioribus? Et quoniã his maximè in rebus inter
regnum & eccleſiã controuerſia eſt, veſtrã patres deſi-
per ſententiã expectamus: vt ſi res, vt appáret, in maio-
rem excreuerit perplexitatem, quid de vobis ſentire,
quid've expectare debeamus? Tũ Conradus Moguntinus
archiepiſcopus in Imperij cœtu primus, omnium vice lo-
quutus eſt in hanc ſententiam: Grauem quidẽ & omniũ
mentibus oneroſam rem in medium affert Cæſarea ma-
ieſtas, & qua nulla in perniciem eccleſiarum poſſit ma-
ior formidari: Sed quoniam principibus vtriuſq; Chri-
ſtianiſmi ſubiectionẽ, & Cæſari quæ Cæſaris, & Deo quæ
Dei ſunt, reddere ſumus debitores, nec Imperio detra-
here, nec eccleſiarum iura minuere noſtræ vicis fuerit:
proindè ſinat Imperialis celſitudo literis agere apud
ſummum pontificem, ſi fortè ſublata de medio omni con-
trouerſia, optata cunctis pax reuertatur: Scribantur ad
ſummum pontificem ex ſententia Imperatoris literæ no-
mine pontificum, quibus ſinguli in concilio præſentes in-
prime-

primere bullam iubeantur. Factum est, vt ille censuit. Tales verò literæ cùm redditæ essent Papæ Vrbano, miratur primùm, quid, cùm causam ille susceperit Episcoporum, illi tam facilè à sententia deciderint, Imperatori inclinantes: Sed intelligens id quod erat, præsente Imperatore, non quod senserant, liberè scripsisse pontifices, parùm ille motus literis eiuscemodi, interim Veronam contendit, Imperatorem euocans ad audiendam ecclesiæ sententiam: Habebat in animo excommunicationis in eum distringere mucronem: Quod vbi intellexêre Veronenses, Papam circunsistunt, orantes, vt ab iniuria illa Imperatoris in sua temperet ciuitate, non se, qui Imperio fidem seruarent, laturos, vt ea afficiatur in illa vrbe nota. Motus Papa, sententiam distulit: Sed priusquàm locum, quem ad eam rem destinauit, attigit, rebus excesit humanis. Ità tum Imperator exors manebat comminatæ excommunicationis.

CAPVT LIII.

ADolphus interim tertius Holsatiæ comes, ad ostium Trauenæ præsidium reformauit, quod Dani, cùm rex Imperatorem inuiseret, deiecêre, introrsùs ad terram firmans, cùm priùs ipsis in aquis consisteret. Ab exeuntibus verò & intrantibus vectigalia expetiuit: recusantes autem ciues, se comiti opposuêre. Aliquandò res verbis tractari cœpta, si ad concordiam posset peruenirì: Cùm prætenderet comes, nihil minus, aliquid etiam amplius iuris, quàm Henrico duci, cui persoluissent vectigalia, deberi, quòd Imperiali dono, & paterno nihilominùs iure ciuitatem ipse teneret: Ciues replicârunt, duci tantùm ad tempus fuisse permissum teloneum, se nunc factos Imperiali dono liberos: satis esse comiti, quòd intra vrbem nonnulla iura

possideret. Hac verborum vicissitudine res in maiorem peruenit acerbitatem, cùm neuter à suo rigore discederet: comes deposceret, ciues vectigal pernegarent. Deturbauit indè comes pascuis, nemoribus, agris ciues, quòd sui iuris omnia faceret. Cepit, tenuitq; quosdam ex ciuibus in Todesio vel Hamburgo: Defertur querimonia ad Imperatorem: Ille euocatis partibus, componit inter eas controuersiam in hunc modum: vt ciues comiti pro redimendo teloneo persoluant trecentas argenti marchas, proq; pascuis & vsu fluminis à mari in Todesio, ducentas argenti marchas: Eaq; Imperator datis desuper literis communiuit, nè quis in perpetuum eam concordiam posit conuellere. Incessit per ea tempora inter Imperatorem & regem Daniæ Kanutum noua controuersia super dote germanæ regis, quæ iam apud Imperatorem manens, vni filiorum eius erat despōsata, nec dum toro iuncta. Sed rex Daniæ non satis æquo ferebat animo, dotis ante peractas nuptias expetitionem. Qua de re, cùm ex alijs quoq; causis obliquo esset in Imperatorem animo, dotem iam nunc dare recusauit. Imperator hoc intelligens, sororem illi suam quo illam accepit apparatu remisit: Quod Kanutus grauiter ferens, manifestas deindè inimicitias aduersùs Imperatorem cœpit exercere, ità vt omnem terram Wagriorum, Holsatorum, Stormariorum, Polaborum, vsque ad Albim sui esse iuris diceret, eamq; repetere contenderet; perq; Wandalos, quos sibi adstrinxit, crebris incursionibus vastauit. Eisdem de causis mater regis, quæ Ludouico prouinciali Thuringiæ post regem Waldemarum nupta erat, repudiata, & ad terram natiuitatis suæ sine honore reuersa, conquesta est de multis in se mariti iniurijs: Vnde rex magis ac magis instimulatus, iustam se in Teutonicum bel-

belli causam habere arbitratur. Sed cùm Thietmarsia archiepiscopo Bremensi Hartwico secundo, qui nupèr illam ab Adolpho certis pactionibus recepit, non satis pareret, archiepiscopus magno instructus exercitu, terram ingreditur: & peracta multa frugum atque domorum conculcatione, ad deditionem populum infrenem coegit. Illi autem infinitam pecuniam expromittentes, libertatem suam ære redemerunt. Cumq; archiepiscopus reducto exercitu, rem benè pacatam arbitraretur, magna indè ecclesiæ suæ incidit calamitas. Nam cùm Adolphus de Holsatia atq; Scowenborg comes, & item de Oldenborg, cum multis alijs nobilibus, militiæ stipendium ex archiepiscopo deposcerent, nec haberet ille quod redderet, omnibus iam in eam expeditionem impensis, nec Thietmarsi expromissam summam persoluerent, cogitur à ministerialibus suis redditus episcopales per triennium abiurare: vt ex illis æra soluantur aliena. Ille verò de cathedratico & ecclesiarum consecrationibus tenuiter victitabat. Thietmarsi cùm promissam pecuniam exoluere nec possent, nec vellent, ad Waldemarum Slesvici episcopum se contulerunt, æquè sancto Petro, vt asserebant, seruituri, qui & Slesvico, & Bremæ præsidet patronus, perindè Danicæ coronæ iuncti. Erat hic episcopus filius Kanuti regis, quem Zueno rex, vt in Dania diximus, in conuiuio oppressit, Waldemaro, qui pòst regnauit, grauiter tū vulnerato. Dati à Thietmarsis episcopo obsides, vt certa fide permanerent: & iuncti sunt regno Daniæ vsque ad diem pugnæ in Bornehouede, cùm transfugerent denuò ad comitem.

SAXONIAE LIBER SEPTIMVS.

CAPVT PRIMVM.

INtereà, cùm tristis rumor de capta rursùs Hierosolyma, & declinatione rerum Asiaticarum, Germaniam & omnes Christianas prouincias repleuisset, Imperator conuocans Moguntiam Imperij cœtum, se crucis charactere insigniuit, & cum eo Fridericus filius eius dux Sueuiæ: multi archiepiscopi, plures episcopi, dux Bohemiæ, dux Austriæ, & sine numero nobiles & magnates, ità vt computarentur in exercitu Imperatoris sexcenta millia pugnatorum. Crucis autem legatus à Papa Clemente erat Henricus cardinalis episcopus Albanensis. Erat autem annus octuagesimusnonus post mille ac centum. Priusquàm tamen Imperator abiret, res in Germania pacare contendit: euocato Henrico Leone, qui iampridèm expleto peregrinationis in Angliã tempore, redibat Brunswicum. Ibi enim locum inuenerat, sinente Imperatore, quòd esset peculium eius, à matre, Lotharij Imperatoris filia, prouenies. Euocatus ab Imperatore, nõ contemptis iussionẽ. Euocatur & Bernhardus iã titulũ Saxoniæ præferens, qui cũ illo de possessione Saxoniæ luctarctur: pacẽ inter eos q̃busdã cõditionibus reformare tẽtauit: data Henrico triũ optione, vt aut parte rerũ contẽtus conquiesceret, aut in expeditionẽ cum Imperatore, non sed

sed Imperatoris sumptibus iret, aut omninò ad illius reditum conquiesceret. Henricus præelegit omninò se continere ad tẽpus, quàm vel ire quò nollet, vel honore pristino vlla de parte priuari pateretur. Igitur cũ infinita illa multitudine mouẽs Imperator, multos præire, multos sequi iussos, alios etiam diuerso itinere gradientes, constituto iussit conuenire loco. Inerant pro multitudine mortalium in agmine incommoda multa. Transijt Imperator per Austriã in Vngariã, indè in Bulgariã: Apud Constantinopolim hæsitatum pro diffidentia Græcorum: Nam quos Imperator præmiserat, episcopum Monasterienſem & comitẽ de Nassow, Græculus rex diù detinuit captos, donèc malis vastationum incommodis coactus remitteret, daretq; transitum incolumem, præbẽs etiam nauigia ad traiectum. Sed aliquot deindè maioribus incommodis ex commeatuum defectibus perpessis, hostem habuêre in conspectu: Nam Turcia magna, hoc est, Asia minore, constiterunt: Pugnatum est ad profligationem Turcorum. Indè peruentum est in Armeniam, vbi collocatis ad amnem castris, Imperator meridianos æstus aquæ refrigerio lenire cogitans, inexploratò ingreditur, infelicemq; inuenit exitum, & tanto principe nimis indignum: Nam dum amnem non latum, sed inter montes vorticosum contemnit, nec satis exploratum ingreditur, arbitratus natando facilè in alteram ripam peruenire, vi fluminis abripitur: & priusquàm possit subueniri, oculis omnium aufertur in profundum: Stabat mœstus in ripa exercitus, & quid facerent nescientes, stupefiunt inexpectato magni principis casu. Alij memorant, ab æstu diei & laboris cùm arma posuisset & vestes, amnem in superficie à sole tepidum, sed in imo frigidissimum, cùm tetigisset Imperator, obriguisse

subita mutatione membra: & quod Alexandro ferunt obtigisse, penè emortuum in manibus Imperatorē: Tum verò subitò aquis extractum, paulùm respirâsse, dicentem, Benedictus Deus qui me per aquam regenerauit, si per aquam me de mundo vocat, queri non possum: & paulò pòst cùm æthera suspexisset, fudisse spiritum. Hic erat finis Friderici Imperatoris, qui per annos vno minùs quinquaginta Romanum tenens Imperiū, multis laboribus seipsum ac regni principes, cum subditis implicuit. Sed tum filius Fridericus, vt poterat, mœstum consolatus exercitum, curam excepit ductandi, perueniens cum agmine tanto in terram sanctam. Illius autem expeditionis exitum non prosequor: quòd recenti opere Sebastiani Brant, omnis illa terræ sanctæ iactatio eleganter explicata est: contentus in præsentia Saxonicarum, & quæ illis hærent, rerum commemoratione. Huius tamen Friderici res paulò latiùs sum exequutus, quòd non eadem rerum fide per Italos recensentur, qua abillis, qui rebus interfuêre gestis.

CAPVT II.

DVm autem Fridericus Imperator in expeditionem iret, cœperunt in Saxonia fieri commotiones non paruæ: Nam cùm Adolphus comes Holsatiæ Imperatorem in longinquam peregrinationem sequeretur, Hartwicus Bremensis archiepiscopus, iam, vt diximus, in contemptu suorū agens, Henrico Leoni reddidit comitatum Stadensem: vt Thietmarsos, qui se iam Danis coniunxerant, aliquandò eius consilio & auxilio ad ecclesiæ iura reuocaret. Cúmque Henricus in Stadio moraretur, adiêre illum primores Holsatiæ, illi gratulantes de reditu: Ille loquutus familiariter eisdem, magna illos spe erexit, si operam impénderent, se in

se in Holsatiam reducere. Mouebat illos magna olim principis fortuna, pérque illum magnos se futuros sperantes, dedita opera Hamburgo, Itzeho, Plone, eiectis his quos custodes comes præfecerat, duci aperuerunt. Adolphus autem de Dasle, qui pro affine suo terram regebat absentis, & mater Adolphi cum coniuge Lubicam pro sua securitate sunt ingressi. Henricus Leo, cùm se illi denuò fortuna aperiret, & iam tenuerit Holsatiam, indè arma quãta potuit maxima contraxit. Accesserunt illi Bernhardus de Raceburgo, Bernhardus de Zwelpe, Helmoldus de Zwerino comites, & alij amici eius: Inter quos crediderim generi sui Kanuti regis Danorum arma non defuisse. Primam aggreditur Bardewici vrbẽ recuperare: Sed pertinaciùs illis repugnantibus: nam inerat validum præsidium, quod vrbem pro Bernhardo ducem tueretur: creuit obsidionis labor, & interuenêre pugnantium inuicèm, vt fit, contumelijs plena verba, & facta, vt ferunt probrosa, pro alterno contemptu: Quæ res ducem exasperauit. Indéque factũ est, vt dum fortiùs oppugnaretur quàm defenderetur, vrbs ipsa die apostolorum Simonis & Iudæ caperetur, anno octogesimooctauo post mille centum, & direptioni militum permittitur: Sæuit gladius: Qui supererant cædi, capiuntur milites atq; ciues: Post gladium ignis hostilis desæuit, ità vt ex illo die non resurgeret vrbs semèl euersa: illa illa præclara, & quæ memoriam antiquissimam fertur habuisse: Saxa & lapides indè deuehũtur, vicinisq; vrbibus incrementum præbuerũt. Nam cùm à mari Lubica, ad austrum Luneburgum increscerent, Hamburgum quoquè nonnihil indè sensit incrementi, cùm interim Bardewicum euanesceret: Bardorum olim dixêre vicum. Ego fundatorẽ eius Bardonem veteri Saxonum

nomine arbitror appellatū: indè nomen remansisse Bardewico, quomodò ex Brunone Brunswico. Nam Bardos non vnam quandam gentem, sed generaliter omnem indisciplinatum & barbarum vocant populum. Prima ergò expeditione prosperatus in euersione huius vrbis, conuertit agmen ad Lubicam, illam quoquè oppugnaturus, & si pertinacia mereretur, etiā euersurus. Ciues autem euentum Bardewici veriti, mittunt obuiàm duci, qui cum illo paciscantur: ciuitatē manibus eius permittant, si modò Adolphus de Dasle cum vxore & matre peregrinantis Adolphi, rebus omnibus suis saluis, exire sinantur. Probauit Leo pactum, & recepta ciuitate, mouit in Louenborg, arcem ducis Bernhardi, instauratam post primam expugnationem Adolphi, & cæterorū, vt diximus, comitum: iamnunc Bernhardi ducis dominio subiectam, & magna instantia per mensem oppugnatam, deditam accepit: Pacti tamen qui inerant, vt cum armis & rebus salui abirent. Iam omnis Holsatia erat in manu Henrici, præter arcem Zegeberge, quā fideles Adolphi asseruabāt: Eam iussit oppugnari per Walterum de Blandensile copiarum præfectum, iunctis Holsatis: qui vnà cum illo arcis fecêre obsidionem: sed non ex animo: pœnitebat iam eos transitionis, malueruntq; comitē sequi, quàm Hēricum Leonem. Eggo Stuer vir potens, & qui Adolphi partes tueretur, obsidentibus superuenit, & magno impetu in illos fertur: Turbauit facilè quietos: Insectatur fugientes trepidos, & inter alios Walterum hostium ductorem cepit. Captus autem, arcem cœpit insidere, quam venit oppugnare: nec quiescebat Adolphus de Dasle, quin expedita suorū manu Lubicā, & omnia quæ Henrico parebant, infestaret. Hēricus autem adspirante vêre, validam suorum manū misit in hostes: Prae-

erant

erant copijs eius Bernhardus de Raceburgo, Helmoldus de Zwerino, comites, & Iordanus dapifer: qui egreßi Lubicam, non longè à Trauena obuios hoßtes habuêre: Ibi collata manu fortiter pugnatur: Sed Adolphi fortuna præualuit: Captus Helmoldus, captus Iordanus, Bernhardus vix fuga elabitur: Multi prætereà in flumine merßi periêrunt: Captiui in arcem Zegeberge pertrahuntur: ßed non longè pòßt, ingenti pecunia perßoluta, laxantur: Dapifer, quòd locupletißimus eßet, ßexcentas: Helmoldus comes trecentas argenti marchas perßoluentes, in ßua dimittuntur.

CAPVT III.

REx interìm Hēricus Friderici Imperatoris filius, audito quòd Hēricus egreßus in Saxonia tumultuaretur, præcipuè indignatus, quòd terram Adolphi comitis, qui cum patre ßuo ßanctam inîßet expeditionem, accepißet, concitus mouit in Saxoniam: Brunßwicū oppugnare conatus, ßed per brumam retardatus, non profecit. Indè verò, cùm alia quoquè Henrici præßidia pertentâßet, nec proficeret, conuerßo agmine redibat in Sueuiam: Hartwicum tamen archiepißcopū, quòd malorum incenßor diceretur, iußit ßede ßua proturbari, accedente Bremenßium in eum accußatione. Ille verò à facie eorum ße contulit in Angliam: ibiq; per annum commoratus, cùm rediret, Henrico Leoni ße dedit tutādum. Henricus tamē Leo, interueniētibus Conrado Mogūtino & Philippo Colonienßi archiepißcopis, ad gratiam regis contendit: indixitq; illi rex curiam in Fulda: Quò cùm peruenißet Leo, interuētu dictorū pontificū in has conditiones pacem accepit, vt Brunßwici muros quatuor in partibus deponeret, Adolpho Holßatiā ßuā redderet, arcē Louēborg dirueret, Lubicā p dimidia teneret, & alterā

Adolpho

Adolpho partẽ reseruaret. Et vt firmata pax solida haberetur, filium Ludgerum Hẽricus daret regi obsidem: qui non post multos dies Augustæ vitam finiuit. Henricus autem maior natu filiorũ Leonis, regem comitatur in Italiam, vrbem Romam, & in Apuliam, quinquaginta stipatus militibus. Henricus tamen Leo ex pactis conditionibus nullam impleuit, sperans præsentem regi filium facilè iram eius leniturum. Indè rex Romam petit consecrandus, cùm interim mortuo Clementi Cælestinus surrogatur: qui, vt Imperatoris consecratio minùs properaretur, suam ipse distulit. Romani tamen exeuntes ad regem, hac vsi sunt oratione: Si rex inuictissime Romanũ senatum agnoueris, Vrbem nostram, immò tuam exornaueris ex antiquo debitis cultibus: Insuper si latrocinantes tuos ex Tusculano retraxeris, apud pontificem agemus, vt omnia tua ex illo vota prosperentur. Ille mox præsidium Tusculani abstulit, & Romanos benè sperare de se iussit, super omnibus quæ ad decus & ornamentum Vrbis pertinerent: vrbis Romæ decora ad neminem magìs, quàm ad se, spectare. Romani, adito pontifice, cœperunt obtendere regis potentiam, omnia sua in agris vastari, rapinis & incendijs patére: immminére Vrbi & ipsi pontifici, nî resipisceret, non vulgare periculum. Flexus pontifex, nihil distulit, quo minùs à Romanis cum ingenti honore introductũ regem ipso sacratissimo die Paschæ cum regina Imperiali diademate donatos ex more consecrauit. Intereà moritur Wilhelmus Siciliæ rex, Cõstantiæ Imperatricis germanus. Tancredus autem quidam, cui moriens & thesauros & coronam Henrico Imperatori deferendos mandauit, ipse sibi regnum conatus est arripere. Sed iam Imperator Henricus copias suas adauctas Italorum armis perduxit

in

in Apuliam, vi accepturus, quod iure negabatur. Pontifex autem Tancredo fauere videbatur. Venit in montem Caßium, & adorauit ad cineres diui Benedicti: In radice eius montis apud ſanctum Germanum, Henricus Leonis filius ſe retrahens, Romã repetiuit, & per aquas delapſus, vbi continentẽ attigit, concitus redibat ad patrem. Peruenit Imperator cum exercitu Neapolim, ibi occluſas portas & rebellionem primùm ſenſit: Munitiſſima ciuitas erat: Patebat maris aditus: Obſidio cõtemptui eſt habita: Acceßêre æſtus maligni, & aër noxius Italiæ multos fecit laborare. Mortuus eſt ibi Philippus Colonienſis archiepiſcopus, & in eccleſiam ſuã relatus: & Otto dux Bohemiæ periit, in quibus erat robur exercitûs. Multi prætereà nobiles, & vulgus militũ ſine numero periêrunt. Imperator ipſe deſperabili cœpit morbo vexari, & remeans in Germaniam, rem tum ſinit inexpletam: Imperatrix in manus hoſtium peruenit: Sed tamen non diù pòſt cum honore remittitur. Iam Tancredo res proſperæ erãt: Nam quæ antè Henrico parebant, tum ſe illi permiſerunt.

CAPVT IIII.

ADolphus Holſatiæ & Scowenborg comes, in peregrinatione terræ ſanctæ poſitus, ex recentioribus aduenis cognouit apud Tyrum, terram ſuam ab Hẽrico Leone occupatam: & conſilio vſus prudentiorum, redibat in patriam. In Sueuia autem conueniens Imperatorem, ab illo conſolationem plurimam accepit, & munera pro donantis magnificentia retulit non parua. Contendens autem in Scowenborg, vidit omnes in Holſatiam ſibi aditus intercluſos: Nam Stadium, Louenborg, Boitzenborg, Henricus tenebat: Wandaliam Burewinus Henrici gener ſeruabat. Contulit ergò ſe ad Bernhardum

hardum & Ottonẽ marchionẽ fratrem eius. Erat autem annus circiter nonagesimus secundus. Hi Adolphũ manu valida in Erteneborg perduxerũt: Quem in locũ occurrens Adolphus de Dasle affinis eius, cum quãtis potuit viribus, eum excepit: Aderant mater & coniunx, & lætum læti excepêre. Bernhardus quoq; iunior de Raceburgo, quem nupèr apostolica dispensatione Henricus à clericatu extractum, quòd patri vnicus esset, militiæ reddidit, exosus Leonem, deserensq; patrem, Adolpho se cõiunxit redeunti. Dux ergò Bernhardus, cùm restituisset Adelphum, simul cum fratre marchione redeũt in sua: Commeatus tamen quos adduxerant, Adolpho relinquunt. Prima expeditione Adolphus Lubicã obsidione vallauit: hinc Adolphus, indè Bernhardus sua castra sunt metati, vterq; in sua terra consistens. Inerat vrbi Henrici Leonis præsidium: cui præfectus erat Luthardus de Bergen, vir impiger: Sed cùm aditus & exitus per flumẽ esset in vrbẽ, contempta est obsidio. Adolphus multo labore trabibus & sudibus immissis, fluuium fecit immeabilẽ. Interea cùm sui obsidionem seruarent, ille se contulit ad Danorum regem Kanutum, gratias agens, quòd per absentiam suam solidam illi pacem conseruâsset: quamuis non ignoraret, Waldemarũ regis fratrem cum Waldemaro Slesvviccensi episcopo nupèr terram eius ingressos, accepisse obsides ab Adolpho de Dasle, præsertim quòd terram Thietmarsiæ nunc regno subditam, nõ tangeret. Itaq; rege salutato, redibat ad exercitũ. Inter hæc Henricus Leo copijs coactis per manũ Cõradi Rothen, quem Stadio præfecerat, vnà cum Bernhardo seniore comite de Raceburgo ab Albi mouens, superuenit obsidenti iuniori Bernhardo: & exterruit obsidentes improuisa irruptio. Vndè factum est, vt iunior Bernhardus cum suis magis

magis in fugam quàm pugnam respiceret: & sese recepit in Raceburgum. Exeuntes ciues Lubicēses, intulerunt vrbi commeatus & arma, & quæcunque fugientes reliquissent, & secum introduxêre agmen venientium propugnatorum. Proxima autem luce ijdem egressi in Holsatiam, illam quoquè obsidentium partem sperabant improuisò adoriri: Sed paratiores, àc sperauerant, inuenêre. Igitur occupato vado, quod erat in Zwartow, venientes excepêre: Et licèt pauciores essent numero, virtute tamen præstare sunt inuenti Holsati: Nam commissa pugna, ducales in ciuitatem sunt repulsi. Bernhardus autem iunior, auctus viribus, redibat ad obsidionem in partem australem, paratus excipere, si erumperent: Sed qui intùs pridèm venerant, nè oneri etiã obsessis essent, ad aquilonem nocte egressi, cùm inter medios esset lacus Zwokenisse, ità redire contendebant in terram pacatam. Quod vbi compertum habuit iunior Bernhardus, sciens vbi exeundum illis esset, magnis eò contendit itineribus, & præueniens, illis se opposuit in Zwittenborg ad ripam fluminis Albis: Initoq; conflictu, ex his capit, quorum magna erat pars ciuium Stadensium, & ex eo comitatu. Audiens Adolphus, quem iam infirmitas corporis malè affecisset, lætos suorum successus, recreatus est: & à militibus redemptos ciues Stadenses, remisit in patriam, expromittētes summum illi studium ad oppidum ab Henrici manibus recuperandum cum exercitu. Parauit Adolphus exercitum in Hamburgo, & traiecit in insulam quæ dicitur Gorgeswerder: ibiq; manens, aditur à Stadensibus: nec omninò conuenerat inter eos super postulatis. Comes, comparatis copijs, eas transposuit in vlteriorem ripam Zwingæ fluminis: (Kedingam vocant terram) Ibi incendio grassatur, &

rumor

rumor in Stadio percrebuit, venisse comitẽ ad euertendam vrbem: illum esse, qui captos nupèr ciues gratis relaxauerit, plurimum ex eo sperari posse fauorem, ex Leone nullam defensionẽ: cur calamitati nupèr in acie cæsorum plurimam expectent exaggerari cladem? Comiti deliberant permittere oppidum: Id cùm resciisset Conradus de Rothe, equos sterni iubet, dissimulans consilium: & specie aliena prætensa, commendat ciuibus vrbem, irrediturus abiens. Comes ciuium voluntate oppidum ingreditur, nec distulêre arcis custodes, quin & ipsi pacti incolumitatem & muliebrem supellectilem, arcem tradiderunt. Permisit autem comes vxorem Conradi præfecti, cum omni supellectili abire securam: proloricis virorum, efferentem cumulos thesaurorum. Qui verò Luneburgi erant in præsidio, excursionibus crebris fatigabant comitatũ Stadensem iam comiti parentem.

CAPVT V.

INtereà ciues Lubicenses obsidione continuata laborantes inedia, cùm audirent prosperari Stadio comitem, animis angebantur, incerti quid facerent. Alij Danorum regi permittendam vrbem putauerunt, quòd regnis carere non possent, & eius protectione securi viderentur: Alijs contraria mens erat, arbitrantibus, si hoc facerent, Imperiali banno supponendos, nũquàm egredi posse pro mercaturis. Quocircà Ottoni marchioni tanquàm Imperij vicario, se submittendos putabant. Adolphus vbi hanc fluctuationem animorũ accepit, magis vrgebat obsessos, perpulitq; vt sibi dederem ciuitatem, pacti, vt liberi abirent, qui ducis nomine inessent. Recepta vrbe, ad Imperatorem Henricum Adolphus iter contendit: qui Imperiali decreto omnes ab vrbe prouentus illi confirmauit. Bernhardus autem dux cùm vide-

ru

ret prosperè agere comitem amicum, fortiter & ipse agere constituit, vt arcem à se fundatam Louenborg recuperaret: & vêre primo eduxit exercitū, obsidens arcem, & vehementer oppugnans: sed cùm expugnare facilè non posset, fame constituit affligere continuata circunsessione. Iam fame laborabant, & expectabat securior dux deditionem, & per incuriā passus est delabi ab exercitu quoscunque volentes, cum paucis remanens ad obsidionem. Intereà Henricus Leo immisit clàm expeditos milites per Albim sub manu Helmodi de Zwerino, & Bernhardi de Swelpe comitum: vt aut escas importarent obsessis, aut collata manu soluerent obsidionē: Transierant primo diluculo fluuium, & securitas ducis fecit, vt non aduerterentur, donèc multiplicati, vim intulerūt obsidentibus: nec potuit par esse imparatus præparatis ad pugnam, fugatusq; est dux Bernhardus, & soluta est obsidio. Sed res comitis Adolphi vsque in hanc diem prosperas labefactauit fauor quem impendisse videbatur Swaldemaro Sleswiccensi episcopo, rebellionem molienti regi Kanuto pro corona Daniæ, ad quā se tam natum esse contendit episcopus, quàm ipsum Kanutum: qui cùm esset Swaldemari nouissimè regnantis filius, ipse Swaldemarus episcopus patrem habuit Kanutum æquè regem, qui cum Zwenone in conuiuio cecidit: quod in Dania nostra diximus. Faciebat animos episcopo ad rebellionem moliendam amicorum de Norwagia promptus animus: Itaq; & Adolphus illi inhæsit, placens perindè Imperatori, qui regi Daniæ iam malè volebat, pro inuasa nupèr Swandalia, & recusata Imperio subiectione. Igitur Ottonem marchionem comes traxit in communionem belli: qui veniēs cum expeditis in Holsatiam copijs, regem demorabatur, vt sperabat, egressurum:

& cùm ille diù expectatus non veniret, copias ille suas, fastidio & sumptibus victus, reduxit. Adolphus autem vt se ostentaret Waldemaro episcopo, cum quãtis potuit viribus Eidoram transgressus, populatur ea quæ regis sunt, quæ fuit illi rerum suarum omnium vera subuersio: nam dum ille hostilia exercet in regem, Waldemarus episcopus, cui ille seruiebat, circunuenitur ab his, qui illi rectè consulere putabantur: ponitq; rebellionem, nihil admonito comite: & se in gratiam confert regis, oblitus belli socium. Trahitur perindè episcopus in carcerẽ, & compedibus & manicis ferreis vincitur: hac fretus in Adolphum indignatione rex, simul vt Henrico Leoni socero suo ferret suppetias, mouit in Holsatiam: Sed comes longè imparem se regi sentiens, cùm amici & auxiliares abessent, submissis oratoribus, regem placare constituit: & conuenit tum, vt comes ad compensanda quæ irrogauit damna, mille quadringentas denariorum marchas regi persolueret. Itaq; placatus rex reduxit exercitum.

CAPVT VI.

HEnricus autem Leo, cùm ad recuperationẽ pristini honoris frustrà niteretur, sciens nõ nisi Imperatoris manu tantum vulnus, quod Cæsareus gladius fecit, posse mederi, filium æquiuocum Henricũ iterùm submisit, qui curiam sequeretur Imperatoris: & obseruato tempore, iram leniens, obsequijs gratiam patris recuperaret. Sed dum diù frustrà laborâsset, intento Imperatore ad varias regni perturbationes, alia via conatur se propiùs insinuare Cæsari: Nam comitis Palatini, qui patruus erat Imperatoris, filiam promeruit idem Henricus iunior coniugem, quòd esset procero corpore, magna formæ dignitate, cui mores & stemma nobilitatis responderent. Imperator has nuptias non multũ probauit,

bauit, coarguens familiariùs cognatum, quòd Imperij hostẽ tanta sibi affinitate deuinciret. Sed quia legitimũ vinculũ solui non poterat, Henricus hac via, interueniente socero, cœpit Imperatori fieri cõmendatior. Imminebat tum grandis illa in Apuliã repetita expeditio: erat autem annus nonagesimus quintus: in qua expeditione talem ac tantum se præbuit iunior Henricus, vt Imperatoris largitione, omnẽ soceri sui dignitatem, hoc est, Palatinum comitatum promeruerit. Noua perindè lux in Saxonia oriri visa est, cùm omnes arrectis auribus primam senioris Henrici gloriã per filium restituendã expectarẽt: Bellũ enim quod fuit hactenùs per Saxoniam infestissimũ, tum cõquieuit. Senior autem Henricus iam vicina morte totus ad religionẽ versus, ecclesias in Brũswico cum suo palatio exornauit. Imperator in Apuliam progressus est prosperè agens: Nam mortuo Tancredo regni detentore, sine controuersia admittitur à proceribus, & regni possessionẽ ingreditur: Reperit thesauros abscõditos, & supellectilẽ ex auro argentoq; splendidissimam, reliquias veterũ Normannorũ: qui regnũ illud, quod in Norwagia ostendimus, fundauerũt. Iam Imperatori natus erat filius Fridericus ex Cõstantia Imperatrice, vt fama suscepit: Rediens autẽ Imperator in Germaniam, reliquit in regno coniugẽ ad cõfirmandos vacillantes, & in fide cõtinendos: Ipsa verò per anũ quandam, quæ fuit occultorũ in aula cognitrix sagacissima, reperit thesauros magnos Rogerij regis, & mittens post Imperatorem celerem nunciũ, quid illi de inuentis perplaceret, consultauit. Imperator, vt erat princeps animo liberrimus, remãdauit, de thesauris quod sibi videretur faceret, modò regno consuleret, & in fide proceres conimeret: Illa magnificè pro cuiusque dignitate munera

distribuit, vt sibi faceret deuinctiores. Inter hæc captus est filius Tancredi cum matre vidua & sorore: Capta quoquè Imperatoris Constantinopolitani filia eidem adolescēti desponsata, quam posteà duxit Philippus Imperator, Henrici & germanus & successor.

CAPVT VII.

CVm autem per hæc tempora Hartwicus archiepiscopus Bremensis ad ecclesiam suam, à qua exulauit, Imperatoris gratiam consequutus redîsset: cùm tamen multa clerus & populus in eius destitutione apud summum pontificem & Imperatorē laborâssent, iamq; Bremenses in Waldemarum episcopum Slesswiccensem adhuc vinctum respexissent, non tamē prænaluit molitio eorum, quò minùs Hartwicus diutinam seruans patientiam, finaliter in gratiam Imperatoris reuersus, ad ecclesiam suam sit restitutus. Ciues tamen, qui Imperatoris iam dudùm habuêre mandatum de retinendis archiepiscopi redditibus, non facilè credidêre redeunti, quòd Cæsaream gratiam recuperâsset, quandiù nullas cernerent literas, pristinæ iussionis vinculum relaxantes: quanùis pro ipso faceret assertio Adolphi Coloniensis archiepiscopi, qui hoc literis & nuncijs testificatur. Sed quod non libenter factum audimus, difficulter credimus. Adolphus comes, qui iam comitatum Stadensem, vt diximus, tenuit, Bremam proficiscitur, congratulaturus archiepiscopo, si vera via niteretur: alioquì illi obstiturus. Vbi venit, accepit eum Imperatoris voluntate, amicorum ope, illam ad ecclesiam rediisse: Vndè factum est, vt comes Imperatori gratificans, apud ciues effecerit, vt rerum illi ecclesiasticarum permitterēt administrationem: De redditibus autem sub interdicto & firma Cæsaris constitutis, nihil agere sinerēt. Adolphum autem

autem archiepiscopus, qui hoc ægrè ferret, in faciẽ durissimè coarguit, tanquàm inuasorem rerum ecclesiæ, quòd multa tenere diceretur, quæ essent ecclesiastici iuris: eumq; monuit, vt redderet: ni faceret, excommunicauit. Adolphus sedem apostolicam appellauit. Archiepiscopus congregato suorum concilio deliberauit quid faceret: & placuit, vt non modò in cathedrali sede, sed in omni diœcesi diuina interdicens suspenderet. Comes intereà Adolphus irarum plenus, quòd excommunicationis gladio immeritus feriretur, præsertim interposita appellatione legitima: & ideò qui fauebant, cum illo communicabant, parte altera contendente, non illo solo capite illi interdictum, super quo prouocârit, sed alijs ex causis innodatum censuris, quod comes non fatebatur. Coarguens ingratitudinem episcopi & suorũ, quòd ille comitatum Thietmarsorum pridèm rebellantem, ecclesiæ redintegrâsset, his nunc rebus malè pro obsequio remunerari. Pertæsum est aliquandò ciuitati diuturni interdicti, quòd mortuorũ corpora insepulta, ciuitatem inficere viderentur. Relaxatũ est ea in sorte, vt in maiori ecclesia ecclesiasticum officium perageretur, in cæteris maneret silentium: Turbatio nimirùm grandis, quandò & ipsi canonici inter se diuisi, non vnum sentirent, alij archiepiscopo, alij comiti subscribentes. Ciues comitis partem tutati, eijciuntur vrbe, cùm cæteri dicerent, proditores vrbis in ciuitate non ferendos. Valuit hæc controuersia, quandiù in Apulia aberat Imperator: Vbi ille reuersus est, archiepiscopus sexcẽtis marchis munere datis, gratiam plenam redemit. Comes Stadij comitatum cum tertia reddituum parte, in beneficium accepit ab archiepiscopo: & omnis illa controuersia, quæ dudũ efferbuit, cõquieuit, solutis vinculis ecclesiasticis.

CAPVT VIII.

QVo tẽpore Henricus Leo iam ætate fessus, & qui fortunam expertus vtranq;, diù in terrarũ orbe iactatus esset, plenus dierum, cùm Brunsvico, vt diximus, exornandis ecclesijs, & reparandis pijs vbiquè operibus intentus ageret, in pace quieuit, tumulatus in ecclesia sancti Blasij, quam ipse ornauit, ditauit, & semper coluit. In sepulcro eius Leonẽ fusilem constituerunt, vt cognomini eius, quòd Leo diceretur, responderent. Indè sumpsit occcasionem fabula illa puerilis, quam paucis suprà exufflauimus, de longa peregrinatione, quam fabulator ignorabat, in terrã fuisse sanctã: & indè pudore depositio, liberè effinxit de nauigatione errabunda, de cõsumptis vel inedia, vel alia occasione socijs, deq; duce, cùm esset insutus corio, per gryphonẽ deportato: de pugna draconis & leonis, cũ ille leoni faueret ad victoriã: sequutũ leonem, & ità cum bellua reuersum, principem iam incognitum. Aniles nænias contemnimus in historia, quas neque vllus commemorat authorum, neque vllam habent veri similitudinem: Abeant in tenebras & oblivionem. In idem tempus incidit obitus Bernonis Zwerinensis primi episcopi: nam præcessores eius Magnopolitani dicebantur. Vir erat religionis & amantissimus, & obseruãtissimus, & qui per omnia ferè tempora Henrici, multùm in conuersione Wandalorum laborasset: Sæpè contumelijs pro Christo affectus, periculis multis examinatus, pulsus, cæsus, exhonoratus: in quibus omnibus triumphabat, gaudens quòd dignus haberetur pro nomine Christi illa sustinere: par insigne virorum, qui & temporis perpetuo tractu, & laborum varietate, pro nomine Christi memorabiliter diù in ecclesia desudârunt: Annum fuisse nonagesimumseptimum

tum

tum nonnulli, alij quintum fuisse contendunt, post centum atque mille, cùm in fata concederent, ad meliora translati. Henricus autem pro insigni, quam aliquandò gestabat, gloria, & pro exquisitis in seculo rebus gestis, cum Salomone de vniuerso suo labore, quo sub sole laborauit, nihil est in terris consequutus, nisi memorabilem sepulturam, & memoriam cum laude boni nominis sempiternam.

CAPVT IX.

Dlù nos Fridericus Imperator, & Henricus Leo, principes omni æuo memorabiles, genere Saxones, memorando tenuerunt, quòd rarò pares rebus gestis ea natio protulit, quódque res ab illis exantlatæ, non satis fideliter ab Italicis scriptoribus percenseantur: Nunc Henrici Imperatoris, eo nomine VI. res exequamur: Cùm res Christiana iamdudùm in Asia labefactata defloreret, capta rursùs à Saracenis Hierosolyma, Cælestinus Papa instituit, missis in orbem Christianum legatis delatere, excitauitq; Imperatorem Henricum, vt apud Argentinam susciperet crucem. Idem fecêre Henricus Palatinus Rheni Leonis filius, Otto marchio Brandenburgensis: Sed ille apostolica postmodùm voti commutatione domi substitit. Hermannus de Thuringia Lantgrauius, & walmarus de Limburg, Adolphus de Holsatia, & Scowenborg comes: dux Austriæ, Hartwicus Bremensis archiepiscopus, Rodolphus Verdensis: Quadringenti præterea ciues de Lubica triumphale crucis signũ sequuti, in eam se militiam accinxêre. Sed cùm Imperator ingressus in Apuliã, iam ante omnia per cõradum cancellarium parari iussisset aurum, cõmeatus, naues, milites, perplexitatem eam reperit in regno, quæ perso-

nam eius à peregrinatione distineret. Delatum ferunt Imperatori, quòd Constantia regina, etsi in senium vergeret, occulta tamen ageret consilia subuertendi Imperatoris: vt alium è regno maritū, quem amabat, regem faceret: Iordanum nobilem Siculū ferunt reginæ fuisse gratissimum, & ab ea suscepisse munera, auro, gemmisq; preciosa, vicissimq; sua non minori æstimatione remisisse. Imperator iram non ferens, capi iussum hominem, in sedem ferream igne candentem fecit collocari, & coronam ignitam ferream, clauis capiti eius iussit affigi: Alium Richardum coniurationis conscium, per plateas publicè tractum, suspendio mādauit necari, quia tentauit poculo subuertere Imperatorem. Erat tum septimus post nonagintа annus, cùm diuerso itinere, terra marique progressi peregrini, in sanctam expeditionem deproperant. Adolphus quidem Holsatiæ comes terrestri peruenit itinere, cum his, qui ei se cōiunxerant, ad Imperatorem in Apuliam: qui & ipse ingentes copias auro conduxit, partim etiam voluntaria militia pro Christi honore transituros, sub signis Imperatoris militare cupientes: quibus ipse præfecerat Conradum cancellarium suum, olim ecclesiæ Lubicensis electum, nunc Herbipolensis ecclesiæ episcopum consecratum: Naualis autem exercitus sub Hartwico archiepiscopo Bremensi mare tenebat occiduū. Iuerant Dani, Phrisij, Lubicenses, Bremēsesq; per littora maris Britanici: omnē Phrisiam, Hollandiā, Zelandiā, Flandriā, Franciā, Hispaniamq; præteruecti, ad Vlyxbonā peruenerunt: ibi peregrini à pōtifice loci satis hospitaliter excipiūtur: dimissiq; legunt littora reliquarū Hispaniarū, & flexo in orientē cursu, Bæticam Narbonensemq; prouinciā præteruecti, Siciliam maritimam insulā tetigerūt, ad Messanā vrbē consedentes: ibi iūctis armis,

armis, sub signis Christi contendunt in expeditione ordinatâ.

CAPVT X.

IMperator ipse, sub manu Conradi Herbipolensis episcopi cancellarij sui, sexaginta suorum millia misit: Cui iunxit Adolphus Holsatiæ copias suas: Et felicibus, vt sperabant, auspicijs, in hostilem contenderant. In Cyprum venientes, eius loci regem de Imperatoris Henrici mandato, diademate quod secum extulerat Conradus episcopus coronauit: Nam id anteà, idem rex per literas & solennes nuncios ab Imperatore Occidentis postulauit: contemnens subesse Græculo Constantinopolitano, iamdudùm à gloria patrum degeneranti. Ibi rebus ex sententia constitutis, cùm omnia ritè peregisset Conradus, nauibus repetitis, in Ptolemaidam contendit: Accon tunc vocauêre: Ibi tristi nuncio percellitur de morte Henrici Campaniæ quidem comitis, sed tum regis Hierosolymitani, qui nocte surgens in cubiculo, cùm auras captaret, imprudentiùs excidit à fenestra, & fractis ceruicibus expirauit. Ea tum erat fortuna Christianorum, cùm nouus aduentaret exercitus, vt neq; regiam, neq; regem haberent. Recenter autem Saraceni Ioppen de manu Christianorum tulêre, hoc ordine: Cùm intùs esset Christianorum omnigenûm ingens manus, obsedissentq; Saraceni: cæteris ferociores pro suo more Teutonici erupêre, hostibusq; confligentes, retrò illos pepulêre: & iam victores repetiuêre vrbem: Qui intùs erant, Teutonicis inuidêtes, aut minùs fortè quam vellent, illis obtemperantes, exclusêre, vt ab hostibus conglobatis opprimerentur. Prima ergò nunc peregrinorum expeditio fuit in Ioppen: quod oppidum expugnauêre Saraceni, soloq; deiectum reliquêre. Vbi non repererunt peregrini, in quos gladium distringerent,

redière Acconem: Nam Saraceni victores, cum præda & captiuis, priusq; illi accederent, abiêrunt. Adolphus Holsatiæ comes, qui iã altera vice pugnauit in ea terra, quia illis tum rebus in Asia gestis, non solùm interfuit, sed præfuit, silentio à nobis præteriri non debuit: Nam cæteri qui rem narrant, eô q; nullus erat magnus eius expeditionis fructus, breuiter transeuntes, res fortiter gestas dissimulanter prætereunt. Non est fraudandus noster ille comes laude sua. Igitur peregrini conuenerant Tyrum, quæ cum Accone penè sola remansit Christianis in terra sancta: Ibi speculatis viribus & rebus ordinatis, ad proxima recuperanda contenderant. Sidon olim florens, iam diffisa tueri, ab Saracenis deserta est: Ampla in ea palatia principibus viris digna, cedrini parietes, & preciosa quæq; domicilia tum relicta cernebantur: Transitur ad Sarepta Sidoniorum, nec ibi diù hæsitatum est: Peruenitur ad Baruth: Ibi quoq; oppido relicto, in munitissimam arcem se cum rebus Saraceni recepêre, solis captiuis sub custodia in vrbe relictis. Christianus exercitus terra mariq; diuisus erat: Terrestres copiæ primæ conspiciuntur. Hostes visis pares se futuros arbitrati, cùm maritimos non cernerent, egressi pugnam inuadunt: Christiani excipiunt: Hîc præfectus turmarum insigni vectus equo, huc atque illuc inter ordines volitabat: Strages vtrinq; non parua. Adolphus non passus grassari impunè hostium ducem, proximum compellat Bernhardum de Horstmaria: Vides, inquit, sæuientem, vnà aggrediamur: Dicto citiùs lanceis ex latere inuadunt, eum iumento deiciunt. Ille vir fortis in pedes se recipit, iterùm ascendens: Secundò deiicitur, & inter laborandum, laxatis armis, vulneri locum faciens transfoditur. Capti sunt præterea duò de primarijs, cum multi-

tis

tis alijs captis atq; cæsis : Cæteri se retraxêre & in fugam abiêrunt.

CAPVT XI.

ADnauigabat intereà classis Christiana, & quidam ex captiuis Christianis, cùm vigiles & custodes oppressisset somnus, signum dat è specula, vt inuadant oppidum : Mirantur nautici quis ex oppido vocet, signum ostendens. Sed tamen Dei nutū interpretantes ex oppido, oppugnant : Capto oppido, & arcē expugnāt. Hostes vbi vidêre & ducem cecidisse, & fortissimum expugnatum præsidium, se per nemora & inuios montes fuga sunt tutati. Celebre factum est Adolphi nomen inter omnes ex hac prima cum hostibus congressione. Repertum est in arce armorum & commeatuū plurimum, magno nostris futurum adiumento in hostili terra. Tantum inerat ciborum, vt triennio obsessis sufficere videretur : Tantum armorum, vt duabus, licèt magnis, nauibus exportari non potuissent : Opportunum erat hoc semper Saracenis præsidium, vndè fiebant terra mariq; Christianis incursiones. Decem & nouem millia captiuorum huic Saladino præsentata feruntur ab ipso Syriæ excidentis initio : vbi etiam pro insigni loci gloria Saladinus primùm est rex coronatus, & rex Hierosolymæ pariter & Babyloniæ consalutatus. Cumq; hæc tam prospera fuissent Christianis, triste superuenit de morte Imperatoris nuncium, & cœpit inter omnes trepidatio non vulgaris, cùm alius patrimonio, alius beneficio suo timeret : Nonnulli de æmulis, alij de amicis cogitauêre, nec quieuit tumultus, donèc adunatis principibus sacramēta præstarent, omnes se Imperatoris filio parituros : quæres getē peperit. Indè alia quoq; cura succedit de rege Hierosolymorū surrogādo : Placuit in cōmune, principi Tyri regnum deferre : Ille, accepto honore, relictam Henrici

regi-

reginam, sibi coniunxit matrimonio. Antiochia quoquè Christianis supererat: Aderat eius princeps, & rebus benè gestis, ad sua remeabat. Territi Saraceni, multis de locis cessêre Christianis: Ità ditio Antiocheni quoquè principis extensa est. Thoruttum à Tyro mille passibus distabat, in monte positum, inexpugnabile videbatur: quod fortissima hostium manus tenebat, quotidianis incursionibus Christianam militiam fatigabat. Visum est principibus obsideri: multū diuq; in expugnatione frustrà laboratum. Aderant Saxones plerique, qui in Hercinia fodiendis mineris desudant: Aggressi opus, cuniculis factis, muros subruunt: Territi hostes, circunspiciunt: sed occurrere tanto non poterant periculo: Summa cogitabant: mors, & quidem crudelis, ante oculos: deliberabant, vt interposito colloquio, vitam, si non aliud, paciscerentur: Ad proximos versi, inducias paruas ad mutuos sermones deposcunt, & accipiunt. Vbi ventum est ad colloquium, primùm poscunt, quis sit princeps à quo oppugnentur. Illi referunt: Esse Henricum Palatinum Rheni potentissimi ducis Leonis filium: Eius poscunt præsentiam: Quibus obijcitur: Turbatores estis pacis & veritatis inimici. Illi respondent, de vtroque sibi certa esse colloquia cum principe. Venit, & rogatur ab his, vt interposita pace & fide publica, in medium ducantur principum, facturi deditionem.

CAPVT XII.

HEnricus Palatinus eos deducit: Aderat inter alios Henricus dux Brabantiæ: Ibi ab Saracenis cœpta est oratio, quæ commiserationem efflagitaret: Communem esse Deum, quem vtriq; colerent, ritum diuersum: Illis Abraham esse generis principium: quòd à Sara geniti, Saraceni dicantur, fratres esse, communi pra-

ditus

prædītos humanitate, sub vno patre Deo: humanarum rerum varietate, iam se victos, sæpè antè victores: nunc accipiant deditos, solas vestes cum vita permittentes: In ipsa arce captiuos plurimos cum multis esse thesauris: accepta deditione, abire sinantur, orant: neq; difficilem illis futuram, hoc capto præsidio, duorum proximorum occupationem. Inclinauêre multi vt deditionem acciperent: Alijs ex re visum, vt expugnata arce, terrorem in hostem congeminent: Ità non vnum sensêre. Adolphus comes nonnullos ex contradicentibus perducit ad muros, munitionem ostendit, pericula quanta immineant oppugnantibus, ponit sub oculos, & in sententiā suā partus multos perduxit, vt placeat deditio, modò obsides dent ad implendas conditiones. Retulêre septem ex Saracenis, qui venerant, rem ad consortes: Ibi fit complo-ratio: Resistunt milites in faciem primoribus: nunquàm se viuos arcem hostibus permissuros: Quid enim desit, nesciant: Arma, commeatus, valla, propugnacula. Igitur ex sententia militum conditiones pernegantur: Iterùm oppugnantur, defendunt: & in longitudine temporum defecêre Christianis commeatus: A Tyro petendi erant, nec infirma manu propter incursionē hostium: dimidium misêre copiarum, reliqua parte ad obsidionem remanente. Diù aberant: Timor inuadit Christianos: sed cùm redîsse nunciarentur, recreati sunt: Simul tamen & hoc renunciatur, properare Saphadinum principem potentissimum, cum Persis, Medis, & Assyrijs, & infinita hominum colluuie. Non potuêre non timere, qui apparatum hostium & suorum paucitatem respexêre. Itaq; relicta obsidione, Tyrum atq; Acconem petiuêre: Vulnerati ac infirmi multi (misera facies) relicti, quibus potuêre viribus insequuti sunt. Iā veniente Mar-

tio

tio de patria quandoq; sua cogitabant: & comparatis nauibus, præsertim quòd Imperatore mortuo nemo superesset, qui suppetias mitteret: & in rebus cuiusq; domesticis perturbatio, quæ solet cum nouis surgere principibus, timebatur. Solus Moguntinus & Verdensis præsules remansêre, qui iamdudùm ex Imperatoris decreto ibant coronare regem Armeniæ: qui hoc ab Imperatore dudùm efflagitâsset. Peregit ergò Moguntinus in rege Armeniæ, quod antè cancellarius in rege Cypri: Composuitq; pace sequestra res inter eundem nouum regem, & principem Antiochiæ.

CAPVT XIII.

OPeræprecium est paucis inserere, hoc tempore factam Liuoniæ ad Christi fidem conuersionem pergentem Saxonum, & eos, qui in eam prouinciam mercandi gratia è ciuitatibus Saxoniæ atq; Vandaliæ nauigârunt. Fuit autem primus huius plãtationis author nouellæ dominus Meynerus (alij dixere Meynardum) Zegebergensis canonicus: quẽ eloquiũ Domini inflammauit, vt eidẽ populo infideli pacẽ Domini nũciaret, & paulatìm calore fidei faceret scintillare. Cũq; vir bonus per aliquot annos cũ mercatoribus eò nauigaret, & opere pietatis deuotus insisteret, sensit manũ Domini nõ abbreuiatã, & auditorũ deuotionẽ plurimã. Accedens igitur Bremensem ecclesiam, cui tũ præerat Hartwicus secundus, de negocio pietatis apud eundem atq; capitulum eius verba fecit, nè in vanum laboraret, sed maiorũ authoritate res inchoata procederet. Impartitur archiepiscopus volens viro zeloso euãgelizandi authoritatem: ipsumq; pontificali subuectum honore, mittit in gentem Christo conciliandam. Ipse igitur Meynardus humilis & deuotus, auditoribus suis verbi spargens semina, arguen-

guendo, increpando, magis tamen obsecrando, duritiam gentiliū frangens, ipsorū corda non minùs muneribus, q̄ exhortationibus paulatìm ad quod volebat, Deo annuente, perduxit. Annus erat sextus & octuagesimus post centum atq; mille, cùm in Liuonia primùm sedes episcopalis per Meynardum erigitur, intitulata patrocinio beatæ Mariæ virginis in loco qui Riga dicitur. Et quia idem locus beneficio terræ & aquarum multis donis exuberat, nunq̄ ibì ex illo tempore defuerunt Christi cultores, & nouellæ ecclesiæ plātatores. Est enim terra fertilis, agris & pascuis abūdans, irrigua fluuijs & perindè satis piscosa, & arboribus nemorosa. Multi se in eā operam contulere cū Meynardo, & deindè post illum: in quibus erat vir præcipuus Bertoldus abbas de Lucka, monasterium arbitror Cistertiensium, vbicunq; sit: nam alij annales præferunt abbatem fuisse Griseorum monachorum: quod genus vestium habuere monachi Cistertij. Hic ergò cū laude memorandus, in tantùm ad Christi gloriam efferbuit amplificandam, vt relicto fratrum suorum monasterio, relicta quā habuit sine turba quiete, in peregrinationem se contulerit laboriosam & periculo plenam. Meynardus prior diù consedit in terra, priusquàm gentis linguā perdisceret: firmauit q; sibi ab incursione malorum præsidium in insula fluminis Dune (Kerckholm nunc vocant) arcem, quam modò tenent fratres ordinis Teutonicorum. Sed vbì Meynardus diuturno labore multis periculis cursum vitæ in omni sanctitate, iustitia, & religione feruens pro Christo peregisset, consummatus fine bono, transisset q; ad meliora, Bertoldus ille voluntate archiepiscopi surrogatur episcopus Liuonienſis: Is autem vir ad omnia pro Christo pericula promptus subeunda, accepto q; maligni armis

potiùs

potiùs quàm verbis subigendi viderentur, (exuberat enim & exuperat in omni terra malorum turba gregem Dominicum) arma contraxit quanta potuit in Saxonia, & apud summum pontificem peregit, vt quoniam res Asiæ frigebant, cessauitq; pro magna parte in eam peregrinatio, Cælestinus summus pontifex remissionem peccatorum in Liuoniam pugnantibus conuertit: Vndè excitimulti vtriusq; ordinis viri, & ecclesiastici & seculares, in sanctam se militiam cum Bertholdo episcopo protinùs accinxerunt. Prouecti nauigijs in terram, opposuêre aciem venientibus ex aduerso rebellibus fidei hostibus: Vbi iam ad conflictum ventum erat, episcopus ferociori quàm regere posset, iumento deiectus, fertur inuitus in medios hostes, ibiq; confoditur anno octauo & nonagesimo post centum & mille.

CAPVT XIIII.

ALbertus illi Bremensis surrogatur canonicus, vir ingenio acer, & ad omnem pro Christo laborem impiger: ætate iuuenis, manu & animo æquè promptus. Is apostolica fretus indulgentia, in omni maritima Saxonia atque Wandalia, crucem & ipse prædicauit, & per alios fecit prædicari: & per annos triginta indefessus laborans, per brumam versatus in Germaniæ littore, collegit militaturos, quos primo vêre dum mare peruium esset nauigans, transportauit in terram, æstatem totam pugnantes in hostes: Autumno quidam redière: quidam etiam per brumam substitêre: Redibat ille iterùm atq; iterùm, deuehens ac reuehens milites multa peregit in ea terra ad Christi laudem. Hic est, qui Rigam vrbem primus muris sepsit & communiuit: Aliquot pontifices in eam terram & duces in eam secum vexit militiam, milites sine numero, ciues ac mercatores, in hostili-

negocio militantes pro Christo. Multi cæsi terram suo sanguine sunt mercati: Sæpè perpulit hostes crucis Christi, obsides dare, pacis subire conditiones: Denique efferuescente multorum deuotione, nouum inter se ordinem Crucegladiatorum fratrum erigere deliberauerunt, spe confirmationis apostolicæ sequuturæ. Erāt eius professionis duo post inuicèm magistri: Indè tamen, cùm in Prussiam peruenissent fratres Ordinis Teutonicorum, implorati venerunt in Liuoniam, & statìm absorbuit ille Gladiocruciatorum ordinem, & transierunt volentes in professionem Ordinis beatæ Mariæ Teutonicorum: qui vsq; hodiè tenent terram. Sed statìm ab initio de dominio terræ exortum est certamen inter episcopos & fratres memoratos: quod durauit ab illo principio in nostra tempora, duraturum in finem: cùm Ordo non contentus tertia parte prædiorum, quæ illi initiò permissa est ab episcopis, iam penè duas occupauit, ecclesia vix tertiam retinente, de qua etiam nunc non satìs quiescunt: Plura tamen præclara facinora fecêre in gentē viri fortes. Accessit rex quoq; Daniæ Estoniā à mari impugnās, firmans vrbem hodiè præclaram Reualiam: quæ in testimonium primæ conuersionis ab regibus Danorum episcopatum seruat Metropolitano in Dania subiectū. Res autem in ea terra gestas, nec professio nostra continet, & alibì quidem suis in annalibus tenent Liuones: In prosequutione tamen, vbì opùs euenerit, interseremus. Ordinis autem Teutonicorum primordia, & in Wandalia diximus, & quod deesse videbitur, infrà ad tempora Friderici II. quandò ille meruit Ordo Apostolicam confirmationem, differemus: nunc hoc solum commemorare contenti, quòd Liuonia conuersionis suæ authores lingua testatur fuisse Saxones: Illi enim nunc habitant: Illi

Ordinem fouent: Illi tenent vrbes, & rusticum populum in extrema seruitute, quod dura eius ceruix fertur deposcere, gubernant.

CAPVT XV.

OTto eius nominis IIII. Henrici Leonis filius, annitente Adolpho Colonienſi archiepiſcopo, & fratre Ottonis Henrico comite Rheni Palatino, rex Romanorum creatur, aduersùs Philippum Henrici fratrem, Friderici filium Imperatoris, quem Papa non amabat. Agebat tum Otto in Pictauia, bellis pro rege Anglorum auunculo ſuo implicitus: Qui vbì audiuit nepotis promotionem, magnis miſsis theſauris annititur honorem illius attollere. Mittuntur obuiàm Ottoni ſolennes nuncij, qui deducerent euntem vſq; Coloniam. Prima in Aquiſgranum noui regis expeditio, quòd illic eſſet coronandus, & ciues Imperatori mortuo ſeruientes, ante principum concordiam portas tenuêre clauſas: Sciebant enim alios aliud ſentire. Sed multis inibì factis laboribus & impenſis, ad ſummam, vt ferunt, octuaginta millium, ciuitatem obtinuit: Ibiq; per Adolphum Colonienſem archiepiſcopum eſt conſecratus. Et vt ea electio eſt inſinuata ſummo pontifici, eam pronus confirmauit, magìs in Ottonem quàm Philippum inclinans: quod declarat decretalis Venerabilem, de elec. Philippus tamen à maiore principum numero ſurrogatur Henrico fratri, patriq; Friderico: Nam & Imperialia inſignia in manu eius fuêre. Tenebat autem robur Imperij maximum per Saxoniam, Sueuiam, Bauariam: cuncta penè præſidia in poteſtate illius erāt: Ottoni ſola Colonia cum quadam Weſtphaliæ & Saxoniæ parte patebat. Philippus aūt, congregato magno principū & pontificum cœtu in Moguntiā, ibì conſecratur per dominū Tarentinum, con-

conniuente capitulo maioris ecclesiæ: Nam Conradus Moguntinus archiepiscopus adhuc aberat in peregrinatione terræ sanctæ. Ibi regina Imperatoris Constantinopolitani filia, pridèm Tancredi filio desponsata, iungitur Philippo, regio diademate non coronata, sed circulata processit: Id autem quale sit, nouerint aulici: ego quod in annalibus lego, fideliter expono. Ibi duci Bohemiæ regia dignitas primùm accessit. Coactis ergò viribus Philippus per Rhenum copias deduxit, mouens in Ottonem: Secularis quidem potentia cum Philippo videbatur, sed ecclesia Romana stabat pro Ottone: Nam nulli archiepiscopo pallium dabat pontifex, nisi Ottoni inhæreret. Fuêre tamen qui se clàm illi subducerent, & Philippo inclinarent: alij etiam apertè rebellionem ostenderunt. Ità tumultuatum est per vniuersum regnum. Sed cùm deduceret Philippus copias suas cis Rhenum, ad Mosellam ei occurrit Otto, & traiectum illi prohibens, confligebat viriliter: Cecidêre vtrinq; multi, sed ex Bohemis plurimi: Præualuerunt Ottoniani, & transitum interclusêre: Frustratus ea vice Philippus, petentem regem Bohemiæ in sua dimisit. Conradus interea à Moguntinus de Antiochia reuersus, mortem obijt: & facta est diuisio in electione. Nam qui Philippo studebant, Lippoldum quendam elegerunt, prædijs, & arcibus, & cunctis regalibus in manu eius traditis: Qui autem paruerunt ecclesiæ, Sifridum à summo pontifice confirmatum prætulerunt. Per quæ etiam tempora mortuo Ludolpho archiepiscopo Magdeburgensi, Albertus maior ecclesiæ præpositus surrogatur: Is sedem apostolicam petens, quòd æmulos pateretur, confirmationem suam ipse peregit, regiá; Ottoni subscripsit.

CAPVT XVI.

ABerat tum rex Otto Saxoniæ, cùm Philippus omnibus viribus contenderet in Brunſwicum, vrbemq; arcta cinxit obſidione. Henricus autem frater, qui in vrbe fuit, fortiter eam defendit: ſed tamen obſidentes adeò perurgebant incluſos, vt intenti oppugnationi, quam ad auſtrũ Philippus faciebat, minùs alia loca tuerentur: Vndè factum eſt, vt circa ſanctum Aegidiũ hoſtes murũ tranſgreſſi, iã pontẽ occuparent: Sed conglobati ciues, iaculis laceſſiuêre, vt repellerent. Interìm latrunculi monaſterium diripuêre, ſed ſacrarium deluſi non inuenerũt: Cõradus tamen cãcellarius Herbipolenſis epiſcopus, vim fieri eccleſijs phibebat: Sed in longum tracta obſidio, magìs obſidentes q̃ obſeſſos fame affligit. Nam qui foris Ottoni militauêre, itinera ſeruantes, nihil aduehi permiſerunt: Vina cereuiſiamq; fluere cerneres, vaſis per incurſantes confractis. Itaq; qualicunq; tum prætenſa ſpecie, Philippus reduxit exercitum, ſine magno vel honore, vel emolumẽto. Quàm ſanctè colunt ciues in ea vrbe ſanctũ Authorẽ Treuerenſem quondàm archiepiſcopũ: quẽ Gertrudis Egberti nouiſſimi Saxoniæ marchionis ſoror, cùm monaſterium inſtrueret, multis vix precibus à Treuerenſibus impetrauit, ibiq; preciоſo ſarcophago cum Thebæis martyribus collocauit: Hic pontifex Treuerim ab Hunis ſua ætate, dum viueret, tutatus, ſuis precibus apud Deum, creditur vrbem, in qua nunc requieſcit, magnis meritis nunc quoq; tueri: Vndè in conſuetudinem deduxêre, vt quotiès vrbs illa hoſtili timore perurgetur, circunferre reliquias, hymnis, orationibus, ieiunijs & eleemoſynis, eius ſuffragia depoſcentes: Compertumq; eſt, & multis vicibus comprobatum, non illum fruſtrà implorari: qui ſemper inuocatus aſſit meritis

meritis tutatus cultores. In hac verò oppugnatione, visus est sacra veste in mœnibus gladiū vibrare nudatum: idq; ab hostibus animaduersum, Philippo ferunt perlatum: cùm illi diceretur, frustrà vrbem oppugnari, quam superi tuerentur: Ipsum verò regem miraculo conterritum, soluisse obsidionem. Facta est deindè partibus Ottonis quædam accessio per hunc modum: Odoacer rex Bohemiæ, legitima coniuge repudiata, aliam duxit ex Vngaria: Qua de re in irā versus Otto Misnensis marchio, frater repudiatæ, & dux Saxoniæ Bernhardus, Philippo coniunctissimi, effecerunt, vt Odoacro adultero regnum ademptum traderetur Theobaldo puero Theobaldi filio, qui literas Magdeburgi persequeretur. Tulit eam rem indignissimè rex, & Hermanno Thuringiæ Landgrauio fœderatus, in Philippum pariter versi, ad Ottonem transiêrunt, à quo Northusen & Molhusen idem Hermannus in beneficium accepit, & permansere ex illo die cum prouinciali comite Thuringiæ vrbes memoratæ in hodiernum. Philippus autem armis vsus sui Lippoldi Moguntini apud Erpesphordiam (sic enim inscribitur in annalibus, quanuis Erphordiā dicimus) copias collocauit: indeq; Thuringiā omnem latè populatur. Bohemi in diuersa parte militantes, crudele genus hominū, sancta ac prophana in æquo constituunt, nihil religiosum etiā tū habentes: Aetate nostra exuberante, omnē ferociā per schismata, quæ fouent, ostendūt. Erat tū quoq; aliud genus hominū æquè in armis formidatū, (Valuos dixere) vndè autē fuerit, non satis explicatur. Misera Thuringia inter manus laceratur & hostium & amicorum. Quod reliquum fecêre milites Philippi, id Bohemi eos insequentes ad imum eradunt. Sedecim virorum ac mulierum monasteria igni ferroq; subruūtur:

abacta præda, nobiles Christi sponsas sacras virgines, equorum faleris tractas alligârunt, ludibrioq; habuerunt, corpora contaminantes, animas polluere haud poterant: Singulare genus martyrij. Sacris vestibus ludibrio sunt abusi: pro camisia albam, pro cingulo stolam, pro chlamyde casulam in expeditione gestauêre: Altaris pallas equis pro velamento induêre. Rex interim Otto reuersus in sua, nondùm dimisso exercitu, ædificauit arcem munitissimam Herlinberg: vndè Goslarienses, qui illi aduersa sensêre, nimis sunt afflicti, ità vt multis de ciuitate fugientibus, pro magna parte deserta haberetur. In oriente quidem arcem nouam, ad occiduum verò Lichtenberg habens, intercluſos sensit omnes ad se aditus: indeq;, quod necessè fuit, inedia laborabat: Sed tamen Hermannus Hartesburgi comes, pro Philippo sentiens, arcem Lichtenberg armis cepit, soluitq; famem ciuitatis, rebus inuectis.

CAPVT XVII.

PHilippus rex in Ottonem vndiq; vires comparans, ducere iterùm constituit in Brunswicum: Hoc sciens Otto, copias & ille conscripsit in Saxonia, & educens iuxta Goslariam, venientẽ constituit excipere Philippum: erat in castris fratris Henricus Palatinus Rheni cum magnis copijs, quas de Stadio, deq; Oldenborg, & finitimis locis contraxerat. Philippus rex iãdudùm Henrico minatur, nî relicto Ottone, sẽ sequatur, Palatini dignitatem se in alium collaturum: nõ diutiùs passurum, vt suis ab illo viribus oppugnetur. Mouit Henricum tantæ rei comminata iactura: Itaq; fratrẽ Ottonẽ in castris cõpellans, Ego, inquit, mi germane, iãdudùm tibi cũ magna rerũ mearum, vt nôsse te credo, militaui iactura: audis quæ hostis minitetur: rerum mearũ summũ discri-

men

men imminet: Itaq; nisi me aliqua parte paternæ ditionis sustuleris, non video quibus modis & sumptus perferã in exercitu, & comminata discrimina euadã: Parũ est quod ex te volo: vt quoniã vniuersum Imperiũ iã propè tibi paret, exile fuerit, si cũ Brunswico vrbe arcem mihi liqueris Lichtẽberg, in reliquum tibi fideliter, & vt semper ex animo militaturo. Rex Otto excepit his verbis: Sine frater, nè res difficiles in turbam voces: cernis quibus implicer laboribus ac difficultatibus: fauerit Deus, & propitia fortuna, non hoc solũ quod nunc poscis, sed feres ex me multo grãdiora, modò quod instat agamus: hostis adest, iunctis armis occurramus, victores æquiùs ista partiemur. Henricus iam animo auersus à fratre, nisi quod posceret. ilicò permitteret, ex fratre hostem expectaret. Non potuit ea comminatio flectere regẽ: Henricus cum copijs suis, multis collachrymantibus, ad Philippum transiuit. Rex Otto, vbi auctas hostiũ copias, suas vidit imminutas, reduxit exercitũ Brunswicum, præstolari cõstituens ibi hostiũ aduentũ. Interim verò Goslarienses multa à Brũswiccensibus incõmoda pertulêre: Capiũtur mercatores: subuertũtur argentariæ casellæ: Sed & de arce Lichtẽberg nõ paucas fecêre excursiones milites Philippi. Aberat iã rex Otto, & Gũcelinus dapifer, cũ domini sui absentis partes cuperet adiuuare, coactis quãtas copias potuit, Lichtẽberg arcẽ obsedit: Sed cùm frustrà esset oppugnatio, nemine hoc prospiciẽte, exercitum vertit in Goslariam. Ea suis fisa munitionibus, minùs vigilabat: Vndè factum est, vt repentino hostium incursu caperetur. Qui inerant milites, aliquandiù restitêre: Sed vbi superiores essent hostium vires, fuga sibi consuluerunt. Direpta ciuitas miserè: exportata præda vehiculis: vix diebus octo vndecunquè

contractis euectionibus poterat exportari: ciues in captiuitatem pertrahuntur. Alij igne vrbem concremare, alij templa subuertere, & ornamentis spoliare constituunt: Sed meliore consilio ciues dedêre obsides: seruataq; est vrbs aduentui regis. Ille rediens, illis collaudatis, victoriã gratificauit, de eo quod fortiter fecerãt: ciues restituit, ac multã prædã iussit reuehi: Ea in reliquũ vrbe vsus fidissima. Parabat intereà Philippus secundam in Thuringiam expeditionem: & obsesso oppido Wizzensi in vmbilico terræ, Hermannũ coarctauit. Ille respexit ad Odoacrem regem Bohemiæ: qui veniens cum copijs in Thuringiam, cùm audiret vires Philippi, non ausus conferre manum, de reditu cogitauit. Sermonem contulit cum Ottone de Landesberg marchione, vt eius interuentu in gratiam Philippi rediret: Non abnuit ille: Sed cùm in ea expectatione res esset, Bohemus sublatis signis redijt in terram suam. Hermannus relictum se cernens à rege fœderato, in gratiam Philippi se per amicos retulit: veniensq; in conspectum, se proiecit ad pedes, orans. Rex, exprobrata illi perfidia, diù passus est iacere supinum: Cùm à circunstantibus rogaretur, leuabat, & in osculum admisit. Rex autem Bohemiæ ità ab æmulo, quem ei Philippus obiecit, extenuatus est, vt vix illi dimidiam regni reliquerit.

CAPVT XVIII.

DVm ea in concertatione regum pro summa Romani Imperij gererentur, non defuerunt Nordalbingiæ nostræ labores. Nam dum Otto Brandenburgensis marchio, quasdam Wandaliæ regi Danorũ subiectæ partes inuaderet, quod in Dania & Wandalia scripsimus, Adolphus Holsatiæ comes, Ottonis quoàd poterat partes adiuuabat: quæ res regem Danie Kanu-

Kanutum in comitem vehementer exaſperabat. Erat tum annus primus poſt mille ducentos, cùm rex in Adolphum duceret: Nec impiger ille, ad Eidoram fluuium, collectis armis, regem demoratur: Aderant illi auxiliares: Otto marchio de Brandenburgo, Hartwicus Bremenſis archiepiſcopus, Simon de Tekeneborg, Bernhardus de Welpe, Mauricius de Oldenborg comites: Hos copiosè commeatibus abundeq; aluit, multis mirantibus, vndè tantis ſufficeret exercitibus: Diremit Eidora diuerſos hinc atque indè exercitus, nec alter ad alterum tranſibat. Prior rex vbi vidit copias hoſtiles tam multiplices, ſciens neque diù, neque crebriùs tantum conflari poſſe exercitum, ſuum agmen reduxit. Quo tempore comes cœpit veterem Reinoldesborg arcem renouare, quæ porta terræ ſuæ eſſet in Danos, & viciſsim in ſe Danorum: Sed vix illam benè communiërat, cùm rex vêre primo, ingenti rurſùs agmine adeſt. Comes autem cùm ſuis viribus impar eſſet, nec tempus contrahendarū aliundè virium daretur, quibus potuit pacis conditionibus tum ſe redemit: arcem dictam, vt erat, regi conſignauit: & perindè pacem eſt mercatus. Rex acceptā quantùs potuit munitionibus firmauit, iam clauem tenens in Nordalbingiam, quotiès ingredi voluit: Sed aliò interim verſus Adolphus cum æquiuoco ſuo Adolpho de Daſle, arcem Louenborg cœpit obſidere: ædificato in aduerſum præſidio Haddenberge, vt fame expugnarēt, quam armis & viribus non poterant: Nam aquis vſus fluminis Albis, naues ex Hamburgo ſubmiſit, quæ & machinas oppugnantibus, & commeatus importarent, hoſtibus earum rerum commoditatem adimerent. Henricus Palatinus Rheni, Ottone fratre iam maioribus bellis implicito, tutari arcem cupiebat, nec poterat. Cœperunt obſeſſi

de deditione verba facere: Misêre tamen clanculò ad regem Danorum, illi arcem offerentes: Ille Rodolphum misit quendam ex Holsatis, qui ad se confugerat, virum armis validum, qui regis nomine acciperet, polliceturq; regem de proximo venturum: Sed priusquàm ille regis mandata perferret, cepêre obsidentes. Quæ res regem acriùs in Adolphum inflammauit. Indè comes accepta arce, in gratiam tamen Palatini peruenit, solutis illi septingentis marchis, & inuestiuit eum Palatinus de patrimonio suo, quod ad Albim habuit: Gamme vocat vsq; in hodiernum diem. Quo tempore facta est illa Wandalorum in comitem de Dasle expeditio, in qua Niclotus princeps ipse occubuit, quam in Wandalia exposuimus: Indè repetatur à volentibus intelligere.

CAPVT XIX.

ACceßit illo quoquè tempore alia regis Daniæ in Adolphum indignatio, quòd ille Thietmarsiam quæ sæpè mutauit dominos, tum verò Danis per Waldemarum, vt diximus, episcopum Sleswiccensem paruit, intrauit, & euastauit. Quo etiam tempore, non satis opportunè propter malitiam dierum, idem Adolphus in suos Holsatos versus, eos ære mulctauit, nõnullos terra expulit, semina renouans veteris inimicitiæ, quòd Henrici Leonis tempore comitem deseruîssent: Pulsi, ad regem Daniæ se contulerunt: inflammâruntq; iam ardentem, vt comitem insequeretur. Habuêre hi quoq; in Holsatia, qui amicorum iniuriam taciti dolerent, vltionem meditati, si quandò se fortuna aperiret. Hoc in rerum statu Waldemarus Sleswici dux, qui Holsatos ad regẽ & se confugientes, in agmine duceret, mouit in Holsatiam. Adolphus impiger occurrit venienti: sed par esse non potuit hosti, quòd Holsati, qui cum eo stare videbantur, non

non satìs fidi putarentur futuri, suorum iniuriam questi. Conflixêre in loco, quem Stilnow vocant, prope Itzeho, & supra est per paruum milliare in ditione fratrum in Bardesholm. Sed tum comes cedens, fuga se contulit in Hamburgum: Progressus dux, Itzeho obtinuit: Zegeberge ac Trauemunde iussit ab alijs suis copijs obsideri: Arx Plonensis, quæ magno fuit partibus comitis præsidio, capta est à ducalibus Danis. Rursùs dux ipse renouato exercitu Hamburgum contendit: eamq; tum vrbem, cùm immunita esset, facilè cepit. Comes Albim transierat: Nam Stadium tum tenebat. Hamburgenses autem, cùm armis certare aduersùs vim regni Danici non præualerēt, honore certabant: Clerus & populus obuiàm progressi, cum quanta poterāt veneratione, excepêre ducem venientem. Sequenti die castra mouens, venit Bergerdorpe: & deindè proxima die mouit in Louenborg. Comes quoquè de Dasle, non ausus expectare ducem, fugit vltra Albim: Arcem Louenborg, quā comitis Adolphi custodes tenuêre, dux obsedit. Renouato præsidio in aduersum Haddenberg, & wittenborg & Godebuch præsidiorū præfecti, duci se submiserunt: Cæteri nobiles obuiàm profecti in Raceburgum: Fortunam sequutus ducem & waldemarus ipse, Lubicam eodem victoriæ cursu contendit. Et quoniam ciues iam dudùm in Scania piscantes, rex propter comitem Adolphum illi aduersantem, cui tum Lubica paruit, in manu tenere videbatur, ciues non ausi se regi opponere: nè omninò primùm captiui in Dania ciues, posteà etiam ipsi sub irato deperirent, duci portas non ausi claudere, venientem cum honore suscipiunt: Omnium ille vrbium, quas vel vi, vel deditione ceperat, acceptis obsidibus, cùm Zegeberge per Timonem Holsatum, &

Traue-

Trauemunde per eiusdem fratrem iussisset obsideri, consignatis cuique pro necessitate armis & commeatibus, Scaconem alium ex Holsatis, comitem Thietmarsiæ declarauit, & fratrem eius Widagum Plone præfecit: Rodolphum in Hamburgo constituit rectorem atque custodẽ: vt qui propter se pridèm exulâssent, per eundem se nunc in locis comitis dominarentur.

CAPVT XX.

ADolphus comes iam iterùm Holsatia exclusus atque pulsus de Stadio, vbì consedit, meditatur expeditione parata sua paulatìm recuperare: Et quoniam oppidum Hamburgum & in conspectu erat, & fidum sibi comes prospexit, eò primùm contendit, vt expulso ducis præsidio, vrbem pro se reciperet. Facile autem fuit volentes capere & superare. Iam pulso Rodolpho tenebat, & animos illi faciebant nonnulli suorum remanentes in Holsatia, qui fidem illi asseruâsse, & in reliquum asseruaturi viderentur. Cúmque arces Zegeberge, Louenborg, Trauemunde, per suos teneret, plenus fiducia Hamburgum pro tempore cœpit communire. Waldemarus autem dux ista persentiens, media iam fermè bruma, quod acciderat, futurũ prospiciens, copias contraxit, duxitq; in Hamburgum: Conuenère Guncelinus, Burewinus, Thietmarsi, omnes in castra ducis: Comes autẽ à spem facientibus suis delusus, quòd ante Christi Natalia, quæ Dani comessationibus celebrant plurimis, dux minimè properaret ad obsidendum: cùm iam nihil formidaret, audiuit omnes vicinæ prouinciæ vires in se commoueri. Glacies quæ Albi nec dùm consistens innatabat, fugam intercluſit comitis: A terra nullus erat exitus: vndiquè concluſus erat: hinc flumine per glaciem crustato, indè exercitu à terris valido:

inter

inter suos agebat consilium, si fortè nocturna tentaretur eruptio: Sed quò perfugeret, qui nusquàm fidum aliquid persentiret? Qui in castris ducis erant, non vsquaquè comiti aduersati, rem pro eo tractantes, in eas conditiones coniecerũt, vt comes, reddita duci arce Louenborg, ipse cum suis liber abiret. In eam rem perficiendam Guncelinus Zwerini comes deputatur: Eius fidei se permittens comes exibat, profecturus cum eo, vt arcem memoratam traderent custodes, qui pro Adolpho tenuerunt, & comes liber abiret. Thietmarsi, vbi sensêre comitem in castris, tumultuantes volebant opprimere eum, quòd infestus terræ illorum sæpè fuisset: Vix potuit viribus Guncelini & cæterorum, quos saluti eius conseruandæ dux prouiderat, incolumis asseruari. Profecti vnà in Louenborg ad implendas pactas cõditiones, ostenderunt custodibus vinctum dominum suum. Iubentur ab Adolpho arcem tradere, negant: rogantur, obsecrantur, contemnunt. Itaque cùm nihil ibi ageretur, comes vinctus per terram suam trahitur in Daniam: Insultauêre Dani, qui odibant: Gemuêre sortem fortissimi viri, qui sine odio iudicabant. Igitur in vincula coniectus, aliquandiù seruatur in carcere cum Waldemaro Slesvicensi episcopo, belli quandoquè socio ac consorte. Interea rex Kanutus cum fratre loquutus, Lubicam intrauit, vrbem nouam, sed floreſcentem: Germanam amborum Helenam cõiugio sociauêre Wilhelmo Leonis filio, germano Ottonis atque Henrici, ex quo solo stirps Leonini generis in hodiernum perseuerat. Lætati sunt Holsati Stormarijq; sperantes quòd in dotem ille acciperet terram Adolphi, vt non cogantur subesse diutiùs Danis. Sed spes eorum frustrata est. Amborum tamen ille sororius, magnis sæpè honoribus ab illis afficitur, magna spe

foue-

fouetur.

CAPVT XXI.

INterim rex Lubicam inuisit vrbẽ, quam magnifecit, honorificè à populo & clero excipitur: Venienti offerunt qui custodiêre præsidium Trauemunde: quod regem ingenti affecit lætitia. Prouinciales autẽ omnes eò confluentes, regem salutauêre, sacramenta pro tempore præstantes: Ille progressus vsque in oppidum Molne, acceptis obsidibus, redit in regnum suum: Dux obsidionem firmat aduersùs arcem Louenborg. Indè verò in Zegeberg quoquè obsidio ducitur in longum: Obsessi sæpè per inuia dilapsi, cibos intulerunt: Quod vbi dux aduertit, firmata vbiquè obsidione, fame cœpit pertentare obsessos: Extrema passi, se continuêre. Sæpè farina in modum calcem proiecerunt, vt victualibus abundare crederentur: Adextremùm, vbi nulla spes supererat, & fames inualuerat, paciſci libertatem & rerum suarum integram possessionem, duciq; arcem consignare, deliberauerunt: Anno secundo post mille ducentos vix in animum hoc induxêre. Priusquàm perficerent, nuncium dux Waldemarus accepit de morte fratris Danorũ regis, & contendens mox in regnum, vt coronam promeruit, benedictione episcopali de more consecratus: & rediebat iam rex anno proximo, vêre primo: & adunatis vndiquè viribus, cùm iam omnia citra Albim essent in manu eius, præter arcem Louenborg, indignum reputabat, si ea sola viribus regni & totius obsisteret prouinciæ. Itaque totis oppugnatur conatibus: Machinæ, catapultæ, balistæ, omnium generum tormenta adhibentur, nec data quies oppugnationi. Sed pertinaciter repugnabant qui tenuêre, infracti viribus, inconcussi minis. Adextremùm tamen comitis domini sui commiseratione colloquium poposcêre: Spondent deditionem facere, si

comes

comes laxetur: Pontifices qui aderant, interposuêre fidem, si arcem déderent, & comes de seruanda pace obsides daret, liberum fore. Igitur rebus eò perductis, dedit Adolphus obsides duos ex liberis suis, & filiū cognati sui Adolphi de Dasle, & filium Henrici comitis de Dannenberge, insupèr octo pueros ministerialium suorum: & iureiurando vtrinquè præstito, firmatum est, vt obsides post annos decem liberi essent. Si tamen rex aut comes infra illos annos decederet, non minùs laxarentur. In has conditiones arx regi traditur. Comes laxatus vinculis, redit in Scowēborg, nusquàm his terris redditus. Intereà concaptiuus eius Waldemarus episcopus in vinculis perdurabat: Sed pietate domini Andreæ archiepiscopi & aliorū, qui pro ipso mouebantur, à captiuitate hoc pacto eximitur: Quia regium, vt diximus, sanguinem trahebat, magni patrimonij hæres, & cōtra regem pridèm se erexit, suspecta eius relaxatio multis ducebatur: Vndè misso ad hoc nuncio per sedem apostolicam, ità decernitur, vt nunquàm in ea prouincia consisteret, in qua regi suspectus esse posset ad rebellionē: & hoc sacramēto præstito ab ipso firmabatur. Rex laxatum misit ad summum pontificem, vt apud ipsum consisteret, donèc apostolica illi prouisio fieret de ecclesia opportuna. Laxatus tamen & à pontifice dimissus, aut clàm abscedens, maturauit, vt ad regem Philippum peruenire: vbi suam iniuriam questus, expectauit adiutorium regis, & vindictam in hostes. Sed hoc posteaquàm electus in sedem Bremensem, apud sedem apostolicā confirmationem non impetrauit: quod diximus in Metropoli.

CAPVT XXII.

PEr hæc tempora cùm omnis Holsatia in manibus esset Danorum, ipsíq; aut iugum ferrent patiēter,

non

non dico libenter, aut gemerent impatienter, magna pars nobilitatis, quæ libertatem amplexa, alienum detrectabat imperium, in paluſtribus & wilſtriæ delituit, vtcunquè opportunitatem præſtolata meliorũ temporum: Adolphus autem impatiens tantarum varietatum, præſertim quòd obſides dediſſet filios, nihil ſe in terra Holſatiæ nouaturum, conquieuit. Sed ferunt annales, nobilem dominã de Deeſt: nec tamen adijciunt cuius fuerit originis, an baronum, an comitum: Sed in arce quæ tum fuerat Kellingdorpe morata, hoc ſibi nomen habebat, vt Deeſtz de Kellingdorpe diceretur: Compertum tenemus, nobilem extitiſſe eo nomine in & weſtphalia familiam, vndè potuit originem ea mulier traducere: alberto forſan Nordalbingiæ, aut cuidã ex maioribus terræ denupta: Res in obſcuro manens, locum facit coniecturæ. Ea fœmina, cùm terra magno Danorũ iugo premeretur, deliteſcerétque Holſati iugum refugientes, acceßiſſe fertur Adolphum olim Holſatiæ, tum Scowenborg comitem: eumq; obſecrâſſe mulier gratioſa & facunda, vt quandò ipſi nec libéret nec liceret oppugnare Holſatiam, vel vnum ex adoleſcentioribus filijs permitteret, qui terram patrum ſuorum præſens gubernaret: eſſe non paruam Holſatorum manum, qui accepto capite, pro libertate decertarent. Comes multa prætenderat quæ illum auerterent: regis potentiam, obſidum ſuorum perniciem, & iuratæ fidei religionẽ. Mulier precando non fatigata, cùm ad omnia promptè reſponderet, nihil formidandam regis potentiam, Holſatorum libertati comparatam: Eos eſſe animos, eam fortunam, vt accepto domino tolerarent omnia: Obſides tuto fore loco, priuſquàm aliquid incipiant: Illum nihil acturum, ad omnia quieturum: Filij auſpicijs rem omnem expediendam,

diendam, quod nihil officeret religioni iurisiurãdi. Flexus mulieris infatigabili instantia, filium illi adolescentiorem permittit Adolphum. Hic est eius nominis in Holsatia quartus, prima adolescentia deuectus in palustria &wilstriæ. Holsati proceres huius rei conscij, præfectum regis Daniæ circunsistunt, iura sua illis permitti deposcunt: Sic expromissum à duce iam rege, cùm arcẽ Zegeberge traderẽt. Ille reijcit cum indignatione precantes: Illi pertinaciter instant, iura sua reposcentes: nam Danicis legibus parére se nec posse, nec velle. Iubet ille ostendi ius, si quod suum habeant: & conuicium adijciens: Canem, inquit, introducam, qui ius vobis delatret. Ità tum iubet conquiescere: Eant, de suo iure interloquantur: se ignorare quæ sint eorum iura: Danorum se legibus de libro notissimo iustitiam cuiq; monstraturum: si minùs nunc ostendere poterunt sua iura, altera vice redeuntes, cùm deliberatiores fuerint, tũ exponant. Et quidem illa vice cõquieuêre, nihil grauius intentantes. Sed ad constitutum diem iam instructiores redeunt: iterùm ius suum restitui magnis clamoribus deposcunt. Præfectus &waldemari regis declarari & ostendi iubet, quale sit quod poscunt? quo libro scriptum? quo ordine defensum? Tum vnus cæteris fidentior, educto gladio: Eccè, inquit, ius nostrum, quod gladio tueri suscepimus. Ille cernens nunciantis fidutiã, murmuraq; circunstantium non contemnens, manifestam vidit rebellionem: & paulatim se ab illis retrahens, in tutiora recepit: Sed illi insequuti, cedentẽ occupauêre, ac gladijs confoderunt. Tum verò munitiones, quibus se continere ab Danorum ira cogitabant ingruente bello, magis ac magis firmauerunt. Oppidum Itzeho ducto ingenti fossato cõmunière: In quod cùm regij præfecti exercitum ductâssent,

nouo iacto aggere, ac ponte facto cùm instarent expugnationi, ferunt excreuisse Storā fluuium per diem bis in eandem altitudinem, vt ponte deiecto ciues tueretur, Danis exclusis: Dies erat proxima natæ virginis Mariæ: Visa est sublimi supra oppidū diuæ Virginis imago, quā sanctè, qui vidērunt, venerati, ex illo die religiosissimè coluerunt. Perseuerat in hodiernū memorandæ rei memoria, appellaturq; hodiè ciuium dies. Exindè verò nihil magnū per aliquot annos gestū legitur, huius adolescentis comitis primæuo tempore. Nam Albertum quendam Holsatiæ comitem proxima tempora monstrabant: qui vndè sit ortus, in annalibus mira taciturnitas: Sed à nobis suo tēpore ostēdetur, quis, & vndè fuerit. Mira scriptorum vel simplicitas, vel negligentia: Comitē ferunt Holsatiæ, sed vti Melchisedech, sine patre, sine matre pueriliter introducūt: nos originem pandemus: Iam hoc cōmonuisse sufficiat. Hoc tēpore rogatu nobilis dominæ, missum in prouinciam adolescentem Adolphum, qui per gradus, quos infrà memorabimus, excreuit in virū maximum, & fortitudine, & religione singularem.

CAPVT XXIII.

INterim verò Philippus & Otto reges, mutuis se viribus attriuêre sæpè concurrētes, & quanquàm impar viribus Otto videretur, exitu tamen prælij par sæpè est inuentus, aliquot vulneribus exceptis, quòd ipse manu promptus sese pugnantibus immisceret. Wilhelmus comes Iuliaci, cum partes Ottonis diù fouisset, auersus, cœpit literis agere apud Philippum, si gratiam aliquam apud ipsum iniret, nôsse se viam, qua Colonien sem archiepiscopum, qui maximè Ottonē tueretur, & nonnullos alios principes, Ottonis lateri detraheret. Constituitur ea de re à Philippo locus ad colloquium: Cōuenit in-

ter

ter eos, vt si quod polliceretur efficeret, acciperet à rege prædiũ, quod sexcentas præstaret annuas marchas. &wilhelmus pollicitus operam, conuenit Adolphũ archiepiscopum Colonienſem: Vides, inquit, quò res vergat: Quid nitimur in aduersum flumen? Totus Philippo orbis consentit: Generis nobilitas, morum probitas, rerũ magnificentia pro illo faciunt: Proindè quò nos Deus ire iubet, nè reluctemur: Placeat tibi consilium meum, vt Ottone relicto, Philippũ sequamur: Hac stat parte iustior causa. His atq; alijs verbis motus Adolphus, &wilhelmo non refragatur: Eoq; res peruenit, vt missis inuicèm crebrioribus nuncijs, Philippum Adolphus Aquisgranum perductum, regem consecraret. Displicuit ea res plurimùm Colonienſi capitulo & populo, ità vt in faciem resisterent archiepiscopo suo: quid tantoperè variaret: ipsum esse, qui Ottonem summo pontifici commendâsset: nunc versa sententia, illum sine causa reprobaret. Cumq; archiepiscopus in cœpto suo persisteret, missæ sunt à capitulo & populo literæ ad summum pontificem, archiepiscopi fluxam fidem accusantes. Vocat Papa pontificem, vt veniat infra mensem & dimidium obiectis responsurus. Ille, neglecto ecclesiæ mandato, domi resedit. Dati sunt iudices, canonicus & duo parochiales: qui cùm legitimè citatũ monerent, vt errrori suo renunciaret, alioquì excommunicatum deijcerent sede sua, & idoneum alium præficerent ecclesiæ ad formam apostolici mandati. Sed archiepiscopus omnia cõtempsit. Ergò cũ non acquiesceret monitis delegatorum, post excommunicationem, interdicto supponitur, & omnibus insordescens deponitur, & Bruno Bunnensis præpositus in locum eius eligitur: Ad quod exequendum maiores personæ delegantur. Libet inserere apostolicam epistolam sub bulla missam.

CAPVT XXIIII.

INnocentius episcopus seruus seruorum Dei, Venerabilibus fratribus archiepiscopo Moguntino, & episcopo Cameracensi, & dilecto filio Scholastico sancti Gereonis, Salutem & apostolicam benedictionem. Vt Adolphus Colonienſis archiepiscopus incidat in foueā quam parârat, & intret impius gladius in cor eius, pertinax ipsius inobedientia, periurium iteratū, & proditio vulgata deposcunt. Ipse enim nec Deum timens, nec reueritus hominem, nec Colonienſis ecclesiæ dignitatem attendens, in offensam Dei, ecclesiæ Romanæ cōtemptum, & suæ sedis dispendium, à se iugum obedientiæ excussit, iuramentum semèl ac iterùm præstitū violauit, & eum prodidit quem creârat. Sanè cùm olim charissimum in Christo filium nostrum illustrem Ottonem, in Romanum Imperatorem electum, coronâsset in regem, & fidelitatis ei præstitisset iuramentū, apud nos multipliciter institit, vt eidem regi fauorem apostolicum impendentes, ratum, quod ipse fecerat, haberemus. Cumq; multiplicatis intercessionibus obtinuisset à nobis, vt in honorem ipsius ecclesiæ Colonienſis, regis deferremus honori, cœpit in eiusdem deuotione tepescere, ac manum suam ab aratro retrahens, occasiones friuolas inuenire à nobis, nè quod plantârat, irrigaret, quatenùs citò aresceret planta eius, cùm solicitudinem subtraheret manus plantatoris. Verùm quia neque qui plantat, neque qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat Deus, inualuit nihilominùs per gratiam nouus palmes: & cùm extenderet iam ramos suos, & pullularet, vidit plantator inuidus, & inuidit, & non potuit diutiùs occultare virum suum: quia nequam mentem iniqua operatio reuelauit, & arbor agnita est in fructu. Cōmonitus igitur & conuenius

uentus iterùm præstitit iuramentum, quòd eundem regem nunquàm desereret, nec in partem alterã declinaret: sed iuramentum stabilire non potuit mentem illam, quæ innatæ leuitatis vitio fluctuabat. Nos autem sicut non de facili crederemus, quòd vir præditus tãta dignitate sic esset aduersarius sibijpsi, vt quod fecerat, intenderet annullare: nè quid tamen nostræ deesset solicitudinis, ad constantiam eum excitare volentes, & monitis, & minis institimus apud ipsum, & sub quanta potuimus ei districtione præcepimus, vt eidem regi aßisteret, & ad promotionem eius efficaciter adßpiraret, cauens solicitè, nè maledictionem pro benedictione acciperet, si illusisse nobis tam turpiter probaretur. Ipse verò nõ attendens, quòd sicut obedientia victimis antefertur, sic inobedientia idololatriæ comparatur, lora derumpens, in vitium inobedientiæ incidit, & contra præceptũ nostrum & proprium iuramentum, corruptus pecunia sicut fertur, dominum suum temerarius prodidit: & conuersus in arcum peruersum, nobili viro Philippo duci Sueuiæ contra eum impudenter adhæsit. Et nè quid eius præsumptioni deesset, & nè culpa eius aliquo velamine posset palliari, nupèr Aquisgrani, vbì præfatũ regẽ anteà solenniter coronauerat, memoratum ducem publicè coronauit: quanùis excommunicationis sentẽtiam incurrisset, quam in ecclesia Colonienſi coram multitudine copiosa, ipso præsente, ac gerente stolam sacerdotalem in collo, & candelam in manu accensam teneret frater noster G. Rhemensis archiepiscopus, nunc episcopus Prænestinus Ap. Se. legatus promulgauit in eos, qui à præfato rege discederent, & parti alteri adhærerent. Vt igitur Colonienses, qui noluerunt in malo caput languidũ imitari, sed in eiusdẽ regis fidelitate perstiterunt firmiùs,

& persistunt, expugnato fermento veteri, quod voluit tantam massam corrumpere, sint noua consperso, sicut sunt azymi, nihil corruptionis habentes: Cùm iuxta canonicas sanctiones, accusatione non egeant manifesta: vndè nos eius exẽplo, qui absens corpore, præsens autem spiritu, Corinthium damnârat absentem, potuissemus in eum sententiam promulgare: ad maiorem tamẽ cautelam, consilio fratrũ nostrorum, & tam episcoporũ, quàm prælatorũ plurium, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, districtè præcipientes, quatenùs cũ apud vos sint ista luce clariùs manifesta, dictum archiepiscopum pulsatis campanis, & accensis candelis, singulis Dominicis diebus & festiuis excõmunicatum publicè nuncietis, & faciatis per omnes ecclesias Colonienses, & vicinas diœceses, sub solennitate simili nunciari: Suffraganeos, & omnes vasallos Colonienſis ecclesiæ, tàm clericos, quàm laicos, absolutos ab eius obedientia nũciantes. Quia verò si tantum scelus maneret inultum, quò decæterò posset impunè inobedientiæ vitiũ, periurij crimen, ac proditionis facinus perpetrare: sub eadẽ districtione vobis præcipimus, quatenùs cùm hæc nulla possint apud vos tergiuersatione celari, vos eũ authoritate nostra suffulti à pontificali officio sublatũ, cuiuslibet contradictionis aut appellationis obstaculo remoto, denuntis: nisi forsan infra mensem post factam à vobis denunciationem, ad sedem Apostolicam accesserit iudicandus: his ad quos electionis ius noueritis pertinere, Apostolica authoritate iniungẽtes, vt personã idoneam, quæ tamen congruat oneri & honori, sibi eligant in pastorẽ: Quòd si electionem contigerit aliqua fortè, quod absit, contentione differri, nè bona Colonienſis ecclesiæ possint interim deperire, alicui personæ honestæ ac prouidæ, & potenti, cõmittatis administrationẽ illius. Quia verò illius re-

cleſiæ tãto ampliùs zelamus honorẽ, quãto clerũ & populũ eius deuotiores & firmiores ſumus experti, nè vnitatẽ eius aliqua ſciſſura corrumpat, ſi forſan hi ad quos electio ſpectat, nõ potuerint cõuenire, præcipiatis eiſdẽ, vt in aliquos viros idoneos cõferant vota ſua, ad ſedem apoſtolicam accedentes, cum conſilio noſtro, qui ad eorum concordiam faciente Domino dabimus operã efficacem, vt perſonam idoneam ſibi eligant in prælatum.

CAPVT XXV.

HAnc inſerendã putaui decretalẽ epiſtolam, quia plena eſt rebus gerendis tum, nunc geſtis. Taliter, vt meruit, de ſua dignitate Adolphus eſt eiectus, & Bruno Bunnenſis præpoſitus in eius eſt locũ ſurrogatus: qui à domino apoſtolico archiepiſcopatûs inſignia ſuſcipiens, & cũ Ottone quæ pacis ſunt ſentiens, in ciuitate q̃dem ſubditis ſuis præerat. Adolphus aũt vir nobilis magni generis, quæ foris fuêre, tenuit occupata. Erant qui poſteà pertentârũt animũ ſummi pontificis, vt ad Adolphũ denuò inclinaret, ſed non p̃ualuerunt: Decreta ille ſua cõſeruabat, ſcribens Ottoni regi in hæc verba: Innocentius epiſcopus ſeruus ſeruorũ Dei, chariſsimo in Chriſto filio illuſtri regi Ottoni, in Romanũ Imperatorẽ electo, Salutẽ & apoſtolicã benedictionẽ. Synceræ intentionis affectũ, quem circa promotionẽ regiã habuimus hactenùs & habemus, explicare nos literis nõ oportet, cũ pleniùs hunc exponat affectus, & fideliùs interpretentur mentem noſtram opera q̃ ſcripturæ. Sanè præter opinionem plurium & multorũ conſilia, ſuſcepimus ab initio cauſam tuam, de cuius promotione omnes penè penitùs deſperabant, & ſtuduimus efficaciter promoueri, nec te in articulo illo reliquimus, quo per obitũ inclytæ recordationis Richardi regis Anglorũ auunculi tui videbaris

ab omnibus derelictus: licèt enim nō defuerant, qui multipliciter nos tentârint, vt muneribus & promissis nos à proposito tui fauoris auocarēt, nec prece tamen, nec precio, nec minis, nec alijs rebus poterant inflectere mētem nostram, quin de die in diem ampliùs in tua dilectione ferueret, & ad tuam exaltationē ꝑpensiùs adspiraret. Quanuis autem neq; qui plantat, neq; qui irrigat, sit aliquid, sed qui incrementum dat Deus: gaudemus tamen in eo qui dat omnibus affluēter, quia ei, quod plantauimus & irrigauimus, incrementum benignus indulsit: ità vt granum sinapis quod mulier in horto suo legitur seminâsse, planta nostra in arborem magnam iam creuerit, in cuius ramis volucres cæli, dante Domino, in breui sedebūt, & sub cuius vmbra bestiæ terræ quiescēt. Cùm igitur Dominus dirigat gressus tuos, & firmet de die in diem ampliùs regnum tuū, monemus serenitatem regiam & exhortamur in Domino, quatenùs cùm tempus iam acceperis opportunum, opportunè ac importunè, vigilanter & incessanter insistas, vt bonum principium finis optimus subsequatur, & optatum cōmune desiderium nostrum sortiatur effectū. Foueas in dilectione ac deuotione tua principes, qui te fouēt: vt alios melius ad tuæ serenitatis fauorem inducas: & dum tibi fauor arridet, ad tuæ promotionis prouectionem intendas, nec negligas in aliquo factū tuum, sed omni diligentia studeas promouere. Sanè speramus in eo qui est in se sperantium fortitudo, quòd si denuò profeceris, sicut hoc anno diceris profeciſſe, non erit qui tuo profectui se opponat, vel diuinæ dispositioni resistat. Datum Anagniæ, XVII. Calen. Ianuarij, anno pōtificatûs nostri VI. Hæc idcircò interponenda putaui, vt summum pontificis Romani studium erga regem Saxonem agnoscamus.

CAPVT

CAPVT XXVI.

PHilippus quoq; non cessabat conciliare sibi fauorem plurimorum, posteaquàm Aquisgrani in regem est coronatus: ipsamq; Coloniam infestus persequebatur, & ducem inter alia de Limburg suæ parti inclinauit. Is tum erat ductor Ottoniarum copiarum. Cùm enim Philippus Coloniæ propinquaret, hic dux, qui præfectus erat vrbis, agmina eduxit in Philippum. Aderat ipse Otto cum ducis memorati filio, & archiepiscopo Brunone: Acerrima pugna conseritur: ipso tamen duce segniùs administrante prælium, cecidêre viri quadringenti ex Ottonis parte, multi prætereà capti. Otto ipse vulneratus elabitur cum archiepiscopo & ducis filio, inq; arcem Wassenberg fugiens se recepit. Sed cùm ibi ferendæ obsidioni securus non esset, noctù clàm cum ducis filio proficiscitur, archiepiscopo ibi subsistente. Assunt hostes die postera, & hostem concluisse rati, alacriùs obsident & oppugnant, expugnantq; arcem. Captum archiepiscopum in Herbipolim diuturna captiuitate perducunt. Indè verò cùm Papa misisset in Germaniam componendæ reigratia duos cardinales, in Quedelenborg conuentus agebatur Imperij. Ibi multa sunt ventilata: Sed tamen priusquàm reges conuenirent, cardinales apud Philippum, penès quem difficiliores partes sunt rati se reperturos, agebant, ostendentes illi summi pontificis ad pacem propensissimam voluntatem. Cumq; ille mandatorum fines ex illis scrutaretur, dixêre: Si Bruno captus vinculis laxaretur, & omni captiuitate, tum ipsum quoquè Philippum excommunicatione soluendum. Rex se nullo modo in laxationem capti posse assensum præbere ostendit, nisi ex sententia omnium principum, & præsertim Adolphi, qui propter se pateretur sui honoris detri-

mentũ. Cardinales, quo pacto incertũ, metu, an fauore, munere, an ꝓmissis flexi, Philippũ absoluerũt, Brunone non laxato. Tum ad Ottonẽ quoq; regẽ se contulêre, illum de rebus interpellaturi. Scisciatur ille, quid apud Philippum inuenerint? Respondent, ità rerũ extitisse necessitatẽ, vt illum vinculo soluerent excõmunicationis, vt pacatiore ad reliqua cõponenda vterentur. Excandescens rex, literas summi pontificis, quas ad se clãculò super mandato cardinalium dedisset, protulit: Hæ, inquit, ostendent, si mandati fines impleueritis: Sic enim stetit sententia pontificis: sine vinculo corporali Brunonis, non laxandum spiritale Philippi. Erubuêre cardinales, & benè sperare iubentes Ottonem, redeunt ad Philippum: Ostendunt Brunonẽ omni pacto laxandum, alioquì absolutionem, quam impenderant, euanescere. Inuitus laxauit archiepiscopum: & paucis adhibitis, descenderũt regis in colloquiũ: Ibì multis vltrò citroq; dictis, sine fine disceditur. Philippus tamen intentus rei, eundẽ Brunonem iterùm capi, & in arce munitissima Rodenburg iussit asseruari. Papa, vbì res innotuit, scripsit Philippo, nisi laxaret Brunonem, ilicò grauioribus ipse vinculis teneretur. Cuius rei gratia solutum remisit ad summum pontificem, vt ibì remaneret, donèc Adolpho prouisio fieret: dispensatumq; tantisper cum Adolpho, vt ducentas annuas de teloneo Bunnensi, & tantundem de Colonienſi, & octo stipendia in ipsa ciuitate perciperet: quibus rebus perfectis, Bruno ad ecclesiam suam quietus regreditur.

CAPVT XXVII.

ANnus erat quartus post mille ducentos, cùm iam vniuersa Nordalbingia sub rege Daniæ Woldemaro esset: qui euocatum Adelbertum comitem de Orlemun-

lemunde, omni illum præfecit, quam olim Adolphus possederat, ditioni. Erat is filius Henrici de Orlemunde, qui relictam secundi Adolphi accepit vxorem, ex qua sustulit, vt præsumitur, hunc Albertum. Vacabat tum sedes Raceburgensis, mortuo Isfrido. Diuiserant autem electores sua vota in duos: Nam alij Henricum præpositum virum industrium prætulêre: alij Philippum, prisci pontificis capellanū: Quæ controuersia cùm in longū processisset, contulêre partes arbitrium in Albertum comitem Nordalbingiæ, qui vsq; ad Albim fluuium regis Daniæ auspicijs omnia gubernabat. Albertus autem prætulit Philippum. Hic est ille Albertus, cuius nomen in fastis legitur: sed ridiculè origo siletur: Vterinus frater tertij Adolphi, cuius mater, vt diximus, Henrico paruuli sui tutori nupsit. Hoc erat illud tēpus, quo Hierosolymitani peregrini, capta Constantinopoli, & rege illius oppresso, Baldewinum Flandriæ comitem, Orientis Imperio præfecerunt. Anno pòst tertio, qui fuit septimus post mille ducentos, cùm Hartwicus archiepiscopus Bremensis diem suū obijsset, electorum maior pars (contemptis Hamburgensibus, regi Waldemaro tum parentibus, & perindè in Waldemarū dudùm episcopū Slesvviccensem consentire haud poterāt) eundē Waldemarū elegit, iā Bononiæ literis vacantem. Maior ecclesiæ præpositus, qui & ipse adspirabat ad episcopatū, cùm sciret contemptos in electione canonicos Hamburgenses, & eorum contemptum electioni nociturum, se cum aliquantis in ipsa vrbe Bremam retraxit ab electione, rei exitum prospiciens. Misêre Bremenses ex suo cœtu & ministerialibus solennes ad Waldemarum nuncios, cū decreto electionis. Ille mox cum eisdem sedem petiuit apostolicam. Gratulatur illi summus pontifex, nec tamen festinat confirmare, sciens

esse

esse in itinere qui meliora rerum documenta perferrent. Venêre Hamburgenses, & contemptum sui obiecêre electioni. Venit & Petrus Roschildensis præpositus, literas tamen, quas in itinere prætendit amisisse, nullas præferebat: Sed ostendit iuramentum à Waldemaro præstitum regi: Nunquàm se eo loci considere, quo suspectus posset haberi: Et quis vnquàm locus suspectior esse posset, quàm ille ad littora Germaniæ? Sentiens Waldemarus rei difficultatem, illicentiatus abijt, & ad Philippum regem se contulit. Ille gauisus, mittit eum in ecclesiam Bremensem, susciperuntq; cũ honore. Sequutæ sunt eum excommunicationis literæ in omnem prouinciam: Bremæ tamen diù nemo obtendebat, donèc inter offerentes quidam illas imponeret altari. Rex Waldemarus audito introitu æmuli sui, cum magno venit exercitu illum impeditus: Sed quoniam Guncelinus & Henricus comites de Zwerino regem offenderant, pulso de Grabow arce sua Iohanne Gantz, ad regem profugiente, exercitum misit per manum Alberti memorati in illos: qui arcem Boyceneborg oppugnans confregit, & omnem terram gladio & igne peruastauit. Waldemarus quoquè episcopus se bello in regem gerendo præparauit. Interèa Burchardus maior præpositus, præferens suam ab Hamburgensibus & quibusdam Bremensibus electionem, à rege Daniæ inuestitur: & de oppido Hamburgo, quod regi parebat, duxit in Stadium, idq; oppidum vi cepit: Indè tamen posteà, cùm Waldemarus episcopus exercitum quàm potuit maximum duxisset in Stadium, eiecit Burchardum. Abeunte verò exercitu, Burchardus receptum iterùm oppidum communiuit. Rex autem Dæmæ facto ponte Albim transiuit: In angustioribus credo insularum faucibus: & partium suarum fauori arcem

Hor-

Horneburg firmauit. Hæc breuì transimus, quia latiùs in Metropoli nostra diximus.

CAPVT XXVIII.

PHilippus autem rex, cognito quòd rex Daniæ cum exercitu veniret in fines Saxoniæ, arbitratus illũ quoq; partibus Ottonis æmuli sui accedere, ingentem contraxit exercitum Vngarorum, Bohemorum, Teutonum, & qui tum omnium erant formidabiliſsimi, Valuorum: consedit Bambergæ, adunationem exercitûs sui expectans: cùm interim Otto non minùs se excipiendo hosti, magnis copijs & commeatibus prouisis, & arcium ac oppidorum munitionibus præpararet. Per quæ tempora erat Bambergæ inter Philippi duces quidam Otto de Wiltisbach comes Palatinus, intantùm regi quandoquè addictus, vt filiam ille regis speraret coniugem. Cumq; feris moribus, quòd nimiùm videretur gladio promptus, occisis quibusdam qui regi essent cõmendatiſsimi, à se regem auertisset, iamq; illius filiæ nuptijs desperatis, filiam ducis Poloniæ, quæ materno genere ipsum etiam regem contingeret, deposceret: inq; eam rem literas à rege commendatitias deposceret, exemplar proferens, quo sibi profuturas speraret literas: rex verbo assensus, animo aliud agebat, quòd feroci viro vt filiam, sic cognatam putabat esse negandam: & perfectis iam literis, traditæ sunt poscenti. Ille vbi accepit, vel signo deprehendit, vel animo coniecit immutatas. Itaque seuocans scribam, apertas iussit recitari: nam vir militaris literas ipse non agnouit. Vbi ille vidit literas Vriæ, expauit, dominumq; obsecrabat, nè se cogeret literas interpretari: esse sibi vitæ apertum discrimen, vbi apud regem comperiretur se literas comiti recitâsse. Peperit precami, & animo magis ac magis efferatus, reperit

rit alium, qui literas interpretaretur: Infremuit, vbi audiuit, & tamen nihil dicens, iram, vt potuit, compressit: Stratis equis, redibat in palatium, per media disponens, qui abitū eius tuerentur: & nudato gladio ludibundus ibat per palatiū: Indè regij triclinij fores appellās intromittitur: Ibi quoq; ludens gladiū versabat. Increpitus à rege, quid sibi vellet ensem in conspectu suo vibrare, non esse locum, neq; tempus digladiandi. Respondet ille: Et locus & tempus ensem poscunt. Hoc dicens, regem confodit, vnoq; exanimat ictu. Dum stupent qui aderant, ille dispositis per media custodibus, gladiū versans, eques abibat. Hic erat lachrymabilis exitus regis Philippi, viri mansuetissimi, & qui in diuina religione non segnis haberetur: Apud summum tamen pōtificem paterna illi & fraterna durities oberant. Hic erat annus octauus post mille ducentos, anteà monstratus religioso viro in Raceburgo, quòd finem esset tumultibus ille annus daturus. Doluerunt inconsolabiliter omnes, qui regi illi adhæsêre: Planxerunt, qui virtutem propiùs nouerunt: Sed volat irreparabile, quod præterierat. Waldemarus Bremensis electus, qui multùm sperauerat in Philippo, nunc magna parte spe concidit.

CAPVT XXIX.

REx Otto iam aduenisse tempus ratus, quo de inimicis se vindicaret, prohibitus est à principibus, præsertìm archiepiscopo Magdeburgensi & Bernhardo duce Saxoniæ, rectè rem coniectantibus: melius modestia, quàm vi, rem prosperandam: Nam si violentus institeris, inquiunt, alium surrogabunt æmulum: Sin mansuetè ages, vnus in te omnium aderit consensus. Sequitur rex insita pacis consilia, & in Halberstadio indixit regni conuentum, omnibus principibus euocatis, vt de com-

communi principe & generali pace ageretur. Conuenêre frequentes de Saxonia, Thuringia, Misna, vtriusq; ordinis principes, & renouata electione, eundem Ottonem declarauêre. Aderat electus Herbipolensis Otto, questus iniuriã, & damna ecclesiæ suæ infinita, per Henricum & Philippum fratres, pro qua etiam causa cæsus sit præcessor eius Conradus: nisi incolumitati consuleretur ecclesiæ suæ, non se posse quicq̃ in regno videre immutatum. Multa vltrò citroq; dicta fuêre. Cùm non ex sententia sua illi responderetur, exiens abijsse videbatur: Sed ab amico reuocatus, electioni consensit. Cumq; rex etiam superioris Alemanniæ principes expectaret ad consensum, indixit conuentum aliũ in Francfordiã: Ibi paruêre omnes Sueuiæ, Bauariæ, Frãciæ principes, vnanimi voto regem approbantes. Aderat filia regis Philippi vnica, lachrymosè questa necem immeritã patris in sua domo, ab eo, quem dignitate auxisset: Mouit omnes lachrymans puella: nam & causa, & persona casi, & casoris, simul rei indignitas, commiserationem cunctis extorsit. Fuêre qui lachrymas nõ tenuêre. Motus rex, proscriptione publica damnauit iniquum homicidam: quĩ non longè pòst ab Henrico Caladino, & Vlfonis filio, quem ille quoq; ceciderat, obtrũcatus est ad Danubium, desectumq; caput in profluentẽ proiecêre. Rex puellam in protectionem accepit: & annitentibus cunctis quì aderant, etiam regi desponderi cœpit. Impedimentum erat sanguinis: sed illud apostolica dispensatione tolli poterat. Trecentas quinquaginta arces cum prædijs suis in dotem afferre dicebatur. Ibi quoq; oblata sunt regi Imperialia insignia, quæ ab Henrico Imperatore ad fratrem facilè peruenerint. Orta est noua lux per Germaniã. Erubuêre quibus ludibrio quãdoq; fuit res Ottonis:

quĩ

qui etiam interposito pignore, nunquàm regnaturũ, affirmarent: in quibus erat Franciæ rex, qui, cùm Otto ex Pictauia Franciæ duceretur electus, fertur irrisisse transeuntem: Si enim ille aliquandò rex, inquit, futurus est, accepto nunc ab illo gradario suo, tres illi ciuitates, cùm ad regnum quietus peruenerit, in Francia dabo: Parisium, Stampes, Aurelianum. Qui cùm sermonem ad Ottonem perferretur, facilè ille misit, quem tenuit sonipedem optimum, in eam conditionem: paruum munus regi ab rege futuro: sed vt illius superbiam aliquandò retunderet, hoc pignus deposuit. Anno deindè proximo contendit rex in Aldenburg, alio nomine dixêre Plisnam, vbi ingens tum erat Imperij patrimoniũ. Nam Imperator Fridericus quingentis argenti marchis à comite Rabadone, cum arcibus Lisnæ & Coldus, comparauit ditionem. Aderant Misnenses & Citznenses, Poloni atq; Bohemi, & Vngari: Ibiq; multis finitis disceptando negocijs, & pace iurata, quæ omnibus curis renouata est, rex Brunswicum contendit: vbi sacram Pentecostes solennitatem peregit, ad quam solos familiares voluit amicos conuenire. Aderant archiepiscopus Magdeburgensis, electus Halberstadensis, Hildesemensis, Hauelbergensis episcopi, Corbeiensis, Fuldensis, abbates. Aderat quoq; totus festiuus dux Bernhardus, Lantgrauius, Palatinus Rheni, Misnensis, & de Landesberg marchiones, & wilhelmus dux Luneburgensis: is erat regis germanus, & marchio Brandenburgensis: Comitum non erat numerus: Militum etiam maior multitudo: quibus omnibus honestissimè & abundantissimè de impensa regia est ministratum. In sancta verò die, cùm archiepiscopus Magdeburgensis Misnensem marchionem excommunicatum abire iuberet, nec placari posset

posset vt adesse pateretur, exiuit cum eo rex, nè verecundia tangeretur. Postera die re composita per regem, vnà ad diuinum officium proficiscuntur. Cùm conuiuio pro regia magnificentia excepti lætiores essent, fenestra prospiciens dux Bernhardus, vidit leonem fusilẽ, quem Henricus dux pater, honori suo & memoriæ collocâsset: comiter leonem appellans, ait: Quousq; vertis hiatum in Orientem? desine, iam habes quod voluisti: conuertere nunc in aliam mundi plagam. His verbis omnium auxit alacritatem, solutique sunt in risum vniuersi.

CAPVT XXX.

PRoficiscitur indè rex Otto in Goslariam, vbi rebus ex sententia cõstitutis, peruenit ad cœnobium Walkenrode, vbi à quinquagintaduobus abbatibus est exceptus, consalutatus, & in fraternitatem, quod magni ille fecit, receptus: & ab illis solenniter per dies aliquot procurantur de more commeatus. Herbipolim veniens, vbi conuentum indixit, cum hymnis & laudibus excipitur concinente choro, Aduenisti desiderabilis. Aderant apostolici legati: Hugo Ostiensis, Leo Sabinensis, cardinales episcopi, cum magna prælatorum, principum & nobilium frequentia. Sifridus Moguntinus, Theodericus Colonienſis, Iohannes Treuerensis, Euerhardus Saltzburgensis archiepiscopi: Henricus Argentinus, Sifridus Augustensis, Constantiensis quoquè, Otto Frisingensis, Manegoldus Patauiensis, Henricus Ratisponensis, Ludolphus Basileensis, Heribertus Hildesemensis, Iso Verdensis, Halberstadensis, Hauelbergensis episcopi: Cono Elewangensis, Fuldensis, Hersfeldensis, Corbeiensis, Prumensis, Herbipolensis, abbates: Odoacer rex Bohemiæ, marchio Morauiæ, Lupoldus Austriæ, Bernhar-

dus Saxoniæ, Ludouicus Bauariæ, Bertoldus de Saringia, Lotharingiæ, Brabantiæq; duces, marchio Misnensis, de Landesberge Conradus, de Brandenburgo Adelbertus, & alij quãplures. Rex solis, quos diximus, prælatis & principibus in consilium euocatis, ità proloquitur: Arbiter cæli Deus, qui etiam suscitat de puluere egenum, vt cum principibus sedeat, & solium regni teneat, quiq; olim inter fratres contemptum Dauid ad regnum prouexit, is per solitam sibi clementiam non respuens nostram humilitatem, quem reprobauerunt ædificantes lapidem, ille constituit in caput anguli: Nunc ergò diuinæ parentes iussioni, non refragamur, vestrum præsertim cernentes in nostra assumptione consensum. Tales nos propitio Deo geremus, vt neminẽ in hoc cõuentu suæ vocis pœniteat: Nuptias inire suademur à multis: In conspectu nostro est omnis regni nobilitas, de illustrissimis domibus vel vnã inueniamus regio dignã thalamo: Multorum audimus inclinationem principũ, qui Philippi quondã ducis Sueuiæ filiã in commune bonũ nobis putârũt consociandam: Sed obstat prohibitus consanguinitatis gradus: cui si apostolico munere consulatur, nihil est quod nos detrectemus. Cæterùm rem omnem in communem omnium vestrûm deliberationem reijcimus, consilio vestro nõ defuturi: hoc enunciantes, si sex annorum millibus nobis vita, quæ perangusta est, donaretur, nollemus inire consortiũ thalami cũ detrimẽto perpetuæ salutis: quid enim habet omnis mundus, quod animæ suæ quisq; præponat? Nec mouemur super dote, quæ quoniam sit amplissima, inter quatuor Philippi filias distribuatur: Nos in re toti ex vestro pendemus consilio: nihil nisi quod communis prosperitas, & vestri iudicij indubitata grauitas denunciauerit, nobis est faciendum.

CAPVT

CAPVT XXXI.

ILli abiêre cõsulturi. Cumq; frater eius Palatinus ipse quoq; in cõcilium abire iam vellet: Sede, inquit rex, nobiscum germane frater, nè cuiusquam liberam in concilio vocem frons tua discutiat. Deliberati rediêre: Lupoldum Austriæ ducem facundißimum principem verbo responsionis onerantes, qui his verbis sententiam omnem omnium explicuit: Hic, inquiens, cœtus prælatorum ac principũ, optime ac illustrißime rex, gratias habet modestiæ tuæ, quòd rem tantam in arbitrium eorum conieceris, meq; omnium verbis iußêre vt edicerem: Rem esse nõ magni consilij, quæ luce clarißima cõmuni totius Germaniæ paci sit consultura: nec enim solius tuî nunc agitur causa, sed communis omnium nostrûm salus & prosperitas eò inclinat: Si renitereris, oratũ venirẽt principes, vt affectũ in se tuũ inclinarent: Nũc quoniã in medio hæret sentẽtia, ex eorũ quos euocâsti cõsilio ꝓcessura, nemo in hoc cõuentu discrepat: omniũ eò ꝓpendet inclinatio, vt felicißimas, quod cõfidimus, nuptias, & nobilißimæ puellæ tibi torum cõsocies. Quod ad prohibitionẽ sanguinis pertinet, assunt apostolici legati cũ eius rei plena facultate: qui suum in ea re ministeriũ non detrectant, quãdò publica salus, & omnium consensus hoc deposcit coniugiũ: quod tibi omnes qui assunt, quiq; absunt, longũ, faustum, felix imprecantur. Vbi rex nõ ingratus acqeuit, iussa est vocari puella: Vbi venit, à principibus ex latere regis inclinans, & sic suscepta collocatur. Rex anulo subarrauit cõsidentẽ, & excepit in osculo pacis: Indè in medium cardinalium ambo excipiũtur. Tum assurgens rex: Eccè, inquit, quod petistis, regi-nam habetis: vos quisq; de suo ministerio cogitate: nostrum fuerit, communi omnium inuigilare saluti. So-

luto conuentu, puellam iussit cum germana honorificè Brunswicum deduci: ipse rex terrarum negocijs & regni curis intentus, cogitabat iam de profectione in Italiam, deq; Imperij corona suscipienda cum principibus agere incepit. Conuentu in eam rem in Augustam indicto, prælati & principes ex vniuerso regno ordinantur, qui euntem in Italiam regem comitentur. Erant autem hi: Treuerensis, Magdeburgensis archiepiscopi: Herbipolensis, Spirensis, qui & regni cancellarius, Argentinus, & wormatiensis, Basileensis, Constantiensis, Patauiensis, Curiensis, Augustensis, Eistatensis, Pragensis, Olmucensis episcopi: De Augia, de sancto Gallo, de Kempten, de & wissenburgo, de Seltza, de Prunna, de Ebsterna abbates. Principes hi fuêre: Bauariæ, Lotharingiæ, Saringiæ, Carinthiæ, Morauiæ, duces: marchiones, & comites plurimi. Cæterùm qui remansêre, transeuntium sumptibus cooperabantur. Circa assumptionem Virginis alpium iuga tanto septus agmine rex transmisit: Per Insprugge Brixiam attigêre: Deindè Athesis fluuij dextra transeuntes, Tridentum peruenêre. Ad Clusam Veronensium arx erat, quam magna manus militum insedit Veronensibus infesta. Regi autem transitũ fecêre incolumem, qui arcem tenebant, se ac sua offerentes. Veronenses tamen ab impugnatione non cessauêre, quamuis rex pacem illis denunciaret. Qua ex re exasperato rege, multis illi millibus aureorum regi datis, in gratiam eius rediêrunt. Procedens autem cum expedito agmine, à Cremonensibus, & Mantuanis obuijs excipitur cum honore. Transito Pado, Parmenses, & Pontremolenses honore certabant in suscipiendo rege: Nec defuêre Mediolanenses, Ianuenses, Lucenses, qui in viam occurrentes, suarum vrbium claues & magna pertulêre donaria,

naria, regijs agminibus in solatia sumptuum. Nec minor erat Hetruriæ cura regem in suis vrbibus honoranter excipere. Ad Viterbium vsq; procedens, obuium habuit summum ab Vrbe pontificem per millia Italica viginti: Ibi complexus & osculatus, inuicemq; principes orbis gratulati sunt, quòd mutuos mererentur amplexus & colloquia miscere.

CAPVT XXXII.

IAm October appetebat mensis, priusquàm rex ipse Romam contingeret, adoraturus ad limina sanctorũ apostolorum, vt Imperatoriam quoq; coronam acciperet. Habuit aũt in comitatu sex millia loricarũ, exceptis balistarijs, quæ leuis fertur armatura, & eorum numero præterito, qui non ad pugnandum, sed illustrandũ tanti regis exercitum affuêre ex prælatis: qui etsi ipsi minimè ad militiam scriberentur, duxêre tamen familiam non paruam, quæ militantibus insereretur. Cũq; imminere t dies coronationis, tantus est factus populi concursus, vt pressura grãdis & interitũ multis, & impedimenta rerũ faceret agendarum. Rex huic cõsulturus negocio, spargi numismata iubet in diuersum, vt à pressura distraherẽtur: & vix etiã ità lanceis & fustibus iter tenere poterãt in adẽ diui Petri, qui coronationi interessent. Igitur in Dominica qua concinit ecclesia, Dapacẽ Domine, Imperator factus Otto consecratur, & Imperij diademate coronatur, cũctis vel mẽte cõcinentibus, Fiat pax in virtute tua. Expleto magnificè officio, Papa vocat Imperatorẽ ad conuiuiũ: Sed maiori instãtia vrget Imperator, vt secũ ducat ad epulas pontificẽ. Cùm ergò inscendenda essent iumenta, Imperator non immemor apostolicæ reuerentiæ, strepam apprehendit, & isto animo perdurans, cum illo proficiscitur per vrbem in locum conuiuij ad Lateranũ: vbi simul in vnum diuiti & pauperi parata

ab Imperatore ſumma cura manebat refectio. &Waldemarus interìm Bremenſis poſt exitum Philippi, iã pauper & exul, aures ſummi pontificis pulſare non deſiit, miſericordiam implorans. Sed quoniam multiplex erat cõtumacia, nihil potuit ampliùs impetrare, niſi vt extra Bremenſem eccleſiam in pontificalibus diuinum perageret officium. Obſtitit quoq; illi Ottonis Imperatoris cum Danorum rege &Waldemaro adhuc perdurans intelligentia, propter affinitatem, quam frater Imperatoris &Wilhelmus cum rege inibat.

CAPVT XXXIII.

OTto iam Imperator factus, priuſquàm Roma abiret, ab Rom. exaſperatus, ſe vertit in illos, intùs & foris oppugnans. Hucuſq; aũt inter Rom. pontificem & Imperatorem integra durabat affectio. Non ſatis aũt conſtat, quibus ex cauſis orta ſimultas, Imperatorem cõmouit in Romanos, & perindè pontificẽ, niſi quòd promptum eſt cõijcere, iam ciues Rom. ipſa iamdudùm vera Romanitate vaneſcente, ex omni colluuie gentium nouum populũ, quod Itali quoq; ſcriptores teſtantur, pacis hoſtẽ, quietis impatientem, nouitatis aliquid ab Imperatore, quod ille dare nollet, poposciſſe: vndè orta ſimultas illos prælio conſumpſerit. Ad pontificẽ autem illa poterat ſubeſſe cauſa, quòd Imperator per Italiam antiqua Imperij iura reposceret, quorũ iam quædã trãſiſſent ad eccleſiã. Vendicabat quoq; ille Mathildis potẽtis per Italiam fœminæ locupletem hæreditatẽ, quã illa legãſſe diceretur eccleſiæ: Imperatore reclamãte, ꝙ duplici iure ad eum pertineret: Nã legitimus hæres videbatur amitæ ſuæ, quæ nata fuit, vt oſtẽdimus, ex marchionibus Saxoniæ: & illo etiam iure non extante, vacantis feudi redibat ad Imperium directũ dominiũ. Abiens vrbe Imperator,

tor, prædia quæ Romanæ dicerētur ecclesiæ, inuasit Montē Faliscū, & vrbes conterminas. Papa missis nuncijs admonuit, vt sibi tēperaret: memor esset longæui in personam eius fauoris ab ecclesia, & q̄ nouissimè paternā benedictionē præsens accepisset. Valuit amplius apud Imperatorem indignatio, quàm vlla cōmonitio. Ex Tuscia aūt iam diù fatigata, vertit agmina in Apuliam: quam Fridericus Henrici Imperatoris filius, sub ecclesiæ manens protectione, iure hæreditatis de materno sanguine tenebat, cùm sibi ecclesia dominium directū asscriberet. Ergò q̄ Imperator magis magisq; increscens, ab iurijs ecclesiæ nil tēperaret, Papa illū anathematis mucrone percussit. Interim Gerhardus Osnaburgensis episcopus Rom. pōtificis translatione, in archiepiscopū Bremensem confirmatur: Sed dux Bernhardus pro &waldemaro faciēs, ipsum reduxit Bremam: Cui ciuitas intantùm fauit, vt pro ipso interdictū ecclesiasticū diù sustineret. Sed per idē tempus idē dux Bernhardus de Hadeleria reuersus, finē viuendi fecit, filiū Albertum natù minorem in ducatu, Henricū seniorem in comitatu de Berneborg & Anehold, habuit successores. Henricus autem Palatinus, Leonis filius, Henricum morientem filium præmisit, & sine hærede remansit. Luctantur interim de Bremensi diœcesi Gerhardus & &waldemarus. Henricus Palatinus pro &waldemaro arcem Valkenberg, & Gerhardus Sluttere in aduersos extruxerunt. Quarè autem Bremenses inhæserint &waldemaro, vide in Metropoli.

CAPVT XXXIIII.

ANnus erat duodecimus post mille ducentos, cùm Innocentius Papa, qui iā operas omnes in studio quod verterat in Ottonē, videbatur amisisse, intantum

cœpit odisse hominem, quantum antè dilexit: & cohortatur principes electores, vt quoniã ipse excommunicatũ pridèm, & deindè depositũ Imperio Ottonem abiecerit, alium sibi principẽ deligant ad Imperiũ, obijciens illis Fridericũ adolescentem annorum XX. Siciliæ regem, Henrici Imperatoris filiũ, Friderici I. nepotem. Interìm Otto nuptijs Brunswico celebratis, breui pòst nouã nuptam amisit morte subtractam. Fridericus aũt instinctu pontificis rex Romanorum electus, regem Bohemiæ in societatem belli in Ottonem assumpsit, & duxit in hostem, Brunswico illum pulsurus: Sed illos audiuit apparatus Ottonis: vt Quedelẽborg veniẽs, indè iter vertens retrò abiret. Priusq; tamẽ ad hoc perueniretur, Otto q; sciret auersum sibi pontificis animum, & perindè principes per excommunicationis suæ nexum congressu suo abstinere, nec ignoraret Friderici motus ex Italia, omnibus itineribus eius exploratis, apud Constantiã illi obiecit copias: Sed ferocior erat Fridericus ad transitũ, q̃ ad interuertendũ Otto. Cùm primùm peruenisset inuito Ottone in Germaniã, terram patrum suorũ, hostem statuit in loco suæ mãsionis oppugnare: sed iter vertit ex causa quã diximus. Interìm Frãciæ rex Philippus, cùm sciret Ottonẽ malè sibi affectũ propter ꝓpinquitatẽ sanguinis ad Angliæ reges, q̃bus iamdudũ bellũ erat cum Francis ex possessione Normanniæ, quã vterq; sibi rex vendicabat: Is igitur rex misso Moguntiã filio Ludouico, persuasit Friderico, vt in Valentianum oppidum situm ad Mosam, sibi pro ineundo fœdere occurrerent. Quod vbi factum est, ingens bellum exarsit in Ottonem: Iam enim Philippus Franciæ rex infestus Fernãdo Flandriæ comitis filio regis Portugaliæ, in Flandriam ducit. Is comes se regi Angliæ submittit. Rex Angliæ Ottonem Imperatorem

ad

ad arma vocat: Erat enim Aquisgrani Otto. Paratur bellum omnium maximum, cùm reges duo, Ro. & Angliæ, in Francum concitarentur, Friderico adhuc ad omnia quieto: Expectabat enim exitum prælij, quod parabatur vtrinquè. Igitur cùm rex Franciæ iam Flandriam peruastâsset, Otto Imperator, quòd esset sorore Iohannis Angliæ regis genitus, venit cum expeditis copijs in eam regionem. Rex Franciæ tanta mole bellum agebat, vt omnem iuuentutis in regno suo florem duceret in agmine: Tornacū Franci petunt, audito tanto duorum regum in se apparatu, quòd eam vrbē Flandrenses pridèm occupâssent: sed facilè rex tantis copijs recuperauit. Dum autem ibi Franci multa moliuntur, Imperator multo suo comitatu Flādrensibus propinquat. Quod vbi Francis nunciatur, parant se prælio. Sed cùm essent angustiora itinera, procedere in hostes rex noluit: Verū prudenti vsus cōsilio, retrocessit in patentiores campos, tribus indè millibus, ad pontem (vt vocant) Bouinum. Sequutus cum agmine instructo aderat Imperator: Iam in alterno conspectu agmina erant hostilia: explicuit vterque copias suas ad pugnam.

CAPVT XXXV.

REx Franciæ conuersus ad suos, ait: Otto contumax ecclesiæ, iram Dei supra se meritò contremiscit: nos, etsi peccatores, ecclesiæ tamen paremus: Quocirca auxilium eius ab alto benè sperantes præstolamur: in cuius nomine prodeat diui Dionysij felix signū. Ab altera autem parte Romanæ fulserūt aquilæ, volant per nubila signorum dracones. Ità autem itineris ratio cōparabatur, vt Otto in aduersum staret solem, cùm rex à tergo illum pateretur, & ipsa iam meridie acriùs vrebat. Sinistro autem regis ac dextro Flandrensium cor-

nu prima pugnabat acies. Flandrensium comes memor, q̃p in sua, proq̃ sua ditione tam magnũ prælium iniretur, vt fortem decebat, fortia facta suis præferebat. Sed dum audẽtiùs q̃ prudẽtiùs pugnat, capitur: Miscentur pugiles: equites incurrunt equitibus: Acris pugna tribus horis perdurauit: Cædunt, procurrũt victi victoresque. Germani qui cum Imperatore venerant, regiam aciem validè perurgebant: Peruenerant aliquãdò perfringentes aciem, tam de propinquo pugnantes, vt regem Francia equo deturbarent. Signifer inclinabat lilia, vt auxilia vocaret. Imperator vicißim à Gallis nõ segni pugna impetitur. Inuentus est qui approperans frena iumenti eius arriperet: sed facilè ille cum suo detrimento repellitur. Excepit vulnus in caput sonipes Imperatoris: vndè factũ est, vt inuitum auerteret acie: Sed nouo rursùs impositus iumento, redibat ad pugnam. Tanta autem erat pugnantiũ densitas, vt minimè in aciem reciperetur. Percrebuit fama de Imperatoris fuga: Eam Galli excitârunt, & clamoribus vulgârunt. Perurgebat vtrinquè acris pugna: Cæduntur, capiuntur, fugiunt. Comes Bolonienſis inter nouißimos ex acie Imperatoris subsistit, donèc & ille caperetur: Gallis tandèm cedit victoria. Hic erat exitus grauißimæ pugnæ, quam Galli multis celebrant carminibus, gloriã suæ gentis efferentes. Ottoni hoc contigisse infortunatum bellũ quis nõ videt ob contumaciam in Rom. ecclesiam? Comes Flandriæ tum captus, XII. continuos annos egit in carcere, cùm interim Iohanna coniunx prudentißimè Flandriam administrauit: effecitque postremùm, vt maritum post multa eductum vinculis reciperet in terram. Otto autem Imperator in Saxoniam reuersus, sibi sæpè indignatus, quòd consilium sumpserit oppugnandæ Rom. ecclesiæ. Fride-

ricus

ricus autem contra eum magis ac magis inualuit: Nam Triueltz & Landeskrone, quæ vsque in eum diem pro Ottone senserant, vi cepit, anno XV. post. MCC. à nato Christo.

CAPVT XXXVI.

QVo tempore rex Daniæ Waldemarus multis nauibus per Albim transiens in Stadium, quod pridem Waldemarus episcopus occupauit, cogitabat opprimere: Sed prohibebat Palatinus Ottonis frater, ità vt tum infecto negocio rex frustratus redire cogeretur. Imperator autem cum fratre, & Ottone marchione de Brandenburgo, & Waldemaro episcopo obsedit Hamburgum. Ciues cùm regi Danorum parérent, magis tamen afficerentur Adolpho iuniori comiti, facilè cesserũt tantis viribus. Sequenti tamen anno seruabat rex Daniæ tempora, cùm Albis glacie indurata esset: Qua occasione traiectis per glaciem copijs, ad Stadium peruenit oppugnandum, vt extruderet Waldemarũ episcopum regni sui insidiatorẽ: Sed cùm gelu laxato, glacies quoquè cœpit flaccescere, timens rex nè regressu intercluso fame laboraret in hostica terra, reduxit exercitum: & omnes vires in recuperandum oppidum Hamburgum conuertit, quod priori anno Saxones occupârũt. Iam in id roboris primùm coaluerat, vt regem, quod anteà non potuit, sustineret oppugnantẽ: fame curabat perurgere, cũ rex subtùs ad Albim erigeret præsidiũ. Extat locus in parochia diui Nicolai, (Vrbẽ nouã vocãt) in quo tum arcẽ à rege firmatã crediderim. Angustũ enim oppidum, ꝑter diui Petri parochiã, tũ aut parũ, aut nihil incluſit: nã reliquæ partes illi posteà accesêre. Supra verò oppidũ ad partẽ oriẽtis Albertus Nordalbingiæ comes, quẽ rex fecit Adolpho III. succedere, (comes is erat de Orlemũde, tertij

de, tertij Adolphi vterinus frater) & ipse fortaliciũ erexit, prohibendis inuectionibus rerũ necessariarũ. Afflicti autem fame, & cùm non cernerent qui eximeret eos calamitate, pacti libertatem, regi se dederũt. Interim Stedingi, qui hactenùs Waldemarum episcopum defensitauerant, Gerhardo se archiepiscopo coniunxerunt, & Bremenses cum Waldemaro impugnârunt: Contra quorum impetus Bremenses Henricum Palatinum Ottonis fratrẽ inuitant. Idem quoquè Gerhardus, vt Waldemarum episcopũ excluderet, adiutus ab Alberto memorato comite, arcem & præsidium ad Zwingam fluuium erigit: Sed Henricus Palatinus pro Waldemaro & Bremensibus sentiens deiecit. Proximo tamen anno ipsi Bremenses iam malorum pertæsi, iuncti Stedingis, Gerhardum archiepiscopum suam introducunt, exclusso Waldemaro. Imperator autem Otto cum fratre Henrico, Bremensem parochiam ferro & igne inuadunt, cùm Waldemarum, cui studerent, cernerent excludi.

CAPVT XXXVII.

ALbertus comes Nordalbingiæ nauigat in Liuoniam, pugnaturus aduersùs infideles, quæ tum peregrinatio per singulos annos renouata, multum fructum afferebat in conuersionem gentium: quæ pro duritia nationis, non nisì armis potuit ad iustitiam flecti, procurante Alberto Liuoniensi episcopo: qui per annos triginta, continuata nauigatione, peregrinos portat atque reportat, duces, comites, pontifices, prælatos, milites, militares, equites, peditésque, ciues, mercatores, qui zelo deuotionis accensi, fatigari non poterãt, quandiù supereſſet quod ageretur. Sed interim Otto Imperator cùm magnis diù laboribus per annos penè viginti in regno & Imperio laborâſſet, nihil adeò sensit infortunatum,

tunatum, quàm ecclesiæ rebellionem: Vndè factum est, vt nunquàm posteà felix successibus esset. Cùm autem morbo laboraret, qui vitam illi abstulit, nimiùm facti pœnitens, & ineffabili contritione compunctus, in arce Hartesburg mansitabat: A Sifrido Hildesemensi episcopo absolutus, in pace quieuit, quam absolutionem Honorius Papa ratificauit. Tanta autem fuisse fertur morituri pœnitudo, vt coquinarijs suis præciperet collum suum calcaneis premere, & vilissimam Dei creaturam omninò supplantare: Optima autem spes salutis in tanta contritione. Quo tempore ministeriales ecclesiæ Bremẽsis, arcem Vordia, quam erexêre duces Saxoniæ, occupauerunt, per occasionem, quam diximus in Metropoli. Sequenti statìm anno Fridericus rex conuentu habito apud Goslariam, principes cõuocauit: vbì Henricus Palatinus, Ottonis frater, insignia Imperij principibus exhibuit: Et indè apud Francfordiam, Gerhardus Bremensis archiepiscopus, quem pro ciuitate Bremensi in causam traxit idem Henricus Palatinus, ibì diem suum obijt, substituto in eius locum Gerhardo Padeburnensi præposito, Bernhardi de Lippia, primùm comitis, pòst abbatis, demùm episcopi, filio. Quo etiam tempore rex Daniæ Reualiam in Estonia Liuoniæ prouincia occupatam extruxit, & ad Christianismum redegit: ex quo tempore semper permansit sub ecclesiastica ditione metropolitani Lundensis, quanuis temporale dominium peruenerit ad fratres ordinis Teutonicorum in eadem prouincia.

CAPVT XXXVIII.

FRidericus eius nominis II. iamdudùm viuente Ottone Rom. rex electus, ab Honorio Romæ coronatur Imperator, Henrici filius, Friderici I. Imperatorum

rum nepos, anno Christi vicesimo post mille ducentos. Sed quod contigerat ecclesiæ in Ottone, idem sensit in Friderico: Nam post acceptam à Papa benedictionem, vterq; verso in ecclesiam dorso, in eius detrimentũ multa patrabat. Ferunt tum temporis concessisse è vita Constantiam eius matrem, fœminam & annis & prudentia maturam, quæ filium diù vitijs pro sua reuerentia cohibuit: Quæ vbi abscessit, continuò liberiores sumpsit habenas, frenatamq; aliquandiù nequitiam passus est vulgari: Nam summo pontifici primùm renisus, multa fecit quæ non decebant: Monitus non destitit: Excommunicatione pulsatus contempsit, exarsitq; magis in malitia. Comminatus est pontifex in eum deteriora: Irrisit primùm. Exindè pontifex exoluit vinculo religionis omnes illi sacramento deuinctos: sed insanabilis permanens, etiam Imperio deponitur: Sed neque hoc magni fecit. Nam filium suum Henricum decennem puerum, nè ab Germanis abijceretur, regem Germaniæ declarauit Francfordiæ: idq; ratum habuêre principes electores. Sunt huius rei exempla plurima. Nam hoc ante illum fecit Fridericus I. de Henrico filio post se imperante: Fecit idem Henricus IIII. primùm de Conrado filio, indè vbi iste displicuit, deficiens à paterna improbitate, Henricum V. alium filium regem declarauit: qui etiam viuentem patrem depulit Imperio. Hoc exemplum ætate nostra sequutus Fridericus III. in Maximiliano filio, qui nunc regnat, magis, vt ferunt, fieri passus est à principibus electoribus, quàm faceret. Erat tum annus XXIII. post mille ducẽtos à Christo nato, cùm Waldemarus rex in Dania sua ruri pernoctans, casum pertulit miserabilem: nam quòd castra tum sub diuo teneret, non apparet ex quiete tẽporum suorũ in regno: fortè tunc venatoribus

nibus apricabat, ruſtica domo pernoctans. Id obſeruans Henricus Zwerinenſis comes, homo Saxonici generis, audax facinus, & omni ſeculo memorabile, eſt aggreſſus. Erat idem Henricus extra regis gratiam ex cauſa quam ſuprà memorauimus, quòd Iohannem Gantz arce ſua Grabow exegiſſet, profugientem in regnum: Eaq; ratione præcepto regis Albertus de Orlemũde comes, Henricum memoratum etiam quibuſdam ſui iuris arcibus exuiſſet, iamq; publica interpoſita fide idem Henricus ad placandum regem veniſſet in Daniam: Cúmque illi duras reconciliationis ſuæ conditiones, quas ſubire non poterat, obtendiſſet, obſeruabat tempora, quibus in venatione omnes regij ſtipatores iam dilapſi, regem in tentorio cum vno vel altero reliquiſſent, noctù ingreſſus Henricus cum fidiſſimis, regem vinxit cum ſuis, & obturans ora captorum, perducit in nauim, quam nõ longquam habebat apparatam: ità regem noctù eremigans, nemine ſentiente, captum perducit in Saxoniam, & in Dannenberge graui cuſtodiæ mancipabat. Tentatum idem aliquandò de Friderico I. Imperatore, ad amnem cum ſolo famulo diuerſante: Vndè emergens quidam qui obſeruabat, coriaria, ſed ſtricta veſte, Imperatorem medium implicuit, conatus pertrahere in amnem vt abriperet, peregiſſétque, niſi gladio miniſtri abacto latrone, Imperator ſe explicuiſſet, illo per amnem ad ſuos natando reuertente. Sed hæc aliâs. Cùm ergò Henricus rex, Imperatoris Friderici II. filius, ſenſiſſet captum Daniæ regem in Saxonia prouincia ditionis ſuæ detineri, gratiam aliquandò eius initurus, curiam indixit in Bardewico, dudùm euerſo per Henricum Leonem oppido, ſed nunc paulùm reſpirante. Aderat eidem Henrico Engelbertus

bertus Colonienſis archiepiſcopus, multa molitus in relaxationem vincti regis, nihil profecit. Permanſit autem duobus annis in carcere, donèc XLV. marcharum argenti millibus ſe redimeret, exceptis denarijs & muneribus, quæ in eam rem medio tempore impendit amicis, ſicq; vincula exiuit, quæ duos per annos à comite tenuit.

CAPVT XXXIX.

FAm benè gerendarum rerum occaſionem obſeruans Adolphus iunior comes de Scowenborg, auxiliante patre & Gerhardo Bremenſi archiepiſcopo, Henrico de Zwerino, & Henrico de Swerle comitibus, dum rex captus teneretur, expergiſcentibus etiam Holſatis, qui iuniorem comitem latentes in paluſtribus Swilſtriæ induxerunt trans Albim, vocat auxilia, terrámque occupat patrum ſuorum Tranſalbinam. Albertus de Orlemunde comes, qui hactenùs à rege terræ præfectus omnia gubernabat, cùm nullas à capto interim rege ſuppetitas haberet, obuiàm tamen profectus venientibus, collatis prælio manibus, ab Henrico Zwerinenſi comite capitur, & cum rege Danorum auunculo ſuo vinculis mancipatur: Rege tamen, vt diximus, ſuo ære redempto, manebat ille in carcere ex eo die in annos duos. Quo tempore Fridericus Imperator, mortua prima coniuge, filiam duxit Iohannis regis Hieroſolymitani: vndè reges omnes Siciliæ, vendicant eandem ſibi inſcriptionem: nam ille pro dote ſuſcepit titulum inanem eiuſdem regni Hieroſolymitani. Anno deindè proximo, qui fuit ſextus & viceſimus, rex Daniæ Swaldemarus, cùm multùm doleret per tempora captiuitatis ſuæ iterùm amiſſam Nordalbingiam, captúmque Albertum cognatum ſuum de Orlemunde comitem, expeditio-

peditionem fecit in Holsatiam, ad eam, si fieri posset, recuperandam. Auxilio illi fuit Otto princeps Luneburgensis, & wilhelmi, qui erat Leonis filius, natus sorore & waldemari regis Helena. Sed non prævaluit tam subitò recuperare, quod tanta iam virtute comes Adolphus cum Holsatis tenuerunt. Hîc prudens lector attendat vulgarem omnium super hac re scribentium errorem, quos nominis fallit similitudo: Tradunt, Adolphum tertium, quem cæsus apud Demyn pater paruulum reliquit, quémque primùm Henricus Leo Holsatia exturbauit: deindè cùm per Imperatorem Fridericum eam recepisset, secundò ab Kanuto rege, & & waldemaro tum duce eius fratre eiectus sit: eundem nunc tertiò Nordalbingiam recepisse, & indè nauigâsse in Liuoniam, & reuersum, ordinem diui Francisci suscepisse. Sed ratio temporum non sinit, vt vnum hunc extitisse credamus. Nam qui anno sexagesimoquarto, cùm pater cæderetur, paruulus erat: iam eiectus à Kanuto rege ad minùs erat quadragenarius: hoc verò tempore recuperatæ Holsatiæ supra sexagesimum ageret annum: Quomodò ergò potuit idem post triginta annos & ordinem Francisci suscipere nonagenarius & supra, ac in eo per annos XVI. & vltra viuere? Quis credat octuagenarium cum coniuge nauigâsse in Liuoniam, & ibi depugnâsse? Sed qui diligenter rem intuentur, inuenient filium eius patri extitisse æquiuocum: qui terram Nordalbingiam patre iuuante recuperârit, quémque adolescentulum mulier, quam dixi, nobilis à patre impetrârit: qui procedentibus annis, cùm in eam venisset ætatem, vt armis idoneus esset, sumptis auxilijs quæ diximus, sit vsus occasione capti regis, & Holsatiam receperit, regique occurrerit, hoc vicesimosexto: & deindè ma-

dè maiori apparatu, quod in Wandalia diximus, & nunc paucis ad sequentem annũ repetamus, regẽ ipsum superârit.

CAPVT XL.

HEnricus Palatinus comes, qui iam solus ex Henrici Leonis filijs supererat, sine prole masculâ moritur, vicesimoseptimo post mille ducentos, & perindè Bremensis archiepiscopus comitatum Stadensem diù variè iactatum recuperauerit. Henricus Leo primus illum per arma vendicauit: Indè pulso illo in Angliam, Adolphus tertius Holsatiæ comes, illum deditũ ex Henrici custodibus per arma occupauit: vndè illum recepit Henricus Palatinus Leonis filius. Waldemarus quoquè Slesvviccensis episcopus, tunc electus Bremensis, aliquotiès accepit: sed in hunc vsque diem in manu Palatini permansit. Nam à diebus Luderi ducis, posteà imperantis, qui, vt diximus, capto Liemaro archiepiscopo in illius redemptionem accepit aduocatiam Bremensem: & deindè per potentiam Henrici Leonis accessit ducibus comitatus iste Stadensis. Vndè factum est, vt tres Henrici Leonis filij ità partirentur paternam ditionem, quòd Ottoni proueniret Brunsvvicum cum attinentijs, Wilhelmo Luneburgum cum terra sua, Henrico Stadium & Brema cum pertinentijs. Sed cùm sine virili prole Henricus decederet, pactus est ecclesiæ reddere sua iura: & ex pacto, quod idem præsente Imperatore Friderico II. cum Gerhardo fecerat archiepiscopo, idem nunc comitatus, Henrico moriente, ad ecclesiam redibat, vndè posteà non est auulsus. Quo etiam tempore, cùm Fridericus Imperator expeditionem in terram sanctam promulgari fecisset, multique se principes eidem peregrinationi accinxissent, inter

alios

alios Ludouicus Thuringiæ Landgrauius, beatæ Elisabeth maritus, in portu nauigaturus moritur: & Imperator, quæ reliquit arma, & in auro argentóque iocalia, omnia iußit confiscari: Cùm interim Henricus rex, Imperatoris filius, Brunswicum occupare contenderet, quòd eam precio comparâsse diceretur à seniore filia Henrici Palatini morientis. Ad eandem quoquè possidendam iure contendebat dux Bauariæ, qui minorem eiusdem Henrici filiam teneret coniugem. Cúmque hæc principes molirentur, Otto princeps Luneburgensis, Wilhelmi filius, Leonis nepos, omnes præuenit: & ingressus vrbem, eam magnificè defendit: vt frustrarentur, qui vel armis, vel emptionis, vel succeßionis titulo conabantur occupare: Factúsque est primus vtriusque possessor ditionis, Brunswici & Luneburgi, post auum suum. Titulus autem ducatûs, qui vacabat à tempore destituti Leonis, per Fridericum II. illis reddebatur: quod statim dicemus. Hic ergò Otto solus mascula stirpe remansit ex succeßione Leonis: Nam Otto Imperator, & Henricus Palatinus sine virili prole, vt diximus, decessêre. Saxoniæ autē titulum tum Albertus habebat Bernhardi filius: quem quidem Albertum ducem Nordalbingi vocauerunt: vt, quoniam regi Danorum iam rebellare cœperunt, Lubicam atque Raceburgum illi consignârunt. Dominos autem Nordalbingiæ vocant annales eos, qui intra Albim & Daniam aliquid ditionis tenuerunt. Hi fuêre Adolphus iam eius nominis quartus, Henricus de Swarle, de Zwerino, & Raceburgo comites: Instabat enim bellum maximum, quod totis Danici regni viribus imminebat.

CAPVT XLI.

ANnus erat septimus & vicesimus post mille ducentos, cùm iã terror Danici nominis obsolesceret, minúsque timeri inciperet, antè victoriosus rex, post eaquàm ab Henrico comite de Zwerino captus & redemptus esset, & iam semèl ex regno detonans, armis esset à Nordalbingis repressus: Cùm interìm ciues Lubicenses, iam se recogitantes pridèm Imperio per Fridericum I. coniunctos, per annos iam XXV. seruîsse Danis, viderémque Adolphum in Holsatia iugum eius reiecisse, & ipsi de sua libertate cœperunt intendere, mittentes ad Imperatorem iam Fridericum II. qui Imperiali culmini ostenderent, se non volentes esse per arma detractos Imperio, nunc ad eius subiectionem iterùm adspirare: si modò protectione Imperiali securi, tutiq; manerent. Nihil grauatus Imperator, ad vnionem Imperij illos recepit, eximens à iure violento, quod nolentes subierant, armis illos præcipiens suam tueri libertatem: scribénsque vicinis præsidibus, vt pro Imperij honore, accederent eorum auxilio. Quibus apud Imperatorem impetratis, mox obseruantes tempora, arcem quam Lubicæ tenuêre regij, ciues occupant, custodes præcipitant, & apertam regi rebellionem moliuntur. Rex euocato ex Transalbianis Ottone principe Brunswiccensi & Luneburgensi, ex sorore sibi nepote, ipse totius regni viribus in expeditionem venit: Mouit trans Eydoram in Holsatiam: nec segniores occurrerant archiepiscopus Bremensis Gerhardus, dux Saxoniæ Albertus, Adolphus de Scowenborg & Holsatia, Henricus de Zwerino comites, dominique Wandaliæ proximæ: quibus Lubicenses ciues omnia quæ possent, arma coniunxerant. In regijs autẽ agminibus erant Thietmarsi, qui comiti

comiti Adolpho clàm fidem fecerāt, pugna feruescente, se transituros ad eius signa. Ipso die Mariæ Magdalenæ acie concurrunt in Bornehouede. Ferunt, aduersum solem oculos Saxonum percussisse: Sed tum ciues Lubicenses votum concepisse super eius diei peragenda annua solennitate celebriter, si vincerēt: Apparuisse Magdalenam inter nubila, & nubem opposuisse fulgenti soli. Pugnatum est acriter: & cùm aliquandiù communis Mars sæuiret, demùm volitâsse victoriam in partem Saxonum. Rex cum filio vix elabitur: Otto dominus Luneburgensis capitur: Dani qui cædi superfuerant, fugæ præsidium quærunt. Captus Otto in vincula deducitur: præda inter milites diuiditur: Adolpho Holsatia, ciuibus Lubicensibus libertas prouenit ex victoria. Interim Albertus de Orlemunde comes, quem Henricus de Zwerino vinctum tenebat, reddita arce Louenborg, quam sui tenuerunt, liber euadit. Arx Alberto duci redditur, quam pater eius primus firmauit: vndè successores eius tenent in hodiernum: Id erat militiæ stipendium duci: Nam captum Ottonem Zwerinensis comes suo lucro asseruabat.

SAXONIAE LIBER OCTAVVS.

CAPVT PRIMVM.

Fridericus Imperator per ea tempora, ad quod venerat, quod intendebat, quod pontifex cupiebat, quod omnis Christianismus expectabat vt exequeretur, properaturũ se promisit: Constitutúmque est vêris tempus ad conueniẽdum Brundusij, quo ex portu tunc soluere est pollicitus. Pontifex Gregorius ex Anagnia Romã reuersus, cruce signatos, qui in orbe Christiano multi erant, vt ad diem conuenirent, missis quaque versùm tabellarijs, admonuit. Cõuenit verò ingens multitudo, quorum genere & potentatu præstantior fuit Hassiæ ex Germania Landgrauius. Ver autem iam plenè exactũ erat, cùm expectatus, requisitúsque Fridericus, ægritudinem incidisse simulans, in Sicilia se continuit: Malo enim vir animo, mala mente nuncios, quod posteà rescitum est, expectauit à Soldano Babyloniæ redituros: cũ quo fœdera, rei Christianæ perniciosissima, inierat: quibus etiam respondebat clades, per eam inuecta moram in Christianos milites Brundusij desidentes: Nam superuenientia æstatis caumata, occidentales milites, præsertim Germanos, sub frigidiore cœlo nutritos, grauissimis morbis affixerunt: quorum acerbitate multi intererière: In quibus, vt diximus, Landgrauius: plurimi languorem mortiferum incolumium incid[illegible]

nuncium

nuncium Fridericus ex insperato Brundusium nauigauit, ditissimiq; principis equos, arma, aurũ, argentum, & lautissimam supellectilem diripuit. Pontifex crebris illum nunciys, oratoribus, epistolisq; in profectionem est annisus impellere. Tunc verò, vt factæ prædæ contentiones declinaret Fridericus, tandèm ad III. idus Augusti, cum omni classe, Brundusio soluit: cæteri autem ad destinatum in Acconem cursum, velis, remisq;, ardentissimè contendunt. Fridericus noctù triremi dilapsus, Brundusium est reuersus: quem sui omnes admoniti, eadem nocte sunt sequuti. Ad eam nauigantis Friderici famam, mouens ex Gallijs, Iohannes socer eius rex Hierosolymitanus, cum Berengaria vxore Bononiam vsque peruenerat, & ipse in Acconem Venetorum nauigijs traiecturus: Quem, audita Friderici perfidia, Bononiæ desidentem, pontifex Gregorius, Romandiolæ & Exarchatûs Rauennatis gubernatorem, ducemq; instituit.

CAPVT II.

COntulerat iam se Acconem Christiana militia, cùm requisitum, desideratumq; Imperatorẽ Germani milites, qui postremò omnium Brundusio soluerant, in Italiam reuertisse primi nunciârunt: destitutique duce primario milites Christiani, incommodum capere formidabant: nisi eos recreâsset Corradini mors, quondàm filij Saladini: cuius filiorum tutor inducias cum illis in duos annos petitas concessit. At Gregorius pontifex, quàm primùm intellexit Fridericum, omissa nauigatione, in Italiam reuertisse, malignũ hominem, confirmatis sui prædecessoris promulgationibus, quantis potuit maledictionibus, est prosequutus. Ad quas ilicò est sequutus vxoris Friderici Iohannis Hierosolymæ regis filiæ obitus: cui Conradus puer filius, superstes

fuit. Expectabant Christiani proceres per annum Friderici Imperatoris accessum: Tandèm nauigationẽ ingressus, Cypro substitit, Senescallo militiæ suæ magistro cum copijs Ptolemaidam præmisso: non magis militiæ Christianæ causa, quàm vt Soldani Babylonis conatus apparatusq; inspiceret. Abiens autem Italia Fridericus, Rainaldum Teutonici generis nobilem virum, regni Siciliæ reliquit administratorem, cum mandatis, vt pontificem, ecclesiasticósque omnes, velut aduersantes haberet: Isq; domino suo satisfacturus, cum exercitu Marchiam Anconitanam est ingressus, & oppida ibi quædam occupauit: Perusinos autem, cùm pertentâsset ad rebellionem, promissa ingenti pecunia, frustratur. Vix Perusio reuersus pontifex, vbi diuũ nupèr mortuũ Franciscum in catalogum sanctorum miraculis coruscantem asscripsit: cùm Cõradus Guiscardi alter Friderici satelles, in vallem Spoletanam duxit exercitum, quem Fulginatum coniurata factio introduxit: nec tamen diù ea vrbs in rebellione perdurauit, quòd fidelis ecclesiæ populus, & Conradum, & perfidos ciues eiecit. Interea Senescallus Friderici, in Acconem missus, multa Christianis ibi manentibus damna intulit: quos agrè cerneret ferre nocturna cũ Soldano Babylonis colloquia: in quibus ipse aliquandò fuerat deprehensus: Quamprimùm tamen Soldani fœdera satis habuit constituta, Fridericus ab illo accersitus, Ptolemaidam adnauigauit: Nec mora, oratores Romam dimittens, absolutionem à pontifice reconciliationémque, compositis verborum lenocinijs, implorauit: Pontifexq;, qui omnia resciisset, quæ Senescallus in Asia cõmiserat, perfidia domini in oratorum facie exprobrata, petitionibus eorum dedit repulsam: & Templarijs, Hospitalarijsq;, in Asia pro crucis honore militan-

militantibus, vt Friderico tanquàm hosti publico fauores auerterent, iniunxit: Quamobrem Fridericus confusione & indignatione plenus, consultius sibi duxit in Italiam nauigare. Interim pontifex in Friderici per regnum duces misit exercitum, Iohannem Hierosolymæ regem, è Romandiola vocans, malè in eos animaduertit. Iohannes autem rex in Romandiolam reuersus est, eo tempore, quo Fridericus in Tarentino portu, quem primum de nauigatione attigit, Neapolim anxius aduolauit.

CAPVT III.

MAgister interim militiæ Teutonicæ Prutenorum, ibat Ptolemaidam, cum expeditione Brundusij coacta, quam Fridericus destituit: qui rem Christianam per inducias Damiatæ constitutas, perq; perfidiam Friderici torpescere videns, cum ipso Friderico rediit in Italiam. Et quoniam eius militaris Ordinis incidit mentio, primordia eius sunt nobis paucis attingenda. Cùm Imperator primus Fridericus, magna illa in Asiam expeditione, aliquot in hostes per itinera confecisset feliciter prælia, & in Armenia mersus amni periisset: exercitus tamen eius, & si videretur sine capite, ductu Friderici filij eius, accedente consilio Conradi cancellarij, cæterorumq; in exercitu procerum, peruenit in terram sanctam: ibiq; rebus benè gestis, aliquandiù substitit: Per æstatem, cùm & regionis caumate, & aliquot non pauci vulneribus malè affecti iacerent, sine cura & respectu principum, ciues Bremenses, & Lubicenses, qui expeditionem auxerant, negocium subiêre pietatis. Prolatis enim velis de nauibus, tentoria in campis erexêre: sub quæ qualicunq; causa ægrotantes comportauêre, curam illorum, vt poterant, agentes. Id conspicati principes

memorati, Fridericus dux, & Conradus cancellarius Herbipolensis episcopus, nec deerat Holsatiæ comes Adolphus eius nominis tertius, pietatis plenum opus collaudauêre: Instituerunt q3 in vrbibus domicilia, quibus officium in pauperes plenius, quàm in tentorijs, impleretur, primùm fraternitatem pij operis ineuntes, indè etiam militarem ordinem inchoantes, deputauêre ex fratribus, qui domi sedentes ministerium pietatis exequerentur: cùm interim alij foris militantes, crucis Christi in perfidos tuerentur honorem. Eam quidem sacri ordinis religionem, Fridericus dux memoratus per Henricum suum germanum, tunc Imperatorem, apud sedem apostolicam, cui tum præerat Cælestinus III. impetrabat confirmari: Fridericus autem II. Imperator, cuius nunc tempora attigimus, dedit illi ordini Teutonicorum beatæ Mariæ terram Prussiæ, quæ Polonis, Letuanisq3 contermina est: vt fines ibi Christianitatis & tuerentur & amplificarent: Qui etiam posteà in Liuoniam sunt propagati, cùm milites ibi gladijs cruciati, suis viribus diffidentes, inuitarent fratres ordinis Teutonicorum, in illorum religionem se commiscentes: cuius ordinis tum (vt diximus) Magister in Italiam redibat cum Friderico Imperatore: quem etiam tum Imperator cum Messanensi archiepiscopo Romam misit ad pontificem, vt reconciliationem & benedictionem pro eo impetrarent. Pontifex mitior, ac debuit, indicta Imperatori mulcta auri ingentis, ad sumptum proximi belli, quod sui excitârunt, absoluit, reconciliauit, ac Imperatorem deindè Romanum, regemq3 Siciliæ restituit. Terram etiam Imperator de Neapolitano regno amissam, noua inuestitura recepit.

CAPVT

CAPVT IIII.

INterim verò in Saxonia, Otto Brũſwiccenſis & Luneburgenſis princeps, agebat in carcere Zwerinenſium comitum: Henrico autem comite moriente, Guncelinus eius frater ſatis propendebat, potentem illum principem laxare ſine precio, vt magnam apud illum gratiam iniret: Sed reſtitit dux Saxoniæ Albertus, qui in eius captiuitate lucri partem habere ratus, nullo pacto laxari permiſit, priusq; Hidddeſacker ab Ottone illius dominio traderetur. Solutus vinculis Otto, multam à ſuis miniſterialibus pertulit rebellionem, quòd per lõgæuam captiuitatem in contemptum illis venerat: cùm & Magdeburgenſis, & Halberſtadenſis pontifices, Imperatoris (vt ferunt) voluntate, fouerent rebelles. Hoc aũt erat illud tempus anni viceſimioctaui poſt mille ducentos, cùm rebus in Liuonia ſuccedentibus, ſubita barbarorum incurſione, arx Dunemunde capta, & omnes inibi religioſi viri, non paruo numero, ſunt oppreſſi, martyrióque pro Chriſto coronati. Quo etiam tempore, vt diximus, Papa Gregorius veniens Aſſiſium, in conſpectu maximæ multitudinis, quæ deuotionis gratia eò confluxit, beatum Franciſcum canonizauit, his vſus verbis: Ad laudem & gloriam omnipotentis Dei patris & filij & ſpiritus ſancti, & glorioſæ virginis Mariæ, & ſanctorum apoſtolorum Petri & Pauli, & ad honorem eccleſiæ Romanæ, beatiſſimum patrem Franciſcum, quem Dominus glorificauit in cælis, debito in terris obſequio venerantes, de conſilio fratrum noſtrorum & aliorum eccleſiæ prælatorum, in catalogum decreuimus ſanctorum adnotandum, & feſtum diem obitûs eius celebrandũ. Statim cardinales, Te Deum laudamus incipiunt, & populi voces laudes Chriſti excipiũt. Papa

de

de solio descendit, & cum cardinalibus sanctum corpus de tumba leuauit. Sunt qui scribant, Friderico Imperatori, cùm in terra sancta esset, Soldanóque verba cõtulisset, Hierosolymam recuperauisse: quam, vt aiunt, Imperator in vigilia Paschæ nudis pedibus ingressus, in templo Christum adorauit, & Bethlehem Nazarethq, cum cæteris Galilææ oppidis, in deditionem receptis, in Siciliam maturâsse. Sed ea narratio apud me fidē non habet, quòd peregrini, qui tum ibi militabant, nihil horum retulerint, nec à disertissimis authoribus vlla eius rei mentio est: quam proculdubiò, minima scribentes, non præterîssent silentio: Hoc facilè crediderim, Imperatorem sub conductu Soldani loca sancta inuisisse deuotionis gratia, sed in deditionem recepisse quis credet? Per hoc autem tempus Albertus Liuonienſis episcopus, qui Rigam vrbem primus communiuit, è seculo migrauit, vicesimonono post mille ducentos: & Bremensis ecclesia, iure suo vsa, magistrum Albertum Bremensem Scholasticum in episcopum constituit: Sed Rigenses canonici alium quendam Nicolaum elegerunt: diuq, fuit altrinsecùs, coram iudicibus impetratis à sede apostolica, disceptatum. Tandèm Papa Bremensibus silentium imposuit, pro sua (vt dicitur) voluntate. Posteà anno quadragesimosexto idem Albertus, à Papa Innocentio IIII. apud Lugdunum ciuitatem Galliarum tunc agente, legatus in Prussiam & Liuoniam est missus: & sequenti anno, defuncto Iohanne episcopo, residentiam obtinuit in sede Lubicensi, per annos sex: demùm factus archiepiscopus Rigensis. Hoc etiam tempore Adolphus comes Holsatiæ, postquàm terram suam recuperauit, arcem firmauit ad Albim fluuium prope Hamburgum, cuius nulla hodiè extant vestigia: eo crediderim in loco,

quo

quo ante illũ rex Daniæ ibì fortalitium erexit: Permanet loco nomen, vt vrbs Nouáuicus dicatur: tunc extra vrbem, nunc velut in medio concluſus: Tanta eſt facta vrbi acceßio.

CAPVT V.

ANnus erat triceſimuſquintus poſt mille ducẽtos, cùm Imperator Fridericus tertiam duxit coniugem, Angliæ regis germanam, & menſe Auguſto nuptiæ celebrantur Moguntiæ. Ibì pater filium ſuum Henricum regno deſtituit, quòd grauiter & implacabiliter patrem offendiſſet: eumq; in Calabriam miſit aſſeruandum, vndè nunquàm rediit: Ibì quoquè Otto dominus Brunſwiccenſis & Luneburgenſis dominium omne ſuum poſuit in manus Imperatoris: qui renouato titulo, ducatum indè erexit, quem inſcribi iußit Brunſwiccenſem, deq; illo Ottonem inueſtiuit, primum eius tituli ducem: nec enim poſt tempora deſtituti aui ſui Henrici Leonis, vllus erat ducatus in Saxonia, præter eum, quem deſtituto Henrico memorato, Bernardus accepit, & ex eo nunc tenet filius Albertus. Otto iam dux renouata quæſtione in vrbem Bremam, quam auus eius aliquandò poſſedit, eam cingit obſidione: & extortis inde pecunijs, incendijsq; multis factis, rediit: Arcem Ottersberge quidam ab eccleſia captam duci tradunt: Sed anno ſequenti, facta inter epiſcopum & ducem reconciliatione, quædam feuda donantur ab eccleſia duci: & communi vtriusq; conſenſu, Horneborg & Ottersberg arces euertuntur: quòd alteram teneret archiepiſcopus: alteram verò dux, in alternum præiudicium. Proximo anno beata Eliſabeth in Mersburgum tranſlata eſt, præſente Imperatore, multisq; principibus, & infinita hominũ multitudine. Per quæ tempora, cùm à memoria I. Friderici

duraret

duraret ciuitatum Lombardiæ colligantia, Imperator illam rumpere conatus, vrbes eius ligæ non compotes, sibi deuinxit: Mediolanū, Brixia, Mantua, ac maior Romandiolæ pars, in his quæ vltra Padum ad nos sunt: Verona, Vicentia, Padua, & Taruisium Imperatori reluctantur, quibus vrbs Veneta conspirauit: In Friderici partibus Cremonenses, Bergomenses q3, Parmenses, Reginenses, Mutinenses, & in alpibus Tridentum persistebant: cæteræ vrbes & oppida Lombardiæ ac Romandiolæ, Marchiæ q3 Taruisinæ, pro varietate fortunæ fauebant alternis. Cum q3 Imperator ex Germania magnum duxisset exercitum, prima Verona, Ecelini viri nobilis opera, concessit Friderico: Indè Mantuanū ingressus agrum, oppida minora cepit, diripuit, & incendit: & Cremonam circunsedens, nouem mensibus apud eam est moratus: ex qua cùm esset moturus, obsidendam sibi Mantuam comminatus, flexit in itinere ad Vicentinos: qui ex improuiso circunuenti copijs, inierunt deditionis consilium. Ea q3 fretus occasione Fridericus, dū vltrò citrò q3 commeant oratores, vrbem dolo captam, solenni Kalendarum Nouembrium die, diripuit, atq3 incendit: ad eam tātisper moratus, quoàd populatur exercitus, deuastatq3 Paduanum propinquum agrum: in Taruisinos duxit, circunsessamq3 cepisset vrbem, ni Patauinus, immisso milite, subuenisset. Dum autem in Taruisina obsidione agit, rescijt Henricum filium, paternam abominatum in ecclesiam impietatem, fœdera cum bello socijs Lombardis constituta habere, quorum primores regni Germaniæ fuere suasores. Itaq3 veritus, nè ducenti aduersùs filium proceres populiq3 Teutonum aduersarentur, impudentia vsus inaudita, pontificem per nuncios orauit, vt in filium maledictionem distringeret: Pontifex, vt videtur,

detur, fœderis ignarus, conceſsit literas apoſtolicas, quarum vi regno ſubditi Alemanni, patri in filium paruerunt: Vndè factum eſt, vt antè filius in Apuliam relegatus, tunc à patre iubetur (vt ferunt) interfici. Cruentum Imperium, quod ſuis viſceribus non parceret.

CAPVT VI.

POntifex autem de Friderici in Italiam reditu apparatuq; certior factus, Gregorium Montelōgum ſedis apoſtolicæ protonotariū ad illum miſit, orans, obteſtansq;, vt ſi pacem eccleſiæ vel potiùs Ieſu Chriſti, ſi ſuam ipſius beneuolentiam, quæ proximis diebus in fauore aduersùs filium, & vxoria diſpenſatione, teſtata fuerit, tanti faceret, quanti ſanè Chriſtianus princeps facere deberet: conſtituta cū Lombardis ab auo ſuo fœdera, quæ Henricus pater inuiolata ſeruauerit, impleret. Et cùm aſſenſum præſtare Fridericus videretur, miſit pontifex vnum in breui poſt tres cardinales: qui re infecta, ſeu potiùs exaſperata, Viterbiū ſunt reuerſi. Pontificem nanq; magis, quàm Lombardos, Fridericus anhelabat deprimere. Priuſquàm autem cardinales Lombardia diſcederent, Fridericus in Montemclarum duxit Brixianorum oppidum, & expugnatum, direptumq; incendit: Brixianos deindè cùm non poſſet trahere in ſuas partes, duxit in Mediolanenſes, qui cum exercitu & impedimentis illi in itinere occurrerūt: pugnatū eſt vtrinq; animis ardentiſsimis, & ſpe neutrobiq; inferiore. Sed quàm primùm ſanguinem effundi, cadentéſque vtrinquè calcari cernerent Mediolanenſes, acie plurimùm ſunt delapſi: quorum exemplo quoq; ſocij populi, vias in patriam ducentes, vel notas ingrediebantur, vel ſtantes in acie proximos ità interrogabant, vt viderentur

im-

impendentem perniciem expaueſcere. Itaq3, quod plerunq3 aſſolet, factum eſt, vt maior pars minorem, exercitatiorq3 rudem ſuperaret: melioresq3 è Mediolanenſium populo, & ſociorum auxilijs, quos pudor & virtus in prælio continuit, partim cecidêre, partim ad Corrocium conglobati, Friderico præſenti, exhortantiq3 ſeſe armis depoſitis permisêre: in quibus Venetiarum ducis filius, Mediolanenſium poteſtas, & copiarum ductor primarius fuit. Nec ceſsit Friderico victoria incruenta, tam multis è ſuo exercitu interfectis, vulneratisq3, vt potiundi Mediolani ſpe poſita, quæ haudquaquàm tenuis apparebat, Cremonam rediërit: vndè Venetum Piſas, & indè in Apuliam miſit, vbi in vinculis periit: Et ſub ipſum victoriæ nuncium, Paduam allatum, non mediocriter ſe commouit Ecelinus vrbis dominus in Azonem Eſtenſem. Pontifex autem arma ſpiritualia diſtrinxit in Fridericum, excommunicatione in illum ad diem cœnæ Domini promulgata, & omnibus iuriſiurandi religione ſolutis, qua Imperij, regniq3 ratione, tenerentur adſtricti: Cuius rei nuncium tertia die Paſchæ adiens eccleſiam accepit, cùm Paduæ apud Ecelinum ageret: Eius tamen rei fama Paduam totam priùs peruaſerat. Iuſsit autem ſuarum magiſtrum epiſtolarum, magna vt in illa ætate facundia virum, ſermonem habere ad populum, ſuis laudibus, ſuisq3 de Rom. eccleſia, deq3 Summo pontifice meritis redundantem: & tamen exercitu, tum in paluſtrem Venetorum regionem ducere iuſſo, ipſe frendens præceſsit. Itum eſt in ſancti Hilarij monaſterium, & terra omnis Veneto ſubdita, Patauino contigua agro, vix ſuſtinuit operientem ſe Romani Imperatoris exercitum. Superueniens interim à Venetijs cymbarum ſagittarijs plenarum multitudo, quæ aquas, ſicut equites terram, com-

compleret, Fridericum re infecta redire compulit. Indè verò crescentibus per Italiam malis, tota in commotione per tempora Friderici permansit.

CAPVT VII.

SAxonia interìm sub Ottone Brunswiccensi, & Alberto Saxoniæ ducibus conquieuit: Adolphus etiam comes Holsatiæ rebus benè gestis in prouincia, cùm filiam suam Abel duci Sleswiccensi nuptam tradidisset, ipse cum vxore, deuotionis gratia militaturus, se contulit in Liuoniam cum expeditis. Hic prorsùs locus aperit, non esse tertium Adolphum, qui regem Daniæ vicerit, quiq; in Liuoniam ad militiam sit profectus: nam is hoc tempore, si vixit, non erat minor octogenario: cuius pater ad sexagesimum quartum fuit casus apud Demynum, cùm ipse puer esset. Idem verò iste Adolphus post duos annos reuersus, cùm ageretur annus Christi quadragesimus post mille ducentos, rebus in Holsatia ad bonum modum constitutis, cùm filij eius duo, Iohannes & Gerhardus, studijs literarum Parisio inseruirent, tertius Luderus admodùm paruulus esset, administrationem terræ permisit Abel duci genero suo, ipse ordinem Minorum ingreditur, die Hippolyti in Hamburgo, cum duobus militaribus de Ghikow. Hic tum erat feruor in diuinam religionem apud nobilitatem: Equidem nouitas rei plurimùm inuitauit: Deferbuit enim charitas in seculo, deferbuit in religionibus alijs approbatis: quo fuit conspectior nouus ille in diuina religione calor. Ferunt, eundem Adolphum voto se adstrinxisse, cùm immineret hoc grande prælium in Bornehouede, vt si victoriam parti suæ permitteret altissimus, redderet se fratribus Minoribus. Rebus quam primùm in terra constitutis, vouit, & reddidit. Vbi sacram vestem accepit, in laicatu Do-

mino seruiturus: cœpit, vt erat literis satis eruditus, secum cogitare, si fortè posset apostolica dispensatione ad sacros ordines peruenire: Eamq; cogitationem magis ac magis animo voluens, permittente Guardiano suo, iter iniit de more fratrum pedes, vrbem Romam inuisere, simul & calentia loca de recenti memoria diui patris Francisci, in quibus adorare Dominum, maxima deuotionis pars fuit, visitare. Romam veniens, summo Pœnitentiario omnem causam detexit de integro: quid in effusione sanguinis, dum prælijs interesset, egerit: patriam repetens ditionem, & eam defendens, rursùs aduersùs infideles in Liuonia pugnans. Quæ cùm planè exposuisset, apostolicam supplex dispensationem petiuit, vt ad sacros ordines permitteretur. Erat tum in apostolica sede IIII. Innocentius, summus ipse doctor, qui consilijs iurisperitorum nō multùm indigeret, ipse omnium peritissimus: perpensa viri nobilitate, & diuinæ zelo religionis, simul etiam de communione sacri ordinis, quē tum gerebat, dispensationem promptus impendit, vt sacros ordines & sumeret, & vbi accepisset, etiam exequeretur. Quo impetrato, omnia se regna mundi assequutum reputabat: Ità gaudio gaudens tripudiabat, quòd in sortem Domini admitteretur, subdiaconatum in vrbe capiens: sacra deindè diui Francisci loca inuisit, à fratribus, qui tum locis præerant, perbenignè acceptus: Hîc, inquiunt, sanctus orabat: hîc stigmata vulnerum Christi promeruit: ibi visionem vidit, illic alijs claruit miraculis. Hæc cùm oculis suis omnia illustrâsset, multùm vbiquè lachrymatus, valefacto fratribus, in Holsatiam suam repedauit. Sacris deindè ordinibus per sua tempora alijs susceptis, primum altaris ministerium peregit in humilima capella, quam in pro-

profundißimo ſaltu fratres habuêre, dum illàc iter agerent, ibi orantes: Deindè publicè Hamburgi in conuentu fratrum ſuorum Miſſam, cunctis collachrymantibus, peregit. Virum in ſeculo aliquandò nominatißimum, nunc in abiectißima veſte mendicantem: & ad altare, diuinum officium celebrantem, mirati: Hæc eſt, inquiunt, mutatio dexteræ excelſi. Quis enim alius ex tam glorioſo milite ſeculi faceret tam humilem peditem Chriſti? Monaſterium ſui ordinis, ipſe manibus multa molitus, in oppido Kÿl, vbi nunc requieſcit, curauit erigere: Eleemoſynas ſuorum quondàm ſubditorum humiliter poſcens & accipiens: Curauit quoquè eccleſiam in terra Aldenburgenſi, quæ noua dicitur, erigere, in honorem Diui Antonÿ fratris ſui ordinis: quanuis rerum ignari, patrocinium deriuent ad Aegyptium Antonium. Cúmque multùm ſolicitè laboraret in erectione dicti monaſterÿ in oppido Kÿl, ibat oſtiatìm, lac in hydriam mendicans, vt haberent operarÿ & fratres, quo inter laborandum per æſtum reficerentur. Media iam platea, vbi declinare iter non poterat, ibat hydriam baiulans lacte plenam: & cùm obuios habuiſſet filios ſublimes in equis, comitum more ſecularium, paſſus eſt humanitùs aliquid, vt rubore cœperit perfundi: Sed ille infremuit, & robur mentis aduocans, cùm adhuc in conſpectu eſſent filÿ, hydriã leuatam ſuper caput euertit, ſeſe totum à vertice lacte perfundens, dixitq; Infelix erubuſti Chriſti pauperiem, baiulare lac in manibus, nunc vel in capite oſtende quid portaueris. Quis non iure miretur tantam humilitatem, patientiam, fortitudinem? Vixit autem in religione annis quatuordecim, peruenitque ad annum Chriſti ſexageſimumprimum, tumulatus ſub lapide quadro in choro fra-

ro fratrum in oppido memorato. Indè verò redeuntes, exequamur quæ in medio fuêre tempora sub Imperatore Friderico secundo.

CAPVT VIII.

IMperator interìm Fridericus à Papa multis ex causis excommunicatus, quas in bulla declarauit, diù permansit in sordibus. Explicuimus autem causas in Metropoli, & quid indè Imperator cardinalibus rescripserit. Pontifex verò solicitauit archiepiscopos & episcopos, vt Imperatorem excommunicatum cunctis denunciarent: sed episcopi Teutoniæ, nè hoc fieret, supplicârunt, veriti tyrannidem eius. In Francia autem, Anglia, & Dania, denunciabatur sine timore: Quæ res interìm inualuit, vt cùm Imperator sæuitiæ modum non poneret, crucem etiam in ipsum, quasi Christo perfidum Papa faceret prædicari. Indè etiam principes electores, ad alium eius loco surrogandum, commonuit pontifex. Sed diù restitêre, expectantes, si fortè admonitus Friderícus resipisceret. Quo tempore maior etiam timor incubuit Christianismo de Tartaris gente Scythica: quæ more veterum nationum finibus suis egressa, populatur prouincias, etiam Christianas. Nam diuisis agminibus, alij Orientem, alij Occidentem inuasêre: qui Poloniam Rußiámque oppugnantes, latißimos illos Sarmatiæ campos, quos vsque hodiè tenent, occupauêre. Cessêre illis Poloni Rußique de aridis campis, vbi nullæ fruges, sola pecora valent. Pastoralis enim populus Tartari, qui lac concretum, cum sanguine potat equino: quod multò antè scripsit Virgilius de Gelonis. Singulare Dei flagellum, de inundationibus populorum per terras, & quod à vetustißimis temporibus corrigendo orbi Deus immisit. Imperator interìm, cùm Papa conciliumprælatorum

latorum euocâſſet ad ſuccurrendum terræ ſanctæ, reuocatis cardinalibus de ſua quenque legatione, omnes vias terra marique occupauit, & itinerantes ad vrbem, captos protraxit in carcerem cardinales, epiſcopos, prælatos, nobiles, doctos, cuiuſque generis & ordinis, ab orbe Chriſtiano ad ſummum pontificem miſſos oratores. Doluit Chriſtianiſmus tantum eſſe vulnus in viſceribus, ab eo præſertim, qui tueri omnia ſuſceperat, & ſacramento ſe adegit: cùm interim Turci & Saraceni premerent Chriſtianos in terra ſancta, & Tartari noui hoſtes Polonis, Vngarisque imminerent. Sed Imperator non quieuit, partium ſtudia in Italia excitans, cùm naſcerentur noua illa nomina factionum, quæ in hodiernum vſque durant: cùm ſtudioſi eccleſiæ, Guelphi: Imperatori autem fauentes, Gibellini vocitentur: à germanis fratribus, vt putant, initia ducentes, quorum Guelph eccleſiæ, Gibel Imperatori militabat. Sub qua de imo tartaro nata diſſenſione, Italicæ ciuitates, per tot annos tumultuantes, miris circunuectionibus, & vertiginoſo circuitu implicitæ, implacabili odio ſæuiunt in inuicèm, neſcientes quidnam ea in re inſequantur. Non modò enim ſigna bellica habent aduerſa, ſed colores, terræ fructus, habitus corporum: ipſe hominum inceſſus, digitorum concrepitus, & oris hiatus, ſuam habuêre partium ſignificationem. Brixiani, Bergomenſésque, allium, cuius apud eorum plebem frequens eſt vſus, quo ſcindas modo, plurimùm à ratione partium exiſtimant intereſſe: Auditúmque aliquandò eſt, fuiſſe in Bergomenſium montibus, qui aduenas ex Calabris, Apulis've, aut Hetruſcis, viatores hoſpitio receptos, allium, quod ſuo ipſius hoſpitis iudicio, in nucleos natura diſtinctos, diuidi oportu-

it, gladio scindentes, tanquàm diuersarum partium interfecerint.

CAPVT IX.

FRidericus postquàm suos vbiquè notos habuit, eorum qui aut diuersarum censerentur partium, qui neutris vellent consentire, expugnata oppida, locáque populatus est, & diuersarum partium patria pulsos, omnes in suam redegit potestatem: Nonnullos euestigiò interfici, quosdam effossis oculis in Apuliam relegari, quosdam per diuersa cruciatuum genera ad mortem vsque fecit laniari. Et Pisani intereà præsentia Imperatoris animati, tanto fauore animis tumefacti, nihil æquè anniſi sunt, quàm vt Genuenses aliqua insigni clade afficerent. Armauerunt classem triremium vltra centum, adeò etiam milite ex Friderici copijs sumpto refertam, vt & celeritati pondus, & pugnantibus obfuerit pressura. Sed hoc tum inter se Itali: Fridericus autem pontificem & ecclesiam fatigabat: crucesignati in ipsum, aliquandò se opponunt venienti: properantique etiam, vt portas murosq; vrbis Romæ perrumperet, amplissimo exercitu crucesignata cohors cominùs est congressa: Ad cuius conspectum adeò territus, adeò in furorem vesaniámque est commotus, vt captos ad se vinuos perduci crucesignatos, in prima ipse pugnans acie, exclamauerit. Indè perductos ad se Romanos, partim quaternis ad crucis formam perfodit vulneribus, partim caput in crucis modum quadrifariàm scidit, partim fronte eadem ferro cruce reddidit insignitos: Clericos verò detonsam in vertice coronam, ferro casim in crucem vulneratam (vt dicebat) iussit ornari: quorum vnus inflictum vulnus nimis patienter tolerare visus, in palearum cumulum funiculo est pertractus: & cùm

eùm benedicere ac laudare Deum perseueraret, igni suppositò est crematus. Eam cùm vidisset Fridericus populi Romani constantiam, tertio quàm aduenerat die, mœrens frendensq̃, & omnia vrens deuastansq̃ in itinere obuia, transijt in Campaniã: vndè breuì pòst duxit Beneuentum: quam vrbem, partìm dolo, partìm vi captam direptámque, dimisit mœnibus immunitam: Et in Picentes delatus, Ascalim obsedit: in cuius fortiter resistentis agro, vastitas est magna commissa. Indè in Romandiolos ducere cupiens, Aetium filium, Sardiniæ regem, agitandis sibi de Piceno aduersantibus, subigendisque, dimisit: A quo adolescente, patri simillimo, direptiones vbiquè, incendia & vastitates, sunt commissæ: vt quicquid resistere est ausum, ad calamitatem sit maximam perductum: Cùm tamen miræ sint, & rarò aliâs auditæ crudelitates, quas per id tempus Fridericus exercuit in legatos, per regnum Siciliæ, ecclesiasticos: quì multos archiepiscopos, episcopósque, partìm occiderit, partìm carcere tenuerit, partìm relegauerit: in quibus Catanensis fuit episcopus, à quo ille ab infantia fuerat educatus.

CAPVT X.

CVm intereà pontifici satìs, supráque, esset, eius cauenti insidias, rem ecclesiasticam reformare: Eo enim tempore decreuit pontifex, Salue regina, certis diuinæ rei horis addi, campanásque ad Eucharistiæ confectionem, & laudes Virginis Dei genitricis, speciali oratione in matutinalibus celebrari: quibus ecclesiasticis institutis, rerúmque suarum saluti necessarijs, fuit intentus. Nam Iacobum Columnam Prænestinum episcopum cardinalẽ, in Franciã, & Ottonem Mõtisferratensem marchionũ genere oriundũ, in Angliam,

misit oratores, præsidia afflictis ecclesiæ rebus oraturos. Eaq; dum curat pontifex, Fridericiremin Sicilia administrantes, in nullum sacrum locum magis sæuiêrunt, quàm in monasterium Casinense diui Benedicti: aureas cuius & argentea vasa fregerunt, quæ Fridericus conflata redegit in nummos: & monachis indè vi ac conuicio deturbatis, satellites sunt in habitationem ruinamq; præfecti: & quod impietatem auget, Saracenos adeò fouit Fridericus, vt eos mercede conductos, magis quàm cæteros Christianos in militia charos habere sit visus: præterq; arma tractantes, multos ex ea barbarie amplis per Italiam & Siciliam honoribus & magistratibus euexit. Eiusq; gentis amore in Christianos vsqueadeò est debacchatus, vt Luceriam Apuliæ ciuitatem, eiectis populariter Christianis, Saracenis dederit habitandam: cuius facti memoria indè ad posteros peruenit, quòd diù Luceria Saracenorum sit appellata. Quacunque autem ratione sit factum, pietate in Lucerinum episcopum, vir alioquì scelestus, est vsus: quem cum Christianis duodecim permisit episcopium inhabitare. Sed legem in regione promulgauit, qua Saracenos adeò voluit saluos esse, vt contendentes cum illis, impunè occiderentur: cæsorum autem Saracenorum quæstio, si captus non esset, qui vim attulerat, in vicinæ regionis populos haberetur: quæ æris summa, ac totidem capitum supplicio punirentur. Quin etiam alia impietate atque insania, vt Saraceno non magis sibi militanti, quàm in Aphrica agenti cõmodaret, est vsus: qui forma præstantiores per Siciliam mulieres, & suum Italiæ regnum, concupitas virgines, à parentũ sinu, matronasq; à maritorum complexu rapi, & passus fuerit, & curauerit. Tunetis Aphricæ regis fratrem, baptizari volen-

volẽtem Panhormi, prohibuit: Eadem ratione tentum, nè Romam ad pontificem accederet. Creuit Friderici pertinacia: & interim Gregorio defuncto Cæleſtinus ſenex ſufficitur: quo intra viceſimum diem moriente, cardinales qui in vinculis erant, proteſtantur, nè ſe abſentibus fieret electio: quæ res vacationem præſtitit ſedis apoſtolicæ per menſes viginti: Cùm periculum eſſet, nè Fridericus omnia perturbans, vrbem Romam, capite carentem, caperet: Fauentiam diù obſeſſam accepit deditam: Indè in Bononiam agmina conuertit: Studio literarum eam priuauit, quod tum primùm eſt Paduam tranſlatum: Et cùm potiri vrbe non ſperaret, peruaſtato agro, duxit in Mutinenſes, atque Reginenſes: Nec diù apud eos moratus, ſola agrorum vaſtitate contentus, abiuit: præſertim cùm properaret ducere in Parmenſes, à quorum nonnullis, Placentinorum tradendæ ei vrbis ſpes erat oblata.

CAPVT XI.

SEcundus iam annus fluxerat latæ in Fridericum excommunicationis: quo in tempore ſedis apoſtolicæ nulla aut tenuis erat authoritas, aut minima fuit poteſtas, Gregorio ad poſtremos ſui pontificatûs annos, variis afflicto perſequutionibus, & ſede ipſa poſtmodùm per tantum temporis vacante. Qua tempeſtate Balduinus Imperator Conſtantinopolitanus, & cæteri Latini, in Romania agentes, meliora quæque amiſerant: adeò vt de retinenda Conſtantinopoli deſperarent: quam ſæpè apparuit in Græcorum poteſtatem redituram, nisi proprio Veneti impendio ſuccurriſſent: Non erat apud eos obſcurum, auxilia Chriſtianis fruſtrà expectari, aut petiposſe, quibus mittendis Romani pontificis deeſſet & opera, & authoritas. Dedit itaq; Balduino, ſicut pleriſq;

laborantibus, ingenium necessitas, qui Raimundo comiti Tolosano sociatus, in Italiam est delatus, primumq; sicut debuerant, ipsi principes adiêrunt Fridericum: Is enim Parmam vrbem à factione suarum partiũ introductus, aduersarios numero plures, quàm sui erant, eiecit: hicq; populariter Placentiam commeârunt. Impetrârunt verò Imperator & Raimundus à Friderico, cardinales prælatósque Amalphitano carcere liberari, fore pollicíti, vt illis ad collegium perductis, ad optatissimã pontificis electionem veniretur: cum quo ipsi corâm Imperij & ipsius Friderici iurium, & solidæ pacis haberent exactissimam rationem. Venientibus indè Romam Balduino & Raimundo, quicquid in vrbe fuit, cardinalium, prælatorum, curialium, atque Romanorũ, obuium prodijt: Et quia missus Amalphim Friderici nuncius præcesserat, tertio principis Constantinopolitani in vrbem aduentûs die, subitò rumor vrbem peruasit, liberatos cardinales Anagniam peruenisse: Vndè non magis ex composito collegium eò accessit, quàm effusam omnem curiam & Romanos primarios ciues est sequutũ. Quò cùm Balduinus Raimundusq; accessissent, ilicò de electione agi cœptũ: quæ Iunio mense, quadragesimoquarto post mille ducentos, apud sanctæ Mariæ basilicam est celebrata: Et Sinibaldus sancti Laurẽtij in Lucina presbyter Cardinalis, Fiscæa comitum Lauaniæ Genuensium gente, in IIII. Innocentium est creatus. Placuisse ferunt Friderici nuncijs apud Balduinum Imperatorem agentibus eius viri assumptionem, Friderico, omniũ eius collegij, & curiæ amicissimi: certatimq; Parmam dimissi sunt equites acceleraturi, à quibus læto Fridericus nuncio afficeretur. Is autem mentis suæ conscius, fertur ex composito respondisse, Bonum se amicum cardinalem,

in

in acerrimũ hostem Romanũ pontificem permutâsse. Ab Anagnia in vrbem vt est reditũ, de pace agi placuit: quæ cura Imperatorem Balduinum & Tolosanum comitem, æquè ac ipsum pontificem cupientissimum, totos menses quatuor, die noctuq; exercuit, Friderici oratoribus, nũcijsq;, per dies variãtibus, & nulli sat formulæ, nulli oblatæ conditioni, sine scrupulo adquiescentibus. Et rescijt interea pontifex, Fridericum in eius caput cum Romanis ciuibus machinari.

CAPVT XII.

HVius quidem machinationis ea erat ratio constituta: vt accedens Ciuitatem castellanam pontifex, Fridericum ad se venturũ expectaturus, in itinere caperetur. Quarè veritus pontifex, nè si petitas negaret conditiones, cõiurati ad facinus in ipsa vrbe prosilirent: & petitæ pacis conditioni verbo assensus, & diem sui accessûs pauxillũ remotiorẽ ex formula constituit. Interea petitas à Genua triremes, ad Centumcellensem portum applicuisse certior factus, noctù adequitans, ad illas delatus est: & nauigans Genuam incolumis peruenit: vbi periculosissimã incidit valetudinẽ: ex qua cùm conualuisset, ad Philippũ regem in Franciam se contulit: Ingressum Rhodano amne aduerso, Franciæ regnũ, pontificẽ Innocentiũ rex summa veneratione excipi curauit, deduciq; Lugdunũ: qua in vrbe cùm conciliũ celebrare pontifex cõstituisset, suæ primũ cõsuluit honestati: Quotiès enim sermonẽ ad populũ, homiliamq; habuit, quod vnoquoq; solẽni die fuit, Fridericũ alta inclamauit voce, illũ admonens, vt ad ea respõdeat, quæ aduersũ se P iuribus ecclesiæ cõsequẽdis habeat, Lugdunũ se cõferret: futurum protestatus, vt si nõ accessisset, satisq; postulatis fecisset, ipse patrũ vetere instituto conciliũ conuocaret.

Cumq;

Cúmque aliquot elapsis mensibus, nil ab illo responsionis haberetur, accersiti sunt ad concilium patres, de iure & consuetudine aduocandi: inchoauerat tunc sextus quadragesimus post mille ducentos annus: conuenerant verò maxima ex parte concilium inituri: cùm Fridericus Thadæum Sinuessanum iureconsultum, & quidem præstantissimum, misit oratorem, omnia, vt posteà constitit, disturbaturum: Cuius legationis apparens summa, & quam præ se tulit, ea erat: Fridericum de re sua, déque omni iustitia, coram patribus dicturum, breuì affuturum: quem expectandum, & rogabat, & de iuris pontificij rigore, cum aduersantibus contendebat: Nec moram grauiter pontifex patrésque ferebant, quousque rescitum est, Fridericum Parmæ agentem, id maximè moliri enitique, vt Brixianos, Mediolanensesq; bello diù meditato paratissimus inuaderet. Erant pontifici in Parma vrbe consanguinei, & affines multi nobiles in regione primarij: quorum salutis ratione, dum fuit cardinalis, amicitiam cùm Friderico seruauit: Eos nunc pontifex clàm admonitos, iussit vel nudos Placentiam commigrare: Quod quàm primùm est factum, sententiam pontifex in Fridericum excommunicationis, depositionis, priuationisq;, pronunciauit, omnibus iuramento absolutis, quo illi tenerentur: & potestate electoribus attributa nouum, quem vellent, principem deligendi. Ad eam nunciationē iracundia, cuius erat impotens Fridericus, adeò excāduit, vt profugorum pontificis necessariorum ædes Parmæ, & villas rure speciosissimas, funditùs euerteret. Paulò pòst, à quodam, vt creditum est, multa in pontificis oppressionem pollicente suasus, Lugdunum accedere proposuit, mouitque Parma, comitatum ducens non armatorum magìs, quàm togatorum:

qualem

qualem quantúmque post stantis Romani Imperij tempora, nullus aut domi habuerit, aut in itinere duxerit Imperator. Lombardiæ autem & rerum Italiæ administrationem Hencio filio, regi Sardiniæ commisit: ea iniuncta conditione, vt sese apud Parmam continens, quæcunque ingruerent remotiùs agenda, per legatos ministrósque curaret. Iámque Taurinum Fridericus attigerat, cùm Hencium pepulêre Cremonenses, vt oblata Quintiani Brixianorum oppidi, furto aut primæ oppugnatione, capiẽdi occasione, per suam ipsius solitam celeritatem diligentiámque vteretur: Sed illo haudquaquàm impigriores fuêre Parmenses patria extorres, qui Placentinorum allata populariter ope freti, ad recipiendam patriam sunt ingressi. Inerat Parmæ prætor Henricus Aretinus: cui, dicendo iuri à Friderico pridèm imposito, Hencius in Brixianos ducturus, vrbis, præsidijq; regimen demandauerat: Isq; à factionis Imperatoriæ Parmensibus impulsus, structa acie extorribus ad Tarum obuijs cominùs est congressus: & prælium hincindè, viribus odio maiore, cõmissum est: in quo Henricus Prætor & præsidij primores sunt interfecti. Parmensium autem Friderico studentium, non magna magis, quàm crudelissima cædes commissa fuit, minimóque posteà negocio extorres in patriam sunt reducti.

CAPVT XIII.

INgressum iam alpes Fridericum petendi concilij, quod Lugduni agebatur, gratia, auditus Parmæ casus, ad reditum traxit: futurum tantùm existimauit, vt eo in Gallijs remotissimo, Parmensium, si incolumes mansissent, exemplo, multi de Italia rebellarent: vsusq; est conatu, cæteris antehàc omnibus maiore, copijs vndiquè contrahendis. Venit enim cum omnibus Marchiæ

chiæ Taruisanæ neruis Ecelinus: Aduenêre ex Sicilia Apuliaq; Saraceni, & millium sexaginta copijs Parma est cincta. Præuenerat autem consilio & prudentia, frementem Fridericum, etiam priusquàm Taurimo moueret posset, Gregorius Montelongus, apostolicæ sedis in Lombardia legatus, quem Innocentius pontifex Aquilegiensi patriarchatu ornatum, apud Mediolanenses Placentinosq; iussit permanere. Eo curante, hinc Placētini, Mediolanenses: indè Bononienses, Ferrarienses, Regini, Mutinenses præsidia immiserant Parmam celerrima, vt Fridericus illorum eruptionibus, penè quotidianis, agitatus, castra remotiùs fuerit cōmunire coactus: Quæ quidem castra, in magnum circuitum, fossa vallóque, primùm casu, & præter intentionem munitissima, Fridericus in vrbem ædificata, linquere constituit: vt Parma, quàm primùm caperetur, funditùs diruta, hæc in eius locū suffecta maneret: nomenq; nouæ vrbi Victoriæ fuit inditum. Et tutelaris sanctus, de more Christiano martyr Victor, in basilica cathedrali est nuncupatus: Victoriniq; in ea vrbe monetata fuêre dicti. Continuatū est posteà duos fermè annos bellū atrox, variumq;, & Lombardiæ ac omnium Italiæ pernicioſissimū: omnibus, quos per Italiam partium Gibellinæ, & Guelphæ labes infecerat, auxilia, non magis militum, quàm pecuniarum, odio partium, vtrinquè cōtribuentibus. Et fuit vrbs Victoria, vario gentium & rerum inusitatarum commercio ac multitudine frequentata: quòd per singulos ferè dies ex Aphrica, Mauritania, Asia, Aegypto noui homines, noua veste, nouis moribus sunt visi. Animalia etiam vidit vrbs Victoria, quæ post theatrales stantis Romani Imperij ludos Italia nō viderat: Elephantes, dromedarios, pantheras, leones, pardos, lynces, & vrsos albos:

Cùm

Cùm canes tunc visi, hinc magnitudine visúq; horribili, indè extrema pusillitate feruntur: Aues quoq; & rapaces, & cicures, Fridericus curauit, præter vsitatas in Italia multas: in quibus falcones, chilnonesq; astures, & gryfalci albi, & quod eam decuit maiestatem, immensæ magnitudinis barbati bubones fuêre conspicui. Contraxitq; eò Fridericus, habitas priùs, & tunc primùm captas, speciosissimas mulieres: quibus à spadonum grege custoditis, viridaria, vineas, hortos, & consitiones cum villis apud Victoriam vrbem lautissimè procurabat. Quæ tempestate, dum Tartari suis locis, & Grossoni Arabes Hierosolymam vastant, Papa expeditionem molitur in Asiam: Fridericus apud Parmam desidet: res Germaniæ erant inquietissimæ. Nam electores Imperij, factæ de Friderico priuationi innixi, Landgrauium Thuringiæ, Romanorum regem designârant, cognomento Raspen. Hic iuxta Herbipolim in Assensione Dominica à Moguntino & Colonienſi archiepiscopis, & quibusdã principibus in regem assumitur: & subitò crux à Moguntino prædicatur: & à proceribus multis expeditio in terram sanctam cum cruce assumitur.

CAPVT XIIII.

HEnricus Thuringiæ Landgrauius, aduersùs Fridericũ electus, anno sexto & quadragesimo post mille ducentos, apud Francfordiam anno proximo curiam indixit: Sed Conradus Friderici filius, quem pater post extinctum Henricum constituit regem per Germaniam sub se regnaturum, filius Iolæ, quæ hæreditatem afferebat patri ac filio, vt reges Hierosolymorum dicerentur: is collecto exercitu, Henrico Landgrauio, iam recèns electo, occurrit, cùm ad indictum ferretur conuentum: collatáque manu superior factus

Contra-

Conradus, copias Henrici dissipulit, disiecit, & dissipauit: multis capitaneis ac nobilibus de exercitu captis. Cœpe-rũt deindè, quibus ea displicuit electio, cõtemnere Henricum, & irridentes, dicere regem clericorum. Papa tamen omnes principes Alemanniæ, per legatos solicitauit, vt Friderico & Conrado derelictis, Henrico parerent electo. Feruntur & literæ tum exîsse ab Soldano ad summum pontificem, quarum exemplar in Metropoli posuimus: cùm tanto in Fridericũ Papa ferretur animo & feruore, vt illi non modò Christianos, verùm etiam infideles principes auerteret. Fridericus interèa in obsidione Parmæ, in noua ciuitate Victoria, securum se obsidere arbitratus, didicit, quid sit hostẽ per incuriam contemnere. Postquàm enim vi expugnandæ spem abiecit, & fame illam in deditionẽ cogere est adnixus, multa truculentissimè sunt commissa: Captos nanque diuersarum partium Regimenses, Mutinenses, Placentinos, Bononienses, atque Hetruscos, ante vrbis Parmæ portas promuraliáque truncari, laniarique, & balistis maioribus in vrbem semiuiuos proïci curauit: nec à mulierculorum pudore est temperatum, si quandò pauperculæ in agrum delatæ, Saracenorum & Friderici satellitum manus inciderent. Tandèm anno obsidionis secundo propè exacto, Gregorius Montelongus legatus, & Philippus Vicedominus Placentinus ciuis, Lombardorum præsidio præfectus, oblata, quam diù expectauerant, occasione, sunt vsi: Sagittarij Germani & Saraceni, in magnum coacti numerum, ad Parmæ portas fossasq; conglobati sunt: id maximè adnixi, vt congredi ausos, aut si nulli aperuissent, stantes in propugnaculis quàm plurimos vulnerarent. Tum legatus præfectúsque, structis in vrbe ordinibus, quanta maximè possunt celeritate, erum-

erumpunt: nulla conficiendi sagittarijs, quod facile erat, mora adhibita: Id enim solum, quod constituerant, adnitebantur, vt vrbem Victoriam ex improuiso adorirentur: & in ea securitate, quam Friderici potentatus, & simul obsessorum Parmæ credita debilitas, iam diù præstiterant, viam, quæ à castris in vrbem recta latáque ducebat, ocioſi milites Friderici inermes deambulando compleuerant, Friderici exemplo, quem, qui interfuit, scortorum gregi, lasciuiētem tunc per nemora, colluisse affirmat. Ortus tamen à sagittarijs ad prima eruptionis signa clamor, in viam subitò, portámque relatus: quem accepta à furente vulnera, moriētium q3 gemitus, & fugientium trepidatio, ingeminârunt, conuersus ad vrbis Victoriæ portam quàm frequentissimus fuerat. Sed inermes, visendi studio se inculcantes, hostem aduentare furentem, sanguinolentum q3 conspicati, dum arma arripere properant, portam reliquêre hostibus indefensam, & confugienti sagittariorū, aliorum q3 inermium, immixtus globo hostis, eam ardenti animo tenuit occupatam. Nec mora, in omnes ad eam perducentes vias & vicos, pugnari truculentissimè cœptum erat: cùm Fridericus, altero super alterum, portæ occupationem, & hostem vrbe Victoria potitum, nunciante, vnicam in fuga spem salutis arripuit: Qui præter alia accepta cladis damna, præter dedecus & ignominiam, aurea quoquè & argentea, ac penè maiora, quàm Imperatoria, perdidit ornamenta: In quis corona fuit mirabilis pretiosissimáque iaspidum ornatu: Eam enim pondere ac forma maiusculam, quàm quæ capitis de Imperatorio nostri temporis more gestamen est, ad diuitiarū, quas certè maximas habuit, ostentationem, in cubili semper conspiciendam habebat. Ditatus tanta præda, quam particulatim

culatìm referre operosum fuerit, ecclesiasticorum exercitus, Victoriæ vrbem gloriosè deuictam, solo æquauit: nullare magis alia damnandus, quàm quòd in humani sanguinis, non magis barbari, quàm Italici, effusione modum excesſit.

CAPVT XV.

QVo tempore, cùm Iohannes & Gerhardus, Holsatiæ comites, filij Adolphi, iam fratris Minoris, de studio Parisiensi, cui iam supra biennio incubuerant, non modico suorum desiderio expectati, reuerterentur incolumes, die Iouis, quæ fuit octaua Francisci, cũ maximo cleri ac populi tripudio sunt recepti. Terram quidem in tumultu, sub bellicis motibus inuenerant, rege Daniæ Erico, fratrem suum Abel, qui eã defenderet, impugnante. Anno deindè proximo, Guncelinus Zwerinis comes, & domini Wandaliæ, qui tũ regi militârunt, aduersùs Iohannem Holsatiæ comitem exibãt in pugnam, peruenerunt q3 in Todesto, (limes tum hic erat Holsatiæ, atq3 reliquæ Wandaliæ) vbi comes ad tutandos fines suæ ditionis, præsidium militum collocauerat. Sed fortiores venerãt hostes, q̃ possent à paucis ibi ad custodiã constitutis militibus repelli. Capto ab hostibus oppidulo, quosdam etiam ex Holsatis defensoribus intercipiunt: nonnullos pertinaciùs resistentes cædũt: alios fugæ sibi consulentes abigunt. Fratres ipsi Holsatiam & paternam omnẽ ditionẽ administraturi, in eam venêre sententiam, vt hæreditatem partirentur, quãdò communibus auspicijs gubernare non poterant: Euenit q3 illis, quod solet de gubernatione dißidentibus, vt minimè communi consilio in omnibus agerent. Igitur partitione facta, Iohannes natù maior Wagriã, (ea est ditio ex Wandalis olim capta) Gerhardus iunior, velut paternam domum accepit

Holsatiam,

Holsatiã, Stormariámque. In &wagria autẽ pro magna parte pulsis & cæsis &wandalis, Adolphus secũdus &westphalos, Phrisios, Hollãdinos, Traiectenses, quod suo loco diximus, collocauit: Ea complectitur Aldenburgum, Lutkenburgum, Niestadium, vsq; in Trauenam: Indè Todesło, Zegeberg, Plone, & quicquid medium hæret. Stormaria, à Stora flumine, ad Bilenam in orientẽ porrigitur: ab aquilone &wagriam: ab occidente Holsatiam, à meridie Stormariã. Ea complectitur Reinoldesborg, Niemunster, Itzeho: & quicquid medium est, vsque ad &wagriam & Stormariam. Stormaria verò insigne & vetus oppidum Hamburgum habet, ab olim quidẽ angustiũ, nunc tribus, q̃ initio, partibus magìs amplificatum, & opibus non in postremis. Sed hac etiam, quã nunc scribimus, ætate, sola diui Petri parochia vrbem faciebat: cætera acceßêre per tempora, palustribus locis ad Albim iacto fundamento firmatis, vt superædificaretur: Ea est diuæ Katharinæ portio. Ab occiduo verò, prolatatis muris, includi cœpit non minima pars vrbis, quæ diuum Nicolaum habet tutelarem patronum. Nouißima acceßit Iacobi ad orientem porrecta parochia. Gerhardus iniquam ratus partitionẽ, fratri cœpit inuidere, quòd longè vberiorem sua accepisset ditionem: Questus est amicis, cùm per fraternam cõmonitionem nihil impetraret: peruenitq; dissensio in apertum bellum: vt Gerhardus ope Alberti ducis Saxoniæ ac Lubicensium, arma extulerit in fratrem, obsidens oppidum Kilonense, de quo potißimùm contentio videbatur: quòd ipsum Iohannes teneret, cùm potiùs Holsatiæ deputandum videretur. Sed nihil ibì per arma proficiunt, reuertunturque sine fructu. Henricus intereà Romanorum rex electus, cùm anno quadragesimoseptimo finem viuendi fe-

di fecisset, Papa Innocentius non cessauit Friderico nouum hostem opponere: misitq; in Alemaniam legatũ Petrum Caputium cardinalem diaconum ad Velabrum: qui euocatis principibus electoribus, iuxta Coloniã, perfecit vt Wilhelmus comes Hollandiæ, vir impiger ad arma, rex Rom. eligeretur.

CAPVT XVI.

VVilhelmus Hollandiæ comes in Nussia rex Romanorũ declaratur: Aderat inter multos principes, prælatos & nobiles, Iohannes comes Holsatiæ, & ab rege nouo pro more, cum multis alijs, cingulo militari decoratur, vt auratus indè miles vocaretur & esset. Quo tempore, cùm in ecclesia multæ pullularent hæreses, pernicioſissima quædam surrexit in Sueuia, quæ in summum pontificem & cardinales os aperuit, grauissimè blasphemans, Friderici Imperatoris & Conradi filij causam iustificans. Multi in eam sentinam fluxêre errores. Audebant dicere, apud summum pontificem nullam residere authoritatem: neque cardinales & episcopos, quòd omnes vna labe Simoniæ macularentur, quicquam tenere à Christo potestatis: quodq; sacerdotes immortali cõstituti, neq; ligarent, neq; soluerẽt, neq; consecrarẽt: & nemo in orbe Christiano interdicere posset diuinis officijs, quódque sine discrimine ea audirentur, & celebrarẽtur impunè. Et in fine suæ p̃dicationis: Indulgentiam, inquiunt, quam annunciamus, nõ à Papa confictam, non à prælatis compositam, sed ex Deo omnipotenti vobis irrogamus. Conradus rex cùm hos tueretur prædicatores, ipse penè incidit capitis periculum. Nam docti vndiquè viri, aduersùs ista tam friuola & rustica dogmata cõtendentes, effecêre, vt omnis nobilitas Conradum desereret, ipséque cogeretur clàm egredi de prouin-

prouincia. Interim &wilhelmus contenderat ad sui coronationem: sed Aquensis vrbs ità Friderico inhærebat, vt non permitteret &wilhelmo primam ibi de more accipere coronam. Crucesignati in hæreticos, oppugnauêre eam vrbem, vt compelleretur admittere principes solennia coronationis peracturos. Indè ꝓgrediens rex, ripam Rheni legit, Imperij prædia in suam accipiens potestatem. Sed cùm aliquantam ibi moram facerent, nec essent abundi commeatus, quibus regiam suam sustineret, magnificentiamq; dignam Imperio impleret, in Hollandiam suam est regressus. Indè tamen proximo reuersus anno, cùm auctis viribus incederet, plura quàm antè Imperij sibi iura vendicauit.

CAPVT XVII.

INtereà Iohannes Holsatiæ comes, cùm rex Daniæ Ericus fratres suos insectaretur, pro Abel duce Slesvici, sororio suo, arma sumebat in regem, fratrémque Gerhardum vocabat in communionem belli, adunatis viribus & auctis per Bremensem archiepiscopum. Dum autem illi magnis itineribus, ingentique apparatu, venissent in Iutiam, rex cum fratre iam in gratiam rediisse videbatur: nec poterant, nec volebant, qui armati venerant, fratribus iam vnum sentientibus, se interponere: vndè pacatum agmen reduxêre. Sed anno deindè sequenti, cùm recruduisset bellum inter fratres, nihil moratus Iohannes comes, iterùm amicos ad arma vocabat. Archiepiscopus Bremensis, & Simon Padeburnensis electus, auxiliaria illi facilè arma mittebant, procinctúsque mouebat in Daniam. Obstitit illi proprijs in finibus arx Reinoldesborg, quæ veteri memoria semper erat iuris Holsatici: sed auus Iohannis Adolphus, cùm à rege Kanuto premeretur, nec aliter manibus eius elabi

posse videretur, quod suo loco diximus, arcem regi consignauit: eamq; rex & magis communiuit, & viris fortibus insessam iussit custodiri. Tum verò Iohannes cum cõmilitonibus acriter, animoseq; cœpit impugnare. Sed cùm interea rex Ericus factione fratris Abel (quod in Dania diximus) interemptus nunciaretur, ipseq; Abel sororius comitum ad coronam vocaretur, proficisceretur q; & coronaretur, facilè reliquit Iohannes cœptam oppugnationem, cunctis iam stantibus ad nutum sororij eius, pro quo ipse cum amicis in regem Daniæ arma sumpsisset. Wilhelmus autem Romanorum rex, iam magis ac magis in regno proficiens, affinitatem principum instituit inire, ductaq; vxore filia Ottonis ducis Brunswicensis. Ea solennitas Brunswici peragebatur in palatio Leonis, ipsa nuptiali nocte, quæ fuit proxima diui Pauli conuersioni, graue in palatio incendium exoritur, cùm omnes quieti se permisissent, incuria ministrorum: qui paleis, fœnóque, ignem incautè miscuerunt: penè rex & regina sunt exusti: vix nudi extracti, periculũ euaserunt: regina ducente regem viarum non conscium. Sartores qui incendio causam incauti præbuerunt, primi sunt exusti, periêruntq; miserabiliter per imprudentiam.

CAPVT XVIII.

FRidericus autem Imperator, amissa Victoria noua vrbe, cum multa (vt diximus) supellectile & armis, in Cremonensem agrum de fuga se contulit: nec Cremonam rogatus accedere est ausus, maximè veritus, quod facilimè contingere potuit, nè populus tanta clade, eius lasciuia atque imprudentia afflictus, pœnas ab eo suppliciumq; sumeret. Cremonensis enim militia flos cum carrotis in vrbe Victoria amissus, & odio partium, in

um, in primores quosque sæuitum erat. Reparauit tamen breui exercitum Fridericus, & in Placentinos ducens, monasterium sanctæ Columbæ secus Donimum oppidum demolitus est: Indè mouens in Hetruriam, Hencium filium cum parte copiarum in Fauentiam, Rauennatumq; prouinciam, vt in potestate, fideq; contineret, ire disposuit, iussitque. Hetruria penè tota, præter Florentiam, magis illi subdita, quàm partes sequi videbatur: Marchia quoquè Anconitana illi parebat: nihil autem magis cupiebat, quàm exulcerati apud Parmam animi dolorem in opprimenda Florentia euomere: nec magni fecisset Gibellinam partem suam vnà perdere, quæ longè minor erat: Quod sciens pars vtraque, portas illi clausit: Oppugnans tamen obtinuit, vt pars sua, ejectis aduersarijs, dominaretur. Quod cùm fieret, magna pars nobilitatis ad quosdam se contulit comites vicinos, cum quibus statim ab Friderico est oppressa. Hæc cùm ageret Fridericus, accepit triste nuncium de capto à Bononiensibus Hencio filio: à quibus diutißimè ille tentus est. Fridericus indè in Apuliam mouens, morbo corripitur, à quo cùm conualescere inciperet, à Manfredo filio, impositò ori puluino, oppressus à nonnullis memoratur: Alij Panhormi vita functum ferunt. Hoc constat, priusquàm decederet, Manfredo filio principatum Tarentinum, cum quibusdam designatis vrbibus, quæ antè sub illum non pertinerent, donauisse: vt haberet egregius adolescens, formæ dignitate, & ingenij magnis & multis dotibus præstans, literis etiam imbutus, vndè æuum traduceret: Timebat enim illi ab auaritia fratris Cõradi, q legitimo iure in omnia succedẽs, minimũ fratri notho permitteret. Sed ille, patre vita functo, aliorũ fretus fauore, alibì vim obtẽdẽs, ad regnũ Siciliæ adspirabat,

rabat, & iam penè maiorem partem occupabat: cùm diù expectatus Conradus rex, ex Germania descendens, recepit armis, quæ ille pridèm occupauerat: nec tamẽ diù supererat, veneno, vt apparebat, extinctus: reliquitque filium Corradinum, siue, vt alij ferunt, ex fratre Henrico nepotem, quem scripsit hæredem. Sed nos, tumulato Friderico, in Saxoniam reuertamur. Erat tum annus quinquagesimus post mille ducentos, ad supputationem Eusebianam: Saxoniæ enim debitores sumus ex professo: quanuis Imperatorũ res non iniuria illi misceamus, quòd omnes indè ab Henrico I. Ottonis Magni patre, ad hunc vsque Fridericum, sanguinem traxerint Saxonicum. Indè sumunt, qui aiunt, præclaram Saxoniæ domum annis trecentis & quinquaginta Imperium tenuisse. Ex illo enim tempore nullus est assumptus princeps, siue ex Francis, siue ex Sueuis, qui non Saxonicæ se domo prodijsse gloriaretur: quod in Ottone I. ostendimus, qui Sueuiæ filium, & Bauariæ fratrem præfecit, Franciscq; iunxit affinitatem, vt omnes per Germaniam domus illustriores, Saxonicum sanguinem cum laude testarentur.

CAPVT XIX.

OTto dux Brunswiccensis, vnicum decus Saxonici germinis, nepos ex filio Henrici Leonis, cùm iam esset in procinctu eundi ad curiam Francfordiæ indictam, quam Wilhelmus rex principibus constituit, diem suum clausit extremum. Rex autem memoratus Ottonis gener, satis difficulter honorem Romani regni sustinuit, cùm illi principes non parérent, & ab vicinis satis cumulatè impugnaretur. Nam inter Colonien sem archiepiscopũ, & eundẽ regẽ, tanta in oppido Nussia cõtrouersia vndecũq; exoritur, vt ignẽ Colonienses applicarent

carent regiæ, in qua rex manſitabat, ità vt rex ipſe, cum apoſtolico legato penè conflagrâſſent. Comitiſſa Flandriæ per ea tempora cum rege ſimultatem de finibus patriæ ditionis habebat: quæ in apertū proceſſit bellū, ità vt non contemnendas copias illa per mare mitteret in Hollandiam. Sed rex venientes ità excepit, vt non ſe veniſſe gauderent: Multos cepit, & pertinaciùs reſiſtentes cecidit, vt reſidui fugæ præſidium quærerent. Ad annum autem à Chriſto quinquageſimum ſextum poſt mille ducentos, rex cum vicinis Phriſonibus bellum gerebat, in quos copias duxit expeditas, ruſticum & inermem populum facile ratus ſub iuga mittere: Sed eas ſenſit, quas non putauit, difficultates. Nam circunfuſus ab hoſtibus, qui longis haſtilibus tranſuolare foſſata didicerant, quò equites peruenire non poterant, rex cum multis opprimitur: cæſumq; abſcondunt in limo, vt ne hodiè quidem ſciatur, quo ſit loco tumulatus rex Romanorum: Ità clari nonnunquàm viri, obſcuros exitus aſſequuntur. Vacabat perindè regnum, quod Italici ab Friderico ad Rodulphum Sueuum vacâſſe ſcribūt: nam mediorum principum nulla ſenſerant arma: ità aſſueti Germanorum gladijs, vt viuere aut regnare non crederent, qui in prouinciam ſuam non bello detonarent. Sed in Saxoniam redeamus. Otto moriens, quatuor reliquit filios: Albertum, qui in honore ducatûs maior natù patri ſucceſſit: & Iohannem, qui poſteà cum fratre partitur ditionem: Conradum Verdenſem, & Ottonem Hildeſemenſem epiſcopos. Quinque quoquè filias ità collocauit, vt primam Albertus Saxoniæ dux: ſecundā Henricus eius frater comes de Anehold: tertiam Landgratius Haſſiæ: quartam Wenſlaus Rugiæ princeps: quintam verò Wilhelmus Romanorum rex, coniuges habe-

rent. Vndè latè propagata est nobilitas domûs Brunſwiccenſis. Albertus autem dux congreſſus archiepiſcopo Moguntino, per occaſionem, quam infrà memorabimus, cepit pontificem : quo captiuitatis vinculo laxari non poterat, priuſquàm à Richardo Anglico Cornubiæ comite, ad Romanum regnum adſpirante, redimeretur, impenſo magno ære, quod infrà memorabimus.

CAPVT XX.

PEr hæc tempora trahebatur diuturnum bellum inter Ottonem de Brandenburgo marchionem, & Willebrandum Magdeburgenſem archiepiſcopum, Ludolphumq; Halberſtadenſem antiſtitem : quod bellum varia fortuna gerebatur. Captus ab Halberſtadenſi aliquādò marchio, ingenti pecunia redemit captiuitatem, immò libertatem ſuam, quam bello captus amiſit. Iterùm congreſſi alios habuêre exitus : nam tum marchio fugauit vulneratum archiepiſcopum : Halberſtadenſem etiam cepit, vt vicem illi redderet : Multi ſe interpoſuêre principes, vt rem pacarent, nec poterant. Poſt diuturnam vexationē, duo diuerſarū partiū milites, ſolā pacem repererunt, excogitantes, quod multi inuenire non poterant : idq; placitum vtriſq; firmauit pacē. Nec erat marchio illis tunc viribus, quibus modò præditus manet, accedentibus modernis, de Francia, de Bauaria, non paruis ditionibus. Per idem ferè tempus, magnū hoc bellum gerebatur inter Odoacrem Bohemiæ, & Balam Vngariæ reges : magnis vterque apparatibus inſtruxêre. Bohemo ſuppetias tulêre Saxoniæ principes: Otto Brandenburgenſis marchio, qui in communionem eius belli traxit Albertum Saxoniæ ducem, nepotem ex fratre ſuum, & Albertum ducem Brunſwiccenſem cognatum ſuum. Ferunt, centum millia fuiſſe pugnatorum in parte Bohemi : millia ſeptem ferratorum, quorum etiam

amiumenta pro magna parte ferro tegerentur: Et tum constitit victoria Bohemo, multis Vngarorum ad vicinum pugnæ amnem, cùm ferrum fugerent, aqua interceptis.

CAPVT XXI.

INterim morte Wilhelmi regis vacante Imperio, Alphonsius Castellæ Hispaniarum rex, & Richardus Cornubiæ comes, regis Angliæ frater germanus, in vanam spem Imperij Romani sunt inducti. Alphonsius quidem, vt fauorem sibi Romanæ conciliaret ecclesiæ, duas Transpadanas vrbes illi permisit, Taurinum & Alteram: facilè donans, quod non habuit, & aquilam explumans. Sic agitur cum infelici Romano Imperio, postquàm auaritiæ nihil satis est: vt qui adspirent ad regnum, promptè promittunt de non suo, vt cumulum rerum & fastigium assequantur. Studuit huic principi Conradus archiepiscopus per ea tempora Colonienſis: qui perductum Aquisgranum, de more coronauit: quod illius opere ab antiquo tanquàm in sua prouincia apud diuum Karolum I. permittitur: Datur hoc memoriæ magni Imperatoris, qui ibi creber mansit: ibiq; tumulatus, tubam expectat nouissimam. Audiens autem Richardus, alios ex electoribus æmulo studere Alphonso, magnam auri summam extulit Anglia ditissimo regno: & circunuectus, quos poterat, ea sibi re principes & magnates conciliabat. Mirum, quæ res spem fecerit alienigenis principibus ad coronam adspirare: quam tantis seculis sola Germania, & præsertim Saxonicus sanguis, promerebatur. Arbitror summam rerum tum maximè constitisse in archiepiscopis Rheni: parùm tum eius rei arbitrium permissum Saxoniæ principibus, marchioni, atq; duci: minimè verò regi Bohemiæ, cuius nomen inter electores non legitur ante quartum

Karo-

Karolum: qui eam rem, non satis ordinatam, redegit in bonum ac legitimum ordinem, qui vsque hodiè per annos centum quinquaginta seruatur. Richardus ergò Anglicus tum requirebat Moguntinum archiepiscopum in electione regis primarium: Erat is in carcere, captus ab Alberto duce Brunswiccensi, per hanc occasionem: Albertus quidem princeps modestus, & animo satis tranquillus, aluit per mansuetudinē, quorundam suorū militariū audaciam: nam qui de excelsa arce traxêre nomen, vt de Asseborg dicerentur ministeriales, in id temeritatis sunt prouecti, vt ducem suum non modò contemnerent, sed quibusdam etiam in rebus contumelia non abstinerent: Insigne eorum, quod clypeis præferebant, lupus erat: cùm interim principes Brunswici geminos à memoria Henrici Leonis in clypeo præferebant leones, quos ille ex Anglia referebat: Vt autem contemptū animi sui facto proderent, in clypeis figurabant leonem, cuius tergori lupus immineret. Ea res cùm non esset obscura, neque interpretatu difficilis, mouit tranquillum principem, quòd contemptui suo iunxissent facti contumeliam. Itaque leo per aures tractus, expergiscitur: arma producit in contemptores, & obsessa diù arce Asseborg, oppugnataq3, tandèm expugnauit: & eiectis illis inexorabiliter de terra, arcem sibi suisq3 iuribus desumpsit habitandam. Vix tandèm exulantes ipsi per amicos impetrârunt, vt ad oppidum Brakel sinerentur commanere. Cùm autem in eius arcis expugnatione dux Albertus hæreret, Tidericus comes de Euersten, tracto in armorum societatem archiepiscopo Moguntino, terram inuasit Gottingensem, prædis & incendijs omnia miscens: non satis antè more militari denunciatis hostilibus. Reliquerat dux in ea terra præfectum cum expedita ma-

ta manu, quæ sufficere videretur terræ tutandæ: cui tamen in aperto congredi tanto exercitui consilium non erat, quòd impar esset viribus: sed collecta equitum quanta ex tempore potuit ala, magnam rusticæ plebis multitudinem secum traxit leui armatura, & clanculò sequutus, hostile agmen obseruabat, vbi castra poneret: Quieuit autem prima nocte ad curtem monasterij: Exercitu enim foris tendente, archiepiscopus ipse curtem ipsam ingreditur. Præfectus ducis, cùm explorata teneret omnia, & quieta cunctis viderentur silentia, noctù irruens in quietos, capit archiepiscopum & comitem: & qui se commouerant, repressit: Trahit vtrunque captiuum in castra ducis: Archiepiscopus Brunswicum mittitur, ibiq; anno integro seruatur: comitem verò, quòd violator esset sacramentorum, quibus duci suo adstringeretur, erecta trabe, iussit appendi per pedes, vt exquisito cruciatu finiret, qui execrabile scelus in dominum suum commisisset. Hæc est illa captiuitas archiepiscopi Moguntini ab duce Brunswiccensi.

CAPVT XXII.

RIchardus ergò Cornubiæ in Anglia princeps, cùm per hunc archiepiscopum adspiraret ad regnum, ingenti exprompta duci Brunswiccensi pecunia, archiepiscopum è carcere liberauit. Quocircà redemptus redemptori suo inclinabat. Peruenêre ergò ambo, Alphonsus & Richardus, titulotenùs ad regnum: sed non vltrà progressa est vllius authoritas: Nihil enim administrâsse leguntur, nisi quòd Alphonsum Colonienſis, & Richardum Moguntinus fouerent archiepiscopi: & continuit alterum, alterius metus, nè quid attentarent: Siue id modestiæ deputemus, quòd viri sensati lacerare se mutuis viribus, pro alieno Imperio, iudicabant indignũ:

Nusquàm

Nusquàm enim referuntur in inuicèm arma aut acies produxisse, contenti glorioso nomine, in quo Richardus magis efferbuisse cernitur. Nam Alphonsus, vbi sensit sibi ortum æmulum, intra regni sui se limites continuit. Et quoniam nihil magnum in regno peregerunt, Italici scriptores, per eorum, vt diximus, tempora, vacâsse scribunt Imperium. Interìm verò, cùm per annos octo & decem, nemo in Romano se commoueret Imperio, qui magnoperè publicam videretur curam admittere, res Asiaenæ factione stultissima Italorum sunt periclitatæ. Ptolemaidæ enim, domini Veneti & domini Ianuenses, inuicèm tumultuantes pro sola superbia, locum fecêre Ethnicorum irruptioni, vt finaliter omni Asia Christiani exturbarentur. Gyrationes suas insanas & vertiginosas, quas in Italia conceperant, vsque in terram sanctam efferebant. Nam per ea tempora sæuijt in Italia, illa tartarea & ab imo barathri prolata diuisio Gibellinorum atque Guelphorum, quæ neque hodiè penitùs extincta fumat. Sed hæc Blondo commemorandà relinquentes, in nostram Saxoniam reuertamur. Ille enim, quasi nihil in reliquo terrarum orbe rerum commemoratione dignarum geratur, in solis illis Italorum suorum diris gyrationibus commemorandis multum temporis impendit, aureum suæ orationis filum fœdissimis tumultuationibus suorum comprouincialium commaculans.

CAPVT XXIII.

PEr quæ tempora Adolphus, dudùm comes, nunc frater Minor, zelū diuinæ religionis feruescentē, magis atque magis in diem protulit, vsque adeò ad omnes, vt ad visitandos quosque religiosos vnà cum prælatis adsciscerētur: Speculum statuêre patres in oculis omni-

um

um mundo crucifixorum, vt in eo ædificarentur, qui viderent & audirent ex comite seculi principem in religione: effecitq; vt fratres noui monasterij, iam familiarius, quàm religioni suæ par erat, mulierculis adhærentes, procùl à se dimittere cogerentur. Sic in alijs reformabat, quod ipse seculi casus internoscens, pernicioſum sibi comprobauit. Interim filij eius Iohannes & Gerhardus Holsatiam gubernabant, cùm Iohannes coniugem sibi adsciuisset, filiam Alberti ducis Saxoniæ: Gerhardus autem filiam Iohannis principis Obotritorum, quem illa ætate, recenti memoria, lingua Wandalica, Knese Janike, sui vocitârunt. Iohannes autem comes ex vxore tres sustulit filios, Iohannem, Adolphum, & Albertum, & filiam vnam, quam duxit coniugem Otto Brandenburgensis marchio. Maior filius Iohannes ad nuptias peruenit filiæ Danorum regis Erici: Ea tum fuit comitũ æstimatio in nobilitate: Adolphus filiam accepit Mestiwoi Pomeranorum. Albertus autem ecclesiam sibi sponsam delegit, factus Hamburgensis præpositus: Gerhardus quam prolem reliquerit, diligentius infrà explorabitur. Interim verò Waldemarus, Abelis, primùm ducis Slesswiccensis, deindè Daniæ regis, filius, comitum memoratorum ex sorore nepos, cùm de Parisiensi gymnasio patriam repeteret, ab archiepiscopo Colonienſi, nescio quid in coronam Daniæ referente, detentus est pro captiuo: nec abire potuit, priusquàm Iohannes Comes auunculus, sex argenti marcharum millia, pro redimendo numeraret. Crebra erant his comitibus, pro sororio suo, vt diximus, in Daniam bella, dum superesset Ericus Abelis frater. Cùm autem Christophorus, cæso in Phrisijs Abele, quod in Dania diximus, ad regnum peruenisset, non æquo erat animo in comites

memo-

memoratos, quòd Abelis filios in ducatu Sleſwicenſi tuerentur.

CAPVT XXIIII.

HIc Iohannes, cùm ad arma ſtrenuus, ad omnem humanitatis gratiam modeſtus, comiter ſe ſemper aduersùs ciues Lubicenſes gereret, plurimùm familiaritatis cum illis inibat, nonnunquàm laxandi animi gratia ciuitatem ingreſſus. Cùm autem aliquandò eius rei gratia intrâſſet, vidit in conſpectu ſuo quendam militaris generis Burchardum Boet, quem pridèm ob demerita ſua expuliſſet Holſatia. Is cùm in oculis comitis pertinaciter obambulans verſaretur, quaſi exprobraret impunitatem ſuam, & illuderet potentiæ nihil audentis in ciuitate, non tulit comes temeritate inſultantis. Ira concitus, arrepto gladio, ſequitur fugientẽ: quem vbi curſu non deprehendit, gladium teli more vibrauit in tergum fugientis, confoditq; morientem. Ciues & ſi amiciſſimo eſſent in comitem animo, arbitrati tamen ſua ciuitatis iuribus non mediocriter derogâſſe comitem, inſequuti fugientem, tenere conabantur. Ille vulgi iram declinans, cùm ad manum ſtratum non haberet iumentum, paucis ſuorum inſequentibus, vrbis portas pedes petiuit: Indè obſiſtentibus auerſus ciuibus, eccleſiæ maioris turrim, quam patentem reperit, ingreditur: contenti, non aufugiſſe comitem, ſeruauêre circunſiſtentes. Ille ſe manibus proconſulum permiſit, pollicitus iturum quò vellent: Illi orant, vt placandæ multitudinis gratia, prætorium cum illis adeat: Ibi inſtituta pro tempore manſione, & quietis locum oſtenderant, & paucorum dierum patientiam orabant, donèc ira vulgi deferueſcat. Deferbuit indiès motus ciuium, & cœpta eſt haberi cuſtodia negligentior, ex ſententia maiorũ: Ipſo meridie,

cùm

cùm omnium fores prandentium clauderentur, adduxêre comitis ministri stratum iumentum, deq; fenestra submissum comitem, in eo collocantes, properè abiêrunt, nemine insequente: cùm gauderent vrbis præsides, comitem in sua redîsse incolumem: quod ad ciuitatis honorem pertinere videretur, posteà cum illo ex tempore transacturi. Sed tamen irrogatam sibi vim, diù memoria retinens, obseruauit tempora, si quandò parem gratiam populo referret.

CAPVT XXV.

NOn erat longũ tempus in medio, cùm rex Daniæ Christophorus Ericum Abelis filium Slesvico exturbare conatus, ingentem in ipsum produxit exercitum. Comites Holsatiæ nepoti ex sorore suppetias laturi, quanta poterant arma contraxêre, & Eydoram limitem transgressi, copias suas iungunt memorati ducis exercitui: mouentésque in vlteriora, regem habuêre obuium cum expedito agmine, in loco, qui dicitur Lobeide: ibique collatis viribus & armis, Mars diù communis erat: Cæsi multi, capti nonnulli: sed tandèm victoria Holsatis inclinabat. Captus rex Christophorus perducitur Hamburgum: ibique fida custodia asseruatur: Qui fugam inire poterant, cæteris videbantur fortunatiores. Iohannes autem comes, priusquàm copiæ, quas ductabat, diuiderentur in sua quique, orabat, vt iniuriam suam in Lubicenses vindicaturi, arma secum verterent in illos: nec multis erat opùs precibus. Id enim hominum genus, vbi gregatum est, facilè ad prædam & incendia inuitatur. Duxit ergò in prædia ciuium & propinqua vrbis, gladio & igne sæuiens, nec paruam prædam abducens. Lubicenses tiues, tum excursionem facere non ausi, patienter

vim tulêre. Indè verò, cùm auxilia comitis dilapsa essent, Albertum ducem de Brunſwico inuitârunt, vt armis ſuis, vindicandæ incurſionis gratia, illis adeſſet: Venit cum expedito agmine, & iunctis armis ad copias, quas educere ciues potuêre, ingreſſus Holſatiam, hoſtilia omnia facit. Vicum tunc olim florentem, Vrbem veterem, cum præſidio ſuo, in deditionem capit, vndiquè prædam aceruans. In oppidum Kÿl, vbi manſionem comes aduerſarius haberet, ducentes, obſidionem firmauêre per menſem: magis eruptionem eius expectantes, quàm vel armorum, vel famis ſperarent expugnationem: aditu à mari patentiſſimo, intercludi non potente. Indè reducentes exercitum ciues, ducem magnificè remunerati ſunt. Sed Iohannes breui pòſt in fata conceſsit, ad annum Chriſti milleſimum ducenteſimum quartum & ſexageſimum, tumulatus in Reinuelde primus omnium comitum: quod monaſterium auus eius Adolphus, eius nominis III. fundauit: cùm primo tempore ex ephebis euadens, ad gubernacula peruenisſet. Fratres de Locken, vicino ditionis de Scowenborg monaſterio educens, præſidijs & paſcuis honeſtauit.

CAPVT XXVI.

OPeræprecium fuerit, comitum de Scowenborg & Holſatiæ lineam retexere, quantùm permittitur ex priuilegijs & literis repertis: nam ſcriptorum nemo fuit, qui eam diligenter referret in literas: Vndè veniam debet lector huic ſcribenti, ſicubi fortaſsè in eius lineæ commemoratione impegerit. Igitur initium huius nobilitatis eſt ex induſtrio & forti viro militari Adolpho de Salingſleue: qui dum cœtus Imperij ageretur in Minda, frequens aderat in concilio Imperatorii.

toris. Annales Mindensium commemorant Conradum III. sed ratio temporum non patitur, nam iste Conradus Imperator institit Adolphum secundũ Holsatia pellere: quod suo loco diximus. Erat ergò Conradus II. Imperator, sub quo Adolphus meruit honorem comitis, instante Mindensi episcopo: cui plurimùm apud Imperatorem aderat consilio & auxilio, pro iuribus ecclesiæ: Dedit illi pontifex feudum, de quo eum inuestiërat Imperator: Indè est, vt vsque hodiè progenies eius non recognoscat supra se principem, citra Imperatorem. Posteà vacante Stormaria & Holsatia, Luderus tum dux Saxoniæ Adolpho eius nepoti, aut fortè pronepoti, (interceſſerant enim anni plures quàm centum) contulit eam quoquè ditionem. Huius filius minor Adolphus succeßit in vtraque ditione: nam maior Hartungus in expeditione Bohemica periit. Hic est Adolphus, qui cæsus est à Wandalis in obsidione vrbis Demyn. Huius filius Adolphus, primi in Holsatia nepos, vir erat magnificus: qui pulsus Holsatia, militauit in terra sancta: restitutus, iterùm pellitur ab rege Danorum: factus est comes Stadensis, finiuit in Scowenborg. Huic erant filij Bruno, Conradus, Adolphus. Bruno præpositus Magdeburgensis, fit episcopus Olomucensis: Conradus succeßit in Scowenborg: Adolphus rediit in Holsatiam, puer, vt Holsati ferunt, impetratus à nobili domina, quod diximus. Sed Mindensium annales tradunt, illum ab Holsatis vocatum, cùm iam paulatim vires resumerent. Hic est, qui victoriam obtinuit in Bornehouede, fugato Danorum rege. Idem militauit in Liuonia: in fine ingressus est ordinem Minorum. Huic erant filij Iohannes & Gerhardus, qui ditionem Holsatiæ sunt partiti: nam Conradus patruus tene-

us tenebat Scowenborg, Iohannes &wagriam, Gerhardus Holsatiam cum Stormaria acceperūt. Visa est Gerhardo iniqua partitio, quòd longè vberior esset pars Iohannis, bello rem dirimere tentabant: sed interuenit compositio, in qua verisimile est Gerhardū de successione patrui in Scowenborg, qui prolem non reliquit, quietatum. Nam filij Gerhardi illam ditionem posteà tenuerunt. Ex hoc loco scinditur amborum linea: Iohannes in &wagria, quæ ab Oldenborg in Lubicam, per Todesło, Plone, Zegeberg comprehendit, vberiorem totius ditionis partem, permansit: Filium reliquit Iohannem, cum aliquantis fratribus: in quibus Iohannes secundus reliquit tertiū, cum multis fratribus, cognomento Largum: Ex his fratribus erat Adolphus, in Zegeberg cæsus: Tertius Iohannes reliquit Adolphum, in quo stetit linea: cuius morte ditio Pinnenberg cum pertinentijs venit ad comites in Scowenborg: quod suo loco referemus. Ad lineam Gerhardi multipliciorem transeamus: Genuit Henricum & Gerhardū. Henricus in Holsatia permansit, multa gerens: Gerhardus peruenit in Scowēborg: & diù viuendo cæcitate percutitur: vndè nomen contraxit, vt cæcus cognominetur. Redijt in Holsatiam, Lubicæ finiens vitam: Reliquit filios Gerhardum, Adolphum, Henricum, Ottonem: duo nouissimi in Scowenborg remansêre tumulati in monasterio Rintelen: Henricus reliquit Henricum filium eius nominis tertium: Gerhardus autem tertius, cùm esset præpositus Lubicensis, subdiaconus, apostolica dispensatione mortuis fratribus duxit vxorem, & genuit ex ea Iohannem, in quo stetit illa linea. Adolphus genuit Adolphum, Ericum, Gerhardum: ex quibus Ericus, magno labore & armorum contentione, aduersùs ducem Brunswici Henri-

cum

cum obtinuit episcopatum Hildesemensem : Adolphus mansit in Scowenborg : Gerhardus in Holsatia. Hic est ille Gerhardus, qui cum Iohanne fratruele Gerhardi tertij filio, in Thietmarsia pugnauit infeliciter, anno vicesimosecundo post mille trecentos. Henricus tertius genuit Gerhardum cum multis fratribus : Hic est, qui cognominatus est pro rerum claritudine Magnus : adolescentia eius, tenuissima fertur fuisse, vt præter venaticos canes, nihil possideret, Rendesborch moratus. Vidit in eo specimen magni ingenij vir militaris, vt fertur : idem, qui Adolphum in Zegeberg perdidit, qui traditis Gerhardo iumentis, eum instruxit ad militiam : cæsus est in Iutia. Adolphus in Scowenborg, cùm se interponeret bello fratruelium suorum in Holsatia, ibi capitur, & ære suo redimitur. Is genuit Adolphum, Gerhardum, Simonem, Bernhardum, & Ottonem. Ex Adolphis (incertum quis) erat qui ducta vxore filia Mestiwoi ducis Pomeraniæ, se ducem scriberet Pomeraniæ : vt testantur, quæ extant literæ cum sigillis. Adolphus primogenitus succedit in ditione patri in Scowenborg : Gerhardus fit episcopus Mindensis : Ambo perierunt itinere in terram sanctam, diuisis locis & temporibus : Simon hastiludio infirmatus, moritur : Bernhardus fit præpositus Hamburgensis : Otto patriam ditionem gubernat. Magnus Gerhardus reliquit filios, Henricum cognomento Ferreum : & Nicolaum, vindices paternæ necis. Nicolaus filium non reliquit : sed fratri superstes peruenit ad ea tempora, vt morte Adolphi in Swagria, interuentu principum, præsertim ducis Saxoniæ, & multorum nobilium & militarium, daret comitibus in Scowenborg tres præfecturas ad Albim : Hatesborg, Pinnenberg, Bermstede : vt Swagria iungeretur Holsatiæ.

Henricus reliquit filios Gerhardum, primum Slesvici ducem ex hoc genere, Albertum, Henricum. Albertus sine prole periit. Henricus eligitur Osnaburgensis episcopus, sed non peruenit ad consecrationem: Otto in Scowenborg genuit Adolphum, & Wilhelmum, in pueritia morientem. Is accepit, vt conijcio, ditionem primus in Holsatia, genuitque filias quinque: Adolphus filius, is est, qui militauit fratruelibus in Holsatia, cum magnam de Danis assequerentur victoriam in Holsatia. Gerhardus dux periit in Thietmarsia: & reliquit filios, Henricum, Adolphum, Gerhardum: & filias, quarum vna denupsit Theoderico de Oldenborg comiti, ex qua nati sunt, Christianus, Mauritius, Gerhardus. In Scowenborg Adolphus genuit Ottonem: Is, moriente Adolpho duce, in Holsatia contendit ad successionem: sed Christianus de Oldenborg, iam Danorum rex, præcessit eum, vt potentia, sic fauore: Vndè factum est, vt Otto accepta pecunia conquiesceret. Filij eius multi, Adolphus, Ericus, Ernestus episcopus Hildesemensis, Otto, Henricus episcopus Mindensis, Bernhardus, Antonius, Iohannes. Viuunt hodiè, Otto in Pinnenberg, Henricus, Antonius, Iohannes: hic solus filium habet Iudocum. Christianus reliquit filios, Iohannem Danorum regem, & Fridericum Holsatiæ, & Slesvici ducem. Hic est status rerum præsentium. Non te moueat lector, si qui præteriti sunt sine nomine: Successio quæsita est: Nunc gesta temporum ordine suo percurramus. Gerhardus ille I. Adolphi filius, interfuit & præfuit bellis omnibus, quæ in regem Daniæ pro filijs Abelis ducis Slesviccensis, postea etiam regnantis, communiter à se & à fratre gerebantur. Moriente autem fratre, necdùm laxatus rex, Hamburgia

ditione

ditione Gerhardi seruabatur. Albertus aũt dux Brunswiccensis, eius rei gratia profectus, cum aliquantis amicis in Sleswicum, vt cum Erico duce, ad quem res primùm pertinere videbatur, ageret super rege relaxando: Sed non erant illæ conditiones in manibus eiusdem Alberti, sine quibus redemptio non procedebat: qua de re frustratus, in sua rediit.

CAPVT XXVII.

QVo tempore, idem Albertus dux arma contraxit, quãta potuit, ac duxit in Marchionem Misnensem, iustis de causis: sed quas subducunt annales. Hi principes dissidebant. Non minori animo, quem petebat Albertus, ipsi cum expeditis copijs obuiàm est profectus: collatáque manu, statìm inclinabat fortuna marchionis: factusq; Albertus prælio inferior, capitur, cum aliquot comitibus, & inferioris ordinis militibus: à quæ captiuitate post annum & dimidium suo ære redimitur. Interìm frater eius Iohannes, necdùm administrationem aliquam sortitus, quòd indiuisus ducatus apud Albertum permaneret, inita affinitate cum Gerhardo Holsatiæ comite, filiam eius accepit vxorem: Quo tum annitente, rex Danorum Christophorus, magno ære persoluto, & quanto pro regio capite luendo opùs erat, in libertatem rediit: sed non diù superstes suæ liberationi, mox vt in regnum reuertitur, finem viuendi fecit, filium suum Ericum regni linquens successorem: quod in Dania diximus. Memorabile autem est ex hoc Iohanne duce fratre, quòd ille primus operam impẽdens salinæ Luneburgensi, quæ vsq; ad eius tempora tenuis fluxit, nouã illi venam aperuit, longè ea, quæ pridèm fluxit, vberiorem. Erat aũt tum annus post natũ Christũ ex millesimo ducẽtesimo nonus & sexagesi-

mus: & prosperatum est opus in manibus eius vehementer. Cùm autem principes Saxoniæ vicinorum inuidiam prospicerent, conuenerunt in cœtum, vt vnum sentientes, & pacem intestinam firmarent, & hostibus in circuitu fortiores occurrerẽt: Conuenêre in Quedelinborg, Albertus & Iohannes de Brũswico duces, Otto de Brandenburgo marchio, & de Misna quoquè accesêre marchiones: Gerhardus & Henricus fratres de Holsatia, & Iohannes & Adolphus de Swagria, itidèm fratres comites, cum multa vndecunquè conuocata nobilitate: Quia vacabat Imperium, nec erat qui de vniuerso curaret: ipsi inter se principes concilium habuêre, de communi vbiquè quiete & pace temporum conseruanda: Ibi etiam interueniente Ottone marchione, qui ducum de Brunswico erat auunculus, Albertus & Iohannes duces, sua diuisêre dominia, titulum tamen communem retinentes: quod vsq; hodiè conseruatur. Nam quamuis Albertus senior ditionem omnem Brunswiccensem, quæ etiam Gottingensem terram complectitur, acceperit, & Iohannes solo districtu Luneburgensi contentus abiret: vterque tamen titulum retinebat, vt dicerentur ambo & essent duces Brunswiccenses & Luneburgenses. Brunswiccensis autem ditio pòst sequutis ætatibus aliquoties scissa est in eam, quæ modò in fratribus appáret, diuisionem: in terram, citra & vltramontanam: quod vbi primùm euenerit, suo loco commemorabimus. Quo tempore floruit Iohannes Semeca Teutonicus, insignis iuris doctor, qui Herculea audacia primus aggressus est glossare Decretum: quod ante eum nemo, & post eum excellentiùs nullus facere potuit, præpositus sancti Stephani Halberstadensis: qui Clementi IIII. summo Pontifici, tum per Germaniam, sicut Galliam,

decimas

decimas à clero in redemptionem terræ ſanctæ exigenti, appellationem oppoſuit: quem pro ſua, vt dicebat, Papa temeritate excommunicauit, priuauitq; præpoſitura. Sed erant magni in Germania viri, qui Iohannem deſerendum non putabant: Quæ autem impendére videbantur mala, mors ipſa diremit: quæ tam pontificem, quàm Iohannem breuì ſuſtulit de medio. Per quod etiam tempus, cùm mortuo Erico Sleſwici duce rex Daniæ Ericus, pro paruulis quos dux reliquit filijs, adminiſtrationem ſuſcipere conatus, arces & dominia cœpit occupare: Ea resiterùm noua bella conciuit. Nam comites Holſatiæ Iohannes ſecundus de Swagria, & Henricus de Stormaria, cum exercitu prodeuntes, Eydoram tranſgreſſi regi ſe obijciunt, paruulosq; tuentur: quorũ de magno agebatur præiudicio. Nam tutela quidẽ verbo ab rege præferebatur: cæterùm quomodò ducatus denuò coronæ adunaretur, quæri videbatur.

CAPVT XXVIII.

DVo interìm Alberti duces, florebant in Saxonia: Alter titulum Saxoniæ præferens, Bernhardi filius, eius, quem primus Fridericus, deſtituto Leone, ex comite de Anehold ducem fecit Saxoniæ, attributis illi ditionibus ad Albim, & in terra Swittenborg: Meditullium verò prouinciæ tanquàm peculiare patrimonium relinquitur Henrico Leoni, & poſteris eius, quos II. Fridericus creauit duces Brunſwiccenſes: Qui etiam Fridericus diremit controuerſiam inter Ottonem Swilhelmi filium, Leonis nepotem, & hunc Albertum ducem Saxoniæ, vt eſſet Otto cum poſteris ſuis dux de Brunſwico & Luneburgo: attributis ei armis, quæ auus eius Henricus extulerat Anglia, duobus fuluis leonibus, pro ditione Brunſwiccenſi, & alium laſurij coloris leonem, adiectis

in clypeo maculis, de terra Luneburgensi: quæ erãt olim arma Hermanno duci & posteris eius, cum titulo ducatûs Saxoniæ. Vetera autem arma Saxoniæ, ab vsq; Wedekindo ducta, pullus erat equinus candidus, quẽ Brunswiccenses duces, vt veram monstrarent lineam antiqui generis, transtulerunt in conum galeæ. Albertus autem Bernhardi filius titulũ tenebat Saxoniæ retentis armis, quæ comites de Anehold maiores sui prætulissent. Stratoria ligna, fuluo nigróq; variata, per clypei transuersum: quæ illi à loco Balenstede, qui primus eorum erat titulus, tenebant: Superiecto, quod fertur fecisse primus Fridericus, ruteo crinali, cùm Bernhardus discrimen armorum poscceret à fratribus. Hic ergò Albertus Saxoniæ dux, cum posteritate sua in primogenito seruauit ius & dignitatem Imperialis electuræ, donèc memoria auorum nostrorum marchio Misnensis, vera exclusa posteritate, illam auferret dignitatem: quod suo dicetur loco. Alius verò, quem diximus, tum erat Albertus, cognomento Magnus, pro magnitudine rerum gestarum, dux de Brunswico, qui cum fratre Iohãne partitur patriam ditionem, vt dominium Luneburgense proueniret Iohanni, Brunswiccense remaneret Alberto: Cæterùm & arma, & titulus communiter indiuisa manerent virisque. Hic Albertus, vt diximus, magno labore humiliauit militares de Asseborg: Comitem de Euersten captũ excelsa de trabe iussit appendi: Archiepiscopum Moguntinum captum tenuit, donèc magno ære de manibus eius erueretur. Idem oppugnauit iustis de causis comitem de Peyna, assumpto in societatem eius belli Iohanne Hildesemensi episcopo: Durante autem arcis suæ obsidione, cogitauit comes, id quod erat, se hostibus suis parẽ non esse, fame se per diuturnitatem expugnandum: Et cùm hæc-

hæredem non haberet, incidit ei consilium de religione, vt comitatum omnem beatæ Mariæ, & perindè ecclesiæ Hildesemensi permitteret: Idq; clanculò egit apud pontificem Iohannem, vt obsidio solueretur. Inuēta est per episcopum via soluendi procinctûs: Reduxit exercitum Albertus, ignorans, quid inter episcopum & comitem ageretur: Posteà cùm resciisset, indignatus dux parabat renouare bellum: Sed tum Iohannes episcopus mortem obijt: & vt placaretur dux, fratrem eius Ottonem assumpsêre pontificem, in locum demortui. Cumq; nec sic quiesceret dux, rogabat fratrem Otto, vt ad tempora vitæ suæ permitteret ecclesiæ comitatum: idq; annuebat germano. Cúmque superstes maneret Otto fratri, permansit in hodiernum in eius ditionis possessione. Huius etiam Alberti tempore, vrbs Embica, quæ erat comitum de Dassel, cùm se quereretur vltra solitum à comitibus grauari, subdidit se Alberto: permansitq; in ditione Brunswiccensium ducum ad diem hunc: Indéque facta est diuisio principatûs: quod suo tempore dicemus.

CAPVT XIX.

Albertus dux Saxoniæ, princeps elector, multos ex coniuge sustulit filios: Inprimis Albertum, sibi cognominem, qui in ditione & honore dignitatis electuræ illi succesit: Indè Rodulphum, & Ottonem, qui & ipsi acceptis vxoribus posteritatem reliquêre. Nam Rodulphus ex Anna filia comitis Palatini de Rheno genuit filium Iohannem. Otto frater eius ex Losia filia regis Dalmatiæ, prolem non accepit. Iohannes autem, quod posteà dicemus, & ipse posteritatem reliquit: Sed electiua dignitas mansit in linea & successione Alberti secundi, qui patri Alberto succesit, & illi

illi Rodulphus filius: quod per temporum tractum cum rebus gestis commemorabimus. Sed hîc nascitur ex annalibus mirabilis perplexitas, ex supputatione quam faciunt: nam Alberto secundo memoratur in electiua dignitate successisse Rodulphus, non filius, sed abnepos. Ponitur Albertus iste secundus, ad annum penè sexagesimum post mille ducentos, & superuixit filijs Rodulpho & Ottoni: Iohanni ex Rodulpho nepoti, & Iohāni pronepoti ex Iohanne: & Iohanni tertio abnepoti, Albertoq; fratribus. Ex quo Alberto natus cōmemoratur Rodulphus, qui tritauo Alberto successit in electiua dignitate. Rarum ætatis exemplum: sed tamen quod fieri potuit, vt videret Albertus II. filios filiorum in quintam generationem. Interminabiles vocant sacræ literæ genealogias: sed tamen principum honori refertur ista fideliter detegere: si modò fidelia nobis documenta proferantur: Nam de sola coniectura scribere, diuinationi proximum est. Per temporum autem successiones, recordabimur eorum, qui temporibus incidunt principum.

CAPVT XXX.

RODulphus intereà ad annum Christi septuagesimum secundū post mille ducētos comes de Habsburg, à principibus ad regnū prouehitur Romanorum, vir bello acerrimus, & qualem turbata respublica deposceret: Cùm Richardus mortuus, & Alphonsus longè positus, regnum tueri non possent. Gregorius X. nouus pontifex concilium tum Lugduni agebat: in quo multa de electione summi pontificis, de vnione orientalis ecclesiæ, de recuperanda terra sancta, essent constituta. Pontifex Italiam repetiturus, obuium habuit Alphōsum Castellæ regem, multa querentem, quòd in suam iniuriam noua de Rodulpho Sueuo facta electio, esset com-

proba-

probata. Cumq; pontificis desupèr satisfactionem acciperet, omni sibi competenti iuri in caput Rodulphi refuso, Romanum regnum statuit in reliquum posthabere, approbauit autẽ Papa factam de Rodulpho electionem, in fauorem terræ sanctæ. Sed Papa, cùm Karolo Andegauensi, iam regi Siciliæ, vicariatum Imperij per Hetruriam cõmendâsset, potentiamq; illius quotidiè crescentem suspiceret: egit cum Karolo rege memorato, vt quoniam Rodulphus in subsidium terræ sanctæ imploratus, causaretur sibi deesse vndè tantam expeditionẽ ordiretur, cùm Italia teneretur ab alijs, Karolus vicariatum Rodulpho recipienti relinqueret: ipse rex Rodulphus vicissim, quæ essent ecclesiastici iuris ab Friderico II. occupata, dimitteret. Cumq; breuì Romanorũ rex post factam de se electionẽ in Bopardia vrbe Rheni maneret, lancea Imperialis Dominica, cum corona, illi præsentatur: qua non longè pòst Aquisgrani solenniter coronatur: quod nulli regum à memoria diui Karoli fertur contigisse. Nam argenteam ibi primam ex constituto solet accipere coronam. Ferunt testatum esse quàm sanctè à grauibus viris, coronationis tempore visam auream crucem supra ecclesiam sanctissimæ Virginis, in qua ministerium implebatur: idq; coram summo pontifice & patribus in concilio expositum. Hoc tempore, cùm passagium nouum in terram sanctam institueretur, Henricus dominus Obotritorum, princeps egregius, inter alios sumpta cruce, sanctam inijt peregrinationem, & perueniens in terram, cùm Christiani tum infeliciter pugnantes in Soldanum Damascenorum vincerentur, captus inter alios Henricus, annos vigintisex in captiuitate permansit, creditus à suis mortuus. Sed hoc ad Vvandaliam, in qua exposuimus, rectiùs pertinebit.

tinebit. Nam hîc Imperij & Saxonicarum rerum solam rationem habemus.

CAPVT XXXI.

SVb huius Rodulphi Imperio aliquandiù quieta erat Saxonia: Cùm Albertus Saxoniæ dux ad Albim fluuium tranquillam rem & curaret, & ageret: Similiter Albertus & Iohānes germani fratres, de Brunswico & Luneburgo duces, iam in sua quisque ditione, rem satis pro arbitrio succedentem læti viderent. Prior Iohānes ad annum septuagesimum septimū post mille ducentos in fata concessit, relinquens Ottonem patrio vocabulo filium: cui ad sua tempora Ludouicus Palatinus Rheni filiā dedit coniugē: ex qua ille tres sustulit filios, Ludouicum, Ottonem, & Wilhelmū: Sed de his posteà. Albertus autem Iohannis germanus, duobus illi superuiuens annis, cùm moreretur, filios reliquit Henricū & Albertum, cognomento Pinguem. Albertus aūt pater princeps optimi nominis, filijs reliquit locupletissmā hæreditatem: vt si virtutē eius imitentur, à boni patris tramite non declinantes, optimam & ipsi famam mittant ad posteros. Ille enim Albertus Guncelinū Zwerini comitē, quòd mercatoribus in nemore paludoso, Lubicam atque Hamburgum interiacente, insidiatus diceretur, omni possessione, quam vltra Albim ad austrum habuit, exuerat: quæ hodiè quoquè ditio seruit ducatui Luneburgensi. Per ea tempora prælium hoc ingens in terra Magnopolensi initum est, vbi minor & numero militum & apparatu bellico pars, victoria de cælo præstita, superauit, aduersùs de Brandenburgo déque Misna marchiones, contra duces de Saxonia, déque Brunswico, & comites de Holsatia: innumera multitudine ingruentes dominis de Magnopoli, olim Obotritis, filijs Henrici

rici principis, qui in captiuitate manens Asiatica, credebatur extinctus: Inopinati pugna exitûs, vt pauci non solùm sustinerent, sed etiam vincerent plures. Prodijsse eam ruinam crediderim, vt assolet, ex contemptu hostium: qui vbi se immiscet, dormitat prouidentia, regnat incuria, & quæ non speratur, properatur infelicitas.

CAPVT XXXII.

ERat ea tempestate grauissimum in Saxonia bellum, de archiepiscopatu Magdeburgensi: duo erant in discordia electi: Ericus de Brandenburgo frater Iohannis & Ottonis marchionum, & Busso de Querorde comes canonicus. post plurimam luctã, interuentu principum, cessêre ambo. Erico soluitur impensarum nomine pecunia: Dedit ille cum fratribus literas, quòd conquiesceret. Assumitur Gunterus comes de Sualenberg: Sed marchiones renouant bellum: quibus aderant Albertus dux Brunswiccensis, & Albertus dux Saxoniæ, cum aliquantis comitibus. Is Saxoniæ Albertus tenuit arcem Aquensem: sed indè à Magdeburgensibus exturbatur, capto comite Holsatiæ, q militabat Alberto. Marchiones magno exercitu conflato, consederant in Vrose: Occurrit illis Gunterus archiepiscopus, non minori apparatu, cum militaribus, ciuibus, & omni manu, quã educere potuit: Conseruntur manus: capitur Otto marchio, cũ trecentis militaribus. Sed tamen, quoniã erant in hac parte, qui aduersæ fauerẽt, sine magno ære laxatur. Deindè cum Stasforde à marchionibus obsideretur, Iohannes marchio, percussus in fronte iaculo, diù ferrum gestabat in capite. Gunterus autem, cùm persentiret suorum in se perfidiam, cessit episcopatui: Successit illi Bernhardus de Kwelpe comes: Sed non quieuêre marchio-

marchiones, quibus fortiter inhæsit Albertus dux Brunſwiccenſis: Archiepiſcopo tulit ſuppetias Hildeſemenſis episcopus Otto aduersùs fratrem Albertum, & ſtabat in hac parte Albertus marchio contra fratrueles ſuos Ottonem & Iohannem: Durum bellum diù trahebatur. Captus de parte marchionum Theodericus, & ipſe marchio de Landesberg: laxatus autem, multa incommoda irrogauit ecclesiæ. Magno deindè prælio conflato, victa eſt pars ecclesiæ, & inextricabili damno percuſſa: Capta arx Gebekenſteen: Sed interuentu communiũ amicorum, omnibus compacatis, redditur ecclesiæ arx ſua: nec diù ſupererat Bernhardus. In locum eius aſſumitur Ericus marchio totiès antè reiectus: Sed ciues tumultuantes, iterùm eiecerunt illum, vix effugientem manus ſæuientium: Pòſt tamen res in meliorem ſtatum rediguntur: vt Ericus tranquilla pace cum omnibus ageret. Albertus autem, quem dixêre Magnum, dux Brunſwici, ad annum Chriſti ſeptuageſimumnonum poſt mille ducentos defecit: reliquitq; filios tres, qui primùm partitionem patriæ ditionis inierant, quæ durat in hunc diem. Nã Henricus ſenior inuitus accepit Tranſyluanã regionẽ: in qua Embica, Grubẽhagen, Hameleñ, Oſterrode, Duderſtat, comitatus de Luttersberge: Gottingenſem terrã deſumpſit Albertus natù & nomine ſecundus, cognomento Pinguis: terram Brunſwici cum pertinentijs ſuis accepit iunior Wilhelmus, qui nõ diù ſuperfuit: Fratres pro paruulo adminiſtrationem ſubiêre: Ciues autem ſoli paruulo præſtitêre ſacramenta. Quo deficiente, Henricus ſenior, cognomento Mirabilis, quòd inſtabilis videretur, cogitur cedere: & paruit terra Alberto ſecundo. Ex his autem principibus magna & longa ſucceſsio propagatur. Nam Henricus reliquit filios, Iohan-

Iohannem in Embica præpositum: & Wilhelmum in infantia mortuũ: Henricus & Ernestus diuiserant paternam hæreditatem. Albertus genuit filios sex, Albertum episcopum Halberstadensem, Henricum Hildesemensem, Iohannem Magnum ordinis Teutonicorũ in Prussia magistrum: Otto Largus, Ernestus, & Magnus terram possederunt, de quibus infrà suo loco.

CAPVT XXXIII.

HOlsatiæ per hæc tempora comites, Henricus in Stormaria, & Iohannes in Swagria præsidentes, antiquam de terra Thietmarsiæ quæstionem renouantes, eam suis iuribus attribuendam crediderunt. Cõtradixit populus, & ad libertatem proclamabat: Veruntamen Bremensis ecclesiæ archiepiscopum inuocabat, cuius se ditioni subesse profitetur. Accepit Giselbertus, tunc archiepiscopus, populi confessionem: & quam petebant, opem promptus indulsit. Misit enim in terram, alioquì inuiam, viros belli gerendi peritos, qui populum infrunitum, si fieri posset, in ordinem digererent, vt essent excipiendis hostibus instructiores. Comites autem quanta poterant armata multitudine, à terra sua, de continenti in palustrem promouerunt agmen: & ordine incedentes, terram hostilem pleni fidutia petiuêre. Ridiculum omen, primi agminis leporem viderunt, per viam, transuerso itinere discurrere: & sublato venatico clamore, bestiolam exagitârunt: Qui in postremo erant agmine, ab hostium incursu excitũ clamorem interpretati, fugam primi iniêrunt: & iam hostes erant in conspectu, qui turbatum inuasêre cuneum. Mixtus indè timor, pudórque pugnauêre: & à postremis orta fuga, peruenit ad medios: Fuêre qui dicerent, nonnullos militares, inuitos in populum istum pugnantes, fugam

volentes inÿſſe: qui etiam poſteà à comitibus terra pro-
pulſi, exilio culpam diluerunt. Sed tum cæſis captisque
plurimis, maior ſibi numerus fuga conſuluit: quòd ne-
dùm paluſtre mingreſſi terram, in arido eiuſdem regio-
nis congredi cœperunt. Eam verò controuerſiam archi-
epiſcopus diremit, quòd Henricus comes Holſatiæ coniu-
gem acceperat filiam domicelli de Brũckhorſt, qui ger-
manus erat archiepiſcopi memorati: Erat verò, cùm iſta
gererentur, annus nonus & octuageſimus poſt mille du-
centos. Iu fauſto ſemper auſpicio in eam gentem Holſa-
ti pugnauêre. Semèl Adolphus tertius, Hartwico ſecun-
do archiepiſcopo Bremenſi tum militans eccleſiæ auſpi-
cÿs, gentem ſuperauit: Cæterùm quotiès ſibi comites
terram ſubigere ſunt conati, improſpero vſque in hunc
diem exitu fruſtrati abiêrunt: quod ſequentia deindè
tempora docebunt.

CAPVT XXXIIII.

OTto Iohannis filius, dux Brunſwiccenſis, qui poſt
patrem terram tenuit Luneburgenſem, cõiugem
per hæc tempora duxit Ludouici filiam comitis de Rhe-
no Palatini, neptem ex filia Rodulphi Imperatoris, ex
qua ſuſtulit filios, Iohannem Mindenſem, Ludouicum
Magdeburgenſem epiſcopos, &wilhelmum & Ottonem
terræ gubernatores: Poſt quorũ interitum rediit omnis
illa Luneburgenſis ditio ad principes Brunſwiccenſes.
Hoc autem tempore inuentus eſt, qui ſe diceret Fride-
ricum Imperatorem II. qui ſe clàm diceret ſuis ſubdu-
xiſſe faſtidio rerum, vt quietior viueret: & mortuum
ſubdidiſſet, quem pro ſe vulgus hominum tumulaſſet,
paucis conſcÿs concilÿ ſui: Se per annos triginta pere-
grinatum, nunc reuiſere terras Imperÿ. Tanta profe-
rebat ſecretorum indicia, vt quibuſdam fidem faceret,
præſer-

præsertim Landgrauijs Thuringiæ. Rodulphus Imperator, cùm veritatem in ea re compertam haberet, confessionem falsitatis expressit quæstionibus: Fatebatur enim aliquandò se in Cæsaris curia seruiuisse, indè præcognita sibi quæ narraret. Imperator eo tempore ingressus Erphordiam, multis comitatus principibus, iudicium instituit in tumultuantes ciues: Conuictos iussit gladio cædi, pace reparata inter omnes. Aderant Moguntinus, Salsburgensis, Magdeburgensis archiepiscopi: de Bamberga, Hildesem, Halberstat, Nuenborg, Misnensis episcopi: rex Bohemiæ, Albertus Saxoniæ, Albertus & Henricus Brunswiccenses, Otto de Luneburgo duces, Tilo marcgrauius de Brandenburgo. Magnum verò bellum, quod gessit Imperator iste per hæc tempora in Bohemia, scripsimus in Wandalia: Indè verò concessit in fata, anno nonagesimo post mille ducentos, fecitque locum electioni nouæ.

CAPVT XXXV.

ADolphus de Nassow, tum inter electores, vt Alberto filio Rodulphi Imperatoris proximi anteferretur, obtinuit. Contentus autem, vt plerique alij, regia corona, quam Aquisgrani promeruit, Imperialem non accepit, quòd Italia tumultuans iam contemnere videbatur regem Romanorũ: Nec Adolphus illum viderat fructum, vt omnibus regni viribus Italiam penetrans, Papam in Vrbe consalutaret. Sederat tum in sede apostolica IIII. Nicolaus, natione Lombardus, religione Minor: cuius est memorabilis exitus, si verus. Tradunt, illum, cùm se decessurum intelligeret, conuocâsse in vnum cardinales, & ratione temporum suorum coram eis reddita, omnes de plenitudine

poteſtatis, dignitate, qua præditi fuerant, abſoluiſſe, vt in reliquum priuati viuerent: Itidèm primùm ſtupuiſſe cardinales de eo quod acciderat: deindè quaſi moti capitis hominem, qui ad exitum inſaniret, reliquiſſe: illum totidèm ſui ordinis fratres euocâſſe, illos titulis cardinalium inſigniuiſſe, iureiurando, nè quem, ſe morientè, nisi ex ſuo numero pontificem crearent, néve vllum in ſuum adoptari ſinerent collegium, nisi ſui fratrem ordinis, adegiſſe: Hoc teſtamento condito, ad ſuperos euolâſſe. Mira res, ſi vera relatio. Exindè vſque ad tempora Sixti IIII. occultum in fratribus Minoribus fuiſſe Papam, qui in perſona eius defecerit: cùm in manifeſtum pontificem aſſumeretur. Egardum quēdam annalium ſcriptorem eius rei tradunt authorem: Sed apud Italos ſcriptores totum ſuper ea re ſilentium agitur. Hoc tempore Otto dux Brunſwiccenſis Honouer oppidum inprouiſus irrupit, & ciuibus captis, ingens indè argentum emunxit. Dilapſi è ciuibus multi, ad Sifridum Hildeſemenſ. epiſcopum ſe contulerunt: nec perſuaderi poterant, vt domino ſuo redeuntes parérent. Sic ſeres habet. Creſcente oppidorum munitione, creſcit & ciuium in principes contumacia: quarè laborat ſine fine omnis nobilitas, vel vrbium vires eneruare, vel penitùs obruere. Si tamen iſti per modeſtiam imperarent, & illi per manſuetudinem parérent, nihil ſanctius in terris hominum cœtibus: quæ, vt ait Cicero, vrbes appellantur. Sed dum ſibi principes omnia nata putant, ſeruiéque cœlum & omnem naturam imperioſis iußibus finem non faciunt: non dicam, pauperum oppreſſionibus. Indè eſt illa anxia vrbium oppidorumq; munitio. Adolphus Rom. rex, cùm in nonum annum regnum ſuum multo labore produxiſſet, Albertum ducem Auſtriæ, filium Rodulphi prædè-

nota.

prædecessoris sui, venientem agmine magno, vt illũ opprimeret, prælio excipit: initur conflictus: fuitq; exitus qui formidabatur: nam inclinatis rebus omnibus in Albertum, Adolphus fortiter pugnans cecidit.

CAPVT XXXVI.

ALbertus dux austriæ Rodulphi filius, victor magno prælio, in quo oppressus est Adolphus, ab electoribus rex Rom. id quod voluit, & necessè fuit, declaratur: Aquisgrani coronatur: & missis in vrbem Romam oratoribus, voluntatem de se electorum principum pontifici Bonifacio VIII. iussit intimari, vt electionem de se factam confirmaret. Celebrauerat iam Papa iste primus à se institutum iubileum magno ad vrbem concursu: vsque ad illum pontificibus non venerat in mentem tam festo negocio commouere Christianismum. Legationem ad se factam ab electo rege animosiùs insinuatam reiecit pontifex animosior longè, quòd sine sua authoritate electio facta robur non haberet: nam vtriusq; penès se vnum, gladij potestatem manere affirmabat: quod ipso apparatu in eo, qui, vt diximus, tum agebatur in vrbe, iubileo solenniter fertur ostentâsse. Primo quidem solenni die in pontificalibus apparens populo, apostolicam illis benedictionem impartitur: postera autem die imperiali habitu, infula nihilominùs Cæsarea insignis, gladium ante se nudatum iussit deferri, & sedens alta voce testatur: Eccè duo gladij hîc. Vides ô Petre successorem tuum: Et tu salutifer Christe tuum cerne vicarium: Vide quò ascendit superbia serui seruorum tuorum. Sequenti tamen anno Alberti electionem comprobauit eo pacto, si regem Franciæ impugnans, se regem gereret & Rom. & Francorum. Implacabiliter enim rex Franciæ pontificem offenderat, quòd nuptias

Eduardi Anglorum regis, & filiæ comitis Flandriæ disturbârat, quódque pragmaticam sanciens, apostolicæ sedi, suum per Franciam minorauit honorem. Quo tempore Albertus Alberti filius, dux Brunswiccensis, cùm contumaces experiretur Brunswiccenses suos, tacitus arma plurima contraxit aliena specie prætensa. Tum per molendinarium ad portam sancti Andreæ effecit, vt ex qualibet causa nemine sentiente, aut quicquam suspicante, noctù illi cum exercitu pateret ingressus: credíderim, non ignorantibus in populo maioribus rem gerí, quòd infrenis populus tumultuaretur aduersùs principes & maiores suos: Neque tamen ingrediens dux permisit suis aut cædem, aut vllam prædam: Sed opportunis locis exercitu distributo, cõuocatos ciues primùm de contumacia coarguit: indè quid fieri vellet insinuans, cùm illi non refragarentur, dimisit exercitum. Sensêre tum mansuetudinem principis sui, qui cùm arma teneret, posseq3 cogere quoduis, solitis contentus obsequijs, iussit quenque suo ordine permanere. Traduntalij huius irruptionis hanc fuisse causam: Brunswico inmultuata plebs in patres, constituit duodecim Gildæ magistros, (conuenticula sic vocant) quibus authoritatem attribuerunt super omnes. Multorum in ciuitate malorum indè origo fuit. Cumq3 moreretur Wilhelmus puer, primi Alberti filius, factionis magistri, vt in potentatu permanerent, Henricum inter fratres seniorẽ acceperê dominum. Indoluit vrbs vniuersa, in Albertum eius fratrem propensior. Igitur effectum est, vt noctu ingressus Albertus, vt diximus, dictos magistros capi iusserit. Decem ex his suspendio necauit: vndecimum gladio iussit feriri: duodecimus clàm euasit supplicium. Ita constituto in vrbe rerum ordine, permansit ille princ-

ceps Brunſwici, fratre fugato in Tranſyluanam regionem.

CAPVT XXXVII.

BEllum autem, quod volente pontifice, Albertus Romanorum rex ſuſcepit aduersùs Philippum regem Francorum, cùm ſe ex decreto Papæ ſcribere iuberetur regem & Romanorum, & Francorum, desijt in nuptias: Nam reges inuicèm, miſſo pontifice facto, affinitatem iniêrunt, ſecundo poſt iubileũ anno, cùm Philippus Alberto filiam ſuam daret coniugem. Celebratæ ſunt nuptiæ regales ſplendidiſſimæ in vrbe Pariſiorum. Aderat Gerhadus Gerhardi filius, Holſatiæ comes, tum admodùm adoleſcens, literis, vt ea ætate conſueuêre nobiles, inibi inſeruiens: & aſſequutus eſt breui Lubicenſem præpoſiturã, cum ordine ſacro. Sed cùm fratres eius morte deficerent, per apoſtolicam diſpenſationem, vt ſtirps propagaretur, accepta vxore, filios reliquit: quod ſuo loco commemorabimus. Interìm verò cùm Holſatiæ comites, Gerhardus & Henricus fratres, in Stormaria: Iohannes cum fratribus, in Wagria manentes vnanimi conſenſu, quoſdam ex militaribus nõ ſatis dicto audientes, terra eiecisſent: quodq; in nouiſsima expeditione in Thietmarſia, hoſtibus, quàm dominis, propenſiores, vel concitâſſent, vel primi iniſſent fugam, ad Albertum Saxoniæ ducem ad Albim commorantem ſe contulerunt: & contracto vndiquè armorum auxilio, de Magnopoli, deq; Saxonia memorata, ad turmam octingentorum equitum, ex diſtrictu Saxoniæ mouentes in Holſatiam, tranſito flumine Bilena, vſque ad Trauenam, omnia vaſtauêre: illoq; flumine per vada tranſito, vlteriora petiêre, ferro & igni omnia deformãtes. Cumq; regredi iam pararent, præda onuſti, comites ad vadũ fluminis, quod

transiërant, quodq; repetendum illis intellexerant, arma quanta poterant contrahentes, illis se obiecêre. Lubicenses autem ciues, tam duci, quàm comitibus peraquè affecti, amicabiliter medios se interposuêre: & quanuis primo certamine multi ex Saxonum agmine ceciderint, pauci ex Holsatis, treugæ tamen, quæ per instantiam Lubicensium interuenerant, effecêre, vt comites hostem in suo concludentes, pro sua voluntate re composita & captiuos & omnem prædam reciperent, dux cum propulsis, magno suorum discrimine, rediret in sua: Mansit tamen inter Holsatos & Lubicenses radix amara, quòd ciues magnæ prædæ occasionem Holsatis interuertissent. Vndè factum est, vt concurrentibus nonnullis differentiarum capitibus, militares Holsati in ciues Lubicenses acriter inuecti, multos ex his oppresserint ad vicina Stubbendorpe. Quo tempore nonnulla sunt visa de cælo prodigia, cùm in Marchia Brandenburgensi, ad oppidum Vredeland, die Remigij ceciderint è cælo igniti in morem grandinis lapilli, & incensis prædijs, & quibusque rebus in agro comprehensis, ingentia damna rusticæ plebi importârint. Hoc est illud tempus, quo Ericus rex Daniæ princeps pacificus, vocatis vndecunquè de conterminis finibus omnium graduum principibus, generalem terrarum pacem firmare constituit: Profecit autē plurimùm. Nam inter comites Holsatiæ & ciues Lubicenses pacem reformauit: intérque ducem Saxoniæ Albertum, & comites memoratos. Quo merito ciues Lubicenses in eum propensiores facti, defensorē illum suū fecêre: quod multis vicinis fortunæ illorū stimulos iniecit inuidiæ, annuasq; mille marchas in decenniū illi cōsignârūt: Nec parua fuit eius rei vtilitas, q; longè ab Imperio positi, modicā indè sentiant protectionem.

Otto enim dux Brunſwiccenſis & Luneburgenſis, nupèr ex qualibet cauſa, immiſsis trecentis equitibus, igne & ferro cuncta circùm vrbem prædia deformauit: vt ad excurſionem ciues elicerentur, magna equitum parte in inſidijs manente, minor ſe cohors hoſtium oſtentabat: Qua fidutia, ciues cum ſuo præfecto raptis armis egreſsi, inſidijs excipiuntur. Cecidit inprimis præfectus, & captis aliquot, cæteri ſe fugæ commiſerunt. Ea re & ſimilibus inducti Lubicenſes, protectorem ſuum regem Daniæ Ericum conſtituerunt.

CAPVT XXXVIII.

HOlſatiæ autem militares necdùm quieti, dominis ſuis comitibus ex prioribus cauſis bella renouarunt, & cum Thietmarſis fœdera iungentes, arbitrati ſunt ſe pares futuros comitibus. Ingentem autem manum de paluſtribus & wilſtriæ & Thietmarſiæ contrahentes, in Vterſten villam conueniendum ſibi edixerunt. Comites autem cum reſidua militarium manu, & copijs, quas de proximo, deq; propriis finibus contraxêre, obuiàm rebellibus profecti, prælium iniêrunt: Pertinax diù pugna fuit, ſed inclinauit comitibus fortuna: captusq; hoſtium primipilarius cognomento Peltz cum aliquot ſeditioſorum primoribus, morte mala mulctati, publico iudicio periêrunt. Memoratus verò primipilarius quadripartitus velut patriæ proditor, poſt extremum ſupplicium coruos pauit: Qui verò fuga euasêre militares, Lubicam protinùs, interpoſita primùm publica fide, petiêre, & ingreſsi, diù ſeſe ibi continuêre. Gerhardus comes eam rem tulit ægerrimè, hoſtes publicos ab his quos ſibi duxit amicos, receptari: erat, quod ciues ſuo facto in purgationem prætendere poterant, vmbraculum, nè deterius aliquid admitteret deſperatio: Sed id

à comitibus minimè tum probatur. Qua de re Gerhardus infestus ciuibus, ostium Trauenæ obfirmare constituens, præsidium fixit ad mare. Ciues autem vt erant in fœdere cum Alberto duce Saxoniæ, cùm haberent etiam in sua parte Holsatos militares cum amicis, à quibus suborta est comitum in ciues indignatio, bellum publicum indixêre comiti Gerhardo: Crudescebat bellum, & longiùs progressum, auxilia multorum inuenit. Accessit Lubicensibus dux Slesvici Waldemarus, à rege proculdubiò Erico, ciuium defensore, ad hoc institutus. Comitibus tulêre suppetias Henricus Magnopolensis dominus, cum patruelibus suis. Gerhardus copias suas in nemore ad villam Zuartow occultiùs fouit: Ibi castra communiens, vt excursionibus crebis fatigarent ciues: simul vt præsidio essent in tempore fortalitio, quod ad mare firmauit. Henricus autem Magnopolensis Trauenam ex diuerso latere insedit, in loco Priwalk (Angulus est terræ illius ad exitum fluminis) ibiq; firmato præsidio, exitum & ingressum ciuibus intercluſit. Ciues verò communiêrunt naues suas trabibus, vt ictus contemnerent incursantium, & magnis laboribus ad mare & à mari peruenerunt. Vêre autem primo turmatim egressi ciues, impedimentis aduectis, Henrici primùm oppugnauêre à dextris præsidium, & multo labore diù defensum, labefactatum crebris ictibus deiecerunt. Nec minor conatus ad turrim altera de parte Holsatiæ prominentem. Ericus interim rex Daniæ, vt erat zelator pacis, & ciuibus nihilominùs ex pacto constrictus, medium se interposuit, & inuentis vndecunquè compositionis medijs, firmat pacem inter dissidentes. Reconciliati militares Holsati comitibus, & rursùs, Lubicenses in gratiam & amicitiam Gerhardi comitis rediêre.

CAPVT

CAPVT XXXIX.

HIc locus nobis diligentiùs attrectandus, quòd pro multitudine comitum in Holsatia, & obscuritate annalium, non satis explicantium cuiusq; conditionem, perplexitates aliquot enascuntur. Hic Gerhardus, quirem gesit, de qua proximè, filius erat I. Gerhardi, filium nihilominùs & iste reliquit Gerhardum, cum aliquantis fratribus: qui tamen omnes ante virilem ætatem defecerunt, ità vt Gerhardus ille, relictis sacris, quibus erat initiatus, & præpositura Lubicensi, quam tenebat, vxorem duxit, ex qua reliquit Iohannem filiũ: qui, vt literæ eius declarãt, ab anno vicesimo ad tricesimum, & circa, supra millesimum & trecentesimum rem gerebat, in quo, quia prolem non reliquit, defecit linea Gerhardi. Gerhardus aũt cæcus fratrem habebat Henricum, qui bellum in Thietmarsia infeliciter administrabat: & in compositione rerum, quæ interuenit, vxorem duxit de domo domicellorum de Brunckhorst, filiam fratris Giselberti archiepiscopi Bremensis: ex qua Henricus suscepit filios Gerhardum & Iohannem, quibus initio res tenuis erat. Ille autem Gerhardus, prõ magnitudine rerum à se gestarum, cognomen Magni promeruit: initia verò fuêre pusilla. Interim verò in Swagria dominatur Iohannes secundus, qui multis erat filijs oneratus, magis quàm ornatus: Diuidebat cuiq; partem suã, vt haberent vndè familiam alerent & iumenta. Nam alium præfecit in Todesło, aliũ in Zegeberge, alium in Bramhorst constituit rerum præsidem: Sic enim locum commemorãt annales, incertũ, si fortè per errorẽ pro Branstede Brãhorst designetur: Ipse Iohannes Kilonẽ inhabitabat. Dum verò terra multis premeretur regentibus, singulorũ ditio breuis, & prouentus erat tenuis. Indè factum

ctum est, vt fert militare studium, quòd ex indigentia rapacitas, & ex ea consurgit aduersitas: factumq; ferunt, vt Adolphus Iohannis filius, qui Zegeberg teneret, triturantes miserit in horrea cuiusdam militaris cognomento Splijt: cuius genus & nomen ad nostra tempora durauit: Ille impatiens iniuriæ, & irrogatæ in sua violentiæ, triturantes correptos pedibus truncauit, remisitq; ad dominum mutilatos. Ex Thietmarsia, quæ ab olim commixtos habuit milites, à memoria comitum ibi præsidentium, familia de Reuentlow, sese in Holsatiam collocauit: in quam simul irrogata iniuria excitauit virum in ea primarium Hartwicum, vt vindictam aliquandò meditaretur in Adolphum. Duplex indè fama est, quæ causa virum illum in tam atrox facinus impelleret. Commemorant nonnulli, Gerhardum comitem Henrici filium, eum qui cognomen Magni promeruit, tum Rendesborg habitâsse, casella granaria, satis rerum omnium inopem, qui præter venaticos canes nihil suum posideret: Nam adolescentiæ prima tempora in literis consumpsit, expectans hortatu auunculi sui archiepiscopi Bremensis, aut episcopatum, aut magnam in ecclesia dignitatem. Cumq; auunculus eius defecisset, nec esset magnoperè, qui in Gerhardum respiceret, ille se in Rendesborg, venatione contentus, cõtinebat: Hartwicus Reuentlow, vir primarius, comitis detestatus negligentiam, quòd à cunctis præteriretur, iumenta sua illi permisit & arma, vt comitis honore procederet in publicum. Cumq; accederet iniuria, quam Adolphus comes de Zegeberge intulisset Hartwico, meditatur arcem capere Gerhardus, quem rebus gerendis idoneum prospexit, in manus tradere. Igitur secreto calle, quem ille per decliuia montis penè solus agnouit, nocturno silentio

lentio iter cum paucis ingreditur, & muris transcensis, in arcem se recipit, Adolphumq; in loco quietis deprehensum capere comititur. Ille expergefactus, gladium arripit, & in defensione virili capi non passus, ab inuito cæditur Hartwico: perindè arx capta traditur Gerhardo. Adolescentulum, de more camerarium, Adolphus habuit eiusdem Hartwici filium, quem, nè proditor domini putaretur, pater necans coniunxit Adolpho: Amborum visuntur hodiè in ecclesia monasterij monumenta.

CAPVT XL.

EST & alia in eundem exitum aliorum narratio. Tradũt, Hartwicum memoratum Adolphi comitis fuisse arcis præfectum, cum omni familia demorantem in arce: In eum cùm Adolphus atrocem irrogâsset iniuriam, oblitus fortè pudoris in eius coniugem, aut sobolem: (res enim non satìs explicatur: sed pro magnitudine facinoris, verisimile est, non vulgarem fuisse iniuriam, cui tantam vir militaris impendisset vindictam) exulceratus Hartwicus, cùm doloris esset impatiens, primo manè fores pulsat cubantis comitis, properatu esse opùs, vidisse magnum ferarum gregem, quem facilè sit concludere indagine, si properetur: Comitem tũ venationis percupidum, reserâsse fores, ingressum Hartwicum confodisse nudulum, & illi, vt diximus, simili cæde iunxisse proprium filium. Hæc prima calamitas in filio Iohannis comitis & wagriæ: qui prouectioris ætatis relictam Erici regis Daniæ reginam, vxore defuncta, duxit coniugem, ex qua sustulit filios, Christophorum atq; Iohannem Largum: (res enim obscura est, & in annalibus non satis explicita) captum senem vel à filijs vel à militaribus Iohannem patrem tradunt è Bramhorst in Kilonem esse perductum, ibiq; diù tentum. Qua ex re

ducor

ducor in sententiam, vt vim illam perpessum à filijs senem crediderim. Inuenit tamen fideles, qui clàm laxatum, nauigio Lubicam abduxêre, ibique per annum permanens, re inter dissidentes composita, reducitur in Kilonem. Iactauit fortuna comitem illum varijs casibus: & nunc regalibus nuptijs, vt diximus, extulit: indè à suis habitum contemptui deiecit. Sedebat ad mensam in arce Kilonis, cùm inter ioca plurima mimus exasperatur ab adolescentibus, qui de more seruiunt nobilitati: Conuersus in eum insanus ille, qui improbiùs illi instaret, osse proiecto, comitem altero lumine exoculauit. Filius eius Christophorus regi Daniæ, fratri vterino, cognominis, cùm ad fenestram in arce sublimiorem staret, incertum ab alio impulsus, an suo decidens infortunio, in fossatum corruens ceruices confregit: Ità factum est, vt Iohannes ex multis filijs solum relinqueret superstitem Iohannem tertium, quem cognominauêre Largum.

CAPVT XLI.

GErhardus cæci filius, cùm audiret casus fratrueli sui Iohannis, & multiplicem in filijs calamitatem, singulariter motus atroci exitu Adolphi, rebus compositis, Lubicam ingreditur cum filijs: ibi, vt confidebat, securior futurus, quòd amaritudinem ex priscis bellis consedisse vereretur apud nonnullos in opportunitate vindicaturos. Eius, vt diximus, filius Gerhardus, solus parentibus superstes, ab ecclesia redibat in seculum: apud quem institisse ferunt Christophorũ Daniæ regem, vt qui in vrbe Lubica commaneret, accepta pecunia Iohanni adolescentiori fratrueli suo, regis vterino fratri, permitteret in Stormaria suam ditionem. Recusabat Gerhardus, quòd & illi filius esset Iohannes,

& non-

& nonnulli fratrueles propiores ex fratre Henrico. Creuit autem Gerhardus, qui posteà dictus est Magnus: nam arcem Reinoldesborg ille possedit, in qua turrim exædificásse dicitur eius commodis Bremensis archiepiscopus Giselbertus, eius auunculus, eam quæ etiam nunc cernitur rotunda. Gẽsit autem ille rem in Holsatia cum Iohanne fratruele Gerhardi filio, qui præfuit Stormariæ. Sed, vt fieri solet, multitudo fecit præsidum, vt tenuis fieret cuiusque ditio. Henricus tamen pater Gerhardi vectigal constituit in Hamburgo de mercibus exterorum: quod etsi ciues non grauaret, diù tamen restitêre, arbitrati hocipsum rebus eorum incommodari, quòd extranei mercatores fugiunt ea loca, quæ vectigalibus nouerint oneroſa: Sed prævaluit comitis in ea re voluntas. Erat autem annus post mille trecentos decimus, cùm Albertus Romanorum rex pacato agmine per Rheni ripam descenderet, & à fratris filio nepote suo, cùm nihil illum formidaret, improuisus opprimitur: Adolescens erat egregiæ virtutis, quem rex negligere visus est: vt nullo ductu, nulla administratione, nulla ditione à patruo honoraretur: Id dolens, nimiùm acerbè & immaniter suo vindicauit periculo atrocissimo in regem facinore.

SAXO-

SAXONIAE
LIBER NONVS.

CAPVT PRIMVM.

HEnricus comes de Lutzenburgo in Lotharingia, vir ad arma strenuus, rex Romanorum post Albertum ab electoribus Franckfordiæ designatur, Septimus eius nominis. Aderant Itali Gibellini, vrbibus suis pulsi: qui expectantes electionem noui regis, ostenderunt, quibus per Italiam modis res prosperè Imperatori futuræ viderentur: Summus tum pontifex Auinione agebat. Missi oratores ab Imperatore ad pontificem, ostenderunt electionem de Henrico factam, vt illam Papa comprobaret: Non aliter fertur annuisse, nisi, vt intra bienniũ Romam peteret, coronam ibi accepturus Imperij. Non expectabat biennium Henricus: sed missis ad Italiæ vrbes oratoribus, transitum suum docuit futurum. Ad Florentinos autem, quos sciebat inprimis Imperio reluctari, iussit ire suos, & apud illos renouare iura Imperij, quibus rectè facerent, si non reluctarentur: scituri, cum illis rem esse regi, nisi, quæ se digna, quæ Romano Imperio debita, facerent. Responsum indè retulêre nõ satis placidum: Sed rex copijs vndecunquè pro dignitate & rerum necessitate contractis, contendit in Italiam: & primùm Mediolanenses aggreditur: qui vbi arma viderunt, quibus pares esse non poterant, Turrianis eiectis, Vicecomites regem in vrbem admisêre. Cùm autem primam Aquisgra-

grani de more dudùm coronam accepisset, ibi promeruit secundam, non Modoëtiæ, vt veteres. Luppoldus Austriæ dux, cum Germanorum cohortibus, in Vicecomitum gratificationem, vrbi præsidio imponitur. Audita autem Mediolani deditione regi facta, omnes Lombardi circunsedentes, præter Alexandrinos, fidelitatis seruandæ sacramento sese Imperio obligârunt : & cùm singuli vicarios accepissent regios, nullus fuit aut populus liber, aut in ciuitate aliqua tyrannus, & factionis primarius, qui eiectos priùs aduersæ factionis conciues in patriam, iussus à vicario, non admiserit. Henricus interim ferream Imperij corollam Mediolani, vt diximus, susceperit : cuius muneris exequendi celebritas, maiore facta est impendio, quàm cui ærarium Mediolanense suffecerit : Vndè hinc atque indè, annitentibus diuersæ factionis in vrbe principibus, insolito ciuitas est grauata tributo. Fuit id plebi molestissimum, & murmur primum, posteà etiam aperti clamores auditi, ingeminatiq; sunt : auctam esse Mediolanensi populo seruitutem, non introductam diù ab Imperio speratam libertatem : & manum rapinis Germani non cohibuerunt, quos factiosi rerum nouarum cupidi adiuuârunt. Tandèm ad arma est ventum : Germani initiò territi, cùm cædes in suos & vulnera edi cernerentur, introductis, quæ in suburbijs, & in agris dispersæ erant, copijs, aperto in vtranque factionem prælio decertare cœperunt. Sed Galeatius Vicecomes, magno vsus astu, Matthæo genitore domi, tanquàm ad arcem suam seruandam relicto, Luppoldo duci & Germanis ad eum conglobatis adhæsit : nè, quod timuit, in se quoquè verterentur : Tumultûs & plebeiæ audaciæ ac temeritatis causam omnem & culpam in Turrianos referens, tyrannidem affectantes.

Bonus artifex, culpam propriam deriuat in aduersarios, vt illos reijceret. Nec fuit difficile, furentes sua sponte Germanos accendere. Pari ergò odio Germani, & Gibellini, in Turrianos feruntur: Erant illi magna parte populi constipati, in platea ædi Virginis subiecta, quid agerent dubij: quòd Imperio & populo pariter aduersari, & stultum & nefarium dicerent. Ad primum itaq; impetum admirabundi, ac propè amentes, dissipati sum. Pugna deindè ad vicos relata: cædes vtrinq; promiscua fuit. Guido Turrianorum princeps, omnium primus insidias Vicecomitum recognoscens, cum filijs in fugam est versus: quem suorum pars maxima est secuta: profectiq; Vercellensi porta, omnes cum pueris & vxoribus Vercellas petiêre: debacchatiq; in aduersam factionem Vicecomites, ad triginta illius primores, in quibus quatuor ex Turrianis fuêre, Imperatoris militum Germanorum auxilio interfecerunt. Ad eum exciti tumultum, nonnulli Lombardiæ populi à promissa Henrico obedientia recesserunt: primique, & eodem die, Cremonenses, & Cremenses impositum à rege vicarium, & Gibellinos, armis, non sine cæde, eiecerunt: Magijq; Brixiani Guelpharum partium duces, aduersæ factionis principem, paulò antè iussu regis reductum, interficere cùm quæsissent, fuga se contulit ad Henricum: Pariter Parmæ factum: qui paulò antè, rege iubente, reducti sunt, tunc eyciuntur. Ità tartarea illa erynnis, & amor dominandi, regnat in populo vertiginoso Italiæ: vt nihil aliud dies cogitent ac noctes, quàm dominari, & in aduersos vindicare: Huic vni studio, & temporalē, & æternam salutem promptè impendunt, nihilipendentes omnia, ad dominandi, vindicandiq; comparationem

CAPVT II. His,

His, quæ tot in locis fiebant, auditis rebellionibus, Henricus, vrbe Mediolano Vicecomitum curæ & custodiæ relicta, exercitum tum primùm coactum in Italia, duxit in Cremonenses: cuius vrbis Guelphi resistere dissisi, Brixiam cum vxoribus, pueris, & absportata leuiori supellectile, emigrârunt: Cremenses verò, deditione facta, mitiùs agi secum supplices impetrauêre: Sed Cremonæ à Gibellinis deditæ, mœnia portásque, & Guelphorum domos, cùm Germani euertissent, Cremam quoq; reddiderunt minori excidio immunitam. Ad eius facti terrorẽ, Parmenses Gibellini, eiectis Guelphis, accersitum & precibus impetratum regis vicarium habuerunt. Duxit paulò pòst in Brixiam Henricus, ad quam vrbem, cum proprijs alienigenisq; Guelphis probè defensatam, aliquandiù sedere coactus est: editaq; in agro omnium, quæ excindi, vri, euertiq; poterant, vastitate: adhibitæ oppugnationibus machinæ, cuniculi sunt acti: & tandèm fugiẽtibus in mõtana Guelphis, dedita à cæteris vrbs, murorũ portarũq; munitiones amisit: nec aliter ibi, quàm Cremonæ, à Guelphorum ædibus vel excidio, vel incendio, est temperatum. Ad Placentiam verò cùm ducere pariter iratus pararet Henricus, cardinali de Flisco intercedente, Placentini eiecto armis Guelphorum duce, contraria sentiente, Imperialem vicarium admisêre. Papiam nonnulli in partibus Henrici constanter durâsse, & fœdera à principio per Philippum comitem cum illo icta obseruâsse, nonnulli post rebellionem afflictam fuisse, contendunt. Interèa, dum Henricus primùm oppugnanda, deindè euertenda Brixia occupatus est, oratores, quos ad Venetos miserat, redeuntes, paratam esse eam rempublicam, natugium quod postulâsset, præbere, quo ad regiones

vrbi Romæ propinquiores cum omni exercitu transportaretur, nunciârunt. Per quod tempus, Veronenses, Vicentini, Patauini, & Taruisini, missos ad se vicarios suceperunt: præsidia pariter, quæ danda crediderant, ad missuri. Sed Henricus copias integras ad vrbem Romam ducendas retinere mâluit: & vicarium Anspurgensem comitem, Lombardiæ præsidem instituens, copias illi non magnas attribuit, quibus prouinciam conseruaret: Ipse deducentibus, qui apud eum erat assidui, Amadeo Sabaudiæ comite, & Pisanorum Genuensiumq; oratoribus, per Placentinos Genuam se contulit: qua in vrbe eum adijt Richardus Gambatosa, Roberti Neapolitani regis orator: adiêruntq; pariter Friderici Aragonis, Siciliæ regis nuncij, amicitiam & fœdera aduersùs Robertum regem, vtiq; hostem offerentes: Quibus benignè Henricus respondit, oblatis assentiens fœderibus, quæ, cùm esset Romæ, initurum se spopondit. Gambatosa igitur, pro vanis simulatione redundantibus, quæ afferebat, verba ab Henrico simulata recepit. Certum enim Henricus habebat, à Ianuensibus Pisanisq; relatum, regem Robertum Romæ, & per Hetruriam, impedimenta & aduersarium suis conatibus & coronationi pro viribus præparâsse. Nã præter confirmatas per Hetruriam Guelphorum partes, quàm primùm, Neapoli agens, Henricum Brixiam obsidere intellexit, veritus, nè illa vrbe potitus, per Bononiam duceret in Hetruriam, Digotionem marescallum, attributo duorum millium equitatu, misit, qui Ferrariam Bononiamq; primò, pòst Florentiam & Hetruriam defensando, prout necessarium in tempore in partibus conseruaret, Digotioq; intelligens Henricum Iantam accessisse, Florentiam, & indè Lucam cum copijs est delatus.

CAPVT

CAPVT III.

ANnus erat vndecimus post mille trecentos, cùm Clemens V. pontifex Romanus concilium apud Viennam, Narbonensis Galliæ vrbem, celebrauit: In quo ad alterius anni medietatem protracto, Templariorum omninò nomen extinxit: deq; subueniendo Hierosolymæ multa in eo verba iactata sunt, quæ in irritum cecidêre: & decreta promulgauit extantia, quibus de illius nomine Clementinis appellatio perseuerat. At Henricus, cùm mensem Ianuæ egisset, maris, quam expectauit, tranquillitate oblata, triremibus quadraginta Ianuensium, Saonensiúmque, Pisas petit, equitatu terra per Lucenses præmisso, quibus vastitas est commissa maxima. Digotionis verò, & additæ à Florentinis, socijsq; Guelphis copiæ, numero longissimè Germanis inferiores, minori quàm erat opùs, Lucensibus præsidio fuêre. Præmisit ex illis Henricus Ludouicũ Sabaudiensem Amadei filiũ, quingentos equites ducentẽ: qui Romam ad Stephanũ Columnã accedens, in ædibus Lateranensi palatio contiguis se continuit: Idq; gentem Vrsinam ad inuidiam, nouiq; Imperatoris suspicionem plurimam concitauit: Et Florentini post Henrici in Italiam aduentum, plurimã exulũ suorum manũ reuocauerãt: confirmandisq; societatibus, à Roberto rege institutis, fuerunt intentissimi. Quarè agentis apud Pisanos Henrici, & vastantis Lucensem, Miniatensemq; agrũ, Germani equitatûs pericula vt cauerent, neminẽ extra vrbẽ agere, & oppida ac castella conspici curauerũt. Tres cardinales à Clemente pontifice missi, ad coronandũ in Vrbe apostolicæ vice & authoritate Imperatorẽ: Ad quos ilicò Robertus rex Iohannẽ germanum suũ, magno stipatũ, sed inermi, comitatu venire curauit: vt nouo Imperatori vel

simulatè gratulatus, pompam redderet sua præsentia ornatiorem. Profectus Pisis Henricus Plumbinum secus, per oram Hetruriæ maritimam, Viterbium se contulit: ad quē clerus omnis, Romani populi, pars maxima, cùm venisset, deduci indè cœptum est pompa in talibus consueta: Perductus in Lateranense palatium rex, quod Viterbij audierat de Vrsinorum à se alienatione, voluit intelligere. Omnes igitur vrbis primores & honesto natos loco inferiores, ad conuiuium inuitauit, vt qui malo in eum essent animo, absentia notarentur: Veneruntq; præter aliam multitudinem Stephanus Columna, Nicolaus Miletus, Hanibal, Hanibaldus, Iohannes Sabellus, Theobaldus de Campofloræ: vt sola eius seculi primatibus defuerit gens Vrsina: quæ sub ipsum Henrici aduentum, partem vrbis infimam, ædibus suis contiguam, & circumadiacentem Tyberi, pontiq; Traiani cōtinentem, ad viarum exitus repagulis communierat: magis vrita, nè aduersa factio quicquam in eos machinaretur, incautosq; inuaderet, quàm quòd motus intentare quæsiuerit.

CAPVT IIII.

ADepuli finem Henricus de suo aduentu in hanc sententiam est loquutus: Iussu se & pactione à pontifice Romano Clemente coactum, venisse Romam, cùm aliâs certò sciri à Romanis posse, tum maximè ex cum cardinalium ibi præsentiū testimonio, qui & confirmationi electionis de se factæ præsentes Auinione fuerint, & Romam ad eius coronationē legati venisse constiterint: Non tamen tam longi itineris laborem sibi fuisse grauem, consideranti suos se Romanos amantissimum sibi populum visurum, cum quo lætos iucundosq; aliquot dies, cum quo ludos & conuiuia ageret. Sed falsum se

seiudicio & opinione, hostes in ea, & sine causa aduersarios inuenisse: quos nedùm verbo, minùs vnquàm facto læserit: sed inter primarios Vrbis, vt sunt, habere, & in amicitiam recipere constituerat: Hinc quos viderat inimicitias secum gratis ostentare, eorum insidias quin caueat, ac pro posse repellat, temperare non posse. Quæ cùm dixisset, ad suos qui circunstabant conuersus, adigendos esse fidelitatis sacramento omnes qui aderant Romanos, poscendásque, & in custodiam recipiendas Vrbis arces, demúmque tenendos omnes imperauit: Iurárúntque omnes, & solus Theobaldus de Camposora, cùm affines & consanguineos suos, sua sequi consilia solitos, sicut & cæteri fecerant Romani ciues, tenere ac obligare id iuramentum voluisset, solos excepit Vrsinos: de quibus consanguineis ignominiosè loquutus est: nec illi satis fuerunt, maledicta in suos adulanter iactata: vt quod quærebat, cum Stephano Columna, datis obsidibus, abire permisso liberaretur. Arces verò Vrbis, quas Imperator petiuit, ædes erant in theatris, thermis, & vetusti operis ædificijs, in arcis formam, quod etiam nunc facilè intelligitur, communitæ: quibus tunc Germanorum præsidia sunt imposita. Vsus est etiam alia tunc maiore Imperator imprudentia: qui præter tentos, de quibus est dictum, ciues, tributa poposcit à populo, solito semper antea, vel vicatim, vel dispersas in multitudinem pecunias, ab alijs qui coronabantur, accipere. Commota est itaque in tumultum ciuitas, & omnis vtriusque factionis populus ad Vrsinos confluxit: primúmque in deturbatos occupatis arcibus, pòst in alios Vrbem perambulantes Germanos, impetus cum cæde & sanguinis effusione est factus. Eo exaudito

tumultu, datos à Pisanis sagittarios, à nauibus vocari iussit, quibus paulò priùs fuerant adducti: in quos à naualibus, quæ sub Auentino sunt, vt Lateranum accelerarent, mouentes, Iohannes Roberti regis frater, turmas nauales impetum facere iussit: qui eodem die Neapoli venientes, in eadem naualia, attractis triremibus secesserunt: Iohannésque, oppressis dolo Pisanis, turmas suas omnes eò vectas nauigio, & equitatum, ob id in propinquo Vrbi loco paratum, in Vrbem Henrico rebellem duxit. Augebatur interim commeatuum inopia. Imperator, & pecuniarum carentia, in odium Romani populi erat inductus. Quarè cardinalibus facilè assensus, coronam, cuius in basilica apostoli Petri de more accipiendæ spes omninò sublata erat, in Laterano accepit, Tyburq; migrauit. Eo cum copijs Vrbe profecto, cardinales Iohannem quoquè Roberti regis fratrem, cum suis copijs, quæ multiplicari cœperant, Vrbem purgare iusserunt: Páxque & quies vrbi Romæ reddita, tertiodecimo die, postquàm Henrici imprudentia tumultuari cœptum erat.

CAPVT V.

HActenùs prospera satìs omnia fuêre Henrico, nunc Imperatori. Nam priusquàm in Italiam veniret, initio regni sui Bohemia rege caruit, morte sceptro vacuato. Moriens autem rex filiam superstitem reliquit: eam futuram cum regno pro dote coniugem ambiebat nepos Alberti Romanorum regis: inq; eam spem, regnum cum non contemnendo ingreditur exercitu. Sed Henricus tum Romanorum rex, euocata Spiram puella, Iohanni filio suo, de voluntate magnæ partis procerum, coniugem dedit: eundemq; filium parato quē tenebat exercitu perduxit cū coniuge in regnū,

iecto per arma Alberti regis nepote: Vndè Iohannes filium sustulit Wentzlaum: qui cùm auo Henrico longè posteà in Imperio succederet, dictus est Karolus IIII. Sed hæc posteà. Hoc autem tempore, Albertus Saxoniæ dux, princeps pacificus, & qui singulari zelo insectaretur latrones insidiantes publicis itineribus, mortem obijt, viuax nimirùm senex, & qui supra centū annos, si numeres, victitâsse inuenitur. Ilicò autem erexêre caput, quos ille pressos tenuit: arcémque Linow, dudùm armis Lubicensium deiectam, memorati ducis accedente fauore, prædones instaurant: Pristini quæstûs negocium repetunt: Publica iterùm itinera tenent infesta: merces cum mercatoribus inuadunt, nudant, cædunt, & nisi cesserint, etiam occidunt. Succesit illi in ditione Rodulphus filiorum suorum nepos: tum tamen ætate, vt princeps esset elector. Nā Albertus diù viuendo, filijs & nepotibus & pronepotibus ante se defunctis, Rodulphum in quinta generatione nepotem habuit electiuæ dignitatis primum successorem: Intercurrerant multi principes, Iohannes, Erici, Ottones, Alberti: qui ditionem patriam diuiserant: quorum successiones quodam in loco vberiùs instructi explicabimus: nunc hoc dixisse contenti, quòd Albertus ille grandæuus filios genuit Rodulphum atque Ottonem, ante patrem defunctos. Otto filios non reliquit: Sed Rodulphus Iohannem, qui etiam auum moriens reliquit, & Iohannem filium: qui & ipse superstitem fecit proauum, relinquens filios Iohannem, & Albertum: quorum vterque reliquit prolem masculam. Sed mortui sunt & illi, auo superstite Alberto. Namper omnium horum tempora, sustinuit ille solus dignitatem electuræ, quam reliquit Rodulpho huius Alberti filio. Sic monstrant annales, si non aber-

rant: Peruenit autem diù viuendo in decrepitam senectam. Iste tamen Albertus tertius Rodulphi pater, hæc tempora, quæ in manibus sunt, tetigit, aut vicina. Rodulphus reliquit Rodulphum filiũ electorẽ: & ille Wenzlaum, de quibus posteà. Iohannes quoquè tertius reliquit Ericum filium, & ille Ericum cum Alberto. Multæ sunt laudes quoquè huius Alberti, quòd odio latronum multa fecerit, perpessusq; sit. Quo sine prole mascula moriente, Ericus frater, iam sacris præditus ordinibus, apostolica fretus dispensatione, vxorẽ duxit, paternam ditionem gubernauit, & filium reliquit Ericum III. patrem Bernhardi, Erici, Alberti, Magni: quorum Bernhardus nostram tetigit ætatem, pater Iohannus, nunc superextantis: Cuius filius Magnus hodiè ducatum inferioris Saxoniæ administrat. Electiua dignitas permãsit in linea Rodulphi, cuius successio fuit in principatu superioris Saxoniæ, in terra de Wittenburgo: Sed ea deficiente, iusto ordine redîsset ad proximos agnatos, inferioris huius Saxoniæ duces: qui detrusi sunt, fauore & gratia marchionum Misnensium: quod suo loco non tacebitur. Sed in viam, digressi, redeamus.

CAPVT VI.

HEnrici Imperatoris res, non sine causa Saxonicis miscemus, quòd in viciniam horum temporum semper Saxonicum genus imperauerit: quorum per Imperium res commemorantes, nunc fini propinquantes, relinquere, qui residui sunt, sine culpa nõ possumus. Igitur agentem Tybure Henricum, nuncij adiêrunt Friderici Aragonis, Siciliæ regis: cum quibus promissa apud Genuam fœdera tam cupidè constituerat, vt affinitatem quoquè regi Siculo honestissimã vltrò obtulerit: actũq; inprimis, vt bellum Fridericus subitò vicinis Siciliæ Calabriũ

labris inferens, classem educeret, quam posſit maximam, Pisanæ & Genuensi coniungendam: quas Imperator ad se potētißimas nauigare curaret: ipſe paulò pòſt Tybure profectus per Sabinos, Vmbrósque, Perusiā, & indè Aretium, amiciſſimam tunc ſibi vrbem delatus, vallis Arni ſuperioris oppida & caſtella, nemine omninò reſiſtere auſo, vi cepit: Confluxerant enim ad eum omnes Gibellini, & Albæ partes Florentini, ac cæteri Hetruriæ exules: quibus deducentibus edocentibúsque, bellum illud Imperator gerebat. Ductum eſt indè ad vrbem Florentiam, & caſtra ad montoſam illius partem, nondùm muro cinctam, firmata ſunt. Erat tamen foſſa, & vallo, firmiſſimis plancis, pluteis, materiáque, ſpiſſo vrbs tā communita, vt facilè à multitudine quæ inerat defenſaretur. Nam Lucenſes, Miniatenſesq; & Senenſes immiſère ſuppetias & auxilia. Bononienſibus autem & Ferrarienſibus, regis Roberti venerat equitatus. Quarè Imperator oppugnatione abſtinens, quam cerneret ineffi-cacem futuram, incubatione potiri & obſidione conſtituit: hinc ſede ſibi ad S. Saluij monaſterium, tertio ab vrbe ſtadio in prætorium ſumpta, vicina oppida nullo grauauit onere, quàm vt commeatus in caſtra ferrēt. Ad menſem indè vnū & dimidium, hyemis aduentu, rerum penuria in caſtris laborari cœptū: & cùm hominum ſuſtentationi neceſſaria, ingenio & induſtria importādi, ſpes aliqua oſtēderetur, nullus alendi iumēta & equos, in illa ſterilitate ſoli, modus apparebat: motis ergò per Nouembrē caſtris, Imperator ad Donatianū oppidū, via Senenſi, octauo à Florentia milliario cōſedit: & præfecti ex Gibellinis extorribus Florētinis duo, vnus ad Scarpariā, alter apud Inciſā, attributis Germanorū cohortibus, relicti, capta de Florētinis ſeruauêre, & ſimul vrbē incurſionibus

nibus infestare curârunt. Moratus apud Donatianum menses duos Imperator, postquàm sementis faciendæ spem omninò præterîsse, & agrum penitùs vastatum vidit, excedens dixisse fertur: Florentinos, vel sociorum vrbi inclusorum auxilio, satis sufficere indigentiæ & famis ità cumulandæ, vt ante æstatis initium, se, qui in deditionem recipiat, pariter vocare & orare cogantur. Sed illi alijs armis pugnare statuerunt.

CAPVT VII.

PRofectus Donatiano Imperator, primis ad Bonicium castris peruenit: vbi oppidum restituit, quod dudùm antè Karolus rex exciderat: dúmque hyberna ibi ducit, Senenses, & proximiores sibi Miniatenses, Collensesq3, vastatione agrorum, & illatis quandoquè in erumpentes cladibus, agitauit. Intellexerant interea Florentini abesse non posse, quin vel fame coacti inimico Imperatori futura æstate dederentur: quarè petitum sæpenumerò auxilio Robertum regem, cùm, vt amicis subueniret, peruincere nõ potuissent, deditum vrbis dominium, vrbem vt conseruaret, impulerunt: nihil in subiectitios conditionibus acto expressiùs, quàm nè exules quouis tempore, quacunque causa & ratione reduceret: nec tamen alia tunc præsidia rex immisit Robertus, quàm quæ à Bononia, vt ostendimus, & Ferraria aduenerant: nouo enim bello ipse agitari cœperat: quod Fridericus rex Siciliæ transmisso cum copijs freto, & capto Regio tunc intulerat, ¦agentique ad Boniciũ Imperatori de Friderici in Calabros aduentu, & Pisanorum, Genuensiumq3 parata, vt iusserat, classe, fuit nunciatum. Quarè, vt cum Roberto, in Neapolitanum regem à Romano pontifice instituto, iure ageret, Pisas se contulit: Quam vrbem præclaram, & vt dicebat, liberam,

ram, Robertum regem, obiectis se purgaturum, edicto adire ter repetito admonuit. Interea tamen Lucenses, Miniatenseq3, tãtis affecit cladibus, vt Lucenses, amissis agri oppidis, apparuerit eo anno simul cum Florentinis in deditionem fuisse venturos. Acta igitur in hunc modum maxima aestatis parte, Imperator per Senensem agrum, vbiquè vastatum, contulit se Aretium: Quæ in vrbe, cùm magnis honoribus esset acceptus, Robertum regem priuatum regno pronunciauit: & hinc classem in illum iussit nauigare: indè in Senenses ipse profectus est: confisus, dum eam obsideret ciuitatẽ, Florentia per deditionem, Lucaq3 potiri. Cùm esset ventum ad montem apertum, Senarum vrbi ad tertium, vel circa, lapidem proximum, & Florentina clade nobilitatum, Imperator incidit in aegritudinem, ex qua vt conualesceret, medicorum consilo balnea adijt Maceratensia: Quo in loco certior est factus, Clementem Romanum pontificem censuisse, & literis declarâsse, regno priuare Robertum non potuisse: qui ad loca non tuta fuerit euocatus. Cùm autem Imperator ea balneorum lotione minùs recreari & conualescere videretur, medicis item consulentibus, purioris aëris loca petere voluit, Itúmque est Bonconuentum: quod oppidum duodecimo à Senis milliario distans, dum obsidione incipit premere, diem obijt. Signa veneni in cadauere apparuisse, multi scribunt. Ptolemæus verò Lucensis affirmat veneno eum perijsse, à Prædicatorũ ordinis fratre, in eucharistia dato: aliusq3 addit, id Florentinorum procuratione factum: Ipsi fratres multa in purgationem sui fratris congesserunt. Hic fuit exitus Imperatoris satis aliâs fortunati, & quĩ per Italiam videbatur, si longior vita fuisset, Imperij ima potuisse restituere: Sed arma Florentinorum occultò præualuerunt.

CAPVT

CAPVT VIII.

IGitur comperta Henrici Imperatoris in Italia morte, Germaniæ principes electores, in duos æquè Imperio regnoq; dignos principes vota contulerunt, Ludouicum Bauariæ, ac Fridericum Austriæ duces: Qui copijs derepentè contractis, prælio concurrerunt: in quo cædes vtrinquè, sed in Australibus maior fuit: Fridericusq; superatus & captus, in carcerem ibat victoris. Ludouicus verò ea elatus victoria, pro rege ilicò se gessit, multa disponens, concedénsque, quæ confirmatum, coronatúmque, decuit Romani põtificis consilio, iudicioq; subijcere. Erat autem annus post mille trecentos decimusse extus, cùm ad Iohannem XXII. pontificem in Gallias mitteret Ludouicus oratores, electionem nunciantes, poscentesq; Romani pontificis assensum: quem ille protinùs negauit, quòd Ludouicus supra impietatem, quam in secum electum, & eodem iure nitentem, cõmiserit, multa peregerit, quæ nullus regum, nisi Imperatoria dignitate ornatus, consueuisset. Aluit tamen idē Ludouicus Vicecomitũ Mediolani tyrannidem, vt tum primùm ausi sint palàm mores in plebem tyrannicos ostendere. De electione autem huius regis, mira quidam recordantur annales, quæ operæprecium erat posteris ad memoriam commendare. Electores principes seculi indignum rati, quòd ab ecclesiasticis solis ea potestas expectaretur, nõ expectatis tribus archiepiscopis electoribus, Ludouicum elegerunt: Archiepiscopi autē contemptum sui reputantes, nullam esse electionem protestati sunt, de Ludouico sine se peractam. Nam & Rodulphus dux Saxoniæ, qui elegisse diceretur, non ad eam pertineret, sed dux inferioris Saxoniæ Ericus foret aduocandus. Prætereà Waldemarum marchionem, non præsentem, sed

sed per nuncium dedisse vocem, non in eum, quem ipse voluerit, Fridericum, sed in eum, quem falsò nuncius de suo sensu nominauerit Ludouicum. Ferūt enim submissum à marchione militem, qui cùm videret principes in Ludouicum propensiores, suamq3 vocem, quam ex mandato marchionis pro Friderico daret, futuram inanem, studebat & principi suo, & proprijs cōmodis, quòd Ludouicus marchioni propior, & commoda plura amicus, & incommoda posset inferre maiora inimicus, marchioni: cùm & ipse nonnihil exindè cōmodi speraret, si suo posset obsequio, vacillantem principum sententiū, marchionis sui voce deducere in optatum. Hæc tum obiecêre archiepiscopi primæ de Ludouico electioni, ipsiq3 Fridericum delegerunt. Ferunt marchionem vehementer exasperatum in militem nuncium suū, quòd non de domini sui mente, sed propria voluntate electionē perplexiorem reddidisset: redeuntemq3 diù carcere macerâsse, & demùm eximxisse fame, cùm pomum in eius semper adspectum inßisset appendi, sed quod tangere non posset: seratoq3 carcere sub vltimo vetuisse supplicio, nè vllū cibi genus vincto immitteretur: vt doceat ille pœnæ suæ exemplo, discantq3 minores, mandati fines nulla in re præterire. Interìm verò Ludouicus satis omnia pro rege gerebat, & si nullum summi pontificis consensum, nullam ab archiepiscopo Colonienſi, qui primam Aquisgrani in sua prouincia coronam dare solet, pro suo iure suscepisset consecrationem aut benedictionem.

CAPVT IX.

ANnus erat post natū mundo Christum vicesimus post mille trecentos, cùm Holsatiā gubernaret, inde Iohannes III. cognomento Largus, in Swagria hinc verò Gerhardus Magnus cum fratre Iohanne. Erat alius

quoquè

quoquè tum Iohannes Gerhardi filius, qui in Stormaria rerum potiebatur: Hi magnis rebus in Holsatia Daniáque gestis, sua tempora reddiderunt insignia: Aliquandò quidem adunatis viribus, commune bellum frueles gerebant: nonnunquàm diuisis armis Iohannes cũ rege senserat, fratre suo vterino. Sed ista narrantes seponamus, cuique tempori sua gesta tribuentes. Prima Iohannis expeditio fuit in Daniam: Nam moriens Ericus rex, mandauit proceribus, nè fratrem Christophorum regno suis demeritis exactum, regem vllo modo paterentur: fortè ad filios proprios successionem deriuabat. Sed erant inter proceres, qui Christophoro studerent. Illi adiuti armis Iohannis Holsatiæ comitis, Christophorum in regnum prouexerunt. Idem Iohannes vicina pacari percupiens, cùm sciret patribus suis multa fuisse ab Lubicensibus incommoda, de ostio Trauenæ: euocatis eisdem Lubicensibus in villam Zuzel, trãsegit cum illis, vt accepta ab eis pecunia, permitteret portum immunem, villámque Trauemunde pateretur eisdem asscribi, cum iure vadi suo in loco: sineretq; Trauena liberum fluxum, ità vt ius haberent demoliendi, si quis in posterum arcem, aut præsidio ripam fluminis occupare tentaret: In quam rem accepit quatuor millia monetæ Lubicensis marcharum. Erat iste comitate & humanitate plurimùm conspicuus, vt cognomen Largi reportaret. Nam vni ciuium, non pro magno in se merito, donauit gurgustium piscium: in quo multi per vniuersum annum esoces capiuntur. Gerhardus autem, quem Magnum dixêre, accepta coniuge filia Iohannis ducis Saxoniæ, primordia militiæ eidem socero suo impendit efficaciter. Nam cùm quereretur idem Iohannes, quòd frater Ericus iniqua in se partitione patriam ditionem diuiserit,

uiserit, erecta arce ad terminos Saxoniæ, compulit Ericum, vt Alberto Iohannis filio, sororio suo, aliquot relinqueret prædia, villas, & agrorum iura, in sortem suam. Iohannes breui concessit in fata, prouenitq; Alberto sororio Gerhardi principatus. Sed vigebat adhuc in corde Iohannis Swagriæ comitis mors Adolphi, fratris sui consanguinei, quam Gerhardo imputabat: Vndè factū est, vt idem Iohannes, quadam exuscitata controuersia, euocaret Adolphum comitem vltra Albim in comitatu de Scowenborg agentem, vt vindictā sumeret de Gerhardo, & Iohanne fratre eius. Venit Adolphus expedito suorum agmine, vlturus fratruelis Adolphi necem. Gerhardus non ignarus transitûs eius, cauit inprimis, nè agmina sua iungeret armis Iohannis: Quo factum est, vt quam potuit expedita militari manu, euocauit de Swilstria, deq; palustribus eius rusticam multitudinem, expectans venientem Adolphum in Bramstede. Et cùm propinquare cerneret expedito suorū ordine Adolphum, occurrit illi in apertis ad eum vicum campis: collatisq; armis, diù steterunt pertinaciter obnixi. Sed inclinauit fortuna Gerhardo, vt cæsis captisq; plurimis, fugaret Adolphum. Ille sub pontem elabitur, absconsus vt sperabat: sed indè extrahitur. Centum & viginti illo capti prælio feruntur, qui omnes se suo luerent ære. Hæc prima Gerhardi in Holsatia victoria, in die Decollationis Baptistæ, anno decimoseptimo post mille trecentos. Thietmarsi illa tempestate studuêre Iohanni, cui suppetias in Gerhardum, & Iohannem fratrem eius, ferebant. Illi agmine facto, de sua terra obuias parochias, Schenuelde, Nortorpe, Nienmunster, igne & ferro fœdauerant: & Kilonem vsq; peruenerunt. Iam superato equestri agmine, vsui non videbantur pedestres copiæ: One-

rosi autem facti ciuibus, per ingenium oppido dimisso, iubentur ire ad prædam, per aliam regionem reuersuris in patriam. Transiêrunt per districtum Bornehouede: in qua villa cùm reperissent ex illis nonnulli recèns excoctum in dolio liquorem, (ceruisiam vocant) illi pro balneo per insolentiam sunt abusi: & transito riuo Bunsing, in merica pernoctârunt. Sciens Gerhardus, primo diluculo iussit omnes suos ramum præ se ferre virentem, nè accedere viderentur: immò, vt tardiùs conspicerentur, latitantes in specie nemoris, vt imparatos occuparent: processit stratagema, & nihil opinantibus Thietmarsis superuenêre Holsati: & cæsis ad quingentos, alios in riuum mergi coegerunt. Ea victoria parta est Gerhardo, die Alexij, anno prænotato. Nec longũ tempus in medio, cùm necdùm exaturatus vltione in Thietmarsos Gerhardus, arma vndecunquè contraxit: de diœcesi Bremensi, déque Magnopoli: cuius princeps ipse aderat Henricus, de Wunstorp, déque Gutzkow comites. Inerant arma Iohannis ducis Saxoniæ soceri Gerhardi, & comes ipse de Rupin: multi quoquè nobiles insignes numero quatuordecim: Gerhardus ipse cum fratre Iohanne in his erat: in vigilia Natiuitatis Mariæ Thietmarsiam sunt ingressi, per viam Suderhamme, perq; vadum Hemmingstede: totusq; peruenit exercitus in paludem Norderstrand, ad cor Thietmarsiæ: ibi primùm adunati Thietmarsi, aciem opposuêre venientibus, bis hostibus cessêre, primo prælio: cæsiq; sunt ex illis mille septingenti viri: fugientes ecclesiam in Oldenworden apprehenderunt, eamq; in morem castelli, vt poterant, cõmunierunt: Et cùm ignem injcere pararent hostes, Thietmarsi deditionem obtulerunt: subditos se Gerhardo fore in reliquum pollicẽtur. Ille versutiã gentis veritus, nec

fidem

fidem habens verbis, iussit propiùs ignem admoueri: Vbi iam stillante plumbeo tecto periculũ senserant, extrema experturi, turmatim proruũt, (est vbi dat vires nimius timor) obsidentes inuadunt. Aderãt etiã aliundè Thietmarsi de latibulis prodeuntes, & iam animũ resumẽtes impugnauêre hostes: interceptosq; ad internecionẽ deleuerunt. Solus Gerhardus comes, & Henricus de Magnopoli princeps, qui ad signa pro more militiæ agmen tenuerunt, superstites fuêre cum suis: omnis reliqua nobilitas, cum copijs tantis, ad numerum duorum millium intercidit. Gerhardus & Henricus Magnopolensis, cum suo agmine repedârunt tristes. Annus erat vicesimus, &, vt alij addunt, secundus, post mille trecentos, cùm ea Holsatorum in Thietmarsia fieret ruina.

CAPVT X.

Obierat per ea tẽpora Ericus Slesvici dux, relicto filio Waldemaro, matre nato Gerhardi germana: Quadere Christophorus rex, quod multi ante eum reges tentauêre, ducatũ adunare quærẽs coronæ, specie administrationis pro paruulo, arces ducatûs cœpit possidere: & cæteris quidẽ iam in manu regis collocatis, sola Gottorp arx munitissima restabat. Gerhardus comes pro nepote arma sumens, eam tueri aggreditur: Obsedit rex magna suorũ manu arcem memoratã. In equino monte (Hesterberg vocãt) castra locauit. Gerhardus vndecũq; cõtracta auxilia duxit in regẽ, obsidionẽ satagẽs soluere. Solebat ille, pugnaturus, imaginẽ sacratissimæ virginis collo appẽsam, circũferre in omnia pericula. Quod nè cui nouũ videatur, tradũt Romani scriptores Syllã Dictatorẽ gestâsse semper in pũlio statunculã Iouis, aut Apollinis: quã periculoso pũlio victor exosculans, ait: Penè ego tecũ, & tu mecũ concidisses Iupiter. Gerhardus igi-

tur hanc imaginem deuotus semper Virgini gestans, ter fertur cecinisse: Nos hac die tibi gregatos serua virgo. Alteram tum in prælio manum imagini ferunt decisam: quã nullus denuò poterat aptare artifex: hodieq; monstrant virgunculæ in Itzeho, memoratam Virginis statunculam. Exterior tum Holsatorum habitus, quem paludamenti loco præferebant, in omni exercitu candidus erat: quod de longinquo Dani prospicientes, irrisione militari notârunt, mulieres in se ducere per cõemptum asserentes. Tum quidam ex ministris Holsatus genere, Danis, vt fit, militãs: Si benè, inquit, noui Holsatos, sentiemus non esse fœminas, quæ properant: video collucere inter candidas vestes arma fulgentia. Conserunt acri prælio manus: & vbi cæsis vtrinquè plurimis pertinaciter stabant acies in inuicèm, Holsati sublato clamore personant: Fugiũt, fugiunt Dani, sic formidinem incussuri postremis, & profecerunt: Nam fictam fugã in veram, concepta formidine, verterũt: Solutaq; est obsidio in die illa. Eam verò arcem dux Waldemarus auunculo Gerhardo ex illa die permisit in pignus, pro impensis quas absumpsit expeditio proxima: simul vt indè tueretur ducatũ pro viribus. Cùm autẽ Christophorus rex omnium suorum in se odia prouocâsset in regno, ità vt eijcere illum conarentur, auertisseteq; à se fratrem vterinum Iohannem Wagriæ comitem, Danorum proceres in regem prouocauêre comites Holsatiæ: qui expeditione instituta, primam Fioniæ insulam apprehenderunt: arcẽ eius Nuborg oppugnantes, breui expugnabant. Rex autem cernens intùs & foris omnia in se ardere conflagrandum, magno ære sumpto, nauigauit in Germaniam: & Rostockium applicans, principibus Wandaliæ tunc, vt nunc, parentem, cum principibus Magnopolensibus egit, vt

vt conducto exercitu in Daniam armis reduceretur. Armauit classem, & redijt in regnum. Sed tanta fuit conspirantium manus, vt nihil proficeret: iterumq; armis eiectus est. Tum Daniæ proceres, cõmunicato cum Holsatiæ comitibus consilio, & waldemarum Slesvici ducem, puerum duodennem regem creauerũt. Is nouus rex, habito in Fionia regni conuentu, Gerhardum comitem auunculum suũ creauit pro se ducem Slesvici: Iohanni comiti permisit Lalandiam, Falstriam & Cimbriam, insulas minores in regno tres. Gerhardus in arce Lalandiæ & werdingborg, militẽ quendam reperit Germanum: quam arcem solutis quatuor marcharũ millibus de manu illius recepit, & donèc solueret summã memoratam, in pignus tradidit arcem Zegeberg: vndè tamen capta breui pòst tempore eadem arce, per nocturnas insidias est eiectus: Pertinet enim ad districtũ & wagriæ, quã gubernabat paterna successione Iohãnes comes antedictus.

CAPVT XI.

IIdem comites Iohannes & Gerhardus, vbi vnũ sensêre, junctis armis, regem Daniæ Christophorum, Iohannis, vt diximus, vterinum fratrem, eò perpulerunt, vt Lubicam descendens, cum eisdem per interpositos amicos transigeret, vtq; illi, acceptis octuaginta millibus argenti marchis, regnum illi permitterent incolume, & pro viribus illi assisterent in rebelles: reddentes terras cum arcibus, quas tenerent: vtq; & waldemarus iunior, quem regem creauêre, volũtate Gerhardi, ex cuius arbitrio adolescens totus penderet, in ducatũ rediret. Arbitratus rex, si comitum illi accederent, Danorumq; decederẽt partibus arma, facilè se obuiaturum aduersantibus. Et quoniam argentum, quod ex formula promptum appenderet, non erat, dedit comitibus pignus pro

eo Syluam Danicam, cum parochijs octo, nõ cõtemnendis, quoàd numeratũ soluer et: Quibus ex sententia constitutis, regem comites reduxêre in arcem Swerdingborg: Qui autem ex proceribus contraria sentiebant, regem in arce circunsedêre. Sed tum fuit ea potentia rex, cùm sibi comites deuinxisset, vt facilè Danis superior esset. Iutiæ tamen proceres indignè, quod gerebatur, ferẽtes, & regi, & duci suo, simul & comitibus auersi rebellare, arcem Gottorpe iterũm obsidione cinxêre. Aberat per id tẽpus Gerhardus comes: Sed Iohãnes contractis, quæ poterat, armis, properat obsidionem soluere: inuadit obsidentes, & magno prælio victor, nongentos ex his capit, multos prosternit: cæteros vertit in fugam. Christophorus deindè rex vir inquieti animi, iam fratri suo Iohanni per fœdera iunctus renouata, pro nihilo duxit Gerhardum aduersantem sustinere. Igitur magno iterùm exercitu conscripto in Swaldemarum Slesvicì ducem mouẽs, arcem Gottorpe, quæ sola oculos eius offendit, quòd clauis videretur in Holsatiam, constituit expugnare: quod vt promptiùs fieret, in grandi vallo (Danicum opus vocant) in conspectu arcis memoratæ, cohortes, quantis opùs videbatur, constituit, vt aditum obseruarent, nè Holsati transgressi soluerẽt obsidionem, quam instituerat. Non potuit ignorare tantam Gerhardus molitionem: Ille quoquè emissis ad amicos nunciis vltra Albim nobiles, in diœcesim Bremẽsem, perq; Westphaliam, vsque ad Rhenum, & à domo de Bruncklorst, quam materna stirpe tangebat, arma contraxit auxiliaria. Conuenêre omnes in Reindesborg, & priusquàm educerentur, interposita mora, sumptus non mediocres in oppido fecêre aduenæ: iam educẽdi erant, nec tamen ciues egredi sinebant, nisì ære persoluto. Comes rerum

ignarus,

ignarus, aut quòd fideret illos sequuturos, facilè ciuibus quietatis, egreditur cum suis. Aduenæ vt iura & fidem hospitij non violarent, cum Burchardo de Itzehude milite, qui comitis nomine forenses introduxit: cùm Gerhardus, quod pro ipsis promptum solueret, non haberet, in oppido remansêre. Burchardus is erat, cui signa in acie præcipua erant commendanda. Quid faceret comes? Hostes perurgebant: sine dispendio famæ cedere non poterat. Equites erant cum comite quadringenti, aduersùs duplo maiorem numerum: Sed initum certamen magnis animis: Satìs videbatur tantam hostium manum sustinere, nec vinci: Vberius aliquid fortuna comiti cõtulit: Etiam vicêre pauci multos: & peracta multorum strage, rex fugam inÿt. Et quia in Slesvicum declinare non poterat, quòd hostes media tenerent, Kilonem versùs iter instituit ad Iohannem: qui tum agmina sua præparata tenebat in Todesło, ibì oppositurus se his, quos venire Gerhardo ab ea parte cognouisset: nec prospexit tam celerem inclinationẽ fortunæ. Interìm Burchardus capitaneus præfatus, audiens esse congressos, sed exitum nesciens, permittentibus ciuibus, cum aliquantis egressus est, vt quid factum sit auscultaret: Peruenit in locũ Sestede: & iam noctù equites accelerare audit: Vbì propiùs venit, Danos intelligit: & hostiliter incurrens, facilè paucos exterruit: Omnes ilicò capit, in quibus rex erat Christophorus: Et nulla interposita mora, cũ captiuis Gottorp contendit: peruenienſq́, portas pulsat importunus. Prior comes de stratu suo, quanuìs vulneratus, exurgit: nec enim curæ, nec vulnera, quietẽ permittunt, magni aliquid in nũcio nocturno, vt erat, interpretatus. Quid est inqt? quis pulsat fores? Agnoscens miles vocẽ comitis, proclamat: Eccè

domine, grauiter vulneratus, & insupèr captus sum, quid spei præfers? Cui comes: Serua breuem patientiam, (agnouit enim & ille vocem loquentis militis) multos Dei miseratione teneo captiuos: celeriter redimeris. Et ille secum, Magno, inquit, tuo commodo molliter respondisti. Tum elatiore voce miles: Maioris & felicioris rei tibi nuncius aduenio: Eccè affero captum regem Danorum: Surge, laxẽtur portæ, vt asseruetur. Nihil moratus comes, iubet aperiri. Regem captiuũ pro fortuna salutat: iubet curátque custodiri diligentiùs. Non sum ignarus apud alios referri, regẽ non captum, sed bello profugum, venisse Kilonem: Sed tamen hic erat rerum exitus, vt Iohannes comes, regis frater vterinus, interposita opera, captiuos omnes, data in possessionem Gerhardo Fionia, & aliquot arcibus, captiuitate laxauit. Dani interìm, iniquo ferentes animo, tantam in se Holsatorum insolentiam, quotquot repererunt in oppido Lunden, facto impetu, omnes peremerunt: Arcem Helsingborg, quam Gerhardus tenebat, obsidentes capiunt, & deindè alias, quotquot ille de manu regis tenuit, pulsis custodibus, recipiunt. Sed cùm per propinqua tempora rex Christophorus excederet rebus humanis, relictis filijs Ottone & Waldemaro: Ottoni natù maiori cùm Gerhardus comes in Iutia ad vicina Wiburgi collata manu congrederetur, comesq; Holsatorum, prosperante fortuna, superior esset, multis in medio cæsis, Ottonem regis filium capit: captumq; secum duxit in Holsatiam, & eum in Zegeberge arce munitissima, per viros fidissimos custodiri iussit.

CAPVT XII.

NIhil propitia fortuna perpetuum, immò nec diuturnum: Inuidisse fortis viri prosperis successi-

bus

bus fata credideris. Gerhardus cùm recuperandæ in Dania, præsertim ditionis suæ gratia, exercitum haberet ex longinquis conductum, (Gunshower tum dixêre, quòd breui admodùm habitu ad omnem rem expediti viderentur) eum ducens per Iutiam, victor vbiquè & vndiquè redibat: nec erat, qui aciē auderet obijcere: Omnia iam aduſq; Randershuſen ſubdita tenebat. Erat miles his in locis, vir potens & locuples, iam tamen cum cæteris in ditionem concedens comitis vbiquè victoris: Negels Iepſen Dani, noſtri Nicolaum Iacobi, dixêre. Is cùm iram & indignationem in comitem iam dominum ſuum collegiſſet, ſiue fortunæ viri inuidens, ſiue patriæ libertati ſtudens, noctù cum ſatellitibus oppidum ingreſſus, comitem in ſtrato ſuo quieſcentem opprimit, & euadit: Mœror & luctus, cùm dieſceret, in exercitu inconſolabilis: attamen filij, quos tres reliquerat, Henricus, Nicolaus, Iohannes, vt viros decebat, luctum in vltione conſtituerunt: peractiſq; ſolennibus funeris, in Itzeho tumulandum misêre. Hoc verò monaſterium Gerhardus, Adolphi religioſi filius, antè ſitum inter Albim & Storam in paluſtribus Wilſtriæ in villa Vlete, in eum tranſtulit locum, in quo prioribus annis inexpugnabile erat Holſatorum præſidium. Quo in loco primus ille Gerhardus ſepulturam accepit: & poſt eum filius eius Henricus, & nepos iſte Gerhardus Magnus: Nicolaus quoq; filius eius ibi vitam finiens, ad patrem tumulatur: & Henricus frater, cognomento Ferreus. Gerhardus dux primus ex hoc genere Sleſwici, & Albertus Henricusq; eius fratres, inſuper Henricus, Gerhardus, Adolphus duces, Gerhardi ducis filij, hoc loco tumulati, expectant nouiſſimam tubam. Hartwicus de Reuentlow, qui manus iniecit comiti Adolpho in Zegeberg, limina petijt apoſtolo-

rum, pœnitentiam accipiens, omnia sua in manus pauperum tradere iussus. Fertur refectorium subtùs, & dormitorium desupèr extruxisse : Adiecitq; Nicolaus comes multa huic loco donaria. In Reinuelde autem monasterio Cistertiensium conditi sunt, tres illi de Swagria, Iohannes, cum fratribus & filijs : Cæterùm in Hamburgo in maiori ecclesia duo nouissimi Adolphi, cum aliquot fratribus. Ille autem primus Adolphus, qui dono primus accepit terram à duce tum Saxoniæ Ludero, quia eius temporibus in omni ea terra nulla erat solennis, prater Hamburgensem, ecclesia, nullum adhuc vsquàm monasterium, in Hamburgo creditur terræ commendatus. Nam filius eius secundus Adolphus, relatus est à Demyn in Mindam, vt suo loco diximus: Tertius verò defunctus in dominio suo Scowenborg : Quartus in ordine Minorum sepulturam promeruit, inter fratres suos in Kilone, à se fundato monasterio. Libuit sepulcra scrutari nobilium virorum ad perpetuam memoriam.

CAPVT XIII.

HEnricus & Nicolaus comites, cæsi Gerhardi filij, in vltionem patris iusto exarsêre dolore. Nam Henricus accepta parte copiarum nauigauit in Selandiam : Nicolaus persequitur reliqua belli in Iutia. Sed cùm compertũ haberent, parricidam illũ in Scaldingborg cum magna manu considere, in eam arcẽ primùm ducentes, feruentissimè oppugnauerunt : & quoniam nihil inuium fortibus, etiam expugnauerunt : Duo millia inibì Danorum cæsa feruntur : Extractus de medio insignis parricida, non vulgari mortis genere dignus mori, quadripartitus, totidem rotis, domini sui, & cui sacramentis erat obnoxius, proditor & mactator, imponitur, coruos pasturus : Si Holsatorũ primores eius facti conscĩ

fuij fuêre, in obscuro mansit: Sed tamen compertũ erat, magnam illustris viri fortunam inuidia non caruisse. Ingentem eius spiritum multi admirati, sæpè rogârunt: Vndè tam multis diù cumulata solueret stipendia? Respondit: Victores se in Thietmarsiam missurum: vbi si res ex sententia procederet, prædis locupletati, indè sibi stipendia desumerent: Sin cæderentur, nihil esse opùs stipendijs. Sed tamen is erat exitus multorum, vt vacui redirent & inanes, nihil præter arma portantes. Henricus autem in Selandia prosperatus, oppida, quæ facile fuit, vtpotè immunita, occupare, arces etiam aliquot obtinuit: & iuxta ritum terræ impositis capitaneis, cæteri rure degunt, affuturi vbi opùs est: Cùm interìm exorta ruri inter Danos & Holsatos (vt facilè fit inter militantes) contentione ex causis leuissimis, quidam ex primoribus Danorum multis charus opprimitur ab Holsatis: Eare breuì per longinquum diuulgata, conclamatur ad arma: Execratur omne nomen Holsatorum, & cæsi sunt, tumultu multitudinis exorto, trecenti vna nocte viri: Quæres exterruit multos, ità, vt Henricus quoq; comes, impositis opportuno loco præsidijs, ipse abiret. Erat autem annus post mille trecentos quadragesimus secundus.

CAPVT XIIII.

LVdouicus interìm Bauarus Romanum administrabat regnum, nec vllis potuit conditionibus placari, vt æmulum à se captum Fridericum, ducem Austriæ, captiuitate sineret laxari. Nulla eum magnitudo promissi æris permouit: nulla profuit amicorum interuentio: omnia frustrà pertentata euanuêre. Vbi iam multis frustrà conantibus nihil potuit effici, ipsi inter se principes soli conuenêre, vt Fridericus interposito iura-

iuramento de nunquàm resiliendo, omne ius sibi competens permitteret Ludouico, liberè cedens & renuncians. Literis interuenientibus, omnia roborantur: Non mirum, quòd his vsus sit Fridericus conditionibus ad sui laxationem: sed mirum, quòd his ad sui securitatem credidit Ludouicus. Duxit intereà coniugem idem Ludouicus rex filiam comitis Hollandiæ, nuptijs Coloniæ celebratis. Interim Papa excitato rege Neapolitano Roberto, exercitum misêre in Mediolanum Imperio detrahendum: Sed egressi ciues malè mulctauêre venientes, vt nemo se gauderet aduentâsse. Interim pontifex Iohannes, solennibus institutis processibus, Ludouicum regno pellere annisus est: Ludouicus ad appellationem conuolauit: quam insigniter conceptam vbiq; fecit publicari. Nos, inquit, Ludouicus Romanorum rex proponimus aduersùs Iohannem, qui se dicit esse Papam, quòd Christi testamentum de pace malè exequitur, publicam Christianitatis pacem perturbans: nec reminiscitur à sancto Constantino id, quicquid nunc habet honoris, latitanti Syluestro permissum: malè gratus Romano Imperio, vndè desumpsit ommem, quo nunc abutitur, splendorem: Et reliqua in hunc modum plurima, quæ prosequi, & longum esset: nec omninò, posteritatis oculis subijcere, prouidum, vndè scandala pusillorum orirentur. Iohannes intereà comes Holsatiæ in Swagria luctantem cum Danis Gerhardum cum filijs, deserendum putauit, & terræ suæ componendæ industrius instabat. Considerauit ab arce Linow in primordijs inferioris Saxoniæ sitæ, quæ semèl ac iterùm euersa instauratur, multa prouenire latrocinia, per publica itinera mercatoribus intra præclaras vrbes Lubicam, Hamburgum ac Luneburgum, indignè, vt debuit, perferens, arcem firmauit

mauit in loco Trittowe, non longè à Bilena fluuio defluente, limitemq; faciente vtriq; ditioni, Saxoniæ ac Holsatiæ. Locus, in quo fundatur, iuris erat religiosorum in Reinfelde: sed comes, compensatione facta, monasterio tantundem alibi rependit, asscribens de suo villas Arnsfelde & Woldehorne iuribus monasterij memorati: & tamen malum ferunt esse loci fatum, geniumq; pessimum, vt nihil ibi gignatur membris omnibus incolume, ab homine vsque ad cicures bestias. Hic Iohannes fortunatus & locuples, cùm terram suam pacatam haberet, nulli se deincèps voluit immiscere bello: Sedit, & adspexit conflictus patruelium suorum: ipse paci nullam rem duxit præponendam. Reliquit autem filium Adolphum, in quo, vt suo dicetur loco, linea eius successionis penitùs defecit.

CAPVT XV.

LVdouicus intereà Romanorum rex vocatus venit in Italiam, excipiturq; perbenignè ab Gibellinis, qui partes fouerent Imperij, peruenitq; in vrbem Romam, excipientibus eum proceribus Romanis, solenni apparatu. Habebant autem primores Romani magistratum, quem appellauêre Vicariatum, quem tum Stephanus Columna gerebat. Is à clero & populo interpellatus, coronam Ludouico dedit imperialem: Qua ille percepta, cùm aliquandiù gyrationes vertiginosas Italorum in suis partialitatibus ridens conspexisset, in Germaniam reuertitur: Conuentuq; regni conuocato permagnifico in Franckfordiam, ad quem etiam vocauerat reges Imperio non parentes, venerat rex Angliæ Imperio nihil debens. Aderat rex Bohemiæ Iohannes, Henrici septimi filius, cæteriq; regni tã spiritales, quàm seculares principes. Ibi constituta sunt multa, quæ ex dignitate Imperij

tum

tum sunt visa: Inter alia verò, quòd electus à principibus, aut à maiore, aut saniore parte, administrationē habeat citra assensum pontificis: nam eà, quæ præter hæc introducta sunt, nec diuino iure, nec vlla patrum ordinatione, sed blanda quorundam assentatione, & Romanorum spōtanea ingestione pontificū prouenerint: Electus insinuetur Romano pontifici, quòd sit princeps catholicus, iustus, Imperio dignus, petatúrque coronatio: quæ (nisi obstiterit manifesta causa) si negatur, sumatur consecratio, à quouis catholico pontifice: Nam omnes illæ solennitates, per ecclesiam introductæ fuerunt. Quis enim Romanus pontifex consecrauit Constantinopolitanos Imperatores? & quis ante Karolum multos Christianos Cæsares? & ante Constantinum Ethnicos quis sacrauit Imperatores? Deindè ordinatum est, quòd Imperator præstabit pontifici & ecclesiæ defensionis, deuotionis, & humilitatis, non fidelitatis, homagij, aut subiectionis iuramentum: quia temporalis dominij Papa Imperatori nihil tribuit, immò ecclesia sumpsit omnia illa ab Imperio. Gladius enim vterq; nihil habet commune, cùm alter animam, alter solùm corpus conficiat. Ibique decreto firmatum est, quòd vacantis Imperij administrationem pontifex habeat, nulla scriptura, nulla ratio, sed sola vsurpatio introduxit. Hæc tum principibus in cœtum Imperij congregatis visa fuêre in rem Christianam obseruanda. Sed luit Germania pœnas diuisionis suæ: quæ si vnum sentiret, pareretq; suo capiti, quamodò in Anglia & Frācia principes regi, rectè illi omnia procederent: nunc verò experitur, quod verbo Veritatis discere & cauere debuit: Omne regnum in se diuisum, desolabitur.

CAPVT

CAPVT XVI.

CVm per hæc tempora Ludouicus Brandenburgensis marchio, Ludouici Imperatoris filius, (Iam enim, quod in Wandalia diximus, feudum redibat ad Imperium) Lubicam venisset, adiêrunt eum comites Holsatiæ Iohannes & Henricus, ostendentes Danici regni longam diuturnamq; tumultuationem: expedire, vt aliquandò compositis rebus, ad tranquillitatem redigatur. Nam filij Magni Gerhardi, dum antehàc mortem patris sui magnificè vlciscerentur, factum est plurimo labore, vt omnia regni negocia fierent perplexissima. Audiuit marchio perbenignè, quæ à comitibus dicerentur: effecitq; vt Waldemarus Slesvvici dux, cum comitibus memoratis anniteretur, quô ea res, competentibus ad pacem conditionibus, ad effectum perueniret. Polliciti operas comites, regem Waldemarum in regnum reduxerunt. Dux Slesvvici germanam illi sororem suam coniugem dedit, vt omnis de medio fieret memoria simultatis. Erat tum annus quadragesimusprimus post mille trecentos. Waldemarus autem dux malè gratus comitibus, qui rei componendæ studuerunt, bellum illis cœpit intentare: quanuis esset Henrici & Nicolai consobrinus, natus sorore patris amborum. Illi autem arma vertunt ad insidias, obseruantes tempora venationis, cuius erat ille studiosissimus, quod non ignorabant: captumq; in venatione perducunt in Fioniam, quæ adhuc in manibus erat Holsatorum: biennioq; tentum, grandi ære luere suam captiuitatem coegerunt. Magnæ verò & multæ tum fuêre in regno turbationes, à capite quàm maximè subortæ. Ludouicus marchio, Ludouici (vt diximus) Imperatoris filius, cùm primam Danorum regis filiam coniugem morte amisisset, de secundis nuptijs cogitauit.

gitauit. Erat Margareta Stiriæ ducis vnica filia, iam nupta Wentzlao Iohannis regis Bohemiæ filio, puella insigni facie, quæ maritum suum ad vota nuptiarum accusauit impotentem: secretiusq; literis egit apud Imperatorem Ludouicum, vt marito subducta eunucho, eius traderetur filio coniunx, etiam ecclesiæ iudicio, quòd mater esse vellet, diuortianda. Placuit Imperatori puellæ nobilis & diuitis, quæ dotem afferret ducatum, in filium eius propensio. Sed filius vbi intellexit rem, non probauit: raptu sibi coniugem quærere, non esse Christiani principis. Verùm stimulante patre, cùm etiam iurisperiti rem licitam dicerent, consensit: & puellam rapuit volentem. Nam repugnante marito aliter fieri non potuit: vt ecclesiæ iudicio apud illum manens, diuortio abiungeretur. Ad tam atrox facinus vindicandum, omnis Bohemia, Vngariáque, & Francia commouentur: bellum ingens conflatur: producuntur acies ob raptam puellam: Troiani belli renouantur initia: Confligitur acerrimè: sed Ludouicus non inferior discessit. Is tamen erat belli exitus, vt Wentzlaus sibi cohabitare fœminã nolentem dimitteret: quanuis Papa multis literis fœmineam procacitatẽ arguerit: vtpotè, qui Imperatoriæ domui semper aduersaretur. Tenuit Margaretam Ludouicus: Sed tamen non facilè obliuiscitur iniuriã Wentzlaus. Nam longè pòst prouectus ad Imperium, marchioni excitauit aduersarium: quod suo loco in Wandalia commemorabitur.

CAPVT XVII.

HOlsati iam in regno Daniæ multis laboribus, & vt putabant, benemeritis pacem sperabant: sed vrebat Danorum oculos, cernere in regno Teutonicos, qui arces & oppida possiderent alienigenæ. Arcem Calingborg

lingborg, inter alias, Henrici comitis fideles tenuerunt. Rex Waldemarus, iam à comite reductus, facit quod solet mus in pera: Obsedit arcem memoratam & oppugnat. Superuenit Henricus manum ducens expeditam: obsidentes inuadit, sternit, capit, fugat, perindè soluens obsidionem, captos secum perducit in Holsatiam, magno ære laxandos captiuitate. Sed incessit tum comitibus, Nicolao atq; Henrico fratribus, controuersia grauis ad vicinas vrbes Lubicam atq; Hamburgū, quòd mercatores quererētur latrocinia multa fieri, nō sine intelligentia & dissimulatione, siue conniuentia militarium vicinorum. Et quoniam res per occultos fauores agerētur, omnes insimulati, innocentiam suam, vt poterant, detexêre, verbisq; propugnauêre. Videbātur & comites pro suis zelare militaribus, & rē obscurā, in dexteriora, vt fieri par est, conati sunt inflectere. Quid multa? Comites ipsi dum suorū tuentur honorē, de occulto facinorosorū fauore insimulantur. Res ad apertā indignationē processit: & videbatur de proximo imminere militaris in aduersos expeditio. Iohannes comes Swagriæ, pacis zelator, rem sub neutralitate passus est abire, nulli se parti immiscens. Orant ciuitates, permitti sibi oppidum Zegeberge, vt indè rebellium & violentorum gressus obseruent. Permittit Iohannes: Ducentos cum armis equos ambæ vrbes hoc oppido constituerunt. Vt aūt facilè annueret Iohannes comes rem fratruelibus aduersam, effecit arcis eiusdem præfectus, sua perindè commoda procurans. Fortalitium illē erexit ad vada, (locum vocant Ton Stegen) vndè in reliquū tempus, donèc subuerteretur, multa procurata & defensa sunt latrocinia. Sciebat illē, vrbium gubernatores eam instructionem non passuros, si non eius tum opera indigerent. Procur-

rebant ergò de Zegeberge vrbium satellites, & fatigabant Holsatos malè suspectos. Henricus comes, vir acrìs ingenij, impatienter tulit tantam ciuium in Holsatia violentiam: interpellat fratruelem suum Iohannem: Quandoquidem, inquit, ciuibus permiseris tantam in nostros facultatem, patere, vt nos quoquè tua paulisper vtamur conniuentia. Ille se cunctis rebus indifferentem respondebat: Veruntamen, inquit, mallem ad omnes pacem videre. Hac permissione fretus Henricus, vsus etiam fauore oppidanorum, nocte ingreditur oppidum memoratum: ducentos equos abducit, capitque satellites & ciues, quos reperit negocio intentos, inq; suaperducens claustra, vsque ad redemptionem plenariam emungit ære.

CAPVT XVIII.

SEd hoc bellū latiùs, quàm sperabatur, serpit. Nam Lubicenses querimoniam detulerunt Imperatori Ludouico, & marchioni eius filio, itidem Ludouico, super nominibus Henrici & Nicolai: quòd non solùm receptatores, sed etiam defensores viderentur eorum, qui publicis viuerēt latrocinijs. Imperator permisit eam rem filio curandam, propiùs intuenti omnia de suo. Is immisit Lubicensibus militem quendam, in armis strenuum, Fridericum de Locken, ducentis cinctum equitibus: qui marescallus Imperij tueretur ciues memoratos, & vindictam faceret in aduersantes. Hunc sequuti ductorem ambarum vrbium ciues, Holsatiam peruagantur, vbiquè sæuientes: nec erat qui obuiàm prodiret. Ad Danicam vsque syluā progressi, quæ adhuc pignoris iure parebat comitibus, ingenti præda vndecunq; acernata, Lubicam redibat miles cū his quos ductabat. Magnus intereà Suediæ rex, quòd crebriùs vteretur opera

Hen-

Henrici comitis Holsatiæ in bello, commonitus ab eodem Hērico, mercatores Lubicēses in regno suo diuersantes, rebus & corporibus iussit detineri. Ciues in vrbe sua vicē reddidêre Suedis, inibì negociantibus, & merces suas versantibus, & æquata videbātur vtrinq; incōmoda. Fridericus miles memoratus à ciuibus doctus, esse magnū rerum gerendarum in Scania pondus piscaturæ tempore, eò naugans cum expeditis: quòd multi è Suedia eo piscarentur, posse arbitratur cōpensationem fieri ad eos, qui in Suedia detinerentur. Cùm esset magna suorum atq; ciuiū manu cinctus, facilè superior erat inermibus: Congressus prælio conglobatis, Holsatis, Danis, Suedis, omnes cepit, Lubicā in vincula præmisit asseruādos: ipse sequutus cū copijs victricibus: Satis illū magnificè remuneratū pro labore & fide, in sua remiserūt. Indè cùm rebus finis nullus esset, Imperator pro se Gunterū de Zuartzenborg comitē, & marchio Henningū de Buch militem, misêre Lubicā cum mandatis, vt rebus primùm intenderent, per æquas cōditiones pacandis: alioquì armis ciues tutarentur. Vbi venêre parato in vrbem Lubicam agmine, primùm leges pacis pertentandas putauêre: Id infrunita plebis multitudo & vulgus promiscuū interpretatur pro suo more in fauorē fieri nobilitatis: Nam arma potiùs expectabat ea colluuies, exterminandis, vt voluêre, comitibus: Et vbì de pace non cōuenit, ad arma. Nec tamen ea seueritate institerūt propugnatores, quā popularis multitudo cupiebat. Sic enim moribus & propensione naturæ cōmparatum est, vt nobilitas nobilitati ἀπεχθεστέρα videatur. Succlamat vulgus, nō ex fide rē agi. Caterū visum est cōmissarijs principū, expedire, vt res trāsactionibus potiùs q̄ armis finiantur. Institutis iterū tractatibus, multo labore terminata cōtrouersia est, cū

detrimẽto, vt ciues putauêre, suo: quanquàm hoc ipsum de sua parte comites quoq; quererentur. Sic rerum deposcit necessitas, vt vtriusq; partis detrimento iungantur dissidentes. Quo tempore, per mediam fermè æstatem circa festum Magdalenæ, tanta facta est aquarum inundatio, de montibus, deq; fluminibus vndiq; intumescentibus, vt crederentur apertæ iterùm cæli cataractæ, aut de occultis cuniculis ebullire fontes aquarum. Visurgus præcipuè hanc sumpsit increscentiam sine modo: Pons deijcitur ad Mindam, per maiorem ecclesiam ad forum vsq; aquæ assendunt: Oppidũ Lemego etiam montibus discluſum à flumine, ne muris potuit vndas excludere: Rapti viri & mulieres periêrunt, paruuli vagientes, domus rurales innatare vndis cernebantur: & in domatibus homines, galli, murilegi: Mirum & miserandum per omnia spectaculum.

CAPVT XIX.

ERicus Erici filius dux inferioris Saxoniæ, cùm patre mortuo teneret gubernacula, creditus est conniuere prædatoribus, & per vias publicas insidiantibus: merces enim curribus prouectæ inter vrbes Lubicam, Hamburgum ac Luneburgum, crebriùs incursiones pertulêre. Capta indè plurima ad satietatem vsque latrocinantium: mercatores, si sua tuerentur, cæsi. Ea res cùm in caput Erici ab omnibus inculpatum intentaretur, Albertus fratruelis eius, interpellatus ab vrbium rectoribus, ostendit sibi non placere fratruelis infamiam: Videtis, inquit, vires meas: si arma vestra iunxeritis, efficiam, vt cuiuis facilè perspicuum fiat, latrocinia publica & itinerum turbationes non placere. Emisêre, quæ poterant, arma ciuitates: Albertus iunctus omnes ductabat: Itum est in

in terram Erici memorati : vltrice flamma & gladio vindicatæ sunt, sed in pauperes maiorum improbitates : munitiones autem & receptacula violentorum deiecêre : Captos prædones, vt repererunt, in proximas appenderunt arbores. Sed inuidit fortuna vrbibus sensatum principem è vicino : nam proxima Quadragesima idem vita excessit, anno salutis quarto & quadragesimo post mille trecentos. Operæprecium est agnoscere quis ille fuerit Albertus, & quem fratruelem sit persequutus Ericum : cuius rei occasione rememoranda est linea ducum Saxoniæ, suprà proximo libro attacta, sed non satis explicata. Bernhardus filius Alberti marchionis de Brandenburgo, comitis quoquè de Berneborg & Anehold, stipes est & origo ducum Saxoniæ : quem I. Fridericus Imperator, quòd materno genere tangeret lineam antiquorum Saxoniæ ducum, & nouissimi Magni, ducem creauit, ex cuius filia natus est Albertus pater eius. Brunswiccenses autem annales, hunc Bernhardum, si dijs placet, nolunt agnoscere, quòd destitutionem sui principis Henrici Leonis patienter non agnoscunt : cùm tamen in omnibus conuentibus Imperij, & in cunctis maioribus Germaniæ rebus, iste Bernhardus memoratur dux Saxoniæ, & vidit Ottonem Leonis filium in Imperio, illique adhæsit in finem. Durauit autem ad annum Christi vndecimum post mille ducentos. Hic primus inuexit insignia de lignis stratorijs, nigro fuluóque variatis : intercedente crinali ruteo, quæ arma nunquàm antèà agnouit Saxonia : quæ tenuit ex Swedekindo equinum pullum candidum, quem illi Karolus Magnus pro nigro commutauit. Sed postquàm Henricus Leo

destitutus est ex Saxonia, ex Anglia cùm rediret, fuluos leones duos in clypeo præferebat, equinum pullum transferens in conum galeæ. Vetera autem orientalis Saxoniæ arma, fuere tres semicirculi, cum aliquantis intùs angulis circulorum rubris. Iste autem Bernhardus stipes Saxoniæ principum nouus, reliquit Albertum filium post se ducem Saxoniæ: à quo incipiunt numerare annales Brunswiccenses, mendosè asserentes, Albertum esse Henrici comitis de Anehold filium, cùm reuerà fuerit eius frater, sed ætate minor. Tanta enim fuit conflictatio de ducatu Saxoniæ per Henrici Leonis posteritatem, vt mâllet Henricus senior quietum comitatum, quàm perturbatum ducatum: & erat ab initio instituti Bernhardi, ducatus iste maior nomine, quàm ipsa re. Nam potiores eius ducatûs partes, Henricus Leo sibi retinuit, materni generis successione, quòd esset natus matre, quæ filia erat Luderi ducis Saxoniæ, posteà imperantis. Hic Albertus Bernhardo patri deficienti, ad annum decimum post mille ducentos successit, & filium reliquit Albertum, elector electorem: qui Albertus secundus peruenit ad vndecimum post mille trecentos: qua vitæ longæuitate multis posteris suis filijs, nepotibus, pronepotibus, etiam abnepotibus, fuit superstes: vt, si fides sit annalibus Brunswiccensium, primus Rodulphus, secundi Alberti trinepos, fuerit post illum princeps elector: quia dignitatem viuentis Alberti nemo potuit illo viuente contingere: ergò secundus Albertus, qui genuit Rodulphum & Ottonem filios, illis fuit superstes: Rodulphus genuit Iohannem, & ille secundum Iohannem, & iste tertium cum Alberto fratre: Albertus genuit Rodulphum: qui primus

primus post secundum Albertum, transcensis medijs, fuerit princeps elector: qui ad euectionem Ludouici & Friderici, in discordia electorum fuerit aduocatus: cùm inter Ericum tertij Iohannis filium, & hunc Rodulphum, de iure eligendi contenderetur, & alter Ludouico, alter suffragium dederit Friderico. Posteà tamen in linea Rodulphi permansit electura, donèc transferretur in Misnenses, ad iniuriam veræ stirpis Saxonicæ. Potuit autem Albertus viuendo attingere ætatem Rodulphi huius: cuius pater sexagesimum post ducentos, ipse facilè vndecimum post trecentos attigerit: vt Alberti secundi filius Rodulphus annorum vigintiquinq; genuerit Iohannem primum, & peruenerit ad annum Christi septuagesimum post mille ducentos: primus Iohannes genuerit II. simili ætate qua pater, & peruenerit ad annum octuagesimum: & iterùm ille III. genuerit Iohannem cum Alberto fratre: quorum vterq; vel alter pertigerit ad trecentesimum post mille: mortuus Albertus ille, Iohannis frater, anno decimo superstitem reliquerit Albertum abauum: qui vndecimo demùm anno sit mortuus, vt ferunt annales, & ideò ad neminem præcedentium peruenit dignitas electiua. Primus ergò Rodulphus, huius tertij Alberti filius, fit elector: cum quo tamen concurrens fratruelis Ericus contenderat. Hæc idcircò, vt ostenderem fieri potuisse, vt inter Albertum secundum & Rodulphum trinepotem, nullus fuerit medius elector. Quòd si omninò peruincere contendens, non tot nepotibus potuisse fieri superstitem Albertum: fieri & illud potuit, vt quoniam à quinquagesimo ad penè centesimum, soli archiepiscopi de regibus constituerunt, non euocatis principibus secularibus, neminem inter duos Sa-

xoniæ elegisse ante Rodulphum : & ideò nulli post Albertum secundum, esse ante Rodulphum attributam eam dignitatem. Dabis veniam, candide lector, curiositati scrutantis, si verbosior, ac debuit, erat.

CAPVT XX.

NEcdùm tamen compertum est, quod quærebatur, quis fuerit Albertus à Lubicensibus hac ætate aduersùs Ericum imploratus. Progrediendum nobis in enumeratione stirpis huius. Ericus primus Iohannis tertij filius, qui circa annum decimumtertium post mille trecentos elegit cum Rodulpho in differentia, reliquit filios Ericum, & Albertum: qui proculdubiò tangunt hanc ætatem. Potuit ergò inuocari Albertus contra Ericum fratrem, non fratruelem : vt sit erratum in vocabulo : quod pro eo habet veri similitudinem, quòd ambo habitauerunt ad Albim inferioris Saxoniæ : Nam Saxoniæ superioris ducem, quomodò longinquum inuocarent Lubicenses ? Testantúrque annales nostri, Alberto sine filijs morienti ad annum quadragesimumquartum successisse fratrem Ericum eius nominis secundum : quanquàm sit & alius Albertus huius Erici fratruelis in linea Rodulphi. Quam quia lineam sumus prosequuti, ad finem exequamur. Rodulphus primus post secundum Albertum elector, genuit Rodulphum & Ottonem. Rodulphus senior assequitur post patrem dignitatem. Otto memoratur in Louenborg habitásse : vbi ergò erat dominium Erici & Alberti, filiorum Erici primi ? Hic Otto genuit Albertum : qui si inuocatus sit in Ericum fratruelem, quæro, vndè sit euocatus ? vbi habitauerit ? Perangustam fuisse, per multitudinē principum,

cipũ, cuiusq; ditionẽ est verisimile. Ille Albertus quoq; transiuit sine prole. Lineas ergò Rodulphi & Erici exequamur. Rodulphus II. elector, electoris filius, genuit Wentzlaum & Wilhelmum: Wilhelmus sine prole excessit. Wentzlaus elector genuit Rodulphum, Wentzlaum, Ericum, Albertũ. Rodulphus maior natù elector, genuit Rodulphum, Wentzlaum, ante patrem mortuos. Wentzlaus quoquè & Ericus fratres Rodulphi ante illum moriuntur: & ideò peruenit electiua dignitas ad Albertum fratrem, à quo, moriente sine prole, transfertur per Sigismundũ in nepotes suos Misnenses, præteritis legitimis successoribus: quod hodiè quoquè queruntur. Ericus secundus genuit Ericum tertiũ: & ille Bernhardum, Ericum, Albertũ, Magnum: qui episcopus primùm Caminensis, deindè Hildesemensis erat. Bernhardus genuit Iohannem hodiè superstitem: qui genuit Ericum, Bernhardum, ecclesiasticos Colonienses canonicos: Magnum, qui nũc gubernat: Iohannem, & Rodulphum. Hæc de Brunswiccensium annalium descriptione sumpta sunt: si quid vel obscurum, aut dubium, aut falsum habent, fides referatur in authores. Cæterùm posteri curent, quæ inuenerint, ab alijs è ruderibus purgata, reddere purgatiora.

CAPVT XXI.

REddamus & Brunswiccensibus ducibus illam diligentiam cum honore suo, vt lineam eorũ exequamur. Henricus Leo, author generis, reliquit filios Ottonem IIII. Imperatorem sine prole, Henricum Palatinum, sine mascula prole decedentes, & Wilhelmũ, qui reliquit Ottonem filium, spem generis: qui, vt diximus, sub Friderico II. primus obtinuit titulum ducatûs, vt cum posteris diceretur dux Brunswiccensis. Otto reli-

quit filios quatuor, Ottonem Hildesemensem, Conradum Verdensem episcopos, Albertum & Iohannem: qui retento indiuiso titulo, vt ambo cū posteris duces Brunswiccenses & Luneburgenses dicerentur, diuiserūt tantùm ditionem, vt Albertus Brunswicum cum suis pertinentijs, Iohānes Luneburgensem ducatum administraret. Hic Iohannes reliquit filium Ottonem, & ille subindè filios Iohannem Mindensem, Ludouicum Magdeburgensem episcopos: Ottonem & Wilhelmum, quibus sine virili prole deficientibus, rediit terra ad Brunswiccenses: Magnū videlicet, qui cognominatus est de Zangerhusen, eô quòd in dotem acceperit marchionatum de Landesberg, & aliquandiù habitauerit in Zangerhusen, eius dominij præcipuam arcem. Albertus Brunswiccensis dux, qui pro magnitudine rerum gestarū cognominatus est Magnus, reliquit filios Albertū, Henricum, & Wilhelmum: qui primi diuiserunt ducatū in tria membra: vt Henricus senior acciperet Transyluanum ducatum in Embica & Grubenhagen: Albertus Gottingensem ditionem: & Wilhelmus iunior Brunswicum, cum pertinentijs suis. Moriente Wilhelmo in adolescentia, immò penè impubere, Albertus & Henricus fratres de Brunswico contenderant: sed, quod suprà ostendimus, Albertus obtinuit. Henricus dux in Transyluanis, cognominatus Mirabilis, reliquit filios Henricū & Ernestum. Henricus genuit Ottonem, qui militans in Italiā, peruenit ad nuptias Iohannæ reginæ Neapolitanæ: & Balthasarem, qui sequutus est fratrem in Italiā, & ibi defecit, ambo sine prole. Melchior horum frater factus est episcopus Zwerinensis. Ità defecit linea Henrici. Ernestus frater genuit Albertum & Fridericum. Fridericus genuit Ottonem sine prole decedentem: Albertus genuit

Ericum.

Ericum. Ericus genuit Henricum & Albertum. Henricus genuit Henricum: & ibi quiescit hodiè linea. Albertus genuit Iudocum, Philippum, Ericum, Ernestū. Hæc est successio Henrici Mirabilis. Albertus Pinguis eius frater Brunswici & Gottingen dux, genuit Iohannē magistrum in Prussia ordinis Teutonicorum: Albertum Halberstadensem, & Henricum Hildesemensem episcopos: insuper Ottonem, Ernestum, & Magnum. Otto dictus Largus sine prole transijt: Ernestus genuit Ottonem: Otto genuit Wilhelmum, in pueritia deficiētem: Ottonem monoculū, qui sine prole defecit. Magnus autem propagator est generis: nam ex eo descenderūt duces, qui hodiè rebus præsunt. Is Magnus cùm duxisset vnicam marchionis de Landesberg filiam, cum ea coniuge accepit in dotem principatum: Cuius temporibus moriente Wilhelmo, vltimo eius lineæ duce Luneburgensi, ab eo designatus est successor in illo principatu: Vndè est hodiè querimonia ducum Transyluanorum, quòd vel in partem vocari debuerint eius ditionis, cùm fuerint in gradu pares, ambo in tertio. Magnus genuit Albertum archiepiscopum Bremensem: Ludouicum, qui peruenit ad ducatum Luneburgensem, non diù superstes: Conradum, qui mortuus est in Italia: & Magnum, qui posteritatem auxit: quique ducatum Luneburgensem aliquandiù tenuit, sed indè abactus est, vt suo loco dicemus. Is Magnus genuit Ottonem Bremensem archiepiscopum: Fridericum, qui cæsus est iuxta Frislariam: Bernhardum & Henricum, qui soli posteros reliquêre. Nam Bernhardus in ditione Brunswiccensi reliquit filios Fridericum & Ottonem, qui cum fratruelibus fecêre ditionum suarum permutationem, vt acciperent Luneburgensem pro Brunswiccensi. Otto sine prole

mori-

moritur: Fridericus reliquit Bernhardum & Ottonem. Bernhardus transit sine prole: Otto reliquit Henricum nunc regentem, qui iam habet paruulos suos. Henricus Bernhardi frater genuit Henricum & Wilhelmū. Henricus obijt sine prole: Wilhelmus reliquit Fridericum & Wilhelmum. Fridericus transit sine prole: Wilhelmus hodiè superstes habet filios Henricum & Ericum: qui patriam ditionem diuisêre, patre paucis contento. Henricus Brunswiccensem, Ericus Gottingensem administrant ducatus. Henricus iam numerosa prole gaudet. Maior natù Christophorus adiutor est ecclesiæ Bremensis, spe certa successor. Ericus necdùm spem posuit nascturæ sibi posteritatis.

CAPVT XXII.

ANnus erat quadragesimus octauus post mille trecentos, cùm principes institêre apud Ludouicum Imperatorem, vt conuentum indiceret in Franckfordia principum: specie quidem, vt pacaret archiepiscopum Moguntinum, dissidentem à patruele eius: re autem vera, vt legitimè conuocati, destituto Ludouico, aliū sibi regem deligerent. Initiò quidem latebat Imperatorem principum in se conspiratio: Fecit quod voluêre: Conuocauit principes: Ipse aderat cum tribus filijs, Ludouico marchione, Wilhelmo, Romulo. Rodulphus dux Saxoniæ, Wilhelmus marchio Misnensis, Gunterus Lādgrauius Thuringiæ aduenerant. Paulatim innotuit Imperatori, & circunspectans quid faceret, arma quanta potuit, contraxit. Rescierat interea Bohemus insidiator coronæ, prodijsse consilium conspirationis, Imperatoriq; patuisse, non aduenit: Sed in Bonnam concedens, ibiq; quos poterat electores conuocans, effecit, vt eligeretur rex nouus Wentzlaus Morauiæ marchio, Iohannis Bohemi

hemiæ regis filius. Viuebat in corde Iohannis vulnus, & recruduit obducta cicatrix, de abducta filij coniuge: Ideò quanta potuit machinabatur ad humiliandam Imperatoris Ludouici domum. Quo tempore dux Saxoniæ Ericus arcem Linow de manu militarium, qui tenuêre, redemit: quia sermo erat in ore omnium, indè fieri excursiones & latrocinia. Illi accepta pecunia, terram palustrem in Darsing sunt mercati: vbi veterem quæstum instituentes, à dominis Magnopolensibus, & duce Luneburgensi Ottone, propulsi sunt & effugati de terra. Ludouicus autem Imperator, cùm ad mẽsam haberet burgrauium de Nurẽberga, qui illum comiter solebat adire, sensit ex more veneni punctiones: quod ei, vt ferũt, non tum primùm accidit: Crebriùs enim hac arte tentatus, ad vomitum se prouocans, euasit periculum: Sed tum vomitus prodesse non poterat, superante vi toxici: Ad venationem consurgit, vt agitato & incalescente corpore, venenum superaretur. Ibi cùm vrsum sequeretur fugientẽ, equo delapsus, grauiter læso corpore, peruenit ad extrema: Compunctus tamen corde, breui efflauit spiritum, regio fastigio tumulatus est in Monaco.

CAPVT XXIII.

HEnricus interim Holsatiæ comes, vir ad armæ natus, postquàm in Dania Martem fatigauit, peruenit in Suediam: ibiq; diù regi militauit, vt etiam arces meo regno mereretur: Calmeren vocant fortalium, quod à rege tenebat. Phinni rebellionem regi suo ostenderunt: Mittitur Henricus à rege ad gentem edomandam: Transierat ille cum exercitu locum Swasteen, vbi tum claruit domina Birgitta, opinione sanctitatis, etiam viuens iam celebris, spiritu prophetiæ multis multa prænuncians. Commonetur Henricus adire sanctam fœminam,

fœminam, & belli exitum perscrutari: Non recusauit. Vbi venit in conspectum, interpellata respondit humiliter. Si vis, inquit, terram arbitrio tuo subijcere, inermis ingredere. Potuit spiritu commonita intelligere, quòd mansuetudine populus facilè flecteretur: neque tamen negauit id armis fieri posse. Henricus conuersus ad circunstantes suos: Hæc, inquit, mulier huius est nationis: nihil ad eam pertinebit, si pereamus: arma quæ ferimus, vertamus in hostes. Ità contempto eius consilio proficiscitur: armis gentem subegit, & in pace reuertitur. Audit iamdudùm grauissimum esse bellum inter reges Angliæ atque Franciæ: quòd mortuo sine prole mascula, rege Franciæ, proximus sanguine agnatus, coronam occuparet: quam rex Angliæ, coniugem tenens filiam defuncti regis, sibi putauit deferendam. Henricus comes, pro robore & inuicta virtute Ferreus cœptus dici, eò contendit, regiq; Angliæ Eduardo militauit. Grauissimum tum imminebat prælium, cui ambo reges aderãt. Regem autè Franciæ sequebantur, Iohannes Bohemiæ, licèt iã cæcus, Petrus Nauarræ, & Bisantius Maioricarũ reges. Cruẽtus diù Mars volitabat. Cæsus Iohãnes rex Bohemiæ, qui vbi fortunam suæ partis audierat inclinare, ductorem suum interpellat, vt se eò dirigeret, quo cõfertissimi hostes pugnarent: ibiq; fortissimè pugnans cecidit. Adolphus dux Lotharingiæ, Ludouicus comes Flandriæ, vnà interierunt: Rex ipse Franciæ captus, per manum, vt ferunt, Henrici comitis Holsatiæ, qui copias ductabat, ad Eduardum protrahitur. Sed Franci regem suũ captum negant: alioquì bello finis esset, quod multa deindè tempora durauit: Fugisse fatentur. Alij regem Bohemiæ Iohannem duabus catenis aureis, quas collo gerebat, ab Henrico captum, extractumq; acie ferunt: Sed inuidisse Au-

se Anglos gloriæ fortis viri, in manibus Henrici regem ferunt extinxisse. Hoc tamen certum est, Henricū Holsatum eam in prælio nauâsse cum suis militibus operam, vt regi Angliæ in reliquum percharus esset, acceptis ab eo literis, vt Henricus cum omni posteritate annuas acciperet à rege quadringẽtos aureos maiores, (Nabulos vocant) si modò per singulos annos ille, suique, regi sua præsentarent obsequia. Hoc enim tempore compertū est, nostra ætate, Henrici Ferrei successores prætendisse literas, & intercedente transactione, indè diù controuersiam continuatam expirâsse. Multa sunt apud Anglos de virtute, fide, constantia huius viri, rebus gestis, præclara testimonia: quorum quædam commemoratione digna subnectemus.

CAPVT XXIIII.

HEnricus, cognomento Ferreus, comes Holsatiæ, quandiù regi Angliæ militaret, regi pro virtute semper fuit commendatissimus. Vrebat id Anglicorum alioquin inuidæ gentis oculos, quòd alienigena charior esset regi indigenis. Insidijs perindè sæpè expetitus, vt subuerteretur, sed euasit per industriam: nam circunspectio singularis, & militare robur, & Deus innocentiæ & fidei amator, illum eripuêre malis. Iniuriam facientes Anglici, primi venerunt ad querimoniam apud regem: sed ille suæ gentis morem non ignorans, occlusas aures habuit accusationibus Henrici. Aberat Eduardus aliquandiù, & in arce manebat Henricus, vbi erat & regina: Delatores reginæ suggerebant: Hunc, inquiunt, Saxonem Teutonicum rex multis prætulit nobilibus Anglicis, quem quis credat esse nobilem, tam longè seruientẽ? Suggerunt mulieri, vt de leone periculū faciat, quem rex tenebat inclusum. Ferunt bestiā internoscere nobi-

nobilem sanguinem à degeneri. Solebat Henricus antè lucem auras captare, & intra arcem obambulans scrutari portarum claustra: id scientes Angli, voluntate reginæ leonem noctù laxant, vt Henricum ignobilem ante lucem laceret. Ille de more, sola super nudo discinctus talari, balteum cum gladio collo appenderat: descendensq; gradu cùm nihil timeret, obuiũ habuit leonem, rugientem, frementémque. Ille interritus: Quiesce, inquit, quiesce ferox canis. Ad durius hoc verbum leo pedibus eius prosternitur. Mirantur, qui de latibulis prospexêre: leonem reduxit in caueam. Ferunt alij, stantem aliquandò ad cancellos leonis cum Anglicis Henricum, dixisse: Si quis inter vos est nobilis, imitetur faciens, quod facio. Ingressus, ferociori ex omnibus leoni crinale suo capiti detractum imposuit, & exiuit nihil respectans: Stupuit leo immobilis. Tum conuersus ad Anglicos: Si quis, inquit, fidit stemmati suo, referat crinale quod intuli. Illi rubore perfusi, abiêrunt. Cui rem ætate nostra similem aiunt contigisse in curia Matthiæ regis Vngariæ. Erat Polonus regi militans, viribus insolens, & qui iactanter sæpè Vngaros ad luctam, ad pugnam, ad hastam euocaret, multosq; sæpè vicisset: Sed iactantia illum fecit odiosum. Stabat in ferratis claustris immanis leo. Quis est, inquit Polonus, qui famelico leoni ausit carnem auferre, quam ore comprehenderit? Cùm nemo præsumeret, Cernetis, inquit, quod dico. Illi fame per diem excruciant leonem: postera die ouem proiiciunt quadripartitam: leo immurmurat, apprehensæ carni incubans: Polonus ingreditur, & leonẽ iam vorantem, diuaricatis cruribus incluſum, pugno ferit in os, dicens: Offam dimitte canis. Vocem intrepidam leo exhorruit: exeuntémque visu solo sequitur. Audax facinus, cùm ad

regem

regem perferretur, non probauit: euocatumq; Polonum pro more donatum, domo sua iussit excedere: vt qui venalem ità vitam circunferret, non necessariò, sed ad solam iactantiam obijciens se periculo: quid nō ausurum, proposito præmio? Physici tradunt, leonem feram nullius nisi impauidi hominis vocem contremiscere. Sed Henricus comes inuisum se tot insidijs peti cernens, regem adijt: Pro fide & labore plurimo rex inclyte, inquit, non me exigendum canibus domo tua sperabam: sed quandò ea Anglorum in me, quam cerno, siniſtra affectio, cedendum est. Rex illum magnis conditionibus detinere conatus, nihil profecit: abeuntem magno donat auro, additis literis, de quibus diximus: quas alij probabilius ad summam aureorum centum maiorum ferunt fuisse.

CAPVT XXV.

NIcolaus autem Henrici germanus frater domi sedens, dum ille peregrinatur, in fide continere curat omnia: præsertim ea, quæ sub corona Daniæ fratres tenebant. Arcem Hakesow in Fionia Henrico de Aleuelde commendauit: Arces autem, quas in Iutia tenebat, cuidam eius gentis militi (Vitulum sua lingua Dani vocitārunt) permisit. Nam ille se comiti sacramentis alligauit, duas arces, quas tenebat, comiti se seruaturum. Comes plurimùm illi habens fidei, tertiam quoquè illi commendauit. Sed cùm interìm rex Waldemarus ætate procederet, cōualescerétque, arces regni paulatìm tentauit recipere: iure, an iniuria, parùm pensitabat. Tentatus à rege miles Calff, facilè transiuit à comite ad regem, oblitus decoris & iurisiurandi: Cuius factum ipse rex dignum risu putauit, dicens circunstantibus: Bonus vitulus boui comparandus: cum duabus arcibus abibat, tribus præditus reuertitur. Quo etiam tempore arcem

Dorning tenebat domina quædam hæreditario iure, iam vidua: Nupsit autem viro forti de Holsatia, Nicolao Leembeken militi: qui cùm ex more prædia dotalia circuiret, inuisens subditos, contemptum se à Danis vir Teutonicus deprehendit: Id cùm renunciaret vxori, illa respondet: Fœmina ego sum, mensalia possum apparare, & epulis instrare: tuum est adducere, qui mensas compleant, & exaturati faciant quæ iubeantur. Intelligens vir prudens, quid mulier moneret, familiam ex Holsatis ampliauit, longo deindè ordine famulorum incedens, vt à rusticis contemni non posset. Hunc virũ magnis opibus præditum, visus est rex suspectum habere: Iussit gressus illius obseruari in eius perniciem. Rex aliquandò iuramento fidelitatis, quòd in Iutia habitaret, virum volebat adigere: Ille se dominis suis comitibus adstrictum asseuerabat. Vbi rex vehementiùs vrgebat, sibi quoquè iusiurandum præstari, quòd in suo habitaret: Circunspiciens Nicolaus, cùm se satis tutum amicis videret: Quandò, inquit, rex iuramentum deposcit, iuro me nunquàm regi futurum fidelem. Rex ad hæc statim: Verum, inquit, & indubitabile nobis iurâsti. Sed insedit altiùs regio cordi, quod tum dissimulanter cum risu videbatur excipere. Extabat causa quam rex prætenderat, vt salua fide publica, se militem sequi iuberet in arcem Swerdingborg. Ille nauim perarmans, nihil dubitauit fidem regiam sequi. Iam arcem petiturus, à quodam obuio adolescente, cui res suboleuit, quæ pararetur, monetur, vt vitæ suæ caueat: penè esse illum in cassibus. Ille non cõtemnens, retrò in nauim redit: nec reuocatus suaderi poterat, vt fideret. Hic est ille, qui cùm regem terrere vellet, aliquanto pòst tempore in aurem susurrat episcopo, quem sciebat non taciturum: Est, inquit, secretum,

tum, quod perfero, quod omni fide oro etiam atq; etiam, vt celetur. Et cùm attonitum feciſſet epiſcopũ, ait: Regem toxico petunt multi: ſed rogo, nè quouis pacto ſecretum exeat. Ille tacuit donèc ad regem veniret. Rex ſibi timens, diù regnum exijt peregrinatus: quod in Dania commemorauimus.

CAPVT XXVI.

KArolus intereà eius nominis IIII. anteà dictus Wentzlaus, filius Iohannis regis Bohemiæ, nepos Henrici Imperatoris VII. electus eſt rex Romanorum paulò ante mortem Ludouici: annitente Iohanne eius patre, & Balduino, magno eius patruo, archiepiſcopo Treuerenſi, qui frater erat Henrici Imperatoris memorati. Cùm in eam rem Gerlacus Moguntinus & Henricus Colonienſis archiepiſcopi, & Rodulphus dux Saxoniæ anniterentur, Papa hanc electionem non cunctanter approbauit, quòd aduerſaretur Ludouico Bauaro ſibi reluctanti. Iohannes quoquè rex Bohemiæ, pater eius, ſua voce filij iura roborauit: quanuis contendant nonnulli, Bohemiæ regi eligendi ius non eſſe, niſi paribus inuicèm vocibus cæteri diſſideant. Ego facilè adducor, vt credam, ante Karoli IIII. tempora nihil iuris fuiſſe Bohemo in electione regis. Sed hic Karolus iam Imperator factus, bulla deſupèr edita, declarauit Bohemiæ regem, primam inter ſeculares principes vocem habere. Ferunt tamen, multis largitionibus effectum, vt ea fieret electio. Neque enim pater, neque filius, profuſionibus pepercêre, quo minùs ad optata peruenirent. Sed comes Palatinus Rheni, cùm illam electionem improbaret, vocatis ad electionem nouam cunctis electoribus, & nullo archiepiſcoporum comparente, cùm nec Bohemiæ rex, nec dux Saxoniæ Rodulphus

adesse curarent, ipse Palatinus, euocato Ludouico marchione Brandenburgensi, & Erico duce inferioris Saxoniæ, elegerunt hi tres, Gunterum comitem de Zuartzenborg regem Rom. Gunterus autem quanta maxima potuit manu militari contracta, Franckfordiam petit: sed vrbe excluditur, quòd dicerent ciues, ante hominum memoriam hoc se priuilegio communitos, regem discordia electum, qui competitorem patiatur, non antè admittere in vrbem, priusquàm nouem septimanis obsidione perurgeat, vt per hoc tempus digladientur inter se reges, & superior vel iure, vel gladio factus, in vrbem suscipiatur. Tentauêre multi concordiam, & rem omnis controuersiæ tractatibus intercepêre: Sed Gunterus non sinit, iure & gladio se sperans profecturum: Nec tamen Karolus in eum duxit. Alio autem telo cùm se petitum sensisset, toxicum videlicet accepisse, admisit, qui de pace agerent: Pactus multam à Karolo pecuniam, sibi aut hæredibus soluendam, à iure suo resilijt, & in Karolum transfudit, ipsumq; regem cõsalutauit: nec diù pòst viuendi finem fecit. Karolus autem omniũ primùm Palatinum Rheni sibi duxit conciliandum, accepta eius filia vxore. Cúmque nec in Saxoniam, nec in Bohemiam securus propter marchionis potentiam ire posse videretur, submissis amicis, colloquium deposcit cum Ludóuico: Constitutus est locus in Isenaco Thuringiæ oppido: ibi soli duo in quodam fratrum Prædicatorum conclaui inclusi, per horas sex tractauêre, nemine quid ageretur sciente: Sed exitus declarauit. Nam Ludouicus Karolum consalutauit regem, & ab ipso Bauariæ & Carinthiæ ducatus, marchionatusq; Brandenburgensis feudum accepit: Remisitq; rex illatam iniuriam de abducta coniuge, Ludouicoq; permisit habendam Margare-

tam.

tam. Quo ordine magni per Germaniam motus conquieuêre.

CAPVT XXVII.

ERat autẽ quadrageſimuſnonus poſt mille trecentos, cùm Karolus aditus à dominis Magnopolenſibus, Alberto & Iohãne, duces illos creauit. Quo tempore Waldemarus Daniæ rex, de Lalandia exturbare volens Holſatos, obſedit Werdingborg. Iohannes autem Wagriæ comes, eò contendit nauigans, vt obſidionem ſolueret: & diù colluctati, per Magnum Suediæ regem in has conditiones compoſiti conſentiunt: vt Iohannes comes accepta pecunia, in ſumma octo millium marcharũ argenti, regi permitteret Lalandiã. Adulterinus tum Waldemarus marchio vigebat, quem Albertus Magnopolenſis iam dux defenſitabat: Quapropter in gratiam Ludouici marchionis, rex Daniæ inſulam Pole, Magnopoli ſubiectam, vaſtauit. Sed Albertus Wiſmaria mouens, facilè coegit in ſua redire: nec tamen mox rediit. Nam audiuit in Holſatia rem geri, inter Henricum comitem, & quoſdam de Hummesbuttel militares. Querimonias multas comes accepit, latrocinia & depræ dationes publicorum itinerum fieri, per excurſiones de præſidio Hogenſlegen: Quocircà comes auctus viribus ciuitatũ, oppugnauit fortalitium. Rex autem, cùm militaribus illis iampenè deficientibus immittere cuperet auxilia, nec poſſet, obſidionem etiam ſoluere in terram tranſgreſſus non ſatis fidebat: propter quod, immiſſis oratoribus, rem cœpit compoſitione qualicunq; terminare. Tractatũ & conuentum eſt, vt militaris ille primarius, dominus fortalitij, acceptis à comite quinq; marcharũ millibus, terra excederet, comiti omnia ſua relinqueret prædia, præſidium deijceretur, ſoloq; æquaretur: quæ omnia ordine

quo dicta sunt, implentur. Sed tum conspirârunt de militia plures, indignè ferẽtes, quòd per comites eiȝcerentur alter post alterum: adeoq; cœpit rebellio ingraueſcere, vt confiderent comitibus dominis ſuis exaduerſò ſatis futuros. Vrbes autẽ vicinæ Lubica & Hamburgum, cernentes laborare comites, quòd publica itimera cuperent eſſe innoxia, deſerendos non putabant, ſed immiſere illis ſua ſponte auxilia. Vnum enim ſenſerant in hac re, Iohannes Swagriæ, & Henricus cum Nicolao fratre præſidentes Holſatiæ. Arcem Reinoldesborg tenebat Marquardus Swestenzee primipilarius rebellantiũ. Cœpta eſt obſideri à comitibus, & auxiliȳs eorum, & expugnabatur. Lakenzee vocant fortalitium, quod ſimiliter expugnatur. Swoltorp præſidium aggreſſi, facilè deiecerunt. Iohannes autẽ comes, auctus armis dictarũ vrbium, pernicioſiſſimum latronum præſidium Linow, ſæpè petitum & deiectum, & in perniciem publicam reſtitutum, iterùm petit: nec difficulter expugnatum, terræ coæquauit. Qui inerant, ad Albertum ducem Magnopolenſem ſe contulerũt. Queſti deſupèr ciues, quòd publici hoſtes receptarentur, & in conſpectum Alberto duci ſatis cum contumelia obȳciũt, cùm etiã ille durius pro tranſfugis reſpondiſſet. Semper, inquiũt, princeps egregiè fauiſti innocentiã, dilexiſti iuſtitiã, mercatores ire voluiſti immunes, perſequutus atrociter latrones: nunc auctus honore ducali, mores vertis in deterius, defenſans improbos, quos antè inſectabaris. Quibus ille: Cinctus vndiq; hoſtibus, clauum clauo retundere compellor: vt arceam improbos, improbos admitto. Altiùs ſedit animo ciuium, quàm putabatur, ea reſponſio. Sed tamen breuì inter eos rebus ad bonũ modũ compoſitis, vnũ, ſicut ſemper anteà, iterùm ſentire cœperunt: vnanimiterq; ſunt

inſectati

infectati publicorum itinerum insidiatores: qui maximus semper labor fuit, ex die increscentis Lubicæ mercaturæ.

CAPVT XXVIII.

PEr idem tẽpus cùm episcopus Halberstadensis aduersùs comites de Regensteen bellum suscepisset, inuicèm sibi multa (vt sit inter hostes) intulêre damna: Quod nemo præsumpsit, nemo timuit, ausi sunt comites memorati. Nam aucti viribus, vndecunquè contractis, nocte sacra Dominici natalis, cùm omnes fideles intenti deuotioni, diuino interessent officio, ipsi per occultas, quas nouêre vias, ad murum ciuitatis penetrantes, aliquot locis perforatum, ingrediuntur: & nihil opinantibus superuenientes, ciues multos capiunt, resistentes cædunt, & captiuis quos voluêre extractis, redibant per angustias, quibus introiêrunt. Vrebat episcopum contumelia, & suorum insigne detrimentum. Præfectum armis habebat virum fortem, & prælio audentem, qui multa sæpè damna comiti irrogâsset. Quàm sanctè iurabat comes, illum vbì caperet, arbori quam proximam cerneret appensurum. Tum ille: Quid si legem patiaris, quam tulisti? Non abibat annus. Obuij sibi æquis viribus in campo fuêre: congressi præliantur. Comes superatur: in arborem volens appendere comitem præfectus, nullam reperit: Ergò gladio transfossum, lanceæ in terram fixæ velut appensum alligauit: non iniquo iudicio passus ab hoste, quod prior ipse irrogaturum se perduellioni superbus minitabatur. Qua ætate ducatũ Luneburgensem tenuêre Otto & Wilhelmus, filij Ottonis, qui conugẽ haberet filiam Ludouici quondàm Romani Imperatoris, aut regis. Res in ambiguo est. Nã sunt qui illũ negant Imperatorem, quòd à summo pontifice, nec

approbatus, nec benedictionem assequutus sit, contentus accipere coronam de manu laica Stephani de Columna, qui tum Romani Imperij vicariatum gerere diceretur. Sed Otto cum Wilhelmo, sancti Michaelis monasterio, tum in monte sito, contulerūt centum marcharum reditus annuos de salina, cum stolis ad cultum Dei amplificandum. Nec diù superfuit Otto: decedens, fratri Wilhelmo principatum soli reliquit, anno quarto & quinquagesimo post mille trecentos. Per quæ tempora, Henricus de Brunswico dux, Alberti filius, contemptum superûm, qui ecclesiastici nerui vincula diù dissimulans tolerauit, ecclesiæq; Hildesemensi grauissimus incubuit: Erat enim in ea electus episcopus. Hoc tamẽ tempore de mandato Innocentij V I. à vinculis excommunicationis absolutus exiuit, non sine scandalo multorum in ecclesia: qui perindè ecclesiasticæ disciplinæ neruũ cõtemptiorem habituri videbantur: cũ tot pontificũ censuras pertinaciter dissimulatas, põtifex accepta pecunia, sine præuia satisfactione, laxaret. Ferebãtur enim aliquot aureorũ millia cameræ apostolicæ persoluta. Quo tempore etiam Hamburgenses ciues, per annos duodeviginti, sacris interdicti, diuina officia resumi viderunt, quinquagesimo sexto. Causa tanti mali, libertatis ecclesiasticæ minoratio, quòd possessiones clerus tenere in vrbe vetaretur. Immiscuêre se (vt fieri solet) nonnullæ iniuriæ. Cessit capitulum loco: Induruit populus cum plebe. Patres ipsi misêre rebus componendis ad archiepiscopum Burchardum, cum pleno mandato consiliares oratores. Conclusum ibi, cùm conueniret de legibus pacis: deindè missis ad eundem literis ratificationis super omnibus concordatis, & tamen indè resiliêrunt. Extant causarum registra. Præualuit in causa clerus: tamen magno detrimento

trimento in fine rebus compositis, per non magnas personas, in vrbem redierunt personæ capitulares quæ liti superextabant. Hoc est illud tempus, quo tristis vbiquè regnabat erynnis. Nam & mercatores orientales Brugis in Flandria residere consueti, propter quasdam tunc exortas inter se & oppidanos causas, populariter emigrarunt, in Dordracum Hollandiæ se conferentes: Sed Flandrenses in vrbem Lubicam misêre oratores, & causa ad plenum liquidata, complanataq; per quosdam in Flandriam remissos de Lubica, deq; Turriano Prussiæ vrbe, totius nationis oratores, in Flandriam sunt reducti mercatores.

CAPVT XXIX.

KArolus Romam profectus, à duobus ibi cardinalibus ad hoc missis consecratur. Iam Imperator in plenitudine potestatis euectus, cùm videret multa in cõuentu Imperij sine ordine geri, nec satis ad liquidum constitit, quo quisq; more res in cœtu administraret, reformanda omnia curauit, sibiq; desumpsit, multa constituens, quæ vsq; in hodiernum obseruantur, & aureo sigillo desuper literas decernens, appellari iussit constitutionem Imperialem, Bullam auream: quæ quoniam passim legitur vbiquè, nihil opùs putaui huic inserere operi. Sed hunc instituit ordinem, quòd in sessione publica Imperatoris, archiepiscopus Treuerensis archicancellarius per Gallias, hoc est, omnem Imperij prouinciam vltra Rhenum, quæ olim non parua fuit, & regnum Arelatense, è diuerso à fronte Imperatoris consideat. Moguntinus autem in prouincia sua & cancellariatu per Germaniam, à dextris: & item Colonienſis, in prouincia & cancellariatu suo à dextris Imperatoris: & vicissim à sinistris, alter è duobus. Nam vt Moguntinus per

Germaniam, sic Colonienſis per Italiam primatũ tenet. Rex Bohemiæ à dextris archiepiſcopi, & illum ſequitur eodem latere Comes palatinus Rheni. A ſiniſtris archiepiſcopi dux Saxoniæ, & illi marchio Brandenburgenſis. In publicis autem proceſſionibus eodem ordine incedent: Treuerenſis ante Imperatorem, & alij archiepiſcopi à latere, iuxta modum dictum. Rex Bohemiæ ſine medio ſequitur Imperatorem. Quòd ſi Imperialia deferentur inſignia, dux Saxoniæ enſem portans, ſtatim ante Imperatorem, medius inter ipſum & Treuerenſem: A dextris ducis Comes palatinus aureum malum: A ſiniſtris marchio cum ſceptro. Nam ducem marſcallum vocant, hoc eſt, belli adminiſtratorem: Palatinum dapiferum: Marchionem camerarium. Officia ſua in regis coronatione exequentur hoc ordine. In regia vel Imperiali curia, quæ de magnificentia regni vel Imperij publicè & ſolenniter peragetur, primus dux Saxoniæ marſcallus, plurimam auenam publico loco iubeat effundi: eam iumento ſedens ingreſſus, argenteam menſuram, cum cylindro ſimili metallo, ſimul duodecim argenti marcharum in pondere præferat: primus auenam menſuret: eam tradat primùm venienti. Abiens dux vicemarſcallo, Is eſt ſenior domûs de Pappenheim militarium, equum cum menſura & cylindro, vſibus eius & lucro deputanda, relinquat. Marchio deindè camerarius, equo vectus inſigni, iumento deſiliens, lauacrum ex argento duodecim in pondere marcharum argenti teneat, aquámque det manibus regis vel Imperatoris. Tollet mox vicecamerarius de Frankenſtein, equum & lauacrum ſuis vſibus. Indè Palatinus dapifer, iumento inuectus, quatuor argenti ſcutellas duodecim marcharum inferat, & iumento deſcendens, principi inclinans

antepo-

anteponat. Magister coquinæ de Nortenberg, iumentum suis vsibus & scutellas tollat. Demùm rex Bohemiæ si aßit, equo similiter inuectus, poculum argenteum duodecim marcharum præferat regi vel Imperatori, inclinans porrigat. Indè excipiat vicepincerna de Limborg militaris, regis equum cum poculo suis vsibus seruitura. Sedente iam rege ad mensam, procedent tres archiepiscopi: is medius, in cuius prouincia res geritur, cæteris latera eius stipantibus: præ se ferant baculum argenti marcharum duodecim in pondere: in quo sigilla regalia, vel Imperialia, ad præsentiam accubantis præferant: quæ ille accipiens, reddat illi maius, qui rem medius geßit, quod appensum collo geßabit in hoßpitium. Baculus Imperiali cancellario proueniet: ad quem etiam sigillum referetur ex archiepiscopo. Si tamen vicarij prænominati non aderunt, cedet absentium prouentus consuetus curiæ ministris. Mensa regalis vel Imperialis, sex pedibus sublimior cæteris. Si aßit regina vel Imperatrix, eius sit à dextris accubitus, tribus cæteris sublimior gradibus. Electorum ex ordine septem, mensæ, sic æquali paßu statuentur, quomodò est conseßus eorum. Ad eorum nemo principum mensam accedat: nec liceat cuiquam accumbere, quandiù fuerit aliquid superagendum ex comprincipibus.

CAPVT XXX.

VVilhelmus dux Luneburgensis hoc tempore cum Mauritio administratore diœcesis Bremensis, Aldenborgensi comite, non satìs concorditer egit: cùm dißiderent de finibus & limitibus ditionum: Extruxitque dux fortalitium ad riuum Wummena, ad incursandam, quotiès opùs videretur, diœcesim

mu-

memoratam: appellauitq; de nomine familiæ suæ Pontem Leonis. Magna per idem tempus incessit controuersia ducibus, Erico Saxoniæ, & Alberto de Magnopoli. Ibat cum exercitu Ericus expugnare oppidum Plawe, in qua expeditione prosperatus, fecit quod constituit. Sed tum rex Daniæ Waldemarus rem intercipiens, compositionem inter dissidentes peregit: vt Ericus dux memoratus, reddita arce Plawe, reciperet ab Alberto Boyceneborg. Sed quoniam nisi in diem restitui non potuit, in pignus interim acciperet Godebusch. Hæc erat compositionis tum formula, ore regis pronunciata. Non putauit fore Ericus, vt tam magno interuentore fraus vlla intentaretur: Reddidit expugnatam nupèr arcem: Ipse tamen neq; pignus, neq; promissam arcem meruit recipere. Rex pro ea, quam fecerat inter duces compositione, ab Alberto pro ministerio magnificè remuneratur: Nam arcem Helsingborg, quam nupèr regi militans pro donatiuo acceperat, restituit. Ericus autem dux vbi se comperit delusum, cùm non ipse prior à pactis recessisset, rediit ad arma. Albertus illi aciem opposuit: Initum est prælium paribus animis. Sed fauit fortuna fraudato. Ericus factus superior, supra quadringentos ex copijs Alberti cepit: inter quos milites militares non pauci. Hanc occasionem obseruantes comites Holsatiæ Henricus, & Nicolaus, quòd essent controuersiæ, mouent absente duce in eius districtum, obsidentes Crummesse: Sed finium custodes à duce relicti, rusticã manum contrahentes, comitibus se obijcere sunt aggressi: & inito conflictu, propitiam sunt experti fortunam. Nam sexaginta equites ex Holsatorum numero ceperunt, & in Louenborg captos adduxerunt. Ità duobus in locis prosperè tum fuêre res Erico.

CAPVT

CAPVT XXXI.

CIrca hæc quoq; tempora, & wilhelmus dux Luneburgensis, cùm nescio quid causæ prætenderet aduersùs Ericum Saxoniæ ducem, transmisso Albi, mouit in palustria Gammæ: viuebat adhuc pater Erici senior, & ab annis inutilis armis, cùm audiret arma moueri in Ripenborg, vbi quietus senex consederat, prono flumine Albi deuectus, properabat ire in Nienborg, oppidum de Hoia comitum, quòd is gener eius, filiam teneret coniugem: sed properabundus senex, cùm trepidus festinaret, delapsus iumento ità senili corpore debilitatus est, vt breui viuendi finem faceret. & wilhelmus autem dux, nemine obsistente, Ripenborg præsidium facilè expugnauit, & deditum accepit, arcem nouam firmans in angulo Gammæ: (Gammerordt etiam hodiè vocant) opportunè, vt putabat, ad Albim loco stabat præsidium. Indè rediens vltra Albim, Erteneborg deditum oppidulum in suam recepit potestatem, præsidiumq; ibi firmauit, quod appellauit Vigenborg. Idem tamen dux interuentu Iohannis comitis de Hoia, qui sororius, vt diximus, esset iuniori Erico, reconciliari patitur eidem Erico, reddito fortalitio in Erteneborg, demolitóque, quod erexit, in Gammerordt: acceptq; nouissimam vxorem, cùm ante hanc tres aut quatuor habuisset, filiam eiusdem ducis Erici: sed ex ea prolem nullam excitauit: deditq; illi propter nuptias donatione arcem Ripenborg: quam pristino bello tulisset patri eius, perpetuo iure deincèps seruituram domui Saxoniæ. Sed præmortuo dudùm fratre eius Ottone, cùm neuter virilem prolem relinqueret, ipse tamen & wilhelmus duas filias haberet: alteram dedit coniugem Ottoni duci superioris Saxoniæ, alteram verò Ludouico Magni ducis Brunswiccensis filio, quem etiam

etiam moriens sibi designauit in ducatu successorem. Iste verò Magnus, quem dicimus, cùm marchionatum de Landesberg in dotem accepisset, cognominatus de Zangerhusen, ad principatum Brunswiccensem redibat post patrem: magno fratruelium suorum murmure, qui ad illum adspirabant: quòd dicerent, Henricum patrem suum, Alberto Magni patre natù maiorem: & ideò vacuefacto morte Wilhelmi impuberis ducatu, non Albertum, sed Henricum iure successurum. Et quoniam passi sunt suo tempore Albertum in ditione, illo moriente, iam se meritò admittendos putauerunt in Brunswiccensem ducatum. Sed fauit virtuti Magni omnis nobilitas, vt primùm filius eius Ludouicus, cum Wilhelmi filia, acciperet Luneburgensem principatum: indè ipse in persona reciperet hæreditatem patrum suorum. Filius autem eius Albertus, ad archiepiscopatum peruenit Bremensem: Extant hodiè, qui querantur, esse iniuriatum principibus Transsyluanis, quòd ad Brunswicum non sint admissi, vel cum Magno, vel ante Magnum. Nam de Luneburgo non eadem ratio est: quòd Ludouicus Magni filius, per Wilhelmi filiam coniugem, illam acceperit ditionem: quæ ex illo, sine prole moriente, optimo iure peruenerit ad fratrem Magnum, licèt apud illum non diù permanserit: quod infrà ostendetur. De Brunswiccensi autem ducatu ad Magnum patrem reuerso, quid miramur, si succedat filius patri? cùm fuerit prior Magnus Alberti Crassi filius, qui à ciuibus, & primùm à militaribus prælatus est in eo principatu fratri Henrico. Accusent immoderantiam Henrici cognomento Mirabilis, qui frater erat Crassi Alberti: nam modestia eiusdem Alberti fecit, vt à cunctis fratri præferretur. Hanc paucis in apologiam deflexi, ad obstruendas multo-

multorum ora, qui quid culpent ignorant. Hoc etiam tempore Nicolaus comes Holsatiæ, cùm adhuc à rege Daniæ Fioniam teneret in pignus, arcem inibi Bramberg, quòd imperata facere recusaret, cum ducentis obsedit: Rex superueniens, facilè dissipulit tantam paucitatem, aliquot prosternens, multos capiens: Vix cum paucis comes elabitur, ibi oculum amittens: Votóque emisso in magnis periculis, concepit in honorem summæ Virginis in sua terra cœnobium erigere: magnis vix ereptus periculis, consentiente Adolpho Iohannis & wagriæ comitis filio, in Arnsboke construxit, & prouentibus dotauit: euocatisq; de Poretze, de Itzeho virginibus sacris: quod cœnobium posteà, annuente Gerhardo duce, anno secundo & quadringentesimo post mille, annitente domino Alberto Rodenborg, canonico Lubicensi, viro locuplete & prouentus augente, commutatum est in domum fratrum Carthusiensium, qui tenent vsque hodiè.

CAPVT XXXII.

HEnricus autem Holsatiæ comes, iam passim dictus Ferreus, cùm peregrinans, militiam multis in terris egisset, vsque ad Italiam & Calabriam varia sorte prouectus, fortunam fatigauit suam. Iam tamen de successione cogitans, cùm videret fratrem suum Nicolaum, hæredes non habere, animum coniugio applicuit: duxitque coniugem filiam Henrici ducis Magnopolensis: cuius germanam sororem Adolphus itidèm comes in Holsatia, sed & wagriam possidens, vxorem accepit. Anna fœminæ nomen, quæ Adolpho nupsit, in sterilitate permansit, nullos marito reddens liberos: Vtraque soror Alberti, regis posteà Suediæ. Hic erat Adolphus Iohannis filius, vir ad arma strenuus, & optimo

patre

patre dignus filius: publicorum insidiatores itinerum odibat: quocircà vicinis ciuitatibus affectus, & ipse vicissim illi, in tranquillitate plurimùm agebat. Huius tempore Kilonenses, incertum vndè conciti, apprehensis duobus è familia Henneken Leeubeken, tanquàm publicæ pacis turbatores, & in itineribus latrocinantes, vltore gladio ceciderunt: quos criminum impactorum innoxios, dominus clamitabat. Indignatus ergò grauiter eius oppidi ciuibus, obseruabat tempora, quibus ad nundinas in Eklenforde proficiscerentur: multos occidit, aliquot captiuos abduxit. Indignati comites Adolphus atq; Nicolaus, quòd tale aliquid auderet, nulla priùs apud se accusatione instituta, hostilia nunciauêre. Suberat ducatui Slesswiccensi, quiiam vacabat: relicta vidua gubernabat ditionem: ea tueri visa militem suum, hostilia sensit. Comparatis armis ad rem gerendam, comites duxêre in Iutiam. Adolphus obsedit Tunderen, & Nicolaus Hardesleue: Vtriq; impigrè instantes, arcē quisq; suam expugnabant. Acceßêre igitur iure victoriæ arces illæ comitibus iterùm Holsatiæ: Dorning inexpugnabile præsidium reliquerunt. Henricus autem comes memoratus Ferreus, solicitus erat de germana sorore Elisabeth ad nuptias collocanda: Puella erat annorum circiter duorum & viginti: quæ Magni regis Suediæ Aquino filio, iam regi Norwagiæ, circa carnisprivium est desponsata: & proxima æstate, misso ad hæc solenni nuncio, Hermanno de Vitze milite, in arce Plone, stans inter brachia Henrici fratris & Adolphi fratruelis, eidem regi in persona dicti militis, ad hoc speciale mandatum præferentis, memorato regi per verba de præsenti est coniunx subarrata, reginaq; Norwagiæ consalutata. Fratres germanam magnifico apparatu, & rege digno, instruxêre:

xêre: non iam sponsam, sed reginam regi mittendam: Nauigium aptauêre præcipuum, familiam honestam vtriusq; sexûs consignauêre: & in omnibus ritè prouisis, tradũt in manus militi memorato, vt domino regi reginam & asseruaret, & feliciter perduceret. Suscipit ille commendatam, profunda iam hyeme, Sabbato quatuor temporum ante Christi natalia, Trauenam relinquentes, Suediam petiêre. Sed aduersi venti, & tempestates per brumã solitæ, nauem impegêre in littora Daniæ. Waldemarus rex hospitaliter accipiens venientes, iure quidem hospitij specietenùs prætenso: sed vbi quid ageretur intellexit, diligentiùs aduectos iubebat custodiri: iam animo secũ voluẽs, quid de nuptijs puellæ constitueret. In proximam æstatẽ emissis antè nũcijs, ad reges Ericum & Aquinum, patrem ac filiũ oratores, facit vt ad colloquium opportuno loco descendant: rem esse magni ponderis, & quæ triũ regnorum non dubiam præferat salutem, quam cum illis esset tractaturus: Interim asseruantur hospites in Dania. Reges vbi conuenerant, inter se statuunt: Omissa puella Holsatiæ, Aquinus filiam accipiat Waldemari regis Daniæ. Facilè hoc impetrauit ingens dos regnũ Daniæ. Erat enim Margareta vnica patri filia. Nam Christophorus nupèr filius bello cõciderat. Id præmetuens Henricus comes, nec ignorãs varium gentis ingeniũ, nuptias sororis suæ, illis antè conditionibus firmauit, vt non facile esset à pactis nuptijs discedere. Nam Henricus, si sua parte dissilirent, arcem Calmeren in regno Suediæ, quam magno tenebat impignoratam ære, mox amitteret, & sexaginta millia argenti marchas regi persolueret. E diuerso, si rex ipse resiliret, mox procerum suorũ omnis obligatio laxata, ad Henricum transiret: idq; iureiurando procerum est

firmatum. Cùm autem &waldemarus tum prævalens filiam Aquino etiam in torum afferret, mœrens puella Elisabeth, seculo renunciare constituit: & qualicunq; regum ordinatione in Suediam perducitur: fitq; domina in &wasteen monasterio sanctæ Birgittæ. Sed tum Henricus comes, sponsionem regis de illius parte irritatam, impugnauit: immittens validiora præsidia Calmeren'arci: & sub honore suí, pacto & fide iurata, proceres per literas admonuit, vt quod polliciti sunt, adimplerent. Venerunt episcopi & milites de regno, Henrico se offerentes: illiq; regium deferentes honorem. Recusabat ille, causatus ætatem: Remisitq; illos ad Henricum Magnopolis ducem: cuius è tribus filijs quem ipsi deligerent, in eum suum ius omne refunderet. Veniunt: excipiuntur perbenignè: causam detegũt, productis in conspectum filijs: Proposita illis optione, medium Albertum eligunt, vt rex fieret. Pater cum filio init nauigationem in regnum. Citatur rex obiectis respõsurus: non compáret: destituitur: Albertus iunior in locum constituitur: consecratur: & armis aliquandò collatis, Magnus cogitur angulũ deligere, inq; eo consenescere. Hac Henrici comitis opera factus est Albertus Suediæ rex: quæ idcircò breui cõmemoratione percurro, quòd plenius in Suedia & &wandalia sint commemorata.

CAPVT XXXIII.

KArolus Romanorum rex, per hæc tempora iter ingressus in Gallias, peruenit Auinionem ad summum pontificem, consecrationis gratia: excipitur magnificè ab Vrbano, omni curia eius tripudiante: quòd illum honorem duorum ecclesiæ principum, illam vicissitudinem venerationis nemo recordabatur: nec vlla in literis simili de re mentio à memoria Friderici II. per an-

nos

nos supra centum. Erat autem sexagesimus quartus post mille trecentos. Ibiq; solennibus ob quæ venerat Karolus peractis, redibat in Germaniam, ibi priusquàm Bohemiam suam repeteret res cõpositurus. Terra est Aduocatorũ non longe à Saxonia superiore: quam primus Henricus Romanorum rex subiecit monasterio dominarum in Quedelenborg, constituens quatuor per terræ angulos totidem aduocatos nobiles, qui barones dicuntur, de Swida, de Gera, de Russe, de Plawe. Hoc autem tempore Karolus Imperator egit eum tribus, vt arces suas inexpugnabiles illi permitterẽt. Quartus id ægerrimè ferens Rutenus de Plawis, cùm sciret tres suos consortes vnà conuenisse in horreo quodam secretiùs, crudele iniit consilium: Nam superueniens consultantibus, firmatis vndiq; claustris, igne iniecto, illos concremauit, pœnam sumens transgressæ, vt dicebat, fidei. Indè enim animatus Karolus processit in Bauariam, multis vrbibus & arcibus insidiatus, multis vim afferens, oppugnans inprimis Burggrauium Nurenbergæ. Erat ea tempestate graue bellum inter episcopum Hildesemensem Gerhardum, & Ottonem ducem Brunswiccensem: qui in societatem belli pertraxit archiepiscopum Magdeburgensem, Theodericum, cognomento Kagelwijd, quem Imperator, de monasterij infimo sumptum officio, per gradus euexit ad archiepiscopatum, comperta hominis incredibili industria. Albertus quoquè Halberstadensis episcopus, in his erat partibus: Congressi, contulerunt manus iuxta Dinkeler, & inclinabat victoria Hildesemensi: Captis ibi plurimis, inter quos Albertus Halberstadensis. Hic erat insignis ea ætate logicus: qui ingenij sui testimonia, etiam nunc, inter scholasticos habet. Erat Gerhardus non in postremis rhetor:

exiuitq3 in prouerbium inter disciplinares: Tum Logicam succubuisse Rhetoricæ, cùm Albertum Gerhardus vinctum haberet. Hoc tempore Gregorius Papa Auinione commoratus post tempora Vrbani V. cùm episcopum quendam, quòd ecclesiam suam desereret, sequereturq3 curiam, increpitaret: illi vbi per familiaritatem licuisse credidit, respondit: Eadem mea, quæ tua est causa, maxime pontifex: quòd ego meam, tuq3 Romanam deserimus ecclesias: rectè me increpatum agnosco. Descendit altiùs ea responsio in pectus pontificis, cogitabatq3 ex ea die vrbem Romam repetere, quanquàm & prædecessor Vrbanus idem in animo haberet: inq3 eam rem profectus Romam cum paucis, palatia in Monte Falisco, & in Vrbeueteri, declinandi grauioris in Vrbe gratia aëris, iussit apparari. Sed Gregorius se rediturum multis sæpè nuncijs pollicetur. Cùm hoc Romani crebriùs efflagitâssent, & magnis conditionibus expromissis apud pontificem expetissent, nunc secretò id offerente pontifice, lætissimi audiêrunt. Sed multa opùs erat prudẽtia in sede transferenda: Si enim Gallis suboleuisset, aliquid tentâssent hoc nè fieret. Sed ille tum rediit. Per quod tempus Mauritius & Christianus de Oldenborg, in Blexem terra Phrisiæ oppressi, cum septingentis periêrunt: Sed dictu horrendum, quod sequitur. Gerhardus comes de Mansfelde, monasterium Cistertiensium Setichenbeke, cuius fratribus erat infestissimus, funditùs euertit, quòd hostibus suis fauisse, hisq3 hospitium non negâsse dicerentur: cùm tamen hospitalitas illi ordini iniuncta, & qui venerant armati, facilè coegissent, si non promptè impetrâssent. Abbatem loci (dictu horridum) pertica alligatum, inter duos iussit ignes torreri: fratribus per diuersa supplicia crudeliter enecatis, quòd Fridericum

Missa

Misnæ marchionem in se ducentem, & cum exercitu de obsidione Isleuæ redeuntem, excepissent: qui, vt diximus, cogere poterat ad hoc, quod precibus mâluit impetrare.

CAPVT XXXIIII.

BRandenburgensis marchia ab olim insignis pars Saxoniæ, à nobis hactenùs cõmemorata, nisi perfunctoriè, non fuit, quòd moderni principes altiorem trahentes spiritum, Saxones se dici non sinant, Bauaris, Francis, & cæteris superioris Germaniæ principibus sanguine immixti. Sed tamen, quoniam in Wandalico solo omnis ille principatus ab origine manet, in Wandalia nostra crebriùs attigimus, præclara eius facinora non prætereuntes. Sed quod nunc commemorationem deposcit, compertum tenemus morte Waldemari marchionis, qui legitimum sui corporis, &, quod est mirabilius, sui sanguinis hæredem non haberet, cùm tamen ante paucos annos nouem supra decem numerarentur marchiones huius tituli de Brandenburgo. Sed nunc ità placitum est superis, vt omnibus morte subtractis, nouissimus esset Waldemarus. Beneficium ergò ad Imperatorem reuolabat: & primus Ludouicus Ludouici Imperatoris filius eo fruitus, marchionatum sub patre, & aliquandiù post patrem administrabat: isq; exaturatus illo principatu, quòd in Bauaria mâllet agere, Romulo fratri illum permisit: Nec ille diù in eo superuixit. Vndè peruenit principatus ad Ottonem quendam, cuius originem subducunt annales. Erat autem iam tum in Imperio Karolus IIII. cuius tempora nunc attigimus. Hic Otto, vt ferunt, marchiam omnem vendidit Imperatori memorato, vili satis æstimatam precio, pro oppidis Lanse & Herspringk, cum subiecto territorio, non longè à Nu-

renberga. Sed nos huic marchionatui debemus, vt alio loco exequamur. Sed hæc in Wandalia requirantur. Otto interim princeps Brunſwiccenſis, de Leina cognominatus, vir in armis ſtrenuus, & formidabilis princeps, oppido Aluelde, quod ad eccleſiam Hildeſemenſem etiam hodiè pertinet, inſidiatus, primo manè ante lucem captum explumauit, diripuitq;, cùm nihil ab illo hoſtile ciues formidarẽt. Idem, cùm Thuringiæ vrbes Erphordia cum conterminis, ſequutæ Henricum de Honſten comitem, arcem Honſten receptatricem latrocinantium expugnare ſtatuiſſent, priùs habito interloquio cum duce memorato, vt ille quietus manens, illos agere ſineret: & ille, vt rebantur, promiſiſſet ſe ad omnia futurum neutralem, inſtitêre oppugnationi, vt, arce capta, latrunculis merita præmia perſoluerent. Iam aliquot oppugnationibus intentatis, cùm de foris nihil hoſtile formidarent, eccè Otto, magna ſuorum manu collecta, irruit in oppugnantes, & à tergo cecidit: ceptique multos ex obſidentibus: alijs, qui pertinaciter repugnarent, oppreſsis, omnia clauſtra ſua captiuis repleuit. Sensêre diù vrbes memoratæ vulnus illius captiuitatis: Otto tamen, vt ferunt, grauiùs nomini ſuo maculam inuſsit, labe notatus inſigni, quam multa non perluat aqua. Graue eſt enim fidem fallere. Per quod etiam tempus Conradus de Aldenborg comes, iam vindicare properans in gentem Phriſonum ſibi conterminam, quòd ſuperiori anno tantam nobilitatem perdidiſſent, vocatis de Weſtphalia, déque vicinis locis, quotquot contrahere poterat, auxiliarijs, Phriſiam ingreditur: Conſerunt manus, & malo omine ingreſsi, cùm infeliciter pugnarent, ad quingentos ex ſuis amiſerunt, valdè paucis ex acie Phriſonum cadentibus. Ea eſt vetus nobi-

lium

lium & militarium in terris paluſtribus fortuna: quam crebriùs experti, necdùm vltionis ſpiritum poſuerunt. Quid enim poſſunt inter crebras voragines, & continuata terrarum fragmina, equeſtres turmæ? volant paluſtres homines in lanceis ſuis, eques in iumento periclitatur.

CAPVT XXXV.

COmmune Magdeburgenſe hoc tempore ſæuijt, nõdùm ſanguine, quem in archiepiſcopo ſuo Burchardo optimo viro innoxium fuderant, exaturati: quam rem in Wandalia diximus plenius. Decanum nunc eccleſiæ Maioris, quòd vocantibus eum in prætorium patribus primarijs non paruerit, manu carnificum & miniſtrorum, iuſtitiæ exequutorum, in vincula publica coniecerunt: eumq; ciuitate eiectum, perpetuò proſcripſerunt. Temeritas inaudita. Nec minor quæ ſequitur, procacitas ciuium Barlinenſiũ. Archiepiſcopi Magdeburgenſis Theodorici, ſuprà memorati, ſcriba tabellio, qui tum ſequebatur ducem Saxoniæ, ſederat in ea vrbe ad menſam principis memorati: Immiſſi ciuium communis iuſtitiæ miniſtri, manu valida, vt obſiſti illis ſine magna pernicie non poſſet, ſcribam corripiunt, & mox pertrahunt ad ſupplicium, publico cædentes gladio, nulla prætenſa alia cauſa, quàm quòd nupèr, cùm ad balneum properaret, obuiam ſibi dominam notam familiariter per iocum ſolicitaret, vt balneo ſecum vteretur, nec vim aliam inferebat, recuſantem cum riſu dimittens. Pulchra nimirùm ſanguinis & vitæ diſpendio cauſa vindicanda. Sed qui ſequuti ſunt caſus ab vtroq; gladio, facilè obtinuerunt, vt pœniteret ciues pertinaciæ ſuæ. Qui autem cecidit, non reuixit. Nunc pœnas ſoluunt pertinaciæ multiplicis, ſub aquila pulli degentes.

Secta tum inualuit Beguinarum & Sueſtrionum, pertinax hominum genus : Sed ardebant hominum ſtudia improbam euertere colluuiem : proditi vbiquè, pertinaces periêrunt igne conſumpti : multi autem pœnitentiam amplexi, ad vitam ſeruabantur. Per quæ etiam tempora Karolus Imperator, antè ſibi notam, cum exercitu introiuit Italiam. Sub patre enim Iohanne rege Bohemiæ, qui ſui quoquè patris Henrici cœpta proſequebatur, Karolus militauit in prouincia : poſteaquàm auus eius Henricus interemptus, non reliquit Gibellinis defenſorem : Quam ſectam proſequutus Iohannes rex, filium Karolum ſub ſe copias ducentem, diù in Italia verſari iuſſit : Nunc autem maximo ad ſeptuaginta millia exercitu conſcripto, Mediolanum, iam eius imperio rebellem vrbem, conſtituit humiliare. Increuerat enim dominatus Vicecomitum ſub Ludouico Bauaro, in eum modum, vt iam, cõtemptis omnibus, nemini paréret. Auxit ſummus pontifex Imperatoris copias, vt rebellionem pertinaciſſimæ vrbis molliret. Sed tantus exercitus per æſtum ſiti laborabat, magis foris, quàm obſeſſi intùs. Imperator verò, vtcunquè res peracta eſt, exercitum ſuum ſine fructu reduxit, eccleſiæ copias paſſus ire quò vellent.

CAPVT XXXVI.

MAgnus dux de Brunſwico, Magni filius, cùm de conſilio maiorum in terra, etiam ad ducatum Luneburgenſem adminiſtrandum vocaretur : viuebat adhuc pater, qui ad vtrunque ducatum ſuo iure peruenit : ſed filium tum in Luneburgenſem deuocatum, ire permiſit. Venit animoſus iuuenis & circũſpexit, ſi qua illi grãdis belli gloria mõſtraretur. Initia eius fuerũt optima, & adeò cunctis ꝓbabilia, vt nemo deſideraret aliam nouiſſe-

nouissimi Wilhelmi ducis posteritatem : nemo etiã Ludouicum eius fratrem, qui gener esset Wilhelmi memorati, requireret, iam morte absumptum : cuius relictam dedere coniugem Ottoni de Scowenborg comiti, quæ Magno fuit exitij causa : quod suo loco dicemus. Sed paulatim insolentia eius creuit, vt cogerentur de alio principe proceres ac incolæ terræ cogitare. Interim pater eius, audita insolentia filij, multis literis, pluribus etiam nuncijs, eum commonuit, vt ad sanam mentem rediret: nec profuit. Adextremùm minis eum voluit exterreri, funè, vt aiunt, semper ad manum habito: vt quocunque filium in aperto campo obuium haberet, militariter superatum, in proximam arborẽ appenderet. Filius, quòd esset manu promptus, & ad omnia pericula interritus, ess patris minas risu fertur excepisse, catenam argenteam in collo semper præferens : vt pater omninò iugulare filium constituens, non subere ad se iugulandum, sed argenteo vteretur: vndè ductum est illi cognomen, vt dux Catenatus diceretur. Albertum ducem Magnopolensem idem Magnus in bellum concitauit, de finibus ditionum cum illo altercantem: initia, vt solet, de iurgio, sed indè bellum enascitur. Vtriq; arma parant in inuicèm. Concurrunt, & manibus consertis, fortissimè præliãtur. Diù anceps volitauit victoria. Tandèm ad Alberti ducis signa volauit. Nam de exercitu Magni sexcentos cepit viros militaris generis, multos in illis, quibus posteà laxandis, sex millia marcharum argenti expendere debuit. Eam mutuò à ciuibus Luneburgi pecuniam accipere voluit : & cùm vel non posset, vel non expediebat hoc fieri, indignatus oppido, malè minatur. Effectum est autem apud Imperatorem Karolum, vt mandaret militaribus, vrbibus, & oppidis terræ Luneburgensis,

vt omisso Magno, parerent Alberto Wentzlai Saxoniæ ducis filio, & Wilhelmi nouissimi ducis Luneburgensis ex filia nepoti: qui receptus in prouinciam, ab omnibus meritò attollitur honore. Magnus autem eiectus, & armis se vindicare, & nihilominùs apud Imperatorem iure experiri contenderat. Albertus sua arma obiecit, repellens insultantem: & in iudicio Cæsareo contra se sententiam Magnus reportauit, declarantē nullo iure Magnum ad ducatum Luneburgensem, sed occupatorem fuisse: Qua de re perpetuum illi in iudicio silentium indicitur.

CAPVT XXXVII.

MEmorabilem per hæc tempora memorant annales rem, silentio non transeundam: cæterùm fides sit apud authores. Karolus Imperator bellum tum gerebat in Philippum Austriæ ducem: Comparat quisq; vires in hostem: agmina educuntur in inuicèm ad congressum de proximo. Vidit Imperator longè hostem superare multitudine suas copias: & ideò cui viribus par non erat, ingenio illum superare cōtendit. Euocari clàm iubet per amicos tres hostilium duces copiarum: & magno ære expromisso cum illis agit, vt duci suo timorem incutiant, hortenturq; ad fugam: Dolus an virtus quis in hoste requiret? Illi operas pollicentur. Ad dominum suum reuersi, referunt, speculatum abijsse copias hostiles, & pro comperto habere, Imperatoris exercitum triplo esse suo maiorem, certam omnibus esse perniciē, nisi fuga in tempore sibi consulant: nunc illum, quid faciat, secum constituere. Quandò, inquit, in sola fuga, vt asseritis, præsidium est, consulamus saluti, expectantes rei gerendæ idonea magis tempora: non est indecorum nobis, cessisse maiori nostro. Ergò collectis armis noctù Philippus

lippus fugit nemine persequente, & in sua se securus recipit. Tres illi viri boni promissione corrupti, ducē suum prodentes, ad Imperatorē reuertuntur, proditionis præmia accepturi. Prouiderat Imperator adulterinā aureorum monetā, quæ in valore vicesimā non haberet: eam iussit numerari. Illi alacres tanto ære ditati, redeunt in sua: & iā expendere conati, repererunt esse falsatā monetam. Redeunt ad Imperatorem, argentarium, & monetarium eius incusantes. Imperator toruis oculis illos reuerberans, Abite, inquit, furciferi in meritā crucem: merita proditionis præmia, nisi protinùs ex oculis euanescatis, accepturi: quam aliam meretur pecuniam vestra proditio atq; perfidia? adulterinum aurum, adulterino compensatur operi: abite in malam crucem. Illi protinùs, confusi, ex omniū oculis in latibula abiêrunt.

CAPVT XXXVIII.

ANnus erat post natum Christum septuagesimus primus à millesimo tricentesimo, cùm ciues Luxeburgenses, iam de Imperatoris mente, deq; iure domini Alberti, & contraria Magno sententia facti certiores, cùm tamen inuictam arcem montis apud oppidum Magnus teneret, & illi non pauca quotidiè persentirent ex ea incommoda, statuissentq; rem viribus agere: famulum equitem cum literis hostilia nunciantibus, dispositis ad reditum per omnia celeriùs agendum, tribus in opportuna loca iumentis, emittunt in arcem Cellensem, vbi dux Magnus mansitabat: Nuncius obseruato tempore, quo erat ad mensam recumbēdum, literas exhibuit, quas sciebat non placituras: & prandere iussus, festinabat, expediendæ in oppido rei gratia, reditum pollicitus: mox iumentum conscēdens, celerrimè ad secundum, & iterùm prouectus tertiū, se ante etiā expectatū recepit

Lune-

Luneburgum. Ciues cùm horas omnes numerâssent, in vigilia Purificatæ Virginis, quasi vespertinum in monasterio montano de more aduituri officium conscendunt, sub consuetis vestibus armati: & primùm arcis & portæ custodem obtruncant, cæteros ad arma currentes proturbant. Segebando militi nomen erat, qui protuenda commissa arce diù stabat, sed par esse non potuit praparatis ad rem peragendam: Igitur eiectis religiosis & scholaribus, in oppidum, si vellent, descendere iussis, ciues arcem occupant. Dux autem literis per interuallũ perlectis, exclamat, adesse iubens qui perferebat, nuncium: abîsse refertur: Indignatus ille, quòd non, vt iusserat, tenuissent: mittit expeditissimo iumento qui admoneat militem, arcis custodem: prouectus ille qua poterat celeritate, media nocte ad latera montis obequitans, clamore vigiles infestat: Ciuium vnus clamãti respondit, quid afferret? Cùm ille domini sui fidelem arbitraretur: Dic, inquit, verbis domini ducis Segebando militi, diligenter arcem tueatur: nam ciues periculum capitis & hostilia nunciauêre. Tum ciuis, emisso de bombarda lapide, Hunc, inquit, testem referto duci tuo rem in tuto esse: ille protinùs intelligens seriùs se venisse, confusus redit. Ciues autem arcem & monasterium ab imo demoliuntur: fratribus in oppido locum dederunt noui cœnobij extruendi, in colle, quo nunc quoquè manet, ad montis magni pedem: euocantesq; Albertum Saxoniæ & Luneburgi ducem in vrbem, mox illi sacramenta dedêre, cum magna parte militariũ terræ. Indè Albertus, exercitu contracto, duxit in Swinsen, & oppidũ quidem facilè cepit, ad arcem laboratum est: superueniens Magnus, maiori suorum agmine soluit obsidionem: Sed cùm ambo validas copias haberẽt, inuasit Albertus: defendit,

vt

vt poterat, Magnus. Arcem Louwenrode non longè ab Honouer, Albertus oppugnans cepit, inq; ea communita consedit. Cùm autem Magnus minimè quiesceret, ante omnia indoluit, arcem sibi Luneburgum insidijs ademptam: insidijs oppidum recipere tentauit. Septingenti erant viri, qui negocium susceperè, oppidi per insidias mixta virtute recipiendi. Vndecim millium virginum festa nox erat, cùm hostes iam antè præparatis rebus, vel muro excindendo, vel scalis conscendendo, oppidum ante lucem introiêre: Qui habitauêre ciues, persentiebant aliquid hostem moliri, & ideò totis ad manè noctibus peruigilabāt: Idq; aliquot iam noctibus erat actitatum: tum ea, qua iam res imminebat, nocte decursa in peruigilio, iam omnia tuta putantes Burgimagistri, qui & ipsi circuibāt, ciuibus interpellatis, cùm in manè res vergeret, nihil esse periculi rati, nocte transacta, ciues ad quietem permittebant. Subitò rumor per oppidum currit, hostes esse in foro: arma ciues corripiunt, & inprimis Burgimagistri, qui authores erant populo ad quietem redeundi: veriti, nè occultæ cum hostibus intelligentiæ insimularentur, primi ad arma concurrunt. Vir erat militaris generis, qui stipendia faciebat in oppido: is primus ad hostes peruenit: parcendum ait sanguinis effusioni, dicerent, quas victi leges acciperent: oppidum iam esse in eorum potestate: nuncium se ad ciues iturum, vt sine sanguine faciant imperata. Id potissimùm molitus, vt se colligendi tempus ciues haberent: tempus ille triuit colloquio. Vbi iam satis armatos putauit, loqui se ciuibus & conditiones perferre pollicitus, relaturumq; quid in animo esset, promisit. Vbi ad ciues venit, hortatur pro libertate pugnent, victoriam indubiam habituros, hostes esse in cassibus. Tum redit in forum, referens ci-

ues

ues nullis modò conditionibus assentiri, pro libertate pugnaturos. Initur mox conflictus: Vrgentur hostes, & ad egressum pugnantes contenderunt. Ibi duo ex Burgimagistris, qui primi pugnabant, procubuêre: Loca extant hodiè insignia. Ex hostibus quoquè multi periêrunt: cæteri capti, & in vincula coniecti. Erant in eis multi ex oppido proscripti, aliquot latrocinijs publicatis infames: Hos publico cæsos gladio, pœnas dare iusserũt: Cæteri hostili more capti, dato ære, libertatem redemerunt. Albertus deindè dux, cum copijs suis circunuolitans, arcem Pattenhusen expugnauit, quotidiè viribus increscens. Magni autem res paulatìm minorantur.

CAPVT XXXIX.

MAgnus autem dux, cùm relictam fratris Ludouici, nobili viro Ottoni de Scowenborg comuti despondisset, oborta est inter eos ex quibusdam causis grauis controuersia: quæ in apertum bellum exiuit. Mundum muliebrem, & fœmineam supellectilem dicta domina iubebat ad se ex ducatu in Scowenborg perduci: Non est passus Magnus, sed immissis equitibus, omnia diripi iussit. Flebat illustris domina, affinis sui in se iniuriam: Consolabatur eam maritus Otto: Nihil, inquit, te conturbet: charior est mihi integritas tua omnibus corporis ornamentis: facilè inuenies, quo pro dignitate foris orneris, moribus ornata & illustri sanguine. Cumq; res ad expeditionem hostilem peruenìret, ausus comes cum copijs obuiàm ire duci, occurrunt inuicem sibi cum copijs in merica, vt ferunt, Luneburgensi: Conserunt manus. Varia aliquandiù fortuna pugnatum est. Dux comitem requirit in agmine, iumentóque conditur, deturbat equo comitem: Sequutus ipse in pedes, vt capiat. Dimisso ergò iumento, hosti prostrato incumbit,

bit, vitam eius quæritans. Superuenit nobilis ex auxiliarijs comitis: Is ducem, hosti toto corpore incumbentem, perfodit. Hic erat exitus Magni, quem ferunt iurâsse, illa se nocte futurum in hostica terra. Quod vbi comiti retulêre victori, ille ait: Non notabitur periurio affinis noster: ducamus eum in nostra: & indè remittamus suis ad sepulturā. Reliquit Magnus quatuor filios: actumq; est inter duorum ducum communes amicos, vt Albertus dux Luneburgensis, accepta coniuge, quam reliquit Magnus, sui ducatûs limites teneret, permisso Brunswiccensi districtu filijs Magni, iam priuignis suis, Friderico, Bernhardo, Henrico, Ottoni. Otto factus archiepiscopus Bremensis, fratribus terram permisit inter se partiendā. Cæso quidem Magno, iam videbatur Brunswiccēsis ducatus vacuefactus. Ernestus igitur dux Gottingensis, cum Ottone filio, patruus Magni (quem Ottonem Armipotentem dixêre) cepit arcem Wulfenbuttel, & ommem ditionem Brunswiccensem: Id siue suo nomine, siue pupillorū tutorio, fecerint, non satis compertum est, nisi quòd exitus declarauit, veri sit similius, hæc illos tutorio nomine feciſſe: alioquì difficile fuisset, Magni filios, quos ille, vt diximus, quatuor reliquit, ad paternam ditionem rediſſe. Per quæ tempora in vrbe Brunswico, sæuiente incondito vulgo, in primores pernicioſus tumultus exoritur. Nam vulgus indignatione vndecunquè concepta, concilium vrbis, patres ipsos inuadit: Vrbe quosdā eiciūt: alios in tumultu opprimunt: nonnullos specie iustitiæ publico gladio cædunt: Inter quos vnum ex proconsulibus, virū & ætate & mole corporis grauem, cùm vires inflectendis genibus non haberet, in sua recūbentem obtruncāt sede. Hāc patribus cædem obiiciunt, q̄ populum & vniuersam plebē exactionibus

nibus grauent, & maiori quàm vlli principes impositio onere dominentur: idq; literis ad vicinas & longinquas vrbes perscripsêre: nouum concilium ex mechanicis viris erexêre: clamoribus, non consilio, rem omnem egêre. Cæteræ benè moratæ vrbes, rem miserandam, & ipso exemplo perniciosam, putauêre non impunitam relinquendam. Non sunt passæ, mercatores eius vrbis in emporijs diuersari: (Hoc vocant Hansa eijcere & proscribere, cùm illis priuilegiorum vsu & communione interdicitur) Sed qui intùs mansêre, contempsêre eam animaduersionem, quæ paucos attigit.

CAPVT XL.

OPpidum Aldenborg, in terra palustri situm ad Phrisiam, per ea tempora de Depholt comes, adiunctis nonnullis, in quibus erat decanus Bremensis, cùm simultatem grauem gereret aduersùs Conradum de Aldenborg comitem, noctù ingressus, cepit. Ingressi via non longinqua ab arce, ad Veterem, vt vocant, ciuitatem perueniunt. Erant qui peruigilantes ad ludum tota nocte sederent talorum. Hi primi, hostilem experti tumultum, ad nolam procurrunt, signum capti oppidi dantes. Sono excitі ciues per noctem insolito, cùm hostes adesse sentirent, tecta domorum petunt: Ianuis obseratis, & coctilibus indè lapidibus proiectis, cogunt hostes ad exeundum quod cepêre oppidum. Quingenti erant qui venêre. Ciues concepta fidutia, sequuntur egredientes, & aperto iam campo manum cōserunt: indè alacriores, quòd oppido eiecissent, iam acie pugnant. Vincuntur à ciuibus hostes, cæduntur militares non pauci. Capitur decanus Bremensis, & ad Conradum comitem, cum aliquantis concaptiuis, pertrahitur. Ille docuit, non hoc esse oppida capere, quod chorum adire.

Quo

Quo tempore oppidum quoquè Honouer grauiter infestatur à vicinis militaribus. Hominem infelicem conduxêre quidam precio, qui ignem quatuor locis collocatum, vnà curaret inflammari: vt occupati ciues restinguendo incendio, minùs attenderent murorum custodiam: Illi interìm iuxta conuentum Minorum introirent, rebus antè comparatis. Depræhensus infelix ille in conatu, ad supplicium pertrahitur, nihil aliud fassus, quàm à fratre religioso se precio conductum: Ità res permansit infecta. Exemplum autem Brunswiccensium sequuti ciues Northusenses: Nam initiò in carcerem coniecêre vrbis suæ concilium, & media deindè nocte ferè omnes cæduntur gladio. Proh vulgus, pelagus, indeclinabile virus. Omni bestia crudelior & immanior sæuit ira popularis.

SAXONIAE LIBER DECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

ANnus erat à Christo nato septuagesimusquintus post mille trecentos, cùm Imperator Karolus, qui omnes regni partes collustrabat, & wandaliam quoquè videre venit: & inprimis Imperij vrbem Lubicam inuisere constituit, veniq; magnifico stipatus comitatu. Aderat Fridericus archiepiscopus Colonienſis, Otto marchio Brandenburgenſis, Albertus Magnopolenſis, & Albertus Luneburgẽſis, iam infeudandus ab Imperatore dux, & wilhelmus marchio Miſnenſis, Iodocus marchio Morauiæ, Henricus & Nicolaus de Holſatia, Gunterus de Rupin, comites, & multi prætereà barones, milites, militaréſque. Aderat regina. Omnis iuuentus ex vrbe Lubica in equis obuiàm effuſa proficiſcitur, vt cum honore dominum ſuum deduceret & introduceret. Duo ſoli Romani Imperatores Lubicam vidêre: Primus Fridericus, qui armatus obſedit, & per deditionem accepit: & iſte Karolus, qui pacificus venit. Iam vrbi propinquans cum Imperatrice, capellam diuæ Gertrudis ingreditur, vbi imperialibus ornamentis decorantur: ſublimes conſcendunt equos: Aſſunt tentoria ſerico auratisque pannis intexta, baiulantes iuuenes ex robuſtiſſimis quatuor, veſtibus & ornatu

natu visuntur insignes. Duo proconsules frenum imperatorij iumenti ex latere venerabundi apprehendunt. Duo insuper consulares ad Imperatricis frena incessêre, cùm & ibi ferrent papilionem quatuor ex fortunatioribus iuuenes. Ante omnes ibat in equo vir consularis, portarum claues in partica baiulans, dominij imperialis in vrbem signum euidentissimum. Principes suis functiibant ministerijs. Marchio sceptrum baiulabat. Albertus Saxoniæ ducis filius, patris vice ensem præferebat. Proximus illi Imperator. Hunc sequitur Fridericus Colonienſis archiepiscopus, ante Imperatricem málum ferens aureum. Illam cæteri principes suo sunt ordine insequuti. Ad primum portæ ingressum stabant vtrinquè ciuium vxores, cultioribus ornatæ indumentis, Imperatorem cum Imperatrice excipere paratæ. Introgressi, excipiuntur à choro psallentium clericorum & religiosorum. Extulerunt reliquias & Dominicam crucem, quam Imperator & regina deosculati, deducuntur solenni per vrbem pompa ad ecclesiam vsque maiorem: ibique concinitur: Eccè aduenit dominator dominus. cum versiculo, Deus iudicium tuum regi da. Imperator interìm orationi institit priuatìm: qua expleta, solenni pompa redibat per regiam plateam, & in hospitium magnificè apparatum deducitur. In acie eius vici, quo descenditur ex transuerso ad monasterium sancti Iohannis: factóque transitu sublimi supra plateam in domum oppositam, excepêre quàm poterant magnificè, imperatoriam maiestatem. Stabant in conspectu eius Burgimagistri cum consulibus, quos intuens, ait: Gratias non mediocres vobis persoluimus dominis Lubicensibus, qui Imperij honoribus pro debito obsequentes, nos magnificè exceperitis: Venimus videre

vrbem nostram & facies vestras, gratulantes prosperis successibus vestris, quibus cooperari studebimus, cõmendatiorem habituri in reliquum hanc vrbem, quæ tales edat viros nostro dignos consilio. Tum senior Lubicensium Burgimagister: Serenissima maiestas nos pro exilitate nostra debito nos exoluere cupientes, quantũ potuimus, non quantum voluimus, debuimúsque, ostendimus imperatoriæ celsitudini: cui non mediocriter, nos, nostraq; debemus: immortales gratias habentes dignationi tantæ, quæ etiam quod parùm est, accipere dignatur pro magno: quod solitæ clementiæ & benignitati, vt par est, deputamus: rogamúsque, vt inter postremos nos suos assecias numerare dignetur tanta maiestas. Ad quæ Imperator: Non in postremis vos gerimus, sed loco vestro dignamur, recipientes in sacris archiuis quæ à nostris prædecessoribus de hac vrbe sunt constituta: quæ nos non solùm sustinere, sed etiam amplificare pollicemur. In hæc verba dimissi, abiêrunt cum alacritate.

CAPVT II.

ADerant comites Holsatiæ, querimoniam deferentes aduersùs Hamburgenses, qui & ipsi aderant, rei exitum videre cupientes. Comites deuocabant eos in suum ius, vt ab antiquo semper habitum fuerit. Illi imperialem desuper declarationem audire cupientes, inuenire se asseruerunt in priuilegijs, quòd comitibus propè nihil debentes, exempti censerentur, quódque à nonnullis imperialis aulæ assecłæ imperatorij haberentur: se in vtrunquè esse paratos, modò intelligant Cæsareæ maiestatis desuper sententiam. Nam diui Friderici primi priuilegia, multa illi oppido contulisse videbantur, quæ tum edebantur. Imperator interloquutus, iussit Hamburgum oppidum comitibus parére, saluis libertati-

bertatibus, quas ab Imperiali culmine promeruerunt. Illi domum redeũtes, Rolandi ſtatuam, quam pro ſigno libertatis in ponte, qui hodiè nomen tenet, ab olim erectã habuêre, deïciunt: comitibus ſuis deinceps (vt ſemper) coniunctiſsimi. Imperator autem, per dies decem Lubicæ commoratus, opiparè habitus eſt: Milites ac militares ludis ſuis, forum tenebant occupatũ, haſtis quotidiè cõcurrentes. Quo etiam tempore Gregorius Papa XI. decimam ſolicitauit ab eccleſiaſticis per omne Imperium: Sed archiepiſcopi tres ad Rhenum, obuiàm vadunt, ſe opponentes, vt debuêre, emunctioni cleri ſui. Interim moritur Moguntinus, & Papa eccleſiam donauit Ludouico Bambergenſi epiſcopo, fratri Wilhelmi marchionis Miſnæ: capitulum autem elegit dominum Adolphum de Naſſaw, immò poſtulauit, quòd iam teneret epiſcopatum Spirenſem. Imperator ſtuduit Ludouico, & obſedit Erphordiam, in qua erat Adolphus poſtulatus: vaſtauit vicinam Thuringiam, ſed nihil potuit aduersùs vrbem. Adolphus enim prædia & arces eccleſiæ tenebat in manibus. Dura tamen conditio, quòd poſtulatio ſoli gratiæ pontificis innititur.

CAPVT III.

KArolus interea multa peregit, vt filius eius Wẽtzlaus, rex Bohemiæ & Romanorum quoquè rex eligeretur: indè euiſceratum eſt Imperium. Rheni vectigalia, quæ pro patrimonio erant Imperio, indè partita ſunt, vt vnuſquiſque Electorum non modicum quid acciperet: Deplumata eſt aquila, vt in reliquum cæteris ſit animantibus cõtemptui: quid enim poteſt ſine pennis perfecitque, vt ab archiepiſcopo Colonienſi Friderico, Aquiſgrani rex Romanorum coronaretur. Per quæ tempora, cùm Caſtellani de Dannenberge receptarent

populatores itinerum & itinerantium, Imperator ipse Karolus mandauit ducibus Alberto de Luneburgo, ac Rodulpho duci Saxoniæ de Wittenberge germano eius, vt eam arcem obsidentes caperent, perpetuo deincèps iure possidendam ducibus de Luneburgo: quod ità factum est. Consederat autem Imperator in Tangermunde, iussitque in expugnatione arcis memoratæ Lubicenses adesse: qui sexcentis productis stipendiarijs bombardisque duabus grandioribus, expugnationem pro sua virili properârunt. Imperator eo loci commanens, inter duces Saxoniæ superioris de Wittenberge, & inferioris in Luneburgo, eam dicitur statuisse concordiam, vt alternis vicibus electioni interessent, vtrique archimarscalli sacri Imperij semper habendi: Nàm Ericus, quod constat, iam duabus vicibus intererat eligentibus: cùm assumeretur Ludouicus Bauarus, & cùm Gunterus de Zwartzenborg Thuringus. Sed nunc eò ventum est, vt non patiantur superiores, aliquid in ea re iuris remanere ducibus inferioris Saxoniæ: quòd Misnenses, qui per Sigismundum sunt assequuti superiorem, detrudant legitimos successores, vix illis titulum permittentes ducibus Saxoniæ: quod infrà plenius memorabimus. Interea idem Imperator Karolus, nescio, si ad interpretationem verbi, quam nunc faciunt, benè Augustus, Imperij neruos exhausit, viresque consedit. Sedecim in Sueuia vrbes, sine medio recognoscentes Imperium, vendidit vicinis principibus: Aliæ quatuordecim, cùm intelligerent, conspirârūt inuicèm, fœdere mutuo se constringentes, vt non se patiantur in morem pecudum venales exponi. Plurimùm enim interest, hanc vel illam, supra se agnoscere potestatem. Imperator ex eis vnam indignatus obsessam nisus est expugnare ad terrorem

cate-

caterarum : cæteræ ad arma concurrentes, obsessis opem tulêre. Tum quoquè nonnulli ex his, salua libertate solita, principibus Austriæ ad protectionem se commendauêre : non vt dominis parituri, sed vt protectoribus vicissim obsequuturi : quæ res diù permansit ad tempora nostra. Albertus dux Luneburgensis, per ea tempora sensit militares qui in Horneborg arce palustri Bremensis diœcesis, ad confinia terræ Luneburgensis demorantur, quæstum facere vel menstruum, vel annuum, de terra memorata : Et cùm finem non facerent, duxit in eos, cogitque, vt sponderent in reliquum se æquo iustóque per omnia parituros. Qua in re & fidem verbis habuit, & per modestiã nihil vltrà tum putabat extorquendum.

CAPVT IIII.

VVentzlaus Bohemiæ rex, iam patre viuente & plurimùm annitente, rex quoquè Romanorum creatus, cœpit vtrunque regnum sine magna solicitudine administrare : Nec enim annisus est Imperij coronam accipere, quam etiam in reliquum non promeruit, vir animo non satìs ad Imperium idoneo : qui, vt ferunt, ventri deditus, omnia posthabuit. Aliquantóque melius actum esset cum Imperio, si neque pater, neque filius in eo fuissent. Nam pater largitionibus, vt filiũ extolleret : filius ignauis dissimulationibus, Imperiũ attriuêre, inq; eam tenuitatem, quæ nũc cernitur, adduxêre : Augustos se amant interpretari, quasi augendo instantes Imperio : sed longè ab hac interpretatione patris largitio, & filij ignaua dissimulatio. Eius enim incuria cœpit in regno Bohemiæ illa Christianismi cruẽta diuisio : cùm Bohemi per audaciã Romanæ ecclesiæ obedientiã retraxêre. Sed ea in Vandalia explicatiùs. Per ea quoq; tẽpora, nè qd

vsquàm lætum esset aut prosperum in Romana sede, illa per vniuersam serpens ecclesiam surrexit schismatica dimembratio, cùm se duo pro summis gererent pontificibus. Alter Romæ creatus Vrbanus, alter à cardinalibus Gallis Gallus euectus Clemens: Iam enim Itali, veriti, nè si ex Gallis crearetur pontifex, in Auinionem rediret: idq; cauentes Romani proceres, conclaue obsederunt, per impressionem & concussionem moliti, vt Italus crearetur Vrbanus VI. episcopus antè Barensis, vir acris seueritatis. Hanc ergò electionem cardinales Galli ab Auinione pridèm introducti, cùm & persona electa propter sæuitiam, & forma electionis propter concussionem displiceret: simul, vt haberent pontificem, sub quo eorum natio vt pridèm imperitaret, foràs Romam euecti in ciuitatem Fundanam, Clementem suum extulerunt, cum eo in Auinionem contendentes. Bicipitem dudùm aquilam Romani Imperatores in armis sibi pratulerunt & præferunt vsque hodiè: quanùs dudùm Orientis Imperium euanuerit, à Christianismo translatum in perfidos Mahumetanos: Nunc bicipitem insulam incipiunt adorare Romani pontifices. Sed non est ea iocandi materia, quæ pessimum Christianismo inuexit schisma. Nos pro instituto nostro in Saxoniam reuertamur.

CAPVT V.

ALbertus interìm Luneburgensis, princeps optimi ad iustitiam zeli, vocatis ad arma auxiliaria ciuibus vrbium Magdeburgi & Brunswici, arcem Twifeling receptatricem sceleratorum hominum, qui itineribus publicis insidiantes, eo conuexêre, quæ varijs locis quæsiêre, obsedit, & expugnauit: captamq; funditùs euersam, solo æquauit. Circa quæ tẽpora ciues Brũswicenses,

cẽses, cùm cõmunionem Hanſæ Teutonicæ deſideranter quærerent ꝓ ſuis mercatoribus obtinere, ad cor reuerſi, in cõgregatione Lubicana oratorum ab vrbibus dictæ communionis, ſolennem expleuêre pœnitentiam, non veriti perindè infamia notati videri. Cùm interìm Fridericus Magni ducis de Brunſwico filius cum fratribus, relictus adoleſcens ſub tutela patruelis ſui Ottonis de Leyna ducis: erat enim Tranſſyluanæ ditionis ille princeps: cùm per contemptum haberetur in arce Wulfenbutel, cerneretq́ multa non rectè adminiſtrari, adduci vndecunq́ captiuos mercatores in publicis itineribus captos: cùm primùm per ætatẽ ſapere inciperet, ciuibus ſuis in Brunſwico prudentioribus rem queritur: quid conſilij, quidve ab illis, ſi quid intentaret, auxilij ſperaret? bonam ſe conſolationem præſtituros dixêre, vbì rem ex animo viriliter cernerent intentari. Hoc reſponſo firmatus, redìt in arcem obſeruans tempora, quibus præfectus Ottonis cum maiori ſatellitum parte in tabernam de more deſcendiſſet, paucis fidelium in concilium adhibitis: claues tulit de caſa portarij, pontem eleuans, carcerem aperuit, & vinctos laxans, iuſsit ſtare pro muris: nunciumq́ concitò mittens Brunſwicum, iuſsit promiſſa auxilia properare, cùm, quo in loco res eſſent, oſtendiſſet: venientes non cunctanter, intromiſsi ſunt in arcem: cœpitq́ ex illo die Fridericus rem ſupra ætatem prudenter agere, excluſo Ottone patruele, curatore eius, fratrumq́ ſuorum. Virile nimirùm principium ab adoleſcente: cui bonus ſucceſſus, & optimus exitus ab omnibus bonis nuncuparetur. Erat autem octuageſimuſ ſecundus poſt mille trecentos. Quo tempore Vrbanus Papa inter Ludouicum & Adolphum, de eccleſia Moguntina contendentes, perfecit, vt Ludouicus frater Wilhelmi de Miſna

marchionis, ad archiepiscopatum Magdeburgensem transferretur, Adolpho apud Moguntiam permanente. Exitus autem memorati Ludouici cladem attulit insignem. In oppidum Caluen multã ecclesiæ euocauit militiam. Aderant euocati cum vxoribus & filiabus, diem festum cum suo acturi pontifice. Prætorium quod erat in oppido spatiosum, illis vsibus instructum, desumpsêre ad vanitates ducendasq́, choreas: vt est hoc hominum genus motu leue, cantu solutum, & luxui paratum. Ducebant in gyro vertiginosam & ridiculam circuitionem. Saliebant ad manus dominarum alacriter, vt immenso pondere victa domus, subsidere minaretur, crepitum grandem præmittens. Archiepiscopus, apprehensa ad manum quæ proxima stabat domina, gradus, inter primos abiturus, petiuit. Vbi iam descendere cœpit, lapideus ille antè solutus gradus concidit, & archiepiscopum cum consorte, & nonnullis alijs ruinæ inuoluens, miserabiliter extinxit.

CAPVT VI.

OTto dux de Leina, iam ad cor post deuia reuersus, Albertus Magdeburgensis archiepiscopus, & Albertus Halberstadensis præsul, Fridericus dux Brunswiccensis, Albertus dux de Salina, Busso de Regenstein, Henricus de Honsten, Gunterus de Stalberg, Conradus & Theodoricus de Swerningrode comites, & multi prætereà nobiles, barones, milites, interuenientibus placitis, aliquandò in commemorationem adducebant: quid sit, quòd vbiquè terrarum innoxij mercatores vadant & redeant, vectigalia soluentes principibus per opportuna & constituta loca: cur infelix Saxonia, nulli prouinciæ vel opibus, vel fortißimis viris cedens, non illo posßit bono perfrui, vt publica securitate præsti-

ta, in-

ta, incolumes per itinera vadant commeantes: constituerunt q3, vt in reliquum ea pax esset, & innoxia via mercatoribus: maximis pœnis in contemptores & violatores constitutis, communibus odijs insectaturi prædatores & receptatores: Quæ res effecit, vt aliquandiù Saxonia hoc genus grassandi nesciret. Swentzlaus per ea tempora floruit, qui post Albertum Saxoniæ & ipse dux superioris, in terra Luneburgensi dominabatur: essétque necdum extinctus liuor, inter Brunswiccenses, & eosdem de Luneburgo duces: quòd ille principibus Brunswiccensibus debitus putaretur. Quocircà communi principum placito ità ordinatum est, vt Fridericus & Bernhardus fratres duces Brunswiccenses iuniores, duas Swentzlai filias acciperent coniuges: vt mixto vtrinquè sanguine, & maior interim concordia, & terris pax redderetur. Quo tempore cœpit ille cursus in Swilsenacum oppidum Prigniſſæ, per occasionem, quam in Swandalia deteximus. Viuebat adhuc Albertus dux Saxoniæ atque Luneburgi, cùm Swentzlaus fratruelis eius, eam cum ducibus Brũswici, quam diximus, inijt affinitatem. Nam per eam tempestatem in arce Ribeling oppugnauit militares de Mandeslo, multa terris incommoda inuehentes. Ibi dux dum vrgeret oppugnationem, ictus bombarda, crus amisit. Moriturus autem præcepit suis, nè abirent, nisi expugnata arce. Illi paruerunt, vsqueadeò prementes obsessos, vt deditionem facerent, pacti abire incolumes, & terra excedere vsque ad gratiam ducis Swentzlai, qui Alberto fratrueli in ditione succeßit, recuperatam. Ità tum arcem deseruêre, quam deditam milites duci suo seruauêre, vt eius arbitratu vel excinderetur, vel alteri mandaretur.

CAPVT

CAPVT VII.

OSnaburgenſes tum rem habuêre cum comite vicino de Tekeneborg. Cumq; rem verbis tranſigere non poſſent, quòd ciues ab eo contemnerentur, quandiù epiſcopus conquieſceret. Sed vbi ad arma ventum eſt, auxilio illis fuêre ciues Monaſterienſes: perpulerúntque comitem in eas rerum anguſtias, obſeſſa arce Lingen, quam etiam de proximo capturi videbantur, vt ad placita & tractatuum diſceptatiuos veniretur: In quibus ità armis edomitus videbatur, vt in aquas cum illis conditiones deſcenderet: poſitóque nobilitatis faſtu, ciues in ſuo iure & gradu recognoſceret, ſineretq; perfrui vetuſtis, & longa conſuetudine probatis, libertatibus. Quo tempore memorabilis exequutio facta eſt iuſtitiæ, ex ſententia principum, & omnis Saxoniæ nobilitatis: Conſtituerunt, vt paulò antè diximus, Saxoniæ principes, iurâruntq; pacem, quam Theodericus de Werningrode comes violâſſe diceretur. Quocircà vocatus à quibuſdam eorum, qui exequutionis mandatum à cæteris haberent, Alberto de Querforde comite, archiepiſcopo Magdeburgenſi, Ottone duce de Leina, Henrico de Honſten comite, cæterisq; comitibus & nobilibus, accuſante Buſſone de Regenſten comite, ſuſpendio condēnatus eſt. Sententia dicta, euocârunt ex militaribus eius quendam, quem præcepto adegerunt, vt primum capiti eius vulnus infligeret. Paruit ille, ſub honore ſuo admonitus: mox circunſtantes, gladijs eum ſuis confixerunt. Indè freno equi ſui alligatum, ſuſpendio finüſſe volebant interpretari. Eam mortem, vt fit, vbi in fabulas res venit, alij culpis eius, alij, quòd coniurationi nollet conſentire, deputârunt. Hoc etiam LXXXVI. poſt mille trecentos anno, Lupoldus dux Auſtriæ, Zwiceros, quos alij

dixêre

dixêre Zwitenſes, olim dictos Heluetios, quòd arces pridèm illis impignoratas, ad redemptionem reddere duci detrectabant, bello inuaſit. Populus ad arma natus, ipſis ſuis in montibus induruit. Auſi aciem opponere venienti, exiêre obuiàm viri tria millia. Hos exceptos in planis dux fatigauit: multisq; ex ipſis cæſis, cæteri pedem retrò ferre videbantur. Aderat in montibus agmen triginta millium, qui facta extenſione, agmen ducis incluſerunt, & circulo circunſeptos, omniquaq; aggrediuntur. Cæſus eſt dux cum omni agmine, decem & octo inſignioris nobilitatis viri, pauci ſupererant capti. Hæc ſecunda Auſtralium penè omnium nobilium cædes. Nam primam Vngari fecêre, anno Chriſti M CC XLVI. Sed hoc tempore Bernhardus dux Brunſwiccenſis, cùm rebellionem, vt ſolent, oſtenderent militares de Steenberge, eccleſiæ Hildeſemenſi parentes, ad arma peruenit. Auſi concurrere duci, in acie manus conſerunt: & fortuna illis plaudente, etiam repugnantem victores ducem capiunt: abductumq; tam diù habuêre vinctum, donèc ſeptem aureorum millibus ſuam redimeret ab illis libertatem. Quo etiam tempore Otto de Leina dux Tranſſyluanus, cum Gottingenſibus non benè conſenſit. Cumq; ciues non cederent vel poſcenti, vel præcipienti: ille obſidione vrbem cinxit, magis fame quàm armis ſperans expugnare munitum oppidum. Firmauit foris opportuno loco præſidium, quo inſolentiam, vt ille dicebat, ciuium edomaret. Diù diſſimulauêre ciues, timorem oſtentantes. Vbi iam in contemptum adducti videbantur, erupêre: & paratis ad eam molitionem rebus neceſſarijs, nouam arcem fundo verterunt, æquâruntq; ſolo. Tum res in colloquia cœpit conijci, & æquis conditionibus illi ſuo principi cedentes paruerunt.

CAPVT

CAPVT VIII.

VVentzlaus interìm Saxoniæ & Luneburgi dux, cum Friderico Brunſwici principe rem cœpit in controuerſia agere, quæ ad arma peruenit. Nam idem &wentzlaus, firmato ad Alram fluuium præſidio, crebrìs indè excurſionibus terram infeſtauit Brunſwiccenſem. &winſen nomen loco eſt in ditione Luneburgenſi, vbi firmatum erat fortalitium, cuius hodiè nulla extant veſtigia. Alius interìm &wentzlaus in Romano ſolio deſidebat: cuius frater Sigiſmundus Vngariam obtinuit, per Ludouici proximi regis filiam, quam coniugem tenebat. Ea fœmina magnitudine dotis, quam regi afferebat, ſublata in ſuperbiam, cœpit regem contemnere: & vocato argentario, iuſſit auri monetam de ſuo nomine cudi, cum inſcriptione: Maria rex Vngariæ. Rex manſueti animi princeps, verbis caſtigari ſatìs putauit fœmineam inſolentiam: quam illa non muliebri leuitate ſuſcipiens, ipſam ſe repreſſit. Erant tum in aula, qui regi malè vellent, arbitrati optimam accepiſſe occaſionem eius ſubuertendi per reginam: quam ſciebant amariſimè ab rege increpatam. Arbitrati fœmineam ſuperbiam in ea furere, auſi ſunt aggredi tentantes animum eius: Scimus, inquiunt, regem maligno in te animo, pridèm grauiſsimè euectum, quem tu regem in regnum prouexiſti: Si te vindicare conſtituis, & ab eius ſolui nexibus, ſcito procerum penè omnium auerſum ab illo animum: ſi quid audes, facilè proſperaberis. Stupuit fœmina, ſed prudenter diſsimulauit, vt omnia exploret conſilia. Tum ait: Quis rerum modus tibi videtur, vt illum amoueamus? Ad hæc ille: Inueniemus, qui cubantem tecum regem opprimant, modò intelligamus, quandò erit tecum in cubiculo: nam viuentem deturbare regno, pluri-

plurimi laboris est. Tum illa, Arbitror nocte proxima cubiturum: etiam, si aliud sentiat, facilè inuitatus parebit. Hæc illo omnia dicebat consilio, vt se proderent coniurati. Quirem suggesserat, ità abit, vt fidem reginæ imploraret, omnia secretò agenda. Non abnuit ipsa. Sed vbi primùm conuenit regem: Stupefacta, inquit, rem affero grandem, quæ tui capitis, nisi caueris, habet perniciem: Ità mecum quidam conuenit, vt proxima nocte te inuitem ad cubile: aderunt, & ferrum tibi intentabunt. Tu verò anime mi, vt se prodant coniurati, simulabis noctis mecum quietem habiturũ, secretiùs abiens. Probat rex consilium. Res geritur ex constituto. Iam noctis erat conticiniũ, & cõiurati irrumpunt regis cubile: Regina, quæ nullũ pro periculo somnum admisit, profundo se simulat sopore stratã. Vbi solã vident: Hæc, inquit vnus ex his, proditrix consilia nostra nudauit: voluitq; in eam sæuire. Tum alius, Noli, inquit, innoxiam perdere. Scio grauiter expostulâsse cum illo ante paucos dies, vt facilè quis intelligat illam non amare. Et exeuntes, in secreta se sua recipiunt, nihil tentâsse simulantes. Sed ante lucem apprehensi, pœnas dederunt.

CAPVT IX.

HOc tempore comites Holsatiæ, Nicolaus, Adolphus, & Henrici iam præmortui filij, Gerhardus, Albertus, Henricus, coram Margareta Danorum, & iam Normannorum regina conuenerunt, totius Daniæ procerum voluntate, vt ducatus Sleswicensis vni eorum, quem ipsi deligant, iure feudi permittatur ad successionem legitimam: vtq; comites perpetuo fœdere iuncti maneant in fide coronæ Danicæ: nec per vllam occasionem ad bella quisquam prosiliat: Sed cùm aliqd inuicèm natũ fuerit quæstionis, Dani ex Holsatis,

& vi-

& vicißim illi ex Danis binos eligant, qui rem in controuersia positam dirimant: Quòd si non poterunt, habeant facultatem quintum assumendi: cuius votum alteri parti accedens, rem omnem absoluat. Ducatum verò cùm ea tempestate Nicolao seniori deferrent, ille causatus ætatem, recusabat: Nec Adolphus & wagriæ comes, magnis se rebus vir modestus voluit implicare. Ventum est ad Gerhardum Henrici primogenitum: Eum solenni iure regina inuestiuit, ducemq; Sleswici appellauit, anno octuagesimooctauo post mille trecentos à Christo nato. Sed priusquàm in latiorem Saxoniam reuertamur, hîc nobis est Holsatiæ angulus excutiendus. Henricus comes, cognomento Ferreus, cùm crebras & longinquas militans peregrinationes iniisset, Nicolaus interim frater domi sedens, nidum asseruabat, rusticam plebem ad arma erudiuit, per singulas villas communibus omnium impensis, vnum armigerum iussit expediri: minoribus villis permisit, vt binæ iunctis viribus, & equum & arma cum pugile prompto semper haberent. Tenebat coniugem Nicolaus matrem Alberti ducis Saxoniæ ac Luneburgensis, qui cum Magno duce Brunswiccensi, vt diximus, diuturnum bellum habebat: Arcem Horburg cùm ille expugnare statuisset, Nicolaum vitricum ad arma vocauit: nec cunctanter ille paruit: & wilstriæ incolas ducentos exposcit mittere subsidiarios: Illi tam prompto erant in comitem animo, mille emittunt: quorum forti opera vsus Nicolaus, priuigno suo dictam arcem subiecit: Cum rege & waldemaro sæpè pugnauit, sæpè victor, semèl victus. In Fionia monte Manberg Nicolaus castra fixit: rex Nuborg oppugnauit, & multis vicibus oppugnatione intentata frustratur, comitem aggreditur, iam alijs rebus intentum. Funus Holsati tum duce-

ducebant. nam Benedicti de Aluelde militis defunctam coniugem extulerunt: cuius rei occasionem rex obseruans, irruit in eos. Disturbati Holsati, difficilè se collegerunt: casi aliquot, capti plures, in quibus etiam Nicolaus, qui amisso in pugna oculo, à Dano quodam equo deturbatur, & capitur, arma victori victus tradit: ipse abire permissus, vix in sua magno labore reuertitur. Rex cùm prædam recenseret, vidit loricam Nicolai comitis, quam facilè discreuit in manibus cuiusdam: interrogatus à rege, cuius esset lorica, & vbi illum reliquisset? abiit, inquit, fide præstita permisi, Nicolaũ se de Redensborg vocitabat: Vero, inquit rex, se nomine appellabat. Tum primùm intellexit qui ceperat, comitem fuisse, quem dimisisset. Flensborg oppidum mari expositum, & monte munitum, rex sæpè obsedit: Nicolaus montem communiuit: ciuibusq; permisit, vt muro cingerent oppidum. Dorning arcem Henneke Lembeke tenuit: eam rex magnis copijs circunsedit: intùs erat præsidiũ plusquàm trecentorum, quo citiùs ad inediam redigi poterant: Immisit Nicolaus aliquandò secretos nuncios in consolationem obsessorũ, sed commeatus inuehere nõ poterat: Ad extremùm, cùm iam fames vrgeret, conuenit vt deintùs obsessi erũpentes, deforis comes, incurrerent vnà obsidentibus, nihil formidantibus tum mali, qui obsederant: Subitò apertis portis proruunt, magno clamore vociferantes: Holstenland frowe van hemmelricke, & deforis comes non minore impetu incurrit: & exterritis Danis, quid ageretur, ignorantibus, agmen vnum, cui per medium riuum succurri non poterat, facilè dissipauerunt, multis captis. Ità obsidione soluta, & commeatus habuêre fugientium, & reliquum agmen non diù pòst se ab obsidione retraxit. De Swenstenzee potens

militarium familia, illa ætate defecit, vt supereſſet ſolus ex genere mamzer. Rogatus comes, vt illi arma ſui generis permitteret, nè tanta familia penitùs interiret, reſpondiſſe fertur: Miſericors Deus, Aſpriolus non denuò conſcendet in arborem. Ea enim erant inſignia familiæ de Wēſtenzee: Pertinaciam eorum expertus, non amauit propaginem.

CAPVT X.

IAm dudùm Henricus Ferreus, Nicolai frater, multis vbiquè laboribus exantlatis, ad annum Chriſti octogeſimumprimum poſt mille trecentos finiuit, ſepultus in Itzeho: relinquens, vt diximus, filios Gerhardum, Albertum, Henricum. Gerhardus ducatum aſſequitur Sleſwiccenſem. Albertus in comitatu partis ſuæ remanſit. Henricus eligitur epiſcopus Oſnaburgenſis: ſed propter ſchiſma, quod tum perniciosè ſerpebat in eccleſia, ſine conſecratione permanſit, diù præſidens temporalibus, donèc fratribus defunctis, ad tutelam nepotum, filiorum Gerhardi ducis, in Holſatiam, quod ſuo loco dicemus, reuerteretur. Thietmarſi populus in perpetuam Holſatis poſitus palæſtram, difficulter ab iniurijs temperat, quòd ſe omnibus nobilitate, vt ferunt, & robore, vt putant, anteponunt: nec ſe patiuntur æquari cæteris. Occiſos de ſua gente magno licitantur: ſed quos ipſi ex alijs cædunt, nullo æſtimant precio. Iniuriantes primi veniunt ad querimoniam: difficulter conquieſcunt: Nisì duplo maiore damno aduerſantibus illato, iram non ponunt. Simultatem tum, vt ſæpè aliâs, habuêre cum vicinis Holſatis: & paſſi neſcio quid, vt aſſeruêre, vel moleſtiæ, vel damni, turmatim egrediuntur, magnam ex Holſatia prædam ante ſe agentes. Nunciatur Nicolao comiti, Thiet-

mar-

marsos in terra grassari. Ille, coactis vix triginta equitibus, vicinos rusticos iubet exciri: & armis, quæ poterat, contractis procedit in hostes: Præmisit speculatum, qui de numero & ordine referret. Reuersus ille renunciat tantam esse manum, vt paruo agmine inuadere non sit consilium. Cui comes: Misericors, inquit, Deus, cur nos terres? mitte conatus in timorem. Sequimini me, ad minus videndi sunt, qui nostra diripiunt. Prouectus, vt in conspectu haberet hostes in loco qui dicitur Tiperslo, suos compellat, in eos conuersus: Perpetuum, inquit, erit dedecus nomini nostro, si nobis videntibus nostra hostes abigant: Hæc est puellarum illa chorea, quam sæpè iactatis: Dei nomine ingrediamur: Non erit nostro deincèps dignus consortio, qui se subtraxerit ex hoc congressu. Dixit, & hasta infesta concurrit oppositis. Idem fecêre qui adstitêre ministeriales. Disturbato primùm globo, rustica manus superuenit, & diù paribus est certatum viribus. Inuentus est ex Thietmarsis, qui hanc sibi gloriam arrogaret congrediendi ductori comiti: eumq; manu aggressus, nisus est equo deturbare. Sed Nicolaus, vbì vidit ferociùs instantem, gladio suo caput demetit, discinditque. Eius exemplum sequuti consortes, illa die magnam illam manum non solùm sustinuêre, sed etiam repulêre. Indè in communia placita res decurrit: vbì æqua se manu euasisse Holsati, Thietmarsi verò se superiores gloriarentur. Cõuenit vtrinq;, vt sublatis differentijs, certis locis Holsatiæ Thietmarsi, vt ab antiquo, immunes vectigalibus abirent: Cæterùm iniurias, quas prætenderent, non pro suo more mox manu vindicarent: sed legitimis accusationibus perferrent ad comitem. Eáque res datis inuicèm literis placito constitit. Vir erat hic comes

& mansueti animi, & circunspectæ prudentiæ, qui rusticam plebem non contemneret, sed ipse querulantem audiret, si quid in præfectos deferrent: Nihil erat opùs alterius interuentu: Ipse qui grauabatur, dominum queritabat, & placidas aures reperit. Indè factum est, vt ad iniurias non tam promptè prosilirent rusticæ multitudinis militares: sed æquo iustóque contenti manebant.

CAPVT XI.

OTto per idem tempus dux Brunswiccensis, Henrici Transsyluani de Embica & Grubenhagensius, qui Exfeldiam, Duderstadt, & pleraq; Moguntino archiepiscopo vendidit, per Italiam Karoli Imperatoris tempore, & Wentzlai filij eius copias ductabat: Cùm inter Vngariæ & Hispaniæ reges, mixtis Gallis, res de regno Neapolitano esset in controuersia, longa inter primores Italiæ conuersatione & militiæ vsu, ad familiaritatem Iohannæ reginæ peruenit: & ab illa etiam principatu donatus Tarentino, thalamum, vt nonnulli sunt authores, eius reginæ promeruit. Viuebat, præsidebatq; tum in Rom. ecclesia Vrbanus VI. qui ex episcopo Barensi ad summum translatus pontificatum, eò rem sua seueritate perduxit, vt cardinales, quod antè diximus, Galli, innouata electione, Clementem ei æmulũ obijcerent, in magnum Romanæ ecclesiæ & totius Christianismi detrimentum. Cùm adhuc episcopatum idem ageret, Ottoni Germano Brunswiccensi principi perfamiliaris erat: Indè factum est, vt in summo quoq; pontificatu adiretur ab illo, pro quibusdam causis: & iam in collegio cardinaliũ diù supplicẽ sibi passus est Vrbanus manere Ottonem, quòd dissimulans pontifex aliud ageret. Cardinales autem nobilis viri perseuerantiam cernentes,

tes, in pontificem versi: Pater sancte, inquiunt, tempus est, vt dato responso, vir nobilis non se contemptum arbitretur. Sed ea magni fastûs prætensio multos Vrbano auerterat. Huius Ottonis frater erat Melchior, ad episcopatum prouectus Zwerinensem: sed breui suorum in se odio concitato, periit toxico: quod in pontificum illorum dicemus catalogo. Otto autem, sumpto magno secum virorum de Neapoli prudentũ comitatu, Vrbanum iterùm adijt, tentans, si duritia eius emollita, cardinales dissidentes ad eũ inclinaret: Simul etiam Montisferratiiuuenẽ marchionẽ, eidem põtifici studuit cõmendare: cui desponsata erat puella regni Trinacriæ hæres, vt illũ põtifex de illo regno inuestiret. Sed nõ potuit ille reflecti pontifex durus. Iam enim de nepote suo in regnum prouehendo cogitabat. Erat inter ducis consiliarios vir magnificus, ac iuris peritissimus, Nicolaus de Neapoli: qui multis rationibus & allegationibus institit flectere & inclinare pontificem Ottonis postulatis: quæ commoda indè sperarentur, quæ rursùs incommoda, si contempta illa esset, formidarentur, ostendit. Sed nullis ille rebus permouetur. Vndè factum est, vt Nicolaus memoratus eximdè cardinalium partem iustificaret, auersus pontifici. Otto autem in suam versus ditionem, etsi illũ verum Petri successorem & crederet, & tueretur, à familiaritate tamen viri se retraxit. Quosdã ex cardinalibus suis vinxit in carcerẽ, & examinari mandauit quæstionibus grauissimis: deindè archiepiscopos Rheni creauit cardinales, retentis ecclesijs suis: episcopũ quoq; Leodiensem, & nonnullos genere & literis ex Germania præstantes. Sed illi honore illo abstinuêre, contempto pontifice, propter violentam eius dominationem. Captos cardinales miserabiliter excarnificauit: In eculeum suspensos

quæstionibus interrogauit vir sanguinarius, tyranno similior quàm pontifici. Apud Genuam nonnullos aquis iussit mergi. Longam inde tragœdiam scripsit, qui vidit, Theodericus de Nyem secretarius apostolicus. Sed Vrbanus breui fecit finem viuendi.

CAPVT XII.

GErhardus dux Slesswiccensis, Nicolaus & Adolphus comites Holsatiæ in oppido Todesło, cum vrbium Lubicæ & Hamburgi oratoribus ad tractatus euocati, de communi pace, déque itinerantium securitate egérunt: Cùm interìm conglobati plures ex hoc genere latrocinantium, facto agmine, in contemptum eorum, qui, quod sciebant, de illis excludendis deliberârunt, prouecti ad eius loci vicina, pecora eius oppidi abegérunt. Intelligentes qui tractabant, quid ageretur, arma sua circunspexêre, quæ non inpugnam videbantur opportuna: nam ad negocia pacis exibant. Audientes tamen, quia Lubicensium præfectus cohortem habens in campis expeditam, quanta poterant manu exeuntes, insequuti sunt hostes: & vbi propinquauêre, viribus & armis coniunctis, inuasêre abeuntes: & primùm quidem recuperauêre prædam, deindè etiam postremos agminis inuaserunt, nonnullis prostratis. Alij verò per fugam vix sunt elapsi: vt est saltuum in nemore infinita profunditas, quam equites penetrare non possunt. Quo tempore Tremonia bellum sustinuit aduersùm sibi vicinum comitem de Marka, qui à veteri memoria dicebantur de Altena. Is comes adiutus armis archiepiscopi Colonienſis, infestos tenuit agros ciuium, vt egredi non sinerentur. Ipsi aliquantis vicibus arma in eum produxêre, omnia deindè controuersia hoc modo tractatibus finitur in

eam

eam compositionis formulam : vt Tremonienses in reliquum annuam comiti pro tuitione pecuniam, vt prius, non soluerent : Ipse arces nouas, quas sub nomine archiepiscopi Colonienſis erexerat, demoliretur : ciues comiti viginti florenorum aureorum millia mutuò darent : quæ non ipse quoàd viueret, sed hæredes eius soluere tenerentur. In eum modum rebus compositis, vtrique quieuêre. Vades erant vicinæ vrbes Susatum, Vnna, Hamma, vt omnia ex fide implerentur. Bernhardum intereà Brunswici ducem, à militaribus de Stenberge captum, Albertus dux Saxoniæ & Luneburgenſis, moriens ictu bombardæ, suasit Luneburgenſibus, vt dominum assumerent. Sed cùm ille captiuus diù teneretur, &wentzlaum Alberti fratruelem ducem accepêre. Interìm Henricus dicti Bernhardi & Friderici germanus frater, pro fratre captiuo satisfacere cogitauit, vt administraret ditionem capti fratris: Sed gemina illi difficultas erat, armis videlicet occurrere &wentzlao, quem militares dominum delegissent, & fratrem vinculis laxare. Sed Henrico obstitêre omnes. Ille tamen Friderici fratris viribus multa tentauit : Arcem nouam in ripa Alræ fluminis &wentzlaus obsedit : sed ibì toxico periit. Artem subuertendi principes in Germania nouam, mirum quomodò tam frequentarent ab Italis acceptam. Habuit autem in expeditione illa dux &wentzlaus auxiliaria multorum arma: Episcopi de Minda, de Scowenborg, de Regenſten, de Hoya comitum : milites multi, militares non pauci acceſsêre: His superuenêre Henricus & Fridericus de Brũſwico duces, & manu collata victoriã reportauêre. Vires autem exercitus sui habuêre ex vrbe sua Brunswico: Sed tum fortuna ducũ illorũ, quæ hactenùs

tenuis erat, creuit vehementer: vt magno ex captiuis ære conflato, & fratrem Bernhardū vinculis exuerunt, & arces suas pignore obligatas, in suam recepêre ditionem. Hac insuper victoria consequuti sunt duces memorati, vt Bernhardus iam liber, in ducatum Luneburgensem & solenniter introduceretur, & cum summa beneuolentia reciperetur. Luneburgenses autem huius rei authores, belli huius exitum diù senserunt: nam eorum pecunia dux laxatur: vndè tantum æris alieni contraxerunt, vt in longum tempus non luerent. Erat autem tum annus MCCC LXXXX. à nato Christo.

CAPVT XIII.

ADolphus Swagriæ in Holsatia comes, vberioris eius prouinciæ partis dominus & possessor nouissimus eius lineæ, ab Iohanne primo Adolphi religiosi fratris Minoris filio, in fata concessit. Quæsitum est autem de proxima eius successione, cùm legitimos suos hæredes non haberet: inuentúmque est, quòd comites de Scowenborg, vel eodem cum Nicolao, vel vno gradu ipsi defuncto essent propiores: Quod cùm pro comperto omnes haberent, Nicolaus, vt terra vno regeretur deinceps dominio, comitibus de Scowenborg ex formula conuentionis magnam persoluit pecuniam, deditque perpetuò possidendam, eam iuxta Albim terræ portionem, in Pinnenberg, Hatesborg, Bernstede, tres, vt aiunt, præfecturas: quas in hodiernum vsque tenent comites memorati. Extant desuper conuentionis mutuæ literæ: nec alieni debinc Holsatiæ fuerunt comites antedicti, sanguinis nexu, & perindè armorum societate semper deuincti comitibus, & iam principibus in Holsatia dominantibus. Brandenburgensem indè marchiam, quam, vt diximus, Imperator Karolus ab Ottone genero

suo

suo vili satis licitatione comparauit, Morauiæ marchionibus Iodoco atque Procopio, magno ab illis ære accepto, in feudum donauerat. Sed Bernhardus & Henricus duces de Luneburgo, Friderici de Brunswico fratres, non permisêre forenses in marchia principes dominia sua propagare, sese bello publico opponẽtes, pro quibusdam arcibus, quæ pridèm ducatui Luneburgensi paruisse dicerentur. Multi tamen ministeriales ducum de Luneburgo, marchionibus memoratis militauêre. Sed cùm magnum sibi parari bellum marchiones intuerẽtur, per amicos egérunt: vt Fridericus de Brunswico dux, frater memoratorum principũ, qui pacis zelator ab omnibus haberetur, eo bello neutralis esset, conquiescens: in quam rem mille trecentas sexagenas Bohemicorum dicitur accepisse. Bernhardus autem & Henricus suis viribus nixi, arces Snakenborg & Gartow expugnauêre, vastantes omnia vsque in oppidum Soltwedel: Indè deflectentes, ad arcem Klotzeke peruenerunt: Eam militares de Qwitzow tenuêre, fortiterq; defensata est, vt præter prædam tum nihil referrent. Quo tempore Gerhardus dux de Slesvico cõiugem duxit germanam fratrum Friderici, Bernhardi, Henrici ducum. Ciues per ea tempora Hãburgenses, trans Albim in loco Glindesmor præsidium non magnũ firmauêre, inuitis de Luneburgo ducibus, cùm tamen militarium de Hiddesacker consensum tenerent, in quorum fundo iacerent fundamenta. Sed facile tum fuit principum fauorem auro promereri. Per quæ etiam tempora Bonifacius IX. vt vnionem ecclesiæ interuentu Dei Genitricis impetraret, festum Visitationis Mariæ, à prædecessore institutũ, ipse literis datis publicauit. Birgitta quoquè insignis sanctitatis fœmina, quæ memoriam suam Romæ fertur in ec-

clesia S. Pauli reliquisse, reuersa in Suediam patriam suam, extruxit suis sumptibus monasterium Zwasteen. Erat enim magno genere militari nata: ibiq; in sancta conuersatione degens, hoc tempore subuolauit ad Christum, miraculis claresc ens, iam tunc Elisabeth sororem comitum Holsatiæ, sacram virginem, in cõtubernio habens: quam pro se reliquit loci gubernatricem. Eam Bonifacius IX. retulit in Sanctos. Ordinem reliquit virusque sexûs religiosorum, in vno monasterio, non vno tecto, diuersantium.

CAPVT XIIII.

DVces deindè Luneburgẽses, Bernhardus & Henricus, vocato in auxilium Alberto archiepiscopo Magdeburgensi, arcem Klotzeke receptatricem latronum, & omnium qui insidiantur in publicis itineribus, aggressi armis & machinis expugnârunt: repertósque in ea latrones, crucibus & furcis infixeruut. Quo etiam tempore, Otto dux de Leina ciuibus suis Gottingensibus non rectè affectus, incastellauit ecclesiam extra muros vrbis, indeq; excurrens, obseruabat exitus & reditus ciuium: vt nihil posset importari. Sed ciues egressi cum impedimentis ad rem præparatis, facilè deiecerunt munitionem, captis in eo viginti armigeris, quos belli iure sua fide sinunt abire: deindè, cùm dux nihil minùs obsideret vrbem, scirentq; ciues multum esse in vrbe vulgus mendicantium, onerosum obsidioni perferendæ, vt eijcerent, non vi, sed cautela intenderunt. Edicunt in loco extra vrbem, ad agendas Deo gratias de victoria, stipem largam distribuendam: qui eam deposcat, ad horam aßit accepturus cum cæteris. Magna colluuies hominum concurrit stipem acceptura. Datur illa largè, vt erat edictum: sed vrbe à tergo clausa, tum cunctis enunciatur:

ciatur: Eant quò posint, panem quæsituri: non esse illis in obsessa vrbe locum, vbi grauare posint, adiuuare non posint, ad meliora tempora reuersuri. Disseminantur illi, quà quisque poterat. Ità factum est, vt exonerati, obsidionem diutiùs tolerarent. Phrisij intereà, superbum genus hominum, & quod sibi multum arrogat de libertate, Ockonem virum in eis primarium, quòd inter Germanos militans, militarem cingulum acceperit, factus eques auratus, occiderunt: arbitrati illum à patria libertate degenerâsse, cui peregrinam inducere tentauerit nobilitatem. Mira hominum temeritas palustrium. Cæca superbia, quæ insolentiam indè concipit, quòd non facilè armis ad iuga coguntur. Vxor autem Ockonis, viri necem vindicatura, ad comites de Aldenborg & Delmenhorst profecta, arma comparat in tumultuantes. Non contemnenda manus erat quæ ducit in Phrisiam: ecclesiam, quam de more gentis incastellanêre, oppugnant: deiectáque, Phrisones ibi repertos ad ducentos, iussit capite plecti.

CAPVT XV.

FRicus dux Saxoniæ inferioris, cùm à Magnopolensibus infestaretur, non passus iniuriam, quanta potuit arma in possessiones & prædia familiæ de Lutzowen mouit, deiecitq; quatuor eius gentis firmas munitiones, quintam verò sibi reseruauit in Turow, præsidium ibi habiturus, quoties in terram memoratam esset expeditio dirigenda. Quo tempore, cùm esset nonagesimus secundus post mille trecentos, gymnasium Erphordiense fundatum est, Bonifacio IX. priuilegium donante, theologica ibi permissa facultate. Non vacat admiratione, Germaniam tam diù sine publicis egisse lite-

literarum gymnasijs. Francia quidem à memoria Karoli I. eo genere claruit. Italia non longè pòst Bononiæ, & quibusdam alijs locis, publicè docere cœpit. Sed Germania omnium ad cultum nouissima prouincia, nunc primùm incipit publica excolere Palladia. Nam Bohemia, non diù est, quòd sub quarto Karolo Imperatore & rege suo, Pagæ publicum meruit literarum gymnasium. Interìm verò Morauiæ marchiones, Iodocus & Procopius fratres, cùm etiam Brandenburgensem tenerent principatum, graui inuicèm bello dissidebant: cùm alteri Wentzlaus Romanorum rex, alteri Sigismundus Vngariæ rex, item fratres, studerent. Bella eius generis formidabilia, quæ plusquàm ciuilia dici debent: Sed æquæuitas nataliũ inter fratres, facit vt alter alteri non cedat. Per idẽ tempus, cùm Fridericus dux Brunswici grauiter à militaribus ecclesiæ Hildesemensis, de Stenberg atque Swichelen, contemneretur, in eos armatum produxit exercitum, nec illi minores animo, fiderẽt duci obuiàm proficiscì, amicis & fœderatis in arma vocatis: Non procul Goslaria, magno vtrinquè cõcursum est prælio, pugnatumq; diù ancipiti fortuna variante. Cùm iam inclinari pars ducis visa est, velut cælo missa cohors equitum sub manu militis de Godenstede, duci aduolitat: Fessis recentes viribus incurrunt, & facilè victoriam duci pariunt: vulnerati, cæsi, capti, magna pars militarium antedictorum: Dux ex captiuis non paucã accepit auri summam, compensans, quam pridèm illis impenderat, ad fratris sui Bernhardi dudùm ab eis capti redemptionem.

CAPVT XVI.

BErnhardus dux Luneburgensis, & Otto comes de Hoia, cùm hostili essent animo in episcopũ Osnaburgen-

burgensem, (incertum ex quibus causis, nihil enim annales commemorant) magno agmine ingressi diœcesim, igne sæuiũt ac gladio ad inermem rusticam plebem. Magnam autem prædam præ se agentes, cùm oppidum de Vechta præterueĕturi in sua redire festinarẽt: ciues eius oppidi conclamant ad arma, signo campanæ edito, & egressuris obiecti, præliũ instituunt: ità perurgentes, vt facilè omissa præda fugæ præsidiũ quærerent. Ità vnius oppidi animoso obiectu, diœcesis satis & vindicata, & restituta est. Quo etiam tempore, Ericus dux inferioris Saxoniæ, Bernhardus & Henricus de Luneburgo, & Gerhardus de Slesvico duces, Nicolaus de Holsatia comes, fœdera inierũt quadriẽnalia, vt aduersùs omnem vndequaquè surgentem vim, si iustitia certare non daretur, arma conuerterent. Sæpè multa eius generis fœdera leguntur, quæ miselli pro suo captu interpretãtur in eam partem, quam ipsi fortè principes nunquàm in animum adduxerunt: Aduersùs vrbes omnia ea instituta detorquent, de suo pensu æstimantes aliena ingenia. Hoc quoquè tempore, Otto de Leina dux, vita excessit, princeps variè à fortuna iactatus, & qui à rebus gerẽdis vacare non potuit: Semper intentus, semper bellis implicitus. Cui cognominis filius Otto successit, patri plurimũ dissimilis, sub alio sidere natus, pacis amator, modestiæ amicus, & qui omnibus rebus publicam quietem anteponeret. Per quæ tempora Brandenburgensis marchionatus iterùm mutat principes suos: Nam Iodocus Moraviæ iã dux, bello fraterno fatigatus, cùm æris indigus videretur, &wilhelmo Misnensi marchioni eundem hypothecauit, accipiens ab illo quadraginta millia sexagenas Bohemicorum: Oppida & vrbes, arcium præfecti, & in omni principatu militares, homagium præstitêre

&wilhel-

& Wilhelmo. Quo etiam tempore Albertus Magdeburgensis archiepiscopus, cùm Ratenow oppidum ad Obelam fluuium obsideret, proditione quorundam qui intùs fuêre, in deditionem accepit. Sed ille iusta prodentibus præmia persoluit: Iussit eos excedere terra cũ vxoribus & omni familia, certus in se facturos, vbi daretur occasio, quod nunc pro se fecissent. Ità discreuit fidem à commodis, cùm illorum vteretur opera: factum tamen non probabat, perniciem exempli prospiciens.

CAPVT XVII.

RES memoratu digna, etsi nostris extranea sit institutis, impetrat tamen à nobis in mentionẽ adduci. In Agrippina Colonia pernicioſa tum erat simultas in ciuibus: duplex habuêre in vrbe concilium: Arctum, eorum qui quotidiana ciuium negocia curarent: & Latum, ad illos quoquè pertinens, qui magnis reipublicæ negocijs adsciscerentur. Erat ex latiore concilio vir primarius, quem legitimis causis proscripsêre magistratus concilij strictioris. Parendum fuit: Sed ille apud principes effecit, vt eorum opera restitueretur. Non poterat abolere memoriam in se patrati facinoris: multa molitur vt se vindicet. Deniquè constituit, vt concitata plebe, omnes de stricto concilio in vincula faceret pertrahi. Nouit scelerum artifex, quibus posset rebus mobile vulgus, nouarum rerum semper cupidum, cõmoueri. Dum ista moliretur, persensêre viri sagaces minoris concilij participes: & præuenientes molitionem cæterorum, Latum concilium per eandem multitudinem fecêre in vincula duci. Erant sensati in cõmunitate viri, qui vtrang; molitionẽ improbarent: effecerúntque, vt minus etiam concilium custodiæ manciparetur: quò minùs quererentur cæteri iam agentes in custodia: & vtrisq; diligenter

custo-

custoditis, ipsa communitas vtrunq; concilium absoluit: & nouo delectu habito, constituerunt senatū alium: & vt in reliquum ciuitas, non duplici, sed vnico concilio gubernaretur, decreuerunt: quod seruatum in hodiernum, non paruum dedit rebus incrementum. Dux quoq; Bauariæ Albertus, per id tempus, cùm haberet comitatum Hollandiæ per maternam lineam, quæ filia fuit comitis Hollandiæ, vicinam Phrisiorum libertatem constituit pertentare. Vrebat oculos eius palustris populi infrenita libertas. Eam perdomare constituens, magno suorū agmine ingreditur. Cumq; magno labore diù confligeret incolis, is fuit exitus, quem ferè semper in his reperimus, vt sine fructu discederet, videns, quia pedestribus copijs à mari potiùs, quàm equestribus à terra preiueretur hoc genus. Sed ille tum reductis armis suis, populum reliquit in eo, quem reperit, statu. Quo etiam tempore, dux de Leina iunior Otto, cū ei auxilio essent vrbes Thuringiæ, Erphordia, Northusen, Molhusen, arcem Hindenborg, latronū receptatricē cinxit obsidione: & instantissimè oppugnans, excitato fumo in ore propugnantiū, fugam inire coegit. Præsidiū æquârūt solo: sed egressos p̄dones numero quadragintaduòs captos, vna in furca sublimes appenderūt. Griphensten aliud furum latibulum, simili exitu perdiderunt euertentes. Sed qui inerant fuga elapsi, manus eorū euasére. Nicolaus interim comes Holsatiæ, vir priscæ virtutis, & modestiæ singularis, iā in senecta vberi totus conuersus ad religionem, Deo sedulus seruiebat, per omnē vitā affectus diuino cultui: Detestabatur multorū abusus principum, qui monasterijs graues incumbunt, canibus, aut equis alēdis onerantes: sciens, non in illos vsus esse collatos religioso loco prouentus. Mimis aut musicis non multùm indulgebat.

gebat. Venerat ex Dania Haraldus, multis ornatus vestibus preciosis, auri & argenti signa plurima, quæ à principibus dono accepit, in pectore præferebat. Hũc expectantem magnũ aliquid à comite, iussit assidere muscis suis, nec magno xenio honorabat abeuntem. Dixêre nonnulli in aurem familiariùs comiti: honestati consulentes, honorificè multorum principum communem famulum abire curabitis, solenni donatiuo: Habent enim huius generis homines in lingua, vel extollere, vel deijcere nobilitatem. Cui comes: Quid ais, inquit, Vestibus ille multis prædituſ preciosis, etiam me, vt cernis, splendidior incedit: Ego me notiorem principibus esse confido, quàm vt detrectatione vilissimi hominis maculer, vel glorificatione nebulonis extollar: abeat in viam suam, à me nullo maiori munere remunerãdus. Peruenit autem hic comes viuendo, ad annum Christi nonagesimumseptimum. Finiuit in curte Osthof iuxta Itzeho: tumulatus ad patres suos in eodem monasterio, non magna pompa funerali.

CAPVT XVIII.

GErhardus dux Slesvici, cum fratribus non vnum sentiebat in diuisione paternæ hæreditatis. Sublato Nicolao patruo, fratres arbitrati ducatu illum contentum, illis omnem iure permitteret comitatum: Sed dux contrà: Esse sibi in successione paterna partẽ: Nam ducatum alterius esse ditionis, à corona Daniæ descendentem: E diuerso comites, ducatum esse permissum comitibus Holsatiæ: Ideò si Gerhardus sibi partem velit in comitatu, permittat vicissim illis in ducatu portionem. Ad eam controuersiam dirimendam, principes in Todesto conuentum indixêre partibus. Venit Albertus rex Suediæ, iam captiuitate laxatus, Henricus dux Luneburgen-

burgensis, Ericus Saxoniæ, Adolphus de Scowenborg comes: & diù rem pertractantes, multa perquisîere media concordiæ, nec tamen inuenire poterant, quæ partibus comprobarentur. Cumq; nullis vijs ad concordiam pertingerent, sine fine discesserunt. Militares autem Holsatiæ, cùm non libenter cernerent fratrum bella, de medijs cogitauêre diligentiùs: Ità adunati frequenter, de re colloquuntur. In fine cùm multa disquisissent, voluntate fratrum in eam venêre sententiam: Senior inter fratres ducatum teneret: Et quoniam laboriosa semper prouincia fuit, nouem annis tertiam teneret Holsatia: quibus decursis, omnem fratribus permitteret comitatum. Inq; ea placita fratres contenti abiêrunt. Erant autem Gerhardo fratres Albertus & Henricus: quorum Henricus in episcopum Osnaburgensem electus, propter ecclesiæ schisma, non peruenit ad consecrationem. Quo tempore Henricus & Bernhardus duces de Luneburgo, indignati sunt vrbibus Lubicæ, Hamburgo, Luneburgo, quòd tertiam illam suæ ditionis vrbem, non pro arbitrio suo haberent defensatam à vicinis iam dictis vrbibus: In quam rem, vt pacaretur, integro biennio est laborarum, cùm mercatores ire & redire non sinerentur. Tamen interuentu communium amicorum res in hanc formulam composita videbatur: vt tres vrbes memoratæ magnam ducibus expromerent pecuniam commodati titulo: Impignoratas autem tenerent arces, Horburg Luneburgenses, Blekedeken Hamburgenses, Ludershusen Lubicenses: præsidiumq; deiectum est in Vltzen: præter turrim, quæ valua, vt erat, permansit oppidi. Fortalitium quoquè deijciunt, quod in Honouerenses erexêre. Per quæ etiã tempora, Albertus dux Bauariæ, ac comes Hollandiæ, expeditionẽ in Phrisiam renouauit, cautiorq;

factus priore periculo, aliumgerendarũ rerum ordinem instituit: Magnis agminibus præditus, varijs in locis vno impetu adortus, coegit imperata facere, & in deditionem concedere. Cùm nonagesimusnonus esset post mille trecentos, per brumam gelu terras ac maria constrinxit: vt sicco vestigio è Lubica per mare, in vrbẽ Sundensem, indè in Daniam peruenireturr: Qua opportunitate vſi fratres de domo Teutonica, Massagetas oppugnare aggressi prosperãtur: Nam lacus, & paludes, & omnia receptacula eorũ glacie dura ta iter præbuêre. Vsus est Albertus quoq; comes Holsatiæ, qui in Phrisiam Eydorensem mouens, gladio & igne sæuijt: coegitq; populũ terræ, datis sedecim marcharum millibus, totius terræ vastitatem redimere. Hoc tum potuit comes vnus, adiutus temporum ratione.

CAPVT XIX.

RObertus dux Bauariæ Comes palatinus Rheni, cùm Wentzlaus rex Romanorum nullis monitis proficeret, nullis rebus præter suam voluptatem intenderet, neq; Bohemiam, neq; Romanũ regnum in sua cura cõplexus, vir ipse perditissimus: electoribus Imperij Frãckfordiæ congregatis, Wentzlao deplorato & destituto, in regem Romanorum eligitur: & à Friderico Colonien si archiepiscopo, de more Aquisgrani consecratur. Ad huius principis salutationem, cùm ascenderet Fridericus dux Brunswici, optimus sensatissimusq; princeps, & qui multo labore ad pacẽ & iustitiam contenderat, dignissimus Imperio, non longè à Frislaria impetitus confossusq; est. Facile fuit peregrinantẽ in alieno superare. Nõ qui perfecêre nefas, sed qui occultis consilijs vel iussêre, vel dissimulauêre, insimulantur. Semper enim improborum oculos offendit conspecta virtus. Rodulphus dux Saxo-

iam

uiè in huius transiens comitatu, captus est cum multis nobilibus. Ecclesiasticos principes ferunt rei fuisse conscios: qui non, quod acciderat, fortè mandauêre, sed vt caperetur: capi autem non passus, periit. Hoc autē præuidere oportuit mandatores, in captura sanguinem fluere. Moguntinus archiepiscopus accusabatur, qui nescio sirecentiores in eum causas obtendere potuit: respicere poterat in antiqua tempora, vt sunt principū animi diù memores iniuriarum, quibus Albertus huius proauus captiuum tenuit archiepiscopum Moguntinum, nec, nisì magno ære persoluto, passus est laxari. Quo etiam tempore Ericus dux inferioris Saxoniæ excessit, & quinque filios reliquit: Ericum, Magnum, Ottonem, Bernhardum, & Iohannem. Maior natù Ericus, patri in ditione successit: Magnus ad episcopatum primò Caminensem, deindè Hildesemensem prouehitur: Otto & Iohannes cassperiêrunt: Bernhardus post Ericum potitus est ditione. Sed tum Ericus circunspiciēs angustam esse terram multis alēdis principibus, de amplificāda, vt ferè omnes, cogitauit ditione. Pater eius Bergerdorp, magna accepta pecunia, Lubicensibus in pignus dedit: Illi fide militari permittunt Ottoni Ritzerow, acceptis de more ab illo sacramentis, viro probatæ virtutis, sed ad astus militares satìs, vt exitus edocuit, simplici, nec satìs cauto. Ericus in opidum perueniens, Ottonem arcis custodem iussit euocari, per contatus, quomodò ageret. Ille mediocriter sibi omnia esse pro modulo respondit. Eamus, inquit dux, visum vbi habites. Ille nihil mali subesse veritus, vt qui nôsset arcem, non vi captam, sed ære commodato pignoratam, facilè passus est principem in arcem ascendere. Vbi venit, iam Ottone comitatior: Benè, inquit, omnia communîsti: satìs diù asseruâsti: absol-

uo te cura & labore: vade quò libet: ego patrimonium indè meum asseruabo. Otto fidē eius obtestatus, sperat, non seriò, sed ioco loquutum. Ille verò: Audis quid tibi dicitur: arcem nostram ipsi tuebimur. Iam se sua simplicitate delusum sentiens, mœstus abijt: cōscensisq; equis suis, rectà Lubicam petit, cum gemitu obtestatus sibi illusum à duce: pro arce illis reddere corpus suū, & omnia quæ possideat: vitam quoquè suam in illorum esse manibus: & quomodò potuerit tale aliquid in principe formidare, in quo nihil hostile ad eam vrbem cognouerit. Illi tum consulares aiunt, in hospitio se contineat sub fide præstita, donèc aliud ab illis responsum accipiat. Præsidium sui nominis, quod hæreditario iure tenebat, illis reddere paratus erat: sed illi non acceptauêre, impium rati exhæredare liberos suos. Ille autem dolore magno in eo cogitationes torquente, breui Lubica vitā in mœrore terminauit.

CAPVT XX.

ROdolphus comes de Anehold, episcopus Halberstadensis, per ea tēpora causam intentauit Burgensibus suis. Illi auersi mandatis, pontifici se suo opposuêre. Ille gladium in eos distringit spiritualem, vsque ad diuinorum interdictum. Clerus omnis, eùm parére necesse haberet, & se tutum in vrbe non sperat, cesit loco, in vicina oppida dilapsus: nec enim, nisi diuinum celebrarent officium, in vrbe paterentur. Fratres mendicantes tum honori ecclesiæ matricis vt tenerentur deferentes, vnà cessêre, paucis ad custodiam domorum relictis: Nonnulli seculares sancta prophanârunt: sed illi posteà merita sunt assequuti præmia. Pacata autem res est intra annum, vt quisque suo loco restitueretur. Tamerlanes per ea tempora, princeps Tartarici generis,

ris, grassatur inter Turcos, captum circunducens eorum Imperatorem. Res commemoratione digna: sed nostris institutis aliena, ab alijs quoquè occupata: solùm à nobis temporis cõmemoratione designatur. Sequente anno Magdeburgenses quoquè ciues in clerum sæuiêrunt, dissimulem tamen ob causam, quòd imponerent capitulo & clero variatam monetam ab archiepiscopo. Effractæ ibi canonicorum curiæ: duæ etiam conflagrârunt: omnis clerus loco cessit, donèc Domino præcipiente rediret tranquillitas. Ira tumultuantis populi, bestia est omnium ferocium ferocissima: quæ nullis rebus complacatur. Per quæ tempora Henricus & Bernhardus duces mortem dolorosam Friderici fratris vindicare statuentes, in communionem belli vocauêre Ottonem ducem de Leina, principem sui sanguinis, Hermannum Hassiæ Landgrauium, Henricum de Honsten comitem. Duxêre in arcem Gebeshusen, in qua consederant, qui atroci & cruento facinore optimum principem confoderunt, cingentésque arcta obsidione expugnauêre, elapsis qui intùs erant. Per quæ etiam tempora Albertus Magdeburgensis archiepiscopus, vita excedens, locum fecit Guntero de Zwartzeborg comiti ætate iuueni. Sed tum facile fuit in diuisione schismatis confirmationem impetrare. Tum etiam ciuitas Mindensis, pontẽ illum, magnis molibus lapidum in pedes coniectis, firmauit super Visurgum: Sed nulla vis par esse potest intumescenti glaciali flumini: disiectus & ille partibus quibusdam, maiori tamen in parte constabat vsque adhuc. Interim pessimo exemplo, ex quibusdam non satis proditis causis, in se versæ vicinæ ecclesiæ Magdeburgensis & Halberstadensis, vocatis in partes suas quisque contribulibus, miserabiliter inuicèm sese lacerauerunt: cùm

alteri domus de Aneholt, alteri de Zwartzeborg inhæreret. Nec potuit facilè res tanta intercipi, donèc vtrisque fatigatis, qui impulerant, & euastatis agris, magistri coquinarum finem bello indicerent. Misera agricolarũ conditio, qui primi & onera laboris & bellicæ commotionis primi sentiunt incommoda. Sed hæc, quia in dominos redundant, intentantur.

CAPVT XXI.

ANnus erat quartus post mille quadringẽtos, cùm Ericus dux Saxoniæ, qui socer esset Alberti comitis de Holsatia, nonnihil simultatis haberet ad populum Thietmarsiæ. Præsumpta generi voluntate, cùm ille abesset, tacitus duxit per Holsatiam, inq; aridam terræ illius mouens, prædam abegit: nonnullos captiuos abduxit, in sua reuersus. Thietmarsi literis apud vicinos principes & vrbes questi, quòd Holsatiæ comites non satis suo respondentes honori, nihil hostile de morere-nunciantes bella gerentium, permiserint ducem Saxoniæ Ericum per suam ditionem ire, & cum præda redire: quod non longè diuersum sit ab inuadendo. Quid enim esse aliud fouere aduersarium, quàm aduersa sentire? Eam rem indignè tulit Gerhardus dux Sleswici, fratrem increpans, quòd tale aliquid permiserit: non enim verisimile videri, se ignorante tale aliquid per dominium suum fieri. Albertus autem se fratri quàm sanctè iurando purgauit, nullius se eius operis fuisse conscium. Dux ad hæc, Benè habet: Illæsa permansit integritas nobis à maioribus optima hæreditate relicta: eã tuebimur & verbis, & rebus. Ilicò literis ad Thietmarsos emissis grauiter increpauerunt temeritatẽ scribentium, quòd honori dominorum non leuiter detraxerint, quòd neq; proprio pepercerint, obliti decoris etiam sui, mentientes

tientes apud vicinos principes & vrbes: Qua de re satisfactionem condignam se postulare. Ad principes autem & vrbes, purgandæ infamiæ gratia, similes dedêre. Ea amaritudo etsi attentata sit aliquot vicibus per tractatus aboleri, deliniri, aut complacari, tam altè consedisse in cordibus ducis & comitis conspecta est, vt omnis conatus in aduersum frustraretur, nec vlla potuit ratione complanari. Multùm ibi laborauerunt vicinarum vrbium oratores: sed omnia incassum, bellū voluēre Holsati, bellum excreuit. Animosi Holsatiæ militares impulerunt dominos suos, vt expedito agmine terrā ingressi, multam prædam abegerint, & ante oppidum Meldorp, in Delbrugge erexêre præsidium, quod diù seruauerūt. Thietmarsi hoc oppugnantes, sæpè suorum plurimis amissis, sunt repulsi. Meldorp oppidum Holsati facto impetu capiūt: quo in prælio, aliquot militares militiæ cingulum, vt essent aurati equites, meruerunt: Sed nemo ipsus est in oppido, quod immunitum esset, pernoctare. Conglobati incolæ, deijcere præsidium sunt frustrà conati. Ab Hanerow, Tileborg, Swauestede, multis diù afflictionibus atteruntur. Albertus comes suorum expedito agmine duxit in Northamme, ibiq; multā prædam coegit. Superuenêre adunati magnis turmis incolæ: illo proculdubiò tempore agmen omne Holsatorum ad perniciem inclusuri: Sed increscēs tum Eydora flumen, vallem impleuit, quæ locum illum & Heidam interiacet. Vndè factū, vt angusta tum semita Holsati abirent cum præda. Albertus autē comes cùm agmina cogeret, indignabundus, adacto calcaribus equo (nescio quid) properabat. Equus sublapsus præcipitem dat sessorem: ità armatum conquassauit, vt breuì finem faceret viuēdi, tumulatus in Itzeho.

CAPVT XXII.

AD Gerhardum ducem omnia redibant: nam Albertus hæredes non reliquit. Sæpiùs se deindè interposuêre vicinarũ vrbium gubernatores, vt rem tractatibus dirimerent. Incolæ primùm ipsi, vt pacem mercentur, expromisêre magnam pecuniæ summam: Dux voluit annuam: Magnam enim in spem venerat terræ potundæ, vt subditi essent, imperatáque facerent: quod illi morte grauius duxerunt: nec mediatores, vt creditur, in eam rem multùm propenderant. Dux literas eorum produxit, quibus antè polliciti sunt, se in auxilio comitum futuros aduersùs quemlibèt hostem: neque hoc syncerum arbitrati implere volebant: sed quosdam suorum aduersùs exteros impugnatores subsidia exhibuêre. Tum dux: Neque promisßis, inquit, stare, neque fidem literis firmatam hæc gens implere constituit, vt video, & iam fraterno sanguine impenso nobis ea res magno constitit, dißimulanda nullo modo venit. Ità disturbatis tractatibus, ad armare ditum est. Præsidium in Delbrugge Holsati seruauêre: quod Thietmarsi oppugnantes, multa sæpè retulêre incommoda. Toto deindè agmine dux hostes petere constituit. Ingressus in die Oswaldi per viam Suderhamme, signum sagittariorum Henricus de Aluelde miles habebat: sed quod primarium vocitabant, Nicolaus frater eius, itidèm miles, defendit. Dux cum cohorte constitit ad signa in primordijs ingreßûs. Sagittarij, & qui ad pugnam venerant, longiùs circumacti, de parochijs Lunden, & Weddingstede, prædam coegerunt: nec satis ad exitũ festinabãt vrgentes. Nicolaus fratrẽ cõmonuit, tẽpus esse ad reditum properare: Ille nihil veritus animosior circuibat, cuidã molendino, quod vẽtis agitur, euertendo insistens. Interim conglo-

conglobati Thietmarsi, exitum viarum, in quem dux respexit, circunuallauêre. Præmissi rustici cum aliquanta præda. Iam propinquauêre cohortes equitum, ad exitum respicientes. Præmissi autem pueri, qui dominorum suorum clypeos & hastas baiulauêre. In hos primo impetu facto, clamor puerorum attollitur cum eiulatu. Princeps inter se suorum esse rixam arbitratus, (hostes enim se rubetis occuluêre) aduolat, inermi capite, vt suorum clamorem compescat. In eum mox irruunt ex latere Thietmarsi, & capite vulnerato deiecerũt. Sæuitur deindè in omne agmen ex lateribus: & concursu populi facto, vallatur omne agmen Holsatorum. Paucis mira fortuna èlabentibus, reliqua multitudo cæditur, opprimitur, conculcatur: Mox in deiectos sæuiunt, nullius vitæ de more parcunt: Semiuiuos extinguunt, & in cadauera sæuientes, vix principem cum paucis permittunt ad sepulturam: cæteros canibus, lupis, vulturibus, vorandos derelinquũt. Cum duce occubuêre milites duodecim, militares vtriusq; terræ, Holsatiæ & ducatûs, trecenti. Henneke Lembeke sæpè victor in agmina Danorum regis: Vlfo Pogwisch cognomento Bonus, Henricus & Nicolaus de Aluelde, Gerhardus quoq; Sculte ex diœcesi Bremensi, milites, & alij innumeri procubuêre. Duo in sequentem diem capti, Pogwisch & Rantzow, pro redemptione sua hoc egérunt, vt nouum in Delbrugge præsidium deijceretur. Signa militaria, quæ ceperant, aliud in Meldorpe, aliud in Oldewordе sublimia fixerunt. Ferunt in auro & argento, equis & armis, non mediocrem esse thesaurum terræ inuectum. Hæc est secunda insignis clades Holsatorum, quam in Thietmarsia sunt perpessi: Nam prima fuit vicesimo post mille trecentos sub Gerhardo comite, huius ducis auo: Ille

quidem tunc superfuit: sed copiæ maiores perîerunt. Prælio nunciato infelici, mœrens Holsatia luxit principem suum. Inprimis vidua eius de domo Brunswiccensi, insignis fœmina, soror Henrici, Bernhardi, Friderici ducum, filia Magni, cum tribus filijs & duabus filiabus, mœsta resedit: perfecitq; tamen, vt treugæ inirentur: renouarenturq; deindè prisca terræ fœdera. Thietmarsi in Holsatia, Stora & Eydora fluminibus, immunes à vectigalibus essent: vicissim Holsati in Thietmarsia: Si quid vicissim quæstionis nasceretur, maiores vtriusque terræ dirimerent, arma conquiescerent: Cui recedendum à fœdere videretur, sex antè septimanis renunciet parti alteri. Ea tum literis tam relictæ dominæ quàm Thietmarsorum sunt vtrinquè roborata.

CAPVT XXIII.

TRium filiorū, quos dux Gerhardus liquerat, maior Henricus septimum agebat annum: Adolphus tertium, & Gerhardus in vtero erat posthumus patri: filiarum vnam regina Daniæ Margareta in Suediam perduxit, in monasterio Swasteen sanctæ Birgittæ loco memorabili, quem pòst euecta regebat. Altera tradita est domino de Swandalia principi Balthasar. Cúmque ille non diù superfuisset, nupsit Thederico de Aldenborg comiti, peperitq; illi Christianum, Mauritium, & Gerhardum filios: quorum primus rex trium aquilonis regnorum factus, genuit Iohannem regem & Fridericum ducem fratres, hac ætate Holsatiam tenentes. Nam fratres illi tres Gerhardi filij, sine prole abiêrunt. Gerhardus autem dux, si quid illi contigisset humanitùs, filiorum tutores esse iussit, Ericum Krummedick, Sifridum Sesteden, Laurentium Heesten, milites. Sed res maiori visa est indigere præsidio. Vndè factum est, vt

Hen-

Henricus comes, electus Osnaburgensis, Gerhardi ducis frater, impetrata ab ecclesia sua absentia, peruenerit in terram, tutorio illam pro nepotibus nomine administraturus. Hic primus se principem scripsit Stormariæ: quod literæ eius nunc extantes docent. Ad primum Henrici ingressum commoti dominorum tutores milites, administrationem illi non permiserunt. Cùm enim dederit illis pater tutores, non esse putabant locum legitimæ tutelæ, quam Henricus comes præsumebat. Ille verò non alienum se ratus ad Holsatiam, etiam iure successionis partem aliquam reputabat ad se pertinere: Quæres variam multorum habuit sententias. In arcem Zegeberge admittitur Henricus, & in Rendesborg, satis renitente domina ducum iuniorum matre: quæ in Gottorpe plurimùm commanebat. Interìm Margareta trium regnorum potens regina, cùm audîsset Gerhardum ducem cecidisse, inq; terra esse diuisionem super administratione: nam memorati milites comiti etiam armis sunt aduersati: quorum vnum comes in Bramstede superatum repulit, cæteris exindè quiescentibus: cogitauit regina tempus aduenisse, quo ducatum regno suo Daniæ denuò adunaret. Sed tamen industriè rem procurabat, per partes recuperare mâlens, quàm vno armorum impetu omnia subigere. Et primùm, cùm Holsatiam æreuisset indigere, arcem Lutke Tunderen, in pignus accepit à matre paruulorum, numerata pecunia, quam tamen primo anno à subiectis Phrisonibus statìm exactione instituta recepit. Supererat ex Nicolao comite filia Elisabeth, quæ arcem Oppenra tenuit sibi permissam: Eam puellam regina despondit Erico duci Saxoniæ, & dote ex suis numerata, arcem sibi vendicauit. Aliam quoq; Grodebusz, ecclesiæ Slesvviccensi pro sua suorūq;

Maio-

Maiorum ac omnium posteritatis memoria arce demolita, subiecta prædia permisit. Ità pro arbitrio suo omnia cœpit in ducatu administrare regina. Seniorem Gerhardi filium, adhibitis tribus in familiam, misit in regnum educandum, obsidem habitura, si quid ab Holsatis intentaretur. Interim in Holsatia & ducatu, multa per tumultum agebantur, vtpotè, quibus legitimus deerat princeps. Comes Henricus ferè omnia in Holsatia: domina autem relicta, cum suorum tutoribus filiorum, in ducatu, quantum à regina sinebatur, agebat. Sed illa administrationis diuisio ruinam minitabatur. Nam Ericus Krummedick miles, & Nicolaus Lembeke, magnarum in ducatu rerum dominus, quibusdam de rebus dissidentes, metum cõciebant. Vndè factum est, vt publica commoda minùs curarentur.

CAPVT XXIIII.

HEnricus per ea tempora dux Brunswici, cũm bellum vltra Wesera m haberet, congressus Bernhardo nobili viro de Lippia, infeliciterq; pugnans, ab eo capitur, & in vinculis per annum habitus, non nisi magno ære expromisso potuit relaxari. Centum millia aureorum dicitur se daturum constituisse. Sed tamen posteà sola quindecim millia soluta memorantur per amicos fideiussores. Quo tempore ciues Mindenses in suæ ciuitatis concilium tumultuantes, ipsum vrbe eiecerunt, vxoribus post eos in curribus per contumeliam missis. Egêre quod poterant eiecti: primùm manu iniuriam vlciscentes, & incendijs grassantes: Ex primarijs tumultûs authoribus, quendam deprehensum foris, quidam ex proconsulibus sua manu appendit in arborem iugulandum. Indè iure agere connisus, idem ad Robertum Romanorum regem contendit: ibiq; ciues euocatos, &

non

non comparentes, banno subijci curauit imperiali. Quo iure vicinos illis principes, qui tuebantur, auertit: inuectionem rerum prohiberi obtinuit, & fame compulit recipere, quos per iniuriam eiecerunt. Sed Henricus dux memoratus, cùm se in Bernhardum de Lippia vindicare constituisset, armis quanta potuit contractis, in arcem Pol duxit: & secretiùs aggressus, sacra nocte Paschali, cùm nihil hostile formidaretur, per suos conscendens cepit. Indè mouens in oppidum Horne, facilè expugnauit, muniuit: & indè excurrens, omnem terram solitudini coæquauit, igne & ferro consumens omnia. Otto indè Bremensis archiepiscopus, frater ducum, in fata concedens, locum fecit Iohanni Slaemstorp archidiacono Hadeleriæ. Interìm verò Bremensis diœcesis miserè inter manus comitum de Aldenborg laceratur, in prædam exposita. Bremensis diù ciuitas neutralitatẽ egit: ad imum tamen cùm se partibus immiscéret, cepit Mauritium comitem de Aldenborg, & abduxit in vrbem, diù habitum captiuum. Interìm crescente pertinacia hæreticorum in Bohemia, præsertìm in vrbe Pragensi, cùm non aliud molirentur Bohemi, quàm Teutonicorum de vrbe eiectionem, ad omnia dissimulante, & mortaliter soporato rege Wentzlao, tandèm octauo post mille quadringentos, turmatim Teutonici doctores & scholares ad duo millia emigrârunt: & in oppidum Misnæ Lipsiam sese collocauêre: Quo loco ex illo tempore, annitentibus marchionibus, solenne cœpit esse gymnasium vsq; hodiè florens. Praga autem suis miserabiliter infecta erroribus, magis atq; magis indiès efferuescebat: quæ malo filiorum suorum principio, cùm in gyrum & vertiginem semèl acta esset, quiescere non potuit, quoàd schisma suum ab omni ecclesia efficeret dimembrari. Multa exindè

sequu-

sequuta sunt incommoda, bella sine fine sæuientia: quod suis locis in Wandalia commemorabitur. Tantum potest paruis initijs cœpta discordia, quæ progressu alita, crescit in maximam.

CAPVT XXV.

ERicus dux Saxoniæ per hæc tempora, cùm cerneret tumultuari ciuitatem intùs Lubicensem, quòd commune, electo concilio vrbis, nouos magistratus creauerit: vsus temporum opportunitate, oppidum Molne, quod patres eius eiusdem ciuitatis senatui impignorârunt, occupauit: ecclesiam in castelli morem propugnatione firmauit: Sed tamen ciues eductis bellicis machinis, cùm in eũ ducerent, facilè coegerunt eũ, relicto oppido, se in tutum recipere: Sic denuò cõcessit oppidum in potestatem ciuiũ. Sed incendiũ, quod abiens Ericus concitauit, non facilè potuit restingui, quo minùs maior oppidi pars conflagraret. Iidem ciues cùm in armis essent, præsidium Ritzerow deiecerunt, quòd indè ducales procurrere arbitrarentur: Simul & hoc reputantes, arcem ab Ottone patre nupèr ciuitati permissam, cùm incuria sua Bergerdorpe amisissent, iure ad ciuitatem pertinere. Nec longè pòst in ducatum mouentes, Ratzeburgum impugnauerunt. Pauci se ostenderunt, cæteris latentibus ad insidias: Euenit quod suspicati sunt. Ratzeburgenses cùm cernerent à paucis se incursari, eorum paucitate contempta, eruperant, vt confligerent, manus illis conserentes. Cùm de latibulis cæteri prorumperent, retroversi per pontem in oppidum cesserunt. Sed cùm vrgerent hostes, ipsiq; inuicèm premerent, subsidit pons fractus, & multi oppidanorum aquis præfocati periêrunt. Otto intereà Monasterienſis episcopus, comitibus de Solmis oppositus, eiecit illos de Westphalia: præsidiaq; eorũ Marte occu-

occupans, ecclesiæ suæ coniunxit. Prolatatis viribus, ecclesia illa cœpit vehementer foris in robore militari excrescere: nam comites ad angusta perducti, cessêre pontifici. Per quod tempus inferna erynnis imperium cepit in vrbibus maritimis Wandaliæ: Nam Lubicensium ciuium exemplum sequutæ vicinæ vrbes, consulares suos aut propulerunt, aut imminuta eorum potestate, sexaginta viros allegerunt, qui rebus pro publica vtilitate gerendis interessent: quorum audaciæ Hamburgi in id temeritatis excreuit, vt quendam tumultuationis principem, quem in carcerem iussit abduci senatus, commune confractis carceribus relaxasit. Alium etiam virum bonum, sed tumultibus ciuium aduersantem, cùm inter alios collectum assumerent in concilium viri consulares, communitas ingressa prætorium, iussit hominem de medio consurgere: & relicto concilio, domi suæ manere inclusum. Nec passi sunt in ea vrbe demorari consulares, quos tumultuantes ciues Lubicenses illa sua vrbe eiecerunt: sed malis domiti, quod in Wandalia diximus, cum honore recipere adigebantur.

CAPVT XXVI.

ERicus ex Pomeraniæ duce in regem Daniæ, immò triũ regnorum, Margaretæ reginæ iam senescentũ adoptione prouectus, cùm è manibus Holsatorum eruendi ducatûs Slesuiccensis primordia accepisset à matre Margareta, instituit reliqua conficere: Cùm enim & ducatus ipse, & Holsatia, sine legitimo capite, in quo plena resideret authoritas, videretur, multa inuicem Dani Holsatis, & vicissim ipsi Danis, & damna & incommoda intulerunt: quibus per singulos dies magis ac magis increbrescentibus, rex Ericus Henricum comi-

comitem, nepotum suorum legitimum tutorem, in Koldingen (limes is est ducatûs Sleswiccensis) euocauit, rationem redditurum eorum, quæ Dani ab Holsatis passi dicerentur. Eo respondente, non minora ex aduersò suis illata incommoda: si compensatione vterentur, facilè æquanda hæc illis: veruntamen se de omnibus in iure facilè responsurum. Quod verbum ex ore eius rex arripiens, ait: Ergò, inquit, in iustitia de omnibus transigetis? Annuente comite, rex subsequitur: Eccè necessarijs causis in Fioniam nunc nauigo, ibi congregato regni concilio, de omnibus æquabiliter statuetur. Comes se venturum pollicetur. Nauigat rex: comes, paucis de suo concilio assumptis, regem sequitur, in arce Hansegagel regem adiens. Ibi rege conscenso ex more tribunali, paratas iussit depromi querimonias: quæ incertum, de rebus, an de vita comes certaret, reliquerunt: Tam atroci criminatione agitur: ità terribilem iussit ipso apparatu rem omnem intentari. Interuenêre nonnulli ex regio concilio, qui regem deprecati, causam de criminali fecêre ciuilē: suaseruntq; comiti, vt de omnibus regis gratiam requireret, & tum satis ex sententia rem processurā. Quid faceret comes iam captibus ineluctus? Seruiebat tēpori. Damna Danis irrogata ad vndecim aureorū millia sunt taxata: in cuius soluendæ summæ pignus, oppidum Flensborg, cū vicina Nouadomo, quod præsidium Nicolaus comes firmauit, deponeretur: Nisi infra annum pecunia solueretur, res caderet in commissum, nec posset in reliquum lui. Valebat apud Danos pactum legis commissoriæ, tam in pignoribus, contra iuris prohibitionem, quàm in emptione. Quòd si quæ damna liquidari possent, quæ Dani irrogârunt Holsatis, facta compensatione luerentur. In eas tum conditiones comes de

sere-

regis se manibus explicuit. Et cùm deindè dicta factis essent comprobanda, implere fidem comes constituit: quanuis multi malè de rege diuinarent, quòd semèl acceptum oppidum nunquàm relinqueret. Præstantiorem tamen ille duxit regis fidem, quàm fabulas cæterorum. Nec longè erat rex cum expedito agmine, visus etiam per vim posse extorquere, si fidei negaretur. Comes oppidum tradere constituit in regis potestatem. Oppidani scientes quid ageretur, comiti prædixêre, videret quid ageret: Semèl se regi sacramenta præstantes, non facilè retrocessuros. Ille pignoris sacramentum, non iusti domini, tradere iussit. Rex, accepto oppido, iussit profundissimo cingi fossato, quod hodiè quoq; cernitur: murum sustolli, & vicinum montem fossatis ambiri: vt facilè appareret, quid in animo gestaret. Comes cum contutoribus dictam pecuniæ summam circa finem anni deprömere paratus, restitutionem oppidi poposcere: sed rex auersatus, nullas aures præbuit: semper causas texens ex causis, cur non oporteret. Facilè enim tergiuersatur, qui potentia antecellit.

CAPVT XXVII.

INterim regina, velut omnium ignara, descendit ex regnis, mediã se volens interponere regi comitique, vt omnia tranquillo more transigantur. Venit Sleswicum, & euocata in occursum domina, relicta ducum matre paruulorum, ostendit se non probare factum regis, quòd comiti in re tanta aduersaretur: se esse, quæ paci & trãquillitati omnium studeret: facilè se, si sibi fides haberetur, effecturam, vt omnia ex sententia gerantur: opus esse inprimis in oculis Danorum illa specie, quare regina cum ducum matre in omni concordia & vnanimi sententia & viderentur, & crederentur: In quam

rem nulla maior fieri posset ostensio, quàm si arcem Gottorpe illi, vel ad horam permittat: tum facilè Danorum proceres, vbi eam concordiam cernant, cessuros ambarum voluntati, vt omnia deinceps fiant ex sententia ducis fœminæ. Quid faceret mulier sensata, illis in angustijs deprehensa? Vndiq; se maiori cernebat potentia vallari. Si renitatur, posse cogi, & magnum indè bellum exarsurum, in quod exiles illi erant vires: Itaq; cessit voluntati reginæ, eam sinens ingredi arcem memoratam. Adhuc tamen spem omnem non posuit ex fide rem geri. Ferunt reginam, cùm ingrederetur arcem, in magna turri lauorsum, facta cruce, exosculatam, cùm nihil diceret: Deindè, vbi claues poposcit, ad mensam consedit cum duce fœmina. Ibi quidam ex ministerialibus reginæ, in aurem ei loquebatur: & præceptum ab ea, incertum quale, accipiens, exiuit, respiciens in memoratæ turris fastigia. Prominebat ab excelso de fenestra speculator potans, & speciem præbuit oculis obseruantis, magnam inclusam pugnatorum multitudinem, quæ paratis fortè insidijs obuiaret. Introrsùs ille redijt ad reginam. Quem vbi vidit, præueniens rogat, omnia constent ex sententia, nec ne? Quo respondente, non constare: & illi inclinans, susurrauit in aurem, vidisse se turrim armigerorum plenam. Et mox indignatione concepta, consurgens versa in paruulorum matrem, toruo ait vultu: Hæc est illa fides, quam pollicita es? Agam tibi, tuisq; in tempore gratias: & hæc dicens, abscessit. Dux fœmina nesciens quid ageretur, molestè quidem tulit indignatam sibi reginam: sed recreauit eam abscessus vltroneus. Quid casus conferre potest? Certè hoc tum præstitit, quod nulla industria, nulla interim vis præstitisset. Vbi postmodùm intellexit reginæ machinationem,

tionem, & suam per fortuitum, sed erroneum intuitum, liberationem, cautiùs sibi prospexit in reliquum, mittensq; quàm celerrimum nuncium, qui Henricum filium suum è Dania quàm primùm dissimulantissimè revocaret, nè obsidis loco teneretur. Cernebat hæc omnia deuergere in apertum bellum.

CAPVT XXVIII.

BRunswici per hæc tempora inter clerum & populum, ab exili origine grauis est orta controuersia. Clericus reipublicæ seruus, beneficium impetrauit à summo pontifice in ecclesia maiori sancti Blasij: reclamante capitulo, possessionem assequi non potuit. Vrgebant consulares cum populo, vt admitteretur: & cùm non impetrarent, vim facere intentârunt. Capitulum, censuris comminatis, vim prohibebat. Populus appellationis repagulum obiecit censuris. Adhærebant populo quidam parochiales pastores & fratres mendicantes, fortè exequutores, quos impetrans obtinuit: & illi fulminabant censuras in capitulum. Sed & illi apellationem obiecerunt. Ità grauiter indè scandalo excitato, factum est, vt indè clerus maioris ecclesiæ denunciaret excommunicatos cum populo consulares, diuina tamen continuantes: E diuerso fratres ipsi, & quidam pastores, denunciarent vicissim excommunicatos canonicos, cùm & ipsi diuinis non abstinerent. Ea diù valuit in scandalum pusillorum varietas: quod necessè fuit, vbi vtrisque viluisse videbantur arma ecclesiæ. Intentare brachium laici cœperunt. Et cùm suo capiti quisq; timeret, exiêre vrbem maiores in clero, principibus & vicinis pontificibus, qui etiam iurisdictione funguntur in vrbe, Halberstadensi & Hildesemensi se coniunxerunt. Vterque indè gladius distringitur: & in longum

ducto fune discordiæ, ad multos annos ea durauit pertinacia. Quo tempore Bernhardus & Henricus fratres, Brunswici & Luneburgi duces, principatus suos veteri discrimine sunt partiti: vt Bernhardus senior, accepto Brunswici dominio, permitteret Henrico Luneburgensem. Sed cùm in Marchia veteri latrunculorum prouincia depræ dationes crebrescerent, Fridericus Brandenburgensis marchio, cùm in comitatu & auxilio haberet arma Gunteri archiepiscopi Magdeburgensis, munitiones, in quibus commanerent eius generis homines, Plawe, & sex alias arces, ad interiora Marchiæ occupauit, fugatis è terra qui tenuerunt: vt purgata sit prouincia malis hominibus, qui quæstum reputauêre bonum, de publicis itineribus conferre, quæ quisque occupâsset: quasi per vim liceret grassari inter homines, velut in nemore feroces beluæ in timidas, & in aëre accipitres inter columbas, & in vndis sui generis tyranni. Datur hoc honori viuentium militarium, vt nomina, quæ sunt in annalibus, veterum auorum reticeantur, quòd illi malis criminibus irretiti dicerentur, nè commaculent posteritatem, quæ iam in honestiores vtiq; vitæ mores transierunt. Ericus tum dux de Salina, satis asperum bellum gessit cum Henrico de Honsten comite, & prosperante fortuna, dux obtinuit comitem in congressu, multósque Thuringiæ militares: quanuis & ipse vice rerum conuersa, nonnullos suorum & captos, & cæsos communi Marte, vt fieri solet, in eodem prælio amisisset.

CAPVT XXIX.

SIgismundus intereà rex Vngariæ, Karoli IIII. Imperatoris filius, Wentzlai ignaui regis frater, ab Electoribus Imperij Franckfordiæ rex Romanorum, mor-

mortuo Roberto, eligitur: Princeps prudens & fortis, & qui plurima bella peregit in perfidam Turcorũ gentem: Christiano nomini necessarius, quasi de cælo missus assumitur. Iam Bohemia perfidiam ostenderat: iam Romana ecclesia diuturno schismate lacerata, in vnum diù caput consentire non potuit. Sed peregit sensatus princeps plurima regna obiens, vt in diebus suis pax redderetur. Penetrauit Franciam, viditq; regem eius: Nauigauit in Angliam, & vbiq; semina iecit futuræ pacis. Interim principes Saxoniæ vtriusq; ordinis, ecclesiastici & seculares, malo omine firmatam arcẽ Hartesborg, sæpiùs euersam, totiès restitutã, quòd publico malo firmata videretur, iterùm deijciendã putauerunt. Gunterus archiepiscopus Magdeburgẽsis, vocatis multis in cõmunionẽ belli principibus, in quibus erãt Bernhardus & Henricus duces Brũswiccenses, qui machinis & bombardis vrbiũ perfecerũt, vt turribus deiectis, perfossisq; muris, habitatores se principibus permitterẽt, corporibus & rebus saluis. Hæc enim erat deditionis formula. Præerat, vt diximus, Gunterus: Aderat Halberstadensis: Communitates de Magdeburgo, Halberstadio, Brunswico, Goslaria. Multis enim viribus opùs erat firmißimum præsidium, quod à multis defenderetur, deijcere. Profecerunt tamen, & euersa arce solotenùs, fugabant insessores. Vna vbiquè euertendarum arcium causa, quòd receptent, si non emittant, publicorum itinerum latrunculos. Stabat illa tempestate concilium Constantiense, quod Sigismundus Romanorum rex sua solicitudine peregit, vt congregaretur, Franciam & Angliam ob eam rem peruagatus, quòd speraret reges illos diuturno bello conflictantes, ad vnionem perducere. Qua in re, etsi minùs profecerit, collaudandus tamen est

optimi regis infatigatus & inuictus ad laborem animus. Sed tum primùm renunciante Gregorio XII. capto Iohanne XXIII. destituto Benedicto XIII. qui tamen in pertinacia durauit ad mortem, vnus & indubitatus pontifex creatus est Martinus V. Deindè examinata & condemnata est hæresis Bohemorum, conuicto & condemnato Iohanne Hus, & deindè Hieronymo eius auditore. Qui autem aderant oratores eius gentis, publica interposita fide, rediêrunt in regnum non emendati. Quo tempore Henricus dux de Luneburgo arcem Rodeborg ecclesiæ Verdensis vnicam cepit, cùm aduersaretur Henrico de Hoia comiti, ad eam ecclesiam tum electo, diúque tenuit occupatam.

CAPVT XXX.

HEnricus ìdem dux Luneburgensis, iustitiætenax princeps, multa egit, vt vim & improbitatem latrocinantium excluderet, tam seuerè castigans improbitatem, vt de minimo quoq; statueret exempla iustitiæ. Præfectus in arce Tzelle, vir industrius, cùm iret properanter in Luneburgum, aduenturo principi parare necessaria, ventus aquilonaris penetrabat tenuiter, vt solent militares, indutum. Vidit in via mantellum arantis de propinquo rustici, accipiénsque promsit redditurum indubiè cùm rediret. Quis non hoc permittat arcis præfecto, per omnem ditionem ditissimo? Agricola non assuetus reddi ab eius generis hominibus quod attigêre, reclamabat: quod ille paruifaciens, iuit itinere suo properabundus. Post non multas horas sequutus dux, reperit stantem iuxta viam hominem, de sua veste querulantem: Et cùm attentiùs loqueretur, audientiam postulans, dux stetit vt audiret. Ille verò: Quid

est,

est, inquit, optime princeps, quòd publicos insidiatores viarum persequeris? ipse tuæ arcis præfectus iam præteriens, vestem mihi tulit pauperi nudulo, & vt vides algenti sub brumam. Dux tacitus secum rem perpendit: & de veste scrutinium faciens, reperit, vt diximus, reclamanti vestem sublatam. Cùm autem rebus in oppido expeditis regressum dux faceret, ad locum ablatæ vestis perueniens, iussit adesse præfectum: Cur, inquit, pauperi reclamanti vestem abstuliſti? tuo ministerio persequor hostes publicos: & tu es, qui non minora illis in meos patrâsti. Multa parantem in sui purgationem dicere, ipse equi detracto capistro, alligatum in arborem appendit iugulandum. Mira seueritas iustitiæ, & zelus incredibilis in principe Saxoniæ: Vix fidem apud exteros habitura narratio. Hic non diù pòst princeps, relictis filijs Wilhelmo & Henrico, concessit in fata. Quo tempore Adolphus comes de Scowenborg, ac multi præterea milites ac militares, cùm in præsidium impuberum ducum de Slesswico euocati adessent, collecti ex ducatu Luneburgensi, ex diœcesi Bremensi, ex Westphalia, numerum impleuêre octingentorum, magno animo ducentes in Iutiam: Fortunam tentandam putauerunt, vt occupata de ducatu Slesswiccensi, pro impuberibus recuperarent. Dani verò, ductoribus freti, Magno Muncke, & N. Scarpenberg militibus, mille quingentorum equitum expeditorum turmam habuêre. Vidit agmen suorum præterire Iohannes Slesswiccensis episcopus, & paterna benedictione communiens, ait: Benedicat Deus noster inuictum regis exercitum, qui potens est subÿcere domino nostro omnem intra Albim & Rhenum prouinciam. Progressi, concurrêre Holsatis, ad villam Eggebeke:

Ibi tum Adolphus comes ductor agminis Germanici: Ecce, inquit, veniunt qui nobis afferunt opimam prædam. Este viri, quisq; sui memores: parta est nobis, si voletis, ex tot hostibus victoria: polliceor ego vobis præmia hodiernæ militiæ splendida: Instructaq; acie, iussit signa concinere. Congressi, non dubiã diù fecêre rem victoriæ cædere, capere, prosternere, quantum potuêre Germani: perpessi sunt Dani. Ibi captis pro numero capientium pluribus, equi, arma, viri, & omnia quæ habuêre victi, in prædam seponuntur vincentium. Hoc est agmen, quod omnem intra Albim & Rhenum prouinciam subiugârat: necdùm Eydoram transierat, & paucis vix elabentibus, in manus hostium peruenêre pugnantes. Omnia Holsatorum oppida, arces ac turres impleuêre captiui. Magnus Muncke omnibus ditior occubuit: Scarperberg decem millia in sui redemptionẽ persoluit. Sed de oppido Flensborg, quòd terra mariq; rebus gerendis opportunum videretur, magna cura, vt reciperent, peruigilauêre Holsati. Ericus Krummedick miles, aliquot satellitibus in societatem laboris deuocatis, noctù oppidum à mari ingressus, peruenit in conuentum fratrum, & indè reliquum oppidum facilè sui iuris effecit: Regij tamen montẽ insessum tenuerũt: & indè oppidũ, cùm à mari quoq; naues ex Dania applicuissent, oppugnauêre: sed ab his qui inerant Holsatis, fortiter defensum, permansit in potestate ducũ iuniorum. Oppugnare iterùm rex oppidum aggreditur. Domina mater ducũ, euocatis fratribus suis de Brunswico ducibus, illi restitit. Tum verò res non armis, sed tractatibus acta, illum exitum habuit, vt polliceretur rex montem cum oppido permittere Holsatis. In eam spem digressi sunt milites. Sed cùm nihil fieret, ingressus dux Brunswiccensis, non ea tamen

qua

qua priùs manu, se in oppidum, quod adhuc Holsati tenuêre, collocauit, ad expugnandum montem. Sed tum fluxus ità sanguinis cœperat inter militãtes grassari, vt oppugnationem intermittere cogerentur. Tum verò rex validiùs iussit incumbere de monte, recepitq; oppidum: & sauiens in quosdam ex ciuibus maiores, rotis & gladio, quòd perfidiam illis aduersùs sacramenta imputaret, enecauit.

CAPVT XXXI.

QVo tempore, cùm vel diffiderent rebus Holsatiæ, vel præmijs magnis à rege inuitarentur, aut non satis gratum in se suorum animum experirentur, aut iniurijs affecti à domina duce, vel comite (res enim in obscuro est) omnibus his causis, aut quibusdam earum vna, quidam ex Holsatorum primoribus, Ericus Krummedick, Otto Knop, Tymmo & Elerus Ronnow milites, Marquardus & Nicolaus de Qwisch, & N. Seestede, ad regem transiêrunt. Rex indè arces, munitiones & præsidia locis opportunis, quibus non erant, erexit, & quæ antè fuerant, firmauit. Ad ostium Sleesmunde, Koningsborg, in Zwantze, Qwiltspange, properiuum Treia, de parte ducatûs in insulam Iurgenborg rex copias quasdam militum collocauit: Sed ponte facto, vnius vel duarum noctium præsidio, Holsati ad eos peruenerunt, spoliysq; onusti rediêrunt. Archiepiscopus Lundensis constituerat in Sleswico officium metropolitani peragere, in quam rem omnem supellectilem pontificalem preciosis iunctis vestibus, naui impositã, iussit petere locum memoratum: Sed quidam Holsatiæ partium, nauibus egressi de Kilone, excubabant ad prædam: dictámque nauim aggressi ceperunt, inq; portum Kilonensem perduxerunt. Aurum & argentum inesse putabatur non

parui ponderis: Plurima in vtranque partem hostilia moliuntur, alternatis, vt fieri solet, incommodis. Sed tamen arces nouas sine præsidio relictas facilè deiecerunt Holsati. Tunderen arcem præcipuam, quam regina dudùm, data pecunia, in pignus habebat, cùm Ericus commendatam haberet, ipsèq; pro quibusdam causis abiens mandâsset Nicolao de Tinen, Holsati nihil timenti superuenêre: & partìm vi, partìm insidijs recuperârunt. Doluit vehementer Ericus miles memoratus: nam primam eam operam apud regem non benè nauâsse videbatur. Quocirca regis iussu, magnis iterùm viribus contractis, eandem arcem obsidione cinxerunt, oppugnárúntque. Sed cùm ex arce iaculantes fortiùs se tuerentur, cecidêre obsidentium animi, & arce relicta, rediêrunt in sua quisque. Per quæ tempora, quod in Dania diximus, nunc breuì attingemus, opera Lubicensium, quorũ senatu rex factus exequutor Imperialium mandatorum, ciuitates maritimæ vsque in orientem Gripeswald, regi Daniæ confœderantur hoc modo: Si bellum ingruat regi, paratúsque sit stare in iustitia ad arbitros idoneos, mille armatis ei militabitur ex eis vrbibus. E diuerso, vbì ciuitatibus quid tale immineat, rex idem faciet, dummodò iustitiam eorum ipse in manibus habeat: Intereà ciuitatũ incolæ in regnis liberè ad præscripta vetera negociabuntur, euntes, redeuntésque. In eandem confœderationem rex multa peregit, vt Thietmarsos quoquè constringeret. Sed illi à laqueo liberum seruauêre pedem, veriti, nè circunueniantur: quanuis euocatos ex maioribus quosdam, honore & donis afficeret: quæ vna est via emolliendi populi, quod est exploratũ. Hoc tamẽ polliciti sunt, vt cùm rex omnẽ Holsatiam suæ fecerit ditionis, ipsi arcẽ Hanrow suscipiant expugnandam.

CAPVT

CAPVT XXXII.

RES Holsatiæ in arcto constitutæ videbãtur, quandò tanto regi trium regnorum potentißimo acceßêre vrbes maritimæ, quas & vandalicas à veteri solo dixêre, &, quod erat infelicius, Hamburgenses, qui iure suberant comitibus Holsatiæ, cæteris ciuitatibus consensêre. Rex omni, quam educere potuit, multitudine, centum millia perhibentur extitisse, vnà Sleswicum vrbem, & arcem non longinquam Gottorpe curauit obsidere. Henricus comes, qui iuuenum ducũ quam poterat curam agens, profectus cõtendit Hamburgum, ab eius vrbis senatu pecuniam mutuam accipere, vt bellum ex integro gereretur. Aderat ex militaribus illi quidam, qui comiti suggereret, non modò mutuum deposcere: sed omni, qua poterant virtute, suis dominis ferrent suppetias, idq; cunctis ciuibus euocatis, non modò à senatu deposceret. Inuehitur curru, vir ab improßpera valetudine iam incuruus, iußitque ad prætorium conuenire ciues cum patribus. Stabant ad fores prætorij sui viri consulares: ab altera ciues pontem & domum Iudicij ad contermina decurrentis aquæ impleuerunt: Medius comes in curru manens, cunctos quàm poterat magna voce commonuit: Cernerent quàm iusta causa domini sui laborarent, & in quàm angustum res eorum sint perductæ. Ostendit quid amiserint, quid bello impenderint: Suadet, prospiciant sibi ciues in tempore: Honor & libertas principum suorũ, maximè in illos redundaret: Si (quod absit) principes succumbant regi, actũ esse de vrbis illius libertate: Proindè orat, vt potiùs in longinquo, q; ad vrbis mœnia pugnãtes, in hoc extremæ penè necessitatis articulo principes suos nõ deserant: coniunctã esse vtrorũq; salutẽ: quod patiũtur principes,

passuram

passuram vrbem. Commouit multitudinem comitis oratio. Erant inter ciues viri, vt diximus, sexaginta, qui publico ciuitatis concilio imminebant, vrgentes, quod ipsi statuerent. Senatus respondit: Magnam rem geri, multum ab eis deposci: tamen communicandū sibi cum ciuibus sermonem. Ingressi prætorium, ostenderant vocatis ciuibus, quò res illa prospiceret: Auertere cupiebant multitudinem, nè recèns initam cum rege confœderationem primi violarent: sed eam rem communitati texerūt: Videndum nè à priuilegijs discederetur. Quid multa? Ciues propensos in postulationē comitis, & ipse comes, & senatus, satis intellexêre. Primo tamen responso pecuniam exhibuêre principibus conferendam in neruum belli, etiam maiorē, si vellet, commodandam. Sed comes, vbi ciuium inclinationem accepit, perstitit in sua postulatione, vt omni qua possent virtute succurrerent. Iterùm ciuibus euocatis in prætorium, prætendit senatus, quibus Imperatorijs priuilegijs ciuitas vteretur, à quibus nullo pacto discedēdum videretur: nam à talibus expeditionibus liberam esse vrbem: quis suadeat in antiquam redire seruitutem? Ediuersò ciues obtendunt: Si oppressis dominis, vrgeatur hostili exercitu ciuitas, quid proderūt priuilegia? Hoc nunc conandum, vt subsistant, apud quos in reliquū priuilegia sint profutura. Obtinuêre ciues, vt comiti, quanta possent, auxilia postulanti, pollicerentur: literas quoquè, quas vocant diffidatorias, hostilia nunciantes, regi, & capitis periculum scribi voluerunt. Traduntur illæ comiti: cui adhuc demoranti in oppido venit nuncius, captam ciuitatem Slesvvicum, ducem Magnopolensem Albertū, qui inerat cum Holsatis, pactum ante deditionem, vt cum suis omnibus qui ducibus militarent, saluis rebus & corpo-

corporibus, illæsi abirent.

CAPVT XXXIII.

COmes Henricus, paruulorũ tutor, instructo curru, properauit consolari eos, qui mœrore tabescebant, nuncio cum literis Hamburgensium assumpto, illos properè sequi iussit. Vbi venit Rendesborg, mœstam cum filijs matrem reperit. Iam arcem Gottorpe, militantibus permissam, penè pro derelicta habuêre. Assurrexit Henricus senior fratrum venienti patruo: à quo, cùm tristis & mœrens videretur, benè sperare iussus, omnia in tuto fore pollicitus est: initium se fecisse bonarum rerum. Ostendit literas regi nũciantes hostilia, affuturos quàm primùm ciues Hamburgenses in armis: arcem Gottorpe non esse tam facilè desperãdam: quam armis tueri confideret. Animi æquior factus dux; cùm iis, quas habuit, alis in Gottorpe redijt, literas Hamburgensiũ iussit regi perferri. Diffunditur fama, Thietmarsos & Hamburgenses, multis millibus instructos venire properè. Rex literis conspectis, vera esse ratus, quæ fama diffuderat, contracto suorum concilio, soluendam decreuit obsidionem, ciuitate Slesvico permissa consulibus, sub eis, quas præstiterant, religionibus sacramentorum: Copias reduxit, & in oppidum Ekelenforde expugnandum contendit. Non potuit obsistere tantis viribus immunitum oppidulum. Interìm obsidione soluta, pro impensis expeditionum suarum, Gottorpe, Plone, Haseldorpe, Hanrow, ad sexaginta marcharum millia assendêre debita. Inito ille consilio decreuit regi in pignus pro ea pecuniæ summa arces tradere: illo pacto, vt Ericus dux Saxoniæ eius nomine teneret, donec numerata denuò regi pecunia per duces, iterùm ducibus redderetur. Eas conditiones cùm rex subire non

detrecta-

detrectaret, auertisse eum fertur Ericus Krummedicke. Cur tantam perderet pecuniam? armis occupandas fore. Iam regina annis deficiens, in fata concessit, non habens in tantis regnis vel vnum pedem, vbi moreretur: In naui, ad oppidum Flensborg, spiritum efflauit. Omnes deindè in circuitu regi inclinauêre. Ericus dux, Holsatiæ insidiatur, Todesloo oppido in flammas redacto. Magnopolenses duces, vt causam belli prætenderent, dotem sex marcharum millia ex relicta Adolphi nouissimi reposcerunt: alioquì hostilia ab illis expectarent: Placabili responso omnes studuit Henricus comes continere.

CAPVT XXXIIII.

DVm impliciti magno bello Holsati detinerentur, Thietmarsi pacta fœdera iterùm violauêre: non per iustitiam requirentes, vt debuerant, satisfieri querimonijs: sed armis vindicaturi, in proximam mouerunt Phrisiam. Erat annus quartusdecimus post mille quadringentos. Causam belli prætenderant, quòd dudum anteà quatuor eorum congentiles, pro suis sceleribus, meritas in Phrisia pœnas luentes, suspendium pertulêre: Id in suam iniuriam omnes retorsêre, quòd auderent Phrisij nobilem illum suorum sanguinem attingere. Iusta nimirū causa belli gerendi ad vindicandos fures, suis sceleribus meritas pœnas olim soluentes. Prodiêre tamen Eydoram trangressi: Phrisones obuiàm profecti, excepêre venientes, & armis collatis ità salutauêre, vt multi locum acciperent, quem corporibus tegerent: cæteri fugā iniêre, multis in Eydora dimersis. Hac clade per terram nunciata, conclamant ad arma. Vindicādum quoquè Phrisones sunt ausi in suos populares. Ità magno iterùm agmine perarmato, terrā inuadunt proximam: iam igne ferróque plùs, quàm antè, sæuientes.

tes. Non ausi aciem opponere Phrisones, cesserunt, prædam hostibus relinquentes: Alij redimere sua, expromissæ pecunia, curauerũt. Ità tum Thietmarsi præda aucti, & ſſepromissæ pecuniæ locupletati, rediêrunt. Sed cùm ex eorum arbitrio non solueretur promissa pecunia, iterùm duxêre in Phrisiam, iam armis eorũ exterritam, nec ad opponẽdam aciem quicquam molientem: sed pro suo arbitrio iterùm mulctã imposuêre maiorẽ. Triginta marcharum millia voluêre in sumptum belli, ad compensandam iniuriam necatorũ, præsertim ad æquanda funera quingentorum à Phrisonibus primo prælio cæsorũ: proq; duobus cæsis vnũ dare viuũ obsidem, donèc pecunia solueretur, cùm interìm pro cæsis Phrisonibus nihil imputaretur: compelleruntq; dare literas, in quibus se obligarent, ad iustitiã hoc ordine faciendã conquerẽtibus: Capitanei Phrisij nominarẽt ex Thietmarsis viros viginti, quibus vnum ex Phrisia iungerent, sacramẽta præstiturum nominatis Thietmarsis: coram his iustitiã sumerent querulantes, tam Phrisij, q̃ Thietmarsi: Iustæ nimirùm pacis cõditiones, sed tum victis & territis subeundæ. Duces autẽ iam bello impliciti, cùm audirent tãtam Thietmarsorũ in suos violentiam, monuerunt literis & nũcijs, vt abstinerent: sed nihil illi mouebantur. Duces interìm sibi distenti, dißimulabãt ad tempora suorũ iniuriam: quam Adolphus dux post mortẽ fratrum ad compromissum, quod suo tẽpore dicemus, perduxit, æstimans suorũ damna ad ducenta marcharũ millia. Sed hæc posteà. Tũ verò Otto Schinkel quidã ex Holsatis, cùm Tilen præsidũ ducũ nomine teneret, & dominis suis ex quibusdam causis se opponeret, per terrã Thietmarsiæ ex Holsatia prædã egit: Equitium deduxit, & in Thietmarsia equos & omnẽ prædam vendidit. Sed Henricus comes, sumptis machi-

machinis & belli apparamentis, eum dicto deiecit præsidio, coegitque terram linquere, & in exilio vitam finire.

CAPVT XXXV.

CImbriæ insulam, quam corruptè, alij Fimbriam, alij Imbriam nominant, antiquæ gentis nomen seruantem, varia tum fortuna iactabat. Rex tum illam ditione tenebat. Holsati recipere conniſi, conuenerunt in villam proximam, tanto silentio, vt nihil interra sentiretur: & mouentes in eam ante matutinam lucem, omnes in terram copias exposuêre. Exorta luce, cùm cernerent habitatores adesse hostes, sonare iubent campanas, & congregari populum, vt fidem regi impleant. Erat decimussextus post mille quadringentos. Stetêre in acie in aduersos. Sacerdos, qui diuinis in oppido Borg præerat, medium se interposuit, si quo modo sanguinis effusionem posit euitare: Futuros spondet habitatores quod cogerentur: Esse inermem populũ, qui regi sacramenti vinculo esset obligatus: si arcis domini fierent, facturos se quod tenerentur, quódque fieri viderent de capite illis imposito. Arcem Glambeke miles Danus tenebat, qui tota nocte de naui commeatus & arma arci induxit. Vndè factum est, vt suis rebus intentus, minùs obseruaret, quid hostes molirentur. Sed dux & comes ambo Henrici, vallauerunt obsidione arcem: expugnaturi armis non facilè, fame contenderant superare. Nauim semper ad manum habebat miles memoratus. Cúmque octo septimanis continuata obsidione nihil ex Dania adueheretur, (erat enim media iam bruma) arcem fidelibus commendans, ipse nauigabat in Daniam, redibátque, commeatus & arma importaturus: sed fortiùs, nè inueheret, restitêre Holsati. Factúq;

est,

est, vt se dédere cogerentur, pacti vitam, qui tenuêre. Recepta arce, sequuta est terra renouatis iuramentis in Holsatos, sex etiam marcharū millibus expromissis. Sed rex proximo reuersus anno, ferocissimè se vindicauit in gentem: Nullum discrimen in sacris & prophanis: Altaria euersa, ecclesiæ execratæ, abductæ virgines & matronæ: lachrymabilis virorū strages, quam etiam rex omni ævo suo in oculis semper fertur habuisse, illachrymans quotiès illius diei recordaretur.

CAPVT XXXVI.

HEnricus comes Holsatiæ nouissimus, vir morbo arthritico factus ad arma inutilis: Erat enim podager, cæterùm consilio pollens, & qui pro nepotibus multa faciebat. Inter alios dilexit medium trium Adolphum, quòd prospiceret salutem patriæ, per illum proventuram. Iam illum videndis alijs principibus & terris ablegauerat, & in Nurenbergam ad Burggrauium iussit abire. Vbi autem Henricus se viribus defectum sensit, misit qui illum reduceret: redeuntiq; arces Zegeborg & Rendesborg reddidit: nam frater senior ducatū administrabat. Declarauit iam in pueritia sua iste Adolphus seueritatem futuram in virili. Regina Margareta paruulis ducibus monilia præparabat in pileis deferēda. Adolphus exquo monile cōspexit, pileum recusauit: manicæ eius iussit assui: Sēper manu ille insectatur aurum, impatientiam ostendens, cùm muneris authorē non probaret: dorso mandauit affigi: Ille parietem dorso terens, monile confregit. Regina conspiciens adolescentulum, eius dona auersantem: Tu, inquit, si vixeris, hostis eris regnorum non vulgaris. Hic Henricus rebus per Holsatiam benè procuratis, multa in bellis cōsilio magis quàm manu peregit: & in senecta, quam illi suus morbus pro-

perabat, monasteria frequentabat. Bordesholm canonicorum regularium cœnobium insigne manet, quod frequentans, audiuit rumorem de voce, incertum angelica an humana, quæ velut pueri se misceat vocibus canentium fratrum, & interdùm sacerdoti ministerium ad altare summum in præcipuis festiuitatibus agenti. Orat Henricus fratres, pro se interueniant ad Deum: vt eius vocis mereatur auditor fieri. Fecêre fratres quod voluit. Vbi diligentiùs auscultabat, audiuit concinentem: & præ gaudio se non capiens, locum insigni dono honestauit, permittens villam Loep cum omni iure dicto monasterio. Nō silebo quod in laudum altissimi commemorationem promeretur, ætate nostra gestum: Nonnulli fratres ex sacris ordinibus, quos foris acceperant, numero sex venientes, iam vespertino officio inchoato, ipsi ex dormitorio lateralem ingressi capellam, vndè in subiectum chorum est prospectus, audiuêre in cantico Magnificat, vocem velut pueri intercinentis: & inter se inspicientes dixêre: Quid pater noster vndè adduxit canentem puerum, præter ordinis nostri consuetudinem? Et adspicientes desupèr, puerum non viderunt: nec tamen vox ista quieuit. Expleto officio, quidam ex his detulêre patri quid audîssent. Ille miratus singulos examinat, auditque consona voce testari: omnes se vocem concinentis inter fratres audîsse pueri. Glorificant illi Deum, certi, esse tutelaris eius loci, sancti Vicelini nouissimi Aldenburgensis ecclesiæ pontificis, qui apud eos corpore quiescit, vocem: qui fratribus, quos primus ille instituerat, & magno diù labore per Holsatiam prædicans, monasterium fundauit in Faldera, cui nomen reliquit Nouomonasterio, huc translatum deesse non patitur. Nam & ipse in terris viuens, quod suprà diximus,

in

in festiuitate diui Nicolai, cui erat deuotißimus, vocem fertur angelicam audiuisse.

CAPVT XXXVII.

GRauis deindè Holsatis rex imminebat: oppugnare constituens Alzen terram maritimam ducatûs Sleswiccensis, non longinquam Holsatiæ. Inerat, vt est hodiè, multa manus militaris: Tuebantur quoàd potuêre: vota quoquè in Deum & sanctos conceperunt, vt vim hostilem, desupèr adiuti, vel superarent, vel sustinerent. Lubicenses satìs initiò pro rege stabant, denunciantes militaribus Holsatiæ, vt quoniam rex iure ageret, à iustitia illis quoquè discedere non licere: Omnes illi ciuitates subscripsêre Hansæ. Responsum accepêre: Duces tenere & tueri paternam ditionem, à qua viui non discederent: Ius esse, in feudum succedere patri filios: id se pro dominis suis, vt tenerentur, tuituros. Illa tum contradictione disceditur: & cæteræ quidem Wandaliæ ciuitates, regi cum Lubicensibus inhærebant in causæ primordio intantùm, vt Luneburgenses publicè interdicerent, nè quis ciuium suorum Holsatis quouis pacto obsequeretur, vel minima in re. Ea enim specie prætensa iustitiæ, multos rex in fide continebat: quòd personalem Gerhardi, non legitimam succedentis feudi fuisse permißionem diceret. Thietmarsi ea re inflexi in partem regis videbantur: nam ex maioribus terræ quosdam euocatos, muneribus datis, in suas partes rex inclinauit, alteri vestem, aurum alteri, & vni primariorum præpetem nauim cum remigÿs expeditam. (Snicken vocant) Duces verò huius gentis auersos animos non leue duxerunt: sed immisso ex suis in terram viro prudente, & qui nôsset, quibus quid loqueretur: hic in duces, ca-

ptato inter populares sermone, vicissim tentauit reclinare. Scripsêre enim Thietmarsi ducibus, Quia rex causam suam in manus quoquè nostras constituit, passus iustitiam vel à quouis accipere, & idcircò deesse non possumus iustitiam fouenti & poscenti. Sed orator ducum, illis se primùm coniunxit, quos sciebat à rege necdùm muneratos, satis æquos Holsatis. Ostendit iustitiam partis suæ, orans, nè contra iustitiam inscij laborarent: Cognitam esse feudi iustam successionem, pro qua duces nihil vltrà quærentes contenderent. Obijcitur illi in frontem, iustitiam magis stare pro rege. Si, inquiunt, iumentum tibi in diem commendauero, num reddere voles expleto tempore? Ille rationem reddidit obiectantibus, non hoc esse commendare, quod feudum permittere: Nam feudum omnium gentium vnanimi consensu ad filios pertinere post patrem, modò id legitimè postuletur à domino, nec subsint amittendi causæ grauiores: Paratos esse duces, nullis in regem criminibus obnoxios, nec paternam luentes culpam, à rege feudum humiliter postulare. Tum illi replicatur à promptioribus: Rex est, inquiunt, paratus iustitiam suam in manus nostras ponere, quomodò ergò illi aduersabimur? Tum ille: Idem, inquit, duces polliceor facturos. Thietmarsi vbi audiuêre, æquiorem sumpsêre animum in duces. Ille reuersus ad dominos suos, effecit, vt literis ad gentem missis, testarentur apud quenuis, & deindè Thietmarsos, iustitiam suæ partis collocaturos. Eas cùm accipe-
rent Thietmarsi, exemplar eorum regi mittentes, ostendunt ducibus se non posse aduersari, qui omne ius suum ipsis, vt cerneret, permitterent. Ità tum Thietmarsi, qui inclinationem rerum facturi viderentur, in fide ducum remansêre.

CAPVT

CAPVT XXXVIII.

PEruenit deindè causa ad regem Romanorum Sigismundum, qui, euocatis in causam ducibus, in ea procedere conisus est. Per arbitramentum productam illò causam crediderim: nam legitimo iure Daniæ regnum, cui páret ducatus, Romanorum Imperio nil debere contendit. Misit Sigismundus ad regem Daniæ, quod in Dania scripsimus, oratorem Sclesiæ ducem, qui rebus optimè compositis, iam de reditu cogitans, vitam finiuit in legatione. Vbì ille defecit, iam compositionis via intercedit. Dux maior natù, pro se & fratribus euocatur ad reditum: Non detrectat ire viam longinquam & periculosam, vsque in Bohemiam loco constituto: Vbì neminem reperiens ad agendam causam, neque iudicem, neque partem alteram videns, de diligentia sua protestatus, reuertitur. Misit deindè Imperator quendam ad elicienda causæ documenta doctorem. Hic attestationibus acceptis, & literis ad causam facientibus transsumptis, probationes ad causam habere sibi visus est terminandam. Duces ab illo pridèm conuenti, vt literas si quas haberent, coram illo ederent, constituto in Flensborg loco, respondérunt, literas in hostili loco non ostensuros, idque nè perurgeret, efflagitabant: in Slesvico exhibere paratos, quas tenerent. Nuncius interìm regis Sigismundi, acceptis attestationibus à rege Daniæ, redibat ad dominum suum, contumaciam in ea parte ducum reputans. Iterùm duces euocantur ad audiendam sententiam in Ouen (Latini Budam dixêre) Vngariæ vrbe primaria: nam hoc regnum suberat ab initio regiminis sui Sigismundo. Dux conuocato in Bornehouede terræ suæ concilio, de agendis deliberauêre. Aderat Iohannes Lubicensis episcopus vir doctissimus, Si-

gismundo regi non ignotus: qui in eadem causa ex ore dicti regis se audisse testaretur, non futurum illum præcipitem ad exhæredandos iuuenes principes: ad ineundam compositionem esse operam omnem conuertendam. Qua ex re duces, etsi maior Henricus nupèr magno labore, periculo & sumptibus frustrà transierit, tamen non omittendam pro dignitate legationem censuerunt: Aderat ex consiliarijs vir sensatus, qui vbi intellexit rerum inclinationem, præfatus veniam, hæc interposuit: Audio, inquit, illustres domini, quia nupèr secundò ad causam euocati, ire vel mittere decreuistis in Vngariam: Pace vestra & aliorum melius sentientium sententia semper salua, mihi si effari licet, alia sedet in animo sententia, nullo vos ad eundum iure constringi: quia compromissum erat in diem & locum, quibus frustrati nupèr inclyte dux Henrice, neque iudicem, neque partem comperistis: nisi à vobis denuò sit repetitum compromissum, arbitror primum expirâsse, nec teneri in loco citationis comparére, neque in regem Vngariæ, neq; Romanorum consentire: locus enim insecurus est propter Bohemorum grassantem in omnes improbitatem: Nam & Alemanniæ principes audio priuilegijs esse communitos, quòd non teneantur in locis extra Imperij limites comparére, cuius priuilegij conseruator fertur esse comes de Zwartzeborg. Insuper rex Vngariæ atque Daniæ sunt consobrini, in secundo gradu consanguinitatis sibi cohærentes. Pater enim regis Daniæ, & mater Sigismundi, soror & frater fuêre: quæ vel sola est legitima causa iudicem declinandi: Vndè mihi videtur ab ea citatione ad summum pontificem prouocandum. Sed huic consulenti nullum desupèr extitit responsum. Sed inito cum Iohanne episcopo, & Nicolao

Zachowen

Zachowen Lubicensi canonico, Iohannis in pontificatu successore, consilio, Henricus dux iterùm contendit cum eisdem prælatis ad Sigismundi regis præsentiam: sperans eundem regem, assumptis electoribus, rem omnem per compositionem dir empturum.

CAPVT XXXIX.

VBi peruenit Henricus dux in curiam regis Romanorum Sigismundi, vidit aduersantem sibi regem. Sigismundus assumptis, qui aderant, nonnullis principibus & baronibus, instructus ad causam documẽtis, quæ nuper eius nuncius ex Dania attulisset, sententiam promulgauit: Henricum, Adolphum, Gerhardum, Holsatiæ comites ducatum Slesvviccensem iniustè possidere, & ad illum regi Danorum restituendum condemnauit. Lata sententia, Sigismundus se interponens compositioni, exhibuit regis nomine danda ducibus in vim concordiæ trecentena aureorum millia, insuper Lalandiam ad ducatûs possessionẽ euacuandam. Sed Henricus dux auersas habuit aures: & ab iniqua sententia summi pontificis audientiam appellauit: Hoc erat laudum reducere ad arbitrium boni viri. Nam quòd fuerit sententia legitimi iudicis, prorsùs non intelligo, nisi se sponte rex Imperio subiecerit, quod proceres passi non fuissent. Dux misso in eam causam procuratore ad Vrbem Nicolao de Sachowen, obtinuit causam committi Theoderico Colonienſi archiepiscopo. Sigismundus indignatus summo pontifici, quòd causas coram se per sententiam terminatas attrectare tentaret, multa fecit, vt Papa commissionem reuocaret. Sed vbi causa iuris prosequendi substitit, cætera sunt militari manu expedita, quemadmodùm in Dania sumus exequuti: Nunc hoc solum attingentes, quod Saxonicis rebus immititur.

CAPVT XL.

INdè multiplici incurrente labore, eò res deducta est, vt ciuitates Wandaliæ à rege decedẽtes, ducibus inhæserint, multúmque tempus & ibi detritum est, donec ad nouissima pacis pacta peruenireturSæpè deindè tentatur arcis Gottorpe oppugnatio, sed frustrà fuit. Ciuitatem quoquè Slesvvicum, vbi denuò in ius ducum reuoluta est, ità communiêrunt fossatis, vallis, & propugnaculis, vt non facilè à rege denuò caperetur. Igitur reducto rex in Flensborg exercitu, alijs vijs intentauit sui iuris exequutionem. Cùm autem opportunius nihil esset ducibus ad obtinendum ducatum, cuius iam magna parte nudati fuêre, quàm oppidum Flensborg, eò contenderant, vt oppugnaretur. Ex ciuitatibus Wandalicis, iam bello cum ducibus sentientibus, venêre auxilia ad oppugnationem oppidi memorati. Firmata est obsidio, & expectata dies oppugnationi præfinita, cùm interim tumultuaretur in castris initio facto ex Hamburgensium tentorijs: qui fortassè largiùs, quàm par erat, poti, se commouerunt nocte Dominicæ Assceniionis: Et clamor (incertum vndè) ortus, dolo, an inaduertentia cœptus, iam esse Hamburgensium satellites in septis hostilibus, peruenit ad ducem. Ipse, cùm clamorẽ audisset: Et me, inquit, laborantibus pro me adesse conuenit. Vbi venit ad hostium propugnacula, vidit omnia quieta, miratus vndè clamor. Sepem prætenderant Dani fossatis, robustam sudibus & palis: Huic dux scalã videns inclinari, voluit quid intùs ageretur contemplari: necdũ enim loricam satis constrinxerat. Superueniẽs quidã ex concilio ducũ vir militaris: Quid, inqt, agitis princeps inclyte? In quod periculum contenditis? Danus qui intus excubabat, audiens esse principem, qui scalæ incumberet,

Lancea

lancea sepem penetrans, sub loricam desubtùs ventri stantis infixit, lœtalitérque percussit. Et ingemiscens cum accepto vulnere: Tollite, inquit, me, circunstantibus: Satis mihi ad mortem est. Qui adstitêre tristes, sanguinem vident principis in terram profluere: Ipsum manibus correptũ, scalæ imposuêre, vt iacentem reducerent in tentorium. Ille impatientia vulneris se vertere conniſus, decidit in terram, duplicato ex lapsu vulnere atq; dolore: nec diù superfuit, spiritum efflans. vix tricesimum moriens attigit annum, princeps multis præditus virtutibus, fide, constantia, integritate, sobrietate, & quod ætati rarum fuit, verecundus & castus. Sponsam habebat, quæ vbi exitum eius audierat, suam Deo virginitatem consecrauit, nullum passura maritum, quandò optimo adolescente principe frui non licebat: Luctum ergò produxit illa ad vltimum suî diem: Sic amor vrgebat. Mox dilabentibus in sua vrbium & vandalicarum auxilijs, quanuis ab Adolpho multùm manere rogarentur, soluta est illa tum Flensburgi obsidio. Erat autem annus post mille trecentos vicesimusseptimus. Sed hæc anticipando propter rerum continuandam seriem commemorata sint. Cæterùm ad annorum ordinem retrò paulisper reuertamur.

SAXONIAE
LIBER VNDECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

SIgismundus primùm Vngariæ, deindè mortuo fratre, etiam Bohemiæ rex, nouissimè Romanorum, electus à principibus in Franckfordiam euocatis, rex: cùm ad cogendum concilium ecclesiæ multa fecisset, perfecit, vt tribus summis pontificibus, vel cedentibus, vel destitutis, vel pertinaciter absentibus, Martinus V. ex Romanis patritijs Columnensibus, Cardinalis antè S. Georgij, pontifex crearetur, componendo Rom. Imperio reliquam operam studiosius impendit: cùm multa ei & in Vngaria cum Turcis, & in Bohemia cum perfidis essent schismaticis negocia, iam tum non modò in Bohemia, sed etiam vicinis prouincijs atrociter digrassantibus: quod in Vandalia nostra exequemur. Cùm tot Romanorum regi vndequaq; curæ incumberent, plenus ipse laborum, diù dissulit in Italiam pro petenda in Vrbe pro more corona Imperiali transitum suum: præcipuè quòd in ea prouincia tanta inter multos esset armorum conflictatio, vt Imperatori iam locus nullus videretur. Surrexêre ex capitaneis tyranni, & ex tyrannis legitimi volebant videri principes: qui Imperatori & Imperio, quæ iuris sui essent, paulatìm detraxêre: quanquàm non satis queri

posit

posſit Imperium de alienis inuasoribus : domestica maior pestis Imperium attriuit Romanum : Nam Ludouicus Bauarus Imperio per sua tempora incubans potiùs, quàm legitimè præsidens, libertatem vendidit, vt ferunt, ciuitatibus Italiæ, vili nimis precio. Florentini sex millia nummûm aureorum pro sua libertate soluisse feruntur Imperatori : quam pecuniam, vel mediocris vnus ciuis, dotem sibi numerâsset. Karolus deindè Imperator viscera Imperij per Germaniam hauriens, ità pro ignauissimæ pecudis, filij sui Wentzlai, prouectione, principes electores induxit promissis, cuique centum millibus aureorum : inq; pignus cuiq; traditis vectigalibus Imperij, ad confinia ditionis cuiusq; collocatis, vt rex Romanorum viuo patre diceretur, & esset. Wentzlaus ipse suo tempore, non regnans, sed desidens, non vigil, sed dormitans, quod reliquum fuit, abliguriuit : ità, vt cùm vel Ropertus, vel Sigismundus ad Romanum regnum peruenirent, non iam ruere, sed ruisse cernerent dolentes Imperium. Sed in ipso iam Constantiæ congregato concilio, cùm multa vtiliter à patribus constituerentur, præsertim de renouando in quinquennium proximum, deindè in decennium, concilio : Sigismundus, qui & ipse aderat cum aliquot principibus, negocia tractabat regni sui. Adolphum Cliuensem comitem ibi creauit ducem : Fridericum burggrauium Nurenburgensem fecit marchionem Brandenburgensem, cuius successio durat in hodiernum.

CAPVT II.

CVm igitur ageretur à Christo annus decimusseptimus post mille quadringentos, primùm apparuêre his nostris maritimis locis ad mare Germanicum homines nigredine informes, excocti sole, immũdi veste, & vsu

& vsu rerum omnium fœdi, furtis inprimìs acres, præsertim fœminæ eius gentis: nam viris ex furto fœminarum victus est. Tartaros vulgus appellat: In Italia vocant Cianos. Ducem, comites, milites inter se honorant: Veste præstantes, venaticos canes pro more nobilitatis alunt: sed vbì venentur, nisì furtìm, non habent: Equos sæpè mutant: maior tamen pars pedibus graditur: Fœminæ cum stratis & paruulis iumento inuehuntur: Literas tum prætulerūt Sigismundi regis & aliquot principum, vt transitus illis per vrbes & prouincias incolumis permittatur, innoxiúsque. Ferūt ipsi ex iuncta sibi pœnitentia mundum peregrinantes circuire: Sed fabella sunt: hominum genus, quod vsu compertum est, in peregrinatione natum, ocio deditum, nullam agnoscens patriam: Ità circuit prouincias, furto, vt diximus, fœminarum victitans: Canino ritu degit: nulla religionis illi cura: In diem viuit: Ex prouincia demigrat in prouinciam: Per aliquot annorum interualla redit: sed multas in partes scinditur: vt non ijdem in eundem facilè redeant, nisì per longa interualla, locum: Recipiunt passim & viros & fœminas volentes in cunctis prouincijs, qui se illorum miscent contubernio. Colluuies hominum mirabilis, omnium perita linguarum, rustica plebi grauis imminens: vbì foris illa laborat in agris, bi spolijs inuigilant casellarum. Per quod tēpus Iohannes &walrode archiepiscopus Rigensis, translatus est ad ecclesiam Leodiensem, cùm Iohannes pridèm Leodiensis episcopus, dux Bauariæ, frater &wilhelmi comitis Hollandiæ nouissimi, præficeretur, se hoc annitente, gubernator eius comitatûs. Multùm illi renisus est Adolphus dux Brabantinus, qui vnicam &wilhelmi filiam Iacobam coniugem tenuit, quòd Iohannes iam episcopus, hæreditare

tare non posset terrã, cui ipse dare legitimum non posit hæredẽ. Ille tamen & sanguinis iure, & gladij præsidio perfecit, vt pati cogerentur eũ & Hollandiæ & Selãdiæ gubernatorẽ: quod vt assequeretur, passus est ecclesiã, vt diximus, alteri commendari. Ad archiepiscopatum autem Rigensem promotus est Iohannes Habundi in concilio Constantiensi, cum prædecessore diù versatus. Facilè autem Iohannes Swalrode, dimissa Rigensi, accepit aliam: quia fratres de domo Teutonica, ità semper ecclesiam exercent, à qua creuerunt, vt facilè quiuis aliud mâlit, quàm in ecclesia Rigensi gerere archiepiscopatum.

CAPVT III.

ROdulphus intereà dux superioris Saxoniæ, cùm ordinatione Sigismundi regis, legatione fungeretur in Bohemiã, vt vel proceres ipsos auerteret à perfidia, & ad ecclesiæ vnionem reuocaret: perpensum est à malignis quibusdam, legationem eius plurimùm, si sineretur, prosperaturam: qui submouendum hominem putauerunt. Armis publicè non licuit: Iure enim gentium legatis præstatur reditus: Veneno sunt aggressi, & peremerunt principem glorioſum. Quo tempore, cùm annus ageretur à Christo decimusnonus post mille quadringentos, principes Magnopolenses, & ciues Rostocenses, annisi apud Martinum summum pontificem, publicum Rostockij gymnasium collocauêre. In profesto diui Martini principes Iohannes & Albertus, literas papales solenni pompa inuexerunt in vrbem: magistros collocauerunt: sacrum mysterium in ecclesia peregit Iohannes Zwerinensis episcopus: Quo peracto, ipse cancellarius factus, lectis literis apostolicis, solenniter exequutus easdem, instituit scholam publicam cum priuile-

uilegijs & dotibus. Mansiones idoneæ personis præsidentibus eriguntur: publica lectionum & disputationum Palladia construuntur, & omniū pro dignitate sua sumunt principia, constitutis stipendijs pro cuiusq; ordine, qua ab eius loci concilio soluerentur. Per idem quoq; tempus clerus Brunswiccensis, qui tanto tempore vrbe exclusus, est peregrinatus, per occasionem vilis initij, reducitur. Nam causa in Romana curia ad finem deducta, solemni processu laicus populus superior factus, vt aiunt, expensas litis à quibusdam cleri decimis, per tempora certa perceptis, recuperauit, hoc primùm anno rebus ad pristinam integritatem redeuntibus. Tum etiam mercatoribus huius littoris Germanici res in Hispania fuêre aduersæ: Nam rex Hispaniæ pridèm Alemannis interdixit, suos portus nè ingrediantur: præcipiens, vt Bruggis expectarent suorum ex regno mercatorum aduentum. Vidit oculatus rex, Germanorum in suos portus nauigationem, suis regnicolis adimere maris vsum, nauibus procurandis nullam illis esse curam: Quam rem auertere instituens, edixit, vt ipsi nauigarent: aliisq; interdixit, nè nauigantes aduentarent. Sed Germani iam nauium multitudine freti, regis imperium posthabuêre, classem suorum grandem conficientes, quo ad repellendam vim essent armatiores. Rex vbi contemptum vidit suum edictum, armis statuit tueri, cõtemptumq; vindicare. Nam armatis omnibus regni sui nauibus, portus, in quibus sciebat mercari Germanos, à mari concluſit: egressuros, per arma excepit, & ad internecionem, paucis elabentibus, cecidit: Quadraginta octo naues tum victor ex eis obtinuit. Discite, gentiles, iustitiam moniti, non temnere diuos principum iussus.

CAPVT

CAPVT IIII.

VVilhelmus dux Luneburgensis, Henrici filius, cum ecclesia Bremensi luctamen habuit non parvum: Ingressus fines diœcesis, ferro & flammis omnia deformauit, prædam abduxit. Vicissim ministeriales ecclesiæ, ducatum conterminum ingressi, talionem reddere curabant. Sed tum ille secundam faciens profectionem in diœcesim, ad eam vastitatem redegit, captis aliquot ex militaribus, vt facilè compelleret ad æquas secum conditiones venire. Quæ res plurimùm fuit impedimento ducibus Slesvici, bello in regem Daniæ, quod gerebant, administrando. Nam Henricus ipse & Wilhelmo tum in Bremenses tulit suppetias. Sed vt Danorum regi auxilijs propinquorum suorũ occurreret, submisit amicos, quirem interceptam æquis conditionibus in Verdensi ciuitate penitùs transigentes complanârunt, vt arma in Danorum regem cumulatiùs verterentur. Fridericus quoq; Brandenburgensis, nunc beneficio Sigismundi marchio, descendens in suam ditionem, reperit eam tumultuantẽ ex prædonum incursionibus, qui in arce Garlese habuêre, vt ferebant, receptacula: Indoluit princeps bonus, in suis finibus eam vigere improbitatem, armatis in eam copijs, duxit ad obsidendam eam arcem, obtinuitq;. Nõ æquis adspexêre oculis principes Magnopolenses suæ ditionis terminos ingredi alienum principem: sed erant hæ causæ, quas improbare nemo rectè potuit. Persequutus est enim publicos hostes, vbicunquè reperit. Oppidum Ketter Angermunde, quod nomen traxit ex multitudine olim ibi demorantium hæreticorum: Erat autem ditionis ducum Stetinensium: marchio idem quibuscunque ex causis inuasit, cepit, & in suam redegit ditionem, multis in eo captis

captis militaribus, qui defendendi eius gratia inerant. Hæc primordia eius stirpis principum de Nurenberga marchionum, multis præclaris facinoribus ingressum fecêre, vt finis fieret solitarum per eam prouinciam incursionum.

CAPVT V.

FRicus inferioris dux Saxoniæ, iam multis rebus factus odiosus vicinis suis, & præcipuè vicinis vrbibus, quòd arcem Bergerdorpe pignori Lubicensibus à patre obligatam, non numerata pecunia, receperit: quòd oppidum Molne expugnauerit: super omnia, quòd fauorem impendere diceretur grassatoribus publicarum viarum: cùm de arce Bergerdorpe sub aquis ponte, qui non videretur, facto, retrorsùm descenderent, antrorsùm vidente nemine, & per condensa nemora abirent in vias publicas, vt insidiarentur: captos in vijs mercatores, opertis eorum oculis, circunduxêre, quasi multam viam abirent, cùm gyrantes manerent in vicino. Receptacula habuêre in saltibus occulta, vbi vsq; ad exactionem plenam captos emungerent, & noctu perducentes in deuia, abire sinebant iam emunctos, si tamen euaderent positas insidias. Eius generis machinas multas pro compertis habuêre vicinarum vrbium ciues. Ex condicto Lubicenses & Hamburgenses, aliquot conductis stipendio militibus, & in supplementum ciuibus ac mercatoribus per armatis, octingentorum equitum, trium millium peditum agmen eduxêre: contenderuntq; in oppidum ad arcem Bergerdorpe: nec potuit obsistere diu tantis viribus. Ingressi, prædā permisêre militibus: indè ad arcem oppugnandam duxêre, bombardis & machinis sine requie sæuientibus per quatriduum. Continuêre se qui intùs fuêre arcis custodes, & vallis muniti, diu contem-

tempsêre oppugnationem: neque tonitruis bombardarum mouebantur. Sed tum puluere salpetrino atq; picê fumũ excitauêre oppugnantes, vt vallîs & oppugnationibus propellerent arcis defensores, cedentesq; per pontem in arcem, locum fecêre sequentibus euestigiò oppugnatoribus: Qui vallo iam capto ferociùs instabant ictibus bombardarum, vt custodes arcis, cùm cernerent, se diù tueri non posse, nec ereptionem sperarent à ducê suo, pacti vitam & arma viritim sua, deditionem fecêre, abire permissi. Ductores copiarum duo ex vrbibus proconsules, Iordanus Plescow de Lubica; Henricus Hoyer ab Hamburgo, signa suarũ vrbium de turri prominere faciebant: impositoq; præsidio valido, ad aliam non aquè munitam Ribenborg contendunt. Ibi nullo negocio statim deditam capiunt, quòd defendi non posset infirmior, capta iam munitiore. Mouentes deindè in Cuddeworde, præsidium eiusdem ducis Erici solo æquauerunt. Et cùm etiam tunc procedere cogitarent, submissi sunt partium communes amici, qui rem in treugas reduxerunt. Stabant illæ per quindenam. Interim principes omnes in circuitu, cùm etiam inter se causas haberent dirimendas, conuentum publicum indixêre in oppidum Perleberge. Aderat Fridericus marchio Brandenburgensis, Casimarus Stetinensis, Iohannes & Albertus Magnopolensis duces, Ericus de inferiori Saxonia dux, multi barones & nobiles, oratores quoq; vrbium Lubicæ & Hamburgi, qui etiam amicorum loco ab vrbibus Swandalicis cæteris secum duxêre consulares viros. Ibi reprimùm inter principes complanata, marchionem ab vna, & de Stetino, déque Magnopoli duces ab altera parte, permutatis inuicèm captiuis, & æqualibus conditionibus rem inter se composuerunt. Deindè inter

Ericum & memoratas vrbes, quia constabat, legitimis causis militari more indicto bello, non iniustè captas arces cum pertinentijs suis, quam quisq; rem bello apprehendit, in ea posidenda vt maneat, decreuêre. Habuêre duces Saxoniæ ab olim literas ex senatu Lubicensi, vt defensis publicis itineribus, in necessitate vrbi succurrentes, annuas acciperent ex ærario publico marchas trecentas: Eas tum literas, cùm diù tenuissent, reddere iussus, reddidit Ericus. Ità ex illo die cœperunt arces in manibus esse duarum vrbium: quibus alternent per sexennium præfectos ex ciuibus, qui id poscant, secularibus: qui non suo damno præfecturas agunt in homines palustribus locis subiectos.

CAPVT VI.

GRoningenses per id tempus ciues, vrbe Phrisiæ palustri, sed, vt rentur, inexpugnabili, cũ vicinis occiduæ Phrisiæ vrbibus simultatẽ habuêre, quam in occasionem cæteris dominandi vertere cœperũt. Namque matim egressi, oppidũ Lewarden obsident, oppugnant, capiunt, & in leges suas redigunt. Progressi, in Scauriam mouent: itidem facientes, in obedientiã suam redigunt. Populus antiqui nominis Phrisij, olim Cauchij, militauerunt aliquandò Romanis sub Nerone imperante: Testis est Cornelius Tacitus, Venisse eius gentis oratores Romam, & in consessum publicum præsidente Nerone introducti, magis vt viderẽt, quàm audirẽt: Viderunt peregrino habitu inter Romanos sedere gentium oratores externarum: & interrogãtes, qui essent? cur, multis stantibus, illi sederent? responsum est, Hoc fidei datum gentium, à quibus erant emissi. Tum ipsi Phrisij iniussi, sedes sibi delegerunt, præfati, Germanis nullam gentẽ fide præstare. Ea res Imperatori relata placuit:

vtrung;

vtrũq; ciuitatẽ donauit, q̃ erat illa ætate munus insigne, habere ciuilitatẽ vrbis Romæ. Militauêre lõgè pòst Karolo Magno, & pulchrã illi in Italia operã nauantes exterminãdis Lõgobardis, multis ab eo, vt ferũt, priuilegijs sunt insigniti. Suberãt aliquãdò Francorũ regibus. Seruierunt Danis, tũ per littora Germaniæ Galliæq; dominãtibus; quod in Norwagia diximus: Nunq̃ ipsi regẽ suæ gentis habuisse sunt inuenti, quod falsò ipsi gloriantur. Cernere est, vnam gentẽ, vnis moribus, lõgo licèt interuallo distantẽ per littora Germaniæ. Ab Hollandia in occiduũ sumpto principio orientẽ versùs, per diœceses Traiectensem, Monasterienſem, & Bremẽsem: deindè ex latere Holsatiæ in Iutiã interciſæ sunt aliquãdò paludibus, aliquãdò maris finibus: totæ sunt aliquãdò insulares, vndiq; mari clausæ, q̃ põtius cõtinẽti interuenit. Thietmarſos gentẽ accolã Albis & Eydoræ fluuiorũ, quibus claditur, ab hac cõmunione, licèt paluſtris sit, excipio: q̃ semper Germanicâ vſa lingua, Saxoniæ sit annumerata: Variauit tamẽ sæpè dominos: quod suprà suis locis attigimus. Nomẽ illis natũ ex loco licet cõiectare, vt quomodò cæteri eius regionis homines, locis nemoroſis habitantes, Holsati patria lingua dicuntur: ità paluſtres, Merſi dicantur, & wilſtermers, Crempermers, Thietmers. Paluſtria enim & aquoſa loca Saxones Mers appellamus: tametſi in præfatione huius Saxoniæ, genti Thietmarſorum altiorem originem tribuerimus, reducentes in Marſum illũ vetuſtiſsimũ Tuiſconis ex Noë filiũ: Eius rei liberũ sit lectoribus iudiciũ. Ad Phriſios reuertamur: Libertatis illi ſuæ literas iactitant ex Magno Karolo tenere: quarum exemplum cùm nupèr vidiſſem, riſum vix tenere potui, ſi verum erat exemplum. Nam appáret ex inſertis teſtibus, emanatum eſſe à literis, quas

aliquandò IIII. Karolus Bohemus, non primus Francus, donauisset. Hodiè magno bello Groningenses sub Idzardo orientalis Phrisiæ comite, & principibus superioris Saxoniæ, quibus occidua páret Phrisia, laborant, inclinante eorum fortuna. Breuì autem tanti belli exitus ostendet, cùm multi in circuitu nobiles, malè & velint, & ominentur Groningensibus pro impotenti superbia, quam in vicinos militares & rusticam plebem ferunter ostendisse.

CAPVT VII.

IVdæi gens perfida, vbiq; hoc inter Christianos agens, quod solet mus in pera, cùm comperti essent Bohemiæ grassatoribus in Christianos arma & pecunias suppeditare, à Friderico duce Bauariæ per omnem eius ditionem comprehensi, conijciuntur in carcerem, & are emunguntur. Procùl eijcienda gens impia finibus Christianis: quæ hoc semper agunt, quod in contumeliam Christi, & subuersionem vergit Christianorum. Multi eam principes finibus suis expulerunt. Sed aliquandiù exulantes, cùm teneant quod solent, de visceribus Christianorum extractum, & inueniant qui indigeant, aut saltem lucra sitiant, in prouincijs locum accipiunt. Per quæ tempora Albertus dux superioris Saxoniæ, cùm venationibus indulgeret, extructo cœnaculo in vicino nemore, vbi aliquot dies in lætitia & animi laxatione peregit cum contorali, multis militaribus ad festam hilaritatem inuitatis, iam omnes exhilarati requiem petiêre, cùm ecce flamma, incertum vndè orta, cœnaculum corripuit, multos somno & vino sepultos, in longũ somnum perduxit. Dux ipse cũ contorali vix nudi per fenestram euasêre. Iam erat vicesimus primus post mille quadringẽtos annus, cùm Henricus comes Holsatiæ, qui se quoq; Stormariæ principem in titulo ferebat, quod nemo ante

illum

illum, quiq3 electus erat Osnaburgensis episcopus, iã dudum omissa ecclesia, cum nepotibus suis consilio præesset in Holsatia, multis rebus per prudentiam benè constitutis, cùm senectã illi morbus, quo podager laborabat, properaret, finem viuendi fecit, tumulatus in sepulcro patrum suorum in Itzeho monialium ecclesia: & iam in solis tribus ducibus, Gerhardi in Thietmarsia cæsi filijs, Holsatiæ dominatus permansit. Exindè senior triũ Henricus, iam XXV. penè agens annum, princeps sensatus, rerum gubernacula appræhendit, & res direxit: quod partim superioribus locis propter rerum consequentiam, partim in Dania signauimus.

CAPVT VIII.

DIrum per ea tempora bellum fuit Bernhardo duci Brunswiccensi, & Wilhelmo Luneburgensi, Iohanni episcopo Halberstadensi: quibus subiectæ vrbes, arma, impedimenta, milites suppeditârunt. Acceßêre his Henricus dux Sleswiccensis, Adolphus frater eius, & indè vbi amplior exarsit indignatio, etiã marchio Brandenburgensis hac parte constitit, aduersùs Iohannem episcopum Hildesemensem, & splendidam militiã eius: cui opem tulêre, Otto Monasterienſis episcopus, frater eius de Honsten, de Hoia, de Spegelberg comites: multa magnaq3 inuicèm illata sunt detrimenta: direptione agrorum & oppidorum, incendijs domorum, conculcatione frugum, captiuitatibus hinc atq3 indè militãtium: Nec potuit per multos dies ea commotio grauis vllis sedari remedijs. Tãta fuit in partibus animosa pertinacia, ea superandi contentio. capti aliquot in armis canonici, vt est eius generis consuetudo, cùm se secularibus misceant armis: nec iniustè, qui gladio pugnat, gladio contremiscit. Quo tẽpore Fridericus marchio Brãdenburgen-

sis, cùm à Ludouico duce Bauariæ iam absens & lõgiquus in suâ ditione contẽneretur, nonnihilq; illi vel damni, vel ignominiæ irrogatũ esset, in inferioribus Marchiæ suæ partibus agenti, postq; aliter res agi non potuit, hostilia & capitis periculum illi denuncians, ità armis in eum detonuit, vt contemni non posset: Nã progressus in ducatũ Bauariæ, arces, oppida, vrbes numero XXXVI. aut vastauit, aut euertit, aut suæ fecit ditionis: Vndèm reliquum id nominis consequutus est, vt non facilè vel absens, vel præsens à quouis lacesseretur. Hoc est illud tempus, quo maximè in Hollandia atq; Selandia, maris inundationes, vrbes & agros subuerterunt. Dordracum insignis vrbs, magno sui parte periclitatur: Vicini agri parochiæ sedecim, ità cum populo absorptæ perierunt, vt nulla sit reliqua spes recuperandarum: laceræ cernuntur reliquiæ, decursu maris vndas retrahente per vices. Per idem tempus, cùm Phrisij occidui Iohanni duci Bauariæ pridèm Leodiensi episcopo, nunc Hollãdiæ gubernatori subijcere colla cœpêre, armis edomiti, paßiq; sunt opportunis locis firmari præsidia: Sed non est diuturnum coactum imperium. Vix tribus mensibus ea mens durauit in populo: Rursùs conspirantes, eius deiecêre præsidia: Impositos gubernationi Hollandinos, aut fuderunt, aut in fugam conuerterunt. Scauriam oppidum, quod genti caput esse constituit, illic constituto comitatu, qui cuncta pro arbitrio gubernaret, eiectis qui defenderant, in antiquam se libertatem vendicârunt.

CAPVT IX.

VVilhelmus Luneburgensis, & Otto Bernhardi filius Brunswiccensis duces, arma in hostes suos Hildesemenses produxêre. Cùm arcem Grone oppugnare statuissent, ibi viribus inuicèm collatis, acerrimè diù pugna-

pugnârunt: Sed ducibus inclinauit victoria, captis vltra centum militaris ordinis viris, aliquot etiam cæsis: in quibus dux iunior Saxoniæ, Erici filius, canonicus Hildesemensis. Sed profligatis hostibus, arcem, ad quod venerant, obsidentes, oppugnauêre: eiectisq; qui tenuêre, de Speilberg comite, & domino de Haanze, sui iuris fecêre capientes, imponentesq; præsidiũ ad custodiam: Cumq; multis inuicèm damnis & laboribus fatigati, ad trãquillitatem æquè niterentur, Dominus Theodericus Coloniensis archiepiscopus, dedita opera eas partes composuit, hoc modo: Vt duces arcem quam in Brogdorp bello tonante firmauerant, cum subiectis prædijs tenerent: cæteras armis in potestatem deductas, Grone & Oze nihilominùs seruarent, reddito comiti de Speilberg in vim compensationis præsidio Hachmolen. Ekesfeldia quoq; militaribus posita palæstra, multã ac variam sæpè experitur fortunam. Hac tempestate conglobati militares eius loci, cùm Molhusensibus quibusdã de causis aduersarentur, pecora ciuiũ abegêre, & ciues ad sequendum, vt interciperentur, pellicere statuerunt, vt interceptos ex insidijs de more suo caperent. Non erat ea machinatio ciuibus abscondita: Lantgrauium Thuringiæ dominum suum præmonuêre, qui expeditis armis opportunis locis delituit. Ciues non pauciores quàm ducenti equites egressi, sequuntur hostes, iam pecora præ se agentes. A fronte imminebat Lantgrauius: Ipsi qui insidias tetenderunt, in retia peruenerunt, quod inferre meditabantur, passi: Capiuntur, sternuntur, fugantur: Capti supra centum septuaginta, inter quos militaris generis non pauci: Quæ ruina in tempus reliquũ, & illos circũspectiores, & ciues cõfidentiores effecit. Capti, de more magno ære luũt captiuitatẽ, immò redimũt libertatem.

CAPVT X.

ALbertus dux superioris Saxoniæ, dictus de Wittenberge, princeps elector, sine suo & legitimo hærede diem suum obijt, & de successione iam quatebatur. Ericus dux inferioris Saxoniæ, longo licèt interuallo fratruelis eius nepos, legitimam successionem ad se pertinere non ambigens, titulum Saxoniæ, quem semper habuit, adauxit: vt dominum de Wittenberge & principem electorem se scriberet, & gereret. Nam & Karolus nouissimus eius nominis Imperator, Sigismundi pater, quod suo loco diximus, inter ambos Saxoniæ duces ordinabat, vt alternis vicibus ad electionem vocarentur; Aliquotiès etiam Erici patre Erico ad electionem perueniente, vt iustæ dignitatis possessionem præ se ferebat. Sed prævaluêre apud Imperatorem tum alij. Namille Misnensi affectus marchioni propinquo suo, qui illi in Bohemia præstitisset obsequia plurima, contulit ducatum, præteritis cum quadam contumelia legitimis successoribus: Viuebant enim Ericus, Bernhardus, Albertus fratres, Saxoniæ duces. Siue ergò per negligentiam non petendi beneficij, siue ob aliam causam, certum est, tunc illos esse præteritos: quod hodiè quoque queruntur: Nec tamen obliuiscuntur iuris sui, renouantes protestationibus & diligentijs possibilibus, nè longi temporis tractus præiudicium illis inuehat longæuæ præscriptionis. Erat autem, cùm Albertus ille moreretur, vicesimus tertius annus post mille quadringentos. Quo tempore Fridericus Brandenburgensis marchio, qui ditionem suam in Bauaria, quod diximus, amplificauit: cùm etiam Iohannem ducem Stargardiæ captiuum teneret in Perleberge oppido Prignissæ, ad placita conuenta cum Alberto duce Magnopolensi venerat.

Cúmque

Cùmque multorum qui aderant consilijs, non ad pacem tenderetur, quòd nonnullis belli tempora commodiora viderentur, ipsi principes, dimisso omnium suorum consilio, soli rem contrectabant: conuenitque inter eos, vt captiui inuicèm permutarentur. Omnes in commune laxati. Ducem autem Iohannem nõ leuibus de causis tum seruauit marchio. Reddidit autem Alberto duci captas illius ditionis, arces Gorloze, atque Domze, vt illius iniret familiaritatem: & vt syncera perduraret affectio, filiam suam paruulam Dorotheam Alberto despondit vxorem: sed non est peruentum ad nuptias, moriente Alberto: vt in Vandalia. Quo etiam tempore gelu fuit per brumam incomparabile & inauditum, quòd equites à Gedano Prussiæ in Lubicam per viam nauigantium transirent incolumes. Ferunt & à Magnopoli in Daniam glacie tum stratum stetisse mare. Tum etiam ferunt indoluisse Prignissæ militares, quòd non ad æternã nominis memoriam, equites mare transeuntes, pecora indè abegerint: id non tam prædæ causa, quàm memorabilis ad posteros facinoris. Ità student inclarescere sceleribus, qui non possunt eminere glorioss facinoribus.

CAPVT XI.

VVilhelmus dux Luneburgensis, cõiugem accepit filiam Friderici marchionis de Brandenburgo. Nuptiæ magnifico apparatu peractæ sunt in Luneburgo: Alteram verò eius filiam Henricus, quod diximus, dux Magnopolensis, tum minor minorem non ducens, posteà legitimis annis accepit: Cuius nuptiæ in Tangermunde, ad præsentiam magni principum conuentûs, sunt peractæ. Quo tempore Iohannes episcopus Hildesemensis, iam laborum pertæsus, cùm ætate ingraueseeret, comes ipse de Hoia natus, episcopatum suum in manus summi

pontificis permisit, in fauorem Magni ducis Saxoniæ, iamdudùm episcopi Caminensis. Vtriq; iamantè conuenerant, quantum æris promptum solueret Magnus, quantúmque annuum ad Iohannis vitam redderet: & vtriq; missis ad summum pontificem Martinum his de rebus oratoribus, rem consummârunt. Iam rex Daniæ Ericus apud Magnum perfecit, vt ecclesia sua Caminensis successorem haberet, quem ille voluisset, regis cancellarium. Quæ omnia legitimis apud summũ pontificem mandatis, & principũ instantijs, sunt perfecta. Rex autem per eundem ad eam causam missum summo pontifici oratorem, accusari curauit legitimis modis archiepiscopum Vpsalensem, grauibus irretitum criminibus, depositione dignis: conuictúmque, aut facti notorietate, aut alijs competentibus vijs, quibus possunt crimina inclarescere, depositum iussit abstinere pontificalibus, fratremq; ordinis Birgittæ in eius locum obtinuit consecrari. Halberstadense autem commune per ea tempora tumultuatur grauissimè, captis eius loci consularibus, & in vincula coniectis. Id cùm resciisset episcopus, euocauit vicinarum vrbium primores: iussitq; instare, vt tumultus pacaretur. Quod cùm annuerentur, colloquiũ habentes cum capitibus eius tumultuationis, publica interposita fide euocatis, ostenderũt rem praui exempli, & quæ principibus & vicinis communitatibus meritò displiceret: si quid illis esset iustæ questionis in senatũ suum, esse iudicem episcopum loci legitimum dominum, qui paratus sit criminosis iustitiam ministrare: parcerent sibi, natisque suis, parcerent vrbi: non in cœpto persisterent, vndè perpetuus vrbi interitus proueniret. Cùm audissent vicinorũ suorũ Halberstadenses consilia, paucis interloquuti, respondent habere se causam

cum

cum suæ ciuitatis senatu, quam sine ipsis facilè termina-
bũt: Eant, & suis intenti negocijs, aliena non curẽt. Hoc
responso redeunt, & vicini in sua, & ipsi in vrbẽ: & iam
exasperati, quatuor ex omni numero ꝓductos in publico
gladio cecíderunt, domos eorũ direptionibus subijcien-
tes: deindè multos ex ciuibus, qui locupletiores viderен-
tur, captos ære & auro emungunt: Cæsorũ autẽ & ex-
actorũ amici, vrbe dilapsi, quò se quisq; poterat, cõtule-
runt: Alij Romanorũ regẽ petentes, sententiã Imperialis
banni in ciues reportârũt: Alij vicinis questi principibus,
auxilia implorabant: Nõnulli immixti militaribus, ex-
cursiones fecêre, incendijs & prædationibus sæuientes.
His inclusi vrbe malis affecti, episcopũ suũ antè contem-
ptum adeunt: ërui malis orãt, pecunia placãt: Ille opera
pollicetur. Vbi illũ iã habuêre pacatũ, stipendiarios con-
ducunt, vim vi repellere conati. Magnus Hildesemensis
episcopus in eos euectus, prædas abegit: Ciues ad pugnam
elicuit, & interceptos cepit, spoliauit, cecidit: Sed ma-
iori visum est opùs conatu ad perdomandos contuma-
ces. Igitur Iohannes Halberstadensis, Magnus Hildese-
mensis episcopi, cõmunitates Magdeburgi, Brunswici,
Goslariæ, de Honouer, arma iũxerunt: & ciuitatẽ obsi-
dione premebãt, nè noxij elaberẽtur, curantes. Neq; ta-
mẽ ità poterãt itinera asseruare: Dilapsus est primus tu-
multuationis author, cũ rebus in vrbe diffideret, veritus,
quod futurũ cernebat, vt à populo dederetur. Multi id
conãtur ꝑmijs allecti: nec potuit euadere à tã numerosis
oculis obseruatus. Inuẽtus, episcopo pertrahitur in castra:
Mox fratrẽ eius cũ aliquot cõplicibus ex nomine, dédi ex
vrbe poscebant: Diù recusabant: Mox turres & mœnia
bõbardis deiecta deformãtur, grauioribus, nisi pareant,
cõminatis. Quæres diebus aliquot cõtinuata, perfecit, vt

com-

commune perurgeret primores, Eos qui poscerentur, dédere, vt malorum sit finis: Dediti, cum eo, qui deprehensus foris seruabatur, publico cæsi sunt in castris gladio. Episcopus deindè ex quaq; ciuitate vnum vrbi immisit, quibus authoritatem impartitur, vt rebus ordinatis, nouum deligant concilium, & dissipata reforment: Ità magnus motus paucorum sanguine quieuit. Hic est exitus tumultuātium in populo. Sed mille alia sunt eius generis exempla, nec tamen cautiores faciunt alios, aut ignorati casus, aut prouidentia præsumpta cauendi.

CAPVT XII.

HOc est illud tēpus vicesimiquinti post mille quadringentos anni, cùm ecclesia Traiectensis variis motibus tractaretur: Nam vacantem morte Friderici episcopatum, Papa permisit Spirensi episcopo. Ille grauis ætate, quòd sciebat rem laboris plenam, translationem recusauit. Tum electione innouata, cœpit esse diuisio: cùm nonnulli vota conferrent in Swederum de Kulenborg, præpositum ecclesiæ, baronem: alij in Rodolphum de Diepholt. Papa Swederum confirmauit: Rodolpho autem militia inhæsit, illi permittens arces & omnia prædia, quem postulatum dixerunt: fortè, quia ius postulati Spirensis in eum est transfusum, alioquì eligi potuit, nulli ecclesiæ obligatus, nec defectui subiectus. Diù valuit ea diuersitas: Swedero consecrato, de solis ecclesiæ ministerijs viuente, Rodolphus omnia tenebat: cuius memoriam perennat moneta aurea, ad nostra vsque tempora decurrens. Otto quoquè Monasteriensis episcopus tum in fata concessit, de Hoia comes: qui ecclesiam mirificè locupletauit, adaugens arcibus, prædijs, & ditione, fecitque locum Henrico de Morsa comiti, germano fratri Theoderici Colonienſis archiepiscopi.

Quo

Quo etiam tempore Iohannes dux Bauariæ, tutor Hollandiæ, veneno accepto extinguitur: quod quàm priùm accepisset, statìm persensit: & qui dedit, cùm in conspectu esset, mox suo proditus vel ruboris, vel pallo-ris indicio, capitur, & confessus quadripartitur. Sed indè, qui accepit, nō meliùs habebat, translatus ad patres. Iacoba pridèm coniunx Adolphi Brabantiæ ducis, tum propter cognationem & sanguinis propinquitatem ab illo diuortiata, nupsit comiti Leicestriæ in Anglia, vt Anglorum armis Hollandiam ditionem patriam tueretur: Ea fuit insimulata de ordinatione rei, quam diximus. Sed ad arma ventum est. Angli magnis copijs enauigârunt, & egressi nauibus, se contulerunt in Hannoniam: quæ & ipsa debita diceretur Iacobæ memoratæ, in qua etiam moram fecit ea fœmina. Recepti Bergensi oppido, reliqua quoquè armis in potestatem redigere curabant. Adolphus dux, qui necdùm reliquerat ius connubij, & si mulier ab eo diuertisset, cùm de magna dote ageretur, magnis vndecunquè copijs contractis, occurrit hosti. Inerant auxilijs eius arma multorum principum, ad numerum, vt ferunt, octuaginta millium: Oppugnant instanter oppidum, Anglici defendunt. Sed Anglus in alieno promptas non sperabat suppetias, quæ hostibus accreuêre quotidiè. Indè factum est, vt cùm multa vtrinquè fortiter gesta essent, ad tractatus res perueniret: conuenitque, vt vterque princeps misso Romam cum instructione nuncio, ibi causam agi sinerent: declarétque pontifex, vtrius esset vxor futura. In eas conditiones Anglici, dimisso oppido, in sua reuertuntur.

CAPVT XIII.

VVilhelmus marchio Misnensis, cùm in fata concessisset, frater ei successit Fridericus: qui, vt diximus,

ximus, ab Sigismundo promeruit ducatum Saxoniæ superioris, cùm multùm quereretur Ericus paternum sibi adimi cum ditione honorem, quòd titulum ille Saxoniæ teneret, quòd iustam Karoli Imperatoris declarationem prætenderet. Sed plus apud Sigismundum valuêre insanguinis, & magni respectus obsequij. Sunt qui potissimùm id obfuisse memorãt Erico, quòd non satis odisset publicorum itinerum insidiatores: idq; ferunt Imperiali declaratione prætensum, cùm publico, vt aiunt, consistorio pro Friderico contra Ericum declaratio, quæpetebatur, promulgaretur. Sed neq; Ericus dux, neq; successores, titulum suũ posuêre. Indignati aliquandò Misnenses principes ob eam rẽ, passi sunt posteà suo quoq; iusto titulo condecorari. Quo tempore recruduit bellum, quod erat ducibus de Brunswico & Luneburgo aduersùs diœcesim Bremensem, cùm Nicolaus comes de Delmenhorst esset in archiepiscopatu. Causa autẽ belli non alia fertur, quàm crebra Bremensium de Tedinghusen, deq; Horneborg excursio: Legitimum quæstum putauêre ministeriales ecclesiæ militares, de locis suprædictis victum quærere. Sed duces non passi iniuriam, duxêre in ecclesiæ ditionem, prædas prædis compensantes: hoc est, pauperes pauperibus coæquantes, cùm arcibus euertendis vel locus, vel tempus deesset: facileq; eò perpulsi sunt, & malis domiti, vt suis se finibus continerent. Friderico deindè marchione Brandenburgensi agente in superioribus sui principatûs partibus, duces Stetinenses & Wolgastenses, memores quòd illorum ditioni aliquandò infestus marchio tulisset indè nõnulla, iam adunatis armis duxerunt in eius vicissim ditionem, par pari referentes abacta præda. Id cùm rescisset, copijs contractis indè descendit, & in Marchia, auctis armis, duxit in

eos:

eos: obsessis in terra eorum quibusdam arcibus, in quibus, quæ Quatuor rotarum dicitur, fuit. Iam intelligentes duces memorati magno sibi prælio decertandum, longè vocatis de Prussia, deq; Pomerania auxilijs, quotquot poterant copijs contractis occurrere statuerunt marchioni, & soluere obsidionem. Ille verò vbi ex speculatoribus suis intellexit apparatus hostium, quodq; vires longè suis maiores adducerent, non expectandum ratus, castra mouit: adeóque abire festinauit, vt magnam impedimentorum partem in castrorum loco reliquerit. Hanc eius fugam duces suam interpretati victoriam, quæ ille reliquerat assumentes, reduxerunt exercitum.

CAPVT XIIII.

COmpertum ferunt illo tempore, cùm inter vrbes Magdeburgensem & Hallensem depræda tiones fierent, ac incursiones in mercatores, curribus euersis & abductis quæ preciosa portabant: non ignarum fuisse eius negocij de Anehold, qui & de Berneborg, comitem: Idq; cùm exploratum haberent vrbes memoratæ, quantis poterant viribus, quas ex vicinis militaribus, & ex ciuibus auxerant, duxerunt in arcem Berneborg, oppugnatámque iam penè adduxerant ad faciendam deditionem. Interuenit autem Wilhelmus dux Luneburgensis, à socero suo marchione regressus, medium se interposuit: peregitq; vt comes se iuramento constringeret, nunquàm se impensurum fauorem grassatoribus, viq; ademptabona, quæ variè ab equitibus distrahuntur, intra quinquennium soluerentur. Quare pacati ciues & mercatores, in sua reduxerunt exercitum. Mira infelicitas Saxoniæ, quæ hoc genere latrocinij carere non potest, cùm vbiq; sint quinciæ pacatæ. Interim verò

Iohannes

Iohannes marchionis Friderici filius, cùm audisset duces Stetinenses graues imminere Prinslauiæ oppido, quod ad marchiam pertineret. Iam enim memorati duces, captis eius oppidi portis, illas incastellabant, vt infide ciues continerent. Sed cùm alienum ciues non leuiter ferrent imperium, ad Iohannem rem pertulerunt, ostendentes, quo facto ad recuperationem opùs videretur. Ille contractis clàm armis, noctù mouit in oppidum memoratum. Intromissus per occultũ à ciuibus aditum, rem omnem oppugnationi paratam habuit: Primo manè bombardarum tonitrua crepitabant, & fulgura micuerunt, in portas ab hostibus insessas: Illi, vt poterant, tuebantur. Ciues applicatis magna congerie straminibus, & arsura materia vndiquè conuecta, incredibilè in porta fumum excitauerũt: cuius molestia superati, manus dedêre: nam pactis libertatibus suis abire sinuntur. Quod cùm comperissent, qui è diuerso in alia excubabant, mox & ipsi fecêre deditionem. Iam ducibus innotuit, quòd sui oppugnarentur, qui properè eductis copijs, quantas potuêre, suis obsidione laxandis properârunt. Sed obuij facti illis, qui iam castella dediderunt, retrò redire faciunt iam seriùs venientes. Quo etiam tempore, quod in Metropoli diximus, Nicolaus archiepiscopus Bremensis infelicem fecit in Phrisiam expeditionem. Tum verò per instantiam vicinarum vrbiũ Lubicæ, Hamburgi, Luneburgi, intercepta est grauis ista discordia, quam diximus, inter duces Brunswiccenses & Luneburgenses ex vna, & archiepiscopum Bremensem ab altera parte: quæ magno fuit impedimento rebus in Holsatia gerendis: Iam enim rex grauis imminebat ducibus, multis vndiquè armis contractis. Sed nunc effectum est, vt complanatis inter archiepiscopũ & du-

ces

ces rebus omnibus, totis viribus ad occurrendum Danorum regi pro ducibus consobrini principes se contulerunt.

CAPVT XV.

GVnterus Magdeburgensis archiepiscopus, tum Hallensibus multa iussit incommoda inferri: aduehi, deuehique quicquam interdixit: Nam salinarum prouentus sibi tanquàm terræ domino pro iusta parte deberi contendit: Ciues contrà, non nisi quæ ab olim pontificibus data sint, paratos exhibere, noua nequaquàm onera subituros se prætenderunt. Ille vrget deforis hostilia exercens: ciues capit, bona inuadit, interdicit itinera. Illi, vbi nõ alia via esset, armis se tueri confisi, perarmatis aliquot suorum, conductisq; militibus diœcesim ingrediuntur, damna dammis compensantes, captis oppidorum ciuibus, vt haberent quos ex se captis ad redemptionem compensarent. Aliquot etiam militarium interra sunt deiecta præsidia. Sed intercepêre negocium communes amici, misitq; archiepiscopus, & ex suo capitulo viros rebus gerendis idoneos, & aliquot ex suo concilio comites. Aduocantur vicinarum vrbium consulares, & res in eum exitum peruenit, vt damna dammis coæquata manerent: Hallenses consueta archiepiscopo exhiberent: sed in solatia factorum bello sumptuũ, XX. millia sexagenarum ex antiquis großis domino suo persoluerent. Otto interim de Brunswico Bernhardi filius, fœderatus Magno Hildesemensi, & Iohanni Halberstadensi episcopis, occurrendum ratus malignitatibus quorundam militarium de Swichelen, qui vndecunquè natis occasionibus, incursiones publicorum itinerum, aut ipsi fecerunt, aut facientes receptârunt. Aderant communitates Magdeburgi, Brunswici, Goslariæ, Halber-

ſtadij, Hildeſem: Duxerunt in arcem & videla, quam oppugnantes, non magno negocio in poteſtatem acceperè, habitatoribus fugatis, & impoſito præſidio: aliũ principes, alium communitates ibì inſtituêre præfectum. Indè mouentes in aliud præſidium, (Biſſchopeslutter appellant) quod inuenêre iam defenſoribus vacuum: nam hoc tueri diffiſi, abiêrunt. Proſcriptione vtuntur in memoratos ab omni Saxonia, donèc gratiam recuperarent. Quo tempore marchio Miſnẽſis dux Saxoniæ, princeps victorioſus, & qui prælia Domini multa geſsiſſet in Bohemos, vita exceſsit, relinquens filios tres: quorum maior natù Fridericus paternam ſubijt adminiſtrationem: Ducatũ inprimìs Saxoniæ, patri ab Imperatore nõ gratìs collatum, curauit ingredi: ſacramenta accepit ab omnibus, & ſe principem gerebat electorem.

CAPVT XVI.

REi nouitas ſuo à nobis iure depoſcit, vt in literas mittamus memoria dignam diuturna. Venerat ab vrbe Roma in hanc Saxoniæ prouinciam, ſpecie nuncij apoſtolici, quidam falſarius nomine Marcellus cum fratre Hoſpitalis, vt apparebat, ſancti Iohannis: Carnales illi fratres, & ambo profeſsione Minores, religioſa veſte proiecta, literas præferebant apoſtolicas. Marcellus ſatìs eloquens & doctus, qui ſe magiſtrũ aſſereret in Theologia, indulgentias plenarias pollicitus dantibus pro redemptione captiuorum pro rege Cypri. Per diœceſim Zwerinenſem profecit, multum faciens quæſtum: Venerat Lubicam, pontifici ſe exhibet. Ille & vultum hominis, & literarum faciem perpendens, primùm ſuſpicionem falſi concepit: Deindè vbì introrsùs omnia perſpexit, reperit falſarium. Ille tamen nihil mutato vultu intrepidus ſtabat, pollicitus omnia facere & perpeti de re ſua

re sua liquidanda. Episcopus coegit præstare iusiurandũ, nè quouis pacto, nisi dimissus, abiret: Ille non grauatus præstitit: Frater eius breui morbũ contrahens, vita excessit. Marcellus, vbi primùm licuit, secretò abcessit, nemine cõmonito. Episcopus interim rem summo pontifici direxit: Ille remãdauit falsariũ seruari, & ad formam iuris in eum procedi. Erat tum Cardinalis Anglicus in legatione causæ Bohemicæ per Germaniam, cum potestate delatere: Scribit illi Papa, vt falsarium ad se perductum examinet, & iure agat. Iam audiebat Lubica dilapsum, peruenisse Coloniam. Erat autem multis in locis Italiæ non ignotus Marcellus. Nam Venetijs pridèm ob similẽ causam erat in carcere, per summum elapsus ingenium. Simulauit ad mortem se ægrotare: Scribebat, vt erat medicinæ artis peritus, receptam: quam potione formare iussit in apotheca, simulans se accepturũ. (erat enim somniferum vehemens) Quo accepto, rogauit ad se dimitti fratrem ordinis Minorũ, vt coram Deo synceram faceret moriturus conscientiã. Aduentãtem ad se in carcerem fratrem blandè inuitat, vt de suo potu gustare non detrectet. Simplex frater nihil veritus mali, bibit: nec diù pòst in somnum soluitur grauissimum. Marcellus detracta illi veste monachali, ipse induitur, & clamans extrahi carcere frater poscit, iam impleto circa carceratum officio: Extrahitur Marcellus monachali veste, & pro fratre abire finitur: Sic elapsus Venetijs, venit Coloniã: idq; compertũ habens cardinalis, honorificè scribit noto homini, ad se veniat: magnũ esse quod cum illo sit acturus. Ille, qui cardinalem pridèm nouerit, sperans ab eo prouectionẽ magni honoris, non inuitus proficiscitur: venientẽ vinciri iubet, & iam Rheno defluens, perducit Coloniã, ibiq; tradidit carceri custodiendũ: nec diù erat

(incertum quibus modis) audit cardinalis custodes stellisse, iterumq; abijsse: Edicit habiturum centum aureos, quisquis illum reduceret. Magnitudo præmij fecit inquirere multos. Extrahitur ab satellite inter monticules latitans. Cardinalis iubet numerari promissam mercedem: Ille vsus modestia, quadraginta aureis contentus abijt. Marcellus indè diligentiùs asseruatus, publico iudicio conuictus, damnatur ad scalam & carcerem perpetuum: Inscalatus deducitur in Brule archiepiscopi arcem: Indè lugubrem misit cardinali post aliquot dies ad commiserationem sui epistolam lachrymis plenam, mirabili arte tornatam: sed surdo loquutus est. Cùm veniam in oblitionem veniisse videbatur, & polliceretur autem medicinã, Theodericus archiepiscopus, nescio quid incommodi passus, specie comparandæ pontifici medicinæ elabitur: & indè in regna perueniens aquilonis, episcopatum ambiebat, incertum, quos exitus inueniens.

CAPVT XVII.

VVilhelmus dux Luneburgensis, militabat eo tempestate stipendio vrbium Wandalicarum in regem Daniæ, populatus Iutiam, cùm interim Otto fratruelis eius, dux Brunswiccensis, quibus motus causis incertum, populatur absentis ditionem. Quam rem Wilhelmus Lubicæ cùm acciperet, impleta expeditione, ad quam venerat, regreditur in patriam: & vindicaturus quæ absens accepit incommoda, vndecunque contrahit auxilia, de Westphalia, deq; Thuringia, Hassia: & magnis agminibus coactis, ducit in patruelem. Oppidum Pattenhusen expugnat, ac diripit: Arcẽ Hallerborg obsidione cingit, lateque excursitans populatur. Id egrè sustinuêre amborum communes amici, grauiusq; tulêre subiecti. Obiecêre se Wilhelmo, precantes, vt iræ modum

dum ponat: recordaretur fratruelem, quem oppugnet, posse omnem terram vnis regi imperijs: Sinat interuentu tractatuum rem componi: facilius legibus quàm armis controuersiam inter propinquos dirimi. Placatus ille, vtriusque terræ consiliarijs, vnà cum consularibus vrbium vtriusq; ditionis, omnem causam permittit. Idem facit Otto, & perindè ab armis discedit: Fit permutatio ducatuum ad placandum &wilhelmum: &wilhelmus Brunswiccensem, Otto vicissim accepit Luneburgensem. Quo tempore ciues Osnaburgenses, cùm haberent aduersùs Heruordenses nonnihil quæstionis, quod iure aut legibus, aut amicis tractatibus dirimi aut non posset, aut partes pro stoliditate non paterentur: excitare conisi aduersantes, ipsi Osnaburgēses cum militaribus ecclesiæ progressi sunt in hostem, prædam ex iumentis de more militari facturi. Peruenit molitio ad Heruordenses, qui de Lippia dominum & nonnullos alios nobiles in societatem armorum assumpsêre, præstolantes aduentum Osnaburgensium: Exiêrunt ad prædam, vt rebantur, abigi paratam: Sed occurrerūt armati Heruordenses, qui prælio venientes excepêre: Pugnatur paribus animis, & aliquandiù æquis stare viribus videbātur: Sed in diuturnitate inclinauit fortuna illis, qui defensionem præferebant, ab alijs incursati. Heruordenses ergò facti superiores, sexaginta ex aduerso hostiū agmine captos abduxerūt, quibusdam stratis, reliqui per fugam abiêrunt. Thietmarsi intereà malè affecti Hamburgensibus, quòd impedire niterentur frugum ab Albi deuectionem, turrim, quam ipsi Hamburgenses communi nauigantium saluti ad mare erexerunt, & sustinent in vltimis Hadeleriæ finibus, impugnauêre: Nouū opus, illi nomen est præsidio: Aliquot missilia vicissim alterna-

ta sunt: poterant iam vulnerari alij, alij etiam extingui, cùm hostilia omnia exercent. Hamburgenses tutandarum de Flandria & Anglia nauium venientium gratia, non inuadendæ Thietmarsiæ, sexcentos per Albim demisêre satellites: consulari viro nauibus præfecto. Cùq; in Albi fluuio morã facerent, prohibituri aduersantium conatus: satellites, inquietum genus hominum, quod facilius congregari quàm regi possit, Thietmarsiam hostilem terram inuadere, iuuandi commeatûs gratia voluêre: Præfectus nequaquàm finit, non esse sibi mandatum præferens vllam vastatione aut deprædatione terram inuadere: Illi reclamant: Quid mali fieri videatur, si Thietmarsis, qui publicã stationem Hamburgensium impugnauerint, vna vel altera adimatur vaccâ esse illa solennia militantiũ, prædis alere ferociam, nauseam esse carniũ salitarũ, recentibus opùs esse: nisi ille permittat, ituros sua sponte. Alij etiam clamorem exaggerantes, proditorẽ esse ciuiũ, qui hostibus publicis parcat: Quam in rem esse eductos? An vt spectent littora? quia non occurrũt publici hostes, esse quærẽdos. Aucto clamore, præfectus diutiùs repugnare non ausus, in terrã vertit proram: Exponit milites. Ipse signa corripiẽs, in littore moratur cum ducentis: Reliqua multitudo prædatũ egreditur: & ab incendijs stultè inchoantes, signa dant longinquis Thietmarsis, vt occurrant. Dum illi colligunt prædã, & domos diripiũt, in turmas collecti Thietmarsi, facilè illam manũ repulerunt. Redeũt ad signa frequentes: Sequuntur Thietmarsi, & iã fugæ nullũ præsidium: Defluxerant aquæ: stabant in sicco nauigia: Quod poterant, in hostes versi, quandiù valuêre, vitã tutabantur. Superati multitudine, cadunt penè omnes, paucis ad naues vlteriores relabentibus. Cæsus præfectus, exenteratur:

tur: stomachum fœminæ infigũt hastæ, pro signo circunferentes victoriæ: Alij hoc genus interpretãtur diuinãdi.

CAPVT XVIII.

VVilhelmus iam dux Brunswiccensis, princeps magnanimus & victoriosus, cuius plures numerantur victoriæ, quàm aliorum arces: cùm in Austria visitare decreuisset Fridericum ducem affinem suũ, cumq; illo de rebus magnis agere: Hẽrico fratri mansueto principi, ducatum & omnem familiam, charam coniugem, & liberos, in fidem commendabat: abiensq; omnia benè putat constituta: Peruenit ad affinem, à quo perbenignè excipitur. Per ea tempora Philippus dux Burgundiæ, Karolũ regem Frãciæ bello perurgebat, patrẽ suum Iohannẽ vindicans. Rex cùm suppetias Fridericum Austriæ ducẽ postulâsset, isq; mittere decreuisset, iam præsentẽ, & eam rem sua sponte ambientem Wilhelmũ suis copijs præfecit, misitq; trans Rhenum in Franciam. Ibi Wilhelmus Philippo se regis nomine obijciens, fortiter præliatur: & multis prælijs victor, cùm iam tempus eum reuocaret, ad affinẽ suũ redijt Fridericũ. Interea audit quid in suo gestũ sit, Henricũ germanum suũ, cui omnia permisisset, cui charissimos demandauerit affectus, inuasa arce Wulfenbuttel, quæ sedes est ducalis, Wilhelmi coniugem cum liberis exegisse. Miserum spectaculum. Vidit domina venientem Henricũ mariti germanum, modestum semper principem, cui ipsa in fidẽ cum liberis sit permissa, postulauit admitti in arcẽ: Promptè iussit aperiri: iubet abcedere dominã cũ filijs. Triste negociũ, & quod barbaros cõmoueret: Non sic, inquit mulier, mandauit Wilhelmus germanus tuus. Sed ille in seuero mansit imperio. Quid faceret? Sumptis per manus liberis abcessit. Huius rei magistri ferũtur Brunswiccen-

ses oppidani: qui sub viuaci principe vitam agere socordem non poterant: Effecêre, vt monacho quàm duci similior princeps illis imperaret. Quem non superat ambitus dominãdi? A tergo fides, longè omnes sunt affectus, vbi imperium est in promisso: Possum, inquit alius, implere fidem: sed non in regno. Reuersus &wilhelmus, videt quid sit actum: Nihil modesta consilia, nihil pacis tractatus potuêre. Queritur ergò amicis perfidiam in se fratris. Inprimis Magnus Hildesemensis episcopus, compassus querenti ex animo, promittit armorum auxilia: causam esse communem sibi, æquè se dolere cum eo qui sit passus: Parantur arma: exitur ad incendia, prædam, captiuitates. Huius rei authores Brunswiccenses cines adsciscunt in armorum societatem Magdeburgenses: militiam conducunt stipendio: graui mole concurritur vbiquè: omnia vasta ac deformata igne ac gladio horrent. Iam omnibus euastatis, cùm neutra pars magno de lucro gloriaretur, interuenêre principes Ludouicus Landgrauius Hassiæ, Iohannes marchio Brandenburgensis, Otto dux Luneburgensis, qui controuersiam in hunc modum diremerunt: Daret Henricus &wilhelmo XIIII. millia sexagenarum in grossis: &wilhelmus dominatum de Homborg, cum Honouer, & subiecta ditione teneret, donec aliter rebus consuleretur. Nam & ducatus Gottingensis in expectatione fuit ab Ottone monoculo, qui prolem virilem iam senex non haberet. Henricus quoquè &wilhelmi frater, nullis hæredibus, vt putabatur, donandus, vacuam facilè domum relinqueret &wilhelmo. In eam formam rebus transactis, &wilhelmus tempori seruiuit, breuì assequutus Gottingensem principatum.

CAPVT

CAPVT XIX.

HOc tandèm anno, qui fuit triceſimuſprimus poſt mille quadringentos à Chriſto, Sigiſmundus Romanorum rex, coronam ex Vrbe petiturus, Italiam ingreditur. Sciebat ſenſatus princeps luctantem mutuis viribus Italiæ nobilitatem: Expectabat benè gerendæ rei occaſionem: ſi fortè duobus vel populis, vel principibus, per mutuas vires attritis, ipſe inuocaretur. Venit Mediolanum, & ibi ferrea accepta corona ab eius loci archiepiſcopo, à Philippo Vicecomite, iam duce, per reliquam Italiam cum copijs perduci expectabat. Signa hæc erant, vt Blondus ait, non iam inclinantis & ruentis, ſed collapſi Imperij: quod nimis eſſe verum, Germanicæ nationis detrimenta quotidiana teſtantur. Tum verò Italia inter manus paucarum communitatum laborat: Veneti, & Florentini, quiq; ad ſuæ reipublicæ amplificationem nitebantur: reliquas vrbes aut deditas acceperant, aut in ſocietatem ſuæ quiſque partis adducebat. Vnus erat Philippus, Mediolani tyrannus potiùs, quàm legitimus princeps, ex Vicecomitibus, potente vrbis familia progenitus: cuius primùm familiæ audaciam, deindè potentiam, noſtri principes ſua diſſimulatione aluêrunt, donèc in contemptum prouecta ſederet. Istum Philippus, cum memoratis communitatibus, de Italiæ principatu luctatus, inuitauit Sigiſmundum in Italiam: Diù tamen ille diſtulit aduentum. Sed cùm veniret, ab illo magnificè excipitur: coronaturq; de more ferrea, Romæ auream ſuſcepturus. Promiſſa ſua Philippus differebat: non enim apparebant copiæ, quæ regem deducerent per reliquam Italiam: quam ſolebat ſuis olim viribus peruadere rex Romanorum. Habebat tum Sigiſmundus aliquantam ſuorum Vngarorum &

Teutonum manum: sed non eam, quæ sufficeret regem per impacatas, quales tunc erant in Italia, prouincias deducere. Florentini arma sua iactabant, ausi se in campis ostentare Alemannis: sed ab illis impetiti, didicerunt suo malo modestiùs agere. Peruenit aliquandò Sigismundus Romam: non ea, qua veteres consueuêre Cæsares: non qua proauus eius Henricus via, qui inter Imperatores nostros nouissimus, armis perfregit Italiam. Coronatur Sigismundus ab Eugenio pontifice, & in Germaniam reuertitur: multum tamen temporis Senis commoratus: quæ vrbs aliquantam retinet Imperij memoriam, & antiquæ dignitatis obseruantiam.

CAPVT XX.

HOc tempore fuit illa grandis in Christianismo commotio de concilio Basileensi, quod antè quidem Eugenius iusserat conuocari. Vbi iam satis maturè conuenerãt ex omni orbe patres, præsideret in eo Iulianus cardinalis sancti Angeli, vice & authoritate pontificis, Eugenius mutato animo, transferre voluit in Bononiam ex causis, quas in Bulla allegauit. Sed concilium, acceptis literis translationis, misit solennes in Vrbem ad pontificem oratores, qui ostenderent maioribus ex causis translationi non esse locum, obsecrantes, vt in prima sententia permaneret. Sed ille flecti non potuit: mittebátque alios ex suis episcopos, qui verbo efficaci monerent Iulianum in concilio præsidentem, & patres alios, vt translationi consentirent. Sed hæc frustrà fuit legatio: responsumq; illis est de maturo patrum consilio, nec expedire, nec fieri posse translationem: Orauêre, immò obsecrauêre pontificem, vt à translatione discederet: alioquì iam esse in Constantiensi declaratum, Sacrum

trum concilium in Spiritu sancto congregatum, in casibus habere authoritatem supra pontificem: qua vteretur, nisi ille cederet communi vtilitati. Hac vtrobiq; immobiliter inhærente sententia, Papa cùm transferret, Basileensēq; reuocaret concilium, patres non sinerent, inuicèm sibi cœpêre inuehi. Ille in concilium, & hoc vicißim in pontificem, graui scandalo, & totius, vt diximus, commotione Christianismi. Per quod tempus Magdeburgenses ciues graui etiã dißidio restitêre suo pontifici, & capitulo maioris ecclesiæ, occasione sumpta de communienda ciuitate, vt illi dixêre, in hostes Bohemos, vt pontifex sensit, impedimentum sui: Capitulum enim suæ parti communiendæ non satis voluntarij, rem dißimulârunt: Ciues operi institerunt, indignante capitulo cum pontifice: quæ vsqueadeò excreuit indignatio, vt omnia ecclesiæ suæ preciosa, & peculiaria quisque sua, in locum reportarent tutiorem, veriti populi tumultum: Cesserunt & ipsi loco, diuina in ecclesia officia intermittentes. Deuoluta est causa ad concilium Basileense: Vtriq; misêre instructores procuratores. Dum in iure certaretur, moræ impatientes, cùm ad arma vocâssent, & in belli societatem, Iohannem de Brandenburgo marchionem, & Henricum Brunswiccensem ducē, cum cõmunitatibus de Brunswico & Halle sumpsissent, duxêre in oppidum & arcem Caluen: expugnataq; arce, omnia diripuerũt, inuentũ archiepiscopũ abire sinentes. Ille cõcessit ad fratrē in Thuringiã, in Sunderhusen commorantē: Ibiq; multo tẽpore permãsit. Interim ciues cũ auxilijs vltrà progressi, arcē ecclesiæ Aquensem, cũ oppido, & indè Stasford expugnauêre. Archiepiscopus cùm omnia sineret, iure, non armis certare constituens, petiuit Basileam, vbi iam adesse audiërat Imperatorem,

siper

si per illum, aut per concilium iustitiam obtineret, de immanissima vi & tumultuatione subditorum. Sed cùm in concilio nihil magis ageretur, quàm vt Eugenius pontifex à reuocatione sua discederet, concilióque, iam sua & præcedentis concilij authoritate inchoato, vel ipse accederet, aut plenæ potestatis mitteret oratores, nemo magnæ iustitiæ spem consequendæ indè fouebat. Eugenius iam causas prætendebat de Græcis aduenturis, & eorum ad Ecclesiã occidentalem adunatione, qui Alpes transire nollent, deq; proprio incommodo, quòd Basileam ipse longo itinere petere non posset: ad Bononiam autem omnibus esset facilis accessus: quódque inter minas Germanorum, qui in suis finibus intractabiles essent, nihil ad eorum reformationem posset intentari: Vocauit Iulianum, & omnes patres sub maximis pœnis Bononiam: Illi vicissim citabant pontificem: vt aut veniret, aut instructos mitteret oratores ad audientiam sacri concilij sub interminatione pœnarum maximarum: Et in XII. Sessione, iam de tertia monitione processum instituit, quòd nisi infra LX. dies reuocaret suam cassationem Eugenius, esset suspensus ab omni administratione Papatûs in temporalibus & spiritualibus: prout in literis desupèr fulminatis, omnia quæ gesta sunt, eleganter recitantur. Quo tempore, quod in Metropoli diximus, Bremenses senatum suum in carcerem coniecerunt. Sed ille elapsus, peruenit in Oldenborg, exceptus perbenignè à comite Theoderico.

CAPVT XXI.

SIgismundus interim Imperator non cessauit apud pontificem instare, vt sacro concilio authoritatem impartiretur, reuocans translationem: peruicitque, vt Papa datis desupèr literis translationem cassaret, & Basileensi

sileensi redderet authoritatem. Quibus acceptis Imperator, Rheno defluens, nemine sciente aut sentiente, ingreditur vrbem: Publicatis literis, gaudium ingens exoritur. Cumq; paulò pòst vberiores in eam rem literæ prouenirent cum mandatis plenioribus, egressus obuiàm cum omni magnificentia Imperator, literas in scripto suo ipse pertulit, omne concilium patrum obuiàm effunditur, & in ecclesiam solennibus hymnis deducuntur, cantantibus organis & omni choro, Te Deum laudamus. Quo tempore, cùm in ecclesia Traiectensi, mortuo Swedero, Rodolphus apostolicam confirmationem consequutus, episcopalia sua de more perageret, quidam tamen exules canonici electionem Basileæ facientes, de alio confirmationem concilij pro suo impetrârunt electo, destituto per concilium Rodolpho, & annullata confirmatione Apostolica: Ità ecclesia iterùm in pristinam perplexitatem recidiuauit. Per eadem tempora Gerhardus dux Slesswiccensis, frater Adolphi, cùm conjugem accepisset de domo Badensi honestam dominam Annam, nuptijsq; peractis in eius patria, secum duxit in Holsatiam prægnantẽ: Et cùm graui lapsu partum properaret, ad duos menses vel circa, legitimum pariendi tempus præueniens, peperit gemellos, puerum ac puellam. Infantes cùm nihil imperfectum præferrent, cœperunt malè loqui maligni, quòd non ex duce mulier concepisset: sed priusquàm illi iungeretur, iam prægnans extitisset. Quæ res perlata ad Adolphum fratrem, à susurronibus malè aucta infamia optimæ fœminæ, iussit ille fœminas adesse prudentes: quas ex omni terra & vicinis vrbibus fecit ille conuenire: quarum iudicio conspecti paruuli, Gerhardo patri ab omnibus adiudicantur: Physici quoque testati sunt, in illum diem ex hora primæ coniunctionis

in

in torum potuisse partum fieri septimo mense, aut etiam ante, accedente lapsu, qui parturientis tempora accelerauit. Ità omnium tum iudicio defensa est matronæ pudicitia. Sed tamen quicquid à peritis diceretur, prævaluêre linguæ maledicæ: & apud Adolphum ducem Gerhardi fratrem tanta inualuit indignatio, vt bona fœmina malis cedere cogeretur, in patriā suam tristis reuersa. Sequutus abeuntē maritus vt reuocaret, ipso itinere deficiens, mortuus est in oppido Emerick ad ripam Rheni. Paruuli autem mox separantur: & puella quidem seruata est monasterio, in quo diù vixit longè extra patriam: puer autem interijt, de cuius interitu ferunt inconsolabiliter posteà luxisse Adolphum: nec vnquàm sui corporis hæredem meruisse, qui inuiderit fraterno: quanuis coniugem haberet egregiam fœminam, sororem comitis de Honsten & Mansfeldia.

CAPVT XXII.

Bernhardus per hæc tempora dux inferioris Saxoniæ, germanus Erici præmortui, cùm in marchionem nonnihil causæ prætenderet, hostilibus de more denunciatis, satis cautè ac tacitè expediuit suorum quantam potuit manum, & in Prignissam ducens, ingentem indè in pecoribus prædam euexit, in quam solent multa induci prædata. Sed qui damna passi sunt, sequuti præcedentem, cùm illi æquis cum eo viribus & animis viderentur, manus contulerunt: & prostratis, captisq; multis, prædam reduxerunt, hoc in lucro habentes, quòd iam ex militaribus captos aliquot tenerent: Dux ipse cum paucis expeditioribus vix elabitur: Sequuti tamen satis longo itinere non antè deseruêre, quàm in suam ditionem iam securus reuerteretur. Quo tempore sacrum Basileense concilium scripsit Bohemis eleganter, inui-

tans

tans ad communionem ecclesiæ, multis rationibus suadens, vt qui pacis cupitum semper bonum amabant, matri concilientur ecclesiæ, & in concilium prodeant, tractaturi de modis vnionis. Misit etiam duos in theologia magistros, quibus cum de securitate itineris conferant sermonem plenius. Effecêre illi, vt publica fide interposita, quam illis fecêre principes & vrbes ab illis designati, prodirent in concilium : alterarentúrque nonnunquàm superati, semper conuicti rationibus & scripturis, sed nihil ad pertinaciam emolliendã. Rediêrunt qui venerant, nihil proficientes. Quo tempore Gunterus archiepiscopus Magdeburgensis, cùm causam suã in concilio prosequeretur, & coram Imperatore decertaret in iure, vtrobiq; victor euasit, vtrobiq; processus obtinuit : vt nisi infra præfinitum terminum omnia in pristinum statum redigerent, excõmunicati & interdicti haberentur in ecclesia, & rursùs banno subiacerẽt imperiali per omne regnum, capiendi ab omnibus impunè : simili pœna subactis, qui suffragarentur in crimine participantes. Quibus literis requisiti, nihil moti sunt : quin potiùs ad armare deuntes, arcẽ & wolmerstede, quomodò priores, occupauêre. Quid facias pertinacibus, qui non nisi in manu forti dimittunt Israelem? Ità nunc viuitur : regna enim & imperia, & omnes seculi ditiones, armis parantur, armis defenduntur, armis amissa recuperantur, non literis aut processibus. Turcorum Imperator ea tempestate sæpè anteà ab Imperatore Sigismundo oppugnatus, tũ non solùm treugas, sed perpetuæ pacis fœdera cum Imperatore iniens, misit Basileam solennes ad id perficiendum oratores. Sciens Imperator, in ecclesia iussit apparari suggestum, in quo imperialibus fultus ornamentis consederat : Ante oratores ibant, qui dona

ferrent,

ferrent viri duodecim: alij duodecim virorum paria fuisse contendunt: qui manu singuli gestarent aureos scyphos apertos Imperatori dono. Succesit alius ordo ferentium vasa aurea geminata, proculdubiò non vacua, sed aureis nummis plena. Indè tertius ordo ferentium pannos voluto & auro precioſos. Post omnes quidam ferebant vestem, serico, auro, gemmis incomparabilem. Quæ omnia suo ordine Imperator excepit: Et perfecto propter quod venerant negocio, honoratos, & pro magnificentia sua donatos, remisit domino suo: quem etiam non paruis muneribus vicissim honestabat. Quo tempore domina Iacoba filia ducis Bauariæ, ac comitis Hollandiæ, hæres Hollandiæ, permittente Philippo duce Burgundiæ, qui in memoratas terras proximus videbatur successor, nupsit cuidam non magnæ nobilitatis viro Franconi de Borstel: Sed Philippus illi permisit terrulam Osteruant, creans comitem neptis suæ gratia. Hic tamen in diebus suis multas faciens pauperibus & religiosis eleemosynas, ad splendorem multorum principum victitabat: multos etiam honestate domûs suæ superauit.

CAPVT XXIII.

POntifex intereà Romanus Eugenius tumultuationibus cedens Romanorum ciuium, Tyberi furtim dilapsus, magno suo periculo in portum vix peruenit Pisanum, indè translatus Florentiam: Curiales sequuturi, partim mari, partim terra diripiuntur penè omnes, ad nuda vsque corpora. Nam qui mare transiêrunt, inciderunt in Cathelanos piratas, nudi littoribus expositi: Qui autem terram transiêrunt, à latrunculis Romanæ gentis ad cutem vsq; rebus omnibus nudantur. Hanc suam, suorumq; calamitatem, literis ad concilium Basileense

ense datis Eugenius prosequitur, hortatus, vt calamitatem Romanæ ecclesiæ commiserati, eius collapsam dignitatem studeant reparare, ità concludens: Sanctorum patrum imitatores estote, sicut veri discipuli Christi, & filij Dei charissimi: Si qua ergò pietas, si qua consolatio in Christo in vobis est, implete desiderium nostrum, immò & bonorum omnium. Non deerit vobis gratia diuina neq; bonorũ subsidia, si in Domino confidimus. Quantùm autem ad nos pertinet, omnes operas nostras pro his libenter offerimus, nihil pro nostro officio prætermittentes, quô gloriam Deo, pacem & salutem populo Christiano, in his operibus sanctis vendicemus. Datum Florentiæ anno incarnationis Dominicæ MCCCCXXXIIII. Interèa Græcorum Imperator Iohannes, misit oratores suos ad concilium Basileense, optans omnimodam fieri vnionem, fultos legitimis mandatis, vt plenam communionem cum ecclesia Romana sortiatur. Sed quis fuerit exitus, annotabimus suo loco. Per ea tempora Thietmarsi populus inquietus, & nemini subesse passus, domesticis vexatur malis: Nam in se mutuis armis versæ duæ partes, sub totidẽ capitaneis, mutua damna incendijs, prædis, cædibus, agebant. Pars verò quæ crebriorem passa videbatur iniuriam, ad arma venit prima. Præfuit illi vir modestior: sed tum exasperatus, in aduersam factionem debacchatur. Hamburgenses illi immisêre quingentos sagittarios auxilio: qui hostilem partem nimis atrociter insequuti, prædis, incendijs, cædibus, vbiq; sæuiebant: cogebantq; aduersæ partis ductorem terra cedere, carereq; patria, quoàd res interuentu communium amicorum, ad tolerabiles cõditiones composita perueniret. Multæ tum erant per Germaniam ecclesiarum turbationes. Nam Magdeburgensis archiepiscopus, &

clerus eius, quod ostendimus, à sua exulabant ecclesia: Treuerensis diuisa fuit, cùm pars inhæreret postulato Spirensi, pars verò electo: cùm inuicèm sibi vtroq; gladio minarentur, interdicto diuinis vtrinque: cùm tamen in contemptum ecclesiæ clauium, diuina celebrarentur. Moguntina ecclesia tum in clero suo laborabat: Namciues, eiecto senatu, nouum creauêre concilium: qui facti is impositionibus in vina & blada clerum grauabant: ità vt ille pro libertate decertans, vrbem deserere coge-retur. Bambergensis ecclesia simili tum malo angebatur. Sed & Traiectensis, quæ post Swederum, cui Papa, vt esset Rodolphus quietus, de alia prouiderat ecclesia, sub Walramo Colonienſis archiepiscopi fratre, quem exulantes quidam canonici Basileæ elegerant, fluctuabat magnis motibus: Faciebat pro illo concilij authoritas, & præsens germani fratris gladius. Sed Eugenius scribens Colonienſi archiepiscopo, hortatur, vt tentatam pertinaciam deponat, dammétque, & ad se pertinens postulandi ministerium confirmari non arriperet facultatem. Sic enim necesse fuit, vt laborante capite, membra omnia infirmarentur. Quis enim potuit esse quieti locus, quandò mater ecclesiarum Romana, hinc à ciuibus, indè verò à concilio infestaretur? quod sequentia liquidò monstrabunt.

CAPVT XXIIII.

PRincipes Saxoniæ Otto de Luneburgo, cum Friderico fratre, Henricus de Brunswico, & Wilhelmus frater eius, Otto de Leina duces conspirârunt in comitem de Speilberg, publicum omnium, vt ferebatur, itinerantium hostem, qui nullis parceret, sed sine discrimine itinera teneret impacata: ducentésque in arcem eius Hachemolen, obsederunt, expugnârúntque: Nec minùs in

hùs in arcem Harlemund contenderunt. Sed cùm ineſſet forte defendentium præſidium, ipſaq; natura loci & arte arx munitiſsima videretur, diù ibi ſedendum principes proſpicientes, munitiones ſibi quaſdam opportunis locis erexêre, deq; illis obſidionem ſeruantes, ipſi principes retrò abiêrunt. Diuerſa via comes ipſe armis adiutus archiepiſcopi Colonienſis, Iohannis de Hoia comitis, & de Lippia domini, contenderat in terras ducum memoratorum, & prædas egit cum incendijs. Wilhelmus autem dux, acceptis copijs, quas pridèm ipſe habuit adunctas armis amicorum, contendit in terram de Hoia, arcemq; obſedit Barenborg: eamq; expugnans, ſuæ fecit poteſtatis: Indeq; progreſſus cum agmine in Euerſteen, cuius dominus Ruſche Plate memorato comiti inhaſerat: aliam quoq; eiuſdem domicelli arcem, Otto dux Luneburgenſis, magis aſtu quàm armis, occupauit. Qui inerant cuſtodes, ibant proximam villam defenſare: Id obſeruantes ducis memorati milites, illis abeuntibus, clàm ingreſsi, arcem occupant, & redeuntes excludunt. Interìm comes de Speilberg, ad oppidum Rentelen pugnãs, cùm penè expugnâſſet, ictus telo, concidit, & interijt. Quo tempore Hallenſes iam pertæſi grauaminum excommunicationis & interdicti, quæ propter Magdeburgenſes perferebant: vnam enim eccleſiæ arcem & ipſi tenuerunt, quam iunctis viribus cæterorum in ſuã redegerunt ditionẽ. Miſsis ergò in conciliũ Baſileenſe oratoribus, in quo manebat Gũterus archiepiſcopus, relaxationem interdicti & abſolutionẽ à cenſuris poſtulabant. Archiepiſcopus nõ grauatè reſpondet: Si arcem redderent, & à cõtumacibus Magdeburgẽſibus recederent, proq; contumacia & irrogatis damnis, magnã æris ſummã perſoluerent, impetrarẽt optata. Illis aũt cuncta

pollicentibus, in eum, quem prædiximus, modum, si cuncta ex animo implerent, laxationem interdicti & absolutionem excommunicationis exequutoribus permisit: Ea promissa, cùm ex fide implerent, ad diuina restituuntur. Sed tamen capitula præmissa communitati non panduntur. Ea verò cùm posteà publico sigillo essent communienda, reclamauit communitas, non passa diuidi à Magdeburgensibus: & impetu facto, concilium vrbis in vincula conjciunt. Vicinarum vrbium consulares mox assunt, periculis captorum occurrere cupientes. Renouant fœdera, quòd nunquàm ante causæ exitum ab inuicèm discedant: idq; literis contestantur sigillatis. In eam formam compositionis laxantur vincti: Sed redit vinculũ, quod pridèm fuit, ab ecclesia censurarũ: quod interim leuius pensum est: dum, vt putant, diuino iure suam tueantur libertatem. Sed exitum causæ huius posteà ostendemus.

CAPVT XXV.

IMperator hoc tempore indixit principibus regni Francfordiæ conuentum in diem Nicolai, ad reformandum Imperij quoq; statum in capite & membris: vt eo in suum ordinem redacto, cogitarent omnes, quomodò ecclesiæ quoq; tum vacillantis gradum solidarent. Conuenêre frequentes, & cunctis examinato pondere pensatis, inuenerunt articulos sedecim, qui magna indigerent reparatione: nî fieret, omninò Imperium collaberetur. Sed iamdudùm Itali collapsum & extinctum reputauêre. Condixêre autem, vt in proximum diui Gregorij diem, iterùm in eum locum conuenientes, determinarent, quæ medio quisq; tempore deliberâsset. Sed erat grauissima conditio reformandi. Iam enim, quod sæpè questi sumus, patrimonium Imperij direptum,

ab

ab alijs tenebatur, distributum inter principes electores: ipseq3 Imperator iureiurando adstrictus non repetere, quid faceret? Per id tempus cùm maximus turbo incubuisset, euersaq3 sine numero felices & infelices arbores iacerent, turres ac mœnia vrbium conquassarentur, cecidit lapis in ecclesia Colonienſi insignis magnitudinis, vento deiectus, per duplicem actus testudinem, locóque sanctarum ex tribus Magis reliquiarum incubuit: Sed tum diuino, vt ferũt, miraculo cessit theca ad parietem, deditq3 cedenti saxo locum. Hodiè monstrant in ecclesia saxũ non longè ab sanctis reliquijs diuorũ regũ. Interim Magdeburgenſis ecclesiæ desolatæ canonici, Marchionem Misnæ Fridericum inuitârũt, vt arcem ecclesiæ præcipuã Gebekensteen tueretur, pmissa insigni pondere pecunia. Ille manũ validã contraxit, occurrentibus in auxilium eius Lantgrauio Thuringiæ, & item Haßiæ, comitibusq3 Herciniæ de Swartzeborg, atq3 Honsteen, obsedit Hallenſem vrbem, bombardis immittens saxa grãdia: quibus territi ciues exanimãtur: Sed facilè reddidêre vicem, multis simili ictu per castra principis occisis. Ille euocatis Brunswiccenſibus, qui auxilio venerant obsessis, treugas fieri postulat: Illi recusant treugas, de pace agendũ rati: nam quod post treugas sit faciendum, cur non fiat modò? Frustratus marchio, soluit obsidionem: Comites in arcem Eglen se collocauêre, vt indè excurrentes, crebra hostibus incommoda importarent. Hallenſes inuitauêre Ekelfeldenſes, vt stipendijs eorum militarent. Venêre trecenti expediti equites: Sed comites duplicato illis numero excurrentes, fugam cogunt intentare, vbi viderunt se numero multùm superari. Vbi verò fuga non profuit, versi in hostes, pugnant, sed superantur: Cæsis paucis, cæteri capiuntur. Hunc labo-

rem miseratus Deus, consilia pacis inspirauit: Nam episcopus Mersburgensis, & comes de Aneholt, cùm mediatores interuenirent, in has conditiones pacis reduxêre altercantes: vt ecclesiæ arces, & canonicis ablata, redderentur ex integro: & quæ demolita, quæq; constructa essent, in eo quo tunc statu essent permanerent: quodq; pecunia medio tempore leuata, inter res mortuas deputaretur: & quòd absolutionem tam ab ecclesia, quàm Imperio procuraret Burgrauius Nurenbergæ, in quorum sumptum Magdeburgenses expedirēt quatuor millia sexagenarum ex veteri moneta grossorum: & quòd archiepiscopus ordinaret reconciliationē sacrorum locorū, quæ violata dicerētur. In has cōditiones pacis vtrig; cōsentientes, ad sua rediêrunt. Archiepiscopus solemni de more in vrbē deducitur, exceptus à ciuibus honorificè. Quo etiā in tempore, in vrbe Atrebatensi, ex ordinatione concilij Basileensis conuenêre prælati, principes ac nobiles, viri omniū doctissimi: qui pacē inter Francorum regem, & Philippū Burgundiæ ducem, paternæ necis vindicem, peregerunt: cùm rex Angliæ, qui ad eandē concordiā inuitaretur, se retraheret, coarguens Philippum, quòd fœdera secū inita violaret: quæ inter alia continebāt, quòd neuter sine altero pateretur regi conciliari. Ad quam formulā, cùm rex Angliæ requisitus recusaret, declarârunt prælati & viri, qui aderant, doctissimi, Philippum ad vlteriora non teneri. Quid enim, si ille pertinax esset, nunquámne proindè futuram pacem?

CAPVT XXVI.

ROdolpho Traiectensi episcopo, Walramus Theoderici archiepiscopi Colonienſis, & Henrici episcopi Monasterienſis germanus frater, cùm esset electus, quod diximus, à proteruientibus in concilio Basileensi canoni-

canonicis, multùm creauerant laborem. Institêre qui Walramo fauerent, vt Traiectensem vrbem caperet. Nobilis erat baro de Hokeren, plurimùm ciuibus Traiectensibus charus: Is quia fidem habere videretur apud ciues, præmio ꝓmissæ arcis, quæ à maioribus eius alienata esset, instituit vrbem opprimere, ac Walramo subdere: Machinati sunt eius generis technam: præmitteret triginta viros, qui baronis nomine ingressum postularent, & venienti exercitui portas panderent: Haberet etiam dicebantur, qui incendia excitarent: quibus impliciti ciues restinguendis, propugnationem vrbis omitterent: Fides quæ fuit baroni ad ciues, spem illi dabat rei perficiendæ. Sed non potuit multis detectum diù latére negocium: Prodijt ad maiores in vrbe nonnullos. Venerant triginta viri ad portas armati, baronis nomine ingressum postulantes: portarum custodes retulêre in concilium: Emittuntur qui caperent venientes: Capti sunt vigintiquatuor, sex elapsis: Mox in quæstiones positi, produnt ordinem machinationis: Illi gladio cæduntur: Ipse baro Hollandiam ingressus, in Dordraco mansit per tempora reliquæ vitæ. Saxoniæ interìm inferior, Erico per mortem subtracto, Bernhardum fratrem habuit ducem: cùm Otto Luneburgi, & Henricus Wilhelmi frater Brunswico dominarentur. Wilhelmus autem memoratus princeps animosus, cùm iniuriam suam necdùm ex animo posuisset in Brunswicenses suæ destitutionis authores, expeditum suorum agmen duxit in prædia vrbis, quæ foris haberent vrbana, eaq; populatus, omnem prædam abegit, elicere tentans sequuturos, vt cũ illis manũ consereret: Sed illi maturiùs sibi consuluerunt, in posterũ diem dilata procursione: Tũ enim agmen non contẽnendũ equitũ & peditũ

produxêre, & in Nouam ciuitatem, quæ Wilhelmo paruit, mouerunt, prædis & incendijs sæuientes: Nec ea fuit dux, aliâs fortissimus, fidutia, vt se agmini suis incomparabili obijceret. Præda, quam ceperant, domũ reducta, in propria incolumes rediêrunt. Quo tempore Thietmarsi iterùm in sua viscera versi, domesticis & ciuilibus malis inter se digladiantur, cùm execrabilẽ haberent duæ sectæ & inseparabilem pertinaciã: quæ tam diù valuit, donèc alterius partis capitaneus, per insidias interceptus, periret. Tum verò sæuiunt amici & cognati, obuios quosq; alterius factionis sternunt: nec potuit ea cædes conquiescere, donèc consulares vrbium propinquarum Lubicæ & Hamburgi, in terram missis oratoribus, rem, vt poterant, compacarent: Statuentes ex assensu incolarum, vt homicidium decæterò centum marchis, & perpetua proscriptione mulctaretur: idq; approbârunt, literis desupèr confectis, quæ sigillo terræ illius communirentur. Tum verò motus ille execrabilis cœpit magnum in modum conquiescere.

CAPVT XXVII.

VVestphaliæ, Hassiæ, ac Gelriæ militares, magna manu conglobati, octingentos equites habuêre: eoq; agmine terram palustrem comitis de Henneberge sunt hostiliter ingressi: Terra ea paludibus ac inuys nemoribus septa, vnum habet aditum, exitúmque. Cúmque hostes intùs prædis instarent, comes quantam potuit suorum contraxit rusticam militaremq; manum, iubens obseruari aditum, quo ingressi ad se hostes essent, expedita equitum cohorte, atq; manu promptiorum peditum, se obiecit hostibus: & illis congressus, viliter repulit, vt relegerent iter quo venerant, exireq; contenderent per angustiam, qua intrârant. Eũ locum in-

inſeſſum à cuſtodibus iam repererunt, quo nisi ſummo periculo penetrare nemo potuit. Auſi tamen quidã, præ-tenſis ad ictus clypeis, fugæ viam inuenêre: nonnulli vulnerati, alij etiam proſtrati: maximè verò iumenta inuium iter fecêre proſtrata, vt facilè, qui euadere tentarent, caperentur: Pauci, relictis equis, per condenſa nemora euasêre: multis cæſis, alij capiuntur. Inſigni auctus eo die victoria comes, magno ære ditatus, quod in redemptionem captiui impenderunt. Hoc etiã tempore, arcẽ quam in Prigniſſa, Domũ nouã dixêre, cùm in ea latrunculi receptarentur, quod conſtabat, multaq; & crebræ indè fierent in Magnopolim, Stargardiámque, incurſiones: duces non paſſi iniuriam, cõcitò ad eam ibant oppugnandam cum expeditis: Illius autẽ habitatores, cùm nihil vererentur, fortè ad ſolitum quæſtum abiêrunt, non expectatis, neque prouiſis tantis hoſpitibus, indefenſam arcem reliquêre: Vndè factum, vt nemine propugnante, facilè caperetur, igneque iniecto concremaretur ad imũ. Reuerſus dominus, vidit & audiuit quod geſtum eſt: Inſidiatus deindè arci Staueno w, quam alij militares tenuêre: qui ad ſuæ arcis demolitionem, vt cognouit, cooperabãtur, cogitauit quomodò interciperet. Habuit in eius arcis dominorum familia hominem ſibi notum, quem etiam obærabat, vt aditum illi faceret. Primo igitur manè cum expeditis ingreditur arcem, proditore curante vt pateret. Igitur arcem capit: A dominis manum tradi iuſſit, hoc eſt captiuitatis ſolenne: ire quò vellẽt permiſit, redituros, cùm & quò reuocarentur. Id genus promiſſionis, ſacramento validius habent militares. Ità arce per vim ſua carens, cœpit aliam tenere captam ex inſidijs. Hoc etiam tempore duci inferioris Saxoniæ Bernhardo, aſſiduum erat bellum in

marchiam, quòd alternis penè viribus, inuicèm sibi militares vtriusq; ditionis incurrerent. Sed marchio Brandenburgensis Iohannes, princeps seueræ industriæ, magno conflato in eam expeditionē agmine, (Fertur enim habuisse octingentis cum equestribus peditū duo millia) ingreditur terram ducis, quæ inter riuum Metzæ & Albim fluuium est, quatuordecim villas diù prædatione omni immunes, omninò nudauit: & regrediēs, oppidum Erteneborg solo æquauit: cuius vastitatis hodiè damna luit: Raris enim domibus, semirutis tectis cernitur. Quo etiam tempore, Sigismundus Imperator, Theoderico Colonienſi archiepiscopo placens, regalia ecclesiæ Traiectensis contulit Walramo eius fratri, quæ pridèm dare Rodolpho recusauit, legitimè à sede apostolica confirmato: Iam enim, vt diximus, quidam proteruientes canonici, cùm se ab initio opposuissent Rodolpho, morte Swederi competitoris, hunc Walramum excitârunt eligentes Basileæ, spe duorum fratrum eius Theoderici Colonienſis & Henrici Monasterienſis antistitum, qui videbantur germani causam non deserturi. Eligentes ipsi, concilio præsentes, multa moliebantur, vt pro authoritate concilij stabiliēda procederet indè facta Walrami confirmatio, & infirmaretur, quam fecisset summus pontifex Eugenius. Scripsit autem in ea causa pontifex Imperatori, miratus, quid sibi intantùm reluctaretur, in causa tam iusta Rodolphi nobilis, & Deum timentis, viri: qui per ostium legitimæ electionis sit ingressus. Sed ea conditione natus erat idem Rodolphus, vt litigiosum semper gereret pontificatum: Nec meliore fuit Walramus, qui amplius quàm semèl episcopatum ambiens, nunquàm tamē assequi potuit: Nam hic frustratus, etiam posteà de sui fratris in ecclesia Monasterienſi

nasteriẽsi successione frustrà, quod dicemus, cõtenderat.

CAPVT XXVIII.

HAlberstadensis episcopus Burchardus tum cum Hẽrico de Honsteen comite dissidebat. Prior autem comes cum expeditis egressus, prædam abegit ex diœcesi: Cuius rei iustam meditatus vltionem pontifex, ex vicinis vrbibus auxilia cõtraxit: equites octingentos, pedites supra mille, hoc agmine peruasurus omnem eius comitatum: Sed literis egit apud comites de Stalberg & Swartzeborg, vt incolume in hostem, bona eorum venia, iter haberet: nec recusabant securitatem pollicerí. Verùm quadam vtriusque partis affectione teneri videbantur: sed maiori in comitem propensione. Arbitrati enim sunt nonnulli, eorum opera & admonitum comitem de venturis, & armis adiutum. Vbi ingressum est agmen hostium, comes de Honsteen opportunis locis delitescens, inuadit de latibulis suis venientes: & collata manu pauci plures superant: Vulnerati multi, capti trecenti de exercitu episcopi, quòd in fossatum vrgerentur: Ipse episcopus grauiter saucius, retrolabitur abiens, manus hostium vix euadens: Captiui redemptionem suam triginta millibus aureorũ æstimati sunt procurare: Sed interuentu communiũ amicorũ res in eum decurrit modum, vt in redemptionem captorũ omnium episcopus sedecim millia persolueret: treugæ triennio durarent: per quod tẽpus, aut media eõpositionis excogitarentur, aut si id partibus videretur, ad arma redirent. Hoc autẽ temperamentũ in relaxatione captiuorũ prisiinæ æstimationi adhibitũ ferunt: quia non satìs ex fide actũ putaretur cum episcopo, qui vtiq; securũ per ditionẽ comitũ vicinorũ in promisso habere transitũ dicebatur. Sed militares viri suũ habẽt interpretationis genus

in explenda fide: quæ nullis codicibus legitur. Iam annus tricesimusseptimus post mille quadringentos ad finem decurrerat, cùm Sigismundus Romanorũ Imperator & ipse finem viuẽdi fecit, multos euacuans principatus: de quibus oriri contentio plurima formidaretur, si vnicam filiam non reliquisset: quæ nupta Alberto Austriæ duci, finem fecit controuersiarum: Nam per illam successit in regnis Vngariæ atque Bohemiæ, breui etiam pòst perueniens ad regnum Romanorum. Græci interea, vt erat constitutum, ad concilium properabant: qui & sigalas haberent obuias à summo pontifice prouisas, tamen suis in nauibus venêre Venetias: Iohannes Imperator, Ioseph patriarcha Constantinopolitani: Ad septingentos erant viri in eorum comitatu, prælati, nobiles, docti. Venerat & de Russia eius generis metropolita, de Reualia Lubicam petens. Indè terrestri profectus itinere, coniunxit se orientalibus, qui tum Venetijs moram fecêre. Eugenius pontifex, & de aduentu Græcorum, & quòd occasionem transferendi concilij per eos haberet, instituit transferre Ferrariam, desupèr emittens literas Basileam, & in omnia loca opportuna. Græci quidem, vbi intellexêre motum pontificis, vt ei gratificarent, grauabant in Basileam transire. Papa autem, facta translatione, alijs literis sequestrari fecit pecunias, à concilio datis indulgentijs per prouincias in eum vsum pro Græcis collectas: Nam vnionis Græcorum causam etiam prætenderant patres in concilio manentes: eámque Papa nunc præ se ferens, vocat omnes Ferrariam. Sub hoc tumultu Christianismi vacabat, vt diximus, Imperium.

CAPVT XXIX.

PRincipes electores in Francfordiam euocati, instituerunt de creando nouo rege: Superuenerũt vtriusque

usque partis, tam pontificis quàm concilij oratores, pro se quique fauorem sibi principum conciliare quærebant: sub magnis & formidabilibus pœnis negocium electionis retardantes, vt ecclesiæ causa prior expediretur. Sed principes, euocatis publicis tabellionibus, coram memoratis oratoribus protestabantur, se neutri parti aut inhærere, aut contraire: sed in neutralitate consistentes, electioni operam dare, quæ differri non potuit, propter graue Romani regni præiudicium: appellatione præuenientes quicquid à dictis oratoribus esset comminatum: & de omnibus censuris in qualibet causa vel à Papa, vel à concilio promulgatis aut promulgandis appellârunt, prouocârunt ad futurum œcumenicum concilium, apostolos petentes: Quæ res conquiescere fecit memoratos oratores. Principes, facta de more solenni Spiritus sancti inuocatione, elegerunt in regem Romanorum Albertum Austriæ ducem, Sigismundi prædecessoris generum: qui iam antè coronas Vngariæ & Bohemiæ in dotem promeruit per eandem suam contoralem: Multis ille quidem imitiò auctis dignitatibus vir meritissimus, & qui Sigismũdi Imperatoris temporibus functus legatione, & bellis ductor præfuit plurimis ad decus & augmentum Christianismi. Itaq; breuì est coronatus solenni de more Aquisgrani. Causa autem ecclesiæ interìm variè cucurrit. Misit Papa nuncios apostolicos in diuersas mundi partes, iustificare factum suum, & accusare concilium: nec segniter agebat cœtus patrum in concilio, suspenso pontifice ab omni administratione papatûs. Sed tũ suasi Græci & persuasi, pontificis partibus potiùs quàm concilij inclinauêre. Venit & Iulianus cardinalis à Basilea Ferrariam se conferens, cùm nullum cerneret exitum concilij memorati, prævalente vbiquè parte pontificis:

Et

Et inchoata est Ferrariæ rerum cõtrectatio: sed propter incipientem grassari pestem, in Florentiã translato concilio, perfecta est vnio Græcorum: sed tamẽ eodem, quo sæpè priùs, exitu: Fatendum tamen, nunq; antè tanto institum esse conatu ad ea peragenda, cùm Imperator & patriarchæ Orientis adessent, subscriberéntque vnioni. Cumq; per ea tempora Germaniã penè omnem vexaret caritas annonæ, Hollandini tamen maritimũ bellum aduersùs vrbes sòcias & wandaliæ, Prussiæ, Liuoniæq; susceperè: idq; magno animorũ ardore gerebãt: nauticus populus, & qui omnem ætatem mari inuolitat. Magna tum orientalium nauium classis Baias petebat, salis, vt consueuêre, gratia: Et cùm scirent Hollãdiæ in se motus vehementes, sacramentis inuicèm præstitis nauiũ magistri, & omnes inuicèm naucleri se constrinxêre, vt paribus animis & iunctis viribus in Hollandinos pugnarẽt: certum habentes, q; vbì vnum sentirent, nulla vis aduersæ gentis eos posset cõuellere. Peruenêre in portus Hispaniæ salui. Permisêre facilè Hollandini, vt onustos potiùs caperent, quàm inanes. Vbì autem illi in portubus agebant, onustationi nauium suarum intenti, cõgregati Hollandini portus obsident, magnis copijs instantes, vt capiant hostes. Sed tum Prussi (gens sæpè vacillare comperta) siue diffidentia partis suæ, siue quòd lucro suo pertinaciùs instarent, numero naues XXIII. ab alijs dissidentes, pacta fœdera cum hostibus Hollãdinis iniêrunt: sed præmia meritæ præsidiæ mox recipiunt: Nam transfugas illos, cùm nullã illis fidem haberent, primos spoliârũt, rebus & nauibus adẽptis: expositosq; in littus abire sinunt: cæteris iam sine controuersia fortiores, ademptis nauibus & rebus, in proximum itidèm littus abiecerunt. Cessit ea victoria Hollandinis non impunè: Nam crebris in-

dè

dè vexationibus per partes reddere sunt coacti, quod semèl abstulerunt. Indè in treugas res omnis conÿcitur: quæ aliquotiès renouatæ, in tẽpora nostra peruenerunt, necdùm pace ad liquidum firmata ac restituta.

CAPVT XXX.

ALbertus Vngariæ Bohemiæq; rex, per vxorem Sigismundi filiam, rex Romanorum per electionem, in alterum annum præfuit Imperÿ rebus, breuiùs exemptus humanis, quàm par esset Christianismo: Tumulatur in Alba regali Vngariæ ad latus socceri sui, relictis duabus filiabus, quarum alteram accepit Casimirus rex Poloniæ: exq; ea genuit reges, qui hodiè tenent auitaregna, Bohemiæ & Vngariæ. Alteram duxit Wilhelmus Lantgrauius Thuringiæ, dux Saxoniæ, & ex ea sustulit filiam, quam dedit Iohanni, Alberti filio, Brãdenburgensi marchioni: ex qua natus filius Ioachim, hodiè marchiam gubernat Brãdenburgensem, & dignitatem implet electuræ, post patrem atque auum: cui sponsa est hodiè filia Danorum regis Iohannis. Reliquit autem idem Albertus Bohemiæ, Vngariæ, Romanorum, rex, vxorem prægnantem, quæ legitimo tempore peperit filium posthumum Ladislaum, maximæ spei puerum: quem, vt in Wandalia diximus, multa suorum instantia obtinuit mater primùm fieri regem Vngariæ: nam illigenti nomine ipso iam erat conciliatus: quòd Ladislaus, à sanctissimo rege Vngariæ mutuato vocabulo, diceretur. Ad Bohemiam quoquè non diù pòst rex assumitur, & ad Austriæ non minùs ducatum: Certamen enim pro puero tres prouinciæ, quod ibidèm ostendimus, habuerunt. Sed iterùm Imperio vacante ad annum à Christo quadragesimum post mille quadringentos, conuenêre principes electores in solitum deligendi

regis

regis locum Francfordiam, elegerúntque Fridericum Austriæ ducem, Alberti regis fratrem patruelem, adolescentem tum moribus maturũ : Vicesimũ enim sextum, aut circiter, cùm eligeretur, agebat: in quo spes tum maxima fuit sustinendi Imperij : Sed erat ille Fabio Maximo propior, quàm Scipioni, multa reponẽs in cunctatione : nihil illi de celeritate cõficiendæ rei. Sed hæc posteà. Prima illi fuit cura, sublata de natione Germanica neutralitate, cui à temporibus assumpti Alberti inhærebat, subdere colla Eugenio pontifici. Placauitq; Amadeũ Sabaudiæ ducem, quem Basileensi concilio creatum pontificem, dixêre Felicem. Ille enim suasu Friderici regis, posito pontificis nomine, ad pedes venit Eugenij, qui illum legationis titulo perornauit. Tum concilium Basileense, subductis paulatìm patribus, cœpit euanescere. Laus egregia Friderici, pacem ecclesiæ reddidisse : sed aliquanto maior, si hoc adiecisset operi suo, vt auro prouinciæ non emungantur, vel vt ipse pater patrum, ex auro, quod ex annatis corrodit, Christianissimum tutaretur, non suos nepotes glorificaret. Hæc qualicunq; oculo tum rex, vt per omnem ætatem reliqua Imperij detrimenta, dissimulabat.

CAPVT XXXI.

ADolphus per ea tempora dux Slesvviccensis & comes Holsatiæ, qui cũ difficili ac diuturno bello, pro eo ducatu cum Danorũ rege dimicâsset : iam Christophoro Bauaro in regem assumpto, ducatum de manu regis accepit in feudum, redditaq; sunt ei omnia, quæ olim ad ducatum pertinebant, quæq; longo tempore inquieta fuêre à diebus cæsi patris eius: cùm primùm Margareta regina, deindè Ericus rex eius adoptione filius multa indè per annos supra triginta tulissent, de quibus

concer-

concertatio fuit vsque ad nouissima eiusdem Erici regis tempora: Limites autem ducatûs sunt ad pontem vsq; Coldingen, quæ tum omnia sunt reddita Adolpho duci iussu regis noui Christophori. Quo tempore, cùm Osnaburgenses ciues, conspirantes capitulo, Ericum episcopum suum expulerunt diœcesi: quòd Iohannem fratrem suum comitem de Hoia sineret omnia in diœcesi pro arbitrio agere. Erat Iohannes armis natus, castris magis quàm ecclesijs deditus: Vndè factum est, vt cùm omnia pro sua fronte gereret, episcopo fratre quiescente, odium inexplebile suo capiti, fratrisq; induceret. Pulsus autem ecclesia Ericus, per arma fratris iniuriam vindicauit. Et ille, cùm multis sæpè prælijs iritaret ciues Osnaburgenses, multosq; sæpè & caderet, & caperet, audentior factus, cœpit hostes contemnere. Vndè factum est, vt captus aliquandò, dum audentiùs quàm prudentiùs dimicaret, inuehitur captiuus in vrbem. Tam arctis autem innexus est vinculis, vt cauea clauderetur, in qua se vir procerus erigere non posset in sublime: multisq; annis in eo seruatur vsque ad instans bellum, quod Theodericus archiepiscopus Colonienſis gerebat in Susatum. Nam tunc copiæ, quæ militare archiepiscopo venerant, primùm duxêre in Osnaburgum, oppugnationem minitantes, nisi Iohannes laxaretur. Quo tempore post septennium claustra euasit. Erat autem à nato Christo annus quadragesimusquartus post mille quadringentos, cùm ciues Susatenses, qui sub archiepiscopo Colonienſi fuissent per annos ducentos octuaginta, à tempore Friderici I. Imperatoris, quo ille Henricum Leonem ducem Saxoniæ prouincijs pulsum, omni exuerat feudi dignitate: Cùm Philippus archiepiscopus Colonienſis, quantam potuit Westphaliæ, quæ antè Henrico paruit, partem

abstraheret, assumpto titulo ducatûs Westphaliæ, quem hodiè tenent archiepiscopi Colonienses. Tum & Susatum cœpit parére ecclesiæ Colonienſi, vsque ad tempora, quæ nunc scribimus: nam hoc tempore colla subduxerant iugo, quòd se dicerent ab archiepiscopo in antiquis libertatibus arctari. Ad Adolphum Cliuensem ducem defecerunt, cui, saluis immunitatibus antiquis, sacramentum fidelitatis præstiterunt: multis interim nuncijs ac literis hinc atque indè missis ad ducem, vt abstineret aliena ditione: ad vrbem, vt ad cor rediret, agnoscens, quem debuit, Colonienſem archiepiscopum dominum in temporalibus & spiritualibus. Sed cùm toto triennio his atque alijs vijs nihil proficeretur, ad arma peruentum est vtrinquè comparata. Iohannes Cliuensis Adolphi filius, tũ filius familiâs, cum valido præsidio vrbem tuendã ingreditur, passus in ea obsideri: Theodericus autem archiepiscopus comparatis copijs ad obsidendum se parat. Venerat illi auxilio & Wilhelmus Lantgrauius Thuringiæ, dux Saxoniæ: inter agmina sua ducens duo millia quingentos ex Bohemis homines armis iamdiù innatos, & qui sine exemplo crudeliter desæuirent. Hi, vt diximus, in ipso itinere Iohãnem de Hoia comitem, Osnaburgi vinctum, solis comminationibus relaxârunt. Obsedit ergò archiepiscopus Susatum multis millibus armatorum: Oppugnauit autem toto mense, rarò intermittens bombardarum tonitrua. Sed cùm ea non terrerent ciues, apparatis magna multitudine scalis, statuit varijs simul locis inuadere murum. Erat ea scalarum multitudo & id roboris, vt vnà tres aut quatuor in quaque starent & ascenderent. Oppidani aduersùs ea miserunt lapides ac trabes: Sed omnium erat validissimũ defensionis genus: Sartagines in muris dispone-

ponebant per interualla, subiecto igne, pultes in aquis bullienti feruore miscebant: Hunc liquorem capacibus vasis feruescentem fudêre in armatos, scalis incumbentes: Exuperabat ea vis omne genus tormentorum: In ipsis suis armis ardore excruciati suffocabantur: Tormenti genus incomparabile. Tali tum modo defensi muri: perière ex scandentibus plurimi, qui pro suo debito primi venerant ad arma: Nam Bohemi facilè cessêre indigenis honorē, vt militia prælati, primi essent in periculis. Archiepiscopus eo accepto incommodo, oppugnationem deseruit. Ex hoc tempore Susatum in iure ducis Cliuensis permanebat.

CAPVT XXXII.

PEr idem tempus, Delphinus regis Franciæ Ludouicus, is qui posteà regnum diu tenuit: Est enim Delphinatus is in Francia principatus, qui viuente patre, primogenito regis filio permittitur, proximus gradus ad regnum, patre subducto. Is tum valida armorum manu stipatus, ad Rheni ripam duxit. Sexaginta tum millia ferebantur eius sequuti signa: quibus & Basileæ mœnia disturbanda, qui tum etiam in concilio pertinaciter permanebant: sed & Argentinæ pulsabantur mœnia, non ignorante, vt ferebant, rege Romanorū Friderico: qui ciuitates Imperij ad eam fluminis ripā Rheni minùs Imperio parentes, ad iuga coëgit. Switensibus quoquè idem congressus, stragem in illis peregit. Armiaci autem per illam ætatem habuêre nomen inuictorum, vt nostra memoria ante paucos annos ijdem Switenses sunt habiti. Mira Friderici regis vel patientia, vel prudentia, vel vtrunque: vt maluerit Imperio minùs audientes, per alios, quàm suis armis castigari. Feciſſe idem fertur ætate nostra in Australibus

edomandis, quos tum regi Vngariæ permisisse dicitur: Sed ità, vt vix ipse angulum in omni Austria retineret. Quo tempore mortuus est Otto dux Luneburgensis & Brunswiccensis sine prole: Ortaq; suspicione dati veneni aduersùs Bertramum præpositum monialium in Ebbekestorp, per purgationem ille canonicam exuit suspicionem: Multi se prælati obtulêre ad compurgandum, scientes viri honestam legalitatem: cùm non teneantur in suo sacramento compurgantes de veritate, sed de sola credulitate, principalis autem ipse solus de veritate iurat. Bellum tum acre gerebat Albertus burgrauius Nurenbergæ, posteà Brandenburgensis marchio, in ciues Nurenbergenses: quòd prætenderet latius in vrbe ius, quàm illi ciues permitterent, cùm sit ipsa vrbs Imperialis, non alium supra se dominum, quàm regem Romanorum agnoscens. Multo labore impensisq; partes sibi conciliauêre fauorem: Magnis sæpè incommodis ciues affecit supernè ab arce: nec ipsi pepercêre machinis & bombardis, paria inferre paribus: ausi aliquandò in apertos campos aciem in aduersos producere, totisque confligere viribus. Sæpè inter eos alternante fortuna, semèl adeò contritæ sunt vires marchionis, vt omnibus penè qui secum militauêre captis, vix ipse cum pauciis elaberetur. Iam actum de marchione putabant omnes. Tum aleam versans, in celeritate rem constituit, dum adhuc in contemptu hostiũ esset: Citiùs quàm ab omnibus putaretur, alias vires collegit: & hostes iam suî securos, iam etiam se contemnentes, magno animo inuadit, & tantam recepit victoriam, vt penè damna priora compensaret. Iam stabat penè æqualis hosti: parificata incommoda, pares vtrinq; victoriæ: Hoc præstabat militari viro celeritas, & animus vinci nescius: Emerserat enim

enim dum nemo putaret. Cùm autẽ per duos annos tracto bello varia inuicèm & dedissent, & accepissent incommoda, interuentu communiũ amicorũ res in cõcordiam, cum detrimento, vt fieri solet, partium peruenit.

CAPVT XXXIII.

HAec sunt illa luctuosa Christianitati tempora, per quæ bicipiti Romanorum aquilæ, alterum desectum est caput, cùm iam in orientem vltrà non respiciat, vix defendere potens, quod ei reliquum est in occidente. Nam Turcus, dum contemnit adolescentiam regis Vngariæ, nec ab Austria sibi timet, vniuersam Græciam inuadit, magnam Europæ partem auferens. Hoc Græculi Imperatores passi, dum in regna multa scindũtur: exemplo futuri Latinis, nisi lethargum iam mortalem induissent. Dum enim Orientis Imperium diuiditur in Adrianopolitanum, Trapezuntium, & Constantinopolitanum, vnum in tria, singulorum vires non tantæ remanserũt, vt truculentissimo hosti Turco occurreretur. Fridericus autem eius nominis III. dux antè Austriæ, nunc Romanorum rex, duodecimo sui regni anno, in Italiã contendit, & coronam & vxorem pariter, quæ ex Portugallis ibi obuiàm illi duceretur, accepturus. Senis sponsam primùm vidit, deducentibus eam proceribus ex regno partis: Cumq; illa Romã profectus, Imperialem benedictionem accepit: & indè in Neapolim ad Alphonsum regem sponsæ suæ propinquum cõtendit: vbi regali luxu nuptiæ parabantur. Satis expedito is itinere Italiã peruagatur, quòd inermis veniret, præmissis aliquot copijs, & alijs subsequi iussis, nè cui veniret oneroſus, aut formidabilis. Albertum fratruelem Austriæ ducem itineris habuit comitem, & Ladislaum puerũ duodennem, Vngariæ & Bohemiæ regem, Austriæq; ducem, ipso pue-

vitiæ flore decorum & amabilem: & cui Itali multos annos ac plurima bona imprecarentur. Ea vota ventus, nè proueniret, tulit. Ostenderunt hunc fata tãtùm terris, neq; vltrà esse siuerunt: Nam, quod in Vandalia diximus, dum pro eo conseruando multa bella gererentur, dumq; illum Bohemia suscepisset alendum, & iam illi nuptiæ pararentur, anno ætatis XVIII. non sine suspicione veneni periit. Sed ad Fridericum redeamus: qui tum paratus ibat & redibat per Italiam, nulli formidandus. Videre ille potuit æquis oculis, quod priores nõ poterant, de visceribus Imperij alios incrassatos. Hoc dum vindicare contendit Henricus VII. veneno periit, non sine crimine Florentinorum. Karolus eius ex filio nepos, qui vlcisci debuit, & Imperij & aui iniuriam, euiscerandis aquilæ viribus institit, dum pro extollendo ignauissimo filio, patrimonium Imperij, quod sæpè quæsiuimus, impendit. Sigismũdus iam emortuam rem reperiens, quod voluit, implere nequiuit: dumq; in alium respicit, qui se per Italiam duceret, tardo satis itinere, penè irrisus, per mediam prouinciam vix penetrauit ad Vrbem: iam conspirantibus cõmunitatibus cum pontifice in contemptum Romani Imperij. Sed Fridericus nimiùm quietus toleravit omnia: Cunctator, vt diù habebatur, salutaris, quod maturitati dabatur: sed illa nunquàm peruenit vt vim ostenderet. Quotiès enim apud illum fieret rerum comploratio, quòd hæc & illa fierent, hæc & illa timerentur, ferunt respondisse: necdùm esse tempus illa emendandi. Nec tamen illo viuente hoc tempus impletum est, nescitur quandò implendum. Iam res eò vergunt, vt Alemania, quæ pridèm amisit viuacitatem, omnem deindè perdat Imperij honorem, rebus inclinantibus ad Gallos. Ergò labor in hostes Turcos colluctandi permanebit,

nebit, &, vt formidatur, indiès augebitur: maiestas Imperij decidet. Et facile est toleratu, si modò perseuerat incolumitas & libertas à Turco, quæ & ipsa vocatur in discrimen.

CAPVT XXXIII.

HAc ergò tempestate, per annum quinquagesimumtertium Romana pridèm biceps aquila, facta est anceps, si caput ei reliquū sit, posteaquàm Constantinopolitanum Orientis deperijt, capta per Turcum eius imperij sede: Occidentale se nusquàm nisi intra viscera cõmouet, absumens vires in domesticos, quas verteret iustiùs in exteros. Turcorum Imperator, posteaquàm LXVI. diebus nulla permissa requie, Constantinopolim oppugnauerat, & vir Italicus tutandorum murorum suscepisset præfecturam, dum Turci acriùs imminerent, quàm vrbici tuerentur, capta est insigne decus Christianitatis Constantinopolis: Innumera ciuium multitudo, sine discrimine sexûs, ætatis, ordinis, perdita. Rex ipse, vt ferunt, qui inerant, fugientes, dum per auersam ab hoste portam cum populo fugam parat, in ipsa pressura consumptus est. Sæuitū tamen est in cadauer mortui, truncatumq; caput delatū est per castra in contumeliā victorum: prophanata templa: euersa altaria: cõsputæ imagines, inprimìs Crucifixi Domini in castra relata, cõsputaq;, ridetur. Stupratæ sacratæ virgines: Matronæ in castra ꝓtractæ, libidinē impleuêre spurcissimorū canū: Et illud æternæ Sophiæ consecratū templū, sine exẽplo sordidatū contaminationibus Mahumeticis. Illa tū sunt facta, q̃ & dictu sunt difficilia, & auditu horrifica: Omnē nobilitatē tyrānus curauit excindere: quæ vt se ꝓderet, præconem iussit ꝓclamare: Si q̃ se auro redimere velint, liberū facere victorem. Tum terræ

proceres, & ciuitatū principes, inani ſpe libertatis ducti, produ̅et de latibulis. Vbi iam omnes videt co̅ueniſſe, iubet ferri gladio. Mutus hîc etiam Tullius pro rerum calamitoſa ſatis ſerie deploranda. Per duos dies liberum fuit Turcis, domos diripere, prædā conuectare: in omni genere rerum, hominum, iumentorum, veſtium, auri & argenti, & omnis ſupellectilis. Qui talem ac tantam vrbis calamitatem dignis defleat verbis, neminem arbitror extare. Ferunt qui copias eius compertas habuêre, trecenta fuiſſe millia, qui à terra oppugnârint: à mari, triginta millia, trecentis velis annotatis.

CAPVT XXXV.

SEd poſt aliquot annos, cùm idem ferociſſimus hoſtis in interiora Chriſtianitatis ducens, Bellogradum oppugnaret, cælitùs Chriſtianis auxilio proueniente, celebris ex hoſte victoria prouenit, Iohanne Huniad Vaiuoda pugnante: Iohanne verò Capiſtrano, viro religioſo de Minorum obſeruantia, pro muris populum exhortante, & ad Deum clamante. Cæſa ſunt hoſtium multa millia, & pro numero noſtrorum plurima: Interceptæ hoſtis machinæ, bombardæ, & omnis generis bellicus apparatus. Eam noſtrorum victoriam tam impatienti animo fertur hoſtis tuliſſe Turcus, vt lachrymas vir ſeuus nō teneret, vt barbam velleret, & ea, quæ ſolent inſani, faceret. O ſi noſtri tum principes vſi ea fuiſſent victoria, recentem hoſtis cladem prementes, nec ſuiſſent reſumptis viribus reſpirare, non extra ſpem fuiſſent, tum omnem Europam, fugato hoſte, occupare. Sed languidum caput, defecta membra, tum non ſuſtinuerunt fortiter agere pro noſtris. Erant in Macedonia nonnulli duces Chriſtiani, quibus animus fuiſſet hoſti occurrere, immò fugientē inſectari, ſi ſuppetias vllas ex

Chriſti-

Christianis principibus sperauissent. Nondùm erat tempus miserendi eius, nōdùm venit tempus. Formidandum, nè nostris criminibus prouocatus & iratus Deus, longiùs se retrahat, & propter ecclesiam non rectè ambulantem, in altum, vt olim à synagoga, regrediatur: pro indubitato habentibus nobis, quia ipse iudicat populos, gubernans mundum omnem, etiam si hoc impij non credant. Qui verò credunt, non hoc agunt, vt properet Deus misericordiam suam super suos. Per quæ tempora idem Iohannes Capistranus obseruantialis, in Germaniam descendit, prædicans magno zelo verbum Dei, in Austria, Bauaria, Sueuia, Thuringia, & Saxonia. Nam in ciuitate Magdeburgensi, in nouo foro, maxima ad illum confluente multitudine, cùm esset Germanicæ linguæ non ignarus, Latino sermone prædicabat Latinis in tertiam horam, populo solis gestibus eius, quos antè non viderat, satis vehementer permoto. Aderat ex Germanis suis ordinis fratribus vir æquè doctus, qui post illum non minore tempore dicens interpretabatur populo, quæ ille dixisset. Moti sunt omnes, & vsq; adeò permoti, vt fœminæ abusum in ornatu, viri ludos, quibus tempora perdunt, scacorum alearúmque in vnum contulerint, & in eodem loco igne subdito concremârint. Fertur idem aliquot sanitatis signa fecisse, vt vulgo est creditum. Sed est in ea re sæpè loquacior fama. Hoc constat, virum fuisse incredibilis in vita & moribus austeritatis & sanctitatis. Sed est spiritus ille torrens, quo tum commotus populus, illa quæ diximus, fecit, vt non diù perseueret. Facilè redit res in abusum, vt est hodiè cernere per omnes terras & vrbes.

CAPVT XXXVI.

MOnasterienses in &westphalia hoc tempore de episcopo laborârunt : Vacuata enim sede per mortem Henrici, ciues experti virtutem eius generis pontificum : de Hoia, quòd proximus eius familiæ Otto multa in ecclesiã & omnem diœcesim bona fecerit, valdè desiderârunt, vt capitulum postularet Ericũ Osnaburgensem episcopum, iamdudùm ecclesia sua pulsum. Capitulũ autem reputans indignum, si ad populi clamorem assumerent episcopum, contemptis populi precibus, elegerunt &walramum comitem de Morsa, germanum Theoderici Colonien sis, & Henrici proximi decessorũ in hac sede, virum ad episcopandum non natum. Iam enim pridèm, quod diximus, de episcopatu Traiectensi frustrà contenderat : frustratus, & hunc Monasterienſem, magno licèt interueniente bello, non est assequutus. Igitur facta electione de &walramo, cùm populus vrbis se in sua petitione contemptum videret, reputans sua plurimùm interesse, hunc vel illum habere pontificem, inuenêre causas, quibus iustificata etiam sua parte, vt poterant, bellum graue sustinerent, aduersùs capitulũ & omnem militiam : quibus accessêre vires totius ecclesiæ Colonien sis. Iohannes autem comes de Hoia, vir armis imnutritus, sui quoq; fratris cum ciuitate causam defendit. Nec satis est visum Monasterienſibus, si hoc vteretur ductore. Conduxêre bello suo principem Fridericum de Brunswico ducem, &wilhelmi filium, cum valida equitum cohorte : Sciebat ille magno agmine archiepiscopum Colonien sem diœcesim peruadere, vt non parentia reduceret in obedientiã. Fridericus & ipse copias eduxit : auxilia illi ex vrbe mittebantur. Sed ille neq; in monasterio vicino Varle appellato, quod poterat, demorari,

rari, neq; auxilia promissa voluit expectare, exiens spontè in apertos campos: vt, si opùs esset, expandendæ aciei locus foret. Firmauit tamen vt potuit in agris castra, positis in circuitū carris & euecturis, nè protinùs hostes incurrerēt. Id enim reputabat, si in cœnobio, quod tenuit, se passus fuisset obsideri, quis obsidionem laxaret? quis tantam vim propulsaret, cùm eruptioni non satis idoneus videretur? Igitur castra sua in campo metatus, expectabat hostem: nam fugere, procùl ex animo fuit. Venêre hostes, & manu collata, statim, quod necessè fuit, minores Friderici vires inclinauêre: Captus ipse, Coloniam perducitur: Ibiq; aliquandiù pro capto in libera custodia fuit: post tempora se suo ære ex captiuitate laxauit, manente desupèr actione in ciuitatem Monasterienſem. Nec tamen cessêre debinc ciues voluntati capituli, sed pertinaciter bellum continuârunt: Neuter verò contendentium ad episcopatum peruenit. Iohannes enim Bauariæ dux, cùm in Italia literis inuigilaret, suggerentibus nonnullis, qui rem gubernarent, eandem apud sedem apostolicam vacantem ecclesiam impetrauit: venitq; cum apostolicis literis, & nonnullis tractatibus habitis, in ecclesiam suscipitur, donèc indè in Magdeburgam postulatus transfertur, vbi religiosè viuens finiuit.

CAPVT XXXVII.

SVscepit deindè bellum Wilhelmus dux Brunswicensis, aduersùs Bernhardum Friderici ducis Luneburgensis filium, gubernantem pro patre: qui etiam tum erat administrator Hildesemensis ecclesiæ: cui in eodem bello accessit Iohannes Verdensis episcopus. Suberat causa, quòd oppidani Luneburgenses ære alieno grauati, detraxêre prælatis in solutione salinarum, vndè

vndè luerent æs alienum. Diù causa in Romana curia ventilatur: Superauêre prælati, qui literis apostolicis per brachium seculare exequendis requisiêrunt Wilhelmum ducem: vt rebus, corporibusq; teneret Luneburgenses mandatis apostolicis contumaces. Prior Wilhelmus dux copijs vndiq; cõtractis, duxit in diœcesim Verdensem, præfatus instructum se venire episcopum, quomodò pareat mandatis apostolicis. Sed Bernhardus dux memoratus cum Iohanne episcopo retulêre arma in terram Brunswiccensem, inter Leinam & montana Destriæ, prædam multam, ferro flammisq; exciderunt Rodewold, Alten, Betterlow, Nouam ciuitatem iuxta Honouer. Intercepta deindè res ad concordiam peruenit. Hoc tempore cùm Adolphus dux Sleswici, comes Holsatiæ, rebus Holsatiæ iam mortuo fratre solus præesset, recordatus veteris querimoniæ Phrisiorum suorũ in Thietmarsos, quòd eam prouinciam crebriùs incursâssent, quòd iniquam legem, cuius suprà meminimus, constituerint: ex Thietmarsis vnum duobus Phrisijs compensauerint, exacta pecunia ab illis plurima: ità vt dux, explicita desupèr calculatione, repererit suis detracta per eam gentem ducenta triginta millia marcharum, quæ ab Thietmarsis reposcebat. Sed cùm illi quoq; suum ingrauarent calculum, interceptare est, & de eo deducta, vt ad arbitros controuersia peruenirent: compromissumq; est in præpositum ecclesiæ Hamburgensis iudicem Thietmarsorum ordinarium, & in consulares duarum vrbium Lubicæ & Hamburgi, adiecta pœna non parenti, decem millia aureorum. Cùm autem præfinitum nullum esset laudo tempus, stabat ea res in manibus arbitrorum sine fine. Sed princeps ille bonus, cùm peruenisset viuendo ad annum Christi quinquagesimumnonum

num post mille quadringentos, finem fecit viuendi, nullo hærede legitimo sui corporis relicto, peruenitq; res in contentionem de iure succedendi inter regem Daniæ Christiernum, germana sorore Adolphi natum, & Ottonem de Scowenborg comitem: qui longiori quidem gradu distabat, sed tamen ex masculino latere in feudo credebatur præferendus. Sed tum proceres Holsatorum sui fecêre arbitrij, quem vellent dominum: elegeruntq; regem Daniæ, vt fieret comes Holsatiæ, data ingenti pecunia Ottoni, qui iuri suo renunciaret, præsertim assentiente feudi domino episcopo Lubicensi: quê comitatum illum Imperiali dono solet concedere, vt verus & directus feudi dominus. Peruenit ergò comitatus ad regem: Ducatus autem tum coronæ consolidatur: quod diù à regibus per multos labores erat quæsitum. Sed filij regis eundem ducatum, patre moriente, denuò à corona separatum, inter se, vt Holsatiam, per partes diuiserunt, quod suo tempore commemorabimus.

SAXONIAE LIBER DVODECIMVS.

CAPVT PRIMVM.

ANnus currebat post mille quadringentos sexagesimus, cùm Pius summus Pontifex animo dolens amissum Orientis Imperium, audiénsque continuò Christiani nominis ferocissimum hostem Turcum in Christianas prouincias

cias ditionem propagare, Trapezuntino Imperatore victo, cùm penè nihil reliquum esset de Orientali imperio, quod non ille occupâsset, de bello eidem inferendo concilium indixit Mantuanum. Cõuenêre frequentes principum oratores. Aderant inter alios Franciæ regis nuncij, qui magna & acerba oratione inuecti, querebantur Neapolitanum regnum ab iusto hærede translatum in Ferdinandum bastardum Aragonensem: Quibus longiori respondebat ipse sua voce Pius: Extant ambæ orationes. Sed tum eo conuentu nihil fructuosius agebatur, quàm vt immanissimo Christiani nominis hosti bellum indiceretur, déque ratione gerendi multa sunt constituta. Sed optimi pontificis voluntatẽ non sunt sequuta principum secularium, vt debuerant, officia. Imperator quieuit: cæteri nihil ardentiores. Vnus Burgundiæ dux Philippus polliceri operas videbatur. Sed quarto demùm anno, quod dicemus, res intentata per mortem pontificis euanuit. Interìm verò in Saxonia Wilhelmus pater & Fridericus filius, duces Brunswiccenses, oppidanis Luneburgensibus, quoàd poterant, aduersantur, ob non paritionem literarum apostolicarum brachium seculare intentantes. Friderico duci venerant in manus currus quatuor mercibus onusti: qui cùm Luneburgum pertransissent, creditum est, quia sic credentibus expedire videbatur, quòd Luneburgensium res extitissent, aut quòd iustè cæteri propter participationem cum illis, eadem quæ illi, damna paterentur: Tenti sunt vtcunq; & merces distractæ sine precio, distributione militari. Fraudati tamen feruntur qui cepêre, cùm crederent omnia esse in mercibus: Plurimum inerat argenti, quod Marinus apostolicus nuncius in Suedia corrasit. Sed quid facerent? quandò qui commutaret in mer-

merces non esset, eo contentos oportebat abire. Fuerunt & alij, non indè longinqui quatuor currus: sed proximarum vrbium Gottingen & Northem præsidio defensi, abibant. Erant pro his rebus cõuentiones ad placita plurimæ: sed merces distractæ semèl, non redibãt. Indè principali putant honori maculam inustam, quòd nõ iustam pradam, pro iusta sit in suos partitus. Contenderat eo tempore Lantgrauius Hassiæ occupare oppidũ Embica, quòd nonnihil in eam haberet quæstionis. Sed principes eorum domini Albertus & Henricus duces Brunswiccenses de Grubenhagen, quantis poterant armis, & vicinæ vrbes Gottingen, Northem, Goslaria, Brunswicum, tulire suppetias. Hoc cùm Hasso compertum haberet, retrò tulit pedem. Per idem tempus, cùm ecclesia Moguntina insigni clade, duos haberet pontifices electos in discordia, Pius Papa, qui nôsset opes ecclesiæ dudũ in Germania versatus, annatam extorsit acerbiùs. Sed Dietherus de Isenborg, qui potior in iure videbatur, dum, vt ferũt, annatam pro arbitrio Papæ non solueret, & de non solicitando pro concilio sacramentum præstare recusaret, confirmationẽ iam datam Papa retraxit, & æmulo suo contulit Adolpho de Nassow. Nihil actũ videbatur apostolica confirmatione, quam vterq; tenebat, nisi arma remissent in medium. Dietherus vrbem & arces habebat potiores. Concurrerunt aliquandò armis in acie, victa pars Dietheri cessit. Deindè oppugnata ciuitate, captáq; armis auxilio comitis Palatini de Rheno, Dietherus cùm nihil hostili molitione persentiret, penè in ipsa quietis suæ sede interceptus est, calente adhuc lectulo vndè dilabebatur. Sæuitum est in maiores vrbis, qui partem tutati sunt Dietheri. In miseram seruitutem vrbs pridèm libera redigitur: Euanescit omnis

mer-

mercatura: Retrahunt enim se mercatores de locis, in quibus arma dominantur. Omnium portarum claues ad vnum sub noctem deferunt vrbis præfectum, qui omnia pro suo arbitrio moderatur. Is vocat in concilium quos delegerit: Officia omnia in vrbe partitur vnus, ciuibus in omnem subiectionem perductis: Archiepiscopus cum clero dominatur. Rebus tamen inter æmulos compositis, Dietherus deputatas sibi accepit arces cum prouentibus, certus, si ad eum diem peruenerit, de Adolphi successione: idq; post sextum annum euenit. Tum enim Dietherus, mortuo Adolpho, redditur ecclesiæ: sed in quam seruitutem ciuitas propter eum venerat, in ea reliquit: Arcem quoq; ad Rheni fluenta iuxta ciuitatem extruit, quæ pro freno sit ciuitati, nè quandò resurgat in pristinas vires: Publicum inibi erexit literarum palladium: Stipendia & præbendas deputabat doctoribus & magistris in eo desudantibus operæ literariæ.

CAPVT II.

SExagesimus secundus erat annus à Christo post mille quadringentos, cùm Wilhelmus dux Brunswiccensis se immisceret bello, quod erat inter Mauritium & Gerhardum fratres comites de Oldenborg, inuitatus ab amborum fratre rege Daniæ Christierno: qui fauerat Gerhardo de dominatu Delmenhorst, quem vterq; vendicabat. Mauritio suppetias tulêre Bremenses, & comites de Hoia: Qui magna stipendiariorum manu obsederunt arcem Delmenhorst, fame expugnare conati, quandò armis non licuit. Christiernus rex amborum frater, literis & nuncijs egit apud episcopum Monasterienſem, & ducem Wilhelmum, vt partes Gerhardi, qui premi videretur, adiuuarent. Cumq; iam obsessa arce, Gerhardum fame laborare non ignorarent, statuunt

unt commeatus inuitis obsidẽtibus importare. Audiẽrant obsidentes, magno agmine venire &wilhelmum ducem, cauerúntque, nè obsidẽtibus superueniret. Cùm fiderent armis, quòd viribus essent fortiores, victoriam sibi ex hoste promiserunt, si aperto campo dimicarent. Obuiàm progressi in mericam, ad vadum Siberg. Ibì dux vbì aduentare hostes sensit, circunduxit agmen, nec frontem præbuit, donèc à tergo hostes in conspectu solem haberent. Commisso prælio, durũ oritur certamen, deiectusq; aliquandò dux iumento, hosti subditus videbatur: Sed aderant frequentes ex illius fidelibus, qui, cæsis his qui propiùs vrgebant, ducem restituêre. Post plurimum laborem, variante sapè fortuna, dux victor permansit. Capti duo de Hoia comites, plures cæsi in acie corruerunt. &wilhelmus ante initum conflictũ aliquot auratos milites creauit: quibus victoria hoc præstitit, vt acceptum honorem retinerent, alioquì euacuandũ. Controuersia inter fratres extincta est anno proximo, cùm conuenissent in ciuitatem Verdensem: Ibì omnibus ex æquo cõplanatis, captiui quoq; laxantur. Accepit autem ex conuentione fratrum Mauritius Delmenhorst: quæres plurimùm grata fuit Bremensibus, & quorum mercatores via publica iter terebant. Gerhardus enim ea lege natus est, vt mercatores non amaret. Et quanquàm in Oldenborg ille commaneret, inuenêre tamen ex illius satellitio frequentes viam, vt in nemore inter Delmenhorst & &wildeshusen, crebriùs quàm mercatores vellent, compararẽt, celeri mercatu rès multas permutantes. Oppidani autem de &wildeshusen satìs infesti Gerhardo & suis, ei crebris certaminibus conflictantur, quos ille per irrisionem Græcos consueuit appellare.

CAPVT III.

BErnhardus dux inferioris Saxoniæ, ex multis fratribus nouissimus, diem suum per hæc tempora obijt, relicto filio Iohanne, qui hodiè viuit, relicto nunc terræ gubernaculo vni ex filijs Magno: Ille autem in Raceburgo quietus agit. Misit hoc tempore summus pontifex per Germaniam legatos, qui populum ad arma in Turcum vocarent. Erat autem sexagesimus quartus post mille quadringentos. Sed ea res imprudenter, vel promulgata, vel accepta est. Imperiti prædicatores inerme vulgus excitauêre, quasi omnia illis in promptu futura viderentur in terris ad quas properabant. Venêre pannosi, inermes, inopes, emendicantes cibum, qui in Turcum ducerentur. Risêre Itali, & meritò quidem, simplicitatem, vt solent, Alemannorum, quòd sine armis, sine commeatibus properarent ad tam difficilem, longinquamq; expeditionem. Venêre multi Venetias, quasi ilicò nauibus euehendi. Indè nonnulli Anconam, quò audierant venturum pontificem. Maior numerus Romam petebat: Magna colluuies hominum, ad bella malè procinctorum. Quid faceret pontifex, vt redire faceret inutilem bello turbam? Dedit illis benedictionem & plenariam remissionem. Multi in itinere fatigati, inedia exhausti defecerunt: alij ex itinere, cùm quid gereretur audirent, redièrunt. Nec Philippus ipse dux Burgundiæ, qui sæpè & multùm pontifici promiserat, & voto se, vt ferunt, ex morbo constrinxerat, venit. Papa Anconam delatus, ibi ducem Venetiarum præstolatus, febre corripitur: Et cùm vidisset illum in portu nauigantem, biduo pòst defecit: Pecuniæ ad eam rem à pontifice collectæ, ex constituto eiusdem, partim Veneto duci, partim regi Vngariæ fortissimo principi, ad supplementum suæ expe-

expeditionis, quæ illi in hostes crebra fuit, permittuntur. Pius tamen priusquàm Vrbe excederet, beatissimum Andreæ caput allatum, summa excepit veneratione: quod Thomas Palæologus vir nobilis aduexit, cùm timeret, nè in manus impiorum hostium peruenirent. Pius summa deuotione exceptum, cùm flens flenti traderet, in Vrbem vexit: insigniuitque locum ad pontem Miluium, vbi tradebatur: in quo idem pontifex suaui oratione in laudem apostoli habita, quæ extat, plena venerationis & honoris obsequia illi impendit, recondens honorificè in templo diui Petri, in capella Gregorij, quæ est intrantibus læua, vbi Pius ipse requieuit.

CAPVT IIII.

Bernhardus dux Luneburgensis, Friderici religiosi principis filius, quem pater volentem de administratione ecclesiæ Hildesemensis, cui per annos sex præfuit, transtulit, data illi coniuge filia Ottonis comitis de Scowenborg, ad regimen ducatûs, patre cedente, peruenit. Vacabat pater extruendo fratribus Minoribus de obseruantia Tzellis monasterio: ibique in exercitijs deuotionis suæ gauisus, consenescere meditabatur: Sed Deo aliter visum. Nam Bernhardus, quem diximus, filius eius, accepta vxore, non diù permansit in humanis: fratérque Bernhardi adolescens egregius Otto, ad regimen, patre iubente, peruenit. Is accepta vxore filia comitis de Nassow, ex ea filium reliquit Henricum, qui hodiè ducatui præest. Prima Ottonis arma in militares terræ suæ, qui per contemptū patris eius Friderici mansueti principis, intumuêre: Nam in iumentis suis sublimiores, & in omni apparatu cultiores incedebant. Vndè factū est, vt qui patrē contempsissent, Bernhardū

non diù præsidentem habuissent, huius quoq; adolescentiam Ottonis leuiùs penderent. Sed animosus iuuenis, non passus contemni, bellum excitauit in eos. Integræ erant militarium familiæ, quæ se duci opponerent. Schulenborg & Bertenslen, capita fuêre: quibus affines & cognati non defuêre. Dux autem, copijs comparatis, duxit in eos: Non ausi in aciem prodire, latitabant in suis diuerticulis: Ipse autem terram & prædia peruadens, ferro & igne vastabat: ingressus terram palustrem opulentam, vbi nemo meminerat hostile aliquid intentatum, perfecit, vt primi ipsi ad petendam gratiam & finem bello prosilirent. Magnificatus est princeps egregius & honoratus inter omnes, cùm æquitatem coleret, latrocinijs terram suam purgaret. Sed inuida fata tulerunt illum ante dierum suorum dimidium: Et coactus est pater grandæuus post duos filios, quos præmisit, dimissa quiete, quam ambierat, pro paruulo nepote gubernacula resumere: quæ etiam tenebat in finẽ vsq; vitæ suæ. Iohãnes interìm dux inferioris Saxoniæ, Bernhardi filius, per hæc tempora accepta vxore de domo Brandenburgensi, filia Friderici senioris principis electoris, affinitatem inijt, qua speraret ad honorem quo depulsus erat aliquandò redire: nam superioris Saxoniæ principes ipsi Misnenses marchiones, cùm ex Sigismundo Imperatore auunculo suo, ducatum cum electura dignitate suscepissent: non sunt passi vel titulum renouare apud veram lineam ducum Saxoniæ: quanuis Karolus IIII. Sigismundi pater, eam fecerit etiam inter tum dissidentes principes concordiam, vt alternis vicibus ad electionem vtriq; vocarentur: Sed id, vt dixi, vel ignorare, vel abolere alij volebant. Per hunc verò socerum suum, in spem venerat Iohannes, ad ea quæ iustitia sua de-

depoſcit, aliquandò redire. Sponſam illi inuexit Henricus dux Magnopolenſis, qui amitam ſponſæ teneret coniugem, Friderici marchionis ſororem: Aderant multi ex Marchia proceres: Felix hoc coniugium multiplici prole vtriuſq; ſexûs, quorum maior pars etiam nũc extant.

CAPVT V.

IOhannes Monaſterienſis epiſcopus, dux Bauariæ, hoc tempore tranſlatus eſt in eccleſiam Magdeburgenſem, poſtulatus à capitulo, vir religionis amans, ſuccedens Friderico, eiuſdem obſeruantiſſimo. Erat is Fridericus comes de Bichelinge, qui cùm in curia verſaretur Guntheri prædeceſſoris ſui in ſeculari habitu, videbatur deforis vanitatibus ſeculi deditus, comam nutriens, quæ colla criſpans flagellaret, venationibus & ſecularibus rebus non abſtinens. Sed nouerat Guntherus cor eius rectum ad Deum: vndè factum eſt, vt cùm Guntherus in extremis ageret, adeſſéntque illi, qui familiariùs eum ex canonicis & militaribus diligerent, venerarenturque: ortúsque ſermo eſt, quis eccleſiam poſt illũ ſuſciperet tueturq́;: hoc ille cùm audíſſet, Sumite, inquit, ſi me conſulitis, Fridericum de Bichelingen, non hoc intùs agentem quod præfert in oculis omnium. Ille obdormiuit: Canonici ſequuti conſilium archiepiſcopi ſui, elegerunt Fridericum, tenuiter quidem literis inſtructum, ſed religionis plenum: Fouebat in theologia magiſtrum Henricum Token Bremenſem: qui & neceſſarijs literis inſtruxit, & omnium religionis conſilio formauit: Omnia ſuæ diœceſis monaſteria ille aggreditur reformare, & in maiore parte profecit, optimum relinquens apud omnes teſtimonium. Huic ſuccedens Iohannes, non minor erat in feruore religionis: Quæ agenda reliquit præceſſor ſuus, ille impleuit, prin-

ceps omni ordine probandus. Intereà Otto dux Luneburgensis cùm bello decertaret aduersùs suæ terræ Marchiæq; milites, inter alia quæ vastans hostibus fecit incommoda, arcem Hiddesacker in deditionem accepit, absente Wernero de Bulow, qui tum in terram sanctam est peregrinatus. Fama fuit, siue absente domino, siue etiam præsente, fauisse illum plurimùm Magnopolensibus: qui aliquandò transito Albi, per vadum aut etiam per nauigia, in terra Luneburgensi quæstum fecêre: cùm vicissim alij trans Albim in hanc nostram ripam dilapsi, instarent suis lucris. Sed eo bello vicissim quoq; duci sunt illata incommoda. Priores tamen de pace, vt diximus, agebant milites: & in proxima Quadragesima eam sunt assequuti, arce dicta permanente in manibus principis. Quo tempore Lantgrauius Hassiæ magna stipatus manu Misnensium, Bohemorum, Vngarorum, Hassonumq;, duxit in Simonẽ Paderburnensem. Sed ille auctus copijs episcopi Hildesemensis & Bernhardi domini de Lippia, qui frater erat Simonis, quiq; germanam Erneſti de Scowenborg coniugem teneret, expectauit vt exciperet venientem: Erat enim de finibus & limitibus contentio. Vbì audiuit Hasso paratos esse cõgredi Westphalos, passus est causam intercipi: & factum est perindè, vt multa indè sequutura mala præuenirentur, cùm ad arbitros potiùs in iure, quàm ad milites in acie dirimenda causa peruenirent. Inter prodigia tum numeratum est, quòd in arce Kalenberge sanguine pluit: Visa sunt guttæ in peplis mulierum & stramine, quod iuxtà erat. Deindè die Veneris ante festum Crucis ipsa meridie, visus est sol sine splendore in lasurio. Fridericus per idem tempus dux Brunswiccensis, quòd impeteretur super rebus mercatorum, quas nuperì in sua commoda dice-

retur

retur conuertisse, cùm videretur iniustè impeti, voluit dare querulantibus causam iustiorem, alijs tum curribus in arcem Euersteen ex via publica deductis: vndè asperata sunt bella inter duces & ciuitates Saxoniæ.

CAPVT VI.

GErhardus de Oldenborg frater regis Daniæ Christierni, circa hæc tempora intrauit in Holsatiam, deposcens ex terræ militaribus XL. millia nummûm, quæ expromissa dicerentur ei in assumptione fratris Christierni in Holsatiam: Nam cùm essent fratres ipsi tres ad eam successionem æquo iure propinqui, vt cederent fratri Gerhardus & Mauritius, eam acceperant promissionem. Iam Mauritio facto de medio, solus Gerhardus insolidùm summam petebat: Aberat rex longè in regnis: Ex militaribus nemo fuit, qui vel haberet, vel expromere vellet, referentibus cunctis causam in regem. Gerhardus arces occupauit, hospitaliter ingressus, vtpotè regis frater, & de quo nemo sentiret alia quàm amica & modesta. Ille, vt erat callidus, multorum sibi animos conciliauit. Euocatus tamen rex, cùm quid gereretur intelligeret, non diù aberat, & cœtum nobilium & prælatorum agebat apud Kilonem oppidum: Ibi præsenti Gerhardo & acceptanti, constituti sunt termini dierum ad accipiendam expromissam pecuniam: factáque cautione, tum visus quiescere nihil intentabat, rediens in suam ditionem: nam illi tum res erat in controuersia cum Bremensibus, qui archiepiscopum suum concitauêre in eundem, & in bellum sequuti sunt eum: quod in nostra Metropoli diximus. Captus est tum in Holsatia comes de Mansfelde, hoc solum prætendentibus qui ceperant,

quòd in aliena terra sine conductu transiret. Pulchra nimirùm capiendi ratio in terra inhospita. Venerat is in Holsatiam, deducens amitam suam Dorotheam, relictam Adolphi ducis: securum in ea se prouincia ac in sua ratus, q̃ nihil hostile sentiret. Questa est super eare Dorothea regi Christierno, cui puero multa fecit in domo mariti bona: Videbatur rex moueri querimonijs illius, mandabatq; capienti, vt relaxaret. Sed qualibet ratione, quáve iustitia & æquitate incertum, constitutũ est, quòd nisi quatuor aureorum millibus solutis, à sua captiuitate non laxaretur. Ardebat tum bellum in Saxonia inter principes Brunswiccenses, & vrbes illarum partium. Erant in eius fœderis societate communitates, Magdeburgenſis, Hallenſis, Hildesemenſis, Brunswiccenſis, Goslarienſis, Honouerenſis, Gottingenſis, Northemenſis, Embiccenſis. Causa belli tanti, quòd Wilhelmus dux cum filijs brachium intentans seculare ex literis apostolicis, persequebatur Luneburgenses, nonnullos cum mercibus currus velut Luneburgensium bona tenuerit: immò filium Fridericum tenentem defenderit: Illa inducti æquitate, quòd iam in participantes processum diceretur, nec abstinuerint mercatores regionum à commercio contumacis oppidi, visum est principibus iustum & sanctum, quod mandato summi pontificis peragerent, etiam si Saxoniæ vrbibus videretur iniquum. Qua ex sententiarum diuersitate, peruentum est ad arma. Occupauêre vrbici arcem Hardexe cum oppido, indè magna vastitate edita, in Ricklingen, & Nouam ciuitatem igni ferroq; sæuitum est. Postero deindè anno non minora incommoda irrogantur ducibus. Sed Fridericus marchio Brandenburgensis, ex cuius sorore geniti essent duces iuniores, non passus diutiùs terram vastari, euocatis

partibus

partibus in Quedelenborg, pacem firmauit qualibuscunque conditionibus. Damna damnis sunt compensata. Sed nihil ad mercatores.

CAPVT VII.

IOhannes archiepiscopus Magdeburgensis, intellecto quòd nonnulli militares vicinæ ditionis, pannos magno pondere ac numero (erant nouem ac decem quaduraturæ, Terlingos vocant, talorum similitudine compactos) in sua suscepissent, qualicunque in eos, qui adnexerant, causa prætensa: Magna enim pecunia, magna tentatio est: Eam tum reor extitisse potissimam causam: Sed archiepiscopus non passus rem mali exempli in suo impunitam esse, ciuibus suis in societatē agminis assumptis, obsedit Caluorde, certus non abire, nisi rebus ex sententia gestis. Brunswiccenses & ipsi cum Hērico suo duce aduenêre, oppugnationem roborantes. Sed priusquàm expugnaretur, obsessi cùm rebus diffiderent, deditione facta, pacti sunt incolumitatem, rebus omnibus ad vnguem restitutis. Erant hi panni mercatorum de Sweratislauia ac Magdeburga, sociorū. Quo etiam tempore, Luneburgenses graue, quod in eorum vrbem constituit Imperator vectigal, exigere nitebantur. Sed non sunt passi vicinarum vrbium ciues. Cumq; diù refragarentur, nec Luneburgenses quiescerent, remisso retrorsùm sale, quod oppidani in vrbes vendiderant, destituêre impositum vectigal cum magno murmure: Hæc vna erat via contumacium perdomandorū. Per quod etiam tempus Gerhardus de Oldenborg in Holsatiam reuersus, omnia administrabat pro rege fratre, illo non mandante, marescallus eius specie ipsa, sed reuerà in se, quod exitus monstrauit, deriuabat omnem principatū. Rex autem, cùm ad constitutum terminum magnam à Lubicensibus

pecuniam mutuam accepisset, dedit fideiussores ex proceribus Holsatiæ, hac lege: vt nisi in conuento termino pecunia renumeraretur, Lubicensibus permissa est facultas euocandi fideiussores in suam vrbem, non egressuros, nisi solutione peracta. Indè factum est, vt multi pro rege expenderent omnem facultatem, seq; ac liberos in extremam pauperiem, quod dictu miserum est, redegêre. Erant qui non sine causa expenderent, quod antè sine merito suscepissent. Sed aliorũ infelicior sors, qui cùm nihil antè à regia munificentia essent ditiores, cogebantur tamen ad implendam fidem, quam habuêre rebus chariorem, omnia sua perdere. Gerhardus interim comes de Oldenborg in Holsatia paulatim auxit vires: Nec omnia terræ præsidia iã erant in manibus eius, Gottorpe, Rendesborg, Zegeberge, Hanrow. Rustica plebs per agros mirum in modum Gerhardo afficitur: maiores de militia illi aduersantur, nescientes si de regis ista consilio procedant, vt dominetur pro fratre frater: Nuncijs ac literis apud regem egérunt, vt veniret in Holsatiã, nôsse cupientes, cui domino pareant. Pateretur quidem rex fratrem pro se administrare terram: sed omnia pro potestate agere non ferebat. Euocauit fratrem rex iam in Holsatiam descendens: Conuenêre in arcem Zegeberge. Gerhardus satis sibi conscius factorum, dubitauit in arcem ascendere: Fretus tamen fratris facilitate, & quòd rogare poterat id, quod modestè postulabat, cessit, ascendens: ibiq; seruatur aliquandiù non captiui specie, sed diligenter custoditi. Regina muliebriter illi blandita, suasit, nè graue duceret paucorum dierũ patientiam: Tum rex procuratis rebus, vt pro tempore pecuniam, quam expectabat, Gerhardus acciperet, & in suam se vltra Albim transferret ditionem. Quo tempore

Papa

Papa Paulus nihil intermiſit, quod ad expeditionem in Turcum pertineret, prædeceſſoris ſui Pij inchoata perfecturus: in quam rem publicas in Vrbe ſtationes & ſupplicationes habuit cum populo: ſcripſitq; Imperatori, vt euocaret principū conuentum in locum competentem, in quem ipſe legatum ſuum plena mitteret facultate. Qui cùm in Nurenbergam eſſet indictus conuentus ad diem Iacobi, paucis cōparentibus, tenditur in diem proximum Trium regū in Ratiſponam: Sed tantundem etiam tum peractū eſt. Aderat Franciſcus Picolomineus cardinalis, cuius nomine Iohannes Antonius Campanus in conuentu principum, mira tornatam arte, habuit orationem, plenam laudibus antiquæ Germaniæ. Sed nihil cum Fabio Maximo cunctatore.

CAPVT VIII.

IMperator deindè Fridericus, commonitus à ſummo pontifice Paulo, Ierſicum regem Bohemiæ, à ſe declaratum hæreticum, & regno depoſitum, inſectatur armis: Sed præualuêre, vt conſueuerant, Bohemi: Exercitum, qui ab Imperatore miſſus illos inuaderet, retrò pepulerunt, & in ipſa Auſtria conſligere pro patria, qui aliena ibant impugnare, cogebant. Aucti tamen Auſtrales maioribus viribus inſtitêre hoſtibus. Sed rex Bohemiæ expectandum non putauit. Rex autem Vngariæ Matthias ſatis pro ſua virili perfidos inſequitur, incendißétque magnam procerum partem in molendino, in quod ſe receperant ex fuga, niſi ab Alberto Miſnæ marchione, & duce Saxoniæ reuocaretur: Is enim erat gener regis. Quo etiam tempore Karolus dux Burgundiæ inſignem ciuitatem Leodienſem expugnauit: Erant qui proderent illi, vt ferunt, vrbem: ſed reddidit ille iuſta præmia proditoribus, iubens

cædi

cædi gladio. Sæuiuit autem sine exemplo in eam vrbem. Coniunxit enim agmina sua cum rege Franciæ: qui cùm veniſſet pro Leodienſibus, conuerſus cœpit eos cum duce oppugnare. Præter omnium ergò ſpem, rex qui aliquandò Leodienſes in fœdus admiſiſſet, contra illos pugnabat. Rebus omnibus penè deſperatis, vrbici rogant epiſcopum ſuum, quem antè contempſerant, & pro quo dux omnia habebat, vt ſe bello medium interponat. Recuſauit ille, quòd maximè propter ſe ſuſcepiſſet Karolus tantum bellum. Tum arma corripuêre furentes, auſi in aciem prodire, quòd munitioni vrbis non benè fiderent. Sed collatis prælio manibus, facilè à militaribus viris ciues, multi à pluribus ſtatim ſuperantur: Strages maxima editur in campis. Tum ſuperextantes cædi, fuga dilabuntur in vrbem: Sequuti victores, ſæuiunt in omne genus hominum, iam ſatiati ſanguine, nondùm tamen expleta indignatione: Mulieres dorſotenùs colligatas in profluentem misêre Moſam, impoſitas nauigijs ſine numero mersêre. Erat ex principibus qui ingentem numerũ ære, ſed paruo, mercaretur, donauitq; libertati. Tum Peronam (inſigne erat fuſile ex aurichalco, quod in libertatis argumentum foro erexêre) inſigni forma cum inſcriptione carminũ iuſſit Karolus victor auehi, ac in Brugenſem vrbem deportari: Stabatq; omni tẽpore Karoli in loco, vbi ad burſam (vt vocant) conueniunt omnium nationum mercatores circa meridiem, loquentes de mercaturis. Sed Maximilianus iam rerũ potitus poſt Karolũ, permiſit Leodienſibus, vt in ſuã referrent vrbem. Diſcite mortales iuſtitiam, non temnere diuos.

CAPVT IX.

ALbertus Mindenſis epiſcopus per idẽ tempus, cum comitibus de Hoia patruelibus ſuis, aſſumpto etiam in

am in societatem belli Friderico de Brunswico duce, hostilia nunciauêre comitibus de Scowenborg: in quorum parte Ernestus frater episcopus Hildesemensis, Simon episcopus Padeburnensis, frater eius de Lippia: Odiosum bellum, & cum magno partium incommodo gestum, in quo non aliud, quàm alterna damna quærerentur. Non satìs constabat inter omnes, qua de re belligeraretur, nisì per alterna odia. Cumq; exaturati mutuis essent incommodis, & terræ miserè essent deuastatæ, paritate damnorum inuicèm compensata, ad concordiam redière, penè non volentes: Nam in eam rem cocis, atque cellarijs, magna est attributa potestas. Quo tempore Henricus dux Brunswiccensis, & wilhelmi frater, vnicam filiam despondit & wilhelmo comiti de Hennenberge. Solennitas nuptiarum Brunswico peragitur: Multa vndiquè nobilitas ibì confluxit: Duo millia ducenti numerati sunt aduenientium militares equi. In Holsatia interim Gerhardus regis Daniæ frater, iam à militaribus non satìs amatus, cùm terram animo relinquere nõ posset, apud rusticam plebem, cui semper erat charissimus, intentabat suam augere potentiam. Ingressus Phrisiam, eam, quæ ab Eydora nomen habet, conuocatis maioribus, ostendit de voluntate esse regis fratris sui, vt eũ populum haberet in potestate, vtereturq; illo ad edomandam regi contumacitatem, & prætensis literis regis, quæ hoc sonare videbantur, nemini dubium reliquit, fratres vnum sentire. Itaque populus iste promptus iurauit in verba Gerhardi. Rex vbì comperit, alias misit literas, quæ voluntatem eius plenius declararent, coarguens quod factum audierat, de sacramentis Gerhardo præstitis, nec distulit rex aduentum suum: Qui vbi conuocauit militiam suam, vicinarum quoquè Holsatiæ vrbium consula-

sulares, Lubicæ & Hamburgi, consilij eos fecit in fratrem participes. Intellexit enim, quàm ille se insinuâsset & inuiscerâsset Phrisijs & palustribus Holsatis, in &wilstria & Crempis, quámque dificulter, vbi conspirarent, illis resisteretur. Tum verò cessit Gerhardo, fretus constantia & fide Phrisiorum, quòd etiam in absentis fide permanerent, vt alio tempore rem meliùs procuraret. Cúmque cerneret palustris populus, regem cum omni militia & vicinis vrbibus vnum sentire: etsi diù restiterint, non ausi tamen tentare belli fortunam sine capite, ad regem satis inuiti, renouatis sacramentis, rediêrunt. Cùm medio tempore Gerhardus comes implicitus esset bello Bremensium, quieuêre Phrisij: quod in Metropoli diximus. Sed post duos annos, cùm ageretur secundus & septuagesimus, inuitatus ab Holsatis palustribus & Phrisijs Gerhardus, per mare redibat in locum Husen, aptatas trabes aduehens, quibus repentinè poterant erigi munitiones. Rex autem vbi intellexit, cùm celeritate opùs esset, priusquàm conualesceret hostis frater, vsus ciuitatum armatura, duxit in &wilstriam: & quos compræhendit ex aduersæ factionis capitibus, iussit gladio feriri. Elapsus est autem vir primarius Henneke &wulf, peruenit in Thietmarsiam: ibi non diù pòst, cùm consueta sibi vteretur insolentia, casus est: bona eius sunt confiscata. Gerhardus furtìm dilabitur, rege etiam, quòd frater esset, dissimulante: & per longa deuia redijt in sua, nõ iterùm reuersus in Holsatiam.

CAPVT X.

Ecclesia tum Hildesemensis graui motu quassatur, cùm duo in discordia, vacante ecclesia, eligerentur, Hermannus Hassiæ Lantgrauius: Is, qui iamdiù tenuit

tenuit ecclesiam Colonien sem, quem dominus præpositus cum aliquantis consortibus elegit: & Henningus de Domo, pridèm eiusdem ecclesiæ decanus, quem maior capituli pars assumpsit. Is in persona adijt summum pontificem, confirmatus, & in Vrbe consecratus: Reuersus autem ad ecclesiam, honorificè excipitur à capitulo. Sed militares terræ, qui arces tenerent, ei refragantur. Res in apertum bellum exijt. Pro Henningo stabant duces de Brunswico Fridericus & Wilhelmus, & Bertoldus Verdensis episcopus cum ciuitate Hildesemensi: Sed cùm facilè cederet Hermannus Lantgrauius, quòd bellum refugit: præpositus cum militia euocârunt Balthasar ducem Magnopolensem, vt administrator esset, quia necdùm legitimos annos attigerat, vt esset episcopus. Venit ille cum paucis suorum, & in arce Peyne sese cum præposito collocauit. Interìm magnum erat luctamen partium, leuia prælia multa sunt conserta. Hildesemenses anno integro obsederunt arcem Sturwold, erectis ibi munitionibus, & fame compulerant custodes arcem dédere: quam illi Henningo episcopo suo consignârunt. Longo tamen diśidio valuit indignatio partium ad plenam diœcesis euastationem: Capti inuicèm plurimi, aliquot cæsi: varia fortuna est dimicatum. Sed Balthasar dux post plurimum suorum laborem redijt in terram patrum suorum. neq; sic quieuêre per duelliones: Henningum, etsi præstãtem virũ, dedignati sunt tamen pontificem. Cùm autẽ iam omnes bello fessi essent, cõcessére in ius eus, admisso in possessionẽ ecclesiæ suæ per annos septem. Quo tempore Gerhardus comes de Oldenborg, in sua reuersus, cùm sederet in arce Delmenhorst, venêre mercatores, qui saluũ poscerẽt conductũ pro aliquantis pannorũ fascibus per terram deuehendis: Cùm illis

illi pro xenio offerrent aureos quinquaginta: Nihil, inquit, formidandum, salua sunt omnia. Mercatores credidêre verbis, quæ ille forsan, vt erat callidus, ambigua protulit. Aduehũtur panni itinere suo. Vbi venêre Delmenhorst, iubentur in arcem perduci. Tum mercatores qui aderant, recèns se ab illo pro pannis accepisse conductum, securitatem testantur, illos esse pro quibus aureos numerâssent quinquaginta. Tum ille insigni fidei exemplo: Vadite, inquit, plura adducite, ista sunt in tuto: nisi enim spem dedissem securitatis, non huc venissetis: non consueui nisi amicorum bona in securitatem accipere. Hæc sunt hostium meorum Lubicensium, qui me nuper armis suis Holsatia exturbârunt, patrimonioli vtique terra: nisi fuissent, ego cum fratre facilè transegissem: Vadite, inquit, plura si libet in eandem securitatem adducite, ego interim ista tuta seruabo. Ibant illi mœrentes ac tristes, etiam in lucro ponentes, quòd non ipsi cum rebus tenerentur. Erant nonnulli Lubicensium ciuium captiui apud eum: qui post longam in carcere calamitatem, ære vix suo sunt relaxati. Quo etiam tempore, ingrediente iam septuagesimo secundo post mille quadringentos, apparuit terribilis in cælo cometes per mensem Ianuarium insequentem, grandi cauda multa minatus, quæ sequuta sunt mala, læuo lumine cælum contristauit. Aestate tum insequente terribili incendio magna pars Erfordiæ concremauit immisso igne per conductitios, quorum erat primarius religiosus quidam de ordine Prædicatorum: Concrematæ duæ ecclesiæ collegiatæ, cum ponte mercaturarum & insigni vrbis parte: Machinatus est homo militaris generis quidã, quòd & vrbi & Lantgrauio esset infensus. Eadem æstate venerat Lubicam nobilis puella Imperatoris Constãtinopolitani filia,

missa

missa à summo pontifice, nauigio deducenda in Reualiam, deindè in Rußiam, nuptura magno Moscouiæ principi. Speraûere tum in vrbe prælati puellam ritu Romano educatam, & Latinis sacris imbutam, flectere maritum ad se imitandum in religionis ritu. Sed illa cogitur sequi maritum.

CAPVT XI.

ANnus erat à Christo nato septuagesimustertius post mille quadringentos, cùm duo omniũ ætatis nostræ maximi principes, alter Imperio fulgens, alter rebus gestis & armis clarissimus, Fridericus Romanorum Imperator, & Karolus dux Burgundiæ, conuenêre in Treuerim de rebus magnis acturi: nam alia publicè agebant de Gelria, quam pridèm Karolus ab Arnoldo duce coemisset, deindè etiam armis sibi vendicâsset, Imperatoris bona venia poscens infeudari: Deindè de communibus quibusdam Christianismi casibus: de bello in perfidum Turcum gerendo: Alia etiam clàm egêre, paucis in concilium admissis, de quibus hoc efferebatur in publicum: vt Karolus accepta de manu Imperatoris corona, rex salutaretur Belgicæ Galliæ, aut Burgundiæ: nam olim Burgundia, quod in Vandalia ostendimus, regnum erat: Potissimùm verò id ferebant Imperij rebus maximè profuturum, vt Karolus per Imperium vicarius rex constitueretur, ad edomandos Imperio rebelles, aut minùs parentes, & ad sub iuga mittendos, qui olim ad Imperium pertinuissent. Sed vbi de rebus non cõuenit, quòd Imperator sine assensu principum electorum nihil super his rebus posset constituere: dictu speciosum est, quo se honore inuicèm præuenirent, salutantes, deducentes, deferentes: cùm interìm Karolus dux, quòd magnum haberet in armis exercitum, cessit Im-

peratori vrbe, foris in monasterio collocatus: Magnifice muneribus mutuò missis honorabant: sed incomparabiliter excelluêre, quæ dux Imperatori donaret: Aliquot cameras tapetis insignes cum vehiculis quæ ferrent: Sed tamen ità fuit discessum, vt nubili vultus principum annotarentur, non satis comperto, ex quibus id causis: nam multa in vulgus non prodeunt. Henricus per ea tempora dux Brunswiccensis, princeps quietus, & qui arma togæ posthabuit, posteaquàm multis annis tranquillus terræ præfuit, transiuit ad pacem meliorem, nullo masculo hærede relicto: Nam vnicam filiam, quod diximus, Wilhelmus de Hennenberge comes accepit vxorem. Igitur Wilhelmus senior, frater eiusdem Henrici, ad suum redijt principatum, quem illi, vt suo loco diximus, peregrinanti, stimulo cõcitus Brunswiccensium, idem Henricus tulit. Opes fertur aceruâsse maximas iste Henricus ex ouibus, princeps antiqua religione, & qui patribus veteris testamẽti similaretur, monacho propior quàm militi, rara arma contrectauit.

CAPVT XII.

IMperator intereà Fridericus, ex itinere ad Vrbem ad se declinanti Christierno Danorum regi gratificatus, contulit Thietmarsiam, terram, vt ille prætenderat, sine domino, quæ nulli paréret: & extincto comitatûs titulo per Holsatiam, Stormariam, Holsatiã, Thietmarsiam vnum creauit ducatum, deq; illo præsentẽ ibi regem inuestiuit: quæres multorum præstabat initia laborum. Thietmarsi indè, re comperta, misêre nuncium, sed non satis ære instructum, qui doceret imperialem maiestatem, eam terram esse subiectã ecclesiæ Bremensi: quæ etiam suis in terram præfectis vteretur: effecitq; nuncius, vt decerneretur citatio cum inhibitione adregem,

gem, de non se intromittendo, priusquàm res, quæ contradictione facta sit dubia, in iudicio claresceret. Sed eam citationem segnis populus, & qui modicam pecuniam pro magno commodo non effundit, non extraxit: Ità permansisse res credita in prima concessione, concitat cladem & laborem huius anni, quo ista scribimus, recensendam suo loco. Indè profectus rex per Italiam, magnis vbiquè excipitur honoribus, trium regnorum titulis insignis, & qui in sua ditione teneret Gothos, quorum tam celebre nomen ab antiquo fuit per omnes prouincias, quorum etiam opera Romæ nunc visuntur in demolienda, si voluissent, vrbe: Sed illi reliquêre tum Romam, quam posteà Italici Normanni de Apuliam eam deformitatem & vastitatem, quæ hodiè cernitur, perduxêre. Romam veniens rex, recipitur à pontifice Sixto in palatium: Miraculo fuit visentibus regis proceritas: sed prælatis inscitia fuit ingrata, quòd non haberet commercium linguæ Latinæ, vt multa cum illo mutuo sermone conferrent. Vtebatur interprete Henrico Sankenstede legum doctore, viro satis ad dicendum accurato: qui causam regij itineris apud pontificem deposuit. Rediens autem ex ipso itinere rex, deflexit in castra Karoli ducis Burgundiæ, qui tum Nussiam obsederat: & euocatis aliquot principibus, Friderico Brunswiccensi, Magnopolensi, & eo, quem itineris totius comitem habuit, Iohanne duce Saxoniæ, cum multis comitibus, in quibus erat Gerhardus frater eius, tentauit, si posset rem quæ bello quærebatur, compositione pacata, in suos terminos reducere. Sed frustrà impendit apud Karolum operam, quòd certo certior esse videbatur Karolus, vrbem vel deditione, vel armis, in suã redigere potestatẽ: q̃ tamẽ spes eum destituit. Nam,

quod in Wandalia diximus, descendens Imperator stipatus principibus electoribus, cùm magnis & incomparabiliter maioribus, quàm esset Karolus, vteretur viribus, in eum mouit: Transactúmque sine prælio, vt obsidione soluta, Karolus exercitum reduceret, Nussia in suo statu permaneret. Ibi tum conuenisse ferunt de nuptijs Maximiliani, quem vnicum filium Imperator habebat, ad Mariam itidèm vnicam Karoli filiam. Qua de re etiam in Treueri ferunt eosdem principes sermonem contulisse. Sed quod ibi mansit infectum, hîc peruenit in consummationem.

CAPVT XIII.

EPiscopus Monasterienſis Henricus ex comitibus de Swartzeborg, ad hãc expeditionem in Karolum promptus, occurrit, quòd prima ad illum pericula pertinere viderentur, si ad Rhenum victor, Orientem, vt fama erat, Karolus petiuisset. Ferunt octo millia expeditorum tum militum, peditum atque equitum, sub signis eius militâsse, cùm accessissent quingenti quos misêre Lubicenses. Sed indè euocati sunt illi, vt ad Imperij signa essent. Qui verò de omnium districtu vicinarum Saxoniæ, & Westphaliæq; vrbium vocati acceſerant, ad Henricum Monasterienſem confluxêre. Ardebant multi ad prælium, & conferre manus cupiebant Burgundionibus: sed non sinebat eis Imperialis maiestas: quæ consilio omnia prius, quàm armis, constituit experiri. Circuibat castra Albertus marchio Brandenburgensis, interdicens, nè quis se commoueat, pœna capitis constituta. Erant nonnulli in postremis castris sub signis dicti Monasterienſis episcopi, qui, siue petulantia militari, siue prælium concire cupientes, leuato pileo, signum per ludum sagittantibus extulêre: Id quidam siue casu, siue consilio

consilio incertum, obseruans signum, de petraria misit iaculum. Tum verò Pickardi sæuientes vindicare contendunt: Equites singuli post se in iumento peditē sumpsêre, desilientem in loco pugnæ. Ducunt in eum angulum castrorum, vndè missam annotauêre petram: & obnixi peditibus, eos vrgebāt in Rhenum. Fremuêre socij, sed retinebat præsens Albertus marchio, qui culpā contumacium permisit plecti, sciens quod factum esset. Ità multi ex gregarijs, in profluentem compulsi, mergūtur: alij cæde mactantur, cùm ab socijs indignantibus nullum haberent præsidium. Sed tum aderat legatus apostolicus Forliuiensis episcopus, & cum Imperatore aliquot electores, qui rem bellicam in tractatus coniecêre: & ibi finijt, vt Karolus obsidione soluta, reduceret exercitū, & Maximilianus Imperatoris filius, filiam vnicam Karoli haberet vxorem. Vrebat tum animū victorioſi ducis, Renati diffidatio: qui filius comitis de Vadimow, hæredem gerebat Lotharingiæ, per mortem Nicolai nouissimi ducis: Simul & motus regis Francorū duci minitabantur: qui videbatur non quieturus, quòd omnes principes, qui se illi opposuissent obsesso Parisio, paulatim subuertit. Supererat vnus Karolus, quem quibuslibet vijs instituit subruere. Igitur Karolus se satis esse venturum ratus, primùm in Renatum velut minorem ducere contendit, ignorans regis ibi Franciæ adesse consilium, fauorem & manum, quanùis lilia non volitarent in nubibus. Obsidione Nussiæ soluta, cùm iam discessuri essent principes, aduolauit Heraldus ex Renato duce Lotharingiæ, qui eius nomine bellum Karolo denunciabat. Ille exceptum hominem, principis ornatu peruestiuit, quasi qui iocunda attulisset: Sic honoratum remisit ad dominum suum. Instabat tempus quo venturū ex Anglia re-

gem Eduardum iam sciebat cum exercitu, affinẽ suum, cuius germanam teneret coniugem. Igitur diuisis copijs suis per opportuna loca, cum parua manu contendit Calisiã, excepturus affinem Eduardum. In ipso itinere Brugis iam antè iussit conuenire quatuor Flandriæ mẽbra, & omnes in curia solitæ suæ mansionis euocauit: Ibi illos acerba increpatione corripuit, quòd tardiores in mittẽdis illi supplementis extitissent, appellans eos villarum mansores, hoc est, epulatores: Imputabat illis priuatas opes, quòd ipso iam se opulentiores viderentur, scituros & corpora, & res eorũ esse in ipsius manu: quibus etiam suo vteretur arbitratu, animabus solis in manu Deirelictis: tamq; acerba increpatione dimissos, multa formidine obfudit. Sciebant eum nõ frustrà solere minari. Contendens ad sanctum Audomarũ: ibi cùm accepisset iam applicuisse Eduardũ, repentinus accurrit affinem consalutare. Mirantur Anglici ducem tanti nominis, paruo cinctum comitatu: Hiccine est, inquiunt, iste dux Burgundiæ, cuius tam celebris fama mundum impleuit? Ille subauscultans, fertur respondisse mirantibus: Exercitum suum regi Franciæ non imparem futurũ, stare paratum in Lotharingia.

CAPVT XIIII.

NOn omninò nostræ professioni consentaneũ, exequi Burgundiæ ducis acta: commodiúsque id, si omninò fieri congrueret, in Vandalia perageretur, quòd Burgundiones, vt ostendimus, origine prima sunt Vandali. Sed cùm Maximiliani ducis, & posteà regis, præclara facinora in medium instituto deducemus, non erit graue lectori, clarissimi ducis, qui ætate nostra parem non habuit, exitum percurrere, vt perindè Maximiliani ingressum illustremus. Igitur Anglorum exercitus deducitur

citur in Franciam: Comes ſancti Pauli expectatur, nec venit. Anglici bellum magis oſtendunt, quàm inferunt: Mox intercurrentes Heraldi, colloquiũ regum de pace conſtituũt. Non longè à porta Ambianẽſi inſtructus pons erat duorũ regum colloquio ſuper Sommã fluuium: dux Karolus admittitur tertius, ignarus quòd iam nuncij & literæ regis Frãciæ in Anglia rem omnem antè præparâſſent. Comes ſancti Pauli iam antè detectus regi Frãciæ, capto Iacobo fratre eius, qui pro duce Karolo pugnabat. Is, vt ferunt, fratrem ſic prodidit, regi oſtẽdens fratrem cũ Anglis habere ſecretos tractatus, quodq; regẽ ipſum pactus ſit tradere in manus Anglorũ. Hoc admonitus rex Franciæ periculo, nuncios præmiſit in Angliam, & nunc colloquium de pace peragitur, cõuenitq; inter reges ſuper omnibus, cùm nonnulla millia Francorũ regi Angliæ numerarentur, maiorq; ſumma ſub cautione certa promitteretur. Indè colloquio regũ peracto, rex ipſe Franciæ ad partem cum duce loquitur: conuenitq; inter illos, vt de comite ſancti Pauli rex Franciæ ſuo arbitratu conſtitueret. Nec longum tempus in medio, vinctus comes Valẽchinis, vbi ducẽ opperiebatur, perducitur Pariſium. Indignum ab duce facinus, & quod maculã inſignem gloriæ illius inurit, prodere virum, qui pro ſe & patre mille periculis obiectârit caput. Fuerit ille noxius in regem, nẽcne, viderint quibus ea res permiſſa eſt: certè in ducem non ità commeruit, prodi, vinciri, hoſti tradi. Perducitur Pariſiũ, ibiq; ſupplicium iubente rege de illo ſumitur, omnibus tamen in iudicio Parlamenti ritè, vt ferunt, peractis: cùm aurata veſte reus, necdùm conuictus, honoraretur: damnatus autem, vili operimento tegitur, ac gladio cæditur, cauſis mortis eius in publicum promulgatis. Deinde cùm in Angliam exercitum

Eduardus rex reduxisset, inter Frãciæ regem ac ducem Burgundiæ latior de pace tractatus fuit, expresse super omnibus differentijs habito colloquio: constitutæ treugæ nouennales, in quibus etiam comprehensi sunt vtrique parti confœderati: Si tamen intra statutũ tempus suam declarabunt voluntatem. Nam de parte regis nominati fuêre, Henricus dux Castellæ & Legionis, Iacobus rex Scotiæ, dux Lotharingiæ, rex Siciliæ & Ierusalem, dux Sabaudiæ, communitas Florentiæ, domini Barenses & Metenses, Alemanni & Leodienses. Ad partem verò ducis Burgundiæ, comprehensi sunt, Alphonsus rex Portugaliæ, Fernandus rex vtriusque Siciliæ, Iohannes rex Aragonum, princeps Nauarræ, Christiernus rex Daniæ, Matthias rex Vngariæ, Casimirus rex Poloniæ, Franciscus dux Britanniæ, Galeatius dux Mediolani, filius Ludouici ducis Sabaudiæ, cum matre sororis regis Frãciæ, Iacobus comes de Remont, dux Venetorum, comes Palatinus Rheni, Iohannes dux Cliuensis, Rupertus archiepiscopus Colonien sis, episcopus Metensis, Ludouicus Borbonij episcopus Leodiensis, & Dauid de Burgundia Traiectensis episcopus: omnes hi ante primam Ianuarij declarare tenebuntur suas super his voluntates, velint, nè cne, in fœdere comprehẽdi: & quòd hoc tempore rex duci fauorem monstrabit in Imperatorem & ciuitatem Colonien sem. Erant præterea multa in his pactis capita comprehensa. Nè tamen in hoc quod instituit bello in Renatum dux, quid aduersùs religionem treugarũ videretur egisse, misit nuncium ad regem, postulans, vt saluis fœderibus liceat Nanseium oppidum contumaciæ insignis perdomare: Nam transitum duci perstringere videbatur ad Switenses & Elsatios, quibus vindictam de occiso capitaneo suo in ea terra, quam pignoratam

ab

ab Sigismundo duce Austriæ teneret, inferre constituit: Petrus Hachenbach hic erat, quem miseranda morte Elsatij peremerunt, tractis in societatem belli Switensibus. Nec vacabat quòd eisdem Switensibus ductor erat Renatus dux Lotharingiæ, quam prouinciã Karolus suo arbitratu disponebat.

CAPVT XV.

FAtale sibi bellum Karolus ingreditur, primam expeditionem dirigens in Nanseium: Transitus enim illi indè erat ad cæteros. Cùm autem obsidione premeret oppidum, descendit ad eum rex Portugaliæ, opem eius implorans in Fernandum de Aragonia, regnum Hispaniæ occupantem, cum filia Henrici nupèr defuncti regis. Sed auocari dux non potuit, quo minùs de Nanseio suam perageret voluntatem. Deditum indè oppidum accepit, imposuitq; præsidium validum Anglicorum, sub præfecto de Beuers. Ipse auctis copijs per altam Burgundiam progressus, perq; Sabaudiam, Switensibus occurrit ad prælium: Grauis ac pertinax pugna conseritur. Cadunt vicissim multi: Sed in fine cessêre Burgundi, magnis amissis copijs: Dux ipse sibi fuga consuluit ad oppidum Gransonense. Interìm reuersus à rege Franciæ Renatus, manu Switensium auctus, Nanseium recuperat. Quàm enim promptè Burgundi acceperant, tam facile Anglici amittunt: Dedito oppido, incolume dimittitur præsidium, quod inerat cum præfecto. Switenses in societatem vocant Lotharingos, magnámque quam vocant ligam sibi conscisciunt in ducem, quem sui ferebant inuictum, forti fortiores occursuri. Multa fiunt multis locis leuia prælia: sed totis aciebus confligitur in vigilia Iohannis Baptistæ: vbi post pertinacem ac diuturnam pugnam, iterùm cessêre Burgundi. Nec me-

lior fortuna ducis apud Friburgum, peßima verò apud Nanſeium: Nam oppidum hoc obſidione vallabat. Erat tum brumale tempus vigilia dominicæ Epiphaniæ, cùm duci nunciarentur aduenire cum auxilijs ſuis Switenſes, & numero, & robore fortiores, ſuperioresq; : Et cùm captus eſſet à duce à Lotharingia vir primarius, qui præſente duce rogatus, quid de hoſtibus ſentiret ? verum quod ſciebat, edixit : Sed inuictus ducis animus, ſalutaribus monitis non acquieuit : hominem iußit iratus, vt erat iræ impatiens, iugulari. Erat in ſatellitio ducis Nicolaus quidam Italus comes de Campobaſſo : quem, vt arma ſumeret, hortatus dux, audiuit non ſe loco moueri, nisi donatiua pro ſe ac ſatellitibus ſumeret : Tardabat enim ærarij cuſtos, incertum quibus ex cauſis, nec ad præfinitum aderat diem, vt ſtipendia militibus erogarentur. Dux impatiens iræ de verbo comitis, colaphum illi inflixit : Etiam, inquiens, ſine te, etiam ſi ceſſent alij, cum mangonibus occurram venientibus. Iam fulgebant in conſpectu ſigna Switenſiū: Dux quadringentos grauis armaturæ equites præmiſit, vt hoſtes diſtinerent, donèc ad pugnam ille pararetur, inſtrueretq; ordines pro rerum neceßitate. Illi verò cùm tumulum apprehendiſſent, maioris exercitûs ſpeciem exhibebant in latum extenti. Sed non erat ea ſegnities Switenſibus, vt à paucis detinerentur. Igitur pulſis propugnatoribus, ipſa ad caſtra mox perueniunt : Fit pugna non leuis : Sed parati imparatos, feroces trepidos facilè vicerunt : Sternuntur aliquot millia. Tum effuſa fuga omnes ſigna deſerunt : Capiuntur Balduinus atq; Antonius naturales Karoli fratres, prælium differentes, atque hoſtem diſtinentes, vt fuga interim frater elaberetur. Sed infelix ad riuum malè fidum occupatur : ibiq; incertum

quis,

quis, & à quibus, tantus dux prosternitur, atq; perimitur. Diù ignoratum est, quò abierit Karolus. Sed repertum à quærentibus cadauer infertur Nanseium: Gelu facies intumuerat, vt dinosci difficilè posset: Frater inprimis Antonius, physicus deindè eius, assensi esse Karoli: Puer imberbis qui galeam duci præferebat, testatur cadauer esse domini: aderat enim dum caderet, & monstrauit cædis locum. Sed diù inter homines spes & metus variabãt. Alij viuum abreptum in manus Francorum regis peruenisse: Alij fuga elapsum, sed sponte exulantem abijsse, rediturum post præfinitum à se tempus, ferebant. Mercatores magna leuitate in eum casum & emebant, & vendebant plurima, primùm exoluenda in ducis reditu. Cœpit, vt fieri solet, res in quæstum verti. Qui enim ea conditione vendidit rem æstimationis centum, ab alijs illo suo facto in opinione confirmatis, submisso socio emit, & lucratus est mille. Inuentus est Bruxellis Sueuiæ, quem homines post aliquot annos Karolum esse dicerent, ipso pernegante. Rex Franciæ cùm audiret exitum belli, de cuius consilio credebatur non alienus, paratam habuit expeditorum militum manum, quæ Burgundiam ducalem iam, vt putabat, coronæ adunatam, hærede masculo non extante, acciperet regis nomine: Vbi refragatum est, arma intentabant. Idem fit de vrbibus ad Sommam fluuium sitis, de quibus etiam viuente Karolo erat cum rege controuersia. Sed prætendebat rex Karolum in oppugnatione Lotharingiæ ac Renati fœdera violâsse, & perindè regem exoluisse vinculis nouissimæ pactionis. Nos verò, tanto duce tumulato, in Saxoniam nostram reuertamur.

CAPVT

CAPVT XVI.

VRbem antiquam,& primorũ in Saxonia principum decus, Quedelenborg, Erneſtus dux Saxoniæ marchio Miſnæ oppugnauit, quòd malè ciues parérent dominæ ſuæ abbatiſſæ, quæ ſoror erat principis memorati. Hac enim radice multa oriuntur bella, dum per ſuperbiam ſubditi vocant in contemptum præſidentes. Expugnauit ille,& deiecit Rolandi ſtatuam, quam pro ſigno libertatis ab antiquo habuêre: Direpta eſt vrbs à militibus,& in extremam pauperiem, vndè necdùm ciues reſpirârunt, perducuntur: Ruunt domicilia: nemo curat reparare: Viuunt in diem: Temperaterunt in labore agriculturæ, quæ ſi victum præſtat quotidianum, diuites iam ſe computant: obligare ſua prædia non ſinuntur, vt redditum conſtituat alter apud alterum, liberas poſſeſſiones, mundas ab auro manus habere præcipiuntur. Ità per ſolam contumaciam corruit vrbs antiqua. In diœceſi interìm Hildeſemenſi, quanuis Henningum iam omnes accepiſſent epiſcopum, Fridericus tamen dux Brunſwiccenſis quieſcere non potuit, multùm oblectatus eidem: Abegit crebriùs de villagijs iumenta,& villas diripuit: ſed congreſſi nunquàm ſunt in prælium. Iam ſe paulatìm prodebant cometæ nupèr viſi multi & inſignis effectûs: quia bella tonabant vndiquè. Nam Imperator tum de Vngaria conflixit cum Matthia rege eius, poſteaquàm ille vxore accepta de poſteris cogitauit. Ferebant enim in pactis, quæ eſſent inter ambos, expreſſum, vt Matthias per ſuæ tempora vitæ regnaret in Vngaria: cæterùm nihil ad illius poſteritatem: Quam rem, quia in Swandalia attingimus, hîc tranſilimus. Sed & princeps magnus Moſcouiæ per ea tempora oppugnauit,& in ſuam redegit poteſtatẽ, ma-

gnam

gnam Rußiæ ciuitatem Nouogardiam: quod nemo antè vel timuit, vel præsumpsit. Sic enim erat in prouerbio: Quis potest contra Deum & Nouogardiam? ille nimirùm potuit, cui Deus permisit: in cuius manu sunt omnia iura regnorum. Vrbem ferunt totam ex ligno fabrefactam, igni paratißimam, quo qui confligere voluit, facilè obtriuit. Sed & hoc in Vandalia dictum, nunc transitur. Rex quoq; Franciæ tum Picardiam recepit, quæ in illum diem paruit Karolo duci, vndè ille promptiorem suam militiam solebat deducere. Vrbes habet illa præclaras, Abbatisuillam & Ambianum maiores, cum non contemnendis alijs, & si impares sint memoratis. Tentauit idem rex Burgundiam ducalem: deq; Artheßa in suam redigenda potestatem, satis annisus est: Idq;, vt Maximiliani tunc ducis Austriæ, nunc Romanorum regis acta ex debito exequamur, nobis paulò diligentiùs est explicandum.

CAPVT XVII.

ERat Maximiliano, quod diximus, Imperatoris Friderici filio, desponsata Maria, vnica Karoli ducis filia, hæres legitima terrarum in occiduo intra Rhenum & Franciam. Ea puella cùm per tempora quibus de cæde patris fama inhorruit, Gandaui in Flandria esset, tristi accepto de patris morte nuncio, mox missis solennibus nuncijs in Artheßam ac reliquas prouincias, quarum magis vacillaturam fidem prosperexit, iussit accipere sacramenta fidelitatis per singula oppida. Conuocauit solenne terrarum suarum concilium ecclesiasticorum & secularium, & super agendis deliberabat cum illis. Atrebatensis, Tornacensis, Morinensis episcopi, primatum sui ordinis in concilio habuêre: Nobiles de sanguine, Adolphus de Cliuis, Philippus de Rauensteen, & multi

multi alij, rebus quoàd poterant consuluêre, dominæq; adstitêre. Sed Gandaui, vt facilè solet, exoritur ciuilis motus in quosdam præcipuos viros: Cancellarium Burgundiæ, qui se dominum inscripsit de Gailāt, de Mildelborg, vicecomitē Iprensem, & Ludouicū de Hūmelcourt, capitaneum constitutum à Karolo Leodij, quibus additur tertius Iohannes de Mela miles: Erat quartus ecclesiasticus, in quem manum mittere qualiscunq; religio prohibuit. Igitur cancellarium, quòd necem comitis sancti Pauli, vt ferebant, procurâsset, quodq; principis sui negocia nō ex fide procurâsset, accusabant: Dominus de Hūmelcourt inuisus erat populo propter Ludouicū Leodiensem episcopū, qui multū questus de illo, odia in eum congerebat: cui adhæsit dictus miles. In hos tres multa recusantes, & iura omnia, Deum hominesq; testantes, quòd illorum iudices ibi non essent, populus gladio iussit animaduerti. Intereà rex Franciæ solicitari fecit puellam, vt in propria persona veniens homagium præstaret, alioquì confiscandis illius rebus alios præponeret. Nō ibat illa, verita quod res habuit, quòd venientem nō dimitteret, sed inuitam, filio paruulo seruaret vxorem. Atrebatum interìm rex obsedit. Capitaneus iam sacramenta dedit puellæ: Interposita publica fide, ab obsidentibus euocatur ad colloquium: Literæ prætenduntur dominæ Mariæ, quibus fidem ille habens, mox regi permisit vrbē. Rex alios ex ciuibus supplicio affecit, alios relegauit, introductis ex gente sua, qui ciuitatem facerent Frācici iuris, omnia moderāte Philippo Desquordes: qui viuenti Karolo diù fidus habebatur, nunc totus regius, meruit capitaneus per Artheſiam declarari. Res deindè peruenit in tractatum inter regem & puellam: Vbì rex fecit allegari ab veteri memoria multa con-

conuenta, in quibus eluxit, vt ferebant, primùm Burgundiæ ducatum, nunc regno adunandum, stirpe virili deficiente: deindè comitatum Artheſiæ per multas conuentiones, quarum literas exhibebat, nunc eſſe iuris regij, meritoq; ab illo vendicari. Exaduersò prætendebant ducales, vetera pacta nouioribus eſſe ſublata. Recolebant maiores natù ex illis quædam, alia de literis oſtendebantur. Sed apparebat, non tam iura, quàm potentiã regiam, formidari: Igitur ſi puella in coniugium Delphini inclinaret, non eſſe magnam de ſucceſſione quæſtionem: idq; multis conſultò serioq; agendum videbatur, quòd terris hæreditarijs plurima ex Francia poſſent prouenire bona, pax inprimis & temporum tranquillitas: ab Germania non nisi bella, motus, & perturbationes. qui mihi vera vaticinari ſunt viſi. Iam puella Maximiliano duci animum inclinabat, nec potuit à ſententia dimoueri. Rex in poteſtate iam tenuit Atrebatum, iure, an iniuria, non hoc quæritur inter mundi principes. Cameracũ circunquaq; depaſcitur: Hannoniã ingreſſus, Duacum ac Valentianas tentauit: multa deindè oppugnans, non vbiq; proſperatur, multis ſuorum amiſſis. Tornacum rex muniuit, immiſſo ſuo Oliuerio ex barbitonſore aurato milite, homine minoris ab ortu fortunæ, nunc magnis principibus coæquato, quòd regem magnis obſequijs demeruiſſet. Sed exitus compar erat natalibus. Nam filius Ludouici, patre mortuo, vix regnum ingreſſus, in noua & magna furca, quã ipſe iuſſit extrui, mandauit ſuſpendi hominem, qui per ſuperbiã omnium in ſe principum odia conciuit. Heſdunum ac Betuniam rex armis in Artheſia: ſed & in Hannonia multa per ductores accepit in poteſtatem: vt miſeranda ſors puellæ videretur. Nam foris bella, intùs ſeditiones

eſſ

est experta. Tumultuabantur Flandriæ maiora oppida, & ad libertatem sublatis oneribus, quæ vel Philippus, vel Karolus imposuêre, proclamabant. Seruiërat tempori prudens puella: &, quod necessè fuit, permisit ciuibus, quorum videbatur opera tum nimis indigere, quæ poscebant æqua, etiam si iuri suo, si obuentionibus solitis contrairent, tum dissimulanter habuit.

CAPVT XVIII.

CApitaneus in terris puellæ primùm gerendo bello ante Maximiliani ingressum decernitur nobilis Flammingus: Indè mutata sententia, quô res authoritatem maiorem habere videretur, Adolphum ducem Gelriæ, vsq; in eum diem Cortraci oppido Flandriæ pro captiuo habitum, bello ducem delegêre: Compositis rebus intra oppida, armati ciues exibant, non contemnendus exercitus: & se regijs opposuêre, ducentes in Tornacum: Ibi enim consederat militia regis. Tendebat in agris exercitus Flandrensium, & ibant prædatum manus militum in diuersa. Adolphus dux, vir armorum peritissimus, sed bello non satis fortunatus, nec longæuus super terram futurus, quòd patrem in vinculis tenuisset, ibat cum paucis equitibus speculatum, quid hostes molirentur, si qua capiendæ vrbis via videretur. Franci, siue signo dato, quod nonnulli suspicantur, siue industria sua circunspicientes, incidunt in ducem, qui speculaturus exibat: mox circunuentum, multi paucos capere contendunt. Ille cùm se acriùs defenderet, à multis facilè superatur, & pertinaciùs repugnans, confoditur. primitiæ belli miseræ: occisumq; velut emortuum pecus, iumento impositum, ex transuerso deuehunt in vrbem, tumulantq; in ecclesia maiore, comperto quòd dux esset. Mox Gandauenses, sublatis signis, abiêre: Brugenses

autem

autem cum Iprensibus, cùm non tam facilè cederent, excepêre impetum superuenientium ex vrbe hostium: Nec diù pugnæ sors hærebat: Vertuntur in fugam: Supra capiuntur. Hic erat exitus infaustæ expeditionis quæ prima fuit. Reuertentibus in ipso itinere Gādauensibus, obuij fuêre sexcenti ex Geldria milites, suo duci, quem capitaneum audierāt præfectum, gratulanter militaturi: Sed vbi audiêrunt infelicem exitū, mœsti rediêrunt in patriam. De alio mox ductore deliberatū. Defertur Petro de Lutzenburgo comiti sancti Pauli. Sed ille à podagra se excusauit, & vacationē obtinet. Iacobus de Remont filius ducis Sabaudiæ creatur: Iohannes & Iacobus de Lutzenburgo, filij Theobaldi, iunguntur comites, in Duaco & Aldenardo fines Flandriæ tutaturi. Iohannes dux Cliuensis, Philippus de Rauensteen frater eius, Philippus de Beueren consilio præsunt apud dominam. Philippus tamen de Beueren Antonij bastardi filius, Ariæ & sancto Audomaro præficitur: Sed alteri permittens curam, Ariam protinùs amisit, nec satis institit auxilio patris Antonij, qui regē sequebatur, recuperare. Exteri conducūtur capitanei, Iacobus Galeottus Italus Parmensis, Zalazart Hispanus, fines, vt poterant, sunt tutati. Gandaui nouus creatur capitaneus Iohannes Dudenzel, qui cum armatis ciuibus exiens, sine fructu reuertitur: Brugis tumultuatum est, & captis aliquot ex ciuibus & inferuore truncatis, interueniente Friderico Tornacensi episcopo, mox conquieuit.

CAPVT XIX.

MAximilianus indè dux Mariæ sponsus, in Flandriam descenderat ad finem mensis Iulij anni septuagesimiseptimi, cum quo nuptias Gandaui inibat puella. Erat in eius comitatu Metensis episcopus, Si-

gismundus dux Austriæ patruelis, Otto dux Bauariæ, Marchiones de Baden, comites de Wirtenberg, & multa sine nomine nobilitas. Inter hæc rex Franciæ super occiduam Flandriam venit, omnia vastans, apud Bonomam Galliæ considens, in sanctum respexit Audomarum. Excursiones plurimæ fiunt. Nonnunquàm amittunt ex suis Franci, qui longiùs & audaciùs vagantur. Castettum à regijs capitur, & direptũ incenditur. Apud sanctum Audomarum regius exercitus castra metatur: oppugnat oppidum: vastat quæ foris sunt: Inclusi fortiter se tuentur. Primi Brugenses exeunt, obsessis solatio venturi. Mittuntur copiæ à Maximiliano nouo terrarum principe, quæ cùm ingrederentur oppidum, ingens exoritur ciuium tripudiatio: Funalia noctiù micant. Insoliti gaudij rex causas scrutatus, arbitratur adesse ipsum Maximilianum. Itaq; soluit obsidionem. Maximilianus autem per prima Flandriæ oppida vadens, consilium coegit belli gerendi. Visum est ad regem Franciæ mittere oratores æqua postulantes. Vbi perueniunt, rex scrutatus de mandato, remandat nihil esse magis sibi cordi, quàm tranquillam cũ omnibus pacem habere: quã si pati modò cupiat Maximilianus, mittat cum plena potestate instructos oratores, rem pro suî magnitudine seriosè tractaturos. Maximilianus ergò ex hac die suscipiens rerum administrationem, curam & prouidentiam dotaliũ prouinciarum, nè ad arma præceps iuuenis, ad arma ruere videretur, maiorũ fretus consilio, potentissimi hostis animũ pertentauit, inducijs ad finem vsq; mensis constitutis. Sed cùm Heraldis frustràintercurrentibus nihil fructuosum ageretur, inanes decurrerunt inducia, & ad bellum res redijt. Primi Gandauenses supplementũ militum misêre Duacũ domino de Sa-

mes,

mes, qui fines illos tutaretur. Relicta quoq; Karoli, cùm legationem in Angliam ad fratrem Eduardum mittere decreuisset, audiuit nouam inter ipsos suos fratres perturbationem exortam: Nam dux Clarensis in insidijs, quas fratri regi parauerat, deprehensus, solenni Parlamenti sententia damnatus, capite immersus vino trucidatur. Rex autem Franciæ multis per Hannoniam, atque Burgundiam captis oppidis & arcibus, dissimulanter tamen omnia fieri curauit, quasi ignorante se res gererentur. Nam quotiès opportunum videbatur, animum ostentabat pacis cupidum, cùm tamen hostilia omnia perageret. Ferunt nonnullos in Austriæ ducis fuisse concilio, qui regi omnia, quæ intellexerint, prodidisse crederentur: Qua de re suspecti, cùm etiam verbis & sermone notarentur, retraxerunt se in Franciam.

CAPVT XX.

BOnonia interim in Picardia, non longè Calesia, à regijs capitur, cùm nullum sibi præsidium afferri intueretur. Hic comitatus, cùm sæpè dominos mutâsset, in pace Ambianensi inter Karolum VII. Franciæ regem, & Philippum Burgundiæ ducem, rediit ad Burgundos. Captus Iudocus de Peyna vir ex Flandria nobilis, filiam accepit domini Desquordes, regij per Artheſiam capitanei. Multi tamen in neutralitate se continuerunt, quòd rumor increbresceret, rediturum de proximo viuentem, vt putabatur, Karolū Burgundum, quires variè mscuit. Tornacenses semper infensi Flandrensibus, non erubuêre publicis ludis fœdare nomen Philippi & Karoli clarissimorū ducū: sed nunc à vicinis pressi, laborabant commeatu: Suburbia eius exusta sunt: variāte fortuna capti hinc, atq; indè primarij viri.

Dux Austriæ processit cum expeditis in Hannoniam, receptis aliquot vrbibus & castellis, quæ pridèm rex accepit. Nato deindè ex Maria coniuge filio, Fridericus Tornacensis episcopus inducias procurauit anni totius. Rex Franciæ nato ducis paruulo, misit equum faleratum amicitiæ futuræ pignus: Sed bello armantur equi, Bellum hæc armenta minantur, ait ille. Certum est tamen, quòd illæ inducie multos retraxerunt in Franciam, qui iam descenderant in obsequium domûs Burgundiæ, per quos non difficilè fuisset Artheſia recuperata. Cumq; nihil ad pacem fructuosum per inducias procuraretur, exeuntibus treugis, rex in Burgundiam mittit exercitum: Et cùm deferbuisset amor Burgundionum in Karoli prolem, præsertim tam exili præfecto vbiquè præsidio, nemine magnoperè obsistente, Dola præcipua Burgundiæ ciuitas capitur à Francis, & diripitur per Swiceros regi militantes: Sed tamen filij Ludouici comitis sancti Pauli, odio singulari in regem, pro duce multa fecêre, captis arcibus & oppidis non paucis. Nauigat armata naui in Angliam comes de Nassow Engelbertus, seneschallus Brabantiæ, vt auxilia quærat Anglorum. Fuêre autem ex Anglis, qui Francos classe iuuarent, vt mare infestum esset marinis duci subiectis hominibus. Dux ipse iam consilio rebus maturatis, valida manu, & quæ Francis suffectura videretur, egressus est ad obsidendum Morinum, iam à Francis occupatum. Oppugnatur oppidum magnis viribus sex diebus. Vbi innotuit, agmine magno Francos, ductore Philippo Desquordes, descendere, qui certa spe semèl expugnandi ducem, multis contractis copijs processit.

CAPVT

CAPVT XXI.

DVx Maximilianus in obsidione Morini certior de aduentu Francorum factus, noctù retractis clàm bellicis apparatibus, ordines instruxit, & quadrato agmine obuiàm processit hostibus. Iuxta Bonini oppidum venêre agmina sub mutuum adspectum. Disponuntur vtrinq; acies ad prælium: Iactis initiò tormentis, pari animo progreditur vterq; exercitus ad pugnam. Inchoante prælio ad horam post meridiem secundam, extractum est ad quintam, cùm non cessaret ante noctem: Pertinaciter vtrinquè pugnatur. Dux vbi conspexit Francorum pectora, non cedere certa, sed mori priusquàm fugerent, ipse pedes cum peditibus cœpit inire pugnam, equitibus tamen in suo ordine durantibus. Vbi medium conspexêre ducem suum Alemanni, tum verò in pectora vigor penetrauit. Vrgent ferociter Francos, cedereq; loco compellunt: primis fugam ineuntibus, acriùs perurgentur: Miscentur strages: multa Francorum millia perimuntur: Capti nonnulli. Nam & ex ducalibus non pauci periêrũt, sed nihil ad numerũ Francorũ. Tam diù perseuerauit pugna ducaliũ, donèc certior fieret dux, hostiũ ductorẽ in Bonomã concessisse. Tũ verò qui restitêre Franci, debellati sunt, vt fugã inirent. Sequuti sunt ducales ad duo ferè passuũ millia. Certa iam erat duci victoria. Tũ verò quid facto sit opùs, consultatur. Morinum ad obsidionem repetere animus erat: sed alia sententia surgit. Iam enim Franci cedere vrbibus deliberabant, si dux, vt vincere, sic vti victoria potuisset. Nam in Morino & Atrebato tantus erat motus, vt venientem nemo ex Francis ducem expectâsset. Sed tum in Ariam concessit, præmissis impedimentis cum vulneratis, demolitusq; arcem de Mollena, vndè pluri-

ma ducalibus incommoda inferebantur, præfectum eius cum viris sexaginta, sublimi de trabe iussit appendi. Hæc prima ducis insignis victoria, magnum illi nomen cum gloria comparauit. Franci tamen, vt fit, in suam retorquent laudem, quòd Philippum de Rauensteen equitum præfectum, è suo cornu fugam coegerint inire.

CAPVT XXII.

CVm ageretur septuagesimusoctauus post mille quadringentos, in oppido Hallis Magdeburgensis diœcesis florẽte, dũ ciues vnũ sentirent, misera illos discordia cepit, quæ pessundedit, promptissima ad euertendas vrbes causa: Nam proprietarij in salina, genus hominum per opulentiam iners, & superbum, contempsêre conciues artisanos: nec qui præesse debuerant, ità publicis vt priuatis commodis inseruiërint. Contemptus & oppressio exasperauit multitudinem, vt intra mœnia grauis tumultuatio oriretur. Audiuêre Misnenses principes, ex quibus Ernestus, Ernesti ducis Saxoniæ electoris filius, (archiepiscopus erat Magdeburgensis) vsi sunt prudenter occasione præstita, & vrbem intùs tumultuantem cinxêre exercitu, certi quòd ab vna parte immitterentur. Facile etiam erat capi, quam nemo satìs defenderat, arbitrantibus inuicèm inter se & dissidentibus, quòd ab alterutra parte inuocati principes superuenirent. Sed communitas ipsa æquioribus animis accepit venientes, quòd parùm habens, parùm amitteret: sortem suam, si non meliorem, non posse multo fieri deteriorem: quòd antè multis in vrbe seruîsse tyrannis videbantur, nunc iustis subesse principibus ferrent æquanimiter. Coniecti in vincula primores, argento & auro emunguntur: Multa quæ pridẽ habuissent in salina, sunt archie-

archiepiscopo asscripta, seruata tamen sua cuiq; proprietate: Quæ verò publicis erant vsibus deputata, principatui non proueniunt: Ità, dum superbiæ præsidentes modum non ponunt, inuenêre qui frenum injiceret naribus eorũ. Conuiuari, tripudiare, somno longo sepeliri, omnis eius generis hominum fuit cura: Discite mortales esse vigiles, modestiam colere, pauperes non temnere, consilia rebus adhibere, pprij ordinis metas intueri. Per idem tempus, cùm Ropertus Colonienſis archiepiscopus, placitis conuentis apud Nußiam stare recusaret, dum clàm ex partibus Rheni in Westphaliam fugere tentaret, captus capituli iussu, ab Hermanno Lantgrauio Hassiæ, qui in obsidione Nußiæ multa fecit inclusus, multa perpessus, nè iterùm ecclesiam maioribus implicaret laboribus, asseruatus est diligenter. Sed vbi post non prospera ta illi apud Nußiam bella accessit ea calamitas, vt in suo vinctus teneretur, ex ipso animi dolore morbum contraxit, & è vita migrauit. Sufficitur illi Hermannus memoratus, qui duro tempore stetit pro ecclesia, princeps de illa, & de omnibus optimè meritus: qui vsq; hodiè tenet eandem.

CAPVT XXIII.

Albertus dux superioris Saxoniæ, marchio Misnæ, fratris filiam Katharinam, per Rostochium insigni agmine duxit, ibi nauigium inscendens, in Daniam Iohanni regis filio nupturam. Multi cum eo fuêre comites, aliquanti pontifices: Octingentis equis ingressus, auratis curribus puellam regiam regio more deduxit. In Copenhauen regia, regum nuptiæ sunt peractæ: Quibus principali ritu solenniter expletis, in Lubicam rediêrunt, auidi videre imperialem vrbem. Placuêre cuncta Alberto principi: sed displicuit sub-

terraneus ille discursus fœminarum obuolutis vultibus: Magnum libertatis alimentum: Hortatur senatum & commonefacit, vt abusum illum curent antiquare: qui multis alioquì pudicis fœminis præstaret audaciam, impudicis suæ stultitiæ præberet incrementum. Accepit eam commonitionem senatus perquàm benignè, interdixeruntq; illum absconditorum vultuum discursum: Seruatum est edictum aliquot annis, sed in antiquum abusum facilè relabuntur. Dux aũt in superiori eius loci prætorio ad faces incurrit eques equiti, infesta sub tecto hasta. Tum choræis indulgetur: & vbi aliquandiù feriatum est, in viã suam redière alacres hospitaliter ibi habiti. Quo tempore, Embiccenses ciues ad arma semper præcipites, stratagemate circunuenti, temeritatis suæ pœnas luunt. Solent enim in frequentibus Saxoniæ vrbibus ciues, etiam artisani, arma sua in prompto seruare, vt cùm signum propinquantium hostium è specula dederit, effusi sine ordine, sine ductore ruant. Id sciens & Wilhelmus iunior dux Brunswici, cum Henrico filio, qui hodiè rerum potitur, assumpto in societatem expeditionis Hassiæ Lantgrauio, ac comite de Stalberge, videndum se cum aliquantis præbuit, maiori agmine ad insidias delitescente. Ad primum hostium conspectum sonuit de turri signum: Ciues mussantes, arma corripiunt, portis proruunt, & hostes insequuntur. Illi pectora diù præbuêre venientibus, missilibus certantes, donèc ciues magno numero conglobati, audaciores incumberent. Tum cedunt retrò militantes simulatione timoris, vt sequentes & vrgentes ciues, protrahant ad insidias collocatas. Tum verò hostes consurgunt à tergo, & intercluso ad vrbem itinere, ciues intercipiunt: capiunt, cædunt pertinaciter resistentes: Nongenti tum

ciues

ciues sunt periclitati, cæsi, captique, magno ciuitatis detrimento, quæ temeritatis suæ damna luit tam insigniter. Erat autem septuagesimus tum nonus post mille quadringentos, cùm instruerentur ad militiam, in reliquum futuri cautiores.

CAPVT XXIIII.

MAximilianum ducem, vt omne genus experiretur belli, tum cœpit intestina dissensio cõturbare: Nam Gandauenses (populus ad temeritatem promptus) cœperunt queri de crebris impositionibus & collectis, quæ longè supra solitum crebrescerent. Neruus autem belli pecunia est: Nôsse oportebat ducem suum satis pro se contendere, quòd capitis totiès discrimen ipse adiret. Tum verò belli impensam sine murmure facerent, quorum sanguini parceretur, & ipsi hostibus obijciantur. Mouit seditioni paratum populum, quòd arbitrarentur primores nobilitatis ad hoc niti, vt sua expleant, ciuium exhauriant marsupia. Visum est illis esse in officijs publicis, qui suam potiorem, quàm publicã causam haberent: eamq; coniecturam de suis sumpsêre moribus: quòd nulla gens tam excrescit opibus in publicis officijs, quàm qui in occiduis partibus publicam tractant pecuniam. Vidimus ætate nostra aliquot, qui ex infima emersêre fortuna in eam opulentiam, vt arces in prædijs exædificarent. In Hollandiæ præcipuè oppido Dordraco, intestina tum ciues agitabat discordia. Iohannes autem de Egmundia baro, recepto in potestatem ducis oppido, facilè compescuit tumultuantes. Ex Geldria quoquè nonnihil rebellionis nunciatur: & tamen dux per capitaneos suos rem prosperè gessit: Nam Philippus de Beuers Flandriam occiduam tutatur, cum præfecto Zalazart. Alij quoquè in Hannonia prosperè res gerunt,

fugato &wilhelmo de Arberg, qui tum regi Franciæ militabat, & Leodiensi episcopo per omnia erat infestus. Multa ducem impulerant, vt tum treugas iniret cum rege. Nam Geldria, vt diximus, motus nouos conciuit. Rex autem ante treugas, sancti Audomari, & Ariæ vrbes sibi reddi postulauit: cũ dux vicißim Artheſiam totãre-poſceret. Duacum rex ſecretè iußit pertentari, impetique: Sed Gandauenſes qui primi perſenſêre, XL. millium exercitũ conſcripsêre, mâlentes ſuis manibus rem agere, quàm extortam pecuniam permittant Alemanis in prædam: præſertim, quòd eius oppidi commodis carere non poßint, indè per amnem deuectis in vrbem ſuam frugibus. Sed tum valuêre inducia inter regem & ducem Auſtriæ, per quas dux conuerſus in Geldriam, motus eius compeſcere inſtituit, cùm interìm incolæ ſuo duci ſtuderent paruulo. Grauiam oppidũ tum cepêre Brabantini, & tenuêre diù. Indè cùm in Cliuenſem quoquè ducem niterentur, res interuentu bonorum virorum ad tolerabiles conditiones exiuit. Hollandia parére ſuo principi inuita compellitur, inducijs iam inter regem & ducem protelatis: Non ceſſauêre tamen regij Cameracum infeſtare: ſed defenſum eſt egregiè. Ducales vicißim tentauêre Heſdunũ, ſed repulſi ſunt. Ità vicißim de violatione treugarum fiunt querimoniæ, cùm vtrinq; contenderint priorem partem alteram violâſſe, temerâſſeq; inducias pacatas. Sed tum iterùm de integro annales treugæ interceßêre.

CAPVT XXV.

TRaiectenſes per tempus epiſcopum ſuũ excluſêre, &wulfardum de Veris ſequentes capitaneũ: quandò etiam Iohannes de Dudenzel Gandauenſium capitaneus, cùm verbis contenderet aduersùs nobilem Burgundio-

gundionem, ad mortem vsque vulneratus est, vt spiritum efflaret ipso die. Indignati Gandauenses proscribere voluêrunt omnes Burgundiones de familia dominæ Mariæ. Quam rem comperiens ea domina, nonnihil cogitauit in populum, quod tamen, consilio freta mariti, omisit. Interim tertiam enixa prolem, Franciscum nomine, sub honore, vt ferunt, Francisci ducis Britanniæ: sed paruulus immatura morte interceptus, ad meliora regna prouolauit. Interim oppidum sancti Audomari penè à Francis interceptum est: quod inprimis Brugenses vitauêre: qui nouo conscripto exercitu, immiserunt præsidium. In Traiectum verò intromittitur Iohannes dux Cliuensis, cuius fratrem Engelbertum, eiecto Dauid Burgundione, Philippi ducis naturali filio, voluêre episcopum. Sed Hollandia totis illi viribus renititur. Initum est prælium iuxta Amersfordiam tribus millibus à Traiecto. Cæsi sunt ciues plurimi. Dux ipse Maximilianus descendisset, nisi eum nobilis de Arberg, & qui rebus nouis in Hannonia studuêre, tenuissent. Interim verò in maioribus Flãdriæ vrbibus tumultus erat, quòd nobiles quosdam ex vrbibus proscripsissent: qui contempta eorum proscriptione, in medijs vrbibus obambulabant: & Brugis fortè res in magnam venisset commotionem, nisi dux affuisset: qui captis tribus ex præstantioribus vrbis ciuibus, rem omnem complacauit. Mira hominum in sensu mobilitas: quàm facilè concitantur, tam sæuiunt crudeliter: & deindè sanguine viso, facilè iram ponunt. Quanti sine culpa periêrunt, quos in feruore subuerterunt, posteà magno ære, si fieri posset, à morte reducerent?

CAPVT

CAPVT XXVI.

PEr ea tempora militares Holsatiæ, cùm prætenderent literas regis Daniæ domini sui, immensam ab illo pecuniam mutuam petiuêre: Idq; cùm crebriùs sine intermissione agerent, voluit rex finem rebus dare: paucos ex suo concilio adhibuit, inter quos Lubicensis episcopus, & vrbium vicinarum consulares oratores, euocauit in Zegeberg: Coram his constituit diem Holsatis suis: vt quisque productis in medium literis, calculum rerū quas posceret, liquidò poneret: Ratione producta, vndè æs, & in quos vsus impendissent, de quo literæ eorū loquerētur. Venêre oēs metu magìs, q̄ aliâs spe exciti, quòd exemplū formidarēt cuiusdam ex suo ordine magni viri, qui inauditus in exiliū agebatur. Erant qui fouerent spem accipiendæ pecuniæ, alijs etiā iam tū dubitantibus. Et cùm singuli citarentur, vt quisq; rei suæ rationem iniret: erant qui non aliud prætenderent, quàm simplicem literarum tenorem, regium asserentes, vt literis suis, in quibus rex ipse loqueretur, testimonio sigilli fidem haberet, reponerétque, de qua illæ loquerētur pecuniam: Nec enim post tot annorum interualla, potuit exceptionem non numeratæ pecuniæ obijcere: nec eius fortè meminerat. Alij poterant exactum rerum suarum calculum ponere, prætendentes illo loco tantam impensam pro rege pecuniam, tempora quoquè signantes: ibi fidem interposuisse, posteaq; soluisse. Maior erat numerus eorum, qui initiò acceptis dono ab rege literis, cùm pecunia nulla numeraretur, obligationem in literis habuêre: Alijs etiam vicibus vsuras, quæ prouenerant, adiecêre summæ: vt alijs datis literis cum sorte prima cumularentur vsuræ: Eáque re nonnunquàm iterata, immensam sibi debitam à rege pecuniam prætenderunt.

Erat

Erat autem rex Christiernus princeps humanissimus, & qui petenti nihil negare potuisset: Vndè factum est, vt largus etiam in dandis literis haberetur. Sed cùm immensa excresceret summa, voluit omnes vna ratione abigere, nemini responsurus de literis, quæ de nihilo conceptæ dicerentur. Erat in illis qui obsecraret, vt rex, omni eius accepta substantia in prædijs & iumentis, sola arma cum equis militaribus linqueret, & fidem, qua se pro rege obstrinxissent, impleret, ipse abiturus in alienas terras, quomodò posset militans, panem inueniret. Non tenuêre lachrymas qui audiêrunt: Sed semèl indurato callo pectoris, nihil humanum illi rex reddidit. Alius quidam, cùm promptam pro rege pecuniam multis vicibus impendisset, & eadem facilitate cum cæteris abigeretur, abire recusauit, poscens ad regis præsentiã peruenire: Cùm non facilè admitteretur, ipse depulso ianitore, ingreditur, explicans, quibus locis & temporibus æs suum expendisset expromptum pro rege, totiès pro ipso capitis discrimen subîsset: aliquandò propter eum captus, sua se pecunia redemisset, & nunc velut ignotus abigeretur: non abiturum se, quin aliud audiat: alioquì cælum & terram contestaturum: vitam impendere, quàm suos linquere paruulos exhæredes, præoptaret: Illum rex verbis placatum, iussit ad constitutos terminos, deputatis locis, sua præstolari. Sed tum flentes abiêre, qui vt fidem implerent, omni possessione sua se exuunt, ad inopiam redacti.

CAPVT XXVII.

EVocatis quoquè Thietmarsis in Rendesborg, idem rex hoc tempore ostendit imperiales literas, quòd terra illorum ducatui incorporatur Holsatiæ, parére regi, & legitimis suis hæredibus iubereꝰtur: requisiuitque, vt in

vt in vim literarum illi præstarent homagij sacramẽtũ. Quintus erat annus ex eo tempore, quo primùm rex ista impetrâsset. Illi paucis interloquuti, respondent, Imperatoriam maiestatem non rectè de facto instructam: eorum terrã, tanquàm domino non subiectã, Holsatiæ ducatui coniũxisse: Si maiestati suæ ostensum esset, terram ex multis annis subditam ecclesiæ Bremensi, archiepiscopo eius ex multis seculis paruisse, qui etiam nũc in eaterrà suos habeat præfectos, ex eo tẽpore, quo primus Hartwicus archiepiscopus, nouissimus hæres comitatûs Thietmarsiæ, facta commutatione, illũ dederit ecclesiæ, recepto Stadensi: quoàd ille quoq; accederet ecclesiæ per mortem eiusdem Hartwici, nũc Bremensis archiepiscopi: ea si Imperatori ostensa fuissent, nõ hoc, quod dedisse videretur, contulisset: Ibi se viuere & mori, nũquàm à diuo Petro discessuros. Replicatum est, subiectionem quam prætenderent, magis esse in verbo, quàm opere: præfectos in terra, esse ad vanam speciem: cæterùm administrationis habere nihil, nihil obedientiæ: quoties vrgeantur, illò refugere, vbi illis omnia sunt tranquilla, archiepiscopũ non recognoscere: Proindè nisi pareant imperialibus literis, hoc se facturũ, quod fuerit necessariũ ad extorquendam obedientiam. Tũ verò interuentu eorũ, qui regi aderant in concilio, annales treugæ constituũtur: Quo interuallo deliberati, faciant quod fuerit ex eorũ commodo, nè ad grauiora perueniatur: Ità tum discedit ur. Idem rex tũ quendam magni generis & amplæ familiæ militarem, quòd infinita in eũ crimina deferrentur, quæ vel ille, vel filij eius, illius cõniuentia peregerint, grauiter accusatũ, cedere terra rebus iussit, inauditũ, non conuictũ, non damnatum. Ille cùm adesset, permitti sibi veniam respondendi orabat, luiturũ rebus

& cor-

& corpore, nisi se de obiectis purgaret: tantū audiretur. Sed rex eam induit iram in hominem, vt placari nō posset. Abijt ille cū filijs in exiliū: inq; Gustrow apud Albertum ducem Magnopolensem sese collocauit, meliora expectans tempora. Sed ille iam grandæuus, aucta infirmitate ex animi dolore, excessit è vita. Filij multa fecêre hostilia, donèc in gratiam redirent filiorum regis.

CAPVT XXVIII.

IAm Turcus Christiani nominis infestissimus hostis, cùm fœdera, quæ illi cum Venetis icta essent, voluntate summi pontificis, consensuq; principum Christianorum, Imperatoris, regis Vngariæ, regis Neapolitani, rumperentur: alioquì in ipsos Venetos omne pondus recisurum. Id cùm intellexisset hostis violentus, simulq; infensus regi præsertim esset Neapolitano, ex prisca Venetorum suggestione, cum quibus de regno Cypri ille pugnaturus videbatur, si non Turcum metuisset: ingenti classe aduectus à Velona in Apuliam, Hydruntum obsedit: decimaseptima die expugnat: Episcopum loci, dignitate & ætate venerabilem, exquisitis supplicijs excarnificauit: clerum extinxit: obuium populum perdidit: iuuenes abduxit: fœminis abusus, & illa fecit, quæ solent irati victores omni crudelitatis genere sæuiendo. Iam Papa propiùs cœpit rēs intueri: Iam mâllet, quæ nepotibus impendit, in publicos Christianitatis vsus conuertisse. Vbì nunc frater Petrus, qui montes nauigat, & maria sicco pede transiuit? Vbì comes Hieronymus illustris barbitonsor? Missis literis & nuncijs pontifex excitauit principes, sed lethargo laborabant. Dum autem ibì sæuiret Turcus, propiùs castra sua Romæ collocare meditatus: quòd Saracenos eiusdem suæ legis consortes, meminisset ex annalibus, Italiam & ipsam

ipsam Vrbem aliquotiès peruasisse. Matthias interèa rex Vngariæ latera pulsauit suæ Bosnæ, quæ à Turco proximis annis esset occupata, recuperauitq; potenti virtute, vt magnificè compensata Apuliæ damna viderẽtur. Sed ipsa, vt solet gloriari, prouinciarum domina Italia, vbi nunc ostentat aut priscas vires, aut magnum animum? Sedet ociosa, spectans incendia proximorum, & non attendit causam etiam suam nunc agi, cùm paries proximus ardet: immò iam domesticum cernit incendium. Sed anno proximo Ferdinandus rex Neapolitanus, cùm pridèm pro ecclesia militans in Florentinos, multa eorũ prædia & castella occupâsset, restituit, vno ex omnibus sibi seruato, vt signum haberent in oculis, quo admonerentur suæ in eos victoriæ. Tum potissimùm meditatus hosti Turco occurrere, ad propulsandum eum de finibus suis se comparauit. Interìm Alphonsus filius eius dux Calabriæ, comparatis copijs obsedit Hydruntum, iam à Turcis insessum. Et cùm magnus Mahumetes gentis Imperator, per id tempus plurimis locis bella gentibus inferret, Rhodiensibus, & Calabris, & Vngaris oppositis, in medio ipso feruore bellorũ, vir bello natus, & qui plura confecisset vnus, quàm eius omnes simul præcessores, spiritum efflauit, magno Christianorum commodo. Perindè respirabant, quos ille regebat bello: Nam filij duo de patris successione contendentes, vt fieri solet in omni nouo regno, plurima commouerunt. Maior natù Baiazet, occupatis arcibus & vrbibus primarijs, accepit à subditis homagium: cùm minor, qui ea se ratione successurum patri speraret, quòd natus esset Imperatore patre, cùm frater ex priuato genitus diceretur. Confugit ille pulsus regnis ad fratres hospitales diui Iohannis Rhodienses, quorũ sciebat acerbissima in gentem odia,

polli-

pollicitus reddere Constantinopolim, si Christianorum viribus reduceretur ad iustum suum Imperium, à violente fratre occupatum. Magister testatus hoc non esse suarum virium, ad Imperatorem misit illum: Qui impensis perindè grauari visus, ad regem Franciæ fecit peruenire. Ibi captiui specie nobilis iuuenis diù habitus est, donèc summo pontifici Innocentio mitteretur ab regni cancellario, paciscente aliquot rubros galeros pro tanto captiuo. Papa illum in palatio tenuit diligenti custodia, fratre (vt aiunt) illius aliqnot ducatorum millia annua pollicente, vt diligentiùs seruaretur. Seruatus est in palatio supra pontificem, familia eius liberè per Vrbem diuagante: manſitq; in ea custodia vsq; ad tempus pontificis Alexandri VI. qui venienti regi Karolo VIII. Franciæ, regnumq; petenti Neapolitanū, permisit illum, vt secum in castris haberet, vsurus eo ad bellum quod præferebat in Turcum. Sed ingenuus ille iuuenis, quòd ità inter manus velut pila iactaretur, dolore animi contracto morbo, in itinere moriens defecit. Sunt qui illum sponte sumpto veneno aiunt periisse. Matthias interim Vngariæ rex, sumpta occasione vsus, quæ illi præstaretur per regnum Turcorum innouatū, vrgebat Turcum, pepulisset q; omni vicina regione, nisi eodem in tempore ab latere Austriæ vexatus, à Turco retractus, per hostiliorem Imperatoris nostri capitaneum, se cogeretur defendere. Ità non satis est nobis, nosipsos desidere, & nihil pro Christianissimo magnū agere, nisi etiam pro illius honore contendentes impediamus, & à bono reuocemus.

CAPVT XXIX.

ANnus erat à Christo nato, post mille quadringentos octuagesimus secūdus, cùm Maximiliani du-

cis coniunx Maria, vnica Karoli filia, iam prægnans, cùm in venatione equo cespitante delapsa, grauiter se læsisset, nec iuuenili leuitate rem eam propalâsset, contracto ex ruina morbo, diem suũ Brugis obijt: ibiq; tumulatur in ecclesia beatæ Mariæ. Quod vbi regij ductores comperêre, præcipuè dominus Desquordes, Artheſiæ capitaneus, ſancti Audomari vrbem propè insidijs intercepisset: Sed præuentus est à diligentioribus ad custodiam, quàm esset ille ad insidias. Ariam tamen posteà per proditionem recepit. Tum rex Franciæ hoc potitus oppido, ad pacem ineundam se offerebat, nihil magis sibi esse cordi testatus, quàm videre pacem cũ Flandria: Malè enim sibi sensit, cogitans de propinqua morte: & cœpit agere, vt filia Maximiliani ducis Margareta, Delphino filio suo desponderetur Karolo: peregitq; potissimùm cum Gandauensibus, qui occultis sæpè consilijs in Franciam respiciunt. Iam enim ex dotalibus pactis, quæ interuenerunt duci atq; Mariæ, constitit, Maximilianum nihil habere iuris in terris dotalibus, sed omnia pertinere ad iura filiorum. Vt autem administratione quoquè legitimæ tutelæ illum excluderent, filium & filiam eius magna difficultate ex Bruxellis in Gandauũ transtulerunt, iam tunc cogitantes magis, quàm edicentes, quòd nullam patri relinquerent tutelam filiorũ: Quippe, quia re ipsa probabant magnas opes sub manibus eius mirabiliter deperire, vt nulla pecunia, quantumcunquè magna, illi (vt dicebant) suffectura videretur, agente nimirùm facilitate, & profusa liberalitate, quam illi ad prodigalitatem imputârunt. Sed iustos interpretes res accipiens, nihil aliud prodit, quàm principis benignam & facilem humanitatem: quæ pecuniarũ contemptrix, opes mauult perdere, quàm à se tristem quempiã discedere,

dere, & in suos non vti liberalitate, quæ virtus est principum præcipua. Sed tum inuito duce, pacem cum rege Franciæ Flandrenses inibant: quæ mirum in modum displicuisse fertur Anglicis, prætendentibus, non esse fœdus, sed iugum perpetuæ seruitutis. Intereà dum dux in Leodienses mouet, occiderat enim Wilhelmus de Arberg Ludouicum Leodiensem episcopū, ducem de Borbonio, filium suum connisus in locum surrogare, tota mole belli illi occurritur. Sed iam capitanei ducis, priusquàm ille aduentaret, ceperunt oppidum sancti Trudonis: Obsidetur Leodium. Interìm capitulū permissa sibi libera eligendi facultate, Iohannem de Horne baronem, obseruantialem Ordinis Minorum fratrem, elegerunt episcopū. Communitates triū in Flandria vrbium primariarum, patre Maximiliano non requisito, hoc agunt, vt despondeatur Delphino Franciæ Margaretæ filiæ ducis & Mariæ de Burgundia: his pactis, vt proles masculæ ex his prouentura, succedat in Burgundia, Arthesia & cæteris comitatibus, quos in Francia pro se & suis hæredibus tenuisset dux Burgundiæ Karolus. Hæc tamen in primordio magìs concepta, q̃ concluſa, fuêre.

CAPVT XXX.

MAximilianus dux, conuocato terræ cõcilio apud Aloſtum, quæ à rege Franciæ in perpetuum fœdus offerebantur, audiuit omnia mense Decembri. Mox de consensu concilij sui approbauit, & solennes ex suis oratores remisit in liberam ciuitatem Atrebatensem: vt quæ prìdem in eo loco fuêre concepta, nunc certis adhibitis modificationibus, ad plenum concluderẽtur. Erant oratores ex Flandria abbates quinque, cum militibus & militaribus eius regionis. Articuli verò plurimi, super dotalitijs, & medij temporis terrarum statibus,

& super casibus qui prospici poterãt, vt omniquaquè rebus consultum videretur, concepti fuêre, qui tum placuerunt. Verùm cùm rex ex conuentione remitteret solennes nuncios, qui puellam deducerent in Franciam illius gentis moribus educandam, data est in manus comitis de Belloioco, & coniugis suæ, quæ filia erat regis Ludouici. Sequuta est illam Katharina de Geldria, Adolphi ducis filia, posteà data coniunx Renato duci Lotharingiæ. Dux Maximilianus iniquo tulit animo, filiam duci in Franciam: sed ea qua cætera tum facilitate permisit. Indignatus tamẽ Flandrensibus, rediit in Antwerpiam. Tum gubernationem filij fertur suasu concilij permisisse cognatis de materno sanguine, Philippo de Rauensteen, Philippo de Beuers, de Genthusen, & de Rapeghen baronibus: quam posteà magnis de causis commissionem reuocauit, missis literis per Flãdriam & Brabantiam: Nam hoc erat protinùs exui omni administratione terrarum, & nihil agere in omni ditione filij. Flãdriæ verò membra, cum memoratis de sanguine proceribus congregata, literas reddiderunt, rationabiles causas prætendentes, cur filij tutelam gerere pater non posset: offerentes stare iuri in Parlamento Franciæ, aut coram rege, qui supremus Flandriæ dominus censeretur. Dux verò tum mouit in Traiectum: Nam ciues euocatũ specie pacis, episcopum tenuerunt captum. Dux autẽ obsessam penè duobus mensibus ciuitatem cepit. Ibi verò tum rebus ex sententia compositis, tam cum Geldrensibus, quàm Cliuensibus, oratoribus noui regis Franciæ occurrit: Nam Ludouicus pater in fata concesit: cui vix pubes filius Karolus in regiam dignitatem succedit: qui primordia regni pace & reconciliatione pulchriora fieri reputabat. Venit Antonius de Burgundia Karoli ducis

frater,

fater, consanguineus naturalis, & duce salutato, verbis regis generi suo pertentauit res componere inter ducem & rectores Flandriæ, ac nubilis filij sui tutelam gerentes: in quibus erat Antonij filius, Philippus de Beueren. Sed frustrà rem tentauit. Persentiēs dux quòd Brabantini conspirare inciperent cum Flandrensibus, burgimagistrum Antwerpiensem Machliniæ comprehensum, deduci iussit in oppidum Viluordiam: ibiq; gladio feriri, quòd conspirationem in suum principem, cui sacramenta præstitissent, & alere & augere diceretur: cōquieuitq; perindè Brabantia & in fide permansit.

CAPVT XXXI.

PEr tempora autem secundi & octuagesimi anni, inter alia multa quæ insignia gerebantur in multis terris, conspicua fuit mors duorum principum ætate nostra in regionibus nostris maximorum. Mortuus est enim XXII. Maij rex Daniæ Christiernus, princeps humanitate & clementia illustrissimus, quem sua liberalitas, quæ præcipua virtus est principum, sæpè ad indigentiam, quod dictu mirum est in tanto rege, contrusit. Sed non potuit egere diu in ijs regnis opulentissimis. Qui si rerum suarum ordinem tenuisset, quem tamen in regnis aquilonis difficile est seruare, omnium non modò nostræ ætatis, sed multorum seculorum clarissimus rex habitus fuisset, nūc etiam inter clarissimos aquilonariū regnorum numerandus. Circa festum quoquè diui Iacobi rebus excessit humanis victoriosus dux Brūswiccēsis & wilhelmus nonagenarius, qui comitatus plures suæ adiunxit ditioni: Euersteen, & wunstorp, Hallermund, & welpe, & Homborg, quatuor comitatus cum vno dominio: Septem capitalibus prælijs (ità vocant, cùm totis confligitur aciebus) dimicauit victor: quod præcipuum & ra-

rum decus ferunt nostrorum temporũ. Sed hoc antiquis conferri non potest ducibus: quorum alij quinquaginta, alij etiam septuaginta prælijs dimicârunt, M. Marcellus & C. Cæsar. Erat tum alia ratio belli gerendi: sed procul dubiò neq; ingenio, neq; viribus minor. Primũ Wilhelmi prælium in Bohemos erat iuxta oppidum Brux in eo regno, vbi hostibus profligatis campum ipse tenuit. Secundum erat in militares Hildesemensis diœcesis, homines vbi conspirant, vnum sentientes, magno principi non impares viribus: Dimicatũ est ad oppidũ Gronde. Tertium aduersùs regẽ Daniæ in aurora ad oppidũ Flensborg in die sanctorum omnium, cùm Wandalicis vrbibus dux militaret pro ducibus Slesswiccensibus propinquis suis. Quartum erat in Turcum, cùm pro Imperatore Sigismundo in acie conflixisset victor apud Galatiam. Ea autem prælia non satis sunt explicata in annalibus. Quintum erat in archiepiscopum Moguntinum non longè ab arce Homborg. Sextũ prælium in comites de Hoia, in districtu comitatûs de Welpe. Septimum in Mauritium de Oldenborg comitem, cùm hostes eius numero & viribus præstarent. Octauò congressus morti succubuit: qui est exitus omnis carnis. His trophæis inclytus dux gaudet diù memorandus inter summos principes: Filios reliquit Fridericum & Wilhelmum: Ex Wilhelmo vidit nepotes.

CAPVT XXXII.

QVo etiam tempore Holsati in cœtũ conuentumq; Kilonem exciti, vt de principe deligendo, quod ipsi vocant, deliberarent: aderat Iohannes Christierni regis maior filius, iam Daniæ rex viuo patre, & in Suediam electus, in Norwagiam verò hæreditario iure succedens: quod ius etiam fratri titulotenùs permisit, solus

ille

ille regnans. Fridericus eius germanus frater iam impubes, nihil agebat. Sed hoc inter proceres præsente ambo-
rum principum matre agebatur, quomodò in ducatibus succederent Slesvviccensi & Holsatiæ. Ibi tum visum est multis æquum, vt quoniam Iohannes rex magnis præditus regnis patri successit, fratri permitteret ambos ducatus: alterum beneficio feudi, vndè regi obsequeretur: alterũ compensatione regnorũ, vt quadam parilitate, illi quoquè regis filio, de paterna ditione magnum aliquid remaneret: idq; matrem amborũ initiò ferunt contendisse, & proculdubiò perfecisset, nisi vtrunque suũ esse filiũ testata, ambobus mâllet prospicere quàm vni: Sciebat fluxam fidẽ regnorũ. Iam enim dudùm Suedia defecit à parente. Ideò facilè in eam sentẽtiam Danorum proceribus accedens, inclinauit, arbitrantiũ æquũ esse, vt quoniam duo regna Daniæ & Suediæ essent electiua, vt aut Fridericus Norwagiam prose desumeret, & fratri dimitteret ducatus ad æquationem eius regni: aut si id nollet, ex æquo pateretur diuidi ambos ducatus, vt vtriq; ex successione, in vtroq; pars proueniret. Itaq; factum est, vt concisos minutijs ambos principatus partirentur, Danis maximè connitẽtibus, vt posti fratres, quos germanus deuincit amor, nepotes fortè dissidentes facile esset ad vnitatem reducere: cùm vtrobiquè possideant vtriq;, vndè se tueantur. Erat eodẽ anno alius quoq; conuentus in Rendesborg, vbi de statu & omni regionis consistentia, super immunitatibus, quæ nõnullis locis permissæ essent, sermo habeatur: Sed tum nihil super his est constitutum. Maior autem conuentionis causa fuit precaria, quòd multis quæ relicta essent à rege debitis exoluendis, magno opùs ære videbatur. Annuerũt prælati & militares, vt ex quoque vomere bini soluerentur aurei:

Quæ pecunia tũ ità distributa est in multos, vt vix modicũ quid acciperet, qui ingentibus summis sua pridèm impendisset. Ità liberalissimi principis multæ largitiones deposcerunt.

CAPVT XXXIII.

Maximilianus dux Austriæ, dum in Traiecto inferiori accepta in deditionem ciuitate, omnia pro voto constituisset: muriq; parte deiecta portam incastellâsset, in quam impositio præsidio curauit nè ad rebellionem redirent. Interìm per absentiam eius creuit audacia trium Flandriæ oppidorum, quæ frequentibus ad regem Franciæ legationibus vtebantur. Pertæsum est ducem eius rei, & immisso capitaneo, fecit teneri redeuntes ex Francia oratores eorum. Philippus de Rauensteen curauit ob id de medio fieri eundem capitaneum. Interim & Wilhelmus Rim Gandaui, homo audacissimus, duci rem omnem eo loci fecit aduersam: Dux tamen dissimulanter per occiduam Flandriam transiens cũ expedito agmine, fertur constituto die oppidũ Brugense irrumpere cõstituisse, accepto cum quibusdam oppidanis, quos conscios habuit, die, quæ esset vigilia sancti Matthiæ, quo applicaret. Sed cùm esset bisextilis ille annus, idq; à duce minùs aduerteretur, priori fertur aduolâsse die: stetitque explicitis signis & agminibus extra portam, expectans aperturam, de qua antè conuenisset: Sed rebus in vrbe imparatis, stetit ociosus: cœpitque tumultus in vrbe, vel suspicantium, vel deprehendentium proditionem. Itaque iugulantur aliquot boni viri, & desæuit gladius in vrbe publicus. Per quæ tempora adunatis Gandaui membris, verbum fecit præsidens Flandriæ de gerendo bello in archiducem Austriæ, qui administrationem quærens rerum filij sui,

terram

terram turbaret. Insuper accusabat ducem de inito fœdere cum Anglicis, quod patriæ statuta vetuissent. Cúmque longa oratione in eam rem perorâsset, rogauit sententiam singulorum. Iussi dicere primùm abbates, vnus respondit pro omnibus: Nè fortè, inquit, quis in verbo reprehendatur, operæprecium videri omni clero conuocato, responsum edere scripto: Idq; placuit. Responsum est ergò postera die tribus præcipuis in omni controuersia capitibus, per summas rationes & optimas causas elisis: Quorum primum erat de causis prohibendi ducem ab administratione legitimæ tutelæ, quas cum omni modestia obtriuerunt, non visas esse legitimas adstruendo: Alterum de precibus pro pace ad Deum interponendis, facile fuit annuere: quia debitum erat polliceri. Tertium de sumptibus communi onere supportandis per belli tempora, quæ sunt bona ratione à clero subuersa. Gandauenses autem pro consueta temeritate multa sibi arrogauêre: Missam ad se legationem ex Francia contempsêre: Omnia opportuna bello loca occupauêre, Slusam, Cortracum, Aldenardum, Geraldi montem.

CAPVT XXXIIII.

VEnerat deindè anno quarto & octuagesimo, solennis ambasiata ex rege Franciæ: Archiepiscopus vnus, dominus Antonius de Burgundia. Principes autem de sanguine cum pupillo Brugas se recepêre, quòd prospicerent ducem oratoribus regijs occursurum Gandauum, nè præsentem filium abiens secum abduceret. Sed dux ipse Bruxellis remansit. Gandaui autem legatio regis acerba depromitur: Non placere regi, quam Flandrenses prætenderent, ducis dehonestationem, quòd socer regis esset, quòd Imperatore Romano patre illustraretur: honorē eius esse regi penitùs animo, eúmque

multis ex causis tueretur: Impium esse, filium abstrahere patris gremio: Proindè paratum regem, nisi resipiscerent ab errore, decem militum millibus adiuuare ducem. Conuentus deindè omnium placito indicitur in Teuremundam, (limes hic est Flandriæ) vbi conuenêre principes de sanguine, Flandriæ status, dux ipse cũ magnifico comitatu. Post multa inuicèm tractata, conuenit inter omnes, filium patri reddendum, eô quòd non alienus esset, sed legitimus tutor rerũ filij: & quòd pensi plurimum apud omnes mortales habere videretur, caput esse illum ordinis ac fraternitatis de Aureo vellere, institutæ per Philippũ ducem, Karoli patrem, pueri maternum proauum: Additum, quòd officiarij in ditionibus non extranei Alemãni, aut Burgundi, sed indigenæ præficerentur. Hæc quanuis conuenta placuissent, tamẽ ad exequutionẽ peruenire non poterant, tumultuante populo trium in Flandria vrbiũ. Contenderunt tum Flandrenses summoperè nundinas Antwerpiæ conturbare, quarũ munere ea vrbs excresceret in immensum, in magnum Flandriæ detrimentũ: egerunt q3 cum Anglicis, vt pannos suos Brugas perducerent, ibi distrahendos, vt emporium illud suo honore atq3 emolumento non fraudaretur. Multa in eam rem egisse contendit Iohannes Capenolle Gandauensis capitaneus, ex caligarum factore in eum modum proficiens: qui cum quingentis egressus vrbem armatis, per Alostum locis opportunis, itinera petentium Antwerpiam conatur impedire. Iterùm interuentu Romanorum Imperatoris conuentus indicitur ad res componendas, quòd altioris honoris locus filio pararetur: Multa tamen frustrà sunt attentata. Interim Sastungen firmauêre Gandauenses præsidium, vt de Scaldi flumine nemo posset in Brabantiam peruenire:

Quæ

Quæres incommodo non paruo affecit Antwerpienſes. Cumq; illi ſe aliquandò exaduerſo in armis oſtendiſſent, Gandauenſes prodeũtes magna multitudine, non longè Antwerpia, in fluminis ripa ligneum ſibi firmauêre præſidiũ, Roboream appellant domũ. Ex aduerſo aũt iuxta Carthuſiam firmatũ eſt ſimile ab Antwerpienſibus receptaculum, Trũcalis domus, vt alternis minis ſibi obiacerent, ictibus vanis bombardarũ tonantes in aëra. Adiêre deindè ducem multi nobiles, qui auxilia illi in Flandriam obtulerunt: ſed non erat Maximilianus præceps oppugnare ſui filij ditionem. Inter alios Wilhelmus de Arberg, cùm apud ducem contempta videretur, quã afferebat, opera, ſe Gãdauenſibus in ducẽ præbuit capitaneum: Sed neq; ibi acceptum habuêre virum ſanguinarium. Vocabant Gandauenſes Antoniũ de Burgundia: Sed illo recuſante, Iacobus de Sabaudia, de Remont, & ſancti Pauli comes adſciſcitur. Ille veniens, conciliũ Brugis contraxit, ex animo agens de concordia inter partes, nè regis ſui incurreret offenſam, ſi præcipitaret bellũ, quod regi diſplicere videbatur: nam ex illius erat ſententia, futurum ſocerum ſuum non excludi gubernatione terrarum, & ab adminiſtratione rerum filij ſui. Sed non erat quod duras poſſet inflectere ceruices Flamingorũ.

CAPVT XXXV.

INterìm dux Maximilianus in Selandia ſedit pro tribunali, vocans in iudicium Wulfardum dominum de Veris, quòd contra ſe dominum ſuum defendiſſet Traiectenſes. Ille locis ſe tutis continet. Diſcedente duce, ille reuerſus puniuit quoſdam ex ſubditis, qui præſente duce in ſe dixiſſe teſtimonium ferrentur: Nec fidens diutiùs ille prouinciæ, ſarcinis compoſitis, cũ vxore liberiſq; cõtendit Gandauũ, qp nusq; alibi ſecurus à duce videre-

videretur, accusabatq; ducem apud amicos in Francia, quòd vxor eius indè orta esset, fingens quòd filias suas dux Alemannis suis copulare coniuges niteretur, vt odium illi conflaret. Indè rectores oppidorum in Flandria principalium, missis literis, capitaneos solicitabant, magnis promissis inuitãtes, ad gerendum bellum in ducem. Dux autem mouens ex Mechlinia, non contemnendo exercitu descendit in Flandriam, Aloſtum, Teuremondam, Aldenardũ, & reliqua opportuna loca in potestatem accepturus. Primùm Aldenardum minis eius concessit: Indè Teuremonda. Multa fiunt leuia prælia, incommoda, damna sine fine, vastationibus, incendijs, gladijs. Flandrenses militum Francorum insolentiam non ferentes, se ab illis absolunnt, versusq; in Francos dux, sæpè eos profligauit, qui starent pro vrbibus: In oppidis (vt fit) varia hominum studia conciuêre crebram in illis turbam: Nam qui ducem ausi sunt vel nominare, mox vt proditores proscribuntur. Hunc rerum statum miseratus ipse dux, cùm non posset in authores infamiæ suæ vindicare, quòd eum dicerent dilapidatorem rerum filij, inutilem terrarum gubernatorem, venisse ad eos inopem vt saginaretur, nihil eum suis viribus posse. Maiorem exindè manum militũ dux ipse contraxit, vt ostenderet contumacibus fabulatoribus, quid mererentur. Ergò multis locis Flandrenses sternuntur: In Nimuero, in Geraldi monte, cæterisq; locis: Nec illis profuit Gallica militia quam habuêre. Vltor superbiæ Deus adstitit duci, & vindicauit in contumaces: nisi quòd authores scelerum, gubernatores maiorum vrbium non attigit: Vastitas tamen terræ pertinet & pertingit ad omnes. Interea cùm multa sæpè fierent in inquirenda inueniendaq; pacis media, per principes, per submissos oratores,

per

per clerum regionum: nihil tale potuit excogitari, quo placarentur animi Flandriam gubernantium: Pertinax erat studium partium. Videbatur æqua deposcere Maximilianus, vt tradito in manus eius filio, sex vtrinq; arbitris causa mandaretur agenda. Sed nihil apud pertinaces. Arbitrabantur, id quod verisimile fuit, si semèl in paternas manus filius recidisset, difficile iterùm eruere fore: Nec tamen formidabant puellam germanam in manus dare Francorum. Sed durius illis visum, carere puero quàm puella? Illa enim transit in ius mariti.

CAPVT XXXVI.

PEr quod tempus, nè diù Saxonia inconcussa maneret, Henningus Hildesemensis episcopus, qui multa fecit priusquàm ad tranquillam ecclesiæ suæ gubernationem perueniret: cùm post septem annos persentiret necdùm esse emollitos ad plenum suorum in se animos, & ad tranquillitatem iam grandæuus adspiraret: cum propinquo suo Bertoldo Verdensi episcopo loquutus, modesta sibi reseruata portione egit, vt ille acciperet ecclesiam apostolica prouisione, suæ nihilominùs Verdensis administrationem papali prouisione, consentiente vtroq; capitulo, retineret: Idq; annuentibus vtrobiq; patribus in capitulis, prouidente summo pontifice, ità est constitutum. Henningus apud ecclesiam quiete sibi constituta, totus in Deum conuertitur. Bertoldus multa nobilitate stipatus, ad Hildesemensem ecclesiam omnium gratulatione introducitur. Non tamen fuit diuturna eius ad ciuitatem & ciuium in se tranquilla conuersio, quòd neq; integro affectu ciuitas dimisisset Henningum suum, pro quo tanto labore sudásset, & iam apud Bertoldum licere sibi quod merita præsumeret, non videret. Itaq; aduersan-

uersantem animum statim in apertum bellum habuêre paratum: Omnis ecclesiæ militia cum magna parte capituli inhæsit, vt debuit, episcopo. Henricus dux Brunswiccensis & Wilhelmi filius, iam rerum potitus, ipsis Hildesemensibus aduersatus, episcopo tulit suppetias. Causa belli tanti, quòd exhaustæ bellis ecclesiæ succurri posscit à ciuibus pontifex, permissa rerum in vrbe venalium tolerabili impositione: (Gabellam Itali vocant) Sed cùm ciues induci non possent, armis cogendi, & malis edomandi videbantur. Sed durum à stirpe genus frangi potuit, flecti non patitur. Multa vicissim fuêre leuia prælia: bis dux iunctus episcopo, totis agminibus in vrbem versus, oppugnauit: Aliquandò dimissis iumentis in pedes constiterant, properantes ad proxima vrbi repagula: ibiq; stantes in aduersos ciues pugnauêre. Egressi deindè ciues, Sublimem, quam vocant, Hamelen expugnant, ibiq; captos aliquot militares abstraxerunt: Crebriùs ad vicina vastabundi procurrunt, eodem solere uersi in vrbem: Multa inuicèm intulêre incommoda. Vicinæ vrbes, quòd causa quoq; illarum agi videbatur, tulêre ciuibus auxilia. Venerat comes de Retberge cum expeditis de Westphalia militibus trecentis quinquaginta, petiturus vrbem Hildesem, vt illis militaret. Id resciuit dux Henricus, statuitq; cum ecclesiæ militaribus opportuno loco illis insidiari, inter Leinam & Deistriam, ad montem quem vocant Peuters, incurrerunt captis omnibus. Sed tum se maior hostium manus prodidit. Brunswiccenses, Luneburgenses, Goslarienses, Magdeburgenses, Embiccenses, Gottingenses, Northemenses, Stendalienses, hostilia nunciauêre, & collatis armis introduxêre, nemine in aduersum prodeunte, per munitionem Buckendal: episcopos Osnaburgensem, Mindensem, de

sem, de Lippia, de Hoia, de Scowenborg, de Diepholt, comites & barones, & Henricum ducem de Brunswico Transsyluanum de Grubenhagen, qui magna spe ingressus, quòd ad possessionem aliquandò antiqui, vt ferebat, dominij, ducatûs de Brunswico, tantis collatis in vnum armis, reduceretur. Sed tunc incommoda multa sunt collata terris: Oppidum Sarstede exustum, magnis licèt viribus defensum. In terra Brunswiccensi multa est vastitas irrogata, & poterat esse maior, si vnum omnes sensissent: Multæ quoq; exustiones in terra Gottingensi: Nec aliud tanto molimine peractum est, quàm vt rurales casæ per agros exurerentur, agri vastarentur, prædæ abigerentur: Aliquot vicissim captiui alternauêre. Sed nihil tale prouenit, quod æquaret captum cum commilitonibus comitem de Westphalia, duobus ferè annis tracto bello.

CAPVT XXXVII.

ANnus erat octuagesimusquintus, cùm graui inuicèm odio, hinc dux Maximilianus, indè verò Flandrij sæuirent: quibus erant ductores Iacobus de Remont, comes sancti Pauli, & Philippus Desquordes cum armatura sua. Statim verò cœperunt esse Francis Flandrensibus suspecti, quòd colloquium fouerent, alter cum Philippo de Rauensteen, duci tum adhærente, ex eo die, quo placita inter oratores regis constituta Flandrenses non implerent: alius etiam, quòd criminaretur ipsi duci verbum fecisse. Itaq; formidantes Flandrij nè in manus ducis proderentur, paulatim se à Francis retraxêre. Percrebuit rumor, quòd in manus ducis iterùm tradēda Brugensis vrbs diceretur. Iterùm tumultuatio grauis in ea consurgit: noua in suspectos cōcitatio: Nec Gandaui maior erat trāquillitas.

Cùm

Cùm enim multa foris experirentur aduersa, &wilhelmus Rim, & Iohannes Capenolle cum manu valida contenderant Aloſtum : Interim Matthias Speiart exoritur, alius in Gandauo capitaneus, qui partibus ducalibus populum, cùm abeſſent capita factionis, inclinauit: miſſiſq; per fraudem nuncijs Aloſto euocauit &wilhelmum & Iohannem memoratos, ſpecie magnæ rei, cui adeſſe oportet eret, contrectandæ. Mox vincti trahuntur Gandauum. &wilhelmus cum Daniele quodam plectitur capite: Matthias à rege Franciæ, ad quem ibat orator, militari cingulo, vt eſſet auratus miles, decoratur. Manſit igitur Matthia procurante, diù cum filio pater. Cùm iam indignaretur offenſa vrbs, quòd numeroſior, quàm cui poſſet obſiſtere, dux eſſet intromiſſus, cæſis gladio qui ferociùs ſunt inuecti, cunctis videntibus, dux filium ſuum tranſtulit Bruxellas. Sluſæ autem inſulæ præfectos dux ipſe deſtituit, cuncta in ſuã transferens poteſtatem. Interim &wilhelmus de Arberg artis ingenio captus, ſupra Moſam Traiecti gladio cæditur, quòd epiſcopum Leodienſem occiderit, quòd officialem eius oppreſſerit, quòd ligam cum Francis duxerit. Omnia iam ex ducis ſententia conſtituuntur, quòd qui rebellionis conſcij inuenirentur, ſi de aurei velleris ordine eſſent, per fratres, cæteri per legiſlatores punirentur. Innouatis Gandauii legiſlatoribus (ità vocant qui concilium publicum faciunt in oppidis, per ſingulos annos iuſſu principis renouati) multi ſunt proſcripti, multi in vinculis habiti. Hoc etiam ſtatu, cùm iam dux victor hoſtium videretur, in Leodienſes quoquè, qui quieturi non videbantur, inque oppidum ſancti Trudonis, quæ placuêre, conſtituit.

CAPVT

CAPVT XXXVIII.

DVrabat per id tempus bellū in Saxonia, in quo sua quisq; odia prosequitur. Gottingenses tum cepêre arcem Iunde, & castellanum eius duxêre captiuum: Oppidum Northem sub arce Hardenberg captum & incineratum. Goslarienses arcem Hartesborg expugnauêre, quæ illis semper erat in diabolum malum. Sed Henricus dux Brunswici, in societatem deuocatis militaribus ecclesiæ Hildesemensis, adequitabat Goslariam, ostentans illi cum non multis. Ciues elati recenti victoria, facilè excurrunt: ducem, vt putabant, nullo negocio repulsuri: Ille, quod non cauebant, simulata fuga, retrotulit pedem. Ciues immemores, quid recenti memoria Embiccensibus acciderit, acriùs cedentem perurgent sequentes, donèc collocatis insidijs intercepti cæduntur, capiuntur, abducuntur, ære emunguntur. Stabat in vrbis porta vir militaris, casuum illorum peritissimus, qui ciues sequi suos parantes, vix potuit in tuto continere, nè in idem periculum sequentes cum prioribus laberentur: Cernitis, inquit, turbatos ordines, vestros cædi, capi, fugari: Et quid nisi in apertum ruitis periculum? Si iam eò peruenissetis, nihil vobis prosperius, quàm intentare fugam, si permitteretur. Sic agitur cum vrbicis, posteaquàm audaciæ suæ nullum ponunt modum. Quis nocuisset stantibus intra sua mœnia? Quis vel ad proximà pugnantibus? Satiusq; erat amittere pauca quæ abigerentur iumēta, quàm talem videre exitum, dum audent procurrere, & vt ipsi putant, ostentare vires, certare pro gloria, quibus satis superq; esse debuit, incolumitatem suam tueri. Aequè enim proficiunt militares in mercaturis, & ciues in armis: Sorte sua contenti sunt pauci. Sed hic sit huius modus voluminis.

SAXONIAE
LIBER DECIMVS-TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

MAximilianus Austriæ Dux, iamdudùm in occiduis partibus victor, cùm post Francos intestina bella cunctos domuisset Flandrios, euocatur ab Imperatore patre Coloniam, cumq; eo profectus est Francfordiam ad cõuentum, quem idem pater indixerat principibus electoribus, vt de rege nouo constitueretur : quæres iam ipsi duci inclinare ac propendere videbatur. Mutauit iam Fridericus sententiam, qui superioribus annis ea de re à principibus interpellatus, fertur respondisse : Filium nos nostrum propiùs agnoscimus : scimus non esse rebus gerendis idoneum : Nec volebat vlla de re minùs, vt ferunt, audire, quàm illa. Id siue ex sententia dixerit, siue quadam simulatione prætulerit, siue etiam magnum onus administrandi Imperij euiscerati filio auerterit, incertum est. Poterat tamen illum ad mutandam sententiam inflectere, & maturior nunc ætas filij, & recens de hostibus victoria : Magno enim ore multorum efferebatur, quòd sine paternis armis, sine amicorum ope, tantam in Gallos & Flandrios rem peregisset : quanuis pro magnitudine hostilium virium, satis erat vicisse, dum tantis armis non cederet. Igitur volentibus cunctis rex creatur Romanorum

rum Maximilianus anno sexto & octuagesimo post mille quadringentos: exemplo Karoli IIII. recentiori, qui & ipse viuens filium sibi curauit regem substitui. Sed in hoc gloria Maximiliani maior, quòd ibi pater Karolus vt proficeret, cælum fatigauit & terram, hîc Fridericus vt fieri pateretur, vix potuit inflecti: Ibi nullis rebus præclarè gestis Wentzlaus, incertum qualis rex futurus, assumitur: hîc verò multis euectus victoriis inclaruit. Indè verò Aquisgranum perductus nouus electus, magna omnium concurrentium principum alacritate, multa nobilitatis frequentia, adhibitis, quos suprà ostendimus, magnificis apparatibus, per archiepiscopum Colonien sem, cuius est ista prouincia, consecratur rex Romanorum. Interea multi in Flandria Brugis cæduntur gladio, alij ære mulctantur, nonnulli proscribuntur, tumultu omnia ciuili, quòd ciues correptis signis suis in forum armati per turmas prodiêrunt: ibique stantes, clamore suo vrgebant ad mortem quos voluere. Sed hac vice comes de Nassow rem gerebat pro rege. Creauerat enim illum rex vicarium suũ per absentiam. Dominus de Veris, quem extra Maximiliani gratiam agere diximus, filiam suam dedit coniugem Philippo de Beueren, Antonij de Burgundia filio: vt per illum rediret in gratiam: nec est frustratus expectatione sua.

CAPVT II.

PEr quæ tempora in Anglia casu in acie Richardo rege, Henricus de Richemont comes, nepos per patrem Henrici regis VI. regnum accepit, quod hodiè tenet, cadentibus in acie cum Richardo qui suæ partis erant. In Cameraco interìm inter iam duos reges Romanorum & Franciæ agebatur: congratulato

per nuncios Franciæ rege, Romanorum regi Maximiliano, de honoris incremento: miratus tamen, q̃ ipse futurus eius gener, ad solennitatẽ coronationis inter cæteros principes non esset euocatus. Matthias Vngariæ rex hanc Maximiliani assumptionẽ studio magno præuenire constituit, vt impediret: sed non præualuit, contendentibus cunctis, quòd tantæ nobilitati, & vt apparuit in eam diem virtuti, is locus in regno deberetur. Impletis ergò solennibus cõsecrationis, rex in occiduas filij partes reuertitur. Sequutus est illũ pater eius Fridericus Romanorum Imperator, nõ illo splendore, quo solebãt olim Romanorũ principes, nec illo apparatu, quo cõsueuissẽt eius regionis homines suos principes intueri: meliusq̃ aliquanto fuisset, omninò non venisse, quàm in ea negligentia tantam despici maiestatem. Venerat tamen, & in Gesoriaco, hoc est, in vrbe Brugensi, cum filio rege aditus est à Venetorum oratoribus, gratulantibus vtriq̃: cùm Hermolaus Barbarus vir memoria dignus propter literas sempiterna, splendida oratione, quæ extat, Imperialem & regalem maiestatem, magnificè extulisset: muneratus cum collega aurea militum dignitate. Intereà Leodiensibus ad pacem per arma redactis, cùm dominos de Arberg sibi rex Romanorũ conciliâsset, priusquàm in Francos duceret, suos iussit Cameraci obuiàm prodire regis Franciæ oratoribus. Ibi multis in medium adductis, cùm non conuenisset inter vtrosque, de restituenda regi filia, deq̃ acceptis in potestatẽ vrbibus, res sine fine permansit: & remissæ sunt Romanorum regi literæ ab Francis contumelijs plenæ, quid se archiducem scriberet, cùm non esset, viuente adhuc Sigismundo Austriæ duce? de Romanorum quoq̃ regno cœpit irrideri: quid inani titulo se iactaret, cùm Romæ nihil aut potestatis, aut proue-

uentûs haberet? Tum rex Romanorū comparatis agminibus, duxit in Morinum, inq; ſanctum Audomarum: & amiſſas per bella Flandriæ vrbes & arces, varia quidem fortuna recepit: cùm in oppidū ſancti Quintini duceret, comperit Francorum exercitū propinquare: certiorq; factus de quorundam ſuorū in ſuū caput coniuratione, exercitum dimiſit, ſeq; recepit ad Inſulas, ſplendidum Flandriæ occiduæ oppidū: Ibi ſequutus eum pater, conuenit: Quid verò cum illo egerit ſecretò, incompertum eſt. Cæterùm illum ad cunctationē, qua ipſe creberrima vteretur, creditur induxiſſe. Sed rex Morino præfecit Salazart Hiſpanum, Sancto Audomaro Philippum de Rauenſteen. Pertranſiens autem oppida minora, ſacramenta ibi iuſſit renouari in ſuā perſonam ad præfectum filij Philippi. Induciæ cū Anglicis iam penè expirantes, propter mercatores regionis, in Caleſia renouari tentabantur: Sed ſuſpenſos tenuêre Anglici regis Romanorū oratores, expectantes quē exitum haberent res eius cum Francis: diſceſſerunt à curia Franciæ regis nonnulli principes, quos erat pertæſum fœminei imperij: Nam per vxorem comitis de Belloioco, quæ regis eſſet germana ſoror, res omnes adminiſtrari videbātur. Dux Aurelianenſis, etſi coram hominibus vxorem tenere videretur filiam regis Ludouici, alteram Karoli regis germanam, animo tamen ille abalienato, filiam ducis Britanniæ coniugem petebat: Alij etiam aliò dilapſi, curiam regis vacuabant. Anglici tamen ſobrias cum Flandrenſibus inducias pepigerunt: Miſſi enim Brugas ad Romanorum regem nuncij regis Henrici, hoc pacto pepigerūt, ſuſpenſis rebus, vt ſi continuandæ eſſent induciæ, hoc ante feſtum Iohānis pximè venturū innoteſceret vtriq;: Sin minùs, ante ſex hebdomadas hoc viciſſim alterutris denunciaretur.

CAPVT III.

MAximilianus interim rex cùm intelligeret Anglorum molitiones, nec ipse solidum ad fœdera habuit animum, auscultans Margaretæ, quæ relicta erat Karoli ducis Burgundiæ, vt filium fratris sui ducis Clarentiæ paratis in Sluſa nauibus, adiuuaret ad consequendam generi suo debitam regni coronam: de quare est posteriùs attentatum: Nauim instructam permisit eidem dominæ, quam ipsa conscendit Hybernam petitura, vt eam conciliaret filio fratris sui memorato. Interim Brugis Romanorum rex commoratur: Audiuit ibi oratores ducis Britanniæ, nunciantes ad illum profugisse ducem Aureliani, auxilium & socia arma rogantes in Franciæ regem: Decernuntur illis duo equitum millia. Aderant etiam nuncij regis Castellæ, quibus pro tempore, quod in rem videbatur, est responsum. Sed & principes electores, missis solennibus nuncijs, quæ ad Romanorum regnum pertinebant, deposcêre. Summa autem cura regi fuit, ærarium instruere, vt gerendi belli neruus in expedito esset: In quam rem conuocati status Flandriæ, clauſtrales, ecclesiastici, seculares, magnum as deposcebantur. Spirituales quidem, quod iuris erat obtenderant, se non posse nisi consulto summo pontifice, in ea re quicquam constituere: facturos tamen de benignitate, quantùm iure sinantur, si suis libertatibus restituantur: Flandrij multa causantur, exhauſtas populi vires, crebris contributionibus: iam non esse in eorum facultatibus quod elargiantur: Quippe qui annos octo sub Karolo, & nunc penè decem sub ipso rege multa exantlâssent bella: Nam annus tum erat septimus & octuagesimus. Sed res tum infecta permansit. Crescebant autem in vrbibus Flandriæ vehementer primùm murmura,

mura, deindè apertæ indignationes, quòd soli Flandrenses emungerentur argento, reliquas ditionis terras perdurare immunes: non se auri montes alijs habere maiores: finem aliquandò fieri oportere exactionum: alioquì, si perseueraret emungere vehementer, sanguinem aliquandò profluxurum. Ea tum in vrbibus murmura volitabant.

CAPVT IIII.

INterìm nec in Saxonia quies erat. Nam Ernestus Magdeburgensis archiepiscopus & administrator Halberstadensis, cùm inueniret iustam indignationis causam in ciues suos Halberstadenses, paratis copijs ad iuga & plenam obedientiam eos armis adigere constituit: Nam iudicium in vrbe, quod impignoratum ab episcopo tenuêre, ad redemptionem, quam ille parauerat, venire non sinebant. Tum verò præfecturam in parte vrbis, quæ iuris esset episcopalis, illi non permisêre. Cumq; intra vrbem malè essent vnanimes, intestina seditione laborantes, paratum habere & promptum negocium videbatur: Duplex nimirùm gerendi belli commodum erat pontifici, quòd sciret Halberstadenses cæteris Saxoniæ vrbibus esse inuisos & exosos, quòd se ab eorum communione dudùm retraxissent: Deindè, quòd intùs feruente discordia, non vnum sentirent. Igitur post diui Iacobi diem festum, duxit in eos: Vallabat opportunis locis vrbem obsidione: & immissis per tormenta lapidibus non paucis, muros deformauit & mœnia. Exiërat magna pridèm pars capituli, suo episcopo non refragatura: Remansit tamen decanus, qui diuinum in ecclesia officium tueretur. Erat autem vir nobilis comes de Queruorde, iam ipsa canitie venerabilis, qui familiam suam cum ciuibus iussit mœnia

tueri pro viribus : Cùm in eo deprehensi necessarij belli articulo, quid facerent? Aliquandiù sustinuêre obsidionem. Cùm tamen non haberent quod foris sperarent à quoquam defensionis præsidium, extra communionẽ cæterarum vrbium positi, & potentiam hostis sui, quæ cresceret quotidiè, animo perpendentes, deditionem fecêre, gratiam domini sui implorantes. Accepit ille vrbem in potestatem, & omne ius gubernandæ ciuitatis à consulatu in se trãstulit: Cõstituit iudices, scabinos, & omnia moderatur ex hoc die pro arbitrio. Calamitosa ciuitas luit damna imprudentiæ suæ, & improuidæ defensionis intùs & foris. Iam omnis mercatura deperijt: Quisq; suo contenti, non quærunt augere patrimonia: Viuunt in diem: nec est qui deformatos muros cùm mœnibus aut curet, aut cogitet, aut possit reparare. Ità se res in hodiernum vsq; in ea vrbe, quondàm florente, habent.

CAPVT V.

HEnricus interim Wilhelmi filius, dux Brunswicensis, qui prima suæ militiæ studia declarauit Hildesemensi bello, princeps ad arma natus, nec minùs animo quàm manu promptus, iam feruescente bello memorato, in Magnopolim cum paucis contendit: & in arce Zwerin, Margaretam Erici Pomeraniæ ducis filiam, germanam duarum, quæ coniugio erant sociatæ duobus fratribus Magnopolensium ducibus, Magno atque Baltazari, coniugem accepit. Sed hoc primùm anno profectus in eius occursum, cùm eam duceret Bugslaus germanus eius dux Pomeraniæ, octingentis stipatus equitibus, qui armis fulgerent: Ea dos erat germanæ, ex constituto, vxorem excepit: eáque in tutum dimissa cum dominabus & puellis, ipse expeditum

agmen

agmen suum iunxit Bugslao, & vnà mouentes copias suas, duxerũt in Honouer, oppidumq; armis terruerunt, quòd bello Hildesemensi necdùm pacato se immiscuisset. Immittunt principes tormentis suis saxa grandia. Sed ciues interriti, muros & mœnia oppidi sui defenderunt: nec tamen proruerunt temerè foràs. Vbi iam aliquot diebus frustrà oppidũ tẽtâssent principes, Bugslaus dux, nè incassùm venisse videretur, inter comitẽ de Retberge & concaptiuos eius, cœpit ex vna, & ducem Henricum ex altera tractare: perfecitque, vt comes cum consortibus expromissa ingenti pro sua suorumq; laxatione pecunia de captiuitate prodiret. Nec diù pòst, proxima bruma finitum est omne bellũ Hildesemense, qualicunq; transactione: Compensata damna: captiui coæquati, & vt fieri omnes exoptauêre, in suam quisq; dominationem, aut etiam libertatem repositus, alterna iurarecognoscebant. Per eadem tempora alius Henricus dux Luneburgensis, Ottonis filius, tum accepit coniugem de domo Misnensi Margaretam, solennitate nupti, arũ peracta in oppido Tzelle, & in arce illius præcipua quam illustrauit multorum præsentia principũ. Ernesti ducis Saxoniæ ea erat filia, germanam habens reginam Daniæ, & fratrem Ernestum archiepiscopum Magdeburgensem, necnon Fridericũ electorem, & Iohannem duces Saxoniæ superioris, alios germanos. Quo etiam tempore, & Wilhelmus dux Brũswiccensis Henrici pater, cùm non æquè ferret insolentiam & westphalorum vltra & Wiseram, oppugnauit & cepit arcem, quam vocant Hemelscheborg, non longè ab Hamelen oppido ducum memoratorum, ad ripam dicti fluminis: Eiectus est castellanus, imposuitq; dux ipse præsidium suum. Aderant arma ciuitatum, quæ illi duci parerent: Brunswici, Got-

tingæ, Embicæ, Northem, Honouer. Tum primũ Brunſwiccenſes ſacramẽta præſtitêre &wilhelmo poſt &wilhelmum patrem. Eodẽ quoquè tempore conſtituit Erneſtus archiepiſcopus Magdeburgenſis, cùm arma ſuorum militariũ atq; vrbium cum bellicis apparatibus in expedito teneret, oppugnare arcem &weueling. Intercepêre rem principes Brunſwiccenſes, &wilhelmus pater, & Henricus filius: Effectumq; eſt, vt qui inerat arcis præfectus, mox abiret, euacuans præſidium: Electus eſt vtriq; comes de Stalberge, qui arcem ſeruaret, donèc inter memoratos principes de cuiuſque iure ſuper ea re ad plenum conueniret.

CAPVT VI.

MAximiliano Romanorum regi noua indies bella creſcebant in Flandria, cùm grauarent Flandriæ membra ad commune ærarium conſtitutam pecuniam comportare. Reiecêre omnes omnia in Gandauenſes populoſiores: qui & ſolerent, & poſſent eam cauſam potentiùs ſuſtinere: in qua vrbe reſponſum ſe daturos cæteri aſſeuerabant. Rex præuenire conſtituens orituram ſeditionem, Gandauum contendit, vt populum ſibi præpararet. Sed vbì intellexit iam auerſos ſibi illorum animos, contendit Bruxellas: Illic quoquè iam inueniens rem ſpectare ad tumultum, quia non niſi præfinito numero militum permiſſus eſt introire, redìit in Flandriam, iam magìs atq; magìs omnia ſibi comperiens aduerſa. Igitur contendit in Selandiam, vndè ſtatuto tempore reuerſus eſt Brugas audire reſponſa Flandrenſium in Maio, ſuper comportando ærario. Quæ cùm non ſatìs placita darentur, minas pro ſua conſuetudine intulêre Alemani, animati, quòd audirent res proſperè geri in Britannia, & quòd rex Hiſpaniæ maximam victoriam per-

peregisset in Granatam, nostri temporis rem omniũ clarissimam: Decennio fertur continuato laborâsse rex in eo regno, & vrbibus eius, nouissimè in vrbe omnium primaria Granata expugnanda. Interìm Romanorũ regi inter multa prospera quædã se immiscuêre aduersa: audiuit enim captũ à Francis oppidũ sancti Audomari furto, cùm nauiculis passim noctù introirent, absconditi à fratribus sancti Bertini, donèc multiplicati insurgerent. Vix pauci ex regijs elapsi, rem pertulerunt, & ordinem gestorũ exponunt: quòd malè volentibus incolis, & ad Francos inclinantibus, superata sit illorum diligentia: nam cæteri, aut mersi, aut cæsi periêrunt. Gãdaui quoq; commotio facta est ingressis exulibus, quos pridèm proscripsêre: sed paucis punitis, statìm conquieuit, cùm Gandauenses Romanorum regi se parituros ad omnia spondere̅t. Morini quoq; custodes pro Maximiliano rege cùm infestarentur, misêre nuncios regi, nisì missis auxilijs roborarentur, importatis armis & cõmeatibus, nõ se posse diù rem sustinere. Vtrunq; illis permittitur. Rex è Selandia Teuremundã contendit: vbì facto cõuentu ad consilium, audiuit de aduersis successibus Martini Nigri in Anglia: qui dum ipse misceret incendia, cæsus esset cum omnibus copijs quas haberet: Non enim satìs aderant in expedito, qui fauores & arma pollicerentur pro filio ducis Clarentiæ: cùm rex Angliæ quadraginta millium ducens exercitum, præsenti regis Romanorũ Heraldo fertur dixisse post conflictum: Grates, inquit, debemus Romanorum regi, & magnæ ducissæ Burgundiæ, quorum opera sit ea strages peracta, ostensis caligis eiusdem Martini, quas Margareta ducis Karoli relicta, multis preciosis margaritis exornauisset. Mittitur alius Clarentiæ ducis filius captus in Calesiam, vt abesset cogna-

cognationi suæ pro eo tumultuanti, qui alioquì videbantur omninò non quieturi.

CAPVT VII.

CIrca Morinum peruigil cura fuit Hispanorũ militum cuncta tueri. Franci, duce Philippo Desquordes, veteri Flandriæ hoste, non solùm hoc oppidum, sed cunctam Flandriam ope Anglorum, qui iam infesti erant regi Romanorum, (præsertim quòd modernus Angliæ rex Henricus VII. ex Francis ortus, ab illis non est passus diuidi: vndè orta est illa difficultas permittendi Flandrijs inducias quas sperabant) sub leges mittere. Igitur maritima oppida Flandriæ, Grauelingam, Dunkerken, Nouumportum iussit rex Romanorum diligentiùs asseruari: qui nauibus apparatis expectabant hostes: nam venientes excipere constituerũt: cùm interim idem Philippus Desquordes, magno per Franciam parato exercitu, properabat Duacum, Insulam, Morinũ, armis pulsare: Sed in alijs frustratus, in Morino prosperatur, dedentibus se passim incolis, quòd vim militum, qui inerant, sustinere haud possent: Itaq; multis casis, atq; captis, pauci euasêre. Ad oppidum Betunea, quod in Artheſia rex Franciæ dedit domino de Penis, ad compensanda quæ pro ipso amisit in Flandria, fraudem struxit Philippus: Nam literis adulterinis vocauit nobiles de Flandria, quasi traditurus eis oppidum: Illi credidêre, armis iam ad sumendum in potestatem oppidum apparatis. Venerat constituta dies: Dux Geldriæ Karolus iuuenis, qui tum primis in armis Romanorum regi militabat, Engelbertus de Nassaw: Philippus de Rauensteen, magna stipati manu venerant, oppidum (vt sperabant) accepturi. Panduntur Francorũ insidiæ: sed tamen magnum prælium conseritur. Cadunt multi de Franci nobiles,

biles, in quibus frater Philippi Desquordes. Verùm illis cessit victoria. Capiũtur Karolus de Geldria, & Engelbertus de Nassaw: Vix elabitur Philippus de Rauẽsteen, suorũ periculo redemptus. Sic peruenit ad Francos Karolus Geldriæ dux. Victoria nũciata Parisium, lætitiam peperit ingentem. Sed funestus aderat nuncius de Britannia, qui regis fugam, militum cladem, armis & peste factam detegens, lætitiam omnem subuertit. Indè verò Franci conuersi in Leodiensem prouinciam, ducibus de Arberg dominis, igne & ferro omnia defœdauerũt. Romanorum rex aduersa correptus valetudine, adesse non potuit: sed Philippo de Rauensteen Flandriam tutandam permisit: qui vindictam de hostibus sumere polliceretur. Non quieuêre interìm Franci duce Philippo Desquordes, quo minùs Flandriæ à sancto Audomaro imminerent. Sed diligentia Philippi de Rauensteen, curantis omnia diligentissimè, nihil profecerunt.

CAPVT VIII.

MIsit intereà regi Romanorum Fernandus rex Hispaniæ, victor Granatæ, solennes oratores, offerẽs fœdera & mutua præsidia, si Philippo filio suo Maximilianus, filiam Fernandi acciperet vxorem: & vicissim filio Fernandi Margaretam Philippi germanam, quæ nunc in Francia teneretur, coniugem permitteret. Interìm ad bella in Gallos, X. millia militũ pollicetur, ipse cum Britonibus ab occidua parte inuasurus prouinciam. Sed cùm res in deliberationem est posita, quæ tamen posteà illos vtrinquè habet exitus. Intereà cùm ageretur de augendo ærario inter tres status Flandriæ, militaris quidem ordo consensit: Spirituales, si iustitiam solito more debitam de iure consequãtur, facturos pollicẽtur quod poterũt, non ad sustinẽda bella, quæ

sunt

sunt illis interdicta, sed ad intertenendum regis statum. Popularis autem status oratoribus Gandauensibus, nihil contribuere gerendis bellis respondit, sed sustinendā pacem cum Francis initam putauit. Si tamen opùs sit collatione, ad pacem, non ad bella, polliceretur subsidia. Gandauenses hoc datò responso abiêrunt, & destitutū in sua ciuitate, qui authoritate principis ius redderent, ipsi sua temeritate nouos creârunt legislatores. Tum videntes rem omnem interturbari, fugerunt optimi quique de vrbe. Reuocati, sub pœna confiscandorum bonorum, non rediêrunt, vitam rebus præponentes. Miserunt, qui gubernacula apprehenderant, vxores cedentium post illos, cum liberis, vt vnà exularent. Rex autem Franciæ iam ad pacem respexit, offerens futuro socero suo Atrebatum, Betuniam, Ariam, Audomarum, Bipalmes, & omnia citra Sommam fluuium: quæ tum dicitur oblatio contempta: viderint qua prudentia. Gandaui interim grauiter tumultuatum est, quòd exules rediêrunt rege inuito, nec videbatur vrbs regijs mandatis paritura. Brugis autē colligitur æs promissum per capita iuxta facultates singulorum: vt regiæ contributionis effectus impleretur. Sed tamen donatiua non prouenerunt stipendiarijs, quanuis ingens vndiquè pecunia corraderetur. Rex à clero impensas postulat, quas fecerat oratoribus ad vrbem missis, duodecim aureorum millia. Ille respondet: Si pax cum Francis seruetur, & clero iura libertatis per omnia restituātur, videndum illis quomodò ad octo millia perueniant. Gandauenses vocant clerum in conuentum: Non compáret: Rogatur vt interueniat nouæ turbationi: Non audet se tantis rebus interponere, sciens quid pridē indignationis vtrinquè reportauerit. Intelligens rex rem omnē spectare ad nouā re-

bellio-

bellionem, quòd membra Flandriæ iterùm resumerent gubernationem, clàm firmat oppida pridèm sibi parentia, Teuremundam, Aloſtum, Aldenardum, Curtracum, Insulas, & Duacum. Gandauenses in Hulſt duxerunt, quòd capitaneus eorū quosdam ibì pridèm ex suis amisisset Albicaputiatos: (Sic enim vocabant quandam suorum societatem) Iohannes Capenolle profectus ad Philippū Desquordes in Atrebatū, quingentos indè milites eduxit, pollicente Philippo, quòd maiori mox manu sequeretur. Sed in Hulſt & Aldenardo Gandauenses non profecerunt: Posteà tamen Aldenardū arte quadam in suam redegerunt potestatem: his enim oppidis maximè indigebāt inuehendis ex Francia frugibus, alioquì fame excruciandi.

CAPVT IX.

INtereà ciues qui Brugis pro rege stabant, missō fideli nuncio, insinuârunt illi, Nisì accedat, populum omnem in rebellionem Gandauensibus accurrere. Arbitratus rex præsentia sua ciues terrefacere, aduolauit: nam ex maioribus quidam regem ad ingrediendam vrbem inuitabant, asserentes, & id ex animo arbitrantes, maiorem populi partem, si adesset, protinùs accessuram. Introiuit ergò Brugensem vrbem rex, Petro Longocollo eius inibì Sculteto ducente, cum non multis, foris manere reliquam manū quoàd iuberet, insinuās. Per quod tempus in oppidū Curtracū vocatus Philippus de Rauēsteen per Iohannē de Horne regi fidelem, nō differt profectionem, sperans arcem, quam tenuêre Gandauenses, capere. Iam cum Hadriano de Likerken Gandauensium capitaneo symbolū in oppido fecit: Inter prandendū consurgens dissimulanter Iohannes, arcem ingreditur, ianitorē confodiens. Mox animo voluens Hadrianus quod fieret, sequitur præcedentem, & iam portis seratis, oppugnat

gnat arcem: Nihil armorum in præsidio reperit Iohannes, vndè arcem tueretur, & quo posset oppugnantes abigere. Recepit non magno negocio arcem Hadrianus, magno suorum stipatus comitatu: Iohannem confodit: perindè Philippus pòst veniens frustratur: Qui comperto quòd rex quoquè Brugis non prosperaretur, Sluisam se recepit, inuictam in arcem. Nam rex Brugis, vt erat constitutum, armatus primo manè apparuit ad domum Scabinorum, (Burgam vocant) sperans iuxta conditum confluxuram ad se plebem. Sedebat quisq; domi, proprio intentus labori. Insonuit rumor per oppidũ, regem stare armatum ad domum scabinorum, proclamatur ad arma, quandò quisque suo timebat capiti: non enim instructa plebs erat ductoribus: Tum qui regẽ introduxêre, vbi vident ad arma conclamari, nec ad stipandum, sed oppugnandum regem concurrere, malè sibi timentes, quærunt latibula. Incompositum vulgus infinita multitudine regem circunsistit fremens: nam qui cum rege starent, comparuêre nulli. Concurritur in forum authore decano fabrorum lignariorum, quòd pridèm pro leui verbo ad delationem mimi, quidam ex eorum ordine esset decollatus, regem sumpto in foro consilio adeunt: Opùs, inquiunt, videri, vt paulispèr vtatur patientia, volens eat in liberam custodiam: Nam aulici sui iam penè omnes aufugerant. Primùm in domũ Vellæ, deindè in Craneborg, nouissimè in domum Iohannis de Großis audientiarij regem incluserunt. Alemanis electis, nobiles qui in comitatu regis erant, in eo loco honorificè detinentur.

CAPVT X.

VIgilia erat Purificationis diuæ Mariæ, incipiente iampridèm anno octuagesimooctauo post mille quadrin-

quadringentos: Capti nonnulli ex ciuibus, qui regi taliâ suggessisse putarentur, vt vi armata in ciues vteretur, truncati sunt. Scultetus ipse diù latuit: Euocati Brugas Gandauenses, ad magnum inceptum aderant, maiori numero quàm sperabatur: Excluſi tamen multi sunt vrbe. Alij etiam qui ingressi sunt, auertũtur à consilio maligno quod conceperant. Qui de cancellaria regis erant, & alij de concilio ecclesiastici, missi sunt Gandauũ. Rex à Brugensibus aditus, lachrymas ante verba dedit: Collachrymati sunt, qui viderunt, multi. Ostensa sunt ei plurima, quæ ille se ignorare fateretur: Rogabat, vt vita illi salua sit: Promittunt omnes sanguinem suũ dare pro illo, nè quid mali patiatur. Intereà Gandauenses iuxta oppidum Hulst detrimenta sustinuêre non parua, in glaciem mersi, dum oppugnarẽt. Indè verò cùm commeatus intercipere conarentur, cæsi. Tum verò rege in custodia manẽte, Gandauenses cũ alijs Flandriæ membris resumpta administratione, Ipris & Brugis nouos magistratus erigi curauerunt. Intereà Iohannes Capenolle, vt ad regem Franciæ nuncius Flandriæ mitteretur, est annisus, reclamantibus nonnullis: Non oportere Philippum principem suum hæreditate auita depelli. Matthias verò Speiart, qui semper pro rege stabat Romanorũ, Brugis deprehensus, Gandauum perducitur: ibiq; excruciatus, in quatuor velut patriæ proditor, discinditur. Brugis Iacobus de Dudenzel gladio per tumultum cæditur, multa offerens, sua omnia exhibens, vt nudus peregrinari sineretur: cùm pro eo religiosi ordinum, nationes etiam mercatorum interuenirent: Sed frustrà omnia. Iacobus de Here truncatus. Nicolaus de Helst, pridèm pensionarius, cum alijs excepit mortis sententiam. Sed iam subictu gladij acclamante populo, mi-

sericordiam, meruit vitam: Sed à morte propinqua conceptum colorem nunquàm posuit. Interìm nobiles indignati pro rege capto, aduersùs tria Flandriæ membra, quæ potuêre, moliuntur, accepta custodia oppidorũ. Captus deindè ad medium fermè Quadragesimæ, qui multùm quærebatur, Scultetus Petrus Longicollus, diù illis ludibrio fuit: Ità in foro circunduxêre per tentoria, vbì ciues velut in castris excubabant, ad singula irridetur. Indè verò cruciatibus miserè in foro examinatus in tormento, quod ipse pridèm faciendis quæstionibus excogitâsse crederetur, post omnia cæsus est gladio, vir etiam maiori dignus loco pro ingenio & diligentia, sed vita dignissimus, quem furor popularis cœperat odisse: nunc verò magno, si fieri posset, à morte mercarentur. Sed irremeabilis à morte via est.

CAPVT XI.

IMperator, cognito filij miserabili casu, contraxit concilium principum: Missus est Wormatiensis episcopus in Brabantiam ad Philippum nepotem asseruandum: Multa pro liberando rege tentata sunt frustrà. Scribit summus pontifex, & intentat censuras, gladium suum: sed nihil profuit apud pertinaces. Gandauii interìm magna cædes bonorũ ciuiũ: Nam quisquis pro rege verbum vnquã molle emisisse recoleretur, suspectus habebatur, & patriæ proditor. Venerãt auxilia belli gerendi à Britonibus: sed capto iã rege, nihil fieri potuit: Triste vbiq; iustitiũ. Philippus Desquordes, vt bellum suscitaret ex bello, Karolũ ducem Geldriæ captiuum suũ, ad instantiam Renati ducis Lotharingiæ, qui sororẽ eius iam coniugem teneret, per Lotharingiam misit in terram suam: Quieuit ille aliquandiù, dum Romanorũ rex alijs, quibus erat implicitus, laboraret: Sed post aliquantos annos

oppu-

oppugnatur, quod mox dicemus. Inclusus ergò rex Romanorū, Brugis asseruabatur: & quæ fieri poterant, aut comminando, aut sæuiendo, omnia contemnebātur. Tentauêre aliquandò Gandauenses aut blandimētis, aut vi publica regē eductū in manus ponere Francorū. Id cùm resciret, orabat Brugenses cum lachrymis, nè vllo pacto sinerēt. Polliciti sunt illi ex fide, & ex animo curauerūt, aucta vigilū manu, qui regem custodirēt. Temperatum est interea foris ab atrocioribus motibus, nè quid per eam occasionem grauius in captū regem constitueretur. Erat multo tēpore inclusus, donèc Brugensibus videretur rem pro suo arbitratu componere. Non destiterunt Gandauenses aduigilare, vt siue volētibus, siue nolentibus Brugensibus, regem adimerent. Sed cauerūt hac de re Brugenses, non modò propter regem, sed etiam sua causa, certi quòd rege apud illos manente, pacem pro sua voluntate essent habituri: Nec omninò spe sua frustrantur. Equidem, cùm illis iam esse tempus videretur, regem iureiurando constringunt, adhibitis quibusdam ex prima nobilitate cum illo iurantibus, omnia quæ facta viderentur, ex animo remissurum, nunquàm vindicaturum. Id suo, & potissimùm Philippi de Rauensteen iuramento firmauit, ac venerabile Christi corpus in eam rem desumpsit. Ità tum carcere laxatur: Vtinàm veteris Ioseph similitudine, iam primus in orbe Christiano, totiq; mundo futurus salutaris princeps.

CAPVT XII.

FRidericus autē pater, iniuriam & contemptū sui, quæ perpessus est in filio, & regno irrogatā contumeliā, protinùs abolere nō potuit. Immissis armis magna Flandriā clade inuoluit, rege ad omnia quiescente. Sed tum Philippus de Rauensteen, qui sacramēto suo omnia

cum rege firmâsset, vt ostenderet, non sua voluntate arma renouari, derelicto rege, quē primus ipse semper ad ea tempora ab initio reconciliationis sequebatur, arcem Slusæ accepit in potestatem, (Hic est portus ille Gesoriacus, de quo in Ptolemæo) Flādrensibus ex illo die æquior. Superuenerat tum noua causa, noui belli mox futura radix. Moneta currens (vt fit) bellorum tempore leuior facta, supra modum ascendente auri valore ad argenteos (stupheros vocant) sexaginta: Indè præcipiti via redigi tentatur ad viginti. Visa est cunctis ea tam grandis & subita nummi æstimatio, nimiū damni omnibus importatura, cùm essent in vtraque parte nobiles, sua vtrobiquè lucra venantes. Nam alij leuaturi, graue nummi pondus probabant, vt viginti soluerētur pro aureo: soluturi autem, minus volebant. Res diù fluctuabat: Cessissent q3 voluntati principis, bonum valorem requirentis, maiores in populo, & magno suo detrimento pacem volentes coemissent: Sed vulgus instinctum à nobilitate sua lucra quærente, nequaquàm induci potuit. Iterùm nouus tumultus, renouata pristina bella. Philippus de Rauensteen, quē diximus apprehendisse Slusam, iam apertè à rege desciuit, partes plebis Flandrensium amplectitur: & oppido Slusa cum vtraq3 arce communitis, diù restitit reliquæ nobilitati. Terra mariq3 pugnatur: Validam manum contraxit Philippus in oppidum: naues habuit expeditas non paucas. Satellites collegit ex Gallis, Germanis, Danis, manū collectitiam siue gregariam: Curauit fruges importari à Francia: Diù eam rem fortiter sustinuit: Cùm terra vastaretur à regijs, ipse in mari grassabatur. Ad oppidum quod inter Brugas & Slusam medium est, (Dam vocant) tentatū est ab regijs, si posset intercipi, vt commeatus prohiberentur

à mari

à mari ad vrbem. Ibi cecidit bona pars Germanicæ nobilitatis, frustrata ad oppidum capiendum: cùm intùs vigilarent diù taciti & inuicti, donèc sub ictum haberent omnes. Et prostrati sunt viri, nullo precio æstimandi, quia nulla re coæquandi, quos socij ad tumulum rapuêre.

CAPVT XIII.

ALbertus Saxoniæ superioris dux, qui videbatur neutraliter agere, nec se bello immiscere, Brugis postulauit pacificus cum aliquantis, qui timeri non possent, armatis intromitti, quòd haberet rem cum maioribus colloquio dignam & scriò agendam: præmissis qui hospitia curarent, & cibis parandis intenderent. Non dubitauêre Brugenses etiam maiorem armatorum numerum admittere in vrbem populosam, præsertim quòd audirent & crederent in vrbe pernoctaturum: nemo cogitauit de eo quod ille parauerat, stratagemate: Ipse ergò cum expedito suorum agmine continuò insequitur præcedentes: Et primi quidem hospitia petiêre, simulantes quòd ad manendum introîssent. Cæteri interèa continuato ordine oppidum pertransibant aliâ portam, quæ ducit in oppidulum memoratũ, mille pasibus distans: quod Aggerem, vt diximus, vocant: Et primi agminis iam portam tenebant oppidi sæpedicti, cùm nouissimi non longè Brugis abessent, continuato tamen insequentes itinere. Qui in oppido erant custodes, nihil mali à Brugis metuentes, arbitrantur sibi mitti præsidium ab amicis: ità nihil mali suspicantes oppidani Dam oppidum amisêre: Et quod antè armis sæpè tentatum, expugnari non poterat, tam leui nũc occasione Brugensibus deperijt: inq; eo amisso omnis fortuna belli conuersa, Brugensibus cœpit aduersari. Namindè intercluſus

erat à mari commeatus, fameq; laboratũ est insigniter. Acceßit altera cauſa belli tum finiendi, quòd ſtipendiarij Sluſis cum Philippo de Rauenſteen incluſi, tumultuari viderentur, ob neſcio quam cauſam: Sed in hoc genere hominũ cauſam tumultûs quærere, ſuperuacuum eſt, quod ad omnem ventum commouetur. Capiti igitur ſuo timens Philippus, & iam Brugenſibus ſuis aut prodeſſe, aut adeſſe non valẽs, vtraq; de re ad pacem inclinabat: Solus ille cũ ſolo de Naſſow comite, pacis leges conſcripſit. Tum Brugenſes, vt ſtipendia ſoluerent militibus, argentum quod quiſq; domi factũ habuit, pro viribus facultatum in commune contulerũt, deficiente numiſmate: nam omnis exhauſta erat pecunia: appenſum eſt in ſtatera in æris debiti æſtimationem, & traditũ leuiſſimo eſt hominũ generi, vt abcederet. Ità tertiũ quoq; bellum eſt finitũ, ciuibus ad magnam calamitatem penè omnibus perductis. Sic eat, quandò certa ratione gubernari non paſſi, tumultuantur: diſcant malo ſuo ad tolerabiles redire cõditiones. Flandria ſit exẽplo vicinis prouincijs.

CAPVT XIIII.

PEr ea tempora in Brunſwico vrbe Saxoniæ primaria, immiſſus eſt ſpiritus vertiginis in capita multorum, vt in publicis conuentibus tumultuati ciues, magnam partem conſulatûs ſuo arbitratu deſtituerent adminiſtratione, nouis pro libidine ſurrogatis: quibus adiecêre viros vigintiquatuor ex ciuibus, qui rebus gerendis & capiendis conſilijs intereſſent. Ea res liuores in populo plurimos parturiuit, dum deſtituti, cum omni ſua cognatione aduerſarentur cæteris, qui vel gubernacula tenuêre, vel ſuæ deboneſtationi dederint alimentũ. Vetus in vrbibus malum, dum quiſq; ordinis ſui obliuiſcitur: nulla adhibetur à præſidentibus modeſtia: nulla deindè

indè à subditis in longũ præstatur patientia. Ità primùm odia, deindè iurgia, demùm nascũtur intestina bella: quæ omnes præcipuas vrbes subuerterunt. Quæres eodem fermè tempore, per annum à Christo octauum & octuagesimum post mille quadringentos, in veteri marchia claruit multorum detrimento. Nam in Stendalia dum malè parérent ciues senatui, efferrenturq; ad disturbandum publicum concilium, iam imminente illis Iohanne Brandenburgensi marchione principe electore, qui per districtum omnem axisam, vt appellant, constituit de cereuisia, nec satis illi annueretur à subditis: interueniente turbatione, quam diximus, intestina, cogebantur Maiores inuocare principem. Qui egressus valida armatorum manu, tumultuantes repressit, & capita gladio puniuit: instituitque diù recusatam axisam per omnes vrbes Veteris marchiæ, facili vsus progressu per intestinam ciuium discordiam. Erat per ea tempora impacatum mare, cùm Phrisij illi capitanei veterem instituerent quæstum: Specie quidem Hollandinos persequendi, sed re vera, vt compertum erat, qui illis militarent, nullo nauigantium incommodo abstinuerunt. Hamburgenses, qui crebra vtũtur nauigatione per littora Phrisiæ, Hollandiæ, Selandiæ, cùm incursationibus vexarentur, iam antè sæpè per literas, aliquandò in conuentionibus cum dictis capitaneis questi, nihil serius experirentur: armauêre aliquot impositis stipendiarijs naues, & in mari quærentes, inuenerũt non contemnẽdam manum gregariorũ: Pars iam per littora vaga ferebatur, pars portũ in nauibus asseruabat. Cùm cernerẽt vrbici stipendiarij, quod genus hominũ reperissent, aggrediuntur vt caperent. Illi capi non passi, cùm nihil hostile præse tulissent, se tuentur: Capiuntur tamen, nec atro-

citer se, vt dixêre, defensitabant, quòd illis periculum vitæ in ea esse captiuitate non formidarent. Inerant aliquot Franci, iam ab illis in suis nauibus capti: Vnà perducuntur in vrbem captiui: Seponuntur tamen Franci, quòd iam capti, ab alijs tenerentur. Septuagintaquatuor erant, quorum de capitis periculo certaretur: Impetiti in iudicio, quòd publicæ nauigationis inimici, incursarent omnes prætereuntes: Illi impendiò suos nominant in iudicio dominos, quorum iussu bella hostibus intulissent, cæteris abstinuissent. Studio quæsitum, vt inueniretur, quod illis obijceretur: Nō erat qui accusaret. Ab lōginqua vrbe ꝓducitur nauita, qui sibi ademptum, nescio quid, quod ibi reperiebatur, quereretur: Vas erat non magnum, ferreis clauis plenū, vilis precij, cuius prætextu tot capita damnarentur. Miserum spectaculum, plectuntur omnes gladio. Mens erat, terrorem grassantibus per mare injicere, vt illud sinerent pacatum. Sed nulla auocant supplicia mortales ab excessibus, quòd impunitatem sibi quisque promittit, latére sperans inter multorum facinora.

CAPVT XV.

REx Romanorum, iam diù viduus toro, de nouis nuptijs cogitauit. Iam permisit filio ditiones auitas, in patriam regionem demigrās: vbi illi pater & patruus dedêre terras, vndè regium impleret statum. Sigismundus Austriæ dux, quē ille pro ætate & amore patrem vocitabat, comitatū Tirolis illi permisit, inuitans, vt secum in vrbe Insprug cōmoraretur: opulentissimam profectò regionem, quæ aliquot centena millia aureorum præstaret gubernanti, ex sale & argento, quæ ibi abundant: quorum ibi fontes & mineræ sunt non paucæ. Conuenerat cum Francisco duce, vt vnicā eius filiam

cum

tum dote acciperet opulenta: Nam ducatus ille dos erat vnicæ proli. Misit rex solennes ad contrahendum absens de præsenti matrimonium oratores, sufficienti mandato suffultos. Interim Franciscus dux in fata concessit. Bellæ non defuêre ab rege Franciæ, qui latissimum illum ducatum, suæ ditioni iam vacuatum arbitraretur, quòd feudum esset ab corona. Proceres refragantur, & morientis sui ducis mandata impleuêre, Romanorum regi Maximiliano seruantes prouinciam cum herili puella. Non destitit Gallus oppugnare prouinciam: Habebat, vt fit, in latissima regione qui illi studerent: Sed maior pars procerum pro Maximiliano stabat. Venêre interim Romanorum regis oratores, & puellam regi suo deportandam deposcunt, prouinciam committentes gubernandam, quibus eam dux moriens permisit, donèc veniens rex ipse cuncta propiùs inspiciens ordinet: Incolume iter ab rege Francorum cum puella, & securitatem publicam deposcerunt: Non negatur. Igitur rebus in prouincia constitutis ex sententia, cum puella & honesto comitatu iter per Franciam inuadunt, freti præstita securitate. Iam peruenêre in locum qui Franciæ regi ad institutum suum visus est idoneus. Aderat rex ipse cum aliquot ex regno proceribus: Puellam sibi sisti iubet: dignanter venientem honorat. Tum sciscitatur ex Britonibus, qui è prouincia illam deduxerant, si omnia legitima, quæ ad desponsationem puellæ pertinerent, ex persona Rom. regis essent impleta. Illi respondẽt, de voluntate mortui ducis parentis illius esse addictam Rom. regi, cætera se ignorare: ad hoc se exîsse, vt sponsam regi sponso deducant. Tum rex communicato cum suis consilio, iubet responderi missis à rege Rom. Ire liceat quò velint: puellam nulli nuptam, nec per verba de præsenti

cuiquam deuinctam, suo toro esse asseruatã. Ibi, volentem nolentẽ, incertum, puellam dominabus de suo regno permittit, vt inclinẽt ad regis assensum, & mox toro suo impositã habuit pro coniuge, omnibus de more impletis. Tum remittendam Romanorum regi filiam, sapè & multùm repetitam, decernitur. In vno facto geminum committitur piaculum: propriam sponsam tam diù in primis affectibus habitam, ità etiam, vt in nonnullis literis nomen puellæ suo coniunxerit, contemnens ac reiiciens, & quam non debuit, inuadens, iniurius fuit in socerum, cui & sponsam ademerat, & in eiusdem filiam cui torum diù promissum abstraxerit.

CAPVT XVI.

VNum, & idipsum tenue, ex iuris superficie quæsière adminiculum, qui regis Franciæ factum tuentur: Scripturas scrutantur, quòd procuratores ad contrahendum matrimonium missi, mandatum habuerint, non pro se quisq; insolidum, sed omnes coniunctim, cùm sit matrimonium opus personale, nec cadat vnum in plures. Magnis regibus non in scelus deputatur, quod minoribus in piaculum: Verumq; inuenitur, quod Græcus Anaxerses fertur dixisse: Leges humanas telis aranearum esse persimiles, in quibus hærent muscæ, ac culices, crabrones impunè rumpũt peruolantes. Abière tristes Romanorum regis oratores, quæ acciderãt, regi suo relaturi. Puella interìm regina Franciæ ab omnibus habetur: Margareta fratri redditur in Flandriam. Nõ magnoperè fuisse cordi Romanorum regi has nuptias, vel indè perpenditur, quòd nunquàm visus sit tantam iniuriam vel minimo vindicâsse: Deindè alijs etiam colligitur cõiecturis: Nam cùm ad regẽ sui redîssent oratores, relationem facientes de his quæ acciderant, eo die quo rela-

relata suscepit, equū conscendēs in foro oppidi Insprug, Dominica Esto mihi, cōcurrit obuio hasta infesta. Cùm interìm Sigismundus dux patruelis, allatus gestatoriæ sella, vt erat pedibus æger, in medios equites, regē adesse innuit: Ille armatus obuiàm proficiscitur amātissimo suî propinquo: Et prior: Quid est, inquiēs, pater? quid agitur, vt hoc tēpore in publicū prodeat vestra synceritas? Tum ille: Non sustineo, inquit, cernere perniciem capitis vestri, quòd hodiè tribus incurrere, vt ferunt, decreuistis: En proficiscor in vicinum Hallis oppidū. Ad quem rex: Non rectè, inquit, pater de me prædicârunt: Semèl liceat incurrisse, & satìs sit. Sino, inquit, semèl: sed tum nè iteretur: Non prorsùs amplius, quàm semèl, refert rex. Quo dicto, ille in palatium redijt. Quæ res indicio est, extremis & summis sensibus vix hæsisse cordi has nuptias, nec admissas in profunda præcordiorum, quibus solent, quæ ardenter cupimus, penitùs inhærere.

CAPVT XVII.

VNgariæ rex Matthias longo & difficili bello congressus Imperatori, quòd quidam regni archiepiscopus coronam regni ad Imperatorem Fridericum cum thesauro non contemnendo pertulisset, totam penè Austriam occupauit, ademitque Imperatori, illo ad omnia desidente, & nihil agente, quòd benè sperare et per Matthiæ mortem, prout euenerat, omnia in iustam successionem peruentura. Sunt qui arbitrantur, omnia Fridericum dissimulanter pertulisse, quo subiectos, sibi minùs audientes, alieno gladio perdomaret: Sed perniciosa nimìs dissimulatio. Sunt qui ab Imperatore mundi domino ignauiam abigūt, quod omnes debemus, eius facta semper honesta ratione in melius detorquētes.

Sed

Sed non diù supererat rex Matthias huic per Austriam victoriæ. Vndè factum est, quod prudenter cõiecisse creditur Imperator, vt in se ac filium tota rediret Austria. Sed tum vacuato Vngariæ regno, tempus aduenerat, quo de successione ac iure suo Imperator cum filio loqueretur. Intenderunt causam nuncijs & literis missis. Magna verò imperia, non legibus & iure, sed armis comparantur & seruantur. Ideò Maximilianus rex, comparatis vndiq; armis, duxit in Vngariam: & accedente illi bona parte procerum in regno, initia læta belli habuit: vt etiam Albam regalem armis caperet. Ab altera parte negabat Vladislaus Bohemiæ rex Casimiri Poloniæ regis filius, cui tum tertio agmine se opponit Iohannes Albertus frater eius, is qui post patrem tenuit Poloniam, quòd matrem haberent Alberti Imperatoris, eiusdem Vngariæ & Bohemiæ regis filiam germanam, sororem Ladislai nouissimi de sanguine regis. Dum inter se tres memorati digladiantur de regno, Imperator Fridericus viuendi finem fecit, de cuius successione non est laborandum, quòd iam viuens habuerit filium Romanorum regem, iam Augustum, iam Imperij successorem. Sed Vngaria interim inter manus trium exercituum lacerabatur. Scripsêre proceres residui, qui Romanorum regi necdùm parerent, Casimiro regi Poloniæ: quid ità sibi videretur duorum filiorum arma inter se collidere, ad regni subuersionem? Iam illi domuique suæ ineo complacitum, quòd primogenitum eius sibi regem delegissent, & tamen fratrem eius nihilominùs impugnare germanum & regnum: nisi aliter ille rebus consuleret, vt Iohannem Albertum filium alterum ab armis reuocaret, facturos vrgente necessitate, quod iam fecissent quidam ex eorum consortibus: qui iam Romano-

rum

rum regi armis coacti cessissent. Appáret autem ex his literis, propensiores fuisse in proceres Polonos, quàm Austrios: Siue illis ius & fas deposcere videretur, siue magis complaceret illis in eam familiam, quæ tum potentissima videretur: quòd incertum haberent, quid sperarent ex Rom. rege: cuius regnum in se diuisum, quò vergat, nihil oportet ominari, quandò veritatis ore declaratum est. Sed cùm res in eos decurrit exitus, vt Iohannes Albertus exercitum patris iussu retraheret, rex Bohemiæ & armis & fauore præualeret, Romanorum rex qualibuscunq; interpositis conuentis placitis, regnum Vngariæ in manu Wladislai Bohemiæ regis reliquit. Ità neq; de Vngaria, neq; de Britannia sunt res prosperatæ. Magna semper se ostentat fortuna Australibus, sed non sæpè præbet perfruendam.

CAPVT XVIII.

PEr quod tempus Henricus Wilhelmi filius, dux Brunswiccensis, iam rerum potitus, patre ad quietem festinante, Brunswici ciuibus cœpit onerosior videri, quàm ab olim principes consueuissent. Habebant foris ciues prædia plurima: quæ vel principibus, vel militaribus olim seruiebant: Nunc iam voluntate principum in manus ciuium deuoluta. Ea autem libertate illis prouenerunt: vt neq; indè ad obsequia, neq; ad extraordinaria munera teneri credantur: quod illæ præferre dicuntur literæ, quibus ad tuendum ius suum perfruuntur. Princeps arbitratus æquum censeri, vt quoniam tam bona parte regionis in sua commoda perfruuntur, nec in vrbe vectigalia, neque impositiones rebus venalibus patiuntur, acriùs institit, vt de tam multis prædijs, vel munera supportent cæterorum, aut in vrbe permittant in vsus principum suorum fieri rerum im-

impositiones, quas Itali Gabellas vocant: Illis exaduersò prætendentibus, & literas à principibus datas, & nihilominùs longam, qua supra hominum memoriam sunt gauisi, libertatem. Vbi iam cœpit in controuersiam res peruenire, friuolum aliquid ex vtraque parte cœpit attentari, vndè pars altera suum credidit ius roborari: Demùm in apertum bellum res exiuit. Crediderê Brunswiccenses vanas esse minas, quas audierunt: Nam illa se esse opum & ciuium multitudine confidunt, quòd nihil minùs quàm obsidionem formidarent: vndè nihil apparabant ad eam rem, neque arma augebant, neque commeatus abundè prospexerant: sed ad inertiam suam sedentes, solo suæ magnitudinis, quam putabant, terrore, se omnibus esse insuperabiles existimabant. Adiuuerunt hanc ipsorum audaciam quidam ex militaribus, siue ingenio detinendi, nè quid agerent, siue quòd ità crederent: qui ingressi & egressi vrbem, nihil minùs quàm obsidionem moliri principem testarentur. Circuibat interim Henricus dux omnium vicinorum principum domos, & omnes ore appellans, vel ab initio firmabat, vel antè illigata fœdera renouabat: effecitque, quod nostra memoria nusquàm alibì vidimus, vt omnium vicinorum principum armis & consensu Brunswicum obsideretur. Tum imprudentiam suam socordes serò damnauerunt, qui per tanta tempora nullum belli fecêre apparatum. Satìs munitam habuêre vrbem: Id fecit, vt essent segniores. Sed neq; satìs erant ciues ad tutandos muros edocti, longa pace resides, & animis, & corporibus videbatur. Tum, quod omnium maximum erat, ad perniciem pro multitudine populi commeatus exigui: quæres in famem vergebat, obsidione in tempus extracta.

ta. Oppugnauêre aliquantis vicibus vrbem qui obsederunt: sed non tanta erat in armis fidutia, quanta infame, quòd sciebant nihil illis esse ad pernicie propius. Vicinũ erat obsidentibus monasterium Reddageshusen: In hoc castra sua dux, iam adspirante bruma reuocauit, firmauitque, vt quantiscunq; armis inexpugnabile videretur: Excubias opportunis locis ordinauit, vt aditus vrbis obseruarent. Aliquot aliquandò facta sunt leuia prælia, & in excursione peditum, qui iam obsessis accesserê, vel in ipsa vrbis oppugnatione, quæ aliquandò cruenta fuit dum caderent icti bõbardis nonnulli. Aliquandò etiam sors alternata est, victoresq; cadunt. Ferunt ciues, si viribus vsi, animis valuissent, paruo quem habebant militum numero, si ex multis suorum millibus aliquanta iũxissent, facilè pares fore obsidentibus. Sed longa illos tranquillitas, & rerum insolentia fecit ad arma ignauiores. Ad intestinam discordiam sæpè fortes fuêre: ad externa arma propulsanda nihil vnquàm magnum ostenderunt. Durauit obsidio ex æstate per autumnum & vniuersam brumam, cùm omnis spes ducis & auxiliorum eius esset in expugnatione famis: Sciebant hoc, qui forìs benè volebant obsessis. Itaque rebus necessarijs ad importandum vndiq; in Hildesem conuectis, contraxêre ipsi Hildesemenses, quas ex suis vicinisq; poterant, vires & arma, ac Brunswiccensibus per nuncium significauêre, vt occurrerẽt venientibus, omni qua poterant virtute, vt commeatum etiam inuitis hostibus inueherent in Brunswicum.

CAPVT XIX.

AD oppidum Peyne Hildesemenses cum omni apparatu peruenerunt incolumes: Indè mouentes, obuios ex constituto habuêre Brunswiccenses:

Nec

Nec potuit tantum apparatum dux ignorare. Igitur omni quo poterat equitatu ac peditatu occurrerat impediturus, etiam cõserta hostibus manu, certus confligere: Tormenta bellica præmisit in opportuna loca cũ custodibus, ipse cũ omni agmine sequutus. Iam egressi Hildesemenses cum Brunswiccensibus, in copias ducis rectà contendunt, in eum præsertim locum, in quem tormenta collocâsset, & commissa manu pugnant. Ibi superiores effecti vrbici, ducis primas copias repellunt, & si satis instetissent, impedimenta bellica hostibus abstulissent: Sed seruauêre vires suas magno, quod cernebant, agmini ducis. Igitur progressi in villam non longinquam vrbici, castra sua ex tempore communiunt, omnibus in medium acceptis: extrema curribus & instrumentis bellicis vallauerunt: dispositis ad iactum bombardis, in eam partem, vndè sibi imminere hostes prospicerent: hunc inprimis errorem committentes, quòd pro multitudine suorum angusta nimis loca metarentur, quòd difficulter se vertere, minùs autem possent impedimenta transferre. Dux eius rei non ignarus, suum agmen circunduxit, ea via sequutus, qua illi in vallem descenderant: Iam apparebat commissus error, quòd angusto loco mutare propugnacula non possent: Denso dux agmine mouit in hostes: Primi equites ea stetêre fixi pressura, vt non se commouerent. Igitur aliquanti ducalium, ex vrbicorum castris icti bombardis, aliquanti etiam cæsi gladijs, tam erant propinqui, vt non se in vllam partem possent commouere. Insigni ibi clade accepta ducales retrocessêre: Diù tamen deliberauerunt, si iterùm adorirentur. Vrbici autem cùm hostes declinarent, quadrato agmine incessêre, parati semper ad pugnam vndecunq; incurrerentur: Illo die Brunswicum ere-

pum

ptum est ex hostium faucibus, in quas iam penè fames contrusit. Tum cecidêre animi obsidentium: cœpitq; inter principes de totius causæ interceptione agi. Constitutis primùm treugis, interìm de cõpromisso deliberatum. Constituêre demùm causam omnem in manus duorum principum, qui æquiores ad omnia viderentur: Ea fides tum facta est Brunswiccẽsibus. Ernestus Magdeburgensis archiepiscopus, dux Saxoniæ, marchio Misnensis, Iohannes marchio Brandenburgensis, princeps elector, electi sunt ad causam arbitri. Aderant cùm tractaretur in Tzeruest duo Henrici principes Brunswiccenses, Magnus quoq; dux Magnopolensis: ipsi quoq; Brunswiccenses cum amicis suis. Forma agendi hæc erat: Auditæ partes diuisìm: primò duces, deindè Brunswiccenses: absente parte semper altera: Verbum dicentis accipiebant notarij: Ea tarditate pronunciandum fuit. Et quanùis multa sint intentata, tamen ista vice res ad exitum non peruenit. Alio deindè tempore res à multo minoribus est coæquata, vt ex quatuor arcibus, quas de manu Brunswiccensium dux bello cepisset, duæ illi remanerent: Ex duabus alteris, vna maneret desolata, Asseborg, æquanda solo: Alteram ciues retinerent, cum prædijs suis: Ità tamen, vt subditos se principibus suis agnoscerent: Cætera sunt abditiora, nec manauerunt in vulgus.

CAPVT XX.

IAm cœpit Henricus dux Brunswiccensis senior, agnominatus comparatione propinqui sui ducis de Luneburgo æquè Henrici, haberi formidabilis: Compertum erat ingenij neruis, animi, corporisque viribus, dexteritate consilij, multis præualere: Aboleri iam cœpit eius rei memoria, quam ante paucos annos nonagesimo post

mille quadringentos Honouerensibus intentauit. Seruauit memori animo iniuriam ab illis Hildesemensi bello irrogatam. Tunc enim cùm aliquantam iuuentutem cum armaturis & impedimentis commodato ex eo oppido sumpsisset, vt perindè imparatiores essent ciues ad arma, vbi opùs euenisset, contraxerat equitum & peditum numerum, qui satis esse posset oppido opprimendo: & sub noctis tenebras adequitans, cepit custodem in specula: cauens, nè quis se commoueret: Tacitò collocauit peditatum in horrea laterum, vt iam primo manè ad portæ reserationem irrumperent oppidum, aditumq; occuparent, sequuturis equitibus. Dies erat celebris diuæ Katharinæ virgini: cùm ante lucem, nescio quis oppidanorum, vrbem ingressurus, videt latitantes in horreis, & iam penè ad ingressum portæ clamauit, nè vllo modo portarius panderet vrbem, hostes adesse, nescio quos. Sonuit de turri emissa bombarda custos: Ilicò se commouere de latibulis: nam id erat signum apprehensæ portæ vt prodirent: Prodeuntes adspiciunt se proditos. Tum detectares, exciuit ad arma oppidanos: Sed qui latuêre, quàm poterant occultissimè redibant: Colloquium deindè quæsiuit cum habitatoribus: Illi reiiciunt, dicentes: Principem suum abesse quàm longissimè: malè ab redeunte mulctandum authorem eius malitiæ, qui, absente legitimo principe, tale aliquid in oppidum duci subditum attentâsset. Fama fuit non ignorâsse eundem principem, cùm post aliquot annos Brunswiccenses duo proconsules, ex conuentu, quem cum nonnullis Luneburgi egerant, redeuntes, caperentur in districtu ducis Luneburgensis, cuius saluo conductu erant præmuniti. Conradus de Veltem eius incursionis ductor erat, quòd causaretur quendam ex familia sua

imme-

immerentem Brunſwici publico cæſum gladio: Auecti cùm caperentur, diù tenebantur: nec poterant vllis conditionibus laxari, quanuis multa intentaret dux Luneburgenſis, in cuius interpoſita publica fide capti eſſent, priuſquàm interueniret idem Henricus dux Brunſwicenſis: Tum enim ſolutis non paucis millibus aureorum, ex ſuo quiſque, ſunt captiuitate laxati. Cardo rerum ferebatur, quòd Henrico duci cupido inceſſerat pernoſcendi, quæ in conuentu illo cum Henrico duce fratruele eius, à ciuitatum oratoribus acta eſſent: Idq; innotuit, interceptis inter alia literis, dum memorati viri caperentur. Sed fratruelium principum amor ac familiaritas, antè quidem tenuis, ex ea cauſa non magnoperè augebatur.

CAPVT XXI.

MAximilianus interìm Romanorum rex in Italiamire conſtituit, Imperij coronam in Vrbe accepturus: In quam rem facto principum in Wormatiam magno conuentu, cœpit agere de illa profectione, hortatus principes, qui multi ad eum diem conuenerant, vt in eam expeditionem pro Imperij honore ſe appararent, accingerentque: Simul oſtendens, quanta rei Chriſtianæ eſſent diſcrimina ab ſæuiſſimo nominis Chriſtiani hoſte Turco. Animauit principes de illuſtri victoria, quam nuper Fernandus Hiſpaniarum rex de occupato Granatæ regno reportâſſet: vt decennali bello fortiſſimum regem oppugnârit, attenuârit, & omni ditione exuerit, Chriſtianiſmo reddens prouinciam per annos ferè octingentos poſſeſſam à Saracenis: Mouitque vehementer principes omnes tranſitus Karoli Francorum regis, eius nominis VIII. in Italiam, quam ille ſine magno labore peruaſiſſet, vſque

ad regnũ Neapolitanũ occupandũ: quod etiam armis redegerit in suã potestatẽ, paucis arcibus exceptis, quæ inexpugnabiles haberentur. Tũ verò communicato inter principes consilio, institutum est quo ordine in eam expeditionem sumptus necessarij colligerentur ex vtroq; ordine cleri & populi, de certa in aliquot annos prouentuum quota exporrigenda. Satis tum salubriter omnia prouisa sunt, multa ad pacem constituta: De moneta quoquè, quæ plurimùm inter omnes habebat momenti, tum in certam formam est conuentum. Sed expectata est in hodiernum salutarium constitutionum exequutio. Renouatæ deindè crebriùs principum regni conuentiones: In Lindow ad locum Euetum: in Friburgum, in Augustam, in Nurenbergam: Multa deliberata: Sed necdùm venisse tempus magnarum ex Germania rerum cernimus. Interìm Romanorum rex secundis instituit nuptijs, accepta coniuge filia ducis Mediolani, eius, quem ante aliquot annos cæsum ferunt in ecclesia diui Stephani Mediolani: cuius frater Ludouicus dux de Bari, gubernacula apprehendens, non facilè potuit dimittere, ad inuidiam omnium Italiæ principum: Qui vbi vidit indè sibi creari negocium, introduxit in Italiam Karolum Franciæ regem eius nominis VIII. ad occupandum, quod diximus, regnum Neapolitanum: vt impliciti Italiæ principatus propriis rebus, quibus ab illo rege formidarẽt, interìm suî obliuiscerentur. Per quæ tempora periit verus & legitimus successor in ducatu, huius reginæ germanus frater, quod certũ est: incertum verò, veneno, an morbo. Ludouicus interìm reginæ patruus, per Romanorum regem, misso in eam causam cancellario suo, inuestitur de ducatu: quod nec pater eius, nec frater vnquàm poterant ab Friderico Impera-

Imperatore vllis conditionibus impetrare, multis in eam rem expromißis: quòd diceret eſſe Mediolanum cameram Romani Imperij, vacuatam morte Philippi nouißimi ducis de Vicecomitibus: Cauſamq; illam integram ſeruabat Fridericus ſucceſſori. Nec imprudens poterat quiſquam regis noſtri conſilium ſubaccuſare, quòd ad tranſitū Italiæ blandiendum erat duci Mediolani: quod ante illum fecit Sigiſmundus Philippo, & nunc maiori ſpe faciundum erat Maximiliano, quòd Ludouicus prideм ducebat in Italiam Franciæ regem, inopinatò, & iuſperatò ſuperuenientem Florentinis, quòd nullis antè admonitionibus hoc præcauiſſent. Vndè factum eſt, vt reſtitutis per eum Piſis in priſtinam libertatem, reductaq; familia de Patzis exulante, alia de Medicis extruderetur, Florentini multa centena millia aureorum, aut muneris, aut mutui ſpecie regi numerarent, Romanorum rege ſimile aliquid ab affine ſuo præſtolante: In quam rem tam facilè præbuit aurem inueſtituræ eius. Sed tum intermiſſo profectionis inſtituto, idem rex deſcendens in occiduas filij partes videre quid ageretur, per ſuî abſentiam, fertur in Antwerpia crucem ſuſtuliſſe in pectus cum omni familia, cùm prætenderet expeditionē in Turcum, ſæpè animis deſtinatā: ſed in exequutionē necdùm qualibuſcunq; impedimentis perductam.

CAPVT XXII.

NEc diù pòſt implicatur magno Switenſium bello, (Heluetios dixêre antiqui) qui veteri ferunturin domum Auſtriæ odio laborare: quam cruentis ſæpè prælijs attenuârunt, & nunc Francorum regi deuincti fœdere ferebantur, ſatis contumaces regi Romanorum: cùm tamen Imperio ſubditos negare ſe non poſſint. Magnam Sueuiæ ligam rex induxit ſuper eos, vt

armis perfringeret, edomaretque: Sed infrenẽ populum nulla potuit vis perdomare. Congressi magno nuper prælio fudisse, perdidisseq; feruntur magnã nobilitatis partẽ, comites, milites, & militares, cùm ipsi quoq; nõ incruentã victoriã reportarent. Demùm renouatis per tractatus fœderibus, satis superbo populus regi supercilio dicitur obuiâsse. Indè rex versus in Geldriam, oppugnauit Karolum Adolphi filium, quem bello Flandrensi, non diù post mortem Karoli Burgundiæ ducis, diximus ad Tornacũ cecidisse. Hunc filiũ eius Francei captum remisêre, (quod & ipsum ostendimus) ante aliquot annos in terram suam. Tentauêre antehàc multi illum Romanorum regi conciliare: sed nihil potuit fieri, contendente rege ducatũ illum regno Romanorũ vacauisse. Vrbes autem in eo ducatu nõ paucæ, integrã fidẽ seruauêre duci suo, vsq; ad inanitionem suî plenariã: Militares autem, incertũ quibus ex causis, satis ab se alienauit dux: vt magis regi, quàm suo principi studerent. Ergò rex, assumptis in societatẽ belli ducibus, Alberto Saxoniæ, Georgio Bauariæ, & Wilhelmo Iuliacensi, & Iohãne Cliuensi, acri bello ducem impugnauit: Euastata terra, aliquot captæ arces & oppida minora, sed maiora sese continuêre. Rex auocatus in Alemaniã superiorẽ, quatuor memoratis ducibus rem cõmendans, ipse profectus est ad conuentũ Imperij in Augustã. Nihil diù memorabile gestũ est eo bello. Gregarij pedites, qui se Guardiam appellauêre, vbi euastatam viderunt Geldriam, per speciem non soluti stipendij, se contulêre ad Geldriæ ducem: vt versa sorte, vicinorum ducum, Cliuensis ac Iuliacensis terras inuadant. Id cùm fieret, duo illi duces pertæsi rerum, per medios egêre cum hoste, vt quòd ad se pertineret, de omni controuersia starent iudicio regis Franciæ. Iam autem

mortuo

mortuo Karolo sine hærede, succesſit Ludouicus (dux pridèm Aureliani) proximus ex regū sanguine ad coronam. Is, repudiata cōiuge, quam ſpecie tenùs tenebat, filia Ludouici regis, ac germana proximi Karoli, quamq; nunquàm coniugis affectu tetigiſſet, accepit relictā Karoli: eam, quæ primò deſponſata erat Romanorum regi, eidemq; Ludouico aliquandò à puellæ patre Franciſco repromiſſa: felicē, an infelicē dicā coniugio fœminam: quæ ſemper ibi petitur, vbi iam alia torum occupauit. Hic Ludouicus iam rex, mira arte peregit, vt Mediolanenſes in ſuum conſpirarent ducem, euocarentq; illum, iam Franciæ regem. Vbi intellexit dux coniurationem ſuorum in ſe validam, cedendum tempori putauit: oneratúsq; aliquot auro & argento mulis, conceſsit in alpes, Brixiānā tenens affinis ſui regis Romanorum vrbem, expectans tēpora meliora: Sciebat enim fluxos ſuorū animos facilè exatiandos ſuperbo Francorū Imperio. Interìm rex Franciæ Ludouicus, miro apparatu Mediolanum inuehitur, obuiàm effuſis cūctis ordinibus, cùm ipſe medius inter armatorū millia trāſiret. Conſtitutis in ea vrbe, & in omni ducatu cūctis ex ſentētia, cū rebus & locis, quos voluit, præfeciſſet, ille redibat in regnum: Non dormiērūt, qui pulſo duci ſtuderēt, cū cernerent Francorū imperia à populo faſtidiri. Igitur reuocatus à ſuis dux venit, cinctus multis ex Germania millibus equitum, peditúmque: facileq; fugauit Francos, reſumpta penè omni, quam perdiderat, ditione, vſq; ad paucas vrbes: quas, vel Veneti, (ſingulares amplificandæ ditionis magiſtri) vel alij occupâſſent. Ità verſa fortunæ rota, iam uterùm ſuſtulit in altū ducē Ludouicum. Sed cùm Franci non ignorarēt fraudes Italorū eſſe promptas in omnem partem, magno comparato exercitu rex miſit in ducem.

Iam congressuri videbãtur exaduerso, cùm Switẽses (vt ferũt) duodecim millia, qui duci militarẽt, ab rege obærati, ducẽ deseruerũt. Itaq; dux ipse à Frãcis captus, jã libertatẽ amisit cũ ducatu. Frater eius Ascanius cardinalis vicecãcellarius quoq;, à Venetis intercipitur, & in manus regis perducitur: Ità germani ambo capti trahuntur in Frãciam, cũ aliquãtis ex Mediolano primoribus ad numerũ XL. incertũ quo exitu. Hæc pro rei nouitate paucis strictimq; attingenda putaui: nũc quod agimus, exequamur. Rex ille Frãciæ factus arbiter inter tres duces, causam diremit: Dux Geldriæ vsq; hodiè in sua manet ditione.

CAPVT XXIII.

ALbertus superioris dux Saxoniæ, qui iamdudum in occiduis partibus Romanorum regi militauit, Hollandinis quoq; operas in hostes commodauit, ab ipso Romanorum rege remunerationis loco accepit gubernationem Phrisiæ occidentalis: cui omnem maritimam palustrium terrarum regionem coniungere destinauit, quandiù Phrisiæ perdurat in ea vocabulum. Facile fuit immißis peditibus gregariorum de Guardia, inter se domestico, vt semper, bello dißidentes ad iuga cogere: nam vni sectæ addita manus stipendiariorum, expugnauit alteram: Tum ope conuersa in priorem arma tulit. Ità infelicis discordiæ suæ terra pœnas luit: quæ si vnum sensisset, non tam facilè expugnaretur. Aliquot locis princeps victor, munitiones firmauit, vt populum in fide contineret. Sed Phrisij fluxa fide populus, quòd non diù pro sua consuetudine in sententia permaneret, vbi deflexit Albertus dux, cuius canos cum prudentia reuerebantur, filium, quem illis sua vice reliquerat præsidem, cõtemperêre: iuuenem, vt aiunt, non totis præcordijs arma tractantem: qui in medio præliorum

æstu

æstu (vt fertur) alijs pugnãtibus, ipse suis indulsit amoribus. Sed non consuenêre nostri temporis principes primi in acie pugnare, vt Iulius factitabat. Igitur Alberti ducis filium Phrisij in munitione conclusum circunsistunt, sperantes cum omnibus à se facilè intercipiendum, priusquàm pater arma referat in terram. Interea Magnus dux inferioris Saxoniæ, Iohannis filius, à patre gubernationi terrarum præfectus, præsertim terris palustribus Hadeleriæ prospiciens, cùm videret Iohannem comitẽ de Oldenborg occupâsse vicinam sibi Phrisiam, Stadland, atq; Blexen, easq; terras firmis munîsse præsidijs, constituit & ipse amplificare ditionem in vicinos & ursatos, quòd eius iuri ab antiquo putarentur obstricti, inq; eam rem cõparauit arma. Viderũt hoc nonnullis oculis archiepiscopus Bremensis Iohannes, & ciuitas Bremensis, Hamburgenseśq;, non passi ducem latiùs ad mare dominari, quòd terra, quam peteret, esset iuris ecclesiastici. Igitur colloquuti fœdera iungũt, communibusq; animis Magno duci nunciantes hostilia, Hadeleriam inuadunt & sui iuris faciunt, præueniẽtes ducis molitionem. Ibì tum Thietmarsi, qui arma sua coniunxerãt archiepiscopo & vrbibus memoratis, cùm contumelijs pro suo more exasperâssent gregarios pedites Hamburgensium, ab illis miseris modis cæsi cadunt, viri circiter LXX. Id hodiè queruntur, & in Hamburgi vrbem intentant actionem. Magnus dux possessione terræ suæ destitutus, queritur apud omnes vicinos principes, facilè impetrans, vt communibus omniũ impensis iuxta fœdera quæ dudùm conuenerant, vocaretur de occiduis mundi partibus ea manus peditum, quæ Guardia diceretur, ipso tũ nomine terribilis, quòd vastatores terrarum inuicti haberentur. Sed docuit exitus viros à viris vinci

posse. Venerat Guardia euocata, & diœcesim primùm Bremensem constituit peruastare. Sed cùm ex Oldenborg Visurgum transmittere nõ posset, brumali præsertim & niuali tempore, excubantibus etiam in alterapa ipsis Bremensibus incolis, retrò tulêre pedem: & per vicina oppidi &wildeshusen in Verdam vrbẽ duxerunt, facilè, cùm Verdensis administrator, Hildesemensis episcopus ibi restitisset, si alienam causam suam facere voluisset, cùm non ignoraret multorum principum illis adesse manum. Igitur ad confinia diœcesis Bremensis ac terræ Luneburgensis deducti, insigni diù fame excruciantur: Oppida Stadiũ & Buxtehude, nec vnquàm oppugnare conati, quòd non tenerent impedimenta bellica expugnandis vrbibus: simul expectantes, vt gelu cõstrictis omnibus vndis, peruium vbiquè iter inuenirent: Sed miserante Deo, non fuit ea perseuerantia gelu, vt itinera durarentur, variantibus quotidiè aëris qualitatibus, vt biduano frigori tantũdem temporis succederet ad rigorem laxandum. Et cùm militares in diœcesi nõ satis auscultarent archiepiscopo, obliqua inclinatione respicientes in ducem Saxoniæ, cuius germanum maluissent pontificem suum, (Malè enim pârẽt plebeio generi) cogitur archiepiscopus rebus aliter consulere: Nam Henrici de Brunswico ducis filium Christophorum de consensu capituli accepit adiutorẽ. Tum verò dux ipse pater arma corripiens, ducere contendit in hoc gregarium & collectitium genus peditum, quod tanto terrore impleuit prouincias: Omnia illi in promptu fuêre. Sed rex Daniæ Iohannes, qui paucos ante annos illorum opera Suediæ regnum perdomuit, eos conduxit, mittens oratores, qui auerterent ab illis ducem. Medio tempore Hadeleriam dux solo illorum peditum terrore in potesta-

tem

tem recepit: Tentata est per eosdem gregarios satellites Swursatia post receptam Hadeleriam: Sed ibi insigni clade accepta repulsi sunt, fœmina, vt ferunt, duce palustrium virorum. Igitur rebus ibi constitutis, in obsequium regis Daniæ euocati, per terram Luneburgensem, perq; oppidum Winsen, volūtate Hamburgensium requisita, transuadârunt in Eislingen. Incolæ palustris illius terræ, vel nutu minimo accepto de opprimendis, tum apertis cataractis terræ, nullo negocio omnes perdidissent sine sui sanguinis impendio, iam in luto miserè laborantes: Sed fides implenda fuit. Itaque transiêrunt incolumes.

CAPVT XXIIII.

IN Holsatiam venerant, multis dubitantibus quò ducendi: Statim tamen se res aperuit. Rex Daniæ Iohannes, idemq; dux Holsatiæ, cum fratre Friderico duce, iamdudùm Thietmarsis insinuârunt literas Imperiles, quòd subiecti per Imperatorem Holsaticæ ditioni dicerentur. Illi verò refragati sunt, ad ecclesiam Bremensem se pertinere contendentes. Iam hostilia illis principes memorati nunciârunt: & tamen immissis oratoribus pertentârunt, si sine sanguine dederentur. Fuêre qui tranquillitati consulentes, simul etiam diffidentes rebus suis, sine ordine aduersùs numerosissimos & ordinatissimos hostes, volūtati principum facilè fuissent assensi: sed commune refragabatur: nec erat constantia obgānire. Igitur rex cum fratre, omnibus apparatis, mouit in Thietmarsiam post principiū Februarij: Peditum gregariorum penè sex millia prædicabantur eorum qui stipēdijs militarent: Cæterùm ex Iutia, Phrisia, Holsatia, ex oppidis & agris, qui accesserant, numerari non poterant. Tam certa spe victoriæ venerant nonnulli,

vt

vt pecuniam comparãdis rebus ex præda secum in zonis portarent, vnà cum sigillis, ad dandas literas, vbi pecunias expendissent. Equites splendidi ex Holsatia, Iutiáque, & omni Dania illo splendore ibant in armis, quibus solet ad magnas nuptias properari, omne secum aurum in marsupijs ferentes. Acceßêre nonnulli ex Marchia, Luneburgensi, Brunswiccensiq; terris, incertum an fœdere mißi à principibus, an sua sorte militantes: Nemo dubitabat tantis viribus Thietmarsos protinùs cessuros: & si ad statariam pugnam ventũ fuisset, non erat ambiguum. Sperabant multi tum se dedituros homines, cùm cernerent ante oculos rem apparatam, quã diù credere non poterant. Igitur cũctis ex re, & pro temporum & locorum qualitate cõstitutis, magno agmine ducunt principes in terram hostilem XIII. Februarij: Nam aliquot dies consumpsêre in conspectu hostium, expectãdis copijs quæ confluxerant: simul vt adspectu suo terrerent inimicos. Iam ceßêre de aridis terræ partibus, quæ ad Holsatiam contiguæ sunt, intrò in terram paluſtrem omnibus suis perductis. Et tamen ea fuit hominum pertinacia cum temeritate, vt in villa Swintberg nuptias peragerent, cùm primi agminis aduentarent. Ingressum incolæ obseruauêre ad Hammam, indè perducturos suspicati. Sed cùm se ibì aliquandiù ostenderent ingressuri, ductoribus freti incolis, qui inter cæteros stipendio regio militarent, ex latere per graminium iter, sub aquis latens ducuntur, & vnicum terræ oppidum Meldorp, quod ipsum tamen incolæ negligenter communiërant, cùm aliquot indè ictibus tormentorum factis tonuissent incaßùm, facilè occupatur ab ingredientibus. Fugêre qui poterant: In alios omnis ætatis, ordinis & sexûs, est sæuitum, vt terrore excitato promptiùs dederentur.

CAPVT

CAPVT XXV.

PRincipes aliquantam in oppido moram fecêre, si fortè deditionis consiliū sumerent incolæ, sine sanguine parentes: Ipsi verò in palustribus suæ terræ locis congregati, incerti erant consilij: Quidam secum deditionem musitauêre: Alij circūspexêre fugam in Buze, quæ insula munitior videbatur ad tuendum: Pauculos intùs habebant ad stipendia militantes: sed illos conuenire non sinebant, exteris non fidentes. Quidam ex his profugi desertores, cùm oppidum ab hostibus caperetur, omnia iam perdita foris disseminauerunt: Ea prima volitauit fama. Iterùm pertentandos nuncijs putauêre principes, si saniorem sumerent mentem: Missis speculatoribus terræ gnaris, scrutantur principes, quæ intùs capiant consilia: ex quibus vnum natù Phrisium ceperant Thietmarsi, quem bono suo viuere sinebant: nam cæteros correptos mox trucidabāt: Hunc hominem adigunt minis vera fateri, quo itinere sint hostes ingressuri. Id cùm accepissent, proxima nocte fodientes, vallum opponunt per lutosissima itinera venturis: Ibi aliquot hominum millia seruauêre excubias: Alij locis alijs, cùm non fiderent ad plenum nuncianti capto. Igitur pessimo auspicio mota sunt castra die Lunæ, quæ fuit XVII. Februarij, multis reclamantibus, qui nôssent vadosa itinera. Sed prævaluit consilium capitaneorum de Guardia, quos ad hoc obæratos rex habuit: Præcessêre hi pedites tria penè millia, cum ciuibus & agricolis maiori numero: Sequitur agmen equitum, tam certam præsumentium victoriam, vt vehicula quoquè post se venire sinerent: Per angustum quoquè sunt ingressi tramitem, quæres infinitam peperit cladē equestribus: Nemo cogitabat periculū esse, vbi præcessêre pedites de Guardia, rem omnem habu-

habuêre pro expedita. Lutosum ac profundum iter ex lateribus septum grandibus fossatis, supra genua turbauit equites. Equites verò ibant in pressura nimia, sperantes, & expectantes in solida peruenire. Iam Thietmarsi post aggerem delitescentes, tormentis missis sonuerunt, non sine discrimine venientium: Primi tamen agminis pedites pluteos consertos præferebant, subiectisq; hastis transibant fossata, & iam in solido constiterant: sed angustè stabant, vt pugnare haud possent. Dies erat nebulosa, pluuia grandine mixta, ventis sæuientibus de cælo pugnabatur. Terra crebris fossatis discissa, non sinebat aciem extendere, aut excursiones facere. Regia tormenta iam erant collocata, sed pluuia cum ventis impediente, emitti saxa non poterant. Procurrêre nonnulli ex Thietmarsis, vt euerterent: ex quibus nonnulli sunt cæsi. Interim aggere tuti, tonuerunt illi bombardis, ruperuntq; ordines stantium peditum. Sed cùm ambiri se ex hostibus cernerent Thietmarsi, pauci egressi, non plures trecentis, aut ad summum quadringentis, pugnam conserunt aduersùs tot millia: sed luto & frigore & angusto loco constrictorum. Transilientes incolæ fossata, pugnauêre pauci in multos, loco captos: bis retropulsi reuertuntur: bis ex fuga se colligunt, & hostes loco captos, frigore & luto madidos, cædunt, detrudunt in fossata. Auxere aquam cataractis apertis, vt fossatorũ nullum iam videretur discrimen. Multis pereuntibus, primi ex Guardia pedites fugam ineunt, in qua tamen multi cæduntur. Tum aucti animis Thietmarsi, in reliquam stantium manum collectitiam, ex vrbibus & agris, sæuiunt ad internecionem, cædentes aut mergentes aquis, quæ maxima turba fuit.

CAPVT

CAPVT XXVI.

TVm verò inuadunt equestrium pressam angustia loci turmam: Nam loco capti, commouere se haud poterant, in nullam partem exire valentes: Nam anteà pedites cæsi, postera parte curribus cõstricti: ex vtroq; latere fossatis inclusi stabant immobiles præsente morte pallidi. Circunfusi Thietmarsi ex latere, lanceis ac sagittis, primùm equos vulnerauêre. Iumenta vbi persensêre ferrum, sæuiunt, proculcant, deïciunt sessores, fit strepitus miserabilis: Vapor ascendens ex sudore, oculos obfudit: Primi agminis, cùm iam fossata peditum numerosa multitudine implerẽtur, vtcunquè euasêre, ipsis ignorantibus quomodò transïerint: Nam pluuius & nebulosus aer, simul niues cum ventis, mixto ex sudore fumo, visum omnibus ademerunt: Miserabili cæde sternuntur, conculcantur, merguntur, & vna strage pereunt viri militares, nec gladiũ stringentes. Principes ipsi cum aliquantis, incertum quomodò, elapsi sunt: Nam nè quisquam retrocederet, impediuêre currus: qui & ipsi iter conuertentes, cùm iumenta cæderentur, stetêre plaustra in latum obuersa, velut pro castris obiecta. Creditum est, per densa cæsorum & mersorum cadauera nonnullos euasisse. Qui in oppido remansêre ad custodiam, multi euadunt: Qui ab hostibus occupantur, sine numero cæduntur. Incredibile est memoratu, quanta triũ horarũ spatio peracta sit cædes. Ipsi Thietmarsi mirãtur, quomodò tam breui tempore tantã conciderint turbam. Sed maior pars inuenta est sine vulnere. Quæres declarabat, aquis demersos q̃ plurimos. Nemo satis explicat ordinem rei gestæ, omnibus de suo periculo cõterritis: Nebula, nox imgruẽs, bombardarũ fumus & ipsorũ iumentorum vapor exuberans, visum ademêre. Mox

re. Mox sequuti alij ex Thietmarsis, pugnantes primos nudauêre armis, prostratos excußis zonis, & quos spirantes reperêre contrucidant, deindè vestibus, ad extremum etiam camisijs detractis: Pauci reperti die Lunæ sequenti qui vitæ permitterentur. Hoc immanißimum crudelitatis genus: sæuiêrunt in mortuos: & quidè peditum aliquot millia contumulârunt: sed equitibus hoc negauêre. Inerant duo comites de Oldenborg, Adolphus & Otto, milites plurimi, militares sine numero: Flos ipse Holsatiæ militiæ perijt, infinito suorũ gemitu, commiseratione omnium maxima, qui nouêre humanitatem, modestiam, frugalitatem, in amicos: Cæterùm in omnes splendorem, fortitudinem, constantiam. Sed tum in luto computruêre sub sole tot splendidi equites: Facilis iactura sepulcri, ait ille: & alius: Cælo tegitur, qui non habet vrnã. Tertia hæc insignis in Thietmarsia clades Holsatorum. Prima fuit ad annum à Christo millesimum trecentesimum vicesimum secũdum, cùm Iohannes & Gerhardus comites rebus præessent: qui tum euasêre, cæsis copijs vltra duo millia. Altera ad annũ quadringentesimum quartum post mille, cùm Gerhardus primus Slesvici dux, horum principum maternus proauus, cum magna suorum manu in Hamma caderet: Et hæc tertia cæteris maior. Nam cæsorum numerum nemo satis explicat, cùm Thietmarsi illum fuisse maximum contendũt, alij negant, ad pauca millia redigentes. Sed sua cuique domus monstrat quanti perierint.

CAPVT XXVII.

ALbertus deindè Saxoniæ dux superioris, æstate quæ proxima sequebatur, expeditionem fecit in Phrisiam, obsesso in terra filio laturus opem: Ad quem recurrêre qui cædi iam dictæ superfuêre pedites, cum multis

multis alijs, aucto semper numero nouis supplementis: Duxit ille in Phrisiam, & eo terrore cõcussit incolas, vt dimissis oppidis & omni terra, profugerent: Ignauissmæ pecudes meritæ perpetuam seruitutem, quæ pro patria nec primam sustinuêre pugnam. Albertus, soluta tum obsidione filij, oppida terræ communiuit, & in Groningen ducens, eam vrbem obsedit: actum de omnibus reputans, vbi illa vel caperetur, vel dederetur. Ex altera parte orientis oppugnauit eam Idzardus comes orientalis Phrisiæ: Leuia fiunt prælia multa: sed nihil ad deditionem. Ita se cõmeatibus & armis præmuniërant, vt omnem impetum facilè sustinerent, & tempus in autumnum extraherent: Nam est palustris & aquatica terra, quæ difficilem faceret crescentibuss aquis oppugnationem. Interuentu episcopi Traiectensis res componitur: Vbi Albertus dux iam morbo correptus vitæ suæ desperat: Nam priusquàm conditionibus totis consentiretur, ignorante parte vrbis, ipse in castris moriens defecit, princeps animo & rebus gestis egregius, qui canos suos multis bellis pro Romano Imperio fatigauit. Filius eius ad regem contendit Romanorum, patrij in eam terram gubernationem impetraturus. Interim qui fugerant Phrisij, conductis peditibus, qui pridem Alberto militabant, magna vi terram repetunt, aduersam factionem repellentes: vt est terra illa maledictioni subdita sempiternæ, semper fouens hæreditariam diuisionem: vt alij Schiring, alij Vetkoper censeantur, pertinaci odio, sine causa, sine fine, inuicèm persequentes: Quæ pertinacia etiam Hollandinos corripuit. Sed illi paulò ciuiliores, quòd mundum peragrant, leuiùs exequntuur suam sectionem. Phrisij verò, genus homi-

num inciuile, quòd rariùs alijs miscentur nationibus, suis moribus insordescunt: Sed luunt pœnas ferociæ suæ, quòd diuisi crebriùs superantur, vbi indiuisi fierent inuicti. Moriens Albertus testamento filijs commendauit causam Idzardi comitis memorati, nè vnquàm illum desererent: Sciebat Groningensium in illum implacabile odium, quòd redditi pristinæ incolumitati, arma in illum exterminandum essent conuersuri: Occupauerat autem ille priori bello oppidum Dam, quod ad mare ituris Groningensibus obuium est: idque præsidio imposito communiuit.

CAPVT XXVIII.

MIlitares terræ Groningensis adhæsêre profugi Idzardo memorato, quòd nimia seruitute premerentur ab vrbicis, non permissi panem, aut potum, in ædibus suis conficere: sed omnia ex oppido iuberentur expectari. Indè verò ad iudicium euocarentur in dictum oppidum, quotiès vel de minimare à quopiam impeterentur. A vetusta memoria, cùm inuicicèm cædibus & incendio in se desæuirent homines memorati, essentque in oppido ex militari genere, qui conciliis præsiderent cum cæteris oppidanis: complacitum tum erat communi omnium assensu, ad euertendas cædes & mutua incendia, vt de controuersiis in oppido experirentur: euocatiq; adessent, magnis pœnis constitutis, aut amissione dexteræ in criminalibus, aut prædiorum euastatione in ciuilibus. Harum rerum abusus quidam inoleuit, cùm deficerent in oppido militares, & Groningenses veteri constituto pertinaciùs inhærebant. His ex rebus orta dissensio, secreuit militares terræ ab oppido: qui sese interim bello tonante in terra comitis cõtinuêre.

Du-

Durãtibus treugis, quas episcopus Traiectensis proximo anno interposuit, cùm Groningenses iniquis ferrent animis oppidum Dam à comite teneri, conduxêre manum peditum validam, aliquot millibus aureorum expromissis, quæ, dum expugnatũ traderetur oppidum, soluerentur. Oppugnauêre pedites cum ciuibus, nõ satis communitum opidulum: Et nisi fortissimè ab his qui inerant, defensum esset, etiam expugnâssent. Comes interìm armauit suos aliquot exteris conductis: Mittebantur etiã à vicinis nonnulla supplementa: fortior creuerat, quàm vt ab oppugnantibus posset sustineri. Itaque repulit primo impetu Groningenses: Priusquàm tamẽ ille accederet, impletis fossatis fœno & euectionibus multis, transiliêrunt in oppidum gregarij. Ibi adunati qui intùs erãt, repulerunt, aliquot cẽtenis oppressis. Sed vbi comes prodijt in aciem, redigũtur pedites collectitij cum Groningensibus pugnaturi, etiam duplato militum numero exuperati: Missilibus primùm & deindè ex tormentis de parte comitum iacta saxa ordinem rupêre, stragemq; fecêre. Tum gregarij primi fugam ineunt, Groningenses sequuntur. Ibi magna fit strages de parte vrbicorũ. Altera & hæc peditum infida pugna, quæ vehementer eorum nomen extenuat, monstratq; & perfidum, & inane genus militum, solo nomine & gloriatione magnum. Tum victor comes firmat obsidionem, captiuis multis ex vrbe detentis: Tribus locis præsidia imponit, nè quouis pacto quicquã importetur. Ad famẽ resistà respexit, nisi properata inundatione, aut rerũ cõpositione oppido consuletur.

CAPVT XXIX.

EOdem illo tempore, cùm ageretur annus primus post mille quingentos, Henricus dux Brunswici se-

nior, pro filio adiutore diœcesis Bremensis, Phrisiam eidem ecclesiæ ab olim subditam, nunc malè parentem, quòd se liberam diceret à memoria diui Karoli Magni, ad iuga cogere instituit. Circuiuit ille suo more, vt solet, in persona, diligenter omnium vicinorum principum domos, inuitans ad auxilia submittenda, pro infreni populo sub iuga mittendo : perfecitque, vt ad principium Septembris conuenirent : seriùs quidem quàm plaustris terræ oppugnãdæ ratio deposceret, quòd autummi aquosa tempora, immeabilem faciunt terram. Sed latè contrahenda auxilia priùs cogi non poterant. Submisêre suos, Henricus Luneburgensis, Magnus Magnopolensis, Bugslaus Pomeraniæ duces : Ipse Ericus cum Henrico fratre totis incubuêre viribus : & è diœcesi Bremensi militia omnis, & ab vrbe, & ab agris, quotquot poterant, in vnum conuenêre. Ferebantur inesse auxilia archiepiscopi Colonienſis, & prouincialis Hassiæ comitis. Poterant illa ad ingeminandum terrorem prædicari: Poterant adesse, nihil ad rem. Ingenti tum equitum peditumq; agmine terram petiêre memoratam: quanuis priusquàm eò declinarent, satis incertum haberetur, quò tantæ dirigeretur expeditio. Finxit sibi quisque somnia : Sed tamen vigilabant omnes, & stabant ad custodiam suarum rerum. Initiũ Phrisiæ Stadland, quod continenti arida tangitur, quia defendi non poterat, deseritur, intrò ad reliqua palustria retrocedẽtibus incolis, cum armentis & gregibus : Ibi verò se defensioni parabant. Hostile agmen plena horrea reperit, vndè faciliorem sibi fecerat oppugnationem. Multitudo verò tanta facilè absumptis quæ aderãt, ad famem peruenêre, vt castra multi desererent, inedia coacti. Oppugnatio

gnatio verò intentata est viriliter : nec defensio segnis erat stantium pro libertate : Indè, quod necessè fuit, incommoda sunt vtrinquè illata: sed maiora tulêre impugnantes. Accessit autumni pluuiale tempus, quod incolis quantùm commodabat, tantùm incommodabat impugnantibus. Ecclesiam vnam incastellauêre ducales, vt per vniuersam brumam distinerent populum ruriculam ab agrorum suorum cultura. Sed accolarum instantia & incubantium ecclesiæ formidata inedia rem diremit: Itaque duces retraxêre copias. Sequuti sunt nō diù pòst ecclesiæ defensores. Ità in aliud tempus dilata res est. Quo tempore Groningēses cum hostibus pacti, ad treugas venerunt. Pax deindè certis legibus est composita: Sed neque illa durauit, cùm Idzardus comes orientalis Phrisiæ oppidum Dam, quod seruat aditum maris, teneret: Et quanuis non omninò discluſi Groningenses viderentur mari, habētes portus alios, ægrè tamen cernebant comitem illis incumbere. Sed neque duces superioris Saxoniæ tenentes occiduam Phrisiam, destituêre Groningensibus arma ostendere. Vrbici sessi, ac pertæsi rerum bellicarū, missis oratoribus, paci componēdæ institerant: Proposita sunt eis capita pactionis, quæ si subirēt, rediret tranquillitas. Oratores retrò ferebant ad senatum vrbis, qui videbatur conditiones amplexurus. Insinuanda fuêre eadem capitula populo : Qui vbi cognouit, vno ore reclamauit: Extrema passuros omnes, sanguinem & vitam impensuros, priusquàm acciperent conditiones. Quod vbi renunciatum est principibus, videbantur laxare rigorem : Nam extrema perpeti decernentes, solent acres intendere casus: Ibi in hunc diem res conquieſcunt.

CAPVT XXX.

HEnricus dux Luneburgensis, tametsi titulum habeat Brunswiccensis principatûs cum patruelibus, ditionem solam habet, quæ vulgò communiter dicitur Luneburgensis: eam videlicet, quam olim Hermannus ab Ottone I. Imperatore subuectus in ducalem honorem, acceperat, quod arma eius ditionis commonstrant: Is inquam princeps, cùm nonnulli militares securitatem ab illo præstitam oratoribus Brunswiccensis senatûs violâssent, diffunderentq; rumorem, non sine eiusdem conniuentia rem esse peractam, indoluit illustre nomen suum commaculari, eosdem violentos quibus poterat rebus insectatus. Ceßêre illi in diœcesim Magdeburgensem, excepti à contribulibus suis: Ibique, cùm nonnulli inter se militares causam armis, vt solet, intentatis versarent, erat in parte is qui hostes memorati ducis confoueret: oppugnatoribus eius partis submisit auxilia princeps memoratus, equites supra centum: Ea manus gladio & igne sæuijt in memorata diœcesi, pertingens ad oppidum Balẽstede, olim caput principatûs de Aneholt: Quam rem archiepiscopus Magdeburgensis indignè ferebat, inflammatus à comitibus memoratis. Sed principes superiores Saxoniæ Fridericus, & Iohannes, inter se, & archiepiscopi memorati germani fratres, non paßi vltrà progredi indignationem inter fratrem & sororium, (nam germanã eorundem principum tenet dux coniugem) vocãt dißidentes in oppidum Quedelenborg. Conuenerantq; archiepiscopus cum ambarum ecclesiarũ Magdeburgensis & Halberstadensis prælatis. Aderant memorati duces, comitesq; de Aneholt Waldemarus & Georgius. Adolphus Magdeburgensis præpositus stabat

cum

cum archiepiscopo suo: Non aberat Henricus dux sæpedictus. Ibi interuentu principũ fratrum, placatur Magdeburgensis sororio, cùm aliquanta expromitteretur pecunia in compensationem damnorum. Rebus ex sententia compositis, redeunt in sua. Duo interìm Henrici duces Brunswiccenses patrueles, vnum tum sensêre: Nam regressus illo itinere dictus iunior, in ipsa vrbe Brunswicensi salutauit seniorem: ibiq; causam duorum militarium ad arma vsq; dissidentium composuêre. Non durauit in longum ille consensus, cùm recordaretur quisq; suæ parte factionum, quas superioribus annis bello in Brunswicum intentato iniêre. Visum est cuique minus se iusto tenere, cùm plus deberetur: Ambo querulantur: Aliquot vicibus ad tractandum conueniunt. Sed creuerunt indignationes. Demùm in Brunswicum concurrunt: Ibi cùm aliquandiù tractatum esset, in illam acerbitatem res excreuit, vt fierent alterna conuicia, cùm altrinsecùs improperarent, quæ videbantur contingere principalem honorem. Ibi Henricus dux senior, productis literis factionum, vulgauit omnia consilia edomandarum & partiendarum vrbium Brunswico ac Luneburgo. Adstitêre multi quibus erat res incomperta, libenter tamen & cupidè acciperent nudata consilia, vt cernerent suorum in se principum affectionem. Qui de parte iunioris affuêre, consilio proximi, cùm erubescerent, ad circunstantes vrbicos volebant à se deriuare talis rei conscientiam: Sed nihil profuit, cùm exaduersò illis diceretur & locus & tẽpus, quibus interfuissent. Cumq; res summa indignatione partium dissidentium in apertum bellũ respiceret, tanta erat securitas ducis senioris, vt armata suorũ equitũ ad sexcẽtos manu,

contenderet in castra Prouincialis Hassiæ comitis, qui ab hac parte oppugnat comitem Rheni Palatinum: Ab altera verò Romanorum rex suo sororio assistens Alberto duci de Monaco. Belli causa non minima: Contendunt enim Bauari de successione Georgij quem Diuitem cognominauêre, cùm ille moriens suos hæredes non relinqueret. Exitus ipse in incerto est. Magnis vtrinquè viribus concurritur. Germania ferè tota fauet Alberto: cùm alterum tueatur aurum plurimum, vndè stipendia ille largitur larga. Et si maior vis ingruat, respicit in Gallos, Bohemos, Vngaros, quos, vt ferunt, habet fœderatos.

ALBERTI KRANTZ
SAXONIAE LIBER XIII.
ET VLTIMVS
FINIT.

IN

IN SAXONIAM
ALBERTI CRANTZII
COPIOSISSIMVS
INDEX.

ABbas, Cęsaris papa 323 b.
Abel dux Slesvuiccensis 561 a b. Danię rex coronatur 582 a. cæsus 591 b.
Accursius glossator 121.
Adalbero Herbipolensis Episcopus 291 a.
S. Adalbertus archie. Magdeburgensis primus 235 b.
S. Adalbertꝰ Pragēsis, à Prussis trucidatus 257 b.
adalbertꝰ Vuormatiēsis episcopus 291 a.
adaldagus Hamburgensis archiepiscopus 226 b. 227 a. 233 a. 249 b. 250 a.
adalgisus, Desiderij Longobardorū regis filius, regno Italiaque pulsus 83 a.
adelaus Sabaudiensis comes 296 a.
adelbero archiepiscopus Bremensis 339 a.
adelgisus Karoli Magni dux in Sorabos Vuandalos cum copijs missus 101 a.
adelstauus rex 189 b.
adolphus archiep. Coloniensis 515 a b. deponitur & excommunicatur 515 b. cum seq. a.
adolphus Bauariæ dux, frustrà Frisios aggressus 735 a. secūdò subijcit 737 b. 738 a.
adolphus Brabantiæ dux 797 a b. 780 b.
adolphus Cliuēsis dux 779 b. 834 a.
adolphus Coloniēsis archiep. 484 b. 498 a b.
adolphꝰ de Dasle 473 a. 474 a b. 478 a. 505 b.
adolphus Gelriæ dux 880 a b.
adolphus comes de Scovuenborg 759 b. Holsatiæ comitatū dono accipit 334 b.
adolphus II. Holsatiæ comes 375 a. 376 b. 377 a. 384 b. 387. 388 b. 389. 409 b.
adolphꝰ III. Holsatiæ comes 442 b. 453 a. 454 a. 467 a. contentio eius cum Henrico Leone 443 a b. 446 b. 447 a. Holsatia ejcitur 447 b. quam Imp. beneficio recuperat 452 a. Thietmarsiā occupat 461 a. Holsatiā rursùs amittit 473 a. ex peregrinatiōe terręsanctæ reuersus 477 b. Lubicā obsidet 478. cū seq. in Kanutum Daniæ regē arma

parat 481 b. 482 a. cur ab Archiep. Bremēsi excommunicatus 484 b. 485 a. Kanutū Daniæ regem armis expectat 505. rursùs Holsatia excluditur 506 b. 507 b. 508 a. captus in Daniā trahit 509 a b. laxatur certis conditionibus 511 a.
adolphus IIII. Holsat⁹ & comes de Scovuenberg 513 a. 544 a b. Transalbinam occupat 544. Daniæ regem in Holsatiam mouentem frustrat 546 a. 548 a b. 549 a. in Liuoniam cum expeditis, deuotionis gratia cōtendit 561 a. Minorū ordinem ingressus vt se habuerit 561 b. & deincèps 590 b. 591 a.
adolph⁹ Holsatiæ comes 687 b. 719 b. 728.
adolphus Lotharingiæ dux 670 b.
adolphus mensæ regiæ præpositus, à Karolo dux cum nauali exercitu in Britaniam mittitur 101 b.
adolphus de Nassovu electus Moguntinus 709. 713 b. 714 a.
adolphus de Nassovu, Aquisgrani Ro. rex coronatus 611 b. in bello à successore eius opprimitur 612 b. 613 a.
adolphus Saxoniæ dux 675.
adolphus dux Slesvuicēsis & Holsatię comes 832 b. 844.
adoptio genitura potior 155 b. 157 a.
adalbero archiep. Bremensis 392 a.
adalgarius Hamburgēsis archiepiscop⁹ in suffraganeū Coloniēsem detrusus 142 b.
Aelius Rō. Patritius Gallijs prœst 44 a. militari disciplina eruditissim⁹ 51 b. denegat auxiliū Britonibus 44 a. & seq. nu. a. atrocissimum bellū cum Hunnis gerit 51. 52. 53.
aetius 567 a.
aetij patritij, Romanorū ducis fortissimi, mors 168 a b.
Agapetus Papa 216 a.
agarisus dux 84 b.
Alani 4 b. 5 a.
alberic⁹ ex Hetruria, Vngaros vastantes retropellit 213 b.
albero Herbipolensis Episcopus 506 a.
albero Marchio, mouentē in Bauariā Ottonem Vngarorū regem, prælio fundit 276 a.
albertus archiep. Mogūtinus rebellionis caput in Imp. 350. carcere solutus Ecclesię restituitur 353 b. 354 a.
albertus Austriæ dux Rodulphi Ro. regis filius, plio successorem patris opprimit, ipsęq; patri ab electoribus substitut⁹ & coronatus 612 b. 613 a.

b. 613 a. vt ei⁹ electio à Papa comprobata 613 a b. 615 a. mors eius 623.
albertus Bremēsis Archiepiscopus 279 b. 667 b. 686.
albertus Brunsvuiccensis dux 585 b. 588 a. 599 a. 600 a b. 602 b. 608. 614 a. 666.
albertus Frācus comes de Bāberga 144 a. publico gladio cur cæsus. ibid.
albertus Hamburgēsis archiepiscopus 273. 277 b. 279 b. 286 a. 288 b.
albertus Halberstadensis episcopus 609 a. 691 b. 714 b.
albert⁹ Holsatię comes 742 a.
albertus Liuonien sis episcopus 496 b. 540 b. 556.
albertus Lucerinus Episcopus 229 b.
albertus Luneburgensis dux 698 a. 710 a. 711 a. 715 b.
albertus Magdeburg. archiep. 714 b. 730. 734 a. 741 b.
albertus Magnopolensis dux 677 a. 678 b. 684 a. 697 b. 764 b. 792 b. 793. 895 a.
albertus Mindēsis episcopus 860 b.
albertus Moguntinus Archiepiscopus 373 a.
alberti Mosellanorum ducis mors 283 a.
albert⁹ Nordalbingiæ comes 514 a. 523 a. 524 b. 539 b. 540 b. 544.
albertus Nurenburgę burgrauius, in suos pugnat 836.
albertus Pinguis Brūsvuici & Gøttingen dux 608 b. 767 a.
albertus Saxonię & Luneburgi dux 700 b.
albertus Suediæ rex, vt regnū consequutus 690.
albertus Rigeń archiep. 556 b.
albinus siue Alcuinus Karoli Magni p̄ceptor 90 b. 91 a.
albio cum Vuedekindo Sax. duce ad Christum cōuersus 101 b. 124.
albion Trāsalbianorum præses 337 b. & seq. a.
aldenardum 908 a.
aldēborgēsis comitat⁹ 286 b.
aldenborg oppidū captū 704. illustris olim vrbs 11 b. Episcopatus 240 a.
aldēburgū 265 b. episcopatus ibidē constitutus à quo 211.
aldesleph oppidum obsessum à quo & euersum 441 b. 442 a.
alebrādus Hamburgensis archiepiscopus 273 b.
alexāder Imperator 159 a. celebre à pirata respōsum aufert 28 b. 29 a.
alexander Papa 291 a b. 403 a. 405 a.
alexandri Magni mors 2 a.
alexandria Italiæ vrbs 414 a.
alheida Lotharij relicta à Berēgario III. in vinculis Papiæ tenet 215 b. 216 a. eductā cōiugio sibi sociat Otto Rom.

Rom. rex 216 b. liberi eius ex Ottone 217 a. 218 a.
alphonsus Castellæ Hisp. rex 587 a. Rom. rex coronatus 587 b. 604 b.
alphōsus dux Calabrię 896 b.
aluelde oppidū 391 b. 694 a.
alzen terra maritima ducatûs Slesvuicēsis, âDano oppugnata 771 a. & deincèps.
Amadeus Sabaudiæ comes 628 a.
amadeus Sabaudiæ dux Pontifex declaratus 832 a.
amalricus Hierosolymæ rex 428 b.
amasis descriptio 25 a.
amburones 25 a. 31 a.
amelsborne monasterium 313
amphitheatrum Rom. à quibus Impp. inchoatum & consummatum 155 a.
Anastasij Imperatoris breuis vitæ historia 169 & seq. a.
anastasij II. Imperat. breuis narratio 173 b. is victus pòst, per Theodosium III. Sacris ordinibus consecratur. ibid.
anaxersis dictum 938 b.
ancona obsessa 421 a. 433 a.
andreas Momentanēsis Episcopus 229 b.
anesus fluuius Pannoniæ & Bauarię limes 106 b.
angria olim Anglaria 126 a.
angirorum nomē vndè 48 b.
anglia quandò ad Christum conuersa 50 b. frequentes patitur exterorum incursiones 50 a. item eius situs 42 b. Vide in reliquis Britones & Britania.
anglorum orientalium, mediterrancorum & Nordhumbrorum, aliorumque Anglorum origo 46 b.
annales Brunsvuiccenses notati 661 b. 662 a.
anno Colonienſis archiepiscopus 285 b. 291 a b.
ansgarius Corbeiensis pater, Haraldum regē in Iutiam comitatur 127. è Corbeia Galliarū in abbatiā apud Visurgū transfertur 127 b. apostolus regionum aquilonarium. ibidèm. primus Hamburgensis Episcopus 127 b. sede sua pulsus, in Bremensem Ecclesiam assumitur 135 b. eius prædicandi studium 136 a.
ansonarix Saxonum princeps Belgiam inuadit 54 b. 55 a.
antonini Bassiani Caracallæ Imperatoris breuis vitæ descriptio 158
D. Antonij ecclesia in terra Aldenburgensi 563 a.
antonini pij Imperatoris breuis vitæ descriptio 156 b.
antvuerpiensium nundinæ 906 b.
Aper Numerianum Cęsarem interimit 163 b. cur à Diocle-

cletiano Imp. gladio percussus, ibidèm.
aphrica Saracenis aufertur 172 b.
Aquinus Norvuagiæ rex 688 b.
aquarum magna inundatio 660 a.
aquisgranū 88 b. 237 a. 605 b. captum à Lothario Franciæ rege 241 b.
aquisgrani Otto magnus inungitur 193 a.
aquisgrani, regiam quarè Karolus Magnus extruxerit 91. moritur 114. tumulatur in Basilica D. Virginis 115 a. ibidèm basilica D. Virginis extruitur 89 a.
aquitanicum bellum per Karolum Magnum 82 b.
Arbogastes & Eugenius tyranni 167 a.
arcadij & Honorij Imperatorum breuis vitarum descriptio 167 a b.
aretia 346 a.
aria per proditionem capta 898 a.
ariouistus rex 3 a. 55 b.
arithpertus Longobardorum rex 228 b.
arnoldus Bauarorum dux 149 b. 150. 178 a. 215 a. 179 a.
arnoldus Biling Saxonię Gubernator 191 a.
arnulphi Imperatoris breuis historia 176 b. & seq. a.
arnulphus Karolomānni filius 141 b. in Imperatorem assumitur 141 b. paganorū cētum millia prosternit, è Christianis vix vno amisso. ibidèm. Bauaris, Sueuis, Francis orientalibus, Lotharingis & Saxonibus dominatur 141 b. in Morauorum regē ducit 142 a. Ludouicus filius, ei succedit 144 a.
S. Arnulphus Metensis episcopus 77 b.
Ascalis obsessa 567 a.
asciburgum arx 366 a.
asia omni, Christiani exturbati 590.
asseborg arx 588 a b.
assisium 555 b.
assyriorum Imperium 117 b.
Athanasius sub quo exulauerit Imperatore 165 a.
atislus Suediæ rex à duobus oppressus 22 a.
atrebatum captum 878 b.
atrebatensis cōuentus de pace componenda inter Burgundum & Frāciæ regem 822 b.
attila à Romanis bello victus 52. 53.
Auares Hunos esse 86 a. 100 b.
auaricum bellum 106 b.
S. Audomari oppidū captum 923 a.
S. Audomarus à Francorum rege oppugnatur 882 a. ferè

rè intercipitur 891 a.
augusta Ottonis regia sedes 217 b.
augustę tumultu exorto, ciuitas pro magna parte cōflagrat 374.
augusti nomē à quo primùm receptum 152 a.
augustorū primus Christianus quis 160 b.
augustulus vt Imperium abiecerit 168 b. 169 a.
aureliani Imperatoris breuis vitæ descriptio 162.
aurelius Scaurus Ro. legatus in Cimbrorum manus peruenit 30 a. occiditur à Bolo rege. ibid.
aureum vellus 906 a.
australiū nobiliū cædes 717 a.
austrasia, Metensis prouincia 78 a.
austriæ ducatus 387 b.
austria, Norica olim dicta 78 a.
S. Author Treuerensis Archiepisc. 352. eius corpus Brūsvuicū à quo perlatū. ibid.
authoris huius, de scriptoribus, querela 39 a.

B

BAioarij q nostratib⁹ 85 a.
Balderus ex Sueuiæ ꝓceribus, cur diuinus habitus 19 b. cū rege ob puellæ nuptias armis cōgressus. ibid.
baldevuinus Flandrię comes, Oriētis Imperio ꝑfect⁹ 523.
balduinus Constantinopolitanus Imp. 569 b. 570. 571 a.
balduinus archiep. Treuirēsis 675 a.
balduinus Bremensis Episcopus schismaticus 419.
balduinus comes Flandrensis 261 a. 283 a b. 284 a.
balduinus Hierosolymæ rex 395 a.
balingstede monasteriū 333 a.
Bamberga 227. 280 b.
bambergensiū Episcopatus à quo primùm erectus & dotatus, & quis ibidèm Episcopus 257 b.
Bardevuicum euersum 473. 543 b.
bardo Mogūtinus Archiepiscopus 279 b.
barenborg arx capta 819 a.
barlinensium in innocentem temeritas 695.
baruth oppidū, vt à Christianis expugnatū 490 b. 491 a.
Bataui, hodiè Geldrēses 16 b. 17. origine Saxones. ibid.
batauorū in Rom. bellū 38 a.
Bauaria à Marchione Brādeburgensi hostiliter inuasa 790 a.
bauaricū bellū à Tassilone duce excitatū 85. & quæ eius causa. eod. nu. a.
bauari, qui veteribus 85 a. ab Vngaris cæsi 177 b. in fugā versi. ibid. Ottoni curre belles 193 b, & seq. a.

Be-

Beardus Castrensis episcopus 229 b.
Belgici cæsi 55 a.
bellisarius patritius q.d Iustiniano Imperatori in rebus bellicis præstiterit 170.
bellogradū egregiè aduersùs Turcum à Christianis defensum 840.
bellum inter Odoacrem Bohemiæ, & Balam Vngarię reges 586 b.
bellū inter Mauritiū & Gerhardum fratres comites de Oldenborg 848 b. 849 a.
bellū grauiss. de archiepiscopatu Magdeburgēsi 607 a.
bellum in Catalaunicis campis gestum 44 a.
Benedictū Pontificem olim, Hamburgi martyrio coronatū fuisse, falsum ostenditur 233 b.
benedictus V. pulso Leōe VIII. Pontifex eligitur 232 b. à Leone exordinatus Ottoni Imp. deditur 233 a. Hāburgi moritur 233 a b.
benedictus IX. Pontifex 276.
benedictus Tiburtinus Episcopus 229 b.
beneuentum captum & direptum 567 a.
beneuētani Guidonē Imperatorē cōstituūt 145 b. desertis signis fugiūt 24 a. ijsdē bellū cōminatus Karolus Magnus, fidelitatis sacramenta ab illis exigit 84 b. 85 a.
benno Pontifex 265 b.
bēno Saxonię dux 255 b. 258 a.
benno concionator in Aldenburgo 260 a.
Berengarij tyranni 177. eius nominis primus Ludouicū Arnulphi filium capit, cæcatque 177 b.
berengarius Foroiuliēsis dux, Imperator à Romanis cur creatus 212 b. pugnat aduersùs Guidonē Italiæ regē 213 a. fœdera cū Arnulpho Imperatore iūgit. ibid. Vngaris in Italiā venientibus se opponit 213 b.
berengarius II. cū Burgundione in Italiā tendente congreditur 214 a b. à Rodulpho Burgundo regno pulsus 214 b. reduci tentatur, ibid. eiusdem mors 215 a.
berengarius III. in Italiā aduersùs Hugonē contendit, partiturq; cum eo Longobardiā 215. Henricū Bauarię ducem retrò agit 215 b. Vngaros placat. ibi. Italiæ regno cū Alberto filio quî deturbatus 216. Lōgobardiæ cum Alberto præficitur 217 a. ad Ottonem in Germaniam cum Alberto descendit 217 b. vterque in exilium mittitur 227. a
bergerdorp arx 739 b. 784 a. 785 a.

bergomum vt ab Arnulpho Imperatore captum 213 b.
S. Bernhardus Hildesemensis Episcopus 266 b.
bernardus dux Luneburgensis 729 a. 730. 733 a. 851.
bernardus Brunsvuicēsis dux 715. 717. 727 a. 728 a. 756 a. 789.
bernardꝰ comes in Anehold, pòst Saxoniæ dux, alia Saxoniæ armorum insignia substituit 126.
bernardꝰ de Anehold comes, dono ducatum Sax. accipit 441 a. euocat omnes suæ ditionis nobiles & militares 453. nouos cēsus & impositiões in subditos cōstituit 453 b. nobilitatem in se concitat 454 b. 455 a. Louenborg arcē frustrà obsidet 481 a.
bernardus Halberstadensis Episcopus cur ab Ottone in carcerem cōiectus 244. excommunicās Ottonem liberatur 224 b. & seq. a.
bernardus Karoli Magni patruus 83 a.
bernardꝰ comes de Raceborg 442 b. 447 b. 448 b. 449 a. 452 a. 473 a. 475 a.
bernardus iunior de Raceburgo, Papæ dispensatione à clericatu extractus & militię reddit⁹ 478 a b. 479 a b.
bernhardus Clarevallensis, sanctæ expeditiõis author 394 a.
bernhardus Saxoniæ dux 259 a b. 265 a b. 286. 814 b. 825 b. 826 a. 850 a.
berneborg arx oppugnata 799 b.
berno Zuerinēsis primus episcopus 486 b.
berno Obotritorum Episcopus 407 b. 411 b.
berosus Babylonicus scriptor 9 b.
bertoldus Carinthiæ dux 287 a b.
bertoldus abbas de Lucka, Episcopus Liuoniēsis 495 b. 496 a.
bertoldus abbas Luneburgē. sis 421 b. 429 a.
bertoldus Hildesemēsis episcopus 909 b.
bertoldus Verdensis episcopus 863 a. 909 b.
bertoldus Metensis Episcopus 436 b. sede sua pulsus 464 a.
bertoldus quî Bauariæ ducatum nactus 194 a. duplex illi coniugium ab Ottone Rom. rege propositũ 202 a.
bertoldus Sax. dux 69 a. pugnat in Dagobertum Metensium regem 69 a b. idem cæsus pòst 70 b.
betunia Artheſię capta 879 b.
bezelinꝰ archiepiscopus Hāburgensis 337 a.

Binga 319 b.
biſantius Maioricarum rex 670 b.
biſuntium 404 b.
Blondus 590 b.
Bohemia Rom. fit ditionis ac tributaria Saxonis 185. eiuſdē motus 749 b. item Dux vt inter electores admiſſus 256 b. 257 a. 675 b.
bohemi 6 b. obedientiam Rom. Eccleſiæ negant 711 b. vnionis ergô ad Concil. Baſileenſe vocati 814 b. 815 a.
bohemicum bellum à Karolo Magno peractum 88 a.
boij Saxonum patres 7 b.
boiorum origo & ſedes 6 a.
boleſlaus Poloniæ rex ab Hērico Imperatore oppugnatur 263 b.
boliſlaus Bohemiæ dux, cur & quandiù cum Ottone Magno bellum habuerit 193 a.
boliſlaus Polonorū dux 369.
S. Bonifacius Moguntinenſis epiſcopus 124 b. 191 b.
bonifacius epiſcopus & Martyr 96 a.
bonifaciꝰ VIII. 255 a. 613 a b.
bonifacius IX. 729 b. 731 b.
bononia Picardiæ capta 883.
bononiēſe ſtudium Paduam tranſlatum 569 a.
bononienſes fugati & obſeſſi 420 b.
boſna à Turco occupata recuperatur 896 a.
Brabantia Saxoni tributaria 55 b.
brabantinorum origo 17 a.
brabantinorum ſolum Gallicum incolentium origo 112 a.
brabantinos falsò Cimbros appellari 29 b.
brandeburgenſis Epiſcopatus fit Magdeburgenſi ſuffraganeus 235 b.
brandeburgēſis marchia 187 a. 693 a b. 728 b. 729 a. 733 b.
brandeburgenſis marchio à Vuandalis prouincia pulſus, apud Magdeburgū de præbenda victitat 265 b. 274 a.
brandeburgū electuram Imperij habet 187 b. cum tota prouincia ſibi ſubijcitur 185 a.
Brema 277 b. 749 b. obſeſſa 557 b. munita 273 b. direpta 388 a. 410. ſuccenſa 177 a. 184. ibidēm. S. Petri Eccleſia à quo extructa 106 a. item tumultus ob duos ſimul electos Epiſcopos 419 a.
bremenſium pietas 553 b. tumultus in Senatum 812 b.
bremenſis epiſcopatus à quo inſtitutus 102 a. 103. 104. 105. 106 a.

bremensi Ecclesiæ priuilegij donati à Karolo Magno exemplar 103. eidē comitatus Stadensis restitutus 381 a.
bremēsis diœcesis vastata 783 a. prædam passa 798 b. eiusdem limites per Karolū Magnum 105.
S. Brigitta 669 b. 719 b. 730 a.
brisacum oppidū milite cinctum 198 b. & deincèps.
britaniæ vndè Angliæ nomē 45 b. 46. 49 a.
britaniæ & Saxoniæ comparatio 4 a.
britaniæ nomen, in cōtinentem Galliarum trāslatum 49 a.
britones Romanis parēt 43 b. Iulius Cęsar primus classe, ad eos accedit. ibi. Claudius eorum insulam pro Imperio, deditā recipit 44 a.
britanicus Claudij filius curitā appellatus 44 a. à nouerca è medio tollit 153 a.
brixia dedita 627.
Bructeri Saxones oppugnantur 35 a.
brugę Flādrensium 681 a. ibidem tumultus 881 b. 891 b. 904 b. 911 b. 915 927.
bruningus ex primoribus Saxonū 194 b. eius vrbs Elieueri succensa à quo. ibid.
bruno episcopus Olomucensis 595.
bruno Episcopus & martyr 257 b.
bruno Bunnensis præpositus, electus Colonienſis 515 b, 519 a. 521 a b. 522 a b.
bruno Treuerensis Episcopus 323 a. 324.
bruno Eiscopus Tullensis 271 b, 381 b.
bruno Siguinus Episcopus 356 a.
bruno Augustensis Episcopus vt Bambergensem Episcopatum oppugnārit 268.
bruno Colonienſis archiepiscopus S. Pātaleonis cœnobij Coloniæ fundator 191 b. eiusdem parentes 189 b. item mors 234.
bruno marchio Saxoniæ 255. 256 a. 280 b. 281 a.
bruno filius Vuigberti Saxonum primarij 129 b.
bruno, Ludolphi Saxonum Principis, filius 136 b. Brūsvuici fundamenta ponit 138 b. cum Normānis Danisq; congressus, cum suis cæditur 139 b. & seq. a.
brunsberg arx, à Karolo Magno obsessa 96 b.
brunsvuicū 413. 269 b. 614 a b. à quo inchoatum 138 b. 139 a. vndè dictum. ibid. obsessum 500 a b. 941 b. & deincèps.
brunsvuicum S. Authoris reliquiæ à quo platæ 352. ibidem

dèm tumultus 703 b.934 b.
grauis cõtrouersia inter populum & Clerũ 755 a. Clerus in vrbẽ redit 782 a. Ciues solennem pœnitẽtiam agunt 713 a.
brunsvuiccẽses in Nouamciuitatem mouent 823 b.824 a. eorundem Duces vndè dicti 139.a
brunsvuiccensis terra à Saxonibus quandò habitari cœperit 81 a.
brunsvuiccensis Ducatûs origo 81 b.primus Dux 557.
brunsvuiccensis & Luneburgẽsis Ducatuum permutatio 805 a.
Bugslaus dux Pomeraniæ 920 b.
bulgarorum Mysiam tenentium origo 5 b.
bulla aurea Karoli IIII. Imp. 681.
burchardus Biturícensis Archiep.orator 76 a.
burchardus Episcopus Halberstadensis 827 a.
burchardus Magdeburgensis episcopus 695 a.
burchard' Sueuię dux quî domitus à rege Henrico 149 b.
burgundia regnũ olim 865 b. in prouinciam à quo redacta 271.
burgundionum origo 870 b.
busso electus Magdeburgensis 607 a.

C

CAcannus Hunorum rex 100 b.
Cædes inaudita 53.
cęlestinus Papa 476 a. 487 b. 554. 569 a.
cæsaris nomen vndè 151 b.
cæsaris Commentaria 56 b.
C.Cæsaris authoritas 29 b.
calff militis, perfidia 673 b.
calixtus Papa, Milo priùs dictus,episcopus Viennensis 360 b. 366 b. 367 a.
calixtus Papa 433 a. à schismate recedens Beneuẽtanus fit Episcopus 437 a.
caij Marij Consulis virtus 30 b.
caius Caligula Imperator 152 b. vndè illi Caligulæ nomen &c.ibid.
caius Iulius Cæsar dictator &c. 151.
calmaren arx Suediæ 689 b.
caluen oppidum 714 a.
caluorde dedita 857 a.
caminensis diœcesis 240 a.
campanæ ad confectionem Eucharistiæ quandò & à quo institutæ 567 b.
canes in vrbes deducere, probri genus apud veteres 194 b.
cannossum oppidum 295.
canonizatio D.Francisci 552. 555 b.
cantuariorum & Vectuariorum origo 46 b.

cāpitolium Romanū 302 a b.
capella diuini auxilij 84 a.
capuana Eccleſia Metropolitana per quem 238 b.
carauſius à Maximiliano occidi iuſſus 39 b.
Carolus, vide in dictione Karolus
carus Auguſtus declaratur 163. carinum filium Cæſarem creat 163 b. mors eiuſdem. ibid.
carinthiæ ducatus 287 a b. 676 b.
caſimarus dux Pomeraniæ 448 b.
caſimirus Poloniæ rex 831 a.
caſſinus mons 75 a.
caſtellum S. Angeli Romæ egregiè à Creſcentio munitur 251 b.
caſtitatis exemplum inſigne 262 b. 266 b. 267 b.
catti apud Tacitum, qui authori 8 b.
catulus Bauariæ dux, Latinis quis 332 a.
Cedoaldi Anglorum regis ad Chriſtū conuerſio 72. mors & ſepultura. ibid.
cepionis cur bona publicata 30 a. primò poſt Tarquinium regē amittit Imperium. ibid.
cerealis Rom dux Batauos vt reconciliet Romanis 38 a.
Cherſoneſi deſcriptio 25 b.
cherſoneſus Cimbrica Saxonibus paret 14 b. in Danię ditionē venit 18 b. vaſtatur ſępiùs à Saxonibus. ib.
cherſoneſus Cimbrica, vide Iutia
Chidinga vrbs, ad amnē Oſtrit 59 b. à Saxonibus ob. ſeſſa 60 b. capitur 63 a. habitanda Saxonibus perpetuò conceditur 63 b.
childericus Merouæi filius 54 b.
Chorizātes diuinitùs puniti 264.
Chriſtianus de Oldēburg 408 b. 409 a. 410.
chriſtianus Moguntinus archiepiſc. 414 a. 420 b. & ſeq. 432 b. 435. 437 a.
chriſtiani nominis primus p̄ſequutor Nero 153 b.
chriſtiernus Daniæ rex 845 a. 848 b. 856 a. 866 b. 901 b.
chriſtophorus adiutor Eccleſiæ Bremenſis 668 a.
chriſtophorus Danię rex 393. 622 b. 640 a. 647 b. 648 a.
chriſtus ſub quo Imperatore natus 152 a. crucifixus 152.
Cimbriæ inſula 768 a. vt ab Holſatis recepta. ibid. &c.
cimbrica regio 3 a.
cimber quid 26 b. 28.
cimbrorum ſedes quæ 25 b. 26. 29 b. celebris expeditio 29. & ſeq.
cimbri cum Teutonibus, Romanorum exercitus conte-

runt

rũt 25 a. cęsi, ibid. C. Manlium & Q. Seruilium proconsules bello vincũt 30 a. in Hispaniam transgressi à Celtiberis impediuntur 30 b. vastant Hetruriã. ibid.
cistertiensis ordo 404 a.
citzẽsis Episcopatus fit Magdeburgensi suffraganeus 235 b.
Classicus & Tutor duces in societatem belli acciti 38 a.
Claudius Nero in Imperium succedit 153 a. vt se gesserit, & eius mors. ibid.
claudij secundi Imperatoris breuis vitæ descriptio 162 a.
Clemens Papa schismaticus 712 a. 724 b.
clemens II. Pontifex creatur 276 b. Henricum III. Imp. coronat. ibid. veneno tollitur 277 a.
clemẽs III. Papa à qbus creatus 298 b. vt Romam deductus ab Henrico IIII. Imperatore 299 b. vt Romæ se habuerit 300 a b. 302 a. quousq; durârit 311.
clemens IIII. Papa 600 b.
clemens V. Papa 629 a.
clementinæ 629 a.
clemẽtia ducis Saringiæ filia cur diuortium passa 416 a.
Clodio dux 54 a.
clodoueus, primus Christo fidelis Francorum rex 57 b. quatuor filios relinquit regnum inter se distribuentes. ibid.
Cluniacẽsis abbas legatꝰ Imperatoris ad Pontificẽ 355 a. 356 b.
Colbeke villa Halberstadensis 264.
colonia 521 a. ab Henrico IIII. Imp. munita 325 a. obsessa ab Henrico V. 325. item à Normannis 132.
coloniæ tumultus 734.
coloniam Magorum 3. corpora vndè & à quo translata 414 b. 415 a.
colonienſis Archiep. in celebri conuentu abbati Fuldensi cedere coactus 456 a. cum seq.
cometes terribilis 864 b. ab initio Quadragesimæ in Dominicam passionem 324 b.
comitatus Hertzeueldensis 379 b.
comitatus de Peyna, vt Hildesemensi Ecclesiæ prouenerit 602 b. 603 a.
comitatus Tirolis 936 a.
comes de Belloioco 917 b.
comes de Henneberge 824 b.
comes sancti Pauli 871 a b.
comes de Retberge 910 b.
comes de Speilberg 618 b. 189.
comites de Anehold 333 a.
comites Holsatiæ 719 b.

comes de Pirmont vndè originem trahat 123 b.
comites de Queruorde 332. a 372.
comites de Regẽsteen in episcopum Halberstadensem mouent 679 a.
comites de Ringelheym qui 130 a.
comites de Scovuenborg & Holsatiæ 594 b. &c. 619 a. 639 b. 728 b. 861 a.
comites de Solmis Vuestphaliæ electi 750 b.
comites de Suppelẽborg 372 b.
commodi Antonini Imperatoris breuis vitę descriptio 157 a.
Cõcilium Basileense 810. 811. 812, 813 a. 814 b. 815 a. 816 b. 817. 828 b. 829 b. 832.
conciliũ Claramõtanũ 309 b.
conciliũ Constantiense 277 a. 757 b.
cõcilium Florentinũ inchoatum Ferrariæ 830 a.
cõcilium Lateranense 361 b.
concilium Leodiense 374 a.
conciliũ Lugdunense 604 b.
cõcilium Mantuanum 846 a.
concilium Moguntinũ 279. 343 b.
concilium Romæ in Cõstantina basilica 355 a.
cõciliũ apud Trecas celebratum à Paschali Rom. Pontifice 343 a.
concilium Viennense 629. a
conciliorũ authoritas 811 a. 812 b.
confluentia 459 b.
confirmatio Episcopi 398 a.
cõradus comes de Aldenborg malè in Phrisones mouent 694 b. 695 a.
conradus archiepiscopus Colonienſis 587.
conradus Guiscardi 552.
conradus Henrici IIII. Imperatoris filius 309 a. mors eius, & continentia cum vxore 311 b.
conradus Karoli Magni dux 101 a.
conradus Herbipolensis episcopus 500 a. 554 a.
conradus episcopus Lubicensis 411 b. 412 a b. 417 a. 421 b. 428 b.
cõradus priùs Lubecẽsis, pòst Herbipolensis Episcopus 488 b. 489 a.
conradus Ludouico patruo in Imperio succedit 145. 178 a. in sola Alemannia regnat 145 b. cęditur eius exercitus à Saxonibus 147. Bauaros, Sueuos & Saxones sibi aduersos habet 178 b. & seq. a. moritur succedente Saxone 148 a b. 179 b. 180.
conradus Mogũtinus Archiepisco. 458 a. 466 b. 499 b.
cõradus II. Henrico Imp. succedit 267 a b. oraculo territus

ritus Mediolanensem obsidionem soluit 270 b. à Iohanne XIX. corona & Imperij titulis ornatus. ibid. Burgundię regnum in prouinciam redigit 271. eiusdem expeditiones 270 a. 271 a. 272 b. 273 b. mors & sepultura 273 b. 274 a.
cõradus III. 384 a. cõfirmat in Sax. ducatu Albertũ marchionẽ 384 b. Marchionatũ Brandenb. vacãtem cõfert 385. eius expeditiones militares 387 b. 392 a. 393 b. 394. 395 a b. eiusdem mors & sepultura 395 b. 396 a.
conradus Sapiens 196 b. vndè sic dictus. ibid. Euerhardum comitem cędit, Giselberto Lotharingię duce in Rhenum se mittente 200 b. & seq. a.
conradus Germaniæ rex, Friderici II. filius, Henricum Rom. regem electũ aggressus superat 575 b. 576 a. vt hæresim nouã defenderit 580 b.
conradus gener Ottonis Ro. regis 217 b. quî Lotharingiam nactus 205 b. rebellionẽ eidem Ottoni mouet 218. in gratiam ab eo recipitur 220 b.
conradi Francorum ducis & regis Ottonis generi, laus 221, in Vngaros quàm fortiter depugnârit 222. mors & tumulus eius 223 a.
conradus dux Saringiæ 392. a
conradus comes in Scovuenborg 595 b. 596 a.
conradus Verdensis episcopus 585 b.
conradus comes in Vuitin 392 a.
conradus de Vuitin Marchio 313 a.
Corbeiense monasterium 127 b.
Cornelius Tacitus Germaniæ diligentissimus designator 57 a. Italicarum laudum studiosus executor. ibid.
constantinopolis vndè dicta 165 a. à Saracenis triennio obsessa 174 a. à Turcorum Imperatore expugnatur 839 a.
constantini Magni Imperatoris breuis vitæ descriptio 164.
constantinus II. Imperator 171 b. eiusdem depositio 172 a.
constantini, Constantij filij, Imperatoris breuis vitæ historia 172.
constantini IIII. Imperatoris breuis vitæ descriptio 174 a.
constantinus V. cum Irene matre imperat, à qua excæcatus 174.

coństantius & Galerius Imperatores &c. 164 a.
constantij Augusti breuis historia 168 a b.
constantij Constantini II. filij, Imperij breuis narratio 172 a.
constantij, Magni Cõstantini patris, mors & tumulus 44 a.
constantis, Cõstantij & Constantini fratrũ Imperatorũ breuis vitarum descriptio 164 b. & seq. a.
constantia Friderici II. Imp. mater 542 a.
consulatus C. Marij quarè in plures annos prorogatus 30 b.
corsorum familia Romæ 302 b.
Crema obsessa 403 a.
cremona dedita 627 a.
crescentius Numẽtanus 247 a. vrbem sibi subijcere curat 248 a. Iohannem XV. Pontificem vrbe excedere cogit. ibidèm. reuertentis Pontificis pedes osculatur 248 b.
crescentius à Romanis consul creatus 251 a. Iohannem Episcopum Placentinum, Rom. Pontificem declarat. ibidèm. Vrbem munit aduersùs Ottonem III. 251 b. iumento auersus imponitur & confoditur 252 a.
Crito Christiani nominis sẽ. uissimus & osor 338 b.
Crucegladiatorũ ordo 497 a.
Cunigũda Henrici Imp. coniunx 257 b. eius in Ecclesiam & pauperes liberalitas 260. virginitas & miracula 266 b. miraculosè pudicitiam suam ab alijs iniustè accusatam ostendit 262 b. eiusdem sepultura, cuius miraculum relatum 267 b.
cuno Otonis Bauari filius 313 a. per insidias interemptus 312 b.
cuno Palatinus comes 304.
cuno Prænestinus Episcopus 357 a b.

D

DAcia vndè dicta 28 b.
Dagobertus Metẽsium rex à Sax. duce superatus 69. eundem vicissìm vincit 70 b.
dam oppidum 932 b. 933 b.
damianus Alanus Episcopus 229 b.
dan III. Danorum rex 23 b.
dancmarus Ottonis Magni frater consanguineus 194 a. cur rebellis fratri 194 a b. 195 a. ab eo obsessus, sagitta configitur 195 a b.
dancquerode arx Brunsvuici 269 b. 281 a b.
dani ad fidẽ cõuertunt 210 a.

victi

victi 760 a. victos Saxones ad tributa compellūt 24 a.
danorum in Saxones odium 1 b. 2 a. 3 a. eorundem stirps regia mirè cōsumpta 36 b.
Demyn Vuandaliæ vrbs expugnata 439 a.
decij Cibalienſis breuis vitæ deſcriptio 160 b. cum ſeq. a.
deciorum apud Romanos gloria 34 b.
deeſtz domina de Kellingdorpe 512 a b. 513 a.
deeſtz nobilis Vueſtphaliæ familia 512 a.
delmēhorſt arx obſeſſa 848 a.
delphinatus, principatus Frāciæ quis 835 a.
deſiderius Longobardorum rex 78 a. 83 a.
detheri marchionis tyrannis compeſcitur 288 b.
Dietherus de Iſenborg 847 b.
dietherus legatus Apoſtolicus 353 b.
diethmari Saxonis militis calliditas 147 b. & ſeq. a.
digotio 628 b. 629 a.
diocletiani Imperatoris breuis vitæ deſcriptio 163 b.
SS. Dionyſij & ſociorū martyrum tēplum in Francia à Chriſto conſecratum 72 a.
diſpenſatio apoſtolica 299 a. 308 a.
diuortium ob ſanguinis propinquitatem 797 a.
Dola Burgundiæ capta ac direpta 884 a.
domitianus Imperium quot annis tenuerit 155 a. vt ſe geſſerit, cum eiuſdem morte. ibid.
donatio Conſtantini, Eccleſiæ Romanæ facta, qualis 231 a.
dordracum 681 a. 790 b. 889.
dorning arx fruſtrà obſeſſa 721 b.
Dracunculi morbo affectus Imperator Henricus V. 371.
Druſus Nero ad Imperiū deſtinatus, in Germania moritur 152 a.
druſi Neronis laus 35 36 a. Germanicum ſuū filiū cur nominârit. ibid. b.
Duellū inter principes 16 b. 18. 21. 22. 23 a. 33 a.
duellum detrectare ignominioſum olìm 18 b.

E

EBerhardus Eyſtetenſis Epiſcopus 323 a.
in Ebbeckeſtorp acre certamen cōmiſſum 139 b. quę inibi reliquiarum ſanctarum conſecratio 140. 179 b.
ebo Rhemenſis Archiepiſcopus à Papa omni honore cur deſtitutus 133 a. Hildeſemenſis tertius Pontifex deſignatus moritur 133 b.
Eccleſiæ rebellem eſſe, quantū malū 538 b. 540 b. 541 a.

eccola fico, vndè apud Italos 436 a.
ecclinus 558 a. 560. 574 a.
Eduardus Angliæ rex, Franciæ regem bello aggressus superat 670.
Egardus annaliũ scriptor 612.
egbertus Saxoniæ Marchio, rebellionẽ resuscitat 304 b.
egbertus Saxoniæ marchio Turingiæ Lantgrauios cõmisso prælio capit 280 b. 281 a. eius filius Egbertus vt oppressus 281. 307.
egbertus marchio Saxonię ad Imperium adspirans à quibus frustratus 255 b. item à quibus oppressus. ibidèm. 256 b.
S. Egidius 114.
Eidora fluuius 22 b.
Electores Imperij à Gregorio V. Pontifice instituti 252. quo ordine Imperatori sua officia deferant 681 b. 682. 683.
eliueri vrbs, interfectis habitatoribus, succẽditur 194 b.
elisabeth in Mersburgũ trãslatio 557 b.
elmenovu riuus 238 b.
Emanuel Græcorum Imper. 437.
Embica 847.
embica, vt in ditionem Brũsvuiccensium Ducum venerit 603.
embiccenses cæsi 888.
emmę, vxoris Luderi comitis, liberalitas in ecclesiam Bremensem 258 a. eiusdem inciues 258 b.
Engelbertus Colonienſis archiepisc. 543 b. 544 a.
engelhardus Magdeburgensis archiepiscopus 279 b.
Episcopus de Simonia conuictus deponitur 292 b.
epistola Emanuelis Græcorum Imp. ad Fridericum I. 437. eiusdẽ responsio 438 a.
epistola Henrici IIII. Imperatoris ad regni principes 325 b. ad eandem responsio 327.
Eresberg mons. 95 a. vndè dictus. ibidèm.
eresborg præsidium 80 b.
eresborg arx à Karolo Magno expugnatur 96 b.
eresburg vrbs 147.
eresburg vrbs deditur 195 a.
erphordia 454 b. 611 a.
erphordiæ pars magna concremata 864 b.
erphordiensis Academia quo tempore instituta 731 b.
erlongus pseudoepiscopus Herbipolensis restituitur 317 b.
ericus Daniæ rex 578 a. 581. 582 a. 601 a. 615 b. 618 b. 751. & deincèps.
ericus Kanuti fratris necem vindicans, tandèm ab hoste obsidetur 376. 377 a.

ericus electus Magdeburgensis 607 a.
ericus Pomeraniæ dux 751 b.
ericus Osnaburg. episcopus, diœcesi à suis eiectus 833 a. à Monasterienſibus in episcopum electus, frustratur 842 a. 843.
ericus dux de Salina, Henricum comitem de Honsten in congressu capit 756 b.
ericus Saxoniæ Dux 660 b. 685 a. 731 b. 739. 742 a. 750 a. 784 a. 785 b. 792 a. 798 a.
ericus Slesvuici dux 643 b.
eridagus sacerdos 162 b.
ermenfredus rex, Turingis præest 57 b. duos fratres perimit. ibid. vndè bellum exortum 58 a. victus. ibid. & 59 b.
ernestus Gotingensis dux, Brunsvuiccensem subijcit ditionem 703.
ernestus Halberstadensis administrator 919 a.
ernestus episcopus Hildesemensis 598 b. 861 a.
ernestus Magdeburgeñ archiepiscopus 919 a. 921 b. 922 a.
ernestus dux Saxoniæ, Marchio Misnæ, vt Quedelenborg expugnârit 676 a.
ernestus Sueuorum dux & Vuelpo comes, Imperatori rebelles 271 b. cum seq. a.
error de Adolphis Holsatorum comitibus sublatus 545 a b. 561 a.
ertenborg deditum 685.
erteneborg arx 449 b. 450 a. 453 b.
erteneborg oppidum euersum 826 a.
Ethico nobilis dominus in Rauensberge 130 a. Iudith eius filia, Imperatori Ludouico matrimonio iũgitur 130. vt libertatẽ amârit 130
ethiconis Bauariæ ducis eximia pietas 352 a.
Eudo (vel vt alij Vdo) comes Andegauensis regis Francorum tutor, regium sibi nomen vendicat 181 b.
euerhardus Bambergensium episcopus 257 b.
euerhardus regis Conradi frater in Eliueri vrbem sæuit 194 b. quarè punitus, Otthoni se obijcit, rebellionẽ mouens. ibid. 195 a b. 196 a.
euerhardus episcopus in Mekelenborg 393 a
euerhardus Saltzburgensis archiepiscopus 529 b.
euerhardus Treuerensis Archiepiscopus 279 b.
eugenius Pontifex 810 a b. 811 a. 812 a b. 816 b. 817 a. 828 b.
eustachius Albanensis episcopus 229 b.
Excommunicatus Otto Romanorum rex ab Episcopo Halberstadensi 224 b.

ex-

expeditio Christianorum in terram sanctam per Vrbanum Pontificem 309 b. & seq.
Eysenbuttel 281.

F

FAcinus in leonem audax 672 a b.
familia de Vuenstēzee 721 b. 722 a.
fauentia dedita 569 a.
Fernādus Flandriæ comes filius regis Portugalię 536 b.
fernādus Hispanię rex 925 b.
ferdinandus rex Neapolitanus 896 a.
festū Visitationis Mariæ cur confirmatum à Papa Bonifacio 729 b.
fesulana vrbs à Florentinis capta 266 b.
feudorum vsus 116 a.
feudi concertatio 771. 772.
Filij rebellantis patri, nouum exemplum 314 b. vsque ad nu. 320 b.
Flandrensium origo 17 a. 880 a. & deinceps. 891 b. 904. 906 b. 908 a. 911 b. 918 b. 619 a. 922. 923 a. 927 a. &c.
flandrensiū solum Gallicum incolentium origo 112 a.
flandrēses falsò Cimbros dici 29 b.
flandrenses cum rege Francię pacem ineunt 899 a.
flandri in Vuādaliam transl. lati 407 a.
Flensborg oppidum 752 b. 760 a. obsessum 721. vt in Danorum ditionem venerit 752 b. 753 a. vt rursus ereptum Holsatis cesserit 760 b. frustrà obsidione iterùm tentatū 776. 777 a.
Florentia 583. quandò primū caput tollere ausa 267 a. obsessa 635 a. & deincèps. à Karolo Magno renouata 102 a.
florētinorum libertas 779 a. audacia compressa 810 a.
floriani Imperatoris breuissima vitæ descriptio 162 b. & seq. a.
Formosus Papa 142 b. à successore effoditur & in Tyberim proijcitur 143 a.
foroiulienses Berengarium Imperatorem sibi constituunt 145 b.
Franckfordia 676 a. ibid. conuentus celebris 653 b. 820 b. 828 b. 831 b. 832 a.
francorum nomen vndè 78 a. item origo 17 b. & quanti eam faciant. ibid.
francia Germaniæ, nūc Franconia 78 a.
francia Orientalis apud scriptores, quæ 78 a.
franci in quo reliquas nationes superent 91 a. Turingis præsunt 64 a. item Austrasiæ, Sueuiæ, Baioariæ & Franconiæ 78 a. Camera-

racũ Gallię & Tornacũ occupant 54. victores Saxonum 70 b. cæsi 885 a b. eorũdem in mare vsq; Britanicum excursus 39 b. 40.
francorum regnum vt à Karolo magno amplificatum 88 b. eiusdem magna contentio 247 b.
franci & Papa vt se inuicèm obsequijs efferant 76.
francos sub Valẽtiniano migrâsse in Germaniam, falsum esse 40 a.
B. Franciscus Assisij solenniter canonizatus 555.
franciscus nouissimus Britaniæ dux 49 b.
franciscus Picolomineus cardinalis 859 a.
franconia olim Francia Germanię, dicta 78. & quæ mutationis eius causa. ibid.
Fregepani ciues Romani 306.
fresburg vrbs 147.
Friburg arx 411. 412 b. solo æquatur 413 a.
fridericus comes de Arnlberg 352 b.
fridericus Austriæ dux Rom. rex declaratus, ab aduersario vnà electo, captus in carcerem mittitur 638 a b. 639 a. 651 b. 652 a.
fridericus Bauariæ dux 788.
fridericus Bauarus Leoni IX in Põtificatu succedit 280 b. Victorq; appellatus 284.
fridericus marchio Brandenburgensis 756 a. 789 b. 790 a. 792 b. 788. b
fridericus dux Brunsuiccensis 713 a. 715. 729 a. 732. 738 b. 842 b. 843. 854 b. 876 b.
fridericus Burggrauius Nurenburgensis, fit marchio Brandẽburgensis 779 b. vt persequutus publicos hostes 783 b.
fridericus archiepis. Coloniensis 706. 707 a. 709 b. 738 b.
fridericus, Friderici I. filius & Sueuiæ dux 470 a. patre in expeditione mortuo, exercitum ductandi in terram sanctam, curam excipit 472 a.
fridericus Halberstadensis Episcopus 316 b.
fridericus Magdeburgensis Episcopus 853 a.
fridericus Misnæ marchio 692 b. 693 a. 821.
fridericus Moguntinus Archiepiscopus 199 a. vt in carcerem Saxoniæ inciderit 202 b. 205 b.
fridericus Palatinus 388 a.
fridericus I. 396 b. cur Barbarossa ab Italicis cognominatus. ibid. arbiter inter principes constitutus. ibid. conuentus ab eo celebrati, ibid. 402 a. 433 b. cum seq. 451 b. 455 b. cum seq. 465 b.

cum

eum seq. 470 a. expeditiones 397 b. & deincèps, 402 b. 403 a. & deincèps, 408. 414 a b. & seq. b. 435. cum seq. 448 a. 449. 450. 458 a. 470. cum seq. à Pontifice excommunicatur 404 a. eidem reconciliatur 436 b. 437 a. Emanuelis Græcorum Imp. ad eum epistola 437. cui Fridericus respondet 438 a. filio, se viuente à Papa coronam donari optat 459 b. 462 b. dissidiũ eius cum Lucio & Vrbano pontificibus 459 a b. 462 b cum seq. Alpium vias obstruit 464 a. minatur rursus illi excommunicationem Papa 467 a. cum Kanuto Daniæ rege controuertit 468, eius mors 471 b. 472 a.

fridericus II. vt in Rom. regẽ assumptus 536 a. Romæ ab Honorio Imperator coronatur 541 b. summo Pontifici rebellis excommunicatur & Imperio deponitur 542 a. Henricum filium Germaniæ regem declarat 542 b. Hierosolymitani regis, cum titulo regni Hierosolymitani in dotẽ dato, filiam ducit 544 b. in terram sanctam expeditionem parat 546 b. 550 a b. 551 a. cum 556 a. Pontifici reconciliatur 554 b.

fridericus II. in Italiam mouens, Veronam, Vicentiã &c. vrbes capit 558 a b. filium regno destitutũ & relegatum, cur (vt ferunt) interfici iusserit 557 a. 558 a. 559 a. in Mediolanenses ducit 559 b. rursus à pontifice excommunicatus 560. 564 a. vt in Pontificẽ & alios sæuiat 565 a. 566 a b. 567 a. 568 a b. tertiò excommunicatus 572 b. in Parmenses mouens vt Victoriã vrbẽ extruxerit 574 a b. alius illi regno suffectus ab Imperij electoribus 575.

fridericus II. amissa vrbe Victoria & euersa, in fugam pulsus 577 b. 578 a. in Placentinos & Hetruriã mouet 583 a. mors eius 583 b.

fridericus III. Austriæ dux, in Rom. regem electus 832 a. pacẽ Ecclesię restituit 832. audientes minùs Imperio per alios comprimi passus 835 b. Romam profectus & vxorem & Imperialem benedictionem accipit 837 b. cunctator 838 b. in Bohemiæ regem mouet 859 b. Danorũ regem in nouum Holsatiæ ducatum inuestit 866 b. Austriã amittit 939 b. mors eiusdem 940 b.

fridericus Saxoniæ dux 802 a

fri-

fridericus Siciliæ rex 636 b.
fridericus Sueuiæ dux 365 a. 371 b. 372 b. 373 a. 415 b.
fridericus Tornacēsis episcopus 881 b. 884 a.
fridlæuus danorum rex 32 a. eius filius Frotho. ibid.
frislaria oppidum 96 a. eius ecclesia insignis, diuinitùs ab incendio præseruata. ibid.
in Frislaria conuentus Francorum & Saxonum Principum 149 a. 180.
Froto Daniæ rex 27 b. 32 a.
Fuldense monasterium 193 a.
fuldensis abbas 206 b. in celebri cōuentu sibi Coloniensem Archiepisc. cedere cogit 456 a. cum seq.
fulginatum 552 b.
fulgur terribile 359 b.
furadus orator 76 a.

G

GAlba in Imperiū à quibus assumptus 153 b. eiusdem depositio & mors. ibid.
galeatus vicecomes 625 b.
galieni Imperatoris breuis vitæ descriptio 161 b.
gallorum parentes & regni fundatores qui 78 a.
gallorum superbia retūditur 206 a b.
galli notati 17 b.
gallici scriptores notati 29 b. 39 b.
galli Hostilij & Volusiani eius filij, Imperatorum, breuis vitarum descriptio 161.
gambeke arx, dedita 768 b. 769 a.
gandaui tumultus 878 a. 911 b. 923. 926. 930.
gandauensium temeritas 889 a. 905.
gandersheim 242 b. 265 a.
gandersheym monasterium à quo extructum 136 b.
garganus mons 250 b.
gaifir Aquitaniæ dux 75 b.
garlese arx, capta 783 b
garumna amnis 82 b.
Gebehardus Constantiensis Episcopus 323 a.
gebehardus Ecclesiæ Herbipolensi ab Imperatore præfectus 365 a. in aduersariū mouet 365 b. 366 a.
gebehardus Salsburgensis archiepiscopus 291 a. 305 a.
gebegardus comes de Suppelenborg 332 a.
gebeshusen arx expugnata 741 b.
gelasius II. Papa 360 a b.
gelderus Saxonum princeps 19 a. cæsus quo funere ab hoste decoratus 20 a.
gelria 865 a. 889 b. 890 a.
geldrenses Bataui dicti 16 b. 17. eorundem origo & conditio olim. ibid. præclarè de ijsdem Tacitus. ibid.
gelu inauditum 793 a.

georgius Ottenensis episcopus 229 b.
georgius Tudertinus Episcopus 229 b.
gepidarum origo 5 b.
gerberga regina Franciæ 234.
gerhardus Bremensis Episcopus 541 b.
gerhardus Hildesemensis episcopus, Ottonē Brunsvuicensem aggressus, Albertū Halberstadensem episcopum captum seruat 691 b.
gerhardus Holsatiæ comes 561 a. 570 b. 578 a b. 579 b. 595 b. 596 a b. 598 b. 615. a b. 617 b. 618. 619 a. 639 b.
gerhardi comitis de Mansfelde horrēdum facinus 692.
gerhardus episcopus Mindensis 597 b.
gerhardus comes de Oldenborg 848 b. 855 a. 857 b. 858. 863 b.
gerhardus Osnaburgensis episcopus 535. in archiepisc. Bremensem confirmatur. ibid. 535 b. 540.
gerhardus Slesvuici dux 598 a. 720 a. 729 b. 736 b. 813 b. 814 a.
gerita puella ex regia Danorum stirpe sola relicta, in ipsis nuptijs ab Haldano abducitur legitimum cum eo cōiugium contrahens 36 b. 37.
gerlacus Moguntinus archiepiscopus 676.
germanorum parens quis 9 b.
germania vt à Tacito descripta 4 a.
germaniæ laus 17 b. reges quādò esse desierint 145 b.
germaniam vt deploret Augustus 36 a.
de Germanæ linguæ iniuria, querela 13 a.
germaniæ & Galliæ ante Iulium Cæsarem Romanis vt incognitæ 16 b.
germani Italis barbari 4 b. Puppieni & Albini Imperatorum corporis custodes 159 b.
in Germanos Imperatoris electio trāsfertur 252. item Imperiū occidentale 174 b
germanorum de Romanis victoria 31 a. præclara facinora 4 b.
germanorum mercatorum classis ab Hispaniæ finibus prohibita, à rege intercipitur 782 b.
germanis cur excidium comminatus 270 b.
germanicus Drusi Neronis filius vndè sic nominatus 35 b. eiusdem laus 36.
geroldus Aldenburgensis electus 397 b. 398 a.
geroldi Baioariæ præfecti mors 88 a.
geroldi Sueuorum ducis, bellum cum Saxone 126.

gertrudis diua monialis 77 b.
gertrudis vxor Henrici comitis de Northem 281 b. & seq. a
gertrudis nobilis fœmina, S. Authoris reliquias Brunsvuicũ aduehit, erecto ibidèm monasterio 352 a.
Gibellini qui 565. sçuiunt 590
giselbertus Bremensis Archiepiscopus 609. 619.
giselbertus Lotharingiæ dux 181 a. vt regno exuere Karolũ Simplicẽ tẽtet 181 a b.
giselbertus Lotharingiæ dux vt rebellionem inter Ottonem Magnum & Henricum fratres foueat 196 a b. eundem Otto persequitur 198 b. ab hoste præuentus in Rhenum equo se demittit, ibiq́ue perit 200 b. 201 a b.
gisla filia principis Vuandaliæ de Vuarle 268 b.
Glaciem dediciſſe quæ ædificia subrueret 362 a.
gladiocruciatorũ ordo 497 a.
Gneus & Anatrog Vandalorũ Principes 272 b. & seq.
Godfridus dux, Christianę expeditionis ductor pręcipuus, in sanctam terram 309. b. & seq.
godfridus Holsatorum dux à Vuandalis per insidias occisus 334 a.
godfridus Lotharingiæ dux Henrico Imp. rebellis, ab illo capitur 277 b.
gordiani Imperatoris breuis vitæ descriptio 160 a.
goslaria vrbs à quo fundata 190 b.
goslaria capta miserè decipitur 503 b.
goslariæ vrbis initia, & vndè tam mirificè vrbs ornata 280 a.
goslarienses 913 a. cæsi. ibid.
gotelo Lotharingiæ dux 275.
gotfridus Belgicorũ dux bello superatus 55 a.
gotfridus Danorum rex mittit nũcios ad Karolum Magnum 112 b.
gotfridus Danorum rex Obotritos oppugnans, à Karolo Magni filio impugnatur 113. cum nauibus 200 in Phrisiam venit. cod. nu. b. eius mors. ibid.
gotfridus Lotharingiæ & Brabantiæ dux 263 a.
gotfridus & Sigefridus, Normannorum regij proceres, cadunt 141 b.
gotfridi Normannorum Ducis vanitas & mors 88.
gothi 867 a. 5 b. 10 b.
gottingenses 913 a. obsessi 717 b. 730 b.
gottorpe arx 754 a. 763 b. 765 a. 776 a.
gottorp arx, obsessa 643 b.
Græcia quandò Imperium

consequuta 118 a.
græcorum vnio cum Rom. ecclesia 817. 828 a. 830 a.
gram Danorum rex 13 b. eiusdem cõtrouersia cũ Phinnorũ rege 14 a. in nuptijs Saxoniæ regem opprimit 15 a. idem à Saxonibus oppressus. ibid.
granata 929 a.
grando immensa 326 a.
grátiosus Prænestinus Episcopus 229 b.
grauia capta 890 b.
Gregorius Montelongus 559 a. 574 a. 576 b.
gregorio Papa instãte, Euangelium Angli suscipiunt 50 b.
gregorius Pontifex 550 a. 551 b. 555 b.
gregorius Papa Auinione sedens 692 a.
gregorius V. quì Pontificatum adeptus 250 b. Ottoni III. Imperij coronam imponit. ibid. vrbem cur relinquere cogatur. ibidèm. quandò restitutus 252 a. Sanctionem de Imperatoris electione edit 252. mors eius 253 a.
gregorius VII. Papa creatur 292 a. Vuormatiæ aduersùs eum conciliũ cogitur 292 b. & deincèps. Herico IIII. gubernationẽ, dignitatem, & regni titulum interdicit 294 a. eundem posteà in ecclesiæ sinum recipit 296 a. consulitur de regni causa 295 b. Episcoporũ aduersùs eum cõgregatio, in qua Ro. sede destituitur, Clemente III. in Põtificem assumpto 298 b. à Romanis in castello S. Angeli Romæ obsessus 302 a. per Guiscardum Normannum liberatur, & in Campania moritur 303 b.
gregorius VIII. schismaticus 360 a b. captus & à Calixto Papa in monasterium detrusus 363 a.
gregorius X. Pontifex 604 b.
gregorius XI. Papa 709 a.
Grilo Karoli Magni dux 101 a.
Groningensium cum vicinis vrbibus simultas 786. inclinatio 788 a.
grone arx 790 b. 791.
gruona vrbs 147 b.
Grypho Marcelli filius cur à fratribus captus 74 b.
grypho ad Saxones cõfugit, collectoq; exercitu Pipino fratri occurrit 75 a. Tassilonem ducatu proturbat. ibi. capitur & dimittitur. ibid.
Guelphi qui 565. sæuiunt 590.
Guido Spoletanus dux, Italiæ rex declarat 213 a. pugnat cum Berengario Imperatore designato. ibid. ab Arnulpho Imperatore expellitur

litur 213 b.
gunterus archiep. Magdeburgēsis 741 b. 756 a. 801 a. 815 a.
guncelinus Dapifer 503 b.
gunterus comes de Sualenberg 607 a.
gūcelinus comes de Zuerino 422 a. 442 b. 443 a. 446 a b. 509 a. 578 b. Lubicam ab Imp. missus 659.
gunterus comes de Zuartzenborg, Rom. rex à quibus, & aduersùs quem electus 675. 676 a. eiusdem mors 676.

H

HAchemolen arx, expugnata 818 b.
haddingus Daniæ rex 15 b. fugatus 16 a.
hadeleri ad Albiæ littus, à Karolo Magno domātur 109.
haduida vxor Hugonis Parisiorum comitis 234 a.
hadriani Imperatoris breuis vitæ descriptio 156 a.
hadrianus pontifex 79 a. 83 a. 102 b. 399 a.
hæresis noua in Sueuia 580.
halberstadij miserz clades 444. episcopatus vndè 99 a
halberstadensium tumultus 794 b.
halberstadenses obsessi, cum magna vrbis calamitate deditionem faciunt 919. 910 a.
halberstadensis ecclesia cur, à quo, & quomodò fundata 125 a. cum præcedēti nu. b.
hallenses 801 a. 819 b. 821.
hallis tumultus 886 a.
hama Saxo duellū cum Dano experitur 32 b. 33 a. succumbit, ibidèm.
hamburgum 307 a. 308 a b. 336 b. 708 b. 751 a. 763 a. 579 623 a. vndè dictum 33 a. 107 108 a. Metropolitana sedes ferè ibì constituta 113 b. & seq. a. subuersum à Vuilsis Vuandalis 114 a. instauratur rursus. ibid.
hamburgenses 935 b. sacris interdicti & cur 680 b.
hamburgensis ecclesiæ primus Episcopus quis 127 b. priuilegia renouata 277 b. ei Bremensis ecclesia incorporata 127 b.
hamburgensis cum Bremensi Ecclesia vnitur, omni eius honore & potestate in Bremensem translata 134 b. 135 b.
hansa eijcere, quid 704 a.
haraldus & Reinfredus vt regnum Daniæ consequuti 127 a.
haraldus regno eiectus, fœdus cum Lodouico Imperatore percutit, baptizatusq; cum armatura forti in Iutiam mittitur 127 a.
harelongi nobiles 198 b.
hartvuicus præpositus, quid Bremē. eccle. pstiterit 381 a.

eiusdem Ecclesiæ Archiepis. 382 a. 392 b. captus 391.
hartvuicus II. Bremensis archiepis. 461 a. 469 a. 494 b.
hartvuicus Hamburgensis episcopus 416 b.
hartvuicus Ratisponensis Episcopus 319 a.
hasa fluuius 84.
hassones vtrùm Saxonię portio 7 a.
hatto Moguntinus archiepiscopus 144 a b. 146 b. 147 a. in prælio cadit 179 a.
hauelbergensis Episcopatus fit Magdeburgensi suffraganeus 235 b.
Hebertus Viromādorum comes qua perfidia vsus in Carolum Simplicem 182 a.
heideba nunc Slesvuicū 209.
helgo Saxoniam vastat 18 a.
heliogabali Imperatoris breuissima vitæ descriptio 158 cum seq a.
hemelscheborg arx capta 921
henningus Danorum rex fœdera percutit cum Imperatore Ludouico 127 a.
henningus electus Hildesemensis 862 b. 863.
henningus Hildesemensis episcopus 909.
henricus Aretinus Parmensis prætor 537 b.
henricus Argentinus episcopus 529 b.
hēricus Austrię dux 422. 423 a
hēricus de Badevuide comes 384 b. 386 a. 387. 388 b.
henricus Ethiconis, domini in Rauensberge, filius, Bauariam in feudum quaarte ab Imperatore consequutus 130 b. Aurei currūs dux cur dictus, ibid. & seq. a.
henricus in Italiam mouet 215 b.
henricus Bauariæ dux rebellis Ottoni II. 241.
henricus Bauariæ dux ab Ottone II. fratrueli capitur 243 b. qua occasione rursus dimissus. ibid.
henricus Bauariæ dux quid Gertrude coniuge ducta dotis noīe acceperit 378 b.
henricus de Bauaria, cum Alberto Marchione de ducatu Saxoniæ contendit 383. & deincèps, mors & sepultura eius 387 b.
henricus Bonus, Sifridum & Tiadericum comites & marchiones filios habet 379 b. 380 a b.
henricus Abbas Brunsvuiccē. sis 421 a. 426 b. 428.
henricus Brūsvuiccensis dux 680 b. 748 b. 749 a. 861. 867 a. 910 a. 913 a. 920 b. 941 b
henricus Burgūdię dux 242 a.
henricus Campanię comes & rex Hierosolymitan. 489.
henricus Catulus Bauariæ dux 384 b.

henri-

henricus Crassus, Ottonis Bauari filius 313 a. in Phrisia cum alijs cæsus 311 b. 312 b.
henricus Cardinalis Episcopus Albanensis 470 b.
henricus Ot. Sax. ducis filius, Pragã ad deditionẽ vrget 185 a. eiusdẽ expeditiones 149 b. 150 a b. 184. 186 a b. 187 a. singularis eius modestia & prudẽtia 146 b. 150 b. existimatio apud exteros 185 b. 188 a.
henrici (Ottonis Saxoniæ ducis filij) Imperatoris laus 189 b. 190 a b. vrbes ab eo fundatæ 190 b. Episcopi constituti, ibid. & seq. a. Monasteria ab eo & relicta vxore erecta 191 a b. testamentũ & mors, & eiusdem tumulus 192 a b.
henricus Bauarus Ottonis I. nepos, primus ab Electoribus in vim nouæ constitutionis electus & assumptus Imperator 255 a. circa electionem eius controuersia 256. eius castitas 257 b. Gislam sororem Vngarorum principi cõiungens & principem, & regnũ omne, ad fidem pertrahit 257 b. 258. Bambergensiũ Episcopatũ primus erigit ac dotat 257 b. Ecclesiæ Bãber. duo monasteria adijcit 260 a.
henricus Bauarus Imperator, Ottonis I. nepos, Romæ pontif. benedictionem accipit Imperatorque consalutatur 256 b. 262. Papiæ tumultũ sedat 262 a. Marseborg comitatûs partem, Ecclesiæ Marseburgẽsi attribuit 262 b. eiusdem humilitas 262 b. expeditiones quas habuit militares 256 b. 257. 260 b. 261 a b. 262 a. 263 b. 264 a.
henricus Bauarus Imperator, Ottonis I. nepos, ad colloquiũ cum Roberto Francorum rege conuenit 266 a. conuentum celebrem in Germania agit 266 b. eiusdem virginitas, miracula, mors & sepultura 266 b. 267 a b.
henricus III. à Conrado patre rex designatus 273 a. succeditque illi in omni sua ditione 274 b. in Italiã schismatis componendi causa profectus, ibiq; Imperij titulis insignitus 276 a b. paci studet 277 a. consulitur à Rom. de eligendo Pontifice 278. interest Moguntinę synodo 279 b.
henricus III. Imp. quid Goslariæ in Saxonia præstiterit 280 a. prima expeditio in Vratislaum Bohemiæ ducem 275 b. ducit in Balduinum Flandrensium comitem

tem 283 b. mors eiusdem & sepultura 284 a b.
henricus IIII. in Ro. regē eligitur 284. eo adhuc puero, duo per Imperium consules ordinarij creantur 286 a. adolescens quid passus, quídve fecerit 287 b. 288 a. Saxonia, conspiratione Saxonum territus, cedit 291 a. Romę defertur 291 b. in Saxones ducit 292 a b. 305 b. & seq. a.
henricus IIII. vt aduersùs Gregorium VII. Rom. Pontificem cōspirârit 292 b. 293 a. 294. 298. & deincèps. vt rursus ab eo exceptus & correptꝰ sit 294 a. 295. 296. & deincèps. Septemsolia Romæ in deditionem accipit 302 b. synodum Moguntiæ indicit 304 b. causa eius cum Pontifice habita à doctis discutitur 305 a. secundas nuptias Coloniæ contrahit 306. à Conrado filio ob ineptos mores respuitur 309 a. ex Italia Ratisponam reuersus Iudæos baptizatos ad Iudaismum redire permittit 310 b. Moguntiæ cum Principibus colloquitur 310 b. à Pontifice excommunicatio in eum renouatur 311 a. 320 b. rursus anathematizatur à Papa 321 b. vt tandem Imperio exutus sit 314 b. vsq; ad nu. 323 a. post dimissum Imperium quî se gesserit quídve fecerit ad mortem vsq; 324 a. vsq; ad nu. 331 a.
hēricus V. quo ordine ad Imperium peruenerit 314 b. & deincèps. legatio ad Rom. pontificē 323 a. & seq. negocium quod ei cum patre post successionem in regno fuit 324 a. & deincèps. idē quid cum Pontificibus 343 b. vsq; ad nu. 368 a.
henricus V. vt consecratus à Pontifice & Imperator declaratus sit 349 b. varię aduersùs eum conspirationes & defectiones 350 a b. 354 a b. 361 a. 365 a. conuentus ab eo celebrati post mortem patris 343 b. 344 b. 345 a. 361 a. 368 a. expeditiones eiusdem militares 344 a b. 347 a. & deincèps. 350 b. 352 b. 363 a b. 368 b. 369 a. 370 b. mors eius &c. 371.
hēricus VI. Friderici I. filius, rex declaratus 455 a. cum seq. Constantiam monialem regis Neapol. filiā sibi matrimonio iungit. ibid. 462 a. Confluentiæ canonicos malè afficit 459 b. item Italiæ episcopū 463. in Saxoniam mouet 474. Henricum Leonem certis conditionibus in gratiam recipit

cipit 475 b.476. in Italiam contendit 476 a.Romæ coronatus 476 b. Apuliam armis ingreditur & Neapolim frustrà obsidet 477 a. expeditiones reliquę 483 a 487 b. & deincèps. mors eius 491 b.
henricus VII. Rom. rex designatus 524 a. in Italiam cum expeditis contendit 525 b. & deincèps. Romæ excitato tumultu coronatur 630 a. 631. 632 a. Roma mouens, Florentinos frustrà obsidet 635 a b. 636 a. mors eius 637.
henricus VII. Anglię rex 924.
henricus dux Foroiulianus peremptus 87 b.
henricus Friderici II. Imp. filius, Germaniæ rex, viuente patre, declaratur 542 b. Brunsvuicum frustratus amittit 542 a. regno à patre destitutus 557 a. 558 b. 559 a.
henricus Holsatiæ administrator Vuandalorum terram deuastat 386 b. 387 a.
henricus & Iohannes Holsatiæ comites 609. 615 a. 655.
henricus comes de Honsten, captus 756 b. 827 a.
henricus Lotharingiæ dux 324 b, ab Henrico V. Rom. rege ducatu priuatur 325 a.
henricus episcopus Lubicensis 421 b. 432 b.
henricus dux Luneburgensis 729 a. 756 a. 758 a.
henricus dux Luneburgensis 921 b.
henricus Magdeburgēsis episcopus 317 a. 323 a. 327
henricus princeps Magnopolensis 642 b. 645 a.
henricus episcopus Mindensis 598 b.
henricus Mirabilis Transsyluanorū dux 608 b. 666. b.
henricus episcopus Monasteriensis 822 b. 826 b.
henricus Monasteriensis episcopus 868.
henricus & Nicolaus Holsatiæ comites 684 b. 687 b.
henricus Obotritorum dominus 605 b. 606 b. 607 a.
henricus comes Orlemunde 409. 523 a.
henricus electus Osnaburgensis 722. 747 a. 788 b. 789 a.
henricus Osnaburgensis episcopus 598 a.
henricus, Ottonis Saxo ducis filius 145. primus ex Saxonibus Rom. rex 146. 149 a. vt Saxoniam administrârit 146. insidiæ illi structæ 146 b. 147 a. à superuenientibus Frācis mirabili consilio liberatus 146 b. 147 a. vt Ro. regni insignia nact⁹ 148 b. 149 a. Imperatoriam dignitatem oblatam vt recusset 149.

henricus Ot.Sax.ducis fil.quî Constantini Magni lanceam nactus 183 b. cum Vngaris inducias pactus 184 b. vt suos ad pugnam instruat.ibid.Brādenburgum cum prouincia sibi subijcit 185 a. Gronam Dalmatarū vrbem expugnatam militi cur permittat 185 a. fœdera cum Ludouico rege iungit 188 b.

henrici, Henrici Aucupis filij,laus 189 b.

henricus Leo 388. 403 a b. in Saxonia confirmatur 390 a. Fridericū in Sueuia oppugnat 393 b.

henricus Leo,Saxonię armorum insignia mutat 123 b. vt ducatu Saxoniæ priuatus 126 a.

henricus dux Leo, Saxoniæ Principes cur aduersantes habeat 408 a. & deincèps. peregrinatio eius in terrā sanctam 421 b. cum seq.

henricus dux Leo, ad expeditionem Italicam rogatus ab Imp.433 b 434 a b. indignationem ob hoc Imp. incurrit, & omni honore solenniter destituitur 435 a. 436 a. 440 a.cum seq.de illata iniuria sibi cōqueritur 441 b. ab alijs rursus oppugnatur & excōmunicatur 441 b. 442 a. anathemate soluitur 442. mouet in Vuestphaliā 442 b. in Vlricū Halberstadensem 444 a b. in Thuringiā 445 b.in Adolphū III. Holsatiæ comitē 447 b. mouet in illū Imp. 449. cū seq. in gratiā Imp. redire tentat 451 ab, 452 a. in exiliū abit 452 b. reuersus in Saxoniā 461.euocatur ab Imp.470 b. Stadēsem comitatū recipit cum Holsatia 472 b. 473 a.Bardevuicū euertit 473. Lubicam in deditionem accipit 474 a. itē Louēborg arcem 474. arcem Zegeberge oppugnari iubet 474 b. Holsatiā restituere cogitur &c. 475 b.476 a.vt recuperationi pristini honoris studeat 48 b. cum præced. mors eius 483 a. 486 a.

henricus Leonis ducis filius 476 a. 482 b. fit Palatinus Rheni 483 a. interest expeditioni sanctæ 487 b. 492 b. mināti Philippo regi accedit, fratrē Ottonem deserens 502 b. 503 a.

henricus Padeburnensis Episcopus 316 b.

henricus electus Raceburgēsis 523 a.

henricus Ratisponensis episcopus 529 b.

henricus Sankenstede legum Doctor 867 b.

henri-

henricus Sardiniæ rex 573 a.
henricus Saxonum rex 14 b. in vxorē filiā regis Phinnarum accipit. ibidèm. opprimit inter sacra nuptiarum 15 a.
henricus Saxoniæ dux 402. 405 b.
henricus dux Slesvuiccensis 789 b.
henricus Thuringiæ Lātgrauius aduersùs Fridericum II. Rom. rex electus 575. à Cōrado Friderici filio dissipatis copijs superatur 575 b. 576 a. mors eius 579 b.
hēricus de Zvuartzeborg comes, in latrina submersus 454 b.
henricus Zuerinensis comes 524. facinus eiusdē audax & memorabile 543 a.
henrici duo, pater & filius, Bauariæ duces 351 a.
henriciana hæresis damnata 323 b.
heraclij Imperatoris breuis vitæ narratio 171 b.
heraclius & Tiberius fratres in Imperij consortium admissi 172.
herbipolis 317 b. 363 b. 364. vndè contractum vocabulum 305 b. à Saxonibus obsessa 305 b. 306 a.
herbipoli generalis conuentus indictus 365 b.
herbipolensi Ecclesiæ debitū Francię ducatum cur Conrado nepoti cōcedat Henricus V. Imp. 354 b.
herculius Maximianus consors fit Imperij 163 b.
heribertus Coloniēsis Archiepiscopus 256 a. miraculis claret 263.
heribertus Hildesemēsis episcopus 529 b.
herlinberg arx, à quo extructa 502 a.
hermannus Bambergensis pontifex 291 b. 292 b.
hermannus Colonien sis Archiepiscopus 279 b.
hermannus Archiepiscopus Hamburgensis 273 a.
hermannus Hartesburgi comes 502.
hermannus Hassiæ Lantgrauius, electus Hildesemensis 862 b.
hermannus Hildesemensis pontifex 408 b.
hermannus Lotharingię dux Rom. rex declaratus 304 a. cur Alliorū rex dictus. ibi. regis deposito nomine, Henrico IIII. Imperatori recōciliatur, cū eius morte 306 a.
hermānus prouinciæ ad Albim, tutelā ab Ottone accipit 226. dux constituitur 236 b. Luneburg arcē extruit 238 b. moriens filium Bennonem succesſo-

rem relinquit 249 a.
hermannus Sueuorum dux 196. 208.
hermānus Thuringiæ Lantgraui⁹, Northusen & Molhusen vrbes, in beneficium accipit 501.
hermannus de Zvuerino comes captus 475 a.
hermannus comes de Vuintzenborg, ob constupratam alterius vxorē, à marito cū cōiuge, ppria cōfossus 391.
hermolaus Barbarus 916 b.
hertzeuelde Bremensis diœcesis 382 a.
heruli vt affectent Germanię originem 17 b.
heruordia 126 a.
heruordēses in Osnaburgenses pugnātes victores 805.
hesdunum Artheſiæ captum 879 b.
hetruria ab Vngaris deuastata 214 a.
Holsatia 506 b. 511 b. 845 a. vndè dicta, & quos terminos habeat 336 a. ad Adolphū comitē de Scovuenborg vt peruenerit 334 b. 338. regi Danorū cedit 845 a. 855 a. diuidit inter filios Danorū regis 903 b. fit ducatus, illo Danię rex inuestit 866 b.
holsati, aliâs Transalbiani Saxones, aliâs Nordalbingi 109 b. Obotritis Vuandalis arma inferunt, ibid. ducit in eos Karolus Magnus. ibi. eorum pagi, Obotritorum fiunt 112 a.
holsati pro prędicatore rogāt 339 a. cur ad Danię regem concedentes proprium comitem oppugnent 406 b. & deincèps. vt Danis paruerint 509 b. 511 b. 512 a. quì in libertatem, excusso Daniæ iugo, se vindicârint 513 a b. 544. Plone Vuandalorum prędium capiunt 387 a. eorundē clades in Thietmarsia 745 a. & cum Danis contentio 651.
Hiddesacker arx, dēdita 854 a.
hildebaldus Archiepiscopus Colonienſis 105 b.
hildebertus Moguntinus archiepiscopus, cum breui eius vitæ annotatione 193 a.
hildebrandus cardinalis 284.
hildebrandus monachus 278 b. Ro. Ecclesiæ Subdiaconus & Oeconom⁹ fit 279 a.
hildericus Franciæ rex regno priuatur 75 b. & seq. nu. a.
hildesemensiū tumultus 909 b. 910 a.
hildesemensis Ecclesiæ fundatio 125 a. motus 862 b. 863. 876 b.
hildesemensis Ecclesiæ insignis, initium 131 b.
hildevuardus Halberstadensis Episcopus 234 b. 235 a.

Hogen-

Hogenstegen prę̃sidiũ 677 b.
hoium oppidum à quo incensum 283 b.
holdenstten, ad Albim locus 112 b.
hollandinorum bellum maritimum 830 a.
hõsten arx oppugnata 694 a.
horborg arx 720 b.
horeburg arx 411.412 b.413 a. 445 b.
horneborg arx 711 a. euersa 557 b.
honorius Papa 374 a. 541 a.
honouer oppidum 419 b. captum 612. oppugnatum 921 a.
horne oppidum expugnatum & munitum 749 a.
horsa & Hingest fratres 47 a.
hostis cæsi exequiæ 20 a.
hotherus Suediæ rex cur cum Baldero cõgressus 19 b.20 a.
Hugo Abbas 248. vndè cognominatus 242 b.qua occasione regnum occupârit. ibid.
hugo Abbas Cluniacensis 326 b.
hugo Arelatensis, Rodulpho successori Berengarij II. in regno succedit 214 b.& seq. a.cum Berẽgario III. Longobardiam diuidit 215.
hugo Capetus dux, Ludouico Frãciæ regem captum Lugdunũ mittit 206. eundem laxat 207 a. in eum cur ducat Otto Rom. rex 206. 207.
hugo Magnus 242 a. 248 a.
hugo Ostiẽsis cardinalis episcopus 529 b.
hugonis Italiæ regis legatio 188 a.
hundingus Sax. Princeps in duellum euocatus 18 a.
hungarorum Pannonias tenentium origo 5 b.
huni, vndè dicti & pfecti 10 a. territi diuinitùs fugiũt 106 b. in fugam acti 51. 52. 53. in Pannonia à Karolo Magno oppuguantur, maximumq; prælium committitur 86.
hunorum terra describitur 86 b. 87.
hulst 927 a. 929.
hunoldum in Aquitania rebellãtem Karolus Magnus subijcit 79 b. 82 b. 83 a.
Hydruntum expugnatum à Turco 895 a b. obsessum à duce Calabriæ 896 b.

I

IAcobus Columna Prænestinus episcopus cardinalis 567 b.
Ianua obsessa 414 a. expugnata 415 b.
Ida nobilis ex Sueuia mulier 381 b.
Ieiunium ante pugnam indictum 221 b. violare, piaculum 268 a.

ier-

ierſicus Bohemiæ rex 859 b.
ieſſe Ambianenſis epiſcopus orator Karoli Magni 111 b.
Ignis è cælo lapſus 615 b.
Imaginum veneratio 643 b. 644 a.
imperium occidentale iacet 168 b. renouatũ & ad Germanos tranſlatum 174 b.
imperium Romanum quandò declinare cœpit 73 b.
imperator Rom. ſeruus effectus 161.
imperatoris nomen vndè 151.
imperatoris mira demiſſio et patientia erga Romanum Pontificem 295 b.
imperatoris cuiuſdã vita aliorũ meritò ſpeculũ 330 b.
imperatores excommunicati 404 a. 535 a. 536 a. 542 a. 560.
imperatores bimeſtres aut trimeſtres cur in Impp. catalogo non recenſiti 168 b.
imperatorum Romanorum catalogus 151 a.
Innocẽti⁹ Papa Ottonẽ Imp. excommunicat 535 a. 536 a.
innocentij Papæ epiſtola Decretalis, aduersùs Adolphũ Colonienſem archiep. 516 a. eiuſdem epiſtola ad Ottonem IIII. Ro regẽ 519 b.
innocẽtis hominis occiſi miraculum 254 a.
innocentius II. Papa 374 a.
innocentius IIII. Papa 556 b. 562. 570 b. 571 a b.
inſulæ Flandricæ 917 a.
inundationes maris grauiſſimæ in Hollãdia & Selandia 790.
Iodocus marchio Morauiæ 706 b. 729 a. 732 a. 733 b.
iohannes Albertus Poloniæ rex 940.
iohannes Antonius Campanus 859 a.
iohannes Bauariæ dux veneno extinctus 797 a.
iohãnes Bohemiæ rex 653 b.
iohannes Bohemiæ rex 668 b. 669 a. 670 b. 675 a b.
iohannes Brandenburgenſis marchio 826 a. 935 a.
iohannes dux Brũſvuiccenſis 600 a b. 602 b.
iohannes Capenolle Gandauenſis capitaneus 906 b.
iohãnes Capiſtranus ordinis Minorum 840 b. 841.
iohannes Daniæ rex 902 b.
iohannes Græcus Epiſcopus Placentinus, Rom. Pontifex declaratur 251. oculis orbatur 252 a.
iohannes Græcorum Imperator 138 a. 817.
iohannes epiſcopus Halberſtadenſis 789. 795 b.
iohannes rex Hieroſolymitanus 544 b. 551 a. 553 a.
iohannes Hildeſemenſis epiſcopus 602 b. 789 b. 793 b.
iohannes comes de Hoia ab Oſna-

Osnaburgensibus captus laxatur 833 a b.
iohannes Holsatiæ comes vt à Lubicensibus exceptus 592 a b. 593 a. 594 a. vt illos rursus exceperit 593 b. mors eiusdem 594.
iohãnes & Gerhardus fratres, Holsatiæ comites 561 a. 578 a b. 595 b. arma mutuò sibi mouent 579 b.
iohannes Hus conuictus & damnatus 758 a.
iohannes Largus, Holsatiæ comes 639 b.
iohannes Leodiensis episcopus 780 b. 790 b.
iohannes Lubicensis episcopus 773 b.
iohãnes Magdeburgensis episcopus 853 a b. 857 a.
iohannes Mindensis episcopus 610 b.
iohannes Mindensis episcopus 666 a.
iohannes episcopus Monasteriensis 843 b. 853 a.
iohannes X. Papa 149.
iohannes XII. Papa 225. 227 a. vt in Cardinales animaduertat 228 a. mors eiusdem 232 a.
iohãnes XIII. Papa quî à Romanis tractatus 236 b, causa per Ottonem Imperatorem discutitur 237 b. Ottonem II. Imperiali diademate honorat 238 a. Capuanam Ecclesiam metropolitanam cõstituit 238 b.
iohãnes XV. Põtifex vrbem relinquere coactus 248 a. reuertitur 248 b.
iohannes XXII. Pontifex 638 a.
iohannes Perusinus Episcopus 229 b.
iohãnes archiepisc. Rigensis 780 b 781 a.
iohãnes dux inferioris Saxoniæ 852 b.
iohãnes Semeca Decreti glossator 600 b. 601 a.
iohannes Slesvuiccensis episcopus 759 b.
iohannes Stargardiæ captus 792 b.
iohãnes Treuerensis archiep. 529 b.
iohannes Verdensis episcopus 843 b.
iohannes II. Vuagriæ comes 596 a. 601 a. 619 b.
iohannes Zvuerinensis episcopus 781 b.
ioppe à Saracenis expugnata & euersa 489 b.
iordanus dapifer 475 a.
iordanus nobilis Siculus, ab Imp. ferreæ candenti sedi cũ corona impositus 488 a.
ioseph patriarcha Constantinopolitanus 828.
iouiniani Imperatoris breuis vitæ descriptio 165 b.
Irenę Constantinopolitana Impe-

Imperatrix ad Karolū Magnum Oratores mittit 111 b. petitur ab eo in coniugem. ibid. in monasterium detruditur. ibid.
irene Constantini V. mater quot annis imperârit 174 b.
iringi militis, authoritas quâta 58 b. legatio ad Francorū regem 61 b. proditio in propriū regem 63 b. proditoris eiusdem exitus. ibi.
Isara fluuius ex occisorū cadaueribus consuetum fluxum remittit 242 a.
iso Verdēsis episcopus 529 b.
Itali, cōtempto Imperio, suos in prouincia Imperatores constituunt 145 b.
italici scriptores notati 179 b. 180 a.
italicarum ciuitatum mira facies & dissensio 565 b.
itzeho 513 b. 514 a. 736. 743. b. 789 a.
Iubileus annus quandò & à quo institutus 255 a. 613 a.
iudęi in carcerē coniecti à Bauaro 788 a. inuiti baptizati, ad Iudaismū ꝓmittente Imperatore redeunt 310 b.
iudith Imp. Ludouici cōiunx confícto crimine traducta 128 a. cogitur cōtinentiam in monasterio ꝓfiteri 128 b. marito Impe. redditur. ibid. eius pater quis 130 a.
iulianus Cardinalis 810 b. 829 b.
iuliani Imperatoris breuis vitæ descriptio 165 a.
iulius Cæsar an septē in Germania arces (vt aiunt) fundârit 56 a. cur ciuile bellū in Senatū excitauerit 56.
iulius Cęsar primꝰ classe, Britonū insulā ingressus 43 b.
iulius Ciuilis, rebellionis author 38 a.
iulius Didius IC. vt ad Imperium peruenerit 157 b.
iunde arx capta 913 a.
iustitiæ zelus in Principe 758 b. 759 a.
iurgenborg ad Goslariam à quo fundatum 269 b.
iustini Imperatoris breuis historia 170 a.
iustini minoris, breuis vitæ descriptio 170 b.
iustiniani Imperatoris breuis historia 170.
iustiniani I I. Imp. breuis vitæ narratio 172 b. 173 a.
iutia 25 b. per quem ad Christum cōuersa 209 a. Saxonibus paret 13 b. in Daniæ ditionē venit 18 b. vastatur sæpiùs à Saxonibus. ibid.
iutiæ ꝓuincię descriptio 25 b.
iutas Danos, Cimbros dici 28.

K

Kanutus Daniæ rex 271 b. 272 b. 468. 481 b. 504 b. 505 a. &c.
S. Kanutus dux, Slesvuiccen. duca.

ducatū administrat 338 b.
Kanutus Slesvuici dux ab Imperatore coronā accipit 374 b. mors eiusdem 375 a.
Kanuto Magni filio, Daniæ pars deputata 396 b.
Karlomannus Martelli filius patri vt succedat 74. Saxones quî domuerit 74 b. Romæ constructo monasterio fit monachus, relicta fratri regni administratione 75 a. ad Cassinum montem cur transeat. ibid.
Karolomannus & Pipinus, Gryphonem fratrem capiunt 74 b. Alemannis arma inferunt & Aquitaniam componunt. ibid.
Karlomannus Pipini filius vt patri succedat 77 b. 82 a. Successione coronatur 77 b. moritur, trāslato in Karolum fratrem regno 78. 82.
Karolus Burgūdiæ dux 859 b. 865. 867 b. cum sequentib. multis.
Karolus Caluꝰ puer adhuc destituto patre imperio 128 b.
Karolus Caluus cū fratribus grauissimā pugnā edit 132 b. res per Pōtificem Sergiū componitur 133 a. Metim veniens, prouinciæ coronā accipit 134 a.
Karolus Caluus Ludouicum Germaniæ regē superat 137 a. Imperij coronā accipit, ibid. fugatus à nepote Ludouico 138 a. Papiæ à Pontifice salutatur 138. eiusdē mors 138 b.
Karoli Calui Imperatoris historia breuis 175 b. & seq. a.
Karolus Crassus, Germaniæ regis filius, vt Imperiū adeptus 141 a. Imperij sui anni quot. ibid. cur volens Imperio cesserit 141 b.
Karolus rex Franciæ 49 b. 50 a. 807. 897.
Karoli Franciæ & Germaniæ regis, breuis Imperij narratio 174 b.
Karolus dux Geldriæ 924 b. 925 a. 930 b.
Karolus Magnus & Karlomānus fratres, Pipino patri patruoque Karlomanno succedunt 82 a.
Karolus Magnus fratri in regnū succedit 78 a. Christianam religionem Saxoniæ infert. eod. nu.
Karolus Magnus fit Imperator 92 b. 111. vt Imperatoris titulū auersatus 92 b. bellū eiꝰ primū Aquitanicū 82 b.
Karolus Magnus bellū Vuādalis infert 85 b. 86 a. item Hunis 86. in Holsatos ducit 109 b. itē contra Normānos 88. Saracenis pulsis, Vasconiā & Pampilonā recipit 98 b. Beneuentanis bellum comminatus, ab ijs fide-

fidelitatis sacramenta exigit 84 b. & seq. nu. a. bellū in Hispania gerit 80 b. Bohemicum & Liburnicum bella peragit 88 a. Saxoniam ad Christum cogit 48 b. Pannoniā ad Rabam fluuiū deuastat 106 b. duas in se cōiurationes experitur, vnam quidem à proprio filio 89 b. 90 a. Longobardorū regem Desiderium oppugnat 83 a. in exilium eundem proscribit. ibidèm. Italię toti à se subactæ, Pipinum filium præponit. eodem nu. eiusdem bellum maximū cōtra Saxones 79 b. & seq. nu. 83 b.

Karolus Magnus Romanam Ecclesiam in libertatem vendicat 78 b. p̄diis multis amplificat. ibid. à Papa honorificè exceptus 110 b. Leonis Papę iniuria affecti causam, Romæ examinat 110 b. 111 b. Romæ in SS. veneratione occupatur 85 a. munera ei oblata à Persarum rege 113 a.

Karoli Magni natiuitatis locus 78 b. forma, incessus, valetudo, eloquentia, in lingua Latina summa eius expeditio, Studia, præceptores 90. & 91 a. 93. vxores quatuor 130 a. eiusdem nominis splendor 113 a. tēperātia 91 b. inter cœnandū lectio qualis, & in pauperes liberalitas. ibidèm, & seq. a. pius affectus & liberalitas in Ecclesiam D. Petri Romę 92. religionis diuinæ cura, & quanti diuinū officium fecerit 94. Sermones patrum, Homilias SS. & Martyrologia quæri ac conscribi iubet. ibid.

Karoli Magni in Saxones expeditiones, in ordinē temporum ab authore redactæ 94.

Karolus Magnus quos, cur & quomodò Episcopatus instituerit atque fundauerit 98 b. 99 a. 102 a. 106 b. 124 b. prædam in episcopia & monasteria distribuit 87 b. Aquisgrani basilicam D. Virginis extruit 89 a. item pontem Moguntię in Rheno. ibid. item Palatia duo operis egregij. ibid. Pontificibus & Abbatibus imperat vt collapsas ædes sacras restaurent. ibid.

Karolus Magnꝰ se viuēte filijs regnū diuidit 112 b. quot annis regnauerit 88 b. eiusdem mors & sepultura 114. 115 a.

Karolus Karoli Magni filius, missus à patre aduersùs Saxones decertat 101 b. in Bohemos agens, Lethonem ducem

ducē occídit 112 b. Danorum regem Gotfridum impugnat 113.
Karolus Martellus, præfectus aulæ fit Francicæ 73 a. eius laus 73 b. Saracenos pellit. ibidèm. Saxōes oppugnat 74 a. ſuam inter filios dignitatem diſtribuit 74 b.
Karoli III. Imperatoris hiſtoria breuis 176.
Karolus IIII. Rom. rex electus 668 b. 675 a. primam inter ſeculares principes vocem Bohemo in electione tribuit 675 b. alius ei p electionem Rom. rex opponitur 676 a. Romæ à Cardinalibus cōſecratus 681 a. item Auinione 690 b. aurea eius bulla 681.
Karolus III. Mediolanū fruſtrà obſidione tentat 696. Philippū Auſtrię ducem in ſe mouentem vt fruſtrārit 698. Lubicam ſolēniter quî ingreſſus 706 a. et deincèps. Vuētzlaum filiū Ro. regem declarat 709 b. vt Imperij neruos exhauſerit 710 b. 711 b.
Karolus Sicilię rex 605 a.
Kirol⁹ Simplex 181 a. Robertū Burgūdiæ ducē cædit 182 a. vt captus ab homine perfido 182 a. legatio eius ad Henricū Ro. regem 182 b. 183 a. item mors 188 a.
Ketter Angermunde, oppidum vndè dictum, capitur & à Brandenburg. marchione ſubigitur 783 b.
Kijl oppidum 563 a. 594 a.
kilonenſes 688 a.
in Kinutude epiſcopatū Karolus Magnus inſtituit 106 b. qui pòſt trāſlatus in Verdam. ibid.
kiuermont arx Lotharingiæ 203 b.
Klotzeke arx 729 b. 730.
Koningeſlutter in Saxonia monaſteriū, à quo fundatum, mutatū & magnis indulgentijs ornatum 382 b. 383 a.
Krodo Saxonib⁹ vocabulum execratiōis, vndè ortū 99 a.
Kyrie eleiſon, à Chriſtianis cū hoſte congredientibus, exclamatum 186.

L

Ladiſlaus Vngarię & Bohemiæ rex, Auſtriæque dux 831 b. 837 b. 838 a.
S. Ladiſlai Pannoniæ regis mors 309 b.
lalandia 677 a.
lācea Cōſtātini Magni, apud Nurenburgenſes 183 b. eius deſcriptio 183. eandem quî nacti ſint Rodulphus Burgundionū & Henricus Ro. reges 183 a b. adorat Otto Magnus cum alijs, victoriaque potitur 197.

Iantgrauius Hassiæ in Padeburnensem mouens 854.
Iauresheimēsis abbatia 199 b.
Iaureſſæ & Corbeiæ cœnobia 280.
Lecca amnis Bauaros Alemannosque dirimit 85 b.
Iemegovu oppidum 660 a.
Ienditum in Francia quandò institutum 72 a.
Ieodiū 314 b. 359. obsessū 899 a. expugnatū 859 b. 860 a.
Ieodiensis terra Saxoni tributaria 55 b.
Ieo Belgicæ dux inito prælio cadit 55 a.
Ieo Papa 92 b. 109 b. & seq.
Ieo VIII. Papa 227 b. & seq. a. exemplū eiusdē literarū ad Ottonē Imperatorē 228 b. 229 a. electus ad eundē Ottonē confugit 231 b. & seq. per quem restitut⁹ rursus à sede pellitur 232 a b. secundò restitutus 233 a.
Ieo IX. Rō. Pōtifex 279 a. 280 a b. 282 a b. 283. 284 a. 381 b.
Ieo II. vt Imperiū adeptus 172 b. depositus et occisus 173 a.
Ieo III. Imperat. 173 b. hostis imaginum 174 a.
Ieonis IIII. Imperatoris breuis vitæ historia 174 a.
Ieonina vrbs ad Vuokenisā lacum à quo extructa 418 a.
Ieonina vrbs Romæ suburbium 299 b. 300 b. vndè sic dicta 300 a.
Ieonina stirps 509 b.
de Leone, fabula 432 a. 486 a.
leprosus diuinitùs mundatus 72 a.
letho Bohemorum dux occisus à quo 112 b.
levuardē oppidū captū 786 b.
lex in mulieres Saxones 68 b.
Libentius Archiepiscopus Hamburgensis 272 b.
libertatis vis 33 b.
liborius Padeburnensi Episcopatui præfectus 106 b.
liburnicum bellum à Karolo Magno peractum 88 a.
lichtenberg arx 502. 503 b.
licinius à Galerio priùs Cæsar, pòst à Cōstantino Magno Augustus designatus 164 b.
liemarus Bremensis archiepiscopus 307 a.
linea ducum Brunsvuiccensium 665 b.
linea Karoli Magni 77 b. 143.
linea ducum Saxoniæ 661 a. &c. 664. 665.
linea comitum de Scovuenborg & Holsatię 594 b. &c.
linovu arx restaurata 633 a.
linovu pręsidiū euersum 678.
lipoldus electus Moguntinus 499 b.
lipsiæ gymnasium publicum quandò cœpit 749 b.
lismona 278 a.
liuonia quādò & per quos ad fidē conuersa 494. & deinceps.

cèps. 540 b. 541 b.
Lotharius Saxoniæ dux 369.
lotharij Imperatoris breuis hiſtoria 175.
lotharius Ludouici Imp. filius, vt patris Imperiū inuaſerit 128 b. vt eundē rurſus reſtituerit ibi. conſors Imperij conſtitutus 129 a.
lotharius (q. Luderus propriè) Saxoniæ dux, vt ad Imperiū peruenerit 372 b. & ſeq. Expeditiones quas militares habuit 373 b. 374 a b. 382 b. 383 a.
lotharius Frācię rex cū conſobrino ſuo Ottone II. de Lotharingia cōtendit 241 b. & deincèps. ad eam recuperandam rurſus ſe conuertit 247 b.
lotharingia vndè dicta 133 a. Saxoni tributaria 55 b. quibus nominibus inſcripta 241 b. de ea cōtendunt Otto II. & Frāciæ rex Lotharius 241 b. & deincèps.
louēborg arx 453 b. 455 a. 474. 481 a. 505 b. 507 b. 509 a. 510 a b. 549.
louvuenrode arx expugnata 701 a.
lubica 211 b. 307 a 375 b. 386 b. 389 a. 413 b. 417 b. 418. 478. 479. 510 a. 657 a. 658 b. 659. 706 a. & deincèps. 738 a. 864 b. 887 b.
lubicenſes 857 b. 858 a. Danis ſubiecti in libertatē ſe vendicant 548 a b. 549 a.
lubicenſium & Hamburgenſium expeditio 784 b.
lubicenſium bellū cū Holſato comite 617 b. 618. in magiſtratum tumultus 750 a. pietas 553 b.
lubicenſis Epiſcopatus ex Polonia in ditionē Brandenburgenſem trāſlatus 235 b.
luceria Apuliæ ciuitas 568.
lucius Papa 458 a b. cum ſeq.
ludericus Abbas 239 b.
luderus comes, Bennonis Saxoniæ ducis frater 255 b. 258 a b.
luderus Saxonię dux, vt inferioris ducatū nactus 307 a. 331 b. & ſeq. quarè Lotharius poſt ſumptū Imperiū dictus 332 a. 372 b. vt ad Imperium peruenerit 372 b. & ſeq. vide in reliquis, Lotharius.
ludolphus Auſtriæ dux Zuiceros inuadens cum omni Auſtrali nobilitate cæditur 716 b. 717 a.
ludolphus Baſileenſis epiſcopus 529 b.
ludolphus Halberſtadēſis antiſtes 586 a.
ludolphꝰ archiep. Magdeburgenſis 499 b. ei Albertus p̄poſitus ſurrogatur. ibid.
ludouicus marchio Brandenburgēſis 655 a b. 656. 676 a b.

Ludouicus Balbus, Karoli Calui filius, in Imperatorem assumitur 141 a.
Ludouicus Nihilfaciēs cur ita dictus 181 a. patri Ludouico Balbo hęres scribitur. ibid. moritur filio relicto Carolo Simplici. ibid.
Ludouicus Bambergensis episcopus 709. pòst Magdeburgensis 713 b. 714 a.
Ludouicus Bauarus & Fridericus Austrię dux Ro. reges simul electi 638 a b. 639 a.
Ludouicꝰ, capto aduersario, frustrà Pontificis in electionem suam, assensum postulat 638 a b.
Ludouicꝰ Bau. Ro. rex. Romā venit coronaq; insignitur 653 b. permagnificum conuentū Frācfordiæ agit 653 b. 654. cōspirant aduersùs eum principes, aliū ei substituētes 668 b. mors eiusdem 669.
Ludouicꝰ Delphinus regis Frāciæ, validā armatorū manū in Rheni ripam ducit 835.
Ludouicus Flandriæ comes 670 b.
Ludouicus Frācorū rex 395 a.
Ludouicꝰ Karoli Magni filius Imperator declaratꝰ 114 a. Transalbianā regionē Bremensi & Verdensi pontificibus cōmendat 126 b. cum seq. a. abbatiā extruit 127 b. arbiter inter duos de regno cōtendētes cōstitutus 128 a. vt Imperiū eius à Lothario filio occupatū 128. lamentationes eius ad amicos 128 b. Imperio à filijs restitutus 129 a.
Ludouicus filiꝰ Ludouici Imp. Germaniæ rex 133 a. 134 a. nepoti Ludouico Imp. Lotharingiæ partem permittit 134. vt Saxoniæ pfuerit 135 b. in Vuandalos pugnat Normānosq; coercet 136 a. Karolo Caluo in Italiā tendenti cū exercitu, occurrit 137 a. eiusdem mors 137. b
Ludouicus Lotharij filius Imperiū cū Italia, in diuisione à patre accipit 133 b. Lotharingiæ pars illi assignata 134 a. mors eius 137 a.
Ludouicus Arnulphi Imperatoris filius, in Imperium succedit 144.
Ludouicus Karoli Simplicis filius, coniecto in carcerē patre, cum matre se ad Anglos recipit 182 b. indè euocatꝰ in patris locū rex assumit 188 a. desciscūt ab eo Frāci. ibi. fœdera cum Ro. rege iungit 188 a b. Lotharingā relictā, vxorē ducit 202 a. 203 a. ingratitudo eius in Vuilhelmum Normannum 188 b. 203 a b. capitur 206 a.
Ludouici Pij Imperatoris breuis

uis vitæ historia 175 a.
ludouici II. Imperatoris historia breuis 175 b.
ludouici III. Imperatoris historia breuis 176 a.
ludouici IIII. Imperatoris historia breuis 177.
ludouicus Leodiēsis Episcopus 878 a. 899 a.
ludouicus dux Luneburgensis 667 b.
ludouicus Magdeburgensis episcopus 610 b.
ludouicus Magdeburgensis episcopus 666 a.
ludouicꝰ Sax. Princeps Romā religiōis causa ꝓfectus, reliquas indè adfert 135 a. tres eius filiæ moniales, quarta verò Frācorum regi nupta 136. monasteriū ab eo extructū. ibid. eiusdē mors 138 b.
ludouicus prouincialis Thuringiæ comes captus 445 b. 449 b.
ludouicus Thuringiæ Lantgrauius, B. Elizabeth maritus 547 a.
S. Lugderus, primus Monasterienſi Episcopatui præfectus 107 a.
lugdunum 207 a.
luitpoldus Moguntinus Archiepiscopus 282 a.
lullo Moguntinensis Episcopus 104.
lupoldus Marchio 304.
lupoldus dux Sueuiæ 255.
lupoldus Austriæ dux 529 b. 531 a. 625 a.
luneborg monasterium 273 a.
luneburg arx à quo extructa, & quæ eius appellationis causa 238 b. monasterium ei sub regula sancti Benedicti, à quo adiectū 139 b.
luneburgensis ducatûs arma 237 a.
luneburgenſes vt Magnū ducem Alberto substituto eiecerint 698 a. 699 b. 700. 701.
lupia amnis 81 a.
lupus Vasconiæ dux, Karolo Magno se cū tota prouincia permittit 79 b. 83 a.
lusatij vndè dicti 6 b.
lusuntius fluuius 6 a b.
luthmūdus præpositus 382 b.
luticiorum gens 285 b.

M

MAcedonia vastata 30 a. Macedones post exitū Alexandri Magni quò se verterint 2 a.
macrinus & Diadimenꝰ eius filius, Imperatores, vt Imperium consequuti 158 b. mors vtriusque. ibid.
magdeburgū collapsum restauratur, fundato ibidèm monasterio 207 b. & seq. a.
magdeburgensis & Halberstadensis Ecclesiarum contentio 741 b. 742 a.
magdeburgenſium tumultus

741 a. 811 a. sæuitia 695 a.
magnopolensis dominus in Ducem creatur 677 a.
magnus dux Brunsvuiccensis 685 b. 686. 697 b. 698. 702. 703.
magnus Caminensis episcopus, pòst Hildesemēsis 739.
magn⁹ Hildesemen. episcop⁹ 794 b. 795 b. 801 b. 808 a.
magnus dux inferioris Saxoniæ 331 b. 332 b. 335 a.
magnus rex Suediæ, vt regno destitutus 688 b. 689. 690.
magnopolitana Ecclesia quò translata 413 b.
magorum trium corpora, Coloniam vndè & à quo trās. lata 414 b. 415.
mahumetes Imp. 896 b.
manegoldus Patauiensis episcopus 529 b.
manfredus 583 b.
marcellus falsarius 802 b.
marchionis nomen vndè, & quandò cœperit 187.
marchionatus Danorū Slesvuici & Brādenburgi, quādò & à quo instituti 187 a.
marchionatus de Lādesberg 666.
marci Antonini Imperatoris Rom. maximum in Marcomannos bellum 38 b.
marci Antonini & Lucij Cōmodi Antonini Imperatorum breuis vitarum descriptio 156. cum seq. a.
marcomāni Vuandali Boios Bohemia pellunt, & ab ijs inhabitatur 6 a.
marcomannicum bellum in Germania 157 a.
margareta Danorum & Normannorum regina 719 b.
marcradus Holsatorum præfectus 447 b. 453 a.
marcus episcopus in Vallersleue 191 a.
maria Karoli Burg. ducis filia 868 a. 877 b. & deincèps. 898 a.
marinus Apost. nūcius 846 b.
marquardus Vuestēzee 678 a.
maritimæ ciuitates regi Daniæ confœderantur 762 b. item Hamburgum 763 a.
marserborg comitatûs magna pars Marseburgensi Ecclesiæ attribuitur 262 b.
martiani Imperatoris breuis historia 169 a.
martinus Narniensis episcopus 229 b.
martinus Niger in Anglia cęsus 923 b.
martinus V. Papa 778 a. 788.
martina vt sibi & filio Heraclioni Imperium comparârit, vtque amiserit 172.
massagetæ oppugnātur 738 a.
matthias Vngariæ rex 672 b. 859 b. 896 a. 897 b. 916 a. 939 b.
matthias Speiart 912 a. 929 b.
mathildis prima Abbatissa in Quedelinborg 191.

mathildis comitissa 296 a.
mathildis matronæ nobilis, quã Italici scriptores multum laudãt, origo, laus, pietas, prudentia 308 a. 298 b. 299 a. 307 b. 308 a b. 311 b. 351 b.
mathildis vxor Henrici Ro. regis 189 a. monasteria extruit 191 b. Ottonẽ & Henricum filios plenè inter se conciliat 204 b.
mathilda Henrici Leonis vxor 422 a.
mauritius comes de Aldenborg, captus 749 b.
mauritius administrator Bremensis 683 b.
mauritij Cappadocis, Imper. breuis vitæ narratio 171 a.
maxentius à Cõstantino Magno victus 164 b.
maximilianus Friderici III. Imp. filius, vxorẽ Karoli ducis filiã accipit 868 a. 877 b. 881 b. cõtrouersia eius cum Francorũ rege 882. & deincèps. in Ro. regẽ creat 914 b. 915 a. in Frãcos ducit 916 b. 917 a. Flãdriæ status cõuocat, ęrariũ instructur 918 b. 922. 925 b. qui à Brugẽsibus captus 927. & deincèps. frustrat spõsa sua 936 b. 937. cũ seq. in Vngariã ducit 940 a.
maximus tyrãnus in Gallijs purpurã sumẽs Gratianum Imperatorẽ opprimit 166 b. & ipse à Theodosio oppressus 167 a.
maximinus Cęsar in Christianos crudelis 164 a.
maximini Imperatoris breuis vitæ descriptio 159 b.
S. Maximini monasteriũ Treuirense 235 b.
Mediolanũ frustrà obsessum 696. diuinitùs obsidione liberatur 270 b. ibidèm seditio 625. 626.
mediolanẽses victi 559 b. 560 a. corũdẽ expugnatio, summam ipsis ignominiã adferens 435 b. 436 a.
megedeborg castellum 99 b.
meinardus Herbipolẽsis episcopus 506 a.
mekelenborg ciuitas 342 a.
melchior Zuuerinensis episcopus 666 b. 725 a.
meldorp oppidum ab Holsatis captum 743.
mensium nomina Germanica, à quo inuenta 93.
merouæus Francorum rex 51 b. 52 b. 54 b.
mersborg vrbs 186 a. à Karolo rege obsessa 178 b. renouata 190 b. dedita 198 a.
meyner, siue Meynardus, in Liuonia Christum annunciat 494 b. fitque Episcopus, ibid. cum seq.
Militũ olim in constituendis & deponendis Imperatoribus licentia 157 b. 161 a.

milo Saracenus 429 a b.
minorum fratrum, singulare exemplum 563 a b.
mindensis Ecclesia cur, à quo et quomodò fundata 124 b.
mindenses tumultuantes, vrbis suæ concilium ejciunt 748. bāno imperiali adacti ejectos recipiunt 749 a.
mindensium pons super Visurgum 741 b.
miraculum 131 a.
misa fluuius 6 a. 7 a.
misna Saxonibus paret 190 b. munitur, primo cōstituto in ea episcopo. ibidèm.
misnenses vndè dicti 7 a.
misnēsis Episcopat⁹ fit Magdeburgēsi suffragane⁹ 235 b.
misithæus Gordiani prætorio prę fectus 160 a.
missam vt peregerit Holsatiæ Comes iam Minorum ordinem ingressus 563 a.
mistivuoi Polonię dux rebellat Imp. Conrado, Christi fidem abijciens 269 b.
mistivuoi Boleslai Poloniæ regis filius rebellis Hērico Imp. 264 a Russos victor ad Christi fidem cogit. ibi.
mistivuoi Vuandalorū Princeps 264 a. 265 b.
Modoëcensium cum Mediolanēsibus disceptatio 270.
mogūtia obsessa 218 b. 219 a. ibidèm tumultus 818 a. & maximus Principū cōuentus 320 a. eiusdem pons in Rheno extructus igne conflagrat 89 a. item eius archiep. captus Brunsvuici seruatur 588 a b. 589 a.
moguntiæ clades insignis ob duos in discordia electos pōtifices 847. arx ad Rheni fluenta & publicum literarū gymnasium à quo extructa 848 a.
moguntini ob Episcopi cædē puniti 405 a.
molhusen 501. & Molhusenses 791 b.
molne oppidum 750 a.
monarchia à quo inuecta 151.
monasterium Vuestphaliæ, vndè nomen habeat 107 a.
monasterienses Vuestphalię, Episcopo suo graues 362 b. domātur. ibi. eorundē bellum aduersùs Capitulum 848 a. itē Episcopat⁹ à quo institut⁹ 106 b. & seq. nu. a.
monasteriū B. Mariæ ad oppidum Stadense 390 a.
monasteriū fratrum Carthusiensium in Arnsboke 687.
monasterium in Hagerestorpe 389.
monasterium in Hartesborg multis pdijs dotatū 269 b.
monasterium Dominarum in Quedelenborg 691 a.
monasterium Vuasteen à quo extructum 730 a.
mons Sancti adiutorij 84 a.

morbi genus mirabile circa Niueruam 312 a.
mori pro suorum salute quãtum 34 b.
morinum obsessum 884 b. 885 a. deditum 924 b.
mosellanorum ducatus 283 a
Mymyngrode Vuestphaliæ locus, qualis 106 b. & seq. a. in eo episcopatus constituitur. ibid.
Myndyn arx apud Vueserã fluuium 107 a.

N

NAnseiũ obsessum & deditum 872 b. 873 a. recuperatum 873 b.
narses Italiæ rector vt contumeliam ab Imperatrice illatam retorserit 170 b.
Nemetense palatium 106 a.
neronis Imperatoris vita breuiter 153.
nerua vt ad Imperium peruenerit 155 b. Vlpium Traianum Crinitum adoptat, cum eius morte. ibid.
neustria, hodiè Normannia, à Normãnis occupata 140 b.
Nicephorus vt Constantinopolitanum regnum inuaserit 111 b. mittit oratores ad Karolũ Magnum. ibid.
nicephorus Constantinopol. Imp. cur à suis interfectus 137 b. 138 a.
niclotus Obotritorum princeps 392. 406 a.
nicolaus archiepis. Bremensis 800 b.
nicolaus Holsatiæ comes 687 a. 688.
nicolaus IIII. Papa 611 b. 612 a.
nicolaus de Neapolis IC. 725.
S. Nodoaldus Treuirorum Episcopus 77 b.
noë filios orbem terrarũ diuisisse 9 a.
normanni, qui Gallicis scriptoribus 132 a.
normannorum centum millia cæsa 177 a.
normannorum digrassandi per littora Germaniæ & Galliarum libertas 132 a.
normannis vt paruerit Britania 49 b.
nordalbingia veteribus quæ 11. Dano paret 522 b.
nortbertus archiep. 340 a.
northem 913 a.
northusen oppidum 315 b. 501. succensum 445 b.
northusenses vrbis suę concilium gladio cædunt 705.
in Northusen monasterium Mathildis regina extruit 191 b.
nouaciuitas obsessa 217 a.
nouauicus 557 a.
nouimagij super Vualam palatium à quo extructum 89 a. palatium Imperatoris succensum 283.
nouogardia Russiæ ciuitas capta 876 b. 877 a.

noxiorum 4000 & quingenti, gladio plectuntur 101 b.
Nuborg frustrà oppugnatur 720 b.
numerianus Augustus declaratus, cum eiusdem morte 163 b.
nuptiæ conditionibus firmatæ 689 b. 690.
ob Nuptias puellæ atrox pugna 19 b.
nurẽbergenses acre cum Burgrauio bellum gerunt 836.
nuremberg arx obsessa 317 b.
nussia 580 a. 584 b. obsessa 867 q. cum seq.

O

OBotriti in Normannorum ditionem veniũt 88 a.
Ocko primarius Phrisonum cur à suis cæsus. 731 a.
octauianus Imperator 89 b.
octauius primus post Iulium Cæsarem Augustus &c. 151 b. 152 a.
Odilo Baioariæ dux 74 b.
odo Campanensis comes cæsus 275 a.
odoacer Bohemiæ rex 501 a. 504 a. 529 b.
odoacris Vuandali in Italia mors 169 b.
odoacris Sax. dux 54 b.
Oliuerius 879 b.
Ono ab Vngaris rex electus prælio funditur 275 b. & seq. a.
Oppenheim 293.
Oratio Rom. regis, ad regni prælatos & principes 530 a.
ordo Crucegladiatorũ 497 a.
ordo Teutonicorum 497 a b. 553. 554 a b.
ordulphus inferioris Saxonię dux 286 b. 289 b.
orientis Imperium in tria diuisum 837.
Osnaburga 94 b.
osnãburgensis ecclesia cur à quo & quomodò fundata 98 b. 124 b.
osnaburgẽses ab Heruordensibus victi 805. vt comitem de Tekeneborg armis vrgeant 716 a.
ostiensis Cardinalis 365 b.
in Ostervuyck episcopatus à Karolo Magno cõstitutus, & vbi idem hodiè sit 99 a.
ostphali q, vndè dicti, & quĩ à Vuestphalis distincti 81 a. 25. 26. & seqq.
Ottensiund vndè mari nomẽ 209 b.
ottersberge arx 557 b.
otto comes de Balenstede, pater comitum de Anehold 333 a. 353. armorum eius insignia 333 b.
otto Bambergensis episcopus 323 a. 324. 364 b. 369 b. 370 a. 371 a.
otto Brandenburgensis marchio 504 b. 505 a. 586 a b.
otto Bauarorum dux 287 b. 289 b.

289 b. 290 a b. 292 b. 312 b.
otto Bohemiæ dux 477 a.
otto Bremenſis archiepiſcopus 667 b. 703. 749 a.
otto princeps Brunſvuiccenſis 694 a b. 724 a b. 725 a.
otto dux Brunſvuiccenſis 610 b. 612. 617 a. 557. 790 b. 804 b. 805 a.
otto Friderici I. filius 422 a. 436 b.
otto Friſingenſis epiſcopus 529 b.
otto Halberſtadenſis epiſcopus ob labem Simoniæ depoſitus à Papa 374 a. reſtitutus ab Innocētio II. ibid.
otto & Henricus fratres comites de Rauensberg 313 a.
otto electus Herbipolenſis 527 a.
otto Hildeſemenſis epiſcopus 585 b. 603 a. 608 a. 666 a.
otto dux de Leina 733 b. 735 b
otto princeps Luneburgenſis 547 a. 555 a. 557.
otto dux Luneburgenſis 669 a. 819. 836 a. 851 b 854 a.
otto Magnus Magdeburgenſem epiſcopatum inſtituit 125 a.
otto Miſnenſis Marchio 501.
otto Monaſterienſis epiſcopus 750 b. 789 b. 796 b.
otto Montisferratenſis pontificis orator 567 b.
otto Ludolphi Saxonũ principis filius 136 b. principatum arripit 141 a. filiã Arnulphi Imperatoris in vxorem accipit 143 a. filius eius Henricus, primus ex Saxonibus Imperator 143. regni diadema recuſat 145. mors eius 146 a.
otto Galbæ Impera. ſucceſſor 153 b. 154 a.
otto, Henrici Aucupis filius, vt in regno patri ſuccedat 192 a b. Magnus cur cognominatus 192. eius laus 189. 193 a. expeditiones quas habuit militares 193. 195 a. 196 b. 198. 200 b. 201 a b. 203. 206. 207. 209 a b. 210 a. 216 b. 217 a. 218. & deincèps. 221 a. & deincèps 238 a.
otto, Henrici Aucupis filius, Magdeburgum Epiſcopatum transfert 224 a. qua in re impeditus 224. 225 a. repetit eiuſdem conſtitutionem 234 b. & deincèps. in Italiam Pontificis cauſa contendit 236 b. cum ſequen. cur ab Epiſcopo Halberſtadenſi excommunicatus 224 b. in Italiam per literas à Cardinalibus vocatus 225 b. Berengarium III. & Albertũ in exilium proſcribit 227 a. Imperij coronam Romæ accipit 227 b. 228 a.

vt à

vtà Leone VIII. Pontifice honorat' 228 b. & seq. Hēricū fratrē rebellē in gratiam recipit 204 a b. fundat monasteriū Magdeburgi 208. item tres episcopatus 211 a. b. eiusdem mors & sepultura 240.

Otto II. Imp. à Pōtifice coronatus 238 a. patri in Imperio succedit 241 a. de Lotharingia contendit cum rege Francię 241 b. & deincèps. liberi eius 242 b. cur Vdalricum Bohemiæ regem armis persequutus 243 a. Vuandalos domat 241 a. item cædit 243 b. reliquias S. Stephani in Ecclesiam Halberstadensem collocari iubet 243. b. Henricum Bauariæ ducem captum cur dimittat. ibid. Sclauoniam & Dalmatiā inuadit 244 b. in Græcos ducēs, ab ijs superatur 244 b. 245 a. à piratis interceptus 245 b. Beneuentanos cur adortus vrbem capiat, spoliet ac incendat 245 b. 246 a. eiusdem mors & sepultura 246 a b. Romæ de successore eius contentio 246 b. & seq.

Otto III. Imperator creatur 247. in Italiam priùs quo tempore venerit 248 b. in Vuildeshusen aliquandiù moratur, ibi præcepta constitutaque edens 250 a. à Gregorio V. quem ad pontificatum euexit, Imperij diadema accipit 250 b. vota emissa exoluit. ibidèm. Romam capit Crescentio designato consule interfecto, & Iohanne Episcopo Placentino, Rom. pontifice electo, oculis orbato 251 b. & seq. a. obsidetur Romæ in palatio 252 b. vxorem Mariam cur concremari iusserit 253 b. & seq. a. mors eius 254 b. quarè tyrannidis accusatus ab Italicis 255 a.

ottonis tertij, de eligendis Imperatoribus, constitutio 121 a.

otto IIII. Henrici Leonis filius, Rom. rex creatur cōfirmaturque 498 a b. 527 a. prima eius expeditio in Aquisgranum 498. copias in aduersarium Philippum educit 502 b. cum seq. nuptias solenniter contrahit 530. 531 a b. in Italiam magno agmine accedens, honorificè à Pontifice excipitur, & Romæ coronatur 532. 533 a b. Romam oppugnat 534. item in Apuliam mouet 535 a. conuentus ab eo celebrati 526 b. 527 a. 529 b. 532 a. à Papa anathe-

themate percussus 535 a. Fridericus illi substituitur 536 a. à Francorum rege grauissimo prælio superatus 536 b. 537 a. & deincèps. absolutus & benè contritus moritur 541 a.
otto comes de Scovuenborg 702. 703 a. 845 a.
otto de Svuinfurde Sueuorũ dux 287 a.
otto de Vuiltisbach comes Palatinus 525 a. vt Philippum Rom. regem interfecerit. ibid. & 526 a. 490 a. cum seq. vt proscriptus & truncatus sit 527.

P

PActum legis commissoriæ 752 b.
Padeburna 80 b. 98 a. 101 b. ibidèm episcopatus à Karolo Magno constitutus 102 a.
padeburnensis ecclesia cur, à quo & quomodò fundata 124 b.
padus fluuius 331 a.
paganorum cõtinentia 14 b.
praga 749 b.
pannonia ad Rabam fluuiũ deuastata 109 b.
pannoniæ vt ab Hunis & Gothis & alijs occupatę 144 b.
S. Pantaleonis cœnobiũ Coloniæ à quo fundatũ 191 b.
papa vt se de hæresi purget 356 a b.
papia regni sedes 215 b. obsessa 83 a. capta 214 b. ibidèm tumultus sedatus 262 a.
parisiorum suburbia succensa 242 a.
papyrius Ro. consul cum exercitu cæsus 30 a.
parmensium cædes 573 b. obsessio 574 a. vsque ad 578 a.
paschalis Papa 312 b. 331 a. 359 b. 433 a.
paschatis die communicandi mos Christianorũ 124 a.
patrenhusen expugnatum ac direptum 804 b.
paulus Papa 859 a.
Peregrinatio celebris in terram sanctam 421 b. vsque ad nu. 432 a.
perona Leodiensium 860. b
persarum regni interitûs causa 73 a.
pertinax Imperator vt ad Imperium peruenerit, cum eiusdem morte 157 a b.
petrus Caputius Cardinalis 580 a.
petrus Leonis vrbis pręfectus 356 b.
petrus rex Nauarræ 670 b.
petrus Pisanus diaconus, Karoli Magni pręceptor 90 b.
petrus Vngarorum rex 275 b. ab Vngaris expulsus restituitur. ibid. & seq. a.
Philippi Arabis Imperatoris breuis descriptio 160.
philippi II. Imperatoris breuis

uis historia 173.
philippus, Henrico VI. Impe. fratri surrogatus 498 b. in Ottonem IIII. mouet 499 a b. in Brunsvuicum contendit, vrbem frustrà obsidens 500 a b. 501 a. rursus in Ottonem vires comparat 502 b. Aquisgrani rex consecratur 515. Ottonem aggressus vulnerat & in fugam vertit 521 a. excommunicationis vinculo absoluitur 522 a. lachrymabilis eius exitus 525 b. 526 a.
philippus Austriæ dux vt in Impe. mouens à suis deceptus 698.
philippus de Beueren 881. 889 b. 900. 901 a. 915 b.
philippus Burgūdiæ dux 807 a. 816. 822 b. 846. 850 b.
philippus Colonienſis archiepiscopus 437 a.
philippus Desquordes 878 b. 924 a.
philippus rex Franciæ 536 b. 537 a. 538 a b. 571 b.
philippus electus Raceburgēsis 523 a.
philippus de Rauensteen 877 b. 881. 886 a.
phinni domiti 669 b. 670 a.
Phocæ Imperatoris vitæ breuis narratio 171.
Phrisij 786 b. 787. edomiti in libertatem se rursus vindicant 790 b.
phrisones tributarij Normannorum 132 a. frustrà oppugnati 735 a. dediti 737 b. 738 a. Ro. regem vt oppressserint 585 a. eorundem insolentia 731 a.
Picardia ad Franciæ regem redit 877 a.
picti sedes in Scotiam transferunt 43 a.
pileorum fœninorum vsus olim apud Saxones 206 b.
pipinus Martelli filius patri vt succedat 74. item fratri Karlomanno 75 a. Gryphonem fratrem capit, Tassilone restituto 75 b. regnū in perpetuum illi à successoribus prouenit 76 a. prima eius in Saxones, post coronam, expeditio 76 b.
pipinus Karoli Magni filius Italiæ præfectus 83. rex 113 b. bellum illi cōtra Hunos à patre commissum 86 a. Venetias sibi subijcit 113 b.
pipinus Karolo Magno ex cō cubina natus cur tōsuratus & in monasterium conclusus 89 b. & seq. a.
piratæ cuiusdam insigne responsum 28 b. 29. a.
pius Papa 845 a.
Plinij xx. libri rerum Germanicarum 4 b.
Pol arx capta 749 a.
polaborum terra 383 b.

po

pomerani vt ad Christum cõ uersi 369 b.
pontifex exordinatus 233 a.
pontificis assensum in electione ad Imperium non requiri 654 a.
pontificia sedes Romam Auinione relata 692 a.
poppo Vuormatiẽsis episcopus 298 a.
porenensis episcopatus fit Magdeburgensi suffraganeus 235 b.
Prati cuiusdã diuina immunitas 258.
Pribislaus 386 a. 409 b. 421 b.
principibus eleemosyna, sacerdotibus Missę, & populo ieiunia indicta 266 b.
Probi Impera. laus, & breuissima vitæ descriptio 163 a.
procopius Morauię Marchio 729 b. 732 a.
prodigia 854 b.
proditorum pœna 650 b. 734. a. 859 b.
Pudicitia miraculo comprobata 262.
pultes feruentes, ad vrbis defensionem 835 a.
punica bella 38 b.
puppienus & Albinus Imperatores à Senatu eligũtur, cum morte vtriusque 159 b.
Ptolemæus 4 a.

Q

QVedelinborg vrbs à quo fundata 190 b. abbatia in ea cõstruitur 191. sepeliturq; Henricus Imperator 192 b. expugnatur ac miserè diripitur 876 a.
in Quedelenborg vrbe principum conuentus 239 b.
in Quedelenborg, Alheidis Saxonię ducis filia abbatissa 143.
Quintilij Vari mors 36 a.
Q. Catulus & C. Marius Romani consules 25 a.

R

RAceburgi à quo erectus episcopatus 413 b.
radulphus Karolo Simpliciin regno substituit, Suessione sumpto diademate 182 a.
raimundus Tolosanus comes 570 a b.
rainaldus Teutonici generis nobilis 552 a.
ob Raptum puellæ bellum 243 a. 656.
ratenovu oppidum proditione deditum 734 a.
ratispona 310 b. 313 b. obsessa 219 b. tota conflagrat 220. ibidẽm reliquias B. Dionysij martyris Leo Papa probat 280 b.
ratzeburgum 750 b.
ratzeburgẽsis diœcesis 240 a.
rauennæ Imperatori Leoni cum filio, sedes 169 b.
Reginbertus comes de Ringelheym Danos superat coercetque 179 a. 189 a.

regnum per alios administrare, quantum malum 73.
regis in auferedis SS. reliquijs temeritas diuinitùs punita 182 b. & seq. a.
regium nomen vt Romanis inuisum 56 a.
reinerus episcopus Halberstadensis 352 b.
reinoldesborg arx 505. expugnata 678 a.
reinoldus Colonienſis archiepiscopus 408 b. 414 a. triũ Magorum corpora Coloniam transfert 414 b. eiusdem mors, & Coloniam translatio. ibid. & 415 b.
reliquiarum sacrarum miraculum 131 a.
rembertus Hamburgenſis episcopus 139 b.
renatus dux Lotharingię 869 b. 873 a.
rentelen oppidum 819 b.
reualia Liuoniæ vrbs 497 a. 541 a.
Rhemis episcopus restituitur 207.
Ribeling arx dedita 715 b.
ribenborg arx capta 785 b.
richardus Angliæ rex 452 b. 519 b.
richardus Cornubiæ comes 587 a. vt Romanum Imperium ambiat 587 b. 588 a 589 b.
richardus Grambatosa 628.
riga Liuoniæ vrbs à quo primò communita 496 b. prima Liuoniæ sedes Episcopalis 495 a.
ripenborg 685 a.
riphæi montes 2 b.
rixa coniunx Luderi Saxoniæ ducis 307 a. 332. aliàs Ribensa 351 b.
Robertus Bauarus in locum Vuentzlai suffectus Rom. rex consecratur 738 b. ei mortuo Sigismundus Vngariæ rex substituitur 756 b. 757 a.
robertus Burgundiæ dux 181 b. victus prælio cadit 182 a.
roberti Francorum regis cum Henrico Imp. colloquium 226 a.
robertus Guiscardus Normãnus 300 b. 301 a. ingentes copias in Vrbem ducens, Gregorium VII. ex castello Crescentij liberat 303 a b.
robertus Neapolitanus rex 628. 652 a.
rodeborg arx capta 758 a.
rodogisus Foroiulianus dux 83 a.
rodulphus Burgundiæ dux 149 b.
rodulphus Burgundiorum rex vndè Magni Constantini lanceam nactus 183. a dono mittit eam Henrico Romanorum regi 183 b. Sueuiæ parte magna potitur. ibid.

rodulphus Burgundionũ rex, Berengarium II. regno pellit, ac occupat 214 b. Hugoni Arelatẽsi cedit. ibid. & seq. a.
rodulphus Burgundionũ rex vt regnum Imperatori submiserit 263. 271 a.
rodolphus episcopus Halberstadensis 740 b.
rodulphus comes de Habsburg Rom. rex 604 b. 605 a 611 a. Aquisgrani non sine miraculo coronatus 605 b. mors eius 611.
rodulphus de Rynfelde vt Sueuiæ ducatũ nactus 287.
rodulphus Saxoniæ dux 738 b 739 a. 781.
rodulphus Sueuię dux Romanorum rex electus 296 b. 297. ab Henrico IIII. Imperatore oppugnatur, vulneratusque moritur 297 b. 298 a.
rodulphus comes Thietmarsiæ 388 b. 390 a. cæsus. ibid.
rodolphus Traiectensis episcopus 796 b. 813 a. 822 b. 826 b.
rodolphus electus Treuerensis 459 a.
roẽ, rex Daniæ 18 a. euocatũ ad duellum Hundingum Saxoniæ principem vincit. ibidèm.
rogerius Normannus per Imper. domitus 382 b. 383 a.
rolo dux vt ad baptismum venerit 176.
roma à Gothis capta 167. b item ab Ottone III. 251 b. à Normannis vastata 303 a b. ibidèm tumultus 816 b.
romani à Teutonicis cæsi 414. turpiter fugam tentãt 245 a.
romani scriptores vt historiam suam texuerint 39 a.
romanorum Imperiũ quandò cœperit 118 b. vt attritum ad ruinam vsque 778 b. 779 a. eiusdem interitûs causa 73 b.
romani consules C. Marius & Q. Catulus 25 a.
romana ecclesia, bona dominio vacantia occupat 79 a. eiusdem eminentia edicto declarata 171. donationes à Constantino factæ 78 b.
romanorum Põtificum scandalum 142 b. & seq. a.
de Romano pontificatu inter Symmachum & Laurentium dissensio 169 b. 170 a.
ropertus Bambergensis Episcopus 292 b.
rosimon, Caroli Calui Imperatoris coniugis frater, Italiæ præficitur 137.
rostockij publicum gymnasium collocatur 781 b.
roschildia Daniæ quondàm vrbs insignis à quo fundata 18 a.

rothomagum 203 b.
Ruffinus Arcadij Imperatoris curator perfidiæ pœnas dat 167.
rupertus Archiepiscopus Coloniensis 872 b. 887 a.
russi ad fidem coacti à quo 264 a.
russorum regis filia Imperatori Henrico IIII. iungitur 306. ab eo desciscit, multarum in Christo filiarum mater effecta 311 a.
rusticus Gregorij VII. Papæ nepos 301 b. 302 b.
ruteni Baronis de Plavuis crudele consilium 691 a.

S

SAcrum in venatione 131 a.
sacramenta ecclesiæ Otto Imp. moriens suscipit 240.
sala fluuius 112 a.
saladinus Hierosolymę & Babyloniæ rex 491 b.
salardus Vngarorū dux 214 b.
salina Luneburgensis 599 b.
salueldia 196 b. 217 b.
sanguine pluisse 854 b.
sanianus Feranensis Episcopus 229 b.
saraceni vndè segenitos & dictos testentur 492 b. vt oīa Romam vsque deuastent 213 b. cæsi pulsiq; Calabria & Apulia 238 a. eorundem impia libertas concessa per Christianum Imperatorē 568 a b.
sanctorum cultus 85. inuocatio 427 b. 500 b. 549 a. merita 500 b. 501 a. reliqę 182 b. 183 a. loca 428 a. 556. 562.
sarstede oppidum exustum 911 a.
sasones 4 b.
saxona fluuius 6 a. vndè Saxones 7 a.
saxoniæ descriptio 11 a. & deincèps. insignia 125 b. 661 b. 662 a. ad Christum conuersio per quem 48 b. primus episcopatus quis & à quo institutus 98 b.
saxonia vastata 18 a. 70 b. ante Karoli Magni aduentum quibus administratoribus vsa 121 b. in Danorū ditionem venit 28 b. in prouinciam redigitur ac in Episcopos distribuitur 103 a b. 104 a. 126 b. 133 a. tumultuatur 452 b. 472 b. de eadē contentio Alberti Marchionis & Henrici de Bauaria 383 b. & deincèps.
Saxonia superior quæ 12 a. præteritis legitimis successoribus, ad Misnēses transit 710 a. 792 a.
saxoniæ tam inferioris quàm superioris ducibus, electio vicissim permissa 710 a. 792 a.
saxoniæ inferioris principū catalogus 334 a.

sa.

saxones vndè dicti 7 a. à Francis in belli societatem vocati 60. in Phinniam & Suediã arma gerunt 38 b. Belgia peruastata vrbes capiunt 55 a. Valentiarum arcem occupant. ibidèm. b. Siborg & Mersborg arces oppugnant 97 b. in Hassones mouent 96 a. miraculosè fugantur. eodem num. 97 b. Francos cædũt 101 a. Hunnis obiecti, superiores fiunt 52 b. 53. cum Norvuagijs arma iungentes, iniuriam sui regis persequuntur 15 a.

saxones Italiam ingressi 64 b. redeunt 66 a. reducti rursus 67 a. cum Sueuis bellũ ob occupatas sedes committunt 67 b. 68 a. quos secundò exturbant 68 a.

saxones Danorum hostes 3 a. 20 b. eorundem tributarij 24 a. item tributarij Francorum 71 a. liberi rursus 72 a. à Britonibus ad stipendia euocati 42 b. victi 68 a. 70 b. domiti 74 b. cæsi 20 a. 24 a. 66 b. 80 b. 81 a. 193 a. 350. à Francis iussu Valentiniani Imperatoris oppressi 41. bello exhausti, componere coguntur 74 a.

saxones victores 147 b. 193 a. 285 b. 286 a. 352 b. 353. 549 a. ad mare quotidiè lustrantes 38 b. in libertatem se vendicant 23 a b. inter Vuandalos sedem figunt 81 a. cum Danis pro libertate pugnant 32 a. & deinceps. pacem cum ijsdem habent 34 b. Liuoniam ad Christum cõuertunt 494. rursus tributa Danis soluũt 32 a. victi à Danis, grauius iugum experti 33 b. à tributis liberantĩ 35 a. item quandiù Imperium tenuerint 584.

saxones in prouincia sua diù ante Theodoricum Francorum regem consedisse 39 b. 42.

saxonum in Gallijs militia 54 b. virtus atque agilitas 41. item feritas, inconstantia, pertinacia in falsa religione, temeritas 80 a. 74 b. 46 b. perfidia 45. 50. 51 a. 83 b. coniuratio aduersùs Henricum III. 291 a b. excursus in mare vsque Britanicum 39 b. 40. vires multùm confractæ 84. b. & bellum per continuos xxx. annos gestum idq; qua conditione à Karolo Magno finitum 80 a. 84.

saxonum multi, baptizati 80 b. 98 a.

saxonum principum olim armorum insigne quale 81 a.

saxonum idola 95. 99 a b. prima apud scriptores mentio 15 a. 56 b. 39 a.
de Saxonum origine, varia Scriptorum sententia, & eiusdem refutatio 1. 2 3. 9 a. 29 b. & seq. authoris sententia 4. & deinceps.
saxones Angli 45 b. Britaniæ quando dominari cœperint. ibid.
saxones orientales & occidui 81 a b. eorundem origo 46.
saxones Transalbiani, hodiè qui 109 b. 112 a.
saxonum Meridianorum origo 46 b.
saxo Sialandicus Danicę antiquitatis scriptor 3 a. 6 a.
saxi miraculum in ecclesia Colonienſi 821 a.
Scauria 786 b. 790 b.
Schaldinborg arx 650 b.
Schidingen vrbs 198 a.
schisma inter Pontifices 276. 298 b. 360 a. 403 a. & deinceps. 712 a.
Scotia vt à Britania dirimitur 43 b.
scoti Hyberniam incolentes, in Scotiā sedes suas transferunt 43 b.
Secta Beguinarum & Sueſtrionum 696 a.
sedium olim mutādarum ratio per classes 7 b.
senæ 810 a.
senebaldus filius Arnulphi Imperatoris 213 a.
seneſcallus 552 a b.
septemsolia Romæ 301 b. à quo extructa 158. 302 b. Hē rico IIII. Imperatori dedū. tur. ibid.
B. Sergius Pontifex 72 b.
seueri Cæsaris à Galerio creati mors 164 a.
septimij Seueri Imperatoris breuis vitæ descriptio 158.
sexcenta millia pugnatorum in vna expeditione 470 a.
Sibico Spirensis episcopus 279 b.
siborg arx à Karolo Magno capta 80 b. 96 b.
siborg arx 96 b. à Saxonibus oppugnatur 97 b.
sicambriæ situs, neque duas (vtquidam aiunt) esse Sicābrias 40 a.
siciliæ regibus vndè Hieroſolymitani regni inscriptio 544 b.
sifridus Augustensis Episcopus 529 b.
sifridus Ottonis Bauari filius 313 a.
sifridus comes de Blanckenborg 422 a.
sifridus Archiepiscopus Bremensis 333.
sifridus Hildesemensis episcopus 541 a. 612 b.
sifridus Moguntinus Archiepiscopus 529 b.
sifridus comes Palatinꝰ Rheni

ni 260 b.
sifridus Moguntinus à Pontifice confirmatus 499 b.
sifridus rex præest rebus Saxonicis 15 b.
sigebertus Metensium rex 67.
sigebertus scriptor 306 b.
sigefridus Danorum rex 80 b. 100 b.
sigefridus Moguntinus Archiepiscopus 291 a. Ecclesia priuatur per Pontificē Gregorium VII. 294 a.
sigefridus ex primoribus Saxonum 194 a.
sigefridus & Amilo nepotes de successione regni Danici decertantes 127 a. vtroq; cadente, alij præficiuntur. ibidèm.
sigismundus Austriæ dux 873 a. 936 b.
sigismundus Vngariæ rex & eius vxoris Mariæ insolentia 718 a.
sigismundus Vngariæ re, xin Rom. regem eligitur 756 b 757 a. eius laus 757 a. 778 a. Constantiēsi interest concilio 779 b. in Italiam profectus, & Mediolani & Romæ coronatur 809 a. 810 a. Basileensi concilio authoritatem à Papa impetrat 812 b. 813 a. fœdera cū Turcorum Imp init 815 b. 816 a. mors eiusdem 828 a.
silvester III. Pontifex 276 a.
simblus Phinnorum rex 142 a. eiusdem cum rege Gram controuersia. ibid.
simon electus Padeburnensis 581 b.
simon episcopus Padeburnēsis 861 a.
simon comes de Tekeneborg 442 b. 443 a.
simonica hæresis & sacerdotalia coniugia à Synodo damnata 279 b. 316 a.
sindagerus ex Bambergensi episcopatu ad summum in vrbe Pontificatum peruenit 273. 276 b.
sinibaldus Cardinalis 570 b.
sivuarus Saxo 36 b. vxore in ipsis nuptijs priuatus 37 b.
Slesvuicum fit colonia Saxonum 187 a.
slesvuici Marchionatus quando & à quo institutus 187 a marchio eius trucidatus à Danis 209 a.
slesvuicēsis ducatus Iutiæ finibus contētus 25 b. Saxonibus subest 18 b. iure feudi Holsato permissus 719 b.
Sluſa 905 b. 932 a b.
sluttere arx 535 b.
Soldanus Turcorū princeps 429 b. 430 a b.
somma fluuius 875 b.
sophia III. Ottonis soror & abbatissa in Gandersheim 265 a.

ſorabi qui 122 b. in Saxoniam & Turingiam exercitum ducunt. ibid.
ſorabi Vuandali 101 a.
Speculum Saxonum, vtrùm rectè Karolo Magno aſſcribatur 115 b. 116. & ſeqq. de eiuſdem Gloſſatore, authoris iudicium 120 b. & ſeq. a
Spiritus in arce quadam ſe oſtendens 391 b.
Spielbergi comes attenuatur 791 a. ictus telo interit 819 b.
Splijt 610 a.
Stadium quandò ędificatum 380 a. munitum. ibid. captũ 380 b. 524 b.
ſtadenſis comitatus quid iuris ab olim habuerit 379 a. & deincèps.
ſtadenſium nobilium linea 380 b. & ſeq.
ſtarcaterus Danus in duellũ euocatus 32 b. 33 a.
ſtatuam à Saxonibus victoribus erectã plebs colit 353 a.
ſtauenouu arx capta 825 b.
Stedingi impugnãt Bremenſes 540 a.
in Stendalia ciuium tumultus 935 a.
ſtephanus Columna 653 b.
S. Stephanus Vngarorum rex 263 b. quî ad Chriſti religionem peruenerit 258 a.
Stilico Honorij ámper. curator & dux fortiſſimus 167.
Stormaria quæ terra, & vndè dicta 336 b. eiuſdem deſcriptio 579 a.
Stratagema 642 a. 933.
Sturvuold arx dedita 863 b.
Subdiaconatus 562 b.
ſueuia Alemania vndè ſic dicta 145 b.
ſueui Germani 10 b.
ſueui à Saxonibus regione exturbati 68 a.
ſumma fluuius 127 b.
ſuſatum, quandò Colonienſi eccleſiæ parére cœperit, vtque ad ducem Cliuenſem defecerit 833 b. 834. 835 a.
Svuederus Traiectenſis epiſc. 796 b. 813 a.
ſvuerting & Haneſus Saxoniæ Principes in Danos ducũt 32 a. Svuertingus amore patriæ hoſtem admoto igne ſecum opprimit 34 a.
Svuitenſium bellũ cum Burgundis 873.
Synodus, vide Concilium.

T

TAcitus 4 a. 7 b. vt Germaniam deſcripſerit 4 a. loquax Italis 4 b. item vt apud Italos reconditus. ibidèm. eiuſdem Taciti de origine Saxonum teſtimonium 7 b.
tacitus Imperator vt ad Imperium euectus, cum eiuſdem morte 162 b.
tamerlanes Turcorum Impera-

peratorem captum circunducens 740 b. 741 a.
tancredus Siciliæ regnum sibi vendicans 476 b. cum seq. 483. 484 a.
tartari Sarmatiæ campos occupant 564 b. eorundem origo 5 b. vita. ibid.
tartari, mirabilis hominum colluuies mūdum circumeuntium 779 b. 780 a.
taruisium frustrà obsessum 558 b.
tassilo Bauariæ Ducatu proturbatus per quem 75 b.
tassilo Baioariæ dux, inito cū Hunis fœdere, bellum Karolo Magno mouet 85. cur cum filio in monachum tonsuratus 85 b.
Templarij 629 a.
terdona obsessa 398 b.
terræmotus ingens in Germania & Italia 359 a.
testamenti factio ante pugnā 208 b.
Teuremunda 906 a. 908 a.
teutonem Germanorum ex Tuiscone parentem 10 a.
teutonum ante natum Christum in Italiam accessus 3 b.
Thadæus Sinuessanus IC. 572 a.
theodericus Colonienſis Archiepiscop. 529 b. 775 b. 791 a. 833 b. 834.
theodoricus Flandrenſis, cur in Phrisones moueat 263 a
theodoricus Italiæ rex 170 a. Arrianę sectę propugnator Iustino Imperatori minatus. ibid.
theodericus Kagelvuijd Arschiepiscopus Magdeburgenſis 691 b.
theodericus Metenſium Episcopus ab Henrico rege coercetur 260 b.
theodoricus Metenſium rex cum Ermenfredo rege prœlio congressus 58 b. 59 a b.
theodericus Mindenſis episcopus in bello aduersùs Normannos cadit 140 a.
theodericus comes de Ringelheym 180 b. 189 a.
theodericus comes de Vueringrode suspendio dānatus 716.
theodericus Vuisigotharum rex cum Hunnis prlio congressus 51 b. 52 b. occumbit 53 a.
theodosij I. Imperatoris breuis vitæ descriptio 166 b. 167 a.
theodosij minoris, Imperatoris vitæ breuis historia 168 a.
theodosij III. Imper. breuis narratio 173 b.
theodosius Milecenſis Episcopus 229 b.
theophania coniunx Ottonis II. 244 b.

thietmarus Bremensis decanus 389 b.
thietmarus comes 249.278 a.
thietmarus Verdensis episcopus 390 b.
thietmarsia 381 a b. ad deditionē coacta 469 a. à proprio episcopo deficit ad alium 469 b. Holsatię ducatui incorporatur 866 b. cuius magna quæstio & lis orta. ibid. & 893 b, 894. eiusdem q̄stio ab Holsatis infeliciter renouata 609 a b. 610 a.
thietmarsi populus 336 b.
thietmarsi in Holsatos egressi 722 b. 723. 745 a. in Phrisones 766. & deincèps. in Hamburgenses 805 b. & c. inter se tumultuantur 817 b. 824 a. item cæsi 641 b. 642 a b. victores 643 a.
Thomas Cantuariēsis Archiepiscopus cur cæsus 420 a.
thomas Palæologus 851 a.
thoruttū à Christianis obsessum 492. cum seq.
Thuringi à Francis cæduntur 58 a. 59 b. cæsi pacem petūt 61.
Tiadericus Marchio 265.
tiberius Nero vt Imperium adeptus sit 152. sub eo Christus crucifixus. ibid.
tiberij II. Imperatoris laus & breuis historia 170 b. & seq.
tiberius III. vt Imperium nactus & Leonem II. vinctū seruauerit 173 a. eiusdem mors. ibid.
tidericus comes de Euersten vt captus & suspensus 588. b. 589 a.
tigurini 25 a.
tilen præsidium 767 b.
tilo Marcgrauius de Brāndenburgo 611 a.
tira regis Angliæ filia 210 a.
titus Imperator &c. 154 b. 155 a. Romæ amphitheatrum absoluit 155 a.
Tornacum 284 a. munitum 879 b.
tosto, Danorum & Saxonum regibus minatur 15 b. 16 a. pacis conditionem accipit à rege Saxonum 16 a. Haddingum Daniæ regem oppugnat 16 a. piraticam aggreditur, ac duello sternitur 16.
Traiani Vlpij Criniti Imperatoris breuis vitæ descriptio 155 b. cum seq. a.
traiectum captum 900 b. 904 a. 796. 813 a. 818 a. 823 a.
traiectenses suum episcopū excludunt 890 b.
transalbiana regio, Eridago sacerdoti à Karolo Magno, deindè à Ludouico Impe. Verdensi & Bremensi pontificibus commendatur 126 b.
transalbiani à Karolo Magno subacti 337 a.

trasico Obotritorum Vuandalorũ dux quatuor millia Holsatorum cædit 109 b.
trauena 375 b. 467 b.
transrhemani quanti faciant suam in Germanos referre originem 17 b.
Trebellius Bulgarorũ rex Iustinianum II. Imperio restituit 173 a.
tremonia 197 a.
tremonienſium bellum cum comite de Marka 726 b.
treueris conuentus 865 a.
treuiri vt affectent Germaniç originem 17 b. 112 a.
Tridentum 324 b.
S. Trinitatis Ecclesia Florentiæ iuxta mœnia 266 b.
Troia vrbs Italiæ 261 b.
S. Trudonis oppidum captũ 899 a.
Tuisco Noç filius, Germanorum parens 9 b.
tuitium 80 b. 98 b.
tullus Leucorum vrbs 275 a.
tunderen arx 762 a. expugnata 688 b.
turbo maximus 821 a.
turcorum origo 5 b. pugna cum Venetis de Cypro & Candia. ibid.
turcus vniuersam Græciam inuadit 817 a.
turingia miserè vastata 501 b.
turingis Franci præsunt 64 a. 71.
Tvuifeling arx funditùs euersa 712 b.

V

VAlẽtiniani Imperatoris laus & breuis vitæ descriptio 165 b. & seq. a.
valentiniani II. Imperatoris breuis vitæ descriptio 166 a b. 167 a.
valentiniani III. Imperatoris breuis historia 168 b.
valens à fratre Valentiniano Imperij consors cõstitutus 165 b.
valentis & Gratiani Imperatorum breuis vitarum descriptio 166 a b.
valentinus Merenensis Episcopus 229 b.
valeriani Imperatoris breuis vitæ descriptio 161.
valentianæ in feudum datæ 261 a.
vassenberg arx expugnata 521.
Vdalricus Bohemiæ dux cur ab Ottone II. oppugnetur 243 a.
vdo Hildesemensis Episcopus 316 b.
vdo primus marchio Comitatum Stadensem in feudum accipit 381 a.
Vecti & Vecta 47 a. 49 a.
vechta oppidum 733 a.
venerab. Bedæ locus in hist. sua Anglica explicatus 48 b.

venetię à Pipino, Karoli Magni filio, subactæ 113 b.
venetorũ & Ianuensium factio stultissima 590 a.
verdẽsis Ecclesia cur, à quo & quomodò fundata 124 b.
vermium volitãtium in aere prodigium 308 b.
vermibus Imperator absumptus 177 a.
vespasianus Imperator &c. 154 b. primus Imperiũ partitus. ibid.
vexillum B. Ambrosij Mediolanensibus aufertur 404.
Vffo Daniæ regis filius 20 a. in duellũ euocatus, Saxoniæ regis filium vnà cum armigero perimit 21. & seq.
Vicariatus Rom. magistratus 653 b.
vicelinus Aldenburgẽsis Episcopus 393 a. 770 b.
vicelini deuoti cuiusdam viri Saxonis, & Vuandalorum prædicatoris, historia 339 b. & deincèps. 375 b.
vicentia obsessa 558 b.
victor Papa designatus cõtra Alexandrum III. 404 a. & deincèps.
victoriæ in Italia vrbis initia & successus 574 b. item eiusdem euersio 578 a.
virginopolis, vrbs Magdeburgum dicta 210 b. fit Vuandalorum metropolis. ibid.
virginitas in maritali toro ad finẽ vitę seruata ab Imperatore Henrico & eius coniuge 267 b.
B. Virgo per visionem apparens, maris tempestatem pollicita 427 b.
virdunum à Lothario Francorum rege captum 247 b.
visurgus 660 a.
vitellius Imperator &c. 154.
S. Viti corpus sub Pio Ludouico in Corbeiam translatum 183 a.
Vlricus Halberstadensis episcopus 438 b. 439 b. 444 a b.
Vngaria à trib⁹ simul impugnata, Bohemiæ tandèm regi cedit 940 a. &c.
vngari in Pannonias veniũt 144. in Sueuiam & Bauariam excurrunt 145 a.
vngari excurrentes sæpiùs repressi 184 a. vexati leuibus prælijs 184 b. victi 193 b. cæsi 177 a. Imperatori militant 177 a. fidem recipiunt 258 a.
vnvuanus archiepiscopus 259 a b. & seq. a.
Volmarus electus Treuerensis 459 a b. ab Vrbano præficitur 463 a. exulare cogitur 464 a.
vordia arx 541 a.
vox diuinitùs inter psallentes

tes audita 770 a b.
Vpsalensis episcopus accusatus deponitur 794.
Vrbanus Pontifex in Henricum IIII. Imp. excommunicationem renouat 311 a.
vrbanus Papa Lucij successor 462 b. cum seq. 467 a.
vrbanꝰ VI. Papa 712 a. 724 b.
vrbs Kissin 341 b.
vratislaus Bohemię rex Henrico III. obedientiam negãs ab eo corripitur 275 b.
Vt quilibet in rebus nationis suæ scribendis, affectus sit 24 b.
vto Karoli Magni præfectus, Hamburgo à Vuandalis electus 114 a.
vto optimarius inter Francorum proceres 203 b.
vto Hermãni Sueuorum ducis frater 196.
Vulgi furor 703 b. 705. 741 a.
Vuala siue Vuaalis 89 a.
vualbertus Vuigberti ducis Angriæ, filius 131 b. Romã deuotionis gratia ꝓfectus, à Papa corpus Alexandri martyris accipit, idq; trãslatum in Vuildeshusen religiosè veneratur. ibid. cũ seq. a. eiusdem mors & sepultura 134 b.
vuagria quę terra olim 336 a.
vuagriæ descriptio 579 a.
vualdemarus Abelis Daniæ regis filius 591 b.
vualdemarus Daniæ rex 405 a. 450 a. 510 b. 511 a. 524. 539 a b. 677 a. 684 a. 689.
vualdemarus Kanuti Daniæ regis frater 478 b.
vualdemarus marchio Brandeburgensis 693.
vualdemarus Slesvuici dux 506 b. & seq. 508 b. 539 a. 618 a. 648 a. 643. 646 b. 655. 645 a.
vualdemarus Slesvuiccensis Episcopus 481 b. 482 a. 511. electus in Bremensem 523 b. 524 a. 526 b. 334 a. 535. 540 a b. 481 b. 482 a. 469 b.
valkenberg arx 535 b.
vualramus electus Traiectẽsis 813 a. 818. 826. 842 b.
vualterus de Blandensilen', Leonis copiarum præfectus 474 b.
vuandalorum origo 5 b.
vuandali Aphricam quandiù tenuerint 108 a. in Thuringiam irrumpentes, à Saxonibus repulsi 71. oppugnati à Karolo Magno 85 b. 86 a. subacti 272 b. cæsi 243 b. ad fidem conuertuntur, fiuntque tributarij 210 b. 392 a.
vuãdali à Christi fide deficiẽtes, magnã in Christianos stragẽ edũt 265 b. coercẽtur cęso Mistivuoi principe. ibi.
vuandalorũ in Hamburgum sæuitia 184 b.

vuandalica gens quos complectatur 6 b.
in Vueddingstede conuentus fratrum Prædicatorũ quãdò & qua occasione institutus 383 a.
Vuedekindus primarius dux Saxonum 80 b. 107 a. cum Saxonibus Rhenum transgressus, omnia deuastat. ibid. & 98 b.
vuedekindus dux, Christianos in Saxonia persequutus 123 a.
vuedekindus Saxonum dux, rebellionis author 101 a. baptizatus 101 b. 103 a. 124. vt in religione profecerit 126. Vuestphaliam gubernat 125 b. in Geroldũ Sueuorum ducem pugnat. ibi. eiusdem mors & sepultura 126.
vuedekindus dux Angliariæ, cur rex Saxonũ apud scriptores nominetur 121 b.
vuelpus Bauarię comes 289 b.
vuelpus Bauariæ dux 342 b. 332 a.
vuelpus Bauarorũ ducatum amissum, Imperatori reconciliatus, recipit 309 b.
vuelpus iunior, relicta fratri Bauaria, Mathildam coniugem sibi iungit 311 b. religioni vt se commendârit. ibid. & seq. a.
vuentzlaus regis Bohemiæ filius, vxoris diuortium & raptum passus 656 a.
vuentzlaus rex Bohemię, Ro. rex, viuente patre, creatus 709 b. 711 b. vt vtrunque regnum administrârit 711 b. ei destituto Robertus Bauarus in regno Ro. surrogatur 738 b.
vuẽtzlaus Morauię marchio, Rom. rex electus 668 b. vide in dictiõe Karolus IIII.
vuerbena Saxoniæ colonia, à Vuandalis vastata 273 b.
vuerlaon vrbs 184 a.
vuermundus Danię rex 20 b. præclara ad eum legatio. ibid. & seq. nu.
vuesera fluuius 104 a. 107 a.
vuesera, olim Visurgus 81 a.
vuessillo Moguntinus archiepiscopus 305 a b.
vuestphali 35 b. vndè dicti 81. notati 81 b.
vuestphali Anglarij 97 a.
vuestphalia 7 a. deuastata 440 a. 441 b.
vuestphalia, vetus Saxonia 69 b.
Vuladislaus Bohemiæ rex 940. 941 a.
vldaricus Bohemiæ dux, vt raptam Imp. filiã in vxorem nactus 243 a.
Vuichmãnus Magdeburgensis archiepiscopus 408 b. 412 b. 419 b. 421 b. 441 b. 449 b.

vuichmannus aulicus Ottonis Imperatoris, vt Vuandalos in Saxoniam concitet 236 a. vt è medio ablatus 236.
vuidekindus de Dasenberg 417 b.
vuidela arx capta 802 a.
vuigbertus Rauennatū Episcopus qui in Papā assumptus 298 b. & deincèps.
vuigbertus Vuedekindi ducis filius 126 b.
vuigbertus Angriæ dux 129 a. primarius inter Saxones 129. filius eius 129 b. Romā deuotionis gratia profectus, SS. reliquias secum refert, quas in nouum à se erectum collegium collocat. ibid. eiusdem mors & sepultura. ibid.
vuigberti cadauer è tumulo proiectum 323 b.
vuigbertina hæresis damnata 323 b.
vuildeshusen 129 b. 250 a. 131 b. 849 b.
vuiligisus dux Spoletanus, Leonis Papæ causa, Romā aduolat 110 a.
vuilhelmus dux Aquitaniæ 285.
vuilhelmus de Arberg 890 a. 907 a. 912 b.
vuilhelmus dux Brunsvuiccensis 805 a. 807 a. 808. 843 b. 846 b. 848 b. 888 b. 901 b. 921 b.
vuilhelmus Hollandiæ comes, aduersùs Fridericum II. Rom. rex electus 580 a. 581 a. in Phrisones mouēs ab ipsis opprimitur 585 a.
vuilhelmus dux Luneburgēsis 667. 683 b. 685 a. 686. 783 a. 790 b. 799 b. 804 b. 805 a.
vuilhelmus dux Luneburgēsis & Brandeburgēsis marchio 528 b.
vuilhelmus comes de Hennenberge 861 b.
vuilhelmus Henrici Leonis ducis filius 509 b.
vuilhelmꝰ comes Iuliaci 514 b. 515 a.
vuilhelmꝰ marchio Misnensis 706 b. 733 b. 797 b.
vuilhelmus Archiepiscopus Moguntinus 234 b. 244 b.
vuilhelmus dux Normāniæ, Ludouicum & Henricum reges, ictis vtrinque fœderibus, coniungit 188 b.
vuilhelmus & Otto Lantgrauij Thuringiæ, commisso prælio capti 281 a.
vuilhelmꝰ Siciliæ rex 476 b.
vuilhelmitarum ordo 285.
vuillebrādus Magdeburgensis archiepiscopus 586 a.
vuillegisus Moguntinus archiepiscopus 256 a.
S. Vuillehadus primus Bremensis Episcopus 102 a. 104 b.

104 b. perſequutionem patitur 102 b. Phriſijs & Saxonibus Chriſtum prædicat 106 a. 124 b. eiuſdem mors & ſepultura 106 a.
vuillericus epiſcopatûs Bremẽſis adminiſtrator 109 a.
vuilſi Vuãdali à Karolo Magno armis oppugnantur 106 a.
vuinuli ad paganiſmum coacti à quo 259 b.
vuizilo archiepiſcopus Magdeburgenſis 297 b.
Vuentzlaus dominus Luneburgenſium 727.
vuentzlaus Saxoniæ & Luneburgi dux 715 a b. 718 a.
Vuolacræ in feudum datæ 261.
vuoltorp præſidium deiectũ 678.
vuormatia obſeſſa 370 b.
vuormatiæ Karolus Magnus coronatus 77 b.
vuormatiæ conuentus, vbi negocium inter Põtificem & Henricum V. Imperatorem vtrinq; tranſactum 366.
Vvulfardus de Veris 890 b. 899 a. 907 b. 915 b.
S. Vvulfgangus Ratiſponenſis Epiſcopus 280 b.
Vvulfenbuttel arx 807 b.

Z

Zacharias Papa 76 a.
zacharias protoſpatarius Rom. Põtificem adducere miſſus 172 b.
Zegeberge oppidum 657 b.
zegeberg Vuagriæ monti, arx cum ſubiacenti Eccleſia à quo impoſita 377 b. 378 a. ſuccenſa arx cum Eccleſia 386 a. 387 b.
zegeberge arx obſeſſa 474 b.
zeno 169 b.
Zueno in Daniæ regno confirmatur 396 b. regno pulſus denuò reſtituitur oppreſſo Kanuto 402 b.
zuenotto Danorum regis filius 210 a.
zuentebaldus vel Zuantocopius, Morauorum rex armis ſuperatus 142. eremitam agit 142 b.
Zuiceri ducentem in ſe Auſtrię Ducem cum omni penè nobilitate Auſtrali cædunt 716 b. 717 a.
Zvuerinẽſis epiſcopatus 240 a. 393 a.

FINIS.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN